

ROČNÍK III.

SEŠIT 1.

ŘÍJEN 1921.

ČESKOSLOVENSKÝ STATISTICKÝ VĚSTNÍK.

VYDAVATEL:
STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ.

REDAKTOR:
Dr. JAN NÁHLOVSKÝ.

PRAHA.
NÁKLADEM VLASTNÍM. — KNIHTISKÁRNA „MELANTRICH“.

IIIÈME ANNÉE.

CAHIER 1.

OCTOBRE 1921.

BULLETIN STATISTIQUE DE LA RÉPUBLIQUE TCHÉCOSLOVAQUE.

ÉDITEUR:
L'OFFICE DE STATISTIQUE D'ÉTAT.

RÉDACTEUR:
Dr. JAN NÁHLOVSKÝ.

PRAQUE.
IMPRIMERIE „MELANTRICH“.

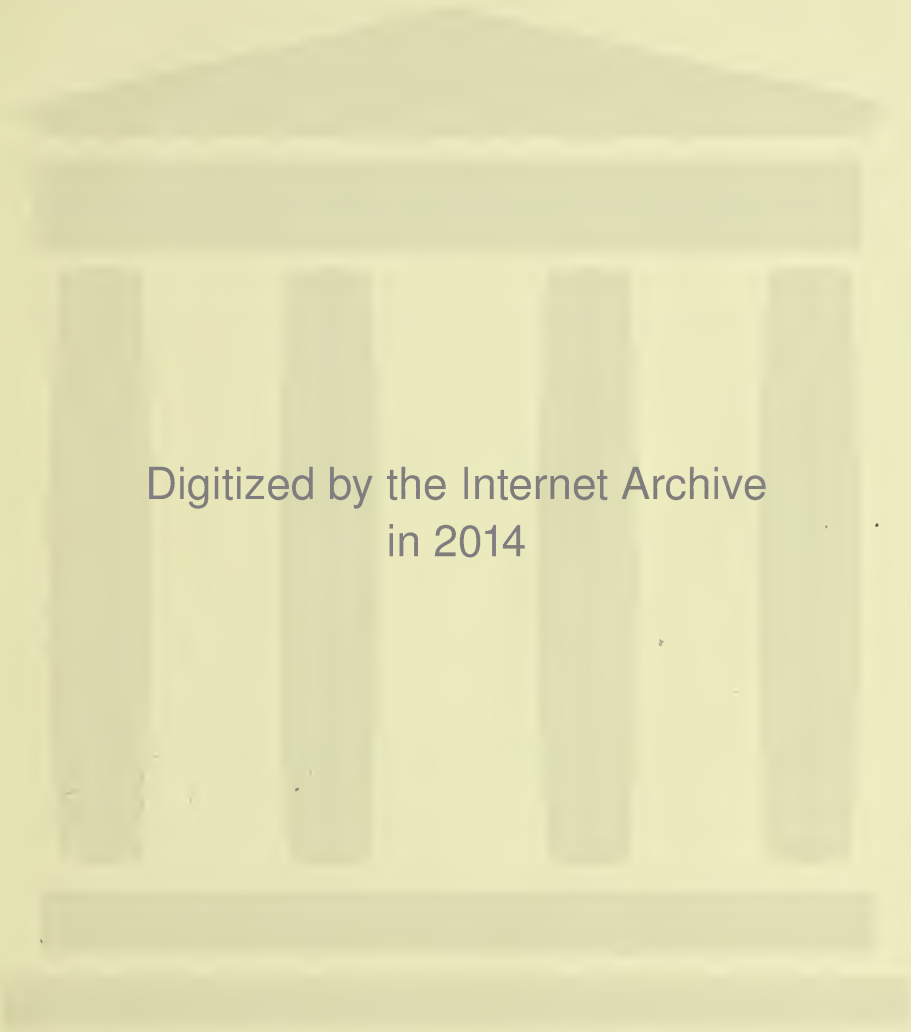
**THE UNIVERSITY
OF ILLINOIS
LIBRARY**

314.37
C99c
v.3

Digitized by the Internet Archive
in 2014

ČESKOSLOVENSKÝ STATISTICKÝ VĚSTNÍK

VYDAVATEL:

STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ

REDAKTOR:

Dr. JAN NÁHLOVSKÝ

ROČNÍK III

PRAHA 1922

NÁKLADEM VLASTNÍM. — KNIHTISKÁRNA „MELANTRICH“

BULLETIN STATISTIQUE

DE LA

RÉPUBLIQUE TCHÉCOSLOVAQUE

ÉDITEUR:

L'OFFICE DE STATISTIQUE D'ÉTAT

RÉDACTEUR:

Dr. JAN NÁHLOVSKÝ

IIIème ANNÉE

PRAGUE 1922

IMPRIMERIE „MELANTRICH“

OBSAH.

ČLÁNKY.

Dr. Jan Auerhan: Vývoj a dnešní stav statistiky lesů	strana 57
Dr. Antonín Boháč: Hlavní město Praha	353
Dr. Cyril Čechrák: Statistika domácích účtů	82
Dr. Bohumír Hanosek: Hodnota zboží ve statistikách zahraničního obchodu	317
Dr. Jaroslav Janko: Poznámky k naší cenové statistice	71
Dr. Karel Malík: Frekvence osobní dopravy na československých železnicích za války a v přítomné době	156
Dr. Josef Mráz: Zahraniční obchod republiky Československé v l. 1919 a 1920	1
MUDr. Fr. Jar. Netušil: Porody a úmrtí ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v době od 1. ledna do 16. července 1921	136
Dr. Gustav Reif: O statistice nezaměstnanosti	116
— Statistika práce přes čas za první půlletí 1921	221
Dr. Pavel Smutný: Pražské obchodní banky v letech 1912—1920	228

ROZHLEDY PO STATISTICE POPULAČNÍ.

(Píše Dr. Antonín Boháč.)

Velká Británie. — Bulharsko. — Rakousko. — Německo. — Japonsko. — Polsko	53

LITERATURA.

1. Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z r. 1919. (Dr. J. Mráz.)	199
2. Julinovy »Základy theoretické a praktické statistiky«. (Dr. J. Mráz.)	284
3. Nová literatura o dopravní statistice. (Dr. K. Malík.)	202
4. Legislación del Trabajo. (Dr. G. Reif.)	481
5. Arbetsinställelser i Sverige ar 1920 av K. Socialstyrelsen. (Dr. G. Reif.)	481

ZPRÁVY.

Prof. Dr. Jindřich Metelka 211. — Přehled o zápisu žactva na počátku školního roku 1920/21 do škol všeho druhu v republice Československé 212. — O činnosti Státního úřadu statistického v oboru statistiky sociální 214. — Zprávy ze semináře ekonomického a statistického prof. Mildschuha na právnické fakultě university Karlovy v Praze 215, 346, 485. — První sjezd polských městských statistiků 220. — Výsledky sčítání lidu v Dánsku 220. — Nový člen statistické rady státní 220. — Zpráva o činnosti Statistické rady státní a Státního úřadu statistického za rok 1921 326. — Zahraniční obchod republiky Československé v roce 1920 348. — Průmyslový věstník 351. — Odborné kursy a zkoušky 352. — Podivná definice statistiky 352. — Chyby tisku 352, 488. — Statistická rada státní 483. — Pracovní plán Státního úřadu statistického pro r. 1923 484. — Výsledek soupisu velkého zabraného majetku pozemkového v Čechách a na Moravě 488.

SOMMAIRE.

ARTICLES.

Dr. Jan Auerhan: Evolution et état présent de la statistique concernant la sylviculture	page 57
Dr. Antonín Boháč: La Capitale de Prague	353
Dr. Cyril Čechrák: Statistique des comptes de ménage	82
Dr. Bohumír Hanosek: La valeur de marchandises et son expression dans les Statistiques du Commerce extérieur	317
Dr. Jaroslav Janko: A propos de notre statistique des prix	71
Dr. Karel Malík: Le service du transport des voyageurs sur les chemins de fer tchécoslovaques pendant la guerre et aujourd'hui	156
Dr. Josef Mráz: Le commerce extérieur de la République Tchécoslovaque en 1919 et 1920	177
MUDr. Fr. Jar. Netušil: Naissances et décès dans les villes importantes de la Bohême, de la Moravie, de la Silésie et de la Russie Souscarpathique du 1er janvier au 16 juillet 1921	136
Dr. Gustav Reif: Statistique du chômage	116
— Statistique des travaux exécutés pendant les heures supplémentaires dans le 1er semestre 1921	221
Dr. Pavel Smutný: Banques commerciales de Prague pendant les années 1912—1920	228

CHRONIQUE DEMOGRAPHIQUE.

(Par Dr. Antonín Boháč.)

Grande Bretagne. — Bulgarie. — Autriche. — Allemagne. — Japon. — Pologne	53

BIBLIOGRAPHIE.

1. Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z r. 1919. (Liste des Communes de la Slovaquie d'après le recensement de 1919.) (Dr. J. Mráz.)	199
2. Armand Julin: Principes de statistique théorique et appliquée. (Dr. J. Mráz.)	284
3. Publications nouvelles relatives à la statistique des transports. (Dr. Karel Malík.)	202
4. Legislación del Trabajo. (Dr. G. Reif.)	481
5. Arbetsinställelser i Sverige år 1920 av K. Socialstyrelsen. (Dr. G. Reif.)	481

COMMUNICATIONS DIVERSES.

Prof. Dr. Jindřich Metelka 211. — Aperçu des inscriptions dans les écoles de toute espèce dans la République Tchécoslovaque au commencement de l'année scolaire 1920/21 212. — De l'activité de l'Office de Statistique de la République Tchécoslovaque en matière de statistique sociale 214. — Rapports du séminaire économique et statistique du prof. Mildschuh à la faculté de droit de l'Université Charles IV à Prague 215, 346, 485. — Première fête fédérale des statisticiens municipaux polonais 220. — Résultats du recensement de la population en Danemark 220. — Nouveau membre du Conseil de Statistique d'Etat 220. — Rapport sur l'activité du Conseil de Statistique et de l'Office de Statistique de la République Tchécoslovaque en 1921 326. — Commerce extérieur de la République Tchécoslovaque en 1920 348. — Communication de la rédaction 351, 352. — Cours spéciaux, examens 352. — Errata 352, 488. — Conseil de Statistique d'Etat 483. — Plan de travail de l'Office de Statistique pour 1923, 484. — Résultat du recensement des grandes propriétés foncières saisies en Bohême et en Moravie 488.

Dr. JOSEF MRÁZ:

ZAHRANIČNÍ OBCHOD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ V L. 1919 A 1920.

I. Poznámky úvodní.

1. Význam statistiky zahraničního obchodu.

Není kromě sčítání lidu statistického šetření, jehož výsledky byly by očekávány s větší dychtivostí a sledovány s větší pozorností než výsledky statistiky zahraničního obchodu. Při významu, jaký má zahraniční obchod při dnešním vývoji složitého hospodářského života pro každý stát, nelze se tomu ani diviti. Zajímá nás nejen již prosté konstatování, co a kam vyvážíme a co a odkud dovážíme, nýbrž s ještě větší pozorností je sledováno, jaký význam má pro naše národní hospodářství hodnota mezinárodně směňovaného zboží a jak dle toho vypadá, zvláště v dnešních těžkých dobách hospodářských, naše obchodní bilance. O statistiku zahraničního obchodu zajímá se tedy náš vývozce i dovozce, aby věděli, kam nejlépe umísťovati naše přebytkové suroviny a výrobky nebo jak účelně zařizovati domácí výrobu v těch oborech, kde jsme pasivní, a zda by domácí zdroje po případě dopouštěly takovou výrobu, aby cizí konkurenci vyloučila. O statistiku zahraničního obchodu zajímá se však ještě pilněji národohospodářský politik a v úloze té především sám stát, aby dle ní mohl zařizovati svoji obchodní politiku. Statistika zahraničního obchodu je jediným ukazatelem a oceňovatelem mezinárodních hospodářských styků, je nezbytnou pomůckou při uzavírání obchodních smluv s cizími státy a pro celní politiku s tím související ať už ve smyslu všestranné podpory domácí výroby (zpřístupněním zahraničních trhů, nebo naopak rozumnou obranou proti cizí konkurenci), nebo ve smyslu rozumné regulace naší spotřeby (usnadněním dovozu surovin nebo výrobků nezbytné potřeby, nebo naopak prohibicí zboží luxusního). Konečně ani problém naší valuty, související mimo jiné tak úzce s obchodní bilancí, nemůže právě proto pro své řešení postrádati dat o zahraničním obchodu.

2. O statistice zahraničního obchodu u nás.

Je tedy pochopitelné, že volalo se u nás velmi záhy po datech o zahraničním obchodu a že si tuto potřebu uvědomil také Státní úřad statistický hned, jakmile byl zřízen v lednu r. 1919. Zavést však pravidelnou statistickou službu v tomto směru nebylo možno, uváží-li se všechny potíže, které tu stály v cestě: nehotovost úřadu, nehotovost státní organizace, potřeba přípravných prací zákonné úpravy této služby, nedostatek vyškoleného personálu, nedostatek místností, nehotovost služby celnické na nových hranicích. Na okamžité zavedení řádné statistiky zahraničního obchodu nebylo prostě pomýšlení, dokud zmíněné překážky nebyly aspoň částečně odstraněny. Přes to však potřeba orientace po zahraničním obchodu byla akutní přímo od okamžiku vzniku nového státu, zvláště když v tehdejších poměrech nebylo

lze připustiti volný obchod a nutná regulace mezinárodní výměny zboží vyžadovala této orientace a evidence. A tak již v listopadu r. 1918 (nařízením min. průmyslu, obchodu a živností z 22. XI. 1918 č. 43 sb. zák. a nař.) vzniká Československá vývozní a dovozní komise, pověřená regulací našeho zahraničního obchodu, jenž postaven pod přísnou její kontrolu. Tato kontrolní opatření mohla pak také umožniti aspoň přibližnou orientaci o zahraničním obchodě v době, kdy řádné zjišťování vývozu a dovozu nebylo možno. Podkladem pro takovou orientaci byla povolení pro dovoz a vývoz, která tato komise dávala. Na základě těchto povolení, obsahujících data o množství i o ocenění povoleného dovozu neb vývozu, sestavovaly se výkazy o našem zahraničním obchodě v r. 1919. Data ta sbírala, pořádala a zpracovávala nejprve Československá vývozní a dovozní komise, později na její místo nastoupivší Kontrolní a kompenzační úřad pro mezinárodní obchod, v září pak r. 1919 pověřen byl dalším zpracováním a soustředěním veškerého materiálu Státní úřad statistický, jenž mezitím již přepracoval za účasti interessovaných resortů (zvláště ministerstev financí, pošt, železnic, obchodu a veř. prací) bývalé rakouské předpisy o statistice zahraničního obchodu. Předpisy ty objevily se pak jednak jako zákon z 18. září 1919 č. 518, jednak jako prováděcí nařízení k němu z 20. října 1919 č. 601 s účinností od 1. XII. 1919. K nim se pojily obsáhlé služební předpisy ministerstev financí, pošt, železnic a veřejných prací. Dle těchto předpisů počala statistika zahraničního obchodu fungovati pravidelně od 1./I. 1920 ve Státním úřadě statistickém. Ovšem organisace její nebyla ještě zcela úplná.

Zůstalo při pouhém zjišťování množství. Otázka cen zboží dováženého a vyváženého zůstala v době valutové anarchie problémem nerozřešeným. Úpravě této otázky věnovány pilné porady a práce příslušného výboru Statistické rady státní v roce 1920 a výsledkem jich byl zákon o zřízení Stálé komise pro určování obchodních cen pro zahraniční obchod ze dne 23. září 1920 č. 543 sb. z. a n., jejíž konečné ustavení stalo se v prvé plenární schůzi dne 20. května 1921. Jest naděje, že ještě do konce r. 1921 budou nejdůležitější práce této komise hotovy a že bude možno k datům o množství vyvezeném a dovezeném připojit i příslušné publikaci i výkazy o hodnotě dovozu a vývozu. Dnes těchto dat o hodnotě zahraničního obchodu v r. 1920 nemáme, nemáme ani takového surrogátu, jaký máme pro r. 1919 aspoň v cenách povoleného dovozu a vývozu. Veřejnost však těžce nesla tento nedostatek a neskrbčila po té stránce výtkami, ač si naprosto neuvědomila své zvláštní chování vůči Státnímu úřadu statistickému, jež v jeho úsilí dobýti konečně nutných místností a zaříditi se úměrně k velkým a stále rostoucím úkolům velmi málo podporovala. Bouřlivá poptávka po datech o hodnotě vedla k pokusu zjistit ceny jednotlivých druhů zboží i bez stálé komise. Ceny ty zjišťoval mezitím zřízený Úřad pro zahraniční obchod, setkal se však s ohromnými obtížemi. Ale i Státní úřad statistický pokusil se o to v dubnu r. 1920 poptávkou u řady obchodníků pražských, ale pokus ten byl opuštěn brzy pro obtíže, se kterými se také setkal. Avšak i pokus doplniti data ta daty mírovými přiměřeně (10 až 15krát) zvýšenými po střídavé úvaze byl odsouzen přece jen jako příliš nedostatečný pro vážnou a zodpovědnou práci úřední. Zůstane tedy Stálé komisi opatřiti data o hodnotách za r. 1920. Nyní však, když jsou již známa data o množství za celý rok, žádost míti aspoň přibližnou představu o hodnotě vznikla znovu. Odhodlal jsem se proto u příležitosti, kdy jsem byl vyzván svazem československých dovozců a vývozců, abych při jejich mimořádné valné hromadě podal obraz naší obchodní bilance na základě statistiky zahraničního obchodu, k odvážnému pokusu, dokončit náběh z dubna r. 1920 a ocenit náš dovoz a vývoz třeba schematicky,

třeba nedostatečně, ale přece aspoň na tolik, že by bylo možno posoudit jednak tendenci naší obchodní bilance, jednak které druhy zboží a které země tu padají hlavně na váhu. V šesti dnech vykonána byla v tomto směru řadou úředníků Státního úřadu statistického obrovská práce s největší rychlostí. Výsledky této práce bylo pak přirozeně nutno znovu a důkladně překontrolovati, jak bude ještě blíže vysvětleno.

Jsou tu tedy nyní data o zahraničním obchodě rep. Čs. za r. 1919 a za r. 1920 a je na snadě, vzhledem k všeobecnému zájmu o data ta, že výsledky jich v jistém přehledném uspořádání mají býti nedočkavé veřejnosti předloženy.

Třeba že z předcházejícího již je v pouhých rysech zřejmo, jakým způsobem tato data o hodnotě zahraničního obchodu vznikla, jest v zájmu jich nestranného ocenění a kritického posouzení nutno poukázati podrobněji na metodu jejich vzniku. Stavějí-li se ona data v další práci vedle sebe, neznamená to již, že je lze beze všeho srovnávati a posuzovati jako rovnocenná. Jsou ceny naprosto různorodé a je třeba je bráti s velkou opatrností.

3. Methoda šetření a zpracování.

a) R. 1919. P r a m e n y dat o zahraničním obchodě Československé republiky v r. 1919 byly několikeré. Z převážné většiny byly to žádosti o povolení vývozu a dovozu, které podávány byly postupně u Československé dovozní a vývozní komise, pak u Kontrolního a kompenzačního úřadu a konečně u řady syndikátů,¹⁾ na něž během doby přeneseno bylo rozhodování o žádostech o povolení dovozu neb vývozu příslušného oboru. Z vyřízení žádostí těch (povolení dovozu a vývozu) byla zřejma tato data zahraničního obchodu: druh zboží, povolené množství, země určení nebo původu; z žádostí samých pak bylo možno zjistiti ceny zboží (fakturované), udané skoro v polovici případů v cizích měnách. — Kromě vývozních a dovozních povolení, vydávaných právě jmenovanými institucemi, byly pro některé druhy zboží pramenem úřední výkazy, tak státní obilní úřad dodal data o dovozu po př. vývozu obilí a mouky (dle váhy), ministerstvo zásobování totéž (dle ceny), jakož i data o dovozu a vývozu potravin vůbec, ministerstvo veřejných prací data o dovozu a vývozu uhlí a koksů, petroleje, benzínu a pod., ministerstvo financí o dovozu soli, tabáku a tabákových výrobků. Konečně cukerní komise dodala výkazy o vývozu cukru.

Žádosti resp. povolení dovozu a vývozu byla statisticky zpracována tím způsobem, že byla dodána nejprve celním úředníkům, aby zařadili druhy zboží do příslušných položek celní sazby; po tomto otarifování byly pořizovány výkazy dle druhu zboží, množství, ceny a dle zemí. Práce tyto prováděly nejprve povolující úřady (Dovozní a vývozní komise, pak Kontrolní a kompenzační úřad, syndikáty); od září r. 1919 pověřen byl těmito pracemi Státní úřad statistický. U něho shromáždil se během doby veškerý materiál za účelem soustavného zpracování dat za celý rok 1919. Nejprve tu byl běžný materiál z měsíců září, listopadu a prosince 1919 (vyřízené žádosti ke zpracování prostě postoupené), jenž zpracován byl takto: došlé žádosti se především třídily (vyřazeny žádosti nepovolené, stornované, případy zpětných zásilek, zušlechťovacího řízení, dary a některé jiné.²⁾) Zbylé žádosti dodávány celním úředníkům k označení zboží dle příslušných položek celní sazby, načež na vráče-

¹⁾ Syndikátů těch bylo 14: bavlnářský, knoflíkářský, chemicko-technický, minerálních olejů, konfekční, kovodělný, skla dutého, skla tabulového, kamenný, smaltovaného zboží, vlnářský, kožařský, líčnický, chmelařský.

²⁾ Na př. žádosti o povolení »vývozu« mrtvol ke spálení do Žitavy.

ných žádostech doplňovány potřebné údaje. Upravený materiál seřazován dle měsíců a soustavně přepisován do výtahů (pro každou zemi a každý měsíc byl ve zvláštní obálce soubor tiskopisů, vždy jeden pro každou položku celní sazby), tam data sečtena (u cen po přepočtení na Kč) a přepisována do ročních sumářů, kdež data za 12 měsíců sečtena. Materiál z měsíců ledna až března převzat ve zpracování dodaném Vývozní a dovozní komisí a jen doplněn. — Materiál z měsíců dubna až srpna dodaný také v hotovém zpracování byl však velmi vadný a neúplný (na př. data o množství nebyla zpracována) a byl proto zpracován znovu. — Vše to na konec bylo doplněno daty z výkazů jednotlivých syndikátů, shora jmenovaných úřadů a cukerní komise. Toto doplňování však trvalo velmi dlouho — ještě do r. 1921 — protože mnohé syndikáty ani po několikanásobných urgencích materiál nepředkládaly, některé v době té byly již v likvidaci, v některých případech pak bylo nutno vůbec veškerý materiál zpracovati znovu.

Již z toho je patrné, že materiál pro statistiku zahraničního obchodu r. 1919 byl různého původu a různé ceny. Z velké části jsou to data p o v o l e n é h o vývozu a dovozu, možno však mítí za to, že zpracovaná data většinou představují také realisovaný vývoz a dovoz, protože žádosti nepovolené a stornované³⁾ byly ze zpracování vyloučeny. Mnoho nepřesností je však v materiálu samotném, tak d r u h z b o ž í byl často udán nepřesně nebo neudán vůbec, takže bylo nutno zařazovati takové žádosti jen dle pravděpodobné příslušnosti k té neb oné položce celní sazby, v á h a byla často udána jen hrubá (i při drahém a vzácném zboží), takže při velkých nesrovnalostech bylo třeba odhadovati váhu čistou, c e n a (fakturovaná) brána dle udání stran, tato udání však, protože sloužila za základ pro vyměření poplatků, neposkytují žádné záruky správnosti. Jiná nepřesnost spočívá v tom, že data byla zařazována do toho měsíce, ve kterém byla žádost povolena. Poněvadž však pro uskutečnění dovozu nebo vývozu vymezena byla pravidelně lhůta několikaměsíční, mohl skutečný dovoz nebo vývoz na základě žádostí povolených v posledních měsících r. 1919 nastati až v r. 1920. Toto rozptjetí časové mezi povolením a uskutečněním dovozu nebo vývozu mělo také velký vliv na ceny udané v cizích měnách, ty byly totiž přepočítávány dle průměrného měsíčního kursu v době povolení, ale vzhledem k pozdějším kursovým změnám byla skutečná cena placená v době realizovaného dovozu a vývozu jiná. Totéž platí o zboží placeném později (zboží na úvěr). — Data dodaná jednotlivými ministerstvy a státním obilním úřadem jsou data skutečně r e a l i s o v a n é h o dovozu a vývozu a tudíž přesnější než data sestavená na základě dovozních a vývozních povolení. Od cukerní komise na mnohé dotazy nebylo možno zjistiti data přesná o obchodu realizovaném a proto použito dat dodaných touto komisí již pro Vývozní a dovozní komisi, resp. Kompensační a kontrolní úřad. Je totiž třeba ještě podotknouti, že tyto úřady až do září podaly materiál zpracovaný, který po doplnění materiálem ze září až prosince byl použit pro t. zv. prozatímní zpracování statistiky zahraničního obchodu v r. 1919, jehož výsledky byly uveřejněny jednak v I. roč. tohoto Věstníku (na str. 106 za I. pololetí, na str. 251 za II. pololetí), jednak v č. 3., str. 22 Zpráv Státního úřadu statistického z r. 1920. Že výsledky tohoto »prozatímního« výkazu nesouhlasí s nynějšími výsledky, je po tom, co bylo řečeno, na snadě.⁴⁾

b) R. 1920. D a t a o m n o ž s t v í. — Jiné povahy jsou data o zahraničním obchodě

³⁾ Nepoužil-li majitel povolení, žádal pravidelně buď o převedení na novou žádost nebo za vrácení poplatků a pak byla žádost původní stornována.

⁴⁾ Nejsou tam zahrnuty údaje z některých syndikátů a ost. úřadů a žádosti do té doby nezpracované, naopak pojaty tam jsou mnohé žádosti později stornované, ba i žádosti nepovolené, nehledě k různým chybám, na které se při pozdější revisi přišlo.

r. 1920 dle množství. Tato data byla sbírána již soustavně, podrobně organisovanou statistickou službou. Jsou relativně spolehlivá a představují skutečný obchod zahraniční (krom věcí osvobozených od statistického hlášení a věcí provezených podloudně). Stručně popsána je metoda sbírání a zpracování dat této statistiky taková: Pramenem této statistiky je povinné hlášení každého dovozce nebo vývozce buď písemní na zvláštních tiskopisech, statistických ohláškách (zpravidla), nebo ústní, zaznamenávané celním úředníkem (ve zvláštních případech), jež je kontrolováno na hranicích celními úřady.⁵⁾ Písemné doklady o těchto hlášeních — zvláštní pro dovoz, vývoz, průvoz a pro určité druhy pohybu zboží přes hranice při řízení záznamném — zasílány jsou celními úřady každého měsíce ve 3 lhůtách hromadně Státnímu úřadu statistickému, kdež se podrobují důkladné revisi věcné, vadné se vrací k opravě, správné a opravené se seskupují dle druhů zboží (dle statistických a pořadových — 2044 — čísel a dle — 51 — tříd celní sazby), dle zemí původu a určení a dle hlavních druhů dopravy (po souši, po vodě), při čemž ohlášky s několika druhy zboží se rozepisují na ohlášky jednoduché. V těchto skupinách se sečítají data o váze nebo o počtu kusů a tato data zapisují se do koncentračních tabulek a z nich do měsíčních a ročních sumářů (pro každé statistické číslo zvlášť). Záznamy tyto jsou základem pro publikační tabulky, uveřejňované měsíčně ve Zprávách Státního úřadu statistického i pro příští roční podrobnou publikaci o zahraničním obchodě i pro různé informace soukromých i veřejných interessentů.

Data o hodnotě. Data o hodnotě dovozu a vývozu r. 1920 nebyla zjišťována. Bylo již řečeno, proč. To, co je v této práci vykazováno jako hodnota našeho dovozu a vývozu, je opatřeno způsobem příliš schematickým, než aby mohlo činití vážné nároky i jen na relativní správnost. Při revisi těchto dat, použitých původně v mé přednášce ve svazu dovozců a vývozců, dříve již zmíněné, ukázalo se, že nelze vystačiti prostým přijetím 10ti- po př. 15tinásobných mírových cen, neboť ceny roku 1920 ve většině případů byly daleko vyšší. Ježto však nebylo možno provésti šetření těchto skutečných cen pro všechny druhy zboží, stal se pokus zjistiti je zběžně a prozatím aspoň u nejvýznačnějších druhů zboží našeho dovozu (obilí, mouka, uhlí, bavlna, vlna, tuky, petrolej) a vývozu (uhlí, cukr, sklo, papír, bavlna a vlna a zboží z nich). Byly tu dotázány naše směrdatné ressorty (ministerstvo zásobování, veřejných prací, úřad pro zahraniční obchod), cukerní komise, tuková ústředna, nebo konečně známé větší exportní firmy (pro uhlí, sklo, papír, petrolej). Dle takto získaných informací opravena data o hodnotě těchto druhů zboží proti datům původně v mé přednášce uvedeným velmi podstatně. Absolutní číslice hodnoty vývozu i dovozu vzrostly tím velmi a také výsledek obchodní bilance přirozeně vypadá jinak. Ovšem tato náprava znamená jen nápravu částečnou. Hlavní vadou zůstává, že u ostatních druhů zboží zůstalo při schematickém původním ocenění, tedy při ocenění z valné části nízkém. Tím ovšem vznikla závažná nesouměrnost potud, že se význam oněch důležitějších druhů zboží shora jmenovaných nepoměrně zvyšuje. Ale bylo-li nutno vyhověti volání po hodnotě našeho zahraničního obchodu, nezbylo než sáhnouti prozatím — než nám Stálá komise pro ceny zahraničního obchodu tyto ceny opatří — k těmto trochu násilným prostředkům a je si jen třeba při posuzování a hodnocení těchto dat náležitě uvědomiti tento náš postup. Je jisto, že i ony korrigované ceny neodpovídají skutečnosti, jsou také jen přibližnými odhady, byť i odhady získanými od odborníků a z míst, která dovoz nebo vývoz dotyčného druhu zboží měla v evidenci.

⁵⁾ Podrobnosti obsahuje nařízení vlády rep. Čs. ze dne 20. října 1919 č. 601 sb. zák. a nař.

Další postup byl tento: Když byly ceny opatřeny pro každé statistické číslo (celkem pro 2044 položek dovozu i vývozu), násobeno bylo těmito cenami zjištěné množství v každé položce a takto získané celkové hodnoty sečteny v každé třídě celní sazby (jichž je celkem 51) v úhrnnou hodnotu jedné každé třídy. Z úhrnné hodnoty a celkového množství v jedné každé celní třídě vypočtena pak průměrná cena připadající na jednotku množství (metrický cent nebo kus) pro každou třídu celní sazby a touto průměrnou cenou vynásobeno pak bylo množství dovozu nebo vývozu pro každou jednotlivou zemi původu nebo určení, aby tak aspoň přibližně byla zjištěna hodnota dovozu a vývozu dle zemí. Že tu tedy nebyl brán zřetel na vzdálenost zemí, je z vylíčeného samozřejmo.

Tolik bylo třeba říci o vzniku a vnitřní hodnotě dat, které se v dalším uvádějí.

II. Náš zahraniční obchod v letech 1919 a 1920 dle množství.

Naše statistika zahraničního obchodu zjišťuje množství dovezeného a vyvezeného zboží zásadně dle váhy, v některých případech dle váhy a dle počtu kusů (což obojí v následujících výkazech je vyjádřeno pouze dle váhy), v některých případech pouze dle počtu kusů, ve výjimečném případě (u lodí) dle tun nosnosti.

1. Celkový přehled dle množství.

	v r. 1919	tisících q r. 1920
Do republiky Československé bylo z celní ciziny dovezeno	18,378	39,040
Z republiky Československé bylo do celní ciziny vyvezeno	56,645	69,022
v obou letech byl vývoz větší o	38,267	29,982
	kusů	kusů
Mimo to bylo dovezeno	514.728	255.802
a to: dobytka tažného a jatečného	18.983	24.550
zboží konfekčního ⁶⁾	225.962	197.640
vozidel ⁷⁾	1.692	1.190 ⁸⁾
kapesních hodinek a pouzder k nim	268.091	32.422
a vyvezeno	1,299.343	2,646.868
a to: dobytka tažného a jatečného	603	1.336
zboží konfekčního ⁶⁾	1,291.176	2,638.865
vozidel ⁷⁾	6.942	6.626
kapesních hodinek a pouzder k nim	622	41

Podle množství byl náš vývoz v obou pozorovaných letech značně vyšší než dovoz aspoň co do váhy (r. 1919 o 38 mil. q, r. 1920 o 30 mil. q). Porovnání dle počtu kusů nelze v úhrnech prováděti, protože zde »kus« je měřítkem naprosto nestejnorodým, a třeba srovnávat přímo příslušné předměty dovozu a vývozu (u dobytka a hodinek přebytek dovozu, u zboží konfekčního a vozidel přebytek vývozu). Jednotlivé složky našeho dovozu a vývozu patrný jsou nejlépe z připojených přehledných tabulek (tab. 1.—5.).

Podle druhu dopravy lze hořejší celkové množství dle váhy rozdělit pouze za rok 1920 (nikoli za r. 1919). Z uvedeného celkového množství d o v o z u 39,040.000 q bylo dovezeno p o s c u š í (t. j. po železnici, poštou, obyč. i leteckou, povozy a v malém pohraničním styku) 83%, p o v o d ě 17% (z toho po Labi ^{9/10}, po Dunaji ^{1/10}). Z uvedeného celkového množství v ý v o z u 69,022.000 q bylo vyvezeno p o s o u š í 87%, p o v o d ě 13% (z toho po Labi ^{9/10}, po Dunaji ^{1/10}).

⁶⁾ Klobouky, kloboukové šumpy, fezy, deštníky a slunečníky.

⁷⁾ Osobní vozy a sáně.

⁸⁾ Kromě toho lodí 10 tun nosností, což však zdá se býti nesprávné, a spíše jest považovati za skutečnou váhu (100 q), protože běží o malé lodí, u nichž měření na tuny nosností nemá smyslu.

2. Hlavní předměty našeho zahraničního obchodu dle množství (jen dle váhy.)

a) D o v o z. (Srov. tab. 1. a 2. ve sl. 4.—5.)

Podle množství (dle váhy) sestupně účastněny byly v obou letech na našem d o v o z u tyto skupiny zboží:

r. 1919

	v 1000 q	%
1. uhlí, dříví, rašelina . . .	5,016	27·3
2. obilí, mouka, slad, lušť., rýže	3,598	19·6
3. nerosty (hl. rudy) . . .	1,904	10·4
4. železo a železné zboží .	1,196	6·5
5. kuchyňská sůl	1,140	6·2
6. zboží kamenné	591	3·2
7. tuky	473	2·6
8. ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin	471	2·6
9. oleje miner., dehet . . .	438	2·4
10. odpadky	423	2·3
11. chemikalie	401	2·2
12. bavlna, b. příze a zboží	349	1·9
13. stroje a přístroje . . .	330	1·8
	89·0	

r. 1920

	v 1000 q	%
1. uhlí, dříví, rašelina . . .	13,196	33·8
2. nerosty (hl. rudy) ⁹⁾ . . .	9,274	23·8
3. kuchyňská sůl	2,775	7·1
4. obilí, mouka, slad, lušť., rýže	2,470	6·3
5. chemikalie ¹⁰⁾	1,952	5·0
6. oleje miner., dehet . . .	1,318	3·4
7. ovoce, zeleniny, rostli- ny a části rostlin ¹¹⁾ . .	1,294	3·3
8. železo a želez. zboží ¹²⁾	1,178	3·0
9. bavlna, příze b. a zbo- ží z ní ¹³⁾	692	1·8
10. nápoje	525	1·3
11. tuky	469	1·2
12. zboží kamenné ¹⁴⁾ . . .	446	1·1
13. odpadky ¹⁵⁾	446	1·1
	92·2	

V obou letech stojí co do množství na prvním místě dovoz uhlí a dříví. Pořad dalších skupin zboží však již není stejný. Kdežto r. 1919 jde na druhém místě obilí a mouka (skoro 20%), je r. 1920 obilí a mouka až na místě čtvrtém (již jen 6·3% celkové váhy dovozu). Je jistě charakteristické, že r. 1920 na druhém místě (s 23·8%) jsou důležité suroviny (hlavně rudy), jako zřejmý doklad ponenáhlé konsolidace hospodářského života. Absolutní čísla dovozu jsou však r. 1920 skoro vesměs vyšší (až na obilí a mouku, železo a žel. zboží, kamenné zboží a tuky). Uvedených 13 skupin zboží činilo r. 1919 89% celkové váhy dovozu, v r. 1920 92·2%; možno tedy tyto druhy zboží zcela dobře uváděti jako charakteristické pro náš dovoz.

Již při této příležitosti nás může zajímati, které z e m ě hlavně nám toto zboží dodávají (srov. tab. 5.).

R. 1919 (v tisících q): U h l í a d ř í v í dovezlo nejvíce Německo (4,714), Rakousko (179), Polsko (91); o b i l í, m o u k u atd. Spoj. Státy Severoamer. (2,965), Argentina (192), Belgie (175), Francie (65), Anglie (46), Itálie (41); n e r o s t y (hl. rudy) Německo (1,180), Rakousko (554), Maďarsko (75); ž e l e z o a ž e l e z n é z b o ž í Švédsko (539), Německo (372), Rakousko (250); k u c h y ň s k o u s ů l Německo (1,090), Rakousko (39); z b o ž í k a m e n n é (hl. cement) Polsko (209), Plebiscitní území těšínské (198), Rakousko (92), Německo (69); t u k y Spoj. Státy Severoamer. (283), Anglie (97), Francie (27); o v o c e, z e l e n i n u, r o s t l i n y a č á s t i r o s t l i n Německo (215), Nizozemí (63), Itálie (55), Jugoslavie (46), Rakousko (30), Švýcarsko (29); o l e j e m i n e r á l n í (petrolej) a d e h e t Polsko (260), Rumunsko (115), Spoj. Státy Sev. Am. (40); o d p a d k y Rakousko (235), Německo (79), Švýcarsko (35); c h e m i k a l i e Německo (188), Rakousko (111), Norsko (27), Anglie (18); b a v l n u atd. Itálie (108), Amerika (66, patrně Spoj. St. Sev. Amer., z nichž vyká-

zán ještě zvlášť 1), Švýcars (55), Rakousko (43), Německo (37), Anglie (13), Nizozemí (12); stroje a přístroje Německo (210), Rakousko (98).

R. 1920 (v tisících q): Uhlí a dříví dovezlo nejvíce Německo (11,189, hlavně uhlí), Plebiscit. území těš. (1,507 uhlí), Maďarsko (362 uhlí), Polsko (75 dříví); nerosty) Německo (3,412, z toho rudy 1,419), Švédsko (3,361, hl. rudy), Rakousko (1,307, hl. rudy), Španělsko (408, hl. rudy), Plebis. území těš. (167, hl. rudy), Polsko (149, hl. stavební kámen); kuchyňskou sůl Německo (2,708), Rumunsko (58); obilí, mouku atd. Spoj. Státy Sev. Amer. (1,101, z toho 821 mouka, 268 obilí), Belgie (660, z toho 655 mouka), Jugoslaviie (146, z toho 127 mouka), Argentina (97, z toho 10 mouka, 86 obilí), Brazílie (87, z toho 86 rýže), Německo (75, z toho rýže 56), Nizozemí (64, z toho obilí 33, luštěniny 23), Rumunsko (56, hl. obilí), Brit. državy v Asii (48, z toho 47 rýže), Švýcars (40, z toho 19 mouka, 18 rýže); chemikalie¹⁰⁾ Německo (1,283), Rakousko (168), Plebis. území těš. (85), Nizozemí (68), Čile (65), Švédsko (51); oleje minerální (petrolej) a dehet Polsko (554, hl. petrolej), Rumunsko (318, hl. petrolej), Spoj. St. Severoamer. (294, hl. petrolej); ovoce, zeleninu, rostliny a části rostlin¹¹⁾ Rakousko (324), Německo (316), Nizozemí (210), Itálie (108); železo a železné zboží¹²⁾ Rakousko (456, z toho surové železo 296, žel. zboží 100), Německo (429, z toho surové železo 250, žel. zboží 77), Plebisc. území těš. (97, z toho žel. plechy a plotny 49, žel. zboží 20), Anglie (43, z toho surové že-

⁹⁾ V tom hlavně rudy a to: rudy železné 5,629 (Švédsko 3,327, Něm. 1,219, Rak. 1,056, Franc. 19, Maď. 4), kyz železný 618 (Špan. 407, Něm. 79, Ital. 65, Švéd. 15, Franc. 13, SHS. 12, Rum. 11, Norsko 8, Rak. 1), výpalky železného kyzu k dobývání železa 316 (Pleb. úz. 102, Rak. 89, Něm. 84, Ital. 31, Švéd. 8), rudy manganové 53 (SHS. 43, Něm. 4, Angl. 2, Rak. 1), rudy zinkové 25 (Něm. 23, Itálie 1), chromová ruda 10 (Anglie 5, Německo 4); dále kameny a to: žula, porfyr a syenit 12 (Švédsko 5, Německo 4, Rakousko 2), jiné tvrdé kameny 181 (Německo 166, Polsko 4), šterk 125 (Německo 69, Polsko 49, Plebiscitní území 6), kazičev 55 (Německo 53); dále sádra 123 (Něm. 94, Rak. 14, Rumun. 14), sádra pálená 157 (Něm. 87, Rak. 63, Rumun. 5), baryt 92 (Něm. 91), bílá křída plavená 51 (Něm. 32, Rak. 14, Švéd. 2), baryt mletý, plavený 29 (Něm. 23, Rak. 4); dále barevné hlínky pálené, mleté, plavené, lisované 18 (Něm. 8, Franc. 7, Rak. 1), dále zeminy a to: živec 14 (Něm. 13), tuha 7 (Něm., Rak., Švýc., Angl.), vápenec 57 (Něm. 54, Rak. 1), vápno pálené 20 (Něm. 17, Polsko 1), magnésit pálený 20 (Rak. 19), mastek 11 (Rak. 8, Něm. 2), fosfáty 176 (Spoj. St. 99, Dán. 42, Alžír 24, Franc. 9), kaolin 7 (Něm. 6), jiné hlínky 189 (Něm. 173, Belg. 10, Rak. 2), slínovec 15 (Něm. 15), písek 981 (Něm. 922, Pleb. úz. 52, Rak. 2, Polsko 2), jiné zeminy surové 163 (Polsko 83, Něm. 64, SHS. 11), pálené, mleté nebo plavené 72 (Něm. 60, Polsko 4, Rak. 3). V této poznámce, jakož i v obdobných poznámkách následujících číslice uvedené beze všeho pojmenování znamenají vždy tisíce metrických centů.

¹⁰⁾ V tom sira 57 (Ital. 16, Něm. 15, Spoj. St. 15, ost. Amer. 6, Rak. 3), žiravý natron 14 (Angl. 5, Rak. 4, Spoj. St. 2, Ital. 1), massicot a suřík 11 (Něm. 6, Rak. 5), kyselina dusičná 16 (Rak. 13, Něm. 3), kyselina sírová nedým. 27 (Pleb. úz. 26, Rak. 1), soli hnojivé 995 (Něm. 993), chlorkalium 86 (Něm. 71, Čile 15), čilský ledek 70 (Čile 48, Japon. 19, Spoj. St. 3), glauberova sůl 58 (Něm. 24, Pleb. úz. 19, Rak. 7, Franc. 3, Švýc. 2, Angl. 2, Švéd. 1), soda 18 (Rak. 9, Něm. 4, Franc. 2), soda kalcinovaná 131 (Rak. 79, Něm. 20, Angl. 10, Franc. 8, Švýc. 8, Spoj. St. 4, Rum. 2), síran amonný 13 (Pleb. úz. 12), ledek draselný 29 (Něm. 16, Norsko 10, Švéd. 2), dvojuhlíčan draselný, sodnatý 11 (Rak. 4, Angl. 4, Něm. 2), borax přečištěný 9 (Angl. 3, Něm. 1, Nizoz. 1), sírník amonný 15 (Norsko 11, Něm. 4), calcium-karbid 36 (Švýc. 11, Rak. 10, Rum. 5, Něm. 3, Ital. 3, Švéd. 2, SHS. 1), škrob rýžový 7 (Ital., Něm., Švýc.), škrob zemědělský 26 (Nizoz. 24, Něm. 1), jiný škrob 12 (Spoj. St. 3, Něm. 2, Švýc. 2, Nizoz. 1, SHS. 1), fosfáty kyselinou rozložené 161 (Švéd. 45, Něm. 44, Nizoz. 39, Dán. 25, Belg. 5, Špan. 2), pomocné látky a výrobky chemické jinde nejmenované 18 (Něm. 12, Rak. 3, Pleb. úz. 2).

¹¹⁾ V tom švestková povídla neslazená 6 (SHS.), cibule a česnek 77 (Ital. 37, Rum. 17, Maď. 13, Rak. 4, SHS. 4), zemědělské 234 (Něm. 79, Ital. 66, Švéd. 42, Maď. 20, Švýc. 13, Nizoz. 12, Rak. 1), cukrovka čerstvá 502 (Rak. 314, Něm. 187), semeno lněné 26 (Nizoz. 7, Argent. 7, Angl. 3, Finsko 3, Rusko evr. 2, Rusko as. 2, Něm. 1), palmová jádra 185 (Nizoz. 81, Belg. 68, Brit. državy v Africe 14, ost. Afr. 13, Švéd. 5, Sp. St. 2), kopra 129 (Nizoz. 97, Nizoz. državy v Asii 29, Angl. 1, Brit. državy v Africe 1), kmín a fenýkl 10 (Nizoz. 9), semeno cukrovkové 23 (Něm. 23), chmel 12 (SHS. 7, Polsko 3, Maď. 2), mořská tráva 27 (Rum. 8, Něm. 4, SHS. 3, Ital. 2, Maď. 2, Švýc. 1, Alžír 1, Mexico 1), rostliny a části rostlin, čerstvé 20 (Maď. 19).

¹²⁾ V tom slévařské železo surové 364 (Rak. 201, Něm. 61, Švéd. 44, Angl. 19, Belg. 16, Franc. 8, Spoj. St. 8, Lucemb. 5), zrcadelné železo surové 14 (Angl. 5, Spoj. St. 4, Něm. 3), křemité železo surové 36 (Angl. 16, Rak. 6, Něm. 6, Švéd. 3, Nizoz. 2, Franc. 2), zlomky železné litiny 287 (Něm. 179,

lezo 41); bavlnu atd.¹³⁾ Spoj. St. Severoamer. (320, z toho 319 bavlna), Německo (103, z toho 98 bavlna), Itálie (50, z toho bavlna 27, příze 21), Britské državy v Asii (80 bavl.), Rakousko (32, z toho 22 bavlna), Švýcars (28, z toho 19 bavlna), Anglie (28, z toho 21 bavlna), Egypt (14 bavl.); nápoje Maďarsko (229, z toho víno 227), Rakousko (152, z toho víno 148), Itálie (55, z toho víno 54), Německo (46, z toho pivo 41); tuky Nizozemí (170, z toho jedlé 89), Spoj. St. Severoam. (90, z toho jedlé 76), Anglie (55, hlavně technické tuky), Norsko (41 rybí tuk); zboží kamenné¹⁴⁾ Polsko (212), Německo (98); odpadky¹⁵⁾ Rakousko (220), Německo (92).

b) Vývoz. (Srov. tab. 1. a 2. ve sl. 6.—7.)

Podle množství (dle váhy) sestupně súčasněny byly v obou letech na našem vývozu tyto skupiny zboží:

r. 1919			r. 1920		
	v 1000 q	%		v 1000 q	%
1. uhlí, dříví, rašelina . . .	41,581	73·4	1. uhlí, dříví, rašelina . . .	51,843	75·1
2. nerosty	4,860	8·6	2. nerosty ¹⁶⁾	5,023	7·3
3. cukr	2,164	3·8	3. cukr	2,486	3·6
4. železo a žel. zboží . . .	1,139	2·0	4. železo a žel. zboží ¹⁷⁾ . .	1,639	2·4
5. ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin (chmel) . .	1,137	2·0	5. sklo a skleněné zboží . .	1,401	2·0
6. zboží dřevěné a z látek soustr. a řezbářských . . .	889	1·6	6. ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin ¹⁸⁾	899	1·3
7. sklo a skleněné zboží . .	727	1·3	7. obilí, slad, luštěniny atd. .	866	1·2
8. papír a pap. zboží	662	1·2	8. zboží hliněné ¹⁹⁾	773	1·1
9. zboží hliněné	638	1·1	9. papír a papírové zboží ²⁰⁾	766	1·1
					95·1
		95·0			

Předměty našeho vývozu jsou zcela typické skupiny zboží, jak je to zcela zřejmě viděti z řad v obou letech skoro totožných. Při tom vývoz těchto předmětů r. 1920 absolutně stoupl, ale podíl oněch skupin na celkovém vývozu zůstává v obou letech obdivuhodně stejný. Jen místo zboží dřevěného v r. 1919 nastupuje v r. 1920 obilí a slad. Největší položku našeho vývozu co do množství zaujímá uhlí a dříví (r. 1919 73·4%, r. 1920 75·1% veškeré váhy vývozu). Značné stoupnutí vývozu uhlí r. 1920 proti r. 1919 svědčí o zvýšené produkci, tedy opět o zjevu hospodářsky (i sociálně) potěšitelném. Uvedených 9 skupin zboží činilo r. 1919 95%, r. 1920 95·1% celkové váhy vývozu a charakterisuje velmi ostře opět náš vývoz.

Rak. 82, Maď. 9, Pleb. úz. 6, Franc. 6, Polsko 5), brusky z plávkového železa 10 (Rak. 4, Něm. 3, Pleb. úz. 3), brusky ze svařeného železa 13 (Rak. 6, Něm. 5, Švýc. 2), železo a ocel nefasonované 56 (Něm. 27, Rak. 21, Pleb. úz. 6), železo a ocel fasonované 31 (Něm. 17, Rak. 8, Pleb. úz. 5), plechy a plotny silné 2 mm a více 20 (Pleb. úz. 14, Rak. 4, Něm. 2), plechy a plotny silné od 2 mm do 1 mm 18 (Pleb. úz. 14, Něm. 2, Rak. 2), plechy a plotny silné od 0·6 mm do 0·4 mm 13 (Pleb. úz. 7, Něm. 3, Rak. 2), drát surový, silný 1·5 mm a více 11 (Něm. 8, Pleb. úz. 3), železné konstrukce 16 (Rak. 11, Něm. 3, Maď. 2), osy obyčejné a jejich součástky 11 (Rak. 11).

¹³⁾ V tom bavlna surová 501 (Sp. St. 309, Brit. državy v Asii 76, Něm. 55, Egypt 13, Itálie 11, Angl. 6, Švéd. 6, Švýc. 5, Rak. 4, Belg. 1, Nizoz. 1, Amer. 1), odpadky bavlny 133 (Něm. 42, Rak. 16, Ital. 15, Angl. 15, Švýc. 13, Spoj. St. 9, Franc. 6, Nizoz. 3, Brit. državy v Asii 3, Norsko 2, Belg. 1), bavlněná příze, jednoduchá, surová (přes č. 12 až do č. 29 po angl.) 20 (Ital. 12, Rak. 3, Švýc. 2), to-též (přes č. 29 až do č. 50 po angl.) 11 (Ital. 5, Angl. 2, Rak. 1.).

¹⁴⁾ V tom břidlice pokrývačská 31 (Něm. 30), cement portlandský 297 (Polsko 207, Pleb. úz. 37, Maď. 37, Něm. 13, Rak. 3), cement románský a jiné cementy umělé 21 (Něm. 8, Pleb. úz. 6, Pol. 3, Rak. 3), asbestový papír a asbestová lepenka 26 (Rak. 24, Něm. 1), přirozené brusy a brousky nespojené s jinými látkami 21 (Něm. 20).

¹⁵⁾ V tom hnojiva a to saturační kal (vápno k hnojení) 31 (Rak. 27, Něm. 4), živočišná hnojiva 1 (Maď., Něm., Rak.), jiná umělá hnojiva jinde nejmenovaná 19 (Norsko 9, Spoj. St. 3, SHS 2, Švéd. 2, Něm. 1, Pleb. úz. 1).

I tu je zajímavé, do kterých z e m í jmenované druhy zboží hlavně vyvážíme (srov. tab. 5.):

R. 1919 (v tisících q): U h l í, d ř í v í, r a š e l i n u vyvezli jsme nejvíce do Německa (19,002), Rakouska (12,250), Polska (7,961), Itálie (1,315); n e r o s t y do Německa (3,773), Rakouska (660), Plebisc. území těš. (232); c u k r do Rakouska (710), Francie (699), Německa (311), Norvéžska (113), Jugoslavie (106), Bulharska (104), Polska (55); ž e l e z o a ž e l e z n é z b o ž í do Rakouska (667), Polska (176), Itálie (62), Jugoslavie (59), Německa (43), Maďarska (33), Švýcarska (30), Rumunska (25), Plebisc. území těš. (24); o v o c e, z e l e n i n u, r o s t l i n y a č á s t i r o s t l i n (hlavně zeleninu, čerstvé ovoce, chmel) do Rakouska (823), Německa (146), Anglie (37), Švýcar (23), Polska (20); z b o ž í d ř e v ě n é, z b o ž í z l á t e k s o u s t r u ž n í c k ý c h a ř e z b á ř s k ý c h do Itálie (418), Německa (149), Rakouska (142), Polska (53), Francie (44), Nizozemska (20); s k l o a s k l e n ě n é z b o ž í do Rakouska (299), Francie (67), Itálie (65), Německa (52), Rumunska (43), Polska (42), Jugoslavie (41), Maďarska (41), Švýcarska (30); p a p í r a p a p í r o v é z b o ž í do Rakouska (294), Itálie (110), Polska (77), Francie (34), Německa (33), Maďarska (27), Plebisc. území těš. (21), Jugoslavie (20); z b o ž í h l i n ě n é (hlavně cihly, hliněné zboží a porculán) do Rakouska (335), Německa (99), Polska (91), Maďarska (33), Itálie (18), Jugoslavie (18), Plebisc. úz. těš. (14).

R. 1920 (v tisících q): U h l í, d ř í v í, r a š e l i n u vyvezli jsme nejvíce do Německa (26,486, z toho 24,059 uhlí), Rakouska (19,606, z toho 18,112 uhlí), Maďarska (2,311, z toho dříví stav. 1,282, uhlí 99), Itálie (856, z toho dříví 849), Polska (822, z toho 771 uhlí), Nizozemí (447, z toho stav. dříví 445), Francie (423, z toho 422 dříví stavební); n e r o s t y¹⁶⁾ do Německa (2,809), Rakouska (638), Maďarska (292); c u k r do Francie (1,184), Rakouska (577), Německa (137), Švýcarska (116), Itálie (108), Rumunska (51), Polska (50), Jugoslavie (47), Norska (43), Bulharska (43), Maďarska (41), Hamburku (31), Spoj. Států (29); ž e l e z o a ž e l e z n é z b o ž í¹⁷⁾ do Rakouska (585, z

¹⁶⁾ V tom r u d y a to: železné 428 (do Pleb. úz. 425, do Polska 2), výpalky železného kyzu k dobývání železa 22 (do Něm. 11, do Pleb. úz. 8, do Pol. 2), pyrit 89 (do Pleb. úz. 81, do Pol. 3, do Něm. 2), rudy manganové 9 (do Něm., Rak.); dále k a m e n y a to úběl, mramor 8 (do SHS., Něm., Pol., Pleb. úz., Rak.), měkké kameny 11 (do Něm. 7, Pleb. úz. 3, Rak.), žula, porfyr a syenit 18 (do Něm. 16, Niz., Rak., Pleb. úz.), tvrdé kameny 20 (do Rak. 12, do Něm. 4, do Pleb. úz. 1), dlaždice kamenné 60 (do Maď. 51, Něm. 8, Pol., Rak.), štěrk 159 (do Něm. 65, do Pleb. úz. 44, do Polska 26, do Maď. 21); dále b a r e v n é h l i n k y a to: surové 140 (do Něm. 72, do Rak. 64, do SHS. 1), pálené 11 (do Rak. 5, Něm. 2, Franc., Maď., Rum., Pleb. úz.); dále z e m ě n y a to živce 46 (do Něm. 40, Rak. 2, SHS., Niz., Švýc., Pleb. úz.), tuha 117 (do Něm. 94, Rak. 13, Švýc. 2, Rum., Pol., Hamb., Pleb. úz.), vápenec 451 (do Něm. 230, Polska 117, Pleb. úz. 93, Maď. 6, Rak. 3), vápno pálené 169 (do Něm. 53, Pleb. úz. 48, Polska 35, Rak. 23, Maď. 7), magnisit 16 (do Něm. 11, Rum. 4), magnisit pálený 197 (do Spoj. St. 91, Něm. 89, Amer. 3, Maď. 3, Franc. 3, Pleb. úz. 2, Pol. 1), kaolin 1,823 (do Něm. 1,396, Maď. 161, Rak. 152, Švýc. 39, Franc. 21, Ital. 15, SHS. 9, Nizoz. 9, Pol. 6, Švéd. 3, Belg. 2, Finska 1), jiné hlinky 696 (do Něm. 462, Rak. 118, Maď. 22, Švýc. 22, Polska 17, Ital. 8, Niz. 7, Pleb. úz. 5, Švéd. 4, SHS. 3, Rum. 2, Franc. 1), slinovec 126 (do Něm. 83, Rak. 23, Franc. 7, Švýc. 4, Pol. 3, Pleb. úz. 2), písek 292 (do Rak. 165, Něm. 102, Pleb. úz. 11, Maď. 5, SHS. 2, Polska 2), jiné zeminy, surové 45 (do Rak. 25, Něm. 8, Maď. 4, SHS. 2, Pol. 2), pálené, mleté nebo plavené 61 (do Něm. 23, Rak. 20, Maď. 5, Pol. 3, Franc. 2, Rum. 2, Švýc. 2).

¹⁷⁾ V tom slévařské železo surové 252 (do Rak. 102, Pol. 62, Švýc. 24, Nizoz. 19, SHS. 12, Pleb. úz. 11, Ital. 9, Maď. 6, Dánska 4, Rum. 2), surové železo ke krycování 14 (hl. do Rakouska), zlomky železné litiny, staré kolejnice atd. 38 (do Pleb. úz. 27, Pol. 5, Rak. 4), ingoty 17 (do Rak. 17), brusky z plávkového železa 22 (do Rak. 11, Pol. 9), železo a ocel nefasonované 134 (do Rak. 49, Maď. 27, Niz. 12, SHS. 11, Švýc. 8, Pleb. úz. 7, Ital. 6, Něm. 5, Pol. 4, Rumun. 2, Bulhar. 1), železo a ocel fasonované 184 (do Pol. 59, Něm. 52, Rak. 29, Nizoz. 13, Ital. 11, Maď. 6, Švýc. 4, Pleb. úz. 3, SHS. 3), plechy a plotny silné 2 mm a více 69 (do Rak. 20, Něm. 12, Pol. 9, Maď. 7, SHS. 5, Švýc. 5, Ital. 4, Pleb. úz. 3, Rum. 2), totéž od 2 mm do 1 mm 23 (do Rak. 8, Maď. 7, Pol. 3, SHS. 2, Rum. 1), totéž od 1 mm do 0.6 mm 14 (do Rak. 7, Maď. 3, Pol. 2), totéž od 0.4 mm do 0.25 mm 17 (do Pol. 8, Rak. 4, Maď. 3), drát surový, silný 1.5 mm a více 61 (do Něm. 45, Rum. 5, Rak. 4, Švýc. 3, Pol. 2), roury surové 114 (do Rak. 41, Pol. 30, Maď. 11, Pleb. úz. 5, Argent. 4, SHS. 3, Franc. 3, Nizoz. 3, Švýc. 3, Belg. 2, Ital. 2, Rum. 1), železné konstrukce 62 (do Polska 21, Rak. 15, Ital. 15, Pleb. úz. 5, SHS. 2), zboží plechové, obroušené, jemně natřené 17 (do Rak. 5, SHS. 3, Ital. 2, Rum. 2).

toho žel. zboží 295), Polska (263, z toho žel. zboží 88), Německa (142, z toho žel. zb. 22, drátů 48), Maďarska (132, z toho žel. zb. 68), Italie (96, z toho žel. zb. 64); sklo a skleněné zboží do Rakouska (386), Italie (254), Francie (130), Anglie (106), Německa (101), Maďarska (89), Švýcar (58), Jugoslavie (57), Polska (42), Rumunska (36), Nizozemí (26), Spoj. St. Severoam. (20), Španěl (15); ovoce, zeleninu, rostliny a části rostlin¹⁸⁾ do Rakouska (285), Německa (266), Švýcarska (91), Pleb. území těš. (83), Anglie (54), Dánska (29); obilí, slad, luštěniny, mouku do Švýcar (170), Italie (149), Rakouska (138), Německa (113), Pleb. území těš. (98), Belgie (48), Norska (31); zboží hliněné¹⁹⁾ do Rakouska (265), Plebisc. území těš. (116), Maďarska (95), Německa (68); papír a papírové zboží²⁰⁾ do Rakouska (261), Německa (108), Maďarska (91), Francie (60), Italie (46), Polska (41), Anglie (32), Jugoslavie (31),

Zkoumatí směr našeho vývozu (i dovozu) ponecháváme si až do příštího odstavce, přes to však možno již zde upozorniti na některé drobnosti, zvláště na změny směru našeho vývozu některých druhů zboží během obou pozorovaných let, na př. vývoz uhlí do Polska ještě r. 1919 značný, mění směr do Maďarska r. 1920, cukr, který r. 1919 ještě největší položkou byl vyvážen do Rakouska a ovšem skoro stejně do Francie, jde r. 1920 převážně do Francie, ovoce a zelenina r. 1920 jde ve větším množství též do Švýcarska a Pleb. území, papír a papírové zboží jde r. 1920 místo do Italie více do Německa.

¹⁸⁾ V tom jablka, hrušky, kdoule zabalené 92 (do Něm. 80, Švéd. 6, Rak. 2, Dán. 2, Nizoz. 1), jablka, hrušky a kdoule v jiných obalech 11 (do Dánska 5, Něm. 2, Nizoz. 2, Angl. 1, Maď. 1), ovoce jině nejmenované, upravené, sušené atd. 10 (do Něm. 9, Rak. 1); zelí čerstvé 81 (do Rak. 81), okurky čerstvé 62 (do Rak. 48, Něm. 13), zemáky 90 (do Pleb. úz. 68, Rak. 22), cukrovka čerstvá 107 (do Něm. 105, Rak. 2), zelenina jině nejmenovaná 52 (do Rak. 51), zelenina jiná, také osolená 69 (do Rak. 32, Něm. 10, Sp. St. 8, Pleb. úz. 5, Nizoz. 4, Pol. 3, Maď. 2, Ital. 2, ost. Amer. 1), jiná semena jetelová 73 (do Něm. 28, Dánska 19, Angl. 12, Nizoz. 4, Švéd. 3, Pol. 1, Švýc. 1, ostat. Amer. 1), semeno travní 10 (do Něm. 5, Rak. 2, Dán. 1, Švéd. 1), semeno cukrovkové 15 (do Franc. 2, Ital. 2, SHS. 2, Rak. 2, Rum. 2, Spoj. St. 2, Belg. 1, Švýc. 1, Špaň. 1), chmel 68 (do Angl. 38, Spoj. St. 4, ost. Amer. 6, Belg. 3, Franc. 3, Rak. 3, Ital. 2, Něm. 2, Argent. 1, Rum. 1), sláma a stelivo 62 (do Švýc. 60, Rak. 1, Pleb. úz. 1), seno 36 (do Švýc. 24, Rak. 7, Pleb. úz. 3).

¹⁹⁾ V tom obyčejné cihly a dlaždice 119 (do Pleb. úz. 68, Něm. 21, Rak. 20, Pol. 9), obyčejné tašky 7 (do Rak. 5, Pleb. úz. 1), cihly ohnivzdorné z dinasovky, magnésitu, bauxitu a p. jednotlivé až do váhy 5 kg 37 (do Rak. 12, Pleb. úz. 11, Maď. 8, Něm. 3, SHS. 2), totéž nad 5 kg 14 (do Rak. 5, Švéd. 4, Maď. 3, Něm. 1), jiné ohnivzdorné cihly, jednotlivé až do váhy 1 kg 269 (do Rak. 95, Maď. 64, Pleb. úz. 31, Něm. 18, Rum. 17, Pol. 13, SHS. 13, Ital. 12, Švýc. 4), totéž nad 10 kg váhy 31 (do SHS. 7, Rak. 6, Maď. 5, Pol. 4, Něm. 2, Rum. 2, Ital. 1, Špaň. 1, Pleb. úz. 1), roury z obyčejné kameniny nebo ze hmot ohnivzdorných 18 (do Rak. 12, Něm. 2, Pol. 2, SHS. 1), obkládačky a dlaždice nepolované, jednobarevné, silné 15—30 mm 23 (do Rak. 8, Nizoz. 8, Švýc. 2, SHS. 1, Něm. 1, Pleb. úz. 1), obyčejné nádoby hrnčířské z prosté hlíny, kterou lze do barevna vypáliti 12 (do Rak. 8), isolační a výstrojné součástky k elektrotechnickým účelům s jinými hmotami nespojené, bílé 15 (do Rak. 11, Ital. 1, Něm. 1), jiný porculán, bílý 65 (do Rak. 25, Ital. 12, Polska 6, SHS. 5, Maď. 5, Rum. 4, Něm. 2, Bulh. 1, Dán. 1), jiný porculán barevný, obroubený, pomalovaný, potištěný, postříbřený, pozlacený, také s obyč. hmotami spojený 79 (do Rak. 23, Ital. 11, Rum. 9, Něm. 7, Maď. 5, Nizoz. 5, SHS. 4, Angl. 3, Franc. 2, Pol. 2, Švýc. 1, Spoj. St. 1, Bulh. 1, Dán. 1, Švéd. 1), hliněné zboží jině nejmenované, dvoj- nebo vícebarevné, obroubené, pomalované, potištěné, postříbřené, pozlacené 23 (do Rak. 7, Něm. 4, Nizoz. 3, Angl. 2, Dán. 2, Ital. 1, Spoj. St. 1, Norska 1, Švéd. 1).

²⁰⁾ V tom papírovina chemickým způsobem vyrobená ze dříví, bílená 47 (do Něm. 24, Rak. 10, Franc. 5, Pol. 2, Angl. 2), tatáž, nebílená 162 (do Něm. 56, Rak. 46, Franc. 20, Angl. 16, Ital. 13, Hamb. 4, Švýc. 2, Pol. 1), surová lepenka z hadrů 20 (do Rak. 15, Maď. 2, Ital. 1, SHS.), lepenka dehtovaná a kamenná 85 (do Rak. 27, Maď. 20, SHS. 17, Pleb. úz. 11, Pol. 3, Ital. 2), papír balicí, nebarvený 226 (do Rak. 86, Maď. 30, Franc. 24, Pol. 18, Ital. 17, Něm. 12, Angl. 6, Rum. 5, Švýc. 5, Špaň. 5, SHS. 3, Pleb. úz. 3, Nizoz. 2, Tur. evr. 1, Bulh., Hamb., Rec., Švéd.), papír v papírovině barvený, dehtovaný 37 (do Rak. 9, Maď. 8, Švýc. 4, Franc. 2, Nizoz. 2, Polsko 2, Rum. 2, Něm. 1, Ital. 1, SHS. 1, Pleb. úz., Rus. as., Angl., Dán.), papír psací 25 (do Maď. 8, Rak. 6, Ital. 2, Pol. 2, Něm. 1, Rum. 1, Bulh., Tur. evr., Pleb. úz.), papír tiskařský 55 (do Maď. 13, Rum. 12, Rak. 8, Franc. 5, Pol. 4, SHS. 2, Ital. 1, Bulh. 1, Hamb. 1, Rec. 1, Špaň., Rus. as., Pleb. úz.), papír na cigarety v arších 12 (do Rak. 10, Ital., Něm., Nizoz., Pol., Pleb. úz.), jiné zboží z papíroviny (lepenky n. papíru) 27 (do Rak. 10, Pol. 2, SHS. 2, Maď. 2, Ital. 1, Něm. 1, Rum. 1, Bulh., Norska, Tur. evr., Pleb. úz., Švýc., Nizoz.).

3. Hlavní směry našeho zahraničního obchodu dle množství (jen dle váhy).

Po této stránce budeme zkoumati, které země jsou z největší části účastny na našem dovozu a do kterých zemí zase naopak směřuje z největší části náš vývoz.

a) D o v o z. (Srov. tab. 3. a 4. ve sl. 4.—5.)

Podle množství (dle váhy) sestupně účastněny byly na našem dovozu tyto země:

r. 1919			r. 1920		
	v 1000 q	v %		v 1000 q	v %
1. Německo	8,574	46·7	1. Německo	20,723	53·1
2. Spoj. Státy Sev.-Am. .	3,375	18·4	2. Švédsko	3,561	9·1
3. Rakousko	2,337	12·7	3. Rakousko	3,272	8·4
4. Polsko	722	3·9	4. Plebisc. území těš. .	2,185	5·6
5. Švédsko	609	3·3	5. Spoj. Státy Sev.-Am.	2,084	5·3
6. Itálie	390	2·1	6. Polsko.	1,061	2·7
7. Pleb. území těš. . . .	281	1·5	7. Maďarsko	871	2·2
8. Anglie	247	1·3	8. Belgie	831	2·1
9. Jugoslavie	238	1·3	9. Nizozemí	677	1·7
10. Nizozemí	230	1·3	10. Rumunsko	547	1·4
11. Maďarsko	215	1·2	11. Itálie	523	1·3
	93·7			92·9	

Největším naším dovozním státem je Německo, r. 1919 činil dovoz z Německa dle váhy skoro polovici, r. 1920 více než polovici všeho dovozu vůbec. Za ním jdou r. 1919 Spojené Státy Severoamerické a Rakousko, r. 1920 Švédsko a Rakousko. Státy v hořejším přehledu uvedené jsou pro nás charakteristickými dovozními státy, r. 1919 činil jejich dovoz 93·7%, r. 1920 92·9% celého našeho dovozu, při tom místo Anglie a Jugoslavie z r. 1919 nastupují r. 1920 Belgie a Rumunsko. Na ostatní státy v obou letech připadá okolo 7% celkového našeho dovozu. Na tomto z b y t k u bylo účastněno r. 1919 celkem 34 států, zemí neb území zvlášť pozorovaných, r. 1920 48, z čehož patrně, že proti r. 1919 počet zemí k nám dovážejících značně vzrostl, ovšem bez celkového pronikavého vlivu.

Jako jsme při jednotlivých hlavních předmětech našeho dovozu sledovali, které země nám ony jednotlivé předměty dovážejí, můžeme nyní opět u oněch nejdůležitějších zemí dovozních zjistiti, jaké druhy zboží k nám dovážejí:

R. 1919 (v tisících q): N ě m e c k o dováželo k nám hlavně uhlí a dříví (4,714), nerosty (1,180), kuchyňskou sůl (1,090), železo a želez. zboží (372), ovoce, zeleninu, rostliny a části rostlin (215), stroje a přístroje (210), chemikálie (188), zboží hliněné (114); S p o j. S t á t y S e v e r o a m. mouku a obilí (2,965), tuky (283); R a k o u s k o nerosty (554), železo a žel. zboží (250), odpadky (235), dříví a uhlí (179), papír (138), chemikálie (111), barviva a třísla (104), stroje a přístroje (98), zboží kamenné (92), zboží hliněné (80); P o l s k o oleje minerální (260), zboží kamenné (209), dříví a uhlí (91); Š v ě d s k o železo a železné zboží (539), nerosty (23); I t a l i e bavlnu, přízi a zboží z ní (108), ovoce, zeleninu, rostliny a části rostlin (55), obilí, mouku, rýži (41), zboží koloniální (26), jižní ovoce (25); P l e b i s c i t n í ú z e m í t ě š í n s k é zboží kamenné (198), uhlí a dříví (18); A n g l i e tuky (97), obilí a mouku (46), chemikálie (18); J u g o s l a v i e ovoce, zeleninu, rostliny a části rostlin (46), barviva a třísla (44), obilí a mouku (36), mápoje (28); N i z o z e m í ovoce, zeleninu, rostliny a části rostlin (63), obilí a mouku (31), věci jedlé (27), zboží koloniální (22), odpadky (21);

Maďarsko nerosty (75), nápoje (30), obilí a mouku (25), kůže vydělané (19), vlnu (19).

R. 1920 (v tisících q): Německo dováželo k nám hlavně uhlí a dříví (11,189), nerosty (3,412), kuch. sůl (2,708), chemikálie (1,283), železo a železné zboží (429), ovoce, zeleninu, rostliny a části rostlin (316), stroje a přístroje (198), vozidla (167), nedrahé kovy a zboží z nich (103), bavlnu (103); Švédsko nerosty (3,361, hl. rudy), železo (51, hl. surové), chemikálie (51); Rakousko nerosty (1,307, hl. rudy), železo a železné zboží (456), ovoce, zeleninu, rostliny a části rostlin (324, z toho 320 zelenin), odpadky (220), chemikálie (168), nápoje (152, hl. víno), papírové zboží (85, hl. papírovinu); Plebiscitní území těšínské uhlí a dříví (1,507, hl. uhlí), nerosty (167, z toho 104 rudy), železo a želez. zboží (97), zboží hliněné (91), gumy a pryskyřice (87), chemikálie (85); Spoj. Státy Severoam. mouku a obilí (1,101), bavlnu (320), olej minerální (294), nerosty (101), tuky (90); Polsko oleje minerální (554), zboží kamenné (212), nerosty (149, z toho 54 kámen stavební); Maďarsko nápoje (229, hl. víno), uhlí (362), zeleninu, ovoce (61); Belgie mouku a obilí (660), semena (69); Nizozemí semena a zeleninu (210), tuky (170), chemikálie (68), obilí, luštěniny (64), tabák (32), věci jedlé (26, větš. ryby); Rumunsko oleje minerální (318), kuchyň. sůl (58), obilí a p. (56), nerosty (31), zeleninu, semena a p. (29); Itálie zeleninu a p. (108), nerosty (103, hl. rudy), nápoje (55, hl. víno), bavlnu a přízi (50), již. ovoce (32), chemické látky (26).

b) Vývoz. (Srov. tab. 3. a 4. ve sl. 6.—7.)

Podle množství (dle váhy) sestupně súčasněny byly na našem vývozu tyto země:

r. 1919.			r. 1920.		
	v 1000 q	v %		v 1000 q	v %
1. Německo	24,032	42·4	1. Německo	30,881	44·8
2. Rakousko	17,452	30·8	2. Rakousko	23,931	34·7
3. Polsko	8,950	15·8	3. Maďarsko	3,225	4·7
4. Itálie	2,053	3·6	4. Francie	1,958	2·8
5. Francie	968	1·7	5. Polsko	1,763	2·6
6. Jugoslavie	777	1·4	6. Itálie	1,739	2·5
7. Maďarsko	609	1·1	7. Plebisc. území těš. .	1,714	2·5
8. Švýcarsko	517	0·9	8. Švýcary	917	1·3
9. Plebisc. území těš. .	414	0·7	9. Nizozemí	667	1·0
10. Nizozemí	208	0·4	10. Jugoslavie	636	0·9
	98·8			97·8	

Na první pohled je patrné, že převážná část (73·2%, resp. 79·5%) veškerého našeho vývozu šla do Německa a Rakouska. K nim r. 1919 přistupuje s pozoruhodnou kvotou (15·8%) ještě Polsko, na jehož místě r. 1920 — ovšem s kvotou daleko menší (4·7%) — nastupuje Maďarsko.²¹⁾ Vesměs státy s horší valutou. V celku však uvedených zde 10 zemí v obou letech vyčerpává náš vývoz skoro úplně (r. 1919: 98·8%; r. 1920: 97·8%), takže na ostatní země zbývá procento již zcela nepatrné, přes to, že počet těchto zemí je dokonce vyšší než u dovozu (pro r. 1919 krom shora uvedených 10 států ještě dalších 45 států a území, r. 1920 krom shora uvedených 10 států ještě dalších 47 států a území).

²¹⁾ Ovšem kdybychom připočetli plebiscitní území těšínské k Polsku, ocitlo by se toto i v r. 1920 opět na třetím místě.

I zde nás přirozeně zajímá, které jsou to hlavně předměty, jež do těchto zemí vyvážíme. Jsou to:

R. 1919 (v tisících q): Do Německa: uhlí a dříví (19,002), nerosty (3,773), cukr (311), zboží dřevěné (149), ovoce, zelenina atd. (146), chemikálie (108), zboží hliněné (99), zboží kamenné (80); do Rakouska: uhlí a dříví (12,250), ovoce, zelenina atd. (823), cukr (710!), železo a žel. zboží (667), nerosty (660), zboží hliněné (335), sklo a skleněné zboží (299), papír a papírové zboží (294), nápoje (201), chemikálie (176), zboží kamenné (151), odpadky (144), zboží dřevěné (142), stroje a přístroje (101); do Polska: uhlí a dříví (7,961), železo a železné zboží (176), zboží hliněné (91), stroje a přístroje (80), papír a papír. zboží (77), nerosty (71), cukr (55); do Itálie: uhlí a dříví (1,315), zboží dřevěné (418), papír a papírové zboží (110), sklo a skl. zboží (65), železo a želez. zboží (62); do Francie: cukr (699), uhlí a dříví (83), sklo a skleněné zboží (67), zboží dřevěné (44), papír a papír. zboží (34); do Jugoslaviie: uhlí a dříví (360), cukr (106), železo a železné zboží (59); sklo a skleněné zboží (41), zápalné zboží (32); do Maďarska: uhlí a dříví (261), chemikálie (78), sklo a skleněné zboží (41), zboží hliněné (33), železo a žel. zboží (33); do Švýcarska: uhlí a dříví (170), obilí, slad, luštěniny atd. (152), nerosty (41), železo a žel. zboží (30), sklo a skl. zboží (30); do Plebiscitního území těšínského: nerosty (232), uhlí a dříví (46); do Nizozemí: uhlí a dříví (130), zboží dřevěné (20).

R. 1920 (v tisících q): do Německa uhlí a dříví (26,486), nerosty (2,809), ovoce, zelenina, semena (266), nápoje (222, hl. pivo a lihoviny), železo a žel. zboží (142), odpadky (140), cukr (137), slad, luštěniny (113), papír a papírové zboží (108), sklo a skleněné zboží (101), chemické látky (85); do Rakouska uhlí a dříví (19,606), nerosty (638), železo a železné zboží (585), cukr (577), sklo a skleněné zboží (386), zelenina a semena (285), odpadky (271), zboží hliněné (265), papír a papírové zboží (261), nápoje (213, hl. pivo a lihoviny), chemikálie (142), obilí, slad atd. (138), věci jedlé (116); do Maďarska dříví a uhlí (2,311, z toho dříví stav. 1,282), nerosty (292), železo a žel. zboží (132), zboží hliněné (95), papír a papírové zboží (91), sklo a skl. zboží (89), cukr (41); do Francie cukr (1,184), dříví stavební (422), sklo a skleněné zboží (130), papír a pap. zboží (60), stroje a přístroje (43); do Polska uhlí a dříví (822), železo a železné zboží (263), nerosty (229), cukr (50); do Itálie stavební dříví a uhlí (856), sklo a skleněné zboží (254), obilí, slad, luštěniny atd. (149), cukr (108), železo a žel. zboží (96), stroje a přístroje (91); do Švýcarska stavební dříví a uhlí (273), obilí, slad, luštěniny atd. (170), cukr (116), ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin (91), nerosty (73), sklo a skleněné zboží (58), železo a žel. zboží (53); do Nizozemí stavební dříví a uhlí (447), železo a železné zboží (54); do Jugoslaviie stavební dříví a uhlí (224), železo a železné zboží (87), sklo a skleněné zboží (57), cukr (47).

4. *Vzájemný poměr dovozu a vývozu našeho zahraničního obchodu dle množství (jen dle váhy): bilance dle množství.*

V tomto smyslu chceme pozorovati vždy pouze přebytek dovozu nad vývozem nebo obráceně přebytek vývozu nad dovozem. Účelem tohoto pozorování jest zjistiti, v které kategorii zboží objevuje se u nás nedostatek vlastní výroby (naše mezinárodní spotřeba) nebo naopak přebytek naší výroby (cizí mezinárodní spotřeba). Aby byla správně vystižena naše spotřeba nebo přebytek naší výroby, bylo by třeba porovnávatí dovoz s vývozem u každého druhu zboží (u každého statistického

čísla) zvlášť. Pro veliký počet těchto druhů nezbyvá než omeziti se pouze na 51 skupin zboží podle tříd celní sazby. (Viz tab. 1. a 2. sl. 8.) Při tom je třeba si při vzájemném porovnávání dovozu a vývozu pouze dle množství uvědomiti, že v mnohé z těchto skupin je shrnuto zboží různé povahy a kvality, zvláště suroviny i výrobky, takže podrobná struktura určité třídy v datech při dovozu je po případě podstatně rozdílná od struktury téže třídy v datech při vývozu, na př. ve skupině: »bavlna, bavlněná příze a zboží z ní« převládá při dovozu surovina, při vývozu výrobky (při porovnávání dle hodnoty této nepřesnosti již nebude, protože v hodnotě dochází výrazu nejen množství, ale i kvalita).

Po vzájemném srovnání ukazuje přebytek dovozu na potřebu těchto skupin zboží u nás:

r. 1919

	v 1000 q
1. obilí, mouka, lušť. atd.	3,415
2. kuchyňská sůl	1,138
3. tuky	442
4. oleje minerální a dehet	388
5. bavlna a bavlněné zboží	304
6. zboží kamenné	295
7. odpadky	187
8. barviva a třísla	173
9. vlna, vlněná příze a zboží	84
10. zboží koloniální	65
11. oleje mastné	65
12. nedrahé kovy a zboží z nich	58
13. železo a železné zboží	57
14. elektr. stroje a přístroje	55

a dále sestupně

kůže vydělaná a kož. zboží; výrobky živočišné; jižní ovoce; stroje a přístroje; vozidla; pokosty, zboží barvířské, lékařské a voňavkářské; svíčky, mýdlo a voskové zboží; kaučuk, gutaperča a zboží z nich; tabák; koření; hedvábí a hedvábné zboží.

Mimo to přebytek dovozu při zboží zjišťovaném jen dle počtu kusů vykazuje tažný a jatečný dobytek (o 18.380 kusů), kapesní hodinky a pouzdra k nim (o 267.469 kusů).

r. 1920

	v 1000 q
1. nerosty	4,252
2. kuchyňská sůl	2,769
3. obilí, mouka atd.	1,604
4. chemické látky a výrobky	1,551
5. oleje minerální a dehet	1,292
6. bavlna, bavl. příze a zboží	584
7. tuky	422
8. ovoce, zelenina, semena a p.	395
9. zboží kamenné	246
10. nedrahé kovy a zboží z nich	241
11. vozidla	181
12. barviva a třísla	139
13. gumy a pryskyřice	121
14. tabák	107

a dále sestupně

výrobky živočišné; vlna a vlněné zboží; len, konopí, juta a pod. a zboží z toho; zboží koloniální; hmoty soustružnické a řezbářské; elektrické stroje a přístroje; oleje mastné; jižní ovoce; svíčky, mýdlo a voskové zboží; kaučuk, gutaperča a zboží z nich; jiná zvířata krom taž. a jat. dobytka; koření; díla literární a umělecká; pokosty, zboží barvířské, lékařské a voňavkářské; hedvábí a hedvábné zboží; zboží kartáčnícké a řešeťářské; nápoje.

Mimo to přebytek dovozu při zboží zjišťovaném jen dle počtu kusů vykazuje tažný a jatečný dobytek (o 23.214 kusů), kapesní hodinky a pouzdra k nim (o 32.381 kusů).

Naproti tomu přebytek vývozu ukazuje na tyto naše směrodatné výrob-
ní předměty (ve skupinách):

r. 1919

	v 1000 q
1. uhlí, dříví, rašelina	36,564
2. nerosty	2,957
3. cukr	2,155
4. zboží dřevěné (soustr. a řezb.)	798
5. ovoce, zelenina, rostliny . .	666
6. sklo a skleněné zboží . . .	651
7. papír a papírové zboží . . .	470
8. zboží hliněné	437
9. nápoje	174
10. gumy a pryskyřice	119
11. chemické látky a výrobky .	101

a dále sestupně:

zápalné zboží; len, konopí, juta a p. a zboží z nich; věci jedlé; zboží konfekční (dle váhy); zboží ze slámy, třtiny, lýka, loubků a p.

Mimo to přebytek vývozu při zboží zjišťovaném jen dle počtu kusů vykazuje zboží konfekční (klobouky, fezy, deštníky, slunečníky; o 1,065.214 kusů) a vozidla (o 5.250 kusů).

Porovnání obou let — pokud je přípustno — ukazuje některé zajímavé zjevy. Především je pozoruhodno, že r. 1920 poklesl přebytek dovozu obilí a mouky (značně) a tuků, na druhé straně vzrostl přebytek vývozu cukru, skla a skleněného zboží, uhlí. Některé skupiny zboží změnily své místo tak radikálně, že přešly z přebytků dovozu do přebytků vývozu neb naopak. Tak r. 1919 vykazují přebytek dovozu, ale r. 1920 přebytek vývozu tyto skupiny: odpadky; železo a železné zboží; kůže vydělaná a kožené zboží; stroje a přístroje. Naopak r. 1919 vykazují přebytek vývozu, ale r. 1920 přebytek dovozu tyto skupiny: nerosty; ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin; nápoje; gumy a pryskyřice; chemické látky a výrobky; len, konopí, juta a zboží z nich.

Pozorovati výslednici mezinárodního pohybu zboží (t. j. rozdíl mezi dovozem a vývozem) mezi naším státem a cizími zeměmi dle kvant (viz tab. 3. a 4. sl. 8) nemá valného smyslu. Spíše ještě úhrn dovozu i vývozu dle kvant může podati názorný doklad o dopravním »obratu« mezi příslušnými zeměmi a čísla ta by nebyla bez zajímavosti pro dopravního politika. Stane se o tom zmínka ještě v poznámkách závěrečných (IV).

5. Přehled našeho zahraničního obchodu v r. 1920 v rozřídění jednak dle surovin a tovarů, jednak dle skupin produkce (dle množství).

Soustavné provádění statistiky zahraničního obchodu počínaje r. 1920 umožňuje pozorovati náš zahraniční obchod jednak podle vlastností zboží (surovin, polo-

r. 1920

	v 1000 q
1. uhlí, dříví a rašelina	38,647
2. cukr	2,434
3. sklo a skleněné zboží . . .	1,379
4. papír a papírové zboží . . .	589
5. zboží hliněné	508
6. železo a železné zboží . . .	461
7. zboží dřevěné (soustr. a řezb.)	118
8. stroje a přístroje	105
9. odpadky	93
10. zápalné zboží	90
11. věci jedlé	80

a dále sestupně:

zboží konfekční (dle váhy); instrumenty (dle váhy); kůže vydělaná a zboží kůž.; zboží ze slámy, třtiny, lýka, loubků a p.

Mimo to přebytek vývozu při zboží zjišťovaném jen dle počtu kusů vykazuje zboží konfekční (o 2,441.225 kusů) a vozidla (o 5.436 kusů).

vary a tovary), jednak podle skupin výroby (výroba zemědělská, lesnická a rybářská, výroba hornická a hutnická, výroba průmyslová). Srovnání s r. 1919 vzhledem k vyličené již metodě šetření v tomto roce není možno. Data v r. 1920 v naznačených skupinách podává následující přehled:

a) Dle surovin a tovarů:

		dovoz	vývoz
1. suroviny (také odpadky)	{ 1000 q 30,780 kusy 24,550	55,530 1,336	
2. polotovary	{ 1000 q 2,879 kusy .	5,493 .	
3. tovary	{ 1000 q 5,381 kusy 231,252	7,999 2,645,532	
	tuny nos. 10	—	
úhrn (bez drahých kovů a mincí)	{ 1000 q 39,040 kusy 255,802	69,022 2,646,868	
	tuny nos. 10	—	
drahé kovy a mince (v 1000 q)	0*)	0**)	

b) Dle skupin produkce:

		dovoz	vývoz
1. výrobky zemědělství, lesnictví, rybářství	$\left\{ \begin{array}{l} \text{v 1000 q} \\ \text{v kusech} \end{array} \right.$	3,986 24,550	7,392 1,336
2. výrobky hutni- ctví a hornictví	$\left\{ \begin{array}{l} \text{v 1000 q} \\ \text{v kusech} \end{array} \right.$	26,793 .	48,138 .
3. výrobky prů- myslu	$\left\{ \begin{array}{l} \text{v 1000 q} \\ \text{v kusech} \end{array} \right.$	8,261 231,252	13,492 2,645,532
	tuny nos.	10	—
úhrn (bez drahých kovů a mincí)	$\left\{ \begin{array}{l} \text{v 1000 q} \\ \text{v kusech} \end{array} \right.$	39,040 255,802	69,022 2,646,868
	v tunách	10	—
drahé kovy a mince (v 1000 q)		0*)	0**)

Pozorujeme-li náš zahraniční obchod v r. 1920 podle vlastností zboží (a), vidíme, že největší část připadá na suroviny. Z veškerého dovozu připadá na suroviny 78·8%, z veškerého vývozu 80·5% (v obou případech zaujímá valnou část uhlí, ba z množství surovin vyvezených zaujímá uhlí skoro celé množství). V porovnání dovozu k vývozu projevuje se celková značná převaha vývozu nad dovozem, pokud se váhy týče, také v jednotlivých skupinách, u surovin převyšuje váha vyvezených surovin váhu dovezených surovin o 24·75 mil. q čili o 80·4%, při polotovarech o 2·6 mil. q čili o 90·8%, při tovarech o 2·6 mil. q čili o 48·6%. Poměrně největší rozpětí je tedy při polotovarech, jichž se vyvezlo skoro dvakrát tolik, než se jich dovezlo.

I podle skupin výroby (b) je přehled našeho obchodu zahraničního v r. 1920 zajímavý. Největší část ovšem připadá na skupinu výrobků hornických, kde padají na váhu zmíněná již značná kvanta uhlí. Poměr mezi množstvím dovozu a množstvím vývozu pozorován dle skupin produkce ukazuje převahu vývozu ve všech třech skupinách. Ve skupině výrobků zemědělských, lesnických a rybářských činí převaha vývozu (vlivem výrobků lesnických) nad dovozem podle váhy 85·4% (při zboží počítaném dle počtu kusů, zde se to týče výhradně jatečného a tažného dobytka, je poměr zcela obrácený, vývoz proti dovozu je poměrně nepatrný); ve skupině výrobků hornických a hutnických činí převaha vývozu 79·7% dovozu; ve skupině výrobků průmyslových činí tento rozdíl 63·3% dovozu dle váhy (při výrobcích zjišťovaných jen dle počtu kusů vývoz převyšuje dovoz více než 11krát). Oba přehledy jsou velmi zřetelným dokladem o značně průmyslovém rázu našeho státu.

III. Náš zahraniční obchod v letech 1919 a 1920 dle hodnoty.

Při posuzování našeho zahraničního obchodu dle hodnoty pokládám za nutno opětne upozorniti čtenáře na to, co bylo řečeno v úvodu o ceně těchto údajů. Nemají za účel nic jiného, než pro nedostatek dat řádně zjišťovaných poskytnout jistě nedostatečnou, ale přec jen jakousi — náhražku.

*) 1·15 q — **) 69·29 q.

1. Celkový přehled dle hodnoty (naše obchodní bilance).

Z přehledů o našem dovozu a vývozu dle množství zdálo by se, že podle ohromných vývozních přebytků dle množství: r. 1919 38 mil. q, r. 1920 30 mil. q dalo by se očekávat, že naše obchodní bilance je aktivní. Zatím však ukazují naše ceny opak, na doklad toho, že druhy zboží, které svým kvantem zvyšují tak značně množství našeho vývozu dle váhy, jsou poměrně menší ceny.

Činil totiž dle hodnoty

	r. 1919	r. 1920
naš dovoz . . .	6,,507,307.000 Kč	16,,383,532.000 Kč
naš vývoz . . .	5,,687,569.000 »	16,,189,865.000 »

takže **vývoz** byl **menší** než

dovoz o	819,738.000 Kč	193,667.000 Kč

V tomto celkovém dovozu a vývozu je však započtena také hodnota dovezených resp. vyvezených drahých kovů a mincí, kterou třeba dříve vyloučiti, abychom dostali obraz čisté naší obchodní bilance.

Drahých kovů a mincí bylo

	r. 1919	r. 1920
dovezeno za .	352.000 Kč	2,355.000 Kč
vyvezeno za .	—	2,659.000 » ²²⁾

Po vyloučení těchto dat z hořejších celkových dat jeví se naše obchodní bilance v obou letech *passivní*, a to r. 1919 o 819,386.000 Kč.,²³⁾ r. 1920 o 193,971.000 Kč.

Srovnávati absolutní čísla o hodnotě obou let bylo by vzhledem k tomu, co bylo řečeno o jejich vzniku (zvláště pro r. 1920), nebezpečné. Přece však lze aspoň tolik tvrditi, že hodnota dovozu i vývozu za r. 1920 proti r. 1919 velmi značně stoupla, a že — neodečteme-li pro r. 1919 hodnotu potravin dovezených na úvěr, ježto se konečně dluh ten zaplatit musí — zdá se obchodní bilance r. 1920 přece jen příznivější.

Po tomto celkovém přehledu chceme přistoupiti k jednotlivým jeho složkám a to v těch obměnách, jako při pozorování našeho zahraničního obchodu dle množství. Budeme tedy pozorovati, jak se modifikuje dle hodnoty stupnice předmětů našeho zahraničního obchodu, které země jsou po stránce hodnoty významny pro náš dovoz neb vývoz a konečně jaký vliv mají jednotlivé druhy zboží po př. jednotlivé země na naši obchodní bilanci.

2. Hlavní předměty našeho zahraničního obchodu dle hodnoty.

a) **D o v o z.** (Srov. tab. 1. a 2. sl. 9—10).

Podle hodnoty sestupně účastněny byly v obou letech na našem **d o v o z u** tyto skupiny²⁴⁾ zboží:

²²⁾ Hlavně platiny a jiných drahých kovů zvláště nejmenovaných.

²³⁾ K tomu třeba ovšem poznamenati, že mimořádný dovoz potravin ze Spojených Států Severoamerických r. 1919 v hodnotě 1.596,591.000 Kč byl realizován na 4letý úvěr, takže by bylo možno aspoň přímo pro r. 1919 pokládati obchodní bilanci za aktivní částkou 777,205.000 Kč.

²⁴⁾ V následujícím přehledu skupin zboží za r. 1920 vyskytují se některé skupiny, které v přehledu v odst. II. 2. a) nepřicházejí, zasluhují však, aby také byly v poznámkách podrobněji rozvedeny dle nejdůležitějších druhů. Ovšem toto rozvedení není možno provésti dle hodnoty vzhledem k tomu, co bylo řečeno v úvodní části o vzniku dat představujících hodnotu našeho zahraničního obchodu v r. 1920. Ale pro informaci o tom, z jakých jednotlivých nejdůležitějších druhů zboží skládají se skupiny zde nově přicházející, stačí zajisté také data o množství (váha v metrických centech).

r. 1919

	v mil. Kč	v %
1. obilí, mouka a p.	1,453	22·3
2. bavlna a bavln. zboží . . .	1,097	16·9
3. tuky	674	10·4
4. vlna a vlněné zboží . . .	560	8·6
5. stroje, přístroje a pod. . .	180	2·8
6. kůže vyděl. a kož. zboží	179	2·7
7. železo a železné zboží	176	2·7
8. věci jedlé	153	2·3
9. chemické látky a výrob-		
ky	137	2·1
10. oleje minerální, dehet . .	121	1·9
11. nedrahé kovy a zboží z		
nich	119	1·8
12. zboží koloniální	116	1·8
13. hedvábí a hedv. zboží . .	106	1·6
14. dříví, uhlí, rašelina . . .	102	1·6
15. odpadky	99	1·5
16. ovoce, zelenina, rostliny	97	1·5
17. elektrické stroje a přístroje	89	1·4
18. pokosty, zboží barvířské,		
lékařské a voňavkářské	82	1·2
19. nápoje	79	1·2

86·3

r. 1920

	v mil. Kč	v %
1. bavlna a bavln. zboží . . .	3,214	19·6
2. obilí, mouka a p.	1,927	11·8
3. vlna a vlněné zboží ²⁵⁾ . .	1,217	7·4
4. oleje minerální, dehet . .	1,051	6·4
5. tuky	913	5·6
6. železo a železné zboží . .	634	3·9
7. uhlí, dříví, rašelina . . .	516	3·2
8. nápoje	452	2·8
9. věci jedlé ²⁶⁾	447	2·8
10. nedrahé kovy a zboží z		
nich ²⁷⁾	435	2·7
11. stroje a přístroje ²⁸⁾ . . .	398	2·4
12. ovoce, zelenina, rostl. . .	357	2·2
13. elektr. stroje a přístroje ²⁹⁾	341	2·1
14. tabák	336	2·1
15. látky lékárnické a vo-		
ňavkářské	334	2·0
16. chemické látky a výrob-		
ky	329	2·0
17. výrobky živočišné ³⁰⁾ . . .	294	1·8
18. zboží konfekční ³¹⁾	284	1·7
19. vozidla	269	1·6
		84·1

Pořadí skupin zboží uspořádané zde dle hodnoty je zcela jiné než pořadí, které jsme dříve uvedli podle množství. To, co v obou letech zatěžuje hlavně naši obchodní bilanci, jsou látky spotřební a to jednak bavlna a vlna (hlavně surovina), jednak potraviny všeho druhu (hlavně mouka a obilí, tuky, věci jedlé, ovoce a zelenina, nápoje). Hodnota dovezené bavlny a vlny činí r. 1919 25·5%, r. 1920 27·0% veškeré hodnoty dovozu, hodnota dovezených potravin činí pak r. 1919 37·7%, r. 1920 25·2%

²⁵⁾ Skupina »vlna, vlněná příze a vlněné zboží« činí v dovozu do našeho státu r. 1920 celkovou položku 192.149 q. V tomto množství jsou obsaženy tyto důležitější druhy zboží v tisících metrických centů: vlna ovčí, surová 102 (v tom z Maď. 28, Něm. 10, Argent. 9, Francie 7, Rak. 6, Nizoz. 6, Anglie 6, ost. Amer. 6, Ital. 5, Švýc. 3, Rus. evr. 3, Rus. as. 2, Dáns. 2, Spoj. St. 1, ost. Austral. 1), vlna ovčí, praná 28 (v tom z Něm. 6, Belg. 4, Franc. 3, Nizoz. 3, Argent. 3, Rak. 2, Dáns. 2, Angl. 1), vlna ovčí, česaná 20 (v tom z Něm. 9, Franc. 6, Švýc. 1), výčesky z vlny 10 (v tom z Něm. 3, Angl. 2, Franc. 2).

²⁶⁾ Skupina »věci jedlé« činí v dovozu do našeho státu r. 1920 celkovou položku 243.390 q. V tomto množství jsou obsaženy tyto důležitější druhy zboží v tisících metrických centů: sledí nasolení neb uzení 130 (v tom z Norska 88, Něm. 22, Nizoz. 14, Švéd. 3, Angl. 2), kondensované nebo sušené mléko 44 (v tom ze Spoj. St. 30, Nizoz. 4, Franc. 3, Belg. 2, Dán. 2), poživatiny v krabících a láhvích 33 (v tom z Franc. 22, Spoj. St. 6, Rak. 1, Ital. 1), konzervy masové 9 (v tom ze Spoj. St. 8, Rus. as. 1), poživatiny chemicky přístrojené 9 (v tom z Franc. 8), ságo 6 (v tom z Nizoz. 5), kakaový prášek 3 (z Nizoz., Spoj. St.).

²⁷⁾ Skupina »nedrahé kovy a zboží z nich« činí v dovozu do našeho státu r. 1920 celkovou položku 287.022 q. V tomto množství jsou obsaženy tyto důležitější druhy zboží v tisících metrických centů: olovo 33 (v tom z Rak. 11, Jugosl. 7, Něm. 6, Angl. 2, Spoj. St. 2, Mexika 2, Franc. 1, Rumun. 1), cín 7 (v tom z Rak. 2, Angl. 2, Něm. 1, Nizoz. 1), zinek 83 (v tom z Něm. 56, Ital. 9, Rak. 8, Maď. 4, Franc. 2, Švýc. 2), měď 80 (Spoj. St. 28, Něm. 11, Nizoz. 9, Rus. as. 8, Franc. 6, Ital. 5, Rak. 5, Švýc. 3, Angl. 2, ost. Amer. 1), aluminium 11 (v tom z Angl. 4, Rak. 3, Něm. 1, Spoj. St. 1), mosaz 17 (v tom z Franc. 8, Rak. 6, Něm. 2), tyče, pruty a dráty z mědi a ze slitin mědi, silné více než 0·5 mm 20 (v tom z Něm. 9, Angl. 5, Franc. 4, Rak. 2).

hodnoty veškerého dovozu. R. 1920 ovšem již podíl těchto skupin na celkovém dovozu poklesl, kdežto r. 1919 tvořily tyto základní látky naší spotřeby skoro $\frac{2}{3}$ (63·2%) všeho dovozu, tvoří tytéž předměty r. 1920 již jen něco přes $\frac{1}{2}$ (52·2%) všeho dovozu. Každým způsobem však stojí v obou letech v popředí, r. 1920 řadí se k nim jen ještě oleje minerální značnou položkou.

Bylo by zajímavé vědět, komu platíme za hořejší předměty. Země dovozní, které tu hlavně přicházejí v úvahu, jsou:

R. 1919 pro obilí a mouku: Spojené Státy Americké, Argentina, Belgie; pro bavlnu Itálie, Amerika²⁸⁾, Švýcarsko, Rakousko, Německo; pro tuky Spoj. Státy Americké, Anglie; pro vlnu Rakousko, Maďarsko, Jugoslaviie, Itálie; pro stroje a přístroje Německo a Rakousko; pro kůže vyděl. a kož. výrobky Maďarsko, Anglie, Spoj. Státy Sev. Am.; pro železo a železn. zboží Švédsko, Německo, Rakousko; pro věci jedlé Spoj. Státy Sev. Amer., Německo, Nizozemsko, Itálie; pro chemické látky a výrobky Německo, Rakousko.

R. 1920 jsou to pro bavlnu Spoj. Státy Sev. Am., Německo, Britské državy v Asii, Itálie; pro mouku a obilí Spoj. Státy Sev. Am., Belgie, Jugoslaviie, Argentina; pro vlnu Německo, Maďarsko, Francie, Rakousko, Anglie, Argentina, Nizozemí; pro minerální oleje Polsko, Rumunsko, Spoj. Státy Sev. Am.; pro tuky Nizozemí, Spoj. Státy Sev. Am., Anglie; pro železo a železn. zboží Rakousko, Německo, Pleb. území těš., Anglie; pro uhlí a dříví Německo, Pleb. území těš., Maďarsko; pro nápoje Maďarsko, Rakousko, Itálie, Německo; pro věci jedlé Norsko, Spoj. Státy Sev. Amer., Francie, Německo, Nizozemsko.

²⁸⁾ Skupina »stroje, přístroje a jejich součástky ze dřeva, železa nebo z nedrahých kovů, vyjma ty, které přináleží k XLI. a XLII. třídě celní sazby« činí v dovozu do našeho státu r. 1920 celkovou položku 330.319 q. V tomto množství jsou obsaženy tyto důležitější druhy zboží v tisících metrických centů: lokomotivy 25 (v tom z Něm. 18, Rak. 6), lokomobily 10 (v tom z Něm. 8, Rak. 1), stroje na zpracování kovů vážící přes 10 q 13 (v tom z Něm. 9, Rak. 2), lisy těžší než 10 q 14 (v tom z Něm. 10, Rak. 3), stroje pro knihařství a litografii těžší než 10 q 11 (v tom z Něm. 6, Rak. 4), jiné stroje a přístroje do 2 q 18 (v tom z Něm. 9, Rak. 5, Pleb. úz. 1), tytéž od 2 do 10 q 21 (v tom z Něm. 15, Rak. 5), tytéž těžší než 10 q 65 (v tom z Něm. 44, Rak. 17, Maď. 1).

²⁹⁾ Skupina »elektrické stroje a přístroje a elektrotechnické pomůcky« činí v dovozu do našeho státu r. 1920 celkovou položku 56.391 q. V tomto množství jsou obsaženy tyto důležitější druhy zboží v tisících metrických centů: stroje elektrodynamické a elektrické motory od 5 q do 30 q 7 (v tom z Rak. 5, Něm. 1), elektrické uhlíky osvětlovací 8 (v tom z Rak. 4, Něm. 3), kabely a izolované dráty vodivé 8 (v tom z Něm. 4, Ital. 2, Rak. 1), akumulátory s olověnými deskami, jakož i elektrody 5 (v tom z Rak. 3, z Něm. 1).

³⁰⁾ Skupina »výrobky živočišné« činí v dovozu do našeho státu r. 1920 celkovou položku 131.308 q. V tomto množství jsou obsaženy tyto důležitější druhy zboží v tisících metrických centů: kůže hovězí, mokré 52 (v tom z Maď. 14, Nizoz. 7, Ital. 6, Rak. 6, Dán. 3, Rum. 2, Švýc. 2, Angl. 2, Švéd. 2, Franc. 1, Pol. 1, Bulh. 1, Něm. 1, Nor. 1, brit. drž. v Asii 1, ost. Amer. 1), kůže hovězí, sušené 31 (v tom z Maď. 5, brit. drž. v Asii 4, Angl. 4, Něm. 3, Nizoz. 3, Spoj. St. 3, Brazíl. 3, Franc. 1, Dán. 1, Číny 1, niz. drž. v Asii 1), kůže ovčí mokré nebo sušené 13 (z Maď. 10, Ital. 1, Rak. 1, Rum. 1), měchýře a střeva čerstvá 14 (z Něm. 10, Rak. 1, Spoj. St. 1).

³¹⁾ Skupina »zboží konfekční«, pokud je zjišťována dle váhy, činí v dovozu do našeho státu r. 1920 celkovou položku 10.208 q. V tomto množství jsou obsaženy tyto důležitější druhy zboží v tisících metrických centů: šatstvo mužské a chlapecké, bavlněné 3 (z Belg., Něm., Rak.), vlněné 4 (z Belg., Franc., Něm., Rak., Spoj. St.), jiné věci šité, bavlněné 1 (z Něm., Rak.), vlněné 2 (z Franc., Něm., Rak.). Pokud tato skupina je zjišťována dle kusů, činí v dovozu do našeho státu r. 1920 celkovou položku 197.640 kusů. V tomto množství jsou obsaženy tyto důležitější druhy zboží v tisících kusů: kloboukové šišáky ze srstěné plsti 29 (z Ital. 18, Rak. 10, Něm. 1), klobouky mužské ze srstěné plsti, garnirované 8 (z Rak.), klobouky mužské ze slámy 48 (z Franc. 14, Jugosl. 13, Rak. 7, Ital. 6, Něm. 4, Švýc. 3, brit. drž. v Asii 1), klobouky mužské ze slámy, garnirované 55 (z Rak. 42, Něm. 12), klobouky ženské, negarnirované 26 (z Rak. 20, Něm. 5, Angl. 1), klobouky ženské, garnirované 3 (z Něm., Rak., Švýc., Angl.), deštníky z polohedvábnych látek 4 (z Rak.), deštníky z jiných látek 5 (z Rak., Něm.).

³²⁾ Je zajímavé, že dle výkazů r. 1919 dovezeno bavlny ze Spoj. Států Amerických zcela nepatrné množství, ač většina bavlny jistě pocházela ze Spoj. Států.

b) V ý v o z. (Srov. tab. 1. a 2. sl. 11—12).

Podle hodnoty účastněny byly v obou letech na našem v ý v o z u tyto skupiny³³⁾ zboží:

r. 1919			r. 1920		
	v mil. Kč	v %		v mil. Kč	v %
1. cukr	1,416	24.9	1. vlna a vlněné zboží ³⁴⁾	3,333	20.6
2. uhlí a dříví	1,057	18.6	2. sklo a skleněné zboží .	2,644	16.3
3. ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin (též chmel)	548	9.7	3. cukr	2,220	13.7
4. sklo a sklen. zboží . . .	378	6.7	4. uhlí a dříví	1,374	8.5
5. vlna a vlněné zboží . . .	318	5.6	5. bavlna, příze a zboží ³⁵⁾	932	5.8
6. železo a žel. zboží . . .	310	5.5	6. ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin (též chmel) .	560	3.5
7. papír a papír. zboží . . .	184	3.3	7. železo a želez. zboží . .	521	3.2
8. nápoje	131	2.3	8. papír a pap. zboží . . .	486	3.0
9. zboží dřevěné (soustr. a řezb.)	116	2.1	9. nápoje	433	2.7
10. kůže vydělané a zboží kož.	113	2.0	10. stroje a přístroje ³⁶⁾ . .	421	2.6
11. chemické látky a vý- robky	113	2.0	11. věci jedlé ³⁷⁾	406	2.5
12. věci jedlé	111	2.0	12. zboží konfekční ³⁸⁾ . . .	370	2.3
13. zboží konfekční	102	1.8	13. kůže vydělané a kož. zboží ³⁹⁾	331	2.1
14. stroje a přístroje	98	1.8	14. obilí, slad, luštěniny a p.	251	1.5
					88.3
		88.3			

Nejdůležitějšími předměty vývozními pro naši obchodní bilanci jsou cukr a uhlí, které však r. 1920 jsou ještě značně předstíženy vlněnými výrobky, sklem a skleněným zbožím. Dlužno si tu zvláště povšimnouti vývozu vlněného a bavlněného

³³⁾ V následujících poznámkách rozvádějí se, rovněž však jen dle váhy, některé složitější skupiny zboží dle nejdůležitějších druhů (podobně jako při dovozu, viz zde pozn. 24), pokud ovšem již nebyly rozvedeny při přehledu v odst. II. 2. b.

³⁴⁾ Skupina »vlna, vlněná příze a vlněné zboží« činí ve vývozu z našeho státu r. 1920 celkovou položku 105.052 q. V tomto množství jsou obsaženy tyto důležitéjší druhy zboží v tisících metrických centů: vlněné zboží tkané 65 (do Rak. 41, Maď. 14, Jugosl. 3, Pol. 2, Nizoz. 1), koberce na podlahy 7 (do Rak. 3, Nizoz. 1, Švýc. 1, Angl. 1).

³⁵⁾ Vývoz »bavlny, bavlněné příze a bavlněného zboží« činil r. 1920 celkem 107.787 q. V tom jsou obsaženy tyto důležitéjší druhy zboží v tisících metrických centů: bavlněná příze jednoduchá 14 (v tom do Něm. 3, Rak. 2, Švýc. 2, Franc. 2, Maď. 1, Niz. 1, Pol. 1), mlátící stroje 15 (v tom do Rak. 8, Švéd. 2, Franc. 1), bavlněné zboží jednou až čtyřmi barvami potištěné 19 (v tom do Rak. 9, Maď. 4, Jugosl. 2), punčochy a ponožky 3 (v tom do Rak. 2).

³⁶⁾ Vývoz »strojů a přístrojů« činil r. 1920 celkem 403.824 q. V tom jsou obsaženy tyto důležitéjší druhy zboží v tisících metrických centů: parní kotle hotové, také s armaturami k nim příslušejícími, ze železa 40 (v tom do Rak. 10, Ital. 10, Pol. 6, Jugosl. 4, Pleb. úz. 3, Maď. 2, Něm. 1, Rum. 1), parní stroje ve váze od 25—100 q 11 (v tom do Ital. 7, Pol. 1, Rak. 1), mlátící stroje 15 (v tom do Ital. 5, Pol. 5, Jugosl. 2, Rak. 2), pluhy o 2 neb více radlicích 39 (v tom do Ital. 9, Franc. 5, Rak. 5, Rus. 4, Jugosl. 4, Rum. 2, Maď. 1, Pol. 1), stroje na obdělávání půdy a stroje sečí 46 (v tom do Franc. 14, Švéd. 6, Rak. 4, Rus. evr. 4, Ital. 3, Maď. 3, Jugosl. 2, Rus. as. 2, Pol. 2, Něm. 1, Bulh. 1), stroje žací a na sečení trávy 11 (v tom do Ital. 4, Rus. evr. 3, Rak. 2), ost. stroje hospodářské 23 (v tom do Pol. 5, Rak. 4, Ital. 4, Jug. 3, Maď. 3, Rus. as. 1), stroje na předání příze z vlny a bavlny 12 (do Rak. 9, Franc. 3), jiné stavy tkalcovské 37 (v tom do Ital. 21, Franc. 6, Rak. 5, Jugosl. 2, Švýc. 2), jiné stroje a přístroje do 2 q 14 (v tom do Rak. 5, Niz. 2, Ital. 1, Jugosl. 1, Pol. 1), jiné stroje zvlášť nejmenované od 2 q do 10 q 17 (v tom do Franc. 4, Rak. 3, Maď. 3, Ital. 2, Pol. 2, Argent. 1), jiné stroje přes 10 q 32 (v tom do Rak. 13, Ital. 4, Jugosl. 4, Franc. 3, Pol. 3, Špan. 2, Maď. 1, Něm. 1).

zboží a dovozu vlny a bavlny. Vzájemné toto srovnání sice provedeme ještě později, již zde však je patrné, že značné položky za dovoz těchto surovin jsou částečně vyrovnány nebo i převáženy položkami vývozu zboží z nich zhotoveného (což platí zvláště o vlně a vlněném zboží r. 1920).

Jako u dovozu, můžeme nyní i u vývozu pozorovati, které jsou to země, jimž hlavně hořejší předměty vyvážíme. Jsou to země:

V r. 1919 pro cukr: Rakousko, Francie, Německo, Norsko, Jugoslavie, Bulharsko, Polsko; pro uhlí Německo, Rakousko, Polsko, Itálie; pro ovoce, zeleninu, rostliny a části rostlin: Rakousko, Německo, Anglie, Švýcarsko, Polsko; pro sklo a skleněné zboží Rakousko, Francie, Itálie, Německo, Rumunsko, Polsko, Jugoslavie, Maďarsko, Švýcarsko; pro vlněné zboží Rakousko, Maďarsko, Polsko, Jugoslavie; pro železo a železné zboží Rakousko, Polsko, Itálie, Jugoslavie, Německo, Maďarsko; pro papír a papírové zboží Rakousko, Itálie, Polsko, Francie, Německo, Maďarsko.

R. 1920: pro vlněné zboží Rakousko, Německo, Maďarsko, Jugoslavie, Polsko; pro sklo a skleněné zboží Rakousko, Itálie, Francie, Anglie, Německo, Maďarsko, Švýcarsko, Jugoslavie, Polsko; pro cukr Francie, Rakousko, Německo, Švýcarsko, Itálie; pro uhlí a dříví Německo, Rakousko, Maďarsko, Itálie, Polsko, Nizozemí, Francie; pro bavlněné zboží Rakousko, Maďarsko, Německo, Polsko; pro ovoce, zeleninu a rostliny Rakousko, Německo, Švýcarsko, Pleb. území, Anglie; pro železo a železné zboží Rakousko, Polsko, Německo, Maďarsko, Itálie; pro papír a papírové zboží Rakousko, Německo, Maďarsko, Francie, Itálie, Polsko, Anglie, Jugoslavie.

3. Které státy a země jsou významny pro naši obchodní bilanci.

a) D o v o z. (Srov. tab. 3. a 4. sl. 9—10).

Podle hodnoty dovezeného zboží účastněny byly na našem dovozu celkovém (dle hodnoty) hlavně tyto země:

³⁷⁾ Vývoz »věcí jedlých« činil r. 1920 celkem 323.531 q. V tom jsou obsaženy tyto důležitéjší druhy zboží v tisících metrických centů: jiné sýry 11 (v tom do Rak. 9), sledí nasolení neb uzení 2 (do Pleb. úz.), kávové náhražky 63 (v tom do Rak. 29, Rum. 11, Pol. 7, Pleb. úz. 7, Švýc. 5, Maď. 2, Jugosl. 1), kakaová masa, čokoláda 3 (v tom do Rak. 2), konzervy zeleninové 5 (v tom do Rak. 3, Maď. 1), konzervy ovocné 181 (v tom do Pol. 60, Rak. 48, Něm. 31, Maď. 12, Franc. 11, Pleb. úz. 11, Hamb. 6, Jugosl. 1, Nizoz. 1), potraviny v krabicích a v láhvích 3 (v tom do Rak. 1, Maď. 1), bonbony a podobné cukroví 38 (v tom do Rak. 18, Maď. 7, Pol. 5, Jugosl. 4, Pleb. úz. 2, Ital. 1).

³⁸⁾ Vývoz »konfekčního zboží«, pokud se zjišťuje dle váhy, činil r. 1920 celkem 21.393 q. V tom jsou obsaženy tyto důležitéjší druhy zboží v tisících metrických centů: šatstvo mužské a chlapecké, bavlněné 3 (v tom do Rum. 1, Jugosl., Rak., Pol.), vlněné 7 (v tom do Rum. 2, Jugosl. 1), prádlo 1 (Maď., Niz.), límce, manžety, náprsenky bavln. 1 (Niz., ost. země). Pokud se konfekční zboží zjišťuje dle kusů, činil vývoz r. 1920 celkem 2.638.865 kusů. V tom jsou obsaženy tyto důležitéjší druhy zboží v tisících kusech: fezy se štrápcem nebo bez něho 2.104 (v tom do »ost. států a území« 1.809, Ital. 172, Niz. 44, Něm. 19, Angl. 8, Jugosl. 4, Rak. 2), kloboukové šišáky ze srstěné plsti 74 (v tom do Rak. 48, do »ost. států a zemí« 12, Švýc. 4, Angl. 3, Maď. 3, Franc. 1), kloboukové šišáky z vlněné plsti 67 (v tom do Rak. 52, Maď. 4, Jugosl. 3, Pol. 3, Angl. 3), klobouky mužské a chlapecké ze srstěné plsti, negarnirované 14 (v tom do Něm. 4, Rak. 3, Pol. 2; Rum., Švýc., Angl.), tytéž, garnirované 174 (v tom do Rak. 57, »ost. států a území« 37, Pol. 20, Spoj. St. 18, Něm. 14, Nizoz. 12, Švýc. 6, Jugosl. 3, Franc. 2), klobouky mužské a chlapecké z vlněné plsti, garnirované 108 (v tom do Rak. 50, Jugosl. 30, Rum. 11, Pol. 7, Nizoz. 3, Něm. 1, »ost. států a území« 1), klobouky ženské a dívčí ze slámy, negarnirované 36 (v tom do Rum. 35), tytéž, z jiných věcí, negarnirované 41 (v tom do Něm. 20, Rak. 9, Jugosl. 5, Niz. 2, Švýc. 1, Angl. 1).

³⁹⁾ Vývoz »koží vydlaných a zboží koženého« činil r. 1920 celkem 28.255 q. V tom jsou obsaženy tyto důležitéjší druhy zboží v tisících metrických centů: kůže vydlané, hovězí a koňské 6 (v tom do Maď. 4), jiné 2 (v tom do Maď. 1), obuv všeho druhu 18 (v tom do Pol. 4, Rum. 4, Rak. 3).

r. 1919

	v mil. Kč	v %
1. Spoj. Státy Sev. Amer.	1,682	25·9
2. Německo	923	14·2
3. Itálie	728	11·2
4. Rakousko	562	8·7
5. Švýcarsko	516	7·9
6. Belgie	307	4·7
7. Anglie	305	4·7
8. Nizozemí	254	3·9
9. Francie	236	3·6
10. Jugoslavie	131	2·0
11. Polsko	123	1·9
12. Maďarsko	118	1·8
	90·5	

r. 1920

	v mil. Kč	v %
1. Německo	3,858	23·5
2. Spoj. Státy Sev. Am.	3,042	18·6
3. Rakousko	1,919	11·7
4. Nizozemí	819	5·0
5. Belgie	737	4·5
6. Itálie	660	4·0
7. Anglie	583	3·6
8. Maďarsko	569	3·5
9. Polsko	559	3·4
10. Britské državy v Asii	496	3·0
11. Francie	434	2·7
12. Rumunsko	359	2·2
13. Plebisc. území těš.	307	1·9
14. Švýcarsko	302	1·8
15. Norsko	267	1·6
16. Švédsko	249	1·5
17. Jugoslavie	226	1·4
	93·9	

Z předu v odst. II. 3. a) máme srovnány naše nejdůležitější dovozní země podle množství. Pořadí těchto zemí dle hodnoty dovezeného zboží se nemění příliš podstatně. Hodnotu zboží však se stanoviska obchodu dlužno považovati za rozhodnější moment nežli množství, a možno tedy za charakteristické dovozní naše státy prohlásiti státy uvedené v tomto přehledu. Jak patrně, jsou to v obou letech Spojené Státy Severoamerické, Německo a Rakousko s tím rozdílem, že r. 1920 si Německo vyměnilo místo se Spoj. Státy a že r. 1919 ještě Itálie dovezla k nám zboží ve vyšší hodnotě než Rakousko. R. 1919 účastnilo se pozoruhodnějším procentem na hodnotě našeho dovozu Švýcarsko, r. 1920 Nizozemí.

Které zboží nám tyto státy dovážely, bylo uvedeno již při přehledu našeho dovozu dle množství (zde II. 3. a).

Je na snadě otázka, jak se dělí náš dovoz na země s horší valutou, než je naše (Bulharsko, Maďarsko, Turecko, Rakousko, Polsko s Plebisc. úz., Rusko s Ukrajinou), na země s poměrně stejnou neb málo vyšší valutou (Rumunsko, Německo) a konečně na země s vyšší valutou. Odpověď podává tento přehled:

	připadalo z celkové hodnoty našeho dovozu	
	r. 1919	r. 1920
Na země s valutou horší	13·4%	21·5%
» » » » poměrně stejnou	14·6%	25·7%
» » » » lepší	72·0%	52·8%

Vzhledem ke stavu naší valuty je zajisté prospěšnější dovážeti více ze zemí s horší valutou než ze zemí s lepší valutou. Z přehledu je viděti, že r. 1919 činila hodnota dovozu ze zemí s horší valutou jen 13·4%, r. 1920 již 21·5% celkové hodnoty

našeho dovozu; naproti tomu převážná část hodnoty našeho dovozu připadla na země s lepší valutou (r. 1919 72·0%, r. 1920 52·8%).

b) V ý v o z. (Srov. tab. 3. a 4. sl. 11—12).

Podle hodnoty vyvezeného zboží účastněny byly na našem vývozu tyto země:

r. 1919			r. 1920		
	v mil. Kč	v %		mil. Kč	v %
1. Rakousko	1,650	29·0	1. Rakousko	5,727	35·4
2. Německo	1,130	19·9	2. Německo	2,501	15·5
3. Francie	603	10·6	3. Francie	1,508	9·3
4. Polsko	492	8·7	4. Maďarsko	1,185	7·3
5. Maďarsko	251	4·4	5. Itálie	949	5·9
6. Jugoslavie	242	4·2	6. Polsko	734	4·5
7. Vel. Britanie	239	4·2	7. Jugoslavie	577	3·6
8. Itálie	214	3·8	8. Švýcarský	509	3·1
9. Norsko	151	2·7	9. Plebisc. území těš.	457	2·8
10. Rusko evropské	96	1·7	10. Vel. Britanie	402	2·5
11. Bulharsko	95	1·7	11. Rumunsko	394	2·4
12. Švýcarsko	84	1·5	12. Nizozemí	254	1·6
13. Rumunsko	79	1·4	13. Spoj. Státy Severoam.	173	1·1
14. Spoj. Státy Severoam.	69	1·2	14. Švédsko	141	0·9
15. Nizozemí	69	1·2	15. Dánsko	87	0·5
16. Dánsko	57	1·0	16. Bulharsko	86	0·5
17. Plebisc. území těš.	46	0·8	17. Hamburk	74	0·5
	98·0			97·4	

Z přehledu toho bje jistě do očí, že polovina veškeré hodnoty našeho vývozu v obou letech byla umístěna v Rakousku a Německu (r. 1919 48·9%, r. 1920 50·9%), z čehož daleko větší část připadá na samotné Rakousko. Je nesporno, že tyto obrovské částky neplatí Rakousko za vlastní svoji spotřebu, ale že zboží od nás tam vyvezené vyváží zase dále se ziskem prostředníka. Kromě Rakouska a Německa vyvezli jsme v obou letech dle hodnoty nejvíce ještě do Francie, do Polska (čítaje v to plebiscitní území těšínské) a do Maďarska. — Které to bylo zboží, které jsme hlavně do hořejších zemí vyváželi, bylo u většiny zemí již podotčeno při rozboru našeho vývozu dle množství a zemí (zde II. 3. b).

Také při pozorování hodnoty našeho vývozu je přirozena otázka, jak se umísťuje náš vývoz vzhledem k valutě zemí určení. Sestavíme-li si země s horší, s poměrně stejnou a s lepší valutou, jako nahoře v odst. a) při dovozu, vychází, že z celkové hodnoty našeho vývozu připadalo

	r. 1919	r. 1920
na země s horší valutou	46·7%	51·4%
na země s poměrně stejnou valutou	21·3%	17·9%
na země s lepší valutou	32·0%	30·7%

Je viděti, že převážná část hodnoty našeho vývozu připadá na země s horší valutou a že poměr tento r. 1920 proti r. 1919 se zhoršil (z 46·7% stoupl na 51·4%).

4. *Vzájemný poměr dovozu a vývozu našeho zahraničního obchodu dle hodnoty :
naše obchodní bilance.*

Posud jsme pozorovali hodnotu našeho dovozu i vývozu zvlášť, nyní ji chceme spolu srovnati jednak v těchže skupinách zboží, jednak v obchodním styku s těmiž zeměmi. V prvním případě poznáme, které skupiny zboží znamenají pro naši obchodní bilanci passivní stránku (přebytek hodnoty dovezeného zboží) a které aktivní stránku (přebytek hodnoty vyvezeného zboží). V druhém případě poznáme, s kterými zeměmi je náš obchodní styk passivní (kde hodnota jejich dovozu k nám je vyšší než našeho vývozu do nich) nebo aktivní (kde hodnota našeho vývozu do nich je vyšší než jejich dovozu k nám).

a) Dle skupin zboží. (Srov. tab. 1. a 2. sl. 13).

Po vzájemném srovnání hodnoty dovezeného i vyvezeného zboží seskupeného ve třídy dle celní sazby vykazují přebytek hodnoty v dovozu a tvoří tedy součást passivní stránky naší obchodní bilance tyto skupiny zboží:

R. 1919

míl. Kč

1. mouka a obilí	1.441
2. bavlna a bavlněné zboží	989
3. tuky	644
4. vlna a vlněné zboží	241
5. zboží koloniální	116
6. oleje minerální a dehet	114
7. nedrahé kovy a zboží z nich	93
8. odpadky	90
9. hedvábí a hedvábné zboží	89
10. stroje a přístroje	82
11. elektrické stroje a přístroje	79
12. kaučuk, gutaperča a zboží z nich	67
13. kůže vydělaná a kožené zboží	65
14. pokosty, zboží barvířské, lékařské a voňavkářské	54
15. barviva a třísla	50
16. oleje mastné	49
17. gumy a pryskyřice	48
18. věci jedlé	42

a dále sestupně:

svíčky, mýdlo a voskové zboží; kuchyňská sůl; instrumenty a hodiny; výrobky živočišné; dobytek tažný a jatečný; jižní ovoce; koření; vozidla, tabák; zboží kamenné; hmoty soustružnické a řezbářské; látky lékárnické a voňavkářské; voskové plátno a zboží z něho; zboží kožešnické; jiná zvířata krom dobytka.

R. 1920

míl. Kč

1. bavlna a bavlněné zboží	2.282
2. mouka a obilí	1.676
3. oleje minerální a dehet	1.047
4. tuky	874
5. tabák	333
6. elektrické stroje a přístroje	303
7. kaučuk, gutaperča a zboží z nich	228
8. nedrahé kovy a zboží z nich	227
9. vozidla	217
10. drahé a polodrahé kameny a zboží z nich ⁴⁰⁾	199
11. chemické látky a výrobky	197
12. výrobky živočišné	188
13. zboží koloniální	162
14. nerosty	157
15. dobytek tažný a jatečný	142
16. hedvábí a hedvábné zboží	118
17. pokosty, zboží barvířské, lékařské a voňavkářské	117
18. železo a železné zboží	113

a dále sestupně:

díla literární a umělecká; hmoty soustružnické a řezbářské; kuchyňská sůl; svíčky, mýdlo a voskové zboží; gumy a pryskyřice; věci jedlé; barviva a třísla; zboží kamenné; oleje mastné; instrumenty a hodiny; koření; zboží kožešnické; jižní ovoce; nápoje; jiná zvířata krom jat. a taž. dobytka; látky lékárnické a voňavkářské; len, konopí, juta a pod. a zboží z nich.

⁴⁰⁾ Drahé kovy a mince z této skupiny jsou vyloučeny.

Naproti tomu vykazují přebytek hodnoty ve vývozu a tvoří tedy součást aktivní stránky naší obchodní bilance tyto skupiny zboží:

r. 1919	mil. Kč
1. cukr	1,409
2. uhlí a dříví	956
3. ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin	451
4. sklo a skleněné zboží	360
5. železo a železné zboží	134
6. papír a papírové zboží	115
7. zboží hliněné	74
8. zboží dřevěné a zboží z látek soustruž. a řezbářských	69
9. zboží zápalné	56
10. nápoje	52
11. len, konopí, juta a zboží z nich	42
12. zboží konfekční	40
13. chemické látky a výrobky	36
14. nerosty	15

a dále sestupně:

zboží ze slámy, třtiny, lýka, loubků a p., zboží kartáčnické a řešetářské, díla literární a umělecká.

r. 1920	mil. Kč
1. sklo a skleněné zboží	2,617
2. cukr	2,206
3. vlna a vlněné zboží	2,116
4. uhlí a dříví	857
5. papír a papírové zboží	350
6. ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin	203
7. zboží hliněné	175
8. zboží dřevěné, zboží z látek soustružnických a řezbářských	139
9. kůže vydělaná a kož. zboží	120
10. zboží konfekční	87

a dále sestupně:

stroje a přístroje; zápalné zboží; odpadky; zboží kartáčnické a řešetářské; voskované plátno a zboží z něho; zboží ze slámy, třtiny, lýka, loubků a p.

Srovnávání obou let podle absolutního přebytku hodnot nechceme prováděti, vzhledem k tomu, co bylo z počátku řečeno o tom, jak posuzovati data o hodnotě našeho zahraničního obchodu. Můžeme však zcela dobře porovnatí umístění jednotlivých skupin zboží a jejich závažnost na pasivní i aktivní stránce naší obchodní bilance. Pak je z přehledů těch patrné, že v obou letech v popředí pasiv stojí mouka, bavlna a tuky, při čemž r. 1920 bavlna si mění prvé místo s mcukou a před tuky se staví petrolej. Naproti tomu v popředí aktiv stojí r. 1919 cukr, uhlí, ovoce a zelenina (též chmel) a sklo, r. 1920 sklo, cukr, vlněné zboží, uhlí. V obou letech většina skupin zboží zůstala na téže straně obchodní bilance, přece však některé přešly s jedné strany na druhou, tak od r. 1919 do r. 1920 přešly s pasivní strany na stranu aktivní na př.: vlna a vlněné zboží, usně a kožené zboží, stroje a přístroje, odpadky, voskové plátno a zboží z něho, nebo obráceně s aktivní strany na stranu pasivní: na př. chemické látky a výrobky, železo a železné zboží, nerosty, nápoje, len, konopí, juta a zboží z nich, díla literární a umělecká.

b) D l e z e m í. (Viz tab. 3. a 4. sl. 13). Srovnáme-li hodnoty obou stránek zahraničního obchodu našeho s určitou zemí (její dovoz k nám s naším vývozem do ní), dospíváme k obchodním bilancím s jednotlivými zeměmi, a je neobyčejně důležité, s kterými zeměmi je náš vzájemný obchod pasivní a s kterými aktivní. To má ukázati následující přehled aspoň o hlavních zemích, s nimiž jsme v obchodním styku:

Vzhledem k hodnotě dovozu a vývozu byla naše republika pasivní s těmito zeměmi:

r. 1919

hodnota dovozu
převyšuje hodnotu
vývozu o . . . mil. Kč

1. Spoj. Státy Severoam.	1,613
2. Itálie	514
3. Švýcarsko	432
4. Belgie	283
5. »ostatní« Amerika	202
6. Nizozemsko	185
7. Anglie	66
8. Argentina	53
9. Švédsko	46
10. Španělsko	45
11. Dánsko	22

a dále sestupně:

Terst, Turecko evropské, Egypt, Austrálie, Hamburk, Britská záp. Indie, Rjeka, Brazílie, Japonsko, Portugalsko, Čína, »ostatní« Afrika, Finsko, Mexiko, Indie Nizozemská, Alžír, Brémy, britské državy v Africe.

r. 1920

hodnota dovozu
převyšuje hodnotu
vývozu o . . . mil. Kč

1. Spoj. Státy Severoam.	2,869
2. Německo	1,357
3. Belgie	684
4. Nizozemí	564
5. Britské državy v Asii	474
6. Norsko	208
7. Anglie	181
8. Argentina	144
9. Brazílie	121
10. Švédsko	108
11. Nizoz. državy v Asii	108
12. »ostatní« Amerika	97
13. Egypt	46

a dále sestupně:

Rusko asijské, »ostatní« Asie, britské državy v Africe, Ukrajina, Čile, »ostatní« Oceanie, Čína, Japonsko, »ostatní« Afrika, Kolumbie, Mexiko, franc. državy v Asii, belg. državy v Africe, Lucembursko, Habeš, Středoamer. republiky, Albanie, Brémy, Portugalsko, Finsko, ital. državy v Africe, Nový Zeeland.

Vzhledem k hodnotě dovozu a vývozu byla naše republika aktivní s těmito zeměmi:

r. 1919

hodnota vývozu
převyšuje hodnotu
dovozu o . . . mil. Kč

1. Rakousko	1,088
2. Polsko	370
3. Francie	366
4. Německo	207
5. Maďarsko	134
6. Norvěžsko	126
7. Jugoslavie	110
8. Rusko evropské	96
9. Bulharsko	76
10. Rumunsko	52
11. Plebisc. území těšínské	21

a dále sestupně:

Indie Britská, Ukrajina, »ostatní« Asie, Albanie, Rusko asijské, Lotyšsko, Řecko, Kanada, Turecko asijské, Lucembursko, Tunis, Peru, Čile, Tripolis, Uruguay.

r. 1920

hodnota vývozu
převyšuje hodnotu
dovozu o . . . mil. Kč

1. Rakousko	3,808
2. Francie	1,074
3. Maďarsko	616
4. Jugoslavie	351
5. Itálie	289
6. Švýcarsko	207
7. Polsko	175
8. Plebisc. úz. těšínské	150
9. Hamburk	63
10. Turecko evropské	40
11. Rumunsko	35
12. Bulharsko	33

a dále sestupně:

Španělsko, Řecko, Kanada, Rjeka, Dánsko, Rusko evropské, Litevsko, francouzské državy v Africe, Kuba, Turecko asijské, Tunis, britské državy ve Středomoří, Persie, britské državy v Americe, britská Austrálie s Oceánií.

Poslední tyto přehledy jsou velmi poučné. Vychází z nich na př. na jevo, že v obou letech, pokud jsme byli do určitých zemí poplatní z mezinárodního obchodu s nimi, byly to vesměs země s vyšší valutou než naše; v obou letech byli jsme daleko nejvíce poplatní do Spoj. Států Severoamerických (r. 1919 za mouku a tuky, r. 1920 za bavlnu a mouku), r. 1920 pak k nim značnou položkou přistoupilo Německo. Na druhé straně mezi státy, které z důvodů mezinárodního obchodu byly poplatny nám, jsou všechny státy s horší valutou, než je naše, a zaujímají vedle Francie velmi značné položky aktivní stránky naší obchodní bilance, v čele jich pak kráčí Rakousko s miliardovými sumami (r. 1920 i podle ocenění, kterého jsme použili, dle našeho názoru nízkého, činí saldo Rakouska na aktivní stránce naší obchodní bilance ohromnou sumu skoro 4 miliard Kč). Světlou položkou je aktivní náš zahraniční obchod s Francií, je to však skoro výlučně jen cukr, který toto aktivum způsobil (částečně též sklo).

Pro srovnání obou let je zajímavo pozorovati přesuny obchodní naší bilance s jednotlivými zeměmi; tak r. 1919 byli jsme ještě poplatní značně Itálii a Švýcarsku, r. 1920 staly se oba státy poplatnými nám; obráceně to platí o Německu a Norsku, proti kterým jsme byli r. 1919 aktivní, ale r. 1920 stali jsme se proti nim passivními.

IV. Závěrečné poznámky.

Statistika našeho zahraničního obchodu potvrzuje jen to, o čem nebylo pochybnosti, že totiž náš stát je státem vývozním. Směrodatná pro to jsou data o množství: náš vývoz byl roku 1919 o 209%, r. 1920 o 77% větší než náš dovoz; krom toho vzrostl vývoz i absolutně značně od r. 1919 (z 56.6 mil. q na 69 mil. q). Největšími našimi vývozními předměty (co do množství) jsou: uhlí a dříví, nerosty, cukr, železo a železné zboží, sklo a skleněné zboží, ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin. Z nich ovšem uhlí bylo daleko nejvíce, neboť množstvím (i s dřívím) reprezentuje $\frac{3}{4}$ veškerého našeho vývozu. Hned za ním jdou nerosty. V čele našeho vývozu jdou tedy výtěžky našeho přírodního bohatství. Ale i výrobky průmyslové, tedy zhodnocená naše práce, jsou zastoupeny v našem vývozu pozoruhodně. Jestliže co do množství, třeba o sobě značného, nejsou na místě prvé, tedy hodnotou svou jsou pro náš vývoz činiteli rozhodujícími. Tu nám rázem vynikne důležitost několika oborů naší průmyslové výroby směrodatných pro náš zahraniční obchod: průmysl textilní (vlnářský, bavlnářský), sklářský, cukrovarnický, železářský, papírnický, pivovarský, strojnický. V těchto oborech je nadprodukce proti domácí spotřebě; to jsou také obory, které náš stát charakterisují jako stát značně průmyslový.

Ráz průmyslového státu dal by se sledovati i v číslech o našem dovozu. Na první pohled by k tomu sváděla ona skutečně značná kvanta dovážených potravin na doklad, že naše zemědělská výroba naprosto nestačí uhraditi z daleka naši spotřebu; zaujímat na př. dovoz mouky a obilí r. 1919 skoro 20%, roku 1920 ještě stále přes 6% váhy veškerého našeho dovozu. Tedy zjev charakteristický při přechodu od státu zemědělského k průmyslovému. Ale zjev ten je jistě přechodný, je důsledkem poválečné situace v zemědělské výrobě a není pochybnosti, že záhy objeví se vysoký stupeň naší zemědělské výroby právě ve značně snížených dovozech obilí a mouky, jak ostatně patrně již ze srovnání r. 1920 s r. 1919. Ale jiné

okolnosti z našeho dovozu svědčí o průmyslovém rázu našeho státu. To, co jsme krom přechodně se nedostávajících potravin dovezli, jsou z největší části suroviny, kterých nemáme nebo aspoň nikoli v množství dostatečném: tak kamenné uhlí pro náš těžký průmysl, surové železo, rudy, bavlna. Byloť třeba zaměstnat a opatřit práci pro statisíce lidí, kteří válkou o práci přišli. Data o zahraniční statistice z prvních dvou let samostatnosti našeho státu podávají svědectví, že jsme se tohoto těžkého úkolu vnitřní politiky zhostili dobře.

Po věcné stránce zajímá nás však i stránka osobní. Koho jsme zásobovali, komu jsme dodávali, kdo byl naším odběratelem. Naše statistika odpovídá v lapidárních číslicích: Německo a Rakousko. Co do kvanta šlo tam $\frac{3}{4}$ našeho vývozu, což reprezentovalo kol $\frac{1}{2}$ hodnoty všeho našeho vývozu. Tedy nikoli státy spojenecké. Je to doklad toho, jak život hospodářský je konservativní a jak jen ponenáhlu se vpravuje do nové situace. Jsou tu přirozené staré styky a nedostatek nové orientace. Na přeorientování našeho zahraničního obchodu musíme teprve čekat. Je to vděčné pole pro naši obchodní politiku, ale i pro naše vývozce, kteří si dají ucházeti zisk sprostředkovatelský, který z valné části přebírá Rakousko. Je zajímavé, že Rakousko co do hodnoty stojí v čele našeho vývozu. R. 1919 činila hodnota zboží do Rakouska vyvezeného 29%, r. 1920 dokonce 35·4% veškeré hodnoty našeho vývozu. Rakousko kromě věcí, jež samo nutně potřebovalo (uhlí, dříví) přebíralo od nás řadu zboží v kvantech tak velikých, že je zřejmě vyváželo dále a bralo zisky sprostředkovatelské a přirozeně i valutární; jsou to cukr (r. 1919 bylo Rakousko naším největším odběratelem cukru (!), r. 1920 bylo za Francií hned na druhém místě), dále železné zboží, sklo a skleněné zboží, hliněné zboží, papír a papírové zboží. Ale i do Německa, které je velkým producentem cukru, šel náš cukr ve značných položkách (r. 1919 311.000 q, r. 1920 ještě 137.000 q). Kromě Německa a Rakouska značná část našeho vývozu r. 1919 šla do Polska (skoro 16% množství, jež reprezentovalo skoro 9% hodnoty) a Italie, r. 1920 do Maďarska a Francie, ač i r. 1920, počítáme-li plebiscitní území těšínské prakticky k Polsku, bylo Polsko na třetím místě. Co do hodnoty vývozu však stojí v obou letech na třetím místě Francie.

Naším největším dodavatelem bylo zase Německo, které v obou letech dovezlo k nám kol $\frac{1}{2}$ váhy veškerého našeho dovozu (r. 1919 46·7%, r. 1920 53·1%). Na druhém místě co do množství byly r. 1919 Spojené Státy Severoamerické, r. 1920 Švédsko, na třetím však v obou letech opět Rakousko. Co do hodnoty byly v čele Spojené Státy Severoamerické (r. 1919) a Německo (r. 1920). Na třetím místě hodnotou byla r. 1919 Italie, r. 1920 Rakousko. Jak viděti, Německo a Rakousko hrají hlavní úlohu i v našem dovozu. Německo nás zásobuje především kamenným uhlím, rudami, solí, železem, ale také tovary: stroji a přístroji, chemickými látkami a výrobky; Rakousko rudami, železem, zeleninou, odpadky; Spojené Státy Severoam. moukou, obilím a tuky, Švédsko rudami.

Náš zahraniční obchod nemá jen význam pro naši výrobu a spotřebu, jako dvě nejdůležitější složky našeho národního hospodářství, nýbrž padá značně na váhu v celkovém souboru naší směny statků a v tomto smyslu je vážným činitelem v naší politice dopravní. Tu přicházejí v úvahu kvanta, jež třeba dopravit do ciziny nebo z ciziny k nám, tedy součet dovozu a vývozu, čili celkový obrát zahraničního ob-

chodu. Kvantita ta jsou velmi značná (r. 1919 74·9 mil. q, r. 1920 108 mil. q). K tomu ovšem přistupuje i průvoz při centrální poloze našeho státu velmi důležitý, jakož i ostatní druhy mezinárodního pohybu zboží (v řízení záznamném, hlavně zušlechťovacím). S hlediska dopravní politiky je zajímavé — nehledě k pohybu domácího zboží po domácích dopravních cestách — sledovati směry naší mezinárodní výměny zboží. Jediný pohled na země určení a původu a na příslušná množství zboží prozrazuje, který směr tu převládá: severní a jižní. Z celkového obratu našeho zahraničního obchodu pohybovalo se tímto směrem v obou letech více než 80%. Na směr západní a východní (počítáme sem jen Švýcarsko, Francii, Španělsko, Portugalsko s jedné a Polsko s plebisc. územím, Rusko, Finsko, Ukrajinu, Rumunsko, Maďarsko, Bulharsko, Turecko s druhé strany) připadalo r. 1919 jen 17·6%, r. 1920 dokonce jen 14·5% celkového našeho obratu zahraničního obchodu. Pokládáme-li pro budoucnost za svůj úkol emancipovati se v zahraničním obchodu z příliš těsného objetí Německa a Rakouska, nebude to možno bez pronikavé reformy naší dopravní politiky, jež i z jiných důvodů žádá si, aby byla více prováděna v souhlasu s geografickou polohou i podobou našeho státu. Rovněž bude nutno využití náležitě skvělých možností, jež nám poskytuje veletok Dunaje a jichž jsme dosud použili jen měrou velmi nepatrnou.

Co konečně říci o naší obchodní bilanci? Na otázku tu nelze odpovědět tak bezpečně, když víme, jak nedostatečný základ mají naše data o hodnotě. Ale sotva lze předpokládati, že po lepším zjištění cen pomocí Stálé komise pro určování cen (exaktní zjišťování cen je vůbec vyloučeno a nevede k němu ani deklarační systém) dospěje se k podstatně jiným výsledkům. Dle našich dat hodnotových naše obchodní bilance končí v obou letech passivem; r. 1919 částkou vyšší $\frac{3}{4}$ miliardy Kč, (ovšem jen když počítáme do passiv také hodnotu potravin dovezených z Ameriky na úvěr, ale odčítati tento dluh, jež nutno zaplatit, je sotva možno; přece však poshovění jistě působilo příznivě a skýtá naději na výhodu, že bude možno dluh ten zaplatiti snad za podmínek příznivějších). R. 1920 končí také passivem, a to, jsou-li naše ceny aspoň k sobě navzájem (pro dovoz i vývoz) relativně přiměřeně zvoleny, ne příliš značným (194 mil. Kč.). Je přirozeno, že se ptáme, jak je možno, aby naše obchodní bilance, když náš vývoz co do kvantita je tolik aktivní, byla přece pasivní. Příčina není snad ani tolik ve věcech, jako v poměrech, zvláště valutárních. Ve věcech jen potud, že největší kvantita našeho vývozu činí uhlí a dříví, které právě vzhledem ke kvantitu nemají poměrně velikou hodnotu. Naproti tomu však dováželi jsme ve značném množství velmi drahou bavlnu, mouku a tuky. Také okolnost, kam jsme vyváželi a odkud jsme dováželi, padá na váhu. Není přece divu, že, když většina hodnoty našeho vývozu připadá na země s horší valutou (roku 1919 46·7%, roku 1920 dokonce 51·4%) a většina hodnoty našeho dovozu na země s lepší valutou (roku 1919 72%, roku 1920 52·8%), projeví se to i v naší valutě, neboť pro dovoz bylo si třeba opatřovati platidla neznehodnocená (hlavně dolary), z vývozu pak jsme nezískali dostatečné množství platidel dobrých. Ovšem platilo se zbožím za zboží: obilí, mouku, bavlnu, tuky, vlnu, petrolej platili jsme cukrem a uhlím, r. 1920 krom toho hlavně vlněným zbožím, sklem a skleněným zbožím, a i výrobky bavlněnými. Ale tato výměna nešla z ručky do ručky: mouka, bavlna, tu-

ky šly ze Spojených Států Severoamerických, cukr však šel do Francie, Rakouska, Německa, Švýcarska, Itálie; uhlí v obrovských kvantech do Německa a Rakouska; sklo převážně do Rakouska a Itálie. Do Spojených Států platili jsme zbožím zcela nepatrně. Z této situace lze si snad vysvětliti i poměry valutové: vysoký kurs dolaru vůči naší koruně (po němž ostatně byla poptávka v celé Evropě poplatné Sev. Americe za dodávky válečné), závislost naší koruny na německé marce a při ohromném vývozu do Rakouska také rozpětí mezi naší korunou a korunou rakouskou vždy vyšší, než bylo na trhu světovém v poměru k jiným valutám (u nás dnes v poměru asi 1 : 12, ve Švýcarsku ve švýcarských francích asi v poměru 1 : 10).⁴¹⁾ To však nebylo jediné, čím trpěla naše obchodní bilance. Trpěla značně i kolísáním valut, které jsme pocítili zvláště při placení bavlny. Na dolary měli jsme jen francouzské franky za cukr, ale i ty byly r. 1920 nízké proti dolaru. Když za těchto naprosto nepříznivých poměrů valutárních naše obchodní bilance, jak se zdá, nedopadla přece jen příliš nepříznivě, maně vnucuje se myšlenka, že by snad mohla dopadnout ještě příznivěji, kdybychom vůbec byli prodávali za československou korunu, poptávka po ní k placení našeho vývozu zvýšila by jistě její kurs, rozhodně by ho odpoutala od německé marky a snad bychom na placení bavlny a mouky kupovali dolary laciněji.

Co můžeme tedy soudit z našeho zahraničního obchodu do budoucna? To ovšem je těžko říci. Nic není tak vrtkavé, jako poměry obchodní v dnešních neuspořádaných poměrech hospodářských v celém skoro světě. Z dosavadního vývoje našeho zahraničního obchodu však možno konstatovati, že náš stát má nesporně podmínky zdravého vývoje a z dat obou let je patrný vývoj k lepšímu. Nejsmutnější položka naší obchodní bilance, za dovozy mouky a potravin vůbec, r. 1920 se menší a je naděje, že klesne co nejdříve na minimum. Tu je důležitý úkol vnitřní politiky: zdvihnout produkci zemědělskou, o kteréžto možnosti není nejmenší pochyby, a zbavit se tak obrovských platů do ciziny, nota bene platů z pokladny státní, ruínujících státní rozpočet.

⁴¹⁾ Číselné vyjádření odpovídá přibližně stavu koncem srpna 1921, mění se však téměř každodenně.

Tab. 1. Zahraniční obchod republiky

Třída celní sazby	Druh zboží	Množ-		
		Jednotka množství	Dovoz	
			absolutně	v ‰ ^{*)}
1	2	3	4	5
I.	Zboží koloniální	q	65.211	0.4
II.	Koření	"	10.350	0.1
III.	Jižní ovoce	"	42.328	0.2
IV.	Cukr	"	9.145	0.0
V.	Tabák	"	12.260	0.1
VI.	Obilí; slad; luštěniny; mouka a mlýnské výrobky; rýže	"	3,597.807	19.6
VII.	Ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin	"	470.980	2.6
VIII.	Dobytěk jatečný a tažný	kusy	18.983	
IX.	Zvířata jiná	q	900	0.0
X.	Plodiny živočišné	"	66.842	0.4
XI.	Tuky	"	473.380	2.6
XII.	Oleje, mastné	"	67.841	0.4
XIII.	Nápoje	"	134.597	0.7
XIV.	Věci jedlé	"	171.377	0.9
XV.	Dříví, uhlí a rašelina	"	5,016.123	27.3
XVI.	Hmoty soustružnické a řezbářské	"	14.523	0.1
XVII.	Minerály (nerosty)	"	1,903.573	10.4
XVIII.	Látky lékárnické a voňavkářské	"	695	0.0
XIX.	Barviva a třísla	"	178.040	1.0
XX.	Gumy (klovatiny) a pryskyřice	"	76.358	0.4
XXI.	Oleje minerální, potom dehet hnědouhelný a břidličný	"	437.881	2.4
XXII.	Bavlna, příze a zboží z ní	"	348.630	1.9
XXIII.	Len, konopí, juta a jiná přediva rostlinná jinde nejmenovaná, příze a zboží z nich	"	40.221	0.2
XXIV.	Vlna, vlněná příze a vlněné zboží	"	156.579	0.8
XXV.	Hedvábí a hedvábné zboží	"	8.695	0.0
XXVI.	Zboží konfekční	kusy	9.121	0.0
XXVII.	Zboží kartáčnické a řesetařské	q	225.962	
XXVIII.	Zboží ze slámy, třtiny (rákosu), lýka, loubků (štěpek) a z pod, materiálu, v j. třídách sazebních nejmenované	"	796	0.0
XXIX.	Papír a papírové zboží	"	2.275	0.0
XXX.	Kaučuk a gutaperča a zboží z nich	"	192.543	1.0
XXXI.	Voskované plátno a zboží z něho	"	17.888	0.1
XXXII.	Kůže vydělaná (usně) a kožené zboží	"	255	0.0
XXXIII.	Zboží kožešnické	"	74.462	0.4
XXXIV.	Zboží dřevěné: zboží z látek soustružnických a řezbář.	"	739	0.0
XXXV.	Sklo a skleněné zboží	"	90.801	0.5
XXXVI.	Zboží kamenné	"	76.338	0.4
XXXVII.	Zboží hliněné	"	591.030	3.2
XXXVIII.	Železo a železné zboží	"	201.147	1.1
XXXIX.	Nedrahé kovy a zboží z nich	"	1,195.786	6.5
XL.	Stroje, přístroje a jejich součástky ze dřeva, železa nebo z nedrahých kovů, vyjma ty, které přináležejí ke třídě XLI. a XLII.	"	108.984	0.6
XLI.	Elektrické stroje a přístroje a elektrotechnické pomůcky	"	339.319	1.8
XLII.	Vozidla	kusy	69.890	0.4
XLIII.	Drahé kovy, drahé polodr. kameny a zboží z nich; mince	q	46.358	0.2
XLIV.	Instrumenty (nástroje) a hodiny	"	1.692	
XLV.	Kuchyňská sůl	kusy	14	0.0
XLVI.	Chemické (luč.) látky pomocné a chem. (luč.) výrobky	q	9.726	0.1
XLVII.	Pokosty, zboží barvířské, lékařské a voňavkářské	"	268.091	
XLVIII.	Svíčky, mýdlo a voskové zboží	"	1,139.524	6.2
XLIX.	Zápalné zboží	"	400.814	2.2
L.	Díla literární a umělecká	"	54.665	0.3
LI.	Odpadky	"	22.031	0.1
		"	14.290	0.1
		"	1.537	0.0
		"	422.812	2.3
	Úhrnem	q	18,378.491	160.0
		kusy	514.728	

*) Procenta ve sloupci 5. a 7. počítána jsou pouze z celkové váhy (nikoli také z kusů).

Československé v r. 1919 dle druhů zboží.

stvi				Hodnota						
Vývoz		Vývoz větší (+) neb menší (-) než dovoz		dovozu		vývozu		Vývoz větší (+) neb menší (-) než dovoz v 1.000 Kč		
absolutně	v ‰*)			v 1.000 Kč	v ‰	v 1.000 Kč	v ‰			
6	7	8		9	10	11	12	13		
60	0:0	—	65.151	116,258	1:8	89	0:0	—	116,169	
71	0:0	—	10.279	20,316	0:3	223	0:0	—	20,093	
924	0:0	—	41.404	24,255	0:4	1,407	0:0	—	22,848	
2,164.361	3:8	+	2,155 216	7,276	0:1	1.416,463	24:9	+	1.409,187	
4	0:0	—	12.256	19,530	0:3	35	0:0	—	19,495	
182.738	0:3	—	3,415.069	1.452,743	22:3	11,715	0:2	—	1.441,028	
1,137.223	2:0	+	666.243	97,065	1:5	548,151	9:7	+	451,086	
603	—	—	18.380	28,431	0:4	3,096	0:1	—	25.335	
134	0:0	—	766	314	0:0	222	0:0	—	92	
18.881	0:0	—	47.961	58,083	0:9	24,846	0:5	—	33,237	
31.417	0:1	—	441.963	673,617	10:4	29,165	0:5	—	644,452	
3.042	0:0	—	64.799	49,113	0:8	423	0:0	—	48,690	
308.309	0:6	+	173.712	78,645	1:2	130,974	2:3	+	52,329	
196.757	0:4	+	25.380	152,509	2:3	110,770	2:0	—	41,739	
41,580.519	73:4	+	36,564.396	101,548	1:6	1.057,363	18:6	+	955,815	
18.938	0:0	+	4.415	14,933	0:2	3,660	0:1	—	11,273	
4,860.410	8:6	+	2,956.837	30,076	0:5	44,715	0:8	+	14,639	
450	0:0	—	245	2,355	0:0	1,572	0:0	—	783	
4.896	0:0	—	173.144	50,658	0:8	351	0:0	—	50,307	
195.781	0:4	+	119.423	63,051	1:0	15,464	0:3	—	47,587	
50.372	0:1	—	387.509	120,762	1:9	6,966	0:2	—	113,796	
44.864	0:1	—	303.766	1.097,489	16:9	108,079	1:9	—	989,410	
92.529	0:2	+	52.308	38,051	0:6	80,450	1:4	+	42,399	
72.162	0:1	—	84.417	559,905	8:6	318,406	5:6	—	241,499	
3.430	0:0	—	5.265	106,194	1:6	17,305	0:3	—	88,889	
18.930	0:0	+	9.809	62,009	0:9	101,892	1:8	+	39,883	
1,291.176	+	1,065.214								
2.761	0:0	+	1.965	1,777	0:0	3,333	0:1	+	1,556	
12.409	0:0	+	10.134	4,916	0:1	9,046	0:2	+	4,130	
662.265	1:2	+	469.722	68,955	1:1	184,177	3:3	+	115,222	
1.401	0:0	—	16.487	69,405	1:1	2,024	0:1	—	67,381	
369	0:0	+	114	1,082	0:0	785	0:0	—	297	
24.788	0:0	—	49.674	178,645	2:7	113,284	2:0	—	65,361	
687	0:0	—	52	7,228	0:1	6,956	0:1	—	272	
889.178	1:6	+	798.377	47,399	0:7	116,191	2:1	+	68,792	
726.889	1:3	+	650.551	18,153	0:3	377,702	6:7	+	359,549	
296.303	0:5	—	294.727	29,679	0:5	12,777	0:3	—	16,902	
638.377	1:1	+	437.230	7,746	0:1	81,557	1:5	+	73,811	
1,138.535	2:0	—	57.251	175,598	2:7	309,836	5:5	+	134,238	
51.120	0:1	—	57.864	119,058	1:8	26,119	0:5	—	92,939	
294.540	0:5	—	35.779	180,158	2:8	98,401	1:8	—	81,757	
15.333	0:0	—	54.557	89,069	1:4	10,099	0:2	—	78,970	
16.766	0:0	—	29.602	30,022	0:5	9,971	0:2	—	20,051	
6.942	+	5.250								
5	0:0	—	9	2,518	0:0	2,759	0:1	+	241	
8.828	0:0	—	898	45,324	0:7	10,769	0:2	—	34,555	
622	—	267.469								
1.837	0:0	—	1,137.687	34,952	0:5	313	0:0	—	34,639	
501.806	0:9	+	100.992	137,470	2:1	113,050	2:0	+	35,580	
26.627	0:1	—	28.038	81,592	1:2	27,773	0:5	—	53,819	
2.420	0:0	—	19.611	42,588	0:7	1,513	0:0	—	41,075	
106.830	0:2	+	92.540	9,012	0:1	65,513	1:2	+	56,501	
1.491	0:0	—	46	1,204	0:0	1,492	0:0	+	288	
236.200	0:4	—	186.612	98,571	1:5	8,327	0:2	—	90,244	
56,644.967	100:0	+	38,266.476	6.507,307	100:0	5.687,569	100:0	—	819.738	
1,299.343	+	784.615								

Tab. 2. Zahraniční obchod republiky

Třída celní sazby	Druh zboží	Množ-		
		Jednotka množství	Dovoz	
			absolutně	v % ^{*)}
1	2	3	4	5
I.	Zboží koloniální	q	79.989	0·2
II.	Koření	"	17.161	0·0
III.	Jižní ovoce	"	39.084	0·1
IV.	Cukr	"	52.550	0·1
V.	Tabák	"	107.206	0·3
VI.	Obilí; slad; luštěniny; mouka a mlýnské výrobky; rýže	"	2.469.984	6·3
VII.	Ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin	"	1.294.066	3·3
VIII.	Dobytěk jatečný a tažný	kusy	24.550	·8
IX.	Zvířata jiná	q	16.933	0·0
X.	Plodiny živočišné	"	131.308	0·3
XI.	Tuky	"	468.938	1·2
XII.	Oleje, mastné	"	40.751	0·1
XIII.	Nápoje	"	524.874	1·3
XIV.	Věci jedlé	"	243.390	0·6
XV.	Dříví, uhlí a rašelina	"	13.196.028	33·8
XVI.	Hmoty soustružnické a řezbářské	"	60.853	0·2
XVII.	Minerály (nerosty)	"	9.274.405	23·8
XVIII.	Látky lékárnické a voňavkářské	"	667	0·0
XIX.	Barviva a třísla	"	151.231	0·4
XX.	Gumy (klovatiny) a pryskyřice	"	172.929	0·4
XXI.	Oleje minerální, potom dehet hnědouhelný a břidličný	"	1.318.315	3·4
XXII.	Bavlna, příze a zboží z ní	"	692.059	1·8
XXIII.	Len, konopí, juta a jiná přediva rostlinná jinde nejmenovaná, příze a zboží z nich	"	125.973	0·3
XXIV.	Vlna, vlněná příze a vlněné zboží	"	192.149	0·5
XXV.	Hedvábí a hedvábné zboží	"	5.950	0·0
XXVI.	Zboží konfekční	{ kusy }	{ 10.208 }	0·0
XXVII.	Zboží kartáčnické a řesetařské	q	197.640	·27
XXVIII.	Zboží ze slámy, třtiny (rákosy), lýka, loubků (štěpek) a z pod, materiálu, v j. třídách sazebních nejmenované	"	5.794	0·0
XXIX.	Papír a papírové zboží	"	7.525	0·0
XXX.	Kaučuk a gutaperča a zboží z nich	"	177.293	0·5
XXXI.	Voskované plátno a zboží z něho	"	28.029	0·1
XXXII.	Kůže vydělaná (usně) a kožené zboží	"	768	0·0
XXXIII.	Zboží kožešnické	"	24.126	0·1
XXXIV.	Zboží dřevěné: zboží z látek soustružnických a řezbář.	"	1.265	0·0
XXXV.	Sklo a skleněné zboží	"	56.123	0·2
XXXVI.	Zboží kamenné	"	21.299	0·1
XXXVII.	Zboží hliněné	"	445.836	1·1
XXXVIII.	Železo a železné zboží	"	264.675	0·7
XXXIX.	Nedrahé kovy a zboží z nich	"	1.178.129	3·0
XL.	Stroje, přístroje a jejich součástky ze dřeva, železa nebo z nedrahých kovů, vyjma ty, které přináležejí ke třídě XLI. a XLII	"	287.022	0·7
XLI.	Elektrické stroje a přístroje a elektrotechnické pomůcky	"	298.718	0·8
XLII.	Vozidla	{ kusy }	{ 56.391 }	0·2
XLIII.	Drahé kovy, drahé a polodr. kameny a zboží z nich; mince	q	194.802	0·5
XLIV.	Instrumenty (nástroje) a hodiny	{ kusy }	{ 1.190 }	·44
XLV.	Kuchyňská sůl	q	10	·45
XLVI.	Chemické (luč.) látky pomocné a chem. (luč.) výrobky	"	27	0·0
XLVII.	Pokosty, zboží barvířské, lékařské a voňavkářské	"	6.499	0·0
XLVIII.	Svíčky, mýdlo a voskové zboží	"	32.422	·48
XLIX.	Zápalné zboží	"	2.774.964	7·2
L.	Díla literární a umělecká	"	1.951.923	5·0
LI.	Odpadky	"	41.239	0·1
		"	54.270	0·1
		"	11.442	0·0
		"	19.506	0·1
		"	445.745	1·1
	Úhrnem	{ q }	{ 39.040.321 }	100·0
		{ kusy }	{ 255.802 }	·57
		{ tuny }	{ 10 }	·58

*) Procenta ve sloupci 5. a 7. počítána jsou pouze z celkové váhy (nikoli také z kusů ani z tun nosnosti). — **) Tuny nosnosti.

Československé v r. 1920 dle druhů zboží.

stvi				Hodnota						
Vývoz		Vývoz větší (+) neb menší (-)		dovozu		vývozu		Vývoz větší (+) než dovoz		
absolutně	v ‰*)	než dovoz		v 1.000 Kč	v ‰	v 1.000 Kč	v ‰	v 1.000 Kč		
6	7	8		9	10	11	12	13		
1	578	0:0	—	79.411	163,613	1:0	1,633	0:0	—	161,980
2	260	0:0	—	16.901	24,706	0:1	572	0:0	—	24,134
3	100	0:0	—	38.984	19,916	0:1	118	0:0	—	19,798
4	2,486.483	3:6	+	2,433.933	13,871	0:1	2,219,888	13:7	+	2,206,017
5	463	0:0	—	106.743	336,314	2:1	3,204	0:0	—	333,110
6	865.541	1:3	—	1,604.443	1,927,328	11:8	251,247	1:5	—	1,676,081
7	898.929	1:3	—	395.137	357,174	2:2	560,207	3:5	+	203,033
8	1.336	—	—	23.214	149,776	0:9	8,025	0:0	—	141,751
9	161	0:0	—	16.772	12,917	0:1	326	0:0	—	12,591
10	39.576	0:1	—	91.732	294,024	1:8	106,256	0:7	—	187,768
11	46.676	0:1	—	422.262	912,648	5:6	39,101	0:2	—	873,547
12	769	0:0	—	39.982	30,187	0:2	843	0:0	—	29,344
13	524.287	0:8	—	587	452,194	2:8	433,268	2:7	—	18,926
14	323.531	0:5	+	80.141	447,330	2:8	405,942	2:5	—	41,388
15	51,842.608	75:1	+	33,646.580	516,446	3:2	1,373,518	8:5	+	857,072
16	11.106	0:0	—	49,747	59,903	0:4	4,443	0:0	—	55,460
17	5,022.887	7:3	—	4,251.518	333,900	2:0	176,663	1:1	—	157,237
18	664	0:0	—	3	17,466	0:1	10,645	0:1	—	6,821
19	12.347	0:0	—	138.884	39,108	0:2	2,258	0:0	—	36,850
20	51.581	0:0	—	121.348	53,298	0:3	7,249	0:0	—	46,049
21	25.903	0:0	—	1,292.412	1,051,403	6:4	4,246	0:0	—	1,047,157
22	107.787	0:2	—	584.272	3,213,964	19:6	932,082	5:8	—	2,281,882
23	40.077	0:1	—	85.896	115,924	0:7	115,184	0:7	—	740
24	105.052	0:2	—	87.097	1,216,908	7:4	3,333,216	20:6	+	2,116,308
25	1.796	0:0	—	4.154	180,479	1:1	62,675	0:4	—	117,804
26	21.393	0:0	+	11.185	283,780	1:7	370,326	2:3	+	86,546
27	2,638.865	+	+	2,441.225						
28	4.367	0:0	—	1.427	13,114	0:1	18,006	0:1	+	4,892
29	9.731	0:0	+	2.206	16,507	0:1	17,458	0:1	+	951
30	766.057	1:1	+	588.854	136,278	0:8	486,052	3:0	+	349,774
31	2.988	0:0	—	25.041	243,990	1:5	15,536	0:1	—	228,454
32	1.743	0:0	+	975	1,976	0:0	3,684	0:0	+	1,708
33	28.255	0:0	+	4.129	211,582	1:3	331,216	2:1	+	119,634
34	663	0:0	—	602	41,479	0:2	17,488	0:1	—	23,991
35	173.737	0:2	+	117.614	103,264	0:6	242,021	1:5	+	138,757
36	1,400.771	2:0	+	1,379.472	26,757	0:2	2,643,615	16:3	+	2,616,858
37	199.958	0:3	—	245.878	64,415	0:4	29,593	0:2	—	34,822
38	772.824	1:1	+	508.149	12,313	0:1	187,596	1:2	+	175,283
39	1,639.265	2:4	+	461.136	634,073	3:9	520,881	3:2	—	113,192
40	46.010	0:1	—	241.012	435,472	2:7	208,406	1:3	—	227,066
41	403.824	0:6	+	105.106	397,637	2:4	421,450	2:6	+	23,813
42	11.209	0:0	—	45.182	340,535	2:1	37,543	0:2	—	302,992
43	13.502	0:0	—	181.300	268,898	1:6	52,056	0:3	—	216,842
44	6.626	+	+	5.436						
45	—	—	—	10	242,330	1:5	43,445	0:3	—	198,885
46	98	0:0	+	71						
47	13.691	0:0	+	7.192	101,933	0:6	76,759	0:5	—	25,174
48	41	—	—	32.381						
49	5.526	0:0	—	2,769.438	55,245	0:3	547	0:0	—	54,698
50	400.854	0:6	—	1,551.069	329,277	2:0	132,358	0:8	—	196,919
51	29.705	0:0	—	11.534	210,137	1:3	93,397	0:6	—	116,740
52	20.157	0:0	—	34.113	62,673	0:4	16,335	0:1	—	46,338
53	101.631	0:1	+	90.189	53,400	0:3	74,839	0:5	+	21,439
54	6.689	0:1	—	12.817	102,991	0:6	38,484	0:2	—	64,507
55	538.399	0:8	+	92.654	52,679	0:3	57,965	0:4	+	5,286
56	69,022.209	100:0	+	29,981.888	16,383,532	100:0	16,189,865	100:0	—	193,667
57	2,646.868	—	+	2,391.066						
58	—	—	—	10	16,383,532	100:0	16,189,865	100:0	—	193,667
59	—	—	—	10						

Tab. 3. Zahraníční obchod republiky Československé v r. 1919 dle zemí původu a určení.

Řadové číslo	Země původu neb určení	Jednotka množství	Množství					Hodnota					Vývoz větší (—) ybo menší (+) než dovoz v 1.000 Kč
			Dovoz		Vývoz		dovozu		vývozu				
			absolutně	v ‰ ^(*)	absolutně	v ‰ ^(*)	v 1.000 Kč	v ‰	v 1.000 Kč	v ‰			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
1	Albanie	q	187,339	—	5,383	0·0	+	—	—	3,520	0·1	+	3,520
2	Belgie	{ kusy	—	1·0	9,205	0·0	+	306,793	4·7	24,216	0·4	—	282,577
3	Brémy	q	347	0·0	35	0·0	+	165	0·0	16	0·0	—	149
4	Bulharsko	"	11,451	0·1	114,930	0·2	+	18,700	0·3	95,079	1·7	+	76,379
5	Dánsko	{ kusy	29,343	0·2	32,240	0·1	+	79,471	1·2	57,033	1·0	—	22,438
6	Finsko	{ kusy	550	0·0	18,382	0·0	+	455	0·0	210	0·0	—	245
7	Francie	{ kusy	305	0·9	968,158	1·7	+	236,167	3·6	602,679	10·6	+	366,512
8	Hamburk	q	3,134	0·0	1,906	0·0	—	5,944	0·1	2,908	0·1	—	3,036
9	Italie	{ kusy	5,829	2·1	3,633	0·0	+	728,412	11·2	214,303	3·8	—	514,109
10	Jugoslavie	{ kusy	390,287	1·3	2,052,717	3·6	+	131,477	2·0	241,720	4·2	+	110,243
11	Lotyšsko	q	238,182	—	776,558	1·4	+	—	—	2,353	0·0	+	2,353
12	Lucembursko	{ kusy	55,606	0·0	170,546	0·0	+	8	0·0	188	0·0	+	180
13	Maďarsko	" kusy	—	0·0	921	0·0	+	117,699	1·8	251,481	4·4	+	133,782
14	Nizozemsko	q kusy	215,364	1·2	608,839	1·1	+	254,470	3·9	69,337	1·2	—	185,133
15	Německo	{ kusy	3,635	1·3	56,613	0·4	+	923,029	14·2	1,129,854	19·9	+	206,825
16	Norsko	q kusy	230,043	46·7	208,496	42·4	+	24,541	0·4	150,975	2·7	+	126,434
17	Plebsiciční území těšínské	{ kusy	8,573,560	0·2	13,151	0·2	+	25,635	0·4	46,281	0·8	+	20,646
18	Polsko	q kusy	21,173	1·5	21,027	0·7	+	122,536	1·9	492,370	8·7	+	369,834
19	Portugalsko	{ kusy	44,780	0·0	47,322	0·0	+	272	0·0	1	0·0	—	271
20	Rakousko	" kusy	2,336,906	12·7	17,451,587	30·8	+	561,988	8·7	1,650,194	29·0	+	1,088,206
21	Rumunsko	{ kusy	136,708	0·8	275,015	0·2	—	26,946	0·4	78,702	1·4	+	51,756
22	Rusko evropské	q kusy	142,852	0·0	128,857	0·1	+	148	0·0	95,927	1·7	+	95,779
23	Řecko	q	2,045	0·0	2,030	0·0	+	33	0·0	1,182	0·0	+	1,149
24	Rjeka	"	352	0·0	55,800	0·0	—	1,471	0·0	40	0·0	—	1,431
		"	17	0·0	1,530	0·0	+	—	—	—	—	+	—
		"	1,304	0·0	69	0·0	—	—	—	—	—	+	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
25	Španělsko	q	17,918	0.1	5,936	0.0	11,982	47,189	0.7	2,384	0.0	44,805
26	Švédsko	kusy	608,513	3.3	46,217	0.1	562,296	75,123	1.2	29,289	0.5	45,834
27	Švýcarsko	q	206,684	1.1	516,878	0.9	310,194	515,999	7.9	83,593	1.5	432,406
28	Terst	kusy	12,383	0.1	1,645	0.0	10,738	11,472	0.2	339	0.0	11,133
29	Turecko evropské	q	5,162	0.0	8,213	0.0	3,051	15,038	0.2	6,755	0.1	8,283
30	Ukrajina	kusy	8,728	0.1	187,500	0.0	1,963	4,775	0.1	11,200	0.2	6,425
31	Velká Británie	q	246,755	1.3	78,158	0.2	168,597	305,193	4.7	239,177	4.2	66,016
32	Čína	kusy	110	0.0	686	0.0	576	273	2	2	0.0	271
33	Indie Britská	q	71	0.0	0	0.0	71	273	0.0	15,907	0.3	12,422
34	Indie Nizozemská	q	4,836	0.0	2,114	0.0	2,722	3,485	0.0	19	0.0	169
35	Japonsko	q	270	0.0	3	0.0	267	188	0.0	3,144	0.1	3,144
36	Rusko asijské	q	823	0.0	16	0.0	807	651	0.0	565	0.0	565
37	Turecko asijské	q	—	—	906	0.0	1,019	—	—	4,815	0.1	4,815
38	Ostatní Asie	kusy	—	—	192,798	0.0	192,798	—	—	20	0.0	166
39	Alžír	q	392	0.0	3,406	0.0	3,406	186	0.0	13	0.0	6
40	Britské državy v Africe	q	9	0.0	7	0.0	385	19	0.0	2,328	0.0	8,129
41	Egypt	q	4,119	0.0	1,655	0.0	2,464	10,457	0.2	1	0.0	1
42	Tripolis	kusy	—	—	150,000	0.0	150,000	—	—	21	0.0	21
43	Tunis	q	—	—	0	0.0	0	—	—	108	0.0	258
44	Ostatní Afrika	q	710	0.0	22	0.0	679	366	0.0	743	0.0	52,808
45	Argentina	q	198,922	1.1	437	0.0	198,485	53,551	0.8	66	0.0	788
46	Brazílie	q	310	0.0	159	0.0	151	854	0.0	269	0.0	2,162
47	Britská záp. Indie	q	1	0.0	25	0.0	24	2,431	0.0	3	0.0	3
48	Čile	q	—	—	5	0.0	5	—	—	1,505	0.0	1,313
49	Kanada	q	60	0.0	713	0.0	653	192	0.0	18	0.0	223
50	Mexiko	q	115	0.0	1	0.0	114	232	0.0	69,352	1.2	1,613,061
51	Peru	q	—	—	61	0.0	61	—	—	1	0.0	1
52	Spojené Státy Severoamerické	q	3,374,868	18.4	26,635	0.1	3,348,233	1,682,413	25.9	5,323	0.1	201,539
53	Uruguay	q	102,789	0.6	4,452	0.0	98,337	206,862	3.2	13	0.0	3,985
54	Ostatní Amerika	kusy	—	—	686	0.0	686	3,998	0.1	—	—	—
55	Australie	q	752	0.0	2	0.0	750	—	—	—	—	—
	Úhrnem	q	18,378,491	100.0	56,644,967	100.0	38,266,476	6,507,307	100.0	5,687,569	100.0	819,738
		kusy	514,728		1,299,343		784,615					

*) Procenta ve sloupci 5. 7. apočítána i u pouze z celkové váhy (nikoli také z kusů.)

Tab. 4. Zahraníční obchod republiky Československé v r. 1920 dle zemí původu a určení.

Kód číslo	Země původu neb určení	Množství			Hodnota			Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč	Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč	Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč	Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč	Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč
		Jednotka	Dovoz		Vývoz		Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč	Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč	Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč	Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč	Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč	Vývoz větší než dovoz v 1.000 Kč
			absolutně	v % *	absolutně	v % *						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Albanie	q	271	0·0	—	—	—	1,084	0·0	—	—	1,084
2	Belgie	{ q kusy	831,462	2·1	79,934	0·1	751,528	737,300	4·5	53,610	0·3	683,690
3	Brémy	q	190	0·0	34	0·0	156	882	0·0	149	0·0	733
4	Britské državy ve Středomoří	q	—	—	31	0·0	31	—	—	133	0·0	133
5	Bulharsko	{ q kusy	21,294	0·1	93,055	0·1	71,761	53,549	0·3	86,487	0·5	32,938
6	Dánsko	{ q kusy	103,760	0·3	100,441	0·2	3,319	82,494	0·5	87,393	0·5	4,899
7	Finsko	{ q kusy	4,592	0·0	2,696	0·0	1,896	1,800	0·0	1,183	0·0	617
8	Francie	{ q kusy	246,545	0·6	1,958,185	2·8	1,711,640	434,005	2·7	1,507,717	9·3	1,073,712
9	Hamburk	{ q kusy	8,055	0·0	103,475	0·2	95,420	11,216	0·1	74,448	0·5	63,232
10	Italie	{ q kusy	523,430	1·3	1,739,052	2·5	1,215,622	659,607	4·0	948,958	5·9	289,351
11	Jugoslavie	{ q kusy	313,090	0·8	635,720	0·9	322,630	225,733	1·4	577,149	3·6	351,416
12	Litvsko	q	12	0·0	2,142	0·0	2,130	27	0·0	1,770	0·0	1,743
13	Lucembursko	q	5,319	0·0	840	0·0	4,479	2,619	0·0	286	0·0	2,333
14	Maďarsko	{ q kusy	871,208	2·2	3,225,215	4·7	2,354,007	569,328	3·5	1,185,261	7·3	615,933
15	Nizozemsko	{ q kusy	677,288	1·7	667,322	1·0	9,966	818,692	5·0	254,216	1·6	564,476
16	Německo	{ q kusy	20,723,404	53·1	30,880,736	44·8	10,157,332	3,857,730	23·5	2,501,022	15·5	1,356,708
17	Norvéžsko	{ q kusy	178,551	0·5	82,446	0·1	96,105	267,373	1·6	59,400	0·4	207,973
18	Plebiscitní území těšínské	{ q kusy	2,184,700	5·6	1,714,182	2·5	470,518	306,950	1·9	457,215	2·8	150,265
19	Polsko	{ q kusy	1,060,976	2·7	1,762,940	2·6	701,964	559,066	3·4	733,655	4·5	174,589
20	Portugalsko	{ q kusy	1,367	0·0	113	0·0	1,254	743	0·0	176	0·0	567
21	Rakousko	{ q kusy	3,272,413	8·4	23,931,142	34·7	20,658,729	1,918,943	11·7	5,726,977	35·4	3,808,034
22	Rumunsko	{ q kusy	546,606	1·4	348,111	0·5	198,495	359,099	2·2	393,604	2·4	34,505
23	Rusko evropské	{ q kusy	11,349	0·0	18,362	0·0	7,013	27,093	0·2	31,755	0·2	4,662
24	Recko	{ q kusy	1,126	0·0	13,262	0·0	12,136	1,436	0·0	12,597	0·1	11,161
25	Rjeka	q	—	—	108	0·0	108	—	—	68	0·0	68
26	Španělsko	{ q kusy	417,331	1·1	31,175	0·0	386,156	22,748	0·1	41,125	0·2	18,377
27	Švédsko	{ q kusy	3,561,500	9·1	81,453	0·1	3,480,047	248,813	1·5	140,676	0·9	108,137
28	Švýcarsko	{ q kusy	159,498	0·4	916,612	1·3	757,114	301,809	1·8	508,509	3·1	206,700

29	Turecko evropské	q	1 033	0·0	15,102	0·0	+	14,069	5,111	0·0	44,715	0·3	+	39,604
30	Ukrajina	kusy	52,083	0·1	1,531,125	0·0	+	50,794	13,747	0·1	1,785	0·1	+	11,962
31	Velká Británie	q	323,247	0·8	1,289	0·4	+	64,337	582,911	3·6	402,250	2·5	+	180,661
32	Britské državy v Asii	kusy	213,332	0·6	258,910	0·0	+	16,570	495,557	3·0	21,659	0·1	+	473,898
33	Čína	q	3,414	0·0	10,088	0·0	+	31,148	10,887	0·1	402	0·0	+	10,485
34	Francouzské državy v Asii	kusy	2,304	0·0	—	—	+	2,304	1,799	0·0	—	—	+	1,799
35	Japonsko	q	21,950	0·1	141	0·0	+	21,809	8,756	0·1	188	0·0	+	8,568
36	Nizozemské državy v Asii	q	70,949	0·2	2,557	0·0	+	68,392	110,419	0·7	2,488	0·0	+	107,931
37	Persie	q	—	0·0	26,800	0·0	+	31	106	0·0	194	0·0	+	88
38	Rusko asijské	q	21,477	0·1	77	0·0	+	2,874	49,338	0·3	29,233	0·2	+	20,105
39	Turecko asijské	q	3,770	0·1	18,603	0·0	+	764	10,206	0·1	10,754	0·1	+	548
40	Ostatní Asie	kusy	4,217	0·0	4,534	0·0	+	205,091	15,152	0·1	673	0·0	+	14,479
41	Belgické državy v Africe	q	1,169	0·0	496	0·0	+	3,721	2,257	0·1	21	0·0	+	2,236
42	Britské državy v Africe	q	22,101	0·1	—	0·0	+	1,169	12,679	0·1	78	0·0	+	12,601
43	Egypt	kusy	15,032	0·0	67	0·0	+	22,034	65,460	0·4	19,202	0·1	+	46,258
44	Francouzské državy v Africe	q	25,669	0·1	1,200	0·0	+	16,647	1,155	0·0	2,160	0·0	+	1,005
45	Habeš	kusy	—	0·0	31,679	0·1	+	29,160	1,055	0·0	—	—	+	1,055
46	Italské državy v Africe	q	471	0·0	—	—	+	471	163	0·0	—	—	+	163
47	Tunis	q	73	—	—	—	+	73	—	0·0	252	0·0	+	252
48	Ostatní Afrika	q	17,549	0·0	209	0·0	+	209	10,119	0·1	1,787	0·0	+	8,332
49	Argentina	kusy	143,278	0·4	2,339	0·0	+	15,210	165,006	1·0	20,772	0·1	+	144,234
50	Brazílie	q	114,639	0·3	4,164	0·0	+	125,784	131,506	0·8	11,092	0·1	+	120,514
51	Britské državy v Americe	kusy	349	0·0	57	0·0	+	95,905	630	0·0	648	0·0	+	18
52	Čile	q	65,159	0·2	219	0·0	+	130	11,972	0·1	604	0·0	+	11,368
53	Kanada	q	9,145	0·0	242	0·0	+	64,917	6,969	0·0	16,973	0·1	+	10,004
54	Kolumbie	q	4,788	0·0	1,157	0·0	+	7,988	4,713	0·0	99	0·0	+	4,614
55	Kuba	q	3,564	0·0	71	0·0	+	4,717	—	0·0	1,243	0·0	+	1,243
56	Mexiko	q	285	0·0	1,408	0·0	+	1,408	4,930	0·0	1,395	0·0	+	3,535
57	Peru	q	1,000	0·0	644	0·0	+	2,920	281	0·0	258	0·0	+	23
58	Středoamerické republiky	q	2,083,549	5·3	567	0·0	+	433	1,867	0·0	717	0·0	+	1,150
59	Spojené Státy Severoamerické	kusy	87,336	0·2	211,037	0·3	+	1,872,512	3,042,209	18·6	172,777	1·1	+	2,869,432
60	Ostatní Amerika	q	—	—	33,266	0·1	+	54,070	136,320	0·8	39,551	0·2	+	96,769
61	Britská Austrálie v Oceánii	q	39	0·0	965	0·0	+	10	181	0·0	182	0·0	+	1
62	Nový Zeeland	q	172	0·0	49	—	+	172	158	0·0	—	—	+	158
63	Ostatní Oceánie	q	1,733	0·0	—	0·0	+	1,514	9,674	0·1	144	0·0	+	9,530
64	Zpětné zboží	q	—	—	219	0·0	+	7	—	—	30	0·0	+	30
Úhrnem **)		kusy	39,040,321	100·0	69,022,209	100·0	+	29,981,888	16,383,532	100·0	16,189,865	100·0	+	193,667
			255,802	—	2,646,868	—	+	2,391,066	—	—	—	—	+	—

*) Procenta ve sl. 5. a 7. počítána jsou pouze z celkové váhy (nikoli také z kusů). — **) Kromě toho zjištěno ještě 10 tun nosnosti v dovozu, které se však zde dle zemí původu nerozvádějí.

Tab. 5. Zahraniční obchod republiky Československé v l. 1919 a 1920 dle množství a hodnoty v kombinaci tříd celní sazby se zeměmi původu a určení. (Tř. I.—LI.)
Tř. I. — V.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
I. Zboží koloniální:					z Německa 207 742 415 378				
a) dovoz					z Nizozemska 180 889 476 453				
celkem 65.211 79.989 116.258 163.613					z Rakouska 1.688 2.434 1.798 1.240				
z toho:					ze Švýcarska 12.445 1.710 3.404 871				
z Francie 2.746 5.643 3.454 11.542					z ostatních zemí *2.975 1.603 3.353 817				
z Italie 25.892 9.225 40.561 18.869					*) V tom ze Španěl 211.				
z Německa 3.902 8.374 9.912 17.129					b) vývoz				
z Nizozemska 22.075 14.952 42.520 30.584					celkem 924 100 1.407 118				
z Rakouska 3.124 4.145 6.800 8.478					z toho:				
ze Švýcarska 429 1.224 1.266 2.504					do Maďarska . . . . . — 9 — 11				
z Vel. Britanie 3.449 3.026 4.275 6.189					do plebiscit. území 4 89 7 105				
z Brit. držav v Asii 464 1.043 916 2.133					do Polska 834 2 1.375 2				
z Niz. držav v Asii 270 2.945 188 6.024					do ostat. zemí . . . . . *86 — 25 —				
z Brit. drž. v Africe . . . . . — 1.673 — 3.422					*) V tom do Rakouska 85.				
z ostatní Afriky . . . . . — 2.223 — 4.547					IV. Cukr:				
z Brasílie 200 19.568 544 40.025					a) dovoz				
z ostatní Ameriky . . . . . — 2.716 — 5.555					celkem 9.145 52.550 7.276 13.871				
z ostatních zemí 2.660 3.232 5.822 6.612					z toho:				
b) vývoz					z Ukrajiny . . . . . — 52.083 — 13.747				
celkem 60 578 89 1.633					z ostatních zemí *9.145 467 7.276 124				
z toho:					*) V tom z Norska 9.093.				
do plebiscit. území 14 566 16 1.599					b) vývoz				
do Polska . . . . . — 7 — 20					celkem 2.164.361 2.486.483 1.416.453 2.219.888				
do Rakouska 36 5 48 14					z toho:				
do ostat. zemí . . . . . 10 — 25 —					do Bulharska 104.395 43.107 84.895 38.485				
II. Koření:					do Francie 699.248 1.183.708 474.818 1.056.794				
a) dovoz					do Hamburku . . . . . — 30.714 — 27.421				
celkem 10.350 17.161 20.316 24.706					do Italie 22.749 107.791 18.760 96.234				
z toho:					do Jugoslavie 106.158 47.392 82.527 42.311				
z Italie 2.747 3.260 5.230 4.693					do Maďarska 7.400 41.435 8.545 36.992				
z Maďarska 1.248 3.478 2.298 5.007					do Německa 310.776 136.985 263.782 122.298				
z Nizozemska 2.827 2.516 4.622 3.623					do Norska 113.340 43.407 146.355 38.753				
z Rakouska 928 3.129 2.229 4.504					do Polska 55.387 50.273 50.289 44.883				
ze Švýcarska 308 357 790 513					do Rakouska 710.403 577.028 257.791 515.160				
z Vel. Britanie 1.013 1.384 1.898 1.992					do Rumunska 9.355 50.560 9.814 45.139				
z Brit. držav v Asii 85 866 121 1.246					do Švýcar 2.500 116.438 2.673 103.954				
z Niz. držav v Asii . . . . . — 1.485 — 2.139					do Spoj. St. Severoam. . . . . — 29.429 — 26.274				
z ostatních zemí *1.194 686 3.128 989					do ostat. zemí 22.650 28.216 16.214 25.190				
*) V tom z Jugoslavie 200, z Německa 199 a ze Španělska 309.					V. Tabák:				
b) vývoz					a) dovoz				
celkem 71 260 223 572					celkem 12.260 107.206 19.530 336.314				
z toho:					z toho:				
do plebiscit. území 9 248 23 545					z Bulharska 4.001 15.366 180 48.204				
do Rakouska 42 12 150 25					z Italie . . . . . — 13.331 — 41.821				
do ostat. zemí . . . . . *20 — 50 2					z Jugoslavie . . . . . — 1.220 — 3.827				
*) V tom do Německa 10.					z Nizozemska 8.258 31.949 19.348 100.227				
III. Jižní ovoce:					z Německa . . . . . — 3.789 — 11.886				
a) dovoz					z Niz. držav v Asii . . . . . — 28.473 — 89.322				
celkem 42.328 39.084 24.255 19.916					z Ruska asij. . . . . — 2.665 — 8.360				
z toho:					ze Spoj. St. Severoam. . . . . — 3.713 — 11.648				
z Italie 24.833 31.706 14.809 16.157					z ostatních zemí 1 6.700 2 21.019				

Tab. 5. Pokračování 1. — Třída VI. — IX.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q nebo v kusech		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
b) vývoz					z Niz. držav v Asii .	—	28.960	—	7,993
celkem	4	463	35	3,204	z Brit. drž. v Africe .	—	14.797	—	4,084
z toho:					z ostatní Afriky . . .	100	13.821	44	3,815
do plebiscit. území .	1	426	2	2,948	z ostatních zemí . . .	* 54.362	49.774	25,987	13,737
do Polska	—	36	—	249	*) V tom z Polska 17.564 a ze Švýcar 28.823.				
do Švédska	—	1	—	7	b) vývoz				
do ostat. zemí	* 3	—	33	—	celkem	1,137,223	898,929	548,151	560,207
*) V tom do Německa 1, Rakouska 1, Rusko evr. 1.					z toho:				
VI. Obilí, slad, luštěniny, mouka, mlýnské výrobky, rýže:					do Itálie	6.561	7.828	15,800	4,878
a) dovoz					do Dánska	15.864	29.226	39,747	18,213
celkem	3,597,807	2,469,984	1,452,743	1,927,328	do Nizozemska	5.927	15.872	10,979	9,891
z toho:					do Německa	146.468	265.648	43,538	165,551
z Belgie	174.612	660.349	261,918	515,270	do plebiscit. území . .	10.866	82.681	3,865	51,526
z Jugoslavie	36.365	145.692	6,757	113,683	do Rakouska	823.350	285.153	100,617	177,706
z Nizozemska	30.552	63.950	12,181	49,900	do Rumunska	630	3.621	2,418	2,257
z Německa	2.573	75.485	259	58,901	do Švédska	2.038	10.941	5,199	6,818
z Rumunska	2.000	55.986	596	43,686	do Švýcar	23.016	91.194	11,710	56,832
ze Švýcarska	1.100	40.194	656	31,363	do Vel. Britanie	36.690	54.464	200,297	33,941
z Brit. držav v Asii .	—	48.113	—	37,543	do Spoj. St. Severoam.	5.986	15.271	32,266	9,517
z Argentiny	192.385	96.679	35,021	75,439	do ostatních států . . .	* 59.827	37.030	81,715	23,077
z Brasilie	—	87.034	—	67,913	*) V tom do Polska 20.359.				
ze Spoj. St. Severoam.	2,965,050	1,100,646	1,071,550	858,834	VIII. Dobytek jatečný a tažný:				
z ostatních zemí . . .	* 193,170	95,856	63,805	74,796	a) dovoz (množství v kusech)				
*) V tom z Francie 65,203, z Anglie 46,210, z Itálie 40,721.					celkem	18,983	24,550	28,431	149,776
b) vývoz					z toho:				
celkem	182,738	865,541	11,715	251,247	z Jugoslavie	1,315	5,898	4,885	35,983
z toho:					z Německa	1,228	1,728	5,538	10,542
do Belgie	—	47.524	—	13,795	z Nizozemska	212	872	2,480	5,320
do Francie	—	26,945	—	7,822	z plebiscit. území . . .	10,983	6,863	1,700	41,870
do Itálie	—	149,239	—	43,321	z Polska	1,554	1,228	967	7,492
do Nizozemska	1,300	24,105	1,086	6,997	z Rakouska	940	3,624	3,427	22,109
do Německa	2,864	112,680	1,571	32,709	z Rumunska	2,045	2,540	6,798	15,496
do Norska	900	30,571	648	8,874	ze Švýcarska	5	961	104	5,863
do plebiscit. území . .	1,218	98,006	324	28,449	z ostat. států	702	836	2,532	5,101
do Rakouska	21,593	138,347	1,586	40,158	b) vývoz (množství v kusech)				
do Švýcar	151,850	170,194	4,875	49,403	celkem	663	1,336	3,096	8,025
do Egypta	—	10,813	—	3,139	z toho:				
do Brasilie	—	16,411	—	4,764	do Maďarska	1	70	40	420
do Spoj. St. Severoam.	727	9,206	772	2,672	do Německa	365	29	810	174
do ostat. zemí	2,286	31,500	853	9,144	do plebiscit. území . .	4	709	6	4,259
VII. Ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin:					do Polska	8	101	336	607
a) dovoz					do Rakouska	212	379	1,416	2,277
celkem	470,980	1,294,065	97,065	357,174	do ostat. zemí	13	48	488	288
z toho:					IX. Zvířata jiná:				
z Belgie	766	69,527	134	19,190	a) dovoz				
z Itálie	54,857	108,396	8,740	29,918	celkem	900	16,933	314	12,917
z Jugoslavie	46,301	21,055	18,527	5,811	z toho:				
z Maďarska	4,767	60,914	5,180	16,813	z Německa	138	2,162	54	1,649
z Nizozemska	63,345	210,108	17,431	57,992	z Nizozemska	280	1,117	122	852
z Německa	215,353	315,938	14,372	87,202	z Norska	—	2,299	—	1,754
z Rakouska	29,718	324,263	5,990	89,500	ze Švédska	—	2,201	—	1,679
z Rumunska	300	29,081	340	8,027	z Vel. Britanie	—	8,884	—	6,777
ze Švédska	1,111	47,432	320	13,092	z ostatních zemí	* 482	270	138	206
					*) V tom Dánsko 480.				

Tab. 5. Pokračování 2. — Třída X.—XIII.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
b) v ý v o z					z Nizozemska	7.783	169.850	23,594	330.562
celkem	134	161	222	326	z Norska	1.617	41.080	1,447	79.950
z toho:					z Polska	15.062	12.510	8,631	24,347
do Francie	10	4	47	8	z Rakouska	2.435	8.296	1,044	16.146
do Italie	—	3	—	6	ze Švédska	212	7.341	452	14,287
do Maďarska	—	17	—	34	z Vel. Britanie	97.474	55.461	77.646	107.938
do Německa	53	6	44	12	ze Spoj. St. Severoam.	283.217	89.538	452,085	174.259
do plebiscit. území . .	—	29	—	59	z ostatních zemí . . .	6.957	18.141	7,198	35,306
do Rakouska	69	49	108	100	b) v ý v o z				
do Švýcar	1	34	11	69	celkem	31.417	46.676	29,165	39,101
do Vel. Britanie	—	14	—	28	z toho:				
do ostat. zemí	1	5	12	10	do Italie	200	1.287	210	1,078
X. Plodiny živočišné:					do Jugoslavie	3.308	2.576	1,580	2,158
a) d o v o z					do plebiscit. území . .	565	9.417	302	7,889
celkem	66.842	131.308	58.083	294.024	do Polska	2.285	8.592	498	7,198
z toho:					do Rakouska	17.520	22.274	19.381	18,659
z Dánska	122	4.930	228	11,039	do ostat. zemí	7.539	2.530	7,194	2,119
z Francie	672	2.304	2,828	5,158	XII. Oleje masné:				
z Italie	329	8.511	1,517	19,058	a) d o v o z				
z Maďarska	13.272	30.894	8,267	69,178	celkem	67.841	40.751	49,113	30,187
z Německa	6.526	20.745	7.398	46,453	z toho:				
z Nizozemska	2.389	11.676	5,728	26,145	z Dánska	—	582	—	431
z Polska	5.280	2.682	2,960	6,006	z Francie	1.100	594	1,168	440
z Rakouska	21.500	11.443	9,373	25,624	z Italie	11.152	4.263	17,522	3,158
z Rumunska	1.100	3.781	815	8,466	z Německa	1.331	4.730	1,746	3,504
ze Švédska	16	2.066	146	4,626	z Nizozemska	3.196	20.449	4,843	15,148
ze Švýcarska	494	2.702	2,090	6,050	z Rumunska	—	1.396	—	1,034
z Vel. Britanie	1.029	7.119	2,201	15,941	z Vel. Britanie	5.325	5.368	5,993	3,976
z Brit. držav v Asii . .	—	4.865	—	10,894	ze Spoj. St. Severoam.	13.800	1.242	2,750	920
z Niz. držav v Asii . .	—	1.385	—	3,101	z ostatních zemí . . .	* 31.937	2.127	15,091	1,576
z Brasílie	110	3.033	310	6,791	b) v ý v o z				
ze Spoj. St. Severoam.	123	4.594	71	10,287	celkem	3.042	769	423	843
z ostatní Ameriky . . .	—	1.652	—	3,699	z toho:				
z ostatních zemí . . . *	* 13.880	6.926	14,151	15,508	do plebiscit. území . .	26	56	13	61
*) V tom z Hamburku 1.150, z Jugoslavie 2.901, z Ev. Turecka 3.200, z Ukrajiny 3.400.					do Rakouska	755	701	115	769
b) v ý v o z					do ostat. zemí	2.261	12	295	13
celkem	18.881	39.576	24.846	106,256	XIII. Nápoje:				
z toho:					a) d o v o z				
do Francie	147	1.193	868	3,203	celkem	134.597	524.874	78,645	452,194
do Německa	6.865	9.021	12,610	24,220	z toho:				
do plebiscit. území . .	263	3.946	384	10,595	z Italie	6.070	55.450	4,325	47,772
do Polska	2.377	3.864	1,695	10,374	z Jugoslavie	27.878	15.088	15,609	12,999
do Rakouska	7.650	19.379	6,062	52,032	z Maďarska	29.915	228.784	18,500	197,104
do Švýcar	214	762	725	2,046	z Německa	1.081	46.083	416	39,702
do ostat. zemí	1.365	1.411	2,502	3,786	z Rakouska	52.683	152.499	26,167	131,382
XI. Tuhy:					z Rumunska	3.105	7.967	2,543	6,864
a) d o v o z					z ostatních zemí . . . *	* 13.865	19.003	11,085	16,371
celkem	473.380	468.938	673,617	912,648	b) v ý v o z				
z toho:					celkem	308.309	524.287	130,974	433,268
z Belgie	523	3.928	1,180	7,645	z toho:				
z Dánska	6.990	14.037	10,213	27,319	do Italie	3.726	7.617	442	6,295
z Francie	27.440	5.513	58,231	10,729	do Německa	46.026	222.233	33,514	183,653
z Italie	13.279	10.901	12,596	21,216					
z Jugoslavie	6.820	5.006	13,368	9,743					
z Německa	3.571	27.336	5,932	53,201					
*) V tom z Ter tu 9.316.									

Tab. 5. Pokračování 3. — Třída XIV.—XVII.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
do plebiscit. území	6.513	26.964	2,602	22,283	do Polska	7,961.340	822.358	127,788	17,069
do Polska	24.765	22.316	34,006	18,442	do Rakouska	12.250.250	19.606.511	285,076	636,859
do Rakouska	201.164	213.394	43,408	176,348	do Švýcar	169.975	272.668	13,383	5,660
do Rumunska	2.120	5.353	3,436	4,424	do ostat. zemí	47.262	394.281	888	8,184
do ostat. zemí	23.995	26.410	13,566	21,823					

XIV. Věci jedlé:**a) dovoz**

celkem	171.377	243.390	152,509	447,330
z toho:				
z Belgie	—	3.330	—	6,120
z Dánska	573	2.664	356	4,896
z Francie	259	33.588	261	61,732
z Německa	43.252	26.615	9,361	48,916
z Nizozemska	27.192	25.721	12,376	47,273
z Norska	5.337	88.503	1,601	162,661
ze Švédska	—	2.773	—	5,097
z Vel. Britanie	170	2.574	241	4,731
ze Spoj. St. Severoam.	53.736	46.581	80,176	85,612
z ostatních zemí	*40.858	11.041	48,137	20,292

*) V tom z Itálie 18.268, z Jugoslavie 2.110, z Ameriky 15.000.

b) vývoz

celkem	196.757	323.531	110,770	405,942
z toho:				
do Francie	9.710	11.464	11,196	14,384
do Jugoslavie	2.541	6.613	2,057	8,297
do Maďarska	8.199	23.703	3,945	29,741
do Německa	31.053	32.173	117,163	40,368
do plebiscit. území	8.708	32.737	5,771	41,076
do Polska	33.805	73.395	12,075	92,090
do Rakouska	87.731	115.951	49,127	145,487
do Rumunska	6.136	12.135	5,257	15,226
do ostat. zemí	8.874	15.360	4,179	19,273

XV. Dříví, uhlí a rašelina:**a) dovoz**

celkem	5,016.123	13,196.028	101,548	516,446
z toho:				
z Maďarska	2.235	361.999	44	14,167
z Německa	4,713.795	11,188.666	93,745	437,885
z plebiscit. území	17.784	1,577.300	309	58,990
z Polska	90.691	74.566	1,771	2,918
z Rakouska	178.928	34.555	4,279	1,352
z ostatních zemí	12.690	28.942	1,400	1,134

b) vývoz

celkem	41,580.519	51,842.603	1,057,363	1,373,518
z toho:				
do Francie	83.000	422.937	10,068	8,779
do Itálie	1,315.226	855.550	69,225	17,758
do Jugoslavie	360.300	223.676	4,891	4,643
do Maďarska	260.582	2,311.063	5,919	47,970
do Nizozemska	130.238	447.153	11,133	9,281
do Německa	19,002.345	26,485.411	528,992	617,315

XVI. Látky soustružnické a řezbářské:**a) dovoz**

celkem	14.523	60.853	14,933	59,903
z toho:				
z Belgie	2	982	30	967
z Francie	325	476	1,081	469
z Itálie	452	484	418	476
z Maďarska	—	12.936	—	12,734
z Německa	4.694	10.326	5,812	10,165
z Nizozemska	866	6.562	528	6,460
z Rakouska	3.642	1.821	2,506	1,793
z Vel. Britanie	2.511	7.485	1,321	7,368
z Kolumbie	—	4.788	—	4,713
ze Spoj. St. Severoam.	494	8.263	1,521	8,134
z ostatní Ameriky	276	3.641	1,100	3,584
z ostatních zemí	*1.261	3.089	616	3,040

*) V tom z Jugoslavie 304, z Afriky 600.

b) vývoz

celkem	18.938	11.106	3,660	4,443
z toho:				
do Maďarska	—	2.072	—	829
do Německa	11.190	5.610	2,431	2,244
do Rakouska	4.043	3.027	590	1,211
do ostat. zemí	*3.705	397	639	159

*) V tom do Polska 2.703, do Švýcar 750.

XVII. Minerály (nerosty):**a) dovoz**

celkem	1,903.573	9,274.405	30,076	333,900
z toho:				
z Itálie	2.730	102.672	650	3,696
z Německa	1,179.787	3,411.669	12,132	122,828
z plebiscit. území	5.742	166.514	120	5,995
z Polska	29.781	148.780	185	5,356
z Rakouska	553.967	1,307.257	8,039	47,064
ze Španělska	—	408.202	—	14,696
ze Švédska	22.666	3,361.387	2,380	121,018
ze Spoj. St. Severoam.	1.109	101.474	272	3,653
z ostatních zemí	*107.791	266.455	6,298	9,594

*) V tom z Maďarska 75.392.

b) vývoz

celkem	4,860.410	5,022.887	44,715	176,663
z toho:				
do Maďarska	20.172	291.517	342	10,253
do Německa	3,772.680	2,603.604	25,316	98,783
do plebiscit. území	231.950	753.024	1,149	26,485
do Polska	71.163	228.586	927	8,040
do Rakouska	660.334	638.078	12,923	22,442
do Spoj. St. Severoam.	24	92.214	69	3,243
do ostat. zemí	104.087	210.854	3,989	7,417

Tab. 5. Pokračování 4. — Třída XVIII.—XXII.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
XVIII. Látky lékárnické a voňavkářské:					z Itálie				
a) dovoz					z Německa				
celkem	695	667	2,355	17,466	z plebiscit. území				
z toho:					z Polska				
z Francie	112	67	180	1,764	z Rakouska				
z Itálie	10	45	90	1,182	ze Španělska				
z Německa	389	389	1,261	10,205	ze Švédska				
z Nizozemska	7	30	242	770	ze Švýcarska				
z Rakouska	142	52	68	1,361	ze Spoj. St. Severoam.				
ze Švýcarska	16	33	223	853	z ostatních zemí				
z Vel. Britanie	2	30	75	772	*) V tom z Belgie 891, z Dánska 100 a z Vel. Britanie 2,194.				
z ostatních zemí	17	21	216	559	b) vývoz				
b) vývoz					celkem	195,781	51,581	15,464	7,249
celkem	450	664	1,572	10,645	z toho:				
z toho:					do Maďarska	30	3,174	12	446
do Itálie	—	139	—	2,217	do Německa	31,792	1,274	2,509	179
do Jugoslavie	8	36	46	580	do plebiscit. území	9,386	16,995	349	2,383
do Nizozemska	24	101	554	1,623	do Polska	48,235	9,642	2,767	1,353
do Německa	68	102	304	1,638	do Rakouska	88,005	14,779	7,020	2,077
do Rakouska	277	256	472	4,102	do Švýcar	14,387	4,232	1,245	593
do ostat. zemí	*73	30	196	485	do ostat. zemí	3,946	1,485	1,562	209
*) V tom do Hamburku 50.					XXI. Oleje nerostné, dále dehet hnědo-uhelný a břídlíčny:				
XIX. Barvíva a třísla:					a) dovoz				
a) dovoz					celkem	437,881	1,318,315	120,762	1,051,403
celkem	178,040	151,231	50,658	39,108	z toho:				
z toho:					z Německa	4,805	29,845	1,870	23,802
z Belgie	120	7,608	146	1,967	z Polska	259,747	553,663	74,492	444,566
z Francie	7,900	1,837	4,679	475	z Rumunska	115,015	317,726	11,090	253,398
z Itálie	2,026	7,827	1,457	2,024	z Vel. Britanie	2,123	22,899	8,156	18,263
z Jugoslavie	44,011	11,840	10,422	3,062	ze Spoj. St. Severoam.	39,656	294,081	19,309	234,540
z Německa	4,665	20,564	3,162	5,318	z ostatní Ameriky	882	43,793	520	34,926
z Nizozemska	2,890	2,403	4,967	621	z ostatních zemí	15,653	56,308	5,325	41,908
z plebiscit. území	—	4,041	—	1,045	b) vývoz				
z Rakouska	103,739	49,948	2,566	12,916	celkem	50,372	25,903	6,966	4,246
z Vel. Britanie	738	9,217	13,242	2,383	z toho:				
z Brit. drž. v Africe	1	3,547	—	917	do Německa	3,221	1,806	1,224	293
z Argentiny	2,500	25,795	1,680	6,671	do plebiscit. území	571	5,345	22	876
z ostatních zemí	*9,450	6,604	8,337	1,709	do Rakouska	39,377	16,857	4,430	2,763
*) V tom z Dánska 1,000.					do Švýcar	590	1,068	195	175
b) vývoz					do ostat. zemí	*6,613	827	1,095	136
celkem	4,896	12,347	351	2,258	*) V tom do Jugoslavie 1,978, do Polska 3,855.				
z toho:					XXII. Bavlna, bavl. příze a zboží z ní:				
do Dánska	—	624	—	114	a) dovoz				
do Maďarska	1	4,414	6	807	celkem	348,630	692,059	1,097,439	3,213,964
do Německa	92	1,051	8	192	z toho:				
do Polska	87	894	23	163	z Francie	2,949	8,125	13,049	37,734
do Rakouska	4,714	4,619	313	845	z Itálie	108,072	50,313	392,710	233,656
do Švýcar	—	629	—	115	z Německa	36,748	102,851	155,231	477,646
do ostat. zemí	2	116	1	22	z Rakouska	42,859	32,260	33,833	149,817
XX. Gummy (klovatiny a pryskyřice):					ze Švýcarska	54,803	27,937	236,748	129,741
a) dovoz					z Vel. Britanie	13,018	27,998	46,184	130,024
celkem	76,358	172,929	63,051	53,298	ze Spoj. St. Severoam.	1,084	319,748	5,372	1,484,930
z toho:									
z Francie	18,373	25,509	11,236	7,862					

Tab. 5. Pokračování 5. — Třída XXIII.—XXV.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
Brit. držav v Asii . . .	3.908	79.944	4.613	371.265	XXIV. Vlna, vlněná příze a vlněné zboží: a) dovoz				
Egypta . . .	3.919	13.932	10.253	64.701					
ostatních zemí . . .	*81.270	28.951	199.496	134.450	celkem				
*) V tom z Nizozemska 11.740, z Ameriky 66.506.					z toho:				
b) vývoz					z Belgie				
celkem					z Dánska				
z toho:					z Francie				
do Francie					z Italie				
do Italie					z Maďarska				
do Jugoslavie					z Německa				
do Maďarska					z Nizozemska				
do Nizozemska					z Rakouska				
do Německa					z Ruska evrop.				
do plebiscit. území					ze Švýcarska				
do Polska					z Vel. Britanie				
do Rakouska					z Ruska asijsk.				
do Rumunska					z Argentiny				
do Švédska					ze Spoj. St. Severoam.				
do Švýcarska					z ostatní Ameriky				
do Vel. Britanie					z ostatních zemí				
do ostat. zemí					*) V tom z Bulharska 6.250, z Jugoslavie 13.338 a ze Španěl 5.193.				
XXIII. Len, konopí, juta a jiná přediva rostlinná, zvláště nejmenovaná; příze a zboží z nich: a) dovoz					b) vývoz				
celkem					celkem				
z toho:					z toho:				
z Belgie					do Jugoslavie				
z Italie					do Maďarska				
z Jugoslavie					do Nizozemska				
z Německa					do Německa				
z Nizozemska					do Polska				
z Rakouska					do Rakouska				
z Vel. Britanie					do Rumunska				
z Brit. držav v Asii					do Švédska				
z ostatních zemí					do Švýcarska				
*) V tom ze Švýcar 1.177.					do Vel. Britanie				
b) vývoz					do ostat. zemí				
celkem					*) V tom do Bulharska 239, do Ruska evrop. 2.403.				
z toho:					XXV. Hedvábí a hedv. zboží: a) dovoz				
do Francie					celkem				
do Italie					z toho:				
do Jugoslavie					z Belgie				
do Maďarska					z Francie				
do Německa					z Italie				
do plebiscit. území					z Německa				
do Polska					z Rakouska				
do Rakouska					ze Švýcarska				
do Rumunska					z ostatních zemí				
do Švédska					b) vývoz				
do Švýcarska					celkem				
do Vel. Britanie					z toho:				
do Spoj. St. Severoam.					z Belgie				
do ostat. zemí					z Francie				
					z Italie				
					z Německa				
					z Rakouska				
					ze Švýcarska				
					z ostatních zemí				
					b) vývoz				
					celkem				
					z toho:				
					do Jugoslavie				
					do Maďarska				
					do Německa				
					do Rakouska				
					ze Švýcarska				
					do Vel. Britanie				

Tab. 5. Pokračování 6. — Třída XXVI.—XXVIII.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q nebo v kusech		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q nebo v kusech		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
do Brit. držav v Asii . . .	—	31	—	1,113	do Niz. drž. v Asii . . .	—	26,800	—	472
do ostat. zemí . . .	*294	86	1,202	2,991	do Turecka asijsk. . .	192,798	205,093	—	3,609
*) V tom do Italie 200.					do Egypta . . .	150,000	29,160	—	513
XXVI. Zboží konfekční: a) dovoz 1.) dle váhy v q					do Spoj. St. Severoam. . .	—	19,124	—	337
					do ostat. zemí . . .	*103,396	107,960	—	1,901
					*) V tom Švýcarsko 11,577.				
					XXVII. Zboží kartáčnícké a řesetařské: a) dovoz				
celkem	9,121	10,208	62,009	272,767	celkem	796	5,794	1,777	13,114
z toho:					z toho:				
z Belgie	615	2,330	20,000	62,261	z Jugoslaviie	82	402	31	910
z Francie	2,758	1,878	11,133	50,165	z Maďarska	3	3,502	3	7,926
z Německa	3,739	2,166	7,898	57,870	z Německa	244	333	766	754
z Rakouska	908	1,232	9,753	32,920	z Rakouska	295	907	763	2,053
ze Spoj. St. Severoam. . .	—	1,670	—	44,612	z Rumunska	—	606	—	1,372
z ostatní Ameriky . . .	—	559	—	14,949	z ostatních zemí . . .	*172	44	214	99
z ostatních zemí . . .	*1,101	373	13,225	9,990	*) V tom ze Švýcarska 121.				
*) V tom ze Švýcarska 550, z Anglie 497.					b) vývoz				
2.) v kusech					celkem	2,761	4,367	3,333	18,006
celkem	225,962	197,640		11,013	z toho:				
z toho:					do Italie	2	176	17	726
z Francie	3,108	14,942	cena obsažena v dovozu dle váhy v q	833	do Jugoslaviie	124	723	210	2,981
z Italie	5,823	27,708		1,544	do Maďarska	167	230	165	948
z Jugoslaviie	54,292	12,877		718	do plebiscit. území . . .	105	327	78	1,348
z Německa	18,918	27,583		1,537	do Polska	114	240	198	990
z Rakouska	120,790	108,396		6,040	do Rakouska	1,519	2,172	1,857	8,956
z ostatních zemí . . .	*23,031	6,134		341	do Ruska evrop.	230	94	145	388
*) V tom ze Švýcarska 20,691.					do Vel. Britanie	32	205	280	845
b) vývoz 1.) dle váhy v q					do ostat. zemí	*468	200	383	824
celkem	18,930	21,393	101,892	323,884	*) V tom z Norska 349.				
z toho:					XXVIII. Zboží ze slámy, třtiny (rákosu), lýka, loubků (štěpek) a z pod. materiálu, v jiných třídách sazeb. nejmenované:				
do Bulharska	—	280	—	4,241	a) dovoz				
do Dánska	69	409	2,914	6,203	celkem	2,275	7,525	4,916	16,507
do Italie	445	796	688	12,055	z toho:				
do Jugoslaviie	1,449	2,697	5,467	40,829	z Maďarska	49	328	68	720
do Maďarska	1,958	1,130	11,277	17,110	z Německa	408	6,584	808	14,443
do Nizozemska	10	408	963	6,175	z Rakouska	551	250	189	548
do Německa	286	4,927	11,469	74,595	z ostatních zemí . . .	*1,267	363	3,851	796
do Polska	4,177	380	27,344	5,747	*) V tom z Polska 166, ze Švýcarska 330, z V. Britanie 493 a z Mexika 100.				
do Rakouska	3,949	3,740	20,708	56,618	b) vývoz				
do Rumunska	2,481	3,684	6,539	55,775	celkem	12,409	9,731	9,046	17,458
do Ruska evrop.	3,423	252	4,852	3,816	z toho:				
do Vel. Britanie	64	292	249	4,412	do Francie	485	650	1,997	1,166
do Ruska asijsk.	—	255	—	3,861	do Italie	165	744	654	1,333
do Spoj. St. Severoam. .	64	1,170	1,438	17,718	do Jugoslaviie	311	250	61	449
do ostat. zemí	555	973	7,984	14,729	do Maďarska	696	185	340	332
2.) v kusech					do Německa	3,676	2,327	2,402	4,175
celkem	1,291,176	2,638,865		46,442	do plebiscit. území . . .	38	161	19	289
z toho:					do Rakouska	4,548	3,636	2,368	6,523
do Dánska	18,382	20,899	cena obsažena v dovozu dle váhy v q	368	do Švýcarska	183	444	177	797
do Italie	551	173,028		3,045	do Spoj. St. Severoam. .	7	854	9	1,532
do Jugoslaviie	170,507	53,890		948	do ostat. zemí	*2,300	480	1,019	860
do Nizozemska	9,950	65,357		1,150	*) V tom do Polska 1981.				
do Německa	137,461	60,777		1,070					
do Polska	47,074	35,696		628					
do Rakouska	271,829	230,644		4,059					
do Rumunska	2,028	46,940		826					
do Turecka evrop. . . .	187,200	1,531,125		26,946					
do Brit. držav v Asii . .	—	32,372		570					

Tab. 5. Pokračování 7. — Třída XXIX.—XXXIII.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
XXIX. Papír a papírové zboží:					z Rakouska 68 254 101 654				
a) dovoz					do Švýcar . . . . . — 30 — 77				
celkem 192.543 177.203 68.955 136.278					z Vel. Britanie 74 36 572 93				
z toho:					z ostatních zemí . . . . . * 57 15 136 37				
z Německa 28.188 39.096 18.442 30.067					*) V tom z Itálie 44.				
z plebiscit. území 1.846 42.676 521 32.820					b) vývoz				
z Rakouska 138.394 84.550 20.385 65.023					celkem 369 1.743 785 3.684				
ze Švédska 20.821 3.814 28.015 2.933					z toho:				
z ostatních zemí 3.294 7.067 1.592 5.435					do Itálie . . . . . — 38 — 80				
b) vývoz					do Jugoslavie 45 89 25 188				
celkem 662.265 766.057 184.177 486.052					do Maďarska 8 309 23 653				
z toho:					do Polska 11 21 21 44				
do Francie 33.951 60.419 4.977 38.335					do Rakouska 300 1.206 702 2.549				
do Hamburku 388 6.841 139 4.341					do Rumunska 3 28 9 59				
do Itálie 110.415 46.217 4.026 29.324					do ostat. zemí 2 52 5 111				
do Jugoslavie 20.130 30.633 6.915 19.436					XXXII. Kůže vydělaná (usně) a kožené zboží:				
do Maďarska 27.211 91.379 7.999 57.979					a) dovoz				
do Německa 33.384 108.371 5.737 68.760					celkem 74.461 24.126 178.645 211.582				
do plebiscit. území 20.896 20.352 3.708 12.913					z toho:				
do Polska 76.698 40.984 14.597 26.004					z Belgie 204 602 3.409 5.280				
do Rakouska 293.553 261.085 93.953 165.655					z Francie 1.090 1.358 7.672 11.910				
do Rumunska 3.506 25.611 1.154 16.250					z Itálie 5.129 2.978 23.007 26.117				
do Švýcar 1.807 14.018 1.183 8.894					z Německa 1.816 9.334 30.199 81.854				
do Vel. Britanie 368 31.914 813 20.249					z Nizozemska 2.258 350 8.003 3.070				
do ostatních zemí . . . . . * 39.958 28.233 38.976 17.912					z Rakouska 5.743 5.052 5.710 44.309				
*) V tom do Švédska 19.154.					z Ruská evrop. . . . . — 358 — 3.140				
XXX. Kaučuk a perčovina a zboží z nich:					z Vel. Britanie 11.571 2.310 18.665 20.257				
a) dovoz					ze Spoj. St. Severoam. 8.893 964 14.633 8.454				
celkem 17.888 28.029 69.405 243.990					z ostatních zemí . . . . . * 37.757 820 67.347 7.191				
z toho:					*) V tom z Maďarska 19.399.				
z Francie 1.883 2.642 9.952 23.001					b) vývoz				
z Itálie 4.494 4.486 16.188 39.050					celkem 24.788 28.255 113.284 331.216				
z Německa 2.003 5.512 7.174 47.979					z toho:				
z Rakouska 6.019 5.972 13.876 51.986					do Itálie 228 653 443 7.655				
z Vel. Britanie 1.364 6.559 7.661 57.095					do Jugoslavie 2.983 1.903 18.460 22.308				
ze Spoj. St. Severoam. 412 1.344 7.420 11.699					do Maďarska 2.826 6.132 16.695 71.882				
z ostatních zemí . . . . . * 1.713 1.514 7.134 13.180					do Nizozemska 397 1.232 4.006 14.442				
*) V tom z Hamburku 459.					do Německa 2.053 750 4.783 8.792				
b) vývoz					do plebiscit. území 922 1.267 2.284 14.852				
celkem 1.401 2.988 2.024 15.536					do Polska 8.605 5.044 32.940 59.121				
z toho:					do Rakouska 3.840 4.146 12.296 48.608				
do Jugoslavie 58 220 146 1.144					do Rumunska 601 4.274 4.646 50.101				
do Maďarska 43 360 153 1.872					do Vel. Britanie 27 1.405 721 16.470				
do plebiscit. území 185 297 71 1.544					do ostat. zemí . . . . . * 2.306 1.449 16.010 16.985				
do Polska 95 274 156 1.424					*) V tom Ukrajina 1.268.				
do Rakouska 542 1.558 1.224 8.100					XXXIII. Zboží kožešnické:				
do Rumunska 30 167 64 868					a) dovoz				
z ostatních zemí . . . . . * 448 112 210 584					celkem 739 1.265 7.228 41.479				
*) V tom do Německa 433.					z toho:				
XXXI. Voskované plátno a zboží z něho:					z Itálie . . . . . — 149 — 4.886				
a) dovoz					z Německa 373 702 4.592 23.018				
celkem 255 768 1.082 1.976					z Polska 137 42 407 1.377				
z toho:					z Rakouska 97 341 1.784 11.181				
z Německa 56 433 273 1.115					z ostatních zemí . . . . . * 132 31 445 1.017				
					*) V tom z Maďarska 130.				

Tab. 5. Pokračování 8. — Třída XXXIV.—XXXVII.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
b) vývoz					b) vývoz				
celkem	687	663	6,956	17,488	celkem	726.888	1,400.771	377,702	2,643,615
z toho:					z toho:				
do Německa	550	607	5,450	16,011	do Dánska	5.858	12,950	3,302	24,440
do Rakouska	73	51	889	1,345	do Francie	66.563	130,469	37,245	246,228
do ostatních zemí	*64	5	617	132	do Itálie	65.220	254,242	32,197	479,820
*) V tom do Rumunska 50.					do Jugoslavie	40.864	56,831	13,693	107,255
XXXIV. Zboží dřevěné, zboží z látek soustružnických a řezbářských:					do Maďarska	40.764	88,657	45,585	167,319
a) dovoz					do Nizozemska	6.122	26,108	6,152	49,273
celkem	90.801	56.123	47,399	103,264	do Německa	52.121	101,211	57,118	191,010
z toho:					do Polska	41.626	42,401	12,821	80,022
z Francie	103	1,038	1,778	1,910	do Rakouska	299.054	386,077	87,420	728,626
z Maďarska	803	943	436	1,736	do Rumunska	43.181	35,776	13,083	67,518
z Německa	13,407	10,724	8,512	19,732	do Španělska	1.573	15,201	271	28,688
z Nizozemska	493	965	260	1,776	do Švédsko	1.199	8,814	1,517	16,634
z plebiscit. území	802	2,281	117	4,197	do Švýcar	29.907	57,661	12,418	108,822
z Polska	20,981	2,901	567	5,338	do Vel. Británie	16.003	106,433	11,697	200,866
z Rakouska	42,650	26,740	10,610	49,200	do Spoj. St. Severoam.	751	19,863	3,259	37,487
z Rumunska	4,450	6,123	206	11,266	do ostat. zemí	16.082	58,077	39,924	109,607
ze Španělska	1,099	1,057	2,851	1,945	XXXVI. Zboží kamenné:				
z Vel. Británie	208	1,320	647	2,428	a) dovoz				
z ostatních zemí	*5,805	2,031	21,415	3,736	celkem	591.030	445.836	29,679	64,415
*) V tom z Jugoslavie 2,497, ze Švýcar 753.					z toho:				
b) vývoz					z Maďarska	320	37,687	42	5,445
celkem	889,178	173,737	116,191	242,021	z Německa	68.885	97,615	5,780	14,104
z toho:					z plebiscit. území	198.425	44,351	5,070	6,408
do Belgie	2,246	2,531	1,190	3,526	z Polska	209.373	211,986	5,223	30,628
do Bulharska	245	1,533	49	2,137	z Rakouska	92.475	43,189	6,111	6,240
do Francie	44,150	12,321	3,094	17,163	z ostatních zemí	*21.552	11,008	7,453	1,590
do Itálie	418,500	25,858	34,564	36,021	*) V tom z Itálie 4,610, ze Švédska 11,122, ze Švýcar 3,342.				
do Jugoslavie	14,664	5,533	3,634	7,707	b) vývoz				
do Maďarska	15,809	8,052	3,154	11,217	celkem	296.303	199.958	12,777	29,593
do Nizozemska	19,967	10,042	6,133	13,989	z toho:				
do Německa	148,687	22,916	9,925	31,922	do Jugoslavie	9.149	7,842	1,276	1,161
do plebiscit. území	3,625	4,706	685	6,556	do Maďarska	8.558	7,447	508	1,102
do Polska	52,962	3,448	5,599	4,803	do Nizozemska	254	15,530	12	2,298
do Rakouska	141,709	33,095	35,638	46,102	do Německa	79.886	57,614	2,284	8,526
do Rumunska	2,927	3,530	679	4,918	do plebiscit. území	2.480	32,681	276	4,837
do Švýcar	13,997	3,824	5,986	5,327	do Polska	43.054	8,149	1,206	1,206
do Vel. Británie	2,006	12,107	1,587	16,866	do Rakouska	151.407	55,582	6,484	8,226
do Argentiny	5	1,502	20	2,093	do Rumunska	773	7,173	120	1,062
do Spoj. St. Severoam.	379	12,230	404	17,036	do ostat. zemí	742	7,940	611	1,175
do ostat. Ameriky	766	3,503	177	4,880	XXXVII. Zboží hliněné:				
do ostat. zemí	6,534	7,006	3,673	9,758	a) dovoz				
XXXV. Sklo a skleněné zboží:					celkem	201.147	264.675	7,746	12,313
a) dovoz					z toho:				
celkem	76,338	21,299	18,153	26,757	z Německa	113.651	115,631	3,870	5,379
z toho:					z plebiscit. území	4,938	90,601	110	4,215
z Nizozemska	64	36	25	45	z Rakouska	80.384	48,912	3,593	2,275
z Německa	58,388	16,319	12,262	20,501	z ostatních zemí	*2,174	9,531	173	444
z Rakouska	17,387	3,888	4,514	4,884	*) V tom z Maďarska 1,631.				
z ostatních zemí	499	1,056	1,352	1,327	b) vývoz				
					celkem	638.377	772.824	81,557	187,596
					z toho:				
					do Belgie	307	2,179	286	529

Tab. 5. Pokračování 9. — Třída XXXVIII.—XL.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
o Itálie	17.654	44.580	7,009	10,821	ze Švýcar	8.532	7.939	17,359	12,045
o Jugoslavie	17.575	37.601	3,454	9,127	z Vel. Britanie . . .	8.408	15.333	13,587	23,263
o Maďarska	32.923	95.219	5,298	23,114	z Ruska asijsk. . . .	—	8.197	—	12,437
o Nizozemská	5.601	19.276	4,662	4,679	ze Spoj. St. Severoam.	2.251	32.468	4,558	49,261
o Německá	98.874	68.108	5,100	16,533	z ostatních zemí . . .	* 25.213	13.549	22,614	171,704
o plebiscit. území . .	13.867	116.348	570	28,242	*) V tom z Německa 22.418, z Polska 1.549.				
o Polska	90.940	42.068	6,303	10,212					
o Rakouska	335.043	265.470	29,764	64,441					
o Rumunská	7.920	34.780	2,104	8,442					
o Švýcar	3.553	10.326	1,188	2,507					
o ostat. zemí	14.120	36.869	15,819	8,949					

XXXVIII. Železo a železné zboží:

a) dovoz

celkem	1.195.786	1.178.129	175,598	634,073
z toho:				
Belgie	303	17.423	1,343	9,377
Francie	185	16.868	953	9,078
Itálie	10	1.189	14	640
Jugoslavie	6.086	762	1,237	410
Lucemburska	—	4.699	—	2,529
Maďarska	2.196	15.136	595	8,146
Nizozemská	970	1.686	420	907
Německá	372.117	429.428	85,288	231,119
plebiscit. území . . .	12.413	96.822	2,561	52,110
Polska	9.067	21.123	3,603	11,369
Rakouska	249.576	456.345	63,266	245,606
Vel. Britanie	2.131	42.808	1,756	23,039
z Spoj. St. Severoam.	63	17.375	66	9,351
z ostatních zemí . . .	* 540.669	56.465	14,496	30,392

*) V tom ze Švédska 539.488.

b) vývoz

celkem	1.138.535	1.639.265	309,836	520,881
z toho:				
o Itálie	62.030	96.241	19,845	30,581
o Jugoslavie	59.179	86.843	21,005	27,595
o Maďarska	32.690	132.213	11,871	42,011
o Nizozemská	3.790	54.377	2,852	17,278
o Německá	43.347	141.860	9,058	45,076
o plebiscit. území . . .	24.272	95.098	5,810	30,218
o Polska	175.818	263.226	51,245	83,641
o Rakouska	666.788	584.707	148,143	185,792
o Rumunská	24.895	62.989	14,502	20,015
o Švýcar	30.026	52.781	10,310	16,771
o ostat. zemí	15.700	68.930	15,195	21,903

XXXIX. Nedrahé kovy a zboží z nich.

a) dovoz

celkem	108.984	287.022	119,058	435,472
z toho:				
Francie	1.882	22.005	2,878	33,386
Itálie	6.778	14.847	9,423	22,526
Jugoslavie	40	7.279	169	11,044
Nizozemská	3.989	10.938	11,908	16,595
Maďarska	50	103.299	71	5,579
Rakouska	51.841	51.168	36,491	77,632

celkem	51.120	46.010	26,119	208,406
z toho:				
do Dánska	62	517	208	2,342
do Francie	85	597	598	2,704
do Itálie	432	1.962	1,478	8,887
do Jugoslavie	365	361	807	1,635
do Maďarska	245	356	369	1,613
do Nizozemská	12.099	1.202	3,806	5,445
do Německá	10.593	12.263	4,135	55,546
do plebiscit. území . .	363	5.600	228	25,366
do Polska	1.397	862	1,052	3,904
do Rakouska	24.040	14.267	8,860	64,623
do Rumunská	172	389	397	1,762
do Švýcar	70	1.240	292	5,617
do Vel. Britanie . . .	169	2.400	563	10,871
do Spoj. St. Severoam.	128	1.064	842	4,819
do ostat. Ameriky . . .	100	635	91	2,876
do ostat. zemí	800	2.295	2,393	10,396

XL. Stroje, přístroje a jejich součástky ze dřeva, železa nebo z nedrahých kovů:

a) dovoz

celkem	330.319	298.718	180,158	397,637
z toho:				
z Maďarska	4.625	6.375	1,211	8,486
z Německá	209.655	197.746	109,867	263,228
z Polska	2.307	5.441	1,215	7,243
z Rakouska	98.236	79.452	43,405	105,763
z ostatních zemí . . .	* 15.496	9.704	24,460	12,917

*) V tom ze Švédska 3.650, ze Švýcar 2.655.

b) vývoz

celkem	294.540	403.824	98,401	421,450
z toho:				
do Bulharska	1.936	5.773	1,112	6,025
do Francie	11.985	43.194	13,431	45,079
do Itálie	3.529	91.097	1,623	95,073
do Jugoslavie	20.481	33.064	7,691	34,505
do Maďarska	18.316	18.834	5,281	19,656
do Německá	26.713	12.781	4,884	13,339
do plebiscit. území . . .	2.897	8.965	796	9,356
do Polska	80.302	42.976	21,886	44,852
do Rakouska	100.790	92.532	28,398	96,571
do Rumunská	5.515	7.664	2,944	7,999
do Ruska evrop.	12.110	12.715	5,799	13,270
do Švédska	2.223	6.635	1,377	6,925
do Švýcar	3.977	5.475	1,161	5,714
do Ruska asijsk.	—	4.311	—	4,499
do ostat. zemí	3.766	17.810	2,018	18,587

Tab. 5. Pokračování 10. — Třída XLI.—XLIV.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q nebo v kusech		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q nebo v kusech		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
XLI. Elektrické stroje a přístroje a věci k elektrotechnické potřebě:					2. b) vývoz v kusech				
a) dovoz					celkem	6.942	6.626	cena obsažena ve vývozu dle váhy v q	8,968
z toho:					z toho:				
do Hamburku					do Hamburku	—	300		406
do Italie					do Italie	—	554		750
do Nizozemska					do Nizozemska	3.201	600		812
do Německa					do Německa	14	179		242
do Polska					do Polska	216	119		161
do Rakouska					do Rakouska	2.700	2.427		3,285
do ostatních zemí	*10.340	2.526	12,830	15,254	do Švýcar	562	2.245		3,038
*) V tom z Italie 1.039, z Jugoslavie 6.011 a ze Švýcar 2.944.					do ostat. zemí	249	202		274
b) vývoz					XLIII. Drahé kovy, draho- a polodrahokamy a zboží z nich; mince:				
celkem	15.333	11.209	10,099	37,543	a) dovoz				
z toho:					celkem	14	27	2,518	242,330
do Bulharska	3	185	1	620	z toho:				
do Italie	466	685	539	2,294	z Německa	8	17	784	146,428
do Jugoslavie	381	1.166	396	3,905	z Rakouska	6	9	1,590	78,142
do Maďarska	1.561	499	1,035	1,671	ze Švýcar	—	1	—	12,876
do Německa	153	251	136	841	z ostatních zemí	0	0	144	4,884
do plebiscit. území	359	1.162	438	3,892	b) vývoz				
do Polska	960	1.711	912	5,731	celkem	5	98	2,759	43,445
do Rakouska	11.216	4.360	6,388	14,603	z toho:				
do Rumunska	5	174	9	583	do Dánska	0	4	—	1,722
do Španělska	—	142	—	476	do Nizozemska	0	1	—	164
do Švédska	—	216	—	723	do Německa	1	75	407	33,267
do Švýcar	15	162	59	543	do Rakouska	1	7	437	3,000
do ostat. zemí	214	496	186	1,661	do Švédska	1	1	249	555
XLII. Vozidla:					do Švýcar	0	4	—	1,922
1. a) dovoz dle váhy v q					do Vel. Britanie	0	1	—	608
celkem	46.368	194.802	30,022	266,312	do Spoj. St. Severoam.	0	4	—	1,700
z toho:					do ostat. zemí	2	1	1.666	507
z Německa	9.120	166.596	7,102	227,752	XLIV. Instrumenty a hodiny:				
z Rakouska	34.827	25.621	21,573	35,027	1. a) dovoz dle váhy v q				
z ostatních zemí	*2.421	2.585	1.347	3,533	celkem	9.726	6.499	45,324	98,330
*) V tom z Maďarska 846.					z toho:				
2. a) dovoz v kusech					z Německa	5.573	4.590	19,067	64,452
celkem	1.692	1.190	cena obsažena ve vývozu dle váhy v q	2,578	z Rakouska	3.160	1.257	5,444	19,020
z toho:					ze Spoj. St. Severoam.	368	449	2,285	6,782
z Německa	550	287		622	z ostatních zemí	*625	203	18,528	8,076
z Rakouska	1.141	870		1,885	*) V tom z Maďarska 111, ze Švýcarska 115.				
z ostatních zemí	1	33		71	2. a) dovoz v kusech				
3. a) dovoz dle váhy (v tunách nosnosti)					celkem	268.091	32.422	cena obsažena ve vývozu dle váhy v q	3,603
z Rakouska		10		8	z toho:				
1. b) vývoz dle váhy v q					z Německa	477	1.976		220
celkem	16.766	13.502	9,971	43,088	z Rakouska	13.837	6.885		765
z toho:					z ostatních zemí	250.501	22.915		2,547
do Italie	231	1.558	170	4,972	ze Švýcar	3.276	646		71
do Jugoslavie	281	1.148	396	3,664	1. b) vývoz dle váhy v q				
do Maďarska	1.303	1.237	328	3,948	celkem	8.828	13.691	10,769	76,752
do Německa	74	759	191	2,422	z toho:				
do plebiscit. území	138	635	38	2,026	do Italie	53	779	196	4,365
do Polska	1.042	1.554	684	4,959	do Jugoslavie	1.120	1.481	968	8,306
do Rakouska	11.456	3.897	5,319	12,436					
do Švýcar	1.385	2.244	864	7,161					
do ostatních zemí	*856	470	1,981	1,500					
*) Z toho do Belgie 200.									

Tab. 5. Pokračování 11. — Třída XLV.—XLVIII.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q nebo v kusech		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
do Nizozemska . . .	168	1.086	516	6,089	ze Spoj. St. Severoam.	63	28.271	202	4,769
do Německa	2.044	3.539	2,079	19,842	z ostatních zemí . .	*20.116	53.251	12,849	8,982
do Norska	236	341	212	1,912	*) V tom Španělsko 145.				
do plebiscit. území .	286	264	280	1,480	b) vývoz				
do Polska	1.011	485	886	2,720	celkem	501.806	400.854	173.050	132.358
do Rakouska	2.807	1.702	2,786	9,539	z toho:				
do Rumunska	50	277	108	1,553	do Hamburku	100	6.029	2	1,995
do Švédska	148	613	342	3,437	do Jugoslavie	24.936	11.191	11,441	3,693
do Švýcar	162	673	443	3,774	do Maďarska	78.149	36.807	29,601	12,151
do Vel. Britanie . . .	40	878	168	4,923	do Nizozemska	10.458	10.137	4,119	3,347
do Ruska asijsk. . . .	20	224	147	1,256	do Německa	108.282	85.003	46,828	28,067
do Spoj. St. Severoam.	43	671	307	3,760	do plebiscit. území . .	8.074	18.442	1,391	6,089
do ostatních zemí . .	*640	678	1,331	3,796	do Polska	48.303	29.204	11,259	9,643
*) Z toho do Maďarska 263.					do Rakouska	175.889	141.605	27,600	46,756
2. b) vývoz v kusech					do Rumunska	1.196	5.896	735	1,947
celkem	622	41	Cena obsažena ve vývozu dle váhy v q	7	do Švýcarska	16.117	19.470	5,121	6,429
z toho:				1	do Spoj. St. Severoam.	12.700	17.743	21,682	5,859
do Itálie	—	3		3	do ostatních zemí . . *	17.602	19.327	13,271	6,382
do Německa	—	5		1	*) V tom do Švédska 7.144, do Spoj. států 12.700.				
do Rakouska	274	16		1	XLVII. Pokosty, zboží barvířské, lékařské a voňavkářské:				
do Švýcar	—	8		1	a) dovoz				
do Spoj. St. Severoam.	—	8		1	celkem	54.665	41.239	81.592	210,137
do ostatních zemí . .	*348	1	1	z toho:					
*) V tom do Turecka evr. 300.					z Francie	3.175	1.583	4,785	8,066
XLV. Kuchyňská sůl:					z Německa	37.143	32.891	56,391	167,599
a) dovoz					z Rakouska	10.978	5.062	8,184	25,792
celkem	1.139.524	2.774.964	34.952	55,245	z ostatních zemí . . *	*3.369	1.703	12,232	8,680
z toho:					*) V tom z Vel. Britanie 696.				
do Německa	1.090.009	2.708.132	33,343	53,915	b) vývoz				
z ostatních zemí . . *	*49.515	*66.782	1,609	1,330	celkem	26.627	29.705	27,773	93,397
*) V tom z Rakouska 39.024, z Rumunska 10.000.					z toho:				
**) V tom z Rakouska 5.129, z Rumunska 57.948.					do Belgie	20	461	22	1,449
b) vývoz					do Bulharska	—	591	—	1,858
celkem	1.837	5.526	313	547	do Hamburku	—	1.038	—	3,265
z toho:					do Itálie	803	2.684	1,518	8,440
do Jugoslavie	151	100	21	10	do Jugoslavie	1.175	1.858	1,480	5,842
do plebiscit. území .	40	5.238	6	519	do Maďarska	1.932	1.398	1,034	4,396
do ostatních zemí . . *	*1.646	188	286	18	do Nizozemska	223	494	611	1,555
*) V tom do Rakouska 1.274, do Německa 210, do Polska 132.					do Německa	1.977	1.054	1,958	3,314
XLVI. Chemické (lučební) látky pomocné a chemické výrobky:					do plebiscit. území .	524	1.149	361	3,613
a) dovoz					do Polska	5.130	2.695	4,778	8,472
celkem	400.814	1.951.923	137.470	329,277	do Rakouska	12.890	7.970	9,986	25,059
z toho:					do Rumunska	617	3.021	996	9,497
z Dánska	61	26.557	184	4,480	do Švýcar	330	536	498	1,684
z Itálie	12.035	25.515	10,781	4,304	do Vel. Britanie . . .	3	781	6	2,456
z Nizozemska	5.423	68.171	6,819	11,500	do Brit. držav v Asii	—	631	—	1,984
z Německa	187.624	1.233.195	43,640	216,467	do Spoj. St. Severoam.	139	1.855	1,493	5,833
z Norska	26.872	21.913	13,855	3,697	do ostat. zemí	864	1.489	3,032	4,680
z plebiscit. území . .	7.171	85.069	312	14,351	XLVIII. Svíčky, mýdla a vosk. zboží:				
z Rakouska	111.088	167.990	27,004	28,339	a) dovoz				
z Švédska	2.688	50.521	3,141	8,523	celkem	22.031	54.270	42,588	62,673
z Švýcar	10.107	27.669	12,419	4,668	z toho:				
z Vel. Britanie . . .	17.556	29.710	6,240	5,012	z Belgie	—	1.028	—	1,187
z Japonska	10	19.088	24	3,220	z Francie	317	4.179	656	4,826
z Čile	—	64.999	—	10,965					

Tab. 5. Dokončení. — Třída XLIX.—LI.

Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč		Země původu (při dovozu) neb určení (při vývozu)	Množství dle váhy v q		Hodnota v 1.000 Kč	
	1919	1920	1919	1920		1919	1920	1919	1920
z Itálie	3.678	14.927	24,809	17,238	z Německa	531	13.589	408	71,75
z Nizozemska	10	923	25	1,066	z Rakouska	881	4.844	560	25,57
z Německa	1.220	2.709	883	3,128	z ostatních zemí . . .	20	856	65	4,51
z plebiscit. území . .	433	1.464	303	1,691	b) vývoz				
z Polska	2.481	3.427	1,648	3,958	celkem	1.491	6.689	1,492	38,48
z Rakouska	695	10.313	874	11,910	z toho:				
z Vel. Britanie	186	8.262	314	9,541	do Francie	—	65	—	37
ze Spoj. St. Severoam.	1.159	4.415	1,862	5,099	do Nizozemska	7	107	41	61
z ostatních zemí . . .	*11.852	2.623	11,214	3,029	do Německa	468	2.324	502	13,37
*) V tom ze Španěl 5,925 a ze Švýcar 5,926.					do plebiscit. území . .	153	130	18	74
b) vývoz					do Polska	49	191	49	1,09
celkem	2.420	20.157	1,513	16,335	do Rakouska	538	2.615	610	15,04
z toho:					do Švýcar	—	156	—	89
do Jugoslavie	512	2.260	439	1,831	do Vel. Britanie	—	148	—	85
do Maďarska	63	1.105	103	895	do Spoj. St. Severoam.	11	648	18	3,72
do plebiscit. území . .	93	3.011	45	2,440	do ostatních zemí . . .	*265	305	254	1,75
do Polska	205	4.218	15	3,418	*) V tom do Ruska evrop. 100, do Ameriky 59.				
do Rakouska	652	8.530	418	6,912	LI. Odpadky:				
do Švédska	—	24	—	19	a) dovoz				
do ostatních zemí . . .	*895	1.009	493	820	celkem	422.812	445.745	98,571	52,67
*) V tom z Německa 139, ze Švýcar 750.					z toho:				
XLIX. Zápalné zboží:					z Francie	8.959	6.271	7,927	74
a) dovoz					z Itálie	7.097	6.168	8,790	72
celkem	14.290	11.442	9,012	53,400	z Jugoslavie	17.073	10.847	1,847	1,28
z toho:					z Maďarska	7.091	43.375	944	5,12
z Německa	5.480	4.137	3,324	19,308	z Nizozemska	20.732	7.922	10,739	93
z Rakouska	8.277	7.073	5,277	33,010	z Německa	79.054	91.666	8,737	10,83
z ostatních zemí . . .	533	232	411	1,082	z Norska	—	9.439	—	1,11
b) vývoz					z Rakouska	234.784	219.718	22,159	25,96
celkem	106.830	101.631	65,513	74,839	z Rumunska	350	13.916	25	1,64
z toho:					ze Švýcar	35.179	6.076	31,085	71
do Bulharska	5.450	11.760	4,320	8,660	z ostatních zemí . . .	*12.493	30.347	6,318	3,58
do Hamburku	—	205	—	151	*) V tom z Dánska 7.280, z pleb. území 2.797.				
do Jugoslavie	31.681	33.062	19,758	24,346	b) vývoz				
do Maďarska	5.721	7.108	4,248	5,234	celkem	236.200	538.399	8,327	57,96
do plebiscit. území . .	6.142	3.708	4,189	2,730	z toho:				
do Polska	29.815	22.356	17,999	16,462	do Dánska	—	24.701	—	2,65
do Rakouska	17.688	4.877	8,120	3,591	do Maďarska	2.414	10.005	69	1,07
do Rumunska	6.600	13.535	4,129	9,967	do Německa	37.599	140.375	2,060	15,11
do ostatních zemí . . .	*3.733	5.020	2,750	3,698	do plebiscit. území . .	7.653	61.146	251	6,58
*) V tom do Itálie 96, do Německa 772, do Ukrajiny 2.865.					do Rakouska	143.648	270.705	3,589	29,14
L. Díla literární a umělecká:					do Švédska	—	11.059	—	1,19
a) dovoz					do ostatních zemí . . .	*44.886	20.408	2,358	2,19
celkem	1.537	19.506	1,204	102,991	*) V tom do Jugoslavie 6.967, do Polska 37.798				
z toho:									
z Francie	105	217	171	1,146					

ROZHLEDY PO STATISTICE POPULAČNÍ.

Píše Dr. Antonín Boháč.

(Velká Británie. — Bulharsko. — Rakousko. — Německo. — Japonsko. — Polsko.)

(Literatura: Census of England and Wales. 1921. Preliminary report. London 1921. — Měsíční statističeskí izvěstíja na glavnata direkcija na statistikata na bolgarskoto carstvo. Godina X., No 1—4. — Ergebnisse der ausserordentlichen Volkszählung vom 31. Jänner 1920. Alter und Familienstand, Wohnparteien. Beiträge zur Statistik der Republik Österreich. 6. Heft. Wien 1921. 150 K. — Wirtschaft und Statistik. Jahrg. 1 No. 6. — État de la population de l'empire du Japon au 31 déc. 1918.)

Ve Velké Británii mělo se konati sčítání lidu podle původního usnesení dne 24. dubna 1921. Avšak neurovnané dosud poměry poválečné zasáhly i v Británii rušně ve sčítací akci. V Irsku nemohlo se konati sčítání lidu pro povstání a muselo býti odloženo na neurčitou dobu, v Anglii pak a ve Skotsku mzdové boje v hornictví, jakož i nejisté poměry v dopravnictví, jež bylo rovněž ohroženo stávkou, vynutily odklad sčítání na den 19. června. Vinou vnějších poměrů odchýlila se tudíž letos Velká Británie od dřívější tradice dodržované při sčítání lidu, podle níž rozhodný den byl kladen pravidelně buď na konec měsíce března nebo na začátek dubna.

Předběžné výsledky sčítání lidu byly hotovy a vytištěny již v měsíci srpnu, tedy za dva měsíce po dni sčítání. Toto časné publikování předběžných výsledků svědčí o pohotovosti anglické služby statistické. Jest podmíněna arci bezvadným fungováním správních úřadů a dlouhou tradicí statistického úřadu.

V »Preliminary report« jest uveřejněn předběžný počet obyvatelstva, a to podle pohlaví, v roce 1921, a jeho vzrůst, resp. úbytek, absolutní i poměrný, od roku 1911. Poněvadž Skotsko má svůj vlastní statistický úřad, přináší »Preliminary report« data podle okresů pouze pro Anglii a Wales; o Skotsku a ostrovech dovídáme se toliko data úhrnná.

V celé Británii bylo napočítáno 42,767.530 obyvatelů, o 1,936.134 více než r. 1911, a to v Anglii 35,678.530, ve Walesu 2,206.712 a ve Skotsku 4,882.288. Mimo to bylo napočítáno na britských ostrovech, jež se nepočítají ke Spojenému království, 149.852 obyvatelů, a to na ostrově Manu 60.238, Jersey 49.494 a na Guernsey s přílehlými ostrůvky 40.120.

Následkem války není vzrůst obyvatelstva tak velký, jako ve sčítacích obdobích dřívějších. Až do r. 1911 přibývalo ve V. Británii průměrem ročně vždy více než 1%. Přibýlo v l. 1821—1831 15·4%, 1831—1841 14%, 1841—1851 12·3 %, 1851—1861 11·1%, 1861—1871 12·7%, 1871—1881 14%, 1881—1891 11·2%, 1891—1901 12% a poměrně nejméně v desetiletí 1901—1911, totiž 10·4%. Poslední sčítání přineslo V. Británii vzrůst pouze o 4·7%, a to Walesu, jehož obyvatelstvo vzrostlo v l. 1891—1901 o 13·3% a v l. 1901—1911 o 17·7%, přibýlo nyní 9%, Anglii 4·8% a Skotsku pouze 2·5%. Na ostrovu Jersey ubylo obyvatelstva o 4·6%, na ostrovech Guernsey dokonce 10·8%, kdežto na ostrově Man, který dříve se vylidňoval, napočítáno bylo o 15·8% obyv. více.

Předběžné výsledky uvádějí, podobně jako naše, nejdůležitější data z měny přirozené, arci pouze pro Anglii a Wales. V obou těchto zemích bylo zaznamenáno v l. 1911—1920 8,275.400 narozených, 5,198.900 zemřelých civilistů a 68.000 vojáků. Poněvadž přibýlo pouze 1,814.750 obyvatelů, obnášejí ztráty vystěhováním a ztráty válečné dohromady 1,193.750 obyv. Z toho připadá podle odhadu statistického úřadu 560.000 na přímé ztráty válečné.

Srovnání s předcházejícími obdobími umožňuje tato tabulka, již pro její zajímavost otiskujeme z předmluvy k »Preliminary report« na str. IX.:

Desetiletí	Vzrůst obyvatelstva skutečný	Počet narozených	Počet zemřelých	Přebytek narozených	Ztráta stěhováním
1871—1881	3,262.173	8,604.710	5,178.230	3,426.480	— 164.307
1881—1891	3,028.086	8,893.920	5,264.445	3,629.475	— 601.389
1891—1901	3,525.318	9,157.181	5,563.525	3,593.656	— 68.338
1901—1911	3,542.649	9,290.633	5,245.765	4,044.868	— 502.219
1911—1921	1,814.750	8,275.400	5,266.900	3,008.500	—1,193.750

Podrobnější data z desetiletí 1911—1920, v nichž se jeví vliv války na přirozenou měnu obyvatelstva v Anglii a Walesu, přináší tento přehled:

Rok	Počet narozených	Počet zemřelých civilistů	vojáků	Přebytek narozených	Bilance stěhování (podle Board of Trade)
Roční průměr { 1901—1905 . . .	938.654	534.313	—	404.341	— 107.309
1906—1910 . . .	920.988	515.442	—	405.546	— 163.053
1911 . . .	881.138	527.810	—	353.328	— 241.151
1912 . . .	872.737	486.939	—	385.798	— 241.734
1913 . . .	881.890	504.975	—	376.915	— 203.611
1914 . . .	879.096	514.886	1.856	362.354	+ 108.688
1915 . . .	814.614	553.476	8.777	252.361	+ 36.147
1916 . . .	785.520	497.145	11.072	277.303	— 1.832
1917 . . .	668.346	486.965	11.957	169.424	— 13.298
1918 . . .	662.661	587.828	24.033	50.800	— 14.850
1919 . . .	692.438	495.478	8.725	188.235	— 152.642
1920 . . .	957.782	464.680	1.450	491.652	— 166.686

Jest patrné z něho, že Anglie netrpěla zdaleka tolik následky války jako válčící státy evropské. Ani v nejnepríznivějším roce 1918, kdy následkem chřipkové epidemie byla největší úmrtnost, nebyl počet narozených menší než počet zemřelých. Ovšem i v Anglii se za války zmenšil počet porodů a tudíž i přebytek narozených, nikoli však takovou měrou, jako na př. u nás.

Okresy dělí se na městské a venkovské. V městských žije nyní 79.3% všeho obyvatelstva (roku 1891 ještě jen 72%), ve venkovských 20.7%. Od r. 1911 přibýlo městským okresům 5.2%, venkovským 4.3% obyv.

Měst s více než 100.000 obyv. má nyní Anglie s Walesem 46, o 2 více než r. 1911, měst s 50 až 100 tisíci obyvateli 55. Ve městech s více než 50.000 obyvateli žije nyní v Anglii a Walesu 18,692,501 obyv., tedy téměř polovina všeho anglického a walesského obyvatelstva (49.3%). Přibýlo jim 4.2% obyv., a jest pozoruhodno, že jejich vzrůst, jako již v předcházejícím desetiletí, jest menší než v městech nedosahujících 50.000 a než na venkově.

Město Londýn má od r. 1871 tento vývoj:

	1871	1881	1891	1901	1911	1921
Admin. hrabství Londýn . . .	3,261.396	3,830.297	4,227.954	4,536.267	4,521.685	4,483.249
Vnější kruh	624.245	936.364	1,405.852	2,045.135	2,729.673	2,992.919
Velký Londýn	3,885.641	4,766.661	5,633.806	6,581.402	7,251.358	7,476.168
Vzrůst, resp. úbytek v %:						
Admin. hrabství Londýn		+ 17.4	+ 10.4	+ 7.3	— 0.3	— 0.9
Vnější kruh		+ 50.0	+ 50.1	+ 45.5	+ 33.5	+ 9.6
Velký Londýn		+ 22.7	+ 18.2	+ 16.8	+ 10.2	+ 3.1

Vlastnímu Londýnu tedy obyvatelstva již od r. 1901 ubývá a celý Velký Londýn má v posledních 20 letech menší vzrůst obyvatelstva než celá země. Toto veleměsto překročilo patrně již dobu svého nejrychlejšího rozvoje.

Po Londýně největší město jest Birmíngham, jež čítá 919.438 obyv. (vzrůst 9.4%); více než 500.000 obyv. mají ještě města Liverpool (803.118, vzrůst 6.5%) a Manchester (730.551, + 2.3%)

Poměr pohlaví se vlivem války změnil ovšem v neprospěch žen. Na 1000 mužů připadá nyní v Anglii i Walesu 1095 žen, kdežto r. 1911 pouze 1068. V okresích městských jest vyjádřen poměr obou pohlaví číslicí 1114, v okresích venkovských 1025. Nejméně žen jest tedy na venkově, a pak v okresích hornických.

V Bulharsku bylo podle předběžných výsledků sčítání lidu ze dne 31. prosince 1920 napočítáno 4,860.311 obyvatelů, a to 2,434.347 mužů a 2,425.964 žen. Na 1000 mužů připadá 997 žen, r. 1910 však (mimo území nově získaná) pouze 969. Od r. 1910 přibýlo, nepřihlíží-li se k novým provinciím, 11.35% obyv.; před tím v letech 1900—1910 činil vzrůst 16%.

Největší město jest Sofie a čítá nyní 154.415 obyv., o 51.603 (50.2%) více než r. 1910. Po něm následuje Plovdiv se 63.418 obyv. (+ 32.2%) a Varna s 50.819 obyv. (+ 22.7%). 20 až 50 tisíc obyvatelů má 6 měst, 10 až 20 tisíc 15 měst. Větší města bulharská vzrůstají v posledních desetiletích velmi rychle.

O předběžných výsledcích sčítání lidu v Rakousku ze dne 31. ledna 1920 přinesli jsme zprávu v loňském ročníku na straně 83. Od té doby vyšel 6. sešit »Beiträge zur Statistik der Republik Österreich«, který přináší konečná data se zvláštním zřetelem ke stáří a rodinnému stavu.

Podle definitivních výsledků má Rakousko 6,057,617 obyvatelů. Do tohoto počtu nejsou již počaty dolnorakouské obce, odstoupené Československé republice; tím se vysvětluje rozdíl o téměř 10,000 obyv. ve srovnání s výsledky předběžnými. Sčítání však nebylo provedeno v plebiscitním území I. v Korutanech, jež později připadlo Rakousku, takže se o ně, jakož i o západní Uhry, až se dostanou pod rakouskou suverenitu, počet obyvatelstva rakouského státu ještě zvětší.

Válka způsobila velké změny ve věkovém složení obyvatelstva. Patrný jsou nejlépe z tohoto přehledu, k němuž není třeba mnoho výkladu:

Z 10,000 obyvatelů připadlo na věkové skupiny po straně udané:

Věkové skupiny	1900	1910	1920	r. 1920 více (+), resp. méně (—) než r. 1910
0—9	2032	1999	1564	— 435
10—19	1820	1863	2005	+ 142
20—29	1800	1723	1690	— 33
30—39	1378	1467	1483	+ 16
40—49	1143	1129	1295	+ 166
50—59	910	882	975	+ 93
60—69	592	604	649	+ 45
70—79	268	275	285	+ 10
80—89	55	55	51	— 4
více než 90	2	3	3	—
0—19	3852	3862	3569	— 293
20—39	3178	3190	3173	— 17
40—59	2053	2011	2270	+ 259
více než 60	917	937	988	+ 51

Mezi oběma pohlavími jsou značné rozdíly, jež jsou výsledkem různého působení války na muže a ženy. Podle 20letých skupin jeví se věkové složení podle posledních dvou sčítání takto:

Na věkové skupiny po straně označené připadalo z 10,000

Věkové skupiny	m u ž i			ž e n		
	1910	1921	rozdíl	1910	1921	rozdíl
0—19	3914	3740	— 174	3810	3414	— 396
20—39	3231	3057	— 174	3152	3278	+ 126
40—59	1993	2275	+ 282	2029	2266	+ 237
více než 60	862	928	+ 66	1009	1042	+ 33

Pokud se týče rodinného stavu obyvatelstva, zmenšil se u obou pohlaví podíl svobodných; jest to následek velkého zmenšení počtu dětí v nejútlejším věku. U žen se zvýšilo velmi silně procento ovdovělých a rozvedených, a to z 8·71 na 10·87, kdežto procento vdaných žen zvětšilo se jen nepatrně; u mužů stouplo procento ženatých z 33·25 na 35·10 a ovdovělých a rozvedených z 3·50 na 4·25.

Ve větších obcích jest procento svobodných mnohem menší než v malých. Ve Vídni bylo r. 1910 60·25% svobodných, r. 1920 jen 53·59%. Největší vliv na rozdělení podle rodinného stavu má počet dětí, jichž jest více na venkově než ve městech. V obcích s více než 2000 obyvateli bylo dětí mladších 14 let mezi mužským obyvatelstvem 20·6% a mezi ženským 17·6%, v obcích s méně než 2000 obyvateli však mezi mužským obyvatelstvem 28·4%, mezi ženským 27·3%.

Kombinace rodinného stavu s věkem nám ukazuje, že jest na venkově ve všech věkových skupinách, u mužů i žen, procento svobodných vyšší než ve městech. Rozdíly mezi jednotlivými zeměmi jsou rovněž značné. Mezi muži 24—29letými bylo svobodných ve Vídni 66·26%, v Dolních Rakousích mimo Vídeň 72·35%, ve Štýrsku 77·38% a ve Vorarlberku dokonce 84·15%.

*

O měně obyvatelstva v Německu v roce 1920 přináší bohatá data časopis »Wirtschaft und Statistik«, vydávaný říšským statistickým úřadem v Berlíně. Podobně jako v jiných státech, postižených válkou, klesl v letech válečných v Německu značně počet sňatků. Před válkou bylo uzavřeno v německé říši (bez Elzaska-Lotrinska) průměrně za rok 500,000 sňatků. Toto číslo kleslo v roce 1914 na 450,648, v roce 1915 na 273,853, v roce 1916 na 274,396, v roce 1917 na 308,446 a v roce 1918 na 352,543. Nejméně sňatků bylo uzavřeno v roce 1915, od tohoto roku grafická křivka, znázorňující jejich počet, znenáhla stoupá až do roku 1918. V letech 1919 a 1920 jest její vzestup tak velký, že dospívá bodu, který v Německu ještě nikdy nebyl dosažen. V roce 1919 bylo uzavře-

no v Německu, a to mimo provincií Poznaňskou a Meklembursko-Střelicko 842.787 sňatků. V roce 1920, vyjímaje území ztracené na východě a kraje odstoupené Dánsku, jakož i Württenbersko a obojí Meklembursko, pro kteréžto země nejsou dosud čísla po ruce, uzavřeno bylo 851.508 sňatků.

Rovněž i počet narozených za války hluboce klesl. V Německu, vyjma Elsasko-Lotrinsko, narodilo se v roce 1914 1,830.892, v roce 1915 1,395.909, v roce 1916 1,040.209, v roce 1917 939.938 a v roce 1918 956.251 dětí. Přihlíží-li se k tomu, že v normálních dobách předválečných následkem obvyklého klesání porodů každý následující rok vykazoval o 20.000 méně narozených dětí než rok předcházející, mělo se narodit v těchto 5 letech asi 8,95 milionu dětí, narodilo se však pouze 4,55 milionu, takže ztráta způsobená válkou činí 4,4 milionu dětí. Také v roce 1919 bylo porodů asi o 0,4 milionu méně, než by se očekávalo v normálních dobách. Teprve rok 1920 přinesl přibližně předválečný počet porodů. V celku ztratilo Německo v posledních letech 5 milionů dětí. Počet úmrtí byl v posledních čtyřech letech válečných větší než počet porodů, takže v každém z těchto roků byl za znamenan úbytek obyvatelstva; Z 1000 obyvatelů zemřelo v roce 1914 19,9, v roce 1915 22,0, v roce 1916 19,7, v roce 1917 20,8 a v roce 1918 25,1. Teprve rok 1919 přinesl zlepšení: na 1000 obyvatelů připadlo 16,1 úmrtí. Roku 1920 zemřelo v Německu, mimo odstoupená území, Württenbersko a Meklembursko, pro kteréžto země nejsou dosud předběžná data, 888.795 osob, t. j. na 1000 obyvatelů 16,3, tedy jen o málo více než v roce 1913, kdy číslíce úmrtnosti byla 15,8. K tomu však jest třeba podotknouti, že v I. čtvrtletí roku 1920 byla úmrtnost veliká, následkem chřipky, a obnášela 20,4 na 1000 obyv. Teprve v následujících třech čtvrtletích klesla úmrtnost a činila ve II. čtvrtletí 14,9, ve III. čtvrtletí 14,5 a ve IV. čtvrtletí 15,4‰.

*

V Japonsku se konalo sčítání lidu dne 31. prosince 1918. Výsledky sčítání byly vydány v říjnu 1920. Obsahují údaje o počtu obyvatelstva domácího a usedlého, a počtu domácností obyvatelstva usedlého podle obcí, okresů, provincií, rozřídění obyvatelstva domácího podle věku, rodinného stavu, kasty a poměru k přednostovi domácnosti. Jsou tu jen tabulky, analytické zpracování schází.

Japonsko měří podle těchto výsledků 385.426 km² a čítá 58,087.277 usedlých obyvatelů (56,667.328 domácích obyvatelů), t. j. 151 na 1 km². Osídleno jest tudíž velmi hustě. Na 100 domácností připadá průměrně 555 usedlých obyvatelů a na 100 mužů 102 ženy.

Velkoměst (s více než 100.000 obyv.) jest v Japonsku celkem 14. Největší z nich, hlavní město Tokio, čítá 2,347.442 usedlého obyvatelstva. Po něm následuje Osaka s 1,641.580 obyv. Více než 500.000 obyvatelů mají ještě 2 města a to Kioto s 670.357 a Kobe s 592.726 obyv.

Ve 45 městech s více než 50.000 obyv. žije celkem 9,491.496 obyvatelstva usedlého. Na 100 mužů připadá v nich 113 žen, na 100 domácností jen 471 obyv.

*

V Polsku se bude konat sčítání lidu na základě stavu ze dne 30. září 1921. Sčítání se provádí archy. Sčítací arch obsahuje tyto rubriky: 1. Příjmení a jméno; 2. příbuzenský neb jiný poměr k hlavě rodiny; 3. pohlaví; 4. datum narození; 5. rodiště; 6. rodinný stav; 7. náboženské vyznání; 8. a) od kdy bydlí v místě pobytu, b) zdali trvale či dočasně; 9. přítomné obyvatelstvo státní; 10. jazyk mateřský; 11. ke které národnosti se hlásí; 12. zdali umí čísti; 13. výchova; 14. zdali a) hluchoněmý, b) slepý na obě oči; 15. zdali a) bezruký, b) beznohý; 16. povolání a to A) nynější povolání hlavní: a) podrobné označení hlavního povolání, b) postavení v hlavním povolání, c) označení závodu, v němž nebo pro nějž se vykonává hlavní povolání, d) u samostatných majitelů závodů, zdali a kolik dělníků (mimo členy rodiny) zaměstnávají, e) u těch, kdo pracují doma: zdali pracují na účet vlastní či zaměstnavatelův; f) u nezaměstnaných: od kdy a proč jsou bez práce; B) nynější vedlejší povolání: podrobné označení vedlejšího povolání; C) hlavní povolání v čas vypuknutí války, dne 1. srpna 1914, a) podrobné označení tehdejšího hlavního povolání, b) tehdejší postavení v hlavním povolání; 17. dočasně nepřítomný; 18. místo pobytu dočasně nepřítomných.

Současně se sčítáním lidu byl proveden soupis domácích zvířat a soupis bytový.

Dr. JAN AUERHAN:

VÝVOJ A DNEŠNÍ STAV STATISTIKY LESŮ.

Statistika lesní je dosti málo vyvinuta. Nalézáme sice v literatuře již na počátku 19. století spisy o statistice lesní, avšak ty rozumějí statistikou ve smyslu tehdejšího běžného názoru zobrazení současného stavu (status) státu ve všech jeho ohledech, při čemž popis slovný převládá nad vyjádřením číselným.

Teprve v letech sedmdesátých 19. století začíná se věnovati statistice lesní větší pozornost. Tak na příklad Bernhardt v knize »Forststatistik Deutschlands«¹⁾ žádá zřízení lesnické sekce ve statistickém centrálním úřadě a označuje za nutné, aby předmětem šetření byly 1. plochy lesní, 2. způsob hospodaření, 3. výnos lesa, 4. výrobní náklady, 5. peněžní hodnota půdy, hospodářského inventáře a dřeva v lese, 6. ochrana lesního majetku a trestní činy proti němu, 7. služebnosti, reální břemena a p., 8. pohyb cen lesních produktů, 9. náhradní palivo (Ersatzbrennstoffe), 10. obchod lesními produkty, vývoz, dovoz, místní spotřeba, 11. živnosti dřevo zpracující, 12. důležitost jednotlivých lesních komplexů pro obecné blaho, 13. škody lesní.

Dr. Leo, docent na lesnické akademii v Tharandu, žádal téhož roku v časopise »Forstliche Blätter« zřízení zvláštního říšského úřadu pro statistiku lesů (článek »Über die Begründung u. Aufgabe eines Reichsamtes für Forststatistik«). Sjezd německých lesníků, konaný r. 1872 v Brunšviku, navrhl, aby působnost císařského statistického úřadu rozšířila se i na zpracování německé statistiky lesní. Dr. Leo r. 1873 napsal pak brožuru »Über die Einrichtung der Forststatistik«²⁾, v níž navrhl způsob, jakým by lesní statistika měla býti zařízena, předměty šetření, orgány vyšetřovací i způsob sbírání dat. Předmětem šetření měly býti: 1. lesní plochy (lesnatost kraje, les dle druhů držby, dle druhů půdy a pod.), 2. poměry místní a data o stavu lesa (lesy dle polohy, dřeviny, způsob hospodaření a pod.), 3. hrubé výnosy a peněžní výnosy, 4. obchod dřívím a živností dřevo zpracující, 5. ochrana lesů a lesní policie, 6. lesní personál, lesnické spolky a literatura. Co se pak způsobu šetření samého týkalo, navrhoval Leo, aby se celá říše rozdělila dle počtu státních revírních správců na 2155 okresů (Beobachtungsbezirke), jež by se přidělily zmíněným státním revírním správcům, kteří by za pomoci soukromého lesního personálu potřebná data sebrali a do připravených tabulek zapsali. Plochy soukromých lesů jest vypsati z daňových katastrů, po případě, jsou-li zastaralé, jest je zvlášť zjistiti. Podobně i při zjišťování jiných skutečností, pokud od vlastníka nelze získati spolehlivých dat. Vyplněné tabulky měly se zaslati zemskému statistickému úřadu příslušného spolkového státu (a to buď přímo nebo prostřednictvím inspekčních úřadů lesních), jenž měl sestaviti přehledy pro celou zemi a zaslati je statistickému úřadu ústřednímu.

¹⁾ Berlin 1872.

²⁾ Lipsko 1873

Věci zabývala se i spolková rada a usnesla se dne 30. června 1873, aby statistika lesů byla sestavována. R. 1874 byla zřízena zvláštní komise k poradě o ustanoveních nutných k provedení tohoto usnesení. Návrhy její byly však tak rozsáhlé a podrobné, že provedení převyšovalo síly orgánů státních lesních správ. Bylo proto uznáno, že nutno je přepracovat a ježto měl statistický úřad tehda jiné nutnější úkoly, věc se zatím odložila. R. 1878 navrhl poslanec Sombart, aby sněm vyzval kancléře, aby působil k tomu, aby zmíněné usnesení spolkové rady bylo provedeno. Německý říšský statistický úřad později skutečně statistická šetření o lesích konal a výsledky ve svých publikacích uveřejnil. O obsahu a způsobu tohoto šetření zmíníme se později.

Tyto snahy a návrhy v říši německé projednávány měly — jak se zdá — vliv a ohlas v Rakousku a zvláště v Čechách. Nařízením ministerstva orby z 3. července 1873 č. 6953 nařízeno lesním inspekcím, aby prozkoumaly stav lesů a vedly lesní katastry, jež měly být podkladem pro statistiku lesů. Toto prozkoumávání (*Durchforschungen*) mělo se dít dle obcí a získaná data měla se zapisovati do zvláštních formulářů a to pro každou obec zvláště. R. 1879, tedy ještě před vybudováním lesních katastrů, podniknut první pokus o statistiku lesů v Rakousku, jenž uveřejněn ve »*Statistisches Jahrbuch des Ackerbauministeriums für 1879*«. V úvodu čteme, že pokus nedělá nároku ani na úplnost ani na zvláštní správnost a že větší část uvedených dat jsou pouze data aproximativní, ježto prozkoumání lesů nebylo ještě provedeno a data získána toliko sumárními odhady politických úřadů. Tabulky obsahovaly data o úhrnné ploše, o ploše dle způsobu vzdělání a hospodaření, dle druhů dřeva, data o lesích ochranných a lesích pod správidlo daných, o služebnostech, o povolení k vykácení lesa, o požárech a o přestupcích lesního zákona. Ve většině tabulek uvedena jsou data odděleně dle kategorií držebností, zvlášť pro lesy státní, zvlášť pro lesy obecní a zvlášť pro lesy soukromé.

Samostatné, dobře promyšlené a velmi důležité statistické šetření o poměrech lesů bylo provedeno v téže době v Čechách.

Přednosta hospodářsko- a lesnicko-statistické kanceláře prof. Dr. Karel Kořístka navrhl ve schůzi Výboru pro statistiku polního a lesního hospodářství v království Českém, konané dne 9. prosince 1874, aby sdělána byla statistika lesů v Čechách, jejíž nutnou potřebu dovodil. Co se týče způsobu provedení poukázal k tomu, »že za stávajících poměrů (r. 1874) lesní statistika Čech k místu přivedena býti může jen dobrovolným spolupůsobením četných intelligentních lesníkův v zemi,« a navrhl, aby výbor k nim učinil provolání a požádal je za svědomité zodpovídání dotazníků. Výbor návrhy Kořístkovy schválil a zvolil užší výbor k sestavení dotazníku, který byl pak poslán k dobrozdání České lesnické jednotě se žádostí, aby naznačila lesnické odborníky, kteří by měli potřebná data sebrati. Česká lesnická jednota žádosti vyhověla a tak koncem listopadu 1875 rozeslán naznačeným odborníkům dotazník, jenž obsahoval tyto body: 1. Přirozená povaha a složení, poloha a jakost půdy, klimatické poměry. 2. Les: kategorie držebnosti, katastrální plocha, vymýtní, zalesnění, nynější stav lesa. 3. Vyskytující se druhy stromoví: listnaté, jehličnaté stromoví, smíšený les, dle kategorií držebnosti. Převládající a podřízené druhy stromoví. 4. Způsob hospodaření: vysoký les, nízký les, dle kategorií držebnosti. 5. Vegetační doby hlavních druhů stromových v okrese se vyskytujících. 6. Vzdělávání lesa příp. oséváním, setbou a sazbou, ročně, v jitrech. 7. Výsledky zavádění (aklimatisování) cizích druhů stromových. 8. Ochrana

lesa s odborným řízením a bez něho v jitrech a dle kategorií držečnosti. 9. Způsob hospodaření dle kategorií držečnosti. 10. Hospodaření zařízené, dle jakých soustav, empirické v jitrech a dle kategorií držečnosti. 11. Obmýtná doba: ve vysokém lese, v nízkém lese v jitrech a dle kategorií držečnosti. 12. Nynější výnosnost: průměrný přírost dříví k palivu a řemeslného. 13. Skutečná výroba dříví v okrese v roce 1875. Dříví k palivu, dříví řemeslné, tvrdé a měkké zvláště, dle kategorií držečnosti. 14. Ceny dříví z lesa v okrese v roce 1875 a v dřívějších letech. 15. Vedlejší užítky lesní v r. 1875, lesní stlaní, pastva, pryskyřice, rašelina atd. 16. Technologické využitkování lesa: uhlírný, pily, průmysl dřevařský. 17. Škodlivé vlivy: krádež dříví, požár, polom sněhový a větrný, škody hmyzem. 18. Zavazení lesa služebnostmi. 19. Odbyt dříví. 20. Prostředky a zařízení k dopravě dříví. 21. Lesní hospodáři a orgány na ochranu lesa dle různých kategorií držečnosti a dle složených zkoušek. 22. Lesní dělnictvo: jeho počet, mzdy. 23. Plochy slatin a filců.

Ježto dotazník byl velmi objemný a zodpovídání velmi pracné — nešlo pouze o les pod vlastní správou zpravodaje se nalézající, nýbrž o všechny a tudíž i cizí les v okrese — dána byla k zodpovězení lhůta do konce roku 1876. Do zmíněné doby došly ze 140 okresů dokonale vyplněné dotazníky, avšak ze 70 okresů nedošly žádné nebo jen částečné odpovědi, ježto dožádání odborníci buď odepřeli dotazník vyplnit, nebo žádali značné prodloužení lhůty. Bylo nutno vyhledat jiné odborníky, což bylo spojeno s nemalými obtížemi, zvláště když na př. největší část lesa v okrese náležela k obvodu lesní správy, která vyplnění dotazníku odepřela. Tak stalo se, že teprve koncem r. 1880 byla ze všech okresů potřebná data pohromadě. Výsledky šetření byly vydány r. 1885 ve knize »Příspěvky ku statistice lesů v Čechách«, jež skládá se z části textové a z části tabelární. V části textové nalézáme vyličení přirozených poměrů, popis lesů dle držečnosti a druhů dřeva, a konečně popis způsobu hospodaření a ošetřování lesa z pera prof. Dra. Kořistky a vyličení výnosu lesů, škod, služebností, poměrů dopravních, průmyslu dřevařského, vedlejších užitků lesních, správy lesů a poměrů dělnických z pera Dra J. Bernata. Část tabelární má tři tabulky: I. Lesní půda (dle stálého katastru, dle stavu r. 1875, dle kategorií držitelů, dle souvislých lesů a osamělých dílců, dle druhů dřeva a dle procentního poměru k veškeré ploše). II. Způsob vzdělání a hospodaření (les vysoký a nízký, těžení trvalé a občasné, hospodaření systematicky uspořádané a hospodaření empirické, průměrný roční přírůstek lesa). III. Výtěžky dříví (výtěžek dříví palivového a dříví řemeslného, průměrné ceny dříví). Všechny tabulky přinášejí data pro jednotlivé soudní okresy v Čechách, jež jsou pozorovacími jednotkami. Kniha, již jsou přiloženy dvě mapy a čtyři kartogramy, znamenala záslužný čin, jehož v dějinách české statistiky i české vědy lesnické vždy s úctou bude vzpomínáno. Čechy dostaly v ní podrobný a svědomitý statistický popis poměrů lesních v době, kdy v řadě jiných zemí a států se o statistice lesů ještě ani neuvažovalo.

Teprve rok po rozeslání zmíněných českých dotazníků stává se statistika lesní předmětem porad mezinárodního statistického kongresu v Budapešti³⁾ (r. 1876). Uherský vrchní nadlesní A. Bedö referoval na tomto kongresu o »lesnictví, jakožto předmětu mezinárodní statistiky«, Dr. Meitzen podával pak dobrozdání o zpracování statistiky lesní, jež bylo velmi podrobné, žádalo však poskytování dat toliko od lesníků státních.

³⁾ Viz článek prof. Dra Kořistky: »Zemědělsví na mezinárodním statistickém kongresu v Budapešti« ve Zprávách Výboru pro statistiku polního a lesního hospodářství v král. Českém za rok 1876. (Praha 1877.)

V usnesení, jež kongres učinil, bylo doporučeno vládám, aby statistiku lesní zavedly a to dle jednotného způsobu. Šetření má být dvojí: obsáhlejší ve lhůtách desítiletých a každoroční, obmezené na nejdůležitější otázky. Šetření desítiletá měla obsahovati o veškerých lesích data o rozloze lesů, o jich poloze, o dřevinách, o kategoriích držitelů a o způsobu pěstování a spravování a mimo to o lesích státem spravovaných, data o stáří, obmýtné době, o množství poraženého dříví, ceny dříví a dělnické mzdy. Nebylo-li by možno dosíci dat o lesích všech, má se sbírání jich obmeziti pouze na lesy státní.

K programu zmíněného mezinárodního kongresu vydána příloha pod názvem »Annexe«, v níž jedna část věnována publikacím o statistice lesní a dosavadním pokusům o sestavení této statistiky. Jsou tam uvedeny země: Švýcarsko, Nizozemí, Norvéžsko, Rusko a Uhry. Při kapitole o Uhrách otištěno též několik statistických tabulek a to o celkové ploše lesů, dle kategorií držitelů, o čistém výnosu lesů, o stavu lesů v kombinaci se stářím lesa, s polohou jeho, způsobem těžby a dřevinami a tabulky o cenách dříví a o mzdách v důležitějších obcích.

V Rakousku již před budapeštským kongresem byly určeny formuláře pro lesnicko-statistické výkazy a to výnosem ministerstva zemědělství z 26. ledna 1876, č. 1083. Jaký byl další vývoj lesnické statistiky v Rakousku a stav její v posledních letech existence Rakouska, uvedeme podrobně později.

V Německu v tomto ohledu nutno rozeznávati lesy státní, jakož i lesy státem spravované a lesy soukromé. Co se lesů státních týče, byla publikována obsáhlá data o nich jednak v »Mitteilungen aus der Staatsforstverwaltung Bayerns«, jež publikovalo ministerstvo financí jednak v »Beiträge zur Forststatistik von Elsas-Lothringen«, jež vydávalo ministerstvo pro Elsass-Lotrinsko a v »Beiträge zur Statistik der inneren Verwaltung des Großherz. Baden«, vydávaných ministerstvem obchodu a »Forststatistische Mitteilungen aus Württemberg«, vydávaných lesním říditelstvím. Také v Prusku a Sasku byla vedena statistika státních lesů. Co se lesů soukromých týče, existují ze starších dob z let před r. 1878 pouze odhady. První říšské šetření o lesích konáno r. 1878 spolu se šetřením o používání půdy, obmezilo se však pouze na zjišťování plochy. Obsáhlejší bylo šetření z r. 1883, na to následovalo šetření z r. 1893, z r. 1900 a 1913. Obě posléz zmíněná šetření byla velmi podrobná. Rozdělovala lesy dle držby, dle způsobu hospodaření, dle dřevin a dle stáří lesa a zjišťovala poprvé i výnos lesů v posledním hospodářském roce. Obě šetření prováděl říšský statistický úřad pomocí zemských vlád. Zemským vládám bylo přenecháno určení nebo vytvoření okresy, jež hodí se nejlépe k tomu, aby byly místní jednotkou při provádění šetření. Zemské vlády mají též naříditi součinnost orgánů lesních správ při šetření a při provádění potřebných snad odhadů.

Dotazníky skládaly se ze tří částí. V první části měla se zapsati odděleně dle jednotlivých kategorií držby úhrnná plocha a výnos v posledním hospodářském roce (dříví užitkové a palivové, vždy odděleně dle toho, zda dříví listnaté či jehličnaté, dále pařeží a klestí, dubová kůra a vrbové pruty). Část druhá podávala data o způsobu hospodaření a dřevinách rovněž odděleně dle kategorií držby. Při lese listnatém rozeznáváno hospodaření na les nízký, na les střední, hospodaření s toulavou sečí a hospodaření na les vysoký. Při jehličnatém lese rozeznáváno hospodaření s toulavou sečí a hospodaření na les vysoký. Všechny druhy hospodaření měly pak ještě podřadné sloupce pro jednotlivé hlavní druhy dřevin. Část třetí přinášela rozdělení vysokého lesa dle věkových tříd a dle druhů držby. Při tom nutno uvé-

sti, že rozdělení dle věkových tříd uváděno pro všechny důležitější druhy dřevin odděleně.

Co se způsobu sbírání dat týče, bylo ustanoveno, že výkazy pro lesy korunní a státní mají sestaviti centrální úřady těchto lesů. V okresích, v nichž se nalézají větší komplexy lesů státních a korunních, mají lesní správy těchto lesů vyplniti dotazníky i pro obecní nadační a soukromé lesy v okrese ležící. Pro ostatní obecní, nadační, společenské a soukromé lesy jest vyšetřovací jednotkou obec. Jsou-li po ruce úředníci státní, lesnický vzdělaní, jest je vyzvati k součinnosti pro šetření. Není-li to možné, jest šetřením pověřiti jiné lesní úředníky. Kde v obci lesnického personálu není, mají obecní starostové včas pokusiti se o to, aby jim byl přikázán k tomu účelu státní lesní úředník ze sousedství. Není-li ani to možné, musí obecní starosta dle vlastní znalosti a s pomocí občanů k tomu způsobilých výkazy vyplniti po předchozí prohlídce lesů.

Jako pomůcky pro vyplňování dotazníků uvádí návod účetní knihy a jiné záznamy lesních správ. Kdo je pověřen sestavením dat pro určitý okres, má předem pokusiti se o to, aby příslušná data získal dotazem u větších držitelů lesa. Není-li to možno, nutno po prohlídce lesa provésti odhad dřevin, hospodaření i výnosu.

Výsledky šetření v jednotlivých státech měly zemské vlády sestaviti do zvláštních přehledů, v Prusku dle provincií, v Bavorsku dle vládních okresů, v ostatních státech v úhrnu a zaslati je říšskému statistickému úřadu a to do 30. června 1901, resp. do 30. září 1914. Ani prvý ani druhý termín nemohl však býti dodržen. Obtíže šetření byly ohromné. Pruský statistický úřad ve svazku 168. »Preussische Statistik« píše o nich takto: Obtíž zpracování vyplněných dotazníků nebyla malá a způsobila mnoho dotazů. Velmi mnoho času vyžádalo si již zjištění, zda došly dotazníky o všech lesích, dotazníky o mnohých plochách vůbec scházely, kdežto pro jiné byly předloženy dvojmo a trojmo. Dále nebylo lze velmi často uvést v soulad údaje o velikosti lesní plochy a o poměrech vlastnických s údaji učiněnými při šetření o zemědělském používání půdy. Také nutno míti na zřeteli, že zodpovědění dotazníku nebylo snadné zvláště proto, že šlo o první podobné šetření o tomto předmětu.

Výsledky šetření v celé říši byly publikovány ve »Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reichs«, a to pro r. 1900 v »Ergänzungsheft« zu 1903 II, a pro rok 1913 ve 4. seš. z r. 1916 a to odděleně dle kategorií držby (zvláště pro lesy korunní, lesy státní, lesy obecní, lesy nadační, lesy společenstevní, lesy fideikomisní a ostatní lesy soukromé).

V ostatních státech nevěnovala se statistice lesů velká péče. Francouzská statistická ročenka »Annuaire statistique« přináší pouze výměru státních lesů a komunálních lesů dle departementů. Ročenka belgická z roku 1906 přináší data o ploše veškerých lesů a to odděleně dle vlastníků a dle druhů lesa, jakož i data o výnosu lesa dle druhů výnosu a kategorií vlastníka. Obširnější zpracování podobných dat pro rok 1880 nalézáme v »Agriculture Recensement Général du 1880« (Brusel 1885).

Srbská příručka VIII. z r. 1903 přináší data o lesním personálu dle výše platů, o výměře lesů dle kategorií držby, o výnosu dříví dle kategorií držby, o vývozu dříví dle dřevin, o dříví poraženém pro domácí potřebu a pro prodej, o pastvě v lesích.

Ve švédské ročence (Statistik Arsbok) pro r. 1918 nalézáme data o ploše veřejných lesů a o výnosu dříví z těchto lesů. Slovný popis švédských lesů používající též statistických dat je ve knize »Schweden historisch statistisches Handbuch«, již sepsal J. Guinchard (Stockholm 1913).

Několik obšírných a obsáhlých tabulek o lesích má statistická ročenka finská r. 1916, omezuje se však pouze na lesy korunní a městské.

Podrobná data o státních lesích v Elsasku a Lotrinsku publikuje Generální ředitelství lesů ve Strasburgu. (Pro r. 1916 *Statistique de Forêts d'Alsace et de Lorraine*. Strasbourg 1919.)

V červnu r. 1917 usnesl se sněm norvěžský (Storthing), aby byla sestavena statistika o všech lesích Norvéžska. Výsledky nebyly ještě publikovány.

Celkem lze říci, že má pravdu Conrad, který v díle »Grundriss zum Studium der politischen Ökonomie« (čtvrtá část, druhý díl) praví o lesnictví: »Statistická kořist je v tomto ohledu nepatrná. Jen málo čísel lze použít k mezinárodnímu srovnání⁴⁾ a docela ani ve větších zemích není úplných šetření.

Má-li být statistika lesů mezinárodně srovnatelná, je nutno, aby byla mezinárodně upravena. Mezinárodní statistické kongresy zabývaly se jí posud poměrně velmi málo. Po kongrese v Budapešti r. 1876, o němž již svrchu jsme se zmínili, nebylo na mezinárodních kongresech o statistice lesů jednáno až do r. 1895, kdy na zasedání mezinárodního statistického institutu konaném v Bernu⁵⁾ navrhl E. Levasseur dotazník o statistice lesů, jenž měl šesti otázek: 1. Jaké jsou prameny informace? (katastr. odhad). 2. Jaká je plocha? 3. Vlastníci. Jaká je výměra lesů dle různých kategorií držby. 4. Druhy lesa. (Les vysoký, nízký a smíšený.) 5. Jaké jsou hlavní druhy dřevin (essences principales)? 6. Jaké jsou výtěžky lesů in natura a v penězích? O návrhu radila se třetí sekce sjezdu a podala hlavnímu shromáždění tento návrh: »Třetí sekce uznávajíc velikou důležitost statistiky lesů vůbec a zvláště mezinárodní statistiky lesů, přijala návrh E. Levasseura dáti statistiku lesů na program prací komitétu statistiky zemědělské.«

Později bylo o statistice lesů jednáno na zasedání mezinárodního statistického institutu v Budapešti r. 1901,⁶⁾ kde o mezinárodní statistice lesů referoval Dr. Albert Bedö, dřívější státní tajemník v uherském ministerstvu zemědělství, který ve svém referátě poukázal k tomu, že jednotlivé státy postupují při sbírání statistických dat o lesích dle svých zvláštních poměrů hospodářských a dle svých potřeb administrativních. Je však potřebí, aby data sbíraná jednotlivými státy byla navzájem srovnatelná. Vzpomenuv svého memoranda publikovaného u příležitosti mezinárodního kongresu statistického v Budapešti r. 1876, navrhl, aby statistika lesů ve všech státech obsahovala tato data: 1. Plocha lesů u srovnání s ostatními druhy kultury. 2. Plocha dle kategorií držitelů. 3. Přehled lesů dle půdy, na níž se nalézají (lesy ochranné, lesy na věživém písku, lesy na půdě absolutně lesní a na půdě jiné, pozemky vhodné k zalesnění, ale již nezalesněné). 4. Lesy podrobené služebnostem. 5. Rozdělení lesů a jejich produkce dřeva dle hlavních dřevin a dle způsobu hospodaření. 6. Výkaz o lesních pastvinách (pastvinách osázených lesními stromy). 7. Data o stáří lesů a o výnosu dřeva dle druhů dřevin a způsobu hospodaření. 8. Rozloha lesů dle nadmořské výše. 9. Rozvrstvení lesů dle velikostních kategorií držby. 10. Všeobecná data o výtěžku lesním, o velikosti pasek dle hlavních druhů dřevin. 11. Data o spotřebě dřeva v zemi a o zahraničním obchodu s dřevem. 12. Ceny dříví. 13. Zprávy o podružném využitkování lesů, též o honbě. 14. Data o lesních podnicích průmyslových. 15.

⁴⁾ O mezinárodní srovnatelnosti dat čteme v úvodu k německé statistice lesů z roku 1900 »Die Vergleiche über das Reichsgebiet hinauszuführen hat sich als unmöglich erwiesen, selbst die Flächenangaben beruhen ländersweise auf so grundverschiedenen Auffassungen von dem, was als Wald zu bezeichnen sei, daß die Vergleichsfähigkeit völlig aufgehoben wird.«

⁵⁾ Viz Bulletin de l'Institut International de Statistique, Tome IX.

⁶⁾ Viz Bulletin de l'Institut International de Statistique, Tome XIII.

Množství lesních výrobků dopravených po drahách, po splavných řekách a po průplavech. 16. Komunikace. 17. Data o stálých i nestálých dělnících a o jich pojištění. 18. Data o kulturách lesních s udáním plochy lesních pozemků v roce zalesněných dle druhů dřevin. 19. Škody živelní a škody hmyzem a zvěří. 20. Zprávy a pozorování o klimatických podmínkách a klimatickém vlivu lesů, data o teplotě a data dešťoměrná. 21. Data o administraci lesní, personál lesních správ a ředitelstev, personál inspekční, personál pro lesní hospodaření a ochranu lesa. 22. Hlavní finanční data o hospodaření lesů státních. 23. Nákupní cena lesního majetku. 24. Lesnické školství a sociální instituce pojící se k lesnictví. 25. Hlavní ustanovení platných lesních zákonů a jich skutečný obsah.

Praktický výsledek těchto návrhů byl, jak se zdá, velmi malý. Mezinárodní statistika lesů nebyla posud provedena. Mezinárodní ústav zemědělský v Římě se statistikou lesů až do roku 1920 vůbec nezabýval. Teprve letošního roku vydal svým nákladem memorandum⁷⁾ sepsané norvěžským delegátem M. Andersem Fjelstadem, rozeslal ho všem státům v ústavě zastoupeným a oznámil jim, že vzhledem k velké důležitosti produkce lesní přikročuje k předběžným studiím o možnosti organisovati světovou službu statistiky lesní.

Memorandum poukazuje k tomu, že jen málo států má dostatečné množství lesů, že spotřeba dřeva stále roste a že důsledky války význam lesní produkce ještě více se zvýšil (zničení mnohých lesů, znovuvýstavba zničených obcí atd.). Zvláště v Evropě je nebezpečí, že potřeba dříví nebude kryta výrobou jeho.⁸⁾ Proto je nutno, aby mezinárodní ústav zemědělský věnoval svou pozornost i lesům. Jako má zpravodajskou službu o nejdůležitějších produktech zemědělských, musí organisovat i o produkci lesní mezinárodní službu informační, jež bude budována na přesných datech podávaných jednotlivými státy. Některé státy mají sice již nyní data o produkci dřeva získaná přímým šetřením, ve většině zemí nutno však toto odvětví statistické služby lépe vybudovati. Dále je nutnou jistá unifikace method statistického šetření v zájmu srovnatelnosti dat. I to je úlohou mezinárodního ústavu zemědělského. — V úzké souvislosti se statistikou produkce bude nutno v mezích možnosti uváděti i statistická data o pasekách, o vývozu i dovozu dříví a nejdůležitějších průmyslových výrobků ze dřeva. Tato data lze ovšem nalézt i v obchodních statistikách různých zemí, nebyla však dosud z celkového hlediska zpracována. Bude nutno i v tomto oboru sestavovati světovou bilanci, jak ji uveřejňuje mezinárodní ústav o jiných produktech. Dále bude nutno připojovati pomenáhlou data o zásobách, o cenách, o pravděpodobné spotřebě, o plochách nově zalesněných, o plochách zničených požárem, o škodách hmyzem a chorobami rostlin atd. Fjelstad navrhl z těchto důvodů stálému výboru mezinárodního ústavu zemědělského:

1. aby otázka statistiky lesů byla dána na pořad příštího generálního shromáždění mezinárodního ústavu zemědělského,

2. aby stálý výbor uložil statistické kanceláři studovati otázku a uvažovati o tom, v jaké formě bylo by lze sestaviti mezinárodní přehled lesní produkce, jakož i přehled zahraničního obchodu dřívím a výrobky z něho, a jakým způsobem bylo by lze dojiti k unifikaci method statistických v tomto oboru. Výsledky tohoto studia budou předloženy jako definitivní návrhy příštímu generálnímu shromáždění,

⁷⁾ Mémoire concernant l'organisation d'une Statistique mondiale de la sylviculture, ainsi que du commerce et de l'industrie connexes. — Rome 1921.

⁸⁾ Budíž zde konstatováno, že Dr. K. Šiman upozornil na toto nebezpečí již r. 1919 ve své knize »Zvelebení lesního hospodářství v Československé republice«. (Praha r. 1919.)

3. aby mezinárodní ústav podnikl příležitostně i jiná šetření v tomto oboru, na př. o zásobách, o cenách dříví a nejdůležitějších výrobků ze dřeva.

Současně s uvedenou brožurou zaslal mezinárodní ústav zemědělský súčasně-ným státům 10 obširných dotazníků o poměrech lesů a to o ploše lesů dle způsobu hospodaření a dle dřevin, o kategoriích držby v kombinacích se způsobem hospodaření, o lesích, jichž nelze použití k těžbě, o lesích zařízených a nezařízených, o průměrném ročním přírůstku dle jednotlivých druhů lesa, o množství dřeva v lesích na stojatě dle jednotlivých druhů lesa, o množství vytěženého dříví v posledních desíti letech, o hlavních dřevinách, o škodách v posledním desetiletí a o vývozu a dovozu. Některé z těchto tabulek jsou tak podrobné, že jejich vyplnění způsobí značné obtíže i státům, jež statistiku lesů již sestavují; většině států nebude asi možno dotazníky vůbec vyplniti. Přes to přispějí sebraná data zajisté k tomu, že statistice lesů věnuje se v budoucnosti ve všech státech více péče a pozornosti nežli posud. Zdá se nám, že stojíme u kolébky světové statistiky lesů, jež zajisté rozvine se k té důležitosti a významu, jaký má statistika zemědělská. Československé odborné kruhy statistické i lesnické s radostí pozdraví návrh Fjelstadův a vykonají zajisté vše, aby čestné místo, jež zaujímala česká statistika lesů v minulosti, v letech osmdesátých, zajistily československé statistice i v budoucnosti. Lze očekávat, že i nový náš lesní zákon bude obsahovati předpisy, jež přesnou statistiku usnadní a zabezpečí.⁹⁾

Není nejmenší pochybnosti o tom, že československá statistika lesů nesmí ustrnouti a neustrne na formách zděděných od Rakouska a Uherska, ale že zreformuje jak způsob sbírání dat, tak i obsah šetření a to jednak dle směrnic, na nichž se usnese mezinárodní ústav zemědělský, jednak dle potřeb československé vědy a československého lesnictví.

Než budeme uvažovati o potřebných reformách československé statistiky lesů a nutných předpokladech těchto reforem, je potřebí zmíniti se o tom, v jakém stavu byla statistika lesů v Rakousku těsně před válkou.

V Rakousku, jak bylo již výše uvedeno, byly určeny formuláře pro lesnicko-statistické výkazy výměrem ministerstva zemědělství z 26. I. 1876 č. 1083, jenž pak později změněn výnosy ministerstva zemědělství ze 7. září 1901 č. 16.043, z 30. října 1901 č. 27.413 a z 10. října 1905 č. 25.199. Dle těchto posléze uvedených výnosů obsahovaly lesnicko-statistické výkazy tyto tabulky: 1. lesy dle kategorií držby, 2. držbu lesů větší než 500 ha, 3. přírůstek a úbytek lesní plochy, 4. dřeviny a způsob hospodaření a těžby, 5. výnosnost lesní, 6. výtěžek dříví, 7. ceny lesních produktů, 8. nejdůležitější vedlejší výnosy, 9. živelní škody lesní a škody hmyzem, 10. lesní plochy vyžadující ochrany, 11. lesy ochranné a pod správidlo dané (Schutz- u. Bannwaldungen), 12. obtížení lesa služebnostmi, 13. povolení k prodeji a rozdělení obecních lesů, 14. školky lesní vydržované a subvencované z prostředků veřejných, 15. podpory z prostředků veřejných k účelům zalesňovacím, 16. lesní personál, 17. mzda dělníků, 18. vodní cesty pro dopravu dříví, 19. pily, 20. továrny na zpracování dřeva.

Výkaz uvedený pod č. 1. mají sestaviti evidenční geometři a berní úřady, sestavení výkazů ostatních náleží lesním technickým orgánům politické správy. Za účelem sebrání potřebných dat mají lesní technici učiniti vhodné návrhy okresním hejtmanstvím, event. mají se dorozuměti přímo s držiteli lesa a lesními správami. Sestavené výkazy mají se posílati zemskému lesnímu inspektorátu, jenž je přezkouší, chyby a odpory dá opravit a zašle tabulky po provedené redakci ministerstvu země-

⁹⁾ Srovnej článek ing. Tichého »Nový lesní zákon v I. roč. »Československého Lesa«.

dělství. Tabulky 1, 2, 4, 5, 6, 8, 11, 12, 16—20 mají se sestavovati každých 5 let, tabulky ostatní každoročně.

Data publikována ve Statistisches Jahrbuch des Ackerbauministeriums a to dle politických okresů.

Je zřejmo, že statistika tímto způsobem sestavená nemohla býti zcela přesná a správná. Ani data o rozloze lesů, sestavená evidenčními geometry a berními úřady, nebyla správná, ježto mnohé parcely zapsané v katastru jako les byly postupem času přeměněny v jiné kultury a naopak, aniž změna v katastru poznamenána. Ještě menší záruku správnosti skýtají data ostatní. Obvod jednotlivých lesních inspekci je příliš velký, než aby bylo lze očekávat, že při značné agendě ostatní a poměrně malém počtu personálu mohou lesní inspekce sebrati a sestaviti data methodou statistickou. Ve většině případů musila býti data pro jednotlivé okresy odhadována na základě údajů několika lesních správ. Některé lesní inspekce konaly tyto odhady zajiště velmi svědomitě, takže se konečná data jistě velmi blížila skutečnosti, jiné inspekce nevěnovaly však sestavení dat tolik péče, pohlízejíce na statistiku jako na zbytečné zatěžování jejich úřední dosti obsáhlé agendy. Cena získaných dat byla tudíž velmi nejednotná. Dalším nedostatkem bylo, že byla publikována data v úhrnech pro celý okres, ač by bylo velmi důležité znát odděleně data pro lesy státní, pro velké lesy obecní, pro malé lesy obecní, pro velké lesy soukromé, pro malé lesy soukromé atd.

Z těchto důvodů rozhodl se Státní úřad statistický v dohodě s lesnickým oddělením ministerstva zemědělství předložit příslušnému výboru Statistické rady státní návrh, aby statistika lesů postavena byla na nové základy a aby aspoň první šetření o poměrech lesů provedeno bylo methodou statistickou. Ve výboru v dubnu r. 1920 usneseno, aby šetření provedl Státní úřad statistický pomocí zvláštních dotazníků rozesílaných prostřednictvím lesních inspekci správám jednotlivých revírů. Jednotkou šetření byl revír, při čemž bylo stanoveno, že leží-li revír v několika soudních okresech, nutno pro každý soudní okres vyplniti dotazník zvláštní. Obsah dotazníku většinou odpovídá starým tabulkám rakouským, aby výsledky šetření bylo lze srovnávat. Změna obsahu dotazníku ponechána budoucí úpravě.

Dotazníky rozeslány v srpnu a v září 1920.

Význam tohoto způsobu šetření spočíval jednak v tom, že bylo lze obdržet data přesná, jednak v tom, že bude lze publikovat výsledky šetření odděleně dle jednotlivých kategorií držby, což je zajiště velmi důležité. Revírní správy měly ve lhůtě 4 týdnů vyplněné dotazníky zaslati příslušné lesní inspekci, jež měla všechny dotazníky zrevidovat, postarat se o opravu dotazníků vadných a odeslat je co možno nejdříve Státnímu úřadu statistickému. Vidělo se však, že všeobecně stanovená lhůta byla v některém případě příliš krátkou (lesní správy neměly ještě uzavřené účty za minulý rok, nové zařízení lesa nebylo ještě dokončeno a pod.) a bylo nutno ji prodlužovati. Někdy obava, že by mohlo být dat zneužito při vyměřování daní, způsobila, že byla sdělována neochotně a částečně i nesprávně. V některých, bohudík nepříliš četných případech potkal se Státní úřad statistický s indolencí, někdy i skrytou renitencí několika lesních správ a přistoupila-li k tomu někde ještě malá ochota lesní inspekce nebo přetíženost její jinými pracemi, nelze se diviti, že Státní úřad statistický ještě dnes nemá pohromadě veškerý materiál. Tam, kde urgency a hrozby zůstávají bezvýslednými, bude nutno přikročit k vymáhání dat prostředky, jež stanoví § 5 zák. o organisaci statistické služby z 20. I. 1919, č. 49 Sb. zák. a nař.

Celkem lze říci, že velká většina lesních správ vyplňuje dotazníky ochotně, bohužel ne vždy bezvadně. V té příčině bylo sice ustanoveno, jak již svrchu podotčeno, že revisi dotazníků mají provést lesní inspekce, avšak toto ustanovení většinou nesplnilo naděje v ně kladené.

Některé lesní inspekce prováděly sice tuto revisi velmi pečlivě, většina však dosti povrchně a mnohé omezily svoji činnost pouze na sebrání dotazníků a zaslaly je Státnímu úřadu statistickému tak, jak došly. Revisi dotazníků musil tu pak provést Státní úřad statistický sám. Korespondence, již si doplnění neúplných a oprava vadných dotazníků vyžádala, byla velmi značná. Možno říci, že více než $\frac{1}{2}$ všech dotazníků potřebovala opravy. Chyby a nedostatky v dotaznících byly různé. Nejčastěji scházela odpověď na některé důležité otázky. Často také rozdělení lesní plochy dle druhů lesa, dle druhů hospodaření a dle stáří jeho neshodovalo se s příslušnou plochou celkovou. Rovněž neshodovala se data o průměrném přírůstku po 1 ha s udaným přírůstkem celkovým. Velmi nepřesná byla data o cenách a výrobě, jež udávána povrchně, někde pouze částečně a někde, jak se zdá, úmyslně nesprávně.

Obtíže, s nimiž se naše šetření potkávalo, byly tedy veliké. Avšak ještě mnohem obtížnějším jest zjistiti poměry lesů malých. Plocha, kterou lesy tyto zaujímají, jest v některých okresích velmi značná, avšak při jejich roztržitosti na velký počet držitelů a obyčejně celkem nepatrné výměře jednotlivých případů, nebylo naprosto možno vyšetřiti poměry těchto lesů individuálně dotazníky. Zde bylo nutno spokojit se odhadem, který se měl provést dle soudních okresů zvlášť pro malé lesy obecní, zvlášť pro kostelní, zvlášť pro kompossessorátní a zvlášť pro lesy soukromé. V Čechách měli odhad ten provést okresní lesní technické, na Slovensku státní lesní úřady a na Moravě větší lesní správy. Příslušný dotazník byl ovšem mnohem stručnější. Do prvního odstavce vepsal Státní úřad statistický plochu příslušných lesů v jednotlivých obcích okresu, jak tato byla zjištěna při podrobném šetření o plochách osevu na jaře r. 1919. Bohužel ukázalo se ve mnohých případech, že tato data nesouhlasí se skutečností. Zjistilo se velmi často, že v obci je lesů méně, než jak udáno obecními úřady r. 1919.

Naděje, které Státní úřad statistický skládal v Čechách do činnosti okresních lesních techniků, ustanovených při okresních výborech, zklamaly velmi trpce. Jen několik málo okresních lesních techniků vyplnilo zaslané jim dotazníky o všech druzích lesa v okresu se vyskytujících. Většina jich oznámila, že poměry kostelních a malých lesů soukromých jsou jim naprosto neznámy a odhodlala se po četných korespondencích pouze k vyplnění dotazníků o lesích obecních a i to činilo mnohým z nich veliké obtíže. Objevilo se, že služba okresních lesních techniků vykonává se v různých okresích způsobem velmi nejednotným. Někteří okresní lesní technické znají docela přesně poměry lesů péči jich svěřených, o jiných však možno dle zaslaných odpovědí se domnívat, že ve svých lesích nikdy ani nebyli a že jejich činnost vyčerpává se prací kancelářskou. Pro zvelebení lesního hospodářství nemá posléze zmíněná část okresních lesních techniků valného významu.

Data o malých lesích soukromých bylo proto nutno opatřit i v Čechách ve mnohých případech buď přímo nebo prostřednictvím sousedních větších lesn. správ. Je přirozeno, že cena jejich odhadů bude velmi nejednotná a to dle jejich znalosti místních poměrů, dle jejich intelligence, dle jejich ochoty a zájmu pro věc. Nutno zde poznamenati, že kdyby byl Státní úřad statistický měl k dispozici peněžní prostředky, z nichž by byl mohl hraditi aspoň cestovné lesním odborníkům, kteří byli ochotni do jednotlivých oh-

cí dojet a poměry na místě samém vyšetřit, byl by získal o těchto malých lesích statistiku skutečně dokonalou. Bohužel, těch prostředků po ruce nebylo — celková suma pro celou republiku byla by bývala při dnešní výši cestovních nákladů ohromná — a tak nezbylo, než spokojiti se odborným odhadem, často pouze pro část zmíněných lesů provedeným, dle něhož pak úřad sám musel odhadnouti poměry zbyvajících malých lesů, pro něž zjištěna pouze výměra a pro něž jiných dat ani odborných odhadů nebylo lze získati. Za těchto okolností váží si Státní úřad statistický tím více vzácné ochoty malého, bohužel, počtu lesníků, kteří i dotazníky o malých lesích soukromých vyplnili velmi pečlivě.

Malé lesy soukromé jsou vůbec bolestním našeho lesnictví. Nejsou spravovány odborníkem, nejsou ani pod odborným dohledem — a vypadají podle toho. Uvážíme-li, že úhrnná plocha jejich čítá v některých okresích až tisíce hektarů a že celková výměra jejich v Čechách činí asi 300.000 ha, vidíme, že je to stav pro budoucnost neudržitelný. Neprovede-li se radikálnější reforma v této věci, bude nutno aspoň sloučit malé lesy v družstva za účelem řádného hospodaření a správy.¹⁰⁾ To mělo by i pro řádnou statistiku lesů ohromný význam; od odborníka, jemuž by správa družstevních lesů byla přikázána, bylo by lze obdržet správná, spolehlivá data o jeho lesích.

Dokud nebude postaráno o odbornou správu malých lesů, dotud nebudeme mít o malých lesích přesných dat a dotud také celková statistika všech lesů v republice nemůže být zcela přesná. Úplně správná a přesná statistika lesů je možna jen za těchto předpokladů:

Předně je nutno, aby záznamy katastru byly uvedeny ve shodu se stavem skutečným. Katastr je základem statistiky lesů, má-li být statistika správnou, musí být správným její základ. Dnes stav katastru namnoze dávno a dávno se neshoduje se stavem skutečným. Nebude-li provedena celková revise katastru, hodlá ministerstvo zemědělství do připravovaného zákona o státním dohledu nad lesy vložiti ustanovení, dle něhož má býti sestaven dle jednotlivých katastrálních obcí podrobný soupis všech lesních pozemků, jakož i pozemků z důvodů hospodářských k zalesnění vhodných. Dále musí být ve všech lesích bez výjimky hospodařeno dle určitého plánu, všechny musí být zařízeny. Budou-li malé lesy sloučeny v družstva, je tento předpoklad lehce splnitelným. Dále bylo by nutno, aby zařízení dalo se všude dle jednotných zásad a aby při něm zjištěna byla všechna data, jež bude potřebí statisticky zjišťovat jednak pro mezinárodní ústav zemědělský, jednak pro naše speciální potřeby v rozměrech, jež určí výbor Statistické rady státní po slyšení lesnických odborníků. Výtahy ze zařízení bude nutno na zvláštních formulářích zasílati ihned prostřednictvím lesních inspekcí St. úř. statist., jenž je zpracuje a výsledky bude publikovati. Tím způsobem obdržíme každých 10 let úplná, přesná statistická data o poměrech lesů v naší republice. Vedle této statistiky v desíletých obdobích sestavované bude nutno každoročně sestaviti statistiku o naturálním i peněžním výnosu lesa. Za tím účelem je nutno, aby rok účtování byl stanoven všude jednotně a aby účtování materialii i peněz dalo se dle jednotných zásad. Současně s uzavřením účtů bylo by nutno každoročně zasílati způsobem právě zmíněným Státnímu úřadu statistickému vyplněný příslušný formulář.

Bude-li statistika lesů u nás vybudována na těchto základech, bude ku cti československé vědě a k prospěchu československého lesnictví.

¹⁰⁾ Viz o tom svrchu citovanou knihu Dra K. Šimana, jakož i článek ing. Korselta »Lesní družstva« v I. ročníku »Československého Lesa«.

Jaký by měl být rozsah a obsah právě zmíněných výkazů o stavu lesa a ročních výnosech lesa, o tom hodlám promluvit ve zvláštním článku, až budou publikovány výsledky našeho šetření z r. 1920.

*

Le premier relèvement statistique concernant l'état de la sylviculture en Bohême fut exécuté en 1875. Le Prof. Dr. Karel Kořistka, Président du Bureau de statistique d'agriculture et de sylviculture fit, dans la session de la Commission pour la statistique agricole et sylvicole du Royaume de Bohême, qui eut lieu le 9 décembre 1874, la proposition de dresser une statistique de la sylviculture en Bohême; il fit observer que, vu les conditions d'alors (1874), la statistique de la sylviculture en Bohême ne pouvait être exécutée qu'avec la collaboration libre des nombreux forestiers comprenant les choses. La Commission accepta les propositions du professeur Kořistka et élut un sous-comité chargé de dresser un questionnaire, qui fut adressé aux experts indiqués par l'Union des Forestiers Tchèques vers la fin de novembre 1875. Les questionnaires remplis devaient être retournés au plus tard jusqu'à la fin de 1876; cependant, c'est seulement vers la fin de 1880 que les données de tous les districts furent définitivement recueillies. Les résultats de ce relèvement ont été publiés en 1885 dans le livre »Přispěvky ku statistice lesů v Čechách« (»Pièces sur la statistique de la sylviculture en Bohême«) qui comprend une partie de texte et une partie tabellaire. La partie de texte contient une étude des conditions naturelles, une description des forêts d'après les propriétés et les essences des arbres, et enfin une exposition des méthodes d'entretien et de traitement — le tout écrit par le Prof. Dr. Kořistka — ainsi qu'une description de la productivité des forêts, des dégâts, des servitudes, des conditions de transport, de l'industrie du bois, des produits accessoires, de l'administration des forêts et de la situation des ouvriers, écrite par le Dr. J. Bernat. La partie tabellaire se compose de trois tableaux: I. Superficie forestière, d'après le registre permanent du cadastre (suivant l'état de 1875), d'après les catégories de propriétaires, d'après les massifs forestiers et les bois isolés, d'après les essences et enfin d'après le pourcentage de la superficie totale. II. Méthodes d'entretien et de traitement (haute futaie, taillis, exploitation continue et temporaire, aménagement méthodique et aménagement empirique, accroissement moyen annuel des forêts), et III. Rendement du bois (rendement du bois à brûler et du bois d'oeuvre, prix moyens du bois). Tous ces tableaux présentent les données d'après les districts judiciaires en Bohême, chacun des districts formant une unité de relèvement. Cette publication, à laquelle étaient joints deux cartes et quatre cartogrammes, fut une oeuvre de grand mérite dont on se souviendra toujours avec considération dans l'histoire de la statistique tchèque et de la science tchèque traitant de la sylviculture. Dans cette publication, la Bohême a reçu une description statistique détaillée et consciencieuse concernant la situation de la sylviculture à une époque où dans beaucoup d'autres pays et états on n'a pas même encore pensé à une statistique de la sylviculture.

Dans l'Autriche, à laquelle la Bohême était incorporée avant la guerre, les formulaires des aperçus pour la statistique sylvicole étaient prescrits par l'arrêté du Ministère de l'Agriculture du 26 janvier 1876 No 1083. Cet arrêté fut modifié par ceux du Ministère de l'Agriculture en date du 7 septembre 1901 No 16043, du 30

octobre 1901 No 27413 et du 10 octobre 1905 No 25.199. Conformément à ces derniers arrêtés, les aperçus de la statistique sylvicole contenaient les tableaux suivants: 1. forêts, d'après les catégories de propriété, 2. propriétés forestières au-dessus de 500 ha., 3. accroissement et diminution de la superficie forestière, 4. essences et méthodes d'entretien et de traitement, 5. productivité des forêts, 6. rendement en bois, 7. prix des produits forestiers, 8. produits accessoires les plus importants, 9. dégâts occasionnés par les influences atmosphériques et les insectes, 10. superficies forestières ayant besoin d'être protégées, 11. forêts protégées et défendues, 12. forêts chargées de servitudes, 13. autorisations de vente et répartition des forêts communales, 14. pépinières entretenues et subventionnées par les moyens publics, 15. subventions accordées par les moyens publics pour le reboisement, 16. personnel forestier, 17. gages des ouvriers, 18. voies fluviales pour le transport du bois, 19. scieries, 20. fabriques pour l'utilisation du bois.

L'aperçu No 1 doit être dressé par les géomètres officiels et les bureaux des contributions, les autres aperçus doivent être dressés par les techniciens forestiers appartenant aux administrations politiques. Pour recueillir les données nécessaires les techniciens forestiers doivent faire des propositions convenables aux administrations des districts autonomes, éventuellement ils doivent s'entendre directement avec les propriétaires des forêts et les administrations forestières. Les aperçus dressés doivent être adressés à l'inspectorat forestier territorial qui les contrôlera, fera corriger les fautes et divergences et enverra les tableaux au Ministère de l'Agriculture après en avoir fait la rédaction définitive. Les tableaux No 1, 2, 4, 5, 6, 8, 11, 12, 16—20 doivent être dressés tous les 5 ans, les autres tableaux chaque année.

Les données ont été publiées d'après les districts politiques dans l'annuaire »Statistisches Jahrbuch des Ackerbauministeriums«.

Il va sans dire qu'une statistique établie de cette manière ne pouvait être absolument exacte. De même les données concernant la superficie des forêts, dressées par les géomètres officiels et les bureaux de contributions, n'ont pas été correctes, car beaucoup de parcelles, inscrites dans le cadastre comme forêts, ont été changées peu à peu en d'autres cultures et vice versa, sans que ce changement ait été enregistré dans le registre du cadastre. Les autres données présentent encore moins de garanties d'exactitude. L'étendue des inspections forestières est trop grande pour prétendre que les inspections forestières recueillent et dressent les données suivant la méthode statistique, étant donné le travail considérable qui est à la charge de ces autorités, et le nombre relativement petit du personnel. La valeur des données acquises était donc très inégale. Un autre défaut consistait en ce que les données étaient publiées en totaux pour tout le district, alors qu'il eut été bien important de connaître séparément les données pour les forêts de l'Etat, pour les grandes forêts communales, pour les petites forêts communales, pour les grandes forêts privées, pour les petites forêts privées.

C'est pourquoi l'Office de Statistique d'Etat a résolu, d'accord avec la section de sylviculture du Ministère de l'Agriculture de faire à la Commission respective du Conseil de Statistique d'Etat la proposition, d'établir la statistique sylvicole sur des bases nouvelles et de faire exécuter au moins le premier relèvement concernant les forêts d'après une méthode statistique détaillée. La proposition a été acceptée et le 21 Avril 1920 il a été résolu que le relèvement devrait être exécuté par l'Office de Statistique d'Etat, à l'aide de questionnaires spéciaux envoyés aux

administrations des districts forestiers, par l'intermédiaire des inspections forestières. Comme unité d'enquête figure le district forestier. Le texte du questionnaire répond en majeure partie aux anciens tableaux autrichiens, afin que les résultats du relèvement puissent être comparés. Le texte du questionnaire sera modifié plus tard.

L'importance de cette méthode du relèvement consistait d'une part dans ce fait qu'on a pu obtenir des données exactes, d'autre part qu'il sera possible de publier les résultats du relèvement séparément d'après les différentes catégories de propriétés, ce qui a certainement une grande importance. Les administrations des districts forestiers devaient envoyer, dans un délai de 4 semaines, à l'inspection forestière respective, les questionnaires remplis; celle-ci était obligée de contrôler tous les aperçus, de faire corriger les questionnaires mal remplis et de les envoyer le plus tôt possible à l'Office de Statistique d'Etat.

Notre relèvement s'est heurté à de grands obstacles. Mais il a été encore plus difficile d'établir la situation des petites forêts. Il a été absolument impossible de relever la situation de ces petites forêts individuellement, à l'aide de questionnaires. Là, on a dû se contenter d'évaluations qui ont été faites d'après les districts judiciaires, séparément pour les petites forêts communales, pour celles appartenant aux églises, pour les forêts à propriétaires communs et pour les forêts privées. Les résultats du relèvement ne sont pas encore tout à fait dépouillés.

Une statistique internationale de la sylviculture n'a pas encore été exécutée. L'Institut International d'Agriculture à Rome ne s'est jamais occupé de la statistique sylvicole jusqu'à 1920. C'est seulement au cours de cette année qu'un mémoire*) écrit par le délégué de la Norvège, M. Anders Fjelstad, a été édité par ses soins et envoyé à tous les Etats participant à l'Institut International; en même temps l'Institut les a informés que, vu la grande importance de la production forestière, il va procéder à des études préalables visant la possibilité d'une organisation d'une statistique mondiale de la sylviculture. Il semble que ce soit le berceau de la statistique mondiale concernant la sylviculture, qui, sans doute, se développera jusqu'à atteindre la même importance que possède aujourd'hui la statistique agricole. Les statisticiens et sylvicoles tchécoslovaques accueilleront avec plaisir la proposition de Fjelstad et feront certainement tout pour assurer dans l'avenir à la statistique tchécoslovaque de la sylviculture la même place d'honneur qu'elle y a occupée jadis, aux environs de 1880.

---

*) Mémoire concernant l'organisation d'une Statistique mondiale de la sylviculture, ainsi que du commerce et de l'industrie connexes. — Rome 1921.

Dr. JAROSLAV JANKO:

POZNÁMKY K NAŠÍ CENOVÉ STATISTICE.

V době překotného zvyšování cen všech životních potřeb počala se veřejnost ohlížeti po měřítku, které nám udává přesně pohyb cenové hladiny, aby se tak objektivně mohlo rozhodovati o oprávněnosti výše mzdových požadavků, čili stanoviti, jak velkého zvýšení důchodů je třeba určité třídě obyvatelstva, má-li jí býti zachována táž životní míra, jako dříve, resp. má-li jí býti zaručeno aspoň existenční minimum. Začalo se tedy volati po vybudování indexových čísel cen potřeb životních v drobném prodeji.

Ministerstvo zásobování, sledujíc otázku potírání drahoty, zaznamenávalo v cenovém oddělení pravidelně ceny hlavních potravin v našem státě a uveřejňovalo je v přehledu ve svém věstníku. V čísle prvním II. ročníku ze dne 20. května 1920 pak byly otištěny také indexy.

Base pro cenové indexy nebyla dosti širokou, neboť pro nedostatek jiných pomůcek přihlíženo bylo v prvé řadě k cenám v Praze placeným, a posloužila proto čísla takto vypočítaná k přibližné orientaci. Mezitím vykonal Státní úřad statistický náležitě přípravy, zvláště organizační, aby šetření se mohlo prováděti tak, aby vyhovovalo všem požadavkům vědecké metody. Založil statistiku cenovou na zpravodajství městských úřadů v obcích s politickým úřadem I. instance a dělnických organizací, po případě jednotlivých dělnických důvěrníků. Každý z těchto zpravodajů sleduje ceny těch druhů zboží, které jsou ve formuláři jemu zaslaném uvedeny, po celý měsíc, aby byl s to udati na konci měsíce t. zv. nejčastější cenu, t. j. cenu, za kterou bylo spotřebiteli koupeno v dotyčném měsíci nejvíce jednotek určitého druhu zboží. Bylo třeba řešiti také otázky, týkající se způsobu zpracování. Mezi nimi nebylo zcela určitě rozhodnuto o těchto dvou: 1. Jest možno z nejčastějších cen původního materiálu počítati další (odvozené) nejčastější ceny? 2. Kterou dobu máme zvoliti za základnu našich indexů cenových?

Dotýkaje se první otázky p. Dr. J. Ryba (Čs. Statistický Věstník II., str. 185) uvádí několik mínění a příklad praxe švýcarského statistického úřadu. Vyvozuje pak, že jest možno míti za to, že číselné stanovení nejčastější ceny z řady nejčastějších cen původního materiálu má svoji význačnou a poměry cenové dobře charakterisující hodnotu — neboť je to cena vskutku placená — naproti arithmetickému průměru nejčastějších cen, při jehož vypočítávání se dojde zpravidla k číslům ne dost výrazným, ve skutečnosti nikdy nepřicházejícím. Ve prospěch tohoto náhledu dodává, že náš Státní úřad statistický výpočet nejčastější ceny proti švýcarskému statistickému úřadu značně modifikuje tím, že zdůrazní každou cenu při vypočítávání nejčastější ceny počtem obyvatelů příslušného místa jako váhou, že je to tedy cena placená největším počtem obyvatelstva.

Dle mínění, jež Žizek¹⁾ prohlašuje za převládající ve statistické theorii, jest možno z nejčastějších hodnot jakožto středních hodnot prvotních sestaviti pouze arithmetické a geometrické průměry jakožto další střední hodnoty, jestliže nejsou známy všechny členy původní řady.

Poněvadž Žizek v této souvislosti nemluví o statistice cenové a nejčastějších cenách jí zjišťovaných, ač některé obory statistiky zvláště jmenuje, vytýká p. Dr. Ryba, že by byla tato stránka věci vzhledem k odlišnému rázu tohoto odvětví statistiky zasluhovala bližšího vyjasnění. V dobrozdání, jež podala Masarykova Akademie

¹⁾ Die statistischen Mittelwerte, str. 270.

práce Státnímu úřadu statistickému o cenových indexech z pera p. prof. Dra V. Mildschuha, dotýká se autor otázky jen krátce, ale přece dává souhlas mínění, jež skutečně ve statistické theorii převládá.

Dnes dovozuje theorie, že v těchto případech je jedině oprávněným střed geometrický. Jádrem značně roztržitých vývodů jedné z nejnovějších knih²⁾ jest v tom, že v případě odhadů jest užívati středu geometrického, v případě, kdy máme co činiti s výsledky přesných měření, středu arithmetického.

Následujícími řádky chceme tedy blíže objasniti úvahami zcela jednoduchými, vyhýbajícími se složitějšímu aparátu matematickému, proč statistická theorie nepřipouští ani na poli statistiky cenové užívání nejčastější hodnoty, odvozené z nejčastějších cen původních.

Máme-li jistotu, že jsme stanovili nejčastější cenu z řady nejčastějších cen původního materiálu, pak není pochyby o tom, že jsme vybrali hodnotu význačnou vzhledem k tomu, že je to cena vskutku placená. Jak dobře charakterisuje cenové poměry určité oblasti, kterou reprezentuje, závisí na tom, v jakém poměru jest její četnost vzhledem k ostatním četnostem rozptýleným na ceny ve zbývajících zpravodajských místech této oblasti. Vždyť na př. jedna šestina úhrnné četnosti může připadat na nejčastější hodnotu a zbývajících pět šestin jest rozptýleno na ostatní nejčastější ceny. Zde nám nebude tato nejčastější hodnota charakterisovati cenové oblasti dobře, zvláště ne, když je to hodnota krajová neb blízko od kraje, není-li to tedy normální čili typická nejčastější hodnota, kolem níž se ostatní kupí.

My však nemůžeme míti vždycky jistotu, že nejčastější hodnota, kterou jsme z původní řady nejčastějších cen odvodili, neznačí všech členů, jest v s k u t k u nejčastější. Sestavme si schema, dle něhož bylo během jednoho měsíce prodáno jisté množství V určitého zboží (na př. masa hovězího) v ohraničené oblasti. Mějme v této oblasti p zpravodajských míst, a ceny, za něž v tomto měsíci bylo nějaké množství v_i^k tohoto zboží prodáno, buďtež x_i . Zpravodajové nám oznámí j e n c e n u n e j č a s t ě j š í. Dejme tomu, že známe množství jednotek za tyto ceny prodaných (jsou vyznačeny tiskem tučným); ostatní množství nám známa nejsou. Máme tedy pro tento druh zboží tabulku:

Za cenu	bylo prodáno v jednom měsíci ve zpravodajském místě							
	1	2	3	4	.....	k	.....	p
jednotek								
x_1		v_1^2				v_1^k		
x_2		v_2^2				v_2^k		
x_3			v_3^3					v_3^p
x_4	v_4^1					v_4^k		v_4^p
x_5		v_5^2	v_5^3	v_5^4				
.....								
x_i	v_i^1			v_i^4				
.....								
x_{n-1}	v_{n-1}^1			v_{n-1}^4		v_{n-1}^k		v_{n-1}^p
x_n			v_n^3	v_n^4				

²⁾ C. M. Walsch — The Problem of Estimation 1920.

tedy

$$v_{n-1}^k + v_{n-1}^1 < v_4^1 + v_4^k.$$

Je-li μ kladné, můžeme psát

$$v_{n-1}^k + v_{n-1}^1 + \mu = v_4^1 + v_4^k.$$

Jistě může nastati případ, že

$$v_{n-1}^p \geq v_4^p \text{ čili } v_{n-1}^p = v_4^p + \nu \text{ } (\nu \text{ kladné, v druhém případě ovšem } \nu = 0),$$

pak

$$v_{n-1}^4 > \mu - \nu.$$

Je-li při tom

$$\mu - \nu < v_i^4 \text{ čili } s_4 + v_{n-1}^4 < s_{n-1} + v_i^4,$$

pak hodnota x_4 není ve skutečnosti nejčastější, a tento případ může nastati zcela snadno.³⁾

Dáváme-li dále váhu $O_1, \dots, O_p$ určité ceně, musíme mítí tím větší jistotu, že je to hodnota nejčastější, čím větší je O (neboť dostává tím větší váhu hodnota nesprávná). To předpokládá tím přesnější pozorovatele a zpravodaje.

Jsou-li ta pozorování zcela přesná, pak docházíme zase k témuž závěru jako v případech předchozím. Některé ceny se neuplatní zcela, protože řadu do detailů neznáme, a některé dostanou váhu poměrně příliš vysokou, takže mohou hodnotu nejčastější ceny jistým směrem posunouti. Oč byla přidělena větší váha (četnost) ceně toho kterého zpravodajského místa, závisí na dispersi řady, jejíž členy, kdybychom je znali, by udávaly počet jednotek, které byly za jednotlivé ceny skutečně v určitém zpravodajském místě prodány, měřené vzhledem k nejčastější hodnotě.

Nám se však nabízí výpočet této střední hodnoty; v určité oblasti se prodá za období (měsíc) jisté množství každého druhu zboží. Oblast tato je representována p zpravodajskými místy, která mají celkem N obyvatelů. Poněvadž jsme oblastí vymezili tak, aby tvořily celky s hlediska hospodářského atd. stejnorodé, předpokládáme, že to množství každého druhu zboží se rozdělí po místech zpravodajských úměrně k počtu obyvatelstva v každém z nich; označme tento počet resp. $n_1, n_2, n_3, \dots, n_p$, při čemž $n_1 + n_2 + n_3 + \dots + n_p = N$.

Pravděpodobnosti rozdělení každého druhu zboží tedy jsou:

$$\frac{n_1}{N}, \frac{n_2}{N}, \frac{n_3}{N}, \dots, \frac{n_p}{N},$$

a ke každé z nich přísluší oznámená nejčastější cena

$$x_1, x_2, x_3, \dots, x_p,$$

tu se nám ihned jeví význam středu

$$\frac{n_1 x_1 + n_2 x_2 + \dots + n_p x_p}{N},$$

který byl nazván ve zprávách hospodářské zpravodajské stanice č. 1 »odvozený«.⁴⁾ Ten nám tedy spíše dává hodnotu charakteristickou pro celou oblast, než nejčastější hodnota, o níž nemůžeme s určitostí tvrditi, že je vskutku nejčastější. Státní úřad statistický také tuto hodnotu bere za základní pro výpočet indexů.

³⁾ Úvahu lze si usnadniti, sestavíme-li si tabulku svrchu obecně napsanou ze zvláštních čísel. třeba $p = 5, v_1 = v_2 = \dots = v_p = 100$.

⁴⁾ Jedná-li se při jistých problémech pravděpodobnostních na př. o výhru, jejíž výše se řídí dle toho, jaký případ nastane, tedy tak, že obnáší resp. $x_1, x_2, \dots, x_m$ dle toho, nastal-li zjev $z_1, z_2, \dots, z_m$, pak tato střední hodnota se nazývá »matematickou nadějí« toho, který na př. má na výhru nárok. Mnozí autoři pak užívají tohoto názvu přeneseně i při jiných příležitostech v též smyslu, jako střední hodnoty svrchu uvedené.

Výpočet geometrického středu by byl namahavější, ježto by vyžadoval, abychom logaritmus ceny násobili vždy počtem obyvatelstva ve zpravodajském místě, pak vytvořili odvozený střed, který by nám dával logaritmus geometrického středu. Výsledky by se příliš nelišily. Na př. arithmetický střed pro ceny brambor v únoru v druhé oblasti $A = 87.74$, geometrický $G = 81.80$, v květnu $A = 113.47$, $G = 105.66$.

Také bude nutno počítati později indexová čísla za delší dobu, zpravidla charakterisující celý rok za účelem srovnávání období ročních. Jak rozhoduje tuto otázku statistická theorie?⁵⁾

Buďte X_0 , X_t ceny na začátku a na konci uvažované periody, které nepodléhají vlivům, jež působí na vývoj cen jednotlivých druhů zboží a jsou výsledkem nějakého všeobecného popudu (impulsu) I , který působí na ceny všech druhů zboží. Předpokládejme, že malý impuls dI způsobí stále tutéž změnu v X , to znamená, že při určité volbě jednotky $dI = \frac{dX}{X}$. To je předpoklad podstatný.

Pak celý impuls v době t bude

$$I_t = \int dI = \int_{X_0}^{X_t} \frac{1}{X} dX = \log \frac{X_t}{X_0}$$

Označme nyní

$${}_1X_0, {}_2X_0, {}_3X_0, \dots$$

$${}_1X_t, {}_2X_t, {}_3X_t, \dots$$

ceny jednotlivých druhů zboží na začátku a na konci periody, a předpokládejme, že na ně působí kromě popudu I_t ještě zvláštní impulsy $i_1, i_2, \dots$

Pak
$$I_t + i_1 = \log \frac{{}_1X_t}{{}_1X_0}, \quad I_t + i_2 = \log \frac{{}_2X_t}{{}_2X_0}, \dots$$

a pro n druhů
$$\Sigma \log \frac{x_t}{x_0} = n I_t + \Sigma i,$$

Je-li $\Sigma i = 0$, t. j. tehdy, když střed speciálních popudů se rovná nule, pak

$$\Sigma \log \frac{x_t}{x_0} = n \log \frac{X_t}{X_0}.$$

Tedy $\frac{X_t}{X_0}$ se rovná geometrickému středu hodnot $\frac{{}_1X_t}{{}_1X_0}, \frac{{}_2X_t}{{}_2X_0}, \dots$

K otázce, který rok má býti volen za základní, odpovídá účel indexů: umožnění snadné přizpůsobení mezd a platů změnám hodnoty peněz. Může tedy býti zjištěn obnos, jehož by bylo bývalo před válkou potřebí k docílení téže životní míry, která zjištěna nyní, jak navrhuje prof. V. Mildschuh. Ale rozhodujícím pro naši základnu indexových čísel musí býti její pevnost t. j. stabilita řad jednotlivých oblastí.

Než provedeme výpočet příslušných poměrných čísel stability popisujících, musíme se o tomto předmětu, v naší literatuře dosud nedotčeném, zmíniti poněkud obecněji.⁶⁾

Představuje-li nám nějaká statistická řada intensity jistého zjevu, opětovně pozorovaného, na př. v posloupnosti časové, můžeme na ní stanovit stoupání, klesání, maxima, minima a t. d., čili totéž, co můžeme říci o průběhu nějaké funkce.

⁵⁾ Viz také prof. A. L. Bowley — An Index of the physical volume of production — The economic Journal Vol. XXXI. č. 122.

⁶⁾ Odvození podáváme dle E. Czuber: Beitrag zur Theorie statistischer Reihen, — Versicherungswissenschaftliche Mittheilungen. N. F., 9. B., 2. H.

Můžeme však obrátiti pozornost jen na rozdíly mezi jednotlivými členy řady, tedy na variabilitu zjevu bez ohledu na čas. To nás právě zajímá na př. při cenách určitého druhu zboží v zpravodajských místech jedné oblasti.

Tu vzniká otázka po míře této variability určité statistické řady, čili parametru, nebo indexu variability, jak jej nazval Gini. Tímto předmětem se zabývali v poslední době hlavně italští statistikové, především Corrado Gini⁷⁾ a pak E. Czuber.

Mějme statistickou řadu, jejíž členy jsou seřazeny postupně dle velikosti

$$x_1, x_2, \dots, x_n.$$

Nanášíme-li na polopaprsek od počátku O úsečky délky úměrné těmto členům, padnou koncové body na jistou úsečku AB tohoto polopaprsku, kterou nazveme rozpětím variace.

Naším účelům dostačí zabývatí se jen koncovými body uvnitř úsečky AB a abstrahovati od toho, co leží před A . Tím se tedy mění význam

$$x_1, x_2, \dots, x_n$$

v ten smysl, že jsou nyní abscissami koncových bodů vzhledem k bodu A . V případech pak, kde je třeba, připojí se k výsledku délka úsečky ležící před A .

Pojem variability souvisí se vzájemným rozdílem jednotlivých členů: míra její bude záviset nejen na rozpětí variace, nýbrž také na rozložení koncových bodů na AB . Variabilita je na př. jiná, když se body kupí ke koncovým bodům A a B , než když se hromadí kolem jednoho bodu mezi nimi; v prvním případě se vyskytují většinou velké difference, v druhém mají převahu malé.

Tato úvaha vede v prvé řadě k tomu, abychom vzali střední hodnotu absolutních difference všech párů hodnot za míru variability. Nerí to samozřejmě jediná možnost k posuzování variability, lze k tomu užiti také rozdílů jednotlivých členů a nějakou hodnotu uvnitř intervalu (hodnota vně intervalu nepřichází v úvahu, viz Czuber).

Z praktických důvodů zvolíme za takovou hodnotu tu, která zároveň nám může charakterisovati materiál s jiného hlediska. To je zvláště arithmetický střed, nejčastější hodnota a čítaný střed (median). Zůstaneme-li při těchto, dostáváme tři míry pro variabilitu:

1. střední absolutní rozdíl členů řady Δ
2. střední odchylka jejich od arithmetického středu τ_A
3. střední odchylka jejich od čítaného středu M , označme ji τ_M

Kdybychom užili vyšších mocností rozdílů, na příklad druhých, měli bychom další

4. střední charakteristickou odchylku od arithmetického středu μ_A .

Gini a jeho žáci dávají přednost první míře, poněvadž je nejpřirozenější a nezávádí do věci cizího elementu.

Odvodme si nyní výraz pro Δ , kterého chceme pak v dalším užiti. —

Mějme tedy řadu hodnot neklesajících

$$x_1, x_2, x_3, \dots, x_i, x_{i+1}, \dots, x_n,$$

⁷⁾ C. Gini, Sulla variabilità dei due sessi alla nascita e nelle età adulte. Cagliari 1910. — G. Dettori, Contributo allo studio della variabilità dei prezzi. — F. Vinci, Sulle variazioni dei prezzi. (Rivista delle Società Commerciali, Roma, Athenaeum aprile 1919.). — F. Vinci, Sui coefficienti di variabilità. (Metron No. 1., 1921.).

čili platí

$$x_i \leq x_{i+1}$$

Utvořme si všechny difference jednoho člena, třeba x se všemi ostatními i s ním samým, tedy

$$\begin{array}{ll} x_i - x_1 & x_{i+1} - x_i \\ x_i - x_2 & x_{i+2} - x_i \\ \cdot & \cdot \\ x_i - x_{i-1} & x_n - x_i \\ x_i - x_i & \end{array}$$

jejich součet je

$$x_i + x_{i+1} + \dots + x_n - (n-i+1)x_i + (i-1)x_i - x_1 - x_2 - \dots - x_{i-1}$$

Přičteme-li vhodně x_i a zároveň odečteme, obdrží řada vhodnější tvar —

$$x_i + x_{i+1} + \dots + x_n - (n-i+1)x_i + i x_i - x_1 - x_2 - \dots - x_i$$

Vypíšeme-li tyto součty pro $i = 1, 2, \dots, n$, máme sestaveny všechny absolutní difference:

$$\begin{array}{l} x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n - n x_1 \quad + 1 x_1 - x_1 \\ x_2 + x_3 + \dots + x_n - (n-1) x_2 + 2 x_2 - x_1 - x_2 \\ x_3 + \dots + x_n - (n-2) x_3 + 3 x_3 - x_1 - x_2 - x_3 \\ \cdot \\ x_n - 1 x_n \quad + n x_n - x_1 - x_2 - x_3 - \dots - x_n \end{array}$$

Máme je nyní sečísti. Vidíme ihned, že součet všech kladných hodnot je dvojnásobkem součtu prostředního sloupce kladných hodnot a rovněž součet všech záporných veličin je dvojnásobkem součtu záporných veličin druhého prostředního sloupce, takže celkem dostáváme:

$$2 \left(\begin{array}{l} n x_n + (n-1) x_{n-1} + (n-2) x_{n-2} + \dots + x_1 \\ - x_n - 2 x_{n-1} - 3 x_{n-2} - \dots - n x_1 \end{array} \right)$$

což jest dále

$$2 \{ (n-1)x_n + (n-3)x_{n-1} + (n-5)x_{n-2} + \dots + (5-n)x_3 + (3-n)x_2 + (1-n)x_1 \}$$

Při sudém n jsou střední členy:

$$+ 1 x_{\frac{n}{2}+1} - 1 x_{\frac{n}{2}}$$

při lichém n střední člen se rovná nule

$$0 \cdot x_{\frac{n+1}{2}}$$

Součet všech difference je tedy uveden na tvar:

$$2 \{ (n-1)(x_n - x_1) + (n-3)(x_{n-1} - x_2) + (n-5)(x_{n-2} - x_3) + \dots \};$$

konečný člen jest $1 \left(x_{\frac{n}{2}+1} - x_{\frac{n}{2}} \right)$ a to při n sudém a $2 \left(x_{\frac{n+3}{2}} - x_{\frac{n-1}{2}} \right)$ při n lichém.

Difference v tomto výrazu se vyskytující jsou tvořeny ze členů řady symetricky postavených a jejich koeficienty značí počet stupňů (hodnot) mezi nimi ležících; označíme-li tento počet

$d_i = d_{n+1-i}$ pro dvojici hodnot x_i, x_{n+1-i} , pak můžeme symbolicky psát poslední výraz:

$$2 \sum d_i (x_{n+1-i} - x_i) \text{ a součet jde od } i = 1 \text{ do } i = \frac{n}{2} \text{ nebo } \frac{n-1}{2}$$

dle toho, je-li n sudé nebo liché.

Také lze ovšem výpočet provést tak, že i proběhne všechny hodnoty od 1 do n ; pak se ovšem každá difference vyskytne dvakrát a to jednou pozitivně, podruhé negativně, je tedy nutno podruhé vzít hodnotu absolutní.

Můžeme pak psát:

$$\sum_1^n d_i |x_{n+1-i} - x_i|$$

Tvoříme-li difference každého člena s každým jiným, máme celkem $n(n-1)$ dvojic, a tedy

$$= \frac{1}{n(n-1)} \sum_1^n d_i |x_{n+1-i} - x_i|$$

Kdybychom tvořili difference každého člena s každým jiným a také se sebou samým, byl by jich počet n^2 a tedy

$$\Delta' = \frac{1}{n^2} \sum_1^n d_i |x_{n+1-i} - x_i|$$

Nezáleží na tom, kterou hodnotu volíme, neboť je mezi nimi relace závislá jen na počtu členů

$$\Delta' = \frac{n-1}{n} \Delta$$

Výraz pro Δ k našim účelům ještě poněkud upravíme.

Je zřejmo, že počet stupňů d_i mezi dvěma symetricky ležícími členy se rovná dvojnásobnému počtu stupňů ležících mezi každým z nich a čítaným středem; označíme-li tento počet m_i , pak jest

$$d_i = 2m_i = 2m_{n+1-i}$$

Rozložíme každou difference dvou symetricky položených členů ve dvě, pomocí medianu (čítaného středu) tedy tak, že

$$|x_{n+1-i} - x_i| = |x_i - M| + |x_{n+1-i} - M|$$

a následkem toho:

$$d_i |x_{n+1-i} - x_i| = 2m_i |x_i - M| + 2m_{n+1-i} |x_{n+1-i} - M|$$

Probíhá-li nyní i řadu hodnot 1, 2, ..., n , vyskytne se napravo každý člen dvakrát; na př. $2m_1 |x_1 - M|$ obdržíme na pravé straně z prvního členu při $i = 1$ z druhého při $i = n$ a nijak jinak; v důsledku toho pak

$$\Delta = \frac{4}{n(n-1)} \sum_1^n m_i |x_i - M| \quad (2)$$

Máme-li řadu, jejíž členy se vyskytují s různou četností, na př. člen x_i v počtu z_i , náleží tedy dřívější řadě hodnot

$$x_1, x_2, x_3, \dots, x_i, \dots, x_s, \quad (3)$$

které značí intensitu zjevu, řada četností

$$z_1, z_2, z_3, \dots, z_i, \dots, z_s$$

$$n = \sum_1^s z_i;$$

tímto způsobem dostáváme však tvar tabulky rozptylu četností kolektivního předmětu.

Odvoďme nyní výraz pro střední difference Δ .

Mysleme si každý člen řady (3) tolikrát napsaný, kolik obnáší jeho četnost; tak dostaneme řadu n jednoduchých členů. Očíslujeme-li nyní tyto členy postupně, obdrží poslední člen skupiny x_i číslo v_i ; pak mají členy této skupiny indexy $v_i - z_i + 1$, $v_i - z_i + 2$, ..., v_i .

Počet stupňů, které jsou mezi těmito členy a čítaným středem M , se pohybuje, při lichém n mezi

$$\frac{n+1}{2} - v_i \text{ a } \frac{n+1}{2} - v_i + z_i - 1 \quad (4)$$

poněvadž v tomto případě člen s indexem $\frac{n+1}{2}$ je právě medián.

Při sudém n padne mezi členy s indexem $\frac{n}{2}$ a $\frac{n}{2} + 1$; dejme mu v tomto případě fiktivní index $\frac{n+1}{2}$, pak je počet stupňů mezi ním a členy skupiny x_i v těchže mezích, jak stanoveno výrazy (4).

Místo abychom nyní každému členu dali příslušný počet stupňů, můžeme dáti všem střední počet stupňů, t. j.

$$m = \frac{n+1}{2} - v_i + \frac{z_i - 1}{2}$$

Při lichém n jest $\frac{n+1}{2} - v_i$ počet stupňů mezi x_i a čítaným středem, který tedy máme zvětšiti o $\frac{z_i - 1}{2}$.

Při sudém n jest $\frac{n}{2} - v_i$ počet stupňů mezi x_i a čítaným středem, který v tomto případě zvětšíme o $\frac{z_i}{2}$.

Tím dostáváme z rovnice (2) výraz Δ

$$\Delta = \frac{4}{n(n-1)} \sum_{i=1}^s m_i z_i |x_i - M| \quad (5)$$

Czuber udal také způsob, jakým můžeme výpočet vhodně tabelovat, aby všechna potřebná čísla se v tabulce objevila.

My chceme nyní stanovit variabilitu v určité oblasti pro jednotlivé měsíce od ledna do května určitého druhu zboží, abychom zjistili, je-li v potřebných mezích stálou a jak je asi daleko od theoretické hodnoty.⁸⁾

Abychom osvětlili na příkladě užití vzorce (5) pro výpočet střední hodnoty diferencí, zvolíme si ceny bramborů v květnu 1921 v oblasti II (Česká nížina — širší Polabí).

Sestavíme si pak tabulku (A), která obsahuje ve sloupci (2) a (3) to, co v nauce o souborech obsahuje tabulka rozptylu četností.

⁸⁾ Zvolili jsme si oblast druhou proto, že tam byl největší počet zpravodajských míst; podrobné seznamy cenové dal nám ochotně k dispozici p. Dr. B. Hanosek.

Ceny brambor v květnu 1921 v oblasti II. (Tabulka A)

i	x_i	z_i	s	$\frac{n}{2} - s$	$\frac{z_i}{2}$	m_i	$ x_i - M $	$z_i x_i - M $	$m_i z_i x_i - M $	$z_i \cdot x_i$
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	60	54	54	1.007	27-	1.034-	40	2.160	2,233.440	3.240
2	70	205	259	802	102.5	904.5	30	6.150	5,562.675	14.350
3	72	30	289	772	15-	787-	28	840	661.080	2.160
4	73	217	506	555	108.5	663.5	27	5.859	3,887.446.5	15.841
5	75	136	642	419	68-	487-	25	3.400	1,655.800	10.200
6	80	189	831	230	94.5	324.5	20	3.780	1,226.610	15.120
7	84	10	841	220	5-	225-	16	160	36.000	840
8	90	109	950	111	54.5	165.5	10	1.090	180.395	9.810
9	100	377	...	...	...	...	0	0	0	37.700
10	120	28	795	266	14-	280-	20	560	156.800	3.360
11	130	59	767	294	29.5	323.5	30	1.770	572.595	7.670
12	140	48	708	353	24-	377-	40	1.920	723.840	6.720
13	150	322	660	401	161-	562-	50	16.100	9,048.200	48.300
14	160	47	338	723	23.5	746.5	60	2.820	2,105.130	7.520
15	180	115	291	770	57.5	827.5	80	9.200	7,613.000	20.700
16	200	115	176	885	57.5	942.5	100	11.500	10,838.750	23.000
17	250	61	61	1.000	30.5	1.030.5	150	9.150	9,429.075	15.250
n = 2.122								76.459	55.930.836.5	241.781

x_i jsou všechny různé ceny, které byly hlášeny v květnu 1921 z této oblasti a z jsou příslušné četnosti (krácené stem) dle počtu obyvatelstva.

Především se nám jedná o to, abychom si stanovili čítaný střed (median).

Za tím účelem si sečteme sloupec (3), abychom zjistili n , které jest tu sudé.

Nyní si utvoříme číselné součty s a s' t. j.

$$\begin{aligned} s_1 &= z_1 & s'_1 &= z_n \\ s_2 &= z_1 + z_2 & s'_2 &= z_n + z_{n-1} \\ s_3 &= z_1 + z_2 + z_3 & s'_3 &= z_n + z_{n-1} + z_{n-2} \\ & & & \dots \end{aligned}$$

tedy součty shora i zdola a pokračujeme tak dlouho, až přijdeme k poslednímu číslu, které je ještě menší než $\frac{n}{2} = 1061$, tak přijdeme k $i = 9$ a čítaný střed je tedy $M = 100$. Obsah ostatních sloupců je jasný z hlavičky, jen ještě zvláště pozname-

nejme, že $m_i = \frac{n}{2} - s_i + z_i$ v našem případě n sudého.

Ze součtu sloupců (10) a (3) dostáváme dle formule (5)

$$\Delta = \frac{4.55.930.836.5}{2122 \cdot 2.121} = 49.71$$

Rozpětí variace $a = 190$.

Ze součtu sloupce (11) a (3) dostáváme arithmetický střed

$$A = \frac{241781}{2122} = 113.47$$

Součet sloupců (9) a (3) pak dává střední odchylku od středu čítaného M

$$\eta_M = \frac{76459}{2122} = 36.50$$

Střední odchylka od arithmetického středu se dá také snadno z tabulky odvoditi, poněvadž A je o 13.47 větší než M , je tedy v $950 + 377 = 1327$ případech $A - x$ o 13.47 větší než $M - x$, v ostatních 795 případech zase $x - A$ o též obnos menší. Převyšuje tedy součet absolutních odchylek od arithmetického středu součet absolutních odchylek od medianu o

$$(1327 - 795) 13.47 = 7166.04$$

je tedy

$$76459 + 7166.04 = 83625.04$$

a střední odchylka

$$\eta_A = \frac{83625.04}{2122} = 39.40$$

Z hodnot takto vypočítaných si můžeme nyní stanovit čísla poměrná

$$\frac{\Delta}{a} = 0.2616, \frac{\Delta}{\eta_M} = 1.361, \frac{\Delta}{\eta_A} = 1.261.$$

Vypočteme-li si uvedeným způsobem tato poměrná čísla pro všechny měsíce leden až květen, dostáváme pro variabilitu cen brambor:

měsíc	$\frac{\Delta}{a}$	$\frac{\Delta}{\eta_M}$	$\frac{\Delta}{\eta_A}$
leden	0.259	1.295	1.280
únor	0.251	1.462	1.329
březen	0.405	1.202	1.175
duben	0.207	1.428	1.331
květen	0.262	1.361	1.261

Obdobně jsme také vypočetli poměrná čísla pro ceny masa hovězího, čímž dostáváme tabulku:

leden	0.347	1.549	1.000
únor	0.276	1.273	1.256
březen	0.306	1.203	1.120
duben	0.381	1.332	1.327
květen	0.251	1.297	1.294

K posouzení hodnot $\frac{\Delta}{a}$ si uvědomíme pravidlo nauky o souborech, že rozpětí variace je přibližně šestkrát větší než rozptyl, který je určen hodnotou μ_A . Poněvadž mezi hodnotou μ_A a Δ není velkého rozdílu, můžeme očekávat, že $\frac{\Delta}{a}$ nebude daleko od hodnoty $\frac{1}{6} = 0.166$.

Této hodnotě se velmi dobře přiblížil výsledek za měsíc duben pro ceny brambor. Na druhé straně však právě v dubnu se objevuje pro ceny masa hovězího největší odchylka od normální hodnoty.

Nebylo by nutno, aby tato čísla byla zvláště blízko theoretické hodnotě, spíše požadujeme, aby poměrná čísla $\frac{\Delta}{a}$, $\frac{\Delta}{\eta_M}$, $\frac{\Delta}{\eta_A}$ byla v jistých mezích konstantní pro každou oblast. Tomu však dosud tak není a nelze proto doporučit, aby byly vzaty za základ definitivních cenových indexů ceny z ledna 1921, nýbrž raději vyčkati, až se věc dostane ze stadia vývoje, t. j., až bude počet zpravodajských míst ustálenější a zpravodajské zkušenosti větší. Bylo by snad spíše možno vzít za základ ceny v lednu 1922. Změna základního roku se stává významnou jen v případě, že je vzat za základ rok abnormální, nebo když ceny se pohybují velmi nepravidelně. Rozbor této otázky by nás vedl nyní příliš daleko⁹⁾; naskytne se však jistě brzo příležitost, abychom se jí theoreticky zabývali.

Zcela obdobné otázky bude nutno také řešit při statistice mzdové.

⁹⁾ Velmi obšírné pojednání o tom v Dictionary of Political Economy — Palgrave.

Dr. CYRIL ČECHRÁK:

STATISTIKA DOMÁCÍCH ÚČTŮ.

Ke konci minulého roku zahájila Hospodářská zpravodajská stanice¹⁾ akci, aby si opatřila rodinné účty od rodin dělnických a úřednických. Naléhala na to potřeba zjistiti koeficient vážení pro maloobchodní indexy. Zprvu bylo nutno se spokojiti se zcela nepatrným počtem rodin, ale během několika měsíců, dík pomoci odborových organizací dělnických a úřednických, počet rodin zasílajících pravidelně týdně své domácí účty zapsané ve spotřebních knížkách rostl, ač ovšem zase postupem doby mnoho z těch, které s chutí začaly, zase odřeklo. Předkládáme zpracování části knížek za čtvrt roku, eventuálně za půl roku. K této publikaci budiž úvodem těchto několik poznámek:

Zásady statistiky domácích účtů.

Hned pokud se týče terminologie dlužno upozorniti, že často se zaměňují tak zv. rodinné budgety s rodinnými účty. Budget je methoda starší, jest to získávání dat o spotřebě dotazníky. Jest samozřejmo, že dotazovaný odpovídá z paměti a že z veliké většiny jeho odpovědi nejsou přesně doloženy číselně, nýbrž spíš obsahují údaje okrouhlé. Proti tomu při methodě rodinných účtů rodina do spotřební knížky zapisuje každý den při živé paměti své výdaje, nečekajíc teprve na to, až bude dotázána na určitý výdaj a nevyplňujíc jenom formulář, jenž ne vždycky se hodí na všechny výdaje. Proto chápeme, když prof. Bücher²⁾ ostře zavrhuje methodu budgetní, při tom výrazně charakterisuje dva hlavní představitele této metody, Le Playe a Schnapper Arndta: »Le Playovi šlo o to, zjistiti, jakou životní míru umožňuje určitý příjem dělnické rodině. Přál si získati průměrná čísla a pro taková vyčíslení je oprávněn název budget. Schnapper Arndt naproti tomu dával důraz na to, aby byly zjištěny skutečné příjmy a výdaje za určité, nedávno uplynulé, časové období. Ale pokládal také za dostatečné, byly-li jednotlivé údaje opatřeny co možná pronikavými dotazy u hlavy rodiny a jeho manželky a přiznával zápiskům dotazovaného nejvyšší význam druhotného kontrolního prostředku. Jeho vyčíslení nebyla o nic méně budgety než Playova, neboť byla z největší části zjištěna z paměti dotazovaného a nemohla nikdy správně ukazovati, co skutečně spotřebovali, nýbrž co pokládali za nutné ke spotřebě, co se jim zdálo normálním.«

K tomu dlužno poznamenati, že tento soud, pokud se týče Schnapper Arndta, je poněkud tvrdý. I Schnapper Arndt³⁾ cení si knížek, ale v některých svých šetřeních musel počítati s obyvatelstvem tak nízké životní míry a tak malé inteligence, že vědomě nemohl použití této metody a nezbylo mu, než zjišťovati data pracným pozorováním a dotazy. Je ovšem jisto, že pro statistické práce představují domácí účty, jsou-li skutečně svědomitě sepisovány do spotřebních knížek, opravdu materiál autentický, věrný a ke zpracování orgány statistickými také poměrně nejvhodnější. Ovšem svědomitost je předpoklad, jehož ne vždy lze docíliti a pak ovšem nutno se zase vrátiti k methodě dotazníkové. A vůbec neobejdeme se nikdy bez dotazníků jako druhotného prostředku ani při sebe lépe vedených knížkách. Methoda dotaz-

¹⁾ Dr. B. Hanosek: Hospodářská zpravodajská stanice (Československý statistický věstník seš. 4—5, roč. 1921).

²⁾ K. Bücher: Die Entstehung der Volkswirtschaft: Haushaltsbudgets- oder Wirtschaftsrechnungen. Tübingen, 1920.

³⁾ G. Schnapper-Arndt: Sozialstatistik. Lipsko, 1908.

niková podrží také svůj význam při zjišťování spotřebních dat zcela omezeného rozsahu, jak je oblíbeno v Americe, často ovšem za tím účelem, aby se dodatečně jistými statistickými daty potvrdila některá duchaplná pozorování autorů. Na př. S. N. Patten,⁴⁾ profesor národního hospodářství na universitě pensylvánské, se pokouší vyjádřit rozdíly mezi životními standardy a životními ideály v obleku srovnáváním výdajů samostatných úředníků z Philadelphie z rodin domorodých a z New Yorku z rodin přistěhovalců za jich nejlepší oblek a klobouk.

Odpovědi 12 dotázaných z Philadelphie vykazují průměrnou cenu nejlepšího klobouku 13 doll. (rozpětí: 6 doll. nejnižší cena, 10 doll. nejvyšší cena) a průměrnou cenu nejlepšího obleku 28 doll. (rozpětí 15 doll. nejnižší cena, 60 doll. nejvyšší cena), 12 dotázaných z New Yorku vykazuje průměrnou cenu nejlepšího klobouku 4 doll. (rozpětí 1—8 doll.) a průměrnou cenu nejlepšího obleku 20 doll. (rozpětí 10—30 doll.).

Statistika rodinných účtů původu českého jest zastoupena jen velkou prací prof. Engliše⁵⁾ o spotřebním hospodářství 65 rodin moravských učitelů bezprostředně před válkou. Mnoho užitečného pro naše poměry předválečné podává též práce vídeňského ministerstva obchodu z r. 1916 o poměrech dělnických ve Vídni.⁶⁾ Tyto práce byly konány za šťastných okolností, jimž ještě dlouho se nebudou těšiti podobná šetření v naší republice, totiž za ustálené životní míry. Je ovšem nemožno tápat úplně ve tmách, zahrnouti šetření rodinných účtů z důvodů neustálených poměrů drahotních a dáti přednost odhadům úplně libovolným. Nutno však konstatovati otevřeně, že naše šetření je hned od počátku zatíženo touto nemocí doby a že tak jeho závěry, i když bychom vždy připustili naprostou správnost získaného materiálu, mají cenu jistě jen pro dobu nejbližší. Jejich cena trvalá je ovšem v methodické průpravě, připravující cestu statistice domácích účtů pro příští dobu hospodářské stabilisace. Tato okolnost, a tím přicházíme k zásadním otázkám, může nám zároveň odůvodniti, proč nepokládáme za methodický poklesek uveřejnění spotřeby za čtvrt nebo půl roku.

Otázka, jak dlouho vésti knížky, je jednou z nejdůležitějších. Správně praví Schnapper Arndt v cit. díle, že záleží na cíli. »Přesné pozorování po krátký čas, měsíc, týden, několik dnů není bezcenné, nevydává-li se za nic více a za nic jiného, než čím skutečně jest, nedělají-li se přehnané závěry.«

Jisto jest, že se u theoretiků a praktiků statistiky rodinných účtů ustálilo mínění, že čím delší pozorování, tím lepší, ale rozhodně rok je taková spotřební časová jednotka, jež může býti pokládána, aspoň pokud se týče spotřeby potravin, paliva, světla, za směrodatnou. Ovšem, pokud se týče spotřeby oděvu, ani celý rok neumožní správný odhad velikosti této spotřeby, a dokonce již ne u nábytku, takže chápeme krajní mínění na př. Güntherovo,⁷⁾ jež přikládá vysokou cenu spotřebním datům od docela malého počtu rodin nebo dokonce jen od jediné rodiny, jen když

⁴⁾ S. N. Patten: The standardisation of family life (The Annals of the American Academy of political and social science XLVIII. The cost of living). Philadelphie 1913.

⁵⁾ K. Engliš: Theorie statistiky spotřebního hospodářství. Spotřební hospodářství 65ti učitelských rodin na Moravě z r. 1913/14. Brno, 1917.

⁶⁾ Wirtschaftsrechnungen und Lebensverhältnisse von Wiener Arbeiterfamilien (zvl. čís. »Soziale Rundschau«, 1916).

Podrobná data o literatuře, týkající se statistiky rodinných účtů, jsou ve stati S. Bauera v Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 3. vydání, (heslo Konsumtion), v knize Englišově a v Schnapper-Arndtově Sozialstatistik. O nové revuální literatuře z tohoto oboru v Americe obsahuje hojná sdělení stat: M. L. Stecker: »Family budgets and wages« v »The American Economic Review« 1921, č. 3.

⁷⁾ Adolf Günther: Lebenshaltung des Mittelstandes. (Schriften des Vereines für Sozialpolitik, 146. sv.) Lipsko, 1920.

jsou za dobu velmi dlouhou, zejména za celá desetiletí; za to přikládá malou cenu i velikému počtu rodinných účtů, ale za dobu krátkou. Jsem však toho mínění, že v době hospodářsky neustálené, kdy není ustálena ani jakost a množství potravin, ani jakost a množství spotřebovaného oděvu, kdy drahotní poměry přivodily minimální spotřebu nábytkového zařízení, omezující se na nejmenší nutnou míru nákupu a vyčkávající poklesu cen, a kdy ceny bytu jsou na jedné straně nepřírozeně stlačeny bytovými zákony a na druhé straně vyšroubovány do výše lichvou, spotřeba tolik kolísá, že výkazy za kratší dobu, byť i rázu více průpravného a symptomatického, jsou úplně oprávněny. Naléhají na to také hlasy z praxe, jež žádají index životních potřeb, nechtějící čekat až na výsledek dlouhého zjišťování spotřebními knížkami, nejméně snad jednoročního a pak zkušenosti samotného úřadu s rodinami vedoucími knížky, které sice vedou rády knížky krátkou dobu, ale věsti je delší dobu nejsou zpravidla ochotny. A přece nelze ani materiál od těchto rodin, které vedly knížky jen po několik měsíců a který byl s takovou nákladností sebrán, pokládati za bezcenný a snad jej nezpracovati jenom proto, že netrvalo šetření aspoň rok.

Pokud se týče názoru Günterova, má v sobě pro statistiku domácích účtů v době hospodářsky ustálené mnoho správného, zakládá se na pronikavé úvaze o úloze, jaká přísluší zákonu velikých čísel ve statistice životní míry a spotřeby. Günter v cit. spise poukazuje, že zmenšení neodvratných pozorovacích chyb hromaděním materiálu lze očekávat jen velmi podmíněčně, že každý spotřebitel žije svůj spotřební život dle váhy, ceny, kalorií určitých potravin, příliš individuálně, že každá domácnost jest nová, zcela samostatná, veličina a jednotlivé spotřební akty různých rodin nejsou něco stejnoznačného a že by jimi nebyly ani tehdy, kdyby šlo o statistiku rodin stejného povolání, stejného počtu členů a vnějších okolností co nejpodobnějších. Zákon velikých čísel s jeho nivelizační tendencí může platiti především uvnitř jednotlivých domácností a předpokládá, že vedení domácích účtů trvá dosti dlouho. »Je to velké nedorozumění, věříme-li, že lze délku času vedení knížek a přesnost tohoto vedení nahraditi rozšířeným počtem rodin. Desíletí vedeným domácím účtům jediné rodiny jest s toho stanoviska dáti přednost před hromadnými šetřeními, oblíbenými v anglo-saské statistice. Uvnitř jednotlivých domácností má zákon velkých čísel pevnou platnost, neboť již den po dni pokračující zápisy působí výchovně ve smyslu vyrovnávání omylů.«

Jsem toho mínění, že nelze uplatniti zákon velikých čísel jen na zjevy spotřební uvnitř rodiny, neboť pak by nebyla vůbec možná spotřební statistika, ale ovšem nutno žádati důkladnost v obou směrech. Günter sám je v praxi menším skeptikem, neboť se ve své knize spokojuje zpracováním rodinných účtů 60 rodin za jeden rok.

Hlavním cílem vedení statistiky rodinných účtů jest podati rozhled o sociálních a hospodářských poměrech rodin méně dobře situovaných, omezených svým důchodem na úzkou životní míru, prostou každého luxu, jež si mohou dovoliti vrstvy s velikými prostředky důchodovými. Tím jest již dáno, že i když není rodina rodině zcela podobná, přece nevystupují tyto rodiny z určitého širě pojatého rámce průměrnosti výdejového hospodářství a statistika jejich výdajů a příjmů není tedy prázdným pojmem.

Indexy nákladů životních v cizině.

Již před válkou, ale zejména během válečného období bylo použito materiálu získaného spotřebními knížkami k měření drahoty životních potřeb (hlavně v Anglii, Švýcarsku, Holandsku). Užití rodinných účtů k měření drahoty souvisí s methodou

vážených maloobchodních cenových indexů; spotřební knížky a rodinné účty podaly rozvrhem výdajů a konstatováním spotřeby koeficient vážení pro vážený maloobchodní index.

Tím přicházíme k důležitému bodu, k rozcestí, jež může význam metody spotřebních knížek buď zeslabit anebo zvýšit. Jde tu o otázku projednávanou nyní zejména statistiky švýcarskými, zda k měření drahoty má být použito indexových neb drahotních čísel, k nimž byl dodán podklad šetřením, provedeným pomocí spotřebních knížek, nebo zda má být užíváno indexových neb drahotních čísel, získaných dohodou statistiků zejména na základě fyziologických šetření o minimální nutné spotřebě potravin a smluveného odhadu normální nebo minimální nutné spotřeby paliva, svítiva a po př. i šatstva.

Terminologii: drahotní číslo, indexové číslo, index nesmíme připisovat zásadního významu. Na první pohled sice upoutá, že některé kanceláře statistické svá čísla nazývají indexy, a jiné opět drahotními čísly; na příklad: německý říšský statistický úřad užívá názvu drahotní číslo — Teuerungszahl — pro absolutní cenu určité smluvené minimální spotřeby potravin, paliva a jiných nezbytností pro pětičlennou rodinu, ale vedle toho buduje na podkladě těchto drahotních absolutních čísel »říšská indexová čísla pro náklady živobytí«, jež jsou poměrnou číslicí vyznačující zdražení v procentech ceny předválečné, která se jako základ rovná 100. Anglické ministerstvo práce v Labour Gazette vydává vážené průměry maloobchodní ve formě procenta předválečného průměru, avšak pro tyto vážené průměry (založené na rodinných účtech) se vyhýbá názvu index, švýcarští a hollandští statistikové nazývají své vážené maloobchodní průměry indexy životní míry. V celku nelze terminologicky rozlišit drahotní číslo od indexů životní míry potud, že by snad drahotní číslo znamenalo vždy absolutní cenu určitého množství spotřeby, kteréž množství by bylo přijato dohodou. Na př. Gígon a Mangold nazývají své absolutní ceny smluvených životních minim také indexy. Jak patrně užívá se názvů drahotní index a drahotní číslo střídavě.⁸⁾

Na spotřebních knížkách jsou založeny průměry vydávané v Labour Gazette, indexy životní míry vydávané statistickou kanceláří města Amsterdamu, indexy švýcarského svazu spotřebních družstev vydávané Dr. J. Lorenzem. Proti tomu jsou vydávána drahotní čísla německého říšského statistického úřadu bez pomoci rodinných účtů a na obdobné soustavě přijatého minima životní míry jsou budovány nově navrhované švýcarské indexy Gígon-Mangoldovy; indexy uveřejňované francouzským Bureau de la statistique générale, byť i ve formě obdobné s indexy v Labour Gazette a amsterodamskými, nemají za základ spotřební knížky.

Váhy užívané při průměrech životní míry v Labour Gazette⁹⁾ byly zjištěny jako průměr výdajů 1944 budgetů městských dělnických rodin, jež byly sebrány roku 1904 ministerstvem obchodu (Trade of Board). Od té doby nebyly tyto váhy měněny, jako by se nezměnila životní míra, ač pohnuté hospodářské poměry v době válečné a poválečné způsobily tu značné změny. Vážené průměry v Labour Gazette vyznačují tedy průměrný vzrůst nákladů k udržení předválečného standardu života pracujících vrstev. V rozvrhu výdajů zjištěných v r. 1904 připadá na potraviny váha

⁸⁾ Pokus o zásadní rozlišení terminologické činí řed. Weigel v článku »Indexziffern« v Jahrbücher für Nat. Ök. u. St., srpen 1921, jež pro absolutní čísla ve smyslu drahotních čísel říšskoněmeckých navrhuje užívat termín »indexová čísla«, kdežto pro poměrná čísla, koordinovaná k basis 100, navrhuje název: »koordinovaná indexová čísla«.

⁹⁾ The Labour Gazette, 1920, str. 118. Detailprices statistics.

$7\frac{1}{2}$, na nájemné 2, oděv $1\frac{1}{2}$, na topivo a světlo 1, na ostatní nutné výdaje (mýdlo, sodu, domácí nářadí, tabák, noviny) $\frac{1}{2}$. Procento vyjadřující vzrůst ceny potravin násobí se tedy $7\frac{1}{2}$, procento vyjadřující vzrůst nájemného 2 atd. Úhrn je třeba dělit $12\frac{1}{2}$ a výsledek znamená průměrné procento zdražení životní míry předválečné.

Hollandské indexy životní míry vydávané statistickým úřadem města Amsterodamu¹⁰⁾ mají podstatným cílem srovnat dělnický budget současný s předválečným. Počítají s faktem, že životní míra se značně změnila a neudávají tedy — jako to činí index v Labour Gazette — oč se zdražila předválečná životní míra během doby, nýbrž výši životní míry, vyšetřenou novou anketou pomocí spotřebních knížek, srovnají s výši životní míry vyšetřenou v roce 1911, kdy se provádělo prvé amsterodamské šetření pomocí knížek. Methodou úřadu amsterodamského bylo, že vždy, když chtěl zjistiti zdražení životní míry proti roku 1911, prováděl zároveň nové šetření o životní míře pomocí spotřebních knížek.

Nověji udělal amsterodamský úřad tu obměnu, že za základ srovnání bere životní míru stanovenou domácími účty pro březen 1920, kterouž pokládá do té míry za stálou, že u indexů v druhých měsících bere již podklad spotřeby (vážení) týž a jen násobí cenami novými.

Jedny z nejznámějších indexů na podkladě rodinných účtů jsou švýcarské indexy svazu spotřebních spolků, zpracované Dr. J. Lorenzem.¹¹⁾

Podklad těchto indexů je v šetření o spotřebě, provedeném spotřebními knížkami r. 1912 švýcarským dělnickým sekretariátem u 785 rodin. Výsledky tohoto šetření nevyšly dosud tiskem, rukopisný materiál neúplně zpracovaný měl k dispozici Dr. J. Lorenz, jenž ho aspoň potud použil, že sestrojil na jeho základě průměrnou spotřebu potravin, paliva a svítiva pro rodinu o rodičích a třech dětech. Spotřebu tu při nedostatečném zpracování materiálu zjistil nepřímou tím, že průměrná vydání za jednotlivé předměty dělil průměrnou cenou, jak ji vyšetřil z cenových dat ústředí spotřebního svazu basilejského. Též spotřeby používal Lorenz také pro indexy některých velkých švýcarských měst, násobě toto množství cenami v dotyčných městech. Lorenzův index tedy ukazuje, kolik by stála dnes předválečná životní míra, ač ovšem v jeho indexu jest zachycena jenom její část (potraviny, palivo, světlo). Proti indexům Lorenzovým se objevila v poslední době silná oposice, již zejména dán výraz v »Zeitschrift für Schweizerische Statistik und Volkswirtschaft«.¹²⁾ Podnět k ní byl dán tím, že se ukazovalo na to, že index Lorenzův působí ve mzdových bojích tendenčně příliš vysoko vyměřenou předválečnou spotřebou dělnictva. Okolnost, že materiál o šetření spotřebními knížkami, na němž Lorenz své váhy staví, nebyl uveřejněn, seslabuje věrohodnost jeho indexu, při čemž ovšem nepadá jeho význam jako měřítka zdražení v době, kdy nebylo žádného jiného indexu. Nyní se v Z. f. sch. S. u. V. přichází dokonce s návrhem nových indexů, společnou to práci fyziologa Gígona a statistika Mangolda. Ale tyto indexy patří již k těm měřítkům drahoty, které nejsou průměry rodinných účtů, nýbrž absolutními drahotními čísly, nezaloženými na spotřebních knížkách.^{12*)}

¹⁰⁾ René Claeys: L'indice du coût de la vie du bureau de statistique de la ville d'Amsterdam. (Revue d'économie politique, 1921, seš. 2/3.).

¹¹⁾ Die Detailpreise der schweiz. Konsumvereine (1912—18). Basel, 1919.

¹²⁾ Zeitschrift für schweizerische Statistik und Volkswirtschaft, 57. Jahrg., Heft 1., 1921.

^{12*)} Obdobný spor, ale zatím na teoretickém poli, odehrál se na sjezdu italských statistických úřadů v červenci 1920 o index smluvený a index integrální. Smluvený index se spokojuje s teoretickou bilancí bez metod zkušenostních (knížek spotřebních), integrální se opírá o metody zkušenostní. Podrobněji o tomto sporu referuje prof. dr. Vilibald Mildschuh ve stati: Ke statistice cenových indexů (Československý statist. věstník, 1921, seš. 6—7).

Důležitá místa mezi nimi zaujímají drahotní čísla německého říšského úřadu statistického, jichž předchůdcem byla indexová čísla Calwerova, udávající poměrný pohyb zdražení životních nákladů na změně ceny trojnásobného mírového potravinového přídelu německého námořníka. Ve »Vierteljahrshefte«¹³⁾ definuje se drahotní číslo takto: Drahotní číslo je ta částka peněz, vyjádřená v pfenicích, kterou jest vynaložiti k opatření důležitých, dle druhů a množství jednotně stanovených spotřebních předmětů. Podklad pro počítání ceny se získává zvláštním dotazníkem, kterým se zjišťují pro každý měsíc maloobchodní ceny pro nejdůležitější životní potřeby (46 položek) v určitém rozhodném dni. Spotřební základ pro rodinu o 2 dospělých a třech dětech (12, 7, 1½ roku) za čtyři týdny jest tento:

Potraviny: 47 kg žitného chleba, 15 kg mouky, těstového zboží, ovesných vloček, rýže, luštěnin a pod., 70 kg brambor, 30 kg zeleniny, 3 kg masa, 1 kg slaniny, 4 kg tuku, 1 kg slanečků, 4 kg marmelády, 8 kg jablek, 3 kg cukru, 10 kusů vajec, 28 litrů mléka. Palivo: 3 q kamenného uhlí nebo 5 q hnědého uhlí nebo 4 q hnědých briket nebo 6 q rašeliny nebo 40 m³ plynu nebo 5 q dříví. Světlo: 15 m³ svítiv plynu, 5 kw hodin elektřiny nebo 1 kg svíček nebo 4 kg karbidu nebo 7 litrů petroleje. Byt: dva pokoje a kuchyň, měsíční činže.

Ve »Vierteljahrshefte« se neuvádí, na jakých pracích se zakládá tato minimální spotřeba.

Návrh Gígon-Mangoldův, který jde zásadně ve šlépějích německého říšského úřadu, má nedůvěru vůči průměrům z domácích účtů. Ukazuje, jak se liší výsledky různých šetření, vyslovuje se pro zjištění minimální životní míry a k tomu, aby ji zachytil, není mu potřeba šetření spotřebními knížkami, nýbrž fyziologického zpracování nejčastějších, vžitých jídelních lístků obyvatelstva; tato spotřeba se dá odstupňovat dle věku a pohlaví, takže takovým způsobem možno kombinovati minimální spotřebu jakkoli četné rodiny, což má praktický význam pro mzdové úpravy i pro sociální péči.

Anticipací těchto zásad je v mnohém praxe Vídeňské statistické ústřední komise při zjišťování čtyřtýdenních nákladů na nutnou výživu.¹⁴⁾ Schema spotřeby se volí tak, aby na den připadala spotřeba asi 3000 kalorií pro jednu dospělou osobu, ovšem s patřičným zřetelem k tomu, aby toto schema bylo přizpůsobitelné vžitým spotřebním zvyklostem. Toto spotřební schema se vybudovalo dle kalorické peněžní hodnoty, t. j. dle ceny, která připadá na jednu kalorii každé potraviny. Potraviny s poměrně nízkou kalorickou peněžní hodnotou se zařazují v první řadě, kdežto potraviny s vysokou kalorickou peněžní hodnotou jen potud, pokud jest to nutné, aby se docílil nutný obsah bílkovin a pokud je žádoucí, aby to byla potrava skutečně obyvatelstvu přijatelná. Dále se bere zřetel k tomu, aby to byly potraviny, jež lze si toho měsíce opatřiti. Potraviny, které v jednom měsíci buď vůbec nepřišly na trh nebo v nedostatečném množství, nejsou buď vůbec zařazeny nebo jsou přiměřeně zkráceny. Tedy spotřební schema ve Vídni se mění dle tržních poměrů každého měsíce. Číslo je vypočteno pro měsíc pro rodinu o čtyřech členech (otec, matka, třináctileté a šestileté dítě). Představuje vlastně onu peněžní částku, která je potřebná k opatření normální míry potravin, stanovené vědecky s ohledem na panující poměry tržní, co nejlaciněji a nejrationelněji. Tyto měsíční částky jsou podkladem pro číselné zachycení časových změn v kupní síle peněz.

¹³⁾ Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reichs, 29. roč., 1. seš.

¹⁴⁾ Mitteilungen der statistischen Zentralkommission, 1921, č. 1.

Pokud se týče indexů životní míry v jiných zemích, podává informace Mezinárodní ústav statistický ve svém *Bulletin mensuel*.¹⁵⁾ Jsou založeny na spotřebních knížkách nebo na budgetech a odhadech. Obyčejně jen za krátkou dobu. Tak indexy belgické jsou založeny na anketě z roku 1910, kdy 1028 rodin vedlo knížky po dobu jednoho měsíce. Dánské jsou založeny na anketě z roku 1909, finské na anketě z roku 1908—1909. Rovněž norské, švédské a italské jsou založeny na anketách předválečných. Ve Spojených státech severoamerických jsou založeny na anketě z roku 1918—1919 a 12.096 rodin poskytlo odhadem data spotřební za čtrnáct dní.

Dle podrobnějšího sdělení v článku prof. Barnetta^{16*)} v *The Quarterly Journal of Economics* o amerických indexových číslech, novými budgetárními studii prováděnými od United States Bureau of Labor Statistics byly zjišťovány pro jednotlivá města rozvrhy rodinných výdajů na jednotlivé skupiny výdajové (potraviny, topivo, šatstvo atd.) Materiál anketou sbíraný týkal se poměrů v r. 1917 a na podkladě zjištěných poměrných čísel tvořeny indexy s paritou v r. 1914. Ale rozvrh výdajů uvnitř skupiny potravinové není založen na výsledcích posledního šetření, nýbrž na výsledcích šetření z r. 1901.

Pokusíme se nyní shrnouti několik sporných bodů, jež jsou patrné z tohoto přehledu. Jaké postavení má metoda spotřebních knížek při sestavování indexů životní míry? Kterým indexům dáti přednost, zda těm, jež vyznačují zdražení jisté ustálené, zejména předválečné životní míry nebo těm, jež mění sám podklad spotřeby, když nastala v životosprávě změna? Má býti index vyznačen průměrem ze skutečných domácích účtů nebo drahotním číslem, zjednaným dohodou, jaksi uměle. Které výdaje mají býti vzaty v úvahu při hodnocení drahoty?

Dr. Lorenz¹⁶⁾ poukazuje, že životní míra je něco, co neodpovídá zásadě hedonistické, nejehospodárnějšímu uspořádání spotřeby. Ale jest vžita dlouhým vývojem. Chce-li sociální ekonom operovati s minimální nutnou spotřebou, pak i tato spotřeba musí skutečně odpovídati zvyklostem obyvatelstva. V této charakteristice dá se najíti styčná čára mezi oběma směry. Je jisto, že spotřební knížky podávají nám obraz skutečné spotřeby u jednotlivých rodin. Ovšem obtíž celé metody je v tom, že je velmi těžko opatřiti takové množství rodinných účtů a tak dlouho a tak důkladně vedených a tak typických, aby aritmetický průměr z nich mohl platiti za spotřebu opravdu sociálně průměrnou. Připočteme-li k tomu všechny obtíže spojené s vyhledáním ochotných osob a zdlouhavým zpracováním do koncentračních tabulek, pak opravdu metoda drahotních čísel, založená na hotových fysiologických studiích, je velmi pohodlná. Ale ani tato metoda se neobejde bez rodinných účtů, neboť fysiologie může podati jistě směrodatná data o spotřebě potravin, ale nikoliv data o spotřebě paliva, světla, oděvu, jež nelze získati pouze methodou spotřebních knížek (a jak správně píše Claeys),¹⁷⁾ všechnu spotřebu je nutno vzíti v úvahu při měření drahoty. Situace byla by ovšem jiná, kdyby šlo jen o tvoření indexů potravin, jak se to děje v některých zemích a nikoli o index celé životní míry. Australský statistik G. H. Knibbs, jenž vydává indexy jen z potravin a nájemného, je zásadně proti indexu úplné životní míry. Vychází (dle citace ve svrchu zmíněném článku prof. Barnetta) ze zkušenosti, patrně jen australské, že důchod je veličina dosti stálá, největší jeho část připadá v rodinách s malými příjmy na

¹⁵⁾ Bulletin mensuel de l'office permanent, srpen 1921.

^{16*)} George E. Barnett: »Index numbers of the total cost of living.« v »The Quarterly Journal of Economics« 1921 č. 2.

¹⁶⁾ Zeitschrift für Schweiz. Statistik u. Volkswirtschaft, 1921, seš. 1., 2.

¹⁷⁾ Revue d'economie politique, 1921.

potravin a zdraží-li se potraviny, musí se zvětšiti výdej za potraviny, jenž je nezbytný a ostatní výdaje se musí sraziti. Směrodatným pro pohyb ceny životní míry, jsou tedy ceny potravin, jež co do kvanta spotřeby jsou veličinou stálou. Správně podotýká k názoru Knibbsovu Barnett, že pokud se užívá indexu při úpravách mzdových — všeobecnou zkušeností dnešní doby je, že důchod není veličinou stálou, ale že se přizpůsobuje k drahotě — nutno v indexu přihlížeti k všem statkům konsumovaným širokými vrstvami obyvatelstva.

U indexů, které jsou vybudovány na průměru vyšetřeném spotřebními knížkami, vzniká ovšem jiná otázka, má-li se totiž podklad indexů, vážení, měniti pokaždé při změně životní míry, nebo, abychom užili terminologie Dr. Saitzewa,¹⁸⁾ má-li index vyjadřovati nominální zdražení nebo reálné zdražení. Index nominálního zdražení vyjadřuje zdražení právě téže životní míry, téhož spotřebního schematu, index reálního zdražení vyjadřuje srovnání životní míry minulé s životní mírou změněnou, více či méně stabilisovanou. Jak patrně, indexy v Labour Gazette nebo indexy Lorenzovy jsou nominální. Dobrým příkladem znázorňujícím, jak se může lišiti index nominální od indexu reálního, jsou indexy amsterodamské, jež tu podáváme v obojí variantě, uveřejněné Dr. Claeyssem ve výše zmíněném článku.

Anketa	Index reálního zdražení.	Index nominálního zdražení.
	Základ v roce 1911.	Základ v roce 1911.
únor—březen 1917	128·0	132·3
srpen 1917	137·6	141·8
únor—březen 1918	145·7	165·0
srpen—září 1918	165·9	183·0
listopad—prosinec 1918	161·5	177·0
březen 1919	166·4	183·8
červen 1919	180·4	194·8
září 1919	183·2	193·1
prosinec 1919	200·1	204·8
březen 1920	213·8	213·7
červen 1920	214·6	216·8
září 1920	222·1	222·7

Jest samozřejmo, že tam, kde nastala po dlouhých letech nová stabilisace životní míry se změněným spotřebním schematem, má index zachytiti nově utvořený spotřební koeficient. Ale to jde o životní míru s jistou konečnou, ustálenou formou: otázka, již jsme nadhodili, má však sporný obsah vzhledem k přechodné době válečné a poválečné krise, kdy raciování, nedostatek jistých druhů a kvalit potravin, poruchy v dopravě a úžasné zdražení přivodily jistá manka v životní míře proti poměrům dřívějším, předválečným, normálním. Souhlasím s Pronierem,¹⁹⁾ že je vskutku prací zbytečnou, jistým bludným kruhem, když se chce zachytiti i ta přechodná, neustálená životní míra, drahotou již stlačená. Jak možno měřit výši drahoty na životní míře, která byla již podúčinkem této drahoty do krajnosti zredukována? Vidíme na amsterodamských indexech, že zde statistik dovedl zachytiti i jemné záchvěvy životní míry. Jest to ovšem práce více teoretická; tyto přechodné průměry neposkytují správného obrazu. Jen příkladem: zdraží-li se vše dvakrát a náš plat se nezmění,

¹⁸⁾ Die züricher Indexziffer. Kosten der Lebenshaltung in der Stadt Zürich im Jahre 1920. (Statistik der Stadt Zürich, seš. 26.)

¹⁹⁾ H. Pronier: Le nombre indice du coût de la vie et l'enquête de l'Union suisse des sociétés de consommation. (Revue d'économie politique, 1920.)

musíme stlačit do krajnosti své výdaje, abychom vystačili, ale může nový, stlačený rozvrh výdajů ukázat plnou tíhu vysokých cen? Toto počínání můžeme pochopit jen s ohledem na veřejné zájmy v zemích, kde zdražení dostoupilo tak ohromné výše, že jest téměř nemožné, aby důchody stoupaly v téže poměru k cenám. Na př. Dr. F. Klezl²⁰⁾ přichází k tomuto závěru na podkladě zkušeností vídeňských, které jsou v tomto směru vedle polských a ruských nejsmutnější. Praví: »Jak jest velmi důležité, aby zdražení bylo vyjádřeno jednotnou formulí, i když by se sledovala na podkladě nezměněného spotřebního schematu co možná veliká řada předmětů, přece jen praktickým potřebám národního hospodářství a správy se více pomůže zkoumáním, co jest pro život nezbytně nutné, neboť nesmí býti cílem hospodaření dohánět cenový index indexem příjmů, nýbrž při stálém ohledu na existenční potřeby stlačovati cenový index z jeho katastrofální výše co možná bez velkých poruch.«²¹⁾

Spotřební jednotka.

Od otázky, jaký cíl se sleduje spotřebními knížkami, přejdeme k jedné z nejobtížnějších otázek zpracování spotřebních knížek, související ovšem s vybudováním indexů životní míry: Jak překonati rozdíly, které vyplývají z nestejného počtu, věku a pohlaví členů rodin a mají za následek značné nesouměrnosti ve spotřebě jednotlivců.

Prof. Engliš ve svém šetření o poměrech učitelských pokládá za spotřební jednotku celou osobu bez ohledu na pohlaví a věk a přihlíží jediné k tomu, aby nebyl pokládán za celou osobu ten, kdo nebyl v rodině po celý rok. »Počítám za osobu toho, kdo převážně a po větší část roku žil ze společného důchodu, žili-li dva členové jen po menší část roku v převážném společenství, jsou počítáni spolu za jednu osobu, činí-li tato část u obou dohromady více než půl roku. Celkový počet osob jest tedy v případech částečného spotřebního společenství stanoven přibližně. Naproti tomu lze při jednotlivých druzích spotřeby (byt, osvětlení, oděv a strava) vymeziti společenství spotřební subjektivně i časově mnohem přesněji, neboť lze při každém z nich přesně říci, kolik osob a jak dlouho mělo na něm účast. Stravovali-li se na př. muž a žena po 12 měs., syn devět měsíců a dcera šest měsíců, činí to úhrnem 39 měsíců spotřebních čili $3\frac{3}{4}$ roku spotřebních let, což se rovná zhruba jednoroční spotřebě $3\frac{3}{4}$ osoby.« (Str. 67.)²²⁾

Počítáním Englišovým vzniká průměr pro jednotlivce, rozumějme dospělého jednotlivce, příliš nízký, neboť se u něho předpokládá právě taková spotřeba jako u dítěte.

²⁰⁾ F. Klezl: Zur Statistik der Teuerung in Österreich 1914—1920. Vídeň, 1921.

²¹⁾ Tutéž tendenci přičítá a vytýká Dr. Artur Heichen (Berliner Tagblatt, 13. srpna 1921) říšsko-německým indexovým číslům: »Německé oficiální číslo nemá, jako anglické, za početní základ nezměněný předválečný standard životní míry, nýbrž vychází od stálé spotřeby kalorií, do které byly vřaděny jednotlivé druhy zboží, mezi jiným také s ohledem na jejich láci a se zanedbáním jejich různosti v jakosti. Říšské indexové číslo, které pro červenec 1921 vykazuje index 963, jest příliš nízké. Skutečná drahotní úroveň těchto indexových čísel odvrátí přehnané a s ochuzením Německa se nesnášející mzdové nároky, pak je to o sobě národohospodářsky potěšitelné, pak tato indexová čísla plní důležitou funkci tlumití pokračující znehodnocení peněz. To však nemění nic na skutečnosti, že tato čísla politicky zadržovanou konstrukcí dávají veřejnému mínění uvnitř i za hranicemi objektivně falešný obraz o vývoji drahoty v Německu.«

²²⁾ Theorie spotřebního hospodaření, str. 67. Prof. Engliš hledí patrně eliminovati nutnost spotřební jednotky podrobným uváděním spotřeby rodin o 2, 3, 4 osobách. Touto methodou dala by se empirickým způsobem spotřební jednotka vyvinouti.

V druhém šetření, které má pro naše poměry jistý význam, totiž ve vídeňském, přihlíží se k rozdílu věku a pohlaví a zavádí se jako spotřební jednotka muž nejmeně devatenáctiletý. Podrobná specifikace jest tato:

Roku	Spotřebních jednotek	
	muži	ženy
0—3	0·1	0·1
4—6	0·2	0·2
7—9	0·3	0·3
10—12	0·4	0·4
13—14	0·5	0·5
15—16	0·7	0·6
17—18	0·9	0·7
19 a více	1·0	0·8

Tato specifikace jest dělána na základě stupnice Arnošta Engla, jehož spotřební jednotkou jest jednička Quet.²³⁾

Stupnice používaná ve vídeňském šetření nebere v úvahu jen výdaj za potraviny, nýbrž i ostatní výdaje, ale v době, kdy potraviny hrají zvýšenou roli v rozpočtech v domácnosti velmi zaráží nízké procento výdaje pro věk dětský, jež se velmi liší od údajů spotřebních na základě fyziologických výzkumů.²⁴⁾ Prof. König²⁵⁾ uvádí tuto stupnici kalorické hodnoty dle věku a pracovní výkonnosti:

			Průměrná tělesná váha v kg	Pro 1 kg tělesné váhy		Pro celkovou prostřední tělesnou váhu	
				hrubé kalorie	čisté kalorie	hrubé kalorie	čisté kalorie
V době vzrůstu mezi	1—2	rokem	6	107	103	856	824
	2—4	"	14	91	86	1.274	1.204
	6—8	"	25	81	76	2.025	1.900
	16—18	"	50	53	49	2.650	2.450
Muži	v klidu		70	37	34	2.590	2.380
	prostředně pracující			45	41·5	3.150	2.905
	těžce pracující			52	48	3 640	3.360
Ženy prostředně pracující			65	36	33	2.340	2.145
Starci	muži		67	36	33	2.412	2.211
	ženy		62	33	30	2.046	1.860

Potřebný poměr živin uvádí König takto:

	Kal.	Poměr živných látek:		
		proteiny	tuky	uhlohydráty
Děti od 6—8	1.772	19	11	70
Dorostlý 70 kg: v klidu	2.374	16	10	74
při prostřední práci	2.829	17	10	73
těžce pracující	3.304	18	13	69

Jak patrně, spotřební stupnice vídeňská asi dost dobře neobstojí, i když jsme si vědomi: a) že pouhé kalorické oceňování spotřeby je jen hrubým prostředkem, b) že záleží na rozvrstvení živin (poměr bílkovin, tuků a uhlohydrátů) a c) že po-

²³⁾ Jeden Quet jest spotřeba, připadající na dítě novorozené. Pro každý rok až do dvacátého pátého roku u muže a až do dvacátého roku u ženy zvětšuje se potřeba o jednu desetinu Quetu. Spotřeba muže nad dvacet pět let jest 3·5 Quetu, spotřeba ženy nad dvacet let jest 3 Quety.

²⁴⁾ Wirtschaftsrechnungen und Lebensverhältnisse von Wiener Arbeiter Familien in den Jahren 1912 bis 1914. Vídeň, 1916.

²⁵⁾ J. König: Chemie der menschlichen Nahrungs- und Genussmittel. II. svazek. 1920.

měr spotřeby energie není ještě totožným s poměrem peněžních vydání v jednotlivých stupních věkových a že stupnice vídeňská nechce jen vystihnouti spotřebu potravin, pro niž fyziologický výzkum je dosti směrodatný, nýbrž i spotřebu ostatní. Otázka spotřebních jednotek by vyžadovala zpracování monografického: statisticko-fyziologického.

Chceme-li tedy dojít k určitému názoru o tom, jaká jest průměrná spotřeba reální, a nikoliv jen mathematický průměr, musíme užití prozatím obou měřítek, jak vídeňského, tak Englišova, ale pravda je mezi nimi. Měření dle hlav vykáže spotřební průměr příliš nízkou, kdežto měření dle spotřebních jednotek vídeňských příliš vysoko. Přepočítání na kalorie má cenu pro úsudek o tom, jde-li o podvýživu či nikoliv, u nás však toto přepočítání je též prostředkem kontrolním, vykazuje-li průměr vyšetřený spotřebními knížkami opravdu normál, který má výživa přibližně tělu poskytnouti.

Náše šetření a indexy životních nákladů na podkladě tohoto šetření.

Pokud se týče zahájení a provádění našeho šetření pomocí spotřebních knížek, jsou informace o tom obsaženy ve výše zmíněném článku Dr. B. Hanoska. Budiž ještě podotčeno, že rodinám, které byly přihlášeny různými odborovými svazy úřednickými i dělnickými, byly knížky posílány obyčejně na 4 týdny, že však Státní úřad statistický žádal v zájmu vyplňování při živé paměti, aby jednotlivé knížky byly mu zasílány zpět hned po uzavření jednotlivých týdnů. Vedle těchto knížek byl rozeslán dotazník o generáliích a o zásobách v den zahájení šetření u jednotlivých rodin, u dělníků také dotazník o datech bytových.

Tabulky zde uveřejněné jsou zpracovány v první řadě za tím účelem, aby byl zjištěn koeficient vážení pro indexy životní míry. Pro toto zpracování je tedy směrodatný výdaj. Souvislost spotřeby s důchodem, jež patří k nejdůležitějším vlivům na spotřebu, byla zde dotčena jen v nejstručnějším souhrnu.

Do rozvrhu příjmů a výdajů jsou pojaty také zásoby, jež rodina měla v den, kdy začala vésti knížky, a jsou vykázány v příjmu pod položkou zásoby a ve vydání jsou shrnuty v jednotlivých druhích potravin, event. jiných předmětů (zejména paliva). Naturální příjmy neuvádějí se zvláště, nýbrž peněžně zhodnoceny zařazeny jsou mezi jednotlivé položky výdajové a příjmové.

Pokud se týče chleba, pečiva a uzenářského zboží, byla v knížkách většinou uváděna jen cena a nikoliv množství. Za účelem přepočítání bylo použito příslušných nařízení ministerstva zásobování o váze a cenách chleba a pečiva. U uzenářského zboží byl v knížkách udáván jen peněžní výdaj, nikoliv množství v jednotkách váhy. Aby bylo možno zjistiti aspoň přibližně tuto váhu, dělen peněžní výdaj, připadající na uzenářské zboží, cenou salámu za jednotku váhy, neboť z různých druhů uzenářského zboží jediné u salámu je Státním úřadem statistickým zjišťována cena. Maso obyčejně nebylo rozváděno v knížkách podle druhů a není tedy zjištěn poměr váhy mezi jednotlivými druhy.

Za účelem zpracování průměru bylo dlužno se rozhodnouti, zda sestavovati skupiny buď podle rodin majících přibližně stejné výdaje, nebo podle spíše formální stránky, do které skupiny odborové nebo místní rodiny patří. Pro poměrně malý počet zpracovaných rodin a vzhledem k tomu, že jde o rodiny vesměs s nízkou životní mírou, bylo upuštěno od třídění dle výdajů a kombinováno hledisko místní s odborovým. Pokud se týče dělnických průměrů, možno říci, že příslušnost rodiny k různým odborovým svazům rozlišuje současně také její životní niveau. Tak ve

I. Všeobecné údaje o pozorovaných rodinách.

Číslo řadové	Doba vedení knížek	M í s t o	Zaměstnání hlavy rodiny	Stáří		Počet dětí	Stáří	Jiní členové domácnosti*)	Počet hlav	Počet spotř. jednotek
				manžela	manželky					
Dělnické rodiny všeodborového sdružení křesť. dělnictva československého.										
1	Od 1. listopadu 1920 do 1. května 1921	Libhošť	Dělník v tabák. tov.	33	33	2	6, 1	1 (67)	5	2·9
2		Příbor	tovární dělník	42	44	3	9, 5, 3	—	5	2·4
3		Blažovice	textilní dělník	27	27	3	4, 2 ¹ / ₂ , 1	—	5	2·2
4		Libhošť	dělník v klobouč. tov.	32	32	3	8, 6, 1	—	5	2·2
5		Frenštát p. R.	textilní dělník	33	34	2	8, 6	—	4	2·3
6		Příbor	textilní dělník	45	48	1	12	—	3	2·2
Dělnické rodiny odborového sdružení československého.										
7	Od 10. ledna do 10. července 1921.	Smíchov	slévač	—	43	4	18, 13, 8, 5	—	6	3·5
8		Plotiště n. L. u Hradce Kr.	cihlář	39	38	3	16, 13, 9	—	5	3·3
9		Most	dělník v továrně na emajlové zboží	35	29	—	—	—	2	1·8
10		Roudnice n. L.	dělník	37	—	1	11	3 (27, 6, 3)	5	2·5
11		Znojmo	zaměstnanec nem. poklad.	43	33	3	11, 9, 7	—	5	2·8
12		Těšín	sazeč	40	39	1	5	—	3	2·-
13		Roudnice n. L.	strojní zámečnick	42	38	5	—	—	7	3·5
14		Smíchov	krejčovský pomocník	—	—	1	10	—	3	2·2
15		Hradec Král.	pekařský dělník	—	34	3	13, 10, 7	—	5	3·-
16		Znojmo	bednář	34	28	1	1	—	3	1·1
17	Od 14./II. do 14. VIII. 1921.	Roudnice n. L.	kovář	34	28	2	3 ¹ / ₂ , 1 ¹ / ₄	—	4	2·5
18		Č. Budějovice	dělník	50	53	1	15	—	3	2·9
19		Čtyry Dvory u Českých Budějovic	tesařský dělník	—	33	2	9, 1	—	4	2·2
20		Olomouc	dělník v cementárně	41	24	—	—	—	2	1·8
Rodina pražského úředníka.										
21	Od 14. února do 14. srpna 1921.	Žižkov	soukromý úředník	41	42	2	17, 16	—	4	3·3
Rodiny pražských úředníků.										
22	Od 14. února do 15. května 1921.	Vinohrady	státní úředník	47	35	1	4	—	3	2·-
23		Praha	městský úředník	50	43	4	18, 15, 9, 7	—	6	4·-
24		Strašnice	úředník	32	31	—	—	1 (17)	3	2·5
Rodiny mimopražských úředníků z Čech.										
25	Od 18. dubna do 17. července 1921	Milevsko	státní úředník	39	26	—	—	—	2	1·8
26	Od 23. května do 21. srpna 1921	Rochlice u Liberce	státní úředník	50	40	4	19, 18, 17, 7	—	6	4·6
27	Od 11. dubna do 10. července 1921	Chrudim	státní úředník	50	36	3	13, 9, 6	—	5	3·1
28		Chrudim	státní úředník	46	43	2	17, 14	—	4	3·3
Rodiny moravských úředníků.										
29	Od 28. března do 26. června 1921	Přerov	státní úředník	42	36	1	10	—	3	2·2
30	Od 11. dubna do 10. července 1921	Uh. Hradiště	státní úředník	49	44	3	19, 14, 4	—	5	3·4
31	Od 18. dubna do 17. července 1921	Přerov	soukromý úředník	37	33	1	6	1 (19)	4	2·9
32	Od 28. března do 26. června 1921	Přerov	státní úředník	—	—	1	14	—	3	2·3
33		Přerov	státní úředník	50	41	4	19, 17, 15, 12	—	6	4·3
34		Přerov	státní úředník	47	31	1	2	1 (72)	4	2·7
35		Přerov	státní úředník	28	25	1	1	1 (20)	4	2·7

*) V závorce je uvedeno stáří dočasných členů domácnosti.

I. Všeobecné údaje o pozorovaných rodinách.

(Pokračování.)

Číslo řadové	Doba vedení knížek	Místo	Zaměstnán hlavy rodiny	Stár.		Počet	Stáří	Jiní čle nové do- mácnosti	Počet hlav	Počet spotř. jednotek
				manžela	manželky					
Rodiny německých úředníků z Čech a Moravy.										
36	Od 2. května do 31. července 1921	Olomouc	státní úředník	46	46	1	19	1 (38)	4	3·6
37	Od 21. března do 19. června 1921	Řetenice	úředník	48	39	3	15, 17, 19	—	5	4·1
38	Od 2. května do 31. července 1921	Bleisstadt	úředník	39	39	4	13, 9, 8, 4	—	6	3·1
39	Od 28. března do 26. června 1921	Cheb	státní úředník	46	42	4	14, 11, 9, 6	1 (22)	7	4·-
40	Od 21. března o 19. června 1921	Řetenice	úřed ik	45	39	2	13, 8	—	4	2·6
41	Od 16. května do 14. srpna 1921	Chomutov	úředník	39	37	2	12, 1	—	4	2·3
42	Od 28. března do 26. června 1921	Mikulášovice	státní úředník	37	34	1	9	—	3	2·1
43		Chudarov	městský úředník	30	2	2	6, 3	—	4	2·1
44	Od 18. dubna do 17. čer-ence 1921	Dolní Einsiedel	úředník	39	35	1	13	—	3	2·3
Rodiny českých učitelů.										
45	Od 21. března do 19. června 1921.	Vršovice	učitel	32	36	1	2	—	3	1·9
46	d 2. května do 31. července 1921.	Ledce u Plzně	učitel	43	46	3	20, 17, 14	1 (46)	6	4·8
47	Od 25. dubna do 24. července 1921.	Majdalena u Třeboně	učitel	44	40	4	16, 13, 7, 3	—	6	3·3
48		Příbram	učitel	50	3	3	18, 7, 5	—	5	3·3
49		Pardubice	učitel	43	45	1	17	—	3	2·7
50		Praha	učitel	48	42	3	15, 13, 6	—	5	3·2
51		Nové Město n/Met.	učitel	44	36	4	21, 18, 5, 4	—	6	3·9
52		Praha	učitel	46	46	2	13, 16	—	4	2·9
53		Lejškov u Pacova	učitel	47	40	3	18, 12, 12	—	5	3·3
54		Volyně	učitel	58	34	2	8, 5	—	4	2·3
55	Od 21. března do 19. června 1921.	Vršovice	učitel	41	36	—	—	1 (77)	3	2·6
Rodiny moravských učitelů.										
56	Od 28. března do 26. června 1921	Prerov	učitel	48	40	4	19, 18, 17, 7	—	6	4·7
57	Od 14. března do 12. června 1921	Štěpánov u Olomouce	učitel	35	30	—	—	—	2	1·8
Rodiny dělníků z „Zentralgewerkschaftskommission“.										
58	Od 28. března do 26. června 1921	Ledvice	leštící porcelánu	32	5	21, 18, 16, 13, 7	—	7	5·1	
59	Od 9. května do 7. srpna 1921	Jägersdorf (okres Česká Lípa)	vlakvedoucí	35	30	3	8, 6, 3	—	5	2·4
60	Od 18. dubna do 17. července 1921	Schwarzmühle (okres Falknov)	dílovedoucí	32	30	4	7, 4, 2, 1	3 (76, 74, 46)	9	5·1
61	Od 28. března do 26. června 1921	Pučárna (okres Karlovy Vary)	zedník	49	4	21, 18, 16, 9	—	6	4·4	
62	Od 2. května d 31. července 1921	Mohelnice	vrchní montér	38	33	3	10, 8, 2	1 (18)	6	3·3
63	Od 28. března do 26. června 1921	Trnovany	leštící porcelánu	42	6	20, 17, 15, 13, 11, 8	1 (63)	9	6·6	
64	Od 18. dubna do 17. července 1921	Bystřice	sklenář	34	30	2	9, 8	—	4	2·4
65	Od 28. března do 26. června 1921	Podmokly	vrchní číšník	27	1	2	1 (23)	4	2·7	
66		Karlovy Vary	číšník	38	37	1	14	—	3	2·3
67	Od 9. května do 7. srpna 1921	Sternberg	textilní dělník	47	39	6	16, 15, 4, 12, 8, 1	—	8	4·4
68		Brno	průvodčí vlaku	35	36	2	10, 8	1 (23)	5	3·3
69	Od 18. dubna do 17. července 1921	Haida	brusič skla	41	37	1	11	—	3	2·2
70	Od 28. března do 26. června 1921	Drahovice	truhlářský dělník	43	6	13, 10, 8, 6, 4, 2	—	8	3·5	
71	Od 18. dubna do 17. července 1921	Bystřice	dělník v papírně	34	2	15, 14	—	4	2·9	
72		Mstíšov	plátovač v klob. továrně	27	29	—	—	1 (26)	3	2·8
73	Od 28. března do 26. června 1921	Jihlava	zedník	29	26	1	1	1 (62)	4	2·7
74		Broumov	zedník	35	35	1	12	—	3	2·2

I. Všeobecné údaje o pozorovaných rodinách. (Dokončení.)

Číslo řadové	Doba vedení knížek	Místo	Zaměstnání hlavy rodiny	Stáří		Počet	Stáří	Jiní členové domácnosti	Počet hlav	Počet spotř. jednotek	
				manžela	manželky						dětí
Rodiny dělníků z „Zentralgewerkschaftskommission“.											
75	Od 9. května do 7. srpna 1921	Cheb	dělník v pivovaru	33	31	3	9, 7, 1	—	5	2·5	
76	Od 28. března do 26. června 1921	Kladruby	dělník	.	27	2	8, 4	—	4	2·3	
77	Od 9. května do 7. srpna 1921	Mladé Buky	textilní dělník	34	35	2	9, 2	—	4	2·2	
78		Krásná Lpa	textilní dělník	28	29	1	2	—	3	1·9	
79	Od 28. března do 26. června 1921	Fleissen (okres Cheb)	textilní dělník	52	49	5	25, 23, 20, 17, 13	—	7	5·8	
80		Ústí n/L.	soustružník	43	.	2	3, 1	—	4	2·6	
81	Od 18. dubna do 17. července 1921	Losdorf (okr. Děčín)	dělník	33	35	2	11, 10	—	4	2·6	
82	Od 28. března do 26. června 1921	Viesenberg (okres Sumperk)	zedník	.	55	2	22, 17	—	4	3·3	
83		Aš	zedník	30	31	3	9, 7, 4	—	5	2·6	
84		Vlčtýn	dělník	26	26	2	3, 2	—	4	2·-	
85		Šumperk	soustružník	47	51	—	—	—	2	1·8	
86		Nový Mstíšov	tovární dělník	46	37	3	10, 8, 6	—	5	2·7	
87		Kryblice (Trutnov)	truhlář	.	32	1	8	—	3	2·1	

II. Údaje o bytě u pozorovaných rodin dělnických.

Číslo řadové	Roční nájemné v Kč	Počet místností	Obsah v m ³	Poznámka	Číslo řadové	Roční nájemné v Kč	Počet místností	Obsah v m ³	Poznámka
Dělnické rodiny všeodborového sdružení křesť. dělnictva československého.									
1	—	2	52—	Vlastní domek	4	200—	1	60—	—
2	150—	1	30·4	—	5	60—	2	67·50	Lacinější byt za pomáhání na poli
3	240—	2	67·50	—	6	120—	1	19·425	—
Dělnické rodiny odborového sdružení československého.									
7	300—	1	84·48	—	14	428—	2	58—	—
8	—	2	79·845	Zaměstnavatel poskytuje zdarma byt	15	—	1	56·175	Byt zdarma za úklid domu
9	300—	1	105—	—	16	240—	2	59·150	—
10	240—	2	120—	—	17	440—	2	67·50	—
11	420—	2	62—	—	18	100—	1	30—	—
12	320—	2	104·40	—	19	140—	1	64·30	—
13	132—	1	72—	—	20	408—	2	70·50	—
Rodiny německých dělníků z „Zentralgewerkschaftskommission.“									
58	216—	2	76·50	—	73	139·20	1	57·96	—
59	604·80	3	—	—	74	96—	2	64·12	Používá lacinějšího bytu
60	—	—	—	Vlastní domek	75	134—	1	—	—
61	120—	1	43·20	—	76	33·32	2	84·3·25	—
62	720—	3	—	—	77	240—	2	—	—
63	560—	3	220·78	—	78	66—	2	—	—
64	288—	2	—	—	79	252—	2	88·425	—
65	360—	2	98·58	—	80	324—	2	147·456	—
66	320—	2	69·12	—	81	120—	2	—	—
67	204—	1	—	—	82	144—	1	37·536	—
68	403·20	2	—	—	83	—	1	47·50	—
69	160—	1	—	—	84	180—	1	75—	—
70	229·44	1	104·40	—	85	84—	1	40·50	—
71	255—	2	—	—	86	—	1	56—	Volný byt
72	180—	1	33·60	—	87	264—	—	—	—

III. Rozvrh příjmů a výdajů u jednotlivých pozorovaných rodin.

Číslo řadové	Čistý příjem	Výpůjčky (event. vzato z úspor)	Zboží na úvěr (event. zásoby)	Počet, pokladní hotovost	Součet výdejních prostředků	Celkové vydání		Potraviny		Šatstvo, obuv		Topivo, svítivo		Nájem		Ostatní vydání	
						absol.	0/0	absol.	0/0	absol.	0/0	absol.	0/0	absol.	0/0	absol.	0/0
Dělnické rodiny všeodborového sdružení křesťanského dělnictva čsl.																	
1	9.524	—	368	—	9.892	8.724	100·00	4.285	49·12	3.056	35·03	883	10·12	—	—	500	5·73
2	7.977	—	—	240	8.217	7.954	100·00	4.393	55·24	2.203	27·69	123	1·54	94	1·19	1.141	14·34
3	6.020	—	1.353	100	7.473	7.047	100·00	3.353	47·58	864	12·26	1.715	24·34	—	—	1.115	15·82
4	3.963	300	176	15	4.454	4.408	100·00	2.648	60·07	427	9·69	531	12·05	50	1·14	752	17·05
5	3.415	380	686	60	4.541	4.280	100·00	2.519	58·86	346	8·08	292	6·82	30	0·70	1.093	25·54
6	3.348	50	—	—	3.398	3.370	100·00	2.240	66·47	592	17·56	8	0·24	65	1·93	465	13·80
Dělnické rodiny odborového sdružení čsl.																	
7	14.219	1.060	109	793	16.181	15.691	100·00	8.753	55·78	2.105	13·42	921	5·87	145	0·92	3.767	24·01
8	10.682	21	678	352	11.733	11.199	100·00	5.236	46·75	2.963	26·46	1.715	15·31	—	—	1.285	11·48
9	10.105	580	—	—	10.685	9.923	100·00	5.279	53·20	3.099	31·23	268	2·70	110	1·11	1.167	11·76
10	8.539	1.119	268	—	9.926	9.700	100·00	6.190	63·82	1.458	15·03	1.172	12·08	—	—	880	9·07
11	9.576	—	—	500	10.076	9.621	100·00	5.497	57·14	1.469	15·27	940	9·77	212	2·20	1.503	15·62
12	8.122	618	—	—	8.740	8.735	100·00	5.671	64·92	475	5·44	615	7·04	160	1·8	1.814	20·77
13	7.735	111	250	—	8.096	7.967	100·00	5.059	63·50	1.089	13·67	930	11·67	32	0·40	857	10·76
14	6.890	—	—	1.000	7.890	7.584	100·00	4.673	61·62	1.037	13·67	353	4·65	231	3·05	1.290	17·01
15	6.154	400	1.218	164	7.936	7.059	100·00	3.934	55·73	1.301	18·43	609	8·63	—	—	1.215	17·21
16	6.589	—	70	13	6.672	6.542	100·00	4.273	65·32	595	9·09	780	11·92	120	1·84	774	11·83
17	5.595	20	712	50	6.377	6.181	100·00	3.481	56·32	476	7·70	967	15·65	231	3·74	1.026	16·59
18	5.917	40	—	11	5.968	5.851	100·00	3.729	63·73	1.120	19·14	301	5·14	33	0·58	668	11·41
19	4.741	140	—	149	5.030	4.964	100·00	3.379	68·07	554	11·16	264	5·32	69	1·39	698	14·06
20	3.970	350	920	—	5.240	4.411	100·00	2.277	51·62	656	14·87	464	10·52	170	3·86	844	19·13
Rodina pražského úředníka.																	
21	11.741	—	1.329	734	13.804	12.759	100·00	6.287	49·28	2.948	23·10	711	5·57	242	1·90	2.571	20·15
Rodiny pražských úředníků.																	
22	9.581	—	1.498	1.300	12.379	9.635	100·00	3.292	34·15	2.727	28·32	1.443	14·98	304	3·15	1.869	19·40
23	7.482	400	2.700	930	11.512	8.044	100·00	3.816	47·44	1.897	23·58	729	9·06	198	2·46	1.404	17·46
24	4.991	1.350	—	238	6.579	6.524	100·00	3.183	48·79	526	8·06	1.011	15·50	600	9·20	1.204	18·45
Rodiny mimopražských úředníků.																	
25	7.213	4.600	1.555	2.413	15.781	12.851	100·00	3.890	30·27	2.696	20·98	606	4·71	150	1·17	5.509	42·87
26	8.273	100	203	816	9.392	8.678	100·00	4.052	46·69	2.233	25·73	450	5·19	100	1·15	1.843	21·24
27	9.550	—	—	1.464	11.014	8.204	100·00	4.917	59·95	1.272	15·50	465	5·67	150	1·82	1.400	17·06
28	6.328	300	131	600	7.359	6.248	100·00	2.782	44·53	1.372	21·96	510	8·16	115	1·84	1.469	23·51
Rodiny moravských úředníků.																	
29	9.225	—	3.064	620	12.909	12.587	100·00	6.319	50·20	2.246	17·84	751	5·97	225	1·79	3.046	24·20
30	7.067	1.400	452	121	9.040	8.660	100·00	2.927	33·80	1.245	14·38	542	6·26	169	1·95	3.777	43·61
31	6.000	900	1.151	450	8.501	7.879	100·00	3.622	45·97	2.169	27·53	365	4·63	25	0·32	1.698	21·55
32	7.490	—	—	452	7.942	7.851	100·00	4.196	53·45	2.522	32·12	128	1·63	162	2·06	843	10·74
33	7.225	—	858	130	8.213	7.292	100·00	3.801	52·13	1.563	21·43	603	8·27	225	3·09	1.100	15·08
34	5.668	41	607	—	6.316	6.306	100·00	2.456	38·95	1.326	21·03	1.159	18·38	180	2·85	1.185	18·79
35	5.116	—	52	48	5.216	5.215	100·00	2.680	51·39	833	15·97	194	3·72	150	2·88	1.358	26·04
Rodiny německých úředníků z Čech a Moravy.																	
36	10.945	2.000	—	—	12.945	12.212	100·00	5.675	46·47	2.344	19·19	789	6·46	498	4·08	2.906	23·80
37	11.970	—	600	425	12.995	12.160	100·00	5.027	41·34	1.791	14·73	786	6·46	—	—	4.556	37·47
38	7.466	—	2.400	1.058	10.924	10.891	100·00	5.516	50·64	1.116	10·25	2.410	22·13	75	0·69	1.774	16·29
39	10.892	—	138	780	11.810	10.727	100·00	4.107	38·29	2.561	23·87	1.350	12·59	67	0·62	2.642	24·63

III. Rozvrh příjmů a výdajů u jednotlivých pozorovaných rodin.

(Dokonč.)

Číslo rodové	Čistý příjem	Výpůjčky (event. vzato z úspor)	Zboží na úvěr (event. zásoby)	Počet, pokladni hotovost	Součet výdejních prostředků	Celkové vydání		Potraviny		Šatstvo, obuv		Topivo, svítivo		Nájem		Ostatní vydání	
						absol.	0/0	absol.	0/0	absol.	0/0	absol.	0/0	absol.	0/0	absol.	0/0
Rodiny německých úředníků z Čech a Moravy.																	
40	9.805	—	900	1.163	11.868	10.590	100·00	4.963	46·86	3.806	35·94	—	—	—	—	1.821	17·20
41	4.100	2.000	—	675	6.775	6.612	100·00	3.222	48·73	1.499	22·67	127	1·92	72	1·09	1.692	25·59
42	6.600	—	1.046	210	7.856	6.113	100·00	3.044	49·80	1.430	23·39	891	14·57	100	1·64	648	10·60
43	4.150	150	1.241	192	5.733	5.544	100·00	2.446	44·12	1.187	21·41	1.307	23·57	63	1·14	541	9·76
44	4.069	—	—	405	4.474	3.991	100·00	1.880	47·11	370	9·27	221	5·54	—	—	1.520	38·08
Rodiny českých učitelů z Čech a Moravy.																	
45	12.052	3.600	319	273	16.244	15.342	100·00	4.109	26·78	4.136	26·96	268	1·75	271	1·77	6.558	42·74
46	8.704	2.300	951	3.842	15.797	14.631	100·00	5.249	35·88	2.845	19·44	26	0·18	200	1·37	6.311	43·13
47	9.570	600	989	1.105	12.264	12.091	100·00	4.489	37·13	4.071	33·67	533	4·41	40	0·33	2.958	24·46
48	9.926	—	2.041	2.729	14.696	12.047	100·00	5.997	49·78	2.255	18·72	309	2·56	—	—	3.486	28·94
49	7.077	3.000	2.160	1.351	13.588	11.104	100·00	4.892	44·06	3.832	34·51	442	3·98	240	2·16	1.698	15·29
50	9.773	520	1.314	490	12.097	10.716	100·00	5.451	50·87	1.602	14·95	1.018	9·50	665	6·21	1.980	18·47
51	9.016	—	1.263	349	10.628	9.792	100·00	4.912	50·17	2.024	20·67	1.048	10·70	190	1·94	1.618	16·52
52	9.294	1.000	—	681	10.975	9.741	100·00	4.241	43·54	3.632	37·29	245	2·51	440	4·52	1.183	12·14
53	7.907	165	845	1.250	10.167	8.715	100·00	3.186	36·56	2.678	30·73	131	1·50	—	—	2.720	31·21
54	8.328	—	—	200	8.528	7.760	100·00	3.436	44·28	1.778	22·91	680	8·76	—	—	1.866	24·05
55	6.743	—	518	726	7.987	7.193	100·00	2.889	40·17	2.517	34·99	284	3·95	147	2·04	1.356	18·85
Rodiny moravských učitelů.																	
56	9.664	200	2.596	630	13.090	10.734	100·00	4.762	44·36	31.63	29·47	575	5·36	30	0·28	2.204	20·53
57	5.655	—	179	2.182	8.016	5.802	100·00	1.319	22·73	23.91	41·21	767	13·22	—	—	1.325	22·84
Rodiny dělníků z „Zentralgewerkschaftskommission“.																	
58	8.648	1.015	324	—	9.987	9.491	100·00	5.548	58·45	1.097	11·56	86	0·91	29	0·31	2.731	28·77
59	5.604	2.300	779	141	8.824	8.752	100·00	2.610	29·82	2.535	28·96	151	1·73	151	1·73	3.305	37·76
60	7.519	50	1.354	—	8.923	7.965	100·00	4.920	61·77	2.239	28·11	167	2·10	—	—	639	8·02
61	7.879	—	45	—	7.924	7.779	100·00	4.277	54·98	1.930	24·81	564	7·25	30	0·39	978	12·57
62	7.600	—	261	—	7.861	7.734	100·00	4.778	61·77	1.083	14·03	926	11·97	170	2·19	777	10·04
63	7.038	—	—	150	7.188	6.371	100·00	4.368	68·56	1.298	20·37	310	4·87	140	2·20	255	4·00
64	5.899	—	600	185	6.684	6.359	100·00	4.276	67·25	863	13·57	652	10·25	—	—	568	8·93
65	6.400	—	—	—	6.400	6.182	100·00	3.374	54·58	1.776	28·73	392	6·34	120	1·94	520	8·41
66	4.157	1.600	275	120	6.152	6.132	100·00	2.807	45·78	415	6·77	301	4·90	80	1·30	2.529	41·25
67	5.364	260	—	—	5.624	5.625	100·00	3.701	65·81	1.123	19·94	242	4·32	42	0·74	517	9·19
68	5.353	1.040	552	71	7.016	5.546	100·00	2.649	47·78	360	6·49	399	7·19	98	1·76	2.040	36·78
69	5.112	—	294	—	5.406	5.428	100·00	2.851	52·52	628	11·57	116	2·14	190	3·50	1.643	30·27
70	5.875	—	60	229	6.164	5.194	100·00	3.045	58·62	1.056	20·33	349	6·72	57	1·10	687	13·23
71	4.903	400	—	450	5.753	5.111	100·00	3.319	64·94	948	18·55	85	1·66	64	1·25	695	13·60
72	4.279	1.109	—	340	5.728	5.037	100·00	2.529	53·14	1.336	18·02	298	9·46	45	0·77	829	18·61
73	5.142	70	—	143	5.355	4.966	100·00	2.639	50·21	895	26·52	470	5·92	38	0·89	924	16·46
74	4.295	703	—	—	4.998	4.756	100·00	2.797	58·81	750	15·77	140	2·94	24	0·51	1.045	21·97
75	3.861	150	549	200	4.760	4.633	100·00	2.928	63·20	647	13·97	248	5·35	—	—	810	17·48
76	3.746	200	439	85	4.470	4.398	100·00	1.891	43·00	1.137	25·85	352	8·00	25	0·57	993	22·58
77	3.608	150	254	273	4.285	4.398	100·00	2.126	48·34	727	16·53	310	7·05	62	1·41	1.173	26·67
78	2.909	—	913	705	4.527	4.212	100·00	2.058	48·86	487	11·56	690	16·38	17	0·40	960	22·80
79	3.358	840	—	153	4.351	3.947	100·00	3.114	78·90	289	7·32	44	1·11	53	1·34	447	11·33
80	3.914	—	—	210	4.124	3.903	100·00	3.087	79·10	387	9·91	209	5·36	54	1·38	166	4·25
81	3.573	—	—	356	3.929	3.843	100·00	1.856	48·30	—	—	213	5·54	30	0·78	1.744	45·38
82	3.694	133	—	70	3.897	3.827	100·00	2.081	54·38	1.000	26·13	10	0·26	24	0·63	712	18·60
83	3.875	—	—	—	3.875	3.588	100·00	2.622	73·08	206	5·74	251	7·00	66	1·84	443	12·34
84	3.327	—	—	—	3.327	3.153	100·00	1.519	48·18	606	19·22	385	12·21	30	0·95	613	19·44
85	—	—	—	—	—	3.104	100·00	1.506	48·52	726	23·39	356	11·47	26	0·84	490	15·78
86	2.866	—	—	235	3.101	2.962	100·00	1.919	64·79	535	18·06	252	8·51	—	—	256	8·64
87	2.278	112	63	—	2.453	2.447	100·00	1.534	62·69	462	18·88	50	2·04	42	1·72	359	14·67

IV. Rozvrh příjmů a výdajů u pozorovaných

Radové číslo	Rozvrh příjmů a vydání	Dělnické rodiny z Všeodb. sdruž. křesť. děl. čl.			Dělnické rodiny z Odbor. sdruž. čl.			Rodina pražského	
		Úhrn za vschny rodny	Průměr na spotř. jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn za vschny rodiny	Průměr na spotř. jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn za vschny rodiny	Průměr na spotř. jednotku
		Výdejní prostředky v Kč							
1	Výdělek muže	29.640	2.058.33	1.097.78	97.464	2.776.75	1.709.90	9.600	2.909.09
2	Výdělek ženy	508	35.28	18.81	820	23.36	14.39	—	—
3	Výdělek dětí	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Záloha na mzdu	2.214	153.75	82.—	2.175	61.97	38.16	2.000	606.06
5	Diety	—	—	—	39	1.11	0.68	—	—
6	Příbytečné	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Úroky	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Za kupony z cenných papírů	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Podpora a příspěvek na dítě	424	29.44	15.70	2.060	58.69	36.14	—	—
10	Stravné od dětí	—	—	—	3.690	105.13	64.74	—	—
11	Cestovné	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Jiné příjmy	1.461	101.46	54.11	2.586	73.68	45.36	141	42.73
13	Výpůjčky	730	50.70	27.04	2.710	77.21	47.54	—	—
14	Vzato z úspor	—	—	—	1.739	49.54	30.51	—	—
15	Vracené půjčky	—	—	—	—	—	—	—	—
16	Zboží na úvěr	520	36.11	19.26	1.947	55.47	34.16	—	—
17	Zásoby na poč. vedení knížek	2.064	143.33	76.44	2.352	67.01	41.26	1.329	402.73
18	Počáteční pokl. hotovost	415	28.82	15.37	3.032	86.38	53.19	734	222.42
19	Součet výdejních prostředků	37.976	2.637.22	1.406.51	120.614	3.436.30	2.116.03	13.804	4.183.03
V y d á n í v Kč									
20	Potraviny a nápoje	19.438	1.349.86	719.93	67.353	1.918.89	1.181.63	6.287	1.905.15
21	Kuřivo	265	18.40	9.82	2.939	83.73	51.56	16	4.85
22	Šatstvo, prádlo, obuv	7.488	520.—	277.33	18.397	524.13	322.75	2.948	893.33
23	Nájem	239	16.60	8.85	1.516	43.19	26.90	242	73.33
24	Topivo	3.056	212.22	113.19	9.189	261.79	161.21	693	210.—
25	Svítilivo	497	34.51	18.41	1.110	31.62	19.47	18	5.45
26	Zařízení bytové	124	8.61	4.59	509	14.50	8.93	—	—
27	Kuchyňské nářadí	223	15.49	8.26	365	10.40	6.40	64	19.40
28	Menší dom. potřeby (mýdlo atd.)	750	52.08	27.78	2.121	60.43	37.21	221	66.97
29	Péče o tělo (lázně, hol., střih. a p.)	25	1.75	0.93	308	8.77	5.40	31	9.40
30	Nemoci, léky	199	13.82	7.38	572	16.29	10.04	68	20.61
31	Vzdělání (přednášky atd.)	—	—	—	866	24.67	15.19	304	92.12
32	Noviny, knihy	214	14.86	7.93	846	24.10	14.84	18	5.45
33	Psací potřeby, poštovné	98	6.80	3.63	360	10.26	6.32	94	28.49
34	Jízdné	442	30.70	16.37	306	8.72	5.37	123	37.27
35	Za pečení chleba	122	8.47	4.52	347	9.89	6.09	14	4.24
36	Organizační poplatky	58	4.05	2.15	800	22.79	14.03	—	—
37	Spolkové příspěvky	14	0.97	0.52	464	13.22	8.14	4	1.21
38	Pojištění nemocenské	125	8.68	4.63	715	20.37	12.54	—	—
39	Jiné pojištění	—	—	—	346	9.86	6.07	—	—
40	Zábavy, výlety	70	4.86	2.59	1.546	44.05	27.12	217	65.76
41	Útrata v hostinci	53	3.68	1.96	306	8.71	5.37	6	1.82
42	Dary a sbírky	64	4.45	2.38	705	20.09	12.37	560	169.70
43	Zaplacené dluhy	820	56.95	30.37	1.173	33.42	20.58	100	30.30
44	Udržování inventáře	—	—	—	420	11.96	7.37	—	—
45	Posluha	43	2.99	1.59	2	0.06	0.03	—	—
46	Udržování zahrádky	—	—	—	—	—	—	—	—
47	Obilí a mletí obilí	37	2.57	1.37	—	—	—	—	—
48	Nocleh	—	—	—	—	—	—	—	—
49	Dětem na útratu	—	—	—	—	—	—	—	—
50	Chov dobytka a krmivo	119	8.27	6.41	623	17.75	10.93	—	—
51	Losy	—	—	—	79	2.25	1.38	490	148.48
52	Daně	60	4.17	2.22	111	3.19	1.96	—	—
53	Vklady a půjčky	153	10.56	5.63	40	1.13	0.71	100	30.30
54	Stěhování	—	—	—	—	—	—	—	—
55	Členský podíl v družstvu	—	—	—	—	—	—	—	—
56	Pohřebné	—	—	—	—	—	—	—	—
57	Jiná vydání	989	68.69	36.63	993	28.29	17.42	141	42.73
58	Součet vydání	35.785	2.485.06	1.327.37	115.427	3.288.52	2.025.33	12.759	3.866.36

rodin ve skupinových poměrech.

úředníka	Rodiny pražských dělníků			Rodiny pražských úředníků			Rodiny mimopražských úředníků			Radové číslo
Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotř. jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotř. jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotř. jednotku	Průměr na hlavu	
Výdejní prostředky v Kč										
2.400—	17.709	3.106·85	1.967·67	20.829	2.450·47	1.735·75	29.880	2.334·37	1.757·65	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
500—	1.025	179·82	113·89	325	38·23	27·08	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
—	569	99·82	63·22	—	—	—	—	—	—	9
—	1.000	175·44	111·11	—	—	—	910	71·09	53·53	10
—	—	—	—	900	105·88	75·—	—	—	—	11
35·25	806	141·40	89·55	—	—	—	535	41·80	31·47	12
—	1.060	185·97	117·78	400	47·06	33·33	—	—	—	13
—	—	—	—	1.350	158·82	112·50	5.011	391·48	294·76	14
—	—	—	—	—	—	—	38	2·97	2·23	15
—	109	19·12	12·11	2.700	317·65	225·—	203	15·86	11·94	16
332·25	64	11·23	7·11	1.498	176·24	124·83	1.686	131·72	99·18	17
183·50	1.793	314·56	199·22	2.468	290·35	205·67	5.293	413·52	311·35	18
3.451—	24.135	4.234·21	2.681·66	30.470	3.584·70	2.539·16	43.556	3.402·81	2.562·11	19

V y d á n í v Kč

1.571·75	13.426	2.355·44	1.491·78	10.291	1.210·71	857·58	15.641	1.221·96	920·06	20
4—	1.309	229·65	145·45	297	34·94	24·75	458	35·78	26·94	21
737—	3.142	551·23	349·11	5.150	605·88	429·17	7.573	591·64	445·47	22
60·50	376	65·96	41·78	1.102	129·65	91·83	515	40·23	30·29	23
173·25	994	174·39	110·44	2.780	327·06	231·67	1.881	146·95	110·65	24
4·50	280	49·12	31·11	403	47·41	33·58	150	11·72	8·82	25
—	5	0·88	0·56	22	2·59	1·83	903	70·55	53·12	26
16—	112	19·65	12·44	111	13·06	9·25	21	1·64	1·24	27
55·25	449	78·77	49·89	373	43·88	31·08	321	25·08	18·88	28
7·75	65	11·40	7·22	89	10·47	7·42	82	6·41	4·82	29
17—	101	17·72	11·22	369	43·41	30·75	991	77·42	58·30	30
76—	90	15·79	10—	193	22·71	16·08	91	7·11	5·35	31
4·50	307	53·86	34·11	186	21·88	15·50	275	21·48	16·18	32
23·50	119	20·88	13·22	124	14·59	10·33	217	16·95	12·76	33
30·75	190	33·33	21·11	351	41·29	29·25	299	23·36	17·59	34
3·50	16	2·81	1·78	2	0·24	0·17	9	0·70	0·53	35
—	95	16·67	10·56	49	5·76	4·08	63	4·92	3·71	36
1—	61	10·70	6·78	36	4·24	3—	66	5·16	3·88	37
—	335	58·77	37·22	—	—	—	—	—	—	38
—	46	8·07	5·11	352	41·41	29·33	9	0·70	0·53	39
54·25	306	53·68	34—	104	12·24	8·67	373	29·14	21·94	40
1·50	165	28·95	18·33	4	0·47	0·33	1	0·08	0·06	41
140—	484	84·91	53·78	148	17·41	12·33	558	43·60	32·82	42
25—	233	40·88	25·89	458	53·88	38·17	34	2·66	2—	43
—	3	0·53	0·33	428	50·35	35·67	—	—	—	44
—	—	—	—	212	24·94	17·67	94	7·34	5·53	45
—	—	—	—	68	8—	5·67	—	—	—	46
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49
—	—	—	—	—	—	—	31	2·42	1·82	50
122·50	79	13·86	8·78	26	3·06	2·17	53	4·14	3·12	51
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52
25—	30	5·26	3·33	140	16·47	11·67	1.010	78·91	59·41	53
—	—	—	—	—	—	—	4.099	320·23	241·12	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56
35·25	457	80·17	50·78	335	39·41	27·92	163	12·73	9·59	57
3.189·75	23.275	4.083·33	2.586·11	24.203	2.847·41	2.016·92	35.981	2.811·01	2.116·53	58

IV. Rozvrh příjmů a výdajů pozorovaných

Řadové číslo	Rozvrh příjmů a vydání	Rodiny moravských úředníků			Rodiny německých úředníků z Čech a Moravy			Rodiny českých	
		Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotř. jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotř. jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotř. jednotku
		Výdejní prostředky v Kč							
1	Výdělek muže	45.698	2.229.17	1.575.79	59.625	2.275.76	1.490.62	87.820	2.567.84
2	Výdělek ženy	—	—	—	489	18.67	12.23	7.390	216.08
3	Výdělek dětí	—	—	—	1.750	66.79	43.75	—	—
4	Záloha na mzdu	705	34.39	24.31	1.050	40.08	26.25	—	—
5	Diety	536	26.15	18.48	—	—	—	—	—
6	Příbytečné	—	—	—	75	2.86	1.88	—	—
7	Úroky	—	—	—	—	—	—	362	10.59
8	Za kupony z cenných papírů	262	12.78	9.03	—	—	—	—	—
9	Podpora a příspěvek na dítě	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Stravné od dětí	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Cestovné	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Jiné příjmy	590	28.78	20.35	7.008	267.48	175.20	2.696	78.83
13	Výpůjčky	1.900	92.68	65.52	2.150	82.06	53.75	2.100	61.40
14	Vzato z úspor	441	21.51	15.21	2.000	76.34	50. —	8.920	260.82
15	Vracené půjčky	—	—	—	—	—	—	287	8.39
16	Zboží na úvěr	910	44.39	31.38	900	34.35	22.50	4.667	136.46
17	Zásoby na poč. vedení knížek	5.274	257.27	181.86	5.425	207.06	135.62	5.723	167.34
18	Počáteční pokl. hotovost	1.821	88.83	62.79	4.908	187.33	122.70	12.996	380. —
19	Součet výdejních prostředků	58.137	2.835.95	2.004.72	85.380	3.258.78	2.134.50	132.961	3.887.75
V y d á n í v Kč									
20	Potraviny a nápoje	26.001	1.268.34	896.59	35.880	1.369.46	897. —	48.754	1.425.55
21	Kuřivo	226	11.02	7.79	842	32.14	21.05	645	18.86
22	Šatstvo, prádlo, obuv	11.904	580.68	410.48	16.104	614.66	402.60	31.370	917.25
23	Nájem	1.136	55.41	39.17	880	33.59	22. —	2.193	64.12
24	Topivo	3.198	156. —	110.28	7.457	284.62	186.43	4.218	123.33
25	Svítilivo	544	26.54	18.76	424	16.18	10.60	766	22.40
26	Zařízení bytové	1.014	49.46	34.97	1.093	41.72	27.33	409	11.96
27	Kuchyňské nářadí	150	7.32	5.17	164	6.26	4.10	361	10.56
28	Menší dom. potřeby (mýdlo atd.)	687	33.51	23.69	1.227	46.83	30.68	1.077	31.49
29	Péče o tělo (lázně, hol., střih. a p.)	127	6.19	4.38	268	10.23	6.70	587	17.17
30	Nemoci, léky	908	44.29	31.31	1.146	43.74	28.65	887	25.94
31	Vzdělání (přednášky atd.)	639	31.17	22.03	1.217	46.45	30.43	982	28.72
32	Noviny, knihy	435	21.22	15. —	377	14.39	9.42	1.866	54.56
33	Psací potřeby, poštovné	305	14.88	10.52	547	20.88	13.67	705	20.62
34	Jizdné	452	22.05	15.59	722	27.56	18.05	2.677	78.28
35	Za pečení chleba	151	7.37	5.21	37	1.41	0.92	167	4.88
36	Organizační poplatky	36	1.76	1.24	404	15.42	10.10	161	4.71
37	Spolkové příspěvky	175	8.54	6.03	156	5.95	3.90	412	12.05
38	Pojištění nemocenské	174	8.49	6. —	134	5.11	3.35	47	1.37
39	Jiné pojištění	756	36.88	26.07	1.329	50.73	33.23	673	19.68
40	Zábavy, výlety	614	29.95	21.17	1.036	39.54	25.90	3.350	97.95
41	Útrata v hostinci	78	3.80	2.69	194	7.41	4.85	41	1.20
42	Dary a sbírky	431	21.02	14.86	820	31.30	20.50	1.070	31.29
43	Zaplacené dluhy	3.486	170.05	120.21	1.107	42.25	27.68	2.060	60.23
44	Udržování inventáře	143	6.98	4.93	17	0.65	0.42	420	12.28
45	Posluha	716	34.93	24.69	924	35.27	23.10	1.482	43.33
46	Udržování zahrádky	12	0.58	0.41	134	5.11	3.35	236	6.90
47	Obilí a mletí obilí	—	—	—	—	—	—	362	10.58
48	Nočleh	—	—	—	75	2.86	1.87	—	—
49	Dětem na útratu	—	—	—	310	11.83	7.75	232	6.78
50	Chov dobytka a krmivo	52	2.54	1.79	28	1.07	0.70	600	17.54
51	Losy	7	0.34	0.24	73	2.79	1.82	2	0.06
52	Daně	290	14.15	10. —	959	36.60	23.98	250	7.31
53	Vklady a půjčky	334	16.29	11.52	437	16.68	10.92	7.715	225.58
54	Stěhování	—	—	—	—	—	—	—	—
55	Členský podíl v družstvu	—	—	—	—	—	—	105	3.07
56	Pohřebné	—	—	—	—	—	—	—	—
57	Jiná vydání	609	29.71	21. —	2.318	88.47	57.95	2.250	65.79
58	Součet vydání	55.790	2.721.6	1.923.79	78.840	3.009.16	1.971. —	119.132	3.483.39

rodin ve skupinových průměrech.

(Dokončení.)

učitelů				Rodiny moravských učitelů			Rodiny dělníků „Zentrals- gewerkschaftskommission“			Úředníci v tom též učitelé		Učitelé		Dělníci		Řadové číslo
Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotř. jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotř. jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na hlavu				
Výdejní prostředky																
1.756.40	15.310	2.355.38	1.913.75	118.534	1.287.01	817.47	268.762	1.578.74	103.130	1.835.08	245.638	725.03	1			
147.80	—	—	—	3.936	42.74	27.14	7.879	20.—	7.390	73.90	5.264	12.07	2			
—	—	—	—	—	—	—	1.750	5.47	—	—	—	—	3			
—	—	—	—	1.460	15.85	10.07	4.080	72.21	—	—	5.849	26.05	4			
—	—	—	—	1.008	10.94	6.95	536	2.31	—	—	1.047	1.53	5			
—	—	—	—	—	—	—	75	0.24	—	—	—	—	6			
7.24	—	—	—	—	—	—	362	0.90	362	3.62	—	—	7			
—	9	1.38	1.13	—	—	—	271	1.27	9	0.56	—	—	8			
—	—	—	—	1.440	15.64	9.93	—	—	—	—	3.924	12.35	9			
—	—	—	—	8.814	95.70	60.79	910	6.69	—	—	12.504	25.10	10			
—	—	—	—	—	—	—	900	9.37	—	—	—	—	11			
53.92	—	—	—	6.884	74.74	47.48	10.970	39.52	2.696	26.96	10.931	29.39	12			
42.—	200	30.77	25.—	8.510	92.40	58.69	6.750	27.45	2.300	33.50	11.950	26.65	13			
178.40	—	—	—	1.622	17.61	11.19	17.722	81.36	8.920	89.20	3.361	8.34	14			
5.74	—	—	—	—	—	—	325	1.—	287	2.87	—	—	15			
93.34	1.578	242.77	197.25	1.082	11.75	7.47	10.958	72.68	6.245	145.30	3.549	12.18	16			
114.46	1.197	184.15	149.63	5.680	61.67	39.17	22.132	142.23	6.920	132.04	10.096	31.37	17			
259.92	2.812	432.62	351.50	3.666	39.81	25.28	31.032	187.18	15.808	305.71	7.113	18.77	18			
2.659.22	21.106	3.247.07	2.638.26	162.636	1.765.86	1.121.63	385.414	2.248.62	154.067	2.648.74	321.226	928.83	19			

V y d á n í v K ě

975.08	5.301	815.54	662.62	88.414	959.98	609.75	148.155	847.58	54.055	818.85	175.205	502.26	20
12.90	24	3.69	3. —	4.868	52.85	33.57	2.508	12.55	669	7.95	8.072	18.99	21
627.40	5.554	854.46	694.25	27.541	299.03	189.94	80.603	468.30	36.924	660.83	53.426	158. —	22
43.86	30	4.62	3.75	1.707	18.53	11.77	6.098	36.42	2.223	23.81	3.462	9.50	23
84.36	1.185	182.30	148.12	8.081	87.74	55.73	21.412	130.60	5.403	116.24	20.326	66.03	24
15.32	157	24.15	19.62	1.012	10.99	6.98	2.462	13.90	923	17.47	2.619	8.97	25
8.18	5	0.77	0.63	1.172	12.73	8.08	3.446	15.75	414	4.40	1.805	4.32	26
7.22	6	0.92	0.75	757	8.22	5.22	877	5.46	367	3.99	1.345	3.98	27
21.54	241	37.08	30.12	2.656	28.84	18.32	4.147	26.40	1.318	25.83	5.527	16.66	28
11.74	20	3.08	2.50	545	5.92	3.76	1.204	5.66	607	7.12	878	2.02	29
17.74	533	82. —	66.62	432	4.69	2.98	4.902	31.29	1.420	42.18	1.203	4.08	30
19.64	327	50.31	40.87	293	3.18	2.02	3.753	26.30	1.309	30.26	1.159	3.44	31
37.32	356	54.77	44.50	861	9.35	5.94	3.513	17.80	2.222	40.91	1.921	5.74	32
14.10	186	28.61	23.25	454	4.93	3.13	2.178	13.51	891	18.68	912	2.62	33
53.54	178	27.38	22.25	1.201	13.04	8.28	4.802	23.37	2.855	37.90	1.949	6. —	34
3.34	65	10. —	8.13	359	3.90	2.48	445	2.85	232	5.74	828	2.62	35
3.22	—	—	—	1.051	11.41	7.25	713	2.79	161	1.61	1.909	4.69	36
8.24	4	0.62	0.50	261	2.83	1.80	853	3.32	416	4.37	739	2.09	37
0.94	—	—	—	358	3.89	2.47	355	1.30	47	0.47	1.198	3.93	38
13.46	107	16.46	13.38	209	2.27	1.44	3.226	14.50	780	13.42	555	1.50	39
67. —	258	39.69	32.25	1.668	18.11	11.50	5.952	28.89	3.608	49.62	3.284	8.24	40
0.82	10	1.54	1.25	123	1.34	0.85	334	1.43	51	1.03	482	1.64	41
21.40	33	5.08	4.13	648	7.03	4.47	3.620	30.75	1.103	12.76	1.417	3.84	42
41.20	200	30.77	25. —	6.118	66.43	42.19	7.445	34.90	2.260	33.10	8.111	18.63	43
8.40	175	26.92	21.88	533	5.79	3.68	1.183	8.91	595	15.14	953	2.21	44
29.64	177	27.23	22.13	244	2.65	1.68	3.605	15.34	1.659	25.88	289	0.66	45
4.72	198	30.46	24.75	159	1.73	1.10	648	4.86	434	14.73	159	0.22	46
7.24	780	120. —	97.50	240	2.61	1.66	1.142	13.09	1.142	52.37	277	0.60	47
—	—	—	—	511	5.55	3.52	75	0.23	—	—	511	0.70	48
4.64	—	—	—	—	—	—	542	1.54	232	2.32	—	—	49
12. —	4	0.62	0.50	375	4.07	2.58	715	2.10	604	6.25	327	5.55	50
0.04	2	0.31	0.25	2	0.02	0.01	653	16.26	4	0.14	81	0.28	51
5. —	104	16. —	13. —	—	—	—	1.603	6.49	354	9. —	172	0.84	52
154.30	—	—	—	1.100	11.94	7.59	9.736	34.09	7.715	77.15	1.292	2.79	53
—	—	—	—	—	—	—	4.099	30.14	—	—	—	—	54
2.10	—	—	—	—	—	—	105	0.26	105	1.05	—	—	55
—	—	—	—	1.171	12.71	8.08	—	—	—	—	1.171	1.61	56
45. —	316	48.62	39.50	1.719	18.66	11.86	6.132	29.52	2.566	42.25	3.491	11.63	57
2.382.64	16.536	2.544. —	2.067. —	156.843	1.702.96	1.081.68	343.241	1.958.45	135.668	2.224.82	308.055	886.88	58

V. Podrobný rozvrh výdajů za potraviny.

Druh potravin	Rodiny pražských dělníků				Rodiny pražských úředníků				Rodiny mimopražských úředníků			
	Úhrn na všechny rodiny		Průměr na spotřební jednotku		Úhrn na všechny rodiny		Průměr na spotřební jednotku		Úhrn na všechny rodiny		Průměr na spotřební jednotku	
	Množství*)	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč
Maso	140-35	2-969	24-62	520-88	15-59	329-89	135-75	2-587	15-97	304-35	11-31	215-58
Uzenářské zboží	20-31	508	3-56	89-12	2-26	56-44	19-07	477	2-25	56-12	1-59	39-75
Droby	166	166		29-12		18-44		173		20-35		14-42
Sádlo	26-50	1-003	4-65	175-97	2-94	111-44	22-75	838	2-68	98-59	1-84	68-83
Másl	12-01	431	2-11	75-62	1-33	47-89	14-66	662	1-72	77-88	1-22	55-17
Lůj	3-62	76	0-64	13-33	0-40	8-44	6—	115	0-76	13-53	0-50	9-58
Slanina	1-82	63	0-32	11-05	0-20	7—	0-45	21	0-05	2-47	0-04	1-75
Urnělé tuky	7-87	212	1-38	37-19	0-87	23-56	12-94	360	1-52	42-35	1-08	30—
Mléko	311-37	1-399	54-63	245-44	34-60	155-44	181-50	697	21-35	82—	15-12	58-08
Sýr	160	160		28-07		17-78		62		7-29		5-17
Veje	648	742	113-68	112-63	72—	71-33	533	593	62-70	69-76	44-42	49-42
Mouka	260-25	774	45-66	135-79	28-92	86—	190-25	609	22-38	71-65	15-86	50-75
Chléb	280—	500	49-12	87-72	31-11	55-56	210-56	376	24-77	44-24	17-55	31-33
Pečivo	24-64	308	4-32	54-04	2-74	34-22	13-44	168	1-58	19-77	1-12	14—
Krupice	0-50	6	0-09	1-05	0-05	0-67						2-70
Rýže	21-75	175	3-82	30-70	2-42	19-44	13	81	1-53	9-53	1-08	6-75
Brambory	146—	172	25-61	30-18	16-22	19-11	229—	263	26-94	30-94	19-08	21-92
Luštěniny	20-10	108	3-53	18-95	2-23	12—	18-50	162	2-18	19-06	1-55	13-50
Ovoce		231		40-53		25-67		31		3-65		2-58
Zelenina		367		64-39		40-78		273		32-12		22-75
Cukr	78-85	664	13-83	116-48	8-76	73-78	68-75	574	8-09	67-53	5-73	47-83
Káva zrnková	4-35	158	0-76	27-72	0-48	17-56	2-75	142	0-32	16-72	0-23	11-83
Káva náhražka	18-50	196	3-25	34-39	2-86	21-78	3—	22	0-35	2-59	0-25	1-83
Cikorie		85		14-91		9-44		39		4-59		3-25
Sůl	20-50	38	3-60	6-67	2-28	4-22	3—	6	0-35	0-70	0-25	0-50
Koření, přísady		167		29-30		18-56		198		23-29		16-50
Jiné potraviny		205		35-96		22-78		245		28-82		20-42
Pivo	323-75	818	56-80	143-51	35-97	90-89	121-75	358	14-32	42-12	10-14	29-83
Rum	4-49	113	0-79	19-82	0-49	12-56	2—	44	0-24	5-18	0-17	3-67
Vino	0-25	9	0-04	1-58	0-03	1—	1—	20	0-12	2-35	0-08	1-67
Jiné nápoje		44		7-72		4-89		5		0-59		0-42
Jídlo mimo dům		576		101-05		64—		9		0-75		123
Povidla	4-37	83	0-08	14-56	0-49	9-22	4-75	66	0-56	7-76	0-40	5-50
Čaj		—		—		—		15		1-76		1-25
Součet		13-426		2-355-44		1-491-78		10-291		1-210-71		857-58
												15-641
												1-221-96
												920-06

*) Množství uvedeno v kg, mléko a nápoje v litrech, vejce v kuslech.

^{*)} Množství uvedeno v kg, mléko a nápoje v litrech, vejce v kusech.

^{*)} Množství uvedeno v kg, mléko a nápoje v litrech, vejce v kusech.

Druh potraviny	Dělnické rodiny všeodborového sdružení křesťanského dělnictva čsl.			Dělnické rodiny odborového sdružení československého			Rodina pražského úředníka			
	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotřební jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotřební jednotku	Průměr na hlavu	Úhrn na všechny rodiny	Průměr na spotřební jednotku	Průměr na hlavu	
	Množ- ství ^{a)}	Cena v Kč	Množ- ství	Cena v Kč	Množ- ství	Cena v Kč	Množ- ství	Cena v Kč	Množ- ství	Cena v Kč
Maso	154.34	2.837	10.72	197.01	5.72	105.07	605.38	11.981	17.25	341.34
Uzenářské zboží	0.55	14	0.04	0.97	0.02	0.51	118.71	2.969	3.38	84.59
Droby	23.81	958	1.65	66.53	0.88	1.33	298.34	6.114	8.50	10.34
Sádlo	41—	1.296	2.85	90—	1.52	47.99	119.86	2.427	3.41	174.19
Másto	7.03	152	0.49	10.55	0.26	5.63	14.47	284	0.41	8.09
Luň	31.73	1.344	2.20	93.33	1.18	49.78	10.41	353	0.30	10.06
Slanina	18.25	455	1.27	31.60	0.68	16.85	26.62	666	0.76	18.97
Umné tuky	1.323.75	3.182	91.93	220.97	49.03	117.85	2.526.62	7.615	71.98	15.19
Mleko	56	3.89	2.07	5.92	3.022—	3.079	86.10	87.72	53.02	54.02
Syr	170	160	11.81	11.11	6.29	5.92	3.022—	3.079	86.10	87.72
Veice	1.321.25	2.345	91.75	162.85	48.94	86.85	1.915.90	5.270	54.58	150.14
Monka	246.40	440	17.11	30.56	9.12	16.30	1.960—	3.500	55.84	99.72
Chleř	0.24	3	0.02	0.21	0.01	0.11	86—	1.075	2.45	30.63
Pečivo	40—	110	2.78	7.64	1.48	4.07	40.95	149	1.17	4.25
Krupice	23.35	211	1.62	14.65	0.86	7.80	170.78	1.263	4.87	35.98
Rýže	1.811—	1.714	125.76	119.03	67.07	63.48	1.948.75	2.319	55.52	66.06
Brambory	42—	274	2.92	7.99	1.56	10.15	134.18	769	3.82	21.91
Luštěniny	115	348	24.17	12.89	7.49	12.89	560.05	4.628	15.96	53.25
Ovoce	238.75	1.998	16.58	138.75	8.84	74—	16.27	747	0.46	21.28
Zelenina	3.58	128	1.04	12.15	0.13	6.48	94.83	748	2.70	14.31
Káva zrnková	15—	135	9.37	8.89	0.55	4.74	515	515	1.66	14.67
Káva náhražka	62.90	121	4.37	8.40	2.33	4.48	116.75	228	3.33	6.49
Cikorje	247	247	17.15	9.19	9.19	7.15	1.047	836	29.83	23.81
Koření, přísady	193	193	13.40	4.11	4.11	1.135.10	3.142	32.34	89.52	19.91
jiné potraviny	36.75	111	2.55	7.71	1.36	2.07	18.35	425	0.52	12.11
Pivo	2.25	56	0.16	3.89	0.08	0.07	4.58	129	0.13	3.68
Rum	0.25	2	0.02	2.15	0.01	1.15	1.15	188	0.08	3.30
Vino	31	97	6.74	3.59	3.59	670	574	1.17	1.03	1.03
jiné nápoje	7—	85	0.49	5.90	0.26	41.12	67.353	1.918.89	1.181.63	6.287
řídlo mino dím	9	9	0.63	0.63	0.63	0.63	0.63	0.63	0.63	0.63
Povidla	19.438	1.349.86	719.93	67.353	1.918.89	1.181.63	6.287	1.905.15	1.571.75	1.571.75
Čaj	19.438	1.349.86	719.93	67.353	1.918.89	1.181.63	6.287	1.905.15	1.571.75	1.571.75
Součet	19.438	1.349.86	719.93	67.353	1.918.89	1.181.63	6.287	1.905.15	1.571.75	1.571.75

^{a)} Množství uvedeno v kg, mléko a nápoje v litrech, vejce v kusích.

(Dokončení.)

V. Podrobný rozvrh výdajů za potraviny.

Druh potravin	Rodiny moravských učitelů				Rodiny němec. dělníků z "Zentral gewerkschaftskommission"				Úředníci v tom též učitelé				Učitelé				Dělníci			
	Úhrn na všechny rodiny		Průměr na spotřební jednotku		Úhrn na všechny rodiny		Průměr na spotřební jednotku		Úhrn na všechny rodiny		Průměr na hlavu		Úhrn na všechny rodiny		Průměr na hlavu		Úhrn na všechny rodiny		Průměr na hlavu	
	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč	Množství	Cena v Kč
Maso	68.46	1.256	10.53	193.23	8.56	157.38	6.58	143.23	4.18	90.83	1.585.86	30.491	9.30	173.62	557.56	9.779	1.365.70	27.988	4.11	81.22
Uzenářské zboží	8.06	203	1.24	31.23	1.01	25.38	2.09	52.23	1.33	33.17	330.32	8.267	1.61	40.25	155.40	3.888	311.58	7.793	0.68	17.16
Droby	49	7.54	6.13	7.54	3.68	6.13	3.68	6.13	2.34	2.34	1.000	1.000	8.61	8.61	5.25	267	738	738	5.25	2.01
Sádlo	16.50	552	2.54	84.92	2.06	69.18	1.72	49.02	1.09	31.14	237.27	8.118	2.02	69.18	79.75	2.638	480.72	11.587	1.44	34.78
Másló	5.87	302	0.90	46.46	0.73	37.75	1.18	55.27	0.82	36.35	272.25	11.803	1.23	58.17	138.72	4.661	279.41	8.994	0.89	25.38
Lůž	2.10	80	0.32	12.31	0.26	10.18	0.15	3.05	0.10	1.94	18.37	3.703	0.24	4.76	35.50	7.17	35.50	7.17	0.12	2.51
Slanina	5.18	158	0.77	24.31	0.62	19.75	0.32	9.88	0.20	6.28	24.44	1.081	0.12	5.15	3.75	131	71.83	2.607	0.31	12.45
Umelé tuky	273.10	876	42.02	134.77	34.14	109.50	4.53	22.91	0.34	8.86	71.92	1.879	0.42	11.41	12.50	350	93.48	2.405	0.30	7.48
Mléko	93	93	1.63	14.31	1.63	14.31	7.44	6.85	0.54	31.39	5.308.40	15.684	26.98	85.63	1.330.10	5.607	8.402.50	20.511	24.95	63.69
Sýr	353	249	54.31	38.31	44.12	31.13	4.192	3.965	45.52	43.05	28.91	7.389	42.48	37.09	39.45	2.844	73.84	7.204	17.65	17.46
Veje	91	202	14.18	31.08	11.37	25.25	2.087	95.63	31.67	69.88	14.40	44.38	10.185	16.34	53.28	1.473.75	5.150	14.051	19.39	44.74
Mouka	5.04	9	0.78	1.38	0.63	1.12	3.517	36.6281	38.19	68.20	24.26	43.32	3.183.40	5.684	17.73	31.66	983.36	1.756	10.10	13.55
Chléb	11.44	143	1.76	22.18	1.43	17.88	2.26	28.25	1.44	17.94	340.32	4.254	1.79	22.32	102.24	1.278	20.29	294.40	3.680	0.59
Pečivo	8	15	1.23	1.23	0.13	1.18	0.41	2.66	0.26	1.69	19.70	1.542	0.16	1.15	8.50	49	0.14	0.91	118.70	504
Krupice	12	88	1.85	13.54	1.50	11.18	2.32	17.04	1.47	10.82	237.32	1.542	1.83	12.51	49.12	352	1.12	8.14	408.24	3.043
Rýže	232	188	35.69	28.92	29.11	23.50	4.406.75	4.897	47.85	53.17	30.39	33.77	4.201	4.636	3.697	41.61	1.632.50	28.50	8.166.50	8.930
Brambory	2	11	0.31	1.69	0.25	1.37	110.95	7.30	1.20	7.93	5.03	123.18	856	0.74	5.41	18.112	0.28	1.70	287.13	1.773
Luštěniny	2	72	11.08	11.08	9.18	9.18	1.255	1.255	13.63	8.66	2.029	2.029	9.55	9.55	1.055	14.33	2.212	2.212	5.54	5.54
Ovoce	30.75	138	4.73	21.23	17.25	17.25	2.057	2.057	22.33	14.19	3.665	3.665	22.56	22.56	1.021	17.45	4.274	4.274	11.97	11.97
Zelenina	30.75	251	4.73	38.62	3.84	31.37	6.41	44.54	6.96	60.17	951.87	8.136	5.29	46.25	309.12	2.671	14.10	12.168	4.62	38.68
Káva zrnková	2	15	—	2.31	0.25	1.87	21.92	1.038	0.15	7.16	22.98	1.649	0.18	8.75	13.08	604	0.13	6.04	41.77	1.960
Kukr	8	26	1.23	4.18	1.18	3.25	1.29	1.29	0.76	5.89	71.25	514	0.33	2.60	19.50	91	0.25	1.70	219.34	1.730
Káva náhražka	2	14	—	2.31	0.25	1.87	21.92	1.038	0.15	7.16	22.98	1.649	0.18	8.75	13.08	604	0.13	6.04	41.77	1.960
Cikorie	8	26	1.23	4.18	1.18	3.25	1.29	1.29	0.76	5.89	71.25	514	0.33	2.60	19.50	91	0.25	1.70	219.34	1.730
Sůl	130	122	0.50	18.77	15.25	15.25	1.292	1.292	1.01	2.39	99.50	400	0.54	1.05	38.50	72	0.80	1.46	325.40	996
Kofení, přísady	0.50	130	0.08	0.15	0.06	0.12	3.959	11.04	42.99	8.91	103.23	4.938	7.08	21.36	679.75	2.056	20.61	2.188.85	7.212	6.14
Pivo	—	—	—	—	—	—	8.95	207	0.10	2.24	19.50	491	0.08	3.82	3.50	91	0.91	29.55	688	0.09
Vino	—	—	—	—	—	—	13.87	425	0.15	4.61	26.60	719	0.10	2.66	12.24	333	0.12	3.33	18.70	556
Jiné nápoje	37	3	—	5.69	4.62	4.62	4.20	4.20	4.56	2.90	639	639	2.57	2.57	351	351	5.45	5.45	639	1.47
Jídlo mimo dům	1.75	19	0.27	0.46	0.37	0.37	855	855	9.28	5.90	3.230	3.230	0.89	9.66	2.272	104	0.32	2.04	1.622	4.25
Povídky	6	6	—	0.93	0.75	0.75	35	35	5.72	0.30	165.28	1.148	0.89	7.77	22.24	28	0.59	0.59	1.186	0.25
Čaj	5.301	815.54	815.54	815.54	662.62	662.62	88.444	88.444	0.38	0.24	609.75	148.155	118	1.94	28	54.055	818.85	175.205	80	502.26
Součet	5.301	815.54	815.54	815.54	662.62	662.62	88.444	88.444	0.38	0.24	609.75	148.155	118	1.94	28	54.055	818.85	175.205	80	502.26

VI a). Kalorická hodnota spotřebovaných potravin u skupinových průměrů.

Druh potravin	Úřednické rodiny v tom též učitecké rodiny		Dělnické rodiny vůbec		Dělnické rodiny z Odb. sdružení, (v tom i děl. rodiny z Prahy)		Dělnické rodiny z Prahy		Dělnické rodiny z Všeoborov. sdruž. morav.		Německé děl. ro- diny z „Zentralge- werkschaftskom.“		
	Množství spotřebo- vané za 1/4 roku v r. 1921 v průmě- ru na 1 hlavu	Kalorická hodnota	Množství spotřebo- vané za 1/4 roku v r. 1921 v průmě- ru na 1 hlavu	Kalorická hodnota	Množství spotřebo- vané za 1/4 roku v r. 1921 v průmě- ru na 1 hlavu	Kalorická hodnota	Množství spotřebo- vané za 1/4 roku v r. 1921 v průmě- ru na 1 hlavu	Kalorická hodnota	Množství spotřebo- vané za 1/4 roku v r. 1921 v průmě- ru na 1 hlavu	Kalorická hodnota			
Maso	1838	9-30	17093-40	4-11	7554-18	5-31	9759-78	7-80	14336-40	2-86	5256-68	4-18	7682-84
Uzenářské zboží . . .	3838	1-61	6179-18	0-68	2609-84	1-04	3991-52	1-13	4336-94	0-02	76-76	1-33	5104-54
Sádlo	8799	2-02	17773-98	1-44	12670-56	2-62	23053-38	1-47	12934-53	0-44	3871-56	1-09	9590-91
Maslo	7667	1-23	9430-41	0-89	6823-63	1-05	8050-35	0-67	5136-89	0-76	5826-92	0-82	6286-94
Lůj	8668	0-24	2080-32	0-12	1040-16	0-12	1040-16	0-20	1733-60	0-13	1126-84	0-10	866-80
Slanina	7014	0-12	841-68	0-31	2174-34	0-09	631-26	0-10	701-40	0-59	4138-26	0-20	1402-80
Umělé tuky	7521	0-42	3158-82	0-30	2256-30	0-24	1805-04	0-44	3309-24	0-34	2557-14	0-34	2557-14
Mléko	616	27-79	17118-64	25-70	15831-20	22-82	14057-12	17-82	10977-12	25-24	15547-84	32-33	19915-28
Veje	1650	2-38	3927-00	0-99	1633-50	1-48	2442-00	2-02	3333-00	0-18	297-00	1-62	2673-00
Mouka bílá	3379	18-13	61261-27	19-98	67512-42	17-56	59335-24	15-83	53489-87	24-47	82684-13	15-84	53523-36
Mouka chlebová . . .	2125	17-73	37676-25	13-55	28793-75	17-19	36528-75	15-56	33065-00	4-56	9690-00	24-26	51552-50
Krupice	3393	0-16	542-88	0-49	1662-57	0-36	1221-48	0-03	101-79	0-74	2510-82	0-26	882-18
Rýže	3384	1-83	6192-72	1-07	3620-88	1-49	5042-16	1-21	4094-64	0-43	1455-12	1-48	5008-32
Brambory	914	36-97	33790-58	26-33	24065-62	17-09	15620-26	8-11	7412-54	33-54	30655-56	30-39	27776-46
Luštěniny	2635	0-74	1949-90	0-94	2476-90	1-18	3109-30	1-12	2951-20	0-78	2055-30	0-77	2028-85
Kukur	3915	5-29	20710-35	4-62	18087-30	4-92	19261-80	4-38	17147-70	4-42	17304-30	4-42	17304-30
Pivo	547	7-08	3872-76	5-66	3096-02	9-95	5442-65	17-99	9840-53	0-68	371-96	7-01	3834-47
Rum	3876	0-08	310-08	0-09	348-84	0-16	620-16	0-25	969-00	0-04	155-04	0-06	232-56
Vino	1085	0-10	108-50	0-03	32-55	0-04	43-40	0-01	10-85	0-01	10-85	0-10	108-50
Úhrn pro jednu hlavu za 1/4 roku . . .	244018-72		202290-56		211055-81		185881-94		185592-08		218431-85		2400-35
Úhrn pro jednu hlavu za 1 den . . .	2681-52		2222-97		2319-29		2042-66		2039-47		3824-01		3779-05
Úhrn pro spotřebu jednotku za 1 den . .	3830-74		3595-06		3766-37		3225-25						

* Údaje o kalorické hodnotě u jednotlivých potravin jsou vyňaty z díla Dra J. Königa „Chemie der Nahrungs- und Genußmittel sowie der Gegenstände“ Berlin 1920.

skupině moravských dělníků, která byla získána prostřednictvím křesťansko-sociální odborové organizace, jde o dělníky, žijící v menších místech. Proti tomu rodiny, sdílené odborovým sdružením československým a libereckou Gewerkschaftskommission, žijí ve větších městech a oblastech průmyslových. Proto byly průměry zpracovány již přímo z těchto skupin vytvořených příslušností odborovou. Průměry úřednické byly zpracovány ze skupin kombinovaných buď místně, aby se vystihly aspoň nejhlavnější oblasti, anebo odborově jako u učitelů, kde láká srovnání s předválečnými daty Englišovými. Konečné průměry dělnické, úřednické, učitelské jsou průměry z průměrů jednotlivých skupin. Konečný průměr úřednický není průměrem jen ze skupin ryze úřednických, nýbrž pojatý též do něho skupiny učitelské, pro které zvlášť sestaven samostatný průměr. Při počítání průměrů byly rodiny, u nichž je výkaz o spotřebě za půl roku, počítány vždy každá za 2 rodiny s čtvrtletní spotřebou.

Z důvodů, jež byly výše probrány, byl v každé jednotlivé skupině propočítán průměr na hlavu a na spotřební jednotku v užším slova smyslu. Tato spotřební jednotka je přepočítána podle výše reprodukované stupnice, užitě ve vídeňském šetření.

VI b). Kalorická hodnota spotřebovaných potravin u skupinového průměru učitelského.

Druh potravin	Kalorie v 1 kg, u piva, vína, rumu v 1 l*)	Učitelské rodiny ze šetření prof. Engliše		Druh potravin	Učitelské rodiny ze šetření našeho	
		Množství spotřebované za čtvrt roku r. 1914 v průměru na 1 hlavu	Kalorická hodnota		Množství spotřebované za čtvrt roku r. 1921 v průměru na 1 hlavu	Kalorická hodnota
Maso hovězí	1565	4·19	6557·35	Maso	9·17	16854·46
Maso telecí	1510	0·72	1087·20	Uzenářské zboží	1·98	7599·24
Maso vepřové	2582	3·36	8675·52	Sádlo	1·67	14694·33
Salámy	3838	0·76	2916·88	Máslo	1·70	13033·90
Zvěřina	1114	0·54	601·56	Lůj	—	—
Ryby	1474	0·12	176·88	Slanina	0·15	1052·10
Ostatní	2337	0·57	1332·09	Umělé tuky	0·38	2857·98
Drůbež	1360	1·48	2012·80	Mléko	34·65	21344·40
Sádlo	8799	1·65	14518·35	Vejce	3·25	5362·50
Slanina	7014	0·23	1613·22	Mouka bílá	21·14	71432·06
Máslo	7667	1·37	10503·79	Mouka chlebová	10·10	21462·50
Umělé tuky	7521	0·30	2256·30	Krupice	0·14	475·02
Mléko	616	50·92	31366·72	Rýže	1·12	3790·08
Vejce	1650	2·96	4884·00	Brambory	28·50	26049·00
Brambory	914	14·18	12960·52	Luštěniny	0·28	737·80
Mouka pšeničná	3379	12·78	43183·62	Cukr	4·70	18400·50
Mouka žitná	3208	5·36	17194·88	Pivo	6·82	3730·54
Mouka chlebová	2125	8·83	18763·75	Rum	0·04	155·04
Mlýnské výrobky	3272	0·62	2028·64	Víno	0·12	130·20
Rýže	3384	0·60	2030·40			
Luštěniny	2635	0·42	1106·70			
Cukr	3915	4·62	18087·30			
Zelenina	216	13·43	2900·88			
Pivo	547	11·10	6071·70			
Víno	1085	0·93	1009·05			
Jiné lihoviny	3876	0·28	1085·28			
Úhrn pro jednu hlavu za 1/4 roku			214925·38			229161·65
Úhrn pro jednu hlavu za 1 den			2361·82			2518·26
Úhrn pro spotřební jednotku za 1 den . .			3566·83			3588·68

*) Údaje o kalorické hodnotě u jednotlivých potravin jsou vyňaty z díla Dra J. Königa „Chemie der Nahrungs- und Genußmittel sowie der Gebrauchsgegenstände“ Berlin 1920. — **) Učitelské rodiny v Englišově šetření čítaly 296 hlav resp. 196 spotřebních jednotek.

Jednak za účelem zběžné kontroly, jednak za účelem posouzení výsledků též po stránce fyziologické byla u závěrečných průměrů potravinových vypočtena jích kalorická hodnota. U úředníků (v tom též učitelé) při úhrnném počtu 160 hlav a 112 spotřebních jednotek připadá denně na hlavu 2681 kalorií, na spotřební jednotku 3830, u učitelů při 58 hlavách a 40·7 spotřebních jednotkách připadá na hlavu 2518 kalorií a na spotřební jednotku 3588 kalorií, u dělníků při 229 hlavách a 141·6 spotřebních jednotkách připadá na hlavu 2222 kalorií a na spotřební jednotku 3595 kalorií. (Na jednu rodinu úřednickou připadá 4·25 hlav a 2·97 spotř. jednotek, na rodinu učitelskou 4·46 hlav a 3·13 spotř. jednotek. Když se včítají rodiny učitelské do úřednických, jak je to v našich konečných průměrech, připadá na jednu rodinu 4·38 hlav a 3·03 spotř. jednotek. Na rodinu dělnickou připadá 4·58 hlav a 2·84 spotřeb. jednotek.) Když aplikujeme, co bylo dříve řečeno o nedostatečnosti těchto jednotek, »hlavy« a »spotřební jednotky«, dojdeme k závěru, že skutečná kalorická hodnota výživy bude se pohybovat mezi kalorickými hodnotami, připadajícími na každou z obou jednotek. Kalorický průměr na »hlavu« je příliš nízký, kalbrický průměr na »spotřební jednotku« příliš vysoký. Jinak výsledek ukazuje, že spotřebované množství potravin odpovídá aspoň co do kalorické hodnoty požadavkům fyziologické teorie, speciálně normálu stanovenému ve výše citovaném díle prof. J. Königa.

Na základě konečných průměrů pro dělníky, úředníky a učitele jsou konstruovány indexy životní míry pro naše poměry a sice:

1. Reální index učitelský, jenž znamená srovnání předválečné životní míry učitelské s učitelskou životní mírou dnešní. Pro předválečnou životní míru použito dat Englišových.

2. Nominální index učitelský běžící ku předu (progresivní), což znamená index, vyjadřující zdražení předválečné životní míry, kdyby se žilo dnes stejně jako před válkou. K tomuto indexu rovněž vzat podklad z dat Englišových a byl propočítán dvakrát: s cenami moravskými a říšskými.

3. Nominální index učitelský zpětný, uvádějící zdražení v předpokladu, že by se žilo před válkou tak jako nyní.

4. Nominální index úřednický zpětný, ukazující, jak by se zdrazila životní míra proti poměrům předválečným, kdyby se před válkou žilo právě tak jako nyní.

5. Nominální index dělnický zpětný, ukazující, jak se zdrazila životní míra dělnická, v předpokladu, že se žilo před válkou tak jako nyní.

Nejjednodušší z těchto indexů jest reální index učitelský.²⁶⁾ Při konstruování tohoto indexu není potřebí, aby se srovnávala dvě stejná spotřební schémata v různých cenových obdobích, v našem konkrétním případě období předválečné s dobou dnešní, nýbrž právě naopak spotřební schéma předválečné se spotřebním schéma-

²⁶⁾ Pro tento reální index volena forma, již nazývá prof. Barnett ve své výše zmíněné analytické úvaze formou agregátní. Pro formu našich indexů nominálních užívá Barnett názvu: *proportionální*. Při metodě agregátního indexu je index vytvořen součtem výdaje za zkonsumované průměrné množství statků v absolutních cenách. Při metodě indexu proporčního vypoučtou se koeficienty vážení, připadající na jednotlivé statky a tyto koeficienty se násobí indexy vyznačujícími pohyb ceny jednotlivých statků od základního roku, po př. stejným vlněním jak všeobecná cenová hladina celého statkového agregátu, oproti tomu při *proportionálním* indexu u statků nevčítaných se předpokládá, že jich ceny se pohybují tak jako hladina cenová jen dotyčné užší skupiny výdajové, do níž patří nevčítaný statek. Tak vzniká u *proportionálního* chyba menší než u *agregátního*.

Náš *agregátní* reální index nemůže býtí potírán touto výtka, neboť byly do něho pojaty všechny spotřebované statky, jak byly spotřebními knížkami vyšetřeny.

tem dnešním. Za předválečné schéma pojat byl nezkrácený průměr připadající za $\frac{1}{4}$ roku na hlavu v šetření Englišově a za schéma dnešní pojat byl opět nezkráceně dnešní průměr čtvrtletní připadající na 1 hlavu v rodině učitele. Ve spotřebním schématu roku 1921 jistou obtíž působily položky: droby, sýr, ovoce, zelenina, cikorie, koření, »jiné potraviny«, »jiné nápoje«, »jídlo mimo dům« a čaj, kde ve spotřebních knížkách byla uváděna jen cena, za kterou bylo nakoupeno, ale nikoliv množství, a kde nebylo možno si vypomoci cenami, zjištěnými Státním úřadem statistickým, poněvadž cen těchto předmětů, respektive i skupin potravinových nezjišťuje. Jde sice o předměty, jež ve výdeji tvoří jenom nepatrnou položku a mohly by tedy býti bez většího účinku opomenuty, ale vzhledem k tomu, že v předválečném schématu zpracovaném podle Englišových dat podrženy byly všechny statky, i ve schématu z roku 1921 ponechány byly jmenované skupiny a vřaděny se stejnou cenou do jednotlivých měsíců ledna, července a srpna. Máme za to, že chyba vzniklá z toho, že se nebere zřetel na cenové rozpětí těchto statků v jednotlivých měsících r. 1921, jest menší než kdyby tyto statky byly vůbec vynechány.

Větší obtíž vznikla s položkou »ostatní vydání«, jež zahrnuje všechny výdaje, velmi rozmanité, které nelze zařaditi do potravin, oděvu, nájemného, topiva a světla. Tuto položku není možno pojmuti do nominálního indexu, ježto nebylo statisticky zjišťováno, jakému zdražení byly vysazeny jednotlivé výdaje v ní zahrnuté, ale do reálného indexu ji lze zařaditi, neboť její absolutní výše je známa jak v předválečné spotřebě učitelské podle Engliše, tak i v našem šetření za $\frac{1}{4}$ roku. Zařaditi tuto položku se stejnou cenou do různých měsíců, jak se to stalo u předešlých statků, nebylo možno, neboť jde o položku vysokou. Byl proto pro konečný úhrnný index zahrnující i tuto skupinu zvolen průměr z měsíčních indexů, do něhož pak tato položka vřaděna.

Jiná obtíž vznikla u masa: až na malý počet rodin nebylo v knížkách rozváděno, jaký druh masa byl zakoupen. Supponována byla zhruba odhadem váha podle výsledků Englišových, ale maso telecí, jehož ceny Státní úřad statistický nezjišťuje, nahrazeno masem skopovým, jehož cena je pravidelně zjišťována. Připadá: 5 dílů na maso hovězí, 3 díly na maso vepřové a 1 díl na maso skopové. Poněvadž předválečné schéma Englišovo je z Moravy, byly i za ceny, jimiž násobeno schéma z r. 1921, vzaty cenové průměry moravské.

Protějškem k tomuto reálnému indexu učitelskému jsou dva další indexy učitelské: nominální progresivní a nominální zpětný.

Že je věnováno tolik pozornosti právě indexům skupiny učitelské, jest následkem té nahodilé okolnosti, že předválečné poměry tohoto stavu byly zjištěny prof. Englišem. Schéma spotřební v nominálním indexu učitelském vzato totéž pro dobu dnešní i pro dobu před válkou. V indexu progresivním u potravin je schéma omezeno na 12 předmětů a k ostatním nepřihlíženo. Aby celkový počet procent připadající na potraviny nebyl změněn, bylo nutno u jednotlivých statků přiměřeně zvýšiti jich procento z výdaje. Jest to schéma vyňaté z průměru Englišova a sice voleny ty statky, kde se dala cena zjistiti přesně již z Englišova spisu.

U zpětného indexu učitelského je schéma spotřební vyňato z průměrů pozorovaných učitelských rodin na základě našeho šetření a vzaty statky, jichž cenu zjišťuje měsíčně Státní úřad statistický. Celkový průměr připadající tu na hlavu byl dočinen tímto způsobem: Krupice a pečivo staženo s moukou bílou, chléb a rýže s moukou chlebovou, do masa večteny droby, do sádla shrnut lůj a slanina, k mléku přičten sýr, k položce luštěniny přičteno koření a přísady, pod položkou zelí zahrnutý

těž ovoce, zelenina, povidla, pod položkou káva shrnuta je káva zrnková, obilná a cikorie, pod položkou pivo shrnuty též jiné nápoje, čaj, víno a rum.

Položky »jiné potraviny«, jídla mimo dům a sůl shrnuty v jednu sumu a $\frac{1}{6}$ z této sumy přičtena k mouce bílé, druhá $\frac{1}{6}$ k mouce chlebové, další $\frac{2}{6}$ k bramborům a zbývající $\frac{2}{6}$ k masu. Maso samo rozvrženo na jednotlivé druhy dle odhadu provedeného při reálním indexu učitelském. Do tohoto schématu vřaděny jen položky životních nezbytností: potraviny, oděv, nájem, topivo a světlo, nikoliv skupina ostatních výdajů, pro jejíž cenový pohyb, jak svrchu zmíněno, nemáme statistického zjištění.

Nominální index dělnický zpětný a nominální index úřednický zpětný mají touž konstrukci jako nominální index učitelský zpětný, ovšem s použitím průměrů pro skupinu dělnickou a úřednickou. Nedostatek jakýchkoliv pramenů pro životní míru dělnictva a úřednictva v českých zemích z doby předválečné znemožnil ovšem konstruování reálního a nominálního progresivního indexu pro tyto skupiny.

Ve všech těchto nominálních indexech u nájemného předpokládáno jednou 100% zdražení, podruhé 50% zdražení proti poměrům předválečným.²⁷⁾ Stalo se to z pochopitelných rozpaků, aby nebyl odhad zdražení při nájmu, kde schází nám doposud statistické šetření, přihlízející též k poměrům předválečným, zcela libovolný.

Jednoduché cenové indexy použité při konstrukci popisovaných indexů životních nákladů přejaty z »Cenových zpráv Státního úřadu statistického« a to jednoduché cenové indexy, užívané v nominálním indexu učitelském progresivním, jsou jednak moravské zemské, aby se správněji vystihlo zdražení cen z předválečného schématu podle šetření Englišova, omezeného na Moravu, jednak celostátní, aby bylo možno správněji srovnávat s ostatními nominálními indexy, v nichž jsou užívány celostátní cenové indexy.²⁸⁾

Závěry z indexů o výši zdražení u nás.

Jaké závěry máme vyvoditi z indexů pro výši zdražení od července 1914 u nás? Vzhledem k tomu, co bylo řečeno v úvaze o cizích indexech, přikládali bychom největší závažnost nominálnímu indexu progresivnímu, jenž představuje, jak se zdražovala a v některých měsících i zlacňovala životní míra učitele z Englišova šetření. Jde o cenové kolísání životní míry již ustálené a docházíme k závěru, když vyjádříme toto zdražení v cenách moravských, že do ledna 1921 stoupla tato životní míra (resp. její nejnezbytnější část, potraviny, oděv, nájem, topivo a světlo) 17.33krát při 100%ním zdražení bytu proti roku 1914, event. při 50% zdražení bytu 17.29krát (k pohybům s cenami pod rukou při tom nepřihlížíme). Při cenách celostátních se projeví toto zdražení do ledna 1921 jako 17.17násobné (při 100%ním zdražení bytu) a 17.12ti-násobné při 50%ním zdražení bytu. Po té poklesla až do července 1921 cena této životní míry na 12.07násobnou výši, event. 12.02násobnou při cenách celostátních a na výši 11.70, event. 11.65násobnou při cenách moravských a opět stoupla v srpnu 1921 na 12.51, event. 12.47násobnou výši při cenách celostátních a na 12.43, event. 12.38násobnou výši při cenách moravských a v září 1921 na 13.61, event. 13.56násobnou výši při cenách celostátních a na 13.43, event. 13.38násobnou výši při cenách moravských.

²⁷⁾ Úhrnný index rovná se součtu násobků jednoduchých indexů jednotlivých statků v příslušných měsících a procentu vydání v roce základním dělenému stem.

²⁸⁾ Podklad jednoduchých cenových indexů uveřejňovaných v Cenových zprávách S. Ú. S. je vloženo v stati dr. J. Ryby »Statistika cen maloobchodních« ve 4./5. seš. Českosl. stat. věstníku 1921.

Srovnáme-li tento index s učitelským indexem reálním, pokud zahrnuje potraviny, nájem, oděv, topivo a světlo, shledáme, že zdražení nákladů životních až na index lednový (16.52, červenec 11.83, srpen 12.43, průměr 13.59) je u obou indexů přibližně na stejné úrovni. Dalo by se z toho uzavřít, že úroveň životní, aspoň pokud se týče výdajů za nejn nutnější nezbytnosti, je táž jako před válkou. Tento úsudek byl by poněkud ukvapený, neboť neberou se v úvahu ostatní výdaje vedle svrchu zmíněných nej nezbytnějších. Tyto ostatní výdaje dělaly u Engliše 34.3% a u našich učitelů 27%, tedy snížení úrovně životní je patrné. Vezmou-li se do úhrnu i ostatní výdaje, klesá reální index jako průměr ze všech uvedených měsíců na 1219. Projevuje se tu již při cizích indexech zmíněná umělá klesající tendence reálního indexu. Celkem životní míra tedy klesla. Index tento ovšem i po jiné stránce je nutno brát cum grano salis. Byl by úplně spolehlivý, kdyby srovnávané rodiny v období předválečném a dnešním byly tytéž, kdyby žily za podobných okolností a kdyby průměr byl vzat aspoň ze stejné oblasti. Tomu však tak v našem reálním indexu není. Již to dlužno uvést, že průměr Englišův je zjištěn pozorováním spotřeby 65 rodin učitelů moravských po dobu 1 roku, kdežto náš je průměrem spotřeby 13 učitelských rodin, žijících v Čechách a na Moravě a pozorovaných $\frac{1}{4}$ roku. Závažnější jest ještě, že učitelské rodiny ze šetření Englišova patří převážně do nižších skupin platových, neboť převažují mladí učitelé, kdežto učitelé z našeho šetření jsou skoro vesměs pokročilejšího věku a patří tedy do vyšších stupnic platových. Ukazuje to jasně tento přehled:

	Věk 20—30 r.	30—40 r.	40—50 r.	přes 50 r.
Učitelé z Englišova šetření . . .	18	16	14	13
Učitelé z našeho šetření	—	2	9	2

U Englišových učitelů je 44.26% přes 40 roků věku, u našich 84.62% přes 40 roků věku. Též u úředníků z našeho šetření převažují vyšší stupnice platové vzhledem k stáří: z 23 ženatých úředníků jest 15 přes 40 roků. U dělníků nebyl všude zjištěn věk. Z těch, kteří stáří uvedli, je 5 mezi 20—30 r., 19 mezi 30—40 r., 13 přes 40 r. Úhrnem bylo dělníků 50. Cena našeho reálného indexu tedy je více jen demonstrační, ale i tak upozorňuje nás tento index, jak pozoruhodně působí na sílu indexu, je-li či není-li v něm obsaženo také zdražení jiných výdajů, zejména kulturních, než jsou obvyklé do indexů pojaté výdaje za potraviny, oděv, nájem, topivo a světlo.

Hlavní chyba našich nominálních indexů zpětných jest v tom, že se musí brátí nájemné v dnešním nepřírozeně sníženém procentu: u učitelů 1.45%, úředníků 2.43%, dělníků 1.28%, proti tomu u učitelů z Englišova šetření byt tvoří 9.7%. (Sto procenty není zde celý výdaj, nýbrž výdaj za potraviny, oděv, nájem, topivo a světlo.) Jinou vadou je, že se do indexu už pro rok 1914 musí přijati mimořádná, ryze poválečná, vysoká položka za oděv. Srovnáváme-li učitelský index zpětný s učitelským indexem progresivním, překvapí nás, že zpětný je vyšší než progresivní, čili, že byly v roce 1921 předmětem spotřeby statky, jež proti r. 1914 rychleji stoupaly v ceně, nežli statky, z nichž se skládala spotřeba předválečná. To by bylo spíš dokladem zvýšené životní míry proti poměrům předválečným, neboť by se vybíraly statky vyšší jakosti. Ale tomu tak není. Vysvětlení tohoto zjevu je v položce »oděv«, která je v dnešním průměru učitelském zastoupena 40.36% proti 21.5% v roce 1914 a právě textilie doznaly jedno z nejvyšších zdražení. Patrně a pochopitelně tato část spotřeby potřebovala největších doplnění po omezení za války a bezprostředně po válce. Než

VII. 1. Reální index učitel'ský.

Předmět spotřeby	Množství spotřebované za čtvrt roku v r. 1914 v průměru na 1 hlavu	Výdaj za množství v levo uvedené v cenách z července 1914	Předmět spotřeby	Množství spotřebované za čtvrt roku v r. 1921 v průměru na 1 hlavu	Výdaj za množství v levo uvedené v cenách		
					z ledna 1921	z července 1921	ze srpna 1921
Maso hovězí . . .	4.19	7.75	Maso hovězí . . .	5.10	114.14	55.74	59.16
Maso telecí . . .	0.72	1.43	Maso vepřové . . .	3.06	90.27	61.05	65.39
Maso vepřové . . .	3.36	6.92	Maso skopové . . .	1.02	18.67	10.52	10.28
Salámy . . .	0.76	1.68	Salámy . . .	1.98	65.79	37.12	39.32
Zvěřina . . .	0.54	0.57	Droby . . .		5.25	5.25	5.25
Ryby . . .	0.12	0.23	Sádlo . . .	1.82	72.54	55.31	61.46
Husy a kachny . . .	0.31	1.46	Máslo . . .	1.70	77.06	67.95	83.07
Kuřata . . .	0.87	0.82	Umělé tuky . . .	0.38	14.33	9.88	10.26
Jiná drůbež . . .	0.48	0.38	Mléko . . .	33.64	118.08	96.55	107.31
Sádlo . . .	1.65	3.35	Sýr . . .		11.48	11.48	11.48
Slanina . . .	0.23	0.52	Vejsce . . .	57.98	83.49	51.60	59.72
Máslo . . .	1.37	3.38	Mouka pšeničná . . .	19.52	39.04	39.04	39.04
Ceres-marg. . .	0.30	0.50	Mouka chlebová . . .	10.10	10.10	10.10	10.10
Mléko . . .	49.39	8.89	Pečivo . . .	1.62	3.24	3.24	3.24
Vejsce . . .	52.88	3.17	Krupice . . .	0.14	0.91	0.91	0.91
Brambory . . .	14.18	0.71	Rýže . . .	1.12	8.14	8.14	8.14
Mouka pšeničná . . .	10.20	3.88	Brambory . . .	28.50	30.78	55.29	57.11
Mouka žitná . . .	5.98	1.67	Luštěniny . . .	0.28	2.39	1.71	1.91
Mouka chlebová . . .	8.83	2.47	Ovoce . . .			14.33	14.33
Mouka bílá v pečivu . . .	2.57	0.98	Zelenina . . .		17.45	17.45	17.45
Rýže . . .	0.60	0.28	Cukr . . .	4.70	38.49	38.49	38.49
Luštěniny . . .	0.42	0.19	Káva zrnková . . .	0.13	6.04	6.04	6.04
Káva zrnková . . .	0.41	1.60	Káva obilná . . .	0.25	2.33	2.14	2.06
Káva obilná . . .	0.49	0.39	Cikorie . . .		2.40	2.40	2.40
Cikorie . . .	0.32	0.32	Sůl . . .	0.80	1.46	1.46	1.46
Cukr . . .	4.62	3.97	Koření . . .		14.62	14.62	14.62
Pivo . . .	11.10	3.88	Jiné potraviny . . .		18.92	18.92	18.92
Víno . . .	0.93	0.92	Pivo . . .	6.82	19.91	21.28	21.41
Jiné lihoviny . . .	0.28	0.52	Rum . . .	0.04	0.91	0.91	0.91
Jiné potraviny . . .	—	11.27	Víno . . .	0.12	3.33	3.33	3.33
			Jiné nápoje . . .		5.45	5.45	5.45
			Jídlo mimo dům . . .		22.87	22.87	22.87
			Povidla . . .	0.32	2.04	2.04	2.04
			Čaj . . .		0.59	0.59	0.59
Potraviny . . .	74.10				929.03	753.20	805.41
Index potravin . . .	100				1119		
Oděv . . .	26.41				903.16	526.68	551.32
Index oděvu . . .	100				2500		
Nájemné . . .	11.91				23.81	23.81	23.81
Index nájemného . . .	100				200		
Topivo . . .	7.50				118.29	117.16	113.30
Index topiva . . .	100				1550		
Svítivo . . .	1.24				27.60	12.77	12.03
Index svítiva . . .	100				1140		
Ostatní výdaje . . .	63.25				600.69	600.69	600.69
Index ostatních výdajů . . .	100				950		
Úhrnný výdaj . . .	184.41				2502.58	2034.31	2106.56
Úhrnný index . . .	100				1219		

Předmět spotřeby ¹⁾	Úhrnný index					Úhrnný index				
	červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen ⁴⁾ 1921		červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen ⁴⁾ 1921	
1. Maso hovězí	10·5	1279	13429	625	6562	663	1090	10355	6961	7906
2. Maso vepřové	9·5	1505	14297	1018	9671	1090	10355	10355	10355	11770
3. Salám	2·4	1451	3482	819	1965	867	2081	2374	2374	2374
4. Sádlo	4·5	2183	9823	1527	6871	1697	7636	7636	7636	8167
5. Maslo	4·6	1717	7898	1514	6964	1858	8547	8547	8547	9375
6. Ceres-margarin	0·7	2299	1609	1585	1109	1647	1153	1153	1153	1192
7. Mléko	12·4	1462	18129	1196	14830	1329	16479	16479	16479	15872
8. Vejce	4·4	2057	9051	1271	5592	1471	6473	6473	6473	6323
9. Brambory	0·6	982	589	1764	1058	1818	1091	1091	1091	1327
10. Mouka bílá	1·9	488	927	488	927	488	927	927	927	927
11. Mouka chlebová	4·6	312	1235	312	1435	312	1435	1435	1435	1587
12. Cukr	5·5	953	5241	953	5241	953	5241	5241	5241	5434
Potravinový úhrnem	61·6	1394	85910	1010	62225	1110	68379	68379	68379	72254
Oděv	21·5	3222	69273	1881	74087	1967	42290	42290	42290	40269
Byt	9·7	200	1940	200	1940	200	1940	1940	1940	1940
Svítilno	1·1	3971	4368	1837	1455	150	1455	1455	1455	1455
Topivo	6·1	1684	10282	1669	10181	1614	9845	9845	9845	8845

Předmět spotřeby ¹⁾	Úhrnný index					Úhrnný index				
	červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen ³⁾ 1921		červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen ³⁾ 1921	
1. Maso hovězí	10·5	1279	13429	625	6562	663	1090	10355	6961	7906
2. Maso vepřové	9·5	1505	14297	1018	9671	1090	10355	10355	10355	11770
3. Salám	2·4	1451	3482	819	1965	867	2081	2374	2374	2374
4. Sádlo	4·5	2183	9823	1527	6871	1697	7636	7636	7636	8167
5. Maslo	4·6	1717	7898	1514	6964	1858	8547	8547	8547	9375
6. Ceres-margarin	0·7	2299	1609	1585	1109	1647	1153	1153	1153	1192
7. Mléko	12·4	1462	18129	1196	14830	1329	16479	16479	16479	15872
8. Vejce	4·4	2057	9051	1271	5592	1471	6473	6473	6473	6323
9. Brambory	0·6	982	589	1764	1058	1818	1091	1091	1091	1327
10. Mouka bílá	1·9	488	927	488	927	488	927	927	927	927
11. Mouka chlebová	4·6	312	1235	312	1435	312	1435	1435	1435	1587
12. Cukr	5·5	953	5241	953	5241	953	5241	5241	5241	5434
Potravinový úhrnem	61·6	1394	85910	1010	62225	1110	68379	68379	68379	72254
Oděv	21·5	3222	69273	1881	74087	1967	42290	42290	42290	40269
Byt	9·7	200	1940	200	1940	200	1940	1940	1940	1940
Svítilno	1·1	3971	4368	1837	1455	150	1455	1455	1455	1455
Topivo	6·1	1684	10282	1669	10181	1614	9845	9845	9845	8845

Úhrnný index					Úhrnný index				
červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen ³⁾ 1921		červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen ³⁾ 1921	
100	1717·63	1168·08	1243·58		100	1733·91	1207·77	1251·85	
100	(1878·17)	(1286·70)	(1353·53)		100	(1906·06)	(1315·84)	(1359·32)	
100	1712·78	1163·23	1238·73		100	1729·06	1202·92	1247·00	
100	(1873·32)	(1281·85)	(1348·68)		100	(1901·21)	(1310·99)	(1354·47)	

Úhrnný index					Úhrnný index				
červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen ³⁾ 1921		červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen ³⁾ 1921	
100	1717·63	1168·08	1243·58		100	1733·91	1207·77	1251·85	
100	(1878·17)	(1286·70)	(1353·53)		100	(1906·06)	(1315·84)	(1359·32)	
100	1712·78	1163·23	1238·73		100	1729·06	1202·92	1247·00	
100	(1873·32)	(1281·85)	(1348·68)		100	(1901·21)	(1310·99)	(1354·47)	

¹⁾ Nepřihlíženo k masu telecímu, zvěřině, drůbeží, rybám, luštěninám, kávě, cikorii a nápojmům. — ²⁾ Číslo v závorkách uvedené za indexy vypočtené z cen podlouhlého obchodu. 1338·12 (1413·07). — ³⁾ Pro měsíc září zjištěn progresivní index v cenách moravských pro potraviny 1239·77 (1361·44), úhrnný index při 100% zvýšení nájemného 1342·97 (1417·92), při 50% zvýšení nájemného 1361·31 (1438·34), při 100% zvýšení nájemného 1361·31 (1438·34), při 50% zvýšení nájemného 1356·46 (1433·49).

VII. 3. Nominální index učitel'ský (zpětný).

Předmět spotřeby	Výdaj za předměty v levo uvedené připadající na spotřeb. jednotku v procentech výdání celkového v roce 1921	Jedno- duchý in- dex v lednu 1921	Násobek jedno- duchého in- dexu v lednu 1921 a pro- centa vydání v roce 1921	Jedno- duchý in- dex v červenci 1921	Násobek jedno- duchého in- dexu v čer- venci 1921 a procenta vy- dání v roce 1921	Jedno- duchý in- dex v srpnu 1921	Násobek jedno- duchého in- dexu v srpnu 1921 a pro- centa vydání v roce 1921
1. Mouka bílá, pečivo a krupice {	4·29	488 (2539)	2093 (10893)	488 (1956)	2093 (8391)	488 (1934)	2093 (8297)
2. Mouka chlebová a rýže . {	3·28	345 (2169)	1132 (7114)	345 (2045)	1132 (6708)	345 (2048)	1132 (6717)
3. Brambory	2·49	1378	3431	2033	5062	2211	5505
4. Maso hovězí	6·22	1311	8154	739	4596	753	4684
5. Maso vepřové	3·73	1552	5789	1143	4264	1239	4621
6. Maso skopové	1·25	1435	1794	938	1172	906	1132
7. Salám	3·03	1512	4581	977	2960	989	2997
8. Sádlo, lůj a slanina . . .	3·72	2205	8203	1669	6209	1815	6752
9. Máslo	3·81	1826	6957	1724	6568	2038	7765
10. Margarin	0·72	2261	1628	1617	1164	1703	1226
11. Mléko a sýr	6·93	1368	9490	1216	8427	1280	8890
12. Vejce	2·54	2185	5550	1371	3482	1437	3650
13. Cukr	2·44	988 (1884)	2411 (4597)	988 (1024)	2411 (2498)	988 (1018)	2411 (2484)
14. Luštěniny	0·99	1740	1723	1375	1361	1483	1468
15. Zeli, ovoce a zelenina . .	2·07	1077	2229	1706	3531	1948	4032
16. Káva	0·62	1053	653	1120	694	1086	673
17. Pivo a jiné nápoje	1·89	626	1180	691	1306	704	1330
Potraviny úhrnem . . . . . {	50·02	1339 (1678)	66998 (83966)	1128 (1367)	56432 (68393)	1207 (1444)	60361 (72223)
Oděv	40·36	2878	116156	1865	75271	1873	75594
Byt	1·45	200 (150)	290 (217)	200 (150)	290 (217)	200 (150)	290 (217)
Svítlivo	1·07	3711	3971	1833	1961	1706	1825
Topivo	7·10	1748	12411	1461	10373	1450	10295

Úhrnný index.

	červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen 1921 ¹⁾
Úhrnný index předpokládá- me-li 100% zvýšení nájem- ného proti červenci r. 1914	100	1998·26 (2167·94)	1443·27 (1562·88)	1483·65 (1602·27)
Úhrnný index předpokládá- me-li 50% zvýšení nájem- ného proti červenci r. 1914	100	1997·53 (2167·21)	1442·54 (1562·15)	1482·92 (1601·54)

Čísla v závorkách uvedená značí indexy vypočtené z cen podlouného obchodu.

¹⁾ Pro měsíc září zjištěn nominální index v cenách celostátních pro potraviny 1348·62 (1496·54), úhrnný index při 100% zvýšení nájemného 1612·33 (1686·32), při 50% zvýšení nájemného 1611·11 (1685·10).

i u úředníků vidíme dosti vysokou položku za oděv 31.29%, u dělníků 21.21%. Tato vysoká spotřeba textilií vyháňá index do výše.

V nominelních zpětných indexech dělnickém a úřednickém vzhledem k tomu, že nelze srovnávat s předválečnými daty, jak to bylo možno u učitelů, lze jen konstatovati společnou tendenci s indexy učitel'skými; nejvyšší bod zdražení se dostavuje v lednu, nejnižší v červenci a v srpnu opět zdražování roste.

Znovu dlužno opakovati: Toto zdražení 16.79násobné v lednu, 13.07násobné v červenci, 13.56násobné v srpnu, 14.84násobné v září, jako výsledek indexu dělnického a 17.95násobné (následek vyšší poválečné konsumce oděvu nežli u dělnictva) v lednu, 13.76násobné v červenci, 14.21násobné v srpnu a 15.39násobné v září, jako výsledek úřednického indexu, nelze bráti za skutečné zdražení celé životní míry, neboť jsou v něm zahrnuty pouze potraviny, oděv, nájem, světlo a topivo. Pro to, jakému zdražení byly vysazeny ostatní statky resp. výdaje, nemáme vůbec žádného podkladu statistického.

VII. 4. Nominální index urednický (zpětný).

Předmět spotřeby	Vydání za předem uvedené případně v r. 1921	Jednoduchý index v lednu 1921	Násobek jednoduchého indexu v lednu 1921 a procenta vydání	Jednoduchý index v červenci 1921	Násobek jednoduchého indexu v červenci 1921 a procenta vydání	Jednoduchý index v roce 1921	Násobek jednoduchého indexu v srpnu 1921 a procenta vydání	Jednoduchý index v srpnu 1921	Násobek jednoduchého indexu v srpnu 1921 a procenta vydání
1. Mouka bílá, pečivo a krupice	3-90	488	1903	488	1903	1903	488	1903	1903
2. Mouka chlebová a rýže	4-70	345	1621	345	1621	1621	345	1621	1621
3. Brambory	3-30	1378	4547	2033	6709	9287	2211	9287	9287
4. Maso hovězí	7-50	1311	9832	739	5542	753	753	5542	5542
5. Maso vepřové	4-21	1552	6534	1143	4812	1239	906	5216	5216
6. Maso skopové	1-40	1435	2009	938	1313	1239	906	5216	5216
7. Salám	2-68	1512	4052	977	2618	1268	989	1268	1268
8. Sádlo, lůj a slanina	5-28	2205	6362	1669	8812	1815	9583	1815	9583
9. Mléko	3-89	1826	7103	1724	6706	2038	7928	2038	7928
10. Margarin	0-76	2261	1718	1617	1229	1703	1294	1703	1294
11. Mléko a sýr	6-49	1368	8878	1216	7902	1280	8307	1280	8307
12. Vejce	2-48	2185	5419	1371	3400	1437	3564	1437	3564
13. Cukr	3-09	988	3053	988	3053	3053	988	3053	3053
14. Luštěniny	1-16	1740	2018	1375	1595	1483	1720	1483	1720
15. Zeli, ovoce a zelenina	2-68	1077	2886	1706	4572	1948	5220	1948	5220
16. Káva	0-95	1053	1000	1120	1074	1086	1032	1086	1032
17. Pivo a jiné nápoje	2-16	626	1352	691	1493	704	1521	704	1521
Potravinový úhrnem	56-63	1241	70287	1136	64354	1215	68823	1215	68823
Oděv	31-29	2878	90053	1365	77692	1459	82624	1459	82624
Byt	2-43	200	486	200	486	200	486	200	486
Svítilno	0-93	3711	3455	1833	1705	1706	1586	1706	1586
Opivo	8-72	1748	15242	1461	12740	1450	12644	1450	12644

Úhrnný index.

červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen 1921 ³⁾
100	1795-23 (1988-63)	1376-41 (1509-79)	1421-45 (1559-46)
100	1794-01 (1987-41)	1375-19 (1508-57)	1420-23 (1558-24)

Úhrnný index.

červenec 1914	leden 1921	červenec 1921	srpen 1921 ³⁾
100	1679-32 (1961-85)	1307-79 (1500-75)	1356-23 (1547-62)
100	1678-68 (1961-21)	1307-15 (1500-11)	1355-59 (1546-98)

VII. 5. Nominální index dělnický (zpětný).

Vydání za předem uvedené případně v r. 1921	Jednoduchý index v lednu 1921	Násobek jednoduchého indexu v lednu 1921 a procenta vydání	Jednoduchý index v červenci 1921	Násobek jednoduchého indexu v červenci 1921 a procenta vydání	Jednoduchý index v roce 1921	Násobek jednoduchého indexu v srpnu 1921 a procenta vydání	Jednoduchý index v srpnu 1921	Násobek jednoduchého indexu v srpnu 1921 a procenta vydání
6-51	488	3177	488	3177	3177	488	3177	488
5-62	345	1939	345	1939	1939	345	1939	345
4-26	1378	5870	2033	8660	8660	2211	9419	2211
3-91	1552	6088	1143	4470	4470	1239	4848	1239
2-30	1435	1865	938	1219	1219	906	1178	906
6-68	2205	14729	1669	11149	11149	1815	12124	1815
3-41	1826	6227	1724	5879	5879	2038	6949	2038
1-01	2261	2284	1617	1633	1633	1703	1720	1703
8-99	1368	12298	1216	10932	10932	1280	11507	1280
2-34	2185	5113	1371	3208	3208	1437	3362	1437
5-19	988	5128	988	5128	5128	988	5128	988
1-81	1740	3149	1375	2489	2489	1483	2684	1483
2-80	1077	3016	1706	4777	4777	1948	5454	1948
1-80	1053	1895	1120	2016	2016	1086	1955	1086
2-99	626	1872	691	2066	2066	704	2105	704
67-44	1285	86676	1124	75807	75807	1197	80733	1197
21-21	2878	61042	1865	39557	39557	1873	39726	1873
1-28	200	256	200	256	256	200	256	200
1-20	3711	4453	1833	2200	2200	1706	2047	1706
8-87	1748	15505	1461	12959	12959	1450	12861	1450

¹⁾ Číslo v závorkách uvedená značí index vypočtené z podlouhého obehodu — ²⁾ Pro měsíc září zjištěn nominální index v cenách celostátních pro potraviny 1347-54 (1508-05), úhrnný index při 100% zvýšení nájemného 1538-56 (1629-46), při 50% zvýšení nájemného 1537-34 (1628-24) — ³⁾ Pro měsíc září zjištěn nominální index v cenách celostátních pro potraviny 1342-64 (1522-75), úhrnný index při 100% zvýšení nájemného 1434-62 (1605-11), při 50% zvýšení nájemného 1482-40 (1603-89).

Jen pro zcela hrubé srovnání s dělnickými poměry předválečnými, aby byla patrna proměna ve významu různých položek výdaje, uvádíme rozvrh výdajů dle vídeňského šetření o dělnické spotřebě předválečné. Z celého důchodu připadlo tehdy na potraviny 50.7%, na poživatiny (tím se myslí kuřivo a alkoholické nápoje) 6.5%, na nájemné 13.7%, na topivo a světlo 4.3%, na oděv a prádlo 8.5%, na jiné účely 16.6%, nebo vypočteme-li procentuální rozvrstvení bez položky »jiné účely«, jak je to v našem indexu zpětném: 60.6% na potraviny, 7.8 na poživatiny, 16.4 na nájemné, 5.1 na topivo a světlo, 10.1 na oděv a prádlo.

V celku soudíme o našich indexech: Až na učitele není vůbec možnosti srovnávat s poměry předválečnými a i u učitelů se dá srovnávat jen cum grano salis, vzhledem k různým oblastem, v nichž žily rodiny, z nichž průměr byl brán, a k velkým změnám v rozvržení spotřeby a vzhledem k různosti platových stupňů, v nichž byli příslušníci obou srovnávaných skupin, předválečné a dnešní. Za těchto okolností se doporučuje, aby nově tvořené vážené indexy životních nákladů neměly za základ srovnávání s rokem 1914, nýbrž aby základem bylo období poválečné, rok 1921.²⁹⁾

Dr. GUSTAV REIF:

O STATISTICE NEZAMĚŠTNANOSTI.

K novějším oborům statistiky sociální řadí se statistika nezaměstnanosti. Přes různé více méně zdařilé pokusy v jednotlivých státech patří obor ten stále ještě k problémům statisticky plně nerozřešeným.

Možno-li všeobecně říci, že statistika vyrůstá z potřeby celku získati objektivní obraz skutečnosti, platí to v míře zvýšené o této statistice. Nezaměstnanost byla v posledních desítiletích předmětem zvýšené pozornosti statistiky a dnes, kdy tato mezinárodní sociální nemoc vzrůstá na problém světového významu, vyžaduje zvláštní péče státní a tím také stálého statistického pozorování.

Každé statistické šetření musí býti metodicky vybudováno na pravdivých údajích. Nutno předem přesně vymeziti sčítací jednotku, a způsob šetření upravit tak, aby byla zaručena kvantitativní úplnost hromadného zjevu a pravdivost jednotlivých složek. Toť požadavek, bez něhož se řádná statistika nemůže obejít, a zároveň požadavek, jehož provedení při statistice nezaměstnanosti naráží na nemalé obtíže.

Nezaměstnanost byla dosud v jednotlivých zemích při šetřeních provedených různými metodami různě vykládána, čímž také vědecký a praktický význam získaného obrazu pro posouzení otázky nezaměstnanosti byl různý a jejich cena po stránce statistické nestejná. Tato okolnost jest dosud hlavní závadou mezinárodní srovnatelnosti statistiky nezaměstnanosti. Pojem nezaměstnanosti, ač v praktickém životě všeobecně znám a běžně užíván, jest svými hospodářskými, mravními a fysickými příčinami tak složitý a zahrnuje ve své podstatě tolik různých druhů a odstínů nezaměstnanosti, že toto rámcové pojmání už v teorii nejasného pojmu nelze vzít v praxi za základ statistického šetření. Nezaměstnanost totiž v nejširším slova smyslu zahrnuje v sobě všechny osoby, které nepracují. Jsou to osoby zahálčivé či práce se štítící, osoby k práci neschopné pro stáří, invaliditu, nemoc, úraz, pak stávkující,

²⁹⁾ Viz též závěr výše citovaného článku prof. dra. V. Mildschuha.

vylovení a všechny ostatní osoby bez zaměstnání bez ohledu na příčiny nezaměstnanosti. Tyto uvedené druhy nezaměstnanosti nemají však pro politiku sociální a hospodářskou stejný význam a povahou svou spadají jednak do různých odvětví už upravené sociální péče (chudinství, nemocenské, úrazové pojištění, péče o válečně poškozence), jednak jsou předmětem zvláštních šetření (stávkující, vyloučení, následkem stávky nepracující). Nezaměstnanost, o níž jde a která dosud u nás nebyla zjišťována, jest zjevem, jehož příčiny tkví v nedostatku práce, tedy v povšechných hospodářských poměrech celých odvětví výrobních, obchodních atd., při čemž postižený jednotlivý nezaměstnanec nenese viny na tomto stavu. Statistická diagnosa musí při složitosti hromadného zjevu jíti do jednotlivých složek a tyto vymeziti, aby se hledané prvky staly objektivně zjistitelnými jednotkami šetření, tedy prvky v každém případě vymezenými a kontrolovatelnými.

Jen na základě znalosti podstaty a rozsahu toho kterého druhu nezaměstnanosti možno úspěšně podniknouti kroky k jejímu mírnění. Nutno tedy celý problém zjednodušiti a šetření omeziti na nezaměstnanost rázu svrchu vyčleněného pokud možno objektivně zjistitelnou.

Základním rysem této nezaměstnanosti, která má dnes pro politiku sociální a hospodářskou v první řadě význam, jest, že osoba, která prací získává prostředky k ukojení životních potřeb, ačkoliv chce a může pracovati, nenalézá práce přiměřené svým schopnostem. Je to nezaměstnanost objektivně zaviněná. Nelze popírati, že i takto vymezená nezaměstnanost skýtá statistice ještě stále velké obtíže, neboť podstatná podmínka pravdivosti údajů, že je totiž osoba proti své vůli nezaměstnána, jest závislou na subjektivním názoru, tedy okolností objektivně nezjistitelné. Jak objektivně rozlišovat osobu práce se štítící od osoby, která chce pracovati? V případech, kde byly vyčerpány objektivní možnosti kontroly, příp. při její neproveditelnosti, dovoluje statistická metoda pravdivost údajů předpokládat. Jinak by u hromadných zjevů, jejichž prvky se zakládají také na subjektivních, objektivně nekontrolovatelných údajích, při technických obtížích takové kontroly byla statistika nemožnou.

Pokud jde o zákonnou úpravu otázky nezaměstnanosti, předpokládalo předpřevratové zákonodárství vesměs subjektivně zaviněnou nezaměstnanost a stotožňuje fyzickou schopnost k práci s objektivní možností pracovati. § 26. zákona ze dne 3. prosince 1863, č. 105 ř. z. o úpravě záležitostí domovských, stanoví, že »k práci schopní uchazeči o chudinskou podporu mají býti k přiměřené práci přinuceni.« § 1. zákona ze dne 10. května 1873, č. 108 ř. z. o nařízeních dle policejního práva trestního proti zahalečům a tulákům předpokládá rovněž, že povinnosti k práci možno dostáti vždy při fyzické schopnosti. V témže smyslu mluví § 1. dalšího zákona ze dne 24. května 1885, č. 89 ř. z. o trestních ustanoveních o tom, kdo v donucovacích pracovnách nebo polepšovacích ústavech držen býti může, a stanoví »kdo bez zaměstnání a práce se potuluje, nemoha prokázati, že má prostředky k své výživě, nebo, že jich poctivě nabytí hledí, budiž potrestán jako tulák.« § 4. téhož zákona dává obcím právo přikázati osobám ku práci schopným, které ani nemají prostředků k své výživě ani dovoleného výdělku, práci přiměřenou jejich schopnostem za mzdu nebo za naturální zaopatření.

Jak z uvedených zákonných ustanovení vysvítá, byla pracovní povinnost stotožňována s pracovní možností a nezaměstnanost pokládána vesměs za subjektivně zaviněnou.

Teprve v poválečné době přikročuje zákonodárství jednotlivých států k úpravě otázky nezaměstnanosti. V republice Československé dostalo se nezaměstnanosti zákonné úpravy zákonem o podpoře nezaměstnaných ze dne 10. prosince 1918, č. 63 Sb. z. a n., který v § 1. praví: »Příslušníci československého státu, odkázání svojí výživou na mzdu nebo služební požitky a podléhající zákonu o pojištění dělníků v nemoci ze dne 30. března 1888, z. ř. čís. 33, nebo zákonu o bratrských pokladnách ze dne 28. července 1889, z. ř. čís. 127, mohou činit nárok na podporu v nezaměstnanosti...«

Jednu z podmínek, za kterých teprv je tu nezaměstnanost opravňující k podpoře a na niž nutno zvláště upozorniti, určuje § 5. citovaného zákona: »Aby uplatněn byl nárok na podporu musí se nezaměstnaný hlásit o práci buď u příslušného všeobecného (okresního) ústavu pro sprostředkování práce neb u odborové sprostředkovatelný práce...«

Péči o nezaměstnané, která dosud byla uložena obcím a byla podporována svépomocí a pomocí soukromou, přebírá stát a tím učiněn další významný krok ku předu v otázce sociálního pojištění.

Ustanovením právě uvedeného zákona jsou pojmu nezaměstnanosti dány objektivně zjistitelné hranice, takže nezaměstnanost se stává způsobilejším objektem statistiky, avšak pro svůj subjektivní moment zůstává stále ještě problémem, jež nutno bráti s velkou opatrností.

Další obtíže při statistice nezaměstnanosti jsou statisticko-metodického rázu. Metody, jichž se užívá, vyžadují buď tak rozsáhlého aparátu a vysokých nákladů, že jsou v praxi z technických a finančních důvodů pro stálé periodické pozorování nezaměstnanosti neproveditelné, anebo vykazují tolik stinných stránek, že jejich výsledky padají v úvahu jen jako náhražka statistiky, mající jen symptomatickou cenu.

Podle dnešního stavu statistiky nezaměstnanosti možno metody užívané v různých státech, pokud jde o způsob šetření tříditi na dvě velké skupiny. Skupinu občasných jednorázových sčítání a skupinu metod pro pravidelné periodické pozorování nezaměstnanosti. Pokud jde o prováděcí orgán, padají v úvahu stát, města, obce, pak jednotlivci a konečně možno nezaměstnanost do jisté míry zjišťovat anketárně.

Do skupiny jednorázových sčítání nutno zařadit sčítání všeobecná (sčítání obyvatelstva, sčítání závodů pro nezaměstnanost v průmyslu a obchodu) zjišťuje-li se při nich též nezaměstnanost, a to buď pro obvod celého státu anebo také pro menší územné celky, a všechna speciální sčítání nezaměstnanosti. Tato mohou rovněž býti zeměpisně omezena na jednotlivé kraje neb města, anebo pokud jde o hospodářskou stránku zjevu, na jednotlivé průmysly nebo jejich skupiny.

Všeobecná sčítání dávají svými rozsáhlými technickými pomůckami, pokud nezaměstnanost pojímají do obvodu svého šetření a pokud jsou důkladně připravena a správně provedena, záruku úplného obrazu celkového zjevu, dále možnost jeho třídění podle příčin na jednotlivé druhy nezaměstnanosti po stránce zeměpisné i hospodářské. Cena této statistiky stoupá také tím, že lze porovnat její výsledky s celkovým stavem příslušníků toho kterého kraje neb průmyslu. Ačkoliv se tato nákladná sčítání provádějí jen v delších obdobích a výsledky tím pro stálé pozorování ztrácejí význam, jsou doposud jediným základem k srovnání výsledků jinými metodami později zjištěných, a tím také pomůckou k posouzení intensity stoupání

neb klesání nezaměstnanosti. Nedostatek je ovšem, že rozhodný den sčítání nemůže býti volen jak to vyžadují hospodářské poměry, pro otázku nezaměstnanosti závažné, a pak že tato metoda neudává dobu trvání nezaměstnanosti. Uvedeme-li, že by dobu trvání bylo nutno dodatečně individuálně zjišťovati, což je při velikosti hromadného zjevu věcí neproveditelnou, poukazujeme tím na další obtíže statistiky nezaměstnanosti.

V bývalém Rakousku bylo provedeno sčítání nezaměstnaných¹⁾ současně se sčítáním lidu 31. prosince 1900, ale vzhledem k mimořádným obtížím problému jen v několika větších městech. Za tím účelem dané otázky zněly:

1. Má vedle uvedená osoba nyní práci (zaměstnání)? Ano či ne?
2. Jméno, adresa (země, politický okres, obec, ulice, číslo domu) | posledního zaměstnavatele.
3. Druh průmyslu, příp. obchodu, neb závodu |
4. Od kdy nezaměstnán |
  - { Rok
  - { Měsíc
  - { Den
5. Příčina nezaměstnanosti |
  - { a) nemoc
  - { b) z jiných příčin a to: .....

Bod 2. a 3. měly jediné za účel, docílití větší přesnosti údajů. Jestliže přes to výsledek sčítání zklamal, má to svou příčinu v složitosti problému a pak v okolnosti, že sčítací orgány byly tak zatíženy, že jim unikl větší počet neúplně neb nesprávně vyplněných výkazů. Z toho důvodu nutno získaná data pokládati za minimální výsledky.

V republice Československé nebyli při všeobecném sčítání lidu provedeném v únoru t. r. zjišťování nezaměstnaní z oprávněné obavy, aby při velkém počtu otázek, týkajících se přímo sčítání lidu, jež by bylo nutno za účelem statistiky nezaměstnanosti zvýšit, neutrpěl újmy původní účel sčítání.

Zjištění počtu nezaměstnaných při všeobecných sčítáních bylo provedeno při sčítání lidu v U h r á c h 1900. Příslušná otázka 18e sčítacího lístku zněla: »Jste-li při sčítání bez místa (zaměstnání), co bylo příčinou a od kolika dnů jste bez zaměstnání?« Konečné výsledky uveřejněné roku 1909²⁾ podávají přehled nezaměstnaných podle hlavních tříd a některých důležitějších skupin povolání a podle doby trvání nezaměstnanosti do dne sčítání (31. prosince). Výsledek nebyl uspokojivý, nebyl typický, neboť toho roku byla v Uhrách krise v průmyslu stavebním, takže se počet nezaměstnaných abnormálně zvýšil, a pak se v zimě nezaměstnaní zemědělství dělníci hlásí k zaměstnancům průmyslovým a tím počet těchto neprávem stoupá.

Při všeobecném sčítání povolání v N ě m e c k u ze dne 14. června 1895 a při sčítání lidu podle stavu 2. prosince téhož roku byl současně proveden soupis nezaměstnaných.³⁾ Za tím účelem byly při obojích sčítáních do příslušných výkazů vloženy tyto body:

1. Zda-li nyní v práci (zaměstnání); zodpovědět ano neb ne.

¹⁾ Österr. Statistik, 65. Bd. 4. Heft. Herausg. von der k. k. Statistischen Zentral-Kommission. Viedeň 1904.

²⁾ Magyar Statistikai Közlemenyek č. 27. Budapest 1909.

³⁾ Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reichs. V. Jg. 1896.

2. Když ne, od kolika dnů bez práce (zaměstnání)?
3. Zda-li bez práce (zaměstnání) pro přechodní nezpůsobilost k práci; zodpovědět ano neb ne.

Tyto otázky týkaly se všech mužských a ženských dělníků, pomocnictva v domácnosti, tovaryšů a ostatních zaměstnanců, dále domáckého průmyslu a zaměstnanců v domácké práci, s vyloučením osob úplně a stále k výdělku nezpůsobilých.

Také při tomto vzorně do všech detailů připraveném sčítání nebyla kvalita získaného materiálu bezvadná. Přihlášily se mnohé osoby do kategorie zaměstnanců vůbec nepatřící, pak osoby, které opustily své povolání, aby se učinily samostatnými, dívky před vdáváním, udávala se doba vojenská za dobu nezaměstnanosti, pak se přihlášily mezi jiným též osoby práce se štítící a osoby na dovolené. Oprava všech nesprávných údajů mohla ovšem býti provedena jen pokud ostatní odpovědi při sčítání zjištěné skýtaly vysvětlení. Na individuální opravu při velikosti zjevu a při okolnosti, že nezaměstnaný mění rychle své bydliště, takže by mnohý stěží byl k nalezení, nebylo lze pomýšleti. V souvislosti s tímto šetřením provedla jednotlivá města svými statistickými úřady dodatečně doplňující šetření.

Speciální sčítání nezaměstnaných, tedy jednorázová šetření výlučně za účelem zjištění nezaměstnanosti podle stavu toho kterého dne v jisté zeměpisné jednotce, mají veliký nedostatek v tom, že podávají jen absolutní stav. Statistika má však vystihnouti také relativní význam zjevu, jeho poměr k celku, neboť jen relativní čísla dávají plastický obraz a zvyšují praktickou cenu výsledků. Aby této srovnatelnosti bylo dosaženo, nutno přibírat, příp. teprv upravovati příslušná data ze všeobecných sčítání starších. Tím ovšem ztrácí tato statistika na své svěžesti. Výsledek takových šetření přes správnou organisaci a důkladnou přípravu je v nemalé míře závislým na svědomitosti sčítacích orgánů, tedy na faktoru, jehož činnost není kontrolovatelnou, pokud jde o číselnou úplnost hromadného zjevu. Dále nutno zdůrazniti zájem veřejnosti, celkové politické ovzduší a moment důvěry ke sčítacím orgánům, která je zase v první řadě závislou na jejich postavení ve veřejném životě (státní, veřejný zřízenec, odborový funkcionář). Konečně jsou ještě obtíže zjištění objektivní správnosti toho kterého případu, takže celkem jest bráti výsledky získané speciálními šetřeními jen s velikou opatrností.

Co do method při speciálních sčítáních užívaných padají v úvahu sčítání od domu k domu a sčítání na základě osobních přihlášek na určitém, k tomu účelu určeném místě. Jako další, ovšem velmi nedokonalý způsob budiž uvedeno odevzdání vyplněných sčítacích lístků na určitém místě bez jakékoliv možnosti další kontroly.

O zkušenostech získaných těmito methodami co do praktického významu výsledků vyslovily se některé správy třiceti německých měst,⁴⁾ která v době od 1. září 1907 do 31. května 1919 provedla 47 šetření. Jednotlivé úsudky znějí: »... že by každý pokus získati speciálním sčítáním spolehlivá, upotřebitelná data podával velmi nejisté výsledky« (Braunschweig), »Sčítání neposkytlo podstatně nového materiálu« (Elberfeld, kde provedeno sčítání od domu k domu); »Výsledky daly, aspoň pokud jde o muže, přibližně pravý obraz« (Cöln, sčítání od domu k domu); »Jsme přesvědčeni, že sčítání podalo pravý obraz nezaměstnanosti« (Augsburg, hlášení); »Sčítání se musí spokojit, když se mu podaří přibližně přesný obraz« (Mannheim, sčítání od domu k domu). »Sčítání nezaměstnaných se zde zásadně neprovádějí, ne-

⁴⁾ Statistisches Jahrbuch Deutscher Städte. XVII. Jg. Breslau 1910.

boť podávají v nejlepším případě obraz nezaměstnanosti jednoho dne, který se následkem počasí denně může měnit a není srovnatelný se sčítáními dřívějšími . . . .«
 »Dobře organisované sprostředkování práce činí taková sčítání zbytečnými« (Augsburg).

Jak vidět, není co do významů výsledků speciálních šetření názor jednotný. Výsledky zmíněných 47 sčítání byly uveřejněny u 11 případů tentýž den, u 15 případů druhý, u 7 třetí až osmý den a u ostatních šetření po 13 až 108 dnech (jedno šetření po 5 měsících). Tyto různé lhůty se vysvětlují jednak pohotovostí technických prostředků, jednak velikostí statistického materiálu.

Typický příklad teoreticky a prakticky vzorně připraveného jednorázového sčítání bylo šetření provedené na základě usnesení městského zastupitelství dne 22. března 1914 v Budapešti a 22 okolních obcích. Aby bylo poukázáno na složitost a velikost jen jedné části technických příprav takového šetření, budiž uvedeno, že sčítací obvod byl rozdělen na 3340 okresů s 85 kontrolními místnostmi. Sčítací práce se zúčastnilo 222 dohlédacích a 4477 sčítacích orgánů. Sčítalo se od domu k domu, od bytu k bytu. Získané výsledky vyhovovaly v každém směru.

Při počtu 1,200.000 obyvatelů připadalo na jednoho sčítacího komisaře 268 osob. Vezmeme-li tento poměr za základ kalkulace pro ev. sčítání v obvodu Velké Prahy (676.476 osob), potřebovali bychom 2523 sčítacích komisařů. Počítáme-li však při 19.052 domech na jednoho komisaře průměrně 15 domů (tento počet by podle jednotlivých okresů stoupl, příp. klesl), vyžadovalo by sčítání 1270 sčítacích komisařů. Pokud by dobrovolná součinnost nebyla docílena, lze lehce aspoň přibližný náklad sčítání (nutno brát v úvahu také přípravné a revisní práce) vypočísti (bez nákladu za tiskopisy, zpracování a uveřejnění).

Zmíníme-li se dále, aniž bychom do podrobností zabíhali, o nutnosti školení orgánů a o dalších přípravách co do provedení a zpracování, pak o tom, že individuálně vyplněný dotazník obsahoval 22 bodů s 62 otázkami, že k opravě a k doplnění materiálu bylo obesláno 4786 nezaměstnaných, uvedli jsme hlavní momenty podávající obraz o velikosti a rozsahu takových prací.

Pro pravidelné periodické pozorování padají hlavně v úvahu odborové organizace zaměstnavatelů a zaměstnanců, pak sprostředkovatelny práce, příp. ostatní instituce sprostředkováním práce se zabývající a do jisté míry i nemocenské pokladny. Upotřebitelnost a význam těchto metod jsou závislé na celkové vyspělosti všech uvedených institucí, obzvláště pokud jde o zajištění zeměpisné a hospodářské úplnosti, pak na dobré vůli prováděcích orgánů, takže celkem možno mluvit jen o jejich relativní ceně.

Výsledky těmito metodami získané doplňují v první řadě obraz výsledků jednorázových šetření a slouží k sledování měny nezaměstnanosti.

Pokud jde o data odborových organizací, mají tato význam jen v případech, kde je převážná část dělnictva, pokud se týče zaměstnanectva organisována. Obvykle se jich používá k mezinárodnímu srovnání nezaměstnanosti.

K. Socialstyrelsen v Štokholmu podává měsíčně přehledy nezaměstnanosti osob v jednotlivých svazech seskupených podle druhů průmyslu, s daty o počtu členstva a počtu nezaměstnaných dle pohlaví, dále příčiny a dobu trvání nezaměstnanosti. Ministère de l'Industrie, du Travail et du Ravitaillement v Bruselu podává obraz nezaměstnanosti rovněž měsíčně na základě údajů pokladen pro podporu v nezaměstnání, uvádí úhrnný počet členů pokladen, pak počet úplně a částečně nezaměst-

naných a počet ztracených dnů, vesměs podle průmyslových skupin. Reichsarbeitsministerium a Reichsamt für Arbeitsvermittlung v Berlíně uveřejňuje data v měsíčních přehledech podle průmyslových tříd a skupin s počtem členů vůbec a s počtem nezaměstnaných, vesměs podle pohlaví a dle stavu na konci toho kterého měsíce.

L'office du Travail ve Švýcarsku uveřejňuje měsíční přehledy podle kantonů a počtu neobsazených míst, o počtu úplně nezaměstnaných a z těchto podporovaných, o počtu částečně nezaměstnaných na základě zpráv kantonálních ústředí pro sprostředkování práce. Při statistice trhu práce uvádí neobsazená místa, uchazeče a počet podporovaných na konci měsíce podle pohlaví.

Jako další způsob zachycení obrazu nezaměstnanosti uvádíme šetření prostřednictvím sprostředkovatelů práce. Jestli všeobecně možno říci, že statistika nezaměstnanosti na základě výsledků činnosti institucí sprostředkováním práce se zabývajících padá jako metoda teprv v druhé řadě v úvahu, má to právem svoji příčinu v nedokonalé organizaci těchto institucí vůbec, která není s to zachytit všechny nezaměstnané. Jen tehda, zahrnuje-li sprostředkování práce celkový trh práce, lze úspěšně užívatí této metody pro periodické pozorování nezaměstnanosti.

Statistika sprostředkování práce dává číselný poměr nabídky práce a poptávky po ní, tedy obraz vyrovnání objektivní a subjektivní možnosti k práci. Tím je už dána úzká spojitost s problémem nezaměstnanosti. Zachycuje-li statistika celkovou sprostředkovací činnost a možno-li předpokládati, že se každý nezaměstnaný o práci hlásí, jest oprávněna na základě získaných výsledků o počtu neumístěných uchazečů a počtu neobsazených míst podávat obraz o stavu nezaměstnanosti.

Ačkoliv se pojem nezaměstnanosti, jak byl svrchu uveden v tom kterém případě, snad nekryje s jednotkou, zahrnutou do celkového výsledku sprostředkovací činnosti, lze přece osoby bezvýsledně se ucházející o práci pokládati za nezaměstnané, kteří chtějí a mohou pracovat a kteří z objektivních hospodářských příčin, z nedostatku práce, práce nenalézají.

Sprostředkovatelný jsou vlastně instituce, kde se nezaměstnaný hlásí o místo, takže jsou právě tyto povolány podávat pravidelné periodické zprávy o nezaměstnanosti a státi na přední stráži v organickém boji proti nezaměstnanosti. Tu nutno vysloviti přání, aby se naši sprostředkovací službě podařilo vždy individuálním probíráním jednotlivých případů se zřetelem ke všem odborným potřebám našeho vysoce vyvinutého průmyslu přispěti k mírnění této sociální nemoci a tím vykonati službu pro hospodářský život státu neobyčejně zodpovědnou a nad míru důležitou.

Další možnost zjistiti počet nezaměstnaných skýtá do jisté míry činnost nemo-cenských pokladen. Úbytek členstva nemocenských pokladen lze právem počítati za symptom nezaměstnanosti, takže tato data pro posouzení stavu nezaměstnanosti při nedostatku jiných lze jen vítati. Avšak jen tehda by tato statistika měla praktickou cenu, pokud by všechny pokladny podávaly pravidelné zprávy a pokud by byla zaručena úplnost počtu všech pojištěných, příp. odhlášených členů.

Jak z řečeného vysvítá, není žádná z uvedených metod tak dokonalá, že by zaručovala úplnost hromadného zjevu a tím také správnost získaných výsledků. Na tyto okolnosti a složitost problému bylo poukázáno předními autoritami národohospodářskými a statistickými, mezi jiným také na mezinárodních sjezdech, aniž by se jim podařilo všeobecně proveditelné a všeobecně uspokojivé řešení.

První sjezd toho rázu byl »Congrès pour la lutte contre le Chômage« v Miláně 1906, pak »Conférence Internationale du Chômage«, kterýžto sjezd zasedal v Paříži dne 18. až 21. září 1910. Při tomto sjezdu byla založena »Association Internationale du Chômage«, mezinárodní sdružení v boji proti nezaměstnanosti. Toto sdružení, zabývající se na sjezdu v Gentu 1. a 2. září 1911 otázkou nezaměstnanosti, pojednává také o její statistice. V září roku 1912 probírá problém statistiky nezaměstnanosti právě uvedené sdružení a zástupci Mezinárodního statistického institutu na sjezdu v Ženevě.

Výsledek porad zmíněných sjezdů, jež značnou část svých jednání věnovaly statistice nezaměstnanosti, měl nesporně autoritativní význam jak po stránce teoretické tak praktické co do stanovení jistých zásad; statistice nezaměstnanosti však neukázal nových cest. V novější době věnuje Mezinárodní úřad práce této statistice velkou pozornost. Jeho snaha jednotnou úpravou zpravodajství docíliti mezinárodní srovnatelnosti dat o trhu práce zaslужuje jistě co nejúčinnější podpory všech povolaných činitelů. Že Státní úřad statistický tomuto přání vyjde co nejochotněji vstříc, není nutno zvláště zdůrazňovati.

Úkoly politiky sociální a hospodářské, majíce za cíl vyšší obecný zájem, vyžadují přesný, vědecky odůvodněný základ. Jen tehdy, známe-li rozsah hromadného zjevu a jeho podstatu, pokud je kvantitativní známkou jednotlivých složek, oceníme správně vliv příčin a nalezneme prostředky k jich odstranění. Různá správní opatření čelící k mírnění příp. odstranění nezaměstnanosti, možno předem a včas účelně provésti jen na podkladě objektivního obrazu skutečných poměrů.

Co se týká pojištění v nezaměstnanosti, jest samozřejmým požadavek, že toto sociální zařízení může a má býti vybudováno jen na základě zkušeností metodicky založeného pozorování nezaměstnanosti ve všech zjistitelných složkách co do rozsahu a doby trvání. Jestli už v dobách normálních byla nezaměstnanost statistickým problémem, stává se dnes, kdy tento sociální zjev nabývá rozměrů neobvyklých, denně se měnících, tím obtížnějším a ve svých formách složitějším úkolem statistiky, obzvláště když se jedná o statistiku celostátní. Při výběru metod nutno vždy vycházeti z individuálních poměrů příslušných zařízení toho kterého státu a voliti cestu nejkratší, která při splnění všech metodicko-statistických požadavků vede k vytknutému cíli. Výsledek jest závislý na metodě a tato správně volena a provedena zaručuje úspěch.

Výbor Statistické rady státní pro statistiku sociální, jenž určoval metodu statistiky trhu práce pro obvod republiky Československé, rozhodl se ve schůzi ze dne 18. prosince 1920, vybudovati tuto statistiku na statistice sprostředkování práce. Směrodatným pro toto rozhodnutí bylo jednak zařízení veřejnoprávního sprostředkování práce v souvislosti s ustanovením § 6. zákona o podpoře nezaměstnaných ze dne 10. prosince 1918, č. 63 Sb. z. a n., který ukládá všem zaměstnavatelům povinnost, uprázdněná místa hlásiti místně příslušné obvodové neb odborové sprostředkovatelně práce, a § 5. téhož zákona, který stanoví, že se musí nezaměstnaný hlásiti o práci buď u příslušného všeobecného ústavu pro sprostředkování práce neb u odborové sprostředkovatelně, jednak § 5. zákona ze dne 29. ledna 1919, č. 49 Sb. z. a n., jenž umožnil uložiti statistické zpravodajství v š e m ostatním institucím, sprostředkováním práce se zabývajícím. Tato okolnost, že statistika sprostředkování práce jest v republice Československé vybudována nejen na výsledcích činnosti sprostředkovatelen, nýbrž též na údajích všech ostatních institucí, pokud

se sprostředkováním třeba jen podřadně zabývají, umožňuje získati obraz celkové činnosti sprostředkovací. Statistika zachycuje celkový trh práce a tím je utvořen pevný, široký základ pro pozorování nezaměstnanosti.

Od 1. ledna 1922 hodlá S. Ú. S. prováděti statistiku nezaměstnanosti také na základě dat o počtu nezaměstnaných členů odborových organizací. Statistika nezaměstnanosti vybudovaná na základě sprostředkování práce podává počet osob, jež se o práci marně ucházely, počet osob bez místa, bez zaměstnání podle stavu posledního dne toho kterého měsíce. Celková státní péče o nezaměstnané, jak svrchu uvedeno, je upravena tak, že se nezaměstnaný, který práci získává prostředky k ukojení životních potřeb, k uplatnění nároku na podporu v nezaměstnanosti musí hlásit o práci u sprostředkovatelen. Tím získáváme obraz nezaměstnanosti, jejíž příčiny tkví v nedostatku práce, příp. v nemožnosti naléztí přiměřenou práci, při čemž je vůle k práci a subjektivní možnost pracovati doložena hlášením u sprostředkovatelen.

Zjišťování dalších důležitých momentů pro statistiku nezaměstnanosti nezbytně nutných, jako dobu trvání, věk nezaměstnaných a jiné, jež by mělo v zápětí zatížení činností povolanych orgánů, není za dnešního stavu organizace dotyčných ústavů proveditelné. Co se tkne sezonní nezaměstnanosti v zemědělství, příp. v jiných oborech průmyslu a výroby, pak nezaměstnanosti v průmyslu domáckém a co se týče přechodně nezaměstnaných, nutno uvést, že počet jejich je uveden jen, pokud se dotyčné osoby hlásily u sprostředkovatelen. Rovněž se vymykají této statistice nezaměstnaní, kteří cestou insertní neb jiným způsobem hledají místo, což ovšem pro nepatrný počet těchto případů nemá vlivu na konečný výsledek.

Jestli tato statistika nemůže činiti nároků na číselnou úplnost celkového stavu nezaměstnanosti, nutno přece na základě použité metody získaný obraz považovati za přesný a správný, pokud jde o nezaměstnané úplně a delší dobu. Je to jádro nezaměstnaných, a tím že jsou uvedeni podle povolání, je dán do jisté míry také stav nezaměstnanosti v jednotlivých průmyslech.

Význam tohoto obrazu se zvyšuje tím, že jsou dále uvedena data o počtu nezaměstnaných, kteří jsou podporováni jednak přímo vládou, jednak prostřednictvím podniků ve smyslu § 13. zákona ze dne 29. listopadu 1918, čís. 63 Sb. z. a n. V tomto případě se jedná o osoby, jež nebyly propuštěny a jsou podporovány přímo podnikateli.

Takto získaný obraz jest vítanou a vhodnou pomůckou k posuzování domácí hospodářské situace.

Počet státem podporovaných přímo, sl. 6. tabulek, je zpravidla obsažen v počtu úplně nezaměstnaných, sl. 5., zjištěných sprostředkovatelnami, neboť každý z těchto podporovaných jest povinen k uplatnění nároku na podporu předložiti průkazní list, který mu na základě hlášení vydá veřejná neb odborová sprostředkovatelna. Není-li v místě pobytu podporovaného sprostředkovatelnou, stanoví § 5. zákona o podpoře nezaměstnaných, že »lze nahradit osobní hlášení jiným způsobem«. Tím lze vysvětlit, že se jednotliví nezaměstnaní vymknou pozorování sprostředkovatelen a že je počet státem podporovaných v některých případech větší než počet nezaměstnaných na základě údajů sprostředkovatelen. U průmyslu textilního se to vysvětluje ještě tím, že je velký počet příslušníků tohoto průmyslu zaměstnán v práci domácké, takže se tito při nezaměstnanosti o práci u sprostředkovatelen vůbec nehlásí, avšak podporu obdrží, patrně na základě potvrzení zaměstnavatele.

Aby tyto rozdily, totiž počet úplně nezaměstnaných u veřejných a odborových sprostředkovatelen nepřihlášeny, pro celkový obraz nezaměstnanosti byly zachyceny, zjistil S. Ú. S. všechny tyto případy a uvádí je ve sloupci 9. otištěných tabulek. K získání celkového obrazu nezaměstnanosti nutno proto k počtu nezaměstnaných u sprostředkovatelen, sl. 5., a částečně nezaměstnaných, sl. 7., přičísti ještě čísla uvedená v sloupci 9.

Výsledky v tabulkách níže otištěných pokud jde o počet volných míst a počet úplně nezaměstnaných byly zpracovány Státním úřadem statistickým z měsíčních přehledů o činnosti všech sprostředkováním práce se zabývajících institucí. Jejich počet je uveden v sloupci 3. tabulky 2. Sloupec 2. a 7. výkazu A (veřejnoprávní) a sloupec 3. 4. a 19. 20. výkazu B (ostatní druhy sprostředkovatelen) uvádí počet míst a osob zbylých z měsíce předešlého, totiž osoby, které na konci měsíce nebyly umístěny, ev. neobsazená místa. Tu nutno zdůrazniti, že se tento počet nerovná rozdílu přihlášených a umístněných uchazečů, okud se týče míst dotyčného měsíce, neboť celá řada uchazečů, příp. míst odpadá do konce měsíce také jiným způsobem (odvoláním, škrtnutím atd.), takže je uvedený počet nižší než číslo, které vyplývá z údajů o celkové činnosti sprostředkovací. Čísla podávají obraz podle stavu posledního dne v měsíci.

Data o počtu nezaměstnaných podporovaných jednak přímo státem, jednak prostřednictvím podniků zpracovalo ministerstvo sociální péče^{4*)} na základě výkazů okresních politických správ o počtu těchto osob podle stavu p r v n í h o toho kterého měsíce. Aby neutrpěla srovnatelnost, jsou tato data z prvního každého měsíce v tabulkách vždy uvedena k údajům dle stavu z posledního předešlého měsíce.

Poněvadž je cena získaného obrazu závislá na organisaci sprostředkovací činnosti a na počtu příslušných institucí, tedy na momentech, které nejsou ve všech zemích republiky stejně dokonalé, nutno upozorniti, že data za Čechy, Moravu a Slezsko při dostatečném počtu ústavů, jenž svou činností také zeměpisně zachycují celkový obvod, možno považovati za obraz, jenž podává pravý stav trhu práce v těchto zemích, pokud se zračí v činnosti sprostředkováním práce pověřených institucí. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, kde se organizace veřejnoprávního sprostředkování nalézají v prvních začátcích vývoje, lze získaný obraz považovati za obraz činnosti příslušných ústavů, nikoliv však za obraz trhu práce, příp. nezaměstnanosti.

T a b u l k a 1. podává obraz o trhu práce na konci toho kterého měsíce prvního půlletí 1921, pak počet státem podporovaných prostřednictvím podniků, dle stavu prvního příštího měsíce, vesměs podle tříd povolání za celý stát.

Stav trhu práce lze v prvním půlletí letošního roku označiti nepříznivým, neboť celkový počet nezaměstnaných, který se s malými odchylkami udržuje skoro na stejné výši (kolísá mezi 95.254 v lednu a 107.934 v květnu), převyšuje vesměs 6 až 10krát volná místa. Nápadné pravidelné zhoršení jeví se v průmyslu kovo-dělném, kde při skoro stejném počtu volných míst (leden: 110, červen: 100) počet nezaměstnaných postupně stoupl z 4.239 osob koncem ledna na 7.854 koncem června. Rovněž v průmyslu papírnickém lze zaznamenati koncem června značné zhoršení trhu práce oproti květnu. Při nepatrném a skoro nezměněném počtu volných míst (květen: 9, červen: 10) činil počet nezaměstnaných v červnu 1.124 oproti 523 v květnu. Ve výrobě strojů, přístrojů, nástrojů a dopravních prostředků převyšuje počet ne-

^{4*)} Za ochotné přenechání těchto dat budiž zde ministerstvu sociální péče vysloven dík.

Tabulka 1. — Statistika trhu práce podle tříd povolání
1er Tableau. — Statistique du marché du travail d'après les

Číslo třídy povolání Numéro du groupe professionnel	Třídy povolání Groupes professionnels	Měsíc Mois	Volná místa ¹⁾ Places vacantes ¹⁾			Nezaměstnaní ¹⁾ Chômeurs ¹⁾		
			Mužs. Hommes	Žens. Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total
1	2	3	4			5		
I.	Zemědělství a lesnictví — Agriculture et sylviculture	leden — janvier	926	1.290	2.216	1.906	345	2.251
		únor — février	1.422	1.915	3.337	2.210	456	2.666
		březen — mars	1.283	1.910	3.193	2.112	474	2.586
		duben — avril	877	1.528	2.405	1.770	299	2.069
		květen — mai	1.147	1.513	2.660	1.602	238	1.840
II.	Hornictví — Exploitation des mines	červen — juin	1.264	1.201	2.465	1.590	255	1.845
		leden — janvier	6	—	6	112	4	116
		únor — février	2	1	3	163	5	168
		březen — mars	4	—	4	304	—	304
		duben — avril	—	—	—	206	—	206
III.	Hutnictví — Métallurgie	květen — mai	7	4	11	333	26	359
		červen — juin	30	—	30	408	4	412
		leden — janvier	1	—	1	49	5	54
		únor — février	—	—	—	56	7	63
		březen — mars	—	—	—	12	3	15
IV.	Zahradnictví — Horticulture	duben — avril	—	1	1	7	1	8
		květen — mai	—	1	1	16	—	16
		červen — juin	—	1	1	55	3	58
		leden — janvier	12	2	14	233	—	233
		únor — février	16	—	16	248	6	254
V.	Průmysl kamenný, hlinářský, zeminný a sklářský — Industrie de la pierre, de la terre, de l'argile et du verre	březen — mars	16	—	16	209	—	209
		duben — avril	9	—	9	166	—	166
		květen — mai	4	—	4	146	5	151
		červen — juin	4	2	6	148	5	153
		leden — janvier	481	20	501	3.356	333	3.689
VI.	Zpracování kovů — Industrie des métaux	únor — février	473	6	479	4.188	380	4.568
		březen — mars	532	3	535	5.810	599	6.409
		duben — avril	2.662	17	2.679	8.884	713	9.597
		květen — mai	2.496	16	2.512	21.477	298	21.775
		červen — juin	2.412	13	2.425	21.455	348	21.803
VII.	Výroba strojů, přístrojů, ná- strojů a dopravních prostředků (voziva) — Construction de machines, d'outils et de moyens de trans- port (véhicules)	červen — juin	110	—	110	3.484	14	3.498
		leden — janvier	88	—	88	4.455	28	4.483
		únor — février	76	—	76	6.113	71	6.184
		březen — mars	89	—	89	5.957	59	6.016
		duben — avril	101	—	101	5.534	122	5.656
VIII.	Průmyslová výroba zboží dřev- ěného a řezbářského — Industrie du bois et tournerie	červen — juin	100	—	100	5.123	68	5.191
		leden — janvier	58	—	58	1.616	7	1.623
		únor — février	62	—	62	1.993	7	2.000
		březen — mars	38	—	38	1.930	7	1.937
		duben — avril	36	—	36	1.750	32	1.782
IX.	Výroba zboží z kaučuku (pryže), perčoviny a cellulidu — Industrie du caoutchouc, de la guttapercha et du celluloïd	květen — mai	49	—	49	1.795	28	1.823
		červen — juin	49	—	49	1.738	23	1.761
		leden — janvier	192	—	192	968	124	1.092
		únor — février	145	—	145	1.072	89	1.161
		březen — mars	121	—	121	1.186	62	1.248
X.	Průmyslové zpracování kůže, usní, štetin, srsti, perí a pod. hmot — Industrie des peaux, cuirs, poils, plumes et autres matiè- res similaires	duben — avril	132	—	132	1.200	—	1.200
		květen — mai	165	—	165	1.360	3	1.363
		červen — juin	183	—	183	1.286	—	1.286
		leden — janvier	1	—	1	3	2	5
		únor — février	—	—	—	2	2	4
X.	Průmyslové zpracování kůže, usní, štetin, srsti, perí a pod. hmot — Industrie des peaux, cuirs, poils, plumes et autres matiè- res similaires	březen — mars	—	—	—	2	2	4
		duben — avril	—	—	—	3	—	3
		květen — mai	6	—	6	2	—	2
		červen — juin	14	—	14	1	—	1
		leden — janvier	15	—	15	361	32	393
X.	Průmyslové zpracování kůže, usní, štetin, srsti, perí a pod. hmot — Industrie des peaux, cuirs, poils, plumes et autres matiè- res similaires	únor — février	13	—	13	310	29	339
		březen — mars	13	—	13	294	38	332
		duben — avril	18	—	18	333	29	362
		květen — mai	13	—	13	294	27	321
		červen — juin	40	—	40	247	26	273

¹⁾ Přihl. u všech sprostředkovatelů — Sur la base des rapports de tous les bureaux de placement. — ²⁾ Přihlášení i nepřihlášení
rub. 5. Les secours non indiqués dans la rub. 5 se trouvent à la rub. 9. — ³⁾ Jsou obsaženi v sloupci 6. — Inscrits dans la rub. 6.

a stavu posledního dne v měsících lednu až červnu 1921.
groupes professionnels au dernier jour du mois: janvier à juin 1921.

Nezaměstnaní státem podporováni — Les chômeurs secourus par l'État									Státem přímo podpor., nepřihlášení u správních úřadů. ³⁾ Secourus par l'État, mais non indiqués dans les bureaux de placement ³⁾			Nezaměstnaní dohromady sl. 5+7+9 — Total des chômeurs rub. 5+7+9			Číslo tříd povolání. — Numéro du groupe professionnel incl.
přímo ²⁾ - directement ²⁾			prostřednictvím podniků — par les patrons			Dohromady — Total			Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	
Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total							
6			7			8			9			10			11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.906	345	2.251	I.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.210	456	2.666	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.112	474	2.586	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.770	299	2.069	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.602	238	1.840	
27	6	33	—	—	—	27	6	33	—	—	—	1.590	255	1.845	II.
61	—	61	—	—	—	61	—	61	53	—	53	214	9	223	
123	8	131	—	—	—	123	8	131	1	—	1	220	12	232	
107	28	135	—	—	—	107	28	135	—	25	25	316	28	344	
231	32	263	—	—	—	231	32	263	49	31	80	262	32	294	
293	25	318	—	—	—	293	25	318	4	—	4	353	26	379	III.
296	32	328	—	—	—	296	32	328	3	27	30	466	34	500	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	233	—	233	IV.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	248	6	254	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	209	—	209	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	166	—	166	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	146	5	151	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	148	5	153	V.
485	57	542	95	47	142	580	104	684	—	1	1	3.451	381	3.832	
438	32	470	15	—	15	453	32	485	—	1	1	4.203	381	4.584	
937	224	1.161	153	124	277	1.090	348	1.438	—	—	—	5.963	724	6.687	
637	136	773	210	112	322	847	248	1.095	—	1	1	9.094	825	9.919	
863	118	981	14	12	26	877	130	1.007	—	—	—	21.491	310	21.801	VI.
1.917	414	2.331	250	79	329	2.167	493	2.660	7	71	78	21.712	498	22.210	
1.318	160	1.478	507	88	595	1.825	248	2.073	—	146	146	3.991	248	4.239	
2.033	209	2.242	669	102	771	2.702	311	3.013	—	187	187	5.124	317	5.441	
3.043	649	3.692	619	111	730	3.662	760	4.422	—	578	578	6.732	760	7.492	
2.921	501	3.422	792	401	1.193	3.713	902	4.615	—	442	442	6.749	902	7.651	VII.
3.392	999	4.391	231	206	437	3.623	1.205	4.828	238	877	1.115	6.003	1.205	7.208	
4.195	507	4.702	1.143	208	1.351	5.338	715	6.053	873	439	1.312	7.139	715	7.854	
768	22	790	—	—	—	768	22	790	—	15	15	1.616	22	1.638	
780	35	815	—	—	—	780	35	815	—	28	28	1.993	35	2.028	
529	7	536	—	—	—	529	7	536	—	—	—	1.930	7	1.937	VIII.
564	10	574	—	—	—	564	10	574	—	4	4	1.750	36	1.786	
517	4	521	—	—	—	517	4	521	—	—	—	1.795	28	1.823	
573	3	576	—	—	—	573	3	576	9	—	9	1.747	23	1.770	
153	9	162	—	—	—	153	9	162	—	6	6	968	130	1.098	
208	13	221	—	—	—	208	13	221	—	10	10	1.072	99	1.171	IX.
92	6	98	49	3	52	141	9	150	—	2	2	1.235	67	1.302	
174	14	188	—	—	—	174	14	188	—	14	14	1.200	14	1.214	
470	52	522	4	—	4	474	52	526	21	49	70	1.385	52	1.437	
608	54	662	5	—	5	613	54	667	25	54	79	1.316	54	1.370	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	5	X.
3	—	3	—	—	—	3	—	3	1	—	1	3	2	5	
1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2	2	4	
1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	3	—	3	
1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2	—	2	
—	—	—	17	52	69	17	52	69	—	—	—	18	52	70	XI.
43	—	43	—	—	—	43	—	43	—	—	—	361	32	393	
86	13	99	—	—	—	86	13	99	—	—	—	310	29	339	
34	—	34	—	—	—	34	—	34	—	—	—	294	38	332	
86	34	120	1	5	6	87	39	126	—	5	5	334	39	373	
108	31	139	—	—	—	108	31	139	—	4	4	294	31	325	XII.
71	7	78	—	—	—	71	7	78	—	—	—	247	26	273	

u sprostředkovateln, sl. 5. Pokud nejsou přihlášení, jsou uvedeni v sl. 9. — Indiqués et non indiqués dans les bureaux de placement.

Tabulka 1. —

Číslo třídy povolání Numéro du groupe professionnel	Třídy povolání Groupes professionnels	Měsíc Mois	Volná místa ¹⁾ Places vacantes ¹⁾			Nezaměstnaní ¹⁾ Chômeurs ¹⁾		
			M. žs. Hommes	Žens. Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total
1	2	3	4			5		
XI.	Průmysl textilní — Industrie textile	leden — janvier	59	47	106	6.565	4.978	11.543
		únor — février	38	15	53	6.473	4.978	11.451
		březen — mars	56	15	71	6.261	4.767	11.028
		duben — avril	28	9	37	5.671	4.519	10.190
		květen — mai	29	6	35	5.709	4.731	10.440
		červen — juin	170	24	194	5.307	4.251	9.558
XII.	Čalounictví — Tapisserie	leden — janvier	—	5	5	35	—	35
		únor — février	3	—	3	38	—	38
		březen — mars	5	—	5	44	—	44
		duben — avril	1	—	1	30	—	30
		květen — mai	4	—	4	33	—	33
		červen — juin	2	—	2	31	—	31
XIII.	Průmysl oděvní a mod- ního zboží ozdobného — Industrie de l'habillement et des articles de mode	leden — janvier	158	88	246	2.141	406	2.547
		únor — février	126	68	194	2.777	442	3.219
		březen — mars	186	91	277	2.842	548	3.390
		duben — avril	198	153	351	2.601	425	3.026
		květen — mai	239	202	441	2.202	413	2.615
		červen — juin	225	222	447	1.794	424	2.218
XIV.	Průmysl papírnický — Industrie du papier	leden — janvier	8	9	17	182	300	482
		únor — février	9	11	20	201	304	505
		březen — mars	8	7	15	203	339	542
		duben — avril	6	5	11	194	365	559
		květen — mai	6	3	9	173	350	523
		červen — juin	6	4	10	219	253	472
XV.	Průmyslová výroba potravin a poživatin — Industrie ali- mentaire	leden — janvier	25	—	25	2.611	19	2.630
		únor — février	34	—	34	2.638	24	2.662
		březen — mars	43	—	43	2.657	22	2.679
		duben — avril	45	—	45	2.446	10	2.456
		květen — mai	75	—	75	2.309	10	2.319
		červen — juin	72	1	73	2.291	9	2.300
XVI.	Živnost hostinská a výčepnická Industrie hôtelière etc.	leden — janvier	45	118	163	1.507	237	1.744
		únor — février	73	205	278	1.476	263	1.739
		březen — mars	67	237	304	1.560	289	1.849
		duben — avril	94	282	376	1.324	287	1.611
		květen — mai	103	323	426	944	184	1.128
		červen — juin	48	300	348	658	128	786
XVII.	Průmysl lučební (chemický) — Industrie chimique	leden — janvier	365	112	477	450	113	563
		únor — février	334	98	432	477	99	576
		březen — mars	258	81	339	387	83	470
		duben — avril	1.246	33	1.279	1.310	33	1.343
		květen — mai	1.265	58	1.323	1.327	59	1.386
		červen — juin	1.122	51	1.173	1.288	55	1.343
XVIII.	Živnost stavební — Industrie du bâtiment	leden — janvier	63	—	63	7.258	153	7.411
		únor — février	424	—	424	8.729	165	8.894
		březen — mars	180	—	180	6.012	129	6.141
		duben — avril	204	10	214	4.439	138	4.577
		květen — mai	257	—	257	3.725	61	3.786
		červen — juin	269	—	269	3.498	80	3.578
XIX.	Odbory grafické — Industrie graphique	leden — janvier	25	1	26	517	68	585
		únor — février	31	—	31	537	78	615
		březen — mars	36	3	39	508	87	595
		duben — avril	45	2	47	406	76	482
		květen — mai	51	1	52	397	60	457
		červen — juin	61	1	62	386	48	434

¹⁾ Přihl. u všech sprostředkovatelen. — Sur la base des rapports de tous les bureaux de placement. — ²⁾ Přihlášení a nepřihlášení u sprostředkovatelen. — Les secours non indiqués dans la rub. 5 se trouvent à la rub. 9. — ³⁾ Jsou obsaženi v sl. 6. — Inscrits dans la rub. 6.

1er Tableau.

(Pokračování — Suite).

Nezaměstnaní státem podporováni. - Les chômeurs secourus par l'État									Státem přímo podpor., nepřihláš. u sprostředkovatelen ³⁾ - Secourus par l'État, mais non indiqués dans les bureaux de placement ³⁾			Nezaměstnaní dohromady sl. 5 7 9 - Total des chômeurs rub. 5 7 9			Číslo třídy povolání Numéro du groupe professionnel
přímo ²⁾ - directement ²⁾			prostřednictvím podniků - par les patrons			Dohromady - Total									
Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	
6		7		8		9		10		11					
8.767	10.606	19.373	2.976	7.960	10.936	11.743	18.566	30.309	2.466	6.056	8.522	12.007	18.994	31.001	XI.
9.248	11.048	20.296	3.272	10.076	13.348	12.520	21.124	33.644	3.045	6.488	9.533	12.790	21.542	34.332	
8.321	9.712	18.033	3.912	9.567	13.479	12.233	19.279	31.512	2.308	5.386	7.694	12.481	19.720	32.201	
8.121	9.195	17.316	4.654	10.818	15.472	12.775	20.013	32.788	2.706	5.118	7.824	13.031	20.455	33.486	
7.836	9.037	16.873	4.124	10.416	14.540	11.960	19.453	31.413	2.479	4.806	7.285	12.312	19.953	32.265	
7.230	8.867	16.097	3.110	7.939	11.049	10.340	16.806	27.146	2.165	5.140	7.305	10.582	17.330	27.912	XII.
12	—	12	—	—	—	12	—	12	—	—	—	35	—	35	
12	—	12	1	—	—	13	—	13	—	—	—	39	—	39	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	—	44	
1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	30	—	30	
3	—	3	—	—	—	3	—	3	—	—	—	33	—	33	XIII.
4	—	4	—	—	—	4	—	4	—	—	—	31	—	31	
1.185	350	1.535	91	167	258	1.276	517	1.793	—	4	4	2.232	577	2.809	
1.112	145	1.257	20	85	105	1.132	230	1.362	—	—	—	2.797	527	3.324	
945	240	1.185	139	213	352	1.084	453	1.537	—	—	—	2.981	761	3.742	
920	421	1.341	89	155	244	1.009	576	1.585	—	64	64	2.690	644	3.334	XIV.
664	412	1.076	69	87	156	733	499	1.232	—	48	48	2.271	548	2.819	
866	382	1.248	46	152	198	912	534	1.446	—	—	—	1.840	576	2.416	
121	4	125	20	3	23	141	7	148	—	—	—	202	303	505	
33	20	53	—	—	—	33	20	53	—	—	—	201	304	505	
8	17	25	—	—	—	8	17	25	—	—	—	203	339	542	XV.
6	2	8	—	—	—	6	2	8	—	—	—	194	365	559	
13	4	17	—	—	—	13	4	17	—	—	—	173	350	523	
507	107	614	71	23	94	578	130	708	456	102	558	746	378	1.124	
285	41	326	281	50	331	566	91	657	—	25	25	2.892	94	2.986	
259	27	286	62	67	129	321	94	415	—	3	3	2.700	94	2.794	XVI.
72	8	80	8	19	27	80	27	107	—	—	—	2.665	41	2.706	
177	8	185	—	—	—	177	8	185	—	—	—	2.446	10	2.456	
212	7	219	—	—	—	212	7	219	—	—	—	2.309	10	2.319	
248	29	277	—	—	—	248	29	277	14	24	38	2.305	33	2.338	
107	21	128	—	—	—	107	21	128	—	—	—	1.507	237	1.744	XVII.
40	—	40	—	—	—	40	—	40	—	—	—	1.476	263	1.739	
9	—	9	—	—	—	9	—	9	—	—	—	1.560	289	1.849	
20	—	20	—	—	—	20	—	20	—	—	—	1.324	287	1.611	
15	—	15	—	—	—	15	—	15	—	—	—	944	184	1.128	
12	—	12	—	—	—	12	—	12	—	—	—	658	128	786	XVIII.
39	26	65	—	—	—	39	26	65	—	—	—	450	113	563	
42	10	52	—	—	—	42	10	52	—	—	—	477	99	576	
801	—	801	55	112	167	856	112	968	424	—	424	866	195	1.061	
17	—	17	38	97	135	55	97	152	—	—	—	1.348	130	1.478	
163	9	172	158	548	706	321	557	878	—	—	—	1.485	607	2.092	XIX.
200	10	210	56	132	188	256	142	398	—	—	—	1.344	187	1.531	
9.111	450	9.561	94	5	99	9.205	455	9.660	2.746	424	3.170	10.098	582	10.680	
8.422	340	8.762	94	5	99	8.516	345	8.861	359	308	667	9.182	478	9.660	
3.427	89	3.516	—	—	—	3.427	89	3.516	—	75	75	6.012	204	6.216	
2.523	335	2.858	—	—	—	2.523	335	2.858	—	293	293	4.439	431	4.870	XX.
1.730	297	2.027	—	—	—	1.730	297	2.027	—	237	237	3.725	298	4.023	
1.611	140	1.751	—	—	—	1.611	140	1.751	178	62	240	3.676	142	3.818	
28	—	28	—	—	—	28	—	28	—	—	—	517	68	585	
12	—	12	—	—	—	12	—	12	—	—	—	537	78	615	
6	—	6	—	—	—	6	—	6	—	—	—	508	87	595	XXI.
5	—	5	126	134	260	131	134	265	—	—	—	532	210	742	
9	—	9	50	59	109	59	59	118	—	—	—	447	119	566	
9	—	9	—	—	—	9	—	9	—	—	—	386	48	434	
9	—	9	—	—	—	9	—	9	—	—	—	—	—	—	

středkovatelen, sl. 5. Pokud nejsou přihlášení, jsou uvedeni v sl. 9. — Indiqués et non indiqués dans les bureaux de placement, rub. 5.

Tabulka 1. —

Číslo třídy povolání Numéro du groupe professionnel	Třídy povolání Groupes professionnels	Měsíc Mois	Volná místa ¹⁾ Places vacantes ¹⁾			Nezaměstnaní ¹⁾ Chômeurs ¹⁾		
			Mužs. Hommes	Žens. Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total
1	2	3	4			5		
XX.	Zaměstnanci v různých od- větvích výroby — Différentes branches de production	leden — janvier	212	86	298	8.205	7.434	15.639
		únor — février	5.024	151	5.175	12.788	7.591	20.379
		březen — mars	4.813	141	4.954	11.670	6.899	18.569
		duben — avril	2.205	210	2.415	8.120	6.469	14.589
		květen — mai	2.193	203	2.396	8.287	6.264	14.551
		červen — juin	2.154	201	2.355	8.061	5.482	13.543
XXI.	Zřizenci obchodní — Em- ployés de commerce	leden — janvier	203	132	335	1.921	318	2.239
		únor — février	223	146	369	2.101	354	2.455
		březen — mars	343	149	492	2.287	397	2.684
		duben — avril	245	162	407	2.749	487	3.236
		květen — mai	222	184	406	2.574	403	2.977
		červen — juin	226	191	417	2.501	540	3.041
XXII.	Nádeníci — Journaliers	leden — janvier	122	3	125	6.512	735	7.247
		únor — février	109	—	109	6.411	674	7.085
		březen — mars	335	12	347	5.492	660	6.152
		duben — avril	221	5	226	4.773	495	5.268
		květen — mai	155	21	176	4.983	409	5.392
		červen — juin	493	42	535	5.192	327	5.519
XXIII.	Zřizenci dopravní — Em- ployés des transports	leden — janvier	59	—	59	434	—	434
		únor — février	80	—	80	388	—	388
		březen — mars	71	—	71	356	—	356
		duben — avril	41	—	41	302	—	302
		květen — mai	62	—	62	255	—	255
		červen — juin	67	—	67	280	—	280
XXIV.	Služebnictvo domácí — Do- mestiques	leden — janvier	32	3.287	3.319	172	2.901	3.073
		únor — février	35	4.034	4.069	232	2.654	2.886
		březen — mars	69	4.722	4.791	351	2.666	3.017
		duben — avril	10	4.413	4.423	137	2.540	2.677
		květen — mai	7	4.632	4.639	125	2.235	2.360
		červen — juin	17	4.095	4.112	108	2.293	2.401
XXV.	Svobodná povolání — Pro- fessions liberales	leden — janvier	45	66	111	1.034	413	1.447
		únor — février	46	76	122	1.047	445	1.492
		březen — mars	44	77	121	1.090	455	1.545
		duben — avril	45	69	114	1.147	369	1.516
		květen — mai	45	65	110	1.284	357	1.641
		červen — juin	35	52	87	1.033	375	1.408
I-XXV.	Úhrn bez učňů — Total sans apprentis	leden — janvier	3.223	5.266	8.489	51.632	18.941	70.573
		únor — février	8.810	6.726	15.536	61.010	19.080	80.090
		březen — mars	8.597	7.448	16.045	59.692	18.597	78.289
		duben — avril	8.457	6.899	15.356	55.925	17.346	73.271
		květen — mai	8.701	7.232	15.933	66.886	16.283	83.169
		červen — juin	9.063	6.401	15.464	64.698	14.997	79.695
.	Učňové — Apprentis	leden — janvier	752	33	785	450	64	514
		únor — février	899	38	937	494	69	563
		březen — mars	979	35	1.014	564	57	621
		duben — avril	989	38	1.027	568	41	609
		květen — mai	1.065	36	1.101	629	52	681
		červen — juin	1.266	41	1.307	767	71	838
.	Dohromady — Total	leden — janvier	3.975	5.299	9.274	52.082	19.005	71.087
		únor — février	9.709	6.764	16.473	61.504	19.149	80.653
		březen — mars	9.576	7.483	17.059	60.256	18.654	78.910
		duben — avril	9.446	6.937	16.383	56.493	17.387	73.880
		květen — mai	9.766	7.268	17.034	67.515	16.335	83.850
		červen — juin	10.329	6.442	16.771	65.465	15.068	80.533

¹⁾ Přihl. u všech sprostředkovatelen. — Sur la base des rapports de tous les bureaux de placement. — ²⁾ Přihlášeni a nepřihlášeni u spros-
Les secours non indiqués dans la rub. 5 se trouvent à la rub. 9. — ³⁾ Jsou obsaženi v sl. 6. — Inscrits dans la rub. 6.

1er Tableau.

(Dokončení. — Fin.)

Nezaměstnaní státem podporováni — Les chômeurs secourus par l'État									Státem přímo podpor., nepřihláš. u sprostředkovatelů ³⁾ - Secourus par l'État, mais non indiqués dans les bureaux de placement ³⁾			Nezaměstnaní dohromady sl. 5 7 9 — Total des chômeurs rub. 5 + 7 + 9			Čís. tř. pov. - Num. du groupe professionnel
přímě ²⁾ - directement ²⁾			prostředn. podniků par les patrons			Dohromady — Total									
Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohrom. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohrom. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohrom. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohrom. Total	
6			7			8			9			10			11
5.380	1.886	7.266	—	—	—	5.380	1.886	7.266	—	—	—	8.205	7.434	15.639	XX.
4.961	1.459	6.420	—	—	—	4.961	1.459	6.420	—	—	—	12.788	7.591	20.379	
4.499	1.155	5.654	—	—	—	4.499	1.155	5.654	—	—	—	11.670	6.899	18.569	
1.089	282	1.371	—	—	—	1.089	282	1.371	—	—	—	8.120	6.469	14.589	
1.318	187	1.505	—	—	—	1.318	187	1.505	—	—	—	8.287	6.264	14.551	
854	289	1.143	—	—	—	854	289	1.143	17	1	18	8.078	5.483	13.561	XXI.
366	168	534	—	—	—	366	168	534	—	36	36	1.921	354	2.275	
648	176	824	—	—	—	648	176	824	—	24	24	2.101	378	2.479	
331	29	360	—	—	—	331	29	360	—	—	—	2.287	397	2.684	
342	15	357	—	—	—	342	15	357	—	—	—	2.749	487	3.236	
326	11	337	—	—	—	326	11	337	—	—	—	2.574	403	2.977	
270	10	280	—	—	—	270	10	280	—	—	—	2.501	540	3.041	
1.768	189	1.957	—	—	—	1.768	189	1.957	—	10	10	6.512	745	7.257	XXII.
1.582	338	1.920	—	—	—	1.582	338	1.920	—	10	10	6.411	684	7.095	
2.295	365	2.660	—	—	—	2.295	365	2.660	—	8	8	5.492	668	6.160	
1.466	691	2.157	—	—	—	1.466	691	2.157	—	267	267	4.773	762	5.535	
1.666	398	2.064	—	—	—	1.666	398	2.064	—	22	22	4.983	431	5.414	
2.097	349	2.446	—	—	—	2.097	349	2.446	365	159	524	5.557	486	6.043	XXIII.
647	—	647	—	—	—	647	—	647	309	—	309	743	—	743	
642	—	642	—	—	—	642	—	642	318	—	318	706	—	706	
16	—	16	—	—	—	16	—	16	—	—	—	356	—	356	
14	—	14	—	—	—	14	—	14	—	—	—	302	—	302	
33	2	35	—	—	—	33	2	35	—	2	2	255	2	257	
43	1	44	—	—	—	43	1	44	—	1	1	280	1	281	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172	2.901	3.073	XXIV.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	232	2.654	2.886	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	351	2.666	3.017	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	137	2.540	2.677	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	125	2.235	2.360	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	108	2.293	2.401	XXV.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.034	413	1.447	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.047	445	1.492	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.090	455	1.545	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.147	369	1.516	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.284	357	1.641	XXVI.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.033	375	1.408	
30.644	13.989	44.633	4.064	8.320	12.384	34.708	22.309	57.017	5.574	6.723	12.297	61.270	33.984	95.254	
30.684	13.873	44.557	4.133	10.335	14.468	34.817	24.208	59.025	3.724	7.059	10.783	68.867	36.474	105.341	
25.473	12.529	38.002	4.935	10.149	15.084	30.408	22.678	53.086	2.732	6.075	8.807	67.359	34.821	102.180	
19.315	11.676	30.991	5.910	11.722	17.632	25.225	23.398	48.623	2.755	6.238	8.993	64.590	35.306	99.896	
19.632	11.593	31.225	4.650	11.328	15.978	24.282	22.921	47.203	2.742	6.045	8.787	74.278	33.656	107.934	
21.638	11.207	32.845	4.698	8.585	13.283	26.336	19.792	46.128	4.112	6.080	10.192	73.508	29.662	103.170	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	450	64	514	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	494	69	563	XXVII.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	564	57	621	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	568	41	609	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	629	52	681	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	767	71	838	
30.644	13.989	44.633	4.064	8.320	12.384	34.708	22.309	57.017	5.574	6.723	12.297	61.720	34.048	95.768	XXVIII.
30.684	13.873	44.557	4.133	10.335	14.468	34.817	24.208	59.025	3.724	7.059	10.783	69.361	36.543	105.904	
25.473	12.529	38.002	4.935	10.149	15.084	30.408	22.678	53.086	2.732	6.075	8.807	67.923	34.878	102.801	
19.315	11.676	30.991	5.910	11.722	17.632	25.225	23.398	48.623	2.755	6.238	8.993	65.158	35.347	100.505	
19.632	11.593	31.225	4.650	11.328	15.978	24.282	22.921	47.203	2.742	6.045	8.787	74.907	33.708	108.615	
21.638	11.207	32.845	4.698	8.585	13.283	26.336	19.792	46.128	4.112	6.080	10.192	74.275	29.733	104.008	

středkovateln, s. 5. Pokud nejsou přihlášení jsou uvedeni v sl. 9. — Indiqués et non indiqués dans les bureaux de placement, rub. 5.

Tabulka 2. — Statistika trhu práce podle zemí a stavu
2ième Tableau. — Statistique du marché du travail par

Země Provinces	Měsíc Mois	Počet sprostřed- kovacích ústavů Nombre des institutions de placement	Volná místa*) Places vacantes*)			Nezaměstnaní*) Chômeurs*)		
			Muž. Hommes	Žensk. Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total
1	2	3	4			5		
Čechy — Bohême	leden — janvier	370	2.827	4.458	7.285	41.805	16.004	57.809
	únor — février	372	7.893	4.947	12.840	50.861	15.945	66.806
	březen — mars	371	7.852	5.532	13.384	50.198	15.437	65.635
	duben — avril	384	7.996	5.142	13.138	46.595	13.978	60.573
	květen — mai	384	8.153	5.194	13.347	57.251	12.668	69.919
	červen — juin	379	8.487	4.775	13.262	55.176	12.024	67.200
Morava — Moravie	leden — janvier	69	246	478	724	7.196	1.891	9.087
	únor — février	70	386	584	970	7.531	2.115	9.646
	březen — mars	73	336	688	1.024	6.953	2.167	9.120
	duben — avril	78	176	870	1.046	6.870	2.264	9.134
	květen — mai	77	226	1.005	1.231	6.936	2.415	9.351
	červen — juin	72	276	938	1.214	6.060	1.695	7.755
Slezsko — Silésie	leden — janvier	19	108	284	392	1.863	846	2.709
	únor — février	18	356	966	1.322	1.878	860	2.738
	březen — mars	20	388	1.023	1.411	1.944	883	2.827
	duben — avril	21	217	712	929	1.878	995	2.873
	květen — mai	21	239	815	1.054	1.985	1.114	3.099
	červen — juin	21	221	484	705	2.452	1.072	3.524
Úhrn za Čechy, Moravu a Slezsko — Total pour la Bohême, la Moravie, la Silésie	leden — janvier	458	3.181	5.220	8.401	50.864	18.741	69.605
	únor — février	460	8.635	6.497	15.132	60.270	18.920	79.190
	březen — mars	464	8.576	7.243	15.819	59.095	18.487	77.582
	duben — avril	483	8.389	6.724	15.113	55.343	17.237	72.580
	květen — mai	482	8.618	7.014	15.632	66.172	16.197	82.369
	červen — juin	472	8.984	6.197	15.181	63.688	14.791	78.479
Slovensko — Slovaquie	leden — janvier	10	41	30	71	552	181	733
	únor — février	10	173	195	368	485	140	625
	březen — mars	11	21	167	188	378	97	475
	duben — avril	16	64	136	200	392	105	497
	květen — mai	16	81	182	263	570	74	644
	červen — juin	16	76	167	243	843	195	1.038
Podkarpatská Rus — Russie Souscarpathique	leden — janvier	1	1	16	17	216	19	235
	únor — février	1	2	34	36	255	20	275
	březen — mars	1	—	38	38	219	13	232
	duben — avril	1	4	39	43	190	4	194
	květen — mai	1	2	36	38	144	12	156
	červen — juin	2	3	37	40	167	11	178
Území celé republiky — Total pour le territoire de la République	leden — janvier	469	3.223	5.266	8.489	51.632	18.941	70.573
	únor — février	471	8.810	6.726	15.536	61.010	19.080	80.090
	březen — mars	476	8.597	7.448	16.045	59.692	18.597	78.289
	duben — avril	500	8.457	6.899	15.356	55.925	17.346	73.271
	květen — mai	499	8.701	7.232	15.933	66.886	16.283	83.169
	červen — juin	490	9.063	6.401	15.464	64.698	14.997	79.695

*) Přihl. u všech sprostředkovatelů. — Sur la base des rapports de tous les bureaux de placement. — **) Přihlášeni a nepřihlášeni
rub. 5. Les secours non indiqués dans la rub. 5 se trouvent à la rub. 9. — ***) Jsou obsaženi v sl. 6. — Inscrits dans la rub. 6.

posledního dne v měsících lednu až červnu 1921.
provinces au dernier jour du mois: janvier à juin 1921.

Nezaměstnaní státem podporováni — Les chômeurs secourus par l'État									Státem přímo podpor., nepřihláš. u sprostředkovatelen***)-Secourus par l'État, mais non indiqués dans les bureaux de placement***)			Nezaměstnaní dohromady sl. 5 - 7 - 9 - Total des chômeurs rub. 5 7 - 9		
přímo***) directement***)			prostřednictvím podniků - par les patrons			Dohromady — Total								
Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total	Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total				Muži Hommes	Ženy Femmes	Dohr. Total
6			7			8			9			10		
27.196	12.098	39.294	3.176	6.638	9.814	30.372	18.736	49.108	5.052	6.144	11.196	50.033	28.786	78.819
26.765	11.805	38.570	3.054	8.652	11.706	29.819	20.457	50.276	3.365	6.546	9.911	57.280	31.143	88.423
22.549	10.857	33.406	3.634	7.896	11.530	26.183	18.753	44.936	2.500	5.797	8.297	56.332	29.130	85.462
16.959	10.019	26.978	4.630	9.691	14.321	21.589	19.710	41.299	2.719	6.180	8.899	53.944	29.849	83.793
16.176	9.698	25.874	3.805	8.550	12.355	19.981	18.248	38.229	2.479	5.971	8.450	63.535	27.189	90.724
16.289	9.215	25.504	3.703	6.890	10.593	19.992	16.105	36.097	2.134	5.668	7.802	61.013	24.582	85.595
2.997	1.641	4.638	338	752	1.090	3.335	2.393	5.728	522	547	1.069	8.056	3.190	11.246
3.430	1.777	5.207	309	703	1.012	3.739	2.480	6.219	359	493	852	8.199	3.311	11.510
2.456	1.370	3.826	520	928	1.448	2.976	2.298	5.274	232	258	490	7.705	3.350	11.058
1.989	1.360	3.349	614	1.094	1.708	2.603	2.454	5.057	36	42	78	7.520	3.403	10.920
3.037	1.523	4.560	314	1.028	1.342	3.351	2.551	5.902	242	30	272	7.492	3.476	10.965
2.642	1.443	4.085	318	760	1.078	2.960	2.203	5.163	255	261	516	6.633	2.713	9.349
440	250	690	429	930	1.359	869	1.180	2.049	—	32	32	2.292	1.808	4.100
489	291	780	444	966	1.410	933	1.257	2.190	—	20	20	2.322	1.846	4.168
468	302	770	466	1.314	1.780	934	1.616	2.550	—	20	20	2.410	2.217	4.627
367	297	664	438	917	1.355	805	1.214	2.019	—	16	16	2.316	1.928	4.244
419	372	791	531	1.750	2.281	950	2.122	3.072	21	44	65	2.537	2.908	5.445
369	313	682	320	838	1.158	689	1.151	1.840	—	1	1	2.772	1.911	4.683
30.633	13.989	44.622	3.943	8.320	12.263	34.576	22.309	56.885	5.574	6.723	12.297	60.381	33.784	94.165
30.684	13.873	44.557	3.807	10.321	14.128	34.491	24.194	58.685	3.724	7.059	10.783	67.801	36.300	104.101
25.473	12.529	38.002	4.620	10.138	14.758	30.093	22.667	52.760	2.732	6.075	8.807	66.447	34.700	101.147
19.315	11.676	30.991	5.682	11.702	17.384	24.997	23.378	48.375	2.755	6.238	8.993	63.780	35.177	98.957
19.632	11.593	31.225	4.650	11.328	15.978	24.282	22.921	47.203	2.742	6.045	8.787	73.564	33.570	107.134
19.300	10.971	30.271	4.341	8.488	12.829	23.641	19.459	43.100	2.389	5.930	8.319	70.418	29.209	99.627
11	—	11	121	—	121	132	—	132	—	—	—	673	181	854
—	—	—	326	14	340	326	14	340	—	—	—	811	154	965
—	—	—	315	11	326	315	11	326	—	—	—	693	108	801
—	—	—	228	20	248	228	20	248	—	—	—	620	125	745
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	570	74	644
2.254	229	2.483	357	97	454	2.611	326	2.937	1.694	143	1.837	2.894	435	3.329
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	216	19	235
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	255	20	275
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	219	13	232
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	190	4	194
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	144	12	156
84	7	91	—	—	—	84	7	91	29	7	36	196	18	214
30.644	13.989	44.633	4.064	8.320	12.384	34.708	22.309	57.017	5.574	6.723	12.297	61.270	33.984	95.254
30.684	13.873	44.557	4.133	10.335	14.468	34.817	24.208	59.025	3.724	7.059	10.783	68.867	36.474	105.341
25.473	12.529	38.002	4.935	10.149	15.084	30.408	22.678	53.086	2.732	6.075	8.807	67.359	34.821	102.180
19.315	11.676	30.991	5.910	11.722	17.632	25.225	23.398	48.623	2.755	6.238	8.993	64.590	35.306	99.896
19.632	11.593	31.225	4.650	11.328	15.978	24.282	22.921	47.203	2.742	6.045	8.787	74.278	33.656	107.934
21.638	11.207	32.845	4.698	8.585	13.283	26.336	19.792	46.128	4.112	6.080	10.192	73.508	29.662	103.170

u sprostředkovatelen, sl. 5. Pokud nejsou přihlášení, jsou uvedeni v sl. 9. — Indiqués et non indiqués dans les bureaux de placement,

zaměstnaných (leden: 1.638, červen: 1770) asi 28 až 36krát volná místa (58, 49). V průmyslu textilním lze koncem června zaznamenati nepatrné zlepšení oproti měsíci předchozímu (27.912 nezaměstnaných: 32.235), stále však převyšuje jejich počet volná místa (červen: 194, květen: 35) 144krát, resp. 922krát. Také v ostatních třídách povolání, až na zemědělství a domácí služebnictvo, převyšuje počet nezaměstnaných značně volná místa.

Pokud jde o nápadné stoupnutí nezaměstnanosti v průmyslu kamenném, hlinářském, zeminném a sklářském v měsíci květnu, byla to nezaměstnanost hlavně v průmyslu sklářském, která tento vzestup zavinila. Rovněž v průmyslu lučebním stoupl počet nezaměstnaných z 563 osob koncem ledna na 1531 koncem června. V živnosti stavební naproti tomu klesl z 10.680 nezaměstnaných v lednu na 3.818 v červnu. V ostatních průmyslech jeví se nezaměstnanost při nepatrném kolísání na stejné výši.

T a b u l k a 2. uvádí též data za stejné období, však podle jednotlivých zemí.

»Na Slovensku nebyly v druhém čtvrtletí vypláceny přímé podpory v nezaměstnanosti. Ve větším bylo započato s vyplácením podpor v červenci, kdy zahájilo činnost svoji slovenské oddělení ministerstva sociální péče v Bratislavě.⁵⁾ Výsledky této činnosti jsou patrný v tabulce druhé, kde měsíc červenec, t. j. stav 1. července vykazuje oproti předcházejícím měsícům, v nichž na Slovensku nebylo státem podporovaných anebo jen nepatrný počet, 2483 osob státem podporovaných.

T a b u l k a 3. znázorňuje graficky celkový počet nezaměstnaných, počet volných míst, pak počet obou skupin podporovaných pro celý stát za první půlletí dle stavu posledního dne jednotlivých měsíců příp. prvního měsíců následujících.

*

Les chiffres des places vacantes, rub. 4 et des chômeurs, rub. 5 sont établis sur la base des rapports mensuels de tous les bureaux de placement et de toutes les autres institutions, qui s'occupent de placement, suivant l'état du dernier jour de chaque mois. Le matériel a été préparé par l'office de statistique d'État.

Les chiffres des chômeurs secourus par l'État directement, rub. 6, ou par les patrons, rub. 7, sont fixés d'après l'état du premier jour du mois suivant. Ces chiffres ont été fournis par le Ministère de la prévoyance sociale.

Il faut remarquer, que, aux termes de la loi sur les secours de chômage, du 10 décembre 1918, No 63 du Recueil des lois et ordonnances le secours d'État est alloué directement par l'administration ou par subventions aux patrons qui n'ont pas congédié leurs travailleurs et les secourent pendant le chômage.

Suivant la loi sur le chômage il faut, que le chômeur ait droit au secours directement d'État qu'il soit inscrit au bureau public de placement ou au bureau syndical.

Les chômeurs secourus directement par l'État sont donc compris dans le nombre des chômeurs indiqués par les bureaux de placement, sans compter ceux pour lesquels la loi prévoit une exception. Le nombre des chômeurs non compris dans les bureaux de placement figure sous la rubrique 9.

Il faut encore remarquer, que les chiffres se rapportant à la Bohême, à la Moravie et à la Silésie donnent un tableau exact de la situation du chômage, dans ces provinces, tandis que pour la Slovaquie et la Russie Souscarpathique, ils ne concernent que les chiffres de l'activité des bureaux de placement.

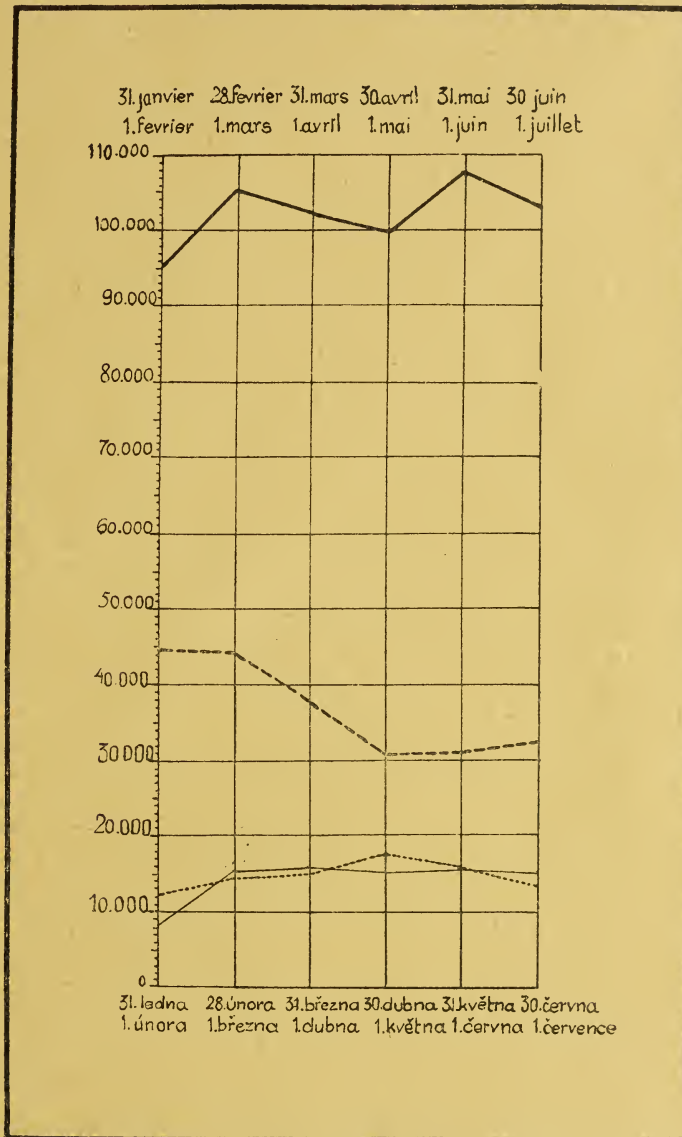
Pour l'intelligence des tableaux suivants, prière de se reporter aux titres des rubriques.

⁵⁾ Dr. Janko: Přehled podpor v nezaměstnanosti za druhé čtvrtletí 1921. Soc. Revue, roč. II. číslo 5.

Tabulka 3.- 3^í tableau

Grafické znázornění - Tableau graphique

volná místa (sl. 4.)
places vacantes (rub. 4.)

nezaměstnaní vůbec (sl. 10.)
total des chômeurs (rub. 10.)

nezaměstnaní, státem přímo
podporovaní (sl. 6.)
secourus directement
par l'État (rub. 6.)

nezaměstnaní, podporovaní
podniky (sl. 7.)
secourus par les patrons (rub. 7.)

MUDr. FR. JAR. NETUŠIL:

PORODY A ÚMRTÍ VE VĚTŠÍCH MĚSTECH ČECH, MORAVY, SLEZSKA A PODKARPATSKÉ RUSI V DOBĚ OD 1. LEDNA DO 16. ČERVENCE 1921.

Úvod. Úkolem statistiky o porodech, úmrtích a příčinách úmrtí jest vésti jakýsi deník o ziscích a ztrátách na obyvatelstvu a o jakosti, po případě příčinách ztrát. Aby dostály tomuto úkolu, musí mít takové statistiky, přirozeně, vlastnosti každé dobré statistiky, totiž přesnost, úplnost, spolehlivost a včasnost. Vedle toho jest nutný přesný rozbor dat podaných, pochopení čísel a jich významu pro stát. Statistiky o porodech, úmrtích a příčinách úmrtí plně mohou vyhovovati požadavkům a vyplníti úkoly pouze tehdy, když jsou sestaveny tak, aby byl možný přesný rozbor, určení významu a synthesisa zdravotnická, sociálně politická a hospodářská.

Naše statistiky o zdraví lidu dosud nemají požadovaných vlastností. Přesnosti statistik o příčinách úmrtí vadí jednak nedokonalý způsob klassifikace, za druhé nepřímá hromadná hlášení a za třetí způsob, jak se vydávají lístky léčebné, ev. úmrtní. Lékař nemá dost volnosti při udávání diagnosy. Léčebný, ev. úmrtní lístek jest majetkem veřejnosti a lékař se zdráhá z důvodů pochopitelných napsati diagnosu takovou, která by mohla poškoditi rodinu zemřelého. Jediný stát, pokud je mi známo, doposavad zaručil si přesné diagnosy konfidenciálními lístky úmrtními, Švýcarsko, jež zavedlo svůj systém pro celý stát před 20 lety a má nejkrásnější výsledky. Nedostatky v přesnosti hlášení jsou patrný v naší přítomné statistice, jmenovitě v statistice příčin úmrtí. Rubrika »Jiné přirozené příčiny úmrtí« vykazuje ve městech západních zemí republiky¹⁾ celkem 31·8% všech případů úmrtí. Jsou zde zahrnuta jednak úmrtí špatně klassifikovaná, jednak úmrtí vůbec neklassifikovaná a konečně úmrtí, jež se do přítomně používaného schematu nehodí. Toto procento vlastně špatně definovaných chorob jest v našem přehledu indexem nepřesnosti a tím i nespolehlivosti.

Úplnost statistik úmrtních co se celkového počtu týče, jest přesná — nikoli co se příčin úmrtí týče. Bohužel dnes nutno konstatovati, že ani statistiky porodů nejsou přesné následkem nevyjasněných poměrů v úřadech matričních. Jest jisto, že mnoho porodů, jmenovitě v církvích sice vládou uznaných, ale dosud neorganizovaných zaneseno nebylo. Přesnost a úplnost mohou zaručiti pouze dobře vedené matriky státní. Spolehlivost statistik zdravotnických a populačních souvisí s přesností a úplností hlášení, jež, jak již poznamenáno, v celkovém počtu úmrtí jest dosažena, rovněž co se týče věku zemřelých, nikoliv však, co se týče příčin úmrtí a do určité míry počtu porodů.

Včasnost našich statistik jest jistě otázkou, již bude nutno řešiti mezi prvními otázkami o službě registrační a zpravodajské. Řekl jsem, že statistiky zdravotnicko-populační jsou jakýmsi účetnictvím státu o ziscích a ztrátách na obyvatelstvu. Správné účetnictví může býti vedeno pouze tam, kde jest veden ustavičný přehled o inventáři obchodu. Tuto inventuru, na jejímž podkladě lze kalkulovati veškeré otázky zdravotnické, sociálně politické a národohospodářské, nutno vésti ustavičně v evidenci pro celý stát a nutno ji vésti tak, aby byl kdykoliv možný přehled o okamžitém stavu. Uveřejňujeme-li dnes sumární přehled o stavu obyvatelstva ve vět-

¹⁾ Západními zeměmi republiky rozumíme v tomto článku vždycky Čechy, Moravu a Slezsko.

ších městech Čech, Moravy a Slezska, cítíme, že jsme o něco pozadu, cítíme, že tento zlomek kontrolovaného obyvatelstva (asi 16·5% všeho obyvatelstva ve jmenovaných třech zemích) jest nám sice cennou pomůckou při určování nynějšího stavu obyvatelstva, že by však bylo možno za vhodných zařízení registračních a zpravidajských docílití výsledků daleko úplnějších, přesnějších a včasnějších. Sama města nesou velikou vinu, že přítomná zpráva není ani tak včasná, ani tak úplná, jak úplná by býti mohla i za stávajících zařízení. Asi čtvrtina měst hlášením povinných buď vůbec nedodala materiálu, jednak neúplně, jednak se značným opožděním. Součinnost hlášením povinných činitelů — v tomto případě měst — jest naprosto nutná. Města musí si uvědomiti, že pouze na podkladě srovnávací statistiky mohou přikročiti k účelným a plně účinným zařízením zdravotnickým, sociálním a hospodářským. Tento názor není dosud vžit a nutno pěstovati jej co nejúsilněji. Jest nesporno, že i metody sbírání dat z Rakouska přejaté a dosud používané nesou veliký podíl viny, že naše přítomná zpráva nevyhovuje plně požadavkům na statistiku populačně-zdravotní kladeným. Hromadná hlášení, jež nutno draze a zdlouhavě zpracovati pouze lidskými silami, jsou nevhodná a nutno pomýšleti na brzkou reorganizaci hlášení.

Metody zpracování dat v této zprávě použité nutno poněkud osvětliti. Vycházíme z předpokladu, že pouhá deskriptivní statistika jest jednak málo přístupná širším kruhům, jednak, že nechává často propadnouti nepovšimnutí data na výsost důležitá. Rozhodli jsme se proto zpracovati deskriptivně podaná data také analyticky v tabulkách, jež by učinily přítomnou zprávu jednak přehlednější a za druhé též přístupnější a stravitelnější i nejširšímu obecnstvu, jež může pak s mnohem větším zájmem pročísti zprávu, bez únavy a s užítkem. Současně použito bylo metody srovnávací.

Do přítomné zprávy pojata větší města Čech, Moravy a Slezska.²⁾ Kromě toho byla zpracována dvě města Počkarpatské Rusi,³⁾ jež dodala zprávy. Zprávy měly podávat veškeré obce Čech, Moravy a Slezska s obyvatelstvem více než 10.000. Upozornili jsme již, že nebyla všechna města parátní. O Slovensku, jež do této zprávy pojato není, bude zpracována zpráva zvláštní, až budou uvolněny stroje, dosud sčítáním lidu zaměstnané. Slovenská hlášení jsou ve své úpravě poněkud odlišná a hodí se lépe pro zpracování strojem.

Metody analytické a srovnávací, použité při jednotlivých tabulkách, budou pro lepší porozumění vyloženy při jednotlivých případech v poznámkách.

Porody a úmrtnost kojenecká. Všech porodů ve větších městech Čech, Moravy a Slezska v období od 1. ledna do 16. července 1921 bylo 19.781. (V období od 18. července do 31. prosince 1920 11.003, za celý rok 1920 25.151.) Počítáme-li počet porodů na tisíc obyvatelů a pro rok,⁴⁾ dostaneme číslo 20·9, poměrné číslo, značně převyšující poměrné číslo pro celý rok 1920, jež bylo 19·1 porodu na 1.000 obyvatelů z r. 1910 (počet obyvatelstva, jenž se příliš neliší od počtu z r. 1921).⁵⁾ V průměru 1903—1913 pro země koruny české v celku bylo 13·0 na 1.000 obyv.⁶⁾ Porovnáme-li naši tabulku 1 a) a tabulku 1 c), jež udává poměry v počtu porodů ve větších městech světových v roce 1920, počítané stejným způsobem jako tabulka naše, vidíme, že naše města stojí mezi

²⁾ Seznam měst viz tab. 5 a).

³⁾ Hust a Mukačevo.

⁴⁾ Počet dělen počtem týdnů dané doby — 28, násoben počtem týdnů v roce — 52, dělen počtem tisíců obyvatelstva právě přítomného.

⁵⁾ Vypočítáno ze Zprávy Státního úřadu statistického čís. 14., r. 1921.

⁶⁾ Österr. Statistik, 14. Band, 1. Heft 1913.

evropskými městy s největším počtem porodů. V Evropě nejvýše stojí Londýn a Terst (26·5 porodů na tisíc obyvatelů, počítáno pro rok). Z našich měst jsou to města slezská, jež převyšují počtem porodů všechna města evropská číslem 27·9 na tisíc obyvatelů. Význam vysokého čísla porodů na tisíc obyvatelů jest veliký pro posuzování celkového stavu obyvatelstva a jakosti jeho.

Tab. č. 1 a).
Porody ve větších městech Čech, Moravy a Slezska v době od 1. ledna do 16. července 1921.

	Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	V tom		
		v Čechách	na Moravě	ve Slezsku
Počet všech porodů	19.781	12.344	5.989	1.448
Úhrnný počet obyvatelstva*)	1,754.988	1,156.497	507.923	96.568
Dle toho připadalo by na 1.000 obyv. porodů ročně*)	20·9	19·9	21·9	27·9

*) Počet obyvatelstva dle sčítání z r. 1921.

Tab. č. 1 b).

Porody ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v období od 1. ledna do 16. července 1921 dle pohlaví a dle natality.

		Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	V tom			Města v Podkarp. Rusi
			v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	
Počet všech porodů {	Celkem	19.781	12.344	5.989	1.448	667
	V tom: hochů	10.345	6.468	3.093	784	355
	děvčat	9.436	5.876	2.896	664	312
Počet živě narozených {	Celkem	18.825	11.717	5.738	1.370	654
	V tom: hochů	9.816	6.109	2.972	735	346
	děvčat	9.009	5.608	2.766	635	308
Počet mrtvě narozených {	Celkem	956	627	251	78	13
	V tom: hochů	529	359	121	49	9
	děvčat	427	268	130	29	4
Z úhrnného počtu porodů připadá na mrtvě narozené proc. {	Celkem	4·8	5·1	4·2	5·4	1·9
	V tom: hochů	5·1	5·5	3·9	6·2	2·5
	děvčat	4·5	4·5	4·5	4·4	1·3

Tab. č. 1 c).

Porody v některých větších městech světových v r. 1920. *)

Město	Vypočítaný počet obyvatelstva pro střed r. 1920*)	Porody		Město	Vypočítaný počet obyvatelstva pro střed r. 1920*)	Porody	
		Počet porodů	Na 1.000 obyv. připadlo porodů			Počet porodů	Na 1.000 obyv. připadlo porodů
Londýn	4,531.971	120.529	26·5	Berlín	1,904.590	28.147	17·1
Bombay	979.445	19.168	20·0	Hamburk	1,002.933	19.286	20·1
Madras	518.660	21.516	41·6	Lipsko	610.686	13.106	21·9
Pariž	2,847.229	55.784	19·6	Dražďany	537.127	11.345	21·2
Antverpy	329.673	6.567	20·0	Kolín n. R.	642.899	16.449	26·2
Amsterdam	650.758	15.004	23·2	Frankfurt n. M.	435.103	7.947	19·8
Kodaň	571.000	12.456	21·9	Videň	1,842.005	26.206	14·3
Štokholm	415.201	7.232	17·5	Terst	238.182	6.925	26·5
Kristianie	260.904	5.466	21·0	Nový York	5,665.148	132.856	23·5

*) Monthly Vital Statistics Review, New York, 1921, Nr. 2.

V našem případě ovšem musíme uvážit v souvislosti s počtem porodů ve městech poměrně veliký počet porodů cizích, v ústavech větších měst, jimiž znamenitě

stoupne číslo porodů na tisíc obyvatelů. Jest dnes rozšířeným zvykem, že i vdané paní pro větší pohodlí, bezpečnost a čistotu odcházejí roditi do porodnic, soukromých sanatorií i nemocnic, jež jsou vesměs umístěny ve městech, jmenovitě větších, čímž stoupá počet porodů pro město. Z našich zpráv nemůžeme vytrdit porodů v ústavech a cizí porodů ve městech. Není nám možno ani přibližně určit, v jakém asi poměru jsou porodů cizí, zejména venkovské, účastny na celkovém čísle. Musíme se spokojiti konstatováním fakta, že takové porodů jsou a že proto naše číslo poměrné musíme bráti cum grano salis.

Důležitá okolnost, již nutno uvážit v souvislosti s počtem porodů, jest poměr mrtvě narozených k celkovému počtu porodů. Tab. 1 b) znázorňuje tyto poměry. Vidíme, že ve větších městech západních zemí republiky v udaném čase bylo téměř 5% mrtvě narozených z celkového počtu porodů (v druhé polovině roku minulého téměř 4·5%). Toto číslo jest výstražným signálem — jest příliš vysoké, než aby bylo možno je přejíti bez povšimnutí a bude nutno blíže studovati tuto otázku, jaké bylo procento mrtvě narozených v poslední době alespoň 30 let. Musíme rovněž pátrati po příčinách mrtvých porodů vhodně upravenými metodami zjišťovacími. Zde poprvé nám vystupuje problém moderního moru, jmenovitě po válce nebezpečného — syfilis, problém, jenž se táhne jako červená nit po celém našem problému zdravotnickém a sociálně zdravotnickém zejména. Blíže se dotkneme problému, před nímž nelze zavíratí oči, při probírání příčin úmrtí.

Další okolností na výsost důležitou při posuzování počtu porodů jest kojenecká úmrtnost.

Tab. č. 2 a).

Kojenecká úmrtnost ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v období od 1. ledna do 16. července 1921.

	Počet živě narozených			Počet zemřelých ve věku méně než 1 rok			Na 1.000 živě narozených připadá zemřelých ve věku méně než 1 rok		
	celkem	hochů	děvčat	celkem	hochů	děvčat	celkem	hochů	děvčat
Města v Čechách, na Moravě, ve Slezsku	18.825	9.816	9.009	2.443	1.325	1.118	129·8	135·0	124·1
V tom: v Čechách,	11.717	6.109	5.608	1.575	845	730	134·4	138·3	130·2
na Moravě,	5.738	2.972	2.766	780	392	316	122·4	131·9	114·2
ve Slezsku	1.370	735	635	160	88	72	116·8	119·7	113·4
Města v Podkarpatské Rusi	654	346	308	69	34	35	105·5	98·3	113·6

V tab. 2 a) jsou znázorněny poměry v úmrtnosti dle teritorií a dle pohlaví. Porovnáme-li naši kojeneckou úmrtnost (počítanou stejně jako tab. 1a) s kojeneckou úmrtností světovou, jak vyznačena v tab. 2c), vidíme, že máme uvážení hodné číslo úmrtnosti, téměř 130 na 1.000 živě narozených a že v Evropě jsou to pouze města ve státech válečnou podvýživou nejvíce postižených (Berlín, Lipsko, Kolín n. R., Vídeň a Terst), jež v kojenecké úmrtnosti vynikají nad nás. Příčiny kojenecké úmrtnosti u nás nutno hledati jednak v nedostatečném kojení, za druhé v sociálních a hygienických poměrech vrstev s největším poměrným číslem porodů, za třetí v nedostatečné péči o kojenáťka v době příkrmování a konečně — zde po druhé volá problém syfilis — v dědičných chorobách, jež si děti přinášejí na svět.

Tab. č. 2 b).

Kojenecká úmrtnost ve větších městech Čech, Moravy a Slezska v obdobích čtyřnedělních od 1. ledna do 16. července 1921.

Období	Počet živě narozených			Počet zemřelých ve věku méně než 1 rok			Na 1.000 živě narozených zemřelo ve věku méně než 1 rok		
	Úhrnem	v tom		Úhrnem	v tom		Úhrnem	v tom	
		hochů	děvčat		hochů	děvčat		hochů	děvčat
1. I. — 16. VII.	18.825	9.816	9.009	443	1.325	1.118	129.8	135.0	124.0
1. I. — 29. I.	2.582	1.322	1.260	343	193	150	132.8	146.0	119.0
29. I. — 26. II.	2.744	1.463	1.281	365	220	145	133.0	150.4	113.2
27. II. — 26. III.	2.783	1.417	1.366	410	210	200	147.3	148.2	146.4
27. III. — 23. IV.	2.717	1.427	1.290	351	178	173	129.2	124.7	134.1
24. IV. — 21. V.	2.715	1.428	1.287	365	210	155	134.4	147.0	120.4
22. V. — 18. VI.	2.621	1.387	1.234	340	178	162	129.7	128.3	131.3
19. VI. — 16. VII.	2.663	1.372	1.291	269	136	133	101.0	99.1	103.0

Tab. 2b) vyjadřuje poměr úmrtnosti kojenců k roční době. Z této tabulky je patrné, že celkem nejvyšší kojenecká úmrtnost byla v prvních jarních měsících, což nebývá zjevem pravidelným. Bylo by zajisté velmi zajímavé vytržiti jednotlivé příčiny úmrtnosti kojenecké, leč to dle dosavadních hromadných hlášení a systému klasifikačního provést nelze.

Tab. č. 2 c).

Kojenecká úmrtnost ve větších městech světových v r. 1920.*)

Města	Počet živě narozených	Počet úmrtí ve věku méně než 1 rok	Na 1.000 porodů připadá úmrtí ve věku méně než 1 rok	Města	Počet živě narozených	Počet úmrtí ve věku méně než 1 rok	Na 1.000 porodů připadá úmrtí ve věku méně než 1 rok
Londýn	120.529	9.025	75	Berlín	28.147	4.523	161
Bombay	19.168	10.657	556	Hamburk	19.286	2.028	105
Madras	21.516	5.925	275	Lipsko	13.106	1.742	133
Paříž	55.784	5.454	98	Drážďany	11.345	1.151	101
Antverpy	6.567	714	109	Kolín n. R.	16.449	2.251	137
Amsterdam	15.004	705	47	Frankfurt n. M.	7.947	835	105
Kodaň	12.456	1.091	88	Vídeň	26.206	4.229	161
Štokholm	7.232	350	48	Terst	6.925	1.054	167
Kristianie	5.466	298	55	Nový York	132.856	11.340	85

*) Monthly Vital Statistics Review, New York, 1921, Nr. 2.

Co se porodů a kojenecké úmrtnosti týče, lze zjistiti poměrný přebytek hochů. Rodí se 109 hochů na 100 děvčat (v r. 1910—1913 průměrně 106 hochů na 100 děvčat pro celé území, města i venkov), současně však zmírá v prvním roce života 114 hochů na 100 děvčat. (V r. 1912 a 1913 zmíralo v prvním roce života 125 hochů na 100 děvčat v celém území v městech i na venkově.)

Přirozený přírůstek obyvatelstva. Druhá polovina loňského roku končila deficitem, byl zaznamenán úbytek 0.2%, ještě větší úbytek zaznamenán pro celý rok 1920. totiž 2.3%. První polovina roku 1921 jest první období naší republiky, kdy lze ve větších městech západní částí republiky zaznamenati přírůstek 0.11%, jak ukazuje tabulka 3. Potěšitelný zjev, že počet porodů se ve svém celku dostal nad křivku úmrtí, nutno zaznamenati jako mezník vývoje obyvatelstva aspoň ve větších městech republiky Československé. Tab. č. 3 zaznamenává ještě jeden zajímavý zjev, že totiž poměr přírůstku mužů k přírůstku žen jest 213 mužů na 100 žen. Poměr přírůstku mužů k přírůstku žen v r. 1913 byl 110 mužů na 100 žen pro celé území, města i venkov. Tento

poznatek v souvislosti s poznatky uvedenými shora v poměrech při porodech a úmrtních kojeneckých naznačuje zjev, o němž dosti již bylo psáno, že po velikých válkách přibývá přirozeně více mužů než žen.

Tab. č. 3.

Přirozený přírůstek nebo úbytek obyvatelstva ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v období od 1. ledna do 16. července 1921.

	Počet živě narozených			Počet zemřelých			Přirozený přírůstek (+) nebo úbytek (—)			
	celkem	v tom		celkem	v tom		celkem	v tom		v ‰
		hoši	děvčata		mužů	žen		mužů	žen	
Města v Čechách, na Moravě, ve Slezsku	18.825	9.816	9.009	16.907	8.512	8.395	+ 1.918	+ 1304	+ 614	+ 0.11
V tom: v Čechách	11.717	6.109	5.608	11.496	5.808	5.688	+ 221	+ 301	— 80	+ 0.02
na Moravě	5.738	2.972	2.766	4.518	2.288	2.230	+ 1.220	+ 684	+ 536	+ 0.24
ve Slezsku	1.370	735	635	893	416	477	+ 477	+ 319	+ 158	+ 0.49
Města v Podkarp. Rusi	654	346	308	451	234	217	+ 203	+ 112	+ 91	+ 0.62

Úmrtnost. Celková úmrtnost v městech byla v období, o něž se jedná, 17.9 pro Čechy, Moravu a Slezsko, 25.7 pro Podkarpatskou Rus, počítáno na 1.000 obyvatelů a pro rok. (Tab. 4.) Z celkového počtu zemřelých bylo 28% zemřelých cizích, z největší míry jistě venkovských, kteří přicházejí do městských nemocnic a ústavů s chorobami těžšími anebo i nevyléčitelnými. Podobně jako při porodech hromadí se případy ve městech s nemocnicemi, lze však zjistiti domácí a cizí, čehož při porodech nelze. Ovšem i zde jest úkolem reorganisace služby zpravodajské zjistiti přesný záznam místa pobytu zemřelého před úmrtím.

Tab. č. 4.

Celková úmrtnost ve větších městech v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Podkarpatské Rusi, v obdobích čtyřnedělních od 1. ledna do 16. července 1921 v relativních číslech na 1000 obyv. *) a pro rok.

Období	Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	V tom			Města v Podkarp. Rusi
		v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	
1./I. — 16./VII.	17.9	18.6	16.5	17.2	25.7
1./I. — 29./I.	16.6	17.1	15.8	14.8	30.3
30./I. — 26./II.	18.6	18.8	17.9	19.5	26.7
27./II. — 26./III.	19.8	20.5	18.1	21.3	25.9
27./III. — 23./IV.	19.5	20.6	16.9	20.3	27.1
24./IV. — 21./V.	17.7	18.5	16.5	13.7	22.7
22./V. — 18./VI.	17.3	18.1	15.7	16.9	24.3
19./VI. — 16./VII.	15.7	16.3	14.8	13.6	22.7

*) Dle sčítání lidu 1921.

Tab. 4 ukazuje úmrtnost dle období čtyřnedělních. Úmrtnost dostoupila vrcholu v prvních jarních měsících, březnu a dubnu, kdy dostoupila čísla 19.8, resp. 19.5 na tisíc obyvatelů a pro rok. Tento vzestup v jarních měsících jest zaviněn jmenovitě zvýšenou úmrtností stařeckou a tuberkulosní, pro něž právě tyto měsíce jsou kritické. V letošním prvním půlletí účastnovala se poněkud na zvýšené úmrtnosti celkové v měsících jarních i úmrtnost kojenecká.

Tab. č. 5 a).

Úmrtnost domácích ve větších městech Čech, Moravy a Slezska v období od 1. ledna do 16. července 1921 v relativních číslech na 1000 obyvatelů (sčítání 1921) a pro rok.

Město	Úmrtnost na 1.000 obyvate- lů*)	Město	Úmrtnost na 1.000 obyvate- lů*)	Město	Úmrtnost na 1.000 obyvate- lů*)
Smíchov	7·2	Praha	12·7	Mýto Vysoké	15·4
Vinohrady Král.	8·8	Trnovany	12·8	Jihlava	15·9
Žižkov	9·1	Chomutov	12·9	Kladno	15·9
Vršovice	9·7	Ostrava Slezská	13·1	Pardubice	16·0
Vítkovice	10·0	Plzeň	13·3	Nymburk	16·0
Hradec Králové	10·1	Znojmo	13·4	Sternberk	16·0
Kročehlavy	10·3	Kroměříž	13·5	Most	16·1
Kolín	10·4	Písek	13·5	Budějovice Č.	16·2
Ostrava Moravská	10·8	Olomouc	13·7	Klatovy	16·5
Vary Karlovy	10·8	Hodonín	13·8	Karviná	16·5
Varnsdorf	11·6	Prerov	13·8	Teplice Šanov	16·6
Karlín	11·6	Jablonec	14·2	Hora Kutná	16·8
Aš	11·7	Opava	15·0	Lipa Česká	17·4
Brno	11·7	Prostějov	15·1	Jičín	17·5
Fischern	11·7	Litoměřice	15·1	Náchod	19·6
Přívoz	12·4	Liberec	15·4	Žatec	22·3
Ústí n. L.	12·5	Cheb	15·4	Průměrem	13·6
Krnov	12·6				

*) Sčítání lidu z r. 1921.

Tabulka 5 a) třídí města ve zprávě zahrnutá dle úmrtnosti. Nejnižší úmrtnost domácích vykazují velká předměstí pražská. Zde ovšem nutno bráti v úvahu velikou všeobecnou nemocnici pražskou a její blízkost. Právě z předměstí odchází do této nemocnice poměrně více chorých, nežli se odebírá do nemocnic v jiných místech. Tím nutno v prvé řadě vysvětliti nízké poměrné číslo úmrtní v jmenovaných městech. Rovněž úmrtnost Vítkovic, Mor. Ostravy a Přívozu jest zkreslena blízkou velikou nemocnicí. Příčinu některých poměrných čísel vyšších (nejvyšší Žatec s 22·3 úmrtími na 1.000 obyvatelů) by bylo nutno zjistiti na místě. Z výkazů sumárních, jmenovitě, když nejsou zprávy epidemiologické po ruce, nelze dobře příčinu určovati. Při srovnávání tabulky 5 a) a tab. 5 b) vidíme, že nedosahujeme v průměru příznivých poměrů na př. v zemích skandinávských, že však v jednotlivostech naše města až na několik, jež nutno pokládati za výjimky a jež svým vysokým číslem působí příliš na zvýšení průměru, jsou v daleko lepších poměrech co se úmrtnosti týče, nežli města střední Evropy.

Tab. č. 5 b)

Celková úmrtnost ve větších městech světových v r. 1920 v relativních číslech na 1000 obyvatelů a pro rok.

Město	Úmrtnost na 1.000 obyvatelů	Město	Úmrtnost na 1.000 obyvatelů	Město	Úmrtnost na 1.000 obyvatelů
Londýn	12·4	Berlín	15·6	Nový York	12·9
Kalkuta	38·9	Hamburk	14·0	Baltimor	15·4
Bombay	46·7	Lipsko	14·4	Boston	15·5
Madras	41·2	Drážďany	13·8	Chicago	12·8
Paříž	15·1	Kolín n. R.	14·8	Pittsburg	16·3
Antverpy	10·5	Vratislav	17·8	St. Louis	14·1
Amsterdam	11·1	Frankfurt n. M.	11·1	San Francisco	14·3
Kodaň	13·5	Videň	18·4	Washington	14·6
Štokholm	11·5	Terst	18·4	New Orleans	17·6
Kristianie	11·5				

*) Vypočteno pro střed r. 1920.

Rozložení úmrtnosti dle skupin věkových přesně dle skupin, jak v nynější době jsou rozvrstveny, není ještě možno provést, poněvadž zpracování sčítání lidu doposud nepokročilo tak daleko. Přes to můžeme rozřídít úmrtnost dle rozvrstvení obyvatelstva v r. 1910, jež nám podává ovšem obraz jenom přibližný. Za účely srovnávacími jest nutno provéstí rozložení úmrtnosti dle některého měřítka. Taková měřítka ve světě používaná jsou tři: Skandinavský standart z let 1890, Standartní milion anglický z r. 1902 a konečně Kontinentální standart, vypočítaný za delší období pro evropský kontinent z rozložení obyvatelstva v 11 státech australskými statistiky G. H. Knibbsem a C. H. Wickensem a přijatý na XV. mezinárodním kongresu hygienickém a demografickém v r. 1912.⁷⁾ Tento standart kontinentální nejlépe vyhovuje našim poměrům a bylo ho proto použito, aby bylo možno ev. srovnávatí naši úmrtnost ve skupinách věkových s úmrtností cizí. Naše skupiny věkové zahrnují vedle jedné jednoměsíční jednu jednoroční, 1 pětiletou, 1 desítiletou, 1 patnáctiletou a 2 dvacetileté. I zde bude nutno provéstí mezinárodně zavedené dělení 5tileté od pátého roku života. Jest poněkud vinou nejednotného rozdělení, že křivka úmrtnosti nevykazuje tu uniformitu, již by měla ukazovati za každých jiných okolností.

Tab. č. 6.

Úmrtnost dle skupin věkových ve větších městech Čech, Moravy a Slezska dle rozvrstvení obyvatelstva v těchto městech v r. 1910 a přepočtené na kontinentální standart rozložení⁷⁾ obyvatelstva dle skupin věkových.

Skupiny věkové	Úmrtnost přepočítaná na rozvrstvení obyvatelstva v r. 1910	Rozložení úmrtnosti přepočítané na kontinentální standart	Skupiny věkové	Úmrtnost přepočítaná na rozvrstvení obyvatelstva v r. 1910	Rozložení úmrtnosti přepočítané na kontinentální standart
0 — 1 rok	72·15	60·44	15 — 29 let	4·04	5·33
0 — 4 roky	17·65	17·33	30 — 49 „	9·21	7·83
1 — 4 „	6·37	6·27	50 — 69 „	27·62	22·52
5 — 14 let	1·65	1·58	70 let a více	108·28	61·57

Klassifikace úmrtnosti dle příčin. Naše klassifikační schema úmrtnosti dle příčin má 26 rubrik (nikoliv klassifikační schema nemocnic):

1. Vrozená slabost.	14. Cholera domácí.
2. Tuberkulosa.	15. Horečka omladnic.
3. Zánět plic.	16. Nemoci z nákazy ran.
4. Záškrt.	17. Jiné nakažlivé nemoci.
5. Zajímavý kašel.	18. Zoonosy.
6. Neštovice.	19. Mrtvice.
7. Spála.	20. Organické vady srdce a cévstva.
8. Osypky.	21. Zhoubné novotvary.
9. Skvrnivka.	22. Jiné přirozené příčiny úmrtí.
10. Střevní tyf.	23. Úmrtí zraněním nahodilým.
11. Červená úplavice.	24. Sebevražda.
12. Cholera asijská.	25. Vražda a zabití.
13. Cholera kojců.	26. Legální poprava.

⁷⁾ Nelze srovnávatí úmrtnost dle skupin věkových z rozličných zemí, kde druhy rozřídění obyvatelstva jsou rozdílné. Proto berou se za základ jmenovaná měřítka. Měří se tak, že počet úmrtí se rozloží procentuálně tak, jak jsou rozříděny vrstvy obyvatelstva, sloužícího za měřítko a tím způsobem se zjišťují úchytky v úmrtnosti jednotlivých tříd věkových různých dvou jednotek statistických.

Toto rozdělení (Virchowovo) odpovídá zastaralým názorům lékařským, nehodí se však naprosto pro nynější poměry a pro nynější stupeň vědy lékařské. Některé použité výrazy nejsou vůbec definovatelnými pojmy medicinskými. Jsou to obrysy zahrnující v sobě řadu pojmů, organicky často nesouvisících. Takového druhu jsou výrazy: vrozená slabost (1), cholera kojenců (13), cholera domácí (14). Jiné výrazy potřebují opět specifikace, aby bylo možno statistiky použít k analýze a k dedukcím. Tak při tuberkulóze (2) nutno definovatí orgán onemocnělý, při zánětu plic (3) nutno říci, běželo-li o bronchopneumonii či crouposní zánět plic. Konečně k úplnosti přehledu a možnosti studia nutno definovatí chorob více a vymeziti na př. které choroby jsou zahrnuty v č. 22, »Jiné přirozené příčiny úmrtí«. V této klassifikaci mizí spousta chorob, jež jsou na výsost důležité při studiu zdravotního stavu obyvatelstva. Konečně jest nutno při rozlišování příčin tříditi zároveň též dle věku, poněvadž na př. mrtvice (19) má zcela jiný význam ve věku 65 let, nežli ve věku 35 let.

Tab. č. 7.

»Jinými přirozenými příčinami« zemřeli ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v období od 1. ledna do 16. července 1921.

	„Jinými přirozenými příčinami“ zemřelo celkem	V tom		Úmrtí „jinými přirozenými příčinami“ činí % celkového počtu úmrtí
		mužů	žen	
Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	5.374	2.557	2.817	31·8
V tom: v Čechách	3.703	1.768	1.935	32·2
na Moravě	1.412	674	738	31·2
ve Slezsku	259	115	144	29·0
Města v Podkarpatské Rusi	96	54	42	21·3

Pokusili jsme se určití význam jednotlivých chorob pro celkovou úmrtnost. V první řadě nutno upozorniti na tabulku 7, udávající procento hlášených příčin úmrtí jako »jiných přirozených«. Tato příčina přítomné klassifikace zahrnuje v sobě nejen všechny choroby jinde nevyznačené, ale také určité procento chorob špatně definovaných, — zkrátka nikdy nevíme, co se v této skupině skrývá, a jest to celá třetina všech úmrtí.

Tab. č. 8.

Zemřeli chorobami kojeneckými a dětskými*), jimž lze předcházeti, ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v období od 1. ledna do 16. července 1921.

	Chorobami kojeneckými a dětskými zemřelo			Úmrtí chorobami svrchu uvedenými činí % celkového počtu úmrtí
	Celkem	V tom		
		hochů	děvčat	
Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	1.367	733	634	8·1
V tom: v Čechách	900	474	426	7·8
na Moravě	372	207	165	8·2
ve Slezsku	95	52	43	10·6
Města v Podkarpatské Rusi	158	78	80	35·0

*) Vrozená slabost, záškrt, zájímavý kašel, neštovice, spála, osýpky, cholera kojenců.

Tabulku 8 nutno posuzovati v souvislosti s tab. 6. Rozložení úmrtnosti dle skupin věkových ukazuje, že dětí pod 5 let věku zemřelých byla asi třetina všech úmrtí, choroby, jež však plným právem lze pokládati za choroby kojenecké a dětské, vyka-

žují pouze 8·1% všech úmrtí. Z toho možno vésti konkluse, že zbývajících asi 20% ze všech úmrtí nebo asi 60% ze všech dětských úmrtí nutno svést na tuberkulosu, zánět plic a choroby dědičné a těchto 60% nelze dobře zjistiti přímo. I tento moment volá po reorganisaci služby zpravodajské. Musíme si uvědomiti, že pouze podrobná znalost příčin dětské úmrtnosti může býti podkladem pro cílevědomou práci preventivní.

Tab. č. 9.

Chorobami vysoce infekčními*) zemřeli ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v období od 1. ledna do 16. července 1921.

	Chorobami vysoce infekčními zemřelo			Úmrtí chorobami svrchu uvedenými činí % celkového počtu úmrtí
	celkem	V tom		
		mužů	žen	
Města v Čechách na Moravě a ve Slezsku	204	100	104	1·2
V tom: v Čechách	132	64	68	1·1
na Moravě	68	35	33	1·5
ve Slezsku	4	1	3	0·4
Města v Podkarpatské Rusi	75	39	36	16·6

*) Záškrť, neštovice, spála, osypky, skvrnivka, střevní tyf, úplavice, cholera asijská.

Jest zjevem potěšitelným, že choroby vysoce infekční (tab. 9) tvoří tak nízké procento ve veškeré úmrtnosti (s výjimkou Podkarpatské Rusi). Jest to známkou vyrovnávajících se poměrů hygienických, válkou porušených.

Tab. č. 10.

Na tuberkulosu zemřeli ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v době od 1. ledna do 16. července 1921.

	Tuberkulosou zemřelo			Úmrtnost tuberkulosou na 100.000 obyvatelů a pro rok
	celkem	V tom		
		mužů	žen	
Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	3.140	1.734	1.406	332·3
V tom: v Čechách	1.992	1.121	871	321·5
na Moravě	986	539	447	360·0
ve Slezsku	162	74	88	311·5
Města v Podkarpatské Rusi	31	15	16	176·0

Dva moderní mory tuberkulosu a syfilis nutno při kontrole zdraví státu sledovati s obzvláštní pozorností. Nynější systém hlášení chorob a příčin úmrtí dovoluje sledovati pouze tuberkulosu a to ještě ne dokonale. Nelze zjistiti orgán zachvácený. Přes to tab. 10, udávající úmrtnost tuberkulosou pro rok na 100.000 obyvatelů (332·3), jest vykřičníkem. Jest ovšem nutno uvážiti poměry válečné a poválečné, jež značnou měrou přispěly k zvýšení úmrtnosti na tuberkulosu. Státy, jež válkou neutrpěly, jímž naopak evropská válka přinesla blahobyť, jako státy severoamerické unie, nedosahují ani třetiny naší úmrtnosti na tuberkulosu. (Stát New York 106·6 úmrtí tuberkulosou na 100.000 obyvatelů a pro rok.) Jest z toho patrné, že boj vládních i soukromých činitelů proti tuberkulose jest nejdůležitějším příkazem doby. Bylo by si přáti, abychom mohli přesně zjistiti i choroby pohlavní,

jmenovitě syfilis. Nelze před tímto problémem zavíratí oči. Nelze dále ponechávati roušku na těchto chorobách ať už z důvodů jakýchkoli. Musíme znáti nepřítele, proti němuž boj je pouze tehdy účinně možný, když ho známe, když víme, kde a jak působí.

Tab. č. 11.

Mrtvici zemřeli ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v období od 1. ledna do 16. července 1921.

	Mrtvici zemřelo			Úmrtnost mrtvici na 100.000 obyv. a pro rok
	celkem	V tom		
		mužů	žen	
Města v Čechách na Moravě a ve Slezsku	609	294	315	64·4
V tom: v Čechách	428	207	221	69·1
na Moravě	163	79	84	59·6
ve Slezsku	18	8	10	34·6
Města v Podkarpatské Rusi	17	13	4	96·7

O mrtvici (tab. 11) již jsme se zmínili: Číslo 609 případů pro města západních zemí republiky bylo by nutno analysovatí dle věku, aby bylo možno zjistiti význam absolutního i poměrného čísla, jež nijak nepřekročuje poměrná čísla evropská ani světová.

Tab. č. 12.

Zánětem plic zemřeli ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v době od 1. ledna do 16. července 1921.

	Zánětem plic zemřelo celkem	V tom		Úmrtnost zánětem plic na 100.000 obyvatelů a pro rok
		mužů	žen	
Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	1.248	634	614	132·1
V tom: v Čechách	744	384	360	120·1
na Moravě	370	192	178	135·3
ve Slezsku	134	58	76	257·7
Města v Podkarpatské Rusi	67	36	31	381·1

Zánětem plic (tab. 12) zemřelo v západních zemích republiky celkem 1248 lidí, což činí 132·1 úmrtí na 100.000 obyvatelů a pro rok. Jakou měrou účastnila se chřipka na tomto sumárním čísle pro oba druhy zánětu plic a jak zastoupeny druhy pneumonií, nelze zjistiti. Číslo nedosahuje čísel v zemích, jež dosud trpí dozvuky chřipkové pandemie.

Tab. č. 13.

Zemřeli organickými vadami srdce a chorobami cévstva ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v období od 1. ledna do 16. července 1921.

	Organickými vadami srdce a cévstva zemřelo celkem	V tom		Úmrtnost uvedenými chorobami na 100.000 obyvatelů a pro rok
		mužů	žen	
Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	2.307	1.092	1.215	244·1
V tom: v Čechách	1.663	788	875	268·4
na Moravě	538	258	280	196·7
ve Slezsku	106	46	60	203·8
Města v Podkarpatské Rusi	18	10	8	102·6

Tab. 13 nás seznamuje s významem organických vad srdce a cévstva pro celkovou úmrtnost. Úmrtnost 244:1 na 100.000 a pro rok jest úmrtností vysokou a opět zde jsou skryty choroby cév původu syfilitického, jež bude nutno při reorganisaci služby raportní vyříditi.

Tab. č. 14.

Zhoubnými nádory zemřeli ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v období od 1. ledna do 16. července 1921.

	Zhoubnými nádory zemřelo celkem	V tom		Úmrtnost zhoubnými nádory a na 100.000 obyvatelů pro rok
		mužů	žen	
Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	1.415	650	765	149·7
V tom: v Čechách	1.028	478	550	165·9
na Moravě	323	145	178	118·1
ve Slezsku	64	27	37	123·0
Města v Podkarpatské Rusi	38	14	24	216·2

Zhoubné nádory (tab. 14) jsou problémem samy pro sebe. Jest nesporno, že propagandou a seznamováním obecnstva s prvotními příznaky zhoubných nádorů a použitím bohatství radia, jež v Evropě jediné u nás se dobývá, bude možno bojovati proti úmrtnosti zhoubnými nádory a snížení též úmrtnost celkovou.

Tab. č. 15.

Sebevraždou zemřeli ve větších městech Čech, Moravy a Slezska v období od 1. ledna do 16. července 1921.

	Sebevraždou zemřelo celkem	V tom		Sebevražednost na 1,000.000 obyvatelů a pro rok
		mužů	žen	
Města v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	395	264	131	418·0
V tom: v Čechách	315	213	102	508·5
na Moravě	71	43	28	259·6
ve Slezsku	9	8	1	173·1

Sebevražednost (tab. 15) jest sociálně-pathologickým zjevem, proti němuž bojovati jest těžko. Hledají se sice i zde prostředky boje, ale uvážíme-li příčiny sebevražednosti, jež dnes z velikého procenta nutno hledati v poruchách duševních, vidíme, jak jest těžko nalézti vhodné prostředky. Sebevražednost ve všech statistikách nutno posuzovati opatrně. Jest mnoho případů, o nichž nelze říci, běželo-li o sebevraždu, neštěstí nebo vraždu. Jest také mnoho sebevražd, kde způsob smrti z důvodů hospodářských se zamlčuje.

Jest zjevem všeobecně pozorovaným, že sebevražednosti ve světě přibývá. Přibývalo sebevražednosti před válkou, jak bylo nesporně zjištěno. Jediná země, Norsko, vykazuje již od let pozvolné klesání sebevražednosti. Přechodně v dobách ohromného hospodářského rozmachu klesala sebevražednost i ve Spojených Státech. Od roku 1919 však stoupá opět. Bude těžko zjistiti správný pohyb sebevražednosti u nás během války. V průměru let 1911—1913 připadlo sebevražd pro rok na 1,000.000 obyv. 326·8 v Čechách, 244·4 na Moravě a 247·8 ve Slezsku.⁸⁾ To byla ovšem čísla

⁸⁾ Bewegung der Bevölkerung im Jahre 1913, Österreichische Statistik, 14. Band, 1. Heft.

Tab. č. 16. Čtyřnedělní přehledy o porodech a úmrtích ve větších městech
Od 1. I. do 29. I. Od 30. I. do 26. II.

Města	Narození						Zemřelí						Narození						Ze		
	živě			mrtvé	úhrnem		domáci			cizí			živě			mrtvé	úhrnem		domáci		
	m.	ž.	ú.				m.	ž.	ú.	m.	ž.	ú.	m.	ž.	ú.				m.	ž.	ú.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Aš	18	13	31	—	—	31	13	9	22	—	—	22	21	15	36	1	1	38	8	6	14
Budějovice České	49	39	88	1	1	90	18	38	56	3	1	60	24	12	36	2	1	39	29	43	72
Fischern (K. Vary)	7	5	12	1	—	13	5	5	10	—	—	10	9	10	19	—	1	20	6	6	12
Hora Kutná	6	9	15	—	—	15	7	10	17	1	—	18	13	10	23	1	1	25	4	10	14
Hradec Král.	9	9	18	1	2	21	7	8	15	8	6	29	7	6	13	—	2	15	2	4	6
Cheb	19	18	37	1	—	38	12	18	30	3	2	35	22	24	46	—	—	46	14	17	31
Chomutov	18	15	33	2	3	38	10	5	15	11	6	32	27	18	45	2	3	50	10	14	24
Jablonec	12	13	25	—	4	29	15	9	24	1	4	29	16	14	30	2	2	34	21	17	38
Jičín	5	12	17	2	—	19	4	5	9	5	3	17	9	7	16	1	1	18	5	13	18
Karlín	13	11	24	—	—	24	8	6	14	—	1	15	10	13	23	1	—	24	16	4	20
Kladno	17	7	24	—	—	24	12	10	22	5	1	28	14	16	30	—	—	30	15	18	33
Klatovy	15	9	24	—	1	25	6	11	17	4	5	26	8	10	18	—	—	18	7	7	14
Kolín	7	5	12	1	—	13	7	5	12	3	6	21	11	10	21	1	1	23	7	6	13
Kročehlavy(Kladno)	11	6	17	—	—	17	4	6	10	—	—	10	12	8	20	—	1	21	4	4	8
Liberč	19	17	36	1	3	40	20	26	46	4	5	55	23	19	42	2	—	44	15	27	42
Lipa Česká	8	11	19	—	3	22	6	6	12	1	1	14	7	13	20	2	—	22	2	16	18
Litoměřice	13	10	23	2	—	25	7	12	19	—	—	19	14	7	21	7	4	32	5	9	14
Most	17	9	26	1	—	27	19	14	33	7	7	47	20	16	36	2	1	39	20	15	35
Mýto Vysoké	6	4	10	—	1	11	9	6	15	—	1	16	10	7	17	2	—	19	2	11	13
Náchod	11	3	14	1	—	15	3	8	11	1	4	16	11	9	20	—	—	20	16	12	28
Nymburk	6	7	13	1	2	16	5	8	13	6	8	27	10	4	14	—	—	14	6	8	14
Pardubice	17	24	41	—	—	41	16	13	29	—	—	29	19	22	41	—	—	41	16	13	29
Písek	12	7	19	2	1	22	11	12	23	2	4	29	15	9	24	1	—	25	5	11	16
Plzeň	48	51	99	6	4	109	46	41	87	8	3	98	45	50	95	8	4	107	39	41	80
Praha	301	274	575	13	11	599	86	94	180	119	107	406	291	277	568	12	3	583	128	121	249
Smíchov	22	18	40	—	—	40	21	16	37	—	—	37	24	23	47	—	—	47	15	15	30
Teplice-Sanov	18	16	34	3	1	38	19	10	29	12	6	47	15	14	29	3	1	33	16	16	32
Třnovany	11	18	29	—	1	30	8	8	16	1	1	18	12	13	25	1	—	26	9	3	12
Ústí n. Labem	24	23	47	3	1	51	24	16	40	7	5	52	22	21	43	1	1	45	25	16	41
Vary Karlovy	15	12	27	5	2	34	4	11	15	13	6	34	11	19	30	2	4	36	10	11	21
Vinohrady Král.	15	32	47	1	1	49	27	35	62	5	7	74	25	16	41	—	—	41	24	31	55
Vršovice	8	17	25	1	1	27	15	13	28	—	—	28	19	17	36	—	—	36	13	12	25
Varnsdorf	12	13	25	1	—	26	7	15	22	4	4	30	12	18	30	—	—	30	7	14	21
Žatec	7	8	15	—	—	15	10	11	21	6	3	30	2	4	6	1	2	9	16	14	30
Žižkov	46	26	72	2	1	75	29	27	56	—	—	56	50	47	97	—	1	98	28	28	56
A. Města v Čechách úhrnem	842	771	1613	52	44	1709	520	547	1067	240	207	1514	860	798	1658	55	35	1748	565	613	1178
Brno	160	177	337	5	9	351	89	102	191	22	19	232	227	166	393	7	12	412	106	126	232
Hodonín	—	—	—	3	1	4	4	1	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—	6	6	12
Jihlav	18	25	43	2	—	45	11	13	24	4	2	30	21	21	42	2	—	44	17	17	34
Kroměříž	21	12	33	1	—	34	8	12	20	17	12	49	20	11	31	2	—	33	9	11	20
Olomouc	55	57	112	4	5	121	30	27	57	4	6	67	75	54	129	1	—	130	35	21	56
Ostrava Moravská	14	18	32	1	1	34	16	16	32	11	10	53	30	25	55	3	4	62	25	12	37
Prostějov	24	25	49	—	—	49	20	17	37	7	4	48	30	22	52	2	3	57	13	16	29
Prerov	17	27	44	—	3	47	9	15	24	8	1	33	18	13	31	4	5	40	14	20	34
Privoz	12	6	18	2	2	22	7	6	13	—	1	14	19	18	37	—	—	37	15	9	24
Sternberk	14	16	30	—	—	30	8	13	21	—	1	22	10	14	24	1	1	26	7	12	19
Vitkovice	7	12	19	2	1	22	15	11	26	4	—	30	11	5	16	—	—	16	12	12	24
Znojmo	19	18	37	—	1	38	13	17	30	3	2	35	17	17	34	—	—	34	11	10	21
B. Města na Moravě úhrnem	361	393	754	20	23	797	230	250	480	80	58	618	478	366	844	22	25	891	270	272	542
Karvinná	13	16	29	1	1	31	10	9	19	2	3	24	28	26	54	—	1	55	18	8	26
Krnov	18	19	37	—	—	37	7	10	17	1	—	18	22	18	40	—	1	41	10	14	24
Opava	17	8	25	1	—	26	9	23	32	8	9	49	8	8	16	—	1	17	22	33	55
Ostrava Slezská	71	53	124	1	—	125	8	11	19	—	—	19	67	65	132	3	1	136	7	9	16
C. Města ve Slezsku úhrnem	119	96	215	3	1	219	34	53	87	11	12	110	125	117	242	3	4	249	57	64	121
Hust	22	20	42	—	—	42	23	12	35	—	—	35	22	16	38	—	—	38	16	19	35
Mukačevo	37	26	63	1	—	64	13	15	28	7	6	41	23	24	47	3	1	51	6	8	14
D. Města v Počk. Rusi úhrnem	59	46	105	1	—	106	36	27	63	7	6	76	45	40	85	3	1	89	22	27	49

Čech, Moravy, Slezska a Podkarpat. Rusi od 1. ledna do 16. července 1921.
Od 27. II. do 26. III. Od 27. III. do 23. IV.

mřelí			Narození								Zemřelí					Narození								Zemřelí				
cizí			živě				mrtvě		úhrnem	domáci			cizí		úhrnem	živě			mrtvě		úhrnem	domáci			cizí		úhrnem	
m.	ž.	úhrnem	m.	ž.	ú.	m.	ž.	m.		ž.	ú.	m.	ž.	m.		ž.	m.	ž.	ú.	m.		ž.	m.	ž.	ú.	m.		ž.
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49		
1	—	15	14	18	32	—	—	32	12	8	20	—	—	20	13	20	33	—	1	34	7	8	15	—	—	15		
5	4	81	33	27	60	1	3	64	34	35	69	8	8	85	33	25	58	1	1	60	32	22	54	5	8	67		
—	—	12	6	10	16	—	1	17	2	3	5	—	—	5	11	8	19	2	—	21	5	6	11	—	—	11		
4	2	20	8	5	13	1	—	14	6	13	19	3	2	24	10	6	16	1	—	17	7	11	18	3	8	29		
6	4	16	6	7	13	1	2	16	7	2	9	12	5	26	12	6	18	1	—	19	5	8	13	6	5	24		
10	2	43	26	24	50	3	—	53	16	17	33	8	6	47	30	20	50	—	—	50	12	16	28	6	3	37		
20	11	55	19	13	32	3	—	35	12	14	26	13	7	46	18	11	29	—	—	29	11	16	27	12	8	47		
4	1	43	18	15	33	—	—	33	11	15	26	2	3	31	14	16	30	2	—	32	15	17	32	4	4	40		
5	2	25	7	5	12	2	2	16	9	5	14	6	5	25	6	6	12	—	—	12	8	5	13	7	1	21		
—	—	20	10	11	21	1	1	23	19	9	28	—	—	28	9	5	14	1	—	15	18	8	26	—	—	26		
4	2	39	21	15	36	1	1	38	12	11	23	6	4	33	27	23	50	—	1	51	11	11	22	5	7	34		
5	6	25	14	7	21	1	—	22	8	15	23	8	9	40	16	6	22	2	—	24	9	16	25	9	3	37		
11	9	33	10	18	28	—	—	28	2	8	10	7	6	23	17	22	39	—	1	40	7	4	11	6	9	26		
—	—	8	5	14	19	—	—	19	5	4	9	—	—	9	8	13	21	1	—	22	3	6	9	—	—	9		
17	12	71	23	23	46	2	—	48	20	37	57	20	15	92	26	21	47	1	—	48	23	24	47	9	11	67		
4	1	23	11	15	26	—	—	26	10	6	16	3	5	24	12	9	21	—	2	23	8	10	18	3	6	27		
1	4	19	9	10	19	3	2	24	13	15	28	2	—	30	9	8	17	1	1	19	17	8	25	—	1	26		
8	5	48	27	22	49	2	—	51	13	13	26	12	6	44	25	18	43	—	1	44	24	18	42	9	5	56		
—	—	13	12	8	20	1	—	21	6	3	9	1	1	11	8	8	16	1	—	17	6	8	14	—	—	14		
2	2	32	11	9	20	2	—	22	11	7	18	4	3	25	9	6	15	1	1	17	6	10	16	3	7	26		
1	4	19	1	4	5	—	—	5	10	6	16	2	3	21	6	12	18	—	—	18	6	9	15	6	6	27		
—	—	29	21	19	40	—	—	40	23	21	44	—	—	44	21	14	35	1	—	36	14	12	26	—	—	26		
6	3	25	14	13	27	1	—	28	7	15	22	4	4	30	9	10	19	—	1	20	4	12	16	1	3	20		
14	8	102	58	45	103	—	1	104	48	46	94	20	3	117	62	38	100	4	6	110	59	67	126	9	16	151		
98	98	445	299	287	586	13	13	612	142	131	273	117	111	501	298	295	593	16	10	619	125	137	262	113	129	504		
—	—	30	28	27	55	1	—	56	14	17	31	—	—	31	26	25	51	1	2	54	15	14	29	—	—	29		
11	6	49	9	15	24	3	—	27	22	26	48	7	8	63	11	7	18	3	2	23	25	22	47	12	4	63		
—	—	12	16	15	31	1	3	35	6	6	12	—	—	12	19	15	34	2	1	37	15	8	23	—	—	23		
5	5	51	35	29	64	1	—	65	25	22	47	3	8	58	42	32	74	1	—	75	22	16	38	8	9	55		
15	10	46	18	17	35	4	1	40	6	11	17	13	13	43	9	18	3	1	—	22	6	6	12	12	13	37		
11	5	71	35	27	62	—	—	62	30	36	66	6	2	74	23	25	48	1	1	50	23	35	58	12	14	84		
—	—	25	11	13	24	2	2	28	14	11	25	—	—	25	19	11	30	—	—	30	17	8	25	—	1	26		
3	2	26	15	19	34	2	2	38	8	10	18	3	5	26	17	14	31	—	—	31	7	7	14	7	5	26		
5	5	40	6	2	8	—	1	9	20	12	32	3	5	40	1	2	3	1	2	6	16	22	38	5	5	48		
—	—	56	30	43	73	—	—	73	37	25	62	—	—	62	41	48	89	1	2	92	32	25	57	1	—	58		
276	213	165	886	851	1737	52	35	1824	640	635	1275	293	247	1815	917	814	1731	49	37	1817	620	632	1252	273	291	1816		
36	18	286	183	211	394	5	8	407	92	137	229	42	26	297	201	186	387	9	2	398	87	114	201	27	22	250		
—	—	12	—	—	—	2	2	4	6	13	19	—	—	19	—	—	—	1	1	2	6	10	16	—	—	16		
2	1	37	31	17	48	—	—	48	18	14	32	4	6	42	26	32	58	2	5	65	23	22	45	5	4	54		
23	11	54	18	7	25	1	1	27	7	15	22	16	5	43	16	11	27	2	—	29	5	10	15	13	10	38		
5	4	65	54	60	114	3	—	117	35	37	72	7	10	89	54	61	115	1	1	117	30	44	74	10	4	88		
9	7	53	26	32	58	—	1	59	24	24	48	7	4	59	26	25	51	1	1	53	16	19	35	9	6	50		
5	2	36	21	30	51	3	1	55	16	21	37	8	5	50	18	19	37	2	2	41	19	21	40	8	—	48		
4	6	44	18	18	36	1	—	37	9	11	20	3	3	26	13	11	24	1	—	25	13	8	21	3	3	27		
1	—	25	25	15	40	—	2	42	10	4	14	—	—	14	19	19	38	1	—	39	6	10	16	1	—	17		
1	2	22	16	11	27	2	—	29	9	6	15	—	1	16	12	9	21	1	—	22	4	11	15	1	1	17		
3	2	29	6	5	11	—	—	11	14	6	20	5	1	26	8	10	18	—	—	18	8	7	15	8	1	24		
7	7	35	17	13	30	—	—	30	8	7	15	6	4	25	20	9	29	1	1	31	6	16	22	4	5	31		
96	60	698	415	419	834	17	15	866	248	295	543	98	65	706	413	392	805	22	13	840	223	292	515	89	56	660		
2	—	28	26	17	43	2	1	46	13	19	32	1	—	33	21	12	33	2	1	36	12	23	35	1	1	37		
2	2	28	18	22	40	2	—	42	11	11	22	3	2	27	19	21	40	1	1	42	15	10	25	—	2	27		
10	8	73	6	4	10	—	—	10	16	32	48	12	8	68	7	7	14	—	1	15	18	22	40	5	7	52		
—	—	16	66	53	119	3	1	123	11	17	28	2	—	30	50	44	94	3	4	101	18	16	34	1	—	35		
14	10	145	116	96	212	7	2	221	51	79	130	18	10	158	97	84	181	6	7	194	63	71	134	7	10	151		
—	—	35	19	16	35	—	—	35	7	18	25	—	—	25	20	26	46	—	—	46	11	15	26	—	—	26		
9	9	32	29	33	62	2	1	65	20	8	28	7	5	40	26	30	56	1	1	58	16	14	30	6	6	42		
9	9	67	48	49	97	2	1	100	27	26	53	7	5	65	46	56	102	1	1	104	27	29	56	6	6	68		

Tab. č. 16. Čtyřnedělní přehledy o porodech a úmrtích ve větších městech
Od 24. IV. do 21. V. Od

M ě s t a	N a r o z e n í						Z e m ř e l í						N a r o		
	živě			mrtvě		úhrnem	domáci			cizí		úhrnem	živě		
	m.	ž.	ú.	m.	ž.		m.	ž.	ú.	m.	ž.		m.	ž.	ú.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Aš	22	19	41	—	—	41	12	9	21	—	—	21	20	6	26
Budějovice České	22	29	51	2	1	54	27	23	50	10	7	67	25	21	46
Fischern (K. Vary)	6	10	16	1	1	18	3	4	7	—	1	8	10	6	16
Hora Kutná	6	4	10	1	—	11	7	12	19	1	4	24	11	11	22
Hradec Králové	7	9	16	—	1	17	6	3	9	5	4	18	9	9	18
Cheb	22	21	43	2	1	46	23	19	42	4	1	47	21	14	35
Chomutov	16	17	33	1	—	34	15	5	20	10	8	38	17	18	35
Jablonec	23	20	43	1	2	46	20	15	35	3	3	41	24	15	39
Jičín	2	10	12	—	1	13	6	7	13	4	2	19	6	6	12
Karlín	6	6	12	—	—	12	15	8	23	—	—	23	7	5	12
Kladno	27	17	44	—	1	45	15	9	24	4	4	32	23	17	40
Klatovy	11	13	24	2	1	27	8	5	13	5	11	29	11	11	22
Kolín	8	7	15	—	1	16	3	9	12	5	4	21	5	6	11
Kročehlavy (Kladno)	15	14	29	—	—	29	2	7	9	—	—	9	10	13	23
Liberec	21	16	37	—	1	38	8	17	25	10	8	43	23	14	37
Lipa Česká	12	9	21	—	1	22	7	6	13	4	3	20	10	8	18
Litoměřice	5	12	17	4	5	26	11	9	20	5	5	30	11	15	26
Most	19	19	38	—	—	38	14	24	38	7	5	50	21	15	36
Mýto Vysoké	5	8	13	1	—	14	7	6	13	1	—	14	9	3	12
Náchod	7	8	15	2	—	17	11	8	19	2	4	25	9	8	17
Nymburk	21	11	32	—	—	32	4	3	7	4	3	14	5	10	15
Pardubice	16	11	27	—	1	28	21	17	38	—	—	38	14	12	26
Písek	14	8	22	3	1	26	4	7	11	2	4	17	11	5	16
Plzeň	64	58	122	6	3	131	41	36	77	16	9	102	52	44	96
Praha	302	245	547	13	12	572	123	129	252	132	117	501	278	279	557
Smíchov	28	20	48	—	—	48	18	12	30	—	—	30	31	34	65
Teplice-Sanov	13	17	30	2	3	35	19	18	37	8	6	51	9	6	15
Trnovany	15	16	31	1	—	32	12	6	18	—	—	18	13	11	24
Ústí nad Labem	33	21	54	1	—	55	20	18	38	6	4	48	37	26	63
Vary Karlovy	16	19	35	4	2	41	12	12	24	8	15	47	6	9	15
Vinohrady Král.	26	15	41	2	1	44	25	36	61	6	8	75	26	23	49
Vršovice	28	26	54	1	1	56	13	15	28	—	—	28	16	13	29
Varnsdorf	12	22	34	1	1	36	8	4	12	8	3	23	19	17	36
Žatec	8	12	20	—	—	20	12	10	22	4	5	31	3	2	5
Žižkov	50	48	98	1	—	99	15	25	40	—	—	40	43	42	85
A. Města v Čechách úhrnem	908	817	1725	52	42	1819	567	553	1120	274	248	1642	845	754	1599
Brno	204	187	391	5	7	403	94	100	194	35	19	248	243	220	463
Hodonín							8	8	16			16			
Jihlava	28	18	46	1	1	48	18	20	38	4	1	43	24	17	41
Kroměříž	17	15	32	—	—	32	5	12	17	7	13	37	7	10	17
Olomouc	50	47	97	2	4	103	25	35	60	6	6	72	51	42	93
Ostrava Moravská	22	16	38	1	—	39	14	13	27	11	5	43	27	32	59
Prostějov	28	24	52	1	—	53	21	19	40	3	5	48	35	34	69
Přerov	17	16	33	2	3	38	8	17	25	7	2	34	13	19	32
Privoz	20	24	44	1	—	45	12	7	19	2	—	21	15	16	31
Sternberk	10	5	15	—	1	16	13	4	17	1	—	18	15	9	24
Vitkovice	9	16	25	—	—	25	15	9	24	1	1	26	10	8	18
Znojmo	20	14	34	1	—	35	13	14	27	6	6	39	15	9	24
B. Města na Moravě úhrnem	425	382	807	14	16	837	246	258	504	83	58	645	455	416	871
Karviná	21	22	43	4	1	48	11	6	17	2	—	19	23	13	36
Krnov	24	22	46	5	2	53	10	11	21	—	—	21	21	15	36
Opava	7	9	16	1	1	18	9	17	26	5	7	38	11	5	16
Ostrava Slezská	43	35	78	8	—	86	16	8	24	—	—	24	32	31	63
C. Města ve Slezsku úhrnem	95	88	183	18	4	205	46	42	88	7	7	102	87	64	151
Hust	20	9	29	—	—	29	11	7	18	—	—	18	31	16	47
Mukačevo	27	31	58	—	—	58	14	15	29	4	6	39	27	23	50
D. Města v Podkarp. Rusi úhrnem	47	40	87	—	—	87	25	22	47	4	6	57	58	39	97

Čech, Moravy, Slezska a Podkarp. Rusi od 1. ledna do 16. července 1921.

22. V. do 18. VI.

Od 19. VI. do 16. VII.

z e n í			Z e m ř e l í							N a r o z e n í							Z e m ř e l í						
mrtvě		úhrnem	domáci			cizí		úhrnem	živě			mrtvě		úhrnem	domáci			cizí		úhrnem			
m.	ž.		m.	ž.	ú.	m.	ž.		m.	ž.	ú.	m.	ž.		m.	ž.	ú.	m.	ž.				
17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37			
—	—	26	7	11	18	—	—	18	24	18	42	—	—	42	5	8	13	—	—	13			
1	1	48	25	14	39	6	8	53	31	27	58	7	2	67	22	21	43	5	4	52			
1	1	18	4	4	8	—	—	8	6	10	16	1	1	18	3	7	10	1	—	11			
1	1	24	11	11	22	4	1	27	7	9	16	—	2	18	8	13	21	3	—	24			
—	—	18	4	7	11	8	4	23	9	8	17	6	1	24	2	6	8	9	3	20			
2	2	39	14	23	37	4	9	50	21	17	38	2	1	41	12	14	26	10	7	43			
3	—	38	8	8	16	13	7	36	16	13	29	—	—	29	11	8	19	12	7	38			
1	3	43	14	12	26	2	4	32	20	14	34	2	—	36	14	10	24	3	4	31			
2	—	14	5	9	14	—	2	16	9	8	17	—	1	18	9	9	18	—	2	20			
—	1	13	14	7	21	—	—	21	9	7	16	1	1	18	15	9	24	—	—	24			
—	—	40	10	12	22	4	5	31	16	19	35	—	1	36	8	10	18	10	5	33			
1	—	23	6	6	12	10	5	27	7	9	16	—	1	17	7	10	17	2	4	23			
2	2	15	6	10	16	7	3	26	11	9	20	—	—	20	5	12	17	1	7	25			
1	—	24	3	5	8	—	—	8	14	12	26	—	—	26	4	1	5	—	—	5			
—	2	39	15	29	44	16	12	72	21	18	39	2	—	41	14	14	28	7	10	45			
—	—	18	9	8	17	1	2	20	9	10	19	—	—	19	9	7	16	2	3	21			
—	2	28	8	10	18	6	6	30	16	8	24	—	2	26	7	7	14	7	2	23			
—	—	36	21	14	35	1	7	43	20	27	47	2	—	49	15	13	28	9	7	44			
—	—	12	6	4	10	—	—	10	6	10	16	—	—	16	6	8	14	1	—	15			
1	1	19	4	4	8	2	7	17	7	9	16	1	1	18	4	10	14	2	5	21			
4	1	20	8	7	15	6	6	27	6	10	16	3	3	22	10	6	16	—	1	17			
2	2	30	15	13	28	—	—	28	22	13	35	—	—	35	7	16	23	—	—	23			
1	—	17	8	6	14	8	1	23	9	8	17	1	—	18	3	9	12	3	4	19			
—	—	96	35	41	76	7	10	93	53	58	111	1	—	112	43	48	91	8	10	109			
14	8	579	110	133	243	142	115	500	276	255	531	16	12	559	124	72	196	106	99	401			
—	—	65	17	11	28	—	—	28	22	25	47	—	—	47	13	21	34	—	—	34			
1	3	19	17	14	31	7	6	44	9	8	17	4	1	22	14	20	34	5	6	45			
2	—	26	9	6	15	—	—	15	13	15	28	—	—	28	5	4	9	—	—	9			
1	2	66	11	17	28	6	3	37	39	27	66	—	1	67	18	18	36	10	5	51			
1	—	16	7	9	16	7	11	34	12	15	27	2	3	32	5	4	9	13	8	30			
—	—	49	22	26	48	9	7	64	23	23	46	—	1	47	24	23	47	12	5	64			
—	1	30	13	14	27	—	—	27	14	18	32	1	—	33	11	4	15	—	—	15			
1	3	40	10	13	23	5	1	29	11	12	23	—	—	23	5	9	14	4	3	21			
—	1	6	14	17	31	4	7	42	8	17	25	—	1	26	6	15	21	7	6	34			
—	—	86	23	22	45	—	—	45	55	37	92	4	1	97	22	13	35	—	—	35			
43	38	1680	513	557	1070	285	249	1604	851	803	1654	56	37	1747	490	479	969	252	217	1438			
6	7	476	90	78	168	31	28	227	190	180	370	2	7	379	88	99	187	34	24	245			
—	—	—	9	8	17	—	—	17	—	—	—	—	2	2	8	5	13	—	—	13			
1	1	43	13	14	27	3	4	34	28	22	50	—	2	52	10	9	19	3	6	28			
1	2	20	6	8	14	21	7	42	17	12	29	—	2	31	6	11	17	18	9	44			
—	3	96	26	27	53	8	9	70	45	33	78	4	1	83	24	25	49	8	5	62			
2	1	62	20	10	30	18	13	61	50	51	101	1	1	103	23	11	34	9	10	53			
2	1	72	16	21	37	9	6	52	18	27	45	2	2	49	14	18	32	1	5	38			
1	—	33	6	13	19	1	—	20	14	17	31	—	—	31	9	7	16	—	2	18			
1	1	33	5	9	14	—	—	14	16	12	28	—	—	28	7	8	15	1	—	16			
1	1	26	7	10	17	2	1	20	16	10	26	—	—	26	4	6	10	—	2	12			
—	3	21	10	10	20	2	—	22	13	13	26	—	1	27	16	2	18	4	1	23			
1	—	25	9	9	18	11	4	33	18	21	39	1	—	40	11	9	20	4	3	27			
16	20	907	217	217	434	106	72	612	425	398	823	10	18	851	220	210	430	82	67	579			
—	1	37	13	11	24	1	—	25	23	26	49	3	1	53	10	7	17	1	—	18			
1	—	37	6	14	20	1	1	22	25	25	50	2	2	54	6	8	14	1	1	16			
—	1	18	24	20	44	4	11	59	11	8	19	—	—	19	6	19	25	7	9	41			
—	1	64	8	9	17	2	1	20	37	31	68	5	5	78	16	8	24	2	—	26			
2	3	156	51	54	105	8	13	126	96	90	186	10	8	204	38	42	80	11	10	101			
—	—	47	9	9	18	—	—	18	24	15	39	—	—	39	8	6	14	—	—	14			
1	—	51	16	15	31	8	4	43	19	23	42	1	1	44	18	16	34	5	4	43			
1	—	98	25	24	49	8	4	61	43	38	81	1	1	83	26	22	48	5	4	57			

Tab. č. 17. Čtyřnedelní přehledy o příčinách úmrtí ve
od 1. ledna do

Období	vrozená slab.st		tuberkulosa		zánět plic		záškrt		zajímavý kašel		neštovice		spála		osypky		skvrnitý tyf		střevní tyf		červená úplavice		cholera asijská		cholera kojenčů		cholera do- mácí	
	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
A. Města v Čechách.																												
1. I. — 29. I.	44	43	132	100	46	52	3	2	—	3	—	—	1	2	2	—	3	2	2	2	—	—	—	—	19	12	—	—
30. I. — 26. II.	50	40	182	141	61	55	1	2	3	—	—	—	—	2	1	—	—	4	2	4	—	—	—	—	15	9	1	—
27. II. — 26. III.	45	48	206	129	65	73	4	3	2	2	—	—	—	1	1	1	—	2	7	1	1	—	—	—	10	11	—	1
27. III. — 23. IV.	45	52	179	137	79	71	3	3	2	1	—	—	1	—	—	2	1	—	4	7	—	—	—	—	15	14	—	—
24. IV. — 21. V.	56	36	155	134	57	43	2	2	1	—	—	—	1	—	1	—	—	8	6	1	—	—	—	—	18	16	—	—
22. V. — 18. VI.	37	40	141	120	36	30	3	1	1	2	—	—	—	1	1	—	—	4	5	1	2	1	1	—	19	18	—	—
19. VI. — 16. VII.	45	37	126	110	40	36	2	1	3	3	—	—	—	—	1	—	—	3	5	—	2	—	—	—	16	17	—	—
Úhrn A . .	322	296	1121	871	384	360	18	14	12	11	—	—	2	1	8	7	2	—	28	34	5	11	1	1	112	97	1	1
B. Města na Moravě.																												
1. I. — 29. I.	26	14	71	69	31	25	2	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—
30. I. — 26. II.	27	20	80	62	31	29	3	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	3	—	1	—	—	—	3	2	—	—
27. II. — 26. III.	21	22	93	60	38	38	1	2	1	—	—	—	—	1	—	2	—	—	3	3	—	—	—	—	5	2	—	—
27. III. — 23. IV.	19	15	81	81	22	35	1	1	—	1	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	5	8	—	—
24. IV. — 21. V.	17	18	74	58	28	20	2	1	2	—	—	—	1	—	—	2	1	—	5	5	—	—	—	—	7	2	—	—
22. V. — 18. VI.	29	17	70	58	22	19	1	1	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	2	4	—	—	—	—	2	6	—	—
19. VI. — 16. VII.	23	18	70	59	20	12	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	3	1	1	1	—	—	2	3	—	—
Úhrn B .	162	124	539	447	192	178	10	8	3	3	—	—	3	2	3	4	2	1	16	16	1	2	—	—	26	24	—	—
C. Města ve Slezsku.																												
1. I. — 29. I.	5	10	9	13	10	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30. I. — 26. II.	7	4	15	14	8	19	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27. II. — 26. III.	7	6	13	16	10	16	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27. III. — 23. IV.	8	7	15	11	11	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. IV. — 21. V.	12	2	7	9	7	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22. V. — 18. VI.	8	8	6	14	10	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. VI. — 16. VII.	5	3	9	11	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Úhrn C . .	52	40	74	88	58	76	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
D. Města v Podkarpatské Rusi.																												
1. I. — 29. I.	6	5	6	4	11	3	1	—	—	2	4	1	2	2	—	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
30. I. — 26. II.	2	6	2	4	5	6	1	1	1	—	5	2	2	3	1	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
27. II. — 26. III.	7	4	2	3	5	11	—	—	1	1	—	1	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27. III. — 23. VI.	8	9	3	3	4	4	—	1	3	2	1	2	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. IV. — 21. V.	7	5	—	2	3	1	—	—	3	3	1	4	1	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
22. V. — 18. VI.	2	5	2	—	6	5	1	—	—	—	3	3	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. VI. — 16. VII.	5	7	—	—	2	1	—	—	2	1	2	1	1	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Úhrn D . .	37	41	15	16	36	31	3	2	10	9	16	14	10	12	2	2	5	4	3	1	—	1	—	—	—	—	1	—
Úhrn A+B+C+D	573	501	1749	1422	670	645	31	26	25	23	16	14	15	16	13	13	9	5	48	51	6	14	1	1	138	121	3	1

větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarp. Rusi za dobu
16. července 1921.

horečka omladnic		nemoci z ná- kazy ran		jiné nemoci nakažlivé		přenosné nem. zvířecí (zoonosy)		mrtvice		organické vady srdce a nemoci cévstva		zhoubné novotvary		jiné příro- zené příčiny smrti		počet všech zemř. příro- zenou smrti		smrt zraněním nahodilým		sebevražda		vražda a zabití		poprava		počet všech zemřelých ná- silnou smrtí		Úhrnný počet všech zemřelých		
m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	
30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	
—	8	11	13	10	5	—	—	23	34	135	127	63	85	227	236	720	727	17	6	22	17	1	4	—	—	40	27	760	754	
—	8	7	8	13	5	2	—	36	32	107	144	65	71	240	280	789	802	18	6	33	16	1	2	—	—	52	24	841	826	
—	13	11	11	12	12	—	—	27	30	117	136	88	82	308	300	900	860	12	13	19	9	2	—	—	—	33	22	933	882	
—	15	15	14	17	24	—	—	33	36	116	143	64	87	259	295	833	901	27	6	31	12	2	4	—	—	60	22	893	923	
—	11	9	11	19	21	—	1	24	21	108	118	69	77	254	282	783	779	26	6	31	16	1	—	—	—	58	22	841	801	
—	7	14	13	9	8	—	—	30	41	94	111	77	85	246	293	714	778	32	9	50	15	2	4	—	—	84	28	798	806	
—	11	14	9	9	4	1	—	34	27	111	96	52	63	234	249	691	670	24	9	27	17	—	—	—	—	51	26	742	696	
—	73	81	79	89	79	3	1	207	221	788	875	478	550	1738	1935	5430	5517	156	55	213	102	9	14	—	—	378	171	5808	5688	
—	3	5	9	1	2	—	—	7	10	36	43	23	22	87	100	293	300	12	5	4	2	1	1	—	—	17	8	310	308	
—	6	7	4	5	6	—	—	9	14	45	39	24	22	109	117	345	327	12	1	9	4	—	—	—	—	21	5	366	332	
—	4	4	7	1	4	—	—	11	14	39	34	20	24	95	135	332	352	5	—	7	6	2	2	—	—	14	8	346	360	
—	4	6	7	5	4	—	—	17	12	31	47	21	34	90	94	300	344	6	1	5	3	1	—	—	—	12	4	312	348	
—	1	4	9	1	3	—	—	11	18	39	42	20	25	100	105	312	309	9	1	8	5	—	—	—	1	17	7	329	316	
—	1	6	6	6	—	2	—	11	10	33	33	18	30	101	94	305	280	15	3	3	6	—	—	—	—	18	9	323	289	
—	3	6	5	4	3	1	—	13	6	35	42	19	21	92	93	290	268	5	6	7	2	—	1	—	—	12	9	302	277	
—	22	38	47	23	22	3	—	79	84	258	280	145	178	674	738	2177	2180	64	17	43	28	4	4	—	1	111	50	2288	2230	
—	—	1	1	—	—	—	—	1	2	7	12	2	5	7	15	42	63	1	—	2	—	—	2	—	—	3	2	45	65	
—	1	1	—	—	—	—	—	3	—	4	5	8	8	22	20	68	73	1	1	2	—	—	—	—	—	3	1	71	74	
—	2	—	1	—	—	—	—	1	—	6	9	4	8	19	28	60	87	7	1	1	—	—	—	—	—	9	2	69	89	
—	—	—	—	—	3	—	—	—	1	8	11	2	2	22	26	67	80	3	—	—	1	—	—	—	—	3	1	70	81	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	7	7	2	4	16	16	51	48	2	1	—	—	—	—	—	—	2	1	53	49	
—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	8	8	6	8	14	21	53	67	4	—	2	—	—	—	—	—	6	—	59	67	
—	—	—	—	1	1	—	—	3	3	6	8	3	2	15	18	45	50	3	2	1	—	—	—	—	—	4	2	49	52	
—	4	3	2	1	4	—	—	8	10	46	60	27	37	115	144	386	468	21	5	8	1	1	3	—	—	30	9	416	477	
—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	1	3	6	9	42	33	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	43	33	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	1	3	7	5	30	36	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	31	36	
—	1	—	—	—	—	—	—	4	—	2	—	3	1	6	6	34	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	31	
—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	1	2	2	4	8	4	33	34	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	33	35	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	4	8	6	29	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	29	28
—	1	—	—	3	—	—	—	1	1	2	2	1	5	10	6	33	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	28	
—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	2	1	3	4	9	6	31	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	31	26	
—	3	—	—	3	—	—	—	13	4	10	8	14	24	54	42	232	214	1	3	—	—	1	—	—	—	2	3	234	217	
—	102	122	128	116	105	6	1	307	319	1102	1223	664	789	2611	2859	8225	8379	242	80	264	131	15	21	—	1	521	233	8746	8612	

Tab. č. 18. Týdenní přehledy o porodech a úmrtích ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpát. Rusi za dobu od 1. ledna do 16. července 1921.

T ý d n y	N a r o z e n í							Z e m ě l ě										Přirozený vzrůst (+), resp. úbytek (-)						
	živě			mrtvě				součet			úhrnem			v tom místně cizí						ze sloupce 11—13 zemřelo v ústavech				
	m.	ž.	ú.	m.	ž.	ú.	m.	ž.	ú.	m.	ž.	ú.	m.	ž.	ú.	m.	ž.	ú.	m.	ž.	ú.	m.	ž.	ú.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22			
1. I.	34	28	62	1	1	2	35	29	64	27	23	50	4	3	7	9	9	18	7	5	12			
2. I.	330	302	632	19	16	35	349	318	667	288	286	574	76	54	131	132	106	238	42	16	58			
"	293	325	618	20	17	37	313	342	655	274	279	553	76	71	148	120	109	229	19	46	65			
"	342	313	655	21	9	30	363	322	685	263	268	531	86	83	170	119	118	237	79	45	124			
3. I.	382	338	720	15	25	40	397	363	760	306	304	610	96	72	170	142	107	249	76	34	110			
"	360	332	692	21	20	41	381	352	733	297	280	577	101	72	173	144	124	268	63	52	115			
"	397	336	733	22	23	45	419	359	778	349	337	686	104	73	177	135	131	266	48	1	47			
"	367	323	690	24	11	35	391	334	725	332	309	641	88	68	156	133	116	249	35	14	49			
"	384	330	714	16	11	27	400	341	741	331	342	673	102	79	181	143	154	297	53	12	41			
"	367	348	715	15	8	23	382	356	738	365	370	735	107	96	203	147	164	311	2	22	20			
"	365	337	702	23	16	39	383	353	741	327	321	648	97	66	163	139	108	247	38	16	54			
"	369	379	748	25	14	39	394	393	787	344	335	679	96	79	175	140	132	272	25	44	69			
"	364	351	715	15	15	30	379	366	745	346	336	682	116	86	202	159	133	292	18	15	33			
"	399	349	748	16	14	30	415	363	778	321	315	636	98	75	172	123	131	254	78	34	112			
"	357	329	686	23	24	47	380	353	733	333	332	665	90	91	181	126	137	263	24	3	21			
"	368	327	695	22	9	31	390	336	726	344	384	728	101	97	198	148	149	297	24	57	33			
"	349	341	690	17	11	28	366	352	718	310	356	666	87	100	187	151	147	298	39	15	24			
"	358	330	688	17	11	28	375	341	716	304	314	618	96	86	182	138	116	254	54	16	70			
"	372	371	743	25	17	42	397	388	785	318	292	610	80	74	154	141	117	258	54	16	133			
"	364	339	703	23	19	42	387	358	745	315	300	615	92	85	177	135	134	269	49	39	88			
"	381	287	668	19	15	34	400	302	702	315	288	603	100	74	174	152	120	272	66	1	54			
"	347	324	671	12	13	25	359	337	696	308	309	617	112	87	199	138	113	251	39	15	54			
"	423	362	785	11	14	25	434	376	810	322	284	606	112	87	199	142	116	258	101	78	179			
"	341	299	640	18	11	29	359	310	669	304	295	599	96	81	177	139	109	248	37	4	41			
"	334	288	622	21	23	44	355	311	666	279	302	581	87	83	170	140	132	272	55	14	41			
"	333	308	641	17	21	38	350	329	679	281	278	559	84	91	175	130	132	262	52	30	82			
"	392	356	748	21	13	34	413	369	782	288	269	557	87	75	162	134	108	242	104	87	191			
"	381	327	708	22	20	42	403	347	750	293	243	536	99	60	159	148	108	256	88	84	172			
"	309	338	647	17	10	27	326	348	674	262	261	523	80	72	152	116	116	232	47	77	124			
Úhrn . . .	10.162	9.317	19.479	538	431	969	10.709	9.748	20.448	8.746	8.612	17.358	2.649	2.220	4.869	3.863	3.496	7.359	1.416	+705	+2.121			

Tab. č. 19. Summární tabulka srovnávací o porodech, úmrtích a přirozeném přírůstku obyvatelstva za celý rok 1920 a za období 1./I.—16./VII. 1921 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

O b d o b í	Všech porodů			V tom živě narození			V tom mrtvě narození			Zemřeli			V tom v místě cizí			Přirozený přírůstek (+) nebo úbytek (-)		
	V tom		Celkem	V tom		Celkem	V tom		Celkem	V tom		Celkem	V tom		Celkem	V tom		Celkem
	hocha	děvčat		hocha	děvčat		hocha	děvčat		mužů	žen		mužů	žen		mužů	žen	
Celý rok 1920	25.151	13.117	12.034	24.036	12.520	11.516	1.115	597	518	27.646	13.746	13.900	8.804	4.811	3.993	3.610	1.226	2.384
1./I.—16./VII. 1921	19.781	10.345	9.436	18.825	9.816	9.009	956	529	427	16.907	8.512	8.390	4.783	2.603	2.180	1.918	1.304	614

Tab. č. 20. Čtyřnedelní přehledy zemědělských ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarp. Rusi za dobu od 1. ledna do 16. července 1921.

Období	Počet zemědělských dětí										Počet všech zemědělských osob (čítaje v to i data sloupce 2—5) ve věku										Úhrnem	
	v 1. měsíci		v 1. roce včetně 1. měs.		do 5 let		5—15		15—30		30—50		50—70		přes 70		neznámém					
	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
A. 1. I. — 29. I.	62	43	125	107	171	142	16	12	103	80	140	136	215	222	113	158	2	4	760	754		
30. I. — 26. II.	63	51	143	97	195	142	24	24	127	109	147	131	225	224	121	193	2	3	841	826		
27. II. — 26. III.	64	57	132	121	185	169	28	17	128	107	173	158	270	234	147	190	2	7	933	882		
27. III. — 23. IV.	64	59	118	108	162	152	28	30	138	110	177	151	253	247	133	230	2	3	893	923		
24. IV. — 21. V.	78	51	144	101	187	130	31	21	112	109	156	141	242	227	112	173	1	—	841	801		
22. V. — 18. VI.	51	49	104	104	142	144	22	35	122	82	158	152	247	224	106	168	1	1	798	806		
19. VI. — 16. VII.	58	57	79	92	136	120	31	29	105	80	150	122	214	199	105	142	1	4	742	696		
A. Města v těchto úhrnem	440	367	845	730	1178	999	180	168	835	677	1101	991	1666	1577	837	1254	11	22	5809	5689		
B. 1. I. — 29. I.	33	18	61	33	81	56	17	15	56	41	52	57	74	66	30	73	—	—	310	308		
30. I. — 26. II.	34	28	64	39	94	72	14	10	50	53	66	54	100	83	40	60	2	—	366	332		
27. II. — 26. III.	31	29	64	61	90	85	11	11	56	45	70	70	78	65	40	84	1	—	346	360		
27. III. — 23. IV.	26	22	47	49	69	68	11	14	46	49	52	62	87	81	47	74	—	—	312	348		
24. IV. — 21. V.	24	27	50	51	68	67	14	11	57	37	64	53	81	76	45	72	—	—	329	316		
22. V. — 18. VI.	43	31	59	47	73	67	16	10	61	47	60	48	76	68	37	48	—	1	323	289		
19. VI. — 16. VII.	30	23	47	36	67	51	12	9	44	44	70	50	75	74	34	49	—	—	302	277		
B. Města na Moravě úhrnem	221	178	392	316	542	466	95	80	370	316	434	394	571	513	273	460	3	1	2288	2230		
C. 1. I. — 29. I.	5	11	7	10	9	19	6	4	6	11	9	13	8	13	6	5	1	—	45	65		
30. I. — 26. II.	8	6	13	9	20	19	5	3	13	7	13	16	14	15	5	14	1	—	71	74		
27. II. — 26. III.	10	9	14	18	20	24	5	5	10	12	12	20	14	14	6	11	2	3	69	89		
27. III. — 23. IV.	9	6	13	16	22	21	—	5	7	8	14	14	15	19	12	14	—	—	70	81		
24. IV. — 21. V.	12	6	16	13	26	8	1	1	5	6	8	6	8	18	4	10	1	—	53	49		
22. V. — 18. VI.	9	10	15	11	20	16	3	4	7	8	5	10	18	18	6	11	—	—	59	67		
19. VI. — 16. VII.	8	4	10	5	14	8	4	3	11	11	11	21	5	5	4	4	—	—	49	52		
C. Města ve Slezsku úhrnem	61	52	88	72	131	115	24	25	59	63	72	100	82	102	43	69	5	3	416	477		
D. 1. I. — 29. I.	2	6	4	7	13	12	4	3	7	2	6	7	6	7	7	2	—	—	43	33		
30. I. — 26. II.	2	4	5	5	14	12	1	4	4	5	4	6	7	7	1	2	—	—	31	36		
27. II. — 26. III.	5	3	3	4	10	10	3	5	3	—	7	5	9	8	2	3	—	—	34	31		
27. III. — 23. IV.	5	6	2	5	13	16	—	—	5	4	4	4	5	5	6	3	—	—	33	35		
24. IV. — 21. V.	1	3	8	4	14	14	—	—	2	5	3	3	6	1	4	2	—	—	29	28		
22. V. — 18. VI.	1	3	6	1	13	10	2	1	4	5	4	6	7	2	3	3	—	1	33	28		
19. VI. — 16. VII.	3	5	6	9	16	11	2	3	1	5	2	2	8	1	2	4	—	—	31	26		
D. Města v Podkarp. Rusi úhrnem	19	30	34	35	93	85	12	22	26	26	30	33	48	31	25	19	—	1	234	217		
Úhrn A + B + C + D	741	627	1359	1153	1944	1665	311	295	1290	1082	1637	1518	2367	2223	1178	1802	19	27	8746	8612		

pro celé území bez měst. Města přirozeně mají vždycky daleko vyšší číslo poměrné nežli celé území i s venkovem, který celkem velmi málo inklinuje k sebevražednosti. Bude nutno vyčkatí výsledků z celého území, aby bylo možno říci, jak se sebevražednost pohnula. Poměrné číslo pro města česká (508.5 pro rok a 1,000.000 obyvatelů) jest značně vysoké a blíží se značně číslům jihoněmeckým a skandinávským, jež jsou nejvyšší. Sebevražednost zasluhuje naší zvláštní pozornosti a stálé kontroly.

Závěr. Z načrtnutého přehledu o porodech, úmrtích a příčinách úmrtí jest patrnó několik závěrů:

1. Služba zpravodajská potřebuje brzké reformy jak co do formy, tak co do obsahu.

2. Klassifikací příčin úmrtí nutno postavití na základy odpovídající požadavkům doby.

3. Statisticko-analytické studium poměrů populačních a zdravotních musí býti prováděno ustavičně, včasné a přesně.

K těmto závěrům nutno přiřaditi ještě čtvrtý generální požadavek, totiž seznamování nejširšího obecnstva s poznatky statistickými o zdraví lidu a pohybu obyvatelstva a za tou příčinou sestavovati zprávy tak, aby byly přístupny každému občanu, jenž má právo míti zájem a přehled o současném stavu státu. Jenom na podkladě statistiky analytické a srovnávací jest možno budovati pokrok státu ve zdraví obecném. Této práce musí se účastňovati veškeró obecnstvo, poněvadž bez součinnosti publika by práce úředních činitelů byla neplodná. Současně ovšem jest nutná součinnost tisku veřejného, jenž má u nás vynikající poslání lidovýchovné.

Města a obce vůbec v prvé řadě jsou k součinnosti povolány. Jest úkolem komunálním ve svém okrese působnosti zvýšiti obecné zdraví a tak zvýšiti obecné zdraví celého státu. Byl by to ušlechtilý zápas mezi komunami.

DR. KAREL MALÍK:

FREKVENCE OSOBNÍ DOPRAVY NA ČESKOSLOVENSKÝCH ŽELEZNICÍCH ZA VÁLKY A V PŘITOMNÉ DOBĚ.

Doprava, jakožto svérázný hromadný zjev společenského života, může býti posuzována s mnoha různých hledisk. Tak především s hlediska geografického, neboť jest ve své podstatě, jak Ratzel¹⁾ se vyjadřuje, »zápas s prostorem«, kterýžto podstatný a v zásadě nezměnitelný element nelze vyloučiti z řešení otázek, jichž podkladem jest doprava lidí, jejich myšlenek a jejich statků. Dále se stanoviska hospodářského, neboť všechny ty různé články hospodářského vývoje národů až ku hospodářství světovému vznikaly a měnily se tehdy, kdykoliv technika dovedla dopravu nepoměrně zdokonaliti a sevšeobecniti. Ještě dále se stanoviska technického, s nímž úzce souvisí hledisko finanční, se stanoviska vojenského a konečně se stanoviska kulturního vůbec. Jednu každou takovou stránku dopravy nelze ovšem přesně oddělití od druhé a stanovití její význam; zapadají do sebe a křížují se, jsouce podmíněny vždy ještě celou řadou příčin vedlejších, stálých a náhodných. Řešení nějakého dopravního problému z některého takového hlediska vyžaduje tudíž i náležitýho zřetele ke stránkám ostatním, byť zdánlivě se

¹⁾ Politische Geographie, II. vyd., str. 450.

zdálo, že s problémem tím přímo nesouvisí. Ostatně jest to osud všech vědeckých nauk moderních.

S druhé stránky některé zjevy hospodářské a populační docházejí plného vysvětlení jen tehdy, když se bere zřetel k otázkám dopravním. Na příklad koloniální historie a koloniální zeměpis, vůbec studium osídlení určité krajiny vede k předběžnému řešení systému dopravních cest v té době. Otázka geografického rozšíření některého zjevu společenského, průmyslu, náboženství, společného jazyka a kteréhokoli jiného jest v příčinném vztahu k dopravní geografii určité doby nebo určité oblasti. Dopravní problém jako nekonečná nit vine se bludištěm života, všude se s ním setkáváme, všude jsme nuceni zaujímati k němu určité stanovisko.

Statistika, která jest anebo aspoň měla by býti, obrazně řečeno, mathematickým podkladem práce vědecké i praktické, jest jako statistika dopravy postavena před úkol velmi těžký. Má spolupůsobiti při řešení otázek specificky dopravních, kteréžto řešení ovšem neobejde se bez pomoci statistik jiných (na př. statistika zemských železnic tvoří součást statistiky zemských financí), a má konati svou úlohu i v těch případech, kde nutno zároveň obíratí se určitými problémy dopravními (na př. studium zahraničního obchodu musí se obíratí zároveň druhy a směry dopravy). Má přihlížeti k různým cílům, ale přece si zachovati jednotnou linii statistiky dopravní. Vymezíme-li statistice dopravní tuto úlohu, jest rozsah její téměř neomezený. Může býti statistikou primérní i sekundérní, statistikou čistě odbornou, na př. statistikou určitých zařízení technických, i širokou statistikou hospodářskou, na př. statistikou vnitrozemského obchodu, pokud se děje po určité vnitrozemské cestě. To platí ovšem nejenom o statistice dopravní vůbec, nýbrž samozřejmě i o jejích druzích, byť i neměly všechny druhy dopravy důležitost stejnou. Ovšem nedá se důležitost jednotlivých druhů dopravy měřiti nějakým společným měřítkem; každý druh má svůj zvláštní účel, podmíněný opět geograficky, hospodářsky, technicky atd. a tím i svou zvláštní důležitost. Chceme však obrátiti zřetel zvláště ke statistice železniční, jejíž zcela malá část jest předmětem této úvahy.

Statistika železniční jest mimo statistiku dopravy námořní vybudována nejdokonaleji. Dopravní dráha se všemi příslušnými zařízeními a dopravní prostředky obojího druhu (i ty, jež pohonnou sílu samy vyrábějí, na př. parní lokomotiva, nebo sprostředkují na př. elektrický pohon ve státech bohatých na vodní síly, i ty, jež slouží dopravě samé jako vozidlo) bývají předmětem každoročních statistických šetření podrobných a přesných, podrobných namnoze do té míry, že ztrácejí charakter statistiky a stávají se inventářem předmětů dráze patřících. Menší zřetel věnován byl přepravě zboží na železnicích, kterýžto nedostatek odstraňuje teprve doba moderní (přepravní statistika německá, rakouská, polská a naše). To všechno jsou statistiky oficielní, které mají většinou stejný obsah, jaksi tradiční, již vžitý, jenž velmi zřídka bývá měněn nebo doplňován. Vedle těchto oficielních statistik jest velká řada monografických zpracování otázek železniční dopravy v odborných revuích železničních (nejpřístupnější na př. v »Archiv für Eisenbahnwesen«, vydávaném pruským ministerstvem veřejných prací), statistických i zeměpisných, pracovaných namnoze methodou statistickou. Tyto monografie mají zajisté při nejmenším dvojí význam: jednak doplňují šetření již stávající v mezích tohoto šetření, stanovíce nebo členíce úhrnná čísla pro nějakou zvláštní oblast nebo vůbec nějaký zjev zvláštní, v úhrnu obsažený, jednak jsou šetřením novým, ovšem většinou sekundérním, jež je

schopno doplniti obraz hlavním šetřením narýsovaný, nebo i obraz jinými šetřeními (na př. v průmyslu, populaci atd.) získaný.

Příkladem takové monografie druhého typu jest práce C z e g k o v a »Počet (hustota) vlaků s osobní dopravou na železničních tratích Rakousko-Uherska«, otištěná v »Mitteilungen der geographischen Gesellschaft in Wien« ročníku 52. str. 399 a násl. a vztahující se na léto roku 1907. Analogické šetření pro léto roku 1888 provedl před ním Dr. A. E. F o r s t e r a výsledky znázornil v diagramu, jenž je uložen v archivu zeměpisného ústavu ve Vídni. (Hlavní data vypočtená Forsterem otiskuje Czegka v uvedené práci). C z e g k a i F o r s t e r zjišťovali dopravní ruch na železničních tratích dle počtu vlaků, které na nich denně projížděly, a to tak, že dopravní ruch měřili dle stupnice, která udávala pro každý stupeň určitý denní počet vlaků, a ke každému stupni zjistili v km délku všech tratí, na kterých projížděl počet vlaků do příslušného stupně spadajících. Forster zjišťoval tato data odděleně pro Rakousko, pro Uhry a celou monarchii a dle 14 různých skupin. Skupiny ty byly: méně než jedna dvojice vlaků denně (sem a tam), jedna dvojice denně, dvě dvojice atd. až 10 dvojic, 11 až 15 dvojic, 16 až 20 dvojic, 21 a výše. C z e g k a konal šetření odděleně pro Rakousko, Uhry, země okupované a úhrnnou monarchii, nepočítal však dle dvojic, nýbrž přímo dle počtu vlaků: první skupinu tvořily vlaky, jež nejezdily pravidelně denně, druhou skupinu 1 až 2 vlaky denně, 3 až 4 denně, atd. až 19 až 20 denně, další skupiny byly 21—24, 25—30, 31—40, 41—60, 61—100, přes 100 denně. Byla to ovšem pouze jiná terminologie, v podstatě oba druhy skupin sobě odpovídaly.

Předem dlužno posoudit význam statistického zjišťování tohoto druhu.

Osobní doprava netvoří u k a ž d é h o dopravního prostředku stejně závažnou část dopravy vůbec. Kdežto u některého jest téměř jediným obsahem dopravy, na př. u dopravy vzduchové (pokud ovšem o ní lze dnes vůbec mluvit), klesá význam její u jiného, ovšem za jistých podmínek, téměř na minimum (na př. u vodní dopravy vnitrozemské tam, kde s vodní dráhou konkuruje železniční trať, takže cesty po vodě používá hlavně turistika). U železniční dopravy jest nesnadno stanovit poměr osobní dopravy k nákladní s hlediska jejich celkového významu; zdálo by se snad, že těžiško tohoto významu jest spíše v dopravě nákladní, vzhledem k výnosu finančnímu na jedné straně a vzhledem k přesunům hospodářským, jež způsobuje výměna zboží na druhé straně; avšak tato výměna se všemi národohospodářskými důsledky je podmíněna zvýšením kultury (ať již v dobrém či špatném smyslu) a tedy stykem osobním, jež kultura vyžaduje. Osobní dopravou nad to se uskutečňuje z valné části také doprava pošty listovní, tedy jest jí podmíněna i doprava myšlenek. Jest tedy pokládati význam osobní dopravy za úplně rovnocenný s významem dopravy nákladní a podobně i statistiku osobní dopravy. Statisticky dá se osobní doprava zjišťovati ovšem různě. Nepřímým ukazovatelem jejím jest denní frekvence vlaková na určitých tratích. Jinak zajisté charakterisujeme území a jeho hospodářský a kulturní život, kde po určitých tratích projíždí denně až i 100 vlaků, jako v širším okolí některých měst Severoamerické Unie, západní a střední Evropy a jinak zase území, kde po stakilometrových tratích jezdí vlak až i jednou za 14 dní, jako na transversální dráze, spojující západní a východní Australii.²⁾ Takové zjišťování stává se doplňkem přímého zjišťování osobní dopravy dle počtu

²⁾ Srovnej Andrée, *Geographie des Welthandels*, 4. díl, str. 487. násl.

osob, dle příjmů atd. a zároveň vhodnou pomůckou jednak pro studium o geografickém rozšíření železnic a dopravy na nich po světě, kterým se obírá dopravní geografie, jednak pro studium historie celého zjevu.

Toto pojednání je pokusem o monografické zjišťování vlakové frekvence osobní dopravy pro oblast republiky Československé. Sleduje však zároveň účel širší, totiž stanovení změn, které byly vyvolány válkou. Bylo tedy třeba vzít v úvahu frekvenci několika různých let. Aby byla stanovena určitá základna předválečná, bylo šetření provedeno nejdříve pro rok 1914, jenž zajisté představoval, v celku vzato, maximum předválečného vývoje. Za typické představitele let válečných byla zvolena léta 1916 a 1918, poslední jako představitel maxima zredukování dopravy na drahách. Všecka šetření byla provedena pro letní období zvolených let, jednak aby byla získána spojitost s daty Forsterovými a Czegkovými, jednak proto, že letní doprava vykazuje vždy ve státech našeho klimatu přibližně vyšší dopravu než v měsících zimních. Forster a souhlasně s ním Czegka však zjišťovali frekvenci pouze pravidelných vlaků, totiž takových, které jezdí pravidelně každý den, nepřihlížejíce k vlakům t. zv. mimořádným, ba ani ne k vlakům přepychovým, byť i pravidelně v letních měsících jezdícím. Zdá se, že takové pojetí osobní dopravy dnes bylo by jednostranné; doprava mimořádnými vlaky rozšířila se v určitých oblastech, jak z tabulek dále uvedených vysvítá, velmi značně a každý takový druh mimořádného vlaku, ať již je důsledkem určitých bytových poměrů nebo zvláštního cizineckého ruchu, má svůj zvláštní význam, ne-li mnohdy větší, tož jistě většinou stejný s významem kteréhokoli jiného vlaku pravidelného. Ani takový vlak, jenž dopravuje jednou za rok na př. o výročních trzích určitých důležitých provinciálních měst, nesmí býti ve svém významu podceňován, poněvadž uskutečňuje styky lidí významné pro celý okres nebo i širší oblast. Slušelo ovšem každým způsobem vyloučiti ony vlaky válečných let, hlavně v roce 1918, jež v jízdním řádu sice byly uvedeny, avšak s poznámkou, že doprava na nich bude zahájena tehdy, »až dopravní poměry dovolí«, (skutečnost ukázala, že vlaky ty nikdy zavedeny nebyly anebo snad velmi zřídka), dále, jež byly vyhrazeny p o u z e vojsku. Byla proto vykonána šetření dvojí, jednak pro vlaky pravidelné, jednak pro všechny vlaky, pravidelné i mimořádné, které na dotyčné trati jsou zavedeny a tedy denně mohou přijít vůbec v úvahu (na př. na určité trati jezdí 4 vlaky denně pravidelně, mimo to dva v úterý a v pátek a dva v neděli; frekvence pravidelných vlaků této trati je 4, frekvence všech vlaků, které mohou přijít vůbec v úvahu, je 8). Šetření druhé jest ovšem fikcí, provedenou za tím účelem, aby celkový význam dotyčné části sítě byl statisticky zhodnocen.

Podkladem šetření byla letní vydání oficiálních jízdních řádů rakouských pro léta 1914, 1916 a 1918 a československého pro rok 1921. Zjišťování bylo provedeno pouze pro trati naše, nebyly tedy do šetření pojaty tratě cizí, nalézající se na našem území, tedy trati Cheb—Aš—Plösberg, Cheb—Voitersseuth, Liberec—Žitava, dále ty trati cizí v cizím území, po nichž provozuje stát československý dopravu peážní, tedy trati: Terešva—Trebuša—Bělyj Potok a Kalonda—Šiahy. Opačně nebyly v roce 1921 čítány ty rumunské vlaky na trati Terešva—Királyháza—Halmaj, jimiž provozovala rumunská železniční správa svou peážní dopravu. Dále nebyla zjišťována doprava na některých úzkokolejných drahách elektrických, které jsou buď saisonní horské, buď dopravovaly pouze osoby zaměstnané v určitých závodech nebo interesenty těchto závodů (na př. dráha Svinov—Vítkovice), nebo které měly spíše charakter drah pouličních a měly tak hustou dopravu, že by zachycení její úplně zkreslilo celý

obraz. Jsou to malodráhy: Nestomice—Krásné Březno—Ústí n. L.—Trmice, Ústí n. L.—Telnice, Řetenice—Teplice—Dubí v Rudohoří, Rychnov—Jablonec—Honsberg, Jablonec—Brandl—Schlag, Vítkovice—Zábřeh, Svinov—Vítkovice, Přívoz—Vítkovice, Bohumín—Hrušov—Mor. Ostrava, Fryštát—Karvinná—Bohumín, Orlová—Kopaniny, Mor. Ostrava—Michálkovice, městská elektrická dráha v Bohumíně, dále na Slovensku Poprad—Tatranská Polanka, Tatranská Lomnica—Starý Smokovec—Štrbské Pleso a Starý Smokovec—Tarajka (lanová dráha k vodopádu Kolby). Konečně byla vyloučena pohraniční trať Bernartice—Hynčice (ve Slezsku), jež od roku 1916 není vůbec v provozu. Jako konečné stanice v Čechách a na Moravě byly vzaty známé stanice pohraniční, jichž jmenovitě uvedení možno zajisté prominouti; na Slovensku jsou to stanice Marchegg, Bratislava, Nové Komárno, Parkán—Nána, Šiahy, Kallonda, Šomošová, Banriev, Turňa, Hidaš-Nemeti, Slovenské Nové Město, Čop, Halmaj, Terešva, Camara la Siget, Bocicioiu-Mare Carpinis, Trebuša-Bělyj Potok, Jasina, Volové, Medzilaborce, Orlová, Suchá Hora, Zwardoň. Velmi důležité jest zjištění kilometrových vzdáleností jednotlivých stanic, jež je jedním ze stěžejních bodů celého zjišťování. V tom směru ukázalo srovnání jízdních řádů, že vzdálenosti udané v jízdních řádech rakouských nejsou vždy totožné se vzdálenostmi jízdního řádu československého, že se velmi často od sebe liší a to někde dosti značně. Aby bylo umožněno jednotné měřítko a poněvadž nebylo možno, opatřit si včas přesná čísla od železničních úřadů, byly vzaty za podklad vzdálenosti vykázané v jízdním řádě československém a propočítáno v nich i zjišťování pro léta 1914, 1916 a 1918. Šetření bylo provedeno tím způsobem, že byly jednotlivé trati »zlomeny« na oddíly, jež vykazovaly stejnou denní frekvenci vlakovou a z jednotlivých oddílů příslušejících k jedné vlakové frekvenční skupině byly počítány úhrny pro jednotlivé oblasti, v něž republika byla rozdělena. Na tratích společných několika různým liniím (na př. Klatovy—Janovice, Bludov—Šumperk, Nitra—Zbehy) vlaky jednotlivých linií sčítány. Z těchto úhrnů zvláště zjištěných pro vlaky pravidelné a pro vlaky vůbec utvořeny úhrny pro jednotlivé země a pro celou republiku. Pokud se týče jednotlivých skupin vlaků, pro něž frekvence dopravy byla zjišťována, přidrželo se zjišťování vzoru *C z e g k o v a* pouze v principu, stupnice však rozšířena. Bylo hned z počátku zajímavé zjistiti, jak jest rozložena frekvence i vyšších skupin vlakových v jednotlivých oblastech. Proto byla utvořena tato stupnice: první skupinu tvoří trati, na nichž buď vůbec nebyla provozována doprava nebo ne vlaky pravidelnými, a další skupiny trati, na nichž jezdily 1 až 2 vlaky, 3 až 4 vlaky atd. až konečně 29 až 30 vlaků denně. Následující skupiny tvoří trati projížděné 31—35, 36—40, 41—50, 51—75 vlaky a konečně větším počtem vlaků než 75. Vyšší skupiny bylo nutno utvořit proto, že samostatně, jak dále bude ukázáno, byla vyšetřována frekvence v jednotlivých oblastech, na něž republika rozdělena.

Výsledek šetření pro celou republiku podává tento obraz (viz tabulku čís. 1 a poslední oddíl diagramu čís. 1.³⁾)

Čísla vypočtená *F o r s t e r e m* udávají pro rok 1888 tato maxima: v Rakousku pro 3 dvojice vlaků denně (30·4%), v Uhrách pro 2 dvojice (42·4%), v celé monarchii pro 3 dvojice (28·9%). Těžiště celé osobní dopravy bylo tehdy v Rakousku ve

³⁾ Zde dlužno zmíniti se několika slovy o připojených diagramech. Ač je to proti duchu techniky diagramové, byla přijata forma diagramu čárového (místo diagramu plošného nebo sloupkového), aby názorněji vyniklo rozdělení jednotlivých skupin a změny tohoto rozdělení v jednotlivých letech. Charakteristické jsou ovšem pouze vyznačené body, spojovací čáry nemají jiného významu než usnadnění oku celkový přehled.

Tab. 1. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v republice Československé. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin pravidelných vlaků vykazovalo z celkové délky sítě republiky Československé v letech								Denní frekvenci skupin veškerých vlaků vykazovalo z celkové délky sítě republiky Československé v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰
0*)	—	—	4	0·03	4	0·03	8	0·06	—	—	4	0·03	4	0·03	—	—
1 — 2	30	0·22	247	1·81	1·007	7·36	73	0·53	20	0·14	233	1·70	976	7·14	57	0·42
3 — 4	515	3·80	3·152	23·05	3·861	28·23	906	6·59	441	3·25	3·121	22·82	3·741	27·35	795	5·78
5 — 6	2·639	19·46	4·149	30·34	3·529	25·80	2·938	21·36	2·085	15·37	3·961	28·96	3·462	25·31	2·291	16·65
7 — 8	2·081	15·34	2·128	15·56	2·196	16·06	2·608	18·96	2·084	15·36	2·155	15·76	2·162	15·81	2·780	20·21
9 — 10	2·090	15·41	1·067	7·80	918	6·71	2·048	14·89	1·961	14·46	1·132	8·28	880	6·43	1·738	12·63
11 — 12	1·781	13·13	1·346	9·84	795	5·81	1·328	9·65	1·839	13·56	887	6·49	892	6·52	1·453	10·56
13 — 14	811	5·97	526	3·84	464	3·39	1·176	8·55	1·162	8·57	824	6·03	525	3·84	1·394	10·13
15 — 16	677	4·99	295	2·16	493	3·60	687	4·99	790	5·83	495	3·62	429	3·14	754	5·48
17 — 18	795	5·86	172	1·26	143	1·05	556	4·04	815	6·01	224	1·64	243	1·78	470	3·42
19 — 20	695	5·12	174	1·27	79	0·58	481	3·49	506	3·73	193	1·41	131	0·96	651	4·73
21 — 22	321	2·37	92	0·67	65	0·48	243	1·78	499	3·68	89	0·65	94	0·69	264	1·92
23 — 24	264	1·96	131	0·96	86	0·63	238	1·73	373	2·75	29	0·21	48	0·35	364	2·65
25 — 26	260	1·93	156	1·14	15	0·11	106	0·77	325	2·40	103	0·75	55	0·40	64	0·47
27 — 28	261	1·92	13	0·09	—	—	89	0·65	176	1·30	77	0·56	13	0·10	117	0·85
29 — 30	102	0·75	3	0·02	2	0·01	54	0·39	192	1·42	127	0·93	—	—	163	1·18
31 — 35	213	1·57	—	—	—	—	124	0·90	88	0·65	1	0·00	2	0·01	226	1·64
36 — 40	—	—	—	—	—	—	33	0·24	113	0·83	—	—	—	—	86	0·63
41 — 50	6	0·04	—	—	—	—	39	0·28	71	0·52	—	—	—	—	67	0·49
51 — 75	20	0·15	22	0·16	20	0·15	20	0·14	21	0·16	22	0·16	20	0·14	21	0·15
přes 75	2	0·01	—	—	—	—	2	0·01	2	0·01	—	—	—	—	2	0·01
	13·563	100	13·677	100	13·677	100	13·757	100	13·563	100	13·677	100	13·677	100	13·757	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

2 až 6 dvojicích (13·1%, 30·4%, 16·6%, 12·3%, 11·9%, úhrnem 84·3%), v Uhrách v jedné až 4 dvojicích (10·7%, 42·4%, 26·9%, 11·1%, úhrnem 91·1%), v celé monarchii v jedné až 4 dvojicích (75·8%); rozšíření zbylých dvojic, jak viděti, bylo nepatrné. Rok 1907 (dle dat C z e g k o v ý c h) znamená ten pokrok, že vyšší dopravy stává se účastna nepoměrně větší část tratí a sice jak v Rakousku, tak v Uhrách; relativní maximum trvá v Rakousku sice při 5 až 6 vlcích, klesá však na 18·71%, v Uhrách maximum postupuje ke skupině o 5 až 6 vlcích (25·09%); skupiny, které v roce 1888 vykazovaly dohromady procento tak vysoké, jak svrchu podotčeno, tedy v Rakousku 84·3%, v Uhrách 91·1%, v celé monarchii 75·8%, vykazují nyní pouze 61·75%, v Uhrách 59·58%, v celé monarchii 49·73%. Srovnání dat Cz eg kov ý c h s daty našimi pro rok 1914 ovšem provést nelze, ač jistá, ne nepatrná podobnost s daty udanými pro rakouskou polovici monarchie popřena býti nemůže. Pozorujeme téměř stejné maximum téže skupiny, shodné kolísání procent ve vyšších skupinách, pouze skupiny bezprostředně přiřazené k maximu po obou stranách liší se poněkud více relativní výškou, ač směry postupu jsou stejné. Tato podobnost celkem nepřekvapuje; jednak byla osobní doprava v roce 1907 již vybudována, jednak dráhy zemí českých, jež tvořily dobrou polovinu drah předlitavských, nalézaly vhodný pendant v drahách alpských a haličských, jež valnou většinou byly ústředními liniemi s vysokou dopravou. Temným bodem v systému rakousko-uherských železnic byly, nehledíme-li k zemím obsazeným, pouze Uhry, jež vykazovaly na jedné straně vysoké procento frekvence nižších skupin vlakových, jednak ovšem značně nízké rozšíření skupin vyšších, většinou na několika ústředních tratích, jak výše bylo ukázáno.

Jestliže zdravý a celku prospěšný stav osobní dopravy vidíme v pokud možno největším rozšíření p r o s t ř e d n í c h skupin frekvence vlakové, byť i na úkor sku-

pin vyšších, jež v celku vzato nemohou se ani příliš rozšířiti, jsouce omezeny na malé okrsky velkých měst a na určité linie světové, pak možno celkově říci, že stav roku 1921, předstíhl předválečné maximum roku 1914, k čemuž, jak z dalšího bude patrné, přispěla zvláště Morava. Ne ovšem mnoho, jak tomu samozřejmě ani býti nemůže. Pozorujeme-li předem pouze vlaky p r a v i d e l n é, zůstalo ovšem maximum jako v roce 1914 u skupiny 5 až 6 vlaků; ale zvýšilo se téměř o 2% (z 1946 na 21·36%). Mimo to zvýšila se o více než $\frac{1}{5}\%$ skupina 7—8, o $\frac{3}{5}\%$ skupina 13—14. Na druhé straně jednak zdvojnásobilo se procento skupiny 3—4, na čemž, jak dále bude ukázáno, hlavní podíl má Podkarpatská Rus, jednak kleslo značně rozšíření skupiny 11—12 a všech vyšších skupin počínaje 17—18 až na skupiny 31—35, skupiny největší se buď poněkud zvýšily nebo zachovaly stejnou úroveň. Obě léta válečná však názorně ukazují hluboký pokles dopravy. Trati s hustou frekvencí vlakovou obratem se přeměnily ve trati s frekvencí nízkou a maximum v roce 1918 klesá dokonce na skupinu 3—4 a stoupá tu na neobvykle vysoké procento 28·23%. Pokles ovšem jeví se hlavně na tratích s frekvencí vysokou. Jestliže však svoje pozorování rozšíříme na v l a k y v š e c h n y (pravidelné i mimořádné), jsme postaveni před obraz tvárnosti v mnohých směrech různé; řady jsou vyrovnanější, hroty maxim se otupují (což zvlášť názorně ukazuje rok 1914), někde se maximum přesunuje do vyšší skupiny (v r. 1921). Celek ukazuje na zvláštní rozšíření mimořádných vlaků v obou krajních normálních letech 1914 a 1921 na tratích s vysokou frekvencí vlakovou, což zajisté je pouhým potvrzením skutečnosti jinak samozřejmé (cestovní ruch v obvodu velkých měst).

Avšak čísla udávající rozložení jednotlivých skupin pro celou republiku jsou čísla úhrnná, z nich nelze si utvořití úsudek ani o frekvenci jednotlivých zemí ani jiných přirozenějších menších celků. Ani stanovení dat pro jednotlivé země není totiž vždy dost citlivé, i zde některá část může silně kontrastovati s druhou. Dlužno vykonati zvláštní šetření pro užší typické oblasti, v nichž možno předpokládati jistou stálou závislost dopravy od celkového charakteru jejich. Při stanovení hranic jednotlivých oblastí jde nám o dělidlo, jež je opět podmíněno účelem zjišťování a v konkrétním případě nemůže to býti účel jiný než osvětlení hospodářského života s určité stránky nebo alespoň příspěvek k němu. V účelu tom zahrnuty jsou zajisté i jiné možné účely na př. zjištění vztahu dopravy k různým základnám zeměpisným, neboť život hospodářský jest značně podmíněn vlivy fyzikálními. Zároveň je nutno přihlížeti též k jiným velmi důležitým skutečnostem vyplývajícím z povahy dopravy železniční, totiž k hustotě železniční sítě, dopravním střediskům a všeobecným směrům dopravy, neboť jimi je podmíněna závislost jedněch tratí na druhých a tudíž i jejich frekvence. K této posléze zmíněné skutečnosti možno bohužel vzítí zřetel pouze částečný, poněvadž by přesného ohrazení jednotlivých oblastí nemohlo býti dosaženo.

Takových oblastí bylo utvořeno v Čechách 6, na Moravě 4. Slovensko a Podkarpatská Rus byly pokládány za oblasti jednotné a nebyly děleny; hranice mezi nimi byla utvořena tak, že trať Čop-Užok a trati východně od ní ležící čítány k Podkarpatské Rusi.

První oblast v Č e c h á c h tvoří železniční síť v nejbližším okolí Prahy. Hranici její tvoří tyto stanice: Český Brod, Říčany, Vrané, Zadní Třebáň, Dušníky, Kladno, Kralupy, Neratovice, Čelakovice (trať Neratovice-Brandýs-Čelakovice není včítána). Podkladem jejím je přirozené středisko dopravní. Druhou českou oblast tvoří průmyslové Rudohoří a Podrudohoří, jež je zároveň oblastí velkých lázní západočeských.

Hranici tvoří trati: Podmokly-Ústí-Bílina-Obrnice-Most-Chomutov-Karlovy Vary - Mariánské Lázně včetně těchto tratí a tratě Vojkovice-Kysibl-Kyselka. Třetí oblast je širší průmyslová oblast českých Sudet. Tvořena je tratěmi: Podmokly-Česká Lípa-Liberec-Stará Paka-Josefov-Starkoč-Václavice-Týniště-Choceň-Česká Třebová, včetně těchto tratí; pohraničními místy proti Moravě jsou stanice Česká Třebová, Dolní Lipka, Králíky. Čtvrtá oblast jest oblast husté sítě severočeské a východočeské; na sever hraničí s oblastí třetí a částečně s druhou, jižní hranicí je trať Chomutov-Kladno včetně této tratí, pak oblast první, konečně linie jdoucí stanicemi Český Brod, Kouřim, Kutná Hora-Město, Čáslav, Závratec, Vápený Podol, Chrást, Litomyšl, Česká Třebová. Tyto dvě oblasti jsou po stránce dopravně-geografické dosti různorodé; podkladem jsou hlavní trati několika různých směrů na sobě dosti nezávislé. Pátou oblastí jsou jihozápadní Čechy s řídkou sítí železniční. Hranici tvoří oblast první, druhá a čtvrtá a trať Říčany-Cmunt včetně této tratí. Doprava v této oblasti jest přirozená, trati vesměs závisí navzájem. Analogicky byla rozdělena Morava. První oblastí zde jest okolí Brna (až po Blansko, Líšeň, Křenovice, Židlochovice-Město, Kounice, Ivančice, Zastávka, Kuřim). Druhou oblastí jest průmyslový kraj severní Moravy a Slezsko. Jsou zde zahrnuty všechny trati severně od linie Česká Třebová-Přerov-Suchdol, další hranice jde stanicemi Nový Jičín, Štramberk, Frýdlant. Hranici proti Slovensku jest stanice Mosty na trati Jablunkov-Čadca. Třetí oblast moravská byla ohraňována tratěmi: Česká Třebová-Blansko a Kounice-Ivančice-Hrušovany-Šanov-Znojmo včetně těchto tratí a oblastí první. Čtvrtou oblastí jest zbytek Moravy. Tato čtvrtá oblast odpovídá šesté oblasti české; jsou to trati přirozeně souvisící na západ a východ se střední linií Čáslav-Znojmo, jež je jejich základem. Hranici oblasti třetí proti Slovensku jsou stanice Vlárský průsmyk, Skalice, Holíč, Břeclava; oblast čtvrtá hraničí se šestou oblastí českou ve stanicích Svitavy, Žďár na Moravě, Jihlava, Kostelec-Cejl.

Velikostní vztahy těchto oblastí jsou tyto (počítáno pro rok 1921): délka železniční sítě první oblasti české jest 261 km (t. j. 1·9% sítě úhrnné, 3·64% sítě české), oblastí druhé 784 km (5·7%, 10·94%), třetí 1071 km (7·79%, 14·94%), čtvrté 1988 km (14·45%, 27·74%), páté 2299 km (16·71%, 32·08%), šesté 764 km (5·55% sítě úhrnné, 10·66% sítě moravsko-slezské), první oblasti moravské 151 km (1·1%, 5·23%), druhé 990 km (7·20%, 34·28%), třetí 1386 km (10·07%, 47·99%), čtvrté 361 km (2·62%, 12·50%). Délka sítě slovenské jest 3.144 km (22·86% sítě úhrnné), délka železničních tratí Podkarpatské Rusi 558 km (4·06% sítě úhrnné). Nesouhlas mezi délkou sítě v roce 1921 a v letech předchozích vysvětluje se tím, že v roce 1921 byly čítány trati nově provozu odevzdané (Nýřany-Heřmanova Huť, Heřmanův Městec-Prachovice, Nemošice-Koryčany, trati na Hlučínsku, Čadca-Makov, Šurany-Levice,⁴⁾ Užhorod-Antalovce).

Zpracování materiálu pro jednotlivé oblasti a úhrny pro Čechy a Moravu se Slezskem podáno jest v tabulkách 2—15, jednak znázorněno na diagramech čís. 1 a 2. Diagram čís. 1 znázorňuje stav frekvence pravidelných vlaků v jednotlivých letech, dle zemí a pro republiku, diagram čís. 2 srovnává frekvenci pravidelných vlaků v jednotlivých oblastech Čech i Moravy v r. 1921, přihlížejí k oblastem podobným. Srovnávány zde oblasti hlavních měst, oblasti průmyslové, obě oblasti Českomoravské vysočiny mezi sebou, dvě převážně agrární oblasti Čech a Moravy s pátou oblastí Čech.

⁴⁾ Trati Čadca-Makov a Šurany-Levice byly provozu již od roku 1916, takže nesouhlas je pouze mezi rokem 1914 a léty následujícími.

Tab. 2. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v Čechách. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin <i>pravidelných</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě Čech v letech								Denní frekvenci skupin <i>veškerých</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě Čech v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 — 2	20	0·28	67	0·94	126	1·76	13	0·18	20	0·28	67	0·94	115	1·61	13	0·18
3 — 4	273	3·82	1.386	19·39	2.206	30·86	346	4·83	212	2·97	1.368	19·14	2.176	30·44	303	4·23
5 — 6	1.380	19·30	2.423	33·89	1.674	23·42	1.602	22·35	999	13·97	2.251	31·49	1.611	22·54	1.144	15·96
7 — 8	1.059	14·81	1.074	15·02	1.351	18·90	1.287	17·96	1.066	14·91	1.089	15·23	1.362	19·06	1.432	19·98
9 — 10	1.099	15·37	494	6·91	518	7·25	1.205	16·81	1.052	14·71	626	8·76	544	7·61	967	13·49
11 — 12	972	13·60	937	13·11	575	8·04	644	8·99	1.059	14·81	656	9·18	529	7·40	785	10·95
13 — 14	320	4·48	265	3·71	330	4·62	643	8·97	566	7·92	494	6·91	369	5·16	726	10·13
15 — 16	248	3·47	180	2·52	228	3·19	290	4·05	312	4·36	240	3·36	267	3·73	391	5·45
17 — 18	5	7·30	131	1·83	67	0·93	380	5·30	468	6·55	151	2·11	76	1·06	240	3·35
19 — 20	513	7·18	112	1·57	50	0·70	304	4·24	336	4·70	127	1·77	61	0·85	362	5·05
21 — 22	187	2·62	19	0·26	16	0·22	90	1·26	348	4·87	4	0·05	16	0·22	175	2·44
23 — 24	171	2·39	43	0·60	4	0·05	107	1·49	222	3·11	15	0·21	19	0·26	170	2·37
25 — 26	101	1·41	13	0·18	2	0·03	30	0·42	175	2·45	28	0·39	2	0·03	10	0·15
27 — 28	39	0·55	—	—	—	—	27	0·38	23	0·32	28	0·39	—	—	70	0·98
29 — 30	41	0·57	3	0·04	2	0·03	27	0·38	64	0·90	2	0·03	—	—	106	1·48
31 — 35	196	2·74	—	—	—	—	103	1·44	63	0·88	1	0·01	2	0·03	146	2·04
36 — 40	—	—	—	—	—	—	28	0·39	105	1·47	—	—	—	—	62	0·87
41 — 50	6	0·08	—	—	—	—	39	0·54	56	0·78	—	—	—	—	62	0·87
51 — 75	—	—	2	0·03	—	—	—	—	1	0·01	2	0·03	—	—	1	0·01
přes 75	2	0·03	—	—	—	—	2	0·02	2	0·03	—	—	—	—	2	0·02
	7.149	100	7.149	100	7.149	100	7.167	100	7.149	100	7.149	100	7.149	100	7.167	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 3. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v I. oblasti Čech. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin <i>pravidelných</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě I. oblasti Čech v letech								Denní frekvenci skupin <i>veškerých</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě I. oblasti Čech v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 — 2	20	7·66	20	7·66	20	7·66	—	—	20	7·66	20	7·66	20	7·66	—	—
3 — 4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5 — 6	—	—	—	—	41	15·71	20	7·66	—	—	—	—	41	15·71	20	7·66
7 — 8	—	—	38	14·56	—	—	—	—	—	—	38	14·56	—	—	—	—
9 — 10	—	—	—	—	56	21·46	—	—	—	—	—	—	53	20·31	—	—
11 — 12	22	8·43	91	34·87	28	10·73	—	—	—	—	61	23·37	3	1·15	—	—
13 — 14	—	—	—	—	53	20·31	22	8·43	—	—	13	4·98	81	31·04	—	—
15 — 16	16	6·13	—	—	60	22·99	23	8·81	38	14·56	17	6·52	60	22·99	16	6·13
17 — 18	—	—	27	10·35	—	—	—	—	—	—	27	10·35	—	—	9	3·45
19 — 20	28	10·73	60	22·99	—	—	30	11·51	—	—	60	22·99	—	—	15	5·75
21 — 22	11	4·22	—	—	1	0·38	55	21·07	28	10·73	—	—	1	0·38	—	—
23 — 24	52	19·92	22	8·43	—	—	41	15·71	20	7·66	—	—	—	—	35	13·41
25 — 26	—	—	—	—	—	—	—	—	17	6·52	3	1·15	—	—	—	—
27 — 28	15	5·75	—	—	—	—	4	1·53	19	7·28	19	7·28	—	—	45	17·24
29 — 30	—	—	1	0·38	—	—	27	10·35	22	8·43	—	—	—	—	32	12·26
31 — 35	91	34·87	—	—	2	0·76	—	—	12	4·60	1	0·38	2	0·76	4	1·54
36 — 40	—	—	—	—	—	—	4	1·53	28	10·73	—	—	—	—	26	9·96
41 — 50	4	1·53	—	—	—	—	33	12·64	54	20·69	—	—	—	—	56	21·46
51 — 75	—	—	2	0·76	—	—	—	—	1	0·38	2	0·76	—	—	1	0·38
přes 75	2	0·76	—	—	—	—	2	0·76	2	0·76	—	—	—	—	2	0·76
	261	100	261	100	261	100	261	100	261	100	261	100	261	100	261	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 4. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v II. oblasti Čech. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin <i>pravidelných</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě II. oblasti Čech v letech								Denní frekvenci skupin <i>veškerých</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě II. oblasti Čech v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1—2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3—4	—	—	79	10·07	137	17·47	28	3·57	—	—	79	10·07	137	17·47	28	3·57
5—6	68	8·67	227	28·95	266	33·93	167	21·30	41	5·23	227	28·95	266	33·93	167	21·30
7—8	136	17·35	206	26·28	140	17·86	148	18·88	117	14·92	206	26·28	140	17·86	148	18·88
9—10	157	20·03	33	4·21	101	12·88	147	18·75	120	15·31	33	4·21	101	12·88	147	18·75
11—12	99	12·63	143	18·24	104	13·26	50	6·38	166	21·18	143	18·24	104	13·26	50	6·38
13—14	—	—	29	3·70	22	2·82	27	3·45	16	2·04	29	3·70	22	2·82	27	3·45
15—16	17	2·17	—	—	8	1·02	52	6·63	7	0·89	—	—	8	1·02	52	6·63
17—18	7	0·89	39	4·98	—	—	75	9·57	17	2·17	39	4·98	—	—	75	9·57
19—20	68	8·67	22	2·81	—	—	84	10·71	46	5·87	22	2·81	—	—	84	10·71
21—22	36	4·59	—	—	—	—	—	—	36	4·59	—	—	—	—	—	—
23—24	89	11·35	—	—	4	0·51	4	0·51	74	9·45	—	—	4	0·51	4	0·51
25—26	48	6·12	4	0·51	2	0·25	—	—	85	10·84	4	0·51	2	0·25	—	—
27—28	—	—	—	—	—	—	2	0·25	—	—	—	—	—	—	2	0·25
29—30	39	4·98	2	0·25	—	—	—	—	31	3·95	2	0·25	—	—	—	—
31—35	18	2·30	—	—	—	—	—	—	12	1·53	—	—	—	—	—	—
36—40	—	—	—	—	—	—	—	—	14	1·78	—	—	—	—	—	—
41—50	2	0·25	—	—	—	—	—	—	2	0·25	—	—	—	—	—	—
51—75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	784	100	784	100	784	100	784	100	784	100	784	100	784	100	784	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 5. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v III. oblasti Čech. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin <i>pravidelných</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě III. oblasti Čech v letech								Denní frekvenci skupin <i>veškerých</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě III. oblasti Čech v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1—2	—	—	3	0·28	58	5·42	3	0·28	—	—	3	0·28	47	4·39	3	0·28
3—4	—	—	113	10·55	156	14·57	—	—	—	—	113	10·55	145	13·54	—	—
5—6	—	—	471	43·97	345	32·21	44	4·12	—	—	425	39·68	281	26·24	38	3·55
7—8	164	15·31	312	29·13	416	38·84	270	25·21	89	8·31	294	27·46	474	44·26	141	13·17
9—10	352	32·87	59	5·51	16	1·49	252	23·53	283	26·42	116	10·83	37	3·45	204	19·05
11—12	274	25·58	92	8·60	80	7·47	218	20·35	287	26·80	60	5·60	87	8·12	209	19·52
13—14	131	12·23	9	0·84	—	—	121	11·29	171	15·97	48	4·48	—	—	287	26·80
15—16	13	1·21	12	1·12	—	—	57	5·32	82	7·66	12	1·12	—	—	67	6·25
17—18	71	6·64	—	—	—	—	33	3·08	34	3·17	—	—	—	—	36	3·36
19—20	26	2·43	—	—	—	—	44	4·12	14	1·31	—	—	—	—	18	1·68
21—22	36	3·36	—	—	—	—	4	0·37	56	5·23	—	—	—	—	43	4·01
23—24	4	0·37	—	—	—	—	—	—	55	5·13	—	—	—	—	—	—
25—26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27—28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29—30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31—35	—	—	—	—	—	—	25	2·33	—	—	—	—	—	—	25	2·33
36—40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41—50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51—75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1.071	100	1.071	100	1.071	100	1.071	100	1.071	100	1.071	100	1.071	100	1.071	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 6. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v IV. oblasti Čech. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin <i>pravidelných</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě IV. oblasti Čech v letech								Denní frekvenci skupin <i>veškerých</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě IV. oblasti Čech v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1—2	—	—	—	—	4	0·20	—	—	—	—	—	—	4	0·20	—	—
3—4	139	7·02	286	14·44	534	26·97	147	7·39	96	4·85	286	14·45	523	26·41	122	6·14
5—6	358	18·08	714	35·06	465	23·49	380	19·12	283	14·29	697	35·20	476	24·04	291	14·64
7—8	198	10·00	228	11·51	395	19·95	242	12·17	205	10·35	221	11·16	395	19·95	316	15·90
9—10	259	13·08	291	14·70	214	10·82	267	13·43	223	11·26	315	15·91	214	10·82	195	9·81
11—12	311	15·71	269	13·59	238	12·02	188	9·46	401	20·25	159	8·03	153	7·73	233	11·72
13—14	79	3·99	83	4·19	44	2·22	253	12·73	133	6·72	183	9·24	94	4·75	250	12·58
15—16	108	5·45	60	3·03	54	2·73	95	4·78	105	5·30	35	1·77	69	3·49	73	3·67
17—18	174	8·79	—	—	2	0·10	121	6·09	153	7·73	35	1·77	22	1·11	114	5·73
19—20	173	8·74	30	1·52	15	0·75	136	6·84	73	3·69	30	1·52	—	—	200	10·06
21—22	44	2·22	19	0·96	15	0·75	12	0·60	149	7·53	4	0·20	15	0·75	13	0·65
23—24	22	1·11	—	—	—	—	9	0·45	26	1·31	15	0·75	15	0·75	22	1·11
25—26	53	2·68	—	—	—	—	30	1·51	62	3·13	—	—	—	—	6	0·30
27—28	15	0·76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29—30	2	0·10	—	—	—	—	—	—	11	0·56	—	—	—	—	45	2·26
31—35	45	2·27	—	—	—	—	78	3·92	39	1·97	—	—	—	—	78	3·92
36—40	—	—	—	—	—	—	24	1·21	21	1·06	—	—	—	—	24	1·21
41—50	—	—	—	—	—	—	6	0·30	—	—	—	—	—	—	6	0·30
51—75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1.980	100	1.980	100	1.980	100	1.988	100	1.980	100	1.980	100	1.980	100	1.988	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 7. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v V. oblasti Čech. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin <i>pravidelných</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě V. oblasti Čech v letech								Denní frekvenci skupin <i>veškerých</i> vlaků vykazovalo z celkové délky sítě V. oblasti Čech v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1—2	—	—	10	0·44	10	0·44	10	0·43	—	—	10	0·44	10	0·44	10	0·43
3—4	31	1·35	579	25·29	1.051	45·92	90	3·91	13	0·58	561	24·50	1.043	45·57	72	3·13
5—6	655	28·62	765	33·42	309	13·50	752	32·71	479	20·94	698	30·49	299	13·06	425	18·49
7—8	432	18·87	215	9·39	367	16·03	439	19·10	477	20·84	265	11·58	371	16·21	656	28·53
9—10	253	11·05	111	4·85	117	5·11	395	17·18	294	12·84	132	5·77	96	4·19	285	12·40
11—12	191	8·35	262	11·45	98	4·28	102	4·44	130	5·68	276	12·06	133	5·81	198	8·61
13—14	110	4·81	144	6·29	172	7·51	194	8·44	246	10·75	144	6·29	172	7·51	120	5·22
15—16	94	4·11	108	4·72	91	3·98	63	2·74	80	3·49	108	4·72	91	3·98	147	6·41
17—18	216	9·44	65	2·84	39	1·70	151	6·57	210	9·17	65	2·84	39	1·70	58	2·52
19—20	192	8·39	—	—	35	1·53	10	0·43	177	7·73	—	—	35	1·53	60	2·61
21—22	60	2·62	—	—	—	—	19	0·83	79	3·45	—	—	—	—	75	3·26
23—24	4	0·17	21	0·92	—	—	53	2·31	47	2·05	—	—	—	—	90	3·91
25—26	—	—	9	0·39	—	—	—	—	11	0·48	21	0·92	—	—	4	0·17
27—28	9	0·39	—	—	—	—	21	0·91	4	0·17	9	0·39	—	—	25	1·09
29—30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	1·00
31—35	42	1·83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	1·70
36—40	—	—	—	—	—	—	—	—	42	1·83	—	—	—	—	12	0·52
41—50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51—75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2.289	100	2.289	100	2.289	100	2.299	100	2.289	100	2.289	100	2.289	100	2.299	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 8. Rozdělení frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v VI. oblasti Čech. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci pravidelných skupin vykazovalo z celkové délky sítě VI. oblasti Čech v letech								Denní frekvenci skupin veškerých vlaků vykazovalo z celkové délky sítě VI. oblasti Čech v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 — 2	—	—	34	4·45	34	4·45	—	—	—	—	34	4·45	34	4·45	—	—
3 — 4	103	13·48	329	43·07	328	42·93	81	10·60	103	13·48	329	43·07	328	42·93	81	10·60
5 — 6	299	39·14	246	32·20	248	32·46	239	31·28	196	25·65	216	28·27	248	32·46	213	27·88
7 — 8	129	16·88	75	9·81	33	4·32	188	24·61	178	23·30	105	13·74	18	2·36	214	28·01
9 — 10	78	10·21	—	—	14	1·83	144	18·85	132	17·28	—	—	29	3·79	144	18·85
11 — 12	75	9·82	80	10·47	27	3·54	86	11·26	75	9·82	—	—	27	3·54	56	7·33
13 — 14	—	—	—	—	39	5·11	26	3·40	—	—	80	10·47	—	—	56	7·33
15 — 16	—	—	—	—	15	1·96	—	—	—	—	—	—	39	5·11	—	—
17 — 18	54	7·07	—	—	26	3·40	—	—	54	7·07	—	—	15	1·96	—	—
19 — 20	26	3·40	—	—	—	—	—	—	26	3·40	—	—	26	3·40	—	—
21 — 22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23 — 24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25 — 26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27 — 28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29 — 30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31 — 35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36 — 40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41 — 50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51 — 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	764	100	764	100	764	100	764	100	764	100	764	100	764	100	764	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 9. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 na Moravě. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin pravidelných vlaků vykazovalo z celkové délky sítě Moravy v letech								Denní frekvenci skupin veškerých vlaků vykazovalo z celkové délky sítě Moravy v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 — 2	10	0·35	14	0·49	55	1·93	—	—	—	—	—	—	35	1·23	—	—
3 — 4	16	0·56	549	19·28	680	23·88	47	1·63	3	0·10	536	18·83	590	20·72	10	0·35
5 — 6	342	12·09	600	21·07	870	30·56	322	11·15	210	7·43	584	20·51	866	30·41	126	4·36
7 — 8	464	16·41	589	20·69	387	13·59	567	19·63	441	15·59	601	21·11	402	14·12	572	19·82
9 — 10	488	17·26	321	11·29	188	6·60	421	14·58	442	15·63	272	9·55	209	7·34	451	15·61
11 — 12	381	13·47	229	8·04	201	7·07	306	10·59	352	12·45	172	6·04	210	7·38	292	10·11
13 — 14	212	7·50	139	4·88	39	1·37	347	12·02	289	10·21	170	5·98	99	3·48	438	15·17
15 — 16	266	9·40	70	2·46	219	7·69	284	9·83	285	10·08	115	4·04	113	3·97	183	6·34
17 — 18	39	1·38	38	1·33	15	0·53	109	3·77	113	4·00	64	2·26	115	4·04	144	4·99
19 — 20	125	4·42	19	0·67	29	1·02	115	3·98	113	4·00	34	1·19	15	0·53	227	7·86
21 — 22	134	4·74	15	0·53	49	1·72	129	4·47	151	5·34	30	1·05	78	2·74	81	2·80
23 — 24	9	0·32	88	3·09	82	2·88	62	2·15	67	2·37	—	—	29	1·02	130	4·50
25 — 26	151	5·34	143	5·02	13	0·46	58	2·01	142	5·02	75	2·63	53	1·86	31	1·07
27 — 28	121	4·28	13	0·46	—	—	62	2·15	61	2·16	49	1·72	13	0·46	31	1·07
29 — 30	50	1·77	—	—	—	—	21	0·73	108	3·82	125	4·39	—	—	51	1·77
31 — 35	—	—	—	—	—	—	13	0·45	8	0·28	—	—	—	—	72	2·49
36 — 40	—	—	—	—	—	—	5	0·17	8	0·28	—	—	—	—	24	0·83
41 — 50	—	—	—	—	—	—	—	—	15	0·53	—	—	—	—	5	0·17
51 — 75	20	0·71	20	0·70	20	0·70	20	0·69	20	0·71	20	0·70	20	0·70	20	0·69
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2.828	100	2.847	100	2.847	100	2.888	100	2.828	100	2.847	100	2.847	100	2.888	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 10. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v I. oblasti Moravy. — Veškerá data vztahují se na jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci pravidelných vlaků vykazovalo z celkové délky sítě I. oblasti Moravy v letech								Denní frekvenci skupin veškerých vlaků vykazovalo z celkové délky sítě I. oblasti Moravy v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1—2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3—4	—	—	—	—	18	11·92	—	—	—	—	9	5·96	—	—	—	—
5—6	9	5·96	49	32·45	56	37·08	—	—	—	—	31	20·53	49	32·45	—	—
7—8	—	—	—	—	3	1·99	—	—	—	—	18	11·92	3	1·99	—	—
9—10	18	11·92	37	24·50	9	5·96	27	17·88	—	—	3	1·99	—	—	—	—
11—12	21	13·91	15	9·94	39	25·83	20	13·25	—	—	—	—	54	35·76	3	1·99
13—14	3	1·99	10	6·62	9	5·96	28	18·54	24	15·89	41	27·15	19	12·58	35	23·18
15—16	45	29·80	26	17·22	17	11·26	21	13·91	18	11·92	—	—	3	1·99	—	—
17—18	—	—	—	—	—	—	—	—	36	23·84	26	17·22	23	15·23	3	1·99
19—20	—	—	14	9·27	—	—	—	—	9	5·96	23	15·23	—	—	32	21·19
21—22	11	7·28	—	—	—	—	6	3·97	9	5·96	—	—	—	—	23	15·23
23—24	4	2·65	—	—	—	—	26	17·22	11	7·29	—	—	—	—	6	3·97
25—26	17	11·26	—	—	—	—	23	15·23	4	2·65	—	—	—	—	12	7·95
27—28	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1·99	—	—	—	—	14	9·27
29—30	23	15·23	—	—	—	—	—	—	14	9·27	—	—	—	—	23	15·23
31—35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36—40	—	—	—	—	—	—	—	—	8	5·30	—	—	—	—	—	—
41—50	—	—	—	—	—	—	—	—	15	9·93	—	—	—	—	—	—
51—75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	151	100	151	100	151	100	151	100	151	100	151	100	151	100	151	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 11. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v II. oblasti Moravy. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin pravidelných vlaků vykazovalo z celkové délky sítě II. oblasti Moravy v letech								Denní frekvenci skupin veškerých vlaků vykazovalo z celkové délky sítě II. oblasti Moravy v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1—2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3—4	13	1·36	133	13·93	199	20·84	—	—	—	—	110	11·53	199	20·84	—	—
5—6	56	5·86	257	26·91	319	33·40	142	14·34	15	1·57	263	27·54	302	31·62	38	3·84
7—8	150	15·71	202	21·15	167	17·49	281	28·38	144	15·08	209	21·89	147	15·39	252	25·46
9—10	221	23·14	127	13·30	34	3·56	161	16·26	155	16·23	104	10·89	61	6·40	214	21·62
11—12	220	23·04	65	6·81	44	4·61	63	6·36	201	21·05	45	4·71	22	2·30	65	6·58
13—14	50	5·24	3	0·31	29	3·04	94	9·49	88	9·21	39	4·08	61	6·40	143	14·44
15—16	66	6·91	18	1·90	33	3·45	15	1·52	102	10·68	24	2·51	10	1·05	15	1·52
17—18	29	3·04	15	1·57	15	1·57	34	3·44	39	4·08	—	—	23	2·40	27	2·73
19—20	15	1·57	5	0·52	—	—	47	4·75	21	2·20	11	1·15	15	1·57	31	3·13
21—22	15	1·57	15	1·57	—	—	5	0·51	22	2·30	30	3·14	—	—	13	1·31
23—24	5	0·52	39	4·08	82	8·59	10	1·01	48	5·03	—	—	29	3·04	34	3·43
25—26	36	3·77	43	4·50	13	1·36	17	1·72	29	3·04	75	7·85	53	5·54	10	1·01
27—28	32	3·35	13	1·36	—	—	62	6·26	12	1·26	—	—	13	1·36	14	1·41
29—30	27	2·83	—	—	—	—	21	2·12	51	5·34	25	2·62	—	—	13	1·31
31—35	—	—	—	—	—	—	13	1·31	8	0·84	—	—	—	—	72	7·27
36—40	—	—	—	—	—	—	5	0·51	—	—	—	—	—	—	24	2·42
41—50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	0·50
51—75	20	2·09	20	2·09	20	2·09	20	2·02	20	2·09	20	2·09	20	2·09	20	2·02
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	955	100	955	100	955	100	990	100	955	100	955	100	955	100	990	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 12. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v III. oblasti Moravy. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvence skupin pravidelných vlaků vykazovalo z celkové délky sítě III. oblasti Moravy v letech								Denní frekvence skupin veškerých vlaků vykazovalo z celkové délky sítě III. oblasti Moravy v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1—2	—	—	14	1·01	20	1·45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3—4	3	0·22	291	21·09	296	21·45	37	2·67	3	0·22	292	21·16	261	18·91	—	—
5—6	198	14·55	190	13·77	445	32·25	143	10·32	142	10·43	197	14·27	428	31·02	67	4·83
7—8	211	15·50	364	26·38	217	15·72	167	12·05	194	14·25	340	24·64	252	18·26	202	14·57
9—10	201	14·77	157	11·38	145	10·51	148	10·68	214	15·72	165	11·96	148	10·72	172	12·41
11—12	140	10·29	120	8·69	107	7·75	223	16·09	151	11·09	127	9·20	134	9·71	198	14·29
13—14	147	10·80	46	3·33	1	0·07	144	10·39	154	11·32	61	4·42	8	0·58	168	12·12
15—16	155	11·39	26	1·88	100	7·25	248	17·89	165	12·12	11	0·80	100	7·25	168	12·12
17—18	10	0·73	23	1·67	—	—	75	5·41	38	2·79	38	2·75	—	—	114	8·23
19—20	41	3·01	—	—	—	—	39	2·81	45	3·31	—	—	—	—	135	9·74
21—22	68	5·00	—	—	49	3·55	118	8·51	60	4·41	—	—	49	3·55	45	3·25
23—24	—	—	49	3·55	—	—	26	1·88	8	0·59	—	—	—	—	90	6·49
25—26	98	7·20	100	7·25	—	—	18	1·30	98	7·21	—	—	—	—	9	0·65
27—28	89	6·54	—	—	—	—	—	—	46	3·38	49	3·55	—	—	3	0·22
29—30	—	—	—	—	—	—	—	—	43	3·16	100	7·25	—	—	15	1·08
31—35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36—40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41—50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51—75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1.361	100	1.380	100	1.380	100	1.386	100	1.361	100	1.380	100	1.380	100	1.386	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 13. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v IV. oblasti Moravy. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvence skupin pravidelných vlaků vykazovalo z celkové délky sítě IV. oblasti Moravy v letech								Denní frekvence skupin veškerých vlaků vykazovalo z celkové délky sítě IV. oblasti Moravy v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%	km	%
0*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1—2	10	2·77	—	—	35	9·70	—	—	—	—	—	—	35	9·70	—	—
3—4	—	—	125	34·63	167	46·26	10	2·77	—	—	125	34·63	130	36·01	10	2·77
5—6	79	21·88	104	28·81	50	13·85	37	10·25	53	14·68	93	25·76	87	24·10	21	5·82
7—8	103	28·53	23	6·37	—	—	119	32·96	103	28·53	34	9·42	—	—	118	32·69
9—10	48	13·30	—	—	—	—	85	23·55	73	20·22	—	—	—	—	65	18·01
11—12	—	—	29	8·03	11	3·05	—	—	—	—	—	—	—	—	26	7·20
13—14	12	3·33	80	22·16	—	—	81	22·44	23	6·37	29	8·03	11	3·05	92	25·48
15—16	—	—	—	—	69	19·11	—	—	—	—	80	22·16	—	—	—	—
17—18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69	19·11	—	—
19—20	69	19·11	—	—	29	8·03	29	8·03	38	10·53	—	—	—	—	29	8·03
21—22	40	11·08	—	—	—	—	—	—	60	16·62	—	—	29	8·03	—	—
23—24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25—26	—	—	—	—	—	—	—	—	11	3·05	—	—	—	—	—	—
27—28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29—30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31—35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36—40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41—50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51—75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	361	100	361	100	361	100	361	100	361	100	361	100	361	100	361	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 14. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 na Slovensku. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin pravidelných vlaků vykazovalo z celkové délky sítě Slovenska v letech								Denní frekvenci skupin veškerých vlaků vykazovalo z celkové délky sítě Slovenska v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰
0*)	—	—	—	—	—	—	8	0·25	—	—	—	—	—	—	—	—
1—2	—	—	64	2·04	680	21·63	21	0·67	—	—	64	2·04	680	21·63	5	0·16
3—4	155	5·08	1.100	34·99	721	22·93	280	8·91	155	5·08	1.100	34·99	721	22·93	280	8·91
5—6	839	27·52	893	28·40	852	27·10	902	28·69	798	26·17	893	28·40	852	27·10	878	27·93
7—8	434	14·24	384	12·21	458	14·58	602	19·15	453	14·86	384	12·21	398	12·66	634	20·17
9—10	381	12·50	252	8·02	212	6·71	422	13·42	345	11·32	234	7·44	127	4·04	310	9·86
11—12	350	11·48	180	5·73	19	0·63	356	11·32	350	11·48	59	1·88	153	4·87	354	11·26
13—14	215	7·05	122	3·88	95	3·02	186	5·92	243	7·97	160	5·09	57	1·81	230	7·32
15—16	163	5·35	45	1·43	46	1·46	113	3·60	193	6·33	140	4·44	49	1·56	180	5·72
17—18	234	7·67	3	0·09	61	1·94	67	2·13	234	7·67	9	0·29	52	1·65	86	2·73
19—20	57	1·87	43	1·37	—	—	62	1·97	57	1·87	32	1·01	55	1·75	62	1·97
21—22	—	—	58	1·84	—	—	24	0·76	—	—	55	1·75	—	—	8	0·25
23—24	84	2·75	—	—	—	—	69	2·20	84	2·75	14	0·46	—	—	64	2·04
25—26	8	0·26	—	—	—	—	18	0·57	8	0·26	—	—	—	—	23	0·73
27—28	101	3·31	—	—	—	—	—	—	92	3·02	—	—	—	—	16	0·51
29—30	11	0·36	—	—	—	—	6	0·19	20	0·66	—	—	—	—	6	0·19
31—35	17	0·56	—	—	—	—	8	0·25	17	0·56	—	—	—	—	8	0·25
36—40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41—50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51—75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	3.049	100	3.144	100	3.144	100	3.144	100	3.049	100	3.144	100	3.144	100	3.144	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Tab. 15. Rozdělení denní frekvence pravidelných a veškerých vlaků v letech 1914, 1916, 1918, 1921 v Podkarpatské Rusi. — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád jmenovaných let.

Skupiny vlaků	Denní frekvenci skupin pravidelných vlaků vykazovalo z celkové délky sítě Podkarpatské Rusi v letech								Denní frekvenci skupin veškerých vlaků vykazovalo z celkové délky sítě Podkarpatské Rusi v letech							
	1914		1916		1918		1921		1914		1916		1918		1921	
	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰	km	‰
0*)	—	—	4	0·75	4	0·75	—	—	—	—	4	0·75	4	0·75	—	—
1—2	—	—	102	18·99	146	27·19	39	6·99	—	—	102	18·99	146	27·19	39	6·99
3—4	71	13·22	117	21·79	254	47·30	233	41·76	71	13·22	117	21·79	254	47·30	202	36·20
5—6	78	14·53	233	43·39	133	24·76	112	20·07	78	14·53	233	43·39	133	24·76	143	25·63
7—8	124	23·09	81	15·08	—	—	152	27·24	124	23·09	81	15·08	—	—	142	25·45
9—10	122	22·72	—	—	—	—	—	—	122	22·72	—	—	—	—	10	1·79
11—12	78	14·53	—	—	—	—	22	3·94	78	14·53	—	—	—	—	22	3·94
13—14	64	11·91	—	—	—	—	—	—	64	11·91	—	—	—	—	—	—
15—16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17—18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19—20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21—22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23—24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25—26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27—28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29—30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31—35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36—40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41—50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51—75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
přes 75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	537	100	537	100	537	100	558	100	537	100	537	100	537	100	558	100

*) U tratí, jež nebyly v provozu pravidelných vlaků nebo vůbec v provozu.

Rozbor tohoto zdánlivě různorodého sledu čísel není nesnadný, stanovíme-li mu určitý směr a určité, ne příliš široké hranice. Předem je jisto, že maximum řady, tedy její modus (nejčastější hodnota) nemůže být jediným charakteristickým znakem pro celou oblast v určitém roce. Usuzovati z maxima na celou oblast jest leckdy, byť jen zdánlivě, absurdní; většina maxim oblastí úhrnných i jednotlivých vztahuje se na skupinu 5—6, což jest zajisté velmi slabá doprava, zejména pozorujeme-li ji pod zorným úhlem diváka žijícího v centru dopravním. Přehlízíme veliké trati provinciální, na nichž hospodářský život nevynutil si dosud dopravu silnější a jichž slabá frekvence stává se maximem proto, že absolutní a tedy i relativní délka trati hustěji frekventovaných jest třeba jen o něco menší. Ale právě proto jedna skupina nemůže být charakteristická; k posouzení oblastí je třeba uvažovati řadu několika skupin najednou a posouditi vzájemný poměr těchto »vyšších« skupin. Hledě k všeobecnému názoru na frekvenci dopravy, jež ovšem je silně relativní dle potřeb pozorovatele, byly skupiny sloučeny v následující »stupně«: 1. Doprava slabá, skupiny 1—2, 3—4; 2. doprava prostřední, skupiny 5—6, 7—8, 9—10; 3. doprava silná, skupiny 11—12, 13—14, 15—16, 17—18, 19—20; 4. doprava vysoká, zbytek. Nebylo tedy přihlíženo ke skupině 0 (žádné vlaky pravidelné nebo žádný provoz), jež znamená pouze malé procento v roce 1921 na Slovensku a v obou válečných letech na Podkarpatské Rusi. Hledě k tomuto rozdělení byly jednotlivé stupně rozděleny následovně (dle procent):

Tab. 16. Rozdělení denní frekvence pravidelných vlaků v jednotlivých oblastech a v úhrnech oblastí provedené dle stupňů (v ‰). — Veškerá data vztahují se na letní jízdní řád let zjištění.

Oblasti a vyšší celky	Stupeň 1.				Stupeň 2.				Stupeň 3.				Stupeň 4.			
	1914	1916	1918	1921	1914	1916	1918	1921	1914	1916	1918	1921	1914	1916	1918	1921
Čechy I.	7.66	7.66	7.66	—	—	14.56	37.17	7.66	25.29	67.11	54.03	28.75	61.05	9.57	1.14	63.59
II.	—	10.07	17.47	3.57	46.05	59.44	64.67	58.93	24.36	29.73	17.10	36.74	29.59	0.76	0.76	0.76
III.	—	10.83	19.99	0.28	48.18	78.61	72.54	52.86	48.09	10.56	7.47	44.16	3.73	—	—	2.70
IV.	7.02	14.45	27.17	7.39	31.16	62.28	54.26	44.72	42.68	22.33	17.82	39.90	9.14	0.95	0.75	7.99
V.	1.35	25.73	46.36	4.34	58.54	47.66	34.64	68.99	35.10	25.30	19.00	22.62	5.01	1.31	—	4.05
VI.	13.48	47.52	47.38	10.60	66.23	42.01	38.61	74.74	20.29	10.47	14.01	14.66	—	—	—	—
úhrn	4.10	20.33	32.62	5.01	49.48	55.82	49.57	57.12	36.03	22.74	17.48	31.55	10.39	1.11	0.33	6.32
Morava I.	—	—	11.92	—	17.88	56.95	45.03	17.88	45.70	43.05	43.05	45.70	36.42	—	—	36.42
II.	1.36	13.93	20.84	—	44.71	61.36	54.45	58.98	39.80	11.11	12.67	25.56	14.13	13.60	12.04	15.46
III.	0.22	22.10	22.90	2.67	44.82	51.53	58.48	33.05	36.22	15.57	15.07	52.59	18.74	10.80	3.55	11.69
IV.	2.77	34.63	55.96	2.77	63.71	35.18	13.85	66.76	22.44	30.19	30.19	30.47	11.08	—	—	—
úhrn	0.91	19.77	25.81	1.63	45.76	53.05	50.75	45.36	36.17	17.38	17.68	40.19	17.16	9.80	5.76	12.82
Slovensko	5.08	37.03	44.56	9.58	54.26	48.63	48.39	61.26	33.42	12.50	7.05	24.94	7.24	1.84	—	3.97
Podkarpatská Rus	13.22	40.78	74.49	48.65	60.34	58.47	24.76	47.31	26.44	—	—	3.94	—	—	—	—
Republika úhrnem	4.02	24.85	35.59	7.12	50.21	53.70	48.57	55.21	35.07	18.37	14.43	30.72	10.70	3.04	1.38	6.89

Tato tabulka zpravuje nás o geografickém rozšíření jednotlivých stupňů dopravy v letech normálních i válečných: Doprava slabá je v normálních dobách dopravou místních drah krajín odlehlých, nebo podřadných tratí pohraničních, ale také dopra-

vou tratí, jež slouží v první řadě provozu nákladnímu. Takovou tratí byla na př. v roce 1914 trať Smíchov-Hostivice, nákladní trať Buštěhradské dráhy, jinak úplně rovnocenná hlavní její trati. Rozšíření dopravy slabé v roce 1914 bylo, jak z tabulky viděti, nepatrné, doba válečná, nejvíce ovšem rok 1918, učinila ji charakteristickou pro větší či menší procento železniční sítě ve všech oblastech s výjimkou oblastí hlavních měst. V 5—6 oblastí Čech, ve 4 oblastech Moravy, na Slovensku okrouhle polovinu, v Podkarpatské Rusi téměř třem čtvrtinám železniční sítě bylo vnuceno toto přirozené minimum dopravy, jeden nebo dva vlaky denně jedním směrem. Dlužno ovšem připomenouti, že v Podkarpatské Rusi na průchodních tratích byla sice větší doprava vlaků, avšak ryze vojenských, jež nebyly počítány. Zda-li toto omezení dopravy nastalo v uvedených oblastech hlavně v důsledku podvázání života hospodářského organismu či pro nemohoucnost železniční správy opatření příslušný materiál, je ovšem nesnadno rozhodnouti. Rok 1921 v protívě k r. 1914 slabou dopravu spíše rozšířil, než omezil, v Podkarpatské Rusi toto rozšíření bije do očí. Jest to důsledkem toho, že dopravně-geografický charakter této oblasti jako průchodu z Maďarska do Polska, jeví se v číslech roku 1914, nemohl se v roce 1921 dosud uplatnit.

Stupeň druhý a částečně třetí jest dopravou převážného počtu drah místních v technickém smyslu, tedy sloužících zájmům pouze určité úzké oblasti, a dopravou většiny tratí prvního řádu, tedy spojnic důležitých dopravních středisek a tratí vedoucích ke hranicím, s rychlíkovou dopravou i bez ní. Stupeň čtvrtý jest omezen na některé průchodní trati spojující důležité oblasti vnitrostátní a průchodní linie mezinárodní, nebo na části těchto tratí v okolí velkých středisk, ale může býti i dopravou tratí místních v oblastech hustě frekventovaných, na př. na Ostravsku; konečně jest náhodnou dopravou některých tratí peážních, na př. trati Nitra-Zbehy na Slovensku a jiných. Trati s dopravou rychlíkovou nepatří ovšem nikdy do stupně dopravy prostřední. Zde přichází k platnosti nejvíce pojem oblasti; takovéto trati, místní i hlavní, vykazují v určitých oblastech dopravu silnou a rozdíl je tak značný, že doprava některé hlavní trati v oblasti jedné je prostřední, doprava místní trati v oblasti druhé však silná; s případy tohoto druhu setkáváme se při zpracování materiálu velmi často. Skupiny tvořící maxima jednotlivých oblastí v dobách normálních náleží skoro vesměs stupni dopravy prostřední, vyjímaje oblast hlavních měst a třetí oblast Moravy v roce 1921, kde maximum patří skupinám vyšším. Ale i v dobách válečných nekleslo maximum hned a všude na stupeň dopravy slabé, nýbrž namnoze až v roce 1918 a jen v oblastech nižší frekvence.

Pozorujeme-li stav oblastí českých v roce 1914, vidíme na první pohled, že doprava oblastí V. a VI. je vyvinuta ve prospěch dopravy prostřední, ve IV. oblasti ve prospěch dopravy silné, ve III. byla rovnováha obou druhů, rovněž ve II., která vykazuje třetinu tratí s dopravou vysokou. Rozšíříme-li své úvahy na rok 1921, pozorujeme značné rozšíření stupně druhého v neprospěch stupně třetího a čtvrtého; doprava v Čechách klesla nejvíce v oblasti druhé (což je následek omezení lázeňských vlaků v této oblasti), pak páté a šesté. Doprava málo stoupla pouze v okolí Prahy (první oblasti Čech). Pokud se týče Moravy, vidíme v r. 1914 analogický obraz Čech, v oblastech průmyslových a agrárních menší rozšíření dopravy prostřední ve prospěch stupňů vyšších, v oblasti Českomoravské vysočiny zjev opačný. Tato analógie není však úplná. Brno není centrem dopravy jako Praha a stupeň čtvrtý je v tomto roce rozšířen po celé Moravě, není omezen pouze na části mezinárodních tratí, nýbrž i na důležité trati místní (v revíru ostravském) a zasahuje

i v oblast IV. Druhá a třetí oblast měla přibližně dopravu stejnou. Rok 1921 není na Moravě negativní, jako v Čechách. Nesnižuje tak značně stupeň 4. Oblasti III. přináší zřejmě prospěchy (jež se jeví v přesunutí maxima na skupinu 15—16), a rovněž oblasti IV., pouze v oblasti druhé zvyšuje stupeň druhý v neprospěch třetího. Slovensko vykazovalo v roce 1914 převahu dopravy prostřední nad dopravou silnou a vysokou, jež byla omezena na části trati mezinárodní (Videň—Budapešť) a na několik tratí peážních. Rok 1921 znamená proti roku 1914 minus zcela nepatrné, zaviněné tím, že trať Bratislava—Budapešť omezením průvozní osobní dopravy na 4 mezinárodní rychlovlaky ztratila charakter stupně čís. 4. Jinak odpoutání tratí slovenských od jejich dřívějšího centra v Pešti nemělo na frekvenci osobní dopravy na Slovensku vlivu. Jedině Podkarpatská Rus, jak svrchu již podotčeno, utrpěla přesunutím dopravy stupně 3. do stupně 1.

Jestliže sledujeme, jaký vliv vykonala válka na frekvenci dotyčných tří stupňů, vidíme tento obraz: v Čechách a v první oblasti Moravy stal se její obětí stupeň čtvrtý; trati s vysokou frekvencí vlakovou přeměnily se rázem na trati s frekvencí silnou a ještě častěji prostřední. Nejlépe to vidíme v oblasti první, kde 61·05% tratí této oblasti s provozem stupně 4. v roce 1914 kleslo v roce 1918 na 1·14% (peážní trať Praha—Vinohrady), zatím co stupeň druhý, jenž v roce 1914 nepřicházel vůbec v úvahu, stoupl na 37·17% a stupeň 3. z 25·29% na 54·03%, a v oblasti druhé, kde silně frekventované trati vedoucí z Německa a z vnitrozemí k světovým lázním severozápadních Čech byly v roce 1918 již pouze tratěmi s dopravou prostřední. Druhá a třetí oblast Moravy zaujímá opět stanovisko zvláštní. Stupeň 4. nebyl zde násilím buď vůbec odstraněn, nebo nepřiměřeně restringován jako v Čechách, nýbrž ještě v roce 1916 byl téměř neztenčeně udržován a teprve v roce 1918 v oblasti III. se podstatně zmenšil. Spolupůsobil zde zajisté zvýšený hospodářský život Slezska, jednak průvozní charakter této oblasti vzhledem k obsazeným krajím Ruského Polska. Stupeň 2. byl v Čechách a na Moravě restringován nestejnou měrou v jednotlivých oblastech. Ve II., III. a IV. oblasti Čech a II. oblasti Moravy, tedy v krajích veliké hustoty sítě i vysoké frekvence, nebyl téměř zmenšen. Jest patrné, že hospodářský život těchto oblastí přece jenom vyžadoval určité minimum dopravy, pod které restringována býti nemohla. Naproti tomu v V.—VI. oblasti Čech a ve IV. oblasti Moravy bylo přes polovinu tratí s dopravou prostřední přeměněno v trati s dopravou slabou. Také III. oblast Moravy utrpěla tím způsobem, více než obdobné oblasti české a II. oblast moravská. Třetí stupeň — doprava silná — nikde se neudržela, ani v Čechách ani na Moravě; klesla nejvíce ve II. a III. oblasti Čech a ve II. oblasti Moravy.

Přihlížíme-li k účinkům války na dopravní ruch v jednotlivých zemích, utrpěla vedle Slovenska nejvíce Podkarpatská Rus. Z tabulek jest tato okolnost tak zřejmá, že netřeba dále se o tom šířiti. Také připojený diagram názorně ukazuje nepřirozený průběh frekvence vlakové na tratích Slovenska a Podkarpatské Rusi za války. Jisto je ovšem, že válkou utrpěla doprava celých bývalých Uher a to nejvíce z tratí bývalé monarchie.

Uvedené vývody mají ovšem platnost pouze pro stupně frekvence vlakové, ne však pro jednotlivé skupiny; přesuny uvnitř jednotlivých skupin daly se přirozeně jinak. Sebraný materiál dal by se ovšem zpracovati a vyčerpati ještě v jiných směrech; bylo by zajisté zajímavě sledovati vliv války a stav roku 1921 proti roku 1914

Diagram č. 1 Srovnání denní frekvence pravidelných vlaků dle zemí v letech 1914, 1918 a 1921
(Na vodorovné ose označeny jsou jednotlivé skupiny, 'na svislé % udávající rozšíření těchto skupin.)

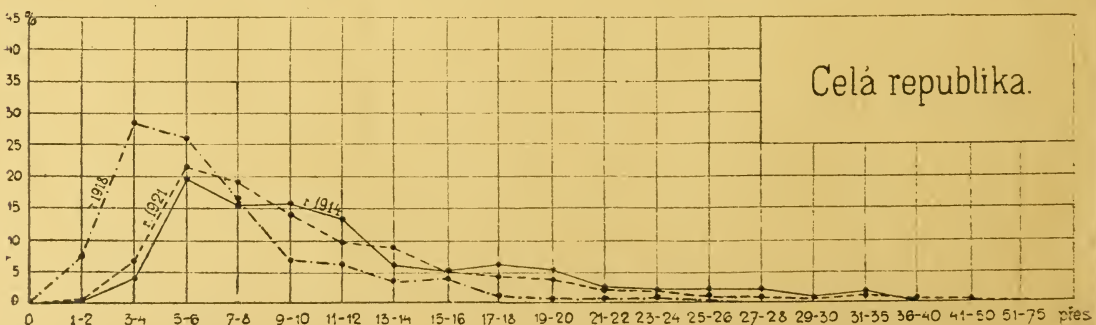
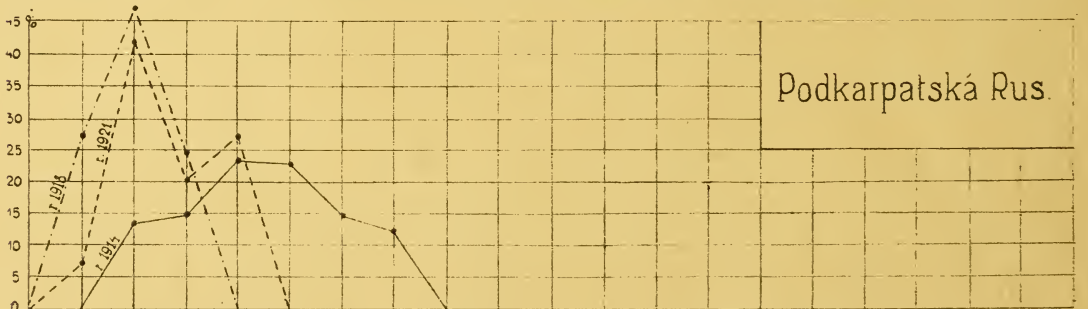
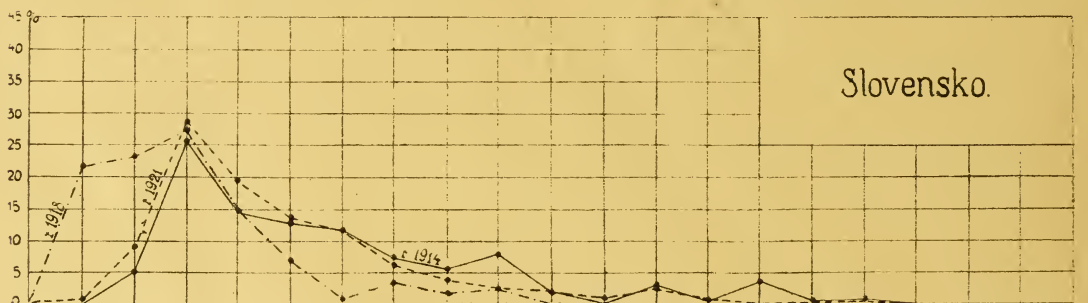
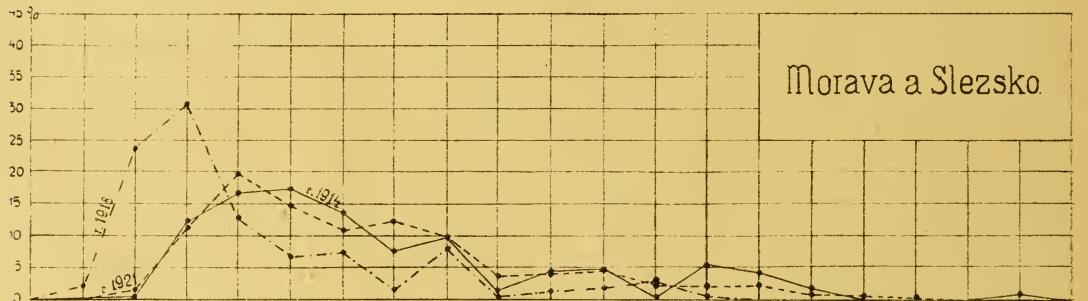
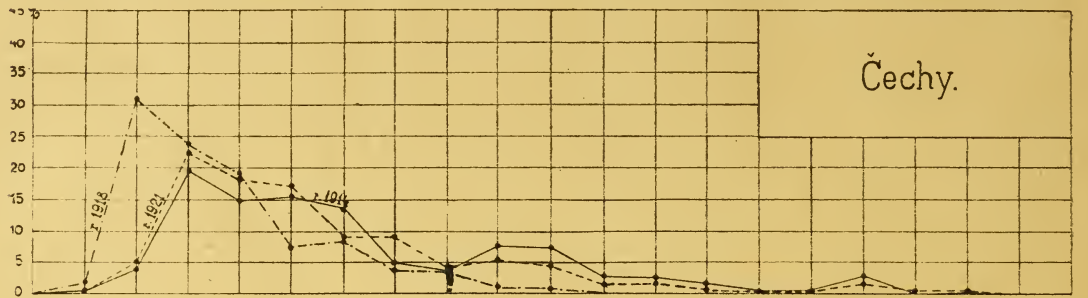
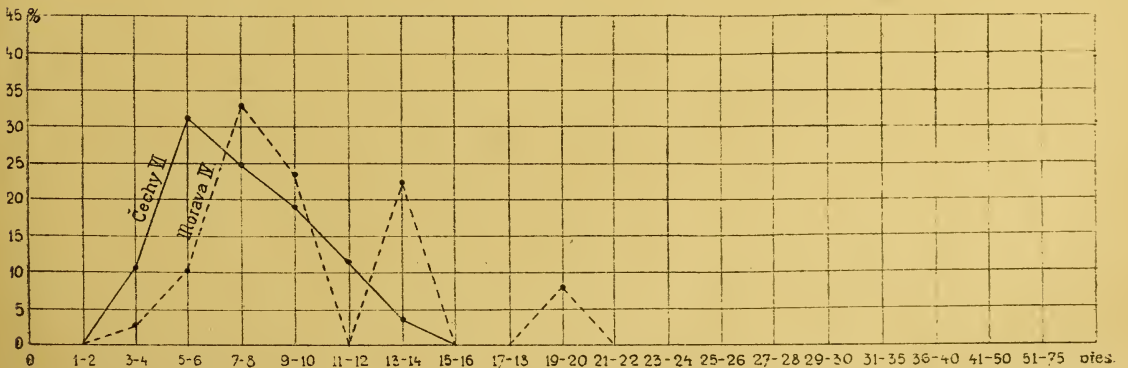
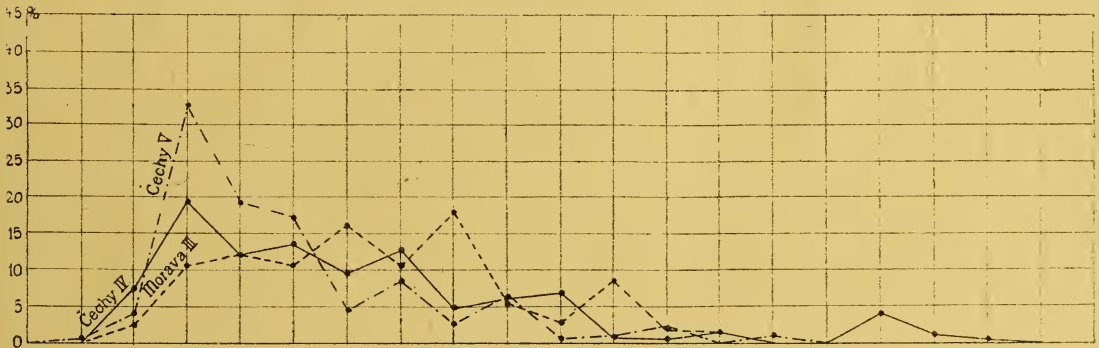
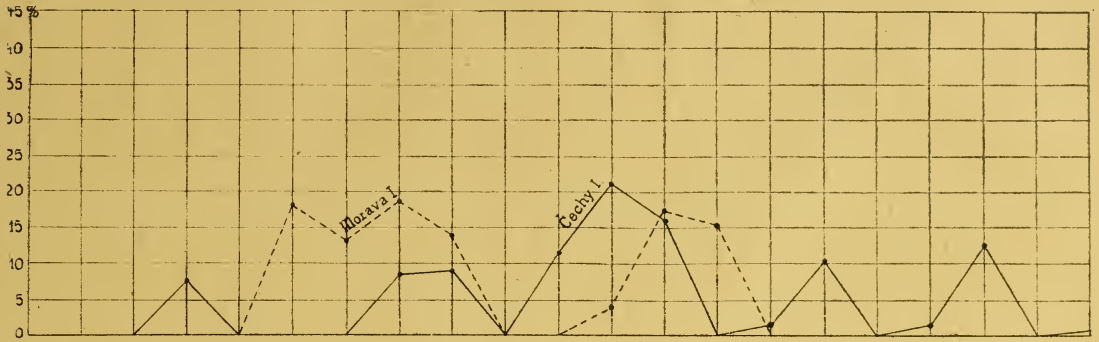

Diagram č. 2. Srovnání denní frekvence pravidelných vlaků v jednotlivých oblastech Čech a Moravy se Slezskem v roce 1921.

(Na vodorovné ose vyznačeny jsou jednotlivé skupiny, na svislé % udávající rozšíření těchto skupin.)

dle tratí rozlišených dle důležitosti uvnitř jednotlivých oblastí nebo sledovati rozšíření dopravy rychlíkové; avšak, jak bylo již podotčeno, jest směrodatna především oblast sama, neboť působí na frekvenci tratí nejenom hlavních, ale i místních. Srovnávání frekvence místních drah v Krkonoších a na Šumavě nebo v Českomoravské vysočině ukazuje jasně příklad takového vlivu. Musely by býti vzaty v úvahu ještě jiné skutečnosti a zjev by zabředl příliš do podrobnosti. Provedené seskupení však ukázalo, že mezi oblastmi jsou podstatné rozdíly, a že i válka se svou brutální tendencí podříditi vše jedinému principu nemohla tyto rozdíly odstraniti. Stanoviti přesně příčiny těchto rozdílů jest ovšem velmi nesnadno. Nejsou to zajisté pouze příčiny dopravně geografické a hospodářské (ač tyto jsou nejhlavnější), ale též kulturní a konečně i politické. Takovéto kontrasty jednotlivých oblastí neukazuje pouze stav přítomný, ale i historie. Srovnávajíce na př. jízdní řády posledních 20 let vidíme, že na některých tratích je určitá frekvence tradicionelní, na některých měnila se rychle a značně; protiklad severních a jižních Čech v té příčině opět jasně vyniká.

Uvedené závěry týkaly se pouze frekvence vlaků pravidelných. Zbývalo by ještě všimnouti si vlaků mimořádných a jejich rozšíření. Sledovati je podrobně v jednotlivých oblastech a za války bylo by pouhým opakováním myšlenkového pochodu předchozích vývodů. Jak již bylo uvedeno, rozšíření jejich není nepatrné a proto mohou působiti nejen na výši maxima, nýbrž i, což jest pravidlem, přesunutí maximum na jinou skupinu vlakovou, nejen na vyšší, nýbrž i na nižší (charakteristický příklad v třetí oblasti Moravy; maximum pro dopravu pravidelných vlaků v roce 1921 vykazuje skupina 15—16 a pro dopravu všech vlaků skupina 7—8). Provedený rozbor ukazuje na větší rozšíření vlaků mimořádných v oblastech husté frekvence, než v oblastech chudých a to pro všechna 4 léta a na největší rozšíření v letech normálních, kteréžto zjevy jsou samozřejmé.

Úplnost by vyžadovala, aby k přesnému ocenění roku 1921 byl zjištěn stav vlakové frekvence na tratích ostatních evropských států, hlavně ovšem na tratích nástupnických států Rakousko-Uherska. Příslušný úřední materiál nemohl však býti opatřen a proto doplnění v tomto směru prozatím bohužel státi se nemohlo.⁵⁾

---

⁵⁾ Možno-li se spolehnouti na údaje známého jízdního řádu »Reichskursbuch«, vydávaného říšským ministerstvem pošt v Berlíně, lze konstatovati, že mimo republiku Československou nedosáhla doprava v žádném z nástupnických států Rakousko-Uherska v roce 1921 niveau roku 1914, ba ani namnoze výše roku 1918.

Dr JOSEF MRÁZ:

LE COMMERCE EXTERIEUR DE LA RÉPUBLIQUE TCHÉCOSLOVAQUE EN 1919 ET 1920.

I. Avant-propos.

A peine la République Tchécoslovaque fût-elle née qu'on sentit le besoin urgent de s'orienter par rapport au commerce extérieur, d'autant plus qu'à cette époque il était impossible d'admettre le commerce libre et que pour établir les règles indispensables des échanges internationaux de marchandises il était besoin de cette orientation et de ce contrôle. C'est ainsi que dès le mois de novembre 1918 (Décret du Ministère du Commerce du 22/XI 1918, No 43 du Recueil des Lois et Décrets) une Commission Tchécoslovaque d'Importation et d'Exportation fut créée, chargée de régler notre commerce extérieur qui fut placé sous son contrôle sévère. Ces mesures de contrôle rendirent possible une orientation au moins approximative par rapport au commerce extérieur, pour la période où il n'a pas été possible de contrôler exactement l'importation et l'exportation. Les permis d'importation et d'exportation donnés par cette commission, ont servi de base à cette orientation. C'est d'après les chiffres qu'ils ont fournis concernant les quantités et l'évaluation des importations et des exportations autorisées, que les aperçus de notre commerce extérieur en 1919 ont été dressés.

En septembre 1919, la fonction de centraliser et de dépouiller tout le matériel a été confiée à l'Office de Statistique de la République Tchécoslovaque, qui, en attendant, avait déjà avec l'aide des ressorts intéressés remanié les anciennes ordonnances autrichiennes relatives à la statistique du commerce extérieur. Ces ordonnances ont été publiées partie comme loi du 18 septembre 1919, No 518, partie comme ordonnances complémentaires à cette loi, le 20 octobre 1919 No 601, et sont entrées en vigueur le 1er XII 1919. A ces ordonnances se sont ajoutées d'importantes instructions du Ministère des Finances, du Ministère des Postes, du Ministère des Chemins de fer et du Ministère des Travaux publics. Conformément à ces instructions la statistique du commerce extérieur a commencé à fonctionner régulièrement le 1er janvier 1920 à l'Office de Statistique; on s'est pourtant borné alors à établir les quantités.¹⁾

La question du prix des marchandises importées et exportées est restée un problème non résolu dans ce temps d'anarchie des changes. On a beaucoup

¹⁾ Voici brièvement la méthode employée pour recueillir et élaborer les données formant la base de cette statistique: Comme sources servent les déclarations obligatoires faites par chaque importateur ou exportateur soit par écrit (en règle générale), sur des imprimés ad hoc, des déclarations statistiques, soit (dans certains cas spéciaux) de vive voix, et enregistrées par l'employé de la douane, puis contrôlées à la frontière par les bureaux de douane. Les documents écrits de ces déclarations — qui diffèrent pour l'importation, l'exportation, le transit et pour les divers mouvements des marchandises en admission temporaire — sont envoyés ensemble par les bureaux de douane, chaque mois à 3 dates différentes, à l'Office de Statistique; celui-ci les soumet à un contrôle matériel rigoureux, renvoie ceux qui sont incorrects pour être corrigés, range ceux qui sont corrects et corrigés, d'après les espèces de marchandises (suivant les 2044 numéros d'ordre et de statistique et les 51 classes du tarif douanier), d'après les pays d'origine et de destination et enfin, d'après les modes principaux de transport (par terre, par eau) les déclarations concernant plusieurs espèces de marchandises étant transformées en déclarations simples. Dans ces groupes, les données concernant le poids et le nombre des pièces sont additionnées et inscrites dans des tableaux récapitulatifs d'où ils passent dans des sommaires mensuels et annuels (séparément pour chaque numéro statistique). Ce travail forme la base des tableaux publiés mensuellement dans les »Rapports de l'Office de Statistique«, ainsi que de la prochaine publication annuelle détaillée sur le commerce extérieur et des diverses informations données aux intéressés qu'il s'agisse de particuliers ou de bureaux officiels.

délibéré sur la solution de cette question et travaillé au comité spécial du Conseil de Statistique en 1920. Le résultat a été la loi sur l'établissement d'une Commission Permanente pour la Fixation des Prix du Commerce Extérieur du 23 septembre 1920 (No 543 du Recueil des Lois et Décrets). La constitution définitive de cette Commission a eu lieu dans la première séance plénière, le 20 mai 1921. Néanmoins, pendant ce temps, le besoin d'établir les prix pour le commerce extérieur s'est fait de plus en plus urgent. C'est pourquoi, — sur l'invitation qui me fut faite par la Fédération des importateurs et exportateurs tchécoslovaques de présenter, à leur séance plénière extraordinaire, le bilan de notre commerce extérieur basé sur la statistique du commerce extérieur, — je me suis décidé à tenter l'effort hardi d'évaluer notre importation et exportation au moins d'une façon schématique, quoique insuffisante, mais pourtant assez bien pour qu'il soit possible de se faire une idée et de la tendance de notre bilan commercial et des espèces de marchandises et des pays qui y sont d'importance. Les prix ainsi établis ont été contrôlés plus tard. En revoyant ces données on s'est convaincu de l'impossibilité de se contenter tout simplement de prix 10 ou 15 fois plus élevés qu'en temps de paix, les prix en 1920 étant pour la plupart beaucoup plus élevés. Cependant, comme il n'était pas possible de faire une enquête sur ces prix à l'heure actuelle pour toutes les espèces de marchandises, on a essayé de les établir rapidement et, pour le moment, au moins pour les espèces de marchandises les plus importantes de notre importation (céréales, farine, charbon, coton, laine, graisses, pétrole) et de notre exportation (charbon, sucre, verre, papier, coton et laine et articles en ces matières). On s'est adressé aux administrations compétentes (Ministères du Ravitaillement et des Travaux publics, Office du Commerce extérieur), à la Commission des Sucres, à l'Office central des Graisses, ou enfin à des maisons de commerce plus importantes (pour le charbon, le verre, le papier et le pétrole). A coup sûr, ces prix corrigés ne répondent pas non plus à la vérité, étant plutôt des estimations approximatives, bien que fournies par des spécialistes et par des bureaux qui contrôlent l'importation et l'exportation des marchandises respectives.

II. Notre commerce extérieur en 1919 et 1920 d'après les quantités.

Notre statistique du commerce extérieur établit les quantités des marchandises importées et exportées, en principe d'après le poids, parfois aussi d'après le poids et le nombre de pièces (ce qui, dans les aperçus suivants, n'est exprimé que d'après le poids), parfois enfin d'après le nombre de pièces, exceptionnellement (pour les bateaux) d'après le tonnage.

1. Aperçu global d'après les quantités.

	en milliers de q.	
	en 1919	en 1920
Importations dans la République Tchèque de l'étranger douanier	18.378	39.040
Exportations de la République Tchèque à l'étranger douanier	56.645	69.022
Excédent de l'exportation dans les deux années	38.267	29.982
	pièces	pièces
En outre, on a importé:	514.728	255.802
savoir: animaux de trait et de boucherie	18.983	24.550
articles confectionnés ²⁾	225.962	197.640

²⁾ Chapeaux, coiffes pour chapeaux, fez (bonnets turcs), parapluies et ombrelles.

	pièces	pièces
véhicules ³⁾	1.692	1.190 ⁴⁾
montres et boîtiers	268.091	32.422
et exporté:	pièces	pièces
savoir: animaux de trait et de boucherie	1,299.343	2,646.868
articles confectionnés ²⁾	603	1.336
moyens de transport ³⁾	1,291.176	2,638.865
montres et boîtiers	6.942	6.626
	622	41

D'après les quantités, notre exportation, dans les deux années observées, a beaucoup dépassé l'importation au moins quant au poids (en 1919 de 38 millions de q., en 1920 de 30 mil. de q.). Une comparaison des totaux d'après le nombre de pièces ne peut pas être faite, la «pièce» étant ici une mesure absolument inégale, et il faut comparer directement les articles respectifs de l'importation et de l'exportation (pour les animaux et les montres l'excédent de l'importation, pour les articles confectionnés et les moyens de transport l'excédent de l'exportation).

Quant à la voie de transport on peut diviser les quantités totales d'après le poids sus-mentionné seulement pour 1920. De la quantité totale indiquée à l'importation de 39,040.000 q., 83% ont été importés par voie de terre (c.-à-d. par chemins de fer, par poste, ordinaire et aérienne, par voiture et petit trafic de frontière), 17% par voie fluviale (dont 9/10 par l'Elbe, 1/10 par le Danube). De la quantité totale indiquée à l'exportation de 69,022.000 q., 87% ont été exportés par voie de terre, 13% par voie fluviale (dont 9/10 par l'Elbe, 1/10 par le Danube).

2. Articles principaux de notre commerce extérieur d'après les quantités (seulement d'après le poids).

a) Importation. (Voir tab. 1 et 2, col. 4—5, page 32 resp. 34.)⁵⁾

Les groupes suivants de marchandises ont fait partie de notre exportation pendant les deux années 1919 et 1920 en ordre de quantités décroissantes:

en 1919	par milliers de q.	en %	en 1920	par milliers de q.	en %
1. charbon, bois, tourbe	5.016	27.3	1. charbon, bois, tourbe	13.196	33.8
2. céréales, farine, malt, légumineuses, riz	3.598	19.6	2. minéraux (minerais sur-tout)	9.274	23.8
3. minéraux (minerais sur-tout)	1.904	10.4	3. sel de cuisine	2.775	7.1
4. fer et articles en fer	1.196	6.5	4. céréales, farine, malt, légumineuses, riz	2.470	6.3
5. sel de cuisine	1.140	6.2	5. matières chimiques	1.952	5.0
6. articles en pierre	591	3.2	6. huiles minérales, goudron	1.318	3.4
7. graisses	473	2.6	7. fruits, légumes, plantes et parties de plantes	1.294	3.3
8. fruits, légumes, plantes et parties de plantes	471	2.6	8. fer et articles en fer	1.178	3.0
9. huiles minérales, goudron	438	2.4	9. coton, fils de coton et articles en fils de coton	692	1.8
10. déchets	423	2.3	10. boissons	525	1.3
11. matières chimiques	401	2.2	11. graisses	469	1.2
12. coton, fils de coton, articles en fils de coton	349	1.9	12. articles en pierre	446	1.1
13. machines et appareils	330	1.8	13. déchets	446	1.1
	89.0			92.2	

³⁾ Voitures pour personnes et traineaux.

⁴⁾ En outre bateaux d'un tonnage de 10 tonnes, ce qui ne semble cependant pas être correct et doit plutôt être regardé comme le poids réel (100 q.), car il s'agit de petits bateaux, pour lesquels on ne peut pas parler de tonnage.

⁵⁾ Voir note 5, page 180.

Dans chacune des deux années, l'importation du charbon et du bois occupe la première place quant à la quantité. Mais pour les autres groupes de marchandises l'ordre n'est plus le même. Tandis qu'en 1919 les céréales et la farine occupent la deuxième place (20% à peu près), elles n'occupent que la quatrième en 1920 (seulement 6.3% du poids total des marchandises importées). A coup sûr, il est bien caractéristique que, en 1920, la seconde place (23.8%) soit occupée par des matières premières importantes (minerais surtout) ce qui est la preuve évidente de la lente consolidation de notre vie économique. Néanmoins, les chiffres absolus pour l'importation sont, en 1920, presque toujours plus élevés (à l'exception des céréales et de

^{a)} Pour permettre de faire usage de ce tableau, en voici la traduction française:

Tab. 1. a 2. Commerce extérieur de la République Tchécoslovaque en 1919 (resp. 1920) d'après les espèces de marchandises.

Classe du tarif douanier	Espèces de marchandises		Quantité		
			Unité de quantité	Importation	
				en chiffres absolus	en % ^{*)}
1	2		3	4	5

Quantité		Valeur							
Exportation		Excédent des exportations (—) Excédent des importations (—)		Importation		Exportation		Excédent des exportations (+) Excédent des importations (—) en milliers de Couronnes	
en chiffres absolus	en % ^{*)}			en milliers de Couronnes	en %	en milliers de Couronnes	en %		
6	7	8		9	10	11	12	13	

^{a)} Les pour-cents des col. 5 et 7 sont calculés seulement sur le poids total (et non sur les pièces de marchandises).

I. Denrées coloniales	XXIX. Papier et articles en papier
II. Epices	XXX. Caoutchouc, gutta-percha et articles de ces matières
III. Fruits du midi	XXXI. Toile cirée et articles en toile cirée
IV. Sucre	XXXII. Cuir et articles en cuir
V. Tabac	XXXIII. Fourrures
VI. Céréales, malt, légumineuses; farine et produits de la minoterie; riz	XXXIV. Articles en bois, en toutes matières à tourner et à sculpter
VII. Fruits; légumes; plantes et parties de plantes	XXXV. Verre et articles en verre
VIII. Animaux de boucherie et de trait	XXXVI. Ouvrages en pierre
IX. Animaux autres	XXXVII. Articles en argile
X. Produits animaux	XXXVIII. Fer et articles en fer
XI. Graisses	XXXIX. Métaux communs et articles en métaux communs
XII. Huiles grasses	XL. Machines, appareils et leurs pièces détachées en bois, en fer ou en métal commun (exceptées celles qui appartiennent aux colonnes XLI et XLII)
XIII. Boissons	XLI. Machines et appareils électriques et objets servant à des usages électrotechniques
XIV. Comestibles	XLII. Moyens de transport
XV. Bois, charbon et tourbe	XLIII. Métaux précieux, pierres précieuses et demi-précieuses et articles fabriqués en ces matières, monnaies
XVI. Matières pour tourneurs et sculpteurs	XLIV. Instruments et horlogerie
XVII. Minéraux	XLV. Sel de cuisine
XVIII. Matières médicinales et articles de parfumerie	XLVI. Matières chimiques auxiliaires et produits chimiques
XIX. Matières pour la teinture et le tannage	XLVII. Vernis, couleurs, produits médicaux et parfumerie
XX. Gommés et résines	XLVIII. Bougies et chandelles, savons et articles en cire
XXI. Huiles minérales, goudron de lignite et de schiste	XLIX. Articles en matières inflammables
XXII. Coton, fils de coton et articles en coton	L. Publications littéraires et objets d'art
XXIII. Lin, chanvre, jute et autres matières textiles végétales non spécialement dénommées, fils et articles en ces matières	LJ. Déchets
XXIV. Laine, fils de laine et articles en laine	
XXV. Soie et articles en soie	
XXVI. Articles confectionnés	
XXVII. Articles de broserie et de tamerie	
XXVIII. Articles en paille, roseau, liber, copeaux et autres matières similaires, non dénommées dans les autres classes du tarif	

la farine, du fer et des articles en fer, des articles en pierre et des graisses). Les 13 groupes de marchandises indiqués s'élevaient, en 1919, à 89% du poids total des marchandises importées, en 1920, à 92.2%; on peut donc très bien désigner ces espèces de marchandises comme caractéristiques pour notre importation.

Pour les pays qui nous fournissent principalement ces marchandises, voir tab. 5, pages 40—52.⁶⁾

b) Exportation: (Voir tab. 1 et 2, col. 6—7, pages 33 et 35.)⁵⁾

D'après les quantités (le poids) par ordre décroissant les groupes suivants ont participé, dans les deux années, à notre exportation:

en 1919	en milliers de q.	en %	en 1920	en milliers de q.	en %
1. charbon, bois, tourbe	41.581	73.4	1. charbon, bois, tourbe	51.843	75.1
2. minéraux	4.860	8.6	2. minéraux	5.023	7.3
3. sucre	2.164	3.8	3. sucre	2.486	3.6
4. fer et articles en fer	1.139	2.0	4. fer et articles en fer	1.639	2.4
5. fruits, légumes, plantes et parties de plantes (houblon)	1.137	2.0	5. verre et articles en verre	1.401	2.0
6. articles en bois et en ma- tières pour tourneurs et sculpteurs	889	1.6	6. fruits, légumes, plantes et parties de plantes	899	1.3
7. verre et articles en verre	727	1.3	7. céréales, malt, légumi- neuses etc.	866	1.2
8. papier et articles en pa- pier	662	1.2	8. articles en argile	773	1.1
9. articles en argile	638	1.1	9. papier et articles en pa- pier	766	1.1
		95.0			95.1

⁶⁾ Voici la traduction de l'en-tête 5:

Tab. 5. Commerce extérieur de la République Tchécoslovaque en 1919 et 1920 d'après les quantités et la valeur; les classes du tarif douanier combinées avec les pays de provenance et de destination. (Cl. I—LI.)

Pays de provenance (importation) ou de destination (exporta- tion)	Quantité d'après le poids en q.		Valeur en milliers de Couronnes		Pays de provenance (importation) ou de destination (exporta- tion)	Quantité d'après le poids en q.		Valeur en milliers de Couronnes	
	en 1919	en 1920	en 1919	en 1920		en 1919	en 1920	en 1919	en 1920

Au cours du tableau, les inscriptions imprimées en demi-gras, et en chiffres romains, se réfèrent aux groupes de marchandises classées d'après les 51 classes du tarif douanier, indiquées à la page 150; dans chaque groupe est indiquée en première ligne a) l'importation, b) l'exportation; d'abord «au total», puis divisées suivant les pays resp. les territoires de provenance les plus importants.

(Traduction des expressions tchèques: z toho — dont, z Francie — de France, do Francie — en France, z Italie — d'Italie, do Italie — en Italie, z Německa — d'Allemagne, do Německa — en Allemagne, z Nizozemska — des Pays -Bas, do Nizozemska — aux Pays-Bas, z Rakouska — d'Autriche, do Rakouska — en Autriche, ze Švýcarska — de Suisse, do Švýcarska — en Suisse, z Vel. Britanie — de Grande-Bretagne, do Vel. Britanie — en Grande-Bretagne, z Brit. držav v Asii — des colonies britanniques en Asie, z Niz. držav v Asii — des colonies néerlandaises en Asie, z ostatní Afriky — des autres parties de l'Afrique, z Brasilie — du Brésil, z ostatní Ameriky — des autres parties de l'Amérique, z ostatních zemí — des autres pays, do plebisc. území — dans le territoire plébiscitaire, do Polska — en Pologne, do Španělska — en Espagne, do Švédská — en Suède, do Dánska — en Danemark, z Norska — de Norvège, z Japonska — du Japon, z Čile — de Chili, do Bulharska — en Bulgarie.

Notre exportation forme des groupes de marchandises absolument typiques, ce qui ressort bien évidemment du fait que l'ordre en est presque identique pendant les deux années. L'exportation de ces articles a, en 1920, absolument augmenté, mais la participation de ces groupes à l'exportation globale reste, pendant ces deux années, remarquablement la même. Seulement, à la place des articles en bois en 1919 se rangent, en 1920, les céréales et le malt. La première place, par rapport à la quantité, revient au charbon et au bois (en 1919 73·4%, en 1920 75·1% du poids total de l'exportation). L'augmentation considérable de l'exportation du charbon en 1920 comparée à 1919, est la preuve d'une production augmentée, et donc un fait satisfaisant de plus au point de vue économique et social. Les 9 groupes de marchandises indiqués formaient, en 1919, 95%, en 1920 95·1% du poids total de l'exportation et caractérisent également très bien notre exportation.

Les pays, dans lesquels les espèces de marchandises nommées sont principalement exportées, sont aussi indiqués au tab. 5, pages 40—52.⁶⁾

3. Directions principales de notre commerce extérieur d'après les quantités (seulement d'après le poids).

Dans cette partie, nous voulons étudier quels sont les pays qui sont le plus intéressés à notre importation et à notre exportation.

a) Importation. (Voir tab. 3 et 4, col. 4, 5, pages 36—39.)⁷⁾

D'après les quantités (le poids) par ordre décroissant les pays suivants ont participé à notre importation :

en 1919	en milliers de q.	en %	en 1920	en milliers de q.	en %
1. Allemagne	8.574	46·7	1. Allemagne	20.723	53·1
2. Etats-Unis d'Amérique	3.375	18·4	2. Suède	3.561	9·1
3. Autriche	2.337	12·7	3. Autriche	3.272	8·4
4. Pologne	722	3·9	4. Territoire plébiscitaire de Těšín	2.185	5·6
5. Suède	609	3·3	5. Etats-Unis d'Amérique	2.084	5·3
6. Italie	390	2·1	6. Pologne	1.061	2·7
7. Territoire plébiscitaire de Těšín	281	1·5	7. Hongrie	871	2·2
8. Angleterre	247	1·3	8. Belgique	831	2·1
9. Yougoslavie	238	1·3	9. Pays-Bas	677	1·7
10. Pays-Bas	230	1·3	10. Roumanie	547	1·4
11. Hongrie	215	1·2	11. Italie	523	1·3
		93·7			92·9

⁷⁾ Traduction de l'en-tête:

Tab. 3—4. Commerce extérieur de la République Tchécoslovaque en 1919 (resp. 1920) d'après les pays de provenance et de destination.

Numéro d'ordre	Pays de provenance ou de destination	Unité de quantité	Quantité				
			Importation		Exportation		Excédent de l'exportation (+) Excédent de l'importation (—)
			en chiffres absolus	en ‰	en chiffres absolus	en ‰	
1	2	3	4	5	6	7	8

Valeur				
Importation		Exportation		Excédent de l'exportation (+) Excédent de l'importation (—) en milliers de Cour.
en milliers de Couronnes	en ‰	en milliers de Couronnes	en ‰	
9	10	11	12	13

^{*)} Les pour-cents des col. 5 et 7 sont calculés seulement du poids total (et non des pièces de marchandises).

Traduction des pays indiqués dans la col. 2:

Tableau 3

1 Albanie
2 Belgique
3 Brême

4 Bulgarie
5 Danemark
6 Finlande

7 France
8 Hambourg
9 Italie

L'Etat le plus important pour notre importation est l'Allemagne; en 1919, l'importation d'Allemagne s'élevait, d'après le poids, à peu près à la moitié, en 1920 à plus de la moitié de l'importation totale. Suivent, en 1919, les Etats-Unis et l'Autriche, en 1920, la Suède et l'Autriche. Les Etats indiqués dans l'aperçu sus-mentionné sont pour nous des états d'importation caractéristiques; en 1919, leur importation s'élevait à 93.7%, en 1920 à 92.9% de notre importation totale; à la place de l'Angleterre et de la Yougoslavie en 1919, se trouvent, en 1920, la Belgique et la Roumanie. Les autres états participent pour 7% à notre importation totale pendant ces deux années. A ces 7% ont pris part au total, en 1919, 34 états, pays ou territoires étudiés spécialement, en 1920 déjà 48. Il en résulte que depuis 1919 le nombre des pays important des marchandises dans notre république a beaucoup augmenté, bien que sans produire une influence totale considérable.

10 Yougoslavie	25 Espagne	41 Egypte
11 Lettonie	26 Suède	42 Tripoli
12 Luxembourg	27 Suisse	43 Tunisie
13 Hongrie	28 Trieste	44 Autres parties de l'Afrique
14 Pays-Bas	29 Turquie d'Europe	45 Argentine
15 Allemagne	30 Ukraine	46 Brésil
16 Norvège	31 Grande-Bretagne	47 Indes Occidentales
17 Territoire plébiscitaire de Těšín	32 Chine	48 Chili
18 Pologne	33 Indes Britanniques	49 Canada
19 Portugal	34 Indes Néerlandaises	50 Mexique
20 Autriche	35 Japon	51 Pérou
21 Roumanie	36 Russie d'Asie	52 Etats-Unis d'Amérique
22 Russie d'Europe	37 Turquie d'Asie	53 Uruguay
23 Grèce	38 Autres parties de l'Asie	54 Autres parties de l'Amérique
24 Fiume	39 Algérie	55 Australie
	40 Colonies Britanniques en Afri- que	T o t a l

Tabl- 4

1 Albanie	24 Grèce	46 Colonies Italiennes en Afri- que
2 Belgique	25 Fiume	47 Tunisie
3 Brème	26 Espagne	48 Autres parties de l'Afrique
4 Colonies Britanniques dans la Méditerranée	27 Suède	49 Argentine
5 Bulgarie	28 Suisse	50 Brésil
6 Danemark	29 Turquie d'Europe	51 Colonies Britanniques en Amérique
7 Finlande	30 Ukraine	52 Chili
8 France	31 Grande-Bretagne	53 Canada
9 Hambourg	32 Colonies Britanniques en Asie	54 Colombie
10 Italie	33 Chine	55 Cuba
11 Yougoslavie	34 Colonies françaises en Asie	56 Mexique
12 Lettonie	35 Japon	57 Pérou
13 Luxembourg	36 Colonies Néerlandaises en Asie	58 Républiques de l'Amérique Centrale
14 Hongrie	37 Perse	59 Etats-Unis d'Amérique
15 Pays-Bas	38 Russie d'Asie	60 Autres parties de l'Amérique
16 Allemagne	39 Turquie d'Asie	61 Australie Britannique en Océanie
17 Norvège	40 Autres parties de l'Asie	62 Nouvelle-Zélande
18 Territoire plébiscitaire de Těšín	41 Colonies Belges en Afrique	63 Autres parties de l'Océanie
19 Pologne	42 Colonies Anglaises en Afri- que	64 Marchandises retournées
20 Portugal	43 Egypte	T o t a l*)
21 Autriche	45 Abyssinie	
22 Roumanie	44 Colonies françaises en Afrique	
23 Russie d'Europe		

*) En outre encore 10 tonnages ont été notés à l'importation qui cependant ne sont pas répartis ici suivant les pays de provenance.

b) Exportation. (Voir tab. 3 et 4, col. 6—7, pages 36—39).⁷⁾

D'après les quantités (le poids) par ordre décroissant, les pays suivants ont participé à notre exportation:

en 1919			en 1920		
	en milliers de q.	en %		en milliers de q.	en %
1. Allemagne	24.032	42.4	1. Allemagne	30.881	44.8
2. Autriche	17.452	30.8	2. Autriche	23.931	34.7
3. Pologne	8.950	15.8	3. Hongrie	3.225	4.7
4. Italie	2.053	3.6	4. France	1.958	2.8
5. France	968	1.7	5. Pologne	1.763	2.6
6. Yougoslavie	777	1.4	6. Italie	1.739	2.5
7. Hongrie	609	1.1	7. Territoire plébiscitaire		
8. Suisse	517	0.9	de Těšín	1.714	2.5
9. Territoire plébiscitaire			8. Suisse	917	1.3
de Těšín	414	0.7	9. Pays-Bas	667	1.0
10. Pays-Bas	208	0.4	10. Yougoslavie	636	0.9
		98.8			97.8

Au premier coup d'oeil, on voit que la plus grande part de notre exportation (73.2% resp. 79.5%) revient à l'Allemagne et à l'Autriche.

En 1919, c'est la Pologne qui s'ajoute à ces deux états avec une quote-part considérable (15.8%); en 1920, la Hongrie⁸⁾ la remplace, bien qu'avec une quote-part beaucoup plus petite (4.7%). Toujours des états à change déprécié. Mais, au total, les 10 pays indiqués ici épuisent presque entièrement pendant les deux années notre exportation (en 1919: 98.8%, en 1920: 97.8%), si bien qu'il ne reste qu'un tout petit pour-cent pour les autres pays, bien que le nombre de ces pays soit même plus haut que pour l'importation (pour 1919 outre les 10 états sus-mentionnés 45 autres états et territoires, en 1920 outre ces 10 états 47 autres états et territoires).

4. *Rapports mutuels de l'importation à l'exportation d'après les quantités (seulement d'après le poids): bilan quantitatif.*

En ce sens, nous voulons toujours observer seulement l'excédent de l'importation ou, au contraire, celui de l'exportation. Vu le grand nombre d'espèces de marchandises, il faut se contenter des 51 groupes de marchandises fixés par les classes du tarif douanier. (Voir tab. 1 et 2, col. 8, pages 33 et 35.)⁹⁾

Après comparaison réciproque, l'excédent d'importation prouve que nous avons besoin des groupes de marchandises suivants:

⁸⁾ Certainement, si nous comptons le territoire plébiscitaire de Těšín avec la Pologne, celle-ci occuperait en 1920 aussi la troisième place.

en 1919

en milliers de q.

1. céréales, farine, légumineuses etc.	3.415
2. sel de cuisine	1.138
3. graisses	442
4. huiles minérales, goudron	388
5. coton et articles en coton	304
6. ouvrages en pierre	295
7. déchets	187
8. matières pour la teinture et le tannage	173
9. laine, fils de laine et articles en fils de laine	84
10. denrées coloniales	65
11. huiles grasses	65
12. métaux communs et articles en métaux communs	58
13. fer et articles en fer	57
14. machines et appareils électriques	55

en 1920

en milliers de q.

1. minéraux	4.252
2. sel de cuisine	2.769
3. céréales, farine etc.	1.604
4. matières et produits chimiques	1.551
5. huiles minérales et goudron	1.292
6. coton, fils de coton et articles en fils de coton	584
7. graisses	422
8. fruits, légumes, semences etc.	395
9. ouvrages en pierre	246
10. métaux communs et articles en métaux communs	241
11. moyens de transport	181
12. matières pour la teinture et le tannage	139
13. gommes et résines	121
14. tabac	107

Par contre, l'excédent d'exportation montre quels sont nos produits de première importance (en groupes):

en 1919

en milliers de q.

1. charbon, bois, tourbe	36.564
2. minéraux	2.957
3. sucre	2.155
4. articles en bois (tour. et sculp.)	798
5. fruits, légumes, plantes	666
6. verre et articles en verre	651
7. papier et articles en papier	470
8. articles en argile	437
9. boissons	174
10. gommes et résines	119
11. matières et produits chimiques	101

en 1920

en milliers de q.

1. charbon, bois, tourbe	38.647
2. sucre	2.434
3. verre et articles en verre	1.379
4. papier et articles en papier	589
5. articles en argile	508
6. fer et articles en fer	461
7. articles en bois (tour. et sculp.)	118
8. machines et appareils	105
9. déchets	93
10. articles en matières inflammables	90
11. comestibles	80

La comparaison des deux années, en tant qu'elle est possible, nous montre quelques détails intéressants. Avant tout, il est tout à fait remarquable que l'excédent d'importation des céréales, de la farine (beaucoup) et des graisses ait diminué; par contre, l'excédent d'exportation du sucre, du verre et des articles en verre, ainsi que du charbon a encore augmenté. Plusieurs groupes de marchandises ont si radicalement changé de place, qu'au lieu d'un excédent d'importation ils présentent un excédent d'exportation et vice versa (déchets; fer et articles en fer; cuir et articles en cuir; machines et appareils).

5. *Aperçu de notre commerce extérieur en 1920, réparti d'après les matières premières et les produits et d'après les groupes de production (d'après les quantités).*

L'exécution méthodique de la statistique du commerce extérieur, à partir de 1920, nous met à même de considérer notre commerce extérieur d'un côté d'après la qualité des marchandises (matières premières, produits mi-ouvrés et manufacturés), d'un autre côté d'après les groupes de production (agriculture, sylviculture, pêche, métallurgie et sidérurgie, industrie). Vu la méthode d'enquête décrite déjà, une comparaison avec 1919 n'est pas possible cette année. L'aperçu suivant présente les données pour les groupes indiqués pour 1920:

a) d'après les matières premières et les produits manufacturés:

		impor- tation	expor- tation
1. matières premières (y compris déchets)	milliers de q.	30.780	55.530
	pièces	24.550	1.336
2. produits mi-ouvrés	milliers de q.	2.879	5.493
	pièces	.	.
3. produits manufacturés	milliers de q.	5.381	7.999
	pièces	231.252	2,645.532
	tonnage	10	—
total (à l'exception des métaux précieux et des monnaies)	milliers de q.	39.040	69.022
	pièces	255.802	2,646.868
	tonnage	10	—
métaux précieux et monnaies (en milliers de q.)		0 ⁹⁾	0 ¹⁰⁾

b) D'après les groupes de production:

		impor- tation	expor- tation
1. produits de l'agriculture, de la sylviculture et de la pêche	en milliers de q.	3.986	7.392
	pièces	24.550	1.336
2. produits de la métallurgie et de la sidérurgie	en milliers de q.	26.793	48.138
	pièces	.	.
3. produits de l'industrie	en milliers de q.	8.261	13.492
	pièces	231.252	2,645.532
	tonnage	10	—
total (à l'exception des métaux précieux et des monnaies)	en milliers de q.	39.040	69.022
	pièces	255.802	2,646.868
	tonnage	10	—
métaux précieux et monnaies (en milliers de q.)		0 ⁹⁾	0 ¹⁰⁾

En observant notre commerce extérieur en 1920 quant à la qualité des marchandises (a) on voit que la plus grande partie revient aux matières premières. Les matières premières font 78·8% de l'importation, et 80·5% de l'exportation totale. (Dans les deux cas la plus grande part revient au charbon, les quantités des matières

⁹⁾ 1·15 q. — ¹⁰⁾ 69·29 q.

premières exportées concernant même presque toutes le charbon). Le poids des matières premières exportées dépasse le poids des matières premières importées de 24.75 millions de q. ou de 80.4%, celui des produits mi-ouvrés de 2.6 mill. de q. ou de 90.8%, celui des produits manufacturés de 2.6 mill. de q. ou de 48.6%. Le plus grand écart est donc atteint relativement par les produits mi-ouvrés dont l'exportation est presque deux fois plus grande que l'importation.

D'après les groupes de production (b) la plus grande part revient au groupe des produits de la métallurgie, où surtout les quantités considérables de charbon déjà mentionnées sont d'une grande importance. Le rapport des quantités d'importation à celles d'exportation, observé d'après les groupes de production, atteste un excédent d'exportation dans les trois groupes. Dans le groupe des produits de l'agriculture, de la sylviculture et de la pêche l'exportation dépasse (grâce aux produits de la sylviculture) l'importation de 85.4% d'après le poids (quant aux marchandises observées d'après le nombre de pièces — ici il ne s'agit qu'exclusivement d'animaux de trait et de boucherie — le rapport est tout inverse, l'exportation, comparée à l'importation, est relativement insignifiante); dans le groupe des produits de la métallurgie et de la sidérurgie l'excédent d'exportation est de 79.7%; dans le groupe des produits industriels cette différence s'élève à 63.3% de l'importation d'après le poids (pour les produits établis seulement d'après le nombre des pièces l'exportation dépasse plus de 11 fois l'importation). Les deux aperçus sont une preuve évidente du caractère considérablement industriel de notre Etat.

III. Notre commerce extérieur en 1919 et 1920 d'après la valeur.

Arrivé à la critique de notre commerce extérieur je tiens comme indispensable de faire observer encore une fois au lecteur que les données présentées ici n'ont point d'autre but que de remplacer quoique insuffisamment les chiffres authentiques.

1. Aperçu total d'après la valeur (bilan commercial).

A en juger d'après les aperçus de notre importation et de notre exportation établis d'après les quantités, on pourrait, vu les excédents énormes d'exportation d'après les quantités: en 1919 38 mill. de q., en 1920 30 mill. de q., attendre un bilan commercial favorable. Cependant, nos prix attestent le contraire; c'est une preuve que les espèces de marchandises, qui, par leurs quantités, dépassent si considérablement les quantités de notre exportation d'après le poids, sont relativement d'un prix moindre.

D'après la valeur	en 1919	en 1920
notre importation s'élevait à	6,507,307.000 C. tch.	16,383,532.000 C. tch.
notre exportation s'élevait à	5,687,569.000 C. tch.	16,189,865.000 C. tch.

ainsi que l'importation dépassait l'exportation de . . . . .

819,738.000 C. tch. 193,667.000 C. tch.

Mais, dans cette importation et dans cette exportation totale était comprise aussi la valeur des métaux précieux et des monnaies importés resp. exportés; il faut donc déduire d'abord cette valeur pour obtenir un tableau précis de notre bilan commercial.

Métaux précieux et monnaies	en 1919	en 1920
importés . . . . . pour	352.000 C. tch.	2,355.000 C. tch.
exportés . . . . . pour	—	2,659.000 C. tch. ¹¹⁾

¹¹⁾ Surtout platine et autres métaux précieux non dénommés ailleurs.

Déduction faite de ces sommes notre bilan commercial pour les deux années est passif, à savoir: en 1919 de 819,386.000 C. tch.,¹²⁾ en 1920 de 193,971.000 C. tch.

Il serait imprudent de comparer les chiffres absolus concernant la valeur des deux années par égard à ce qui a été dit concernant leur origine (surtout pour 1920). On peut pourtant du moins affirmer que la valeur de l'importation et de l'exportation en 1920, comparée à 1919, a considérablement augmenté et que — si l'on ne fait pas, pour 1919, déduction de la valeur des vivres importés à crédit, — le bilan commercial en 1920 semble un peu plus favorable.

2. Principaux articles de notre commerce extérieur d'après la valeur.

a) Importation. (Voir tab. 1 et 2, col. 9—10, pages 33 et 35).⁵⁾

D'après la valeur, en ordre décroissant, les groupes suivant de marchandises ont participé, pendant les deux années, à notre importation:

en 1919	en millions de C. tch.	en %
1. céréales, farine etc.	1.453	22.3
2. coton et articles en coton	1.097	16.9
3. graisses	674	10.4
4. laine et articles en laine	560	8.6
5. machines, appareils etc.	180	2.8
6. cuirs et articles en cuir	179	2.7
7. fer et articles en fer	176	2.7
8. comestibles	153	2.3
9. matières et produits chimiques	137	2.1
10. huiles minérales, goudron	121	1.9
11. métaux communs et articles en métaux communs	119	1.8
12. denrées coloniales	116	1.8
13. soie et articles en soie	106	1.6
14. charbon, bois, tourbe	102	1.6
15. déchets	99	1.5
16. fruits, légumes, plantes	97	1.5
17. machines et appareils électriques	89	1.4
18. vernis, couleurs, produits médicaux et parfumerie	82	1.2
19. boissons	79	1.2

86.3

en 1920	en millions de C. tch.	en %
1. coton et articles en coton	3.214	19.6
2. céréales, farine etc.	1.927	11.8
3. laine et articles en laine	1.217	7.4
4. huiles minérales, goudron	1.051	6.4
5. graisses	913	5.6
6. fer et articles en fer	634	3.9
7. charbon, bois, tourbe	516	3.2
8. boissons	452	2.8
9. comestibles	447	2.8

¹²⁾ Sans doute, il faut observer que l'importation extraordinaire de vivres des Etats-Unis en 1919 pour une valeur de 1.596,591.000 C. tch. a été réalisée avec un crédit de 4 ans, si bien qu'au moins pour 1919 le bilan commercial pourrait être regardé comme actif pour une somme de 777,205.000 C. tch.

10. métaux communs et articles en métaux communs	435	2.7
11. machines et appareils	398	2.4
12. fruits, légumes, plantes	357	2.2
13. machines et appareils électriques	341	2.1
14. tabac	336	2.1
15. matières médicinales et parfumerie	334	2.0
16. matières et produits chimiques	329	2.0
17. produits animaux	294	1.8
18. articles confectionnés	284	1.7
19. moyens de transport	269	1.6

84.1

L'ordre des groupes de marchandises dressé ici d'après la valeur est tout autre que celui mentionné plus tôt d'après les quantités. Ce qui, pendant ces deux années, influence surtout défavorablement notre bilan commercial, ce sont certains articles de consommation, par exemple le coton et la laine (essentiellement les matières premières) d'un côté, les vivres de toutes espèces (en première ligne farine et céréales, graisses, comestibles, fruits et légumes, boissons) de l'autre. La valeur du coton et de la laine importés représente en 1919 25.5%, en 1920 27.0% de la valeur totale des marchandises importées, la valeur des vivres importés s'élève, en 1919, à 37.7%, en 1920 à 25.2% de la valeur totale des marchandises importées. En 1920, la quote-part de ces groupes à l'importation totale a déjà diminué; tandis qu'en 1919 ces articles fondamentaux de notre consommation représentaient presque $\frac{2}{3}$ (63.2%) de l'importation totale, les mêmes articles ne représentent, en 1920, qu'un peu plus de la moitié (52.2%) de l'importation totale. Quoi qu'il en soit, pendant les deux années ils ont occupé le premier rang; en 1920, les huiles minérales s'y ajoutent avec un chiffre considérable.

b) Exportation. (Voir tab. 1 et 2, col. 11—12, pages 33 et 35.)⁵⁾

Quant à la valeur, les groupes suivants de marchandises ont participé à notre exportation pendant ces deux années:

en 1919			en 1920		
	en millions de C. tch.	en %		en millions de C. tch.	en %
1. sucre	1.416	24.9	1. laine et articles en laine	3,333	20.6
2. charbon, bois	1.057	18.6	2. verre et articles en verre	2,644	16.3
3. fruits, légumes, plantes et parties de plantes (y compris le houblon)	548	9.7	3. sucre	2,220	13.7
4. verre et articles en verre	378	6.7	4. charbon et bois	1,374	8.5
5. laine et articles en laine	318	5.6	5. coton, fils de coton et articles en fils de coton	932	5.8
6. fer et articles en fer	310	5.5	6. fruits, légumes, plantes et parties de plantes (y compris le houblon)	560	3.5
7. papier et articles en papier	184	3.3	7. fer et articles en fer	521	3.2
8. boissons	131	2.3	8. papier et articles en papier	486	3.0
9. articles en bois (tour- nés et sculptés)	116	2.1	9. boissons	433	2.7
10. cuirs et articles en cuir	113	2.0			

11. matières et produits chimiques	113	2.0	10. machines et appareils	421	2.6
12. comestibles	111	2.0	11. comestibles	406	2.5
13. articles confectionnés	102	1.8	12. articles confectionnés	370	2.3
14. machines et appareils	98	1.8	13. cuirs et articles en cuir	331	2.1
			14. céréales, malt, légumi- neuses etc.	251	1.5
		88.3			88.3

Les plus importants articles d'exportation pour notre bilan commercial sont le sucre et le charbon; ceux-ci, cependant, ont été considérablement surpassés, en 1920, par les articles en laine, le verre et les articles en verre. Surtout, il faut faire attention à l'exportation des articles en laine et en coton et à l'importation de la laine et du coton. Nous voulons faire cette comparaison réciproque encore plus tard, cependant il est évident, ici déjà, que les chiffres considérables de l'importation de ces matières premières sont partiellement compensés ou même surcompensés par les chiffres de l'exportation des articles fabriqués avec ces matières (surtout en ce qui concerne la laine et les articles en laine en 1920).

3. *Etats et pays ayant de l'importance pour notre bilan commercial.*

a) *Importation.* (Voir tab. 3 et 4, col. 9—10, pages 36 et 39.)⁷⁾

Quant à la valeur des marchandises importées les pays suivant ont participé à notre importation totale (d'après la valeur):

en 1919:			en 1920:		
	en millions de C. tch.	en %		en millions de C. tch.	en %
1. Etats-Unis	1.682	25.9	1. Allemagne	3.858	23.5
2. Allemagne	923	14.2	2. Etats-Unis	3.042	18.6
3. Italie	728	11.2	3. Autriche	1.919	11.7
4. Autriche	562	8.7	4. Pays-Bas	819	5.0
5. Suisse	516	7.9	5. Belgique	737	4.5
6. Belgique	307	4.7	6. Italie	660	4.0
7. Angleterre	305	4.7	7. Angleterre	583	3.6
8. Pays-Bas	254	3.9	8. Hongrie	569	3.5
9. France	236	3.6	9. Pologne	559	3.4
10. Yougoslavie	131	2.0	10. Colonies britanniques en Asie	496	3.0
11. Pologne	123	1.9	11. France	434	2.7
12. Hongrie	118	1.8	12. Roumanie	359	2.2
			13. Territoire plébisci- taire de Těšín	307	1.9
			14. Suisse	302	1.8
			15. Norvège	267	1.6
			16. Suède	249	1.5
			17. Yougoslavie	226	1.4
		90.5			93.9

Dans l'alinéa II. 3 a) les pays les plus importants pour notre importation sont rangés d'après les quantités. L'ordre de ces pays ne varie pas beaucoup quant à la valeur des marchandises importées. Cependant, la valeur des marchandises est, au point de vue commercial, certainement plus importante que la quantité; les états

indiqués dans cet aperçu peuvent donc être considérés comme états caractéristiques pour notre importation. Ce sont, comme on voit, dans ces deux années les Etats-Unis d'Amérique, l'Allemagne et l'Autriche; seulement en 1920, l'Allemagne a changé de place avec les Etats-Unis et, en 1919, l'Italie aussi a importé dans notre République des marchandises d'une plus grande valeur que l'Allemagne. En 1919, la Suisse a pris part à notre importation dans une mesure assez considérable, en 1920 les Pays-Bas.

Pour se rendre compte de la répartition de notre importation entre les pays à change plus déprécié que le nôtre (Bulgarie, Hongrie, Turquie, Autriche, Pologne avec le territoire plébiscitaire, la Russie avec l'Ukraine), entre les pays à change à peu près égal ou un peu meilleur (Roumanie, Allemagne) et enfin entre les pays à change favorable, voir l'aperçu suivant:

	Quote-part de la valeur globale de notre importation	
	en 1919	en 1920
Pays à change plus déprécié	13·4%	21·5%
Pays à change relativement égal	14·6%	25·7%
Pays à change meilleur	72·0%	52·8%

b) Exportation. (Voir tab. 3 et 4, col. 11—12, pages 36—39.)⁷⁾

Quant à la valeur des marchandises exportées, les pays suivants ont pris part à notre exportation:

en 1919			en 1920		
	en millions de Couronnes	en %		en millions de Couronnes	en %
1. Autriche	1.650	29·0	1. Autriche	5.727	35·4
2. Allemagne	1.130	19·9	2. Allemagne	2.501	15·5
3. France	603	10·6	3. France	1.508	9·3
4. Pologne	492	8·7	4. Hongrie	1.185	7·3
5. Hongrie	251	4·4	5. Italie	949	5·9
6. Yougoslavie	242	4·2	6. Pologne	734	4·5
7. Grande-Bretagne	239	4·2	7. Yougoslavie	577	3·6
8. Italie	214	3·8	8. Suisse	509	3·1
9. Norvège	151	2·7	9. Territoire plébiscitaire de Těšín	457	2·8
10. Russie d'Europe	96	1·7	10. Grande-Bretagne	402	2·5
11. Bulgarie	95	1·7	11. Roumanie	394	2·4
12. Suisse	84	1·5	12. Pays-Bas	254	1·6
13. Roumanie	79	1·4	13. Etats Unis d'Amérique	173	1·1
14. Etats-Unis d'Amérique	69	1·2	14. Suède	141	0·9
15. Pays-Bas	69	1·2	15. Danemark	87	0·5
16. Danemark	57	1·0	16. Bulgarie	86	0·5
17. Territoire plébiscitaire de Těšín	46	0·8	17. Hambourg	74	0·5
98·0			97·4		

Il résulte bien évidemment de cet aperçu que la moitié de la valeur globale de notre exportation revenait à l'Autriche et à l'Allemagne (en 1919 48·9%, en 1920 50·9%) et que l'Autriche y avait encore la plus grande part. Il n'y a pas de doute que l'Autriche ne paie pas ces sommes énormes pour son propre besoin, mais

qu'elle réexporte avec un bon bénéfice les marchandises importées de la République Tchécoslovaque. Outre l'Autriche et l'Allemagne ce sont encore la France, la Pologne (y compris le territoire plébiscitaire de Těšín) et la Hongrie, qui ont pris part, dans les deux années, à notre exportation considérée quant à la valeur.

En étudiant la valeur de notre exportation on peut aussi se demander quelle direction prend notre exportation quant au change des pays de destination.

En observant les pays à change déprécié, à change à peu près le même et à change meilleur (comme nous l'avons fait dans l'alinéa a) Importation) on voit que de la valeur globale de notre exportation revenaient:

	en 1919	en 1920
aux pays à change déprécié	46·7%	51·4%
aux pays à change relativement égal	21·3%	17·9%
aux pays à change meilleur	32·0%	30·7%

4. Rapports mutuels de l'importation à l'exportation d'après la valeur: Notre bilan commercial.

Jusqu'ici nous avons établis séparément la valeur de notre importation et de notre exportation, maintenant nous voulons la comparer d'une part dans les mêmes groupes de marchandises, d'autre part dans les rapports commerciaux avec les mêmes pays. Le premier cas nous montrera quels groupes de marchandises représentent pour notre bilan commercial le côté passif et lesquels le côté actif. Le second cas nous montrera avec quels pays nos rapports commerciaux sont actifs ou passifs.

a) D'après les groupes de marchandises. (Voir tab. 1 et 2, col. 13, pages 33 et 35.)⁵⁾

Après comparaison mutuelle de la valeur des marchandises importées et exportées, rangées suivant les classes du tarif douanier, les groupes les plus importants de marchandises ci-après accusent un excédent de la valeur de l'importation et forment donc une partie passive de notre bilan commercial:

	en 1919	en millions de Couronnes
1. farine et céréales		1.441
2. coton et articles en coton		989
3. graisses		644
4. laine et articles en laine		241
5. denrées coloniales		116
6. huiles minérales et goudron		114
7. métaux communs et articles en métaux communs		93
8. déchets		90
9. soie et articles en soie		89
10. machines et appareils		82
11. machines et appareils électriques		79
12. caoutchouc, gutta-percha et articles en ces matières		67
13. cuirs et articles en cuir		65
14. vernis, couleurs, produits médicaux et parfumerie		54
15. matières pour la teinture et le tannage		50
16. huiles grasses		49
17. gommes et résines		48
18. comestibles		42

en 1920

	en millions de Couronnes
1. coton et articles en coton	2.282
2. farine et céréales	1.676
3. huiles minérales et goudron	1.047
4. graisses	874
5. tabac	333
6. machines et appareils électriques	303
7. caoutchouc, gutta-percha et articles en ces matières	228
8. métaux communs et articles en métaux communs	227
9. véhicules	217
10. pierres précieuses et demi-précieuses et articles fabriqués avec ces matières ¹³⁾	199
11. matières et produits chimiques	197
12. produits animaux	188
13. denrées coloniales	162
14. minéraux	157
15. animaux de trait et de boucherie	142
16. soie et articles en soie	118
17. vernis, couleurs, produits médicaux et parfumerie	117
18. fer et articles en fer	113

Les groupes de marchandises suivants accusent au contraire un excédent quant à la valeur de l'exportation et forment par suite une partie de l'actif de notre bilan commercial:

en 1919

	en millions de Couronnes
1. sucre	1.409
2. charbon et bois	956
3. fruits, légumes, plantes et parties de plantes	451
4. verre et articles en verre	360
5. fer et articles en fer	134
6. papier et articles en papier	115
7. articles en argile	74
8. articles en bois et en matières pour tourneurs et sculpteurs	69
9. articles en matières inflammables	56
10. boissons	52
11. lin, chanvre, jute et articles en ces matières	42
12. articles confectionnés	40
13. matières et produits chimiques	36
14. minéraux	15

en 1920

	en millions de Couronnes
1. verre et articles en verre	2.617
2. sucre	2.206

¹³⁾ Ce groupe ne renferme ni les métaux précieux ni les monnaies.

3. laine et articles en laine	2.116
4. charbon et bois	857
5. papier et articles en papier	350
6. fruits, légumes, plantes et parties de plantes	203
7. articles en argile	175
8. articles en bois et en matières pour tourneurs et sculpteurs	139
9. cuirs et articles en cuir	120
10. articles confectionnés	87

Dans ces deux années, la farine, le coton et les graisses occupent les premières places dans notre passif; en 1920, le coton change de place avec la farine et le pétrole se place avant les graisses. Quant à l'actif, les premières places, en 1919, sont occupées par le sucre, le charbon, les fruits et les légumes (y compris le houblon) et le verre, en 1920 par le verre, le sucre, les articles en laine, le charbon.

b) D'après les pays. (Voir tab. 3 et 4, col. 13, pages 36—39.)⁷⁾

En comparant la valeur des deux côtés de notre commerce extérieur avec un autre pays (son importation dans notre république avec notre exportation dans ce pays) nous obtenons le bilan commercial avec ce pays et il est extrêmement important de savoir quels sont les pays avec lesquels notre commerce mutuel apparaît passif et avec lesquels il apparaît comme actif. L'aperçu suivant nous donnera des renseignements sur ce point, au moins pour les pays avec lesquels nous avons des rapports commerciaux.

Quant à la valeur de l'importation et de l'exportation notre république était passive pour les pays suivants qui sont le plus importants pour nous:

En 1919	La valeur de l'importation dépasse la valeur de l'ex- portation de ..... millions de Couronnes
1. Etats-Unis d'Amérique	1.613
2. Italie	514
3. Suisse	432
4. Belgique	283
5. Autres parties de l'Amérique	202
6. Pays-Bas	185
7. Angleterre	66
8. Argentine	53
9. Suède	46
10. Espagne	45
11. Danemark	22
en 1920	La valeur de l'importation dépasse la valeur de l'ex- portation de ..... millions de Couronnes
1. Etats-Unis d'Amérique	2.869
2. Allemagne	1.357
3. Belgique	684
4. Pays-Bas	564
5. Colonies Britanniques en Asie	474
6. Norvège	208
7. Angleterre	181

8. Argentine	144
9. Brésil	121
10. Suède	108
11. Colonies néerlandaises en Asie	108
12. Autres parties de l'Amérique	97
13. Egypte	46

Quant à la valeur de l'importation et de l'exportation notre république a été active avec les pays suivants:

En 1919	La valeur de l'exportation dépasse celle de l'importation de millions de Couronnes
1. Autriche	1.088
2. Pologne	370
3. France	366
4. Allemagne	207
5. Hongrie	134
6. Norvège	126
7. Yougoslavie	110
8. Russie d'Europe	96
9. Bulgarie	76
10. Roumanie	52
11. Territoire plébiscitaire de Těšín	21

en 1920	La valeur de l'exportation dépasse celle de l'importation de millions de Couronnes
1. Autriche	3.808
2. France	1.074
3. Hongrie	616
4. Yougoslavie	351
5. Italie	289
6. Suisse	207
7. Pologne	175
8. Territoire plébiscitaire de Těšín	150
9. Hambourg	63
10. Turquie d'Europe	40
11. Roumanie	35
12. Bulgarie	33

Ces derniers aperçus sont très instructifs. Il s'ensuit par exemple, que dans ces deux années lorsque nous avons été obligés de payer à certains pays en raison de nos relations commerciales avec eux, ç'a toujours été des pays ayant un change plus favorable que le nôtre; dans ces deux années nous avons eu à payer les plus grandes sommes aux Etats-Unis d'Amérique (en 1919 pour la farine et les graisses, en 1920 pour le coton et la farine), en 1920 nous devons aussi une grande somme à l'Allemagne. D'un autre côté, parmi les états qui, en égard à nos relations commerciales avec eux, avaient des obligations envers nous, se trouvent tous les états à change plus déprécié que le nôtre; ils occupent, à côté de la France, des places très importantes dans l'actif de notre bilan commercial; la première place y est occupée par

l'Autriche avec des sommes allant jusqu' aux milliards (en 1920 même suivant l'évaluation que nous avons employée et qui, à notre opinion, est très basse, le solde de l'Autriche s'élève, dans l'actif de notre bilan commercial, à la somme énorme de près de 4 milliards de Couronnes). Le seul point lumineux est notre commerce actif avec la France; mais c'est presque exclusivement le sucre (en partie aussi le verre), qui a causé cet actif.

IV. Remarques finales.

La statistique de notre commerce extérieur prouve seulement le fait indubitable: que notre état est un état exportateur. Les chiffres concernant les quantités le démontrent: notre exportation a dépassé notre importation, en 1919, de 209%, en 1920 de 77%; outre cela, l'exportation s'est accrue considérablement même quant aux chiffres absolus, depuis 1919 (de 56.6 millions de q. à 69 millions de q.). Quant à la quantité, les objets les plus importants de notre exportation sont: le charbon et le bois, les minéraux, le sucre, le fer et les articles en fer, le verre et les articles en verre, les fruits, les légumes, les plantes et parties de plantes. Entre ces produits le charbon occupe la première place (le bois y compris), il représente en effet, quant à la quantité, les $\frac{3}{4}$ de notre exportation globale. Après le charbon viennent les minéraux. La première place dans notre exportation est donc occupée par les produits minéraux. Mais les produits de l'industrie, c'est à dire la mise en oeuvre de notre travail, participent aussi à notre exportation d'une manière digne de remarque. Même s'ils n'occupent pas la première place quant à la quantité si considérable soit-elle, ils sont pourtant quant à la valeur des facteurs importants de notre exportation. Ici, nous remarquons tout de suite l'importance pour notre commerce extérieur de quelques catégories de notre production industrielle: l'industrie textile (lainière, cotonnière), l'industrie du verre, du sucre, du fer, du papier, de la bière, des machines. Dans ces catégories il y a surproduction par rapport aux besoins de notre état; ce sont aussi les catégories qui caractérisent très nettement notre république comme un état très industriel.

On peut juger également le caractère industriel de notre état par les chiffres concernant notre importation. Au premier coup d'oeil les quantités véritablement trop considérables de vivres importés pourrait mener à ce jugement, comme preuve que notre production agricole ne suffit absolument pas à nos besoins; car, par exemple, l'importation de la farine et des céréales s'élève, en 1919, presque à 20%, en 1920 encore à plus de 6% du poids de notre importation globale. C'est donc là un phénomène caractéristique du changement d'un état agricole en état industriel. Mais, certainement ce n'est qu'un phénomène passager, la suite de l'état d'après-guerre de la production agricole et il n'y a pas de doute que bientôt le haut degré de notre production agricole se manifestera par l'importation beaucoup moindre de céréales et de farine, ce qui ressort d'ailleurs de façon déjà évidente si l'on compare 1920 avec 1919. Mais il y a dans notre importation d'autres circonstances encore, qui prouvent le caractère industriel de notre état. Ce que nous avons importé, en dehors des vivres manquant pour le moment, ce sont pour la plupart des matières premières qui nous font défaut car du moins nous n'avons pas en quantités suffisantes: par ex. le charbon pour notre industrie lourde, le fer brut, les minerais, le coton, car il fallait procurer de l'occupation et du travail à des milliers d'hommes ayant perdu leur travail par suite de la guerre. Les données concernant notre statistique extérieure des deux premières années de l'indépendance de notre

état sont une preuve que nous nous sommes très bien acquittés de cette rude tâche de politique intérieure.

Il est certainement très intéressant pour nous de savoir qui nous avons approvisionné, chez qui nous avons exporté, qui a été notre client. Notre statistique répond à cela par des chiffres précis: l'Allemagne et l'Autriche. Quant à la quantité, les trois quarts c.-à-d. à peu près la moitié de la valeur de notre exportation globale ont été dirigés dans ces pays. Donc pas dans des états alliés. C'est une preuve combien conservatrice est la vie économique et combien lentement elle s'accommode aux situations nouvelles. C'est la conséquence des rapports naturels anciens et le manque d'orientation nouvelle. Il faut encore attendre jusqu'à ce que notre commerce extérieur se soit orienté d'une autre façon. C'est là un champ intéressant pour notre politique extérieure, mais aussi pour nos exportateurs qui se laissent échapper le bénéfice revenant aux intermédiaires et dont la plupart s'en va à l'Autriche. Il est intéressant de constater que l'Autriche, quant à la valeur, occupe la première place dans notre exportation. En 1919, la valeur des marchandises exportées en Autriche, représentait 29%, en 1920 même 35.4% de la valeur globale de notre exportation. Outre les articles dont elle-même avait grand besoin (charbon, bois), l'Autriche importait de notre république des marchandises en si grandes quantités, qu'il est évident qu'elle les réexportait avec des bénéfices d'intermédiaire et en profitant naturellement aussi du change; ces articles sont: le sucre (en 1919 l'Autriche a été notre plus grand acheteur de sucre (!), en 1920 elle suivait immédiatement à la France), puis les articles en fer, le verre et les articles en verre, les articles en argile, le papier et les articles en papier. L'Allemagne elle-même, bien qu'ayant une grande production de sucre, a importé notre sucre en grandes quantités (en 1919 311.000 q., en 1920 encore 137.000 q.). Outre vers l'Allemagne et l'Autriche, une partie considérable de notre exportation a été dirigée en 1919, vers la Pologne (presque 16% de la quantité, ce qui représente à peu près 9% de la valeur) et vers l'Italie, en 1920 vers la Hongrie et vers la France, bien que même en 1920 c'est la Pologne, si nous comptons le territoire plébiscitaire de Těšín comme lui appartenant pratiquement, qui occupait la troisième place. Cependant, quant à la valeur de l'exportation, c'est la France qui occupe la troisième place pendant ces deux années.

Notre plus grand fournisseur a été encore l'Allemagne qui, pendant ces deux années, a importé dans notre république environ la moitié du poids de notre importation globale (en 1919 46.7%, en 1920 53.1%). La seconde place a été occupée, quant aux quantités, en 1919 par les Etats-Unis d'Amérique, en 1920 par la Suède; la troisième, pendant ces deux années, par l'Autriche. Quant à la valeur, ce sont les Etats-Unis (en 1919) et l'Allemagne (en 1920) qui ont occupé la première place. La troisième place, en ce qui concerne la valeur, est occupée, en 1919, par l'Italie, en 1920 par l'Autriche. Il est évident, que même dans notre importation, l'Allemagne et l'Autriche jouent le rôle principal. L'Allemagne nous approvisionne avant tout de houille, de minerais, de sel, de fer, mais aussi de produits manufacturés: machines et appareils, matières et produits chimiques; l'Autriche de minerais, de fer, de légumes, de déchets; les Etats-Unis d'Amérique de farine, de céréales et de graisses, la Suède de minerais.

Notre commerce extérieur n'est pas important seulement pour notre production et nos besoins, en tant que les deux composantes les plus importantes de notre économie nationale. Il l'est aussi beaucoup en ce qui concerne la circulation des riches-

ses et en ce sens il est un facteur notable dans notre politique de transports. Du point de vue de la politique des transports il est intéressant, — sans prendre égard à la circulation des marchandises indigènes sur les voies de transport indigènes — d'observer les directions de notre échange international de marchandises. Le premier coup d'oeil jeté sur les pays de destination et d'origine nous instruit des directions qui prédominent: celle du nord et celle du sud. Dans ces deux années, plus de 80% du mouvement global de notre commerce extérieur ont pris cette direction. Quant à la direction de l'ouest et à celle de l'est (en comptant seulement la Suisse, la France, l'Espagne, le Portugal d'un côté, la Pologne avec le territoire plébiscitaire, la Russie, la Finlande, l'Ukraine, la Roumanie, la Hongrie, la Bulgarie, la Turquie de l'autre) il ne leur est revenu, en 1919, que 17·6%, en 1920 que 14·5% du mouvement global.

Que dire enfin de notre bilan commercial? D'après les données concernant la valeur, notre bilan commercial finit, dans ces deux années, avec un passif; en 1919, ce passif s'élève à presque 820 millions de Couronnes. L'année 1920 finit aussi avec un passif mais, si nos prix sont choisis (au moins en tant qu'il s'agit de la valeur réciproque des importations et des exportations) relativement exacts, ce passif n'est pas exagéré (194 millions de Couronnes). Il est tout naturel que nous nous demandons comment notre bilan commercial peut être passif, alors que notre exportation, en ce qui concerne la quantité, est si active. La cause n'en est peut être pas tant dans les choses que dans les circonstances, surtout dans le change. Elle n'est dans les choses qu'en tant que les plus grandes quantités de notre exportation reviennent au charbon et au bois qui justement en égard à leur quantité ne représentent pas relativement une grande valeur, tandis que, par contre, nous avons importé du coton, de la farine et des graisses très chères en grandes quantités. De même la question des pays où nous avons exporté et où nous avons importé, est très importante. La plus grande partie de la valeur de notre exportation revenant aux pays à change déprécié (en 1919 46·7%, en 1920 même 51·4%) et la plus grande partie de la valeur de notre importation aux pays à change meilleur (en 1919 72%, en 1920 52·8%), on ne peut pas s'étonner que notre change en ait été aussi influencé, car pour l'importation il a fallu se procurer du change non déprécié (des dollars surtout), et l'exportation ne nous a pas ramené des quantités suffisantes de bons changes. Cette situation pourrait peut être expliquer aussi l'état des changes: le cours élevé du dollar par comparaison avec notre couronne (d'ailleurs, le dollar a été recherché dans toute l'Europe pour payer à l'Amérique du Nord les fournitures exécutées pendant la guerre), la dépendance où se trouve notre couronne par rapport au mark allemand et, vu l'exportation énorme en Autriche, la différence entre notre couronne et la couronne autrichienne qui est toujours plus grande qu'elle était sur le marché mondial par comparaison avec les autres changes (chez nous aujourd'hui à peu près comme 1:12; en Suisse en francs suisses, environ comme 1:10).¹⁴⁾ Mais ce n'est pas là la seule chose dont souffert notre bilan commercial. Il a souffert considérablement aussi des fluctuations des changes qui nous ont été très défavorables surtout à l'occasion du paiement du coton. Devant payer en dollars, nous n'avions à notre disposition que des francs français, reçus pour le sucre; mais qui eux-mêmes avaient, en 1920, un cours très bas en comparaison avec les dollars. Si, dans ces condi-

¹⁴⁾ L'expression numérique répond approximativement à l'état de la fin du mois d'août 1921, mais elle varie presque chaque jour.

tions de change absolument défavorables, notre bilan commercial n'est pourtant pas, il semble, trop défavorable, on en arrive à la conclusion qu'il aurait pu être encore plus favorable, si nous avions vendu en général contre des couronnes tchécoslovaques, recherchées pour le paiement de notre exportation, leur cours se serait relevé et notre couronne une fois séparée du mark allemand, peut-être aurions nous acheté moins cher les dollars pour le paiement du coton et de la farine.

Que pouvons-nous donc conclure pour l'avenir de notre commerce extérieur? Il est très difficile de le dire. Rien n'est si inconstant que l'état du commerce dans la situation économique actuelle qui est presque partout en désordre. Cependant, on peut déduire du développement de notre commerce extérieur que notre état répond à toutes les conditions d'un développement sain; les données pour ces deux années montrent également un développement favorable. Le poste le plus triste de notre bilan commercial, celui concernant les quantités importées de farine et de vivres en général, diminue en 1920 et on peut espérer qu'il sera bientôt réduit au minimum. C'est la tâche importante de notre politique intérieure, tâche réalisable sans aucun doute, de relever la production agricole, et de nous affranchir ainsi des paiements énormes à l'étranger.

LITERATURA.

Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z r. 1919. (Vydalo ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska v Bratislave 1920. Nákladom vlastným. Stran 216.)

Konečně dostal se do rukou veřejnosti přehled výsledků předběžného sčítání lidu na Slovensku z r. 1919 v podobě seznamu obcí a míst. Vydalo ho ministerstvo s plnou mocí na Slovensku. Podle úvodu, datovaného v prosinci r. 1920, bylo by to po půldruhém roce ode dne rozhodného pro předběžné sčítání lidu, totiž ode dne 21. srpna 1919. Ve skutečnosti seznam míst objevil se ve veřejnosti až v září t. r., tedy po dvou letech od rozhodného dne. Přes to, že zatím vyšly již Předběžné výsledky sčítání lidu z 15. II. 1921, nepozbývá Soznam na významu a zajímavosti, poněvadž přináší poprvé o Slovensku data pro nás nejdůležitější, totiž data o rozdělení obyvatelstva dle národnosti. Kromě toho plní místopis velmi důležitou funkci pro orientaci veřejné správy a veřejnosti vůbec jako první a jediný úřední seznam míst, jehož potřebu co nejlépe dokazuje ta okolnost, že, nežli vyšel, musely zející mezeru vyplňovati dvě práce soukromé, totiž místopis Niederlův a Bezděkův.*)

Je nesporno, že nově vydaný úřední místopis je daleko lepší, nežli jmenované soukromé práce, třebaže také není naprosto bezvadný. Je vydán v knize velkého formátu dosti málo příručné, v níž na 157 stránkách uvedena jsou nejdůležitější data demografická a orientační o každé obci dle služnovských okresů v abecedním pořádku jednotlivých starých 16 žup. Města se zřízeným magistrátem a města samosprávná jsou připojena zvlášť ke konci příslušného služnovského okresu resp. župy. Pro každou obec uvádí se nejprve jméno slovenské, ev. též dvě jména, užívá-li se jích. Ovšem zjišťování správných jmen činilo veliké potíže, jak se o tom dočísti můžeme z předmluvy. Bylo třeba pátrat po správném slovenském jméně u administrativních úřadů, v odborné literatuře, zvláště z knihy prof. Dra Niederla »Místopis a národní statistika obcí slovenských« a z knihy Jana Lipského »Reperitorium Locorum objectorumque in XII. tabulis Mappae Regnorum Hungarie« z r. 1808. Jen takto zjištěných jmen slovenských míst bylo použito. Jmen nově utvořených použito nebylo. Tím vším není však prejudikováno budoucímu úřednímu pojmenování míst ministerstvem vnitra ve smyslu zákona

*) Viz moje recenze o nich zde v I. roč. na str. 226 a 232.

ze dne 14. ledna 1920 č. 266 sb. z. a nař. Za jménem slovenským následuje v závorce bývalé úřední jméno maďarské. Kde je uvedeno maďarských názvů několik, značí prvé jméno název starší, v němž zpravidla lze nalézt stopy slovenského názvu, druhé jméno značí poslední maďarský název, zavedený po většině kolem roku 1910, často již úplně zmaďarisovaný. V abecedním seznamu vzadu uvádějí se však z důvodů orientačních pouze tato poslední bývalá úřední pojmenování. Potom v témže sloupci následují drobným tiskem u každé obce, pokud se tam ovšem vyskytují, všechny části obce od vlastního středu obce místně oddělené a samostatně pojmenované, tedy osady, skupiny domů, dvorce, pustý, kopanice, lazy atd. Data statistická a orientační uvádějí se ovšem pouze pro celou obec. Tento způsob, uváděti jména částí obce v tabulce samé v dosti úzkém sloupci vyhrazeném pro pojmenování obce, má ovšem za následek, že zvláště u okresů, kde se vyskytují rozlehlé obce s četnými osadami a samostatnými skupinami, objevuje se v tabulkovém rámečku zbytečně mnoho prázdného místa. Pádny doklad pro to poskytuje okres Myjava na str. 47—49. Bylo docela dobře možno, aniž by tím utrpěla přehlednost, umístiti jména osad a samot ve formě poznámek dole pod čarou.

V dalších sloupcích od 3—17 obsažena jsou číselná data, uvádějící pro každou obec nejprve počet domů, pak celkový počet obyvatelstva, v dalším rozřídění jednak podle pohlaví, jednak dle národnosti (československé, ruské, maďarské, německé, jiné), jednak dle náboženského vyznání (římskokatolického, řeckokatolického, evangelického, augsburského vyznání, evang. reformovaného, židovského a jiného).

Ve sloupcích 18—25 uvedena jsou nejcharakterističtější data místopisná a orientační, t. j. příslušnost k notariátu a matrikariátu, okresnímu soudu, bernímu úřadu, poštovnímu úřadu, telegrafnímu úřadu (s vytčením přibližné vzdálenosti v km od tohoto úřadu), železniční stanici (opět s uvedením vzdálenosti obce v km), četnické stanici a k církevnímu úřadu příslušné církve. Sídla těchto úřadů jsou tu uvedena plnými jmény; je-li sídlo úřadu přímo v příslušné obci, naznačuje se to slovy »v miestech«. To ovšem znamená, že v úzkých sloupcích, zvláště ve sloupci vyhrazeném pro udání sídla církevního úřadu (sl. 25) je potřeba po př. několika řádek. Na druhé straně jméno okresu soudního a berního úřadu opakuje se téměř pro všechny obce okresu ve formě znaménka dtto (»), takže by zde vhodné pojmenování anebo označení souhrnné vystačilo se sloupci užšími na prospěch sloupců ostatních. Třebaže uvádění plných jmen je přehlednější, není sporu o tom, že by stačilo i jiné, kratší označení, na př. uvedení běžného čísla té obce, kde má okresní soud nebo berní úřad sídlo, nebo opakování téže značky poznámkové, k níž jméno úřadu by se uvedlo jednou dole pod čarou.

Za tímto podrobným přehledem místopisným (za str. 157) následují přehledné tabulky statistické. Nejprve srovnávací tabulka výsledků sčítání lidu z let 1880—1919 podle služnovských okresů. Města samosprávných i se zřízeným magistrátem, upravených vesměs podle obvodů, podle nichž dělány jsou výsledky sčítání z r. 1919. Hned na to řadí se obdobná tabulka, uvádějící rekapitulaci podle žup a konečně ve zvláštní tabulce úhrnné přehledy pro celou zemi. Tyto srovnávací tabulky uvádějí pro každý okres, město, resp. župu jednak počet obyvatelstva v úhrnu a v rozdělení podle národnosti, podle pohlaví, jednak počet obcí v okresu v rozdělení podle zastoupení československého obyvatelstva v desetiprocentové stupnici.* V župní srovnávací tabulce uvedena jsou kromě toho vedle absolutních dat o národnosti také příslušná data poměrná (procenta). Počet domů v těchto přehledných tabulkách není uveden.

Pořízení těchto tabulek vyžadovalo obrovskou práci, o které si nezasvěcenec vůbec nedovede učiniti představu. Bylo totiž potřeba nejprve podrobné výsledky maďarských sčítání od r. 1880 uvést zpět na stejnou základnu administrativního rozdělení, které je platné dnes. Pak bylo třeba u každé jednotlivé obce při každém sčítání zvlášť vypočítati procentuelní zastoupení československého obyvatelstva. Potom bylo třeba v každém okresu celkový počet obcí rozvrhnouti do skupin podle procentuelního zastoupení československého obyvatelstva v desetiprocentních intervalech. Tato obrovská práce zasluhovala ještě důkladnějšího zpracování než pouze číselného vyjádření, podaného v těchto tabulkách. Původní materiál, z něhož by byla známa přímo jména obcí, tvořil by nesmírně zajímavý předmět pro kartografické zpracování, jak se průběhem desetiletí měnila národnostní hranice podle výsledků maďarských sčítání lidu. Měli bychom tu pro každé desetiletí provedeno to, co pro r. 1900 provedl Dr. L. Niederle. Přes to i pouhá čísla a zvláště jich přelévání z jedné stupnice do druhé velmi zajímavě ilustruje papírovou maďarisací Slovenska.

*) V tomto rozčlenění nejsou důsledně uvedeny ony obce, kde nebyl zjištěn ani jediný příslušník národnosti československé.

Zkoumatí správnost těchto dat není dobře možno, protože by to znamenalo opakovatí celou práci znovu. Pouhou namátkou vybrán byl okres Senica a přepočtena data o zastoupení československého obyvatelstva pro r. 1910 a 1919 a shledána pro r. 1910 správná, pro r. 1919 uvedena nesprávně jedna obec ve stupnici 70—80procentní, ale běží tu patrně o tiskovou chybu.

Na konci je připojen podrobný a b e c e d n í s e z n a m, který obsahuje kromě jmen měst a obcí také jména osad, pust, kopanic, lazů, dvorců, mysliven, hájoven, mlýnů, továren, zámků a pod., pokud tvoří samostatné a oddělené části obcí a měst se zvláštním pojmenováním. Dokonce uvádějí se tu i jména pouze mezi lidem užívaná vedle jmen pravidelných.

Na dvou posledních stránkách uvedeny jsou opravy tiskových chyb. Je však nepříjemno, že v těchto »opravách« vyskytují se opět tiskové chyby (na př. hned v prvních dvou řádcích běží o opravy na str. 3 nikoliv 2; na str. 5 týká se oprava sl. 22 nikoli 23, na str. 10 v běžném čísle 10 má být správně »Detreköväralja«; v textu opravy ke str. 16 u měst Modré a Pezinku neopraveny: chybný genitiv »Pezínoku« místo »Pezinku« a »len metrikariát« místo »len matrikariát«; na str. 69 v běž. č. 35 má být: »Fülekpüspöki«, na str. 75 v běž. č. 1 »Nemesdedina«).

Soznam miest obsahuje všechny obce v hranicích, které pro Slovensko stanoví mírová smlouva. Následkem toho zahrnuje Soznam obce ležící na pravém břehu řeky Uhu a nalézající se dosud ve faktické správě Podkarpatské Rusi do okresů Snina a Sobrance. Proti tomu však nedůsledně ponechává v okrese kapušanském obce Ašvaň, nalézající se ve faktické správě Slovenska, ač dle mírové smlouvy patří k Podkarpatské Rusi. Jinak však je Soznam upraven dle skutečné hranice v době vydání, takže neobsahuje obcí, které byly v Oravě a Spiši odstoupeny Polsku. O změně způsobené výměnou obce Dolné Lipnice s Privarovkou (z okresu námetovského) za obce Hladovku a Suchou Horu (do okresu trstenského) se děje vzadu pouze zmínka mezi »změnami během tisku«, ačkoliv bylo možno tu uvést příslušná data z obou obcí Hladovky i Suché Hory neboť sčítání lidu v nich r. 1919 bylo provedeno. V 6 obcích (v Lipové, Mokrolukách, Gulvasu, Mlynárovicích, Olšavce v župě šarišské a v Kiskövešdu v župě zemplínské) nebylo sčítání lidu r. 1919 pro »nepřekonatelné« překážky provedeno, proto příslušná data jsou vzata ze sčítání lidu r. 1910.

V naznačeném ohraničení uvádí Soznam 3.542 samostatné obce. Kdybychom chtěli zjistiti počet obcí na území, které se dnes nalézá ve faktické správě slovenských úřadů, bylo by třeba odečísti 16 obcí z okresu sninského (jež zůstávají nadále ve správě okresu velkobrezenského), 7 obcí z okresu sobraneckého (jež zůstávají nadále ve správě okresu perečinského a užhorodského) a 9 obcí okresu kapušanského (jež jsou nyní ve správě okresu užhorodského). Je tudíž dle seznamu míst na území dnešní správy slovenské 3.510 obcí. — Předběžné výsledky letošního sčítání lidu uvádějí v dodatečných opravách počet obcí slovenských číslem 3520. Je to důsledek toho, že do dnes není ještě přesně stanovena u každé obce neb osady skutečná její povaha. Porovnával jsem počet obcí dle Soznamu i dle Předběžných výsledků s počtem obcí dle výsledků podrobné statistiky ploch osevu na Slovensku z r. 1921 a shledal jsem tyto rozdíly: V Soznamu miest počítány jsou dvě osady za samostatné obce a to osada Karlova Ves, patřící dle Předběžných výsledků sčítání lidu k obci Děvinu v okrese bratislavském a osada Stará Voda, patřící k obci Švedláru v okrese gelnickém. Naopak v Předběžných výsledcích sčítání lidu z r. 1921 počítány byly za samostatné obce: osada Pustá Ves (patřící k obci Šteruse v okrese piešťanském), osada Zlatno (patřící k obci České Brezovo v okrese lučeneckém), osada Stošice (patřící k obci Okoličnô v okrese svatomikulášském), dále osada Madočany (patřící k obci Lúčky), osada Janošovce (patřící k obci Bukovina) a osada Nežítovce a Tvarožná (patřící k obci Bobrovník) vesměs v okrese Nem. L'upča; dále osada Kúpele Lubochňa (patřící k obci Gombáš v okrese ružomerském), osada Huta (patřící k obci Lesnici v okrese Spiš, Stará Ves) a pak pusty Čerteš a Dolina (patřící k obci Blažejovu v okrese lipianském); krom toho město Sabinov bylo omylem počítáno do počtu obcí dvakrát (nikoli obyvatelstvo). Podle výsledků podrobného šetření ploch osevu z r. 1921 činí počet obcí na Slovensku, nepřihlížíme-li k nedávné výměně obcí Suché Hory a Hladovky od Polska za Dolnou Lipnicu, 3508 (přihlížíme-li ke zmíněné výměně, 3509).

Také v hranicích okresů vyskytují se neshody mezi Soznamem a Předběžnými výsledky sčítání z r. 1921. Dle Soznamu obec Čarno leží v okrese Vyšný Svidník, dle Předběžných výsledků v okrese Bardijov (správně); dle Soznamu celý notariát Chmiňany s obcemi Andrášovce, Hrabkov, Chmiňany, Jakubovany a Křižovany je uváděn stále ještě v okrese sabinovském, dle Předběžných výsledků uváděn je správně v okrese prešovském.

Zajímati bude zajisté aspoň několik všeobecných dat, které Soznam přináší jako výsledek předběžného sčítání lidu z r. 1919. Na území Slovenska, jak ho Soznam pojímá, je 16 žup, 4 muni-

cipální města, 95 služnovských okresů se 2 expositurami, 30 magistrátních měst, 964 notariátů, 3542 obce a 2,948.307 obyvatelů. Z toho 1,962.766 čili 66-57% národnosti československé, 93.411 (3-17%) národnosti rusínské, 692.831 (23-50%) národnosti maďarské, 143.589 (4-87%) národnosti německé a 55.710 (1-89%) jiné národnosti. Přesun poměrů národnostních proti r. 1910 je podstatný, neboť r. 1910 bylo z celkového počtu 2,952.781 obyvatelů jen 57-22% Slováků, 3-77% Rusínů, 30-54% (901.792) Maďarů, 6-74% Němců a 1-73% jiných národností.

Aby bylo možno alespoň zhruba srovnati výsledky předběžného sčítání z r. 1919 s Předběžnými výsledky sčítání lidu r. 1921, je třeba uvést obojí data na společnou základnu, totiž na území, které je dnes pod faktickou správou slovenských úřadů, t. j. na území 3.508 obcí.*) Na území těchto obcí bylo ke dni 21./8. 1919 napočteno 2,923.214 obyvatelů, kdežto ke dni 15./2. 1921 bylo napočteno 2,993.479 obyvatelů, tedy po uplynutí pouze 1 a půl roku o 70.265 obyvatelů více. Je nesporno, že toto plus nelze považovati za přírůstek obyvatelstva ve zmíněném mezidobí. Spíše lze souditi, že sčítání r. 1919 nebylo provedeno dokonale**) a že zmíněný rozdíl znamená patrně počet obyvatelstva, který při sčítání r. 1919 byl vůbec vynechán. Při sledování složek, ze kterých se tento rozdíl skládá, bylo shledáno, že počet obyvatelstva v obou letech nesouhlasí ani v jednom okresu, což je ovšem zcela přirozené při dvojím sčítání časově odděleném a metodicky jinak provedeném. Tyto rozdíly v jednotlivostech však jsou zajímavé, větší jsou zvláště u měst, na př. v Bratislavě r. 1919 bylo napočteno 83.200 obyvatelů, r. 1921 93.329; v Košicích r. 1919 46.826, r. 1921 52.699; v Ružomberku r. 1919 11.841, r. 1921 14.230, nebo naopak v Lučenci r. 1919 16.467, r. 1921 12.418; ve Spišských Vlasích r. 1919 4.070, r. 1921 2.430. Rozdíly ty by ovšem bylo možno částečně vysvětliti buď dnešní koncentrací obyvatelstva ve hlavních administrativních střediscích nebo dřívější přítomností většího počtu vojska (r. 1919 po bolševickém vpádu). Jinde však tyto rozdíly těžko se dají přirozeným způsobem vysvětliti. Nejnápadnější nesouhlas mezi r. 1919 a r. 1921 je v celém okrese prievidském (i s expositurou Rudnem). R. 1919 bylo tu napočteno 41.798 obyvatelů, r. 1921 však 54.913 obyvatelů, tudíž o 13.115 více. Porovnáním stavu obyvatelstva v obou letech u každé obce tohoto okresu zjištěny r. 1921 ve všech obcích krom Poruby poměrně značné přírůstky, na př. u obce Handlové o 2.938 osob, u Tužiny o 1.125, u Valaš. Belé o 1.177 osob. Nelze rozumně připustiti, že tu běží o nějaký skutečný přírůstek, jak vychází na jevo při srovnání počtu domů; na př. v obci Handlové zjištěno r. 1919 873 domů, r. 1921 celkem 952 domů, z toho 913 obytných; u Valaš. Belé r. 1919 napočteno 568 domů, ale r. 1921 všech domů 716, obytných 694. Poněvadž je jisto, že za 1 a půl roku nevystavělo se o tolik domů více, nezbyvá než usuzovati, že r. 1919 byla v okrese prievidském celá řada domů při sčítání vůbec vynechána.

Do dalších podrobností se nelze pouštět.

Tyto výtky ovšem nepatří na vrub Soznamu, který je sestaven jinak velmi pečlivě, nýbrž na vrub sčítání z r. 1919.

Dr. J. Mráz.

Nová literatura o dopravní statistice.

I. Na rozdíl od jiných odvětví statistiky nebyla statistika dopravní pěstována po stránce theoretické. Kritická pojednání o ní dala by se spočítati na prstech a byl to ještě nejspíše zeměpis, jenž poznal velkou důležitost soustavné statistiky dopravy pro anthropogeografii a na důležitost tu upozorňoval různými podněty v dílech soustavných i v různých monografiích. Následkem toho statistická zjišťování dopravy v různých státech kolísala v mezích velmi širokých nejenom pokud se týče jednotlivých druhů této statistiky (železniční, vodní, silniční), nýbrž i v okruhu jednotlivých druhů. Vidíme to nejlépe na statistice železniční. Kdežto statistika zařízení železničních — tedy čistá statistika správní — byla vypěstována soustavně a podrobně, byla statistika přepravy zboží, tedy statistika po výtce národohospodářská — opomíjena, namnoze úmyslně a vybavena velmi nedostatečně. Nejnovější doba přinesla náhle nápravu. Literatura tu a tam zasahuje a praxe jí následuje ruku v ruce; je to statistické novum vysoce zajímavé a sluší zajisté o něm referovati podrobněji, poněvadž znamená vzhledem ku zpracování stroji neobmezený pramen, z něhož bude lze čerpati mnoho nových podkladů pro teorii a praxi.

V polském měsíčníku statistickým »Miesięcznik statystyczny« a to ve dvojčísle 1—2 v roce 1920 a v prvním čísle z r. 1921 byly uveřejněny dva odborné články, pojednávající o statistice přepravní. Je to článek Dr. Marcina Nadobnika »Statystyka ruchu towarowego na kolejach niemieckich«, pojednávající o organizaci německé statistiky přepravní a článek Dr. Henryka Grossmanna, referenta býv.

*) Ke shora zmíněné výměně oravských obcí se tu nepřihlíží.

**) Jak o tom svědčí ostatně i ta okolnost, že v 6 obcích sčítání nemohlo být provedeno vůbec.

ústřední statistické komise vídeňské, »Statystyka ruchu towarowego na kolejach żelaznych«, obsahující kritický rozhled po přepravní statistice čelných evropských států, zvláště německé, a po příslušné literatuře a podávající návrh na organizaci přepravní statistiky polské s příslušným odůvodněním.

II. Dr. Nadobník zmiňuje se předem všeobecně o velké důležitosti statistiky přepravní pro hospodářskou politiku státní, kritizuje nedokonalost statistiky rakouské, jež z politických důvodů, — aby totiž jednotlivé korunní země, zvláště neněmecké, nemohly o ní opíratí požadavek vlastní politiky národohospodářské — nebyla reformována, přechodně zmiňuje se o detailní, avšak vědecky i hospodářsky nikdy nevyčerpané statistice ruské a přechází k líčení historie a organizace přepravní statistiky v Německu.

Přípravné práce k německé přepravní statistice trvaly téměř 20 let, od r. 1863, kdy mezinárodní statistický kongres v Berlíně dal prvý podnět k její organizaci, až do r. 1882, kdy pruským ministerstvem veřejných prací byly vydány předpisy, upravující přepravní statistiku na drahách pruských, jež vstoupily v platnost dnem 1. ledna 1883. Předpisy ty současně aktivovaly dráhy Elsaska-Lotrinska a celá řada správ železničních, v letech následujících připojil se zbytek. Pouze několik linií méně důležitých, místních nebo pobočných, není účastno. Nedostatek ten je očividnou mezerou ve všeobecném obrazu provozu železničního, ale mezeru ta není prakticky povážlivou vzhledem k menší důležitosti těchto nečetných nesúčastných tratí. Tyto předpisy, vydané v r. 1882 jsou ještě dnes závazny s některými výjimkami později stanovenými (v r. 1909). Jsou otiskeny pouze v »Eisenbahnverordnungsblattu« z r. 1882 (orgánu berlínského ministerstva veřejných prací). Úplné sebrání veškerých předpisů, týkajících se statistiky přepravní v Německu, jest velmi obtížno, poněvadž pouze částečně jsou otiskeny v citovaném Věstníku, částečně jsou pouze osobními instrukcemi, písemnými vyřízeními, vydanými příslušným orgánem a nejsou vůbec publikovány. Tento neuspokojivý stav byl toho příčinou, že železniční ředitelství v Berlíně dalo v r. 1912 popud k tomu, aby všechny tyto předpisy byly sebrány a uveřejněny. Autoru však není povědomo, zda zamýšlená tato akce stala se skutkem. Autor uvádí po té předpisy, na základě nichž sestavil své pojednání (mimo již výše zmíněnou instrukci z r. 1882). Jsou to většinou předpisy z r. 1909, kdy statistika německá byla částečně reorganizována.

Jsou to: 1) Tištěná služební instrukce pro stanice (Dienstvorschrift für die verkehrsstatistischen Arbeiten der äusseren Dienststellen, gültig von 1. Januar 1909). 2) Knižní příloha ke zmíněné instrukci, obsahující soupis zboží, hospodářských okresů, stanic železničních a železnic jak těch, které přistoupily ke statistice přepravní, tak těch, které nepřistoupily (Verzeichnisse zur Warenstatistik der Güterbewegung. Siebente Auflage, Mai 1909). 3) Tištěná instrukce pro tak zv. II. kontrolu (Verkehrskontrollordnung. Teil II. Bestimmungen für die Verkehrskontrolle II. Gültig vom 1. Januar 1909, Ausgabe 1909). 4) Netištěná instrukce vydaná berlínským železničním ředitelstvím r. 1909 (Anleitung zu den Vorarbeiten für die Aufstellung der Statistik der Güterbewegung bei den Verkehrskontrollen). 5) Konečné úřední akta železničního ředitelství v Poznani, týkající se této statistiky.

Na to přistupuje autor k vlastnímu líčení organizace německé přepravní statistiky.

Registraci podléhají všechny převozy zboží a dobytka železnici prováděné. Zboží a dobytek jsou zařazeny do 76 tříd s pododdíly některých tříd, celkem 101. Toto roztržidění je úplné analogické schématu zboží při statistice dopravy vodní a je založeno na německém tarifu železničním. Je patrné, že při jeho sestavování rozhodovaly především momenty praktické, jako ohled na schema tarifní a na druh přepravovaného zboží, odpovídající hospodářskému charakteru státu, konečně ohled na decentralisovaný způsob zpracování, nepřipouštějící přílišnou detailnost. Zařazování nejružnějších druhů zboží do příslušné rubriky schématu působilo však úředníkům staničním velké obtíže a proto byl sestaven podrobný seznam zboží s označením rubrik schématu, do kterých zboží slušelo zařazovati. Tento soupis, obsažený ve vzpomenutých již »Verzeichnissen«, obsahoval na př. v r. 1919 3194 různých názvů zboží, dle abecedy sestavených. Publikace ta byla v každé důležitější stanici.

Druhou podstatnou částí německé statistiky transportní je zjišťování v ý m ě n y statků, která se prostřednictvím železnic uskutečňuje, mezi jednotlivými částmi německé říše a se zahraničím. Říše je rozdělena na pevné celky, jichž přepravní vzájemný styk a styk se zahraničím jest individuálně zjišťován. Jsou to tak zvané okresy dopravní (Verkehrsbezirke). Okresů takových bylo 41, cizina byla rozdělena na 17 takových celků. Při tvoření obvodů těchto okresů bylo směrnatým rozdělení administrativní, politické a především hospodářský charakter aneb jiné důležité příčiny (velká města, říční i námořské přístavy atd.). Zhotoven dále soupis všech stanic a každá stanice přidělena určitému obvodu, jenž označen číslem. Soupis a přidělení stanic do jednotlivých okresů uveřejněno ve zmíněné již publikaci »Verzeichnisse«.

Výpravny zboží jednotlivých stanic zapisují všechny zásilky zboží, vážící 500 kg a více a zásilky živoucích zvířat. Zápisu jsou podrobeny i zásilky vojenské a služební (železniční) poslávané o váze 1000 kg i více. Zápisy dějí se zaokrouhleně (na celé tuny nebo na polovice tun). Podkladem je čistá váha, ne ta, která je podkladem výpočtu tarifního poplatku. Zvířata zapisují se vždy dle počtu i tehdy, když počet nelze zjistiti jinak než odhadem. Zásilky zahraniční, které jsou zasílány ze stanice pohraniční s novým nákladním listem, pokud se týče novým dopravním lístkem (Beförderungsschein) pokládají se za zásilky zahraniční. Zapisovány jsou jednak zásilky podané ze stanic, jednak zásilky došlé do stanic. Zápis podaných zásilek děje se na konci měsíce, po případě několikrát za měsíc (ve velkých stanicích) a to na podkladě t. zv. knížek podaných zásilek (Versandbücher), v nichž jsou obsažena všechna data z jednotlivých nákladních listů i prvotních listovek (Stammkarten). Zápis zásilek došlých do stanic děje se na podkladě t. zv. sčítanek (Verrechnungskarten) a kde jich není, na podkladě návštěv (Benachrichtigungen) zaslaných stranám. Stanice pohraniční mimo tyto zásilky zapisují ještě průvoz. Zápisy zásilek podaných, došlých a průvonných, dějí se na zvláštních formulářích. Předmětem zápisu jsou tyto skutečnosti: v soupisu zásilek ve stanici podaných stanice, kam zásilka je určena, v soupise zásilek do stanice došlých stanice, kde zásilka byla podána; mimo to druh zboží; skupina, do níž patří hospodářské okresy obou stanic; váha zboží; počet kusů (u živoucích zvířat). Dalším momentem důležitým je, že stanice musí provést již určitou část vlastního zpracování: provést seřazení dle jednotlivých stanic počátečních i konečných, dle okresů hospodářských a dle jednotlivých druhů zboží a provést konečné součty. Pomůckou pro toto zpracování jsou zmíněné již »Verzeichnisse«. Výkazy zásilek podaných jsou sestavovány za rok, výkazy zásilek došlých každý měsíc. Sestavené výkazy zasílají se t. zv. kontrole II., jež je dále zpracuje.

Zásilky podané ve stanicích drah, jež nepřístupily ke statistice přepravní, a určené do stanic, jež statistiky se účastní, jsou zapisovány v těchto stanicích jako zásilky došlé. Styk jejich se zahraničním registrem stanic pohraniční. Výkazy těchto zásilek sestavují zmíněné stanice zvlášť, a to stanice pohraniční měsíčně, ostatní stanice ročně.

Tak zvané kontroly II. (Verkehrskontrollen II.) jsou samostatné úřady v sídle některých železničních ředitelství a vykonávají kontrolu příjmů z přepravy a práce statistické. Okruh jejich působnosti, t. zv. kontrolní okres objímá obvody vždy několika železničních ředitelství. Při přepravní statistice spolupůsobí takto:

1. Dne 8. každého měsíce obdrží od stanic pohraničních záznamy o průvozu v měsíci předchozím.

2. Dne 18. každého měsíce obdrží od všech stanic zápisy o zboží došlém v předchozím měsíci, dále od stanic pohraničních výkazy o zásilkách expedovaných do stanic na statistice nesúčastných a došlých od nich.

3. Dne 18. ledna každého roku obdrží od všech stanic roční výkaz zásilek podaných v nich předešlého roku, dále roční výkazy zásilek došlých z ciziny a z tratí nesúčastnivších se statistiky.

Z těchto výkazů kontrola II. zpracovává pouze výkazy uvedené svrchu ad 3.), ostatní výkazy kromě měsíčních výkazů zásilek došlých do jednotlivých stanic (jež jsou uveřejňovány pouze ve zprávách jednoho každého železničního ředitelství, nemajíce jinak významu) zasílají se prostřednictvím tak zv. kontrol úhrnných a železničního ředitelství v Berlíně říšskému statistickému úřadu, jenž je teprve od roku 1909 hlavním orgánem německé přípravní statistiky. (Dřívějším orgánem výsledky statistiky publikujícím bylo pruské ministerstvo veřejných prací.)

Výkazy ad 3. uvedené jsou zpracovávány takto:

Kontrola II. kontroluje nejdříve roční výkazy po stránce formální. Zpracování spočívá v tom, že se sestaví t. zv. výkazy částečné, totiž součtové výkazy zboží, zaslaného z jednotlivých stanic, příslušných k jednomu okresu hospodářskému, do vnitrozemských okresů hospodářských a výkazy zboží došlého do těchto stanic ze zahraničí. Tyto výkazy musí býti hotovy do 15. března. Poněvadž však obvod působnosti t. zv. kontroly II. neshoduje se s obvodem okresu hospodářského, zasílají se tyto výkazy ještě t. zv. kontrole úhrnné, t. j. té kontrole II., jež sestavuje tyto výkazy pro celé okresy hospodářské. Tyto celkové výkazy, jež dlužno dohotoviti do 15. dubna a jež tedy obsahují jednak zásilky podané v určitém okresu hospodářském do vnitrozemí (t. zv. formulář B1a), jednak zásilky podané do okresů cizozemských a došlé z nich (t. zv. formulář B1b) zasílají se, jak již řečeno, prostřednictvím železničního ředitelství v Berlíně Říšskému statistickému úřadu.

Říšský statistický úřad obdrží od úhrnných kontrol výkazy B1a a B1b, dále záznamy stanic o zásilkách došlých z tratí, které se nepřihlásily ke statistice přepravní, zápisy pohraničních stanic o zásilkách došlých ze zahraničí na tyto tratě a konečně výkazy o průvozu. Z tohoto materiálu Říšský

statistický úřad sestaví napřed přepravu těch drah, které se nepřihlásili ke statistice přepravní a doplní jimi výkazy B 1a a B 1b, červeným inkoustem. Výkazy B 1a sluší ještě doplnit úhrnem těch zá-
silek, podaných v jiných okresích na určitý okres hospodářský, aby byla zjištěna úhrnná přeprava
tohoto okresu hospodářského. To se stane sčítáním zásilek podaných v ostatních okresích na tento
okres. Konečně dlužno vyloučiti z výkazu B 1a jednotlivých okresů všechny zásilky podané na sta-
nice v obvodě těchto okresů; tím způsobem sestavují se výkazy místní přepravy pro jednotlivé
okresy. Tím jsou tabulky připraveny k publikaci.

Pokud se týče publikace (*»Statistik der Güterbewegung auf deutschen Eisenbahnen«*), jsou pod-
statným jejím obsahem tabulky, znázorňující přepravu zboží mezi jednotlivými hospodářskými okresy
individuálně. Za nimi následují tabulky: dovoz do jednotlivých okresů z ostatního Německa a vývoz
z nich, místní přeprava v obvodu jednotlivých okresů, dále dovoz a vývoz jednotlivých hospodářských
okresů německých z ciziny, pokud se týče do ciziny a opáčně, konečně průvoz.

Dr. Nadobnik kritizuje pak organizaci německé statistiky přepravní s hlediska jejích světlých
a stinných stránek.

Za světlé stránky pokládá: třídění přepravy dle okresů hospodářských, zdařilou klasifikaci zboží,
odpovídající hospodářskému postavení Německa, poměrně snadný způsob zpracování, vhodné uspo-
řádání publikace, dovolující snadné kořistění z podaných dat a co nejhlavnějšího, nízký náklad zpra-
cování, spočívající na decentralisaci práce, jež připouští ekonomické využití sil. Největší díl nákladu
tvoří dle Dr. Nadobnika formuláře. Statistické práce jednotlivých stanic nekladou na počet sil vel-
kých požadavků, na menších stanicích vyhotoví je jeden úředník vedle své obvyklé práce, na velkých
stanicích zaměstnávají ovšem plně jednu sílu. 80—90% této práce absorbuje však sestavování měsí-
ních výkazů o zboží došlém, jež, jak výše podotknuto, jsou sestavovány k jiným účelům statistickým.
Bylo navrhováno jednou (v roce 1908) úplně odstranění těchto výkazů, po druhé (v roce 1912) sesta-
vování celoroční, do konce roku 1918 nebyly však dosavadní předpisy změněny a pravděpodobně ani
dodnes ne.

Pokud se týče prací t. zv. kontrol II. obyčejných i úhrnných, počítá Dr. Nadobnik, že pracemi
těmito bylo zaměstnáno v celém Německu (před mírem) minimálně 90 lidí po 3 měsíce ročně;
zbytek roku mohly tyto síly býti použity k jiným pracem. Kolik sil bylo touto statistikou zaměstnáno
v Říšském úřadě statistickém, Dr. Nadobnik neví, pravděpodobně — vzhledem k tomu, co bylo ře-
čeno o jeho činnosti a celé organizaci této statistiky — ne mnoho.

Stinné stránky odvozuje Dr. Nadobnik z principu decentralisace. Statistický úřad, nemaje pů-
vodního materiálu, nemá také možnost řádné kontroly, hlavně nemůže kontrolovati chyby povstale
dvojím sčítáním. Hlavní odpovědnost spočívá na práci kontrol II., jež prý v Německu pracovaly při-
měřeně přesně a velmi se osvědčily.

III. Pronikavou kritiku tohoto názoru Dr. Nadobnika na cenu německé statistiky přepravní po-
dává Dr. Grossmann ve svém shora citovaném článku.

Dr. Grossmann, odmítaje předem názor, že malý náklad určitého statistického šetření znamená
sám o sobě stránku světlou, poněvadž nerozhoduje absolutní výška vydané částky, nýbrž jakost
obdrženého ekvivalentu, vytýká, že německá přepravní statistika jest nedokonalá. Nejen sbírání,
nýbrž i zpracování materiálu jest zde svěřeno nejnižším orgánům železniční administrace, které bez
odborné přípravy theoretické i technické vykonávají tuto činnost ne jako samostatný obor působ-
nosti, nýbrž v toku jiných činností úředních. Práce statistická jest zde neoddělena ještě od jiných
záležitostí úřední železniční správy, nalézá se zde zatím na nejnižším stupni svého vývoje. Říšský
statistický úřad musí se z povahy věci omeziti pouze na kontrolu početní, materiální kontrola a kor-
rektura sestavených výkazů je nemožna a snižuje beztak malou cenu těchto výkazů. Dr. Grossmann
ukazuje zde názorně, jak důležitou jest taková kontrola. Revise centrální statistické komise ve Vídni
podniknutá v roce 1902 při sčítání průmyslových závodů v Rakousku ukázala 10% chyb ve výkazech
již kontrolovaných přes to, že tuto kontrolu vykonaly obchodní a živnostenské komory, tedy speci-
elní odborné orgány, s materiálem dobře obeznámené. Z těchto důvodů dlužno již a priori odmít-
nouti německý systém přepravní statistiky, spočívající na decentralisovaném způsobu zpracování
původního materiálu, jako naprosto neodpovídající vymoženostem theorie a potřebám života. Mimo
to úřad statistický, jenž nedostává živý materiál, nýbrž stereotypní, nezměnitelné sumární výkazy
číslic, nemá možnost vyčerpati jej novými methodami, novými kombinacemi, jež vyžadují nové potřeby
života a nové cestv vědy. Systém ten vede ke zmechanisování práce technické i vědecké.

Dr. Grossmann proti stanovisku Dra Nadobnika dokazuje dále, že německé schema jednotlivých
skupin zboží jest nedostatečné, povšechné a kasuistické. Příkladem je mu skupina čís. 71, která ob-

sahuje »ostatní druhy zboží«, t. j. do jiných skupin nepatřící, v níž jsou seskupeny druhy zboží na-prosto různorodého, rolnické plody, zboží koloniální a nepřehledná mosaika výrobků průmyslových všech oborů. Spřádání takové brání na př. úplně statistickému porovnání obchodu vnitřního se zahraničním, kde jest specifikace dle jednotlivých druhů provedena do nejmenších detailů. Dr. Grossmann uvádí, že tento nedostatek specialisace je ve příčinné spojitosti se systémem decentralisace ježž je příznačný německé statistice transportní. Poněvadž statistické zpracování, tedy zásadně činnost ne pouze manipulační, nýbrž kritická, rozhodovací, je svěřena nejnižším orgánům železniční správy, nemohou býti kladeny požadavky jemné specialisace. Autor vyvozuje z toho, že statistiku přepravní nutno reformovati v ten smysl, že orgánům železničním svěří se pouze sbírání materiálu a sice individuálních záznamů o každém aktu přepravním, zpracování materiálu však, že musí býti soustředěno v centrálním úřadě statistickém v rukou theoreticky i prakticky vyškolených pracovníků.

Dr. Grossmann vytýká dále německé přepravní statistice neúplnost ještě ve směru jiném. Statistika přepravní nemá zobrazovati pouze vnitrozemský obchodní styk jednotlivých hospodářských oblastí kraje mezi sebou a se zahraničím, nýbrž má dáti základ jednak k ocenění výdělečnosti jednotlivých třetí a jednak k ocenění jejich důležitosti pro hospodářskou politiku státu vzhledem k jednotlivým odvětvím produkce. Těchto podkladů statistika německá nepodává a podati — se zřetelem ke své organizaci — ani nemůže. Bez ohledu na různé názory, na prostředky a cíle politiky tarifní, veřejnohospodářské či soukromohospodářské, má stát zájem na tom, aby zjistil poměr mezi nákladem provozovacím jednotlivých linií a úplatami na nich za přepravu docilenými, jedním slovem aktivnost nebo pasivnost jednotlivých tratí, aby se přesvědčil o dobrých či špatných následcích nově zavedených tarifů, všeobecných i speciálních, aby seznal vnitřní dynamiku dopravy: totiž závislost nákladu dopravy na různé její intenzitě a zákony vzrůstu těchto nákladů tehdy, když intenzita dopravy překročí svoje t. zv. maximum. Všechny tyto podklady mohou býti dány pouze statistikou příjmů železničních, kombinovanou se statistikou přepravní ve vlastním slova smyslu. Politika tarifní má zvláštní zájem na statistice přepravní, poněvadž správné a účelné tarify rozhodují mnohdy o existenci celého průmyslového odvětví určitého kraje, rozhodují mnohdy o posici celého státu, zvláště má-li charakter státu průvozního jako Polsko. Dosud byly tarify sestavovány více méně na podkladech empirických, což dalo podnět k různým anomaliím hospodářským ve státě, jak autor příklady dokazuje. Nejsprávnější politika tarifní vzhledem k hospodářským různostem jednotlivých složek státního tělesa spočívá v kombinaci tarifů speciálních, k jejich tvoření může dáti klíč pouze statistika transportní. Správnost svého tvrzení dokazuje autor na četných příkladech, jež podává předválečná i válečná tarifní politika Německa.

Správná politika tarifní má také přihlížeti k tomu, aby doprava určitých massových předmětů, na příkl. uhlí atd. děla se v určitých měsících, aby pozdější měsíce zůstaly vyhrazeny přepravě jiného massového předmětu, na příkl. cukrovky a aby nenastalo vážnutí dopravy, jež někdy ukáže se býti přímo katastrofální, a za tím účelem stvořiti speciální levné tarify pro určité zboží v určitých měsících. Konečně správná politika tarifová musí se starat o odstranění jistých protipřirozených zjevů hospodářských (na příkl. vývoz určitého zboží jinam a dovoz téhož zboží odtud do téže hospodářské oblasti a pod.), jež vyvolává pouze nesprávná politika tarifní. Na základě těchto bodů dochází autor k závěru, že přijmouti metodu a systém statistiky německé, jež na žádnou se svrchu uvedených otázek nemůže dáti odpověď, bylo by škodlivým anachronismem tím spíše, že Německo chystá úplnou změnu své transportní statistiky.

V druhé části svého pojednání dochází autor k názoru, že všem požadavkům theorie i praxe, tak jak je uvedl v části první, vyhovuje pouze individuální registrování všech přepravních aktů a strojové jejich zpracování, dovolující libovolné kombinace ku kterýmkoliv účelům v čase nejkratším; takové uspořádání možno nazvati ideální organizací přepravní statistiky. O tyto body opírá svůj vlastní návrh, jehož doslovný překlad vzhledem k jeho zajmavé skladbě a vzhledem ku vztahu k návrhu našemu předkládám.

Návrh tento zní takto:

Nářízení

ze dne . . . . . 1921 o přepravní statistice veřejných železnic s normálním rozchodem v oblasti státu polského.

1. K účelům statistiky přepravní a železniční budtež o každé zásilce (obyčejné i spěšné) zapísány na příslušné listovce na místě pro to zvlášť vyhrazeném tyto skutečnosti:

- a) Název stanice podací a číslo hospodářského okresu, v jehož obvodu podací stanice leží;
- b) název stanice určení a číslo hospodářského okresu, v jehož obvodu stanice určení leží;

- c) obchodní název zboží;
- d) tarif, jehož bylo použito;
- e) váha zásilky nebo počet kusů;
- f) vzdálenost v km, event. název stanice pohraniční.

2. Každá železniční stanice polských státních drah obdrží svoje statistické číslo, uveřejněné v seznamu železničních stanic. Každá stanice podací jest povinna vyznačiti toto číslo v rázítku stanice podací tak, aby při vyhotovení listovky z vyraženého na ní rázítka stanice bylo možno okamžitě seznati číslo stanice podací. Větší stanice podací mohou užívatí listovek s vytištěným již číslem statistickým.

Podobným způsobem budíž vyznačeno na listovce místo určení.

3. Při dopravě z okresů krajských do zahraničí a naopak, dále ze zahraničí do zahraničí dlužno vepsati mimo to název i číslo stanice pohraniční, kudy zboží bylo vyvezeno po případě přivezeno.

4. Při zařazování stanice určení (podání zásilky) a stanice podání (při dojití zásilky) do příslušného okresu hospodářského sluší použití statistického seznamu okresů hospodářských. Příslušnost nevyjmenovaných ve výkaze zahraničních stanic do určitého okresu hospodářského budíž zjištěno dle označení železnice v listovce, v pochybných případech sluší zeptati se příslušné kontroly důchodu železničního ředitelství.

5. Označení čísla okresu hospodářského a čísla stanice podání, nebo stanice určení v obvodu daného okresu hospodářského děje se jedním číslem čtyřciferným tím způsobem, že dvě první místa (označující tisíce a sta) slouží k označení okresu hospodářského, dvě zbylá místa, označující desítky a jednotky, slouží k označení statistického čísla stanice v obvodu daného okresu hospodářského. Jest-li tedy v obvodě určitého okresu hospodářského, na příkl. krakovského, označeného na příkl. statistickým číslem 5., Bonarka a Plaszców mají označení 23 a 24, tu všeliké zásilky podané v Bonarce budou označeny číslem 0523, zásilky podané v Plaszcówě čís. 0524 atd. Osmá stanice prvního okresu na příklad bude označena 0108 atd.

6. V případě, když zásilky došlé do stanice buď ze zahraničí, buď z jiné stanice podávají se do jiné železniční stanice cestou překartování a neopustí skladiště železniční, náleží užití k účelům přepravní železniční statistiky listovek modrých a naznačiti v nich vedle skutečností obvykle vyžadovaných místo prvního podání.

7. V případě, že zásilka došla do stanice by byla z jakýchkoliv důvodů směřována zpět do místa podání, dlužno na listovce skutečnost tuto vyznačiti výraznou poznámkou »zpět« (zwrót).

8. Stanice podací povinna jest při vybírání dovozného přesně označiti v listovce obchodní název zboží dopravovaného dle tarifu všeobecného příslušným statistickým číslem od 1—300*) dle statistického seznamu zboží a zboží dopravovaného dle tarifu speciálního statistickým číslem od 701—800. Všeobecné označení zboží jako na příkl. obilí, železo a pod. se nepřipouští. Dlužno označiti přesný druh zboží, na příkl. žito, pšenice, ječmen, železo surové, válcové, tenký plech, káva pražená, káva surová atd. Podrobné označení obchodního názvu nevyžaduje se při zboží podaném jako zásilka vojenská, služební, zavazadla cestujících, vzorky obchodní a nábytek v případě přestěhování se. Ovšem dlužno tento charakter zásilek označiti v nákladním listu.

Jsou-li podány různé druhy zásilek zboží, jež samo o sobě je celkem (na příkl. parní stroje), náleží zapsati rozdílně pro každý druh jeho vlastní obchodní název, váhu (počet) a použitý tarif. Je-li podána zásilka zboží, jež samo o sobě je celkem (na příkl. parní stroje), ve stavu rozloženém na součástky, tedy předmětem zápisu v nákladním listě je zásilka jako celek a nikoli součástky, z nichž se skládá. V takovém případě dlužno v listovkách těchto zásilek označiti tento stav případnou poznámkou, tudíž v tomto případě »první (ev. druhá, třetí) částečná zásilka parního stroje«.

Stanice podací mají statistické číslo zboží vpisovati vždy vedle slovního označení zásilky v rubrice »obsah«. — Aby toto číslo nebylo změněno s jinými čísly, nalézajícími se na listovce, dlužno je dати do závorčky. Na příklad: pšenice (25).

Stanice určení je povinna při verifikaci skutečností v listovce obsažených, jež se koná před vydáním zásilky adresátovi, přesvědčiti se také o správnosti vepsaných čísel statistických a zaříditi v případě potřeby konečnou opravu aneb doplnění.

9. Statistické číslo použitého tarifu vepíše se teprve při zpracování materiálu Hlavním úřadem statistickým. Aby bylo možno snadno a rychle zjistiti statistické číslo použitého tarifu, jsou stanice

*) má býti patrně 1—700. Pozn. ref.

podací povinný bedlivě přihlížeti k tomu, aby slovné označení použitého tarifu v listovce bylo přesné a výrazné.

10. Jako váha zásilky, po případě počet kusů, tedy skutečnosti, které jsou podkladem pro vypočtení dovozného, budiž vepsána dle platných předpisů o vyplňování váhy, váha skutečná a zároveň zaokrouhlená, váha nákladů, při jejich dopravě bylo užito tarifů různých, musí býti zapsána odděleně dle jednoho každého druhu zboží.

11. Vzdálenost v km budiž vepsána do rubriky pro to určené na podkladě kilometrovníku, sestaveného pro vypočítávání vzdáleností jednotlivých stanic.

12. Tímto způsobem vyplněné listovky zásilek obyčejných i spěšných buďtež dle platných předpisů stanicemi určení zaslány do úřadu kontroly důchodu příslušného železničního ředitelství. Po ukončení kontrolních prací, t. j. koncem třetího měsíce po tom měsíci, v němž listovky byly zaslány, dlužno listovky sestavené dle stanic a okresů zaslati Hlavnímu úřadu statistickému, při čemž dlužno bedlivě přihlídnouti k tomu, aby materiál byl úplný, bez jakýchkoliv mezer a nedostatků.

13. Kdyby výjimkou potřeba kázala, aby z materiálu listovek, jež dlužno hlavnímu úřadu statistickému zaslati, byly některé listovky vyřazeny proto, aby mohly býti vyřízeny formálností účtování, nebo z kterýchkoliv jiných vážných důvodů, musí býti za tyto vyřazené listovky sestaveny náhradní listovky podle následujícího vzoru.

(Následuje návrh této náhradní listovky v podobě malého obdélníku s titulem »Náhradní listovka« o řádné zásilce čís. . . . . ze dne . . . . . 192 . . .« a s tímto obsahem: Stat. čís. stanice podací i hospodářského okresu, v němž stanice podací se nachází . . . . . Stat. čís. stanice určení a hospodářského okresu, v němž stanice určení se nachází . . . . Stat. číslo zboží . . . . Čistá váha v kg . . . . Zaokrouhlená váha . . . . Počet kusů . . . . Vzdálenost v km . . . . Použitý tarif podle nákladního listu.)

14. Kontroly důchodů, které spolupůsobí při finanční kontrole nákladních listů, jsou povinný kontrolovati rovněž všechny zápisy, zapsané k účelům statistickým a v případě potřeby je opravit nebo doplniti. Jmenovitě náleží jim přesně stanovití název zboží a použitý tarif, v případě, že by nařízena byla změna sazby dovozného, náleží jim současně usouditi, zda netřeba zároveň změnití statistické číslo zboží. Podatel, jakož i adresát povinný jsou Hlavnímu úřadu statistickému nebo jeho orgánům, nebo orgánům železničním podati shodně s pravdou všeliká vysvětlení o okolnostech, které ve smyslu toho nařízení mají oznamovati, aby neúplná a nepřesná sdělení v listovkách byla doplněna, nebo aby byla odstraněna pochybnost o jejich správnosti.

Vzhledem k tomu, že statistika toliko tehdy může splnití úkoly na ni vložené, jestliže postihne skutečně v š e c h n y zásilky a se správným názvem, železniční ředitelství jsou povinná prostřednictvím svých orgánů revisních úsilovně bděti nad přesným vykonáváním výše zmíněných předpisů a v případě potřeby vydati příslušné instrukce a poučení.

15. Orgány železniční jsou povinný uděleti úředníkům Hlavního úřadu statistického, kteří budou delegováni k tomu, aby kontrolovali činnost hlavních stanic železničních v oboru této statistiky, veškeré informace, jež k účelnému zpracování této statistiky jsou potřebny.

16. Provedení tohoto nařízení náleží ministru železnic v dohodě s ředitelem Hlavního úřadu statistického.

17. Nařízení toto vchází v platnost dne . . . . .

Současně pozbudou platnosti všechny dřívější předpisy týkající se jakkoliv přepravní statistiky na železnicích.

Svůj návrh doprovází Dr. Grossmann těmito vývody:

1. Proti eventuální výtce, že i zde je nižším orgánům železničním svěřeno netoliko sbírání materiálu, ale i další manipulace důležitá pro zpracování, totiž očíslování stanic, okresů a zboží, brání se autor poukazem, že na rozdíl od statistiky německé může a musí tato čísla kontrolovati úřad statistický, jemuž materiál p ů v o d n í dojde.

2. Dvojitá kontrola správnosti materiálu, totiž důchodovými kontrolami u ředitelství železničních a Hlavním úřadem statistickým zaručuje co nejsprávnější podklad zpracování.

3. Skutečnosti, jež dlužno vyznačiti na listovce (§ 1 návrhu), jsou jasné a nevzbuzují v souvislosti s platnými předpisy o železniční přepravě pochybností o svém výkladu. Případné pochyby odstraní prováděcí předpisy, jež budou vydány železničními úřady.

4. Jisté pochybnosti mohly by se vyskytnouti při posuzování zvláštních případů, jevících se jako reexport a jiných případů mu připodobněných. Jestliže nějaké zboží jde ze stanice A do stanice B, ve

stanici B je odebráno překupníkem, a reexportováno hned na to jinam v zemi nebo za hranice, nelze se ovšem ubránit tomu, aby byly zaznamenány a zhodnoceny dva transportní akty, avšak se stanoviska národohospodářského to není dvojí počítání, poněvadž místo A jeví se jako centrum produkce, místo B jako centrum obchodu, tedy obě místa jako stejně důležitá pro vnitřní obchod. Jestliže však zboží jde ze stanice A do B a odtud, neopustivši staničního skladiště, je »překartováno« do C, byl by počítáním dvou listovek týž transportní akt počítán dvakrát a místo B by neoprávněně stalo se hospodářským centrem, proto v těchto případech dlužno druhou listovku označiti nápadnou barvou (na příkl. modře) a označiti na něm místo prvního podání, aby při konečném zpracování předešlo se dvojímu sčítání.

5. Větší obtíže skýtá problém zpracování materiálu a obsahu publikace. Ideální statistikou v tomto směru byla statistika ruská, která zpracovávala dovoz a vývoz každé stanice ruské do všech, po případě ze všech hlavních stanic Ruska a zahraničí. Praktické ohledy nutí vzdáti se prozatím tohoto ideálního vzoru. Jest však otázkou, čím nahraditi tento vzor. Přicházejí tu v úvahu života schopné stránky systému německého a ruského, jež musí býti vhodně sloučeny.

6. Jest to především otázka roztržidění zboží ve skupiny. Schema německé, jak již bylo řečeno, nedostačuje. Specifikace zboží polského tarifu sestavená na cizích vzorech (platného od 1./6. 1920), jest rovněž nedostatečná a nepraktická, někde příliš široká, jinde zase úzká. Autor přimlouvá se za sestavení skupin v počtu asi dvakrát větším než vykazuje schema německé, tedy asi 200—240 skupin.

Dále jest to otázka počtu a ohrazení okresů hospodářských a seskupení zahraničních států ve skupiny. Autor navrhuje 32 okresů hospodářských a 18 zahraničních. Návrh přihlíží jednak k novým geografickým poměrům poválečným, jednak k hospodářským poměrům říše, avšak přece tak, aby obvod nejnižšího správního útvaru, totiž okresu, nebyl dělen.

Konečně jest to otázka rozsahu zpracování materiálu a publikace. Autor navrhuje, aby publikace celého materiálu, t. j. dle všech 240 navrhovaných skupin zboží vztahovala se pouze na tyto výkazy: a) sumární výkaz přepravního styku jednoho každého ze 32 okresů hospodářských s ostatními okresy dohromady; b) výkaz vnitřní přepravy jednoho každého z 32 okresů; c) výkaz přepravního styku jednoho každého okresu polského se zahraničním a jednoho každého okresu zahraničního s Polskem; d) výkaz průvozu Polskem; e) konečně výkaz přepravního ruchu pohraničních stanic, obsahující jednotlivě dle každé stanice přepravu z ciziny do ciziny a průvoz.

Pokud se týče styků jednotlivých hospodářských okresů mezi sebou a s jednotlivými okresy zahraničními jakož i vývozu a dovozu hlavních stanic (tyto posléze zmíněné tabulky v přepravě hlavních stanic pojímá autor bezvýhradně do plánu publikačního), je autor toho názoru, že publikace dle všech skupin zboží byla by nepřiměřeně objemná a nákladná. V uvážení však toho, že převážné % (asi 70%) veškeré dopravy připadá na několik málo všeobecných druhů zboží (uhlí, koksu, dřeva, polních plodin, stavebních hmot atd.), veškeré ostatní druhy zboží participují na dopravě procentem nepoměrně menším, navrhuje, aby publikace těchto posléze uvedených výkazů omezila se pouze na tyto hlavní druhy, vůbec takové, jichž doprava by přesahovala určité minimální % a pak ty druhy zboží, jež jsou pro určitý okres hospodářský charakteristické, takových druhů by nemuselo býti více než 80 a byly by ovšem pro každý hospodářský okres jiné. Výkazy dle ostatních druhů zboží zůstaly by rukopisným materiálem statistického úřadu, přístupným pouze veřejným i soukromým interesentům. Tím by nebyl nijak porušen účel této statistiky a zároveň bylo by docíleno úspory.

Ke konci svého pojednání podává Dr. Grossmann pravděpodobný rozpočet sil, pracemi statistiky transportní zaměstnaných. Vychází z předpokladu, že transportních aktů, podléhajících zpracování, je asi 3 miliony ročně. Decentralisovaný způsob zpracování po vzoru německém vzhledem ke značnému počtu železničních ředitelství (9) vyžadoval by nejméně 270 sil, nečítaje osoby zaměstnané v jednotlivých stanicích.

Centralisovaný však ruční způsob zpracování Hlavním statistickým úřadem zaměstnával by: 34 sily při pořizování předpisů listovek (denně 300 listovek na jednu sílu); 9 sil kontrolou správnosti statistických zápisů v listovkách (30.000 měsíčně na jednu sílu); 32 sil seskupováním listovek dle čísla skupin zboží a dle okresů a stanic určení (8000 listovek měsíčně na pracovníka); 25 sil sestavováním výkazů o styku okresů mezi sebou (10.000 listů na pracovníka); 10 sil zpracováním ostatních výkazů; 10 sil zpracováním výkazů celoročních; 10 sil ostatními pracemi kancelářskými, úhrnem 130 sil měsíčně.

Při zpracování strojově čítá autor maximálně 70 sil pro zpracování; bližší rozdělení pro jednotlivé oddíly zpracování však nepodává.

IV. Tyto kritické poznámky a návrhy polských statistiků mají určitý význam i pro nás, poněvadž i u nás se chystá nová organizace přepravní statistiky na železnicích, jež má vejít v platnost 1. ledna 1922.

V »Železniční Revui« (čís. 18 a 19) referuje stručně o návrhu přepravní statistiky československé vrchní úř. rada ministerstva železnic Markes ve článku »Nová přepravní statistika zboží«. Markes zmiňuje se předem o historii československé přepravní statistiky na železnicích. Statistické oddělení ministerstva železnic a nezávisle na něm Státní úřad statistický již počátkem roku 1920 zabývaly se otázkou její reformy; průběhem času byla učiněna dohoda mezi oběma úřady v ten smysl, že statistiku přepravní na železnicích bude strojově zpracovávat Státní úřad statistický na základě materiálu dodaného státní železniční správou a za odborného dozoru ministerstva železnic; dohoda ta byla sankcionována usnesením subkomitétu dopravního výboru Statistické rady státní pro statistiku železniční dne 1. prosince 1920.

Markes kritizuje polský systém zpracování na základě původních listovek. Jeho výhodou jest jeho naprostá přesnost, nevýhodou předně nepostradatelnost listovek u kontrol příjmů, možnost ztráty těchto cenných dokladů, pak přílišná obsáhlost a objemnost materiálu, zvláště u nás, kde dlužno počítati ročně průměrně s 10—12 miliony přepravních aktů. Bylo proto uvažováno o zavedení statistických ohlášek analogicky jako při statistice zahraničního obchodu, dále o rozšíření listovek o další list a konečně o zavedení statistických soupisových archů. Proti statistickým ohláškám dal se očekávat odpor z kruhů obchodníků a průmyslníků a tím i určitá zaujatost veřejnosti. Rozšíření listovek o jeden list také dávalo důvod k pochybnostem, jednak vzhledem k objemnosti tohoto materiálu, jednak vzhledem k tomu, že poslední (čtvrtý) průtisk listovek by mohl být nečitelný a neupotřebitelný. Proto navrženo ministerstvem zavedení soupisových archů, do nichž by byly stanicemi zapisovány dle určitých zásad všechny přepravy zboží a měsíčně zasílány prostřednictvím jednotlivých ředitelství Státnímu úřadu statistickému. Tento systém má zajisté svoje nevýhody (nedává záruky, že bude dodáván materiál úplný, což však dá se upravit vhodnou a účinnou kontrolou), avšak i výhody nejsou nepatrné. Systém ten jest úsporný (dosavadní přepravní statistika tak neúplná a nepřesná, spotřebovala daleko více používáním rozsáhlých a drahých výkazů), dále účelný tím, že maximum zachycených skutečností bude vykázáno na minimum sběrného materiálu (v jednom soupisovém archu bude zaznamenáno asi 25 zásilek) tedy celkový objem sebraného materiálu bude činiti asi jednu pětadvacetinu objemu původních listovek.

V dalším podává Markes o b s a h statistického zjišťování. (Při tom podotýkám, že statistice přepravní u nás jsou vytčeny dva cíle: jedním je potřeba železniční správy, druhým jest potřeba národohospodářského celku v tom asi smyslu a rozsahu, jak jej vystihl Dr. Grossmann. Největší zřetel byl vzat prozatím k cíli prvním, druhý jest pouhé pium desiderium, byť i již nyní života schopné.)

Vzhledem k tomu jest navržen tento obsah zjišťování:

1. zjišťování dopravy dle druhů dopravovaného zboží;
2. dle druhu dopravy;
3. dle vzdáleností (vzdálenostní statistika);
4. dle tarifu.

Při stanovení druhu zboží má být vzat zřetel k potřebám tarifním. (Dlužno podotknouti k tomuto bodu, že statistika přepravní na železnicích nemůže být nikdy úplně homogenní se statistikou zahraničního obchodu, poněvadž praktický účel jejich a podklady jejich se různí, zde celní tarif, tam železniční tarif. Podkladem rozřídění bude tedy železniční tarif; proto některé druhy zboží mohou být zachyceny pouze úhrnem a nemohou být ani zachyceny jinak, pokud podkladem zjišťování a zápisu jest nákladní list. Stanovisko Dr. Grossmanna v tomto bodu nezdá se být správné.)

Dle druhu dopravy má být zjišťováno: 1. doprava místní, t. j. přepravní styk stanic všech československých státních drah a soukromých drah v provozu státu na účet vlastníků (včetně Košicko-bohumínské dráhy); 2. přepravní styk stanic ad 1. jmenovaných s vnitrozemskými drahami soukromými; 3. doprava zahraniční; 4. průvoz jednak ze zahraničí do zahraničí, jednak mezi soukromými vnitrozemskými drahami přes dráhy státní.

Konečně má být podstatným obsahem statistiky přepravní statistika vzdálenostní, to znamená, že má být vyšetřeno, kolik které dopravy (rozdělené dle obsahu svrchu vytčeného) připadá na jednotlivá vzdálenostní pásma různě odstupňovaná.

Jest to nezbytná pomůcka pro vypočítávání tunových kilometrů a pro budování tarifů.

Pokud se týče rozsahu zjišťování, je zde třeba již velké specialisace, aby mohlo být dosaženo účelu.

Tak zásilky zboží v místní dopravě (zjišťované na podkladě došlých zásilek) budou tříděny na zvlášť vykazované zásilky: a) všech stanic pražských a Velké Prahy, b) železničních překladišť dunajských, vltavských a labských, c) místních drah soukromých ve státním provozu na účet vlastníků, d) všech ostatních stanic dohromady, e) zvlášť všech stanic v Podkarpatské Rusi.

Národohospodářský význam jest tím bez dalšího vysvětlování úplně dán.

Přepavní ruch v přímé svazové dopravě vnitrozemské (zjišťovaný na základě podaných i došlých zásilek) bude vykazován odděleně: a) s Buštěhradskou železnicí, b) s ústecko-teplickou železnicí, c) s ostatními soukromými drahami dohromady.

Zahraniční přímá doprava bude zjišťována na podkladě podaných a došlých zásilek dle jednotlivých zemí a dle jednotlivých přechodných stanic (směrování). Rovněž tak provoz ze zahraničí do zahraničí a průvoz z vnitrozemské soukromé dráhy do zahraničí. Průvoz ze soukromé vnitrozemské dráhy přes státní na vnitrozemskou soukromou bude zjišťován dle jednotlivých soukromých železnic a přechodných stanic.

Poněvadž materiál zpracován bude Powersovými stroji, nejsou tím ani zdaleka vyčerpány všechny kombinace, v nichž může býti materiál zpracován pro účely vědecké (podtrhuji hlavně velkou důležitost pro monografie dopravněgeografické) i pro jakékoli praktické národohospodářské účely.

Markes podává pak stručný popis statistického zpracování strojového vůbec a zmiňuje se o přípravných pracích ke statistice přepravní u nás. Jest to hlavně statistické očíslování stanic dle určitého systému, pak roztřídění a očíslování zboží, očíslování zemí, soukromých drah, tarifů, vzdáleností a směrování obou druhů provozu. Očíslování to musí se díti ovšem dle určitého systému, jenž musí vyhovovati strojovému zpracování a zároveň musí býti přizpůsoben vytčenému obsahu a rozsahu zjišťování.

Veškeré tyto přípravné práce provádí Státní úřad statistický. Ve vhodné době bude zde podán zevrubný referát o nich, jakož i ocenění našeho systému, jenž, jak z uvedeného vysvítá, je budován částečně rozdílně od systému polského a to jak co do obsahu zpracování, tak co do metody. Přepravní statistika naše se musí teprve vyvíjeti, musí založiti svou vlastní tradici, musí prokázati prospěch státnímu celku, a-k tomu je ovšem třeba zkušeností a času, ale i pochopení. Poněvadž nebyla pojata do obsahu zjišťování prozatím z důvodů praktických místní doprava soukromých železnic, z nichž dvě nejdůležitější, ústecko-teplická a buštěhradská vyplňují téměř cele určitý svérázný hospodářský okres, nebylo možno pojmuti do plánu zjišťování přepravního ruchu mezi hospodářskými oblastmi, jako ve statistice německé a polské. V celku však možno očekávati, že navržený obsah šetření požadavkům na šetření kladeným učiní zadost.

Dr. Karel Malík.

ZPRÁVY. - COMMUNICATIONS DIVERSES.

Prof. dr. Jindřich Metelka. Nedlouho po prof. Janu Kolouškovi ztrácí Statistická rada státní druhého svého vynikajícího člena — znamenitého národního pracovníka dra. Jindřicha Metelku, který zemřel dne 9. září 1921. Narodil se r. 1854 ve Svémyslicích u Brandýsa n. L. Věnoval se studiu zeměpisu a dějepisu a stal se středoškolským profesorem. Vedle učitelství věnoval se i práci vědecké i činnosti veřejné. Ve vědě pracoval v zeměpisu a kartografii. Získal si velkých zásluh o organizaci české práce zeměvědné. Vytvořil české odborné názvosloví zeměpisné, založil Českou společnost zeměvědnou a její Sborník, jejž redigoval. Podával zprávy o mezinárodních sjezdech zeměpisců, na kterých Čechy léta zastupoval. Byl prvním redaktorem zeměpisného atlasu Ottova. Pro střední školy vydal spolu s A. Tillem »Statistiku mocnářství Rakousko-Uherského« a zpracoval Kozenův zeměpisný atlas. Ve veřejném životě stal se známým obzvláště svojí činností v oboru menšinového školství. Od r. 1902 byl členem zemské školní rady v Čechách, kde získal si velkých zásluh o české školství. Po převratu byl proto jmenován jejím místopředsedou; nynější organizace českého školství menšinového jest především jeho dílem. Jeho význam jako statistika není v theoretické práci, nýbrž v praktické činnosti: šťastnou shodou okolností bylo mu umožněno, že svých vědomostí statistických mohl použiti v praktickém životě i ve své úřední činnosti; statistická data proměnila se v jeho rukou v pádnou zbraň, kterou neúnavně bojoval na kulturní prospěch svého národa.

Přehled o zápisu žactva na počátku školního roku

Řadové číslo	Druhy škol	Vyučovací											
		česká			slovenská			rusinská (ruská)		němec-			
		Celkový											
		škol	tříd ²⁾	žactva	škol	tříd ²⁾	žactva	škol	tříd ²⁾	žactva	škol	tříd ²⁾	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
I. Školy vysoké:													
1.	University	2	—	9.727	1	—	247	—	—	—	1	—	
2.	Fakulty mimo svaz universitní a právnické akademie	2	—	116	— ³⁾	—	—	—	—	—	—	—	
3.	Vysoké školy technické	2	—	7.893	—	—	—	—	—	—	2	—	
4.	Ostatní vysoké školy	3	—	1.304	—	—	—	—	—	—	—	—	
5.	Akademie umění	1	—	283	—	—	—	—	—	—	—	—	
	<i>Celkem školy vysoké</i>	10	—	19.323	1	—	247	—	—	—	3	—	
II. Ústavy bohoslovecké													
III. Zvláštní ústavy nad středošk. stupeň													
IV. Školy střední:													
8.	Gymnasia	27	253	7.606	3	16	494	—	—	—	26	204	
9.	Reálná gymnasia	57	518	17.618	20	142	4.048	3	24	512	23	199	
10.	Vyšší reálná gymnasia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	33	
11.	Reformní reálná gymnasia	16	77	2.885	8	50	1.351	—	—	—	6	49	
12.	Reálky	48	563	21.462	5	37	1.057	—	—	—	27	245	
13.	Lycea dívčí	9	87	3.116	—	—	—	—	—	—	13	75	
14.	Učitelské ústavy	33	119	4.428	13	49	1.277	4	14	252	17	64	
	<i>Celkem školy střední</i>	190	1.617	57.115	49	294	8.227	7	38	764	115	869	
15.	Ústavy pro vzděl. učít. dom. nauk	6	7	214	—	—	—	—	—	—	3	4	
16.	" " " pěstounek	3	4	33	—	—	—	—	—	—	3	4	
V. Školy obchodní (stát. a stát. podpor.) ⁵⁾													
17.	Obchodní akademie	15	101	4.938	3	9	312	1	1	38	10	67	
18.	Abiturientské kursy	10	12	633	2	2	47	—	—	—	8	16	
19.	Dvoj- (troj-) třídní obchodní školy	41	161	7.382	9	23	809	—	—	—	18	68	
20.	Kupecké školy pokrčovací	64	171	4.524	4	6	96	1	2	42	42	130	
21.	Jednoroční obchodní školy a kursy	12	18	746	3	3	181	—	—	—	18	20	
	<i>Celkem školy obchodní (st. a st. po p.)</i>	142	463	18.223	21	43	1.445	2	3	80	96	301	
VI. Školy průmyslové a odborné: ⁶⁾													
22.	Umělecko-průmyslová škola	1	25	325	—	—	—	—	—	—	—	—	
23.	Státní školy průmyslové	11	179	7.040	3	21	625	—	—	—	8	105	
24.	Odborné „ tkalcovské	10	48	742	1	3	36	—	—	—	17	94	
25.	Odbor. školy a dílny pro zpracování dřeva	2	32	848	3	16	145	—	—	—	5	43	
26.	" " pro zpracování kovů	1	7	126	1	6	154	—	—	—	2	20	
27.	Školy hornické	4	9	468	—	—	—	—	—	—	1	2	
28.	Rozličné školy odborné	13	53	1.476	—	—	—	—	—	—	14	106	
29.	Školy, dílny a kursy košíkářské	6	15	241	1	1	14	1	1	8	2	3	
30.	" krajkářské	7	16	477	1	8	43	—	—	—	22	44	
31.	" vyšivačské	3	6	86	—	—	—	—	—	—	—	—	
32.	Zemské školy řemeslnické	5	34	1.457	—	—	—	—	—	—	—	—	
33.	Dívčí školy odborné	55	241	9.561	8	21	567	1	1	7	22	75	
	<i>Celkem školy prům. a odborné</i>	118	665	22.847	18	76	1.584	2	2	15	93	492	
VII. Školy zemědělské a lesnické:													
34.	Hospodářské akademie	1	1	32	—	—	—	—	—	—	1	2	
35.	Vyšší družstevní školy	1	1	47	—	—	—	—	—	—	—	—	
36.	Střední školy hospodářské	10	41	1.404	1	2	41	—	—	—	4	19	
37.	" " hospodyňské	1	2	17	—	—	—	—	—	—	—	—	
38.	" " lesnické	2	6	190	1	2	53	—	—	—	2	4	
39.	" " ovocn.-zahradn.	1	1	25	—	—	—	—	—	—	1	3	
40.	" " speciální	1	1	31	—	—	—	—	—	—	—	—	
41.	Školy rolnické	14	27	703	4	7	94	—	—	—	7	13	
42.	Zimní školy hospodářské	65	121	3.310	1	2	16	—	—	—	21	37	
43.	Nižší školy lesnické	1	1	88	—	—	—	—	—	—	2	4	
44.	Školy pro lesní hajné	1	1	30	1	2	55	—	—	—	—	—	
45.	Nižší školy zahrad.-ovoc.-vin. a speciel.	10	13	247	1	2	29	—	—	—	5	6	
46.	Školy h spodyňské	24	24	746	1	1	20	—	—	—	7	7	
47.	Hospodářské školy lidové	145	204	7.484	18	22	858	5	7	414	39	53	
	<i>Celkem školy zeměděl. a lesnické</i>	276	441	14.227	28	40	1.166	5	7	414	89	148	
VIII. Školy hudební státní a stát. podp.													
IX. Školy měšťanské (občanské)													
X. Školy obecné													
XI. Opatrovny a školy mateřské													

1920/21 do škol všech druhů v republice Československé.¹⁾

řec													Celkový počet					Řadové číslo		
ká	maďarská				polská				jiná		několikera			škol	tříd ²⁾	žactva				
počet													škol			tříd ²⁾	hochů		divek	celkem
žactva	škol	tříd ²⁾	žactva	škol	tříd ²⁾	žactva	škol	tříd ²⁾	žactva	škol	tříd ²⁾	žactva								
14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	1		
3.668	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	11.589	2.053	13.642	1.		
—	2	—	461	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4 ³⁾	—	558	19	577	2.		
4.456	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	11.969	380	12.349	3.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1.300	4	1.304	4.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	239	44	283	5.		
8.124	2	—	461	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	25.655	2.500	28.155	6.		
—	—	—	—	—	—	—	15 ⁴⁾	—	431	—	—	—	15 ⁴⁾	—	431	—	431	7.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	95	63	158	8.		
5.060	4	42	2.325	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	515	13.623	1.862	15.485	9.		
5.463	1	55	2.232	1	11	471	—	—	—	—	—	—	105	940	24.484	5.860	30.344	10.		
1.044	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	33	892	152	1.044	11.		
1.481	—	15	607	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	191	3.847	2.477	6.324	12.		
8.153	—	9	275	—	—	—	—	—	—	—	—	—	80	854	27.996	2.951	30.947	13.		
1.980	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	162	—	5.096	5.096	14.		
1.965	1	6	167	—	—	—	—	—	—	—	—	—	68	252	4.090	3.999	8.089	15.		
25.146	6	127	5.606	1	11	471	—	—	—	—	—	—	368	2.956	74.932	22.397	97.324	16.		
80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	11	—	294	294	17.		
45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	8	—	78	78	18.		
2.379	2	5	201	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	183	6.602	1.266	7.868	19.		
771	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	30	1.200	251	1.451	20.		
2.308	4	11	417	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72	263	4.298	6.618	10.916	21.		
3.285	2	4	163	—	—	—	—	—	—	—	—	—	113	313	6.408	1.702	8.110	22.		
718	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	41	810	835	1.645	23.		
9.461	8	20	781	—	—	—	—	—	—	—	—	—	269	830	19.318	10.672	29.990	24.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	25	192	133	425	25.		
3.918	—	5	255	—	—	—	—	—	—	17)	24	650	23	334	12.414	74	12.288	26.		
1.497	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	145	2.028	247	2.775	27.		
756	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	91	1.585	164	1.549	28.		
277	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	33	551	6	557	29.		
118	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	11	586	—	186	30.		
2.715	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	159	3.740	451	4.391	31.		
54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	20	178	139	317	32.		
1.684	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	68	—	2.204	2.204	33.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	6	—	86	86	34.		
1.892	—	4	111	—	—	—	—	—	—	17)	48)	203	5	34	1.452	5	1.457	35.		
12.911	—	9	366	—	—	—	—	—	—	2	28	853	87	346	12	12.329	12.341	36.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	233	1.272	22.738	15.838	38.576	37.		
212	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	238	6	244	38.		
538	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	47	—	47	39.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	62	1.883	100	1.983	40.		
199	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	17	17	41.		
103	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	12	442	—	442	42.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	114	14	128	43.		
289	1	2	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	31	—	31	44.		
901	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	49	1.120	5	1.125	45.		
174	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	160	4.185	42	4.227	46.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	5	262	—	262	47.		
123	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	85	—	85	48.		
179	—	—	—	1	1	12	—	—	—	—	—	—	16	21	375	24	399	49.		
1.593	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19)	1	6	33	33	—	957	957	50.		
4.311	1	2	39	1	1	12	—	—	—	1	1	6	208	287	5.475	4.880	10.355	51.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	401	640	14.131	6.044	20.175	52.		
1.867	1	—	276	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	—	3.924	3.794	7.718	53.		
63.232	19	90	4.543	5	14	604	—	—	—	5 ¹⁰⁾	42	1.756	1.413	5.391	130.234	124.085	254.319	54.		
473.744	814	1.547	94.631	91	357	19.663	5 ¹¹⁾	8	236	129 ¹²⁾	380	19.253	13.421 ¹³⁾	37.276	962.941	969.796	1.932.737	55.		
17.914	53	61	2.901	11	13	616	—	—	—	17 ¹⁴⁾	21	999	1.296	5)	26.638	29.535	56.173	56.		

O činnosti Státního úřadu statistického v oboru statistiky sociální. Pokud jde o činnost Státního úřadu statistického v oboru statistiky sociální v užším slova smyslu, budiž krátce uvedeno, že se Státní úřad statistický iniciativně snažil, vzhledem k velkému významu a všeobecné potřebě této statistiky, jakož i vzhledem k povinnosti, uloženým mu zákonem ze dne 29. ledna 1919 č. 49 sb. z. a n., hned po zřízení dotyčného oddělení, už v září 1919, v dohodě se všemi povolanými činiteli, připravit všechna příslušná šetření a v první řadě vybudovat statistiku práce. Shoda různých okolností však zavinila, že se tato statistika dosud nemohla vyvinouti tak, jak bylo žádoucí.

Není nutno zdůrazňovati, že se při tom jednalo skoro vesměs o statistický základ pro problémy, jež se svým významem teprv v poválečné době elementární silou vynořily do popředí veřejného života. Nové úkoly povstaly statistice sociální ve všech zemích a povolání činitelů přistoupili k jejich řešení. Jsou to v první řadě statistické úřady a instituce státní prováděním statistiky práce pověřené, jež jsou vybaveny všemi prostředky technickými a vědeckými, byly na základě své dlouholeté praxe a statistické erudice způsobnými jednak pokračovati ve svých pracích, jednak úspěšně prováděti úkoly nově jim přidělené.

V republice Československé bylo nutno budovati od základů. Státní statistice u nás scházelo a doposud schází dostatečný počet vědeckých pracovníků, pracovníků se širokým rozhledem a důkladnými znalostmi všech problémů sociálních, schází tradice vzájemných styků všech činitelů povolaných k provádění statistických šetření (Slovensko, Podkarpatská Rus) a tím také jejich zkušenost a výchova statistická; tím vším scházejí jí dojísta činitelé neobyčejně důležití. Na tento moment nutno zvláště upozorniti, pokud jde o statistiku sociální, která z převážné části pracuje s orgány (organizace, spolky atd.), jež dosud pro statistiku státní jen částečně padaly v úvahu. Statistika soukromá byla a jest až na malé výjimky nepatrně zastoupena, a přes některé pozoruhodné úspěchy bez značného vlivu na statistické práce státní. Schází nám rovněž se svými v malém získanými zkušenostmi velmi cenná statistika městská a obecní. Úkoly se hrmly se všech stran, byl zde maximální požadavek moderního státu ke statistice, avšak minimální prostředky k jejímu provádění. Možno-li to říci všeobecně o statistice, pak to platí v zvýšené míře o statistice sociální, kterou doposud zastupuje jen jediný konceptní úředník. Leží před námi ještě veliký kus drobné práce, která vyžaduje hodně trpělivosti a hlavně času, než budeme mít statistiku, jak si ji všichni přejeme a v první řadě Státní úřad statistický sám.

Mají-li prostředky, jimiž bylo pracováno, býti při posuzování výsledků měřítkem výkonnosti a vyspělosti toho kterého orgánu, obtož Státní úřad statistický čestně před nejpřísnější kritikou jak v celku tak v ohledu statistiky sociální. Dnes se provádí pravidelně statistika stávek a výluk v závodech živnostenských, družstevních a v závodech podle bodu K) a P) odst. V. cí. pat. ze dne 20. prosince 1859, pak v závodech báňských, v dopravě železniční, včetně drobných drah a drah pouličních, dále statistika práce přes čas na základě zpráv všech úřadů, jimž zákon ze dne 19. září 1919 č. 91 sb. z. a n. dává právo povolovati práci přes čas. Statistika trhu práce se prozatím provádí na základě všech sprostředkováním práce se zabývajících institucí a s tím spojená statistika nezaměstnanosti. Z oboru statistiky kolektivních smluv byly některé důležitější momenty ze značného materiálu (1831 smluv) za rok 1919 zpracovány, další materiál se sbírá, třídí a systematicky vede v evidenci. Dále bylo provedeno šetření o mzdách, které byly placeny ve válečných letech 1914—1919 v průmyslu kovodělném a chemickém. Přípravy k provedení statistiky chudinství pokročily po velikých obtížích, jež odstraniti nebylo v moci úřadů, tak daleko, že lze doufati, že se podaří v krátké době její provedení

¹⁾ U škol vysokých a ústavů bohosloveckých vyjádřen jest stav ze dne 31. prosince 1920. Školy vojenské a školy rázu číste soukromého sem poja y nejsou. ohledně živn. škol pokračovacích viz poznámku 6. — ²⁾ Po příp. ročníků, n čis. XI. oddělení. Pojaty jsou sem všechny třídy, tedy včetně pobočných, po příp. jiných tříd (ročníků, oddělení). — ³⁾ Mimo to 1 slov. fakulta v Bratislavě neo vřena. — ⁴⁾ Na 14 ústavech vyuč. řeč latinská s přihlížením k místním poměrům, na 1 ústavě hebrejská a německá. — ⁵⁾ V řádích 17—21 jsou vykázány všechny školy toho druhu, at samostatné či připojené k obch. škole vyšší kategorie. — ⁶⁾ Při každém druhu škol jsou tu obsaženy údaje za všechna oddělení, k tomu kterému ústavu náležející. Údaje živnostenských škol pokračovacích všeobecných i odborných, jsou tu obsaženy jen z těch škol, jež byly v době šetření organicky přičleněny ke školám průmyslovým neb odborným, a to v údajích příslušných škol posléze zmíněných; údaje samostatných živn. škol pokračovacích zde podány nejsou, jelikož 2 inspektoriáty těchto škol nebyly v době šetření obsaženy. — ⁷⁾ Vyučovací řeč česká a německá. — ⁸⁾ V tom 1 třída s vyučovací řečí německou a maďarskou na ústavu s vyuč. řečí slovenskou. — ⁹⁾ Vyučovací řeč ruská a maďarská. — ¹⁰⁾ V tom 2 školy se slovenskou a německou, 1 škola s ruskou a maďarskou a 2 školy s německou a maďarskou vyučovací řečí. — ¹¹⁾ V tom 4 školy s ruskou a 1 škola francouzskou vyuč. řečí. — ¹²⁾ V tom 4 školy s českou a německou, 37 škol se slovenskou a ruskou, 16 škol se slovenskou a německou, 32 škol se slovenskou a maďarskou, 4 školy se slovenskou, německou a maďarskou, 2 školy s ruskou a německou, 23 škol s ruskou a maďarskou, 1 škola s ruskou a rumunskou, 1 škola s ruskou, německou a maďarskou, 1 škola s ruskou, maďarskou a rumunskou a 8 škol s německou a maďarskou vyuč. řečí. — ¹³⁾ Mimo to bylo na Slovensku a v Podkarp. Rusi 551 škol, na nichž se v době šetření z různých důvodů nevyučovalo. — ¹⁴⁾ V tom 1 škola se slovenskou a ruskou, 5 škol se slovenskou a německou, 4 školy se slovenskou a maďarskou, 1 škola s ruskou a německou, 1 škola s ruskou a maďarskou a 5 škol s německou a maďarskou vyuč. řečí. — ¹⁵⁾ Mimo to bylo na Slovensku a v Podkarp. Rusi 112 opatroven (škol mateř.), na nichž se v době šetření z různých důvodů nevyučovalo.

uskutečnit. Další šetření ve příčině statistiky péče o mládež, statistiky sociální péče o studentstvo a statistiky odborových organizací zaměstnavatelských a zaměstnaneckých se připravují a jakmile budou podmínky dány, budou provedeny. Přípravy k statistice odb. organ. pokročily tak daleko, že možno její provedení očekávat v nejbližších měsících. Aby byla zachována kontinuita s dosavadními daty, zpracoval S. Ů. S. také data starší, pokud byla přístupná. Rovněž byl získán dosud neuveřejněný materiál z Vídně (stávky) a pokud nebyl dodán (statistika válečných poškozenců), stane se tak v době blízké. Vzhledem k velkému významu sekundárních pramenů pro statistiku sociální bylo pamatováno také na sbírání jednak příslušných periodických časopisů, jednak ostatních tisků (protokolů, proklamací, výročních zpráv atd.), týkajících se statistiky sociální. Tím ovšem je podán jen užší rámec prací, jest to základ, jež nutno budovati dále přibíráním nových úkolů rozsáhlého oboru statistiky sociální, jejíž program je autoritativně vymezen a nejlépe vyjádřen pracemi Mezinárodního úřadu práce.

Nesnáze, jež a priori ztěžovaly práci, byly zvýšeny vnějšími překážkami co do provádění statistiky sociální vzniklými, takže i v tomto směru scházely podmínky ke klidné a zdárné práci. Teprv 1. lednem 1921 mohlo býti přikročeno k provedení předem uvedených statistických šetření. Toto v poměrech odůvodněné odložení jednotlivých šetření do doby tak pokročilé zavinilo, že metodicko-statistickému pozorování unikl kus nad míru vážné doby, která by se svými rychle se měnícími poměry hospodářskými a sociálními skytala poučný obraz státního vývoje po této stránce. Dodatečně možno ze sekundárních pramenů data sbírat, obraz zdokonalovati, však úplně doplniti nikdy.

Byly-li vnější překážky během roku 1920 formálně odstraněny, scházely ještě stále další podmínky, aby statistika sociální dostála všem požadavkům v ni kladeným a obstála před kritikou budoucnosti, jež od nás bude požadovati číselný obraz dnešní sociálně významné doby. Nutno otevřeně poukázati na neudržitelnost dnešního stavu statistiky sociální, nutno poukázati na rozsáhlost, složitost a důležitost všech problémů této statistiky a zdůrazniti, že byla-li její potřeba už v dobách klidného vývoje státní nezbytností, stává se tato statistika v dnešní době s jejími novými problémy kategorií požadavkem. Nová doba potřebuje statistiku rychlou a statistiku správnou. Nutno budovati na pevných základech. Při tom budiž podotknuto, že předepsaná metodická cesta musí býti dodržena a že statistika nepřipouští improvisací. Statisticko-metodická šetření musejí držeti krok s dobou, dávati obraz nejnovější, jinak pokulhávají za událostmi, ztrácejí velkou část své praktické ceny. Mluví-li se o statistice pro účely správy, o statistice praktické, nelze tuto rozlišovati od statistiky vědecké, neboť statistika může býti, bez ohledu na účely, jímž sloužiti má, jen jedna. Objektivní obraz hromadného zjevu jest jen jeden správný. Pokud statistika slouží různým potřebám, může zeměpisný rozsah šetření, metoda, jakož i zevnější forma výsledků býti různá, ale co do významu získaného obrazu jest buď statistika anebo nikoliv. Za daných poměrů proveditelný pracovní program musí býti přesně vymezen a zásadní otázka organizace tohoto nesporně velmi důležitého oboru statistiky státní upravena tak, aby byl zaručen její další organický vývoj.

Za tím účelem je žádoucí, aby v první řadě všechny státní orgány statistikou sociální pověřené pracovaly nejen formálně ve vzájemně dohodě, nýbrž nutno, aby byly soustředěny v jednom ústředí pod jednotným vedením k dosažení vytčených úkolů, příp., aby byly v organické souvislosti navzájem se doplňující. Nutno v organizaci provésti princip soustředění celkové agendy. Jen účelovou organizací celku a jednotlivých částí možno docílit žádoucích výsledků a stupňovat intenzitu pracovních výkonů při ekonomickém využití všech ostatních okolností.

*

Zpráva ze semináře ekonomického a statistického prof. Mildschuha na právnické fakultě university Karlovy v Praze. Sestavil J. U. C. Bohuslav Šejhar.

Seminární cvičení byla zahájena dne 4. listopadu t. r. Za předmět prací zvolen vývoj peněžních poměrů ve válce i po ní v jednotlivých státech. Prof. Dr. V. Mildschuh, jako ředitel semináře, poukázal v úvodní přednášce na značný rozdíl, který prodělal vývoj poměrů peněžních v jednotlivých státech. Příčinu toho sluší hledati jednak v kapitálové síle těch kterých zemí a v míře, ve které byly na válce účastny (země válčící a neutrální), jednak i v měnových poměrech dotyčného státu (inkasní měna zlatá, měna zlatá s disažiem, měna stříbrná, nebo měna vázaná). Práci rozvrhl profesor Mildschuh tak, že nejprve bude referováno o některých theoretických pracích, zabývajících se všeobecně thematem projednávaným, na to pak jednotlivé státy budou statisticky postupně probrány v samostatných referátech. Rozdělil referáty mezi přítomné účastníky a udal jim potřebnou literaturu.

Ve druhé hodině 11. listopadu referoval p. Dr. Čechrák o Fisherově knize *Stabilizing the dollar. A plan to stabilize the general price level without fixing individual prices. Stabilizing the dollar. A plan to stabilize the general price level without fixing individual prices. Stabilizing the dollar. A plan to stabilize the general price level without fixing individual prices.* Stabilizing the dollar. Plán na stabilisaci všeobecné hladiny cenové bez zpevnění individuálních cen. Nový York, 1920.

Kniha profesora I. Fishera je pozoruhodna svým plánem učiniti měnnou jednotku — dolar — pomocí statistiky cenových indexů pevným měřítkem (standardem) hodnot.

Vysvětluje zdražení všeobecné hladiny cenové v Americe těmito příčinami: 1. Vzrůstem množství peněz primárních (kovové peníze) a sekundárních (bankovek). 2. Vzrůstem oběžíva v depozitech (peníze, které máme v bance a jimiž disponujeme chekem). 3. Vzrůstem rychlosti oběhu peněz i depozit. 4. Úbytkem na objemu obchodu. 5. Jinými příčinami.

Rozhodující příčinou je tedy množství oběžíva. Fisher uvažuje též o jiných uváděných příčinách a zamítá je. Zejména nebyl příčinou zdražení úbytek statků. Tuto příčinu, pokud se týče Ameriky, lze vyvrátiti americkou statistikou produkční, jež vykazuje pro období 1896 až 1913, kdy již byla haussa cenová, značné rozhojnění statků a rovněž za válečné haussy bylo v Americe statků přebytké množství. Jiné příčiny, jež se uvádějí, působí jen k zdražení některých skupin a nejsou všeobecné. Všeobecnou příčinou, kterou se dá vysvětliti všeobecný vzestup, po případě sestup hladiny cenové, jsou změny v měnné jednotce, nestálost hodnoty zlata. Tato nestálost se projevila v periodě od roku 1896 znehodnocením zlata a v důsledku toho stále stoupající hladinou cenovou, stejně jako v periodě od let padesátých do let sedmdesátých; od let sedmdesátých do 1896 a před tím do let padesátých se projevila zhodnocováním zlata a sestupem hladiny cenové. Nejistota hodnoty zlata vrhá těžké stíny hospodářské, ať se projevuje stoupáním ceny zlata či jeho klesáním. Když stoupá kupní síla peněz, získávají vrstvy s pevným důchodem, majitelé rent a ztrácejí producenti; když klesá kupní síla peněz, ztrácejí vrstvy s pevným důchodem a získávají majitelé zásob. Tak nejistota hodnoty zlata je příčinou krísi hospodářských a sociální nespokojeností. Nápravu lze najíti zavedením měny, která by se neměnila ve své hodnotě a která by byla takovým pevným měřítkem (standardem) hodnoty, jako je metr standardem délky a kg standardem váhy.

Fisherův plán nápravy měny vychází ze dvou základních myšlenek:

a) mění-li zlato svou hodnotu, není možno, aby měřítkový (standardní) dolar byl representován pevnou neměnnou vahou zlata, jak je tomu dnes, kdy jeden dolar je roven jedné dvacetině unce zlata. Dolar jako měřítko hodnot musí přestati býti měřítkem (standardem) váhy a musí se státi měřítkem (standardem) hodnoty. Kleslo-li zlato v hodnotě, musí míti dolar větší váhu zlata, stouplo-li zlato v hodnotě, nutno dolaru na váze ubrati. Tak je zlato degradováno, přestává býti měřítkem hodnot a je nyní měřeno samo hodnotou jinou, stálejší. Která je to hodnota?

b) V plánu Fisherově oživují opět důvody bimetalistů po případě polimetalistů. »Dva statky jako zlato a stříbro jsou lepším měřítkem než jeden a mnoho statků poskytuje lepší měřítko než dva.« Fisher navrhuje jako relativně nejstálejší hodnotu dolar statkový, dolar, jehož hodnotu by reprezentoval agregát všech důležitějších statků v množství kupitelném za dnešní dolar v tom vzájemném poměru, v jakém se vyskytují tyto statky jednotlivě v obchodních směnách. Jděte na trh s jedním dolarem v kapse a kupte od každého zboží, aby navzájem množství odpovídalo celkovému významu toho kterého zboží na trhu a aby dohromady celý nákup stál jeden dolar, tu tento košík reprezentuje nové měřítko měny, dolar, jenž bude stálou hodnotou. Zlato tím nepřestává býti dobrým prostředkovatelem směny, neboť nové statkové měřítko by se nehodilo za směnidlo, ale dolar musí nyní obsahovat takový zlatý ekvivalent, jakým se nakoupí onen košík statků.

Jak tyto dvě myšlenky převádí Fisher do praktického života (nutno připomenouti, že bojuje s pravou americkou vehemencí o uskutečnění svého plánu, nespokojuje se s akademickým vytýčením své theorie)? Plán jest stručně tento: 1. Zrušiti ražení zlatých mincí. 2. Směnitelnost bankovek za zlatý prut. 3. Zjišťování velkoobchodního cenového indexu. 4. Úprava zlatého ekvivalentu dolaru dle odchylek velkoobchodního indexu. 5. Jednoprocentní srážka při deponování zlata a výměně za bankovky. 6. Udržení bankovního systému neomezených deposit a neomezené směnitelnosti bankovek.

ad 1. Pakliže má míti dolar různou váhu, bylo by nepraktickým jej raziti.

ad 2. Stačí, že každá bankovka jest směnitelná za zlato a že banka musí míti zlatou rezervu; jak vysokou, to je již podružnější technický detail.

ad 3. Základní částí plánu je zjišťování velkoobchodního indexu. Byl by to index agregátní. Statkový dolar, svrchu zmíněný košíček statků, kupitelný za 1 dolar v cenách velkoobchodních v určitý základní den, byl by paritou (100).

ad 4. V určitých obdobích, na příklad čtrnáctidenních, by se zjišťila odchylka ceny tohoto statkového dolaru od parity; kdyby činil index 101, zvětšil by se zlatý ekvivalent dolaru o 1%, kdyby činil index 99, zmenšilo by se množství zlata směnitelné za bankovku o 1%.

ad 5. Ale prakticky, aby byla zamezena spekulace, Fisher navrhuje, aby v jednom období nebyla úprava zlatého ekvivalentu dolaru nikdy vyšší neb nižší než o 1%, cedulová banka by kupovala zlato

vždy o 1% laciněji, než by prodávala a při deponování zlata za bankovky zavedena by byla jedno-procentní srážka, aby tak spekulace na haussu neb baissu ztratila podklad.

ad 6. Byly by zachovány zdravé zásady bankovní: neomezené vydávání bankovek oproti deponování zlata a neomezená směnitelnost předložených bankovek za zlato.

Autor neočekává od svého plánu pevnost jednotlivých cen, nýbrž jen upevnění všeobecné hladiny cenové a úřední určení ceny zlata. Cenové pohyby jednotlivých statků by byly úplně volné, ale autor má za to, že vzrůst ceny jednoho statku bude vyrovnán poklesem ceny jiného. Již sám podtitulek spisu zní: Plán na stabilisaci všeobecné hladiny cenové bez upevnění individuálních cen. Plán by byl dosti přirozený, kdyby pohyby všeobecné hladiny cenové byly vskutku vyvolány jen změnami kupní síly zlata, ale tak apodikticky tomu přece jen autor nevěří. Pokládá právě v polemice se svými odpůrci (plán byl obsažen in nuce již v druhém vydání Fisherovy knihy »Purchasing power of money« a byl v řadě článků načrtnut již v roce 1913) za přednost svého plánu, že koriguje všechny odchylky kupní síle dolaru, nejen ty, jichž příčinou je zlato. Tento pochopitelný předpoklad ovšem činí plán značně násilným. Obětím beránkem se stává zlato, jež Fisher svým plánem, když se znehodnocuje, ještě více znehodnotí a když se zhodnocuje, přehodnotí. Autor i jinde — a to nelze považovati vždy za slabost — má smysl i jen pro poměrný úspěch. Nepředpokládá ve smyslu orthodoxní teorie kvantitativní, že jednoprocenní změna ve váze zlatého dolaru nezbytně způsobí ve všeobecné cenové hladině též jednoprocenní změnu. Když korekce v jednom období nepostačí a v indexu bude zjištěna opět odchylka od parity, nastane nová korekce v příštím období.

Síla autorova plánu je v myšlence měnového měřítká (standardu). A hodnota, již volí, je jistě stálejší, ač rozhodně nikoli absolutně stálá. Že používá při svém plánu na nápravu měny v takovém rozsahu metody indexových čísel, otvírá nové obzory tomuto doposud plně nedocenenému statistickému vynálezu.

V debatě poukázáno panem Drem Horáčkem na nebezpečí spekulace v plánu Fisherově. Zejména hrozí-li zmenšení zlatého dolaru, může to vésti k thesauraci zlata, proti níž jest Fisherův plán bezmocným. Slečna J. Veselá popírá, že lze od plánu Fisherova očekávat stabilisování peněžních poměrů. Dále řeší otázku, v jaké míře může množství indexních statků, podle nichž by se řídila velikost dolaru, vyvážití kovový podklad dolaru, jenž by u Fishera byl vlastně přežitkem. Všeobecně uznáváno, že názory Fisherovy, pokud je lze připustiti, platí nanejvýš v dobách mírových a nutno je suspendovati i tehdy, vede-li — jak pan Jirsa poukázal — válku některý jiný stát. Pociťtí na př. americký dolar světovou válku již dříve, než Amerika sama zasáhla do války. Prof. Mildschuh ukazuje, že plán Fisherův plyne z konsequentní teorie kvantitativní, již Fisher zastává, a že s touto stojí a padá. Jmenovitě platí to o otázce, zda lze v tom případě, kdy zlato oproti statkům stoupne v hodnotě a tudíž zlatý dolar se přiměřeně zmenší, od tohoto zmenšení, resp. od rozmnožení peněžních jednotek očekávati zase stoupnutí cenové hladiny, jak to Fisher zamýšlí, a podobně zda lze při stoupání cen očekávati opačný účinek od zvětšení dolaru.

Ve třetí hodině seminární dne 18. listopadu referovala sl. Jarmila Veselá o Loriově pojednání »L'inflation monétaire«, uveřejněném v Revue économique internationale, v srpnu 1920. V jádře pravila asi toto:

Loria zdůrazňuje především kvalitativní rozdíl inflace za světové války od dřívějších inflací, neboť za světové války setkáváme se s novým zjevem: úvěrovou inflací. Banky půjčují státu tím, že vepíší do svých knih třeba milion jednotek k dobru dlužícího si státu. Stát poukazuje své věřitele na banku, která poukázaný obnos přepíše prostě na jejich účet; títo platí pak svým věřitelům zase pomocí šeků na banku atd. Vzniká tak nový druh inflace, tajné a nekontrolované, při níž se nezvětšuje množství platidel v oběhu.

Nejdůležitějším následkem inflace je jednak znehodnocení peněz oproti statkům domácím (depreciace), jednak disagio papíru oproti zlatu; obojí je výslednicí dvou faktorů — massy cirkulujících papírových peněz a převahy poptávky po zlatě nad nabídkou, která zase je způsobována porušením rovnováhy v mezinárodních platech. Tyto dva faktory působí různou měrou podle toho, jak velké je množství vydaných papírových peněz a jak je porušena mezinárodní rovnováha platů.

V centrální Evropě, kde druhý faktor má nepatrnou důležitost, je větší znehodnocení papírové měny oproti domácím výrobkům než disagio oproti zlatu, čímž je podporován dovoz oproti vývozu.

Opačný je zjev v dohodových zemích — kde následkem porušené rovnováhy v mezinárodních platech je značné disagio papírových peněz oproti zlatu — kdežto jich depreciace oproti domácím výrobkům je menší, čímž je podporován vývoz oproti dovozu.

V těch neutrálních zemích, které před válkou měly porušenou měnu zlatou, jako na př. Španělsko, Argentina, dochází za války — následkem přítoku zlata z válčících států — k nápravě její. Ve Švédsku, kde před válkou byla normální zlatá měna, působil přítok zlata znehodnocení peněz oproti statkům, pročež stát čelil tomu tím, že zprostil banky povinnosti směňovati své bankovky za zlato. Ve skandinávských zemích dochází proto ke zcela zvláštnímu zjevu, totiž k disagiu zlata oproti papírové měně.

Znehodnocením zlata stoupají ceny statků, a tudíž i stříbra, které je více statkem než penízem. Stoupnutí ceny stříbra má vliv na stříbrnou měnu k zlaté připoutanou (v Indii). Vnitřní hodnota stříbrné rupie je větší než její hodnota zákonná v poměru ke zlatu, i dochází k thesauraci.

V ohromné výhodě je Čína s čistě stříbrnou měnou, jež využívá toho k zaplacení svých dluhů.

Loria hledá nápravu v tom, že stát by bral ve formě daně každoročně z oběhu určitou sumu papírových peněz, jež by ničil, čímž by vzrostla kupní síla peněz zbylých.

Referentka přiznává, že Loriův článek nezachycuje dobře ani poměry doby, kdy byl uveřejněn. Je zastaralý. Příliš přeceňuje funkci zlata a nevšímá si ostatních faktorů, působících na cenovou hladinu.

Debata obírala se hlavně Loriovou konstrukcí úvěrové inflace. Paň Dr. Horáček vytýká, že není možné, aby banky tímto způsobem z něčeho tvořily novou kupní sílu, ježto přece majitelé depositů budou žádati od banky příslušné obnosy, které si pak banka nějak opatřití musí. Dle jeho názoru nejde zde o novou kupní sílu, nýbrž o pouhé přenášení kupní síly. Prof. Mildschuh soudí, že výklad Loriův o rozdílu mezi mírou depreciace a disagia v zemích dohodových a středoevropských není správný. Hlavní důvod toho, že u států jedněch (poražených) je disagio větší než depreciace, spočívá v tom, že kupci směnec eskomptují již pokles hodnoty peněz, který u států poražených (na př. Německa) lze v budoucnosti očekávat. Následkem toho klesnou směněné kursy na tyto země již předem mnohem víc, než to odpovídá přítomnému rozdílu kupní síly peněz v těchto zemích i ostatních.

Ve čtvrté hodině dne 25. listopadu referoval p. Müller o vlivu války na kupní sílu peněz, na důchody a úrokovou míru ve státech válčících i neutrálních na základě spisu prof. Dra Mildschuha »Kupní síla peněz«.

Ukázal, že pro správné prozkoumání tohoto tematu je prvním předpokladem seznání příčiny změn kupní síly peněz vůbec. Jimi nejsou, třeba se to populárnímu názoru zdá samozřejmým, změny cen jednotlivých statků, z nahodilých důvodů povstalé, neboť tyto za nezměněných důhodů musí vésti k opačným změnám cen u jiných statků, takže celková hladina cen se nezmění. Příčiny změn kupní síly peněz tkví ve změnách poměru mezi částí peněžního důchodu ke spotřebě určenou a mezi částí reálního důchodu, kterou tvoří spotřební statky, nikoli tedy v poměru mezi celým peněžním důchoodem a spotřebními statky. Změny ty záleží v tom, že podíl, jenž připadá na spotřební statky z celkového reálního důchodu, nemusí být nutně týž, jako podíl, vypadající na spotřební důchody z celkového důchodu peněžního. V dobách normálních sice podíl tento je stejný, výroba řídí se tu zcela potřebou, proto kupní síla peněžní jednotky zůstává stejná. Avšak v dobách abnormálních (haussa, válka) odvádějí se do reálního fondu některé statky (statky kapitálové nebo platidla) daleko nad potřebu, tím zvýší se značně peněžní důchod — tohoto se totiž nabývá vůbec jen odvedením stejného množství hodnot do fondu výrobního — dle míry takto odvedených hodnot stoupne i peněžní poptávka po spotřebních statcích, kdežto výroba jich nevzrostla stejnou měrou neb dokonce poklesla; změní se tudíž poměr mezi kvotou hodnot, již důchody spotřební zaujímají z důhodů celkových a která nyní značně vzroste, a kvotou statků spotřebních z důchodu reálního, jež se zvýší zcela málo neb dokonce klesne — důsledkem je vzestup cen statků spotřebních čili pokles kupní síly peněz se všemi svými účinky sociálními.

Válka, zvláště velkého rozsahu a trvání, znamená pro válčící stát obrovský vzestup přítomných potřeb (vydržování armády, nákup válečných potřeb), na jichž krytí normální zdroje příjmů nestačí. Schodek nutno krýt výdejem fiktivních statků, ať válečných půjček, ať papírových peněz, jímž mají být opatřeny nedostávající se peněžní důchody státu. Při válečných půjčkách stát převádí na sebe důchody kapitalistů, kteří půjčku upsali; netvoří se tu tedy nejprve nová kupní síla ani se nezmění celkový peněžní důchod (vzrostlý důchod státu vyrovná se zmenšením důchodu upisovatelů). Jakmile však v dalších letech nutno platit úroky z půjček — a obnosy k tomu potřebné nelze za trvající války opatřit jinak než záse z půjček —, nastane vzestup hladiny cen. Neboť o ony úroky z válečných půjček státu zvýší se celkový peněžní důchod, aniž by s druhé strany nastalo vyrovnání snížením důhodů obyvatelstva daněmi, kdežto reální důchod zvýšil se sice o statky kapitálové, avšak nikoli o statky spotřební, jichž množství naopak spotřebováním zásob a zmenšenou výrobou pokleslo. Tak proti kvotě důchodu spotřebního velmi zvýšené stojí značně pokleslá kvota statků spotřebních, vzrostlé poptávce odpovídá malá nabídka, ceny stoupají. Naopak u statků kapitálových peněžních

proti silně stouplé nabídce (výdej státních půjček) stojí zmenšená poptávka (se zhoršením celkového stavu zásobení obrací se stále menší část důchodů peněžních ke kapitalisaci), hodnota jejich klesá čili úroková míra stoupá. U kapitálových statků reálních (pozemky, domy a p.) ceny stoupnou, ne však o tolik, jako u statků spotřebních, jelikož hodnota reálních výnosů jejich, s cenami spotřebních statků stoupá, je snižována vzestupem úrokové míry, jež nutno od ní odečísti pro určení ceny těchto statků. Celkem však tento způsob hrazení válečných nákladů působí přece daleko mírnější stoupání cen než při výdeji papírových peněz, z toho důvodu, že výdejem válečných půjček vyhovuje se daleko více potřebě kapit. statků se strany obyvatelstva než výdejem papírových peněz potřebě platidel. Výdej váleč. půjček vede jen potud ke změnám cenové hladiny shora naznačeným, pokud převyšuje potřebu kapit. statků a pokud ve stejné míře se nedostává spotřebních statků ke krytí jich potřeby. Nevýhodou je, že každoroční splácení úroků novými půjčkami působí vždy nové stoupání cen.

Hradí-li válčící stát své válečné výdaje tiskem papírových peněz, opatruje si novou kupní sílu odváděním fiktivních hodnot do reálního fondu. Tím stoupne značně celkový peněžní důchod obyvatelstva, tím i jeho část určená ke spotřebě i k ukládání, s druhé strany však nezvětší se ve stejném poměru množství spotřebních a kapitálových statků, tedy zvýšená poptávka při snížené nabídce musí způsobiti stoupnutí cen těchto statků čili pokles kupní síly peněz i úrokové míry. Účinky inflace oběživ liší se od působení inflace úvěrní tím, že stoupání cen je tu velmi značné, ježto výdejem papírových peněz je daleko překročena potřeba platidel, čímž se právě o tolik sníží jich relativní hodnota, a že úroková míra tu klesá, t. j. hodnota statků kapitálových (peněžních) stoupá. Při zvýšených cenách a důchodech mohlo by dojiti k opětovné rovnováze mezi poptávkou a nabídkou statků, avšak každá nová emise platidel způsobí novou poruchu a vzestup cen i důchodů.

Ohromné výdaje moderní války nutí zpravidla každý válčící stát sáhnout k oběma způsobům jich úhrady. Který z obou bude převažovat, závisí na kapitálové síle obyvatelstva. Tam, kde ona je značná, sáhne stát více k válečným výpůjčkám, kde je slabá, více k výdeji papírových peněz. Způsob, který má převahu, uplatní se také více v účincích: v případě prvním stoupnou ceny, stoupne poměrně značněji úroková míra, stoupnou v ceně reální statky kapitálové, ale méně než statky spotřební; v druhém případě stoupnou daleko více ceny spotřebních statků, ale úroková míra zůstane poměrně nízká, kdežto reální statky kapitálové stoupnou v ceně jen o málo méně než spotřební statky.

Nejcitelnější jsou sociální účinky poklesu kupní síly peněz válkou vyvolaného: ač peněžní důchody obyvatelstva absolutně stoupnou, přec hospodářský jeho stav se zhoršuje, ježto ceny stoupají v tempu daleko rychlejším než důchody, tedy tyto vlastně relativně klesnou; ale ještě větší sociální závadou je, že zhoršení životní míry nepostihuje všechny vrstvy stejně: kdežto některým osobám (majitelé zásob, spekulanti, váleční dodavatelé) válečná konjunktura přináší veliké, nezasloužené zisky, jiným vrstvám aspoň neškodí (výrobci), cítí jiné, početné vrstvy (osoby s pevnými důchody) zvýšení cen v plné jeho palčivosti.

V moderním hospodářství mezinárodním nejsou státy izolovány, nýbrž mají obchodní styky se státy jinými a tudíž má znehodnocení peněz ve státech válčících účinky i na země neutrální, ale účinky ty jsou různé podle toho, hradí-li válčící stát výdaje své výdejem papírových peněz nebo výpůjčkami. Hradí-li stát totiž svoje válečné náklady tiskem papírových peněz, klesne hodnota jeho peněz oproti cizině (intervalutární) v téměř poměru jako jejich hodnota domácí, avšak jinak se na dovozu a vývozu státu z tohoto důvodu nic nemění. Neboť vzestup cen statků spotřebních i kapitálových zůstane omezen jen na stát válčící, ježto v zemi neutrální není k němu příčiny, poměr cen jednotlivých statků nezmění se v žádném z obou států a tím ani poměrné výhody jejich dovozu nebo vývozu. Při výdeji válečných výpůjček způsobuje se, jak shora vyličené, v zemi válčící sice vzestup cen statků spotřebních, zároveň však pokles cen peněžních statků kapitálových, takže se nyní stane výhodou, tyto statky jako poměrně nejlacinější vyvážet do ciziny. Naopak pro cizinu stane se nyní výhodným dovážet mnohé statky spotřební, jejichž vývoz před válkou se nevyplácel. Tím dovoz do země válčící značně převyší vývoz (do hodnoty tohoto se totiž peněžní statky kapitálové nezapočítávají). Ale to má své účinky i v zemích neutrálních: peněžní důchody tu stoupnou (dovozem statků kapitálových a úroky z nich), tím vzroste peněžní poptávka po statcích spotřebních, naproti tomu však množství spotřebních statků zvětšeným vývozem do státu válčícího klesne; následujíc vzestup cen spotřebních statků. Zároveň zmenšením reálního důchodu klesá poptávka po statcích kapitálových, kdežto nabídka jich dovozem ze země válčící stoupá, z čehož vyplývá pokles cen peněžních statků kapitálových čili vzestup úrokové míry. Při úvěrové inflaci tedy přenáší se vzestup cen a úrokové míry ze státu válčícího i do zemí neutrálních a to tím více, čím větší důvěry požívají jeho peněžní kapitály v těchto zemích. Čím více stoupnou ceny

a úroky v zemích neutrálních, tím méně klesne intervalutární hodnota peněz státu válčícího oproti nim a naopak. Kombinuje-li válčící stát oba způsoby úhrady válečných nákladů, jsou také účinky na země neutrální kombinovány, převládají ovšem vlivy toho způsobu, jehož země válčící více užívá. Tak při převažujícím výdeji papírových peněz kupní síla peněz států neutrálních klesne poměrně málo, oproti poklesu v zemi válčící, čili intervalutární hodnota peněz státu válčícího silně poklesne; převažuje-li inflace úvěrová, neklesne kupní síla peněz v zemi válčící celkem o mnoho více nežli v zemích neutrálních, čili intervalutární hodnota jejich klesne poměrně málo.

K doplnění připojuje prof. Mildschuh výklad o dalším průběhu poměrů po odstranění inflace. Jestliže se totiž podaří konečně po válce dosíci zase rovnováhy ve státním hospodaření, přestává příčina dalšího stoupání cen — nastává přelom cen. S přelomem cen nastává však převrat v nabídce a poptávce zboží. Poptávka klesne proto, že spotřebitelé nedělají si nyní již zásob jako dosud, naopak ze zásob svých tráví. Nabídka stoupne proto, poněvadž výrobci, obávající se poklesu cen, hledí se svých zásob zbýt a omezují výrobu. Nastává krize výrobní. Při tom však statky, nalézající se již v procesu výrobním, dospívají, zásoby statků u podnikatelů se zvětšují. Aby mohli zaplatiti dělnictvu a majitelům surovin, musí si podnikatelé — nemohouce zboží odbýti — peníze vypůjčiti. Tudíž úroková míra i po přelomu ještě zůstává vysokou. To jest patrné i na příkladu Anglie, kde přelom cen nastal již na jaře r. 1920, avšak míra úroková udržela se na bývalé výši až do jara r. 1921. — Krise ta trvá tak dlouho, až se zase všichni činitelé přizpůsobí nové rovnováze.

V debatě nadhazuje pan Dr. Čechrák otázku, nemohou-li banky přece jen tvořiti novou kupní sílu tím, že poskytují ochotně a levně úvěr. Profesor Mildschuh pochybuje o tom tvrdě, že nová kupní síla tu nevzniká, ježto banky (pokud nejsou cedulové) nemohou po delší dobu diskontovat směnky pod sazbou trhovou, nemají-li utrpět velkých ztrát a nemají-li se tudíž zase zmenšiti důchody akcionářů. Pokud by však takto postupovala banka cedulová, šlo by o inflaci platidlovou.

*

První sjezd polských městských statistiků. Z podnětu »Svazu měst« konal se dne 23. a 24. května t. r. ve Varšavě první sjezd městských statistiků, svolaný »Hlavním statistickým úřadem«. Sjezdu tohotoúčastnilo se 15 největších polských měst. Sjezd se usnesl založiti »Svaz městských statistiků«, jehož účelem jest podporovati rozvoj městské statistiky, svolati kongres a vypracovati jednotný program pro městskou statistiku, vydávati publikace a nákladem »Svazu měst« městskou statistickou ročenku, vyzvat města, mající přes 50.000 obyvatelů, aby zřídila městské statistické kanceláře a města s více než 20.000 obyvateli, aby vydávala statistické zprávy a dal podnět k tomu, aby obecní statistická šetření konala se za dohledu »Hlavního statistického úřadu« podle určitých právních norem, jež by zavazovaly obyvatelstvo k podávání zpráv. Provedením sjezdových usnesení byla pověřena komise a založen sekretariát (»Kancelář sjezdu městských statistiků« sídlem ve Varšavě, Miodowa 3). Jest viděti, že v Polsku má pro statistiku pochopení nejen správa státní, nýbrž i správa obecní a že sám »Svaz měst« usiluje o povznesení městské statistiky.

*

Výsledky sčítání lidu v Dánsku. V Dánsku se konalo sčítání lidu dne 1. února 1921. Podle sdělení vyslanectví Československé republiky v Kodani bylo napočítáno celkem 3,267.831 obyvatelů. Z toho připadá na hlavní město 700.610, venkovská města 710.256, venkovské obce 1,856.965. Při sčítání lidu roku 1916 mělo Dánsko 2,921.362 obyvatelů; letošní sčítání přináší tudíž vzrůst obyvatelstva o 346.469. V tomto čísle jest však zahrnuto obyvatelstvo nově přivtělených provincií jižního Jutska, které čítaly dne 1. února 1921 163.622 obyvatelů. Z tohoto počtu připadá na jihojutská města 39.890, jihojutské venkovské okresy 123.732. Podle pohlaví napočítáno bylo 1,591.628 mužů a 1,676.203 žen. Z 1.000 obyvatelů bylo mužů: v hlavním městě r. 1916 452, r. 1921 454; ve venkovských městech r. 1916 472, r. 1921 471; ve venkovských obcích r. 1916 502, r. 1921 506

*

Nový člen Statistické rady státní. Pan ministerský předseda jmenoval členem Statistické rady státní Dra. Karla Engliše, poslance Národního shromáždění a řádného profesora Masarykovy university v Brně.

Dr. GUSTAV REIF:

STATISTIKA PRÁCE PŘES ČAS ZA PRVNÍ PŮLLETÍ 1921.

Zprávu o prodloužení zákonné maximální doby pracovní pro země bývalého Rakouska předkládalo do převratu ministerstvo obchodu ve Vídni od prohlášení zákona ze dne 8. března 1885 č. 22 ř. z. o změně VI. dílu živnostenského řádu každoročně říšské radě. Tato zpráva podávala přehled o práci přes čas ve smyslu § 96a bod 4. a 5. ž. ř. Obsah byl zásadně určen citovaným zákonem, formu a způsob zpravodajství pak upravovala další nařízení ministerstva obchodu. Základní výnos ministerstva obchodu o tom vydaný dne 27. května 1885 č. 15.576 stanovil směrnice pro povolení denní doby trvání, příp. pro práci přes čas na pouhou přihlášku. Dále ukládal tento výnos všem politickým úřadům II. stolice povinnost uveřejňovati čtvrtletně v úředních zemských novinách přehledy o práci přes čas povolené politickými úřady I. a II. stolice, jakož i o práci přes čas u těchto úřadů přihlášené. Podle uvedených předpisů předkládaly zemské správy politické historických zemí republiky do převratu předepsané čtvrtletní přehledy¹⁾ ministerstvu obchodu do Vídně. Zpracování těchto přehledů prováděl do roku 1893 živnostenský referát, od roku 1893 do 1899 ústřední živnostenský inspektorát a od roku 1900 Statistický úřad práce při ministerstvu obchodu. Výsledky byly od roku 1900 každoročně tímto úřadem uveřejňovány v publikaci »Arbeitszeitverlängerungen«. Poslední ročník za celé Rakousko vyšel tiskem r. 1917 za rok 1915. Za rychlé a ochotné přenechání zpracovaných dat za léta 1916 a 1917, jež nám byly právě zaslány laskavostí Ústřední statistické komise, ke které byl Statistický úřad práce po reorganizaci statistické služby v Rakousku r. 1920 přičleněn, budiž zde to-muto úřadu vysloven srdečný dík. Data budou uveřejněna ve »Statistické Příručce« II.

Celá řada dalších výnosů ministerstva obchodu během doby vydaných týkala se vesměs výkladu zákonných ustanovení a dřívějších výnosů, pak zdokonalení a úpravy zpravodajství.

Předpisy, upravující statistiku práce přes čas, byly po převratu zákonem o osmi-hodinné době pracovní ze dne 19. prosince 1918 č. 91 Sb. z. a n. pro československý stát podstatně změněny. Zákonem tím byla nejen snížena míra zákonitě přípustné pracovní doby, ale bylo též omezení doby pracovní, které dříve týkalo se jen živnostenských závodů provozovaných po továrnicku, rozšířeno i na ostatní závody živnostenské a jiné obory práce. V § 6. citovaného zákona jsou uvedeny podmínky, za kterých osmihodinná doba pracovní může býti prodloužena a úřady, které jsou oprávněny taková prodloužení povolovati. Také tato ustanovení liší se podstatně od dosavadních předpisů, takže bylo nutno provést reorganizaci statistiky práce přes čas, příp. přizpůsobit zpravodajství novým předpisům.

¹⁾ Tyto přehledy zemskými správami politickými vedené jsou Státnímu úřadu statistickému pramenem dat za léta válečná, příp. za dobu, za kterou data nebyla ještě uveřejněna. Aby tedy byla zachována kontinuita s daty novějšími, vyžádal si Státní úřad statistický od zemských pol. správ scházející příslušné přehledy.

Poněvadž Státní úřad statistický teprve na podzim roku 1919 začal částečně svoji činnost, při čemž bylo ovšem nutno přihlížeti v první řadě na nejnaléhavější úkoly státní správy, bylo možno přikročiti k úpravě statistiky práce přes čas teprve v roce 1920, kdy se poměry utvářily příznivěji. Po dohodě s ministerstvem sociální péče a ústředním živnostenským inspektorátem navrhl Státní úřad statistický novou úpravu, přizpůsobenou novým zákonným ustanovením. Tato úprava a současně navržený dotazník byly jednomyslně schváleny výborem pro statistiku sociální Statistické rady státní ve schůzi ze dne 18. prosince 1920. Příslušné usnesení zní:

»Všechny úřady, jimž zákon ze dne 19. prosince 1918 č. 91 Sb. z. a n. dává právo pro podniky, živnostenské inspekci podléhající, pro práce zemědělské, lesní a ostatní závody a ústavy, vyjímaje báňské revírní úřady a ministerstvo železnic, za jistých okolností povolití práci přes čas, jsou po rozumu § 4. zákona ze dne 28. ledna 1919, č. 49 Sb. z. a n. na základě usnesení výboru Statistické rady státní pro statistiku sociální ze dne 18. prosince 1919 povinny s platností od 1. ledna 1921 předkládati ministerstvu sociální péče vždy do 10. každého měsíce výkaz o daných povoleních práce přes čas za měsíc uplynulý.

Měsíční přehled uveřejní ministerstvo sociální péče dle potřeby ve svých publikacích, konečné odborné zpracování pro uplynulé čtvrtletí, půlletí a celý rok provede Státní úřad statist. a výsledky uveřejní vhodným způsobem ve svých publikacích

První věcná a formální kontrola budiž provedena ministerstvem sociální péče, další revize pak přináleží Státnímu úřadu statistickému. Všechny úřady dle cit. zákona k povolování práce přes čas povolané jsou povinny své údaje ve výkazu k vybidnutí min. soc. péče nebo Státního úřadu statistického doplniti, opravit nebo vysvětliti.

Výkazy o povolení práce přes čas v podnicích hornických zašle ministerstvo veřejných prací přímo Státnímu úřadu statistickému.

Veškeré tyto povinnosti počínají dnem 1. ledna 1921.«

Podle citovaného usnesení provádí se tedy statistika p o v o l e n é práce přes čas. Sčítací jednotkou jsou daná povolení, aniž by v každém případě bylo zjištěno, bylo-li těchto povolení využito v celku, částečně či nikoliv.²⁾ Tento zdánlivý nedostatek nepadá však, pro celkové posouzení významu této statistiky, na váhu, neboť dané povolení zůstalo snad jen v ojedinělých případech nevyužito, příp. nebylo v celém rozsahu použito, takže tato statistika podává obraz o s k u t e č n é m rozsahu práce přes čas, ovšem jen pokud byla předmětem šetření. Aby také v tomto směru byla tato statistika zdokonalena, hodlá Státní úřad statistický při nové úpravě práce přes čas dosud platný dotazník doplniti otázkou, bylo-li a v jaké míře povolení využito.

O úplnosti materiálu podává přehled tato tabulka:

Označení povolujících úřadů	Počet povolujících úřadů	Počet zaslaných výkazů za jedn. měsíce					
		leden	únor	březen	duben	květen	červen
báňské úřady	19	19	19	19	19	19	19
polit. úřady I. stolice	318	309	309	309	309	308	305
polit. úř. II. stolice { zem. spr. polit.	3	3	3	3	3	3	3
{ župní úřady . . . . . ¹⁾	20	12	12	12	12	12	12
živnostenské inspektoráty	28	28	28	28	28	28	28
obecní úřady	11.376 ²⁾	142 ²⁾	142 ²⁾	143 ²⁾	141 ³⁾	141 ³⁾	129
obecní a obvodní notariáty	1.277	56	56	56	56	56	56

¹⁾ Výkazy vesměs negativní. — ²⁾ Výkazy vesměs negativní až na 4. — ³⁾ Výkazy vesměs negativní až na 5.

²⁾ Povolení, o nichž bylo známo, že nebyla použita (3 případy), nebyla zpracována.

Jak z těchto čísel vysvítá, je materiál obecních úřadů a notariátů velmi neúplný, takže z toho důvodu byl ze zpracování vyřazen. Mimo to nutno uvést, že by dopisování a vymáhání výkazů u velikého počtu obecních úřadů a notariátů (asi 12.653) bylo vyžadovalo značného finančního nákladu a času, aniž by bylo možno určitě očekávat pozitivního výsledku. Pak bývá práce v zemědělství podle potřeby (práce žňové, sklizňové) upravena generelně, tak že o zvláštní povolení není nutno žádati. Z uvedených důvodů a poněvadž se statistika práce přes čas, jak byla schválena Statistickou radou státní, týká jen individuálních povolení, byla práce přes čas v zemědělství ze zpracování vyřazena.

Tabulky níže otištěné jsou sestaveny z měsíčních výkazů o práci přes čas zasílaných všemi úřady, jimž schválené usnesení ukládá povinnost předkládati výkazy o práci přes čas, až na úřady obecní a notariáty. Po provedení formální a věcné kontroly byl materiál sběrnou tabulkou za k a ž d ý m ě s í c zvláště zpracován. Stalo se to proto, aby bylo umožněno uveřejnění výsledky dle potřeby případně za kratší dobu než pololetí, a pak aby měna práce přes čas za celý rok mohla být sledována. Tabulky jsou sestaveny podle žup (tab. I.), podle tříd živností (tab. II.) a úhrny jednotlivých měsíců jsou uvedeny v tabulce III. Z povolení (sl. 2.) bylo každé počítáno jako jednotka, jejichž souhrn za měsíc, případně delší období, odpovídá součtu v š e c h daných povolení za dotýcnou dobu. K sloupci 3., počet podniků, nutno podotknouti, že se počet jejich rovná počtu podniků, jimž v jednotlivých měsících bylo povolení uděleno, pokud se uvnitř jednoho měsíce netýkala téhož podniku. Podniky totiž, jimž bylo dáno více povolení v jednom měsíci (nepatrný počet případů), jsou počítány jednou. Totéž platí pro zaměstnance v těchto podnicích (sl. 4., 5.) a zaměstnance na práci přes čas zúčastněné (sl. 6., 7.), jejichž počet jest rovněž při několika povoleních témuž podniku v jednom měsíci uveden jen jednou. Jevil-li se v takovém případě rozdíl co do počtů zaměstnanců (pravidelně byl počet zaměstnanců u téhož podniku stejný), byl vzat počet vyšší. Tím, že za časovou jednotku pozorování byl vzat měsíc, je zachycena měna během celého roku. Výpočet získaných hodin neb dnů (sl. 16., 17.) byl za k a ž d ě povolení individuálně zjištěn násobením povolené denní pracovní doby přes čas, s jejím trváním a počtem zaměstnanců zúčastněných na práci přes čas. Pro klasifikaci jednotlivých podniků byl směrodatným »Systematický seznam živností« dle výnosu min. obchodu ve Vídni ze dne 4. srpna 1899 č. 29.757.

Podle získaných zkušeností nutno zvláště zdůraznit, že je nutno, aby jednotlivé úřady, povolané k vyplňování dotazníků, uváděly v těchto plný svůj název (levá strana hlavičky) a pak j e n povolení jimi daná, vždy za celou dobu, pro kterou povolení platilo. Rovněž nutno upozornit, aby v š e c h n y sloupce byly správně vyplňovány a aby každý výkaz byl opatřen podpisem přednosty úřadu neb jeho zástupce.

V prvním půlletí 1921 bylo celkem uděleno 351 povolení práce přes čas 317 závodům, jež zaměstnávaly 45.829 zaměstnanců. Na práci přes čas zúčastnilo se 18.171 osob či 39.6 % dělnictva zaměstnaného v závodech, jimž bylo povolení uděleno. Z uvedeného počtu povolení bylo dáno 272 živn. inspektoráty, 57 pol. úřady II. stolice, 17 pol. úřady I. stolice a 5 povolení báňskými úřady. Denní doba trvání práce přes čas kolísala mezi $\frac{1}{2}$ hod. a 2 hod. U převážné většiny všech případů, 271 či 77.2 %, bylo uděleno povolení na 2 hodiny denní práce přes čas. Z ostatních povolení připadá 52 na 1 hod., 24 na $1\frac{1}{2}$ hodiny a 4 na $\frac{1}{2}$ hodiny denní práce přes čas.

Tabulka III. — Statistika práce přes čas

Měsíc	Počet		Celkový počet zaměstnanců v těchto podnicích		Z těch pracovalo na práci přes čas		Denní trvání práce přes osmihod. dobu pracovní v hodinách							
	povolení	podniků, jimž povolena práce přes čas	mužů	žen	mužů	žen	1/2	1	1 1/2	2	1/2	1	1 1/2	2
							počet povolení				počet týdnů			
							8	9	10	11	12	13	14	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Leden	69	57	4.775	5.129	1.473	1.949	1	6	4	58	7	25	21	221
Únor	52	43	4.127	3.808	1.577	1.876	—	5	6	41	—	22	36	166
Březen	54	51	4.152	4.002	1.624	1.572	1	8	4	41	4	30	10	160
Duben	65	61	3.003	2.879	1.300	1.031	2	7	6	50	6	34	20	209
Květen	51	47	4.166	2.264	1.579	742	—	11	1	39	—	56	11	148
Červen	60	58	4.987	2.537	1.964	1.484	—	15	3	42	—	58	6	193
I. čtvrtletí	175	151	13.054	12.939	4.674	5.397	2	19	14	140	11	77	67	547
II. čtvrtletí	176	166	12.156	7.680	4.843	3.257	2	33	10	131	6	148	37	550
Dohromady	351	317	25.210	20.619	9.517	8.654	4	52	24	271	17	225	104	1.097

Pokud jde o dobu trvání jednotlivých povolení, byla povolení daná na dobu do 4 týdnů (v tom též povolení kratší) nejčastější, 315 či 89·7 % všech případů. Na dobu od 5 do 16 týdnů bylo uděleno 34, na dobu od 17—20 týdnů 2 povolení. Celkem získáno v prvním půlletí 1921 705.036 hodin.

Srovnáme-li celkovou dobu trvání práce přes čas v I. půlletí vyjádřenou v hodinách s počtem zaměstnanců na této práci zúčastněných, podle tříd živnostních, přicházíme k těmto číslům:

Třída živnostní	Na práci přes čas pracovalo osob	Práce přes čas trvala v hodinách	Na 1 dělníka připadá hodin
I. Prvotní výroba (hornictví)	204	8.568	42·0
III. Zpracování kamenů, hlíny zemin, sklářství . .	1.284	58.152	45·3
IV. Zpracování kovů	241	9.684	40·2
V. Výroba strojů, nástrojů, přístrojů a prostředků dopravních	736	29.337	39·9
VI. Zpracování dřeva, řezbářství	1.382	81.513	59·0
VII. Výroba zboží z kaučuku, perčoviny a celuloidů .	46	1.704	37·0
VIII. Zpracování usní, kůže, štetin, chlupů, peří a pod. .	155	6.600	42·6
IX. Textilní průmysl	10.897	383.459	35·2
XI. Oděvnictví a výroba zboží ozdobného	1.319	45.544	34·5
XII. Papírnický průmysl	133	6.300	47·4
XIII. Výroba potravin a poživatin	671	29.244	43·6
XV. Chemický průmysl	33	1.392	42·2
XVI. Stavební živnosti	824	35.136	42·6
XVII. Polygrafické živnosti	150	5.127	34·2
XVIII. Ústřední závody pro rozvádění síly, tepla a světla .	39	1.368	35·1
XX. Obchod	57	1.908	33·5
Dohromady	18.171	705.036	38·8

Průměrné zatížení jednoho dělníka činilo v prvním půlletí 1921 38·8 hodin. Zatížení jednoho dělníka v jednotlivých třídách živnostních bylo, jak z čísel svrchu uvedených seznati lze, různé. Pokud je za podstatně různých předpokladů srovnání s daty za býv. Rakousko vůbec přípustno (dříve 11hod. maximální doba pracovní, jen závody živnostenské inspekcí podléhající atd.), budiž uvedeno, že obdobná čísla činila za celé Rakousko

za první pololetí 1921. — Dle měsíců.

Úhrnem získáno		Povolení uděleno pro		Počet povolení udělených				Denní trvání práce přes osmihodinovou dobu pracovní v hodinách																Měsíc
								1/2	1	1 1/2	2	1/2	1	1 1/2	2	1/2	1	1 1/2	2					
hodin	osmihod. pracov. dnů	celý závod	část závodu	báňskými úřady	polit. úřady I. instance	polit. úřady II. instance	živnosten. inspektořaty	bylo uděleno na dobu																
								do 4				od 5 do 16				od 17 do 20								
								týdnů																
16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	ad 1				
142.958	17.870	29	40	—	4	5	60	—	5	3	57	1	1	1	—	—	—	—	1	Leden				
130.740	16.342	21	31	1	2	14	35	—	4	4	37	—	1	2	4	—	—	—	—	Únor				
110.874	13.859	30	24	—	3	15	36	1	8	4	35	—	—	—	6	—	—	—	—	Březen				
101.092	12.636	40	25	—	3	7	55	2	5	6	45	—	2	—	4	—	—	—	—	Duben				
99.774	12.472	25	26	3	4	6	38	—	7	—	37	—	4	1	2	—	—	—	—	Květen				
119.598	14.950	30	30	1	1	10	48	—	14	3	38	—	1	—	4	—	—	—	—	Červen				
384.572	48.071	80	95	1	9	34	131	1	17	11	129	1	2	3	10	—	—	—	1	I. čtvrtletí				
320.464	40.058	95	81	4	8	23	141	2	26	9	120	—	7	1	10	—	—	—	1	II. čtvrtletí				
705.036	88.129	175	176	5	17	57	272	3	43	20	249	1	9	4	20	—	—	—	2	Dohromady				

v roce 1910: 66 hodin

v roce 1913: 61 hodin

1911: 64 «

1914: 89 «

1912: 58 «

1915: 150 «

Z jednotlivých žup bylo nejvíce získáno hodin přes čas v župě brněnské, 224.342 hodin. Přes to připadalo na jednoho dělníka v této župě jen 43 hodin. Nejméně bylo pracováno přes čas v župě košické, celkem 2544 hodin. Srovnáme-li župy podle vykonané práce přes čas, stojí za župou brněnskou Mor. Ostrava s 77.796 hod., pak Karlovy Vary s 64.353 hod., Mladá Boleslav s 42.744 hod. a na pátém místě župa pražská s 38.902 hod. Průměrně připadalo na jednoho dělníka pracujícího na práci přes čas v jednotlivých župách hodin:

I. Praha (s hlav. městem Prahou)	33.8	XII. Olomouc	46.6
II. Pardubice	19.8	XIII. Uherské Hradiště	39.7
III. Hradec Králové	17.7	XIV. Moravská Ostrava	55.0
IV. Mladá Boleslav	36.0	XV. Bratislava	43.2
V. Česká Lípa	22.5	XVI. Nitra	—
VI. Louny	31.5	XVII. Turčanský Sv. Martin	39.3
VII. Karlovy Vary	37.1	XVIII. Zvolen	49.7
VIII. Plzeň	27.0	XIX. Lipt. Sv. Mikuláš	41.3
IX. Čes. Budějovice	79.7	XX. Košice	48.0
X. Jihlava	16.6	XXI. Těšín	138.0
XI. Brno	43.0	XXII. Podkarpatská Rus	48.0

Co se týká pohybu práce přes čas v jednotlivých měsících, možno celkem říci, že počínaje lednem lze pozorovati za celou dobu prvního půlletí při nepatrném kolísání počtu povolení zřejmou tendenci klesání u počtu získaných hodin. Nejvyšší počet povolení vykazuje leden, 69, nejnižší květen 51. Oproti 142.958 hodinám přes čas v lednu byly v květnu jen 99.774 hodiny. Jest zajímavé číselně doložit, že práce přes čas jakožto symptom zvýšené výroby a poptávky po práci je v nejužší spojitosti se zjevem nezaměstnanosti. Ač u nás je práce přes čas nepatrná, že by pro umístění nezaměstnaných prakticky nepadala na váhu, přece s poklesem práce přes čas jde paralelně vzestup nezaměstnanosti. V témže období, ve kterém, jak svrchu uvedeno,

práce přes čas klesá, stoupl počet nezaměstnaných z 95.254 v lednu na 107.934 koncem května. Další vývoj nezaměstnanosti a práce přes čas, jak se utvářil v následujících měsících 1921, skýtá zajímavý obraz souvislosti obou zjevů.

	Nezaměstnaní:*)	Práce přes čas:**)
červen	103.170 osob	119.598 hodin
červenec	95.920 »	257.152 »
srpen	90.812 »	492.265 »
září	70.780 »	519.146 »

DR. PAVEL SMUTNÝ:

PRAZSKÉ OBCHODNÍ BANKY V LETECH 1912—1920.

I. ÚVODNÍ POZNÁMKY.

1. Význam statistiky bank. Ptáme-li se po významu statistiky bank, nutně narážíme na otázku, jaký význam mají v hospodářském životě peníze a banky vůbec. Otázka peněz a ústavů peněžních opět úzce souvisí s otázkou hodnoty, která je v národohospodářské theorii snad jednou z nejobtížnějších. Není úkolem těchto řádek řešiti naznačené problémy. Zde chtěli bychom se jich dotknouti jen letmo.

Živá i mrtvá příroda člověka obklopující slouží více méně k ukájení jeho potřeb, má tedy v sobě určitou způsobilost uspokojovati lidské potřeby, určitou energii, kterou bychom mohli nazvat energií úkojnou. Tato energie v některých svých projevech vyskytuje se v neomezeném množství a je každému bez obětí přístupna, jako na př. vzduch. Jiné její projevy jsou vzácné; chceme-li jich získati, stojí nás to obětí. Takové energii úkojně, která není v neomezeném množství kolem nás, ale může býti podrobena panství člověka, přiznáváme h o d n o t u.

Postupující kulturou stávaly se potřeby lidské rozmanitějšími. Energie úkojná, obklopující člověka a podléhající jeho vládě, mu však nevyhovovala k uspokojení potřeb právě pocítovaných. Proto jal se ji vyměňovati. Původně dala se tato směna naturálně. Později vstoupily do tohoto procesu jako prostředník peníze. Peníze prodělaly opět svůj vývoj: Od statku všeobecně přijímaného, jenž slouží bezprostřednímu ukojení lidské potřeby (dobytek, zlato, kovy) k pouhým abstraktním známkám, abstraktním poukázkám na energii úkojnou (papírové peníze, skripturní obligace žirem převoditelné, žirové účty.¹⁾ Uprostřed mezi oběma těmito druhy prostředníků směn jsou kovové mince, které v běžném životě mají povahu abstraktních poukázek; vedle toho lze je však také přizpůsobiti bezprostřednímu ukojení lidské potřeby^{1a)} (jako výrobky zlatnické, předměty zubní techniky vyrobené z přinesených mincí.) — Všechny tyto druhy peněz, od nejprimitivnějších k pouhým abstraktním známkám, mají svoji hodnotu,²⁾ neboť slouží lidským potřebám a nejsou libovolně rozmnožitelné.

*) Podrobnější data za 3. čtvrtletí jsou uveřejněna v čís. 4. »Zpráv Státního úřadu statistického«.

**) Příslušná data za 3. čtvrtletí uveřejníme ve »Zprávách«.

¹⁾ Irving Fisher: Die Kaufkraft des Geldes; též Gustav Cassel, Schumpeter.

^{1a)} Srov. Dr. Engliš: Peníze, str. 14 a 18.

²⁾ Podobně Dr. Otto Heyn: Bank-Archiv, rcč. XIX. č. 18.

Tímto vývojem k abstraktnímu byly jednak usnadněny směny, jednak umožnilo se člověku měřiti energií úkojnou. Tak jako délka se měří délkou, plocha plochou, prostor prostorem, váha vahou, tak měří se též hodnota hodnotou. Člověk naučil se vyjadřovati rozmanité druhy svého majetku v penězích. Při tom se v jeho majetku vyskytovaly vedle konkrétních statků také pouhé abstraktní nároky na energii úkojnou, které nemínil realizovati v určité statky, poněvadž pro ně neměl potřebu. Jestliže se však již vytvořila abstraktní míra pro energii úkojnou a byly-li zde také abstraktní poukázky na energii úkojnou, umožnilo se tím obchodovati abstraktními nároky na energii úkojnou, t. j. převáděti ji za úplatu tam, kde byla po ní poptávka. Dříve obstarávali prostřednictvím v tomto obchodu výhradně soukromí bankéři. V moderní době se k tomu cíli vytvořily ústavy na podkladě společenském, mezi nimiž přední místo zaujímají banky.

Bankám svěřují své prostředky osoby soukromé, obchodní a průmyslové podniky i jiné ústavy peněžní a banky tyto svěřené prostředky půjčují dále. Tím způsobem shromažďují vlastně poukázky na přebytečnou energii úkojnou a převádějí ji tam, kde jí může býti hospodárně využito k další činnosti výrobní a obchodní. Vedle toho, nejsouce vázány na určitou zásobu vlastních i cizích prostředků, mohou banky též primérně³⁾ vydávati poukázky na energii úkojnou, které dlužník použije k těžbě další energie úkojné. — Banky prostředkují placení, zabývají se obchodem cennými papíry a věnují se činnosti průmyslové a zakladatelské, obchodují se zbožím na vlastní účet neb komisionářsky atd. Jsou tedy významným střediskem celé hospodářské soustavy. Mohli bychom je přirovnati k srdci, jež rozhání krev po žilách hospodářského života. Již z toho důvodu je důležité seznati jejich výkonnost a sílu a musí nás též zajímati seznámit se s jejich historií, vyjádřenou v statistické řadě čísel. Vedle toho jsou však banky — jak jsme viděli — vlastně organizátory lidských vztahů, které kotví v abstraktní povaze peněz.⁴⁾ V bankách obráží se číselně veškeren hospodářský život. Sledující statisticky banky, sledujeme tedy současně vývoj celého hospodářského života v jeho peněžních vztazích.

Statistika bank podává nejen v číslech vyjádřenou historii bank, nýbrž i historii života hospodářského, s nimi úzce spjatého.

V Čechách, na Moravě a ve Slezsku je střediskem veškerého bankovníctví Praha.⁵⁾ Proto jsme si zvolili pražské obchodní banky k speciálnímu statistickému rozboru. Obchodními bankami zde rozumíme ony banky akciové, jež se zabývají všeobecnými obchody bankovními. Nečítáme mezi ně banky se speciálním posláním, jakou je Český akc. hypoteč. ústav (banka hypoteční), Všeobecná důvěrní akc. společnost (banka důvěrníká) a Pražská súčtovací banka (banka súčtovací, která u nás zastává úkol vídeňské banky Wiener Giro- u. Kassenverein). Tyto banky mají své zvláštní tendence a je tedy dobře vyloučiti je při exaktním statistickém rozboru z počtu ostatních bank akciových.

Za léta 1912—1920 jsme pojali do našeho šetření především těchto třináct obchodních bank: Českou eskontní banku, Hospodářskou úvěrní banku, Živnostenskou

³⁾ Tuto činnost zejména zdůrazňuje Dr. Albert Hahn: Volkswirtschaftliche Theorie des Bankkredit, Tübingen 1920. U nás Dr. František Zeman: Peníze a placení bez hotových, Vysoké Mýto 1920.

⁴⁾ Dr. Adolf Hertlein: Die Statistik im Dienste der Bankorganisation, Lipsko, Gloeckner 1920.

⁵⁾ Akciový kapitál všech obchodních bank pražských, jež činíme předmětem pozorování, činil na př. roku 1919 85·17%, roku 1920 82·67% veškerého akciového kapitálu bank v zemích českých.

banku, Pražskou úvěrní banku, Českou banku Union, Českou průmyslovou banku, Ústřední banku českých spořitelén, Českou banku, banku »Bohemia«, Pozemkovou banku, Banku pro průmysl pivovarský, Agrární banku českou a Deutsche Agrar- u. Industriebank. K nim přistupuje v letech 1912—1915 Zentralbank der deutschen Sparkassen, jež r. 1916 přeložila svůj hlavní ústav do Vídně a bilancovala pak mezi bankami vídeňskými.⁶⁾ Dále je k nim čítati od r. 1914 Banku stavebních živností a průmyslu a od r. 1920 též Banku československých legií, Československou lesnicko-dřevařskou banku, Čs. komerční banku, Čs. družstevní banku a Všeobecnou družstevní banku.

Je přiznati, že také tyto banky byly založeny namnoze pod heslem speciálních ústavů se zvláštním programem. To patrno již z jejich firmy a stanov. Leč vidíme u nich převládající snahu, vedle speciálních úkolů naléztí zdroj příjmů ve všeobecných obchodech bankovních. Jedna od druhé se rázem svých obchodů valně neliší a lze je tedy shrnouti ve společnou kategorii bank obchodních. Za to se tím více od těchto obchodních bank odlišují ony tři shora uvedené ústavy, které se od svého speciálního poslání neuchýlily a jež by byly svými naprosto odlišnými tendencemi rušivým elementem při vyšetřování vývoje obchodních bank.

Za hranicí časovou jsme si vymezili léta 1912—1920, abychom zjistili, jakým změnám byly podrobeny banky těsně před válkou, za války a po válce. Během této doby klesla naše měna hloboko pod zlatou úroveň. Nebude nezajímavé uvědomiti si, jaký vliv měla tato skutečnost na život pražských bank. Mimo to dotkneme se v této souvislosti některých otázek, týkajících se metody bankovní statistiky vůbec.

2. Prameny statistiky bank. Jako prameny statistiky bank přicházejí v přední řadě v úvahu číselné záznamy v obchodních knihách bank. Někteří ztotožňují účetnictví se statistikou soukromého podniku vůbec.⁷⁾ Je však zřejmo, že účetnictví a statistika mají odchylné účely a že tedy operují různě číselným materiálem. Účelem účetnictví jest evidence jednotlivých obchodních případů, jednotlivých kusů majetkových a celého jmění podniku. Konečným cílem účetnictví je vypočítati čistý zisk, dávatí číselný podklad pro kalkulaci, zjišťovati rentabilitu. Účetnictví počítá jednotlivé položky, vypočítává rozdíl součtů kladných a záporných stran a podává obraz o stavu podniku v daném okamžiku. — Naproti tomu statistika nevede evidence obchodních případů, ani kusů majetkových, nýbrž zajímá se pouze o jich součet. Statistice neběží jen o stav jednotlivých kusů majetkových i celého jmění v jednom okamžiku, nýbrž též o vývoj během určité doby. Statistika vyšetřuje v relativních číslech vzájemný poměr položek, zkoumá směry a příčiny vývoje. Těmito úkoly se účetnictví nezabývá, poskytuje k nim však číselný podklad.

Co tu dosud řečeno o pramenech statistiky, platí jen o statistice závodní, kterou si banky pořizují samy, aby sledovaly vývoj svého ústavu. Jen banky samy mohou čerpatí data přímo z obchodních knih. Pro ostatní svět jsou jejich knihy zavřeny závorou obchodního tajemství.

Kdežto statistice závodní jsou po ruce veškeré obchodní knihy s bohatým obsahem svým, musí se oficiální statistika, pěstovaná v odborných úřadech, spokojiti na-

⁶⁾ Počátkem ledna 1922 konala ustavující valnou hromadu nově založená banka Zentralbank der deutschen Sparkassen in der tschechoslowakischen Republik s akc. kapitálem 30 mil. Kč, která převzala od banky Zentralbank der deutschen Sparkassen in Wien její bývalé filiálky v Praze, Ústí n. L., Brně, Krnově, Trutnově a Českém Těšíně. Mimo to převzala tato banka filiálky banky Oesterreichische Industrie- u. Handelsbank v Liberci a Opavě.

⁷⁾ Tak Friedrich Leitner, Schriften des Deutschen Volkswirtschaftlichen Verbandes, svazek III., sešit 5.

mnoze tím, co banky jsou povinny akcionářům předkládati z tajů svého obchodního života. Jsou to výroční zprávy a účetní závěrky k 31. prosinci každého roku. Statistika peněžních ústavů tu postupuje podobně, jako statistika populační při sčítání lidu. Poněvadž není možno statisticky zachytiti vývoj ústavů v celém sledu časovém, používá se k stručné charakteristice průběhu časového dat podle stavu z určitého, periodicky se opěťujícího okamžiku, t. j. dat z rozvahy a účtu ztráty a zisku k 31. prosinci. Tím se jeví býti úkol oficielní statistiky dosti omezen, ovšem — řekněme již předem — na nejpodstatnější stránky života bankovního.

Rozvaha nám podává zhuštěný popis jmění bank. V passivech je uvedeno, které prostředky byly do bankovního podniku uloženy. Aktiva naproti tomu ukazují, jak těchto prostředků bylo použito.⁸⁾ Při tom nesmíme zapomínati, že rozvaha ukazuje, jaký byl stav jmění v jediném, daném okamžiku, t. j. koncem roku bilančního. O obchodech bankovních a jejich rozsahu během roku bilančního se dovídáme z rozvahy asi tak, jako když vyšetřujeme geologické složení kůry zemské, navrtáme-li do ní šachtu. Chtěli-li bychom si učiniti přesný obraz o rozsahu bankovních obchodů, musili bychom znáti obraty docílené v jednotlivých obchodech bankovních. Ale tu bychom narazili na potíž. Sotva by se nám totiž podařilo dostati od bank čisté obraty bankovních obchodů. Vždyť lze poměrně snadno obraty zvýšiti (storny, interními převody z účtu na účet).

Jak již řečeno, rozvaha nás informuje o stavu jmění a to je vlastně také jejím úkolem. Rozsah obchodů bankovních je v rozvaze spíše jen naznačen. Na činnost bankovní a její rozsah můžeme z rozvahy souditi jen nepřímou.

Přihlédněme ještě k druhé části účetní závěrky, k účtu ztráty a zisku. Tento účet má za účel ukázati, jaký byl konečný zisk nebo ztráta roku bilančního a ze kterých nákladů a výtěžků tento konečný výsledek vznikl. V účtu ztráty a zisku jsou náklady a výtěžky posledního roku bilančního shrnuty v několik význačných skupin a u každé skupiny jest uveden úhrn docílený za celý poslední rok. Je na bíle dni, že závisí velikost těchto položek především na rozsahu obchodů bankovních, vedle toho však také na jiných okolnostech, jako na pohybu míry úrokové, na sazbách provísí atd. Známe-li tedy tyto ostatní okolnosti, na nichž velikost nákladů a výtěžků závisí, můžeme souditi z účtu ztráty a zisku též na rozsah bankovních obchodů.

Dalším indiciem, z něhož lze souditi na rozsah činnosti bank, je počet filiálek. — Někdy udává se k charakteristice rozpětí bankovních obchodů jejich úhrnný obrát. Ovšem — jak jsme se již zmínili — dlužno přijímati tento obrát jen s opatrností.

Vidíme tedy, že se oficielní statistika o stavu jmění, o výsledku hospodaření a způsobu, jak tento výsledek vznikl, doví z pramenů jí přístupných přímo, o rozsahu činnosti bankovní jen nepřímou.

Mimo to se statistika též zajímá o způsob, jakým byl rozdělen ryzí zisk roku bilančního. O tom se dovídáme z výroční zprávy, která bývá k rozvaze a účtu zisku a ztrát připojena.

K účelům našeho pojednání jsme čerpali data za léta 1912—1915 z pramenového díla vídeňské statistické ústřední komise »Oesterreichische Statistik«, svazek 15. a 18. nového vydání, a data za r. 1918 z publikace našeho ministerstva financí »Československé banky v roce 1918«^{8a)} Data za r. 1919 a 1920 čerpána ze statisti-

⁸⁾ Dr. Paul Gerstner: Bilanz-Analyse, Berlin, IV. vydání z r. 1919.

^{8a)} Sestavil účetní rada Bedřich Vobiš.

ckého šetření o bankách, jež bylo provedeno ve Státním úřadu statistickém.⁹⁾ Za léta 1916 a 1917 nebyla statistika pražských bank dosud uveřejněna nikde; rakouská statistika bank končí rokem 1915. Vyžádali jsme si tedy zvláště za tím účelem účetní závěrky ode všech pražských bank za léta 1916 a 1917 a z nich statistiku sestavili. Ovšem bylo tu třeba četných dotazů, aby se vysvětlily a doplnily kusé údaje účetních závěrek.

Jak známo, byla až do r. 1919 forma účetních závěrek ponechána u nás bankám na vůli a banky byly v úzkostlivosti o své obchodní tajemství upjaty ve své sdílnosti. Jednak nesdělovaly všechny položky, o které se veřejnost zajímá, zvláště účet ztráty a zisku býval velmi zamlklý; jednak slučovaly jednotlivé banky různé položky v účetní závěrce s nejrozmanitějšími položkami jinými a uveřejňovaly pro tyto »příbuzné« položky společný úhrn. Pojem »příbuznosti« položky byl při tom ovšem velmi relativní. Proto sestavující ve Státním úřadu statistickém po prvé statistiku bank za r. 1919 nespokojili jsme se účetními závěrkami, nýbrž žádali jsme vyplnění dotazníků, v nichž byly podrobně uvedeny všechny položky, důležité pro statistické šetření. Ale i tu docházely dotazníky neúplně a nepřesně vyplněné, takže bylo třeba dalších dotazů.

Pořádek do těchto poměrů přinesla teprve vyhláška ministerstva financí ze dne 3. ledna 1921 č. 11. Sb. z. a n., kterou se akciovým bankám předpisuje dosti podrobné schema pro jejich závěrečné účty. Podle tohoto vzoru jsou již sestaveny účetní závěrky bank za r. 1920 a z těchto závěrek čerpána data pro statistiku pražských bank za r. 1920.

3. Kritika pramenů. Kdo se zabývá bilanční statistikou, musí si býti vědom, jakou mají cenu data v účetních závěrkách uveřejněná, zejména jsou-li do té míry jasna, aby mu poskytla přesný podklad ve všech směrech, jež si vytkl za cíl statistického šetření, a dále jsou-li také pravdivá¹⁰⁾, t. j. poskytují-li objektivně pravdivý obraz o hospodářském stavu podniku.

Bohužel setkáváme se jen zřídka s bilancemi skutečně jasnými a objektivně pravdivými. Princip dobrého vedení vyžaduje, aby se utajily různé události během obchodu, dílem aby se zachovala důvěra veřejnosti, která snadno podléhá zbytečné panice, dílem také z ohledů na konkurenci, která není zatížena povinností veřejně účtovat.¹¹⁾ Proto se rozvahy pro veřejnost více méně uměle dělají. Věda musí při tom jen litovati, že se jí nedostává materiálu naprosto správného a přesného, byť i snad konec konců částečně uznávala důvody, které zrazují opatrnou správu od absolutně jasné a správné bilance.

Proti požadavku jasnosti bilance hřeší se tím, že se slučují některé položky s jinými, takže čtenář rozvahy nemůže posoudit jednotlivé součásti majetkové. Tak připočítávají se nedopladené úroky ze zápůjček k úhrnu těchto zápůjček, ztráty na pohledávkách pochybných a nedobytných, na účtu konsorciálním i cenných papírů se kompensují se ziskem na těchto účtech, aby o nich co možno nejméně proniklo do veřejnosti; vedle toho se uvádí značnější souborná položka různých aktiv neb pasiv, aniž by bylo zřejmo, čeho se týká atd. Mimo to bývají voleny názvy účtů mylivé, neobvyklé, které lze všelijak vykládat. Tak na př. odpisné položky v pas-

⁹⁾ Úhrnné výsledky tohoto šetření uveřejněny ve Zprávách Státního úřadu statistického č. 10 z r. 1921 a č. 1. z r. 1922.

¹⁰⁾ Dr. Jos. Pazourek: Theorie i praxe účetních soustav, »Archiv« svazek III. 1920.

¹¹⁾ Soukromé domy bankovní.

sivech bývají někdy nazývány *delcredere* fond a vzbuzují tím dojem, jakoby byly skutečnými fondy rezervními.

Pokud tyto nejasnosti vadí cíli statistického šetření, odstraňují se dotazem u banky. Chtěli-li bychom na př. zvědět, jak úvěrní ústavy o to pečují, aby jim dlužníci pořádně platili úroky ze zápůjček, dotážíme se přímo u příslušného ústavu po výši nedoplatených úroků. Ovšem i tyto dotazy mají své meze ve snaze bank uhájiti své obchodní tajemství. — V poslední době bilanční schema ministerstva financí z ledna 1921 se svými podrobně specifikovanými položkami zajisté přispělo vydatnou měrou k tomu, aby bilance bank byly jasné. Ale není pochyby, že se bankám i v rámci tohoto schematu podaří ukrýti zrakům veřejnosti ztráty, utrpené v jednotlivých družích obchodů a chyby, jichž se snad dopustily.

Avšak nejsou to jen nejasnosti v rozvahách, které nám vadí poznati skutečný hospodářský stav bank, jejich obchody a risiko. Vedle toho neodpovídají též některé položky v účetních závěrkách objektivní pravdivosti, bývajíce vědomě podceňeny nebo přeceněny. Nedělají to snad banky ve snaze, aby svoji bilanci přikrášlily, nýbrž spíše naopak, aby zatajily zisky a z nich utvořily skryté rezervy. Tak zejména v aktivěch odepisují se nemovitosti^{11a)} a inventář rychleji, než se tyto součástky majetkové skutečně opotřebují; dále snižuje se kurs cenných papírů v zásobě; výtěžky některých obchodů, zejména konsorciálních,¹²⁾ se nevyúčtují. Příslušné účty těchto obchodů se prostě neuzavřou, takže v okamžiku, ke kterému se závěrečné účty sestavují, zisk z těchto obchodů ještě neexistuje. Řídčeji se tvoří skryté rezervy tím, že se přecení passiva. Takto získaných rezerv použije se jednak k tomu, aby se jimi hradily ztráty, jednak se uchovávají, aby se z nich doplnily nedostačující výtěžky let hubených. Existenci skrytých rezerv lze těžko potíratí se stanoviska bankovní politiky. Vždyť dají se z nich nepozorovaně hraditi ztráty, které s sebou přináší pravidelné obchodní risiko a jež by snad otřásly důvěrou v úvěrní schopnost banky, čímž by utrpěl škodu celý hospodářský život s příslušným ústavem spjatý. Ovšem jiná jest otázka, odpovídá-li tvoření skrytých rezerv platným zákonům.¹³⁾

Musíme si tedy býti vědomi ve statistice bank, že jmění ústavů se uvádí obyčejně menší a sice právě o tyto skryté rezervy. Jak jsou tyto rezervy veliké, o tom je těžko činiti dohady. Aní v obchodních knihách bank se o nich záznamy nečiní. Pokud si snad bankovní ředitelé o nich vedou důvěrné poznámky, nelze nám ovšem zjistiti.

Konečně nesmíme zapomenouti, že rozvaha jmění jest obrazem okamžiku, obrazem určitého, jediného dne v roce, který již sám sebou může mítí vliv na bilanční položky. Tím je však také umožněno úmyslně upravití některé položky k tomuto dni, takže neodpovídají normálnímu stavu. Tak lombardují se před závěrou akcie, které bance po emisi zbyly, část nekrytých úvěrů mění se v úvěry kryté atd.

Přistupme nyní k otázce, jaký vliv mají tyto vady bilance na jakost statistiky bank.

Je tomu asi tak, jako bychom se dívali u břehu na dno vody. Předměty, dole spočívající, neleží ve směru osy našich zraků, jak se nám zdá; jsou různě skresleny hrou vln a vrstvou vody je kryjící. Právě tak, pozorujeme-li stav a činnost bank pris-

^{11a)} Pro léta válečná srovnej str. 271 a 272.

¹²⁾ Srovnej Peněžní obzor, roč. IV. č. 3. a výroční zprávu České banky Union za r. 1913.

¹³⁾ Viz § 49. odst. 4. a 5. akciového regulativu z 20. září 1899 č. 175. ř. z.

matem účetních závěrek, nedopátráme se sice objektivní pravdy, ale zajisté lépe poznati pravdy část než vůbec nic.

Ostatně má skreslování rozvah svoje meze. Převyšují-li na př. ztráty z určitého druhu obchodů v závěrce vykazovaného výtěžky z těchto obchodů, pak se musí nutně tato ztráta projevit v bilanci. Také skryté rezervy nemohou růsti do nekonečna. Jistě by se přihlásili se zvýšenými požadavky bankovní zaměstnanci a zisky, z nichž tyto rezervy se tvoří, by ztrávilí sami. Tolik aspoň o výtěžcích svých zaměstnavatelů jsou informováni. Snad by se ozvali též akcionáři. Co se dá zatajiti nebo skresliti, je přece jen malé proti miliardovým bilančním úhrnům našich bank. I kdyby se podařilo skryti v závěrečných účtech něco většího, musilo by se to provaliti během let nad povrch bilance. Proto dlužno sledovati hospodářský stav bank po řadu let. Data z jediného roku nepoví nic, data z celé řady let nám poví mnoho.

Konečně sluší připomenouti, že statistika bank neuvádí jen absolutních čísel pro každý rok, nýbrž zkoumá též, oč jednotlivá položka během řady let vzrostla nebo se zmenšila a tento rozdíl vyjadřuje v číslech relativních. Poněvadž jsou absolutní čísla účetních závěrek během řady let podrobena asi téže možnosti chyb¹⁴⁾ a odchyľují se tedy tato čísla as o relativně stejnou chybu od objektivně pravdivých čísel, jsou relativní čísla vypočtená z dat těchto závěrek přibližně stejná s oněmi čísly relativními, která bychom získali z objektivně pravdivých čísel absolutních. Vyjadřujeme-li tedy relativními čísly změnu některé položky vůči stavu z určitého předešlého roku, mají tato relativní čísla vypočtená z účetních závěrek téměř stejnou cenu, jako by měla relativní čísla, získaná z objektivně pravdivých čísel absolutních,¹⁵⁾ čili jinými slovy: Čísla z bilancí úplně postačí, a bychom poznali, kterým směrem se běře vývoj bank.

4. **Způsob zpracování.** Uvedli jsme již, že data k našemu šetření byla snesena z různých pramenů. Zbývá ještě zmíniti se, jak byla tato data zpracována.

V publikaci »Oesterreichische Statistik« jsou pro každý jednotlivý ústav uvedena data zvláště. Byla tedy data, týkající se pražských bank za rok 1912—1915 z »Oesterreichische Statistik« vybrána a sečtena. Tak zjednána souborná data pro všechny obchodní banky v Praze. Ovšem nebyla čísla z »Oesterreichische Statistik« převzata nezměněna. Kde se rezervní fondy v passívech uváděly již zvětšené o příděl ze zisku, byl tento příděl od rezervních fondů odečten a přičten k zisku vykázanému v passívech, aby zisk uvedený v passívech souhlasil se ziskem, jak vykázan je ve ztrátách a v tabulce o rozdělení zisku. Také nejsou v »Oesterreichische Statistik« u některých položek provedeny stejně opravy na koruny vy-

¹⁴⁾ »Možností chyb« rozumíme intensitu příčin, jimiž chyby se tvoří. Tato intensita příčin odchyľuje absolutní čísla účetních závěrek od objektivně pravdivé jich výše. Můžeme ji vyjádřiti koeficientem k , jenž na př. působí na položku účetní závěrky a tak, že její objektivně pravdivá výše je ak . (Srov. pozn. 15.)

¹⁵⁾ Rovná-li se na př. stav určité položky, jak uvedena je v účetní závěrce, koncem r. 1912 číslu a , koncem r. 1920 číslu a_1 , pak změnila se tato položka v r. 1920 vůči stavu z r. 1912 o $\frac{100}{a} (a_1 - a)$ procent. Na tuto položku však působil v r. 1912 koeficient k (viz pozn. 14), v r. 1920 pak k_1 , takže objektivně pravdivá výše řečené položky byla v r. 1912 ak , v r. 1920 a_1k_1 . Podle toho změnila se tato objektivně pravdivá položka a_1k_1 vůči stavu z r. 1912 o $\frac{100}{ak} (a_1k_1 - ak)$ procent. Je-li však správným předpoklad, že $k = k_1$, pak $\frac{100}{ak} (a_1k_1 - ak) = \frac{100}{ak} (a_1k - ak) = \frac{100}{ak} k (a_1 - a) = \frac{100}{a} (a_1 - a)$.

necháním haléřů. Tyto opravy byly rovněž uvedeny v souhlas v jednotlivých tabulkách, ve kterých se mají dotyčné položky shodovati.

Jak přirozeno, nebyly v statistických přehledech, uveřejněných v »Oesterreichische Statistik« a v publikaci min. financí jednotlivé položky zapisovány a čítány podle jednotných hledisk. Nám však šlo o to, aby výsledky pozorovaných let byly pokud možno srovnatelný. Proto jsme probrali všechny jednotlivé položky v řečených dvou pramenech, srovnali je s účetními závěrkami a výročními zprávami bank a provedli nejnutnější úpravy, aby výsledky jednotlivých let bylo možno vzájemně srovnávat.

Tím však nebyly přípravné práce skončeny. Jak bývalá rakouská statistická ústřední komise, tak čsl. ministerstvo financí a Státní úřad statistický uveřejňovaly výsledky statistiky bank různým způsobem, podle různých schemat. Některé položky jsou v publikacích těchto úřadů přidány, jiné vynechány nebo staženy s jinými položkami atd. Též účetní závěrky bank za r. 1920, které jsou vypracovány podle bilančního schematu min. financí z r. 1921, se odchylují od předchozích vzorů. Tím by ovšem bylo bývalo znesnadněno srovnávání výsledky jednotlivých let. Proto bylo nutno vypracovati na základě všech těchto schemat jednotící schema nové, do něhož výsledky všech pozorovaných let 1912—1920 vpraveny. Při tom se nám naskytly případy, kde ani naše prameny, ani závěrečné účty bank nepodávaly přesných dat o položce, kterou jsme pojali do jednotícího schematu našeho. Byli jsme tedy nuceni zjednat si v tom směru potřebné doplnění dotazem u té které banky. Tím vznikla nám vlastně na půdě Rakouské statistiky a publikace min. financí statistika nová. Stalo se tak ve snaze po srovnatelnosti dat za pozorovaná léta. Teprve látka takto upravená podrobena rozboru, jemuž věnováno toto pojednání.

Ve svém rozboru chceme považovati jednotlivé banky za členy jediné, solidární bankovní organizace a budeme se tedy zabývat jen souborem bilancí všech obchodních bank pražských jakožto reprezentantů československého peněžnictví. V souboru bilancí těchto bank zračí se povaha celkového bankovníctví našeho právě tak, jako povaha jednotlivé banky je patrna v její bilanci.

Nesdílíme sice názoru, že by nepatřila individuální data o každém jednotlivém ústavu do statistiky, poněvadž jednotlivý ústav není zjevem hromadným.¹⁶⁾ Vždyť také obec, jakožto právnická osoba, je jednotka; přihlížíme-li však k jejím obyvatelům, je zjevem hromadným, jež lze podrobiti statistickému šetření. Právě tak banka jako ústav je jednotka; přihlížíme-li však k přčetným jednáním peněžním, které se v ní odehrávají, je zjevem hromadným.

Leč vedlo by nás příliš daleko, kdybychom se chtěli zabývat každým ústavem zvláště. Proto se omezíme pouze na soubor bilancí pražských bank obchodních.

II. BILANCE A ROZDĚLENÍ ZISKU PRAŽSKÝCH BANK OBCHODNÍCH V LETECH 1912—1920.

1. Passiva. V I. oddílu jsme nastínili význam statistiky bank, pojednali o pramenech statistiky bank a jejich kritice a sdělili způsob zpracování materiálu námi sneseného. Pozdrželi jsme se u těchto otázek poněkud déle jednak z toho důvodu, že

¹⁶⁾ Srov. Dr. Felix Klezl: Der Aufbau der Statistik in der Staatsverwaltung Deutschösterreichs, Vídeň 1919.

nebylo dosud o nich v naší literatuře pojednáno, jednak aby každý čtenář sám mohl posouditi hodnotu závěrů, k nimž pokusíme se dospěti. V dalším postupu se budeme ptáti: 1. z jakých zdrojů prýští prostředky, s nimiž banky obchodují, dále 2. v jakých hodnotách jsou tyto prostředky uloženy, 3. jaké výtežky přináší činnost bank, 4. jakých nákladů vyžaduje tato činnost bank a konečně 5. jak bylo náloženo docileným čistým ziskem.

Při tom budeme pozorovati všechny obchodní banky pražské tak, jak v jednotlivých letech 1912—1920 bilancovaly, tedy nejen ony staré banky, které byly založeny před r. 1912, nýbrž i banky později vzniknuvší. Vedle toho však budeme-li chtít vyšetřovat, jaký vliv měly válečné poměry na naše banky, musíme si ještě izolovat oněch třináct obchodních bank, jež založeny byly před r. 1912, nepřetržitě po celou řadu let 1912—1920 v Praze obchodovaly a celou kritickou dobu válečnou prodělaly. Tak nejlépe poznáme vliv měnicích se poměrů válečných i poválečných na bankovní obchody bez rušivého elementu nově zakládaných, mladých ústavů.

Na první otázku odpověď nám dává strana *passiv*.

Jako každý obchodní podnik v úvěrovém hospodářství, tak i banky pracují s kapitálem vlastním a kapitálem cizím. Vlastní kapitál pozůstává z akciové jistiny a z rezervních fondů. Všimněme si nejdříve akciové jistiny.

Vývoj akciové jistiny u všech obchodních bank pražských byl v milionech korun tento:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
u 14 bank		u 15 bank		u 14 bank				u 19 bank
317 ⁵⁰	317 ⁵⁰	318 ⁵⁰	318 ⁵⁰	293 ⁵⁰	333 ⁰⁰	453 ⁰⁰	779 ⁰⁰	1099 ⁰⁰

Úbytek v r. 1916 spadá na vrub té okolnosti, že Zentralbank der deutschen Sparkassen přeložila své sídlo toho roku do Vídně a není odtud citána mezi pražskými ústavu. Od r. 1917 počíná se akciový kapitál obchodních bank mírně zvyšovati jednak rozmnožováním akciového kapitálu ústavů starých, jednak zakládáním nových bank.

U třinácti obchodních bank pražských, které obchodovaly po celou řadu let 1912—1920,¹⁷⁾ vyvíjel se akciový kapitál v milionech K takto:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
287 ⁵	287 ⁵	287 ⁵	287 ⁵	291 ⁵	331	449	769	939

Zde vidíme stabilitu akciového kapitálu do r. 1915 a pak mírný vzestup. — Nepřihlížíme-li k Zentralbank der deutschen Sparkassen s 30 miliony K akciového kapitálu, která, přeloživši r. 1916 hlavní ústav do Vídně, přestala býti pražskou bankou, vzrostl akciový kapitál všech ostatních pražských obchodních bank v letech 1912—1920 z 287⁵ mil. K na 1099 mil. K, tedy o 811⁵ mil. K. Z toho připadá 651⁵ mil. K na banky staré, které byly založeny již před r. 1912, a 160 mil. K na emise

¹⁷⁾ Jsou to: Česká eskontní banka, Hospodářská úvěrní banka, Živnostenská banka, Pražská úvěrní banka, Česká banka Union, Česká průmyslová banka, Ústřední banka českých spořitel, Česká banka, Akciová banka Bohemia, Pozemková banka, Banka pro průmysl pivovarský, Aгрární banka česká a Deutsche Agrar- und Industriebank (viz str. 229—230). V dalším textu je budeme nazývatí prostě »třináct obchodních bank pražských«, na rozdíl ode »všech obchodních bank pražských«, k nimž čítáme vedle řečených třinácti obchodních bank a Zentralbank der deutschen Sparkassen též ostatní nově založené obchodní banky (viz násl. pozn.).

akcií nově zakládaných bank. Průměrný akciový kapitál třinácti obchodních bank pražských r. 1912 činil 22₁ mil. K, r. 1920 však* již 72₂ mil. K. Průměrný akciový kapitál šesti bank nově založených¹⁸⁾ činil r. 1920 částku 27 mil. K, průměr všech devatenácti obchodních bank pražských r. 1920 pak 57₈ mil. K.

Vedle čísel absolutních a průměrů na jeden ústav je však velmi poučno sledovati též relativní vývoj akciového kapitálu rok od roku v indexních číslech. Indexní čísla pro akciový kapitál jsou:

Pro všechny obchodní banky pražské¹⁹⁾

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
100 ₀	100 ₀	100 ₃	100 ₃	92 ₄₄	104 ₈₈	142 ₆₈	245 ₃₅	346 ₁₄

Pro třináct obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
100 ₀₀	100 ₀₀	100 ₀₀	100 ₀₀	101 ₃₉	115 ₁₃	156 ₁₇	267 ₄₈	326 ₆₁

Z těchto čísel je patrné, že akciový kapitál bank vzrostl během let 1912—1920 na výši více než trojnásobnou. Přihlédneme však ještě, jaký poměrný podíl na úhrnu všech passiv (bilančním úhrnu) měl akciový kapitál pozorovaných bank v letech 1912—1920. Těto čísla následující přehled:

Akciový kapitál v procentech bilančního úhrnu.

a) u všech obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
17 ₀₅	16 ₄₅	15 ₆₈	12 ₈₀	10 ₆₄	8 ₄₉	7 ₈₅	7 ₂₀	6 ₆₁

b) u třinácti obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
18 ₈₈	18 ₂₄	17 ₁₅	13 ₆₂	10 ₆₀	8 ₄₆	7 ₈₀	7 ₁₃	5 ₉₈

Tento přehled podává tendenci docela opačnou, která je zejména markantní u třinácti obchodních bank. Kdežto akciový kapitál stoupl během let 1912—1920 více než třikrát (ze 100 na 326₆₁), klesl do r. 1920 jeho poměrný podíl na bilančním úhrnu na méně než jednu třetinu onoho poměrného podílu, jaký měl akciový kapitál na bilančním úhrnu v r. 1912 (z 18₈₈ % na 5₉₈ % úhrnu passiv). Již z těchto čísel můžeme souditi, že se ostatní položky passiv poměrně zvýšily na úkor akciového kapitálu. Které položky to byly, uvidíme později. —

Zatím obraťme svůj zřetel k rezervním fondům. Při tom nebudeme dělati rozdílu mezi řádným fondem rezervním a ostatními (mimořádnými) fondy ztrátovými, neboť jich hospodářský význam je stejný. Jak pozorujeme z připojené tabulky, prodělaly rezervní fondy řádné i mimořádné podobný vývoj jako akciový kapitál. Také zde vidíme celkem vzestup. Nečítáme-li Zentralbank der deutschen Sparkassen, vzrostly rezervní fondy všech ostatních obchodních bank pražských ze 76₃ mil. K na 447 mil. K, t. j. o 370₃ mil. K. Z tohoto přírůstku připadá na 13 obchodních bank pražských založených před r. 1912 plných 343₃ mil. K, na ostatní ústavy později založené 27 mil. K.

¹⁸⁾ T. j. Banka stavebních živností a průmyslu, která po prvé bilancovala za r. 1914, a Banka čs. legií, Čs. lesnicko-dřevařská banka, Čs. komerční banka, Čs. družstevní banka a Všeob. družstevní banka, jež veskrze po prvé bilancovaly za r. 1920. (Viz str. 230 nahoře.)

¹⁹⁾ V dalším textu nebudeme již uváděti počet těchto bank v jednot. letech. Byl již uveden v přehledu prvním o absolutní výši akc. kapitálu všech obch. bank praž. Viz též připojené tabulky.

Pozorujeme-li vývoj rezervních fondů třinácti obchodních bank pražských v indexních číslech,²⁰⁾ vidíme, že se zvýšily v letech 1912—1920 ze 100 na 548⁹⁸, tedy téměř pět a půlkrát, kdežto akciový kapitál stoupl v téže době toliko tři a čtvrtkrát. Poněvadž rezervních fondů přibývalo rychleji než akciového kapitálu, musil se posílnouti jich poměr k akciovému kapitálu, jak nás o tom poučují následující čísla:

Reservní fondy v procentech akciového kapitálu:

a) u všech obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	19 6	1917	1918	1919	1920
25 ¹⁶	26 ³³	26 ⁹⁹	27 ¹⁹	29 ¹⁹	30 ²⁶	34 ⁰⁴	38 ⁷⁴	40 ⁶⁸

b) u třinácti obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	19 6	1917	1918	1919	1920
26 ⁶¹	27 ⁷³	28 ⁴²	28 ⁵²	29 ³⁸	30 ⁴²	34 ³¹	39 ¹²	44 ⁷³

R. 1912 se rovnaly rezervní fondy jednéčtvrtině akc. kapitálu, r. 1920 se však blíží již jedné polovině. Tento zjev má význam pro ocenění vnitřní hodnoty akcií. Reservní fondy vznikají z nasbíraných zisků a z tak zv. emisního agia. Obé zůstává majetkem akcionářů a působí na kursovou hodnotu akcií, jež bývá vyšší než nominále akcií. Vedle toho je poměr rezervních fondů k akciovému kapitálu významným pro dividendovou politiku bank, neboť rezervní fondy jsou pro banky nejlevnějším provozovacím kapitálem, z něhož netřeba platit dividend, jako z akciového kapitálu, ani úroků, jako ze vkladů a ostatních cizích prostředků. Proto je lépe pro akcionáře dočasně se vzdáti mimořádně vysokých zisků let příznivých ve prospěch rezervních fondů, jichž pak lze volně užítí k dalším obchodům banky. Je-li dosti postaráno o provozovací kapitál v rezervních fondech, nebude snad třeba zvyšovati akciový kapitál emisí mladých akcií, s nimiž by se pak musili staří akcionáři dělití o podíl na čistém zisku. Vybude tedy pro staré akcionáře vyšší dividendy, než by jim připadla, kdyby vzhledem k nedostatku provozovacího kapitálu musilo dojítí k emisí nových akcií. Z toho vidíme, že rezervní fondy působí k stabilisaci dividend na průměrně vyšší hladině.

Za to nemůžeme z poměru rezervních fondů k akciovému kapitálu celkem souditi, jak je ústav finančně zajištěn. Jedná se tu totiž především o zajištění v ř i t e l ů banky, tedy prostředků bance svěřených. Jim slouží za záruku celý vlastní kapitál banky, t. j. akciový kapitál a rezervní fondy dohromady. Proto je pro posouzení finančního zajištění daleko směrodatnější, jaký je poměr vlastních prostředků k prostředkům cizím a ovšem také, jakým způsobem jsou tyto prostředky uloženy. Však o tom pojednáme později. Zatím si ještě všimněme, jak se změnil poměrný podíl rezervních fondů na bilančním úhrnu.

Podrobná data o tom obsahuje tabulka I. a II., na kterou můžeme odkázati. Podobně, jako jsme viděli u akciových bank, klesl též poměrný podíl rezervních fondů na bilančním úhrnu do r. 1920 vůči stavu z r. 1912, ovšem ne tak intenzivně. U tři-

²⁰⁾ Jak z dalšího vysvitlo, je pro nás proto výhodno používatí indexních čísel, aby z nich jasněji vysvitlo, zda ty které položky v bilancích bank stouply úměrně s poklesem hodnoty peněz, či ne. Je přirozeno, že k tomuto účelu by se naprosto nehodila indexní čísla, vypočtená pro všechny obchodní banky pražské, tedy i pro ústavy, založené po válce. Proto se omezíme na ony ústavy, které prošly celou řadu let námi pozorovaných a budeme nadále uváděti pouze indexní čísla pro 13 obchodních bank pražských.

Tab. I. Passiva všech*) obchodních bank pražských v letech 1912—1920.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912 14 bank	1913 14 bank	1914 15 bank	1915 15 bank	1916 14 bank	1917 14 bank	1918 14 bank	1919 14 bank	1920 19 bank
v tisících Kč										
1	Akiový kapitál	317,500	317,500	318,500	318,500	293,500	333,000	453,000	779,000	1,099,000
2	Reservní fondy řádné a mimořádné	79,867	83,590	85,971	86,591	85,683	100,774	154,201	301,777	447,087
3	Pensijní fond	9,293	9,891	10,440	11,093	11,803	12,875	14,485	24,918	46,801
4	Reservy úvěrních spolků, čítaje v to vázané vklady úvěr. spolků	2,137	1,933	1,876	1,757	1,651	1,555	1,485	1,471	1,399
5	Oběh dilčích dluž. úpisů vlast- ního vydání	246,242	235,198	243,894	241,780	92,318	90,078	86,254	87,279	90,370
6	Vklady na knížky a pokl. poukázky	360,939	366,198	387,632	399,958	453,429	704,994	1,035,042	1,062,177	1,965,231
7	Věřitelé	809,629	878,091	957,285	1,396,583	1,785,240	2,636,826	3,968,426	8,323,617	12,228,186
8	Nevyplacené kupony dilčích dluž. úpisů vlast. vydání a slosov. dluž. úpisů vlast. vydání	1,428	1,476	1,634	1,678	405	419	1,689	2,137	1,798
9	Ostatní passiva	5,917	6,495	4,613	5,625	6,251	5,240	19,045	163,118	594,598
10	Zisk	28,740	29,233	18,899	24,472	27,048	34,761	35,923	72,730	166,763
	Úhrn passiv	1,861,692	1,929,605	2,030,744	2,488,037	2,757,328	3,920,522	5,769,550	10,818,224	16,541,233
v procentech										
1	Akiový kapitál	17·05	16·45	15·68	12·80	10·64	8·49	7·85	7·20	6·61
2	Reservní fondy řádné a mimořádné	4·29	4·33	4·23	3·48	3·11	2·57	2·67	2·79	2·69
3	Pensijní fond	0·50	0·51	0·52	0·45	0·43	0·33	0·25	0·23	0·28
4	Reservy úvěrních spolků, čítaje v to vázané vklady úvěr. spolků	0·11	0·10	0·09	0·07	0·06	0·04	0·03	0·01	0·01
5	Oběh dilčích dlužních úpisů vlast- ního vydání	13·23	12·19	12·01	9·72	3·35	2·30	1·50	0·81	0·54
6	Vklady na knížky a pokl. poukázky	19·39	18·98	19·09	16·07	16·44	17·98	17·94	9·82	11·81
7	Věřitelé	43·49	45·51	47·14	56·13	64·75	67·26	68·78	76·94	73·48
8	Nevyplacené kupony dilčích dluž. úpisů vlast. vydání a slosov. dluž. úpisů vlast. vydání	0·08	0·08	0·08	0·07	0·01	0·01	0·03	0·02	0·01
9	Ostatní passiva	0·32	0·34	0·23	0·23	0·23	0·13	0·33	1·51	3·57
10	Zisk	1·54	1·51	0·93	0·98	0·98	0·89	0·62	0·67	1·00
	Úhrn passiv	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Tab. II. Passiva třinácti*) obchodních bank pražských v letech 1912—1920.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
v tisících Kč										
	Úhrn passiv**)	1,522,422	1,575,064	1,675,867	2,111,123	2,748,738	3,911,472	5,756,251	10,791,042	15,687,102
Z toho v procentech										
1	Akiový kapitál	18·88	18·24	17·15	13·62	10·60	8·46	7·80	7·13	5·98
2	Reservní fondy řádné a mimořádné	5·03	5·06	4·88	3·88	3·12	2·58	2·68	2·79	2·68
3	Pensijní fond	0·61	0·63	0·62	0·52	0·43	0·33	0·25	0·23	0·30
4	Reservy úvěrních spolků, čítaje v to vázané vklady úvěr. spolků	0·14	0·12	0·11	0·08	0·06	0·04	0·03	0·01	0·01
5	Oběh dilčích dlužních úpisů vlast- ního vydání	6·62	5·65	5·75	4·56	3·36	2·30	1·50	0·81	0·58
6	Vklady na knížky a pokl. poukázky	22·27	21·75	21·50	17·27	16·40	17·95	17·96	9·83	12·04
7	Věřitelé	44·49	46·61	48·79	58·81	64·81	67·32	68·80	77·00	73·89
8	Nevyplacené kupony dilčích dluž. úpisů vlast. vydání a slosov. dluž. úpisů vlast. vydání	0·01	0·01	0·02	0·02	0·01	0·01	0·03	0·02	0·01
9	Ostatní passiva	0·21	0·22	0·16	0·19	0·23	0·13	0·33	1·51	3·52
10	Zisk	1·74	1·71	1·02	1·05	0·98	0·88	0·62	0·67	0·99
	Úhrn passiv	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
V indexních číslech										
1	Akiový kapitál	100·0	100·00	100·00	100·00	101·39	115·13	156·17	267·48	326·61
2	Reservní fondy řádné a mimořádné	100·0	104·21	106·81	107·19	111·94	131·63	201·36	393·15	548·98
3	Pensijní fond	100·0	106·43	112·34	119·37	127·01	138·49	155·76	267·92	502·84
4	Reservy úvěrních spolků, čítaje v to vázané vklady úvěr. spolků	100·0	90·45	87·79	82·22	77·26	72·77	69·49	60·09	65·47
5	Oběh dilčích dlužních úpisů vlast- ního vydání	100·0	88·34	95·52	95·38	91·55	89·32	85·53	86·55	89·61
6	Vklady na knížky a pokl. poukázky	100·0	101·13	106·27	107·57	133·00	207·02	304·90	313·01	557·01
7	Věřitelé	100·0	108·48	120·75	183·30	263·03	388·81	584·89	1,226·90	1,711·56
8	Nevyplacené kupony dilčích dluž. úpisů vlast. vydání a slosov. dluž. úpisů vlast. vydání	100·0	141·28	288·07	347·71	371·56	384·40	1,549·54	1,960·55	1,649·54
9	Ostatní passiva	100·0	104·23	81·53	122·06	191·75	159·51	577·45	4,999·95	16,955·55
10	Zisk	100·0	101·33	64·24	83·50	101·39	130·29	134·39	271·82	584·73
	Úhrn passiv	100·0	103·52	110·08	138·67	180·55	256·92	378·09	708·80	1030·39

*) Viz pozn. 17) a 18) na str. 236 a 237. — **) Viz pozn. 20a) na str. 240.

nácti obchodních bank klesl tento poměrný podíl na polovinu (z 5₀₃ na 2₆₈ % bilančního úhrnu), u všech obchodních bank pražských dokonce jen o jednu třetinu (ze 4₂₉ na 2₆₉ % bilančního úhrnu). U akciového kapitálu klesl tento poměrný podíl — jak jsme již dříve viděli — o celé dvě třetiny.

Další položkou vlastních prostředků jsou *p e n s i j n í f o n d y*. Právní konstrukci svojí patří do majetku akciové společnosti, což jeví se v tom, že se jich volně používá k obchodům bankovním a že se stejně, jako ostatní fondy, rozmnožují příděly z bilančního zisku. Mají však od ostatních vlastních prostředků do té míry odchylnou povahu, že jsou vázány určitým účelem. Určeny jsou totiž k tomu, by z nich byli zaopatřeni zaměstnanci podle smlouvy s nimi uzavřené. Teprve po splnění tohoto závazku by snad mohl případný likvidační přebytek připadnouti akcionářům. Proto nemají pensijní fondy na ocenění vnitřní hodnoty akcií vlivu takového, jako rezervní fondy.

Pensijní fondy neposkytují pro náš rozbor mnoho zajímavého. Proti stavu z r. 1912 stouply do konce r. 1920 více než pětkrát. Jejich poměrný podíl na bilančním úhrnu klesl do konce r. 1920 proti stavu z r. 1912 na polovinu. Podrobná čísla lze seznati z tab. I. a II.^{20a)}

Zvláštní povahu vykazuje také další naše položka *passiv*: *R e s e r v y ú v ě r n í c h s p o l k ů a v á z a n é v k l a d y č l e n ů ú v ě r n í c h s p o l k ů*. Kdežto rezervy úvěrních spolků jsou podobně, jako pensijní fondy, vlastním jměním akciové společnosti, jež vázáno je určitým účelem, patří vázané vklady nesporně členům úvěrních spolků a jsou tedy vůči bance prostředky cizími. Naše zpracování materialu nepřipouštělo vykáhati tyto rezervy úvěrních spolků odděleně od vázaných vkladů. Byli jsme tedy nuceni zahrnouti je ve společnou položku. Chyba z toho vzniklá není veliká, poněvadž se jedná o poměrně nepatrné částky. Oboje budeme čítati k prostředkům cizím.

Během pozorovaných let 1912—1920 vidíme, jak stále upadá význam rezerv úvěrních spolků a vázaných vkladů. Indexní čísla ukazují, že klesla tato položka ze 100 r. 1912 na okrouhle 60 r. 1919, aby se r. 1920 poněkud pozvedla na 65₄₇. Banky opouštějí kdysi oblíbený způsob poskytování úvěr prostřednictvím úvěrních spolků. R. 1920 zbývá z pražských obchodních bank již jen Živnostenská banka, která tento druh úvěru ještě pěstuje.

Pozorujíce vázané vklady členů úvěrních spolků společně s rezervami úvěrních spolků opustili jsme již vlastní prostředky bank a octli se na půdě *p r o s t ř e d k ů c i z í c h*. Cizí kapitál přichází do banky různým způsobem. Je to jednak kapitál dlouhodobý ve formě dlužních úpisů vlastního vydání, které bance umožňují, aby sama poskytovala dlouhodobý úvěr investiční; jednak jsou to zápůjčky krátkodobé, jež banka získává přijímajíc vklady na knížky, pokladniční poukázky a běžné účty, vedle toho pak též akceptujíc směnky a vydávajíc tratty.

*E m i s s i d l ů ž n í c h ú p í s ů v l a s t n í h o v y d á n í*²¹⁾ d o b a v á l e č n á n e b y l a p r í z n i v a. Jejich stav nepřetržitě klesal až do r. 1918. V následujících letech

^{20a)} Absolutní čísla jednotlivých položek u třinácti obchodních bank pražských jsme v tabulkách II., IV., VI., VIII. a X. pro úsporu místa vynechali. Jsou vedle absolutních čísel všech obchodních bank pražských menšího významu a lze si je snadno vypočísti z příslušných úhrnů v korunách a z percentuelních podílů jednotlivých položek na tomto úhrnu, jež v řečených tabulkách jsou uvedeny.

²¹⁾ Bankovní dlužní úpisy vydávaly z bank námi pozorovaných: Česká průmyslová banka, Ústřední banka čes. spořitelén, Zentralbank der deutschen Sparkassen a Živnostenská banka.

počiná mírný vzestup. Indexní čísla dlužních úpisů vlastního vydání se pohybují u třinácti obchodních bank pražských ze 100 r. 1912 na 85₅₃ r. 1918 a 89₆₁ r. 1920. Příčina tohoto zjevu je v tom, že nebyla potřeba dlouhodobého úvěru investičního a že volný kapitál nalézal na jiných místech lákavější umístění, než mu skýtal tyto papíry poměrně nízko zúročitelné.

Z krátkodobých prostředků cizích nás především zajímají vklady na knížky a pokladniční poukázky. Vklady prodělaly pozoruhodný vývoj. Ve válečných letech 1915—1918 dosti stoupaly, v indexních číslech ze 107₅₇ na 304₉₀. R. 1919 se jejich vzestup téměř zastavil, aby v r. 1920 nabyl opět většího rozmachu. Přes to však stoupaly vklady proti stavu z r. 1912 pouze pět a půlkrát. Jejich poměrný podíl na bilančním úhrnu, jenž činil r. 1912 u všech obchod. bank pražských 19₃₉%, u třinácti bank 22₂₇%, během dalších let stále klesal a dosáhl nehlubšího bodu roku 1919, kdy činil u všech bank 9₈₂%, u třinácti bank 9₈₃% bilančního úhrnu. R. 1920 se poněkud pozvedl, činil však přece jen něco málo přes polovinu stavu z r. 1912 (u všech obch. bank pražských 11₈₁%, u třinácti obchod. bank pražských 12₀₄% bilančního úhrnu). Tato čísla jsou dokladem bezradnosti širokého obecnstva doby válečné i poválečné, kam peníze bezpečně uložit. Teprve v r. 1920 probouzí se opět zdravá, hospodářská prozíravost.

Přicházíme nyní k nejdůležitější položce cizích prostředků — k věřitelům. V nich jsou zahrnuty vklady peněžních ústavů (bank, spořitelén, záložen), ostatní běžné účty, věřitelé oddělení pro zboží a vlastní akcepty a tratty. Bohužel nám nedovoloval po ruce jsoucí materiál specifikovati podrobněji položku »věřitelé«. Je toho tím více litovati, čím význačnější místo zaujímají věřitelé mezi ostatními položkami passiv a čím pronikavějším změnám byla položka »věřitelé« podrobena vlivem válečných poměrů.

O vzestupu věřitelů v l. 1912—1920 svědčí tato data:

a) u všech obchodních bank pražských
stav věřitelů koncem roku v mil. K:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
809 ₆	878 ₁	957 ₃	1396 ₆	1785 ₂	2636 ₈	3968 ₄	8323 ₆	12228 ₂

proti stavu z r. předešl. více o mil. K:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
.	68 ₅	79 ₂	439 ₃	388 ₆	851 ₆	1331 ₆	4355 ₂	3904 ₆

b) u třinácti obchodních bank pražských
stav věřitelů koncem r. v mil. K:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
677 ₂	734 ₆	817 ₇	1241 ₄	1781 ₄	2633 ₂	3961 ₂	8309 ₂	11591 ₆

proti stavu z r. předešl. více o mil. K:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
.	57 ₄	83 ₁	423 ₇	540 ₀	851 ₈	1328 ₀	4348 ₀	3282 ₄

Podle těchto čísel stoupli »věřitelé« nejpronikavěji r. 1919. Následujícího roku se jejich vzestup zmírňuje.

Rovnoběžně se vzestupem věřitelů v absolutních číslech jde vzestup poměrných podílů věřitelů na bilančním úhrnu. R. 1912 činil tento poměrný podíl u všech obchodních bank 43₄₉%, dosáhl nejvyššího stupně r. 1919 76₉₄ procenty, aby v r. 1920 poněkud klesl na 73₄₈%. U třinácti obchodních bank pražských vidíme podobná čísla: 44₄₉% v r. 1912, 77₀₀% v r. 1919, 73₈₈% v r. 1920. Mírný pokles poměrného

podílu věřitelů na bilančním úhrnu v r. 1920 je přičísti na vrub vzestupu poměrného podílu vkladů na bilančním úhrnu, o němž již shora byla řeč.

Také indexní čísla u třinácti obchodních bank pražských nám ukazují vzrůst věřitelů ze 100 r. 1912 na 584⁸⁹ r. 1918, pak náhlé zvýšení o 642⁰¹ bodů na 1226⁹⁰ a na to poněkud zmírněný, ale přece ještě značný vzestup následujícího roku o 484⁶⁶ bodů na 1711⁵⁶. Celkem tedy zvýšili se věřitelé proti r. 1912 více než sedmáctkrát. Je to největší vzestup, který jsme dosud u položek passiv pozorovali. Byla to právě položka věřitelů, která se tak neobyčejně zvýšila na úkor ostatních položek v passivěch, zejména na úkor akciového kapitálu a rezervních fondů. Proto by nás právem zajímalo seznati, kteří věřitelé a v jaké míře měli podíl na tomto zvýšení. Leč o tom náš materiál dostatečného světla nepodává. Z toho, co banky ve výročních zprávách o té věci praví, jakož i z celkového stavu hospodářského můžeme jen souditi, že to byly především peněžní ústavy, jež své volné přebytky v hojně míře do bank ukládaly. Vedle toho způsobili zajisté též věřitelé v běžném účtu vzestup položky »věřitelé«. V době válečné i poválečné, kdy se staré zásoby likvidovaly a nových nebylo, nemohl obchod a průmysl upotřebiti ve svém podniku peněžitých prostředků inflaci vzedmutých a ukládal je do bank. Mnozí komitenti bank spláceli staré závazky a přecházeli na svých účtech do kreditu. Největšího rozmachu nabyl tento proud r. 1919. Následujícího roku nastává pozvolný návrat k normálním poměrům.

Naproti tomu nespadá vzestup položky věřitelů jistě na účet úvěru akceptačního. Banky akceptují směnky především pro potřeby obchodu zahraničního jako úvěr remboursní. Je však patrné, že při uzavřených hranicích musil tento druh úvěru váznouti. Mimo to vyskytují se také bankovní akcepty pro potřeby obchodu vnitrozemského. Komitent, jehož směnka byla akceptována prvotřídní bankou, prodá ji za nižší soukromou sazbu diskontní a obdrží tak úvěr levněji, než kdyby mu banka sama půjčila peníze v hotovosti. Leč i tyto akcepty banky postupně během válečné doby honorovaly z přebytečných peněz a nové akcepty při podvázaném obchodu a nadbytku peněz nevznikaly.

Konečně dlužno upozorniti, že je možno v položce »věřitelů« ukrýti nepřímé odpisy na pohledávkách, na cenných papírech atd. Pokud snad naše banky v účetních závěrkách tak činily, není nám možno zjistiti. Rozhodujícího vlivu na vývoj položky »věřitelů« tento postup jistě neměl, takže můžeme shrnouti svůj úsudek v ten smysl, že stoupla tato položka velikými přebytky peněžních ústavů a vklady na běžném účtu. —

Posledními položkami, jež čítáme mezi cizí prostředky, jsou nevyplacené kupony dílčích dlužných úpisů a »ostatní passiva«. Tyto položky neposkytují mnoho zajímavého. U ostatních passiv je pouze pozoruhodný jejich vzestup r. 1920. Poměrný podíl »ostatních passiv« na bilančním úhrnu byl v letech 1912—1918 s mírnými úchytkami téměř stejný a nikdy nedosahoval ani $\frac{1}{2}$ %. R. 1919 rovnal se tento poměr u obou skupin bank 1·51 %. Následujícího roku činil však již u třinácti obchodních bank pražských 3·52 %, u všech obchodních bank pražských 3·57 %, tedy nepoměrně více než v letech předešlých. Příčiny tohoto zjevu nejsou dosti jasny.²²⁾

²²⁾ V tabulkách řadili jsme mezi »ostatní passiva« též přechodná passiva, právě tak jako jsme do »ostatních aktiv« čítali také přechodná aktiva tam, kde banky tyto přechodné položky zvláště uváděly. Do r. 1919 nebyly banky povinny uváděti v bilancích přechodné položky. Teprve bilanční schema min. financí vyžaduje, by banky zvláště vykazovaly přechodná aktiva a přechodná passiva.

Poslední položkou passiv je čistý zisk. Vypočítává se v bilanci jako rozdíl mezi úhrnem aktiv s jedné strany a úhrnem všech dosud námi probraných položek passiv (akc. kapitálu, res. fondů a všech závazků) se strany druhé. Poněvadž se čistý zisk teprve zjišťuje tím, že se od úhrnu aktiv odečtou všechny ostatní položky passiv, klade se čistý zisk podle ustáleného zvyku na poslední místo na straně passiv. Tím se passiva vyrovnávají s aktivy, nastává rovnováha čili bilance (bilancia, ital. = váhy). Šetříce tohoto zvyku zmiňujeme se o čistém zisku také na místě posledním, ač čítati jej budeme mezi prostředky vlastní, o nichž jsme pojednali hned na počátku této kapitoly. Neboť před rozdělením je čistý zisk volnou rezervou, tedy vlastním kapitálem banky. Po rozdělení zbývá z této volné rezervy pouze převod na nový účet.

Čistý zisk stoupl u všech obchodních bank pražských z 28⁷ mil. K r. 1912 na 166⁸ mil. K r. 1920, u třinácti obchodních bank pražských za touž dobu z 26⁵ mil. K na 155 mil. K. Poměrný jeho podíl na bilančním úhrnu klesl u všech obchodních bank pražských z 1⁵⁴% r. 1912 na 1⁰⁰% r. 1920, u třinácti obchodních bank z 1⁷⁴% r. 1912 na 0⁹⁹% r. 1920.

Čistý zisk nezjišťuje se pouze odečtením akciového kapitálu, rezervních fondů a všech závazků od úhrnu aktiv. K němu se také dospívá v účtu ztráty a zisku tím, že se odečtou všechny náklady od výtěžků. Obojí veličiny takto vypočtené jednak z aktiv a passiv, jednak z účtu zisku a ztrát se musí podle zásad podvojného účetnictví sobě rovnati. Neboť v tom právě spočívá kontrola systematického (podvojného) účetnictví.²³⁾ O nákladech a výtěžcích pojednáme později a v souvislosti s nimi si ještě podrobněji všimneme čistého zisku. Zatím chceme se několika slovy zmíniti o bilančním úhrnu, t. j. součtu celé strany passiv (akc. kapitál, rezervní fondy, všechny závazky a čistý zisk).

Bilanční úhrn vzrostl v letech 1912—1920 v mil. K takto:

a) u všech obchodních bank pražských:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
1861 ⁷	1929 ⁶	2030 ⁷	2488 ⁰	2757 ³	3920 ⁵	5769 ⁵	10.818 ²	16.641 ²

b) u třinácti obchodních bank pražských:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
1522 ⁴	1576 ¹	1675 ⁹	2111 ¹	2748 ⁷	3911 ⁵	5756 ²	10.791 ⁰	15.687 ¹

Největší vzestup pozorujeme u třinácti obchodních bank v r. 1919. Roku následujícího jest již vzestup o něco mírnější. Totéž nám vyjadřují indexní čísla bilančních úhrnů třinácti obchodních bank pražských:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
100 ⁰⁰	103 ⁵²	110 ⁰⁸	138 ⁶⁷	180 ⁵⁵	256 ⁹²	378 ⁰⁹	708 ⁸⁰	1030 ³⁹

R. 1919 vymrštil se bilanční úhrn v indexních číslech z 378⁰⁹ na 708⁸⁰ čili o 330⁷¹ bodů^{23a)}; následujícího roku stoupá poměrně mírněji o dalších 321⁵⁹ bodů. Podobný zjev jsme již zaznamenali u věřitelů. Také rozmach věřitelů vyvrcholil r. 1919, následujícího roku nastalo již ponenáhlé oslabení vzestupu. Z tohoto parallelismu vidíme, jak

Kdežto tedy před bilanč. schematem banky přechodná aktiva a přechodná passiva patrně kompensovaly a uváděly jen saldo mezi ostat. aktivy nebo passivy, vykazaly banky v r. 1920 již v souhlasu s bilanč. schematem tyto přechodné položky v aktivech a passivách zvlášť, čímž lze snad vysvětliti, že nám ostatní passiva a — jak později ještě uvidíme — též ostatní aktiva tak nápadně narostla.
²³⁾ Dr. Joh. Schär: Buchhaltung und Bilanz. — ^{23a)} Tento vzestup spadá také částečně na vrub té okolnosti, že Č. eskompt. banka převzala r. 1919 deset filiálek Rakouského úvěr. ústavu pro obchod a průmysl.

bilanční úhrn byl u třinácti obchodních bank pod vlivem jediné, nejmocnější své položky. U všech obchodních bank pražských stoupl jak bilanční úhrn, tak položka »věřitelé« nejmocněji v letech 1919 a 1920. Ale kdežto vzestup věřitelů se r. 1920 vůči roku předešlému poněkud oslabil, vzrostl bilanční úhrn r. 1920 o 5823₀ mil. K, r. 1919 však jen o 5048₇. Vzrůst bilančního úhrnu tedy vyvrcholil r. 1920, na čemž má v nemalé míře u této skupiny bank podíl akciový kapitál. Proto nevystupuje u všech obchodních bank pražských parallelismus mezi bilančním úhrnem a »věřiteli« tak ostře, ač i zde je patrný.

Během let 1912—1920 stoupl bilanční úhrn u třinácti obchodních bank pražských v indexních číslech z 100 na 1030₃₀, čili zvýšil se celkem desetkrát. Na tomto vzestupu neberou podílu průběžné položky, které jsme ve všech pozorovaných letech z bilancí důsledně vylučovali, aby se jimi bilanční úhrny zbytečně nenadouvaly.

Probravše všechny jednotlivé položky passiv i celý bilanční úhrn, obraťme nyní svůj zřetel k otázce, v jakém poměru byly vlastní prostředky bank k prostředkům cizím. Tato otázka má pro banky poněkud odlišný význam, než pro ostatní podniky. Ostatní podniky totiž používají cizích prostředků spíše jen akcesoricky z nedostatku vlastního kapitálu. Naproti tomu jest u úvěrních ústavů jedním z jejich předních úkolů národohospodářských shromažďovati přebytké prostředky cizí a rozváděti je tam, kde jest jich třeba. Dokladem o úspěchu úvěrních ústavů v této jejich činnosti je právě poměr vlastních prostředků k prostředkům cizím. Vedle toho sluší připomenouti, že čím většími prostředky cizími peněžní ústav disponuje, tím větší může býti čistý jeho zisk, podaří-li se mu tyto prostředky výhodně umístiti; má tedy vzrůst cizích prostředků tendenci zvýšiti rentabilitu peněžního ústavu. Současně však platí též u úvěrních ústavů, jako u ostatních podniků, že jsou tím lépe finančně zajištěny, čím nižší jsou cizí prostředky v poměru k vlastnímu kapitálu. I banky musejí udržovat cizí prostředky ve zdravém poměru k prostředkům vlastním. Kdy lze tento poměr ještě nazvati zdravým, o tom rozhoduje konec konců způsob, jakým jsou prostředky bank uloženy, t. j. jsou-li především uloženy bezpečně a za druhé je-li dbáno požadavku, aby krátkodobých prostředků svěřených bylo použito k poskytování krátkodobých úvěrů, to znamená, je-li šetřeno náležitě likvidity. První otázka se vymyká statistickému šetření, poněvadž účetní závěrky neposkytují dostatečného podkladu, bychom přesně posoudili bonitu úvěrů bankami poskytnutých. Vždyť někdy ani sama banka o jakosti svých pohledávek mnoho neví a teprve později ke své škodě se o ní doví. — O otázce likvidity pojednáme později. Zde si chceme zatím všimnouti, jakým směrem se bral poměr vlastních prostředků k prostředkům cizím.

K vlastním prostředkům zde budeme čítati akciový kapitál, rezervní fondy řádné i mimořádné, fond pensijní a čistý zisk. K cizím prostředkům čítáme rezervy úvěrních spolků a vázané vklady členů úvěrních spolků, dále vklady na knížky a pokladniční poukázky, věřitele, nevyplacené kupony dílčích dlužních úpisů vlastního vydání a »ostatní passiva«. Příslušná čísla absolutní nebudeme uváděti. Byla by pro náš účel nepřehledná. Odkazujeme zde prostě na tab. I. a II., z nichž je možno absolutní čísla snadno vypočísti. Obráťme raději svůj zřetel hned k číslům relativním. Učiníme-li součet vlastních i cizích prostředků (bilanční úhrn) rovný 100, pak činily v % tohoto součtu

a) u všech obchodních bank pražských

	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
vlastní prostředky	23 ³⁸	22 ⁸⁰	21 ³⁶	17 ⁷¹	15 ¹⁶	12 ²⁸	11 ³⁹	10 ⁸⁹	10 ⁵⁸
cizí prostředky	76 ⁶²	77 ²⁰	78 ⁶⁴	82 ²⁹	84 ⁸⁴	87 ⁷²	88 ⁶¹	89 ¹¹	89 ⁴²
Úhrnem	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰

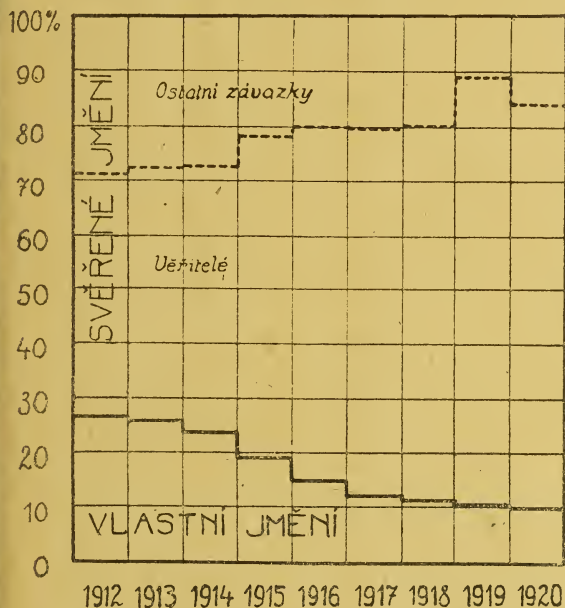
b) u třinácti obchodních bank pražských

	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
vlastní prostředky	26 ²⁶	25 ⁶⁴	23 ⁶⁷	19 ⁰⁷	15 ¹³	12 ²⁵	11 ³⁵	10 ⁸²	9 ⁹⁵
svěřené prostředky	73 ⁷⁴	74 ³⁶	76 ³³	80 ⁹³	84 ⁸⁷	87 ⁷⁵	88 ⁶⁵	89 ¹⁸	90 ⁰⁵
Úhrnem	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰	100 ⁰⁰

Tato čísla přehledně znázorňuje následující diagram.

Třináct obchodních bank pražských.²⁴⁾

Vlastní a svěřené jmění v procentech veškerého jmění (rozvahového úhrnu) v letech 1912—1920.

okrouhle 1 : 3, rovnal se tento poměr r. 1920 okrouhle 1 : 9. R. 1912 byly cizí prostředky třikrát větší než vlastní kapitál, r. 1920 však již devětkrát. Tato čísla vybízejí k přemýšlení. Pokles významu garančních prostředků není snad zjevem, který by charakterisoval jen banky naše. V jiných státech lze jej také pozorovati.²⁵⁾ V závěru tohoto pojednání se pokusíme pátrat po jeho příčinách. —

²⁴⁾ Které banky to jsou, viz v poznámce 17 na str. 236. — Od podobného diagramu pro všechny obchodní banky pražské (viz poznámku 17 a 18, str. 236 a 237) upouštíme, poněvadž by v něm linie probíhaly celkem stejně, jako v hořejším diagramu a neposkytovaly by tedy nic nového.

²⁵⁾ Tak zejména v Německu (srovnej: Jahrbücher für Nationalökonomie u. Statistik, roč. 1920 —II. str. 106). Ale též v zemích s lepší valutou než naše, jako v Anglii (viz Journal of the Royal Statistical Society, lednový sešit z r. 1921 str. 42 a 43), kde činily vlastní prostředky (Capital, Reserves and undivided profits) r. 1880 17% všech pasív, cizí prostředky (Deposits, Acceptances) 83% veškerých pasív; r. 1912 činily vlastní prostředky 9%, cizí prostředky 91% všech pasív; r. 1919 klesly vlastní prostředky již na 5%, kdežto ostatních 95% veškerých pasív činily cizí prostředky. — Podobně také u švýcarských bank přibývá svěřeného jmění rychleji než vlastního. — (Viz »Das Schweizerische Bankwesen« 1906—1913 str. 31, 1919 str. 47.)

2. Aktiva. V předešlé kap. jsme zkoumali, z kterých zdrojů a v jaké výši čerpají banky provozovací prostředky. Příkročně nyní k otázce, v kterých konkrétních hodnotách měly banky tyto prostředky uloženy. Na tuto otázku nám dává odpověď strana aktiv bilance. Budeme-li znáti, v jakých hodnotách bylo veškeré jmění banky v bilanční den uloženo, učiníme si tím nepřímou představu o druhu a rozsahu bankovních obchodů.

Banky mají své prostředky uloženy jednak v hotových penězích, jednak v jiných hodnotách, jako pohledávkách, cenných papírech, nemovitostech, zboží atd., které lze rovněž konec konců proměnit v peníze, ovšem ne vždy stejně snadno a ne vždy stejně brzy. Je zde celá řada stupňů, podle kterých posuzujeme likviditu ústavu. Podle ustáleného zvyku seřaďují banky v účetních závěrkách hodnoty, v nichž mají vlastní i svěřené jmění uloženo, podle stupně likvidity. Na prvním místě se tu ovšem vyskytují pohotovové prostředky, t. j. pokladní hotovost a uložené přebytky u jiných ústavů, které mohou být kdykoli vybrány, čili jak se ve finančním světě praví — zmobilizovány. Vývoj pokladní hotovosti a uložených přebytků nám osvětluji tato čísla:

Pokladní hotovost a uložené přebytky.

a) u všech obchodních bank pražských

stav koncem r. v mil. K

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
66 ₈	70 ₆	97 ₅	321 ₁	636 ₁	1170 ₃	2024 ₈	2057 ₄	2090 ₂

proti stavu z r. předešl. více o mil. K

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
	3 ₈	26 ₉	223 ₆	315 ₀	534 ₂	854 ₅	32 ₆	32 ₈

b) u třinácti obchodních bank pražských

stav koncem r. v mil. K

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
63 ₃	67 ₁	92 ₃	308 ₄	635 ₁	1170 ₀	2023 ₇	2055 ₇	1877 ₇

proti stavu z r. předešl. více nebo méně (—) o mil. K

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
	3 ₈	25 ₂	216 ₁	326 ₇	543 ₉	853 ₇	32 ₀	—178 ₀

Z těchto čísel vidíme, jak obrovsky stoupaly pohotovové prostředky v letech 1916—1918. Nejvíce vzrostly během roku 1918.

Je patrné, že tento veliký vzrůst pohotových prostředků nemohl zůstat bez pronikavého vlivu na jejich percentuelní poměr k úhrnu aktiv. Že se tento poměr velmi důkladně změnil, o tom svědčí tato čísla:

Pokladní hotovost a uložené přebytky v procentech všech aktiv:

a) u všech obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
3 ₅₉	3 ₆₆	4 ₈₀	12 ₉₁	23 ₀₇	29 ₈₅	35 ₁₀	19 ₀₁	12 ₅₆

b) u třinácti obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
4 ₁₆	4 ₂₆	5 ₅₁	14 ₆₁	23 ₁₀	29 ₉₁	35 ₁₅	19 ₀₅	11 ₉₇

V letech 1916—1918 se banky přímo topí v pohotových prostředcích. Roku 1918 pozůstává dokonce více než jedna třetina veškerého jmění bankovního z pokladní

hotovosti a uložených přebytků. Mimořádný nadbytek peněz, jež sebou přinesla válečná doba, jeví se tu mírou přímo drtivou. Celá třetina bankovního jmění hledá marně produktivní uložení, z celé třetiny běží kola bankovního stroje na prázdno. Banky nestačily ztrávit velký příval peněz do nich se hrnoucí. Ulehčení přináší teprve doba poválečná. Ne že by snad pokladní hotovost a uložené přebytky v absolutních číslech podstatně klesaly. Nicméně jejich relativní podíl na úhrnu aktiv se značně snížil. To znamená, že přes to, že nové a nové prostředky do bank se hrnuly, bylo přece ústavům spíše možno je v bankovních obchodech snáze je umístiti než v letech dřívějších. Roku 1920 činí pokladní hotovost a uložené přebytky již jen okrouhle 12% úhrnu aktiv, tedy značně méně než r. 1918; ovšem dosud nepoměrně více než v letech předválečných. — Pohlédneme jen, jak vzrostla pokladní hotovost a uložené přebytky třinácti obchodních bank pražských v indexních číslech.

Pokladní hotovost a uložené přebytky třinácti obchodních bank pražských v indexních číslech:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
100 ₀₀	106 ₀₃	145 ₈₂	487 ₂₆	1003 ₅₃	1848 ₆₈	3197 ₆₁	3248 ₂₉	2966 ₉₄

Roku 1919 pohotové prostředky daleko předstihly třicateronásobnou výší z roku 1912. Roku následujícího pokladní hotovost a uložené přebytky nedosahují již třicateronásobné výše z roku 1912. Přes to není ani tento stav zdaleka ještě normální. Rok 1921 ukáže jistě další pokrok k lepšímu. — Na neobyčejném vzestupu pohotových prostředků berou hlavní podíl uložené přebytky, jak lze seznati z podrobných čísel v našich tabulkách, na které tuto můžeme odkázati.

Je nyní otázka, které druhy bankovních obchodů to byly, jež za války vysychaly tak, že hromadí se hotovostí ležely ladem. Jak všeobecně známo, byl to především obchod směněný, jenž za války uvázl téměř úplně a jen ponenáhlu se v letech poválečných zotavuje. Roku 1912 vykazují všechny obchodní banky pražské zásobu směnek v částce 393₅ mil. K, třináct obchodních bank pražských v částce 334₄ mil. K. Následujícího roku ještě stav směnek poněkud stoupl. Potom však nepřetržitě klesal až do roku 1917, kdy činil u všech obchodních bank pražských pouhých 136₅ mil. K a u třinácti obchodních bank pražských 133₆ mil. K. Koncem roku 1918 jest již znamenati mírný vzestup, který se v roku 1919 stupňoval a pokračoval zejména rychle roku 1920, kdy stav směnek u všech obchodních bank pražských se rovnal 1214₄ mil. Kč, u třinácti obchodních bank pražských 1193₃ mil. Kč. O pohybu směnek nás nejlépe poučí indexní čísla vypočtená pro třináct obchodních bank pražských.

Stav směnek u třinácti obchod. bank praž. v index. čís.:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
100 ₀₀	101 ₇₁	95 ₂₈	77 ₉₁	51 ₅₅	39 ₉₆	59 ₁₄	118 ₅₃	356 ₈₆

Z těchto čísel vidíme, jak hluboce poklesl stav směnek roku 1917 (v indexních číslech na 39₉₆). Ani vzestup roku 1920 na tři a půlnásobnou výši z roku 1912 ještě nepostačuje, aby nás přiblížil normálním poměrům předválečným. O tom se přesvědčíme, přirovnáme-li ve všech pozorovaných letech stav směnek v procentech k úhrnu aktiv.

Stav směnek v procentech úhrnu aktiv:

a) u všech obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
21 ₁₄	21 ₀₈	18 ₆₂	12 ₆₆	6 ₃₇	3 ₄₈	3 ₄₉	3 ₆₇	7 ₃₀

b) u třinácti obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
21 ^{·96}	21 ^{·58}	19 ^{·01}	12 ^{·34}	6 ^{·27}	3 ^{·42}	3 ^{·44}	3 ^{·67}	7 ^{·61}

V předválečných letech zaujímaly směnky více než jednu pětinu všech aktiv, roku 1917 pouze jednu devětadvacetinu; roku 1920 činily již jednu třináctinu všech aktiv, ovšem ještě dávno ne tolik, kolik v letech předválečných. — Kolik z těchto smenek činily směnky obchodní, nelze nám číselně vyjádřit. Výroční zprávy bank poukazují jen na známou skutečnost, že vlastní obchod diskontní za války značně poklesl, ba ustal téměř úplně. Byly by to tedy hlavně směnky finanční, které se v bilancích bank vyskytují. — Teprve roku 1919 se počíná hlásiti probouzející se eskont směnečný. Roku 1920 je na zřejmém postupu a lze se nadíti, že roku 1921 nastalo v něm další zlepšení.

Podobný osud, jako směnky, prodělaly též d e v i s y. Rovněž zásoba devis se tenčila rok od roku. Po převratu počíná stav devis stoupat, ovšem ne tak pronikavě, aby měl tento vzestup podstatný vliv na percentuelní poměr devis k bilančnímu úhrnu. Vždyť obchod devisami podléhal četným omezením, jimiž byly banky téměř vyloučeny z pravidelného obchodu devisního. — Podrobná data o devisách, která jinak neposkytují mnoho zajímavého, naléztí lze v našich tabulkách.

Přístupme raději k další položce aktiv, k c e n n ý m p a p í r ů m. Stav cenných papírů se vyvíjel podle dat uvedených v účetních závěrkách pozorovaných bank takto:

Cenné papíry:

a) u všech obchodních bank pražských

stav koncem roku v mil. K

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
137 ^{·5}	145 ^{·2}	165 ^{·8}	194 ^{·8}	212 ^{·9}	358 ^{·3}	358 ^{·9}	344 ^{·6}	1064 ^{·1}

proti stavu z r. předešl. více nebo méně (—) o mil. K

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
.	7 ^{·7}	20 ^{·6}	29 ^{·0}	18 ^{·1}	145 ^{·4}	0 ^{·6}	—14 ^{·3}	719 ^{·5}

b) u třinácti obchodních bank pražských

stav koncem roku v mil. K

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
117 ^{·3}	125 ^{·9}	145 ^{·7}	171 ^{·1}	212 ^{·7}	357 ^{·5}	357 ^{·3}	343 ^{·5}	1047 ^{·6}

proti stavu z r. předešl. více nebo méně (—) o mil. K

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
.	8 ^{·6}	19 ^{·8}	25 ^{·4}	41 ^{·6}	144 ^{·8}	—0 ^{·2}	—13 ^{·8}	704 ^{·1}

Nápadným je, že zásoba cenných papírů ve válečných letech poměrně málo stoupala, v poválečném roku 1920 naproti tomu jeví veliký vzestup. Z let válečných jen rok 1917 vykazuje pozoruhodnější příbytek, jež banky vysvětlují značnějšími úpisy válečných půjček. Roku 1918 zásoba cenných papírů téměř stagnuje. Je to dosti překvapující. Bylo by lze očekávat, že banky zvýší za války v daleko větší míře svoji zásobu cenných papírů zejména úpisy válečných půjček a to nejen povolující vnějšímu tlaku tehdejších vlád, nýbrž i z vnitřní nutnosti, aby hromadící se prostředky, jichž největší část se málo hodila pro delší kapitálové investice, uložily způsobem takovým, který by v tehdejší době připouštěl co nejsnazší mobilnost. Ale banky používaly svěřeného jmění raději k jinému způsobu mobilního uložení, totiž k lombardu válečných půjček a jiných cenných papírů, a pokud je nemohly tímto způsobem upotřebiti, nechávaly je ležeti ladem jako uložené přebytky u jiných ústavů. Tímto způsobem banky pro

sebe šťastně zmírnily risiko půjček válečných. Pokud pak nějaké cenné papíry v zásobě měly, oceňovaly si je velmi opatrně v bilancích. — Mimo to sluší si připomenouti, že v posledních letech válečných a v prvním roku poválečném při známém útěku před korunou vyvíjel se ve značné míře obchod cennými papíry. Obecenstvo si cenné papíry přímo dralo z ruky. Je tedy na snadě domněnka, že banky část svých starých zásob rozprodaly. Tím by bylo lze vysvětliti nápadnou stagnaci v zásobě cenných papírů roku 1918 a jejich mírný pokles roku 1919.

Naše úvahy o stavu vlastních cenných papírů trpí bohužel tím, že neznáme ani jich druh, ani nominale. Státní úřad statistický požadoval sice při výroční statistice bank za rok 1919²⁶⁾ specifikaci cenných papírů. Ale nebylo možno ode všech bank potřebná data obdržeti a proto bylo upuštěno od uveřejnění těchto výsledků. Zejména pokud se Prahy týče, neudala žádaných dat jedna velká banka s úhrnnou bilanční hodnotou cenných papírů 21 mil. 472 tis. Kč. Nepřihlížíme-li k této bance, pozůstávala zásoba vlastních cenných papírů ostatních všech obchodních bank pražských z následujících druhů:

	<i>Tisíc Kč</i>	<i>%</i>
1. Státní půjčky Československé republiky	75,780	23 ₄₅
2. Ostatní papíry ukládací	52,636	16 ₂₉
3. Ostatní papíry domácí	141,802	43 ₈₈
4. Válečné půjčky rakouské a uherské . .	15,400	4 ₇₇
5. Státní papíry vydané býv. monarchií . .	15,692	4 ₈₆
6. Ostatní papíry vydané v býv. monarchii	18,082	5 ₅₉
7. Ostatní papíry zahraniční	3,747	1 ₁₆
Úhrnem . . .	323,139	100₀₀

Také z těchto čísel vidíme, jak nepatrný podíl, t. j. necelých 5 % celkové bilanční hodnoty cenných papírů, činily válečné půjčky u bank, od nichž jsme data obdrželi. Ale i kdybychom předpokládali, že ona scházející banka měla ve své zásobě téměř samé půjčky válečné — což jistě neodpovídá skutečnosti, i pak by válečné půjčky u pražských obchodních bank činily jen kolem 10 % veškerých cenných papírů.

Pokud se týče poměru vlastních cenných papírů k úhrnu aktiv, stačí upozorniti na to, že se tento poměr v řadě pozorovaných let mnoho neměnil. Kolísal okrouhle mezi 6 a 9 procenty. Jen roku 1919 klesl na něco přes 3 %, což souvisí s tím, že cenné papíry jsou toho roku na mírném ústupu, kdežto úhrn aktiv značně stoupl.

Indexní čísla u třinácti obchodních bank pražských nepodávají ničeho nového, co bychom již nebyli poznali z předešlých čísel. Pozoruhodný je pouze vzestup indexního čísla cenných papírů z 292₇₅ roku 1919 na 892₈₆ roku 1920. Vysvětliti ho je dosti obtížno. Patrně banky doplňovaly svoji zásobu cenných papírů tak, aby bylo dosaženo normálního poměru k ostatním aktivům, jenž byl předešlého roku porušen v neprospěch cenných papírů; v tomto počínání nebyly již banky rušeny onou čilou poptávkou po cenných papírech, která r. 1919 vyvrcholila a r. 1920 utuchla. Snad také působilo na vzestup cenných papírů, že si banky některé druhy hodnot výše ocenily vzhledem k vyjasňujícím se poměrům finančním. Mimo to zakupovaly snad banky vydatnější měrou státní půjčky Československé republiky. Přesných dat o tom bohužel nemáme a nutno se spokojiti s pouhými dohady.

Podobně bude se nám omeziti na dohady u další položky aktiv, u d l u ž n í k ů. Banky totiž řadily v bilancích do starých, vžitých označení položek nové druhy ob-

²⁶⁾ Viz čís. 10. Zpráv Státního úřadu statistického z r. 1921.

chodů, které jim válka přinesla, takže není možno z účetních závěrek rozlišiti tyto nové obchody a vyšetřiti, pokud se snad vedle nich zachovaly při životě též staré, pravidelné obchody. Obchod a průmysl za války pocítoval rok od roku menší potřebu úvěru. Ba namnoze, jak jsme již podotkli, z bývalých dlužníků se stali věřitelé banky. A přece položka dlužníků nejen neklesala, nýbrž naopak mírně stoupala, jak viděti z tab. III. a IV. Také poměrný podíl dlužníků na úhrnu aktiv v prvních letech válečných stoupal a klesl znatelněji teprve v roce 1917 a 1918.

Je nyní otázka, jaké to byly obchody, které se ve válečných letech skrývají za položkou dlužníků. Odpověď je nasnadě. Právě tak, jako byl celý hospodářský život zaprážen do služeb válečných, stejně musily též banky hlavní činnost dáti k dispozici státu a jeho rozmnoženým potřebám finančním. Časté bylo financování vládou zřízených ústředen a dodávek pro armádu. Mimo to má značný podíl na vzrůstu dlužníků lombard válečných půjček. Úvěrní spojení s obchodem a průmyslem, někdejší hlavní zdroj obchodů bankovních, ustupoval do pozadí a na jeho místě se rozhostil nový úvěr válečný. Leč postupem doby si stát uvykl hraditi svoji finanční potřebu pohodlnějším prostředkem, t. j. tiskem nových a nových peněz, jež vrhal plnýma rukama mezi lid, aby učinil válku populárnější. Za tyto peníze nebylo ovšem možno při tehdejší vyčerpanosti trhu dostati nové statky. A tak plynuly přebytky do bank tempem závratným, takže mu nemohl ani stačiti vzrůst úvěrů válečných, jež banky poskytovaly. Tyto spousty nových peněz uvázly u bank — jak jsme již viděli²⁷⁾ — jako pokladní hotovost nebo uložené přebytky, neboť banky neměly pro ně jiného vhodného umístění. Proto pozorujeme, že v letech 1917 a 1918, kdy poměrný podíl pokladní hotovosti a uložených přebytků na úhrnu aktiv dosáhl nebývalé výše 30 a 35 procent úhrnu aktiv, percentuelní poměr dlužníků na úhrnu aktiv současně poklesl z 57% v r. 1916 na 53,6% roku 1917 a 52% roku 1918.

Všimněme si ještě, jaký byl vývoj dlužníků po válce. Bylo již řečeno, že v letech 1912—1918 dlužníci povlovně stoupali. Roku 1912 se sotva blížili jedné miliardě, roku 1918 činili okrouhle tři miliardy. Postupem let ovšem jeví jejich vzrůst nenáhlé zrychlení, jak vidno z čísel uvedených v tabulkách III. a IV. — Ale v tom nelze shledávat nic pozoruhodného. Za to vskutku nápadně stoupili dlužníci teprve roku 1919. Toho roku přibýlo dlužníků u obou skupin bank o více než 4 a půl miliardy korun. Také následující rok se vyznačuje značným vzestupem dlužníků o bezmála 4 miliardy Kč u všech obchodních bank pražských a o více než 3 miliardy Kč u třinácti obchodních bank pražských. Co asi způsobilo tento náhlý vzestup? Byly to v přední řadě finanční nároky našeho státu, jímž banky vycházely ochotně vstříc kontokorrentními zálohami jdoucími do miliard.^{27 a)} Vedle toho se ponenáhlu přihlašoval obchod a na podzim 1919 se k němu přidružila potřeba průmyslů kampaňových. Mimo to si připomeňme, že se tou dobou již spotřebovaly všechny zásoby, které snad byly za války uschovány z důvodů spekulacních a po převratu vrženy na trh z počáteční obavy před poklesem cen. Však trh jimi nasycen nebyl, naopak stále se živě pocítoval hlad po nových statcích. To ovšem pomohlo křísiti podnikavost, která se nelekala ani rostoucích nároků mzdových, ani nejistoty poměrů. A je pak přirozeno, že zvýšená chuť podnikatelská při obrovských cenách materiálu a práce pohltila mnoho peněz, z nichž nemalá část měla svůj původ u bank na účtech dlužníků.

²⁷⁾ Viz stranu 246 a 247. — ^{27a)} Viz pozn. ⁵⁸⁾ na str. 282.

Tab. III. Aktiva všech*) obchodních bank pražských v letech 1912—1920.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912 14 bank	1913 14 bank	1914 15 bank	1915 15 bank	1916 14 bank	1917 14 bank	1918 14 bank	1919 14 bank	1920 19 bank
v tisících K										
1	Pokladní hotovost**)	30,211	28,892	36,211	64,702	67,802	66,358	924,170	454,888	448,092
2	Vklady u jiných ústavů	36,648	41,674	61,319	256,449	568,359	1,104,017	1,100,606	1,602,514	1,642,130
3	Směnky	393,548	405,768	378,186	314,925	175,521	136,484	201,545	396,775	1,214,379
4	Devisy	8,378	6,854	5,023	4,305	3,941	3,005	6,561	18,934	14,665
5	Vlastní cenné papíry	137,539	145,160	165,789	194,810	212,877	358,343	358,919	344,611	1,064,061
6	Dlužníci, čítaje v to konsorciální obchody, zálohy na cenné papíry a zboží a zápůjčky hypoteční	952,075	990,105	1,093,379	1,321,764	1,576,518	2,099,837	3,000,542	7,551,904	11,397,916
7	Zápůjčky, na jejichž základě vydány vlast. dlužní úpisy	258,709	258,719	255,698	254,037	92,499	90,258	86,337	87,635	90,761
8	Nemovitosti	37,615	45,723	56,768	60,393	53,075	55,009	78,557	95,560	146,200
9	Ostatní aktiva	6,969	6,710	12,371	16,652	6,736	7,211	12,313	265,408	623,029
10	Ztráta	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Úhrn aktiv	1,861,692	1,929,605	2,030,744	2,488,037	2,757,328	3,920,522	5,769,550	10,818,224	16,641,233
v procentech										
1	Pokladní hotovost**)	1·62	1·50	1·78	2·60	2·46	1·69	16·02	4·20	2·69
2	Vklady u jiných ústavů	1·97	2·16	3·02	10·31	20·61	28·16	19·08	14·81	9·87
3	Směnky	21·14	21·03	18·62	12·66	6·37	3·48	3·49	3·67	7·30
4	Devisy	0·45	0·36	0·25	0·17	0·14	0·08	0·11	0·18	0·09
5	Vlastní cenné papíry	7·39	7·51	8·16	7·83	7·72	9·14	6·22	3·19	6·39
6	Dlužníci, čítaje v to konsorciální obchody, zálohy na cenné papíry a zboží a zápůjčky hypoteční	51·14	51·31	52·17	53·12	57·18	53·57	52·01	69·81	68·49
7	Zápůjčky, na jejichž základě vydány vlast. dlužní úpisy	13·90	13·41	12·59	10·21	3·35	2·30	1·50	0·81	0·55
8	Nemovitosti	2·02	2·37	2·80	2·43	1·92	1·40	1·36	0·88	0·88
9	Ostatní aktiva	0·37	0·35	0·61	0·67	0·25	0·18	0·21	2·45	3·74
10	Ztráta	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Úhrn aktiv	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Tab. IV. Aktiva třinácti*) obchodních bank pražských v letech 1912—1920.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
v tisících K										
	Úhrn aktiv***)	1,522,442	1,576,064	1,675,867	2,111,123	2,748,738	3,911,472	5,756,251	10,791,042	15,687,102
Z toho v procentech										
1	Pokladní hotovost**)	1·79	1·61	1·87	2·67	2·46	1·69	16·05	4·21	2·67
2	Vklady u jiných ústavů	2·37	2·65	3·64	11·94	20·64	28·22	19·10	14·84	9·30
3	Směnky	21·96	21·58	19·01	12·34	6·27	3·42	3·44	3·67	7·61
4	Devisy	0·53	0·42	0·29	0·20	0·14	0·08	0·11	0·18	0·09
5	Vlastní cenné papíry	7·71	7·99	8·69	8·10	7·74	9·14	6·21	3·18	6·68
6	Dlužníci, čítaje v to konsorciální obchody, zálohy na cenné papíry a zboží a zápůjčky hypoteční	56·41	56·70	57·27	57·35	57·21	53·56	52·01	69·78	68·60
7	Zápůjčky, na jejichž základě vydány vlastní dlužní úpisy	6·64	6·27	5·76	4·57	3·37	2·31	1·50	0·81	0·58
8	Nemovitosti	2·29	2·56	3·05	2·46	1·92	1·40	1·36	0·87	0·86
9	Ostatní aktiva	0·30	0·22	0·42	0·37	0·25	0·18	0·22	2·46	3·61
10	Ztráta	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Úhrn aktiv	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
V indexních číslech										
1	Pokladní hotovost**)	100·0	93·27	114·86	206·91	248·33	243·04	3,388·64	1,666·67	1,534·32
2	Vklady u jiných ústavů	100·0	115·69	169·25	699·44	1,575·12	3,063·96	3,053·03	4,445·40	4,051·25
3	Směnky	100·0	101·71	95·28	77·91	51·55	39·96	59·14	118·58	356·86
4	Devisy	100·0	82·69	60·11	52·11	48·81	37·22	81·26	234·50	181·63
5	Vlastní cenné papíry	100·0	107·31	124·14	145·81	181·30	304·69	304·56	292·75	892·86
6	Dlužníci, čítaje v to konsorciální obchody, zálohy na cenné papíry a zboží a zápůjčky hypoteční	100·0	104·04	111·75	140·96	183·08	243·94	348·59	876·68	1,252·96
7	Zápůjčky, na jejichž základě vydány vlastní dlužní úpisy	100·0	97·85	95·51	95·37	91·54	89·32	85·44	86·73	89·82
8	Nemovitosti	100·0	115·58	146·72	149·10	151·56	156·76	224·32	267·92	386·31
9	Ostatní aktiva	100·0	77·48	153·63	172·80	148·13	158·14	270·85	5,858·54	12,507·66
10	Ztráta	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Úhrn aktiv	100·0	103·52	110·08	138·67	180·55	256·92	378·09	585·83	1,030·39

*) Viz pozn. 17) a 18) na str. 236 a 237. —

**) Čítaje v to valuty, šeky v cizí měně, mince, splatné kupony a slosované hodnoty. —

***) Viz pozn. 20a) na str. 240.

Nejlepšího názoru o vývoji dlužníků nabudeme z indexních čísel u třinácti obchodních bank pražských. Dlužníci v indexních číslech činili

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
100 ₀₀	104 ₀₄	111 ₇₅	140 ₉₆	183 ₀₈	243 ₉₄	348 ₅₉	876 ₆₈	1252 ₉₆

Zde vidíme jasně náhlý vzestup dlužníků z 348₅₉ r. 1918 na 876₆₈ r. 1919 a jejich vyvrcholení roku 1920 číslem 1252₉₆. Celkem tedy vzrostli dlužníci v pozorované době dvanáct a půlkrát. Bohužel jako u věřitelů, tak i zde není nám možno podati bližší specifikaci dlužníků. Nevíme, kteří dlužníci a v jaké míře měli podíl na tomto zvýšení. Jsme tu odkázáni na kusá sdělení výročních zpráv, z nichž jsme v hrubých obrysech sestrojili obraz, jenž shora načrtnut.

Další položkou aktiv jsou zápůjčky, na jejichž základě vydány vlastní dlužní úpisy. Tyto zápůjčky činí protějšek položce emise dlužních úpisů vlastního vydání, o které jsme se již zmínili v pasívech. Také u těchto zápůjček, jako u dlužních úpisů vlastního vydání, vidíme ustavičný sestup až do roku 1918. Příčin tohoto zjevu jsme se již dotkli, pojednávajíce o emisích dlužních úpisů. Ponáhly vzestup zápůjček v letech 1919 a 1920 skýtá naději, že snad přijde zase ke cti tento druh dlouhodobého úvěru, až se u nás poměry úplně ustálí. Jinak nelze o této položce říci nic zvláštního a odkazujeme v podrobnostech na naše tabulky.

Za to je v leckterém směru pozoruhodný osud následující položky aktiv, totiž vlastních nemovitostí bank. Kdežto však ostatní položky tím více poutaly naši pozornost, čím pronikavějším změnám během válečných let podlehly, je tomu u nemovitostí naopak. Zde nás právě zajímá, jak se poměrně málo změnila čísla, která nám v bilancích bank vyjadřují vlastní nemovitosti. Všimněme si indexních čísel u třinácti obchodních bank pražských. Z nich nám tento zjev nejjasněji vysvětlí. Nemovitosti bank jsou dvojího druhu: Jednak nemovitosti k vlastním potřebám ústavů, jako bankovní palác a budovy filiálek, jednak ostatní nemovitosti nabyté koupí, po případě také v exekuční dražbě, a jež jsou určeny k dalšímu zcizení. U bank převládají nemovitosti k vlastním potřebám. Indexní čísla třinácti obchodních bank ukazují, jak nemovitosti v prvních pozorovaných letech stoupaly ze 100 koncem roku 1912 na 115₅₈ koncem roku 1913 a na 146₇₂ koncem roku 1914, tedy během dvou let bezmála o 47 bodů. Za to během dalších tří let válečných 1915 až 1917 vzrostly nemovitosti o pouhých deset bodů. Rychlejší vzestup je znamenati v letech 1918 až 1920, kdy stoupaly v indexních číslech na 386₃₁. Tento vzestup je přičísti na vrub koupí nemovitostí za vyšší ceny poválečné. V této vyšší ceně byly také nově nabyté nemovitosti bilancovány. Naproti tomu nemovitosti před válkou získané byly nadále bilancovány v nákupní ceně předválečné. Kdyby byly bývaly bilancovány podle jejich skutečné hodnoty v bilanční den, byla by musila položka »nemovitosti« stoupnouti daleko více, neboť cena nemovitostí vzrůstala, kdežto cena peněz klesala. Před válkou měla naše měna zlatou paritu; ve válce a po válce značně poklesla. To znamená, že předválečné nemovitosti jsou bilancovány v méně zlaté, později nabyté nemovitosti v méně papírové.

V našich bilancích se tedy vyskytují vedle sebe docela rozličné měny, které se v nich sečítají, jakoby byly stejně hodnotné. Je to asi zrovna takové, jako kdybychom byli před válkou v našich bilancích počítali rakouské zlaté koruny a francouzské louisдоры a součet označili jako koruny. Ale na tom ještě není dosti. Od těchto předválečných nemovitostí, které jsou vyjádřeny v bilancích ve zlatých korunách,

činí se odpisy nikoli ve měně zlaté, nýbrž ve měně papírové. K jakým to vede důsledkům, uvidíme později, až budeme pojednávat o odpisech.²⁸⁾ Že tyto poměry nepřispívají k zvýšení jasnosti a pravdivosti bilancí, je na bílé dni. Ostatně u bank nejsou důsledky tohoto směšování staré a nové měny ještě tak zlé, jako u průmyslových podniků.²⁹⁾ U bank, jichž hlavním předmětem podnikání je poskytovat peněžní úvěr, pozůstávají bilance z daleko největší části z papírových peněz. Jinak je tomu arci u průmyslových podniků. Jich majetek se skládá z va'né části z budov a strojového zařízení. Pokud byly tyto investice pořízeny před válkou, bilancují se i nadále v předválečných cenách.

Teoreticky je docela dobře možno bilancovat nemovitosti podle jich skutečné hodnoty vyjádřené v nynějších papírových korunách. Číselný rozdíl, který by vznikl přepočtením zlatých korun v koruny papírové, by ovšem nebyl žádným ziskem. Týkal by se spíše vlastního kapitálu bank. Proto právě tak, jako by se na straně aktiv číselně zvětšily nemovitosti přepočtením ze zlatých korun na koruny papírové, stejně by se musil číselně zvětšit vlastní kapitál banky na straně passiv, který je v těchto nemovitostech uložen. Číselný rozdíl by se přičetl buď k akciovému kapitálu a pak by se každá jednotlivá akcie okolkovala na vyšší částku, anebo by se účtoval k dobru rezervnímu fondu. Nejlépe by bylo utvořit z tohoto číselného rozdílu rezervní fond nový (třeba »rezervní fond pro nemovitosti«). Jednak by bylo hned na první pohled patrné, oč se číselně zvětšil vlastní kapitál banky tímto přepočtením ze zlatých korun na koruny papírové. Vedle toho však, kdyby se změnila kupní síla naší koruny, nebo bylo nutno z jakékoli jiné příčiny znovu oceňovat nemovitosti v pozdějších bilancích, bylo by daleko snazší provádět příslušné korektury na tomto zvláštním »fondu pro nemovitosti«, aniž by bylo nutno číselně měnit akciový kapitál a ostatní pravidelné fondy rezervní.

Avšak naše banky oceňují předválečné nemovitosti v hodnotě předválečné, nikoliv v hodnotě nynější. Proto je položka »nemovitosti« ve všech letech válečných i poválečných tak nepoměrně nízká. Naše banky zaráží a asi potíží ocenit správně nemovitosti v nynějších korunách. Mimo to dlužno zde upozornit na zvláštní rys v nazírání na účel bilance. Neklade se totiž tak přísný důraz na to, aby byla bilance o b j e k t i v n í m obrazem majetku podniku. Praxi postačí, když bilance na jisto postaví, jaký výtěžek podnik dává. A tu jest ovšem pro vypočtení čistého zisku zcela lhostejno, ocení-li se nemovitosti tak, jak banky dosud činí, nebo ocení-li se způsobem, který jsme shora naznačili. Proto jsou v bilancích našich bank svorně vedle sebe zlaté koruny předválečné a nynější koruny československé, aniž by byly zevně rozlišeny. Věc se zdá jinak dosti nevinnou, ale může mít přece povážlivé důsledky. To, oč jsou nemovitosti oceněny níže, tvoří totiž skrytou rezervu bank. Této rezervy může banka použít k vnitřní úhradě ztrát a ujít tak kontrole veřejnosti. To se konečně děje s jinými skrytými rezervami také a nelze v tom celkem spatřovat nic závadného. Ale nesmíme zapomenout na jeden podstatný rozdíl. Ostatní skryté rezervy vznikají buď z utajených zisků, anebo z rychlejších odpisů, než se podstata majetková skutečně znehodnotila. V obou těchto případech se uchovává část čistého zisku provozovacímu kapitálu banky. Naproti tomu skryté rezervy, lpící na předválečných nemovitostech, vznikly znehodnocením naší měny. Provozovací kapitál se jimi naprosto nezvětšil, nýbrž zůstává stejný. Použije-li

²⁸⁾ Viz str. 271 a násl.

²⁹⁾ Srov. pozn. ⁴⁸⁾ na str. 272.

se tedy takovéto skryté rezervy k internímu vyrovnání ztrát, uhražují se tu vlastně ztráty na účet provozovacího kapitálu. Provozovací kapitál se zmenšuje a interese o něm nic neví. Proto by bylo lépe, kdyby se všechny hodnoty v našich bilancích důsledně oceňovaly v jednotné koruně československé.

Však vraťme se po této bilančně politické exkursi ještě k našim číslům. Zbývá nám pouze zmínit se o poslední položce, o »ostatních aktivech«. Jako u ostatních passiv, tak i zde pozorujeme, že poměrný podíl »ostatních aktiv« na úhrnu všech aktiv byl v letech 1912—1918 s mírnými úchylkami téměř stejný. Nikdy nedosahoval ani $\frac{1}{2}\%$ úhrnu aktiv. Roku 1919 činil již u obou skupin bank necelých 2·5%, roku 1920 u všech obchodních bank pražských dokonce 3·74% a u třinácti obchodních bank 3·61% úhrnu aktiv. Nápadný vzestup ostatních aktiv v letech 1919 a 1920 lze částečně přičísti té okolnosti, že jsou do této položky zahrnuty u některých bank také zadržené hotovosti při okolkování bankovek v březnu 1919. Další příčinou jsou asi přechodné položky, které jsme počítali k »ostatním aktivům«. V té příčině odkazujeme na poznámku na stránce 242.

3. Poměr aktiv k passivům (likvidita). Kapitola o aktivech by nebyla úplná, kdybychom se ještě nezmínili o jejich poměru k passivům. Jak jsme již dříve uvedli, řadí se aktiva v bilancích podle své likvidnosti (pohotovosti), t. j. podle toho, jak snadno a v jakém pořadí časovém je lze proměnit v hotové peníze. Ale též passiva, ve kterých jsou sepsány všechny závazky bank, lze rovněž dělit podle doby splatnosti těchto závazků. Je nyní otázka, jsou-li banky tak pohotovy, aby mohly ze svých aktiv včas vyhovět závazkům uvedeným v passivech. Abychom našli odpověď na tuto otázku, budeme vzájemně srovnávat příslušné položky aktiv a passiv.

Bohužel není v účetních závěrkách našich bank ani splatnost závazků, ani realizovatelnost aktiv podrobněji vyznačena. Lépe je tomu u bank říšskoněmeckých. Podle bilančního schematu platného v říši německé uveřejňují banky své dluhy podle jejich splatnosti. Vykazují totiž v bilancích odděleně od sebe závazky splatné do 7 dnů, do 3 měsíců a v době delší tří měsíců. U říšsko-německých bank by tedy bylo daleko spíše možno zkoumat, kterými aktivy jsou hrazeny ty které závazky, a šetření to by mohlo být také podrobnější než u nás. Poněvadž nám však podrobná data scházejí, provedeme srovnání aktiv a passiv jen v nejširších obrysech, pokud jest již ze samé povahy položek patrný jejich stupeň splatnosti nebo realizovatelnosti. Za tím účelem zvolíme si několik málo skupin, do kterých rozvrstvíme aktiva podle jejich likvidnosti a passiva podle jejich splatnosti. Jsou to tyto skupiny bilančních položek:

Aktiva:

- 1) Pokladna, směnky
- 2) Cenné papíry
- 3) Dlužníci a »ostatní aktiva«
- 4) Nemovitosti

Passiva:

- I. Vklady
- II. Věřitelé, »ostatní passiva«
- III. Reservní a j. fondy
- IV. Akciový kapitál.

Z našeho schematu, jehož jsme použili v tab. I.—IV., zaujímá první skupina aktiv pokladní hotovost, vklady u jiných ústavů, směnky a devisy. Třetí skupina aktiv pozůstává z dlužníků (čítaje v to konsorciální obchody a zálohy na cenné papíry a zboží), dále zápůjčky, na jejichž základě byly vydány vlastní dlužní úpisy a »ostatní

aktiva«. První skupina passiv obsahuje vedle vkladů na knížky a poklad. poukázky též slosované dlužní úpisy vlastního vydání³⁰⁾ se splatnými kupony. Do druhé skupiny passiv jsou pojaty vedle »věřitelů« a »ostatních passiv« též v oběhu jsoucí neslosované dluhopisy vlastního vydání a dále též vázané vklady úvěrních spolků s rezervami úvěrních spolků. Z čeho se skládají ostatní skupiny, jest již patrné z jejich označení.

U aktiv počínají naše skupiny hotovostmi a směnkami a postupují dále podle stupně ubývajících likvidností až končí nemovitostmi, jež lze realizovati nejméně snadno. Skupiny passiv jsou naproti tomu seřaděny podle doby jejich splatností. Na prvním místě jsou ihned splatné závazky; pak přijdou ostatní dluhy a na posledním místě stojí vlastní jmění bank. Neboť vlastní jmění splatí se akcionářům, dojde-li k likvidaci ústavu, jen potud, pokud byly uhrazeny z aktiv ostatní závazky banky. Zůstane tedy pro uspokojení akcionářů při likvidaci jen poslední zbytek aktiv, který lze nejméně snadno zpeněžit. Proto také budeme v dalších našich úvahách pojímati vlastní jmění bank za protějšek nemovitostí a ostatních hodnot nejtíže realizovatelných. Právě tak zase budeme na opačné straně považovati pokladnu a směnky za protějšek ihned splatných pohledávek.

Přistupme nyní k otázce, ve kterých skupinách aktiv mají svoji úhradu jednotlivé skupiny passiv. Při řešení této otázky nechceme unavovati dlouhými číselnými výpočty. Byly by málo přehledny a kdo se o ně zajímá, může si je z dat našich tabulek I.—IV. poríditi sám. Zde se spíše pokusíme o názornější způsob zobrazení. K tomu cíli jsme sestrojili diagram, jenž je otištěn na str. 258. Použili jsme k němu dat o třinácti obchodních bankách pražských. Proč, uvidíme později. V tomto diagramu jsme zakreslili naše skupiny bilančních položek tak, aby se plochy aktiv a plochy passiv vzájemně kryly. Z passiv přišel jako první položka hned nad vodorovnou osu nejdříve akciový kapitál (IV.) a pak rezervní fondy (III.). Nad nimi jsou zakresleny »věřitelé«, »ostatní passiva« (II.) a na konec ihned splatné závazky (I.). Z aktiv jsme naznačili přímo u vodorovné osy nemovitosti (4); nad nimi jsou dlužníci a »ostatní aktiva« (3), pak cenné papíry (2) a nejvýše nad ostatními přišla pokladna a směnky (1). Pro aktiva jsme volili čáry plné, pro passiva čáry přerývané. Tímto způsobem jsou jednotlivé skupiny aktiv znázorněny v diagramu plochou mezi sousedícími čarami plnými. Plocha mezi sousedícími čarami přerývanými nám naproti tomu vyjadřuje jednotlivé skupiny passiv. Výminku činí akciový kapitál a nemovitosti, jež spočívajíce přímo na vodorovné ose uzavřeny jsou pouze s jedné strany čarou plnou (nemovitosti), resp. přerývanou (akc. kapitál). Úzká ploška mezi nejhořejší čarou plnou a nejhořejší čarou přerývanou nám představuje, oč aktiva převyšují passiva, čili jak veliký je čistý zisk.³¹⁾

Jak jsme již řekli, řadili jsme nad sebe aktiva podle stupně přibývajících likvidit a passiva podle jejich splatností. Všimněme si nejprve, čím jsou kryty ihned splatné

³⁰⁾ Banky totiž považují nevybranou částku ze splatných dluhopisů za vklad pro neznámého majitele a nahrazují z této částky mírný úrok (tak zv. depositální úrok).

³¹⁾ Snad není ani třeba zvláště na to upozorňovati, že tento způsob znázornění je čistě schematický. Jistá jsou v něm toliko data k 31. prosinci každého roku, která jsme zanesli na kolmice, znázorňující nám jednotlivá léta. Jaká byla výše našich skupin bilančních položek každého jednotlivého dne v roce, není v diagramu vyznačeno; vždyť to nebylo ani vyšetřováno (viz str. 231). Vypomohli jsme si tu přímkami, které spojují body, vyznačující stav té které skupiny koncem dvou sousedních let. Plocha mezi těmito dvěma čarami nám schematicky znázorňuje vývoj položek během pozorovaných let.

Znamená-li na př. úsečka AB stav pokladny a směnek koncem roku 1915 (a počátkem roku 1916), úsečka CD stav pokladny a směnek koncem roku 1916 (a počátkem roku 1917), úsečka

závazky v *passivech*. Jsou to čistý zisk, slosované papíry vlastní emise, nevyplacené kupony a vklady na knížky a pokladniční poukázky. Pohlédneme-li na diagram, vidíme, že plocha označená římskou I, jež nám představuje vklady a slosované papíry vlastní emise s nevyplacenými kupony, je zcela obsažena v ploše označené arabskou 1, která značí pokladní hotovost, uložené přebytky a směnky. Podobně také úzký proužek, který nám znamená čistý zisk, je zcela obsažen v ploše označené arabskou 1. Podle toho měly ihned splatné závazky více než postačující úhradu v okamžitě realizovatelných aktivech. Vždyť tato první skupina aktiv pozůstává od dob válečných z převážné míry z pokladní hotovosti a uložených přebytků, tedy vlastně z hotových peněz. Směnky jsou v mizivé menšině.

Další skupina II. »věřitelé a ostatní *passiva*« je z největší části kryta skupinou 3. »dlužníci a ostatní aktiva«. To je zcela normální zjev odpovídající zásadě bankovní techniky. Neboť postupně splatné závazky bank mají býti hrazeny postupně dospívajícími pohledávkami bank. Vedle toho však sloužila k úhradě věřitelů též veškerá zásoba cenných papírů a značná část pokladny. Zejména v roce 1918, kdy — jak známo — byl obrovský nadbytek hotovostí, měli věřitelé — hledíme-li k ostatním úhradám — ze všech let poměrně největší úhradu v pohotových prostředcích.

Pokud se týče rezervních a jiných fondů, vidíme z diagramu, že jsou cele uloženy v dlužnicích, tedy v aktivních obchodech bank. Totéž platí o akciovém kapitálu. I tento je z valné části investován do obchodů bank. Ale kdežto lze cizích prostředků užití jen pro krátkodobé a méně riskantní obchody aktivní, zůstávají obchody dlouhodobé a s větším risikem spojené vyhrazeny pouze pro vlastní prostředky bank³²⁾.

Z riskantnějších obchodů, které váží prostředky bank případně na delší dobu, tvoří zvláštní kategorii obchody konsorcialní, syndikátní a jiná trvalá účast. Čítali jsme je do naší skupiny »dlužníků«. Pro tento druh obchodů nehodí se svěřené prostředky. K nim dlužno použití vlastní jmění. Vlastní jmění je však investováno

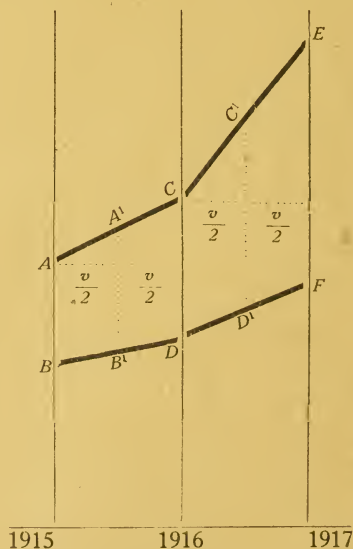
EF stav pokladny a smének koncem roku 1917, pak A^1B^1 nám značí aritmetický průměr ze stavu pokladny a smének počátkem a koncem roku 1916, C^1D^1 aritmetický průměr ze stavu pokladny a smének počátkem a koncem roku 1917.

$$\text{Plocha lichoběžníka } ABDC = \frac{AB + CD}{2} \cdot v = A^1B^1 \cdot v$$

$$\text{„ „ „ } CDFE = \frac{CD + EF}{2} \cdot v = C^1D^1 \cdot v$$

$$\text{Možno tedy psáti } A^1B^1 \cdot v : C^1D^1 \cdot v = A^1B^1 : C^1D^1.$$

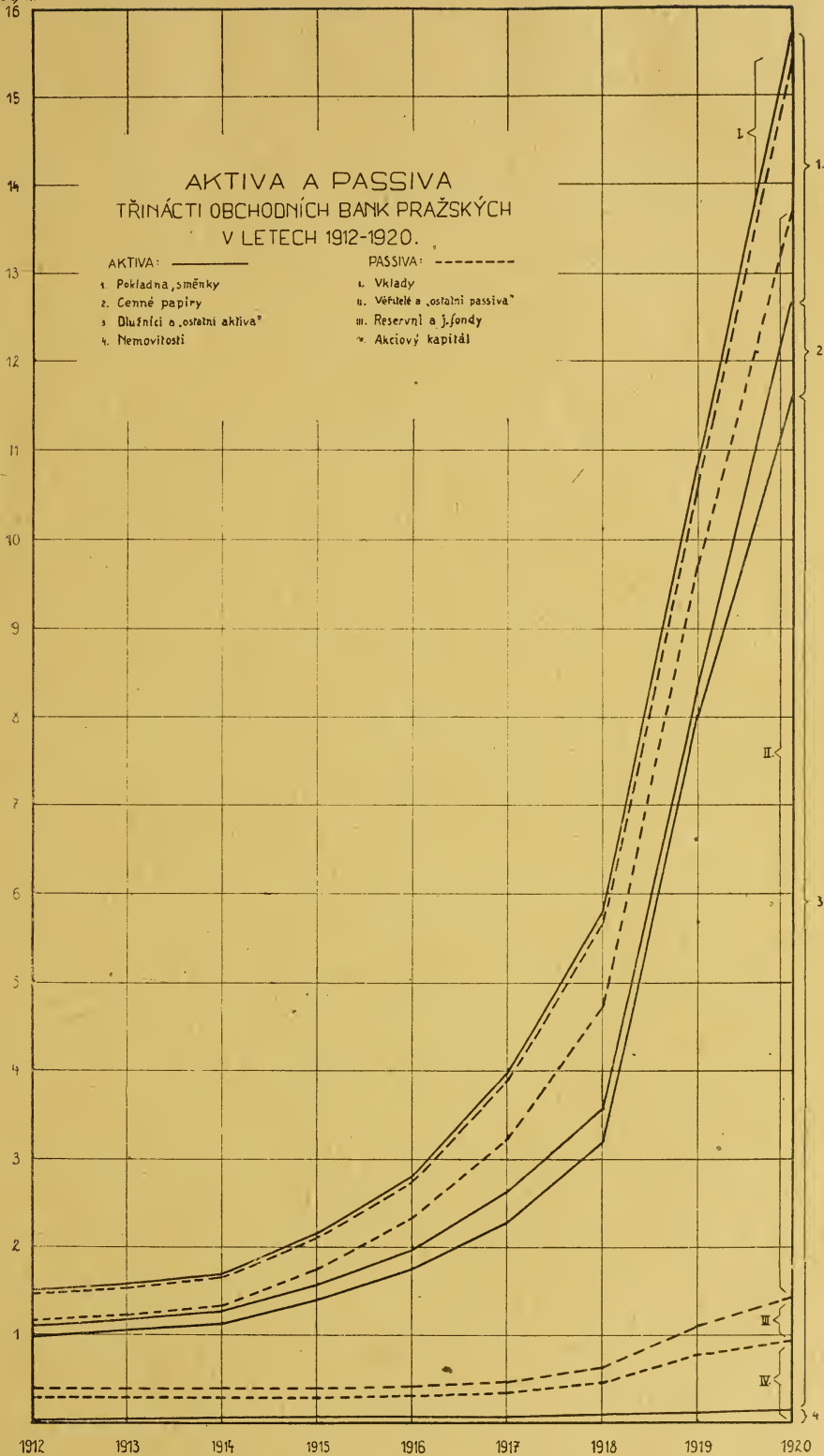
To znamená, že plochy lichoběžníků $ABDC$ a $CDFE$ se mají k sobě, jako A^1B^1 k C^1D^1 , čili jako průměrný stav pokladny a smének v roce 1916 k průměrnému stavu pokladny a smének v roce 1917 (počítáme-li tento průměrný stav jako aritmetický průměr ze stavu počátkem a koncem roku). Podobně je tomu u jiných skupin aktiv a *passiv*. Tím způsobem nám tedy plochy mezi čarami plnými a čarami přerývanými znázorňují vývoj jednotlivých skupin aktiv a *passiv*. Schematičnost tohoto diagramu spočívá v tom, že jisté jsou v něm pouze stavy na samém rozhraní pozorovaných let. Plochy pak nám zobrazují vývoj průměrného stavu položek té které skupiny, počítaného jako aritmetický průměr ze stavu počátkem a koncem každého roku.

³²⁾ Nehledíme zde k emisi vlastních dlužních úpisů. Vlastní dlužní úpisy je také čítati k prostředkům cizím a přece se jich užívá k dlouhodobým aktivním obchodům, totiž k poskytování dlouhodobých zápůjček investičních. Ale v tom není nic zvláštního. Vždyť také dlužní úpisy vlastního vydání jsou prostředky dlouhodobé, takže dlouhodobé obchody aktivní mají zde svůj protějšek v dlouhodobých obchodech *passivních*.

Miliardy Kč

Poznámka: Třináct obchodních bank pražských, jichž se tento diagram týká, je vyjmenováno v pozn. 17. na str. 236.

těž do nemovitostí, tedy rovněž do hodnot těžko realizovatelných. Z diagramu však vidíme, že je nemovitostmi vyčerpána jen nepatrná část akciového kapitálu. Ostatní zůstává volným pro běžné obchody bank. Je nyní otázka, zda vystačila zbývající část akciového kapitálu ke krytí konsorcialních obchodů, či bylo-li k nim také použito jmění rezervních fondů, nebo dokonce jmění svěřeného. Odpovědět můžeme jen pouhým dohadem. Neboť neznáme výše konsorcialní účasti bank v letech 1912—1918. Proto jsme ji také nemohli zvláště vytknouti v našich tabulkách. Teprve Státní úřad statistický vyšetřoval v letech 1919 a 1920 konsorcialní a syndikátní účast a jinou trvalou účast u bank v Čechách, na Moravě a ve Slezsku³³⁾. Podle toho činila konsorcialní a jiná účast všech akciových bank v zemích českých roku 1919 193,478.000 Kč. Akciový kapitál všech bank v zemích českých tuto částku daleko převyšoval. Rovnal se totiž 914.600.000 Kč. Vedle konsorcialních obchodů byl však akc. kapitál investován také v nemovitostech částkou 106,653.000 Kč. Odečteme-li nemovitosti, jakož i konsorcialní a j. účast (106,653.000 + 193,478.000) od akciového kapitálu (914,600.000), vidíme, že pro ostatní obchody zbývá z akciového kapitálu ještě 614,469.000 Kč, t. j. více než $\frac{2}{3}$ akciového kapitálu. A mimo to byly z vlastních prostředků ještě veškeré rezervní fondy cele použity pro běžné obchody bank.

Podobně tomu bylo roku 1920. Pro tento rok činí naše výpočty:

Nemovitosti všech akc. bank v Čechách, na Moravě a ve Slezsku:	143,501.000 Kč
Konsorc. a j. účast všech akc. bank v Čechách, na Mor. a ve Slezsku:	376,838.000 Kč
Úhrnem . . .	520,339.000 Kč
Akciový kapitál všech bank v Čechách, na Moravě a ve Slezsku:	1.329,300.000 Kč
Odečteme-li od něho hořejší součet nemovitostí a konsorc. účastí	520,339.000 Kč
vidíme, že zbývá z akc. kapitálu pro ostatní obchody bank . . .	808,961.000 Kč

Tedy rovněž v roku 1920 byla převážná část akciového kapitálu k volnému použití v běžných obchodech bank. A také veškeré rezervní fondy byly úplně k dispozici pro běžné obchody. — K těmto výpočtům jsme sice použili dat týkajících se všech akciových bank v zemích českých za r. 1919 a 1920. Ale poměry u obchodních bank pražských se neliší od celkových poměrů všech akciových bank v zemích českých. Vždyť tvoří pražské obchodní banky hlavní jich kmen³⁴⁾, určují v nich toninu a svojí převahou mají rozhodující vliv při statistických výpočtech týkajících se všech akciových bank v zemích českých. Proto můžeme tvrdit s největší určitostí, že tomu bylo u pražských obchodních bank v letech 1919 a 1920 právě tak, jako v průměru všech akciových bank v zemích českých. Pokud se pak týče let válečných, byla při tehdejší nedostatku podnikání konsorcialní účast spíše menší než v letech 1919 a 1920. Podle toho by vybývala v letech válečných poměrně ještě větší část vlastního jmění pro běžné obchody bank než v letech 1919 a 1920. — Z předešlých úvah můžeme tedy učiniti závěr: 1. že k nejméně mobilnímu uložení používaly banky výhradně vlastních prostředků; 2. že však jim vedle toho vybývala ještě značná část vlastního jmění pro ostatní obchody, tak že banky mohly používat i vlastního jmění k běžným obchodům svým.

Jsou to důležité poznatky. První z nich svědčí o pevných základech našich bank. K druhému se ještě vrátíme a použijeme ho na místě jiném. —

³³⁾ Viz Zprávy Státního úřadu statistického č. 10 z r. 1912 a č. 1 z r. 1922.

³⁴⁾ Srov. poznámku ³⁾ na str. 229.

Z obrazu, který jsme právě načrtli, jeví se nám likvidita našich bank v nejpříznivějším světle. Zopakujme si jen zběžně, co jsme viděli. Ihned splatné závazky mají svoji úhradu v nejlídvinnějších hodnotách. Tyto nejlídvinnější hodnoty jsou však tak velké, že stačí k úhradě části věřitelů. Ostatní věřitelé bank mají svůj přirozený protějšek v dlužnících. V nemovitostech a jiných nejméně likvidních hodnotách není uloženo jmění svěřené, nýbrž výhradně jmění vlastní.

Tento příznivý stav likvidity vrhá poněkud jiné světlo na otázku zhoršujícího se poměru vlastního jmění k jmění svěřenému. Neboť je-li svěřené jmění uloženo likvidně, nebude nutno sáhnouti k jeho úhradě na jmění vlastní. Může tedy býti vlastní jmění v poměru k jmění svěřenému nižší. — Leč přílišná likvidnost bank za doby válečné měla v sobě cosi nezdravého. Působily ji ohromné hotovosti a uložené přebytky, pro něž nebylo při poklesu obchodů vhodného umístění. A tu lze naopak očekávat, že se vzrůstem obchodů bank bude opět klesati pohotovost jich prostředků. Potom bude ovšem nutno zase vážně se obíratí úpravou poměru vlastních a cizích prostředků.

Slibili jsme, že řekneme, proč byla volena pro náš diagram data třinácti obchodních bank a nikoli data všech obchodních bank pražských. Nuže věc je jasná. Tímto diagramem jsme si chtěli postaviti jasně před oči intensitu oné síly, která působila na vzrůst čísel aktiv a passiv. Již v dřívějších kapitolách jsme se snažili vyložit u každé jednotlivé položky příčinu její změny. Ale příčiny tam uvedené by byly daleko nestačily, aby se tak důkladně zvýšily cifry bilancí. Působila tu ještě síla jiná a tou byla — inflace.

Je přirozeno, že klesající hodnota peněz, ať si již její příčina byla jakákoliv, musila se v první řadě projevit u ústavů, jež s penězi a peněžními pohledávkami operují. Čáry stoupají v diagramu postupem let válečných rapidně vzhůru, nejrychleji však v letech 1919 a 1920.

Kdybychom byli vzali za základ k našemu diagramu data všech obchodních bank pražských a přihlíželi tak k bankám později založeným, byly by nám čáry stoupaly ještě více. Tu by však byly stoupaly mimo jiné též vlivem přibývajících ústavů nových. Tím, že jsme při našem diagramu přihlíželi jen k bankám, jež po všechna pozorovaná léta obchodovaly, vyloučili jsme z našeho pozorování rušivý element nově přibývajících ústavů a můžeme si učiniti jasnou představu o vlivu inflace na rozvahy bank.

Z diagramu je patrné, že od let předválečných do konce roku 1920 stoupl úhrn aktiv a úhrn passiv okrouhle desetkrát. Je ovšem těžko určit, jak se asi naše koruna znehodnotila proti době předválečné. Ale kdybychom měli za to, že její hodnota klesla do konce r. 1920 nejméně desetkrát, pak vidíme, že banky sotva uhájily své provozovací prostředky na výši, která by odpovídala jich realní hodnotě předválečné³⁵⁾. Jestliže však hodnota naší koruny klesla více než desetkrát, pak nutně

³⁵⁾ Tento obraz se podstatně nezmění, i když vezmeme zřetel k pravděpodobné výši skrytých rezerv, lpících na nemovitostech. Roku 1914 mělo třináct obchodních bank pražských nemovitosti v bilanční hodnotě 51,153 tis. K. Mějme za to, že banky všechny tyto nemovitosti podržely až do konce r. 1920 a že jejich cena stoupla v opačném poměru k znehodnocení měny, tedy desetkrát. Dále předpokládejme, že jsou tyto předválečné nemovitosti v bilancích r. 1920 počítány svojí hodnotou z r. 1914, tedy 51,153 tis. Kč. Připočteme-li tedy k tomu ještě devítinásobnou jejich hodnotu, t. j. 460 mil. 377 tis. Kč v aktivech a zvýšíme-li o stejnou částku vlastní jmění (reservní fondy) v passivech, pak činí bilanční úhrn r. 1920 16,147,479,000 Kč, kdežto bez těchto skrytých rezerv činil 15,687,102 tis. Kč. Po připočtení těchto skrytých rezerv by nám v diagramu stoupaly nejvrchnější čáry aktiv a passiv k roku 1920 jen o 6.5 mm. Indexní číslo bilančního úhrnu 16,147,479,000 Kč (se započtením skrytých rezerv nemovitostí) vypočtené pro základ roku 1912 by pak činilo 1060.63, kdežto indexní číslo pro bilanční úhrn 15,687,102,000 Kč počítaný bez těchto skrytých rezerv je jen o něco málo nižší, totiž 1030.39.

dospíváme k závěru, že přes všechny nadmuté cifry bilancí hospodářská kapacita bank nejen nestoupá, nýbrž naopak poklesla.³⁶⁾ Tento pokles není pro banky tak tragický, jak by se na první pohled zdálo. Banky mají ve své moci vynahraditi si pokles hospodářské kapacity lepší organizací a intensivnějším využitím oněch zmenšených prostředků, jimiž vládnou.

4. Výtěžky. Dokončili jsme statistické šetření o aktivech a passivech našich bank v letech 1912—1920. V něm jsme zkoumali hospodářský stav bank. Vedle toho jsme se pokoušeli vyšetřiti, jakým změnám podléhal rozsah bankovních obchodů během pozorovaných let. Činili jsme to tím způsobem, že jsme v bilancích k sobě přirovnávali vzestup, nebo pokles jednotlivých položek.

Již v úvodních poznámkách jsme se však zmínili, za jakých podmínek by si bylo možno učiniti představu o rozsahu bankovních obchodů též z účtu ztráty a zisku. Tento účet obsahuje výtěžky z obchodů aktivních a náklady obchodů passivních seřaděny ve skupinách a to podle jich výsledku za celý bilanční rok. Číselná výše těchto skupin závisí jednak na rozsahu obchodů během roku, jednak na jiných okolnostech, zejména obchodních podmínkách, znehodnocení měny atd. Jestliže bychom tedy znali tyto ostatní okolnosti, na nichž závisí výše nákladů a výtěžků, mohli bychom ze změn jednotlivých položek účtu zisku a ztráty souditi na změnu rozsahu těch kterých obchodů.

Ale v praxi není dosud věc tak jednoduchá, jak bychom si přáli. Nehledě k tomu, že je velmi těžko určití míru znehodnocení měny, na němž číselný výsledek v účtu ztráty a zisku také závisí, my neznáme ani přesně obchodních podmínek, jimiž se banky během pozorovaných let řídily. Banky se o nich zmiňují ve svých výročních zprávách jen zcela povšechně, považující jinak směrnice týkající se obchodních podmínek za obchodní tajemství. Ale i samotná čísla v účtech ztráty a zisku, pokud je banky sdělují, nejsou do té míry přesna a vzájemně srovnatelná, aby umožnila v každém směru naprosto bezpečný úsudek. Banky postupují ve svém účtování podle různých zásad, takže pod týmž úhrnným označením se u různých bank vyskytují různé skupiny nákladů nebo výtěžků. Mimo to banky někdy kompensují ztráty a výtěžky a uveřejňují ve výročních zprávách jen saldo. Zejména se to děje s úroky, kde se odečítají úroky debetní od kreditních a ve výroční zprávě se objeví jen kreditní saldo. Totéž platí o účtu konsorciálním a obchodu s cennými papíry. Konečně některé zisky se v účtu ztráty a zisku neobjeví vůbec. Bývají to zisky povahy zcela mimořádné, jako byla-li mimo očekávání přece splacena pohledávka, kterou banka již dříve odepsala jako nedobytnou. Takovýchto zisků se užívá k interní úhradě ztrát z obchodování, aniž by se to veřejnosti sdělovalo, anebo činí tyto zisky součást skrytých rezerv k vnitřní úhradě budoucích možných ztrát.

Vůbec je patrné, že banky daleko více než aktiva a passiva se snaží ve výročních zprávách mlhou zastříti účet ztráty a zisku. Stav aktiv a passiv mohou totiž banky snáze upravit k danému okamžiku různými obchodními jednáními se spřáteleným ústavem, takže stav uveřejněný ve výroční zprávě odpovídá objektivnímu stavu aktiv a passiv, jaký byl onoho momentu, k němuž se bilance sestavuje. Naproti tomu účet ztráty a zisku nelze tak snadno tímto způsobem skreslit. Kdyby

³⁶⁾ Bankovní úřad min. financí kupoval dne 31. prosince 1920 zlatou desetikorunu podle středního kursu švýcarského franku, jaký byl toho dne na pražské burse, a podle parity 10 zlatých rak. korun = 10.501 švýcarských franků za 142.81 Kč. V Čechách činilo lednové indexní číslo r. 1921 skupiny I. (potravin, palivo, petrolej, mýdlo) 1.645, skupiny II. (látky, obuv, klobouky) 2.767.

Tab. V. Výtěžky všech*) obchodních bank pražských 1912—1920.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
		14 bank	14 bank	15 bank	15 bank	15 bank	14 bank	14 bank	14 bank	19 bank
		v t i s í c í c h K								
1	Převod zisku	3,443	2,213	2,742	1,577	1,793	1,905	2,481	3,588	5,036
2	Úroky**)	76,562	74,393	72,628	65,540	64,298	92,121	68,542	242,967	740,416
3	Zisk: a) z cenných papírů, valut a mincí	600	447	285	339	6,518	6,775	4,721	35,329	76,637
4	b) z účasti konsorciál., syn- dikát. a j.	2,210	2,039	1,663	2,209	624	4,965	—	2,397	20,150
5	Ostatní zisky (čítaje v to režijní příjmy a příspěvky)	20,144	20,689	16,158	18,169	17,516	19,787	41,587	63,285	172,548
6	Ztráta	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Úhrn	102,959	99,781	93,476	87,834	90,749	125,553	117,331	347,566	1.014,787
v p r o c e n t e c h										
1	Převod zisku	3.34	2.22	2.94	1.80	1.98	1.52	2.11	1.03	0.50
2	Úroky**)	74.36	74.56	77.69	74.62	70.85	73.37	58.42	69.91	72.97
3	Zisk: a) z cenných papírů, valut a mincí	0.58	0.45	0.31	0.39	7.18	5.40	4.02	10.16	7.55
4	b) z účasti konsorciál., syn- dikát a j.	2.15	2.04	1.78	2.51	0.69	3.95	—	0.69	1.98
5	Ostatní zisky (čítaje v to režijní příjmy a příspěvky)	19.57	20.73	17.28	20.68	19.30	15.76	35.45	18.21	17.00
6	Ztráta	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Úhrn	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tab. VI. Výtěžky třinácti*) obchodních bank pražských v letech 1912—1920.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
		v t i s í c í c h K								
	Úhrn výtěžků***)	84,257	79,528	73,748	75,377	90,405	125,101	116,649	346,187	965,519
z t o h o v p r o c e n t e c h										
1	Převod zisku	3.86	2.53	3.30	1.85	1.98	1.52	2.12	1.03	0.52
2	Úroky**)	76.99	77.44	83.44	80.17	70.90	73.46	58.47	69.94	73.62
3	Zisk: a) z cenných papírů, valut a mincí	0.58	0.56	0.39	0.45	7.21	5.38	4.05	10.21	7.15
4	b) z účasti konsorciál, syn- dikát a j.	2.62	2.56	2.21	2.81	0.69	3.97	—	0.69	2.00
5	Ostatní zisky (čítaje v to režijní příjmy a příspěvky)	15.95	16.90	12.30	14.72	19.23	15.67	35.36	18.13	16.71
6	Ztráta	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Úhrn	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
v i n d e x n í c h č í s l e c h										
1	Převod zisku	100.00	61.83	74.65	42.76	55.03	58.44	76.13	110.06	154.44
2	Úroky**)	100.00	94.94	94.86	93.16	98.80	141.67	105.14	373.25	1,095.68
3	Zisk: a) z cenných papírů, valut a mincí	100.00	90.85	57.93	68.90	1,324.58	1,367.89	959.55	7,180.69	14,032.52
4	b) z účasti konsorciál, syn- dikát a j.	100.00	92.26	73.71	95.97	28.24	224.66	—	108.46	874.98
5	Ostatní zisky (čítaje v to režijní příjmy a příspěvky)	100.00	100.06	67.55	82.61	129.38	145.95	307.03	467.13	1,201.08
6	Ztráta	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Úhrn	100.00	94.39	87.53	89.46	107.30	148.48	138.44	410.87	1,145.92

*) Viz pozn. 17) a 18) na str. 236 a 237. — **) T. j. úroky ze zápůjček, na jejich základě byly vydány vlastní dílčí dluhopisy, úroky z eskontu směnec, z cenných papírů, z běžných účtů, ze zápůjček na zástavy movité a j. — ***) Viz pozn. 20a) na str. 240.

však byl uveřejněn v té přesnosti a podrobnosti, jak z obchodních knih vyplývá, poskytl by přímo ideálně jasný obraz obchodní činnosti bank. To však není bankám žádoucí v přední řadě z důvodů konkurenčních, někdy snad také proto, aby si zachovaly důvěru klientely.

Pokud se týče látky námi zpracované, dlužno připomenouti, že jsme se ze všech sil snažili těmto nedostatkům čelit. Leckde jsme pátrali po složení položek v bilancích uveřejněných a zařadili jsme čísla v tabulkách tam, kam podle našeho schematu patřila. Zřejmé kompensace nepřicházejí v letech 1919 a 1920 vůbec. Také leta 1916 a 1917 jsou celkem od kompensací očištěna. Za to v ostatních pozorovaných letech, kdy jsme již pracovali na základě dat, uveřejněných jednak v Rakouské statistice, jednak v publikaci čs. ministerstva financí, nepodařilo se nám tuto závadu naveskrz odstraniti. U malého zlomku bank kompensace zůstaly přece. Obzvlášť je to patrno v roku 1918, kdy dokonce dvě velké banky uveřejnily ve výroční zprávě jen úrokové saldo. Nebýtí těchto kompensací, byla by položka »úroky« jak v ziscích, tak ve ztrátách dopadla v letech 1912—1915 a v roku 1918 výše, než jak my ji udáváme. V důsledku toho byl by také úhrn zisku a úhrn ztrát vyšší, než v tabulkách V.—VIII. je uveden. Na tuto okolnost dlužno při posuzování našich čísel s obzvláštním důrazem upozorniti.

Těmito kompensacemi se stala data za rok 1918 pro naše srovnávání s lety ostatními téměř nepotřebna. Použijeme z nich jen ta čísla, která řečenou závadou nejméně trpěla, jako čistý zisk, náklady věcné a osobní atd. Dat za ostatní léta 1912—1915 sice upotřebíme, ovšem s výhradou, že jsou některá z nich ve skutečnosti spíše vyšší, než jak z našich tabulek se jeví. Zejména to platí o úrocích a úhrnu zisku a ztrát. To zdá se nám tím spíše možným, jelikož ve dvojicích let 1912—1913 a 1914—1915 to byly tytéž ústavy, které svoje bilance stejným způsobem komolily, takže srovnatelnost těchto po sobě jdoucích let tolik netrpěla, jako srovnatelnost roku 1918 s lety ostatními.³⁷⁾

Přistupme nyní k jednotlivým položkám výtěžků. Je to především převod zisku. Na mírně kolísajících číslech převodu zisku, jak jsou uvedena v tab. V. a VI., nelze pozorovati žádný zvláštní vývoj. Banky totiž leckde nechávají úmyslně značnější část zisku nerozdělenou a převádějí ji na nový účet, aby získaly větší volnou rezervu pro své obchody. U nás tuto tendenci pozorovati nelze. Ani mírné zvýšení převodu zisku roku 1920 se nezdá tomu nasvědčovat. Převod zisku zůstává u našich bank stále tím, čím podle svého pojmu vlastně jest, totiž poslední zlomek čistého zisku, který zbude, když se rozdělí čistý zisk mezi ostatní účely z důvodu pohodlnějšího vyúčtování v číslech pokud možno zaokrouhlených.

Přicházíme dále k ziskovým úrokům. Jsou to úroky z běžných účtů a ze zápůjček na různé zástavy, z eskontu směnek, z cenných papírů a ze zápůjček, na jejichž základě vydány bankovní dlužní úpisy. Z čísel uvedených v našich tabulkách V. a VI. můžeme pozorovati, jak v letech 1913—1915 se zisky úrokové vůči hledě tenčí. To souvisí s vývojem celé tehdejší situace. Rok 1912 byl posledním letem

³⁷⁾ Aktivní a pasivní úroky kompensovaly ve výročních účtech:

Roku 1912 a 1913: Jedna banka s akc. kap. 65 mil. K, dvě banky s akc. kap. 4 mil. K a jedna banka s akc. kap. 3 mil. K.

Roku 1913 a 1914: Tři posléze uvedené banky, kdežto banka s akc. kap. 65 mil. K v těchto letech své úroky aktivní a pasivní ve výroč. zprávě rozvedla.

Roku 1918 uveřejnily pouhé saldo úroků všechny čtyři banky, jako v letech 1912 a 1913 a mimo to ještě jedna velkobanka s akc. kap. 120 mil. K.

hospodářského a politického klidu. Po neúrodě r. 1911 následkem sucha a po uvolnění politického napětí, které se datovalo od bosenské anexe 1908, byl rok 1912 ve znamení naděje a rozmachu. Průmysl a obchod byly dobře zaměstnány. Válečný konflikt Itálie s Tureckem o Tripolis nám celkem nevalil. Naopak vzbuzoval naději, že bojkot italského zboží v Turecku bude na prospěch našemu vývozu na východ. Leč v posledních měsících 1912 rozhostil se nad Evropou mračný stín války balkánské, která během roku 1913 spolu s nebezpečím dalších zápletek tlumila obchod a podrývala úvěr. Obavy před temnou budoucností vybízely k zvýšené zdrženlivosti. Účinek toho je patrný ve zmenšeném výtěžku úrokovém r. 1913. Následujícího roku 1914 nastal krátký oddech. Ale pak přišla mocná rána vypuknutí války světové. Obchod uvázl, moratorium vyhlášeno, styk s částí ciziny úplně znemožněn, zneklidnění naplnilo veškeren svět. Je přirozeno, že výnos úrokový musil za takových okolností znovu klesati. Tento pokles pokračoval v roku 1915, až konečně byl vyvážen vzrůstající inflací. V dalších letech výtěžky úrokové zase stoupají, zejména v letech 1919 a 1920.

Bohužel nemůžeme podati bližší specifikaci ziskových úroků za léta 1912—18. Material je příliš neúplný a nespolehlivý, takže se nelze z něho dopracovati přesných čísel. Pokud však můžeme z jednotlivých výročních zpráv aspoň odhadem zjistiti, stály v čele ziskových úroků během předválečných let úroky z běžných účtů a na různé zástavy, pak následovaly hned úroky z eskontu směnek; ostatní poměrně malá část připadala na úroky z cenných papírů a na úroky ze zápůjček, na jichž základě vydány bankovní dlužní úpisy. Během let válečných podržely první místo úroky z běžných účtů a na různé zástavy. Tyto úroky daleko převládají nad ostatními ziskovými úroky. Ostatní zisky úrokové jsou za války v patrné menšině, při čemž ještě počínaje rokem 1916 musí úroky z eskontu směnečného postoupiti svoje pořadí úrokům z cenných papírů a ocitají se v pořadí za nimi na místě třetím.

Teprve material za léta 1919 a 1920 je do té míry spolehlivý, že připouští přihlídnouti k podrobnostem, jež nám podává následující sestavení:

Ziskové úroky v letech 1919 a 1920

a) u všech obchodních bank pražských

	v tisících Kč		v %	
	1919	1920	1919	1920
1. ze zápůjček, na jichž základě vydány vlastní dílčí dlužní úpisy	3,088	6,067	1 ²⁷	9 ⁸²
2. z eskontu směnek	8,350	69,359	3 ⁴⁴	9 ³⁷
3. z cenných papírů	7,324	42,479	3 ⁰¹	5 ⁷⁴
4. z běžných účtů, ze zápůjček na různé zástavy a j.	224,205	622,511	92 ²⁸	84 ⁰⁷
Ziskové úroky úhrnem	242,967	740,416	100⁰⁰	100⁰⁰

b) u třinácti obchodních bank pražských

	v tisících Kč		v %		v index. číslech	
	1919	1920	1919	1920	1919	1920
1. ze zápůjček, na jichž základě vydány vlastní dílčí dluž. úpisy	3,088	6,067	1 ²⁸	0 ⁸⁵	100 ⁰⁰	196 ⁴⁷
2. z eskontu směnek	7,774	69,073	3 ²¹	9 ⁷²	100 ⁰⁰	888 ⁵¹
3. z cenných papírů	7,284	42,079	3 ⁰¹	5 ⁹²	100 ⁰⁰	577 ⁶⁹

	1919	1920	1919	1920	1919	1920
4. z běžných účtů, ze zápůjček na různé zástavy a j.	223,978	593,537	92 ⁵⁰	83 ⁵¹	100 ⁰⁰	265 ⁰⁰
Ziskové úroky úhrnem	242,124	710,756	100⁰⁰	100⁰⁰	100⁰⁰	293⁵⁵

Z tohoto přehledu vidíme potěšitelný vzrůst poměrného podílu úroků z eskontu směnek na úhrnu všech ziskových úroků. Též v indexních číslech stouply úroky z eskontu směnek daleko více, než ostatní úroky ziskové. Není pochyby, že výsledky roku 1921 nám ukáží další pokrok v tomto směru.

Přistupme nyní k ziskům z cenných papírů, valůta mincí³⁸⁾ a zkoumejme, v jakém jsou poměru k ziskům úrokovým. Zisky z cenných papírů plynou bankám z kursových rozdílů, z odměn za nákup a prodej cenných papírů, z provisí za jich zapůjčení atd. Naše čísla, jak je v tabulkách uvádíme, jsou výslednicí nejrozmanitějších zaúčtování o výtěžcích a ztrátách na cenných papírech. Proto nám podávají obraz jen zastřený o tom, jaké absolutní výše dosáhly tyto zisky během určitého roku. Za to jich můžeme použití aspoň k relativnímu srovnání³⁹⁾ vývoje během celé řady pozorovaných let. Přihlédneme-li na tab. V. a VI., pozorujeme, že od roku 1916 — tedy od polovice let válečných — poměrný podíl zisků z cenných papírů atd. na úhrnu všech výtěžků je daleko vyšší, než v letech předešlých. Opačně je tomu se zisky úrokovými, které v letech 1912—1915 činily poměrně větší kvotu všech zisků, než v letech 1916—1920. Jaká byla asi příčina tohoto přesunu?

V letech válečných pěstovaly banky z obchodů úvěrních hlavně lombard cenných papírů a válečných půjček; vedle toho poskytovaly zálohy státu, ústřednám a jiným veřejnoprávním svazům. Podobné druhy zápůjček činily také velkou část bankovních úvěrů v letech poválečných. Tyto úvěry však — zejména pokud se týče úvěru státu a j. veřejnoprávním svazům — nebyly nikdy tak výnosné, jako úvěrní spojení s obchodem a průmyslem, zejména před válkou tak obvyklý eskont směnek, v němž se peníze rychleji obracejí a tím se docílí většího výnosu. Při tom však režie bank neobyčejně stoupala, jak se tím budeme ještě v příští kapitole podrobněji zabývat. K úhradě rostoucích nákladů bylo třeba vydatnějších příjmů a tyto se bankám mimo jiné naskytly ve zvýšeném zájmu obecnstva o cenné papíry atd. Je to také jedna z chorob, kterými banky následkem války trpěly. Aby si vynahrady nedostačující výtěžek úrokový plynoucí z obchodů úvěrních, obracely banky svůj zřetel k obchodům jiným. Srovnáme-li však rok 1920 s rokem předešlým, můžeme i zde znamenati zřejmý obrat k lepšímu. Doufáme, že nám výsledky roku 1921 ukáží též v tomto směru další potěšitelný vývoj.

Zbývá nám ještě zisk z účasti konsorcialní, syndikátní a j. účasti, jakož i položka »ostatní zisky«, do které pojaty různé režijní příjmy, výtěžky obchodu se zbožím a j. Avšak čísla týkající se těchto položek jsou příliš rozptýlena a málo spolehliva, takže jakýkoliv úsudek znemožňují. Proto od jich rozboru upouštíme.

³⁸⁾ Připomínáme ještě jedenkrátě výslovně, že jsme čerpali data o ziscích z cenných papírů atd. dílem z Rakouské statistiky a publikace čs. min. financí zkontrolované podle účet. závěrek, dále z vyplněných dotazníků (zejm. za léta 1916, 1917 a 1919) a z výročních zpráv (za r. 1920). Jsou tedy naše data správná jen potud, pokud byly zisky bank na cenných papírech atd. v těchto pramenech řádně vykázány.

³⁹⁾ Viz v úvodních poznámkách závěr kapitoly o kritice pramenů na str. 234.

Za to chceme ještě k závěru obrátiti svůj zřetel k úhrnu všech výtěžků. Půjde nám o to, zjistiti, jaký byl v jednotlivých letech poměr hrubých výtěžků k veškerým provozovacím prostředkům, čili jak produktivně byly provozovací prostředky bank v jednotlivých letech uloženy. Do přesných výpočtů se tu ovšem pouštět nemůžeme. K nim bychom potřebovali znáti především skutečný úhrn všech výtěžků, nezastřený různými kompensacemi, skrytými zisky atd. Vedle toho bychom musili míti možnost zjistiti, jaký byl stav provozovacích prostředků každého jednotlivého dne v roce. Z toho bychom vypočetli průměrný stav provozovacích prostředků v každém jednotlivém roku a k němu bychom pak přirovnávali celkový hrubý výtěžek toho kterého roku.

Pokud se kompensací týče, vyložili jsme již, že můžeme našich čísel — s výminkou roku 1918 — bezzávadně použít, přes to že jsou kompensacemi poněkud skreslena. Musíme si však býti vědomi, k t e r ý m s m ě r e m jsou tímto skreslením odchýlena. Rovněž ke skrytým výtěžkům nemusíme přihlížeti. Poměr skrytých výtěžků k ostatním výtěžkům se totiž během pozorovaných let asi mnoho neměnil. Byly-li však skryté výtěžky ve všech letech asi relativně stejné, odchýlila se jimi naše absolutní čísla, která nám vyjadřují úhrn výtěžků, od objektivně pravdivého stavu úhrnu výtěžků ve všech letech 1912—1920 as o relativně stejnou chybu. Avšak nám na absolutní výši všech výtěžků nezáleží. My vyjádříme jak hrubé výtěžky, tak veškerý provozovací kapitál číslly relativními (indexními) a tato relativní čísla budeme k sobě přirovnávat. Proto nás podle toho, co bylo řečeno v závěru kapitoly o kritice pramenů (viz str.234.), skryté výtěžky v našem šetření nebudou valně rušiti.

Vedle toho chceme se zde skutečnému stavu hrubých výtěžků, jaký byl docílen z obchodování v každém jednotlivém roce, přiblížiti aspoň potud, že nevezme-me pro naše srovnání za základ úhrn výtěžků, jak uveden je v tab. VI., poněvadž tam je do něho čítán také převod zisku z roku předešlého. Abychom docílili stav hrubých výtěžků za t e n k t e r ý o b c h o d n í r o k, musíme tedy od úhrnu hrubých výtěžků vykázaného v tab. VI. odečísti převod zisku z roku předešlého (viz tab. VI., položka 1.). Učiníme-li tak, obdržíme pro třináct obchodních bank pražských tato čísla:

Hrubé výtěžky třinácti obchodních bank pražských (bez převodu zisku z roku předešlého):

	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
v milionech K	81 ^{·01}	77 ^{·52}	71 ^{·32}	73 ^{·99}	88 ^{·62}	123 ^{·20}	114 ^{·17}	342 ^{·61}	960 ^{·56}
v index. číslech	100 ^{·00}	95 ^{·89}	88 ^{·04}	91 ^{·34}	109 ^{·39}	152 ^{·09}	140 ^{·95}	422 ^{·94}	1.185 ^{·71}

Konečně bychom měli — přesně vzato — přirovnávati hrubé výtěžky docílené během každého roku nikoli se stavem provozovacích prostředků k o n c e m roku, nýbrž k p r ů m ě r n ě m u stavu provozovacích prostředků za celý rok. Neboť hrubé výtěžky nejsou zajisté výsledkem hospodaření onoho stavu prostředků, který byl k o n c e m roku, nýbrž který byl k a ž d ě h o j e d n o t l i v ě h o d n e v roce. Takovýto průměrný stav provozovacích prostředků ovšem zjistiti nemůžeme a proto se spokojíme jich stavem z konce roku. Nepřesnosti z toho vznikající jsme si sice plně vědomi. Poněvadž však jejím vlivem se nám naše čísla odchylují ve všech pozorovaných letech od objektivně pravdivých čísel as o relativně stejnou chybu, můžeme se s ní rovněž smířiti a to tím spíše, že nám běží nikoliv o přesná čísla, nýbrž o vystižení pouhé tendence.

Přirovnáme-li tedy podle řečeného indexní čísla veškerých provozovacích prostředků (rozvahového úhrnu) jednotlivých let k indexnímu číslům hrubých výtěžků (t. j. úhrnu všech výtěžků), obdržíme u třinácti obchodních bank pražských tento přehled:

Veškeré provozovací prostředky a hrubé výtěžky třinácti obchodních bank pražských v indexních číslech:

Veškeré provozovací prostředky (rozvahový úhrn)

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
100 ⁰⁰	103 ⁵²	110 ⁰⁸	138 ⁶⁷	180 ⁵⁵	256 ⁹²	378 ⁰⁹	708 ⁸⁰	1.030 ³⁹

Hrubé výtěžky (úhrn všech výtěžků)

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
100 ⁰⁰	95 ⁶⁹	88 ⁰⁴	91 ³⁴	109 ³⁹	152 ⁰⁹	140 ⁹⁵	422 ⁹⁴	1.185 ⁷¹

Kdyby provozovací prostředky poskytovaly ve všech pozorovaných letech poměrně stejný hrubý výtěžek, pak by hrubé výtěžky musily stejnoměrně vzrůstat s provozovacími prostředky a indexní čísla hrubých výtěžků by byla v každém jednotlivém roku přibližně stejná s indexním číslem provozovacích prostředků. Z hořejšího přehledu však vidíme, že tomu tak není. Hrubý výtěžek v letech 1913—1919 pokulhával za rozvahovým úhrnem; to znamená, že prostředky bank nebyly v letech 1913—1919 poměrně tak výnosně uloženy, jako v roce 1912. Nehledíme-li k roku 1918, jeví se to nejsilněji v roce 1919. Teprve roku 1920 stoupl podle našich výsledků hrubý výtěžek v přirovnání k roku 1912 více, než provozovací prostředky. Ne sice značně, ale přece. Nicméně nesmíme při tom zapomenouti na následující závažnou okolnost, na kterou již dříve bylo důrazně upozorněno. Základ, pro nějž vypočtena indexní čísla hrubých výtěžků, t. j. hrubý výtěžek za rok 1912, je z části výsledkem kompensací zisků a ztrát u některých bank. Nebýti těchto kompensací, byl by tento základ ve skutečnosti vyšší. Kdybychom byli mohli roku 1912 vzít za základ výtěžky veskrze nekompensované, bylo by indexní číslo roku 1920 (a též let 1916, 1917 a 1919) dopadlo nižší, než jak jsme ho vypočetli. Naproti tomu kdyby byly předválečné nemovitosti v bilancích roku 1920 oceněny podle jejich skutečné nynější hodnoty a nikoli hluboko pod touto hodnotou bylo by indexní číslo rozvahového úhrnu v roce 1920 vyšší, než jak je nahoře uvedeno. V poznámce³⁵⁾ na straně 259 jsme uvedli, že by takto opravené indexní číslo činilo asi 1060⁶³. Povážíme-li současně, že by indexní číslo hrubých zisků vypočtené pro nekompensovaný vyšší základ roku 1912 bylo nižší, vidíme, že by se vlastně obě indexní čísla, totiž indexní číslo hrubých výtěžků roku 1920 a indexní číslo provozovacích prostředků roku 1920, k sobě přiblížila. To znamená, že prostředky bank nepřinášely sice roku 1920 značně vyššího výtěžku v poměru k roku 1912, ale že se přece poměr hrubých výtěžků k veškerým provozovacím prostředkům v roce 1920 již pohyboval kol analogického poměru z roku 1912.⁴⁰⁾

Měli jsme dosud za to, že banky utajily ve všech pozorovaných letech poměrně stejnou část výtěžků nenechávající ji procházeti účtem ztráty a zisku v závěreč-

⁴⁰⁾ Rovněž v letech 1916, 1917 a 1919, kdy byla indexní čísla právě tak, jako roku 1920, vypočtena z nekompensovaných výtěžků a kdy se již také počínaly nemovitosti v bilancích podceňovati, byl by vlivem těchto okolností, jako roku 1920, rozdíl mezi indexním číslem provozovacích prostředků a indexním číslem hrubých zisků ještě větší, než vyplývá z hořejšího přehledu. Tím by vynikla ještě ostřeji menší produktivita prostředků bank v letech 1916, 1917 a 1919, než jak z našeho přehledu je viděti.

ných účtech. Může se však namítnouti, žetomu tak nebylo a že léta válečná i poválečná přinesla s sebou mocnější pohnutky k tomu, aby banky poměrně větší část výtěžků ukryly, než v letech předešlých. Tak zejména sluší poukázati na nejisté poměry a mlhavé vyhlídky do budoucna, které snad odůvodňovaly větší strádání docílených zisků pro všechny možné případy. Také zde mohlo jíti o to, zastříti číselně obrovské výtěžky před veřejností, která si vždy neuvědomovala, že ta vzedmutá čísla jsou z valné části optickým klamem působeným inflací. — Nutno přiznati, že byl-li poměr skrytých výtěžků k ostatním výtěžkům během let 1912—1920 značně rozdílný, pak výsledky našeho šetření se tím mění. Ale tomu lze věřiti jen s dosti značnou zdrženlivostí. Skryté výtěžky, právě tak, jako skryté rezervy, nemohou růsti do nekonečna. Je tu mez, která se překročiti nedá. A tuto mez určuje státní dohled, kontrola veřejnosti a v neposlední řadě vlastní personál. Také bilanční schema ministerstva financí, podle něhož jsou sestaveny účetní závěrky za rok 1920, zatajování výtěžků a rezerv jistě spíše brzdí, než podporuje. Vůbec se zdá, že jsou postupem let pro banky v tomto směru poměry spíše horší, než příznivější. A proto nebudou asi daleka pravdy hořejší čísla o hrubých výtěžcích bank a s nimi též důsledek o méně produktivním uložení prostředků bank v letech 1913 až 1919 v poměru k roku 1912. —

5. Náklady. Probravše právě výtěžky bank, budeme nyní zkoumati, jakými náklady jsou tyto výtěžky vykoupěny. Mezi náklady sluší uvést na prvním místě ztrátové úroky, které nám vyjadřují, jakých nákladů bylo třeba, aby si banky opatřily cizí kapitály, potřebné k provozování obchodů. Jsou to úroky ze vkladů, z běžných účtů a úroky z dílčích dlužních úpisů vlastního vydání. Mimo to k nim čítáme úroky z reeskontu a jinaké úroky ztrátové.

O tom, jak máme hodnotiti čísla v našich tabulkách, kterými jsou vyjádřeny ztrátové úroky, jsme se již z dostatek zmínili. Zejména jsme v předešlé kapitole upozornili na to, že v letech 1912—1915 a v roku 1918 bylo ztrátových úroků u některých bank⁴¹⁾ použito ke kompensacím s úroky ziskovými. Z důvodů, které jsme již na uvedeném místě sdělili, budeme též u ztrátových úroků přihlížeti k létům 1912—1915, nikoli však k roku 1918, jenž je kompensacemi tou měrou skreslen, že je nemožno srovnávat ho s lety ostatními.

Z čísel, jež nám poskytuje tab. VIII., pozorujeme u třinácti obchodních bank pražských vzestup úroků ztrátových počínaje rokem 1916, který vrcholí v roku 1920. Toho roku dosáhly ztrátové úroky třináctinásobné výše z roku 1912. Tento vzestup souvisí se stoupáním svěřených prostředků, z nichž bylo účtovat ztrátové úroky. Jinak není na něm nic zvláštního. Za to je pozoruhodno, že v letech 1913 až 1915 jsou ztrátové úroky veskrze nižší, než roku 1912, ač stavy vkladů a věřitelů koncem let 1913—1915 znamenají vzestup proti stavu vkladů a věřitelů z r. 1912.⁴²⁾ Je to v přední řadě důsledkem té okolnosti, že jsou svěřené prostředky uvedeny v bilancích jen dle stavu z určitého jediného okamžiku, t. j. 31. prosince toho kterého roku, kdežto ztrátové úroky se účtují z oněch stavů svěřených prostředků, jaké byly každého jednotlivého dne během celého roku. A tu se může vyskytnouti, že stav svěřených prostředků byl koncem roku vyšší, nebo nižší, než byl během celého ostatního roku. — Vedle toho zde také působila ta okolnost, že v jednotlivých letech pla-

⁴¹⁾ Viz poznámku 37 na str. 262.

⁴²⁾ Srovnej tab. I. a II.

tila různá sazba úroková, na níž konec konců také závisí úhrnná summa ztrátových úroků. — V jednotlivostech byl obraz tento:

Během roku 1912 banky oplývaly množstvím vkladů, z nichž ovšem bylo platiti dosti značné úroky. Koncem roku se počaly vklady tenčiti nedůvěrou vzbuzenou válečnými přízraky. Roku 1913 pokračovalo vybírání vkladů. Panoval naprostý nedostatek peněz, takže i venkovské ústavy vybíraly své přebytky, uložené u bank. Teprve v listopadu 1913 nastal vkladový příliv, pocházející z venkova. Poněvadž však celkový stav svěřených prostředků byl během roku 1913 nižší, než roku 1912, byla též celková summa ztrátových úroků toho roku nižší, než roku předešlého, přes to, že úroková sazba roku 1913 byla vyšší než roku 1912.⁴³⁾ — Listopadové vklady z roku tak nenormálního, jakým byl rok 1913, neměly asi valné stálosti, takže se počátkem roku 1914 z nemalé části rozprchly. Mimo to poklesla roku 1914 opět úroková sazba a sice pod hladinu roku 1912, což mělo jistě vliv na úhrn ztrátových úroků. Konečně nastal následkem vypuknutí světové války v červenci a srpnu 1914 dosud nebývalý další odliv vkladů, jenž se stupňoval zejména mobilisací, takže bylo mezi obecnstvem u pokladen se tisíci množstvím těch, kteří měli svůj domov záhy opustiti. Nízká úroková sazba v první polovici roku a neobyčejný pokles svěřených prostředků v druhé polovici roku způsobil také zde, že bylo r. 1914 úhrnem vyplaceno méně ztrátových úroků, než roku 1912 přes to, že úroková míra v druhé polovici roku opět stoupla a také úbytek vkladů se koncem roku 1914 zase vyrovnal novým přílivem peněz, jenž je v podzimních měsících po žních zcela obvyklý. — Roku 1915 úroková míra opět klesla as na výši z r. 1912. Vklady a věřitelé toho roku sice stoupily, ale za to při zmenšeném oběhu směnek značně klesl reeskont, což mělo rozhodující vliv na úhrn ztrátových úroků, jenž opět zůstal pod hladinou roku 1912. — Vedle všech těchto uvedených okolností dlužno konečně upozorniti na to, že se v letech 1913—1915 účastnil na zmenšení ztrátových úroků také pozoruhodný pokles oběhu dílčích dlužních úpisů vlastního vydání, jak jsme viděli v tabulce I. a II.

Vedle kapitálů, jež opatřují si banky za náklady úrokové, vyžaduje obchodní činnost bank též osobních výkonů a věcného zařízení. Banky musí míti dostatečný personál, místnosti, obchodní zařízení atd. a je nyní otázka, jakým směrem se vyvíjely tyto náklady na personál a věcná zařízení.

Tabulka VIII. ukazuje, jak náklady osobní během pozorovaných let stoupaly. Jediné v roku 1915 poněkud klesly proti roku předešlému. Příčinou jest asi úbytek úřednictva a zřízenectva následkem služby vojenské. Nejprudší vzestup měly osobní náklady v době popřevratové, zejména roku 1920, kdy stoupily na výši více než devatenáctinásobnou z roku 1912. — Pokud se věcných nákladů týče, pozorujeme

⁴³⁾ Jak známo, vykonává za normálních dob eskontní sazba cedulové banky rozhodující vliv na úrokové sazby z jiných obchodních jednání. Neznáme-li tedy přesně sazby, kterou se řídilo zúročení cizích kapitálů u bank uložených, učiníme si o ní aspoň přibližnou představu, uvedeme-li oficiální úrokovou sazbu cedulové banky z eskontu směnek. Tato oficiální sazba měla v letech námi pozorovaných následující vývoj: Roku 1912 panovala oficiální sazba Rakousko-Uherské banky 5% až do konce října 1912. Pak stoupala postupně na 5½% až 6%. Roku 1913 převládala oficiální sazba 6%, jež se udržela do konce listopadu 1913. V prosinci 1913 byla oficiální sazba 5½%. Následujícího roku 1914 byla dokonce snížena až na 4%, což trvalo do vyhlášení mobilisace. Pak se přechodně vymrštila až na 8%, se které výše zase klesla na 5½%. Sazba 5½% trvala až do dubna 1915; zbytek roku 1915 platila oficiální sazba 5%. Tato sazba trvala přes celou válku a převzata byla naším Bankovním úřadem min. financí, jenž se jí držel až do 11. května 1920. Pak stoupla na 6%, aby 16. srpna 1921 byla snížena na 5½%, kterážto sazba platí až dosud. — Ovšem postupem let válečných i v letech poválečných pohybovala se úroková sazba ze vkladů a z běžných účtů zcela nezávisle na oficiální sazbě, jsouc daleko nižší, než tato. Úroková sazba ze vkladů klesla namnoze velmi hluboko, až na 1%, ba i pod toto procento. —

Tab. VII. Ztráty všech*) obchodních bank pražských v letech 1912—1920.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912 14 bank	1913 14 bank	1914 15 bank	1915 15 bank	1916 14 bank	1917 14 bank	1918 14 bank	1919 14 bank	1920 19 bank
v tisících K										
1	Úroky passivní**)	47,564	42,456	44,291	35,248	34,062	48,920	13,035	113,562	452,987
2	Náklady: a) osobní	11,959	13,233	13,559	13,951	12,767	16,923	51,359	79,338	225,047
3	b) věcné	6,693	6,344	6,185	6,040	7,442	12,269		28,934	82,881
4	Daně a poplatky	7,018	7,607	8,511	7,032	7,842	11,360	15,171	30,487	47,750
5	Odpisy na nemovit. a inventáři	791	660	339	486	484	634	841	1,449	3,958
6	Odpisy na pohledávkách pochybných a nedobyty. a ostat. odpisy	195	248	1,692	605	1,104	686	1,001	12,903	6,352
7	Ostatní ztráty	—	—	—	—	—	—	—	8,163	29,049
8	Zisk	28,739	29,233	18,899	24,472	27,048	34,761	35,924	72,730	166,763
	Úhrn	102,959	99,781	93,476	87,834	90,749	125,553	117,331	347,566	1,014,787
z toho v procentech										
1	Úroky passivní**)	46·20	42·55	47·38	40·13	37·54	38·96	11·11	32·67	44·64
2	Náklady: a) osobní	11·62	13·26	14·50	15·88	14·07	13·48	43·77	22·83	22·18
3	b) věcné	6·50	6·36	6·62	6·88	8·20	9·76		8·32	8·17
4	Daně a poplatky	6·82	7·62	9·11	8·01	8·64	9·05	12·93	8·77	4·71
5	Odpisy na nemovit. a inventáři	0·77	0·66	0·36	0·55	0·53	0·51	0·72	0·42	0·39
6	Odpisy na pohledávkách pochybných a nedobyty. a ostat. odpisy	0·19	0·25	1·81	0·69	1·22	0·55	0·85	3·71	0·62
7	Ostatní ztráty	—	—	—	—	—	—	—	2·35	2·86
8	Zisk	27·90	29·30	20·22	27·86	29·80	27·69	30·62	20·93	16·43
	Úhrn	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Tab. VIII. Ztráty třinácti*) obchodních bank pražských v letech 1912—1920.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
v tisících K										
	Úhrn ztrát**)	84,257	79,528	73,748	75,377	90,405	125,101	116,649	346,187	965,519
z toho v procentech										
1	Úroky passivní**)	39·65	34·03	39·66	36·94	37·57	39·02	11·05	32·73	44·99
2	Náklady: a) osobní	12·97	15·21	16·55	15·76	14·07	13·48	43·87	22·83	22·30
3	b) věcné	7·17	7·09	7·35	8·00	8·21	9·77		8·33	8·00
4	Daně a poplatky	7·54	8·71	10·58	8·46	8·64	9·03	12·93	8·77	4·70
5	Odpisy na nemovitostech a inventáři	0·94	0·83	0·46	0·64	0·53	0·51	0·71	0·41	0·41
6	Odpisy na pohledávkách pochybných a nedobytných a ostatní odpisy	0·23	0·31	2·28	0·80	1·22	0·55	0·86	3·73	0·63
7	Ostatní ztráty	—	—	—	—	—	—	—	2·36	2·90
8	Zisk	31·50	33·82	23·12	29·40	29·76	27·64	30·58	20·84	16·07
	Úhrn	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
v indexních číslech										
1	Úroky passivní**)	100·0	81·01	87·55	83·35	101·69	146·14	38·59	339·19	1,300·54
2	Náklady: a) osobní	100·0	110·65	111·64	108·67	116·33	154·26	301·58	723·00	1,969·30
3	b) věcné	100·0	93·44	89·76	99·87	122·89	202·48		477·86	1,278·62
4	Daně a poplatky	100·0	108·98	122·78	100·33	122·83	177·74	237·37	477·74	713·44
5	Odpisy na nemovitostech a inventáři	100·0	83·44	42·60	61·19	60·56	79·77	104·05	179·77	496·08
6	Odpisy na pohledávkách pochybných a nedobytných a ostatní odpisy	100·0	127·18	864·62	308·72	566·15	351·79	513·33	6,616·92	3,136·41
7	Ostatní ztráty	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Zisk	100·0	101·33	64·25	83·55	101·39	130·29	134·40	271·82	584·75
	Úhrn	100·0	94·39	87·53	89·46	107·30	148·48	138·44	410·87	1,145·92

*) Viz pozn. 17) a 18) na str. 236 a 237. — **) T. j. úroky z dílčích dluhů, úpisů vlast. vydání, úroky z vkladů na knížky, poklad. poukázky z běžných účtů reeskontu a j. — ***) Viz pozn. na str. 240.

především, že jsou v letech 1913—1915 u třinácti obchodních bank pražských nižší, než roku 1912. Je to důsledkem úspor, o něž některé banky v těchto letech usilovaly. V dalších letech však věcné náklady rovněž vzrůstají. Jako u nákladů osobních, lze též u nich pozorovati zrychlené tempo v jich vzestupu v době popřevratové, obzvláště v roce 1920. Celkem však nenarostly měrou tak mohutnou, jako náklady osobní, jsouce roku 1920 ne zcela třináctkrát tak vysoké, jako roku 1912. Celkem lze říci, že ve vzestupu nákladů věcných vidíme odraz všeobecného zdražení čili poklesu kupní síly peněz. Vzrůst nákladů osobních je mimo to výsledkem stále se stupňujících nároků mzdových.

O vzrůstu nákladů osobních učiníme si také představu z té okolnosti, že roku 1912 ztrávily osobní náklady u všech obchodních bank pražských z hrubých výtěžků (čítaje v to převod zisku z roku předešlého) celkem 11₆₂ %, roku 1920 však plných 22₁₈ %, roku 1919 pak dokonce 22₈₃ % hrubého výtěžku. U třinácti obchodních bank pražských pohltily osobní náklady z hrubých výtěžků: 12₉₇ % v roce 1912, 22₈₃ % roku 1919 a 22₃₀ % roku 1920. Tato skutečnost se ještě sesiluje tím, že roku 1912 jsme vypočetli hořejší procenta z hrubého výtěžku sníženého kompensacemi, kdežto roku 1919 a 1920 jsme je získali z hrubých výtěžků kompensacemi nesnížených. — V daleko mírnějších mezích, než jsme viděli u nákladů osobních, se udržoval vzestup poměrného podílu nákladů věcných na hrubých výtěžcích, jak o tom svědčí naše čísla v tab. VII. a VIII.⁴⁴⁾

Vedle úrokové odměny za vypůjčený kapitál cizí a vedle nákladů osobních i věcných činí také stát a veřejné korporace nárok na část výtěžků bank z titulů daní a dávek. Indexní čísla v naší tab. VIII. ukazují, že daně a poplatky v pozorovaných letech ustavičně vzrůstaly. Jediné roku 1915 zůstaly daně a poplatky pod hladinou roku předešlého. To souvisí asi s tím, že roku 1914, jenž byl vzat za základ pro zdanění roku 1915, měly banky malé výtěžky, ba roku 1914 dosáhly jejich hrubé výtěžky i čistý zisk — jak ještě později uvidíme — nejnižšího bodu ze všech pozorovaných let. Snad také berní aparát nepracoval tak přesně v roce 1915, jenž první uplynul cele za trvání světové války. — Od roku 1916 však postupuje ustavičný vzestup daní a poplatků, takže roku 1920 dosažena více než sedminásobná výše daní a poplatků z roku 1912. Vy-

⁴⁴⁾ Tab. VII. a VIII. nám ukazují, kolik procent veškerých ztrát (čítaje v to čistý zisk i s převodem zisku z roku předešlého) činily v každém z pozorovaných let jednotlivé druhy nákladů. Poněvadž však strana ztrát (čítaje v to čistý zisk i s převodem zisku) se rovná straně výtěžků (čítaje v to převod zisku), praví nám současně tyto tabulky, kolik procent činily jednotlivé druhy nákladů z hrubých výtěžků (čítaje v to převod zisku). — Vyjádříme-li jednotlivé druhy nákladů v procentech hrubých výtěžků bez převodu zisku z roku předešlého (viz str. 265), obdržíme čísla, málo se lišící od čísel v tab. VII. a VIII. Rozpětí mezi procentem předválečným (1912) a poválečným (1919, 1920) se ovšem poněkud snižuje, poněvadž v letech předválečných zaujímaly převody zisku poměrně větší podíl výtěžků, než v letech poválečných (viz tab. V. a VI.). Pro srovnání chceme zde takto vypočítaná procenta uvést i aspoň pokud se týče nákladů osobních a věcných v letech 1912, 1919 a 1920.

Náklady osobní v % hrubých výtěžků bez převodu zisku u všech obchod. bank praž.:	1912—12 ₀₂ %, 1919—23 ₀₆ %, 1920—22 ₂₉ %
Náklady osobní v % hrubých výtěžků bez převodu zisku u 13 obchod. bank. praž.:	1912—13 ₅₀ %, 1919—23 ₀₇ %, 1920—22 ₃₁ %
Náklady věcné v % hrubých výtěžků bez převodu zisku u všech obchod. bank praž.:	1912—6 ₇₃ %, 1919—8 ₄₁ %, 1920—8 ₂₁ %
Náklady věcné v % hrubých výtěžků bez převodu zisku u 13 obchod. bank. praž.:	1912—7 ₄₅ %, 1919—8 ₄₂ %, 1920—8 ₀₁ %

Příhlédneme-li k těmto číslům, vidíme, že odchylky mezi nimi a čísly v tab. VII. a VIII. jsou pro vyjádření celkové tendence téměř bezvýznamny, obzvláště budeme-li navzájem srovnávati, jaký byl u jednotlivých druhů nákladů rozdíl v jich procentuelním podílu na hrubých výtěžcích před válkou a po válce.

sledek ten je málo uspokojivý pro stát a veřejné korporace, jichž režie stoupla jistě aspoň v poměru k znehodnocení měny, tedy nejméně desetkrát; ale současně je též málo příjemný pro banky, jichž čisté zisky — jak se o tom přesvědčíme — se nezvýšily tou měrou, jako daně a poplatky.

Další ztrátovou položkou jsou odpisy na nemovitostech a inventáři. Dříve, než se pustíme do rozboru této položky, dlužno připomenouti, že ne všechny banky vykazovaly během pozorovaných let odpisy na nemovitostech a inventáři v účtu ztráty a zisku. Vedle ústavu Zentralbank der deutschen Sparkassen byly to v letech 1912—1917 tři tytéž banky, u nichž tato položka chybí v závěrečných účtech, jsouc skryta v položkách jiných. Roku 1918 k nim přistoupila ještě jedna další banka. Roku 1919 jsou to pouze banky dvě a konečně roku 1920 jen banka jediná, jež tyto odpisy v účtě ztráty a zisku zvláště neuvedly (nehledíme-li ovšem k bankám nově založeným, které teprve roku 1920 ponejprv bilancovaly). Podle toho můžeme sice navzájem srovnávat data z let 1912—1917, poněvadž se týkají v těchto letech stejného počtu týchž bank, kdežto srovnávání dat z celé souvislé řady let 1912—1920 trpí právě tím, že ústavy, jichž se tato data týkají, nejsou ve všech letech tytéž.

Přistoupíme-li s touto výhradou k rozboru položky odpisů na nemovitostech a inventáři, pozorujeme především z čísel naší tabulky VII. a VIII., že v letech 1913—1917 byly odpisy na nemovitostech a inventáři nižší, než roku 1912. Zejména to platí o roku 1914, kdy banky odepsaly z nemovitostí a inventáře částku nedosahující ani polovice oné částky, která byla odepsána roku 1912. Při tom však stav nemovitostí podle bilancí příslušných bank nejen neklesal, nýbrž naopak mírně stoupal.

Pokud se inventáře týče, sluší na to upozorniti, že se inventář neodpisuje naveskrz po částkách rozdělených na celou řadu let podle určitého klíče, jako je tomu u nemovitostí. Předměty inventáře se leckdy účtují celé k tíži jediného roku, a sice roku onoho, kdy byly pořízeny. Podle toho by bylo lze částečně vysvětliti menší odpisy v letech 1913—1917 zdrženlivostí bank v pořizování nového inventáře. Mimo to se též vtírá domněnka, že nižší míra odpisů asi byla z části diktována ohledem na čistý zisk, jenž obzvláště v letech 1914 a 1915 neměl býti odpisy ještě více stlačen, než se již stalo méně příznivým obchodním výsledkem. To zejména pochopíme, až v dalších výkladech seznáme vývoj, jakým se bral čistý zisk bank. —

Teprve roku 1918 poskočily odpisy nad hladinu roku 1912 a stupňují se v dalších letech tak, že činí roku 1920 u třinácti obchodních bank pražských v indexních číslech 496₀₈. Tato číslice zdá se býti dosti vysokou, ale je to jen pouhý klam. Vzestup odpisů roku 1919 a 1920 je jistě v převážné míře následkem nových investic za vyšší ceny poválečné, kdy banky zakládaly další filiálky, rozšiřovaly obchodní místnosti atd. Předválečných budov a inventáře se tento vzestup asi vůbec netýká.

Tvrdíme-li, že vzestup odpisů tak, jak nám jej znázorňuje index 496₀₈, jest jen zdánlivě dosti vysoký, nehledíme zde ani k tomu, že index 496₀₈ jsme získali z dat dvanacti ústavů, jež vykazovaly odpisy v účtu ztráty a zisku, kdežto základní číslo 100 bylo roku 1912 vypočteno pouze z dat ústavů desíti, takže index 496₀₈ musil vypadnouti poměrně k tomuto základu o něco vyšší, než kdybychom ho byli také roku 1920 vypočetli pro týchž deset ústavů. Ale výše odpisů v letech poválečných je také nepoměrně nízká vzhledem ke skutečné hodnotě předválečných budov a inventáře, vyjádřené v poválečné měně znehodnocené. Tato věc zasluhuje bližšího vysvětlení, které zde chceme ještě podati.

Dovodili jsme na jiném místě,⁴⁵⁾ že nemovitosti, které měly banky již před válkou, jsou v poválečných účetních závěrkách bilancovány stále v nízkých číslech podle své předválečné hodnoty. Tato čísla jsou označena v aktivech stejně s ostatními položkami jako koruny československé. Ve skutečnosti to však nejsou naše papírové koruny československé, nýbrž předválečné koruny zlaté. Měly by se tedy od těchto nemovitostí dít odpisy také ve zlatých korunách, anebo v onom přiměřeně větším množství korun československých, které by odpovídalo menší hodnotě československé koruny vůči předválečné koruně zlaté. Kdyby se byly řídily odpisy touto zásadou, byly by musily dopadnout daleko vyšší. Z našich poměrně nízkých čísel však soudíme, že se od předválečných nemovitostí odpisuje nadále pouze obvyklé procento z oné částky, která jest udána v bilancích jako hodnota nemovitostí. Ale hodnota předválečných nemovitostí je v korunách československých daleko vyšší, než jak je ve výročních účtech uvedena. Proto také jsou poválečné odpisy nepoměrně malé. Číselně si ovšem zůstávají skoro stejné, pohybující se kol obvyklých 2%, ale reálně jsou daleko nižší, než před válkou.

Zdálo by se na první pohled, že otázka odpisů na nemovitostech je vlastně protismyslná. Vždyť renta pozemková stoupá a nemovitosti jsou v bilancích tak jako tak hluboko podceněny, tak že na tom málo záleží, jsou-li další odpisy větší, nebo menší. Ale dlužno upozorniti, že oč jsou poválečné odpisy menší než předválečné, o to se naopak číselně zvětšuje čistý zisk. A tak ona část prostředků bank, která by jim měla zůstatí uchována v náhradu za odpisované nemovitosti, u ní k á ze jmění bank v podobě rozdělovaného čistého zisku (pokud se ovšem zase do něho částečně nevrací jako příděl rezervním fondům z čistého zisku).⁴⁶⁾ Důsledek toho je, že kdyby na příklad byla některá banka v budoucnosti nucena opatřiti si na místě starého bankovního stavení budovu novou ve stejném rozsahu a jakosti, jakou měla budova dřívější, tu předpokládajíc, že ceny neklesnou na předválečnou hladinu, nebude mít banka k tomu z dostatek prostředků odpisy nastrádaných, nýbrž bude musit použití prostředků jiných, po případě bude nucena rozmnožiti akciový kapitál.⁴⁷⁾ Tím dospíváme k závěru, že neodpovídají-li nynější odpisy na budovách budoucím nákladům reprodukčním, pak ztenčuje se ve stejné míře, v jaké je snad nesouhlas mezi nynějšími odpisy a budoucími náklady reprodukčními, vlastní jmění bank ve formě zdánlivých zisků, jež unikají z jejich jmění.⁴⁸⁾

Vedle odpisů na nemovitostech a inventáři vykazují banky též odpisy na pohledávkách pohybných a nedobytných. Z důvodů na snadě jsoucích nelze však spoléhati, že by všechny odpisy sem spadající byly ve výročních účtech pod touto položkou řádně uvedeny. Proto od dalšího jejího rozboru upouštíme. Pokázali bychom jen zcela zhruba na to, že v letech popřevratových, obzvláště r. 1919,

⁴⁵⁾ Viz str. 252 a násl.

⁴⁶⁾ Pokud jsme mohli zjistiti, provádí jedna pražská obchodní banka odpisy na svém bankovním paláci tím způsobem, že přiděluje z čistého zisku značnou částku »zvláštnímu rezervnímu fondu domu čp. 791/II. v Praze«. U ní je tedy o řádné odpisy bankovní budovy postaráno. — Jestliže také ostatní banky zvyšují své příděly rezervním fondům, činí tak snad rovněž aspoň z části v přesvědčení, že nutno přizpůsobiti odpisy na budovách nynějším poměrům měnovým. Ale veřejnost zde nemůže posouditi, zda se vůbec tímto způsobem jaké odpisy dějí a jsou-li postačující. Proto by bylo správnější utvořiti zvláštní rezervní fond nemovitostí, který by se účtoval odděleně od ostatních fondů rezervních. — Ovšem nevíme, nevadila-li by tomu berní praxe.

⁴⁷⁾ O vlivu emise mladých akcií na akcie staré viz str. 283 uprostřed.

⁴⁸⁾ Ve větší míře, než u bank, mohou se jevití asi tyto důsledky zmenšených odpisů na nemovitostech a inventáři u průmyslových podniků, jichž provozovací prostředky pozůstávají hlavně ze jmění investičního. (Viz str. 253 nahoře. — Srov. Prion: Die Finanzierung und Bilanz wirtschaftlicher Betriebe.)

tyto odpisy neobyčejně stouply. Z toho lze viděti snahu vypořádati se rychle se všemi dubiosy, jež bankám přinesla doba válečná a změněné poměry popřevratové. Zejména si banky jistě pospíšily s odepisováním válečných půjček, pokud je vůbec ještě ve své zásobě měly.

Poslední položka ztrátová — »o s t a t n í z t r á t y« — vyskytuje se teprve roku 1919 a 1920. Pozůstává z dotací ve prospěch starobního a pensijního pojištění úřednictva a zřízenectva banky, aby se umožnilo utvořit samostatný pensijní ústav náhradní. Vedle toho jsou do ní pojaty milionové dary ve prospěch dobročinných a vše-užitečných účelů. Jinak neposkytuje tato položka nic zajímavého. Jen ještě dlužno podotknouti, že banky v dřívějších letech neuveřejňovaly podobných věnování v účtech ztráty a zisku z v l á š t ě, nýbrž — jak ve výročních zprávách připomínají — zahrnovaly je mezi ostatní náklady osobní a věcné. —

6. Čistý zisk a jeho rozdělení. V předešlé kapitole jsme vyčerpali všechny ztrátové položky. Přikročme nyní k otázce, jaký byl číselný rozdíl mezi veškerými výtěžky (viz kapitolu 4.) a veškerými náklady. U pražských obchodních bank byly výtěžky ve všech pozorovaných letech větší než náklady. Rozdíl mezi výtěžky a náklady je čistým ziskem bank. Poněvadž však obě strany účtu zisku a ztrát se mají sobě rovnati, klade se čistý zisk, aby byla docílena rovnováha (bilance), na stranu m e n š í, t. j. mezi ztráty. Podle této zvyklosti uvedli jsme také my čistý zisk na posledním místě za všemi nákladovými položkami.

Čistý zisk, jak vyjádřen je v našich tabulkách VII. a VIII., pozůstává jednak z převodu zisku z roku předešlého (viz tab. V. a VI., položka 1.), jednak z onoho čistého výtěžku, jehož banky docílily z obchodování z a b ě ž n ý r o k. Chceme-li tedy poznati soukromohospodářský výsledek obchodní činnosti bank za ten který rok, musíme převod zisku od našich čísel v tab. VII. a VIII. odečísti. Učiníme-li tak, obdržíme tyto výsledky:

Čistý zisk (bez převodu zisku z roku předešlého) v milionech K

u všech obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
25 ^{·30}	27 ^{·02}	16 ^{·16}	22 ^{·90}	25 ^{·25}	32 ^{·86}	33 ^{·44}	69 ^{·14}	161 ^{·73}

u třinácti obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
23 ^{·29}	24 ^{·88}	14 ^{·62}	20 ^{·77}	25 ^{·12}	32 ^{·68}	33 ^{·19}	68 ^{·56}	150 ^{·17}

Čistý zisk bez převodu z roku předešlého jest rentou akciových podniků bankovních, která jim plyne z obchodování za běžný rok. Jakožto takový je v přední řadě určen k tomu, aby byl vyloučen ze jmění podniku a věnován byl spotřebě nebo jinému volnému použití osob oprávněných. Je nyní otázka, jaká část hrubých výtěžků zůstala v každém jednotlivém roce náklady nedotčena a tvořila tedy onu rentu, která má ze soukromohospodářského hlediska plynouti z obchodní činnosti bankovního podniku. Na tuto otázku obdržíme odpověď, když vypočítáme, kolik procent činil čistý zisk (bez převodu zisku) z hrubých výtěžků (rovněž bez převodu zisku) za běžný rok. V následujícím přehledu uvedeme tento procentuelní podíl čistého zisku na hrubých výtěžcích.

Čistý zisk (bez převodu zisku) v procentech hrubých výtěžků (bez převodu zisku)

u všech obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
25 ^{·41}	27 ^{·69}	17 ^{·81}	26 ^{·54}	28 ^{·39}	26 ^{·57}	29 ^{·12}	20 ^{·10}	16 ^{·02}

u třinácti obchodních bank pražských

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
28 ^{·75}	32 ^{·10}	20 ^{·50}	28 ^{·07}	28 ^{·36}	26 ^{·53}	29 ^{·07}	20 ^{·01}	15 ^{·63}

Řada hořejších čísel není dosti hladkou, takže je rozbor její nemálo stížen. Přes to však můžeme upozorniti na tyto zajímavosti:

Především vidíme, že u všech obchodních bank pražských jsou procenta v letech 1912—1915 nižší, než u třinácti obchodních bank. Tento zjev je přičísti na vrub ústavu Zentralbank der deutschen Sparkassen, jenž pracoval se značnými prostředky cizími. Tato banka, kterou jsme do roku 1915 počítali mezi všechny obchodní banky pražské,⁴⁹⁾ měla vedle vkladů a věřitelů též veliký oběh dlužních úpisů vlastního vydání. Ze všech těchto cizích prostředků bylo ovšem platiti velikou částku na úrocích ztrátových. Proto vybýval v letech 1912—1915 u všech obchodních bank pražských z hrubých výtěžků poměrně menší čistý zisk, než u třinácti obchodních bank pražských.

Dále pozorujeme, že nejmenší procento čistého zisku spadá z let předpřevratových do roku 1914. Příčina je v tom, že roku 1914 se hrubé výtěžky následkem známých okolností ve druhé polovici roku valně snížily, takže dosáhly toho roku nejnižšího bodu, kdežto náklady nebylo lze přiměřeně k tomu stlačit.

Konečně srovnáme-li leta popřevratová s lety předešlými, seznáme, že z hrubých výtěžků vybývá v letech 1919 a 1920 poměrně menší čistý zisk k rozdělení, než v letech válečných a předválečných. Zejména to platí o roku 1920, kdy u všech obchodních bank pražských zůstalo z hrubých výtěžků pouhých 16^{·02} % čistého zisku, u třinácti obchodních bank pražských dokonce jen 15^{·63} %. Důvod sluší hledati v tom, že v letech 1919 a 1920 náklady stoupaly tempem, jemuž nemohly výtěžky stačiti. Byly to zvláště náklady osobní a věcné a úroky z cizích kapitálů, jež pohlcovaly hrubé výtěžky v míře čím dále tím větší. — Při tom vidíme, že poměr čistého zisku k hrubým výtěžkům jest v roce 1920 u všech obchodních bank pražských přece poněkud příznivější, než u třinácti obchodních bank. To lze vysvětliti tím, že mezi všechny obchodní banky pražské jsou počítány také ústavy nově založené s malým kapitálem cizím a tudíž také s menšími úroky ztrátovými, takže úhrnné náklady (čítaje v to ztrátové úroky) byly u všech obchodních bank pražských roku 1920 poměrně menší než u třinácti obchodních bank. —

Abychom lépe osvětlili vývoj čistého zisku, vyjádřeme si jeho pohyb indexními čísly. V tabulce VIII. uvedená indexní čísla týkají se čistého zisku třinácti obchodních bank pražských, čítaje v to převod zisku z roku předešlého. Zde sdělíme ještě indexní čísla čistého zisku těchto bank, docíleného z obchodování za běžný rok bez převodu zisku z roku předešlého. Tím si učiníme obraz o tom, jaký vývoj prodělal hospodářský výtěžek bank z jejich činnosti za ten který určitý rok.

⁴⁹⁾ Viz str. 230 nahoře.

Čistý zisk (bez převodu zisku z roku předešlého) třinácti obchodních bank pražských v indexních číslech:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
100 ₀₀	106 ₈₄	62 ₇₉	89 ₁₉	107 ₈₆	140 ₃₂	142 ₅₃	294 ₄₀	644 ₈₂

Z uvedených čísel vidíme, jak malý byl čistý zisk v roce 1914, kdy válka vypukla, jak v letech válečných poněkud stoupal a jak se po převratu roku 1919 jeho vzestup urychlil až se roku 1920 vyšvihl na 644₈₂. Toto číslo zdá se býti dosti vysoké. UVědomíme-li si však, oč byla tou dobou naše koruna znehodnocena⁵⁰⁾ proti koruně předválečné, seznáme, že čistý zisk zůstal hluboko pod reální hodnotou z let předválečných.

Podívejme se nyní, jak bylo tímto čistým ziskem naloženo. O tom nás poučují tabulky IX. a X. Srovnáme-li úhrn rozděleného zisku v tabulkách IX. a X. s čistým ziskem, vykázaným v tab. VII. a VIII., vidíme, že bylo r. 1914 rozděleno o 2,238.000 korun více, než činil toho roku úhrnný čistý zisk. Příčina spočívá v tom, že roku 1914 dvě banky doplnily čistý zisk částkou 2,238.000 K z rezervních fondů a z toho pak věnovaly celkem 1,600.000 K na odpis ztrát.⁵¹⁾ V ostatních letech se shoduje úhrn rozdělené částky s čistým ziskem, vykázaným v tab. VI. a VIII.

Čistý zisk jest určen v přední řadě k tomu, aby připadl akcionářům jako odměna za to, že dali své prostředky k dispozici bankovním obchodům, a dále za to, že vzali na se risiko bankovního podniku.⁵²⁾ Proto také připadla ve všech letech absolutně větší část čistého zisku akcionářům. V letech 1912—1917 dostali okrouhle 66—70 % čistého zisku. Poměrně největší část čistého zisku obdrželi roku 1918 (bezmála 73 % čistého zisku). To pochopíme, připomeneme-li si, že roku 1918 došlo k značným emisím nových akcií. Poněvadž však banky mají snahu, aby dividendy příliš nekolísalý, a poněvadž čistý zisk nestoupil toho roku stejnou měrou jako akciový kapitál, bylo roku 1918 pamatováno na akcionáře větším procentem čistého zisku, než leta ostatní. — Za to v letech 1919 a 1920 podíl akcionářů na čistém zisku klesá. Roku 1920 obdrželi u třinácti obchodních bank pražských 59₁₃ % čistého zisku, u všech obchodních bank pražských dokonce jen 58₈₅ % čistého zisku. Viděli jsme totiž, že se v letech 1919 a 1920 urychlil číselný vzrůst čistého zisku; proto banky ve snaze nezvyšovati překotně dividend, napájely raději z čistého zisku vydatnější měrou rezervní fondy. Podrobnosti brzy seznáme.

Zatím přihlédněme ještě k indexním číslům třinácti obchodních bank pražských. Tato čísla nám především ukazují nízký stav dividend v prvních letech válečných (1914 a 1915). Pak nastává jich vzestup, až dosáhly dividendy roku 1920 něco více než pateronásobné výše z roku 1912. Přirovnáme-li tento vrůst k poklesu kupní síly peněz, vidíme opět patrný nepoměr mezi číselnou výší a reální hodnotou dividend v letech poválečných.

Poněvadž jest obvyklo vyjadřovati dividendy v procentech nominální hodnoty akcie, bude nás jistě zajímat poznati, jak vzrůstaly a klesaly dividendy a superdividendy v procentech plnoprávného akciového kapitálu. K tomu cíli určíme zde schematicky výši plnoprávného akciového kapitálu (t. j. kapitálu oprávněného participovati na dividendě), jako aritmetický průměr ze stavu akciové jistiny na počátku a na

⁵⁰⁾ Viz str. 259 a pozn. 36.

⁵¹⁾ Viz dole »přiděly k jiným účelům«.

⁵²⁾ Viz str. 255.

konci toho kterého roku, při čemž se omezíme pouze na třináct obchodních bank pražských.⁵³⁾ Na to zjistíme, kolik činila částka vyplacená na dividendách a superdividendách v procentech této průměrné akciové jistiny. Naše výpočty naznačují následující čísla.

Třináct obchodních bank pražských:

Dividenda a superdividenda v milionech K:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
18 ₀₈	19 ₀₂	12 ₈₅	15 ₅₄	18 ₂₈	22 ₈₆	26 ₀₁	44 ₈₂	91 ₇₆

Průměrný akciový kapitál v milionech K:

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
287 ₅₀	287 ₅₀	287 ₅₀	287 ₅₀	289 ₅₀	311 ₂₅	390 ₀₀	609 ₀₀	854 ₀₀

Dividenda a superdividenda v ‰ průměrného akc. kap.

1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
6 ₂₉	6 ₆₂	4 ₄₇	5 ₄₁	6 ₃₁	7 ₃₅	6 ₆₇	7 ₃₆	10 ₇₄

Také zde vidíme, že byly placeny nejnižší dividendy v průměru pozorovaných třinácti bank v letech 1914 a 1915. Pak dividendy stoupaly až roku 1920 dosáhly 10₇₄ procent. Zdá se to býti zúročení dosti vysoké. Ale ve skutečnosti byl vzestup dividend daleko převážen znehodnocením měny. Získal-li kdo na příklad akcie před válkou za plnohodnotné peníze se zlatou paritou, obdrží nyní v realní hodnotě sotva jednoprocentní zúročení svého kapitálu, při čemž ani nehledíme k tomu, že jistě nekoupil akcie za hodnotu jmenovitou, nýbrž musil připlatiti ještě ažio přiměřené jich hodnotě kursové. — Ale i ti, kdož později akcie koupili, neobdrží celého deseti-procentního zúročení investovaných peněz; neboť také oni zaplatili za svoje akcie cenu vyšší než jmenovitou. Je to zcela přirozený doklad pro známou skutečnost, že znehodnocení měny způsobilo pokles renty z peněžních kapitálů. —

Vedle odměny akcionářům za poskytnuté kapitály a převzaté obchodní riziko slouží též určitá kvota čistého zisku k tomu, aby na výsledku obchodní činnosti bank upoután byl zvláštní zájem těch, kdož řídí osudy jejich. Sem patří různé *tantiemy* a *odměny*, které se vyplácejí z čistého zisku správní radě, dozorčí radě, ředitelstvu atd. Tyto *tantiemy* a *odměny* jsou dle své povahy stálou účastí na čistém zisku, jež se uděluje těm, na jichž rozhodování zdar podniku nejvíce závisí. Proto také podíl *tantiem* a *odměn* v procentech čistého zisku během pozorovaných let jen málo kolísal. Výminku činí rok 1914 s obzvláště nepříznivým výsledkem obchodním, kdy na *tantiemách* a *dividendách* bylo vyplaceno méně než 5 ‰ čistého zisku. Jinak lze u nich těžko sledovati nějakou zvláštní vývojovou linii. Nejvýše bychom mohli ještě na to upozorniti, že v posledních dvou letech jeví *tantiemy* a *odměny* spíše vzestupnou tendenci. Kdežto v předešlých letech — nehledíme-li k roku 1914 — se pohybovaly kol 6 a 7 procent čistého zisku, stoupily roku 1919 u všech obchodních bank pražských na 8₁₀ ‰, roku 1920 na 8₆₄ ‰ čistého zisku; u třinácti obchodních bank činily roku 1919 již 8₁₅ ‰, roku 1920 dokonce 8₇₄ ‰ čistého zisku. — V indexních čí-

⁵³⁾ U všech obchodních bank pražských by nebylo možno postupovati touto methodou, poněvadž u nich je pohyb úhrnné výše akciové jistiny tak, jak je uveden v naší tabulce I., nejen výsledkem emisí nových akcií během roku, nýbrž také důsledkem změny počtu ústavů na rozhraní dvou let. Proto také upouštíme od příslušných výpočtů pro všechny obchodní banky pražské, doufajíce, že data o třinácti obchodních bankách postačí, aby naznačila vývojovou tendenci dividend.

Tab. IX. Rozdělení zisku všech*) obchodních bank pražských v letech 1912—1920.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912 14 bank	1913 14 bank	1914 15 bank	1915 15 bank	1916 14 bank	1917 14 bank	1918 14 bank	1919 14 bank	1920 19 bank
v t i s í c í c h K										
1	Dividendy a superdividendy . .	19.458	20.520	14.095	16.940	18.375	22.982	26.160	45.175	98.145
2	Tantiemy	1.925	2.018	947	1.553	1.780	2.402	2.375	5.956	14.414
3	Příděly rezervním fondům, pen- sijním a j. fondům	4.612	3.614	2.565	3.562	4.269	5.095	3.454	13.114	41.230
4	Příděly k jiným účelům	530	339	¹⁾ 1.977	387	720	1.800	348	2.450	5.900
5	Převod zisku na rok příští	2.214	2.742	1.553	2.030	1.904	2.482	3.587	5.035	7.074
	Úhrn	28.739	29.233	²⁾ 21.137	24.472	27.048	34.761	35.924	72.730	166.763
v p r o c e n t e c h										
1	Dividendy a superdividendy . .	67·71	70·20	66·68	69·22	67·94	66·11	72·82	62·11	58·85
2	Tantiemy	6·70	6·90	4·48	6·35	6·58	6·91	6·61	8·19	8·64
3	Příděly rezervním fondům, pen- sijním a j. fondům	16·05	12·36	12·14	14·56	15·78	14·66	9·62	18·03	24·73
4	Příděly k jiným účelům	1·84	1·16	9·35	1·58	2·66	5·18	0·97	4·75	3·54
5	Převod zisku na rok příští	7·70	9·38	7·35	8·29	7·04	7·14	9·98	6·92	4·24
	Úhrn	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tab. X. Rozdělení zisku třinácti*) obchodních bank pražských v letech 1919—20.

Č. ř.	P o l o ž k a	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
v t i s í c í c h K										
	Úhrn**)	26.540	26.893	³⁾ 19.289	22.161	26.909	34.580	35.669	72.140	155.192
z t o h o v p r o c e n t e c h										
1	Dividendy a superdividendy . .	68·13	70·72	66·64	70·12	67·95	66·11	72·92	62·14	59·13
2	Tantiemy	7·25	7·50	4·91	6·98	6·56	6·89	6·58	8·15	8·74
3	Příděly rezervním fondům, pen- sijním a j. fondům	16·25	11·97	11·61	13·69	15·75	14·63	9·50	17·97	24·95
4	Příděly k jiným účelům	0·79	0·78	⁴⁾ 9·76	1·13	2·68	5·21	0·97	4·78	3·74
5	Převod zisku na rok příští	7·58	9·03	7·08	8·08	7·06	7·16	10·03	6·96	4·04
	Úhrn	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00
v i n d e x n í c h č í s l e c h										
1	Dividendy a superdividendy . .	100·00	105·18	71·09	85·94	101·12	126·43	143·84	247·88	507·47
2	Tantiemy	100·00	104·83	49·19	80·31	91·74	123·84	121·87	305·51	704·36
3	Příděly rezervním fondům, pen- sijním a j. fondům	100·00	74·63	51·95	70·36	98·31	117·30	78·57	300·65	876·44
4	Příděly k jiným účelům	100·00	100·00	900·48	119·62	344·50	861·24	166·51	165·07	277·51
5	Převod zisku na rok příští	100·00	120·74	67·88	89·06	94·43	123·12	177·87	249·63	312·08
	Úhrn	100·00	101·33	72·68	83·50	101·39	130·29	134·49	271·82	584·75

*) Viz pozn. ¹⁷⁾ a ¹⁸⁾ na str. 236 a 237. — **) Viz pozn. ^{20a)} na str. 240. — ¹⁾ Z toho na odpis ztrát 1,600 tis. K. — ²⁾ Rozdíl 2,238 tis. K. proti čistému zisku vykázanému v tab. VII je vysvětlení tím, že dvě banky rozmnožily čistý zisk z r. 1914 z rezervních fondů úhrnnou částkou 2,238 tis. K. — ³⁾ Rozdíl 2,238 tis. K. proti čistému zisku vykázanému v tab. VIII. je vysvětlení tím, že dvě banky rozmnožily čistý zisk z r. 1914 z rezervních fondů úhrnnou částkou 2,238 tis. K. — ⁴⁾ Srov. pozn. ¹⁾

slech vzrostly tantiemy a odměny u třinácti obchodních bank pražských od roku 1912 do roku 1920 na 704₃₆. Stouply tedy více než dividendy, a to bezmála o 200 bodů. —

Částky vyplacené na dividendách i tantiémách opouštějí vlastní jmění bank a nepřicházejí pro jejich další obchodní činnost již v úvahu. Ale právě tak jako každý střádající jednotlivec, pamatují též banky na budoucnost, na možné ztráty, na své sesílení a zmohutnění. Proto uchovávají část čistého zisku pro sebe a přiděluje ji rezervním fondům rozmnožují tak vlastní jmění. V letech 1912—1917 pohybovaly se přiděly rezervním a jiným fondům okrouhle mezi 12—16% čistého zisku. Roku 1918 nastal u třinácti obchod. bank pražských náhlý pokles na 9₅₀% čistého zisku, u všech obchodních bank pražských na 8₆₂% čistého zisku. Je to reflex známé skutečnosti, o které jsme již jednali. Toho roku totiž obdrželi akcionáři poměrně větší část čistého zisku, než léta jiná, čímž zmenšila se část, vybývající pro účely ostatní. Za to v následujících letech, kdy čistých zisků rychleji přibývalo, stupňovaly se značně přiděly rezervním a jiným fondům, takže činily r. 1920 bezmála jednu čtvrtinu čistého zisku. Naproti tomu podíl dividend na čistém zisku — jak jsme dříve uvedli — současně v těch letech zřejmě klesal. — V indexních číslech vzrostly přiděly rezervním a jiným fondům u třinácti obchodních bank pražských do roku 1920 na 876₄₄. Pohlédneme-li na ostatní indexní čísla v naší tabulce X., vidíme, že ani přiděl na dividendách a tantiémách, ani přiděly k ostatním účelům a převody na nový účet nevzrostly do roku 1920 tak, jako přiděly rezervním a jiným fondům. Tato okolnost, že ze všech přidělů relativně nejvíce stouply přiděly rezervním a jiným fondům, svědčí o vážné snaze, přede všemi ostatními zájmy restaurovati z čistého zisku nejprve znehodnocením peněz oslabené jmění vlastní, aby opět zmohutnělo k plnění velikých úkolů finančních.

Dospíváme k položce »přiděly k jiným účelům«. Sem patří různá věnování na dobročinné a všeužitečné účely, přiděly samostatným pensijním spolkům bankovního úřednictva a zřízeníctva a j. V roku 1914 je sem také pojata částka 1,600.000 K, které použily dvě banky k odpisu ztrát, jak jsme se již shora o tom zmínili. Jinak neposkytuje tato položka nic zvláštního.

Také o převodu zisku na nový účet netřeba se dále šířiti. Můžeme zde poukázati na to, co bylo řečeno o převezech zisku z roku předešlého na str. 262, jakož i na příslušná čísla v našich tabulkách IX. a X.

Za to chceme výsledky kapitol o nákladech a ziscích shrnouti ještě v otázku, jak se od roku 1912 do roku 1920 změnil podíl, jenž přísluší na výtěžcích bank těm, kdož se o jich činnost jakkoli zasloužili. Máme zde v přední řadě na zřeteli ty, kteří poskytli bankám svoji práci a zkušenosti, dále ty, od nichž opatřeny různé předměty denní spotřeby a jiné práce, které se obyčejně shrnují v označení »věcné náklady«, a konečně ty, kdož dali bankám k dispozici svoje kapitály ať si již ve formě akcií, anebo vkladů a jinakých cizích prostředků. Vedle toho zde chceme také přihlížeti ke státu a jiným veřejnoprávním korporacím, které za právní ochranu a jiné funkce, konané ve prospěch veškerenstva, činí z titulu daní a poplatků nárok na podíl z výtěžků bank.

K snažšímu sledování dalších výkladů si nazveme úhrn výtěžků (čítaje v to převod zisku z roku předešlého) roku 1912 A, roku 1920 A₁, a vyjádříme podíl, jež z tohoto úhrnu výtěžků roku 1912 ztrávily úroky ztrátové $\frac{A}{m}$, náklady osobní $\frac{A}{n}$, ná-

klady věcné $\frac{A}{o}$, daně a poplatky $\frac{A}{p}$, dividendy a superdividendy $\frac{A}{q}$, tantiémy a odměny $\frac{A}{r}$. Kdyby byly zůstaly tyto podíly na úhrnu výtěžků roku 1920 poměrně stejné, jako roku 1912, rovnaly by se roku 1920 $\frac{A_1}{m}$, $\frac{A_1}{n}$, $\frac{A_1}{o}$ atd. $\frac{A_1}{r}$. Dle toho vzrostla by do roku 1920 indexní čísla výrazů:

$$\frac{A}{m} \text{ na } \frac{100 \frac{A_1}{m}}{\frac{A}{m}} = \frac{100 A_1}{A}, \quad \frac{A}{n} \text{ na } \frac{100 \frac{A_1}{n}}{\frac{A}{n}} = \frac{100 A_1}{A}, \quad \frac{A}{r} \text{ na } \frac{100 \frac{A_1}{r}}{\frac{A}{r}} = \frac{100 A_1}{A}.$$

To znamená, že by indexní čísla výrazů $\frac{A_1}{m}$, $\frac{A_1}{n}$, ..., $\frac{A_1}{r}$ roku 1920 byla navzájem stejná, rovnajíce se $\frac{100 A_1}{A}$. Výraz $\frac{100 A_1}{A}$ je však též indexním číslem z roku 1920 pro A, t. j. pro úhrn výtěžků (čítaje v to převod zisku), jenž dle naší tabulky VI. činí 1145₉₂. Tomuto číslu 1145₉₂ by se tedy měla rovnati indexní čísla z roku 1920 všech jednotlivých hořejších podílů, kdyby byly zůstaly tyto podíly na úhrnu zisku roku 1920 poměrně stejné, jako roku 1912. Ve skutečnosti však vidíme, že tomu tak nebylo. Některá indexní čísla u třinácti obchodních bank pražských jsou vyšší než 1145₉₂, jiná nižší. Srovnáme-li si je podle velikosti, vidíme následující sestupnou řadu:

<i>Skupina:</i>	<i>Indexní číslo z r. 1920:</i>
1. Náklady osobní	1969 ₈₀
2. Úroky ztrátové	1300 ₅₄
3. Náklady věcné	1278 ₆₂
4. Daně a poplatky	713 ₄₄
5. Tantiémy a odměny	704 ₃₆
6. Dividendy a superdividendy	507 ₄₇

Toto odstupňování si lze vysvětliti jednak změnou intenzity účasti na činnosti bank, jednak všeobecnou drahotou, jednak tehdejšími poměry mocenskými. První důvod platí u úroků ztrátových (skup. 2.), neboť cizí prostředky během pozorovaných let značně stouply do popředí (viz zejména »věřitelé«) a zatlačily význam akciového kapitálu pro obchodní činnost bank. Musil tedy poměrný podíl na výtěžcích bank příslušející majitelům cizích prostředků stoupnouti na úkor podílu akcionářů. — Druhý důvod platí obzvláště u nákladů věcných (skup. 3.) a konečně všechny tři důvody nám snad objasňují vzestup nákladů osobních (skup. 1.). — Jestliže předešlé tři skupiny zvětšily svůj poměrný podíl na výtěžcích bank tou měrou, že indexní čísla, vyjadřující částku, která jim roku 1920 připadla, stoupla nad 1.145₉₂, musil ovšem naproti tomu poklesnouti poměrný podíl ostatních tří skupin na výtěžcích bank a v důsledku toho musila též indexní čísla, která nám vyjadřují částky, jichž se jim z výtěžků roku 1920 dostalo, býti nižší než 1.145₉₂. Z těchto ostatních tří skupin ještě nejlépe pochodily daně a poplatky. K nim se blíží tantiémy a odměny, kdežto dividendy a superdividendy zůstaly hodně pozadu za ostatními skupinami. — Litujeme, že není možno statisticky vyjádřiti, jak se při tomto přesunu v účasti na výtěžcích bank

vedlo vkladatelům. Materiál neposkytuje nám k tomu dat, poněvadž vkladové úroky se v účetních závěrkách zvláště nevykazují. Je však zdostatek známo, jak nízké byly úroky ze vkladů v letech válečných i v prvních dobách mírových, kdy činily jedno i méně než jedno procento.

Přirovnáme-li ještě jednou hořejší čísla k poklesu měny, jenž odehrál se během pozorovaných let, vidíme, že první skupina se dovedla vymknouti následkům znehodnocení peněz, kdežto na dividendy dolehly tyto následky plnou silou. Bylo by to špatným doporučením spořivosti a tvoření nových kapitálů, kdyby na štěstí nebyla spořivost vrozenou vlastností prozíravých lidí, kteří se k ní rádi vracejí, jakmile se poměry uklidní a uspořádají.

III. DOSLOV.

Sledující osudy bank seznali jsme, že se v nich jako v zrcadle obráží celý hospodářský život s nimi úzce spjatý. Viděli jsme, jak po posledním klidném roce 1912 nastal roku následujícího pokles konjunktury, pozorovali jsme, jakým změnám byly podrobeny banky v letech válečných, kdy celé hospodářské dění bylo více méně odvráceno od svého přirozeného cíle »tvořit« a veleno mu bylo »ničit«. A konečně jsme ukázali, jak pozvolna krok za krokem se odehrává proces ozdravení po skončené válce, kdy vlny života veřejného jsou ještě rozčereeny světovou katastrofou. Při tom jsme byli svědky, jak se tento proces probíjí v záplavě číslíc, zmatek působících, jež nám zůstavilo válečné hospodářství v náhradu za zničené hodnoty reální. Poukázali jsme na předchozích stránkách na to, že důsledky znehodnocení měny, jehož výrazem tyto vzedmuté číslice jsou, se musily v první řadě projevit u ústavů úvěrních, které po výtce operují s penězi a peněžními pohledávkami.

Jak jsme již dovodili v kapitole pojednávající o likviditě,⁵⁴⁾ užívá se vlastního jmění bank, zejména též akciového kapitálu, nejen k trvalým investicím (bankovní budovy a jinaká trvalá zařízení), jichž hodnota při klesání měny nominelně stoupá, nýbrž také k poskytování úvěrů, kde dlužník, splácí zá půjčku, vrací úvěrnímu ústavu stejné množství téhož druhu (tantundem eiusdem generis) ve znehodnocené měně. Proto banky v době klesající hodnoty peněz půjčovaly realní hodnotu vyšší a vracela se jim realní hodnota nižší. Z toho důvodu musila vnitřní hodnota akcií klesati. Aby banky aspoň částečně vyvážíly vnitřní pokles hodnoty vlastních prostředků, snažily se je zvýšiti emisí nových akcií a hojnějším napájením rezervních fondů. Tyto nové emise i se zvýšenými dotacemi rezervním fondům však nestačily, aby se udržela realní hodnota vlastních prostředků na předválečné výši. Vždyť, jak jsme viděli na str. 258, úhrnné provozovací prostředky bank, t. j. vlastní i cizí prostředky dohromady, sotva setrvaly na své předválečné hodnotě reální. A to ještě hlavní podíl na tom, že se realní hodnota provozovacích prostředků jakž takž udržela, měly prostředky cizí, které číselně daleko rychleji stoupaly, než prostředky vlastní. (Srov. str. 245.)

Že nebyly vlastní prostředky číselně zvyšovány stejným tempem s poklesem měny, mělo různé příčiny. Tak především nepřipouštěly roční výtěžky bank, aby se přidělovalo rezervním fondům ještě více, než banky skutečně činily. Pokud se pak týče akciového kapitálu, byla by zajisté bývala výhodnou dobou pro emise nových akcií poslední léta válečná. Zájem pro dividendové papíry byl obrovský, volných prostředků k jich koupi dostatek. Leč scházela zde ujasněnost poměrů. Banky nemohly

⁵⁴⁾ Viz str. 259.

s určitostí počítati, jak se poměry dále vyvinou. Nevěděly, kam až klesne koruna a nestoupne-li snad zase její hodnota, což mohlo by mítí případně za následek překapitalisování podniku. Také byly ústavy jistě nuceny šetřiti ohledů na četné emise válečných půjček, jimž nesměly dělati emissemi nových akcií přílišnou soutěž. Přes to však došlo roku 1918 k značnějším emissím. — Ale rychleji, než akciový kapitál, vzrůstala reálie. Výsledné zisky nebyly s to, udržeti stejný krok s přibývajícím akciovým kapitálem a tak hrozilo porušení stability dividend. To jsme zejména pozorovali v roku 1918. — Proto nemohly se ani v prvních dobách mírových rozvinouti v postačující míře emise nových akcií. Roku 1920 soutěžily mimo to banky na trhu ukládacím opět jednak se státními půjčkami, jednak s průmyslovými podniky, jež stejně, jako banky, doplňovaly své znehodnocené kapitály⁵⁵⁾ novými emissemi akcií. Vedle toho se zakládaly nové podniky obchodní, průmyslové a dopravní. Trh kapitálový byl tím způsobem roku 1920 již dosti napiat a nebylo mu lze přičítati, že by mohl pojmouti takové množství emisí, které by odpovídalo znehodnocení vlastních prostředků, zvláště když stupeň rentability, jež bankovní akcie tou dobou poskytovaly, nebyl dosti mocným lákadlem, aby na se upoutal v tak velké míře trh peněžní.

Vedle všech těchto důvodů dlužno uvážiti, že ti, kdož bankám prostředky své svěřovali, nepocházeli z kruhů, které by byly ochotny své prostředky trvale uložiti v cenných papírech nebo vydati je nebezpečí případných kursových rozdílů akcií. Konečně nebyly snad ani samy banky puženy žádnou pronikavou vnitřní nutností rozmnožovati svoje vlastní prostředky měrou vyšší, než se skutečně dělo. K novým investicím a k dlouhodobým obchodům jim po ruce jsoucí vlastní prostředky postačily a pokud se týče svěřených prostředků, ty větší garancie nepotřebovaly, poněvadž byly namnoze tak likvidně uloženy, jako v kapsách samých vkladatelů. Vždyť jsme viděli, že likvidita bank, která měla v sobě až přímo cosi chorobného, byla hlavně důsledkem nemožnosti umístiti vhodně svěřené prostředky, jež vyplývala z hospodářské stagnace.

Ze všech těchto důvodů nestoupaly vlastní kapitály číselně tak, jak by odpovídalo znehodnocení měny. A poněvadž současně svěřené prostředky rychleji rostly, než prostředky vlastní, musil se také změnití poměr vlastních prostředků k prostředkům cizím.⁵⁶⁾ Ukázali jsme již dříve, že tato okolnost neměla valného vlivu na bezpečnost cizích prostředků — aspoň pokud lze souditi z výsledků našeho statistického šetření. Přes to však čím více se banky přiblíží normálnímu stavu svých obchodů, tím více bude nutno věnovati této otázce pozornost.

Avšak změněnými poměry měnovými nebyly dotčeny jen vlastní prostředky bank. Seznali jsme již dříve, že banky stěží uhájily své provozovací prostředky (vlastní i svěřené dohromady) na výši, která by odpovídala jich realní hodnotě předválečné, máme-li za to, že hodnota koruny klesla do konce roku 1920 asi desetkrát. Byla-li však hodnota koruny ve skutečnosti ještě nižší, pak také realní hodnota pro-

⁵⁵⁾ U průmyslových podniků bylo znehodnocení kapitálů působeno nedostatečnými odpisy (srov. pozn. ⁴⁸⁾ na str. 272. Ovšem znehodnocení kapitálů průmyslových podniků, které nastalo nedostatečnými odpisy, nedosáhlo asi takové míry, jako znehodnocení vlastních kapitálů bank, jež bylo hlavně způsobeno poklesem měny. To zdá se, že vystihla také spekulace, která v době klesající měny oceňovala akcie průmyslových podniků v celku jinak, než bankovní akcie.

⁵⁶⁾ Prof. Dr. Mildschuh ukázal (viz Obzor národohospodářský, roč. XVI. z r. 1911, str. 364 a násl.), že jsou naše banky účinkem dané výdělkové nuceny pracovati s daleko větším jméním svěřeným a s poměrně malým jméním vlastním. S tímto názorem souhlasí též Dr. Horák (viz Přehled vývoje českých obchodních bank, str. 250 a násl.).

vozovacích prostředků bank neodpovídala roku 1920 jich předválečné hodnotě. Z toho by následovalo, že též číselný vzrůst s v ě ř e n ý c h p r o s t ř e d k ů nedržel stejný krok s postupující inflací. Příčinu by bylo hledatí v tom, že obecenstvo bylo nuceno udržovati větší hotovosti vzhledem k stále stoupajícím cenám a potřebě nových investic. Vedle toho banky poskytovaly ze svěřených peněz nepatrný úrok, nemajíce pro ně vhodného použití, později též z toho důvodu, že rostoucí náklady režijní nepřipouštěly přiměřeně zvyšovati úrok ze vkladů. Ukládání peněz do úvěrních ústavů se nevyplácelo. — Konečně mnoho peněz bylo thesaurováno ze všeobecné nedůvěry a z obavy před zdaněním.

K podobným důsledkům, jako u passiv, dospěli bychom též u aktiv bank. Jestliže se naše koruna znehodnotila do konce roku 1920 více než desetkrát, potom také aktiva bank se nezvětšila úměrně se znehodnocením měny. Jeví se to zejména v tom, že obchodní směnka za války odpadla vůbec. Po válce netvořila ani zdaleka tak významnou položku v aktivech bank, jako před válkou a jen ponenáhlu si razila cestu do obchodního světa. Ale též jiné formy úvěru nebyly asi v prvních dobách mírových vyhledávány v tak hojně míře, jako před válkou. Neboť přes to, že úvěrní obchody bank činily po válce potěšitelné pokroky, přece nedostavili se dosud ti, jimž bránila nejistota konjunktury a kdož vyčkávali příhodnější doby. K tomu přidružila se ještě drahota úvěru, takže se ho mohli dožadovati pouze ti, kteří si výrobním procesem nebo nákupem zboží zvýšili hodnotu vypůjčených peněz. Naproti tomu byl z úvěru vyloučen ten, kdo by uložil vypůjčené peníze do podniku, jenž by podle kapitálového výnosu nebo v případě opětného stoupnutí ceny peněz mu neudržel hodnotu vypůjčených prostředků na reálně stejné výši (jako podnikatelství staveb a j.).

V předešlém odstavci jsme se dotkli d r a h o t y b a n k o v n í h o ú v ě r u. K doplnění našich úvah nebude snad nezajímavo, uvědomíme-li si v této souvislosti, jaké jsou její příčiny. Jsou jistě četné a nelze je všechny uvést, jako vůbec hospodářský život je tou měrou složitý, že není možno ho vyčerpávajícím způsobem vysvětliti. Nebudeme rozebíratí všechny příčiny, které vedly za války i po válce k všeobecnému zvýšení úrokové míry dlužníků.⁵⁷⁾ Zde chceme aspoň připomenouti některé příčiny, jež působily na straně bank k stupňování drahoty úvěru.

Jak jsme již dovodili, stoupaly náklady bank značným tempem. Naproti tomu nesoustředilo se za války i po válce u bank tolik úvěrových zakázek z pravidelného obchodního spojení, jako v dobách předválečných. Zejména byl ochromen před válkou tak oblíbený eskont směnek, v němž se prostředky bank rychle obracely a tím značné výtěžky poskytovaly. Přes toto oslabení úvěrních obchodů bylo přece nutno udržovati výtěžky bank v náležitém poměru ke vzrůstajícím nákladům. Proto musil konec konců m e n š í počet dlužníků nésti zvýšené náklady ve formě režijních přírázek a příspěvků. Vedle toho obdržela vláda v letech 1919 a 1920 veliké úvěry⁵⁸⁾

⁵⁷⁾ O v š e o b e c n ý c h p ř í č i n á c h, určujících změny úrokové míry, srov. prof. Dr. M i l d s c h u h: Kupní síla peněz, výše důchodů a úroková míra.

⁵⁸⁾ Počátkem roku 1919 daly banky státu k dispozici jako kontokorrentní zálohu částku 1.297 milionů 180.000 Kč a v polovině roku 1919 další částku 546,650.000 Kč, úhrnem tedy 1.845,830.000 Kč a to na úrok 2½ %, jenž zvýšen od 1. listopadu 1919 na 3⅓ %. Na tyto zálohy bylo do konce roku 1919 splaceno okrouhle 548,825.000 Kč, takže zbyla koncem roku 1919 pohledávka bank 1.297,005.000 Kč. Roku 1920 poskytly banky finanční správě opět zálohu 220,505.000 Kč. Veškeré tyto kontokorrentní zápůjčky bank, na něž splaceno dalších 481,325.000 Kč, byly k 15. květnu 1920 uzavřeny a na jich saldo 1.036,185.000 Kč vydány bankám 6 % státní poklad. poukázky. — Vedle těchto zápůjček poskytl r. 1920 banky státu ještě lombardní úvěr 500,000.000 Kč, krytý 6 % státními poklad. poukázkami. (Citováno podle článku min. tajemníka Dr. Štencka »Státní dluh Československé republiky«, otištěného ve Věstníku ministerstva financí, roč. 1921, č. 1.)

od bank, které požívaly výhody nižšího zúročení. Je přirozeno, že tím draže musil býti čítán úvěr soukromému uchazeči. Konečně dlužno si opětně uvědomiti, že banky v době klesající měny půjčovaly realní hodnotu vyšší a vracela se jim při splácení dluhu realní hodnota nižší. Vypadalo to tedy tak, jakoby těžší podmínky úvěrové anticipovaly znehodnocení měny a vyrovnávaly aspoň částečně rozdíl, oč dlužníci splatili bance r e a l n ě méně, než od ní obdrželi.

Okolnosti zde uvedené nečiní ovšem nárok na vyčerpávající výpočet; jsou však jistě důležitou složkou v posouzení příčin drahoty úvěru a můžeme z nich aspoň přibližně posouditi, kdy nastane jeho zlevnění. Podle toho byly by zde podmínky zlevnění bankovního úvěru, až se naše měna ustálí, až dojde k větší racionalisaci práce v našich bankách a zastaví se vzestup režie, až nebude finanční správa nucena dožadovati se výhodnějšího úvěru u bank a až naproti tomu oživne používání obchodní směnky. — Je potěšitelné, že ve všech těchto směrech lze v poslední době pozorovati slibné náběhy. Bylo by si jen přátí, abychom se také pokud se týče podmínek úvěru co nejdříve vrátili k poměrům předválečným. —

Byla to léta válečná s prvními léty mírovými, jež tvořila hlavní předmět našeho rozboru. Přirovnávajíc je ke dvěma létům předválečným, pokoušeli jsme se shrnouti všechny ony rozmanité vlivy, které tehdy působily na činnost bank. Při tom bylo naší snahou, vyjádřiti v číslech, jaké změny měly tyto vlivy v zápětí a jak máme tyto změny hodnotiti vzhledem k poklesu valuty. Ale ptáme se nyní: Jsme již skutečně u konce oné doby plné dalekosáhlých událostí? Vždyť pozorujeme, že mnohé je dosud ve varu a zejména hospodářství měnové ve svých mezinárodních vztazích ještě dávno není v obvyklých kolejích předválečných. — Pro poměry našeho státu se zdravými zásadami měnové politiky lze snad přes to říci, že vrchol nesnází jest již překročen. Obrození na všech stranách slibně pokračuje. Rovněž banky, jež zaplatily útraty válečné ani ne tak válečnými půjčkami a zvýšenými daněmi, jako spíše poklesem realní hodnoty svého jmění a podvázáním pravidelné činnosti obchodní, vracejí se ponenáhlu k předválečnému hospodářství.

Snad poslouží náš rozbor jako příspěvek k tomu, abychom mohli v tomto směru posouditi další vývoj bank z vykázaných výsledků let příštích.

DR. JOS. MRÁZ:

JULINOVY „ZÁKLADY THEORETICKÉ A PRAKTICKÉ STATISTIKY“^{*)}

(Referát a recenze.)

Mezi spisy, které v poslední době objevily se na poli theoretické statistiky, zaujímá výjimečně místo široce založené dílo belgického statistika Armanda Julina, jehož prvý díl pojednávající o statistické teorii zasluhuje plně naší pozornosti. Dílo je v podstatě rozšíření dřívější Julinovy práce: *Précis du cours de statistique générale et appliquée* (vydané v roce 1919 již ve 4. vydání). Podává výsledky jeho přednášek o statistice na universitě v Louvainu, pak na vysokém ústavu obchodním v Antverpách a konečně na universitě v Gentu. Celé dílo je rozvrženo na tři části: 1. theoretickou statistiku, 2. statistiku hospodářskou a 3. statistiku práce. V r. 1921 byl vydán I. díl, psaný za války. Mám za to, že je na místě podati z této práce obšírnější referát, protože v práci této vhodným způsobem spojeno je stanovisko statistika z povolání se statistikem matematikem. Ku konci dovolíme si připojit několik kritických poznámek.

I. Referát:

Úvod. Kap. I. Které zjevy jsou předmětem statistického studia. Ve vnějším světě, který je přístup našim smyslům, rozeznáváme zřetelně dvě skupiny zjevů, máme-li na mysli různý způsob vědeckého badání o jejich podstatě. Do jedné skupiny náleží t. zv. zjevy typické, vyznačující se tím, že v souboru těchto zjevů za stejných podmínek projevuje se každý individuální případ tímž způsobem, každý individuální případ je typem, pravidlem (většina zjevů anorganické přírody). Do druhé skupiny náleží t. zv. zjevy netypické, vyznačující se tím, že v souboru těchto zjevů každý individuální případ neprojevuje se stejně, nýbrž v nesčetných obměnách, zkrátka tak rozmanitě (skutečně individuálně), že nelze pro ně při pozorování jednoho případu stanovit nějaké určité pravidlo (zjevy organické přírody, zvláště zjevy života společenského, podrobené stálému vývoji a změně). Podstata tohoto rozdílu spočívá v příčinách, kterými jsou tyto zjevy ovládaný. Každý zjev je totiž výsledkem určitého komplexu příčin, z nichž některé působí všeobecně a trvale, zkrátka konstantně, jiné nepravidelně a nestále, zkrátka náhodně. Zjevy typické stojí pod převážným vlivem příčin konstantních, zjevy netypické pod převážným vlivem příčin nahodilých. Vliv těchto nahodilých příčin projevuje se u zjevů netypických právě tím, že se v jednotlivém případě účinek konstantních příčin stírá. Pozorují-li se však ve velkém množství, v masse, v souboru, v kolektivitě, vyniknou svým účinkem přece ony příčiny konstantní, protože ony různorodé a různosměrné příčiny nahodilé se navzájem neutralisují a anulují. Proto se jmenují tyto netypické zjevy také souborné, hromadné, kolektivní. A poznání těchto konstantních příčin, z nichž se vysvětluje podstata zjevů, je cílem vědeckého badání. Cesta k tomuto cíli čili badatelská metoda je při vědeckém pozorování či badání těchto dvou skupin zjevů podstatně různá. U zjevů typických individuální pozorování (pokus), u zjevů hromadných hromadné pozorování, které je podstatným znakem metody statistické. Úkolem statistiky je právě nalézt ony konstantní příčiny, které ovládají soubory zjevů hromadných, a zjistiti, jak se i ony konstantní příčiny, a tudíž i hromadné zjevy samy, mění v průběhu doby.

Prostředkem poznání statistické metody je číslo. Pozorování vyjádřené číselnými údaji je jedním ze základních rysů statistické metody. Číselné zaznamenávání má v podstatě svůj základ v pozorování kvantitativním. Tím však není řečeno, že statistika nepozoruje předmět, jímž se obírá, také po stránce kvalitativní. Postup metody statistické záleží totiž v tom, že individuálně pozorované jednotky hromadného zjevu seskupuje dle určitých znaků neb vlastností ve skupiny neb třídy a v nich je počítá. Práce spojená se stanovením skupin neb tříd je povahy kvalitativní. Jakmile je třídění hotovo, nastupuje fáse kvantitativní. Počet případů shrnutých do jedné skupiny neb třídy sluje její četností (častostí, frekvencí).

V II. kapitole pojednává Julin o různých pojetích statistiky a podává stručný výhled do historie statistiky ne ovšem pro samu historii, ale spíše se stanoviska metodologického. Dotýká se co nejstručněji příkladů statistické činnosti ze starověku a středověku a přichází k líčení vývoje německé universitní statistiky (Conring, Achenwall, Schlözer, Büsching,

^{*)} Armand Julin: *Principes de statistique théorique et appliquée*. Tome premier: *Statistique théorique*. S předmluvou Luciena March-e. Paříž—Brusel 1921. Stránek 712. Cena 39 frcs.

ovšem neužívá pojmenování německá universitní statistika, nýbrž jen: škola Conring-, Achenwall-, Schlözer, škola Achenwallova, Göttingská škola), která založila deskriptivní vědu o pamětíhodnostech státu a dala jí (Achenwall) jméno »statistika«. Proti ní staví současně se vyvíjející anglickou školu politických arithmetiků (Graunt, Petty, Halley, Bernouilli). Zmiňuje se o samostatné výspě v moři achenwallského směru: o Süßmilchovi. — Je tu dvojí směr v pojmání statistiky: škola göttingská, pěstující čistě deskriptivní vědu o pamětíhodnostech státu a škola politických arithmetiků, která používá číselných dat a z číselných pozorování o pravidelnostech v oborech zjevů sociálních i hospodářských činí důsledky. — Směry ty vyvíjejí se současně vedle sebe a přirozeně stojí proti sobě nepřátelsky. Spory trvají dlouho a zatím universitní statistika — v podstatě směsice geografie, historie, nár. hospodářství, morálky, psychologie a statistiky v pravém slova smyslu — počíná se rozpadávati v jednotlivé tyto disciplíny, aniž by mezitím statistika číselná směru politických arithmetiků dospěla k takovému vývoji vědeckému, aby se stala disciplínou akademickou. A v té době zachraňuje statistiku Quetelet, který prokázal jí velkou službu tím, že harmonicky spojil hlediska politických arithmetiků s hledisky školy Achenwallovy. Praví sice, že předmětem statistiky je stát, t. j. lidé, kteří tvoří lidskou společnost, ale používá jí též v meteorologii, astronomii, botanice. Odtud rozvíjí se moderní statistika. Pojetí se však mění během 19. stol. Předmětem jejím není již stát, ale člověk jako takový. Za to však se rozvíjí spor v jiném směru: je statistika samostatnou vědou nebo methodou nebo vědou o methodě? Je to spor, jenž trvá dodnes. Julin pokládá statistiku za pouhou metodu a definuje ji jako metodu, která hromadným pozorováním a číselným vyjádřením výsledků dochází k popisu zjevů hromadných a dovoluje poznávati to, co je trvalého a pravidelného v jejich rozmanitosti, jakož i to, co je měnlivého v jejich zdánlivé jednotnosti (str. 43).

Kap. III. Vlastnosti statistiky. — Ve spletnosti zjevů, kterými se vyznačují vědy sociální, obyčejné pozorování není s to, aby formulovalo přesné závěry. Teprve vědecké pozorování methodou statistickou ukáže, že existují jisté pravidelnosti v oborech, kde obyčejné pozorování nám neodhalí nic. Pro tyto pravidelnosti užil Quetelet první výraz »statistický zákon«. Slovo »zákon« však svádělo k tomu, že statistickým pravidlem byl přikládán význam zákonů přírodních a proto narazilo na odpor (Rümelin). Nelze říci nic více, než že statistika zjišťuje jen pravidelnosti ve zjevech hromadných, neobjevuje však zákony. I tyto pravidelnosti jsou jen relativní, neboť mění se dobou i místem. — Konstatování pravidelnosti je velkým ziskem metody statistické. Vysvětlení takové pravidelnosti čili hledání příčinné souvislosti sice již do statistiky nepatří, ale ovšem objev takové pravidelnosti vědecky pracujícího statistika přímo nutí k hledání příčinné souvislosti. Snad se podaří rozborem oddělení příčiny konstantní od příčin náhodných a nalézt tak i cestu, která vede ke konečnému vysvětlení, ale je to cesta obtížná. Popudem tu je zajisté snaha hledati a nalézt pravdu, dojíti jistoty, jež charakterisuje poznání vědecké. Ale to je ideál. V pravdě všechno poznání je jen relativní, i neúplnější poznání je jen jistý — ovšem velmi vysoký — stupeň pravděpodobnosti. A tak přichází Julin k pojmu a významu pravděpodobnosti ve statistice a zmiňuje se v úvodní části o základních složkách počtu pravděpodobnosti, předeseilaje i podstatu počtu kombinačního (variace či nástavy, permutace či přestavy, kombinace či sestavy); řešení jednoduchých případů počtu pravděpodobnosti pomocí t. zv. aritmetického či Pascalova trojúhelníku, staví proti sobě matematikou (aprioriorní) pravděpodobnost proti statistické (empirické, aposterioriorní), naznačuje význam počtu pravděpodobnosti pro statistiku v tom, že je možno výsledky určitého statistického šetření, které připouští obdobu s pokusy provedenými s náhodnými hrami (výraz pravděpodobnosti empirické), porovnat s theoretickými výsledky počtu pravděpodobnosti (výraz matematické pravděpodobnosti). Po-
hybují-li se odchylky mezi oběma výrazy v mezích, které jsou stanoveny určitou formulou matematickou, lze předpokládati, že statistický zjev je ovládnán příčinami konstantními; jestliže tyto odchylky překročí tyto meze, lze z toho souditi, že tu působí nějaké příčiny nahodilé, tedy rušivé. Čím větší počet případů se pozoruje, tím bývá odchylka mezi empirickou pravděpodobností a matematickou pravděpodobností menší. Podstata to t. zv. zákona velikých čísel (zákona Gaussova nebo křivky pravděpodobnosti nebo zákona náhodných chyb), o němž se zmiňuje až na konci knihy. Kapitola sama pak končí popisem sporů mezi statistikou a matematikou, resp. mezi statistikou matematiky a statistiky z povolání (praktickými). Ve znamení tohoto sporu je také statistika dodnes. Úsudky matematiků (Fourrier, Racciopi, Laurent) zní příkře: pravým statistikem může být jen matematik. Smířlivější stanovisko zaujímají statistikové, kteří byli zároveň matematiky (Massedaglia, Ferraris): statistik má se vyznati v matematice. Zástupci správní statistiky (Bodio, Mayr) tvrdí, že jsou celé partie důležité a značné, kde se úplně vystačí s elementární matematikou a logikou; matematika může sice býti mocným prostředkem rozboru, ale může též sváděti na scestí, totiž k přílišnému subtilisování a k přehánění důsledků. Julin zaujímá střední stanovisko: sestaviti dotazník, upravití

instrukce pro sčítače, stanovití klassifikaci, zkoumatí odpovědi co do správnosti a přesnosti, navrhovati tabulky, zpracovávati výsledky, sestavovati je do tabulek, prováděti aritmetické operace, k tomu není potřeba vyšší matematiky; úkol vyšší matematiky je skromnější, totiž doplňovati mezery interpolací, odstraňovati chyby a vymeziti jich velikost a zjemniti závěry interpretační objevením žvlů, které by jinak zůstaly neznámy neb jen nedokonale známy. Naprosto negativní stanovisko proti matematice nelze dnes již zastávati. Jisté znalosti matematiky jsou pro každého statistika, když ne naprosto nezbytny, tedy každým způsobem velmi užitečny.

V k a p. IV. pojednává Julin o r o z d ě l e n í l á t k y. Především liší statistiku methodologickou od deskriptivní. Statistiku methodologickou definuje jako souhrn výkonů a pochodů, pomocí jichž lze dojíti k poznání hromadných zjevů. Ať běží o zjevy sociální, biologické neb fysické, cesta, jež vede k jich poznání, je statistické šetření, výsledky tohoto šetření podrobují se kritice a zkoumání, sestavují se do tabulek, zhušťují se ve výrazné hodnoty (střední hodnoty) a konečně se vykládají dle všeobecných pravidel logiky. — Proti methodologické statistice stojí statistika d e s k r i p t i v n í. Definici její Julin nepodává, jen uvádí dva příklady systematického dělení této statistiky dle předmětů (Ferraris, Massedaglia). Při vlastním systému dělení staví stranou jako skupiny samostatné: demografii a statistiku morální, kdežto vlastní deskriptivní statistice vykazuje tyto obory: statistiku územní, hospodářskou, statistiku života intelektuelního, politickou, administrativní, statistiku zjevů fysických, biologických atd. Úkolem jejím není však jen sestavovati tabulky plné číslic a připojovati k nim slovní doprovod, nýbrž dáváti materiál k tomu, aby se methoda statistická vyvíjela a věda obohacovala o nové poznatky. — Pro vlastní své dílo vybírá si Julin toto rozdělení látky: prvou část — knihu referovanou — věnuje statistické methodologii, druhou část — dosud nevydanou — statistice hospodářské a statistice práce.

Kniha I. Technika statistického šetření. Rozpadá se ve 4 hlavní oddíly: 1. šetření statistické či šetření přímé (le relevé statistique ou direct), 2. šetření nepřímé (le relevé indirect), 3. přezkoumávání (la critique statistique), 4. zpracování a uveřejnění statistických dat (le dépouillement et la présentation des données statistiques).

Oddíl I. Šetření statistické či přímé. V I. kapitole prvního oddílu obírá se Julin především definicí statistického šetření, pro něž se hodí výraz »šetření« (relevé) lépe než »pozorování« (observation). Je totiž rozdíl mezi stopováním hromadných zjevů methodou statistickou a vědeckým pozorováním. Vědecké pozorování má si všimati všech vnějších stránek nějaké věci, statistické pozorování však může si všimati pouze některých vlastností, totiž těch, které lze měřiti neb vyjádřiti čísly. Statistické šetření definuje Julin (str. 99) jako stopování jednak individuálních projevů každé jednotky nějakého zjevu, jednak podmínek těchto projevů (»l'investigation, unité par unité, portant sur les manifestations individuelles d'un phénomène et les conditions de toutes ses manifestations«). — Statistické šetření má určité m e z e, lépe řečeno p ř e k á ž k y nebo o b t í ž e. Jsou to jednak okolnosti rázu psychologického (skutečný nebo falešný stud, obava před stíháním a pod., nechuf odhalovati své vnitřní přesvědčení, bázeň před zdaněním, prozrazením obchodního tajemství atd.), jednak rázu praktického a administrativního (šetření vyžadující dlouhého času a velkého nákladu). — Statistické šetření je dvojího d r u h u (str. 103): přímé a nepřímé; (na str. 173 však rozdíl ten je lépe vystižen termíny: šetření úplné a částečné — relevé complet et partiel). Š e t ř e n í ú p l n é (p ř í m é) záleží v tom, že se sčítají všechny individuální projevy zjevu, který studujeme. Typem úplného (přímého) šetření je stat. sčítání (recensement). Podmínka úplnosti nebo všeobecnosti, jak ji žádá hořejší definice, ovšem pro praktické překážky není vždy dokonale zachována, ale malé mezery nevadí.

Přímé šetření rozeznáváme: a) n e p ř e t ř z í t é, s t á l é, které se vztahuje na zjevy stále se opakující (narození, úmrtí, sňatky, rozvody, zahraniční obchod, delikty, stávky, nezaměstnanost, úrazy při práci a pod.), b) p e r i o d i c k é, které se vztahuje na zjevy měníci se jen znenáhla, takže stačí je pozorovati jen v určitých periodách (sčítání lidu, sčítání závodů průmyslových), c) p ř í l e ž i t o s t n é, k němuž zavdaly podnět okolnosti výjimečné (nakažlivé nemoci, zjednání podkladu pro nějakou novou daň). — S jiného hlediska lišíme přímé šetření: a) a u t o m a t i c k é, které se uskutečňuje jaksi samovolně vlivem zavedených již institucí nebo zvyků (hoření šetření nepřetržitě), b) z a m ý š l e n é (réfléchi, vólu), když k účelům šetření je třeba statistické jednotky zvláště zjišťovati (hoření šetření periodické a příležitostné).

K a p. II. O r g a n i s a c e ú p l n é h o s t a t i s t i c k é h o š e t ř e n í. Dříve, než je možno počítí se statistickým šetřením, je třeba mítí plán, logicky uspořádaný program. To je t h e o r e t i c k á příprava šetření. Dobře sdělaný plán předpokládá přesné určení předmětu šetření, rozpočet nákladů, předchází plán publikační a v komplikovaných a nových případech i částečné šetření na zkoušku. Dále třeba stanovití rozhodnou dobu a lhůty pro provádění, geografické hranice šetření, cesty a

prostředky k provedení, třeba uvážiti prameny chyb a připraviti prostředky k jich odstranění. Plán má býti orientován určitou vědeckou hypotézou, určitou řídicí myšlenkou, ovšem vyloučena je jakákoli předpojatost nebo stranictví. Především však je třeba stanoviti vlastnosti a znaky věci, která se sčítá, t. j. vlastnosti a znaky jednotky šetření. Takováto jednotka, aby mohla tvořiti základ šetření, musí náležeti do skupiny zjevů hromadných, musí připouštěti číselné vyjádření a musí býti takové povahy, že se dá bez obtíží poznati a zjistiti. To znamená, že jednotka šetření musí býti přesně definována, takže nestačí-li obyčejná, právní nebo hospodářská definice, je po případě třeba stanoviti a speciální statistickou definici jednotky šetření.

Jako každý zjev, lze i statistické šetření uvažovati se stanoviska času a prostoru. Se stanoviska času přichází v úvahu trvání šetření (*durée de l'observation*), doba rozhodná (*époque de l'observation*) a trvání pozorovaného zjevu (*durée du phénomène*). V prvním případě zabýváme se otázkou, jak dlouho má trvati šetření, a všeobecnou odpověď na ni dává t. zv. zásada současnosti (*le synchronisme des opérations du relevé*), z níž vyplývá při šetření »stavu« nějakého zjevu požadavek, aby šetření trvalo co nejkratceji, aby se přizpůsobilo pozorovanému okamžiku (ideál: okamžitá fotografie), při šetření »změny, pohybu, vývoje« nějakého zjevu požadavek, aby šetření trvalo stále (ideál: kinematografický film) (str. 119). — Doba rozhodná má smysl přirozeně pouze při šetřeních, zjišťujících nějaký stav (šetření periodické neb příležitostné). Hlavním požadavkem je voliti ji co nejvhodněji; to však je věcí citu a zkušenosti, není proto theoretických pravidel. Všeobecně bylo by lze říci, že se má voliti doba rozhodná tak, aby pozorovaný předmět byl postižen ve stavu normálním. — Někdy je důležité znáti také trvání pozorovaných zjevů; takové trvání lze zjišťovati buď přímo, takže je předmětem samého šetření statistického (trvání stávky, výluky, trvání neschopnosti k práci), nebo nepřímo, indukci, t. j. postupem od zjevů a okolností zjištěných jinak (na př. trvání života, trvání svazku manželského zjistí se v určitém okamžiku zjištěním věku; trvání generace pro sestavení tabulky úmrtnosti zjišťuje se indukci na základě věkového rozvrstvení obyvatelstva při sčítání lidu a na základě počtu zemřelých roztržiděných dle věku).

Prostorová hlediska pro statistické šetření jsou dána již praktickým životem a možno z nich uvéstí tyto kategorie: dělení politické a správní (stát, země, provincie, župy, okresy, okrsky a konečně obce), dělení hospodářská (na př. přirozené krajiny v zemědělské statistice, průmyslové oblasti ve statistice průmyslové, městská centra proti venkovu v populační statistice), dělení přirozená (oblasti rovinné a horské, pobřežní a vnitrozemské, bezlesé a lesnaté a pod.). Uvážiti vhodné hledisko teritoriální náleží již do plánu šetření. Hranice tvoří na jedné straně území státu, na druhé obce. Přes hranice státu šetření statistické nejde. Není mezinárodní statistiky v pravém slova smyslu (to jsou jen kompilace národních statistik). Na zvoleném území má býti šetření co nejširší a co nejpodrobnější. Omezuje-li se šetření pouze na část území státního, nastává někdy otázka, je-li to ještě sčítání v pravém slova smyslu (týká-li se šetření všech jednotek tvořících definovaný soubor) či už jen pouhá monografie (je-li místní hranice pro určité šetření, které je jinak možné v celém území, dílem úvahy neb náhody).

Praktická příprava šetření týká se řešení dvou skupin problémů. Jsou to jednak věcné prostředky (výkazy, dotazníky a pod.), jednak osobní prostředky (orgány šetření). — Z věcných prostředků, které slouží k provedení nějakého šetření, sluší jmenovati v prvé řadě sběrné formuláře. Julin tu užívá terminů: *bulletin*, *questionnaire* (lišení je čistě formální, říká se un *bulletin de recensement*, ale un *questionnaire d'enquête*). Tyto sběrné formuláře jsou nutnou podmínkou pouze při šetření zamýšleném (v naší terminologii při statistice primérní) a není jich zpravidla potřebí při šetření trvalém (v naší terminologii při statistice sekundérní). Vykládají se pak známé věci o lišení sběrných formulářů na individuální a hromadné, o výhodách i nevýhodách obou druhů, o nutných jejich náležitostech (stručnost, jasnost a nedvojsmyslnost, jednoduchost a kategoričnost otázek, úplnost) i o důležitosti jejich zevnější úpravy (co do formátu, typografické úpravy, umístění různojazyčného textu). — Osobními prostředky, které slouží k provedení nějakého šetření, jsou různí pomocníci. Sbíráni statistického materiálu bez zvláštních pomocníků je velmi zřídka možno, jen při šetření anketárním možno dotazníky rozeslati poštou přímo osobám tázaným — pro úkol ten vysoce kvalifikovaným — a žádati od nich vrácení vyplněného dotazníku opět poštou. Rovněž jen v anketárním šetření nebo při šetření částečném možno vybraným osobám ne sice rozeslati dotazníky, ale vyslati k nim přímo úředníky nebo delegáty úřadu za účelem výsledku (*methode zvláštních sčítačů: methode des agents spéciaux*). Ale obou zmíněných způsobů lze použití jen velmi omezeně. Při každém rozsáhlejší šetření, při každém pravém sčítání statistickém, je nutně třeba zvláštních sčítačů (*agents recenseurs*). Třeba ještě dodat, že této nutnosti je pouze při šetření zamýšleném (při statistice primérní); při šetření trvalém či automatickém (při statistice sekundérní, na př. statistice narozených atd.) je materiál sta-

tistický obsažen již v úředních aktech, takže stačí organisovati jen přepsání z úředních aktů nebo opatření přístupu k aktům. Práví sčítači musí vyhověti třem podmínkám: 1. musí vědět i, co mají dělat (*savoir*), což předpokládá řádné poučení, návod; 2. mají mít možnost provést to, co mají přikázáno (*pouvoir*), což předpokládá řadu požadavků v osobě sčítače i mimo osobu jeho, hlavně však nesmí se mu ukládati více, než fysicky zmůže; 3. musí mít vůli, aby dospěl k správným výsledkům (*vouloir*). Zvláštní pozornost sluší věnovati návodu pro sčítače. Třeba si tu uvědomiti jednak obtíže, s nimiž se může sčítač setkat, jednak to, zda není možno si text návodu špatně vykládati. Zřizovati zvláštní stálé sčítače (zvláštní místní a provinciální komise statistické) se nedoporučuje (v malých místech je výběr těžký, každé speciální šetření vyžaduje vlastně speciálních sčítačů). Třeba však pečovati o to, aby správné pochopení návodu proniklo u všech sčítačů pomocí vrchních sčítačů, kteří poučují a vedou ostatní a bdí nad jejich prací a pomocí zvláštních kursů a přednášek organisovaných úřadem centrálním, kde se rozbírají a vysvětlují dotazníky i návody živým slovem. Hlavním obsahem návodu má být výklad pojmů používaných v dotazníku, postup práce a lhůty pro její počítání a skončení.

Oddíl II. Šetřením nepřímým, částečným (*le relevé indirect, partiel*) na rozdíl od šetření přímého (řádného statistického šetření) nazývá Julin takové šetření, které nevyčerpává veškeré jednotky hromadného zjevu, nýbrž jen část a podle výsledků tohoto neúplného šetření hledí induktivně dojiti k poznání hromadného zjevu celého. Od známého postupuje se k neznámému, při čemž mezi známým a neznámým je určitý početní vztah vyjádřený nějakým koeficientem. Ale indukce předpokládá pozorování pozitivních případů, zjištěných dle množství, velikosti, druhu, které se opakují ve velkém množství za podmínek pravidelných, tudíž vylučuje nějaké zjevy výjimečné. Další hypotézou je, že ono opakování zjevů je známkou existence nějakého zákona, jež možno verifikovati pozorováním nebo zkušeností. Na konec přichází dedukce. Těmto podmínkám dedukce odpovídá nepřímé šetření jen velmi nedokonale. Především nevíme, zda zjevy zjištěné pouze částečně náležejí ke zjevům pravidelného opakování, za druhé není možná při nepřímém šetření verifikace, nutná to podmínka indukce. Indukce ztrácí tedy jistoty, používá-li se při zjevech, které vykazují více rozdílů než podobností, jak tomu je právě u zjevů života společenského.

Julin rozeznává nepřímé šetření pomocí odhadů (*relevé indirect par estimation*) a nepřímé šetření užívající zásady poměrnosti (*relevé indirect proportionalisé*).

Postup při prvním případě děje se buď přibližným odhadem (*par approximation*), jež předpokládá u pozorovatele znalost předmětu (příkladem je tu zemědělská statistika se svými odhady sklizňovými) — nebo analogií, jež záleží v tom, že pozorně zjištěné podmínky jednoho hromadného zjevu přenášíme na kvantitativní podmínky jiného zjevu podobného.

Při šetření nepřímém, užívajícím zásady poměrnosti, postupujeme a) od části k celku, pozorujeme pouze část zjevu a zjištěné poměry aplikujeme na celek (na př. v poštovní statistice množství korespondence zjišťuje se přesně pouze v 1 nebo 2 týdnech roku), b) od jednoho zjevu ke druhému, ale s nutnou podmínkou, že mezi oběma zjevy existuje úzký vztah (na př. mezi počtem narození a sňatků a počtem celkového obyvatelstva).

Jako zvláštní případy nepřímého šetření uvádí Julin anketu a monografii.

Anketu sem pojímá proto, že tu běží o pozorování, které nevyčerpává celý pozorovaný zjev. Liší ankety soukromé, pořádané jednotlivcem (vždy obtížné) a veřejné, pořádané nějakou autoritou veřejnou. Tu rozeznává dva druhy: anketu parlamentární, k níž dávají podnět sbory zákonodárné (časté v Anglii) a ankety statistické podnikané úředně methodou statistickou, při které ovšem nedochází ke sčítání všech jednotek nebo se uvažují pouze zvláštní hlediska určité otázky. — Čím se liší anketa od statistického šetření? Co do látky a předmětu není mezi nimi podstatného rozdílu, třeba že se ankety s oblibou užívá spíše při řešení otázek hospodářských než demografických. Co do formy již je rozdíl: statistické šetření podává veškeré svoje výsledky v číslech, při anketě forma podání výsledků může být také číselná (počet odpovědí kladných a záporných), ale také pouze jen literární. Rozdíl je však při způsobu sbírání materiálu. Formuláře statistické jsou střízlivé, stručné, méně detailní; dotazníky anketární, poněvadž se týkají menšího počtu případů, jsou daleko detailnější a bohatší. Ale hlavní rozdíl je v tom, že statistické šetření vyčerpává při svém pozorování celý zjev hromadný, veškeré jednotky; anketa obírá se jen částí hromadného zjevu, jen vybraných jednotek, představujících případy typické. — Co do formy mohou být ankety různé: ústní aneb písemné; dotazníková anketa veřejná nebo na určité vybrané osoby; anketa směřující k získání zpráv rázu číselného nebo ve formě slovné jako odpovědi na otázky nebo bez dotazníku k získání souvislých prací dle určitého celkového programu. — Zvláštní význam má zjištění systematických vztahů mezi částečným šetřením, provedeným anketárně a šetřením úplným, provedeným řádným sčítáním. Problém záleží v tom, aby

pozorování podrobeny byly části úměrné celku, na př. co do počtu, kvality, umístění atd. Záleží tedy na tom, aby anketa byla co nejvíce reprezentativní, takže nezáleží jen na počtu vybraných jednotek, ale i na tom, aby reprezentovány byly úměrně všechny třídy, existující v pozorovaném hromadném zjevu a aby pozorování bylo rozděleno úměrně po celém území. Zakladatelem této soustavné reprezentativní metody byl řídící ústředního statistického úřadu norského Kiaer, jenž ji použil poprvé r. 1894 k získání statistických podkladů pro invalidní a starobní pojištění. Julin podává tu hlavní rysy organizace tohoto reprezentativního šetření.

Konečně v souvislosti s nepřímým šetřením mluví Julin též o monografii a monografické metodě, již použil Le Play při popisu domácích rozpočtů dělnických rodin. Nepokládá monografii — jež se vztahuje na pozorování typického zjevu — za druh statistického šetření. Pravou statistikou může být jen šetření, vztahující se na všechny jednotky hromadného zjevu a jen výjimečně do oboru statistiky lze zahrnovati šetření částečné ve formě ankety, ale nepatří tam podrobný popis jediného případu, třeba by byl kvalifikován jako případ typický. Rozdíly mezi methodou statistickou a monografickou jsou značné. Statistická methoda pozoruje zjevy hromadné tím, že studuje všechny rozmanité případy zjevu, aby došla k poznání pravidelnosti v masse, monografie studuje pouze jeden případ pečlivě vybraný. Statistika mluví čísly, monografie slovy, proto také při monografii nelze použití matematických pomůcek statistiky (středních hodnot, měr rozptylu, pozorování souvztažnosti atd.), poněvadž tu není velkého počtu případů.

III. oddíl. Statistická kritika a kontrola. Výsledky statistického šetření proti absolutní pravdě neznamenaají nic více než pouhou přibližnost. Jako každé dílo lidské jsou vydány chybám a omylům. Je proto nutno sebráný materiál statistický podrobiti řádné kontrole a kritice. Podmínkou účinné kritiky a kontroly však je soustředění statistického materiálu, a to původního materiálu, před statistickým zpracováním. Při t. zv. decentralisovaném zpracování je o kontrolu velmi nedostatečně postaráno. Je sice uložena sčítačům a místům, které provádějí částečné zpracování, ale není jisto, že bude provedena řádně a jednotně. Účelem statistické kritiky a kontroly je uvědomiti si cenu sebraných zpráv a opravití eventuelní chyby a omyly. Takové chyby mohou být buď konstantní, stálé (pravidelné) nebo nahodilé (nepravidelné). Výraz konstantní neznamená však, že se vyskytují při každém případě pozorování, nýbrž že mají tendenci opakovati se týmž způsobem mnohokrát (pravidelně), na př. chyby a omyly vzniklé na základě nesprávné organizace šetření (ze špatných návodů), z psychologických dispozic pozorovatele nebo pozorovaného (z bázně nebo různých zájmů). Tu jsou často úmyslné (nesprávné údaje věkové, snižování sklizní a p.). Tyto konstantní chyby jsou jednosměrné a proto nebezpečné, protože zkreslují výsledky šetření určitým směrem (anglická škola je nazývá »biased errors«). Nahodilé chyby jsou důsledkem množství drobných příčin, které předem ani nejsou nebo nemohou být známy. Většinou jsou to chyby bezděčné. Pramenem jich je na př., že dotazník je nejasný, otázky špatně položeny, že se zapomnělo na nějakou jednotku, že se některá počítala dvakrát a pod. Dobrá organizace šetření může je zmenšiti, ale nemůže je vůbec vyloučiti. Pro svoji nahodilost nepůsobí však jednosměrně, nýbrž různě, a proto se často navzájem ruší. Vyskytují se dokonce dle určitého zákona, ale mají tím menší vliv, čím větší je počet pozorovaných případů (anglická škola je jmenuje »unbiased errors«).

Podle toho lišíme: 1. kritiku pravosti a vnitřní pravdivosti (critique de sincérité), která hledá a odstraňuje chyby a nesprávnosti úmyslné a v širším smyslu konstantní; 2. kritiku přesnosti a správnosti (critique d'exactitude), která hledá a odstraňuje chyby a nesprávnosti bezděčné a nahodilé.

Při kritice pravosti a pravdivosti uvažujeme zvláště psychologické pohnutky chyb úmyslných. Takovými pohnutkami jsou bázeň tázané osoby, aby si pravdivou odpověď neškodila, ať už bázeň tu pochází z nevědomosti nebo ze špatně pochopeného zájmu materiálního nebo morálního (bázeň před zdaněním, před nějakou novou úpravou tázanému nepříjemnou nebo nevítanou, nevítané otázky po vnitřním přesvědčení, tělesných nebo duševních vadách, oprávněný nebo falešný stud), dále lenost, nedbalost i zlomyslnost, jak u sčítaných, tak u orgánů sčítacích, konečně i organisátor šetření může býti stranický nebo předpojatý pro určitý výsledek. — Mnohým pokleskům proti pravosti a pravdivosti může statistik předejiti, neboť může odstraniti různé obavy tím, že zdůrazní vědecký účel šetření, zabezpečí zachování tajemství soukromých údajů, že se neptá na věci obtížné, nedává otázek nejasných. V určitých případech zabezpečí zjištění pravdy otázkami kontrolními, porovnává údaje, pátrá, proč tázaní neudávají pravdu. Sám musí býti naprosto nestranný a nepředpojatý, musí dáti možnost ke kontrole vlastní práce, tedy udati řádně prameny dat, methodu šetření, loyálně doznat nedostatky šetření, upozornit na chyby a ocenit je, ukázat na mezery i na způsob jich odstranění atd.

Chyby bezděčné a nahodilé, jimiž se obírá kritika přesnosti, mohou býti velmi rozmanité a nelze je všechny vypočítati. Kontrola, kterou tu třeba prováděti, je dle povahy věci buď vnitřní nebo vnější. — Vnitřní kontrola (vérification interne) obírá se hledáním mezer, pátráním po dvojím počítání, zjišťováním bezděčných omylů a rozporů a pod. Způsoby zjišťování a odstraňování těchto vad jsou rozmanité, na př. pozorujeme, neobjevuje-li se ve výsledcích šetření nějaká nepravděpodobnost, srovnáváme nová data s obdobnými daty staršími, výsledky všeobecného šetření s výsledky šetření speciálního, pátráme, zda tázaný odpověděl na všechny otázky, zda otázkám rozuměl (i zde lze nedorozumění předejiti otázkami kontrolními). Mnohé chyby jsou takového rázu, že se mohou opravit hned (t. zv. úřední opravy), jiné lze odstraniti teprve novým dotazováním, dodatečným šetřením (vrácením dotazníku k opravě), dotazy u úřadů, vysláním úředníků na místo samé a p.) — Kontrola vnější (vérification externe) záleží v revisi početní přesnosti (správnosti součtů částečných i úhrnů). V širším smyslu náleží sem i revise přesné reprodukce typografické (tedy kollationování opisu, korektury tiskové, opravy tiskových chyb a p.).

K této kapitole připojuje Julin výklad o přesnosti výsledků, zvané v anglické matematicko-statistické škole »accuracy«, jež znamená soubor pochodů, jimiž lze vyjádřiti přesnost (přesnost) nějakého šetření, když je srovnáváme s jiným šetřením. Určuje se tu matematicky účinek většího množství chyb, jestliže se spolu počítají, násobí nebo dělí. Podmínkou však je, že tu musíme míti pro srovnání něco, o čem předpokládáme, že je to přesnější, tedy vzor. To je možná ve vědách použitých (na př. je možno porovnávat obyčejný metr se vzorným ocejchovaným metrem a měřiti chyby kopie proti vzoru). Ale ve statistice obírající se většinou nanejvýš rozmanitými zjevy společenskými je srovnávací metoda, směřující ke zjištění přesnosti šetření, téměř vyloučena; kromě toho zbytečna, protože nelze prováděti šetření dvakrát jen pro účel zjištění přesnosti; pokládáme-li jedno šetření za dokonalé, ani nás nenapadá šetření opakovati. — Na konec činí se ještě zmínka o t. zv. zaokrouhlování čísel, jehož účelem je, aby výsledkům šetření nebyla přikládána větší přesnost než jim právem přísluší, na př. číselný údaj o množství vytěženého uhlí za rok neuvedeme až do kilogramů, nýbrž spokojíme se s tunami. Často zaokrouhluje veliká čísla při výkladu statistických dat z důvodů didaktických a z důvodů přehlednosti. Z posledních důvodů rádi zkracujeme výrazy desetinné (relativní čísla), zaokrouhluje je na 1 nebo 2 desetinná místa. Zásadně máme se při zkracování zastavit u toho místa, jehož číselná přesnost je zaručena.

Oddíl IV. Zpracování a publikace statistických dat. A, Technické zpracování (le dépouillement) definuje Julin jako operaci, kterou se provádí rozřídění statistických jednotek nebo případů zjištěných šetřením tak, aby tím bylo umožněno a usnadněno studium jich. Lze tu rozeznávatí trojí druh práce: 1. zjišťujeme individuální znaky a vlastnosti u každé jednotky, abychom je mohli rozříditi dle jejich povahy; 2. třídíme čili seskupujeme jednotky téhož druhu (téhož znaku, téže vlastnosti) do tříd, stanovených předem dle kategorií času a prostoru a v každé třídě je sečteme, abychom tak dostali statistické údaje, data; 3. tyto částečné (třídní) součty (data) sečítáme v úhrny, abychom došli k celkovému úhrnu. Předmětem zpracování je sice zásadně vše, co bylo předmětem šetření, ale ovšem s jistými výjimkami (na př. otázky kontrolní, evidenční a p.). Jako při sbírání materiálu statistického lišíme i při jeho zpracování jednak přípravu, jednak skutečné provádění.

a) Úvahy přípravné. Každé statistické zpracování počíná počítáním, tvořením úhrnů v určitých skupinách. Hranice těchto skupin třídění je třeba uvážiti. Jako je prakticky nemožné třídění až do nejzazších podrobností, tak je zase prakticky bezcenné přílišné zjednodušování rozličných znaků, skupiny příliš široké, protože se tím různé zajímavé rysy hromadného zjevu stírají. Aby tedy každý, kdo se zajímá o studium nějakého hromadného zjevu, mohl s výhodou používati výsledků statistického pozorování, má býti třídění co možno podrobné, takže si vždy může každý sestaviti dle své potřeby eventuelní skupiny širší nebo vymezené dle určitých závažných okolností (na př. z věkového rozřídění počítací jednotek dle jednotlivých let může si každý utvořiti skupiny libovolně široké: pětileté, desíleté i zvláštní: věk školní, dospělosti, zletilosti atd.). Míra těchto podrobností je prakticky omezena časovým a peněžním nákladem, jež by stála publikace příliš rozsáhlá. Na druhé straně třeba uvážiti, že co nebylo zpracováno a publikováno, je prakticky ztraceno.

Technické zpracování často se dělí na několik fází postupných, které se vztahují vždy k určité skupině otázek. Číselné výsledky, statistická data, vztahující se k této skupině otázek, jsou sestavována zvláštní formou, v t. zv. statistických tabulkách, rámcích (cadre statistique). Pro správné založení a sestavení tabulek platí též určitá pravidla: 1. obsah tabulky musí obsahovati logický soubor, vztahující se k určité skupině otázek, 2. data mají býti uspořádána v určitém pořádku, tak, aby to, co spolu souvisí, bylo také vedle sebe nebo blízko sebe, 3. data mají býti dle možností stejnorodá (nemá se tedy v jedné tabulce hromaditi vše možné, co často spolu ani logicky nesouvisí),

4. shrnutá data se mají navzájem kombinovati nebo projevovati z různých hledisek. Ve formě tabulky mohou býti systematicky podána data, vztahující se jen na jediný element (na př. časový vývoj obyvatelstva určité země), ale zpravidla je to soubor dat, kupících se kolem téhož předmětu (na př. narození: živě, mrtvě; dle legitimacy, dle pohlaví), nebo to mohou býti i různé elementy, které však položeny prostě vedle sebe nebo v kombinacích usnadňují odpověď na různé otázky badatele (na př. stav obyvatelstva a jeho měna: počet obyvatelů, sňatků, porodů, zemřelých, relace k počtu obyvatelstva).

Již z toho je patrna důležitost schematisování, tvoření skupin, tříd. Při té příležitosti zmiňuje se Julin o *theoretickém třídění jednotek hromadného zjevu dle znaků pomocí algebraických symbolů.*^{*)} Věci tou obírali se angličtí logikové a matematictí statistikové: Morgan, Boole, Stanley Jevons a hlavně Yule. Yule probírá toto třídění soustavně v prvních kapitolách své knihy »An Introduction to the theory of statistics« a nazývá tuto partii: statistics nebo the theory of attributes. Dle něho je často ke statistickým účelům potřeba jednoduchých značek, abychom jimi mohli označiti třídy, utvořené podle vlastností (attributes) nějakého společenského souboru a symbolisovati počet pozorování, vztahujících se na každou tu vlastnost. Na př. značkami A, B, C označíme různé vlastnosti, pozorované v určitém souboru. Všecka individua, která mají znak A, tvoří dohromady třídu A. Znak A je pozitivní. K označení negativního znaku užívá se řeckých písmen: α, β, γ α znamená »non A« a třídu, v níž žádné individuum nemá znak A. Symbol $B\alpha$ znamená skupinu těch, kteří se vyznačují znakem B, ale nemají znaku A. Tyto kombinace písmen jmenují se »třídní nebo skupinové symboly«. Chceme-li označiti počet pozorování, který obsahuje každá třída, dáme příslušné písmeno do závorek: (A) = počet individuí se znakem A, (α) = je počet individuí se znakem non A, (A B) = je počet individuí, majících zároveň znak A i B. Třídy pozitivní a negativní jsou třídy logického opaku vůči sobě, vzájemně vylučné (slepčí—neslepčí). Třídy se pak rozeznávají dle řádu: A = třída 1. řádu, AB = třída 2. řádu, ABC = třída 3. řádu atd. Třídy n-tého řádu v případě n vlastností jsou třídy nejvyšší a jejich četnosti (frekvence) se jmenují poslední četnosti (ultimate frequencies). Známe-li tyto poslední frekvence, můžeme všechny ostatní vypočísti pouhým sčítáním. Těchto formulek použil Stanley Jevons také k usnadnění počtu pravděpodobností.

Na to se vrací Julin opět k tabulkám, které přinášejí pohromadě rozmanitá data, z nichž se některá navzájem kombinují (na př. příčiny smrti s věkem, stavem rodinným, povoláním; nebo úmrtnost s ročním počasím, teplotou, barometrickým tlakem a p.). Ukazuje, jak tabulka z jednoduché podoby kombinacemi vzrůstá, na př. počet dělníků určitého průmyslu, tříděný nejprve dle pohlaví, pak dle věku, dle odvětví dotyčné skupiny průmyslu, dle místa průmyslu. Jsou-li dány takové elementy, má statistik na vůli vybrati si různé kombinace pro podání statistických výsledků. Způsob, jak tyto kombinace vtělí do tabulky, může býti rozmanitý a záleží na vhodnosti, vkusnosti a přehlednosti toho neb onoho způsobu. Nejjednodušší všeobecná forma je ta, že uvedeme v legendě odvětví průmyslu a ve sloupcích na pravo (dle hlavičky) data ve skupinách věkových a v nich dle pohlaví.

Třídění (classification) je pro statistické zpracování neobyčejné důležitosti, poněvadž na něm závisí z valné části míra proniknutí i zužitkování výsledků šetření. Tříditi znamená jednak rozdělovati jednotky určitého hromadného zjevu podle jejich vlastností (znaků) ve skupiny a podskupiny, jednak pozorovati na nich další rozdíly, které ukazují, když jsou seskupeny podle určité vlastnosti (znaků). Dle toho sluší rozeznávati ve statistice dvojí druh třídění: 1. stanovení oněch různých vlastností (znaků), které může určitý hromadný zjev míti (třídění ve vlastním slova smyslu, classification proprement dite), 2. rozdělení jednotek určitého hromadného zjevu dle různých kategorií, tvořících část celku a pozorovaných se zvláštního hlediska (rozdělení dle četnosti, distribution par fréquence).

Třídění ve vlastním slova smyslu může býti různé formy. Je to řídký případ, jestliže nějaké statistické šetření dovoluje pouze jedno třídění. Obvykle je jich možno několik, vždy s jiného hlediska, takže je tak možno pozorovaný hromadný zjev z různého hlediska studovati, na př. ve statistice populační je možno pozorovaný hromadný zjev (obyvatelstvo) tříditi s hlediska geografického, věkového atd., ve statistice úmrtnosti lze zemřelé tříditi dle věku, dle nemoci, dle rodinného stavu, dle zaměstnání atd. Při vlastním třídění však je třeba dáti pozor na dvojí obtíž, která se vyskytuje při označování tříd (při nomenklatuře). Toto označování nebo vymezování tříd nesmí býti ani příliš široké, aby do téže třídy nebyly zahrnovány věci velmi různé (proto nutno se co možná vystříhati tříd souhrnných: »jiné, ostatní«), ani příliš podrobné, neboť takové třídění je velmi nepřehledné a při rozboru nepohodlné. Zásadně má býti aspoň tak podrobné, aby byl pozorovaným jednotlivým případům zachován

^{*)} O použití logické algebry při třídění souboru viz Beneš, O statistice str. 15, 79 a násl. (Praha 1920).

jich individuální znak, konstatovaný již při šetření. — Důležitý je také systém uvnitř tříd. Doporučuje se voliti třídění jednoduché, pravdivé, odpovídající skutečnému životu. Nebezpečné je třídění příliš vědeckotheoretické, protože theoretické názory se mění s postupem vědy (jak patrně nejlépe ze změn, které postupem doby prodělala klasifikace nemocí, jakožto příčin smrti), ale úplné opuštění třídění ideologického také není správné (na př. při třídění druhů zboží ve statistice zahraničního obchodu dáváme přednost rozumnému a praktickému třídění ideologickému proti třídění na př. dle abecedy, při němž unikají příbuzné obměny, systematické úhrny jsou skoro nemožny a srovnávání mezinárodní skoro vyloučeno). — Konečně rozeznáváme třídění homogenní, které se vztahuje na jeden zjev, pozorovaný v jeho různých částech (na př. třídění věku dle období pětiletých), a heterogenní, kde jde o třídění na skupiny různé povahy (na př. třídění obyvatelstva dle povolání, třídění zahraničního obchodu dle druhů zboží). — Při srovnávání dat z různých dob je nutno vždy uvážiti systémy třídění, zda jsou tytéž čili nic; nejsou-li stejné, nutno je uvéstí aspoň na stejnou základnu a srovnávati pouze to, co se srovnávati dá.

Třídění rozeskupuje pozorované případy dle jejich povahy na určité kategorie. Každé kategorii odpovídá určitý počet případů. Ale nestačí zjistiti jen tento počet. Třeba jej dále rozdělit dle důležitosti, dle intensity pozorovaných případů, dle okolností, ve kterých se projevují (rozdělení dle četností) a to je úkolem statistické tabulky. Praktické potřeby mají tu vliv také na třídění, jednomu třídění odpovídá jeden sloupec tabulky. Zpravidla tedy nemá přesahovati počet skupin více než se vejde sloupců na 1 folio. Čím více skupin, tím více je sloupců prázdných. Zvolíme-li menší počet skupin, lze potřebné podrobnosti vyjádřiti v poznámkách, to platí zvláště o skupinách sumárních (»jiné, ostatní«). Důležité je také, čím má skupina počínati a končiti, zda celými čísly (na př. od 12 do 13) nebo zlomkovými (na př. od 12·5 do 13·5), nebezpečná jsou okrouhlá čísla (známý příklad z věkové stupnice). Také je důležité při třídění, aby jednotlivé oddíly, třídy, se bezprostředně k sobě připínaly, tedy aby nepřipouštěly mezer mezi sebou (na př. 1000 Kč—1999 Kč, 1999 Kč—2000 Kč), ale ani pochybností o hranici (ne 1000 Kč—2000 Kč, 2000 Kč—3000 Kč, ale: 1000—1999·99, 2000—2999·99). Rozpětí těchto tříd má býti zásadně stejné od počátku až do konce; potřebuje to zvláště matematická statistika pro mnohé svoje výpočty (na př. věkové třídy po 5 letech). Někdy to nelze zachovati z důvodů praktických (bylo by třeba mnoho sloupců, mnoho místa, mnohé sloupce by byly prázdné).

V tabulkách statistických provedeno je třídění hromadného zjevu zpravidla podle dvojího systému třídního (na př. obyvatelstvo tříděno je jednak dle národnosti v hlavičce, jednak dle velikosti sídla v legendě). To jsou t. zv. tabulky o dvou vchodech (tableaux a entrées doubles). V tabulkách o jednom vchodu (zcela řídkých) se pouze vypočítává, uvádí, sečítá, zkrátka jen popisuje. Při tabulkách o dvou vchodech se již kombinuje, podává se materiál pro rozbor, zvláště okolností zvolené za důvod třídění stojí k sobě v poměru funkcionálním, nebo v poměru příčin a následků. Pearson nazývá tyto tabulky contingency-tables.

b) Zpracování samo. 1. Organizace zpracování. Dle toho, kdo provádí zpracování statistického materiálu liší se zpracování decentralisované (původní materiál nejen sbírají, ale třídí a zpracovávají v určitém obvodu činitelé nižší: obce, nižší úřady, ovšem podle plánu a návodu orgánu ústředního) od centralisovaného (veškeré zpracování od základní jednotky provádí orgán řídicí šetření sám). Věda i praxe v nové době rozhodla se pro zpracování centralisované, neboť připouští výhodnou dělbu práce, znamená ulehčení nižším úřadům, hlavní práce je svěřena živlům školeným, zabezpečuje jednotnost při zpracování, sblížení s původním materiálem umožňuje ústřednímu orgánu správnější výklad a rozbor výsledků. Proti jeho výhodám jsou nevýhody jeho bezvýznamné. Práci s ohromným materiálem lze usnadnit používáním strojů; spousta korektur sice zdržuje práci, ale jednotná kontrola a revise je možná jen v ústředí; vzdálenost od ústředí překonává hravě pošta, telegraf, telefon; nebezpečí, že přednosta řídicí zpracování nemůže se věnovati vědecké práci, lze odstraniti právě vhodnou dělbou práce, zřízením zástupců, sám pak může zpracování »prožívatí«; větší náklady jsou vyváženy větší dokonalostí v každém směru.

2. Vlastní metody zpracování. Julin tu uvádí pouze metodu čárkovací (méthode de pointage) a metodu štítků či skládacích (méthode de comptage par bulletins individuels ou par fiches). — Při metodě čárkovací záleží zpracování v tom, že každý jednotlivý případ zapisuje se kolmou čárkou do příslušného okénka připravené tabulky (výrazu »koncentrační tabulka« Julin neužívá, mluví jen o feuille de dépouillement), nebo na zvláštní lístky, z nichž se přepisují úhrny číselně do vlastní tabulky. Čárkuje se obyčejně po 5: $\frac{1}{5}$ nebo $\frac{2}{5}$. Bertillon navrhoval místo čárek užívati v dotyčném okénku řadového čísla sloupce (na př. v 3. sloupci místo čárek se píše: 3, 3, 3, 3, 3, ...), aby se předešlo snadnému jinak přepsání do jiného sloupce. Metoda čárkovací má řadu

nevýhod: nelze jí použití při zpracování materiálu registrovaného v úředních aktech (při statistice sekundární), mýlka ve sloupci snadná a kontrola nemožná (leďa že se celé čárkování znovu opakuje), pro každé třídění třeba probírat celý materiál znovu. Hodí se jen pro zpracování málo komplikované a nepřilíš rozsáhlé. — *Metoda skládací* je daleko výhodnější a jedná na místě, je-li statistický materiál komplikovaný, nebo obsažen v hromadných formulářích nebo v úředních aktech. Data o každé sčítací jednotce se přepíší na zvláštní štítek, individuální to formulář předem zvlášť upravený pro přímé technické zpracování (formát, papír, umístění dat, zkratky atd.). Je-li materiál na individuálních formulářích, lze s nimi manipulovat jako se štítky (ač ne bez obtíží: formuláře bývají nepohodlně veliké, nepřehledné, ušpiněné, špatně čitelné). Pomocí štítků lze provádět snadno všechny možné kombinace pouhým jich skládáním na hromádky a sečtením jich (jde-li o počet jednotek v té které skupině) nebo sečtením pomocí strojů (jde-li o data číselná u každé jednotky různá). Výsledky zapisují se přímo do koncentrační tabulky. Výhody jsou značné: na malém objemu soustřeďuje se mnoho dat, pohodlná manipulace, možnost všech kombinací, snadná kontrola. Výhody ty vyvažují naprosto nevýhodu, že se štítek musí pro každou jednotku napsat (a někdy ev. i původní materiál vyznačit pro použití zkratk a značek).

3. Použití strojů při zpracování. Rozeznávají třeba dvě skupiny strojů při pracích statistických: a) stroje pro zpracování (machines a dépouiller), při jichž používání mluvíme též o metodě strojového zpracování; je to vlastně pro stroje upravená metoda skládací či štítková, při níž se používá zvláštního štítku k dirkování; b) stroje počítací. — V první skupině popisuje Julin elektrické stroje Hollerithovy: dirkovačku (l'appareil à perforer), třídičku (la machine à classer), stroj kombinující a sčítající štítky. Popisuje vývoj strojů i jejich zařízení. Zmínuje se i o nových strojích Powersových a nejnovějších strojích »Pierce«. Na konec popisuje Marchův classicompteur. — O počítacích strojích podává stručnou jejich historii (Neper, Pascal, Leibnitz) a popisuje pak řadu strojů: aritmoğraf, Troncet, sčítací stroj Röthův, sčítací stroj Burroughs, comptomètre, Brunsviga, millionaire Steigerův, logaritmický válec Billeterův, vykládá jejich použití pro sčítání, odčítání, násobení a dělení a zdůrazňuje jejich nesporné výhody pro zpracování velkých šetření.

B. Podání (publikace) statistických výsledků (présentation des résultats statistiques). Běží tu o úpravu statistických dat pro uveřejnění. Tato úprava záleží v tom, že data stejnorodá se seskupují tak, že pouhé jejich sestavení (v řady a skupiny) upozorňuje na určité výsledky neb tendence. Vnějšíkem projevuje se tato úprava sestavením v publikační tabulky. Umění podati statistická data v jednoduchých, přehledných, dobře uspořádaných a nepřecpaných tabulkách lze se naučit jen zkušeností a cvikem. Přípravou publikačních tabulek je třeba se obírat vůbec již při plánu šetření, je to nejlepší příprava pro redakci sběrných formulářů. Hlavní podmínky pro jejich sestavení jsou: pořádek a jasnost. Nelze-li zpracovaný materiál podati v jediné tabulce, pak musí každá tabulka tvořit logický celek. Každá má mít přesný nadpis, udávající obsah, dobu, území. Ve vlastních tabulkách publikačních bývají zpravidla data základní, data poměrná výjimkou. V tabulkách textových jsou data poměrná přímo nutností, ale vždy ve spojení s čísly absolutními. Počet sloupců záleží na formátu publikace, na komplikovanosti materiálu a na detailu, který má být uveřejněn. Je otázka, do jakých podrobností má jít uveřejňování dat, na př. mají se publikovat data až dle obcí? Lze říci zásadně, co nejpodrobněji, čtenář si pak potřebné vybere. Ale je přirozeno, že tu jsou určité meze. — Ve příčině věcné formy publikování dat dlužno uvažovat o formátu publikace (4° formát pro pramenné dílo, 8° pro ročenky); tiskne-li se tabulka na foliu, třeba zachovat sounáležitost řádek; papír má být tenký a pevný; tabulka má být plná, ne prázdná, ale ne přecpaná, čemuž lze zabránit vkládáním mezer za každých 5 neb 10 řádků; sloupce obsahující úhrny mají předcházet dělení podrobné; tisk musí být bezvadný, tiskové chyby musí být vyloučeny.

Kniha II. Rozbor statistického materiálu. Úkolem rozboru statických dat jest vysvětliti vědecky výsledky zpracování, podané ve formě podrobných publikačních tabulek a využití nových poznatků pro potřebu vědy i praxe. Aby k tomuto cíli rozbor došel, používá určitých technických pomůcek z oboru matematiky. Tak se zakládají na aritmetice: střední veličiny, úměry a poměry, na algebře: interpolace a theorie o korelaci, na geometrii grafika. V této části jsou styčná pole pro statistiku a matematiku.

Kap. I. Řady, tvoření řad, distribuce. A. Statistickou řadu definuje Julin jako posloupnost statistických dat, vzniklých kvantitativním pozorováním nějakého hromadného zjevu, opakovaným časově neb místně. Dle toho liší řady na řady chronologické nebo historické a řady místní. Jako třetí druh uvádí případ, kde hromadný zjev je pozorován sám o sobě bez

zřetel na čas neb místo, pouze proto, aby se zjistilo rozdělení elementů, z nichž se skládá. Proti těmto třem druhům staví odpovídající tři způsoby grafického znázornění řad: diagram historický nebo chronologický, kartogram a diagram distribuční.

V časových řadách jsou statistická data uspořádána dle období časových. Takovou časovou jednotkou nejčastěji bývá rok (kalendářní, finanční, hospodářský) nebo i kratší období pro zjevy, podléhající periodickým změnám v témže roce na př. měsíc (ve statistice meteorologické počet slunných dnů), dni v týdnu (ve statistice úrazové kritické dni: pondělí a sobota), ano i hodina denní (ve statistice úmrtí a narození). Rozdělení časové, dle něhož je řada uspořádána, sluje stupnice (l'échelle). Časové řady mají tu přednost, že jejich stupnice není náhodná ani libovolná, má charakter objektivnosti.

V místních řadách jsou statistická data uspořádána dle místní příslušnosti. Při stanovení místních rozdílů má již širší pole libovůle a subjektivní názor. Nevýhodou je, že místní dělení během doby podléhá změnám, nač třeba dáti pozor při srovnávání místních řad z různých dob. Výhodou je, že místní dělení poskytuje hojnost kombinací (obvody dle polohy geografické, dle hustoty obyvatelstva, dle hospodářského významu, dle povahy půdy atd.).

Třetí skupinu, zcela zvláštní, tvoří řady, v nichž statistická data nejsou uspořádána ani dle časové následnosti, ani dle místního rozdělení. Jde o rozdělení pozorovaného souboru sama bez ohledu na čas a místo (na př. rozdělení příjmů, velikost dospělých mužů, rozdělení obyvatelstva dle věku). Julin pro ně neuvádí souhrnné pojmenování. (My je známe pod označením věcné řady.) —

Dle tendence, jakou projevují čísla obsažená v nějaké řadě, lze lišiti řady konstantní (jestliže čísla čili členové řady vyznačují se jistou relativní stabilitou, kolísají jen nepatrně a téměř se neliší od průměru, na př. časová řada, udávající poměr počtu narozených chlapců k počtu narozených děvčat) a řady dynamické a to buď pravidelné (sestupné neb vzestupné) neb nepravidelné (velká část řad představujících vztahy hospodářské), v posledním případě jako zvláštnost vyskytují se řady periodické (čísla řady projevují tendenci, v různých obdobích časových opakovati se stejným způsobem).

B. Seriace (tvoření řad) je postup, při němž soubor nějakých číselných výsledků dělíme na oddíly tak, aby se objevil počet případů, obsažených v každém oddílu. Hlavním účelem seriace je rozpoznati podstatné vlastnosti statistických dat, aby bylo možno vyvozovati vědecké závěry o pozorovaném zjevu. Každý oddíl řady sluje »třída« (la classe), »velikostí třídy« (la grandeur de la classe) je rozpětí míry, jehož se užívá uvnitř třídy (mm, rok). Množství pozorovaných případů, patřících do jedné třídy, sluje četnost (nebo častost, fréquence). Soubor všech případů, rozdělených dle různých tříd a pozorovaných se stanoviska tohoto rozdělení sluje rozdělení četností (distribution des fréquences). Kvantitativní rozdíl mezi hranicemi dvou tříd po sobě následujících jmenuje Julin dle Bosca »modulem« (na př. v třídách postupujících po 5 letech je modulem 5 let), ač toto pojmenování matematická statistika používá pro něco zcela jiného (str. 317), v dalším (str. 324 a j.) tomu říká lépe interval třídy. Při tvoření řad musí statistik uvážiti jednak účel, kterého chce dosíci, jednak vnitřní povahu materiálu. Někdy musí tvořiti i více řad, obměňovati je, rozšiřovati intervaly, aby dostal řadu, jež ukazuje jistou pravidelnost (místo oscilace vzrůst k maximum a opět pokles), čili jak říkáme, aby dostal řadu »hladkou«. Nikdy však nelze tvořiti řady dle menšího intervalu, než jakého bylo použito při zpracování.

C. Distribuce frekvencí je velmi důležitá pro rozbor pozorovaného zjevu. Pro lepší přehlednost znázorňuje se tato distribuce graficky buď ve formě polygonu frekvence řady (vznikne spojením bodů, jež jsou vrcholy kolmic vztyčených ve středu příslušných intervalů, odměřených na ose x a jichž výška je určena příslušnou frekvencí, odměřenou dle frekvenční stupnice na ose y) nebo ve formě t. zv. histogramu (— dle Pearsona —, jenž vznikne tím, že v každém intervalu porídí se sloupec, jehož základnu tvoří celý interval a výšku příslušná frekvence). Z těchto dvou forem je polygon důležitou pomůckou při srovnání několika řad. Ale i sám o sobě, jakožto křivka, vede ke srovnávání s t. zv. normální křivkou chyb, křivkou Gaussovou nebo binominální křivkou Queteletovou za tím účelem, abychom se přesvědčili, je-li v konkrétním případě možno mluvit o zákonu distribuce. Podle Gausse zákon chyb, vyjádřený graficky normální křivkou chyb nebo normální křivkou frekvencí vyjadřuje pravděpodobnost chyb různých velikostí. Gauss prokázal svůj zákon čistě matematicky. Vyplývá však i z logické úvahy: při naprosté svědomitosti a nestrannosti jsou velké chyby řídké, kdežto možnost malých chyb je velká. Dále poukázal Gauss na to, že chyby pozitivní (nad průměr) i negativní (pod průměr) jsou stejně pravděpodobné. Quetelet dospěl k chybovému zákonu jinou cestou, použil tu binomické poučky, našel totiž, že pravděpodobnosti úchylek od průměru

(= chyb) odpovídají koeficientům v rozvoji binomu. Je však otázka, jaký je vztah mezi normální křivkou chyb nebo křivkou binomickou a mezi rozdělením frekvencí do tříd u nějakého zjevu hromadného sčítaného statisticky, je-li tu symetrie s oněmi křivkami. Tento vztah (symetrie) je řídký, častější je opak (asymetrie), přece však v četných případech se vyskytují distribuce, jichž křivka celým zjevem připomíná normální křivku chyb. Běžné formy těchto statistických křivek a příslušné formule vyvinula nynější anglická škola statistiků-matematiků. Užívají při tom různých method. Prvá metoda vychází se stanoviska, že všechny křivky o distribuci frekvencí jsou původně odvozeny z normální křivky chyb (Edgeworth, Pearson). Němec Fechner ve své methodě, t. zv. methodě rekonstituce, vychází z hypotézy, že křivka Gaussova by mohla být v určitých případech asymetrická, že totiž křivky nepravidelné mohou být dvěma částmi normální křivky, ale že stupeň disperse jejich je rozdílný. Všeobecnou klassifikaci asymetrických křivek navrhl prof. Pearson na základě 5 typů, k nimž později připojil ještě šestý, t. zv. forma U.¹⁾ Určiti, ke kterému typu se určitá řada statistická vztahuje, je počet komplikovaný a namáhavý, vyžaduje znalosti vyšší matematiky. Je otázka, jaký je vědecký výsledek takových výpočtů? Zákon Gaussův vychází z měření téhož předmětu. Assimilací byl rozšířen i na mnohá pozorování různých předmětů téhož rázu a dá se v určitých, velmi řídkých případech aplikovati (na př. v některých případech v antropometrii), ale pro křivky nepravidelné, které jen připomínají křivku Gaussovu, je aplikace již těžká. Nemůžeme tu říci, že běží o chyby, které ve stejném počtu připadají jak na stranu pozitivní, tak na stranu negativní a jichž význam se zmenšuje vzdáleností od průměru. Lze jen říci, že tu zápasí síly protivné nerovného významu, což ovšem nevede k poznání nějakého zákona. Skutečně také v těchto případech matematický počet definuje přesně křivky v přítomnosti a je tu vhodnějším prostředkem k vyjádření než kterýkoli jiný, ale nemůže podati kausální vysvětlení zjevu (vztah mezi výší mzdy a počtem osob, které tuto mzdu běrou, je pouze matematický; matematická formulka precísuje pouze rozlohu příslušné massy, ale nemůže ani objeviti ani určití příčinné vztahy mezi výší mzdy a příslušnou skupinou dělníků).

K a p. II. Statistické střední hodnoty. Statistické řady je v určitých případech, zvláště chceme-li je navzájem srovnávat, nutno charakterisovat, vyjádřiti jednoduchým početním výrazem, jednoduchým číslem. Této potřebě vyhovují t. zv. střední hodnoty, které se vyskytují ve třech formách: průměr (la moyenne proprement dite), hodnota ústřední²⁾ (la médiane) a hodnota nejčastější³⁾ (dle Marchovy terminologie »la dominante«, angl. mode). Průměry jsou známy ode dávna. Medián a dominanta (modus) jsou nového data a zavedeny byly anglickými statistiky matematiky.

A. Všeobecně o průměrech. Julin uvádí řadu definic pro průměry (Bowley, Yule, v. Mayr, Benini), jež se všechny shodují v tom, že průměr je zkrácený výraz pro řadu. Sám definuje průměr jako výraz normálního kvantitativního stavu určitého zjevu. Slovem »výraz« má se naznačiti popisová vlastnost průměru, slovem »kvantitativní stav« omezuje se pole průměru jen na výrazy číselné, slovem »normální« naznačí se na exponentiální rozdělení obměn okolo průměru (str. 350).

Vlastnosti průměrů: 1. Průměr není a nemůže být výsledkem nějakých odhadů, předpokládá přesný výpočet. 2. Musí se zakládati na všech pozorováních, která byla provedena; pak ukazuje, co je typ, jestliže ovšem nějaký typ existuje. 3. Má být reprezentativní t. j. má vzbuditi u badatele představu, vztahující se k celé řadě. 4. Má být stabilní t. j. nemá reagovati na nepatrné poruchy v řadě. 5. Nemá působiti početní obtíže, proto se obyčejně používá nejsnazšího průměru aritmetického, ač je nesprávné ostatní druhy průměrů zanedbávat.

V ý z n a m průměru je dvojí: a) se stanoviska matematického je to hodnota pravdě nejbližší mezi všemi hodnotami nějaké řady, o nichž dlužno předpokládati, že jsou⁴⁾ postiženy nějakou, třeba nepatrnou chybou. Pravděpodobná chyba průměru z velkého počtu členů řady je menší než pravděpodobná chyba kteréhokoli členu řady. Nevjadruje-li průměr absolutní pravdu, představuje přece nejdokonalejší výraz pravdy. b) Se stanoviska statistického má průměr úlohu syntese. Úlohou průměrů je vyjádřiti složitý soubor zjevů malým počtem jednotlivých čísel.

Druhy průměrů. Rozeznáváme průměr objektivní či reální od subjektivního či ideálního (anglická škola tohoto lišení nepoužívá, ač má pro průměry dvojí výraz: »mean« a »average). Průměr objektivní je výsledkem různých měření, která byla provedena několikrát

¹⁾ Viz Dr. V. Lásk, Vybrané kapitoly z matematické statistiky, č. 3: Pearsonovy typy křivek seskupení. Československý statistický věstník, roč. II., str. 248 a násl.

²⁾ Dle Beneše, (O statistice, str. 20) »čítaný střed«.

³⁾ Dle Beneše l. c. »nejhustší střed«.

na témž předmětu (průměr z celé řady měření vzdálenosti téže hvězdy od země). Průměr se tu pokládá za nejbližší skutečné (reální) míře, kdežto jednotlivá měření, třeba se týkala téhož předmětu, mohou být a jsou vlivem náhodných chyb nepřesná. Průměr je tu hodnotou pravdě nejbližší, jednotlivé různosti v měření kupí se systematicky kol tohoto objektivního průměru a odpovídají Gaussově zákon chyb. — Průměr subjektivní je výsledkem různých měření, která se nevztahují na týž předmět, nýbrž na množství různých předmětů, ale přece homogenních, jak je tomu často ve statistice. Pozorované homogenní předměty jsou všechny různé, ale o jejich mírách předpokládáme, že byly zjištěny co nejpřesněji. Místo těchto měř chceme však dostati jednu míru společnou, která je shrnuje a to je průměr z nich. Tento výraz je pouze ideální, nevyjadřuje žádnou skutečnou, pravdivou, reální veličinu, jeho význam je čistě syntetický a reprezentativní. Jsou-li pozorované předměty dobře vyvoleny a skutečně homogenní, pak průměr z nich představuje typ. — Rozdíl mezi oběma těmito průměry je patrný také vzhledem ke křivce, která představuje dotyčnou řadu. Objektivní průměr je vyvozen z řady, jejíž rozvoj blíží se velmi normální křivce chyb (Gaussově), rozdělení členů řady odpovídá formě rozdělení symetrického. Naproti tomu řady, jež jsou výsledkem pozorování různých předmětů, ukazují na asymetrickou distribuci kol průměru. Jde-li o řadu měř na předmětech homogenních, pak křivka, vyjadřující tuto řadu, je sice asymetrická, ale připomíná více méně křivku Gaussovu. — Podle způsobu, jak se počítá průměr, rozeznáváme celou řadu průměrů, z nichž nejznámější jsou již klassické průměry Pythagorovy: aritmetický, geometrický a harmonický, méně známé: antiharmonický a kvadratický. Jestliže veličiny $a_1, a_2, a_3 \dots a_n$ představují členy řady, pak vypadají matematické formulky pro jmenované průměry takto:

$$1. \text{ průměr aritmetický a to: jednoduchý } P_a = \frac{a_1 + a_2 + a_3 + \dots + a_n}{n} \text{ čili } \frac{1}{n} (a_1 + a_2 + a_3 + \dots + a_n)$$

nebo zkráceně symbolicky: $\frac{1}{n} \Sigma(a)$; složený čili vážený průměr aritmetický liší se od jednoduchého jen tím, že běře zřetel na frekvenci či opakování (váhu) jednotlivých členů řady; jsou-li $f_1, f_2, f_3 \dots f_n$ frekvence jednotlivých členů, jest vážený aritmetický průměr $P_a = \frac{f_1 a_1 + f_2 a_2 + f_3 a_3 + \dots + f_n a_n}{f_1 + f_2 + f_3 + \dots + f_n}$

$$2. \text{ průměr geometrický n. logaritmický: } P_g = \sqrt[n]{a_1 \cdot a_2 \cdot a_3 \dots a_n} = (a_1 \cdot a_2 \cdot a_3 \dots a_n)^{\frac{1}{n}} \text{ nebo } \log P_g = \frac{\log a_1 + \log a_2 + \dots + \log a_n}{n} = \frac{1}{n} \Sigma(\log a);$$

$$3. \text{ průměr harmonický: } P_h = \frac{n}{\frac{1}{a_1} + \frac{1}{a_2} + \frac{1}{a_3} + \dots + \frac{1}{a_n}};$$

$$4. \text{ průměr antiharmonický: } P_{ah} = \frac{a_1^2 + a_2^2 + a_3^2 + \dots + a_n^2}{a_1 + a_2 + a_3 + \dots + a_n};$$

$$5. \text{ průměr kvadratický: } P_{\square} = \sqrt{\frac{a_1^2 + a_2^2 + a_3^2 + \dots + a_n^2}{n}} = \sqrt{\frac{\Sigma(a^2)}{n}}$$

B. Nejužívanějším a často nejjistějším syntetickým výrazem pro charakterisaci řady je aritmetický průměr (la moyenne arithmétique) ať jednoduchý (častý v meteorologii a demografii), ať složený či vážený (častý ve statistice hospodářské a sociální). Zvláštním případem použití vážených průměrů, jsou tak zvaná indexní čísla, nejčastěji používaná ve statistice cenové, jimiž se mají znázorniti všeobecné změny v úhrnu cen za určité období tím, že se zjistí průměrné ceny určitého počtu zboží, průměrná cena každého druhu zboží se pak násobí kvotou nebo váhou příslušného zboží vzhledem k jeho důležitosti v souboru pozorovaných druhů zboží (což jest třeba zjistiti po případě zvláštním šetřením), součet těchto násobků dělí se součtem kvot a výsledkem je zvážený průměr všech cen (generální index); vývoj cen za určité období se pak znázorní tak, že index počáteční (index základního roku) se redukuje na 100 a ostatní indexy se úměrně k tomu rovněž redukuje (koordinují). — Někdy činí potíže počítání zváženého průměru, skládá-li se řada z tříd o určitém intervalu; pak nelze jinak, než vzíti statistický střed (la chiffre intermédiaire) mezi dolní a horní hranicí třídy za reprezentanta třídy a tento střed pak násobiti příslušnou frekvencí třídy (na př. při počítání průměrné mzdy, věku, jsou-li mzdy neb věk známy jen ve stupnicích o určitém intervalu na př. od 1:25 K do 1:50 K nebo od 1—5 let atd.). — Normální počítání aritmetického průměru je zřejmo z hořejší formulky. Třeba si však povšimnouti i zkrácené neb nepřímé metody počítání aritmetických průměrů, jež se zakládá na vlastnosti, že

součet pozitivních a negativních odchylek všech členů řady od aritmetického průměru je roven nule. Sluší však rozeznávat počítání jednoduchého a zváženého průměru. — Běží-li o jednoduchý průměr, vybereme si některý člen řady a zjistíme úchyly všech ostatních členů od tohoto členu vybraného, rozdíl součtu pozitivních a negativních úchylek dělíme počtem členů řady a výsledek připočteme (s použitím příslušného znaménka) k hodnotě vybraného členu. — Běží-li o zvážený průměr, zvláště o průměr z řady, jejíž členy určeny jsou třídami o určitém rozpětí (na př. sazby mzdové, stupnice věkové) a o určité frekvenci třídní, postupuje se tak, že se vybere určitá třída s předpokladem, že obsahuje průměr. Tato třída označí se nulou (0), ostatní třídy označí se řadovými čísly vzhůru negativně ($-1, -2, -3$ atd.), dolů pozitivně ($+1, +2, +3$ ... atd.). Těmito čísly (jež vlastně znamenají úchyly jednotlivých tříd od zvolené třídy) se násobí příslušné frekvence, negativní i pozitivní součiny se sečtou a výsledek je čitatelem zlomku, jehož jmenovatelem je celkový počet frekvencí. Tento zlomek nutno ještě znásobiti rozpětím (intervalem) třídy a tento výsledek se přičte (s příslušným znaménkem) ke statistickému středu třídy vybrané za východisko. Podmínkou v posledním případě je, že rozpětí (intervaly) všech tříd musí býti vesměs stejně velké. Někdy se frekvence vyjádří procenty a pak se součet součinů dělí prostě 100. Výhoda tohoto nepřímého počítání je v tom, že není třeba velkého počítání (násobení a dělení), zvláště jsou-li členy řady čísla velká. — **V ý z n a m a r i t m e t i c k é h o p r ů m ě r u:** V řadách konstantních, jichž členy liší se od sebe jen nepatrně, nebo v řadách, jež kreslí křivky symetrické, má průměr vysokou hodnotu reprezentativní, je těžištěm řady dělicím plochu křivky na dvě polovice, je hodnotou nejpravděpodobnější, okolo níž se ostatní hodnoty kupí symetricky a to tím čteněji, čím jsou průměru blíže (časté příklady z pozorování demografických, meteorologických, astronomických). V řadách dynamických nebo nedeterminovaných, jež kreslí křivky nesymetrické (většina řad představujících zjevy sociální) má průměr ráz abstraktního výrazu syntetického; význam jeho se zmenšuje a statistik může dle okolností voliti mezi průměrem aritmetickým, geometrickým, harmonickým nebo antiharmonickým atd. Skutečný vědecký význam má aritmetický průměr jen tam, kde reprezentuje řadu skládající se z členů co nejvíce homogenních, jinak je pouhou početní hříčkou. Homogennost řady oceňujeme dle povahy dat, dle doby, na kterou se data vztahují, dle místa, kde data byla zjištěna. V prvním případě můžeme mít řadu homogenní ve svém celku a přece některé členy mohou býti ovládány zvláštními tendencemi, takže se doporučuje nepojímati je do všeobecného průměru (na př. průměrný počet dětí připadajících na 1 manželství je správněji počítati pouze z manželství obdařených dětmi a nebrati do počtu též manželství bezdětná), Podobně i doba i milieu vykonávají vliv na ráz pozorovaných zjevů a porušují homogennost řady (na př. mzdy šetřené v lednu proti mzdám v červenci, mzdy americké v určitém oboru proti evropským téhož oboru).

M a t e m a t i c k é v l a s t n o s t i a r i t m e t i c k é h o p r ů m ě r u: 1. Aritmetický průměr je těžištěm řady, průměr násobený počtem členů dá součet celé řady. 2. Jsou-li členy řady stejné, je průměr roven každému členu. 3. Průměr zůstává stejný, ať je pořadí členů jakékoli. 4. Součet pozitivních úchylek jednotlivých členů od průměru je roven součtu negativních úchylek čili algebraický součet všech těchto úchylek je roven nule. 5. Součet čtverců úchylek od průměru je minimum proti součtu čtverců úchylek vypočtených od kteréhokoliv členu řady různého od průměru (základní věta pro t. zv. metodu nejmenších čtverců); dle Edgewortha průměr ze čtverců těchto úchylek sluje »fluktuace«, jež se vyjadřuje symbolem $\mu^2 \left(\mu^2 = \frac{\sum(d^2)}{n} \right)$ 6. Skládá-li se řada o n členech ze dvou částečných řad o n_1 a n_2 členech, možno průměr celé řady (P) vyjádřiti pomocí průměrů oněch částečných řad (P_1 a P_2), neboť $n P = n_1 P_1 + n_2 P_2$. 7. Průměr z členů řady povýšených na druhou mocninu (tedy $\frac{\sum(a^2)}{n}$, při čemž a = všeobecně člen řady) rovná se dvojmoci průměru prostých členů P^2 a fluktuaci (μ^2), tedy: $\frac{\sum(a^2)}{n} = P^2 + \mu^2$. 8. Fluktuace (μ^2) rovná se průměru čtverců úchylek jednotlivých členů řady (a) od zvolené stálé veličiny (A) zmenšenému o čtverec rozdílu mezi průměrem řady (P) a touto zvolenou veličinou (A), tedy: $\mu^2 = \frac{\sum[(A-a)^2]}{n} - (P-A)^2$. Matematické důkazy těchto vět přejímá Julin z Yule-a (č. 4, č. 6), Beniniho (č. 5), March-e (č. 7 a 8).

C. G e o m e t r i c k ý p r ů m ě r není příliš rozšířen, protože k jeho vypočtení třeba znáti počítání s logaritmy, neboť $\log Pg = \frac{1}{n} \sum(\log a)$. To však nemá býti překážkou pro jeho použití tam, kde mu náleží přednost před průměrem aritmetickým. Geometrický průměr je doporučován řadou autorit

(Stanley Jevons, Galton, Edgeworth, Bowley, Yule). Stanley Jevons jej doporučuje zvláště ve statistice cenové a vůbec ve všech výpočtech, které mají vyjadřovati kvantum lidského pokroku. Galton jej doporučuje ve statistice sociální a životní. Jisto je, že geometrický průměr nereaguje tak citlivě na extrémy řady jako aritmetický průměr a proto se doporučuje zvláště tenkrát, jestliže členy řady se od sebe značně liší. Bowley doporučuje jako praktické pravidlo: kontrolovati aritmetický průměr geometrickým; jestliže se výsledky značně od sebe liší, doporučuje se užiti průměru geometrického (neboť zmírňuje účinek největších čísel v řadě). — Matematické vlastnosti geometrického průměru jsou zřejmy

$$\text{přím o z těchto formulek: } (\sqrt[n]{a_1 \cdot a_2})^n = \sqrt[n]{a_1^n \cdot a_2^n}; \quad \frac{1}{\sqrt[n]{a_1 \cdot a_2}} = \sqrt[n]{\frac{1}{a_1} \cdot \frac{1}{a_2}}; \quad \lg Pg = \frac{1}{n} \Sigma (\log a) = \\ = \frac{\log a_1 + \log a_2 + \dots + \log a_n}{n}.$$

D. H a r m o n i c k ý p r ů m ě r je ze tří klassických průměrů nejméně užívaným. Číselná hodnota harmonického průměru je nejnižší (geometrického je uprostřed, aritmetického je nejvyšší). Massedaglia upozorňuje, že harmonický průměr je vhodný při oceňování hodnoty peněz, t. j. při oceňování množství zboží, které je možno si opatřiti za určitou sumu peněz; zvýší-li se ceny, zmenšuje se množství zboží, které lze za tutéž cenu koupiti; vyjádří-li se obě veličiny v průměrech, pak aritmetickému průměru cen odpovídá harmonický průměr množství.

E. M e d i á n (veličina ústřední, čítaný střed) je člen, který se v řadě uspořádané dle velikosti členů (od nejmenšího k největšímu nebo naopak) nalézá právě uprostřed. Znázorní-li se řada graficky křivkou, dělí kolmice, udávající medián plochu křivkou vymezenou na dvě polovice. Je-li počet členů sudý, běře se za medián průměr ze dvou prostředních sousedních členů. Jestliže řada je utvořena z frekvencí určitých tříd (mzdových sazeb, věkových skupin), nalézá se medián v té třídě, do které až sahá polovina všech případů. Neznáme-li původní materiál, z něhož řada dle tříd byla utvořena, vypočítáme tu medián jednoduchou interpolací, při čemž se vychází od hypotézy, že rozdělení frekvence uvnitř dotyčné třídy je rovnoměrné. Umístění mediánu v této třídě určí se tak, že interval třídy násobí se zlomkem, v jehož čitateli je ta část frekvence této střední třídy, až kam do ní sahá poloviční počet případů celé řady, a jmenovatelem je celá frekvence třídy. — Vedle mediánu zjišťuji se t. zv. q u a r t i l y, to jsou mediány z každé polovičky řady rozdělené mediánem. Obě quartily a medián dělí řadu na 4 stejné díly. Podobně d e c i l y nebo c e n t i l y dělí řadu na 10 neb 100 stejných dílů. Význam těchto posíčních hodnot vyniká při měření t. zv. rozptylu (disperse) řady. — V ý h o d y mediánu: 1. není žádnou počtářskou abstrakcí, nýbrž skutečným členem řady; 2. jeho počítání je rychlé a snadné; 3. je nezávislý na extrémních členech řady. N e v ý h o d y jeho: 1. nemá té vlastnosti jako aritmetický průměr, že by, násoben jsa počtem členů řady, dal součet členů řady; 2. je necitlivý vůči extrémním členům řady; 3. lze ho použiti jen při řadách skládajících z členů zcela homogenních (nelze ho použiti v řadách poměrných čísel počítaných z různých souborů, ani při řadách chronologických, ani při řadách počítaných z průměrů); 4. lze ho použiti jen tenkrát, lze-li členy uspořádati dle velikosti. — Nejvíce se používá se mediánu ve statistice příjmů a mezd.

F. D o m i n a n t a (modus, veličina nejčastější, nejhuštější střed, la dominante, le mode) je veličina, která se v dané řadě nejčastěji opakuje čili která má nejvyšší frekvenci, a okolo které se ostatní hodnoty kupí nejhuštěji. Je-li řada utvořena z tříd určitého rozpětí, je dominantou ona třída, která je nejčetněji obsazena. V řadách symetrických je pouze jediná dominanta, ale takové řady jsou řídké. V nesymetrických řadách vyskytuje se často i několik vrcholů, několik dominant. — V ý h o d y d o m i n a n t y: 1. je nezávislá na krajních veličinách, nemusí se vypočítávat, zvláště když běží jen o přibližné její určení, stačí tu věděti, že ony krajní veličiny nejsou četné; 2. není to matematická abstrakce jako průměr, ale skutečná hodnota, která se vyskytuje nejčastěji a proto se hodí, aby vyjadřovala právě to, co se v běžné mluvě označuje jako průměr (továrník udávající průměrnou mzdu ve své továrně udá vlastně mzdu nejčastější). — N e v ý h o d o u d o m i n a n t y je, že často činí obtíže zjištění její polohy (je-li v řadě několik vrcholů) nebo že je neurčitá (v případě, kde je dominantou celá skupina nebo třída). — Polohu dominanty, není-li na prvý pohled zřejmou, lze zjišťovati několika způsobem: známe-li všechny členy řady, lze použiti křivek Pearsonových, maxima křivek odpovídají dominantě. Zpravidla však zjišťujeme dominantu přibližně v řadách skupinových: 1. Dle metody Bowleyho tím, že se třídy sestaví postupně od nejmenšího stupně ke stupňům vyšším a zaznamenáváme frekvence v každé třídě. Nejvyšší frekvence ukazuje dominantu. Je-li však v řadě několik vrcholů, několik dominant, třeba slučovat po 2 třídách (1. + 2., 3. + 4., 5. + 6., 7. + 8. . . a pak 2. + 3., 4. + 5., 6. + 7., . . .) po případě po třech třídách (1. + 2. + 3., 4. + 5. + 6., . . . a pak 2. + 3. + 4., 5. + 6. + 7. . . . a pak 3. + 4. + 5., 6. + 7. + 8., . . .) tak dlouho, až se v některé z takto

upravených (shlazených, sladěných) řad objeví pouze jediný vrchol, totiž největší frekvence v součtu několika tříd, což je hledanou dominantou, jež může býti stanovena ještě ke středu této široké třídy. — 2. Druhá metoda Bowley-ho počíná stejně postupným slučováním, jenže vyjde-li na konec několik řad s různě položenými dominantami, zvolíme z nich dominantu nejmenší frekvence a stanovíme ji ke středu prostřední třídy. — 3. Přibližná metoda Pearsonova je vyjádřena dokonce matematickou formulou: $Mo = P - 3(P - Me)$, kde Mo značí modus čili dominantu, Me medián, P průměr. Je tedy třeba vypočísti průměr řady, zjistiti medián a pak od průměru odečísti trojnásobný rozdíl mezi průměrem a mediánem (platí ovšem jen pro symetrické nebo podobné řady).

Kap. III. Rozptyl a jeho měření. Rozptyl (dispersion, Streuung) definuje Julin ne dost určitě, uváděje, že se tím rozumí nedostatek uniformity členů řady vzhledem k průměru nebo jinému všeobecnému výrazu řady a že disperse je velká, jestliže členové řady se odchyľují značně od střední hodnoty a malá, jestliže rozdíly členů od střední hodnoty jsou malé (str. 437). Představu o tom, co je rozptyl, dává nám rozmístění střel na terči, do něhož řada lidí střelila. Všecky střely směřovaly do středu, ale mnohé se ho různě daleko chybyly. Dovedeme-li nějak vyjádřiti nebo změřiti toto seskupení kol středu (neboli vzdálenosti či odchylky členů řady od střední hodnoty), pak je možno rozptyl vyjádřiti a měřiti a i různé řady co do rozptylu spolu srovnávati. Tomuto úkolu dostáti mají t. zv. míry rozptylu (measure de la dispersion, Streuungsmass). Tyto míry jsou jednak *a*) absolutní: 1. průměrná odchylka (la moyenne de déviation, mean deviation, durchschnittliche Abweichung), 2. střední kvadratická odchylka, střední chyba, standartní odchylka (la déviation-type, standard deviation, mittlere Abweichung, mittlere quadratische Abweichung, Standard-Abweichung, Streuung v užším slova smyslu); 3. metoda quartil (la méthode des quartiles, Quartil); — jednak *b*) relativní: 4. variační koeficient (le coefficient de variation, Variabilitätscoefficient), 5. šikmost, sklon, dissymetrie (dissymetrie, skewness, Schiefe).

1. Průměrná odchylka je průměr z absolutních hodnot (nehledí se tedy na znaménko) odchylek jednotlivých členů od střední hodnoty, hlavně od aritmetického průměru nebo mediánu. Značí se malým trojúhelníkem „ Δ “ nebo „ ϑ “ Označíme-li úchylku jednoho členu od střední hodnoty písmenem d a součet jich symbolem $\Sigma(d)$, a je-li počet všech členů n , je formulka pro průměrnou odchylku: $\Delta = \vartheta = \frac{\Sigma(d)}{n}$. Doporučuje se počítati průměrnou odchylku od mediánu (odchylky od mediánu jsou menší než odchylky od jiné střední hodnoty). Jestliže členové v řadě mají různou frekvenci, nutno při počítání průměrné odchylky bráti zřetel též na frekvence, je to zváný průměr odchylek každé třídy od střední hodnoty (úchylka každé třídy se násobí frekvencí a součet těchto násobků se dělí počtem všech členů t. j. součtem všech frekvencí).

2. Střední (kvadratická) odchylka (la déviation-type) je druhá odmocnina z aritmetického průměru čtverců odchylek jednotlivých členů od aritmetického průměru řady. Značí se řeckými písmeny μ nebo σ . Označíme-li členy řady všeobecně písmenem a , aritmetický průměr písmenem P , odchylky členů od průměru $(P - a)$ písmenem d , součet jich čtverců symbolem $\Sigma(d^2)$ a

počet členů řady n , je formulka pro střední odchylku $\mu = \sigma = \sqrt{\frac{\Sigma(d^2)}{n}}$. Jde-li o řadu, kde jednotlivé třídy mají různé frekvence, pak třeba čtverce úchylek předem ještě násobiti příslušnou frekvencí. O střední odchylce (chybě) třeba si pamatovati, že vede k nejmenší sumě čtverců (odchylek od aritmetického průměru). Výraz pod odmocninou ve formuli, totiž průměr ze čtverců odchylek, sluje fluktuací (μ^2) a známe ji již z matematických vlastností aritmetického průměru (v kap. II. B, č. 4—7) a formulky tam uvedené slouží často k tomu, aby se snadněji vypočetla střední odchylka μ (nebo σ). Střední odchylka je nejdůležitější měrou disperse. Velikost střední odchylky ukazuje, jaké je rozskupení frekvencí kol průměru. Čím je střední odchylka menší, tím hustěji je řada seskupena kol aritmetického středu (tedy tím je řada konstantnější). — Mezi střední odchylkou a průměrnou odchylkou je přímý vztah; platí pro ně zajímavé empirické pravidlo, že pro symetrické nebo jen málo asymetrické distribuce (tuto podmínku Julin zapomíná uvést) průměrná odchylka (dle mediánu) je přibližně rovna $\frac{2}{3}$ střední (kvadratické) odchylky. Tohoto poměru se užívá pro rychlou kontrolu, zda výpočet obou odchylek je správný (ovšem jen přibližně).

3. Odchylka quartilová (déviation interquartile) sluje aritmetický průměr z odchylek obou kvartilů od mediánu. Řadu uspořádanou dle velikosti dělí kvartily na 4 rovné díly; první nebo dolní quartil se značí Q_1 , třetí nebo hoření quartil se značí Q_3 , mezi nimi ležící druhý quartil $Q_2 = Me$ (mediánu). Vzdálenosti mezi quartily budí dobrou představu o dispersi řady. Je-li řada naprosto symetrická, platí $Me - Q_1 = Q_3 - Me$, je-li řada asymetrická směrem na levo, musí býti $Me - Q_1 < Q_3 - Me$, je-li asymetrická směrem na pravo, musí býti $Me - Q_1 > Q_3 - Me$. Protože

dokonalá symetrie je výjimkou, bere se za míru disperse polovina součtu obou odchylek, tedy: $(Q_3 - Me) + (Me - Q_1) : 2 = \frac{Q_3 - Q_1}{2}$, což se značí Q bez indexu, jako formule quartilové odchylky. Toto Q se tedy nevztahuje na žádnou hodnotu zjevnou, nýbrž dává pouze představu o rozdílu intervalu mezi hořením a dolním quartilem. Je-li řada dokonale symetrická, platí: $Q = Me = P$. — Také o quartilu lze uvést empirické pravidlo o vztahu ke střední odchylce; platí totiž pro symetrické nebo jen málo asymetrické distribuce, že quartil se rovná přibližně $\frac{2}{3}$ střední kvadratické odchylky: $Q : \sigma = 2 : 3 = 0.66$.

4. **Variační koeficient** (koeficient disperse) je relativní míra disperse, upravená z kterékoliv ze tří předcházejících absolutních měr rozptylu. Pro srovnávání disperse dvou nebo několika řad nehodí se absolutní míry, neboť velké míry odpovídají velkým odchylkám a naopak; aby se tedy eliminoval vliv velikosti srovnávaných předmětů (řad), je třeba relativní míry. Nejužívanějším koeficientem variačním je koeficient počítaný dle střední kvadratické odchylky (σ), totiž procentuelní poměr její k aritmetickému průměru (P) dle formule $V = \frac{100 \sigma}{P}$. Jestliže se řada skládá z tří a frekvencí, užívá se místo aritmetického průměru jiné hodnoty zvolené za průměr. Ale je možno počítati variační koeficient i z ostatních měr rozptylu. Tak variační koeficient pro průměrnou odchylku počítá se dle mediánu: $V = \frac{\Delta}{Me}$, variační koeficient pro kvartilní odchylku rovněž dle mediánu: $V = [(Q_3 - Q_1) : 2] : Me$ a poněvadž Me rovná se $(Q_3 + Q_1) : 2$, jest $V = (Q_3 - Q_1) : (Q_3 + Q_1)$.

5. **Šikmost, sklon** (skewness, dissymétrie, Schiefe) je dle Pearsona ten případ, kde disperse členů řady není pravidelná, nýbrž odchyluje se od symetrie. Je známo, že v čistě symetrických řadách spadají tři střední hodnoty: aritmetický průměr (P), medián (Me) a dominanta čili modus (Mo) v jedno. Jakmile je řada asymetrická, rozcházejí se tyto hodnoty. Mohou tedy býti rozdíly mezi těmito hodnotami měrami dissymetrie či sklonu. Nejvíce se rozcházejí aritmetický průměr a dominanta, takže tento rozdíl možno považovati za absolutní míru dissymetrie; tedy $sklon = P - Mo$. Ale jako při rozptylu, tak i při sklonu třeba relativní míry, totiž vhodného koeficientu sklonu. Tento koeficient obdržíme, dělíme-li sklon průměrnou odchylkou počítanou dle dominanty (σ_{Mo}). Takže koeficient dissymetrie vypadá: $\frac{P - Mo}{\sigma_{Mo}}$. Protože však určení modu činí obtíže, lze místo modu použít, mediánu a pak vypadá koeficient dissymetrie $\frac{P - Me}{\sigma_{Me}}$. Ale je možno měřiti sklon také okolo mediánu (místo okolo modu), takže sklon znamená tu rozdíl mezi součtem quartilů ($Q_3 + Q_1$) a dvojnásobným mediánem, tedy $Q_3 + Q_1 - 2Me$, kteroužto absolutní míru lze převést na relativní (na koeficient) uvedením do vztahu s kvartilní odchylkou, takže koeficient sklonu $= \frac{Q_3 + Q_1 - 2Me}{\frac{Q_3 - Q_1}{2}}$. Není to

sice dokonalá míra sklonu, ale snadno sepočítá.

Všeobecnou přijatou měrou sklonu je však formulka Pearsonova, totiž rozdíl aritmetického průměru a modu (dominanty) dělený střední kvadratickou odchylkou, tedy $\frac{P - Mo}{\sigma}$. Vzhledem k tomu však, že dominantu se těžko zjišťuje, navrhl Yule použití známé přibližné substituce za dominantu, totiž $Mo = P - 3(P - Me)$, takže pak koeficient sklonu $= \frac{P - Mo}{\sigma} = \frac{P - P + 3(P - Me)}{\sigma} = \frac{3(P - Me)}{\sigma}$

$$\sqrt[3]{\frac{\sum d^3}{n}}$$

Julin uvádí ještě poslední formulku: $\frac{\sqrt[3]{\sum d^3}}{\sigma}$ — totiž 3. odmocninu ze součtu třetích mocnin úchylek od průměru aritmetického, děleného počtem členů řady, to vše děleno střední kvadratickou odchylkou.

6. **Giniho variabilita** (rozvedena v Giniho spise »Variabilità et mutabilità«, Bologna 1912.)* Dosavadní míry rozptylu zakládají se na střední hodnotě a odchylce každého členu řady od této střední hodnoty, při čemž se na odchylky ty díváme jako na chyby, vzniklé při několikerém měření téhož předmětu (na př. při měření vzdálenosti téže hvězdy od země). Ale u mnohých zjevů ze života fyzického, sociálního i hospodářského, které nám pozorování ukazuje ve stálém vývoji nebo změně, nelze

*) Srov. též v čl. Dr. J. Jank o »Poznámky k naší cenové statistice« partii o koeficientu variability na str. 76. v tomto ročníku.

vždy říci, že různé výsledky pozorování jsou důsledkem nepřesnosti pozorování, nýbrž důsledkem skutečných rozdílů mezi jednotlivými případy pozorovaných zjevů. Mění se ceny nějakého zboží nelze srovnávat s chybami nebo omyly, jichž se dopouští astronom při svém měření. Každá cena má svůj důvod, svoji individualitu. Cílem naším je zjistit, zdali se ceny mění či nikoliv. To je jiný problém, totiž nalézt míru rozptýlu, která se nezakládá na střední hodnotě, nýbrž na rozdílech všech členů řady od sebe navzájem. Tuto míru nazval prof. Gini koeficientem variability (měnlivostí) mezi n případy a měří jím intensitu rozdílů mezi skutečnými veličinami. Ze dvou řad větší koeficient měnlivosti u jedné znamená, že tato řada vykazuje značnější změny (měnlivost) než druhá.

Při uvažování měnlivosti vycházíme však nejen od rozdílu jednotlivých členů, ale klademe důraz také na všechna jejich možná postavení v řadě, tedy na vzájemnou vzdálenost každé dvojice členů, jejichž rozdíl uvažujeme. Představme si, že máme řadu sestavenou vzestupně od $a_1, a_2, a_3, \dots, a_i, a_{i+1}, \dots, a_{t-1}, a_t \dots$ až do a_n . Mezi jednotlivými členy je interval jednoho stupně, který je dán indexy $1, 2, 3, \dots, i, i+1, \dots, t-1, t, \dots, n$. Stupňová vzdálenost mezi dvěma členy, na př. mezi a_i a a_t rovná se počtu stupňů, který je mezi nimi. Tuto stupňovou vzdálenost označme „ $d_{i,t}$ “. Jestliže dva členy, které jsme si vybrali (a_i, a_t) jsou v řadě umístěny vůči sobě symetricky (první je vzdálen od kraje tak jako druhý od konce), pak platí o jejich stupních (jejich indexech), že $i+t = n+1$ (kdež n = počet všech členů), z čehož vychází, že $t = n+1-i$ t. j. pořadí či stupeň zadnějšího či druhého členu symetricky umístěného. Stupňová vzdálenost mezi oběma členy je samozřejmě $d_{i,t} = t-i$, což po dosazení za t lze psát: $d_{i,n+1-i} = n+1-2i$. — Kvantitativní rozdíl mezi dvěma členy symetricky položenými jest $a_{n+1-i} - a_i$. Jestliže řada se skládá z n členů, pak je možno provádět difference mezi dvěma členy $n(n-1)$ krát, neboť je možno každý člen (tedy v celku n členů) vzít s každým jiným členem řady v úvahu (tedy s $n-1$ členy). Při tom je možno řadu tolikrát přestavit, že všechna amba členů, o jichž difference běží, budou mít umístění symetrické. — Každý kvantitativní rozdíl mezi dvěma členy lze vážit stupňovou vzdáleností, což znamená součin $(n+1-2i)(a_{n+1-i} - a_i)$. Arithmetický průměr těchto vážených kvantitativních difference znamená součet všech možných vážených kvantitativních difference dělit celkovým počtem všech možných difference, t. j. $n(n-1)$. Z jednoho sestavení řady je možno $\frac{n}{2}$ resp. (při

lichém počtu členů) $\frac{n+1}{2}$ difference (zkrátka polovice počtu členů). Součet těchto difference tedy je

$$\sum_{i=1}^{\frac{n+1}{2}} (n+1-2i) (a_{n+1-i} - a_i). \quad \text{Protože absolutní rozdíly mezi členy mohou být i obrácené, totiž}$$

$$(a_i - a_{n+1-i}), \text{ je třeba vzít naznačený součet dvakrát, tedy: } 2 \sum_{i=1}^{\frac{n+1}{2}} (n+1-2i) (a_{n+1-i} - a_i).$$

Tento výraz pak třeba dělit počtem všech možných difference, totiž číslem $n(n-1)$, takže průměr těchto vážených kvantitativních difference mezi jednotlivými členy symetricky proti sobě postavenými jest:

$$A = \frac{2}{n(n-1)} \sum_{i=1}^{\frac{n+1}{2}} (n+1-2i) (a_{n+1-i} - a_i).$$

t. j. průměrný rozdíl nebo průměrná difference (koeficient variability).

Součet $n(n-1)$ difference mezi každým členem a všemi ostatními je samozřejmě rovný součtu $n.n$ difference mezi každým členem a všemi členy vůbec, čítaje v to i člen základní (totiž a_i , neboť $a_i - a_i = 0$), dle toho pak průměrná difference čili koeficient variability s opakováním (s repetitio = A_R) mezi n členy bude:

$$A_R = \frac{2}{n^2} \sum_{i=1}^{\frac{n+1}{2}} (n+1-2i) (a_{n+1-i} - a_i).$$

Jde ještě o praktické použití této formule. Máme-li nějakou statistickou tabulku, která řadí jednotlivé členy v určitém pořádku (chronologickém v demografických statistikách nebo v pořadí velikostním ve statistikách sociálních a hospodářských), začneme tím, že rozdělíme řadu na dvě stejné části a uděláme tabulku, ve které první sloupec je věnován jedné polovici členů, postupujících vze-

stupně (od a_1 do $\frac{a_n}{2}$), do druhého sloupce zařadíme zbývající členy v opačném pořádku (od a_n do $\frac{a_n}{2} + 1$). Členy stojící v obou sloupcích proti sobě jsou vzhledem k postavení v původní pozorované řadě symetricky k sobě položené. Vypočteme diferenci mezi každou dvojicí takto proti sobě stojících členů ($= a_{n+1-i} - a_i$) a запиšeme ji do sloupce třetího. Ve čtvrtém sloupci vyznačíme stupňovou vzdálenost mezi těmito symetrickými členy, jež je rovna $(n+1-2i)$. Tyto stupňové vzdálenosti budou klesat až na 1. Do pátého sloupce запиšeme součin rozdílů mezi symetrickými členy a jejich stupňové vzdálenosti [sl. 3. $\times$ sl. 4. $= (a_{n+1-i} - a_i)(n+1-2i)$]. Tyto součiny (t. j. celý sloupec 5.) sečteme a součet násobíme buď $\frac{2}{n(n-1)}$, chceme-li dostati jednoduchou průměrnou diferenci čili jednoduchý koeficient variability, nebo $\frac{2}{n^2}$, chceme-li dostati průměrnou diferenci čili koeficient variability s opakováním.

Do hořených formulek lze dosaditi také medián. Medián je totiž člen $a_{\frac{n+1}{2}}$ (je-li počet členů lichý), nebo leží mezi členy $\frac{a_n}{2}$ a $\frac{a_{n+1}}{2} + 1$ (je-li počet členů sudý). Skutečný rozdíl mezi dvěma symetrickými členy

je roven součtu rozdílů každého z obou členů a mediánu, tedy $(a_{n+1-i} - a_i) = (a_i - Me) + (a_{n+1-i} - Me)$. Možno tedy místo absolutních rozdílů symetrických členů $(a_i - a_{n+1-i})$ bráti dvojnásobný počet absolutních rozdílů členů vůbec od mediánu $(a_i - Me)$, ovšem těchto rozdílů bude n proti dřívějším

$\frac{n}{2}$, takže $\sum_{i=1}^n (a_i - a_{n+1-i}) = 2 \sum_{i=1}^n (a_i - Me)$. Také stupňovou vzdálenost lze vyjádřit pomocí mediánu, neboť stupňová vzdálenost dvou symetrických členů je rovna dvojnásobné vzdálenosti stupňové mezi jedním členem a mediánem, takže $d_{i, n+1-i} = 2 d_{i, Me}$. Bude tedy průměrný rozdíl

$$A = \frac{\sum_{i=1}^n (d_{i, n+1-i}) \cdot (a_i - a_{n+1-i})}{n(n-1)} = \frac{4 \sum_{i=1}^n (d_{i, Me}) (a_i - Me)}{n(n-1)} \text{ bez opakování, nebo}$$

$$A_R = \frac{4}{n^2} \sum_{i=1}^n (d_{i, Me}) (a_i - Me) \text{ s opakováním. (Julin vypočítává dle této formule koeficient variability pro rozdíl mezi dovozem a vývozem v Belgii za dobu 1876—1913).}$$

Jestliže se v řadě některé členy opakují stejnou hodnotou, hodí se lépe pro počítání koeficientu variability tyto poslední formule. Jestliže v tomto případě mezi n členy je pouze s různých hodnot a jedna z nich všeobecně se označí x_k a značí-li f_k počet členů, které mají tuto stejnou hodnotu x_k , jestliže dále $(x_k - Me)$ je rozdíl mezi x_k a mediánem a jestliže konečně $d_{k, Me}$ znamená střední stupňovou vzdálenost mezi hodnotami x_k a mediánem, lze hoření formulek psáti takto:

$$A = \frac{4}{n(n-1)} \sum_{k=1}^s (d_{k, Me}) f_k (x_k - Me),$$

$$A_R = \frac{4}{n^2} \sum_{k=1}^s (d_{k, Me}) f_k (x_k - Me).$$

K praktickému použití této formule sestavíme si takto pomocnou tabulku: do prvního sloupce zapíšeme skupinové hodnoty (třídy) v pořádku vzestupném; do druhého sloupce zapíšeme frekvence těchto tříd; jednu z frekvencí zvolíme za představitelku mediánu; ve třetím sloupci značíme úchyly od mediánu tak, že u hodnoty, označené za medián, napíšeme 0, od ní pak nahoru i dolů píšeme postupně 1, 2, 3 . . . Do čtvrtého sloupce přijde střední stupňová vzdálenost od mediánu. Celkový počet frekvencí (součet druhého sloupce), dělený 2 je index mediánu. Střední stupňovou vzdálenost určité třídy od mediánu nalezneme, když k počtu případů zbývajících do mediánu připočteme polovinu případů, připadajících na pozorovanou třídu (na př. n = počet všech případů, $\frac{n}{2}$ ev. $\frac{n+1}{2}$ je polovina počtu všech případů, zároveň index mediánu, od tohoto indexu mediánu odečteme všechny případy od počátku (po př. od konce) inclusive případy pozorované třídy, čímž dostaneme počet případů, zbývajících mezi třídou pozorovanou a mediánem, a k tomuto číslu připočteme polovici případů pozorované třídy a to f_k ev. (je-li počet případů v pozorované třídě lichý) $\frac{f_k}{2} + 1$. Do 5. sloupce zapíše se součin sl. 3. a 4. — Součet těchto součinů (= součet celého sloupce 5.), násobí se $\frac{4}{n(n-1)}$, po př. $\frac{4}{n^2}$. (Julin vypočítává dle této formule koeficient variability pro 94 mandlí různé dlouhých od 25—40 mm).

Kap. IV. Kovariace (korrelace). A. Úvod. V poslední době používá se matematických formulek k tomu, aby se vyjádřil a ocenil úzký vztah mezi dvěma různými zjevy (podobnost nebo nepodobnost). Onen vztah se většinou nazývá *korrelací* (souvztažností). — Julin však dle vzoru March-ova navrhuje jméno *korrelace*, ježto se tím zavádí do statistiky pojem z logiky, kde znamená příčinnou souvislost mezi dvěma zjevy. March totiž popírá, že by počtem bylo možno měřit skutečný příčinný vztah mezi dvěma řadami zjevů a připouští pouze existenci něčeho společného (*d'une concomitance*) mezi variacemi dvou zjevů a zavedl místo *korrelace*, jméno *k o v a r i a c e*. Příslušný matematický výraz sluje koeficient *korrelace* nebo *kovariace* a třeba že neměří příčinnou souvislost dvou zjevů, je přece v mnohém směru užitečný, neboť určuje stupeň *parallelismu* nebo *antiparallelismu* křivek, orientuje úvahy badatelé v určitém smyslu (že hledá vztah mezi pozorovanými zjevy), konečně má význam při verifikaci našich úvah a úsudků.

Historie *korrelace* (kovariace) je spojena se jmény: Bravais (1846), Sir Francis Galton (1886—1888), Edgeworth, Pearson (1896), Bowley, Yule, Mortara, Turini, Bresciani a j. Použití kovariace v problémech sociálních a hospodářských není široké. Po prvé ji použil Yule při pozorování chudinských poměrů anglických v jejich závislosti na různých okolnostech (1895, 1896). Pak studovány častěji i vztahy mezi číslem sňatků s jedné strany a číslem porodů nebo vývojem obchodu nebo s nezaměstnaností nebo s cenami pšenice s druhé strany, dále vztahy mezi plodností manželskou a sociálním prostředím, vztahy mezi pohybem bankovních rezerv, půjček, vkladů atd., nebo vztahy mezi výnosy sklizně a činiteli meteorologickými a pod. Mnohé z těchto vztahů byly však známy dříve než byl objeven koeficient kovariace (na př. klesající číslo sňatkové bylo již dávno považováno za barometr hospodářské situace). Koeficient kovariace tyto logické úvahy potvrdil. To je také jeho hlavní úloha. Potvrzuje závěry, opírající se o logiku, ale nemůže nahradit samo logické uvažování!

B. Index a koeficient závislosti. Máme-li před sebou dvě nebo několik statistických řad, zvláště vyjádříme-li tyto statistické řady křivkami, vede nás srovnání těchto řad nebo křivek k hledání nějakých podobností neb zvláštností mezi nimi, jež se mohou jevit v tom, že řady neb křivky mají stejný chod (stoupá-li jedna, stoupá i druhá, nebo naopak) t. j. t. z. *parallelism*, *souběžnost* čili *positivní závislost*, nebo že poměr mezi nimi je právě obrácený (stoupá-li jedna, klesá druhá neb naopak) t. j. t. z. *antiparallelism*, *antagonism*, *protichůdnost*, čili *negativní závislost*. V obou případech soudíme, že oba pozorované zjevy jsou buď na sobě závislé nebo jsou ovládány nějakou příčinou mimo ně. Naprostý souhlas nebo nesouhlas se vyskytuje v praxi zřídka, zpravidla běží o závislost částečnou a je tedy úkolem nalézt jednoduchý prostředek, který by takovou závislost dovedl vyjádřit číselně.

Prvým je Marchův index závislosti (*l'indice de dépendence*). Methoda vedoucí ke zjištění tohoto indexu je jednoduchá. V řadách (zpravidla časových) sleduje se rok od roku změna a to tak, že změna v jednom směru se označí znaménkem +, změna v opačném směru znaménkem —, není-li změny (data v obou letech jsou stejná), naznačí se to nulou: 0. Totéž se provede u druhé řady; pak se obojí znaménka v témže roce vynásobí a každá dvojice s týmž znaménkem (+, + nebo —, —) se vyznačí jako změna *positivní* (+ = souhlas, *concordance*) a každá dvojice změn se znaménky různými (+ —, — +) vyznačí se jako změna *negativní* (— = nesouhlas, *discordance*), dvojice, ve které je jedna nebo obě 0, vyznačí se opět 0. Pak se sečtou případy souhlasů (= c), a případy nesouhlasů (= d) a rozdíl jich dělí se počtem všech konstatovaných změn (počtem intervalů), ale do počtu se

neberou nuly. Je tedy formule pro index závislosti taková: $i = \frac{c-d}{n} = \frac{c-d}{c+d}$. Jsou-li všechny změny souhlasné (t. j. $c = n, d = 0$), pak index závislosti = + 1 (absolutní souhlas, závislost), jsou-li všechny změny nesouhlasné ($c = 0, d = n$), pak index závislosti = — 1 (absolutní nesouhlas, nezávislost). Je-li případů souhlasu více než nesouhlasu ($c > d$), je index *positivním zlomkem*, v opačném případě ($c < d$), je index *negativním zlomkem*. Čím více se blíží + 1 nebo — 1, tím více charakterizuje celkový *parallelism* nebo *antagonism* pozorovaných řad. Je to počet velmi jednoduchý, ale má tu nevýhodu, že není dosti precizní; neběře se zřetel na velikost změny, každá sebe nepatrnější *discordance* ruší sebe větší *konkordanci*. Tomu má odpomoci:

Fechnerův koeficient závislosti: Nejjednodušší formule tohoto koeficientu vznikne tím, že do Marchova indexu závislosti dosadí se místo prostého počtu případů souhlasu (c) neb nesouhlasu (d) násobky číselně vyjádřených ročních změn (na př. v první řadě je změna mezi dvěma sousedními lety od 121 do 115, t. j. — 6, ve druhé řadě je mezi týmiž lety změna od 91 do 93, t. j. + 2, násobek je tedy — 12), součet *positivních násobků* = C, součet *negativních* = D a formule pak vypadá:

$$I = \frac{C - D}{C + D}.$$

Obě dosavadní formule vztahují se pouze na řady (křivky) reální, jež jsou výsledkem přímého pozorování. Tyto se však těžko srovnávají, protože základní jednotky mohou býti velmi rozdílné. Tuto rozdílnost lze odstraniti, jestliže řadu převedeme v poměr k určité veličině na př. k aritmetickému průměru. Vyjádříme každý člen řady procentem z průměru a s těmito procenty postupujeme jako s čísly prostými.

Z formule I přejdeme k formuli J tím, že za výraz $C + D$ (= absolutní součet součinů změn) dosadíme aritmetický průměr ze součtu kvadrátů změn pozitivních a negativních. Označíme-li roční změny jedné řady v_1 (= variace), a roční změny druhé řady v_2 , pak $v_1 \cdot v_2$ je součin těchto změn, a v_1^2 resp. v_2^2 jsou čtverce těchto změn pro každý rok, v celé řadě je pak $C - D = \sum (v_1 \cdot v_2)$ t. j. algebraickému součtu všech součinů ($v_1 \cdot v_2$); dáme-li pak za $C + D = \frac{1}{2} [\sum (v_1^2) + \sum (v_2^2)]$, pak bude formule pro

$$J = \frac{\sum v_1 v_2}{\frac{1}{2} [\sum (v_1^2) + \sum (v_2^2)]}$$

Tento koeficient je = 1, jestliže změny, kterým podléhají dvě řady ve svém časovém vývoji jsou téhož smyslu (vesměs pozitivní nebo negativní) a sobě rovny ($v_1 = v_2$).

Nahradíme-li aritmetický průměr $\frac{1}{2} [\sum (v_1^2) + \sum (v_2^2)]$ geometrickým průměrem, dostaneme nový koeficient, který March nazval:

$$K = \frac{\sum (v_1 \cdot v_2)}{\sqrt{\sum (v_1^2) \cdot \sum (v_2^2)}}$$

Tento výraz $K = 1$, jestliže $v_1 = k v_2$, t. j. není třeba, aby změny byly sobě rovny, nýbrž stačí, jsou-li k sobě v konstantním poměru, což také stačí pro naprostou konkordanci obou řad. Výhoda vzorce K proti J je v tom, že vystihuje a zjišťuje správněji konkordanci řad zvláště tehdy, když u jedné řady jsou změny velké, u druhé malé.

C. Koeficient kovariace (korrelace). Theorii kovariačního (korrelačního) počtu obírali se angličtí matematikové statistikové, hlavně Pearson a Yule. Julin drží se výkladu Yule-ova a snaží se myšlenkový pochod této theorie až ke konečné formulce koeficientu kovariace podati ve zjednodušené a přístupné formě. Ovšem ani tak nelze se vyhnouti úvahám matematickým a geometrickým. Východiskem je t. zv. tabulka o dvou vchodech, která kombinuje dva zjevy pozorované (t. zv. proměnné), na př. věk ženichův a věk nevěsty, obojí v době jejich sňatku; věk ženichů je tříděn dle určitých intervalů (na př. dle pětiletí) ve hlavičce (t. j. ve směru osy X) a nevěst je tříděn dle týchž intervalů v legendě (t. j. ve směru osy Y). V tabulce samé v příslušných sloupcích a řádcích navzájem se křížujících jsou uvedeny příslušné četnosti či frekvence (t. j. počet sňatků s určitým věkem ženicha a určitým věkem nevěsty). V posledním sloupci tabulky jsou uvedeny součty vodorovných řad (t. j. počet sňatků nevěst příslušného věkového intervalu), v poslední řádce tabulky jsou uvedeny součty kolmých sloupců (t. j. počet sňatků ženichů příslušného věkového intervalu). V pravém rohu tabulky dole, kde se křížuje poslední sloupec s poslední řádkou, je počet všech sňatků vůbec, součet všech frekvencí tabulky (= N). Věk ženicha a věk nevěsty jsou ony dvě proměnné (veličiny), jichž souvztažnost (korrelaci, kovariaci) pozorujeme, matematicky vyjadřujeme a měříme koeficientem kovariace (korrelace). V takové tabulce úplná korrelace obou proměnných objevila by se tím, že by aritmetický střed jak řady vodorovné, tak řady kolmé padl vždy do místa, kde se obě řady protínají a přímka spojující tato místa byla by uhlopříčnou tabulky od levého hořeního rohu do pravého dolního rohu. Tato korrelace by značila, že sňatek uzavírají zpravidla (jak ukazuje průměr) osoby vždy stejného stáří. Jestliže by však aritmetické průměry každé řady a podobně každého sloupce padly do téhož místa (intervalu) jako průměr příslušné úhrnné řady (posledního sloupce nebo poslední řádky), pak se tyto průměry naprosto místně rozcházejí a přímky je spojující stály by na sobě kolmo. To by ukazovalo, že obě pozorované proměnné veličiny nemají nic společného, jsou na sobě naprosto nezávislé a kovariace (korrelace) je tu rovna nule.

Tento poslední případ naprosté nezávislosti znázorníme si graficky (viz obr. 1.) a toto znázornění bude pro nás tvořiti východisko při vypočítávání korrelativních vztahů mezi dvěma pozorovanými proměnnými. Představme si obrys tabulky ve formě pravoúhlého čtyřúhelníka, v němž směr vodorovný (po řádcích) představuje distribuce jedné proměnné, jež označíme všeobecně X , a směr kolmý (po sloupcích) představuje distribuce druhé proměnné, jež označíme Y . Při naprosté nezávislosti budou se aritmetické průměry každé řádky nalézati v těchže místech jako aritmetický průměr v součtové řádce poslední a budou ležeti na přímce $\overline{P_1 P_1'}$, podobně průměry kolmých sloupců budou ležeti na

úhrnné řádky). Pak naznačme úchylku přímky $\overline{R_1 R_1}$ od vertikální přímky $\overline{P_1 P_1} \left(-\frac{r_1 P_1}{P P_1} = \frac{x}{y} = \operatorname{tg} \alpha \right)$ písmenem b_1 a naznačme všechny úchylky t. j. vzdálenost kteréhokoli bodu na přímce $\overline{R_1 R_1}$ od přímky $\overline{P_1 P_1}$ písmenem x a všechny úchylky t. j. vzdálenost kteréhokoli bodu na přímce $\overline{R_1 R_1}$ od přímky $\overline{P_2 P_2}$ písmenem y . Pak pro kteroukoli vodorovnou řadu, v níž počet pozorování je n , součet úchylek všech členů od $\overline{P_1 P_1}$ rovná se $\Sigma(x) = n \cdot b_1 \cdot y$ (neboť $x:y = \operatorname{tg} \alpha = b_1$, z čehož $x = b_1 y$); pro celou tabulku, t. j. pro všechny vodorovné řady bude součet úchylek od $\overline{P_1 P_1} = \Sigma \Sigma(x) = \Sigma n \cdot b_1 \cdot y$ čili, protože b_1 je konstantní $= b_1 \Sigma(n \cdot y)$. Poněvadž však $\Sigma(n \cdot y)$ je součet všech úchylek od průměru P_2 a rovná se dle známé věty o odchylkách od průměru nule, rovná se i $\Sigma \Sigma(x)$ nule, takže zpětně musí býti P_1 průměr pro všechny proměnné ve vodorovných sloupcích, čili P jako průsečík vyhovující oběma směrům je průměrem celé distribuce.

Víme-li, že $\overline{R_1 R_1}$ prochází skrze P , zbývá určit jen b_1 . K tomu se hodí výraz $\frac{\Sigma(xy)}{N}$ t. j. průměr součinů všech dvojic sdružených úchylek x a y (N je objem celého souboru, číslo v pravém rohu tabulky dole), a tento výraz označíme v . Pokračujeme: Nahoře jsme již odvodili rovnici $\Sigma(x) = n b_1 y$, násobíme-li tuto rovnici y (odchylkami od P_2), dostaneme pro každou vodorovnou řádku $y \Sigma(x) = \Sigma(xy) = y \cdot n b_1 y = b_1 n y^2$ a pro celou tabulku bude $\Sigma(xy) = b_1 \Sigma(n y^2)$. Ale my víme, že součet kvadrátů úchylek, dělený počtem členů (zde N) je roven fluktuaci (kvadrátu střední úchylky), tedy $\frac{\Sigma(n y^2)}{N} = \sigma_y^2$ čili $\Sigma(n y^2) = N \sigma_y^2$, takže $\Sigma(xy) = b_1 \cdot N \sigma_y^2$ a z toho $b_1 \sigma_y^2 = \frac{\Sigma(xy)}{N} = v$, a konečně $b_1 = \frac{v}{\sigma_y^2}$, t. j. b_1 vypočte se, dělíme-li průměr součinu všech dvojic sdružených úchylek x a y fluktuací vypočtenou z úhrnného posledního sloupce (kvadrát střední úchylky řady tohoto posledního sloupce označený σ_y^2)

Totéž platí, jestliže $\overline{R_2 R_2}$ je přímka, na kterou se vážou průměry sloupců (kolmých řad), kdež obdobným způsobem vypočteme b_2 jako výraz měřící úchylky od vodorovné osy $P_2 P_2$, takže $b_2 = \frac{P}{\sigma_x^2}$ t. j. průměr součinů všech dvojic sdružených y a x dělený fluktuací vypočtenou z úhrnné poslední řádky (kvadrát střední úchylky řady této poslední řádky označený σ_x^2). Geometrický průměr z veličin b_1 a b_2 , totiž $\sqrt{b_1 \cdot b_2} = \sqrt{\frac{P}{\sigma_x^2} \cdot \frac{P}{\sigma_y^2}} = \frac{P}{\sigma_x \cdot \sigma_y} = r$ (značka pro koeficient korelace). Z toho vyplývá, dosadíme-li za p buď $b_1 \sigma_y^2$ nebo $b_2 \sigma_x^2$, že $r = \frac{b_1 \sigma_y}{\sigma_x} = \frac{b_2 \sigma_x}{\sigma_y}$ čili $b_1 = r \frac{\sigma_x}{\sigma_y}$ a $b_2 = r \frac{\sigma_y}{\sigma_x}$.

Výraz r je tedy funkcí b_1 i b_2 v tom smyslu, že když ony dva proměnné znaky jsou absolutně nezávislé a rovné nule, že také r je rovno nule. Znaménko pro r se řídí dle průměru součinů p , takže r je pozitivní, když velkým hodnotám x odpovídají velké hodnoty y , je-li tomu opačně, je r negativní (str. 517). Konečně číselná hodnota r má hranice ± 1 . Jestliže $r = \pm 1$, znamená to, že všechny podvojně variace jsou k sobě v poměru $\frac{x}{y} = \frac{\sigma_x}{\sigma_y}$. Tyto vlastnosti se všechny osvědčují ve for-

mulce $r = \frac{p}{\sigma_x \sigma_y}$ a lze tedy říci, že tato rovnice je výrazem pro stupeň kovariace mezi dvěma proměnnými a že r je koeficientem kovariace dvou proměnných dat. Nahradíme-li veličiny $p = \frac{\Sigma(xy)}{N}$, $\sigma_x = \sqrt{\frac{\Sigma(x^2)}{N}}$ a $\sigma_y = \sqrt{\frac{\Sigma(y^2)}{N}}$, to jest úchylkami členů od průměru srovnávaných řad, dostane r podobu takovou:

$$r = \frac{\frac{\Sigma(xy)}{N}}{\sqrt{\frac{\Sigma(x^2)}{N}} \cdot \sqrt{\frac{\Sigma(y^2)}{N}}} = \frac{\Sigma(xy)}{\sqrt{\Sigma(x^2) \cdot \Sigma(y^2)}}$$

Máme-li tedy dvě řady a chceme-li hledati, jakou hodnotu má jejich koeficient kovariace (korelace), postupujeme takto: 1. Vypočteme aritmetické průměry z obou řad P_1 a P_2 . — 2. Vypočteme odchylky všech členů od příslušného průměru, tedy x a y (vždy s příslušnými znaménky). — 3. Vypočteme kvadráty odchylek (x^2 , y^2). — 4. Pořídíme součiny těchto odchylek (xy) se zřetelem na jejich znaménka. — 5. Kvadráty i součiny sečteme [$\Sigma(x^2)$, $\Sigma(y^2)$, $\Sigma(xy)$]. — 6. Tyto výpočty dosadíme do

formulky r . Ovšem jestliže snad jsme již dříve měřili dispersi obou řad dle střední kvadratické chyby, takže máme vypočteny již veličiny σ_x a σ_y , pak použijeme pro počítání koeficientu korelace formulky

$$r = \frac{\sum (x \cdot y)}{N \cdot \sigma_x \sigma_y}. \text{ (Při tom } N \text{ je počet členů, stejný v obou řadách).}$$

Julin zmiňuje se dále o metodě Hookerově (str. 524—527) o pozorování t. zv. sekulárních pohybů a hledání korelace mezi nimi. Hooker zjistil tak kovariaci mezi číslem sňatků a velikostí zahraničního obchodu anglického.

Hoření metody počítání korelace lze použít v takových případech, kde členové řady se skládají z jednoho výrazu vyplňujícího celou třídu (ve většině řad chronologických), ale jinak je to u řad skládajících se z členů rozdělených do tříd velikostních (dle skupin věkových, sazeb mzdových, dle objemu prsou, dle váhy a p.). Zjišťovati zde koeficient kovariace je komplikované a početně dosti namáhavé. Julin tu opět cituje Yule-a (str. 528) a ukazuje počítání to na tabulce o dvojím vchodu (počet sňatků rozdělených jednak dle stupnic věku ženicha, jednak dle stupnic věku nevěsty v době sňatku). V těchto případech nevycházíme od skutečného průměru, nýbrž od pole, které obsahuje pravděpodobně průměr celé tabulky. Nyní zacházíme s tímto zvoleným průměrem jako s průměrem pravým, počítáme od něho úchyly členů atd., jenže v konečné formuli je třeba převést vše na přesný, pravý průměr. Vztahy ty lze vypočísti. Jsou-li úchyly nějakého členu (A s frekvencí z , viz obr. 2.) od zvoleného průměru (P') ξ' a η' a úchyly téhož členu (A) od skutečného pravého aritmetického průměru (P) x a y , jsou relativní souřadnice zvoleného průměru P' vzhledem k pravému průměru P , jež nazveme ξ a η s obojími úchyly v tomto z obrazce zřejmém vztahu: $\xi = x - \xi'$ a $\eta = y - \eta'$; čili úchyly $\xi' = x - \xi$ a $\eta' = y - \eta$. Součin těchto úchylek od zvoleného průměru $\xi' \eta' = (x - \xi)(y - \eta) = xy - \xi y - x \eta + \xi \eta$. Součet všech těchto součinů (násobených již příslušnou frekvencí, kterou všeobecně označíme z , a kde ve-ličiny ξ a η , jak z obrazce zřejmo, jsou konstantní) jest:

$$\sum (z \cdot \xi' \eta') = \sum (z \cdot x \cdot y) - \xi \sum (z \cdot y) - \eta \sum (z \cdot x) + \xi \eta \sum (z).$$

$\sum (z)$ je součet všech frekvencí = N . $\sum (z \cdot x)$ jakož i $\sum (z \cdot y)$ jsou rovny nule, protože jsou to v obou případech součty úchylek od aritmetického průměru. Zbývá tedy z hořejší rovnice:

$$\sum (z \cdot \xi' \eta') = \sum (z \cdot x \cdot y) + N \cdot \xi \eta.$$

Dělíme-li číslem N , dostaneme

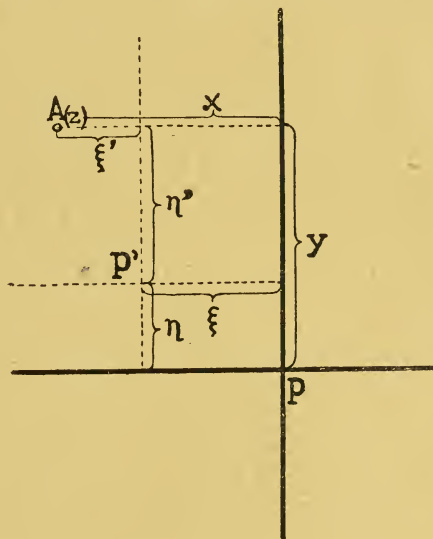
$$\frac{\sum (z \cdot \xi' \eta')}{N} = \frac{\sum (z \cdot x \cdot y)}{N} + \xi \eta, \text{ to však je } p' = p + \xi \eta$$

a z toho $p = p' - \xi \eta$. Tím jsme se dostali k veličině p , kterou potřebujeme do formulky koeficientu korelace. Dostaneme tedy p tak, že od průměru součinů odchylek od libovolně zvoleného východiska odečteme součin relativních souřadnic onoho zvoleného východiska vzhledem k pravému průměru.

Prakticky se to provede takto: Za východisko zvolíme pole, kde leží průměr celé tabulky, kde se totiž křížují kolmo a vodorovně řady odpovídající místům,

kde se nalézají průměry úhrnného sloupce a úhrnné řádky; tyto dvě řady oddělíme křížem od ostatních. Odchylky počítají se od středního pole dle tříd i dle polí a to: 1, 2, 3, ... (nahoru i dolů, napravo i nalevo), pak se pořídí součiny těchto odchylek. Uvnitř kříže jsou tyto součiny rovny 0, protože jedna nebo druhá odchylka nebo obě (ve středu) = 0. Součin odchylek pro pole vzdálené od středního pole o 3 pole nahoru a o 2 na levo, je $+6 (= 2 \times 3)$, pro pole vzdálené od středu o 3 pole dolů (-3) a o 2 pole na levo $+2 = -6 (= 2 \times -3)$. Tyto součiny odchylek se násobí frekvencí dotyčného pole, tím zjistíme výraz $\sum z \cdot \xi' \eta'$.

Takto pořízené součiny (s příslušnými znaménky: součiny v levém hoření a pravém dolním kvadrantu jsou pozitivní, v pravém hoření a levém dolním jsou negativní) se sečtou, tento součet se dělí celkovým počtem souboru (N) a tak dostaneme $p' = \frac{\sum (z \cdot \xi' \eta')}{N}$. Souřadnice zvoleného průměru (ξ, η) jsou prostě středy intervalů zvoleného pole. Jejich součin ($\xi \cdot \eta$) odečteme od p' a do-

Obr. 2.

staneme p pro formalku korrelace, pro kterou si jen ještě vypočítáme normálním způsobem střední kvadratické chyby z úhrnných řad, t. j. z posledního úhrnného sloupce a z poslední úhrnné řádky.

D. Regresse a regressní či charakteristické přímky. Kdežto koeficient kovariance vyjadřuje numericky stupeň příbuznosti, která může existovat mezi postupem dvou zjevů nebo i většího počtu zjevů, umožňují rovnice regrese stanovit poměr závislosti pohybu různých zjevů mezi sebou. Lze totiž jimi řešiti otázku: změní-li se hodnota A , jaká jí odpovídá změna hodnoty B . To nám řeknou veličiny b_1 a b_2 , které jsme určili již při vyvozování koeficientu kovariance. Tyto veličiny nazval Galton regressními koeficienty, když studoval dědičnost velikostí postavy lidské a zjistil, že v průměru synové od velikostí rodičů se odchyľují a zase se »vracejí« (odtud »regresse«) ke společnému typu obyvatelstva. V našem 1. obrazci přímky $\overline{R_1 R_1}$ a $\overline{R_2 R_2}$ jsou regressními přímkami (dle Galtona) nebo charakteristickými (dle Yulea). Pro analytické rovnice těchto přímek, procházejících středem korrelace P jakožto počátkem: $x = r \cdot \frac{\sigma_x}{\sigma_y} y$ a $y = r \cdot \frac{\sigma_y}{\sigma_x} x$, zavedl Yule pojmenování

charakteristické rovnice. Hlavní funkce těchto rovnic je v tom, aby bylo možno při dané změně jedné proměnné (x) odhadnouti průměrnou změnu druhé proměnné (y).

E. Korrelace mezi třemi proměnnými. Angličtí statistikové matematikové vytvořili theorii o korelaci několika proměnných. Tento počet se však již vymyká oborům elementární matematiky. Pro 3 proměnné vypadá formalka korelační takto: $r_{12,3} = \frac{r_{12} - r_{13} \cdot r_{23}}{\sqrt{(1-r_{13}^2)(1-r_{23}^2)}}$ a obdobně další dva

koeficienty cyklickou proměnou indexů. Koeficienty dvakrát značené znamenají příslušné celkové (totální) koeficienty, $r_{12,3}$ je pak koeficient částečný mezi 1. a 2. proměnnou při konstantní 3. proměnné. Julin ukazuje jen praktické počítání korrelace mezi třemi proměnnými podle dané formalky a počítá dle toho korelaci mezi ziskem připadajícím na tunu vytěženého uhlí, cenou tuny uhlí a průměrnou mzdou horníka.

Kap. V. Grafická statistika. Grafická statistika používá geometrických obrazců nebo i jiných pomůcek názorných k výkladu, porovnání a k usnadnění vědeckých závěrů. Účel grafik může býti několikový: 1. popularisace statistických výsledků (tu nepřináší nic nového), 2. nástroj kontroly (na př. o věcné spolehlivosti čísel o věkovém rozvrstvení: křivka upozorní na nesprávné údaje o stáří končících na 0) a srovnávání (na př. u dvou řad co do jejich parallelismu nebo antagonismu), 3. náhrada skutečného počítání (zjišťování mediánu, stupně korrelace). Grafická statistika zakládá se na určitých zásadách matematických, na zásadách platných v analytické geometrii; základem je stanovení polohy bodu v rovině v systému pravouhlých souřadnic nebo polárních souřadnic a přechází ve znázorňování funkcí algebraických (přímky a křivky vývojových řad) ev. trigonometrických (na př. v řadách periodických).

A. Demonstrativní grafická statistika. Základní tvary sem spadající jsou diagramy, kartogramy a stereogramy.

1. Diagramy používají k zobrazení statistických poznatků různých obrazců geometrických. Dle toho rozeznáváme: a) jednoduché reprezentativní obrazce, b) diagramy orthogonální (pravoúhlé). Základem jsou tu obyčejná čísla. Tvoří-li základ diagramu nikoli čísla prostá, nýbrž jejich logaritmy, máme tu c) diagramy nebo křivky logaritmické. Konečně na jiném matematickém základě spočívají d) diagramy polární.

Ad a) Jednoduché formy zobrazení jsou velmi rozmanité. Tečky, body, malých kroužků, křížků, bývá již zřídka užíváno. Častější jsou čáry (nebo úzké sloupky) znázorňující délkou různou velikost pozorovaných zjevů. Také plochou (čtverci, obdélníky, kruhy, trojúhelníky atd.) bývá zobrazována velikost statistických dat. Pro srovnání používáno bývá soustředěných kruhů (i čtverců). Obdélníky slouží obyčejně k zobrazení dvou rozměrů, ev. plocha může představovat veličinu třetí, jež je funkcí prvních dvou (plocha osevu = základna, průměrný výnos = výška, celková sklizeň = plošný obsah). Účel těchto grafik je především popularisační, vystižení zjevů je sice názorné, ale nepřesné. Zavržitelné jsou diagramy obrázkové, jimiž se má srovnávat velikost různých zjevů (lodi, vojáků, školy, balíky bavlny různých velikostí), protože obrázky, ač představují tři rozměry, často jsou kladeny do poměru jen v jednom rozměru (jen dle výšky), což pak zřejmě oklo klame.

ad b) Diagramy orthogonální. Demonstračním prostředkem je tu křivka, sestavená v pravoúhlé soustavě souřadnic. Čáry a plochy vyjadřují pouze jednoduchý vztah (poměr) mezi dvěma nebo několika předměty, křivka vyjadřuje řadu poměrů mezi dvěma zjevy, z nichž jeden je funkcí

druhého. Rozeznáváme diagramy vývojové (historigramy) od frekvenčních (distribučních, histogramů). Diagram vývojový představuje řadu časovou, intervaly časové nanášejí se na osu úsečkovou, číselná stupnice na osu pořadnicovou. Oddíly na té neb oně ose musí býti stejné, ale důležitou otázkou je vzájemný poměr mezi intervaly na ose x a na ose y , neboť tento poměr má velký vliv na vzhled průběhu křivky (příkrý nebo znenáhly). Běží-li o zjevy stejné povahy, je snadno vésti křivky dle týchž stupnic na obou osách, takže křivka probíhá ve sklonu 45° , ale jestliže mají srovnávané zjevy různou povahu, je věc obtížnější. Dle návrhu Marchova má se použití pro poměr mezi intervaly úsečkovými a intervaly pořadnicové stupnice určitá délka, která představuje průměr určité doby (na př. průměr určitého desetiletí) nebo vůbec průměr z celé řady; délka vzatá za základ pro tento průměr, odpovídá na ose úsečkové 30 po př. 50 letům (takže 100% na ose y odpovídá 30, po př. 50 dílkům = rokům na ose x). — Diagramy distribuční neboli frekvenční se podstatně liší od vývojových. Především chybí tu rozdělení časové. Jde o rozdělení řady fakt v určitém okamžiku (na př. rozdělení dělníků v určitém závodě podle mzdových sazeb). Dále mají diagramy distribuční často velký počet stupňů změn (které se značí na ose x) takže třeba vytvořiti třídy. Konečně vývojové diagramy předvádějí pouze význam jednoho fakta ve vývoji časovém, kdežto diagram distribuční uvažuje d v ě fakta, z nichž jeden je funkcí druhého (na př. dělníci a mzda, kterou vydělávají). — Diagram distribuční může býti zobrazen jako mnohoúhelník (frekvenční polygón) tím způsobem, že třídy se vyznačí na ose x a ve středu intervalu každé třídy vztýčí se kolmice, na ní se nanášejí frekvence, vrcholy kolmic se spojí přímkami; nebo jako t. zv. histogram tím způsobem, že v každém intervalu se zřídí pravouhelník, jehož základnu tvoří interval třídy a výšku frekvence třídy (podobá píšťal u varhan). Také pro poměr úseček k pořadnicím přinesl March praktické návrhy. — Chceme-li srovnávat diagramem dva neb několik r ů z n ý c h zjevů, nesmějí se na pořadnice nanášeti absolutní čísla, nýbrž relativní (procenta).

Ad c) Křivky logaritmické jsou křivky, k jichž sestavení nebylo použito absolutních čísel statistické řady, nýbrž jich logaritmů. Běží tu o diagramy historické, při nichž chceme měřiti intenzitu změn nastalých během doby. V logaritmické křivce znamená totiž tentýž rozdíl výškový vždy tutéž p o m ě r n o u (relativní) změnu (na př. vždy vzestup nebo pokles cen o 20%) proti stavu bezprostředně předcházejícímu (jak patrné z toho, že $\log a - \log b = \log c - \log d$ odpovídá poměrům $a:b = c:d$). Jsou to dle Bowleyho diagramy poměrů, ne diagramy kvantit (na př. při statistice vkladů v peněžních ústavech: obyčejný diagram říká jen, o č v k l a d y ročně vzrůstaly, logaritmická křivka však ukazuje lépe, kdy vkladatelé nejvíce š e t ř i l i a ukládali).

Ad d) Diagram polární (radiogram) je založen na jiném geometrickém znázornění, totiž na určování polohy bodu pomocí polárních souřadnic, t. j. vzdáleností od středu (polu t. zv. vektorem) a pólovým úhlem (úhel, který svírá vektor s kladným směrem osy x). V diagramu polárním nanášejí se veličiny na paprsky, vycházející z téhož bodu (pólu). Veličiny, nanesené paprskovitě z jednoho bodu tvoří t. zv. radiogram (diagram paprskový). Spojí-li se konečné body paprsků, vznikne diagram polární, pólový. Užívá se pro zjevy, s nimiž je spojena představa směru (na př. směr větru a síla jeho) nebo zjevy, které se určitým obdobím dělí dle neměnitelného cyklu, na př. roční periodu takového zjevu lze naznačit na 12 paprscích o 30° od sebe odchýlených, na nichž se vyznačí stavy v určitých měsících, průměr roční lze naznačit kruhem (na př. počet snátků uzavřených během roku v jednotlivých měsících).

2. Kartogramy jsou všechny formy znázornění geografického nebo topografického umístění statistických skutečností a poměrů. Rozeznáváme: 1. M a p y s d i a g r a m y. Do slepé mapy vkresluje se diagram, aby se naznačila také geografická poloha dotýčných statistických výsledků. Nejčastěji se tu používá diagramů plošných (obdélníkových, čtvercových, kruhových). 2. M a p y s t í n o v é, b a r e v n é. Na mapě vyznačeny jsou určité teritoriální celky (okresy a p.) různými barevnými odstíny nebo čárkovaním (šrafováním), aby byly znázorněny poměrné rozdíly, které se mezi nimi jeví vzhledem k pozorovanému zjevu. Dlužno tu uvažovati volbu vhodné teritoriální jednotky, vhodné stupnice či škály, vhodného barevného odstínování. Někdy se teritoriální obvody schematizují. 3. K a r t o g r a m y p á s k o v é, p r o u ž k o v é ve statistice dopravní znázorňují směrem a tloušťkou směr dopravních cest a množství dopraveného zboží. — 4. K a r t o g r a m y v r s t e v n i c o v é na př. k znázornění agglomerace obyvatelstva, předpokládají znalost potřebných dat pro každý bod mapy, což je řídké (stačí kartogramy stínované dle obvodů). 5. Benini uvádí příklad n e g e o g r a f i c k é h o k a r t o g r a m u, pořízeného ve formě tabulky, jejíž každé pole udává šrafováním pro každý měsíc úmrtnost dle 5letých věkových stupnic (stupnice je vyjádřena indexy, jichž základ tvoří pro každou věkovou třídu měsíční průměr zemřelých).

3. **Stereogramy** jsou prostorové diagramy ke grafickému znázornění tří proměnných (na př. počet legitimně zrozených ve vztahu s věkem otce a matky v době sňatku), někdy ke znázornění t. zv. tabulek o dvou vchodech, jichž čísla znamenají již kombinaci dvou kvantitativních individuálních znaků (na př. počet sňatků dle stáří ženicha a nevěsty, počet dělníků dle stáří a mzdových stupnic) a vůbec při korelačních tabulkách. — K sestřiování stereogramů je třeba tři os na sobě kolmých (x, y, z), na př. na ose x naznačíme stupnici stáří mužů, na ose y stupnici stáří žen v době sňatku, dle těchto stupnic sestrojíme mezi osami x a y síť podobnou tabulce o dvou vchodech; abychom nyní vyjádřili počet sňatků dle určité věkové kombinace snoubenců, nalezneme pole, kde se kříží dané věkové stupnice obou snoubenců, vztýčíme uprostřed pole kolmicí a na ní odměříme podle stupnice naznačené na ose z frekvenci čili počet dotýčných sňatků. Provedeme-li to tak po celé rovině sítě, dostaneme celou řadu kolmic s určitými vrcholy; spojíme-li tyto vrcholy, dostaneme t. zv. frekvenční povrch nebo plochu, která je obdobou křivky v diagramu. Při ideální distribuci má frekvenční plocha podobu pravidelnou (zvonovitou), ale dokonalá symetrie frekvenčních ploch je ještě řídká než u frekvenčních křivek. — Stereogramy nehodí se dobře pro demonstrační účely, jsou příliš komplikované a prostému pozorovateli těžko srozumitelné. Význam jejich je spíše theoretický a vědecký. Propracovány byly italským statistikem Perrozzem.

B. **Srovnávací grafická statistika.** Grafická metoda osvědčuje se při srovnávání dlouhých řad číselných. Je tu možno osvětliti vzájemný poměr zjevů, objeviti, co je stálého v tomto poměru, ale i odhaliti nepravidelnosti a anomalie v jednotlivých fásích zjevů, konečně i napravití falešná data a doplniti mezery. — Ovšem nelze dva diagramy beze všeho srovnávat, nutnou podmínkou je, aby poměr mezi jednotkou úsečkovou a jednotkou pořadnicovou byl v obou diagramech stejný a rovněž aby stupnice byla u obou stejná (není-li, musí se oba diagramy převést na stejnou stupnici). Jinak dlužno uvažovati diagramy dle druhů. Křivky vývojové (chronologické), sestrojené dle různých stupnic, třeba nejprve převést na křivky čísel poměrných (pro zachování přehledu čísel absolutních lze vedle stupnice procentové umístiti stupnici čísel absolutních). Křivky distribuční nelze srovnávat, jsou-li sestrojeny z čísel absolutních, nýbrž nutno graficky znázorniti relativní čísla, ovšem tím se ztrácí závažnost absolutních velikostí srovnávaných zjevů; srovnáme-li jen dvě křivky, lze opět tuto závalu snadno odstranit, když ke stupnici procentové přidáme stupnici absolutních čísel; jeli na jednom diagramu několik křivek, nezbývá než vyjmouti ty dvě, které chceme srovnávat dle relativních i absolutních čísel. I kartogramů lze užiti ke srovnávání, ovšem třeba odstraniti vše, co by snadnému porovnání vadilo. Největší obtíží pro porovnání dvou kartogramů je opět nestejnost stupnice, hlavně, že nejvyšší stupnice kartogramů naprosto neodpovídají absolutním číslům stejné hustoty. Zásady o tom podal již r. 1887 Cheysson (*Les cartogrammes à teintes graduées* v *Journal de la Société de Statistique de Paris*, 1887).

C. **Grafická statistika jako nástroj bádání a náhražka počítání.** — Galtonova grafická metoda percentil. Galton vykládá ji ve svém díle »*Natural inheritance*«. Vede k rychlému grafickému zjištění mediánu a quartil, zvláště v řadách, kde frekvence jsou uvedeny ve třídách určitého intervalu, na př. dělníci dle mzdových sazeb. Postup je tento: na čtverečkový (milimetrový) papír nanese se na vodorovnou osu určitá vzdálenost (na př. 10 cm) kterou učiníme rovnou 100%, po obou stranách se vztýčí kolmice, na které se nanese mzdová stupnice. K absolutním číslům dělníků vypočtou se procenta z celkového počtu a tato procenta se nanesou postupně za sebou na vodorovnou osu; tyto úsečky jsou základny čtyřúhelníků, jichž výšku tvoří vždy příslušná mzdová sazba. Hroty čtyřúhelníků se spojí křivkou. Vztýčíme-li v 25%, 50% a 75% kolmice až ke křivce a vedeme-li těmito průsečíky rovnoběžky s osou x , nalezneme graficky dolení a hoření kvartilu a medián ve stupnici mzdové, naznačené na ose y . — Yuleovo grafické zjištění mediánu (v »*An Introduction*« str. 118): na čtverečkový (milimetrový) papír nanese se na úsečkovou osu (x) rozdělení tříd. Na ose pořadnicové (y) vyznačí se stupnice pro frekvenci. Pak se v každé třídě zvláštním bodem (ve středu pole) vyznačí frekvence všech případů, které tuto třídu nepřekročily (tedy vždy součet od počátku řady). Nalezené body se spojí vyrovnanou křivkou. Pak na ose y ve stupnici frekvenční nalezneme se místo pro polovinu celkové frekvence ($\frac{n}{2}$), bodem tím vede se rovnoběžka s osou x . V průsečíku rovnoběžky a křivky spustí se kolmice na x , pata kolmice odměřuje na ose x hodnotu mediánu. — Galtonova grafická metoda ke zjištění stupně korelace mezi dvěma danými zjevy. Nejprve zjistíme logickou úvahou, který zjev je mírou druhého (druhý je tedy funkcí prvního). Pro první i druhý zjev nalezneme průměr a obě řady absolutní přeměníme na řadu indexů vzhledem k jejich průměrům (= 100). Na osu x naneseme stupnici indexů pro zjev hlavní, na osy y stupnici indexů pro zjev relativní; obě stupnice mají stejné třídní intervaly.

Pak se umístí v diagramu všechna indexní data hlavního zjevu vždy vzhledem k datu příslušného zjevu relativního (na př. datum 56 t. j. indexní hodnota hlavního zjevu kombinovaná s hodnotou 97, indexem to zjevu relativního z téhož roku, umístí se v diagramu v průsečíku pořadnice 56 a úsečky 97). Po umístění všech bodů hlavního zjevu nakreslí se přes diagram přímka ve sklonu 45° (přímka stejné variace). Pak se vede druhá přímka (přímka regrese) tak, aby sledovala co nejpřesněji hlavní směr udaný body naznačenými v diagramu (body leží u přímky a to na jedné i druhé straně stejný počet). Čím více se blíží přímka regresní k přímce stejné variace, tím je stupeň kovariace obou zjevů vyšší. Stupeň kovariace je možno i grafickou cestou vypočítati.

Kniha III. Zákon chyb (la loi des erreurs, das Fehlergesetz). A. Poznámky úvodní. Chyba v matematickém slovníku znamená rozdíl mezi nějakou veličinou, zpravidla neznámou, ale kterou pokládáme za přesnou, a mezi odhadem této veličiny (výsledkem skutečného měření). Matematická chyba je tedy výsledek špatného pozorování, nepřesného měření. Absolutní chyba je rozdíl proti určitému číslu (přebytek neb nedostatek) pozorovaný sám o sobě bez ohledu na toto číslo. Relativní chyba je poměr skutečné, absolutní chyby k číslu, dle něhož je oceňována. Chyba absolutní, dělená přesným číslem, dá chybu relativní. — Statistika dává slovu »chyba« a »zákon chyb« zvláštní smysl, ale velmi blízký významu používanému v matematice. Zákon chyb je formulka, která označuje zkráceným způsobem jisté vlastnosti chyb, zvláště tu, že chyby jsou podrobeny určitému systematickému seskupení. Zákon chyb má několik různých pojmenování: zákon velkých čísel, zákon Gaussův, křivka pravděpodobnosti a pod. Ve statistice lišíme chyby systematické nebo pravidelné, které se opakují v určitém známém směru (důvod k nim leží na př. v nedovednosti pozorovatele, nedokonalosti pozorovacích nástrojů, nebo i v určité theorii) a chyby nahodilé, které se objevují i tenkrát, když určité pozorování bylo zbaveno co nejpečlivěji všech chyb systematických, nepředvídaně jako důsledek nevypočitatelných nahodilých příčin a jako takové spadají do oboru počtu pravděpodobnosti. Zákon chyb týká se pouze těchto chyb nahodilých.

Julin cituje zajímavé příklady měření téhož předmětu, jež přece byla různá, tedy chybná, přes všechnu jinakou opatrnost: Bradleyovo měření časového intervalu. Queteletova citace měření rekta-scense polárky ve hvězdárně Greenwichské. V obou případech byla měřena chyba pozorování podle průměru ze všech pozorování. Skutečně také průměr stanoví nejpřesnější hodnotu pozorovaného předmětu. Julin tu uvádí jednoduchý důkaz Wallace Wrighta na základě logického usuzování. Je otázkou, zdali to platí také na půdě pozorování statistického, kde předmětem pozorování jsou různé předměty. Již Jacques Bernouilli spozoroval, že počet pravděpodobnosti vztahuje se i na jiné případy, než náhodné hry (ve své »Ars conjectandi«). Příklady takové lze hojně nalézt při měřeních antropometrických, také v zoologii, botanice, ano i v oborech zjevů sociálních. Ale ovšem ve všech případech zjevů společenských nelze upotřebiti zákona chyb. Dá se ho použití pouze při takových zjevech, které projevují změny odpovídající nahodilým okolnostem a tudíž podrobené počtu pravděpodobnosti. Tato podmínka vylučuje některé zjevy, při kterých spolupůsobí vědomá lidská vůle, a má vésti k rozumnému zkoumání hospodářských zjevů.

B. Poznámky o počtu pravděpodobnosti. Pravděpodobnost nějaké události je vyjádřena poměrem počtu případů příznivých pro tuto událost a počtu všech případů možných. Je tedy třeba znáti tento počet případů příznivých a počet případů (stejně) možných. Ke zjištění počtu případů stejně možných stačí použití počtu kombinačního. Počet ten je však často pracný. Počet pravděpodobnosti je pak těžký (ne tak pro technické obtíže, jako spíše pro obtíže logické, jak stanoviti přesně problém, úlohu).

Definovaná pravděpodobnost je pravděpodobnost a priori, ježto předpokládá, že její elementy lze seznati pouhým počítáním bez jakéhokoli jiného pátrání (na př. ve hře »hlava, orel« víme předem, že mohou nastati jen dvě alternativy, ve hře v kostky jen 6 atd.). Ale je i jiná pravděpodobnost, kterou zoveme a posteriori, kterou bychom mohli nazvati také pravděpodobností statistickou, protože se často objevuje v oborech statistické metody. Tu však neznáme předem podmínek pravděpodobnosti. Abychom mohli stanoviti tuto pravděpodobnost, musíme předem pozorovati velmi veliký počet případů a z nich vytknouti počet případů příznivých (na př. počet narozených hochů z velkého počtu porodů vůbec). Počet případů pro událost příznivých nedá se jinak zjišti než pozorováním (zvláště statistickým). Ovšem ale vůči pravděpodobnosti a priori (matematické, theoretické) je pravděpodobnost a posteriori (statistická) pouze přibližná. Pro pravděpodobnost a posteriori máme ještě jiné synonymum, t. zv. četnost, frekvenci, t. j. zlomek, jehož čitatelem je počet očekávaných událostí, které se skutečně dostavily, a jmenovatelem je počet všech pozorova-

ných případů. Tato četnost tedy formálně vypadá jako pravděpodobnost, také se může k ní blížit, ale může se také od ní vzdalovati. Jsou to pojmy různé. Pravděpodobnost (a priori) má ráz spekulativní a její objektivní existence je stále pochybná, protože nikdy není jisto, že různé ty pozorované případy jsou stejně možné. Naproti tomu četnost (frekvence) má hodnotu objektivní, ale tato hodnota je neurčitá, nejistá, měnitelná, mění se v množství případů, brzy se přibližuje pravděpodobnosti, brzy se od ní vzdaluje. Přicházíme tak k novému poznatku, k *úchylce* (*l'écart*). Úchylka řady pokusů je rozdíl mezi theoretickou pravděpodobností události očekávané a četností objevení se téže události v řadě daných pozorování. Vzpomeneme-li si tu na aritmetický průměr víme, že jsme tam jmenovali úchylkou (*écart*, *déviation*), číselný rozdíl mezi kterýmkoli členem a průměrem. Zde »pravděpodobnost« je průměr a »četnost« je hodnota zjištěná pozorováním v každém jednotlivém případě a *úchylka* je rozdíl mezi pravděpodobností a četností. Nyní se tážeme, zdali tyto úchyly (ať už je pozorujeme proti průměru nebo proti pravděpodobnosti) budou se systematicky kupití kolem hodnoty, se kterou se porovnávají. Logika pro to svědčí, protože se nedá očekávat, že by úchylka byla v každém případě stejná, a že malé úchyly jsou pravděpodobně četnější, jako zase velké úchyly jsou pravděpodobně řídké. Tento předpoklad byl dosvědčen i zkušeností (Queteletův pokus s vytahováním kulí z urny naplněné bílými a černými kulemi). Zkušenost ukazuje tu cestu, ale neosvětluje ještě celou otázku, rozluštění její patří theorii. A toto řešení je shrnuto ve formuli, známou pod jménem *theorém Bernouilliho*, jenž zní: »pravděpodobnost, že rozdíl mezi pozorovaným poměrem příznivých událostí $\left\{ \frac{m}{n} \right\}$ a nepříznivých (n) s jedné strany ($\frac{m}{n}$ mezi poměrem theoretickým s druhé strany ($\frac{p}{q}$) bude větší než nějaké velmi malé číslo ϵ bude se blížit k nule tenkrát, jestliže počet pokusů (s) poroste do nekonečna«. Jiné, ale v podstatě stejně vyjádření podávají Cournot, Mansion. Prokázání *theorému Bernouilliho* patří do počtu pravděpodobnosti a dlužno jej tedy studovati tam; ve statistice ho nelze v plné šíři prokazovati. Julin také odkazuje čtenáře na příslušné matematické spisy podává však způsob, jak manipulovati s formulí, které třeba použít, aby se určily číselné elementy pravděpodobnosti. Ukazuje na pracnost výpočtu všech možných kombinací, kteréhožto čísla je třeba pro ustanovení pravděpodobnosti; ukazuje zjednodušení tohoto výpočtu pomocí formule Stirlingovy (ovšem příslušné rozvedení matematické neuvádí), cituje formulu pro vypočítání pravděpodobnosti *úchylek* pomocí Laplaceova integrálu (jemuž Němci neprávem říkají Gaussův integrál), otiskuje tabulku hodnot tohoto integrálu i její grafické znázornění a provádí konečně praktický příklad použití *theorému Bernouilliho* pro statistiku. *Theorém Bernouilliho* definuje podmínky náhody, statistika pak svojí verifikací a posteriori dovoluje stanovit pravidelnost nebo zákon ovládající pozorovaný zjev; je tedy otázkou, zda tento zákon je konformní se zákonem náhody. Pro tuto verifikaci zjistíme si průměr ze statistických dat, vypočteme *úchylku* každého data od průměru a jestliže *úchyly* seřadíme podle velikosti kupí se kol průměru způsobem zřejmě analogickým s křivkou odvozenou z formule Bernouilliho, je dovoleno činiti obdobu mezi pozorovaným zjevem a náhodnými hrami, které tvoří východisko *theorému Bernouilliho* čili aplikovati tu zákon chyb. Ovšem je tu třeba náležitě opatrnosti, které mnozí matematikové nedovedou si náležitě uvědomiti, zvláště nejsou-li si vědomi zcela jasné hodnoty původního materiálu statistického, který tvoří podklad k jejich číselným operacím. Některé statistické výsledky jsou nesporně ovládány zákonem nahodilých chyb, ale vedle těchto speciálních případů je množství statistických výsledků, pocházejících z pozorování skutečně vědeckého a přece nejsou podrobeny jmenovanému zákonu (na doklad uvádí Julin příklad ze soudní statistiky, kde řada matematiků zcela vážně se obírala problémem, zda je možno určit pravděpodobnost toho, že nevinný bude odsouzen; věc to nemožná, protože pravděpodobnost spravedlivého rozsudku není a nemůže být známa).

C. Zákon chyb. I když pozorovatel je v každém směru poctivý, i když nástroje jeho pozorování a měření jsou co nejdokonalejší, takže nezavdávají příčinu k chybám systematickým, přece výsledky jeho pozorování nejsou dokonale přesné, lpí na nich chyby, třeba nepatrné. Výsledky měření liší se tedy od absolutní pravdy. Je jasno, že tu běží jen o t. zv. chyby nahodilé. To je podstatná podmínka úvah. — Je nyní otázka, zdali tyto nahodilé chyby jsou podrobeny nějakému pravidlu, zákonu. Prostou úvahou se přesvědčíme o tom, že nepatrných, malých chyb je možno snáze se dopustiti, než chyb hrubých a zkušenost nás učí, že v řadě pečlivých měření vyskytne se řada chyb malých a jen málo chyb vážných, ale chyby se vyskytnou vždy, nelze je eliminovati. — Dále platí pro ten případ, když známe střední hodnotu všech chyb, jež je vzdálena od nejmenší chyby právě tak daleko jako od největší, že vzhledem k této střední hodnotě jsou stejně pravděpodobné jak chyby ve smyslu pozitivním (nad průměr) tak ve smyslu negativním (pod průměr). To vše jsou vlastnosti, které ukazuje formule Gaussova, Gaussův zákon chyb. — Máme-li celou řadu měření téhož předmětu, víme,

že skutečné míře je nejbližší průměr ze všech měření, a jestliže počet měření je velmi velký, rovná se průměr skutečné, přesné míře. Rozdíly skutečných měření od tohoto průměru představují nám chyby, o nichž víme, že se kupí stejným způsobem okolo průměru (nad ním i pod ním) čili že představují stejnou pravděpodobnost, a dále že jsou tím četnější, čím jsou menší, tedy čím více se blíží nule, takže lze říci, že množství chyb určité velikosti, je funkcí této chyby samé. Na základě toho rozvádí Julin Wrightův výklad o vzniku formule zákona chyb. Rovnice, vyjadřující tento zákon, znázorněna graficky, představuje symetrickou křivku, ve které průměr, medián i modus spadají v jedno. Je to ideální křivka distribuce a jmenuje se křivka chyb, představující zákon chyb. Ke znázornění této křivky používá se tabulek t. zv. integrální pravděpodobnosti.

Křivka chyb má několik pozoruhodných vlastností: 1. Je naprosto symetrická vzhledem k ose y t. j. její vývoj vzhledem k jejímu středu je stejný a hodnoty po obou stranách symetricky ležící se liší od sebe jen znaménkem; 2. klesá rychle k ose úsečkové, t. j. pravděpodobnost spáchání chybu zmenšuje se v poměru k velikosti chyby; 3. je asymptotická k ose x , t. j. blíží se k ní stále, aniž by se jí však dotkla, což znamená, že možnost spáchání chybu je nekonečná. Theoretický počet chyb ve velikosti od 0 až k nějakému číslu, jež je stanoveno za jednotku úchylnosti čili za pravděpodobnou chybu, lze vypočísti na základě různých redukčních tabulek. Několik takových tabulek uvádí i Julin a provádí na nich praktický příklad srovnávání pozorované distribuce s distribucí theoretickou, zvláště se zmiňuje o metodě Davenportově. Na konec se zmiňuje ještě o přístroji Galtonově a přístroji Pearsonově, které důmyslným způsobem znázorňují distribuci dle zákona chyb zcela mechanicky.

D. Typy odvozených distribucí. Křivka nahodilých chyb byla matematikům i fysikům dávno známa, ale pouze ve své ideální formě, která vyjadřuje zcela speciální rozdělení chancí. Velkým pokrokem bylo, když se poznalo, že zákon chyb lze rozšířit také na zjevy zjištěné statistikou, pozorováním. Průkopníkem tu byl Quetelet. Hypotese, na které se zakládá nynější pojetí zákona chyb, obsahuje dvě tvrzení: 1. chyba je důsledkem nesčíslně velkého počtu příčin; 2. funkce, která vyjadřuje tuto závislost, může být vykládána jako funkce lineární. Známe-li průměr nějaké pravidelné řady a jeho pravděpodobnou úchylnost, je možno a priori stanovit počet frekvencí, které jsou nad průměrem a které pod ním, předpokládaje, že jejich pravděpodobný počet je na obou stranách stejný. Ale normální zákon chyb nestačí pro všechny zjevy, pozorování v oboru věd biologických ukázalo řadu křivek, uchylujících se od křivky normální. Takové křivky mohou mít několik vrcholů, modů, dominant (plurimodales) nebo jen jeden vrchol, modus (unimodales). V prvním případě znamená to, že materiál vyjádřený křivkou není homogenní, ale že se skládá z několika typů osobitě svéráznosti (na příklad křivka, představující výšku postavy obyvatelstva, skládajícího se ze dvou různých ras, má dva vrcholy). Matematická analýza takových křivek je těžká. Zajímavé jsou křivky jednovrcholové, které představují úchylnost od normální křivky buď jedním nebo druhým směrem. Rozbor jich provedl Pearson a zjistil 5 význačných typů těchto křivek a stanovil pro ně příslušné matematické formule. Problém rozboru kterékoli frekvenční křivky lze tedy soustředit na tyto 3 požadavky: 1. nalézt typ, k němuž křivka náleží; 2. určit průběh křivky pomocí příslušných formulek; 3. pak srovnat výsledky ty s křivkou theoretickou. Z těchto požadavků rozvádí Julin podrobněji pouze první, totiž jak určit typ, ke kterému patří křivka představující výsledky nějakého statistického pozorování. K určení tohoto typu třeba zjistiti jednak t. zv. momenty křivky a určití jejich místo okolo průměru, jednak její t. zv. kritickou funkci F (pro typ I. $F < 0$, pro II. $F = 0$, pro III. $F = \infty$, pro IV. $1 > F > 0$, pro V. $F = 1$). Praktické provádění, které Julin předvádí, nelze tu ani z blízka naznačiti.

E. Některá určení pravděpodobných chyb. Julin tu uvádí řadu formulek pro pravděpodobnou chybu různých hodnot, používaných ve statistice, aniž by podával bližší vysvětlení o jich vzniku. Viz Yule: An introduction to the theory of statistics, kap. XVII.) — Pravděpodobnou chybou průměru aritmetického je formule $\pm 0.6745 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$, kde číslo 0.6745 je konstantní,

σ je střední kvadratická úchylnost $= \sqrt{\frac{\sum(d^2)}{n}}$ a n počet členů řady. Střední chyba je tím menší, čím je větší počet členů řady, ale její přesnost nevzrůstá s počtem jich, nýbrž v poměru s druhou odmocninou z tohoto počtu. —

Pravděpodobná chyba mediánu má formalku $\pm 0.84535 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$. — Pravděpodobná chyba střední kvadratické úchylnosti v normální distribuci má

formulku $\pm 0.6745 \frac{\sigma}{2\sqrt{n}}$. — Pravděpodobná chyba koeficientu korelace (kovariance)

v normální distribuci má formulu $\pm 0.6745 \frac{1-r^2}{\sqrt{n}}$, kde r je koeficient korelace. — Pravděpodobná chyba koeficientu regrese $b_{1,2}$ v normální distribuci má formulu

$$\pm 0.6745 \frac{\sigma_1 \sqrt{1-r_{12}^2}}{\sigma_2 \sqrt{n}}$$

II. Kritické poznámky.

Široce založené dílo Julinovo znamená skutečně obohacení odborné statistické literatury. Dosud vyšlý I. díl obsahuje systematický výklad o statistické metodologii, již se rozumí nauka o tom, co statistika je, a soustava zásad a pravidel, jak statistiku dělat a vykládat. Základ k této práci položil si Julin již ve svém *Précis du cours de statistique générale et appliquée* (napsaném již před 13 léty a vyšlém r. 1919 již ve 4. vydání). Důkladnost nové jeho práce zřejmě je z porovnání: *Précis*, určený jako učebnice statistiky pro posluchače vysoké obchodní školy antwerpské, má 270 stránek 8° formátu, *Principes* mají 712 stránek velkého knižního formátu. Přes to budeme mít příležitost dotknouti se toho, že *Précis* v některém směru je úplnější a uzavřenější celek.

Velikou předností knihy je, že do celkového rámce zařazeny jsou vhodně i partie matematického výkladu, podané většinou způsobem přístupným, takže tu čtenář nalezne poučení i o takových směrech, které v jiných pracích t. zv. praktických statistiků bývají opomíjeny, nebo na které se jen stručně poukazuje citací theoretických statistikomatematických prací. Julin sám v té příčině připomíná v úvodě, že chtěl svým výkladům dáti nezbytnou výzbroj matematickou, ale že se vystříhal toho, aby neodstrašil čtenáře a neupadl do přemrštěnosti těch, kteří chtějí ze statistiky dělati odvětví pouhé matematiky. Na této střední cestě se Julin také skutečně pohybuje. Zvláště cenné jest, že hojnými příklady osvětluje mechanism nutný k praktickému upotřebení i takových matematických formulek, které bez použití vyšší matematiky by ani nebylo dobře možno vysvětliti. Ovšem nejsou tyto výklady a příklady všude souměrné; vedle výkladů dosti podrobných, vyskytují se místa podaná příliš stručně, někdy uváděny jsou formulek beze všeho vysvětlení jen s praktickým jich použitím; nepříjemně ruší četné tiskové chyby právě v partiích matematických. V těchto matematických částech opírá se Julin hlavně o práce Yuleovy, Bowleyho, Marche a Beniniho. Po věčné stránce přehlížel dílo ředitel francouzské statistiky L. March, po stránce matematické F. Carpentier, jenž redigoval podstatnou část výkladu o kovariaci a regresi (odst. 321—324 a 336—338). Vliv Marchův patrný je z několika míst, na nichž se Julin dovolává Marche jako rozhodující autority, od Marche přejímá také pojmenování kovariance místo běžného korelace a dominanta místo modus.

V moderním sporu, zda statistika je vědou o hromadných zjevech společenských či pouhou methodou, hlásí se Julin k té straně, která charakterisuje statistiku jako methodu a vyhrazuje jí za předmět bádání soustavné pozorování hromadných zjevů vůbec, mezi nimi pak zvláště hromadných zjevů života sociálního (str. 43.).

Systém jeho díla vysvětluje již z obšírného referátu podaného v 1. části. Po širším úvodu, věnovaném všeobecným otázkám o předmětu, historii, zvláštních rysech statistiky, souvislosti mezi matematikou a statistikou a o rozdělení látky, dělí vlastní výklady ve 3 hlavní skupiny, knihy, z nichž první pojednává o technice statistického šetření dle jeho charakteristických fází (sbírání statistického materiálu, kritika a kontrola tohoto materiálu, zpracování a publikování), druhá kniha je věnována rozboru statistických výsledků, ale obírá se spíše jen určitými prostředky tohoto rozboru (řady střední hodnoty, disperse, kovariance, grafika), třetí kniha — spíše jen dodatek — pojednává samostatně o zákonu náhodných chyb. Ke všem větším oddílům připojen je bohatý přehled příslušné literatury, zvláště francouzské, anglické a italské; literatura německá je citována dosti zřídka, většinou v překladech franc., angl. neb italských. Na konec je připojen soustavný přehled látky dle oddílů a odstavců a konečně rejstřík jmen.

Výklady jsou podány důkladně a jasným slohem. Místy však nejsou bez mezer, jako zase na druhé straně nechybí případy opakování těchže věcí. — Ve všeobecné části nám chybí zmínky o úřední statistice nebo vůbec o správní statistice a její organizaci a rovněž o statistice mezinárodní, třeba že Julin prohlašuje, že nelze mluvit o nějaké mezinárodní statistice (str. 127). Unifikační snahy na poli mezinárodní statistiky jsou pozoruhodné a právě v poslední době, po světové válce, počíná opět rozvoj mezinárodní organizace statistických prací. V části o rozboru statistických dat chybí nám

určité partie, což je tím nápadnější, že některé z nich jsou zcela dobře podány v Précis, na př. zásady logického uvažování důležité pro výklad statistických výsledků nebo partie o číslech poměrných, jež jsou jistě stejně důležitým prostředkem rozboru jako střední hodnoty; kromě toho chybí stat o statistických koeficientech, výklad o interpolaci (jen stručná poznámka na str. 82) a vyrovnávání řad. O zákonu chyb je široce psáno, ale jak s tím souvisí zákon velikých čísel, se čtenář skoro nedozví, mluví se o theoremu Bernouillioho, ale o theoremu Poissonově se čtenář ani nedočte, o zákonu malých čísel není ani zmínky. — Trochu zkrátka odbyta je v kapitole o nepřímém šetření, jak důsledně jmenuje Julin šetření částečné, partie o monografii, kterou sice Julin právem vylučuje z okruhu statistické metody, ale zapomíná, že za jistých podmínek lze monografii užít i ve statistice s úspěchem, totiž v případě t. zv. metody polymonografické. — Na druhé straně zase jsou případy, kde Julin je obširnější, někde se totiž výklady o téže věci částečně opakuji, takže by bylo lépe je sloučiti a na jednom místě soustavně vyložiti na př. o obtížích statistického šetření mluví se na str. 99—103 a znovu obširně ve statí o statistické kritice a kontrole (str. 181—189) nebo o klassifikaci mluví se ve zpracování stat. dat (str. 237—246) a znovu v partii o seriaci (str. 317—323); výklady o polygonu a histogramu podávají se důkladně v části o distribuci frekvencí (str. 324—325), ač svým celým rázem patří spíše do pojednání o grafické statistice, kde je o nich pojednáno již jen zběžně (str. 584—586). — Některé partie nejsou dle mého názoru dosti dobře umístěny nebo ne dost dobře spojeny s ostatním výkladem. Tak všeobecné poznámky o kombinačním počtu a o počtu pravděpodobnosti v úvodě (str. 53—76) bylo by lze lépe umístiti v třetí knize ve výkladu o zákonu chyb. Zvláště poněkud rušivě působí široký výklad o permutacích, kombinacích a variacích převzatý z Beniniho a nikoli dosti plynulý přechod k výkladu o základech počtu pravděpodobnosti. Ostatně celá třetí kniha, věnovaná zákonu chyb, není dosti jasně podána, na čemž vinu asi nese přece jen nezbytnost určitých způsobů výkladu z oboru vyšší matematiky paralyzovaná nebezpečně snahou mírniti se v zabíhání do těchto oborů (řada formulek vůbec není odvozena a také jich použití je těžké, protože ani jejich praktická aplikace není mnohde jasně vyložena). Julin tu cituje cizí autory, vytrhává části z jich prací, ale excerpty harmonicky nespracovává. Myslím, že tato část neuspokojí ani statistického matematika ani praktického statistika, ostatně jistě partie podány opět dříve při výkladu o distribuci frekvencí (str. 325—346). — Konečně vyskytují se i výklady zbytečné, na př. výklad o kosohlé soustavě souřadnic (str. 349—350), protože se jí prakticky neužívá a v grafické statistice vůbec nemá smyslu.

Překvapuje, že nejsou ke konci uvedeny o p r a v y t i s k o v ý c h c h y b, které někde jsou dosti rušivé. Tyto tiskové chyby vyskytují se hlavně v různých matematických formulcích a pochodech, je proto třeba čtenáře na ně upozorniti: Na str. 363. formulka 16. má zníti: $H = \frac{2 a_1 a_2}{a_1 + a_2}$ místo $\frac{2 (a_1 + a_2)}{a_1 + a_2}$.

Na str. 397. v 5. řádce od konce má státi $y_1^2 = x_1^2 + z^2 + 2x_1 z$ a v dalších třech řádcích místo z_2 má býti z^2 . Na str. 398. v odstavci 248. v řádce 6. jsou vynechána za slovem »la moyenne«, patrně tato slova: »la différence entre chaque terme et la moyenne soit«...; v následujícím místo »En portant les écarts au carré« má býti dle smyslu celého postupu: »En faisant la somme des écarts portés au carré«. Na str. 399. v příkladě 16. má nad posledním sloupцем býti označení x^2 místo x_2 . Na téže stránce ve formulí 25. představující symbol pro Edgeworthovu »fluktuaci« má býti $\mu^2 = \frac{\sum (x_1 - m)^2}{n}$

místo $\frac{\sum (x_1 - m)^2}{m}$; symbol sám není vysvětlen, x_1 znamená v něm všeobecně kterýkoliv člen řady, m = průměr řady, $x_1 - m$ odchylku kteréhokoli členu řady od průměru, n = počet členů řady. (Od-mocnina fluktuace je střední kvadratická chyba, kterou Julin jinde zase dle vzoru Yuleova značí písmenem σ). Na str. 400. v odstavci 251. v odd. A má býti správně $\frac{a_1^2 + a_2^2 + a_3^2 + a_4^2}{n}$ nebo

$\frac{\sum (a^2)}{n} = 1464$ místo naprosto nesprávného označení $\frac{\sum (a_1 + a_2 + a_3 + a_4)^2}{n}$; algebraický důkaz Mar-

chových vět zde v odd. A i v odd. B uvedených není proveden. Na str. 446 nahoře výpočet zde uvedený je podán příliš stručně a nejasně; číslo 0.182 není interval třídy (l'intervalle de classe), nýbrž je to hodnota, která udává místo průměru ve třídě 3.625 (sr. str. 375). Na str. 447. psaní formulky 28B je přímo absurdní. Na str. 448. v řádce 5. a 6. shora mluví se nesprávně o případu, kdy střední kvadratická chyba je vyjádřena zlomkem blížícím se jednotce, neboť střední kvadratická chyba není vždy zlomkem pravým, jak ukazuje hned praktický příklad na téže stránce dole, kde vychází střední kvadratická chyba = 15.009; hořejší tvrzení platí teprve o koeficientu variace či disperse vyjádřenému

procentem střední kvadratické chyby z průměru příslušné řady; zde je možno mluvit o pravém zlomku blízkém se k 1 (t. j. ke 100%). Na str. 452. v odst. 286. cituje se formule pro střední kvadratickou chybu takto

$$= \sqrt{\frac{\sum (m-x)^2 - n(a-x)^2}{n}}, \text{ aniž by byl podán náležitý výklad písmen ve formulě}$$

použitých, tím spíše, že na jiných místech pro tytéž věci bývá užíváno zase jiných písmen a značek; zde tedy $(m-x)$ má být odchylka kteréhokoli členu řady (m) od libovolně vybraného členu řady pokládaného za průměr (zvolený průměr $= x$), $(a-x)$ má být odchylka zvoleného průměru (x) od pravého průměru (a). Hned v dalším praktickém použití této formulky používá se zase jiných značení

shodných s formulí fluktuace $\mu^2 = \frac{\sum (x^2)}{n} - (M-A)^2$ se str. 401., jejíž odmocnina je $\mu =$. V samém provedení výraz $M-A=0.182$ (není negativní) a podobně $n(M-A)^2=14.340$ (rovněž znaménko negativní nemá tu být). Na str. 453. ve 13. řádce shora místo $N_1 + N_2 = \frac{N}{2}$ má být správně $N_1 = N_2 = \frac{N}{2}$. Na téže straně v 5.

řádce zdola v citované řadě čísel vynecháno číslo 26 (viz str. 443), počítání střední kvadratické chyby je špatně naznačeno, místo $\sum x n = \frac{272}{7}$ má být $\sqrt{\frac{\sum (x^2)}{n}} = \sqrt{\frac{272}{7}}$. Na str. 458. Q_3 je špatně počítáno, správně má být $\frac{183.897 + 3}{4} = 45.975$. Na str. 469 ve 3. řádce shora má být místo $n+i-2$; správně $n+1-2i$. Na str. 481 v odst. 300, má být naznačeno umístění medianu při sudém počtu členů řady

mezi členy $\frac{a_n}{2}$ a $\frac{a_{n+1}}{2}$ (nikoli $\frac{a_{n+1}}{2}$). Na str. 503. je zlomek $\frac{\sum v \cdot v_1}{\frac{1}{2}[\sum v^2 + \sum v_1^2]}$ špatně počítán, ježto výraz $\frac{1}{2}(\sum v^2 + \sum v_1^2) = 31.688'09$ a nikoli $\frac{1}{2} 31.688'09$, takže pak výsledek není $+ 0.70$, nýbrž 0.35 , což je pak značný rozdíl mezi výsledkem dle Fechnerovy formulky I a této formulky J. Na str. 504. ve formulí J ve jmenovateli prvního zlomku koeficient $\frac{1}{2}$ patří k oběma členům t. j. k celému součtu (schází tu závorky). Na str. 506. má být dole místo (x_n, y_n) správně $\sum (x_n, y_n)$. Na str. 517. na konci má být místo $\frac{x}{y} = \frac{\sigma^2}{\sigma^2}$ správně $\frac{x}{y} = \frac{\sigma_x}{\sigma_y}$. Na str. 540. na konci odst. 338. význam rovnic regrese není vyložen, není vůbec naznačeno, jaký má smysl jejich počítání; z Yulea (An introduction, str. 180—181) vysvitá, že pomocí těchto rovnic lze určit souřadnice krajních bodů přímek $\overline{RR}$ a $\overline{CC}$, takže je pak možno tyto přímky za účelem jejich grafického znázornění do tabulkové mřížky vkreslit.

Na straně 542. má ve formulí pro koeficient korelace tří proměnných být ve jmenovateli $(1 - r_{13}^2)^{\frac{1}{2}} \cdot (1 - r_{23}^2)^{\frac{1}{2}}$ a nikoli $(1 - r_{13})^{\frac{1}{2}} \cdot (1 - r_{23})^{\frac{1}{2}}$. Na str. 693. v pozn. 2. v řádce 4. má být místo m patrně μ . Na str. 641. Stirlingova formule (84) není vysvětlena, jen citován Borel a Carvallo, ač je podána srozumitelně a ne příliš rozvláčně v Queteletových Lettres sur la théorie des probabilités

(str. 381.). Na str. 643. odst. 406. je příliš stručný, není udán přechod od výrazu $\sqrt{2\pi n}$ k $\sqrt{\frac{2}{\pi}}$ (viz

Quetelet I. c. str. 381—382), ani výraz P_n není vysvětlen. Na str. 645 formule (86) není vysvětlena. Na str. 655 ve 3. řádce shora nesprávně se cituje odst. 396. místo 406. Na str. 666. v poznámce 1. v integrálu z Beniniho citovaném má být diferenciál dt vytištěn jako součin základu e^{-t^2} a nikoli jako součin jeho exponentu. — Řada těchto tiskových chyb svědčí o tom, že korektura tisku nebyla prováděna s náležitou pečlivostí a že lze je charakterisovat, tak jako to sám Julin na str. 202. činí, jako nepříjemné bradavice na krásném obličej. Jistě by toho nebylo potřebí v díle, na které bylo zřejmě věnováno tolik práce a krásného úsilí a které jinak se zdarem odměňuje čtenáře bohatstvím svého obsahu.

Dr. BOHUMÍR HANOSEK :

HODNOTA ZBOŽÍ VE STATISTIKÁCH ZAHRANIČNÍHO OBCHODU.

Statistika zahraničního obchodu má jen tehdy plný význam jak pro obchodní politiku státní, tak i pro hospodářské úvahy soukromých zájemníků, je-li s to zboží dovážené a vyvážené nejen roztřídit co do jeho druhu a co do směru jeho koloběhu, jakož i určit jeho množství, nýbrž také uspokojujícím a přesvědčujícím způsobem zjistit jeho obchodní hodnotu. Spolehlivé určení obchodní bilance státní jest jedním z nejdůležitějších úkolů tohoto oboru statistické služby. Zjišťování hodnoty zboží ve statistice zahraničního obchodu není metodicky stejnorodým se zjišťováním ostatních obvyklých znaků zboží tuto uvedených. Kdežto druh zboží a jeho množství mohou býti zjištěny přesně a také zjištění země původu a určení nenaráží alespoň teoreticky na překážky, jest otázka určení hodnoty nad míru delikátní, jest to nesnadný problém pro teorii a tvrdý oříšek pro statistickou praxi. Není bez příčiny, že mezinárodní statistiky zahraničního obchodu, které zpravidla velmi jasně a podrobně stanoví zásady pro zjišťování druhu zboží, jeho množství a země původu a určení, spokojují se nejednou s vytčením jen velmi všeobecných pravidel směrodatných pro určení hodnoty. Vidíme tu pestrá směs nejrozličnějších pojmů jako: hodnota, skutečná hodnota, obchodní hodnota, tržebná hodnota, cena, tržebná cena, obchodní cena, kupní cena, prodejní cena, velkoobchodní cena, fakturová cena atd. To ukazuje jasně obtíže problému. Rozhodují tu momenty velmi rozmanité, při nichž velmi význačnou roli hrají úvahy hospodářské a finanční politiky a last not least také úvahy technické vhodnosti.

Velmi důležitá jest zde otázka, jak úzce ve státě statistika zahraničního obchodu jest spjata se službou finanční. Druhé, velmi důležité hledisko jest ta okolnost, je-li ve státě clo hodnotné (ad valorem) nebo clo specifické. To jest proto důležité, poněvadž jsou zájmy orgánů cenu zjišťujících podle těchto hledisek velmi podstatně různé. Při zvýšeném zájmu těchto orgánů lze zjišťování hodnoty spíše přizpůsobiti zvláštní povaze individuálních případů dovozu a vývozu. Ve státech, v nichž jest statistika zahraničního obchodu jen součástí služby celní, budeme pozorovati poměrně větší subtilnost v normách upravujících pojem hodnoty ve statistice zahraničního obchodu. Také celá povaha zahraničního obchodu toho kterého státu, jeho zeměpisná poloha a s ní souvisící tvářnost celní hranice nemohou zůstat bez vlivu na podmínky, ku kterým musí býti brán zřetel při stanovení rozsahu a dosahu pojmu »hodnota zboží« v zahraničním obchodu. Tento pojem bude jiný ve státech, které svými obchodními zařízeními (bursami zboží, aukcemi) ovládají světový trh, a jiný ve státech s méně vyvinutými obchodními zařízeními, jiný ve státech přímořských nebo dokonce ostrovních s mohutným obchodním loďstvem, jiný ve státech vnitrozemských, jiný ve státech bohatých na suroviny a polotovary, jimiž zásobují ostatní svět, jiný ve státech odkázaných na cizí látky atd. Je-li ve státě zavedeno clo hodnotné, přizpůsobí se potřeby statistické služby prostě potřebám služby celní také v této otázce. To má jistě výhody, poněvadž jest tu větší zájem celních orgánů na hodnotě zboží a poněvadž může býti o hodnotě ve sporných případech i ve vyšších instancích celních rozhodováno, čímž se údaje

o hodnotě in theoria stávají přesnějšími, aniž by tím byl zatížen aparát statistický, který tu jen těží z funkce aparátu celního. Tyto výhody nejsou vždy prosty pochybností a mají i svoji stinnou stránku. To souvisí s jiným problémem. Jde o to, je-li tu dosti důvěry dovozců a vývozců k organismu ovládanému výlučně hledisky fiskálními a mají-li fiskální orgány při sebe přísnějším zákonodárství finálním dosti prostředků a odborných zkušeností, aby v každém individuálním případě fiskální zájem prosadili až do posledních důsledků, nechtějí-li nebezpečně ohrozit zahraniční obchod v jeho základech a tak hospodářské zájmy státní povážlivě poškodit. Zkušeností, jichž bylo v tomto směru získáno v různých státech s celním systémem ad valorem a s celním systémem vybudovaným na clech specifických, tyto obavy potvrzují. Podrobné projednání těchto otázek náleží však spíše do rámce jiného. Kdežto v této stati jde o pojem hodnoty ve statistikách zahraničního obchodu, náleží otázky předchozí do rámce pojednání o metodách zjišťování pojmově již vymezených hodnot zboží, ať již jest tento pojem vymezen jakkoliv.

Cílem, k němuž směřují veškeré statistiky zahraničního obchodu, vyšetřující hodnotu zboží dovezeného a vyvezeného, jest zjištění obchodního salda buď u určitého druhu zboží nebo u totality dovezeného a vyvezeného zboží. Chceme vědět, kolik hodnot jsme dovezli z ciziny a kolik hodnot jsme vyvezli do ciziny, jsme-li ve svém zahraničním obchodě aktivní nebo pasivní. Saldo bude záviseti přirozeně od toho, jak hodnotíme statky dovezené a vyvezené, a nebude tedy lhostejno, podle kterých zásad tu budeme postupovati. Výše aktivity nebo pasivity obchodní bilance nebude podmíněna jen větší neb menší přesností aparátu hodnoty zjišťujícího, nýbrž předem již hranicemi, kterými byl vymezen pojem hodnoty samé.

Říci a priori, který pojem hodnoty ve statistice zahraničního obchodu jest nej správnější, nelze vůbec. Tuto otázku nelze luštití theoreticky podle jednotných zásad. Které úvahy tu rozhodují, bylo řečeno již dříve. V praxi jde o to, aby tento pojem byl co možno jasný a přesný, aby nebyl pojmem kaučukovým a aby byl tak určen, aby statistická praxe mohla s ním skutečně operovati. Sebe přesnější pojem hodnoty je bezcenným, zůstává-li pouhým pojmem akademickým, jehož aplikace na individuální případ selhává. A druhou věcí jest, aby ten, kdo srovnává obchodní bilance různých států, jichž statistika zahraničního obchodu jest co do znaku »hodnota zboží« vybudována na nestejných zásadách, si byl nejen této základní nestejnosti vědom, nýbrž aby také měl dostatečnou pozitivní znalost zásad v té které statistice zahraničního obchodu při určení hodnoty statků platných. Tomuto předmětu jest naše stať věnována. K tomu cíli projdeme statistiky zahraničního obchodu několika důležitějších států obchodních.

První skupinu představují státy, jichž statistika zahraničního obchodu přijala zásadu hodnoty fakturové.

Sem náleží předně Německo. Toto přijalo zásadu hodnoty fakturové napřed ve vývozu a přeneslo ji pak i do dovozu. V Německu je hodnota fakturová platna primo loco, jiné hodnoty, o nichž se ještě zmíníme blíže, platí teprve secundo neb tertio loco. Zásada fakturové hodnoty byla v Německu stanovena nařízením ze dne 15. ledna 1919, týkajícím se úpravy statistiky vývozu zboží. Podle § 3. tohoto nařízení má býti udána jako hodnota zboží hodnota fakturová po srážce všech skont ve smluvené měně. Neleží-li místo splnění smlouvy na německé hranici, nýbrž uvnitř celního území německého, jest připočísti ještě výlohy dopravní, pojišťovací, skladní

a spediční až na německé hranice, a to v německé měně. Je-li místo splnění smlouvy naproti tomu v cizině, jest tuto zmíněné výlohy od německé hranice až k místu splnění od fakturové hodnoty odečísti. Není-li tu fakturové hodnoty, pak jest udati jako hodnotu tu cenu, již bylo za zboží stejného druhu a stejné jakosti v zemi určení posledně docíleno, při čemž jest odečísti výlohy dopravní, pojistné, skladní a spediční od německé hranice až k místu příjmu zboží, jakož i cizozemské clo (hraniční hodnota zboží). Kdyby nebylo vypočtení hraniční hodnoty zboží tímto způsobem možno, pak se vypočte z tržové ceny zboží v místě zásilky, zvýšené o dopravní, pojistné, skladní a spediční náklady až k německé hranici.

Jest tu tudíž rozeznávati, zda-li se ze smluvního poměru, který jest podkladem zásilky zboží, určitá částka dluhuje nebo nikoliv. Je-li tomu tak, pak platí tato dlužná částka jako fakturová hodnota. Jest tedy fakturovou hodnotou skutečná prodejní cena zboží. To platí ovšem pouze pro dovoz nebo vývoz do nebo z volného oběhu, neboť jen tento druh vývozu a dovozu jest předmětem této statě. Průvoz, jakož i dovoz a vývoz za účelem zušlechťení nespádají do rámce našeho pojednání. Nedluhuje-li se však ze smluvního poměru určitá částka nebo není-li tu vůbec takového smluvního poměru, pak jest ohlásiti hodnotu hraniční, jak byla shora udána. Zašle-li na př. německá firma zboží své sesterské společnosti nebo svému vedlejšímu skladu v cizině a účtuje příjemci za toto zboží formálně jistou částku — na př. podle výrobních nákladů, aniž by tím chtěla založiti proti příjemci pohledávku ve výši částky v účtu uvedené, tu není přípustno udávati tuto částku jako hodnotu fakturovou, ani tehdy ne, když dotýčný účet má formu »faktury«. V takovém případě jest udati hodnotu hraniční.

Důležité jest ve statistice německé ustanovení, že výlohy dopravní, pojišťovací, skladní a spediční musejí býti ve statistických ohláškách uváděny zvláště, odděleně od hodnoty fakturové. Původní požadavek přesného udání těchto výloh byl zmírněn pozměňovacími ustanoveními ze dne 19. června 1920, jež přinesly jistou úlevu tím, že stačí, jsou-li tyto výlohy udány na podkladě pouhého odhadu. V praxi působil předpis o odděleném údaji fakturové hodnoty a výloh dopravních, pojistných, skladních a spedičních z počátku nemalé obtíže a vedl k četným nedorozuměním. Jediná výhoda, která se dala očekávati, byla ta, že byl na deklaranta tím učiněn jistý nátlak, aby přesněji deklaroval. Této výhody nebylo však vždy docíleno, údaje nebyly přes to bezvadné, za to byla však práce úřadu značně rozmnožena. Předpis, aby se hodnota fakturová udávala ve smluvené měně, byl vydán na podnět Říšské banky, která chtěla býti orientována o nabytých pohledávkách na cizí devisy z vývozního obchodu. Toto očekávání Říšské banky však nebylo v žádoucí míře splněno. Údaj fakturové hodnoty ve smluvené cizí měně má také tu nevýhodu, že při přepočítávání na německou měnu jest dána možnost četných nedorozumění, jež plynou zvláště z nynějších značných výchvívů valutových.

Zásady hodnoty fakturové přidržel se dále Švýcarsko, pokud jde o vývoz. V dovozu přijalo zásadu hodnoty tržové, o níž bude zmínka učiněna později. Ve Švýcarsku určuje článek 7., lit. c) nařízení o statistice zahraničního obchodu ze dne 9. května 1917, vydaného na základě článku 26. celního zákona ze dne 28. června 1893 a článku 18. spolkového zákona ze dne 10. října 1902 o švýcarském celním tarifu, hodnotu zboží při vývozu tím způsobem, že k ceně fakturové v místě zásilky jest připočísti náklady dopravní až ku švýcarské hranici, při čemž jest

udati hodnotu ve švýcarských francích. Nařízení nepamatovalo na případy, v nichž není vůbec žádné faktury po ruce. Tu nezbyvá než sáhnouti k ceně tržové v místě zásilky, zvýšené o náklady dopravní. O výlohách pojištění zboží nečiní nařízení zmínky.

Dalším státem, jenž se přidržel fakturové ceny *ex* dovozu i ve vývozu, jest *Polsko*. V § 34. nařízení ministerské rady republiky polské ze dne 10. listopadu 1921 o úpravě statistiky celní, »*Dziennik Ustaw*« r. 1921, č. 107, poz. 783, vydaného na základě článku 2. zákona ze dne 21. října 1919 o organisaci správní statistiky, »*Dziennik Ustaw*« č. 85, poz. 464, vyslovena jest zásada fakturové ceny po srážce skonta, *loco* polská hranice, ve valutě, v níž se účet vyrovnává. Byla-li v dovozu fakturová cena smluvna *loco* polská hranice, nečítá se clo a poplatky dopravní a pojistné od hranic do místa určení. Je-li smluvená fakturová cena *loco* místo zahraniční, připočte se dopravné a pojistné od tohoto místa až k polské hranici. Je-li cena fakturová neznáma, pak sluší udati tržovou cenu zboží v Polsku po srážce dopravného a pojistného od polských hranic do místa určení a po srážce cla. Obdobné zásady platí pro vývoz. Byla-li tedy smluvna fakturová cena *loco* uvnitř celního území polského, připočísti jest dopravné a pojistné od tohoto místa až na polské hranice. Bylo-li smluvno místo dodávky v cizině, sráží se dopravné a pojistné od polských hranic až k tomuto místu, jakož i clo. Je-li fakturová cena neznáma, pak platí tržová cena zboží v zemi určení po srážce dopravného a pojistného od polských hranic až k tomuto místu.

Nemůže býti pochyby, že provádění těchto zásad setkává se s nemalými obtížemi, a to jak určení ceny fakturové a tržové, tak i přepočítávání hodnot vyjádřených v cizí měně na měnu polskou. Konečného úsudku o praktickém provádění těchto zásad nelze si ještě učiniti vzhledem ku krátké době, v níž se uvedené tuto zásady praktikují.

Pokud jde o *Řecko*, jest pozorovati v dovozu i vývozu velmi pestrý systém hodnocení zboží. Při obilí, mouce, ostatních obilnách, rýži, kávě, sušené zelenině, sušených hroznech, ficích, tabáku, bavlně, oleji, uhlí, cukru, víně kromě vín léčebných, pívě a ostatních lihovinách platí v dovozu průměrná hodnota až na řecké hranice bez dovozního cla, vypočtená na podkladě úředního tarifu, upravovaného každoročně ústřední stálou komisí. Pokud tedy jde o tyto druhy zboží, nenáleží *Řecko* do skupiny zemí, v nichž platí ve statistice zahraničního obchodu zásada hodnoty fakturové. Jinak jest tomu při ostatním zboží, jehož dovoz a vývoz jest co do hodnoty dotčen methodou deklarací, platnou v *Řecku* pouze pro část zboží, dopravovaného v zahraničním obchodě. Zde jsou povinni dovozci i vývozci při celním odbavování zboží deklarovati jeho hodnotu na základě úředního tarifu a »jiných listin o zboží«. Je na bledni, že zde v mnohých případech bude hodnota fakturová rozhodovati.

Fakturová hodnota ve vlastním slova smyslu může ovšem hráti roli pouze ve statistikách zahraničního obchodu oněch států, v nichž se zjišťuje hodnota každého jednotlivého zboží v dovozu a ve vývozu, kde jest tedy zavedena methoda deklarací při zjišťování hodnoty dovezeného a vyvezeného zboží. Této fakturové hodnotě se přibližují případy, kde dotyčné předpisy mluví v dovozu o ceně nákupní v cizině. Takový případ poskytuje na př. republika *Československá*, která ostatně vykazuje jisté zajímavosti. Zásady, které stanoví, co se rozumí hod-

notou zboží v dovozu a vývozu, obsaženy jsou u nás ve »Všeobecných pravidlech pro určování obchodních cen pro statistiku zahraničního obchodu«. Předně napadá střídavé používání »obchodní hodnota« a »obchodní cena«. Kdežto orgán, který jest povolán podle nařízení ze dne 23. září 1920, č. 543 Sb. zák. a nař., k zjišťování hodnoty předmětů zahraničního obchodu, sluje Stálá komise pro určování obchodních hodnot pro statistiku zahraničního obchodu, nalézáme ve zmíněných všeobecných pravidlech vesměs výraz obchodní cena. V tomto smyslu obsahuje pak § 2. všeobecných pravidel toto ustanovení: Cena zboží při dovozu sestává z nákupní ceny zboží v místě výroby nebo prodeje, z dovozného, jakož i z případného pojistného až k československým hranicím. Při vývozu sestává cena zboží z prodejní ceny zboží v místě tuzemské výroby nebo prodeje a z dovozného, jakož i případného pojistného až k československým hranicím. Tyto definice hodnoty zboží ukazují s nemalou zřejmostí tendenci k hodnotám skutečným, tak, jak se zračí v konkrétní ceně toho kterého individuálního případu a jak bývají zpravidla vyjádřeny fakturou. Jenom ta okolnost, že ve statistice zahraničního obchodu Československé republiky není zatím ještě zavedena metoda deklarační, pokud jde o hodnotu zboží, nýbrž metoda odhadová, brání praktickému a úplnému využití zásad, vyřčených v uvedených shora pravidlech. Ještě jasněji byla vyjádřena tendence v těchto zásadách skrytá usnesením všeobecného oddělení Stálé komise pro určování obchodních hodnot pro statistiku zahraničního obchodu ze dne 7. září 1921, kterým byly zásady výslovně interpretovány v tom smyslu, že jest míti na mysli vždy ceny za dovezené zboží skutečně placené a za vyvezené zboží skutečně získané, aby bylo možno nabýti spolehlivého podkladu nejen pro bilanci obchodní, nýbrž také bilanci platební.

Ostatní státy lze zařaditi s větší nebo menší určitostí do druhé skupiny, v níž převládá jak v dovoze tak i ve vývoze cena tržňová, jako jakási průměrná, na trhu zboží nejběžnější cena toho kterého druhu zboží.

Ve Spojených Státech Amerických zjišťuje se pro účely statistiky zahraničního obchodu hodnota dovezeného zboží tímž způsobem, jakým se zjišťuje hodnota dovezeného zboží, podléhajícího hodnotnému clu. (Rev. Stat., 336; act of Oct. 3, 1913, Sec. III. par. R.) Hodnota tohoto zboží jest skutečná tržňová hodnota nebo velkoobchodní cena zboží, platná v době vývozu do Spojených Států Amerických na hlavních trzích země, z níž bylo zboží do Spojených Států Amerických vyvezeno, včetně všech obalů ve velkoobchodě obvyklých a včetně všech výloh a nákladů, jichž jest potřeba, aby zboží bylo zabaleno a úplně připraveno k nalodění do Spojených Států.

Při vývozu rozeznávají se dva případy; buď jde o zboží domácí nebo o zboží cizí. Do první kategorie náleží také zboží cizího sice původu, jehož forma, v níž bylo do Spojených Států dovezeno, však byla změněna nebo jehož původní hodnota byla pozdějším zpracováním ve Spojených Státech zvýšena; na př. cukr dovezený do Spojených Států ve stavu surovém, ve Spojených Státech však rafinovaný, mouka semletá z dovezeného obilí, nářadí zhotovené z dovezených surovin a pod. Zboží domácí má býti při vývozu hodnoceno »podle skutečných nákladů nebo podle hodnoty, kterou opravdu představuje v době vývozu v přístavě Spojených Států Amerických, z něhož se vyváží.« Do druhé kategorie náleží zboží cizí, které se vyváží ze Spojených Států v téže formě, v níž tam bylo dovezeno. Vyváží-li se toto zboží ze skladiště (»from warehouse«), udati jest cenu dovozní. Nevy-

váží-li se zboží ze skladiště («not from warehouse») — jde tu hlavně o zboží cla prosté — jest vývozní hodnota táž jako u zboží domácího. Tyto hodnoty musí deklarant potvrditi písemným prohlášením na místě přísahy. Tuto formalitu shledáváme i v Kanadě. Přísežnou formuli takovou níže uvedu. Že definice hodnoty právě uvedené dávají v konkrétním případě možnost nejasností, o tom nemůže býti pochyby.

V K a n a d ě sluší udávati při dovozu skutečnou trhovou hodnotu, jaká se platí pro domácí spotřebu na hlavních trzích země, z níž, v době ve které bylo zboží vyvezeno s přímým určením pro Kanadu. Ustanovuje se tak čl. 40. »The Customs Act, Chapter 48, Revised Statutes of Canada, 1906«. Statistika zahraničního obchodu používá této hodnoty dovozní při zboží pro spotřebu kanadskou («entered for Consumption»). Při tom jest rčení »pro spotřebu« pouhým celně-technickým výrazem a nemá se skutečnou spotřebou nic společného. Jde jen o to, aby zboží přešlo v držbu kanadského dovozce a bylo zapláceno příslušné clo, platné pro domácí spotřebu. Článek 41. a další tuto zmíněné 48. kapitoly »The Customs Act« obsahují co nejpodrobnější předpisy pro nejrůznější případy speciální. Zajímavý jest 3. odstavec článku 43., který obsahuje ustanovení pro ten případ, že se v téže zásilce (v témž obalu) nalézají předměty z téhož materiálu nebo podobného druhu, avšak různé kvality, kde byla ve faktuře udána cena průměrná. Tu jest vzítí cenu nejlepšího předmětu obsaženého v takovém obalu jako průměrnou hodnotu celku.

Ve vývozu rozeznává kanadská statistika zahraničního obchodu stejné dvě kategorie zboží se stejným pojmovým obsahem jako statistika zahraničního obchodu ve Spojených Státech Amerických. Při vývozu zboží domácího udati jest hodnotu, kterou má zboží v době vývozu v přístavě Kanadském, odkud se vyváží, při vývozu cizího zboží skutečné náklady takových statků.

Že pojem »ceny nebo hodnoty trhové« nevylučuje všech pochybností, toho důkazem jest podrobnost předpisů o tomto pojmu v kanadských celních ustanoveních, které přes svoji detailnost o pojmu hodnoty jsou nuceny sáhnouti k prostředku zvláštního zmocnění »Governor in Council«, aby v případech pochybných autoritativně stanovil hodnoty jistých statků v zahraničním obchodu.

Také v Kanadě musí deklarant svoji deklaraci potvrditi písemným prohlášením na místě přísahy. Takové prohlášení zní na př. při dovozu pro domácí spotřebu takto: »I . . . do solemnly and truly swear as follows: That the said invoice exhibits the actual price or prices at which the said goods were actually purchased by the owner in the country whence exported to Canada and that there is included therein the true value of all cartons, cases, crates, boxes and coverings of any kind and all charges and expenses incident to placing the said goods in condition, packed ready for shipment to Canada . . . . .« (»Já . . . . . přísahám slavnostně a podle pravdy toto: Že řečená faktura obsahuje skutečnou cenu nebo ceny, za něž byly uvedené statky skutečně koupeny vlastníkem v zemi, z níž byly vyvezeny do Kanady, a že jest tu v ní obsažena pravá hodnota všech kartonů, pouzder, láťových beden, krabic a obalů všeho druhu a všechny náklady a výlohy, nutné k tomu účelu, aby dotyčné statky byly zabaleny a připraveny pro nalodění do Kanady . . .«

F r a n c i e: Dle článku 82. »Předběžných poznámek sazebníkových« (Observations Préliminaires du tarif — Décret du 25 Octobre 1921, Journal Officiel du 12 Décembre 1921) a dle rozhodnutí ministerstva financí čís. 501 ze dne 14. ledna

1922 hodnota dovezeného zboží, již příjemce ve Francii při vyclívání jest povinen ohlásiti (*valeur à déclarer*) jest ona, kterou zboží má v místě a okamžiku vyclení, t. j. hodnota, rovnající se podstatně ceně téhož zboží ve Francii v okamžiku dovozu běžné, se srážkou celních poplatků, čítaných na základě minimálního tarifu, jenž jest sazebníkem běžně používaným, dle něhož tvoří se ceny tuzemského trhu vnitřního. Za normálních podmínek valutních kursů a v předpokladu, že hodnota zboží nebyla falšována neb nedoceněna, neliší se hodnota ohlašovaná (*valeur à déclarer*) podstatně od ceny nákupní (v cizině), zvýšené o výlohy po nákupu vzniklé, jako jsou vývozní cla cizinecká, doprava pozemní neb vodní, pojistné, cena obalů vnitřních neb zevnějších s výjimkou případů, kdy obaly podléhají oddělenému vyclení dle příslušných sazeb celních, atd...; hodnota ohlašovací pojímá jedním slovem vše, co tvoří při vstupu zboží do Francie jeho tržní cenu, se srážkou dovozních poplatků celních.

Vedle celního poplatku možno ku vypočtení hodnoty ohlašovací odečísti připadající daň z přepychu (finanční zákon z 25. června 1920), jde-li o zboží dani této podléhající. Daň tato nečítá se však z hodnoty ohlašovací, nýbrž ze součtu této hodnoty a celního poplatku, jenž skutečně bude zapraven, tudíž z celkového obnosu, převyšujícího cenu tržní ve Francii, jde-li o zboží, podléhající sazebníku střednímu nebo všeobecnému.

V Anglii udati sluší v dovozu hodnotu »cif« (*cost, insurance, freight*), nebo, když jsou statky zaslány pro prodej, poslední prodejní hodnotu těchto statků. Ve vývozu obsahuje hodnota náklady a výlohy, spojené s naloděním zboží, čili »fob« (*free on board*). Téže metody se přidrželo Š v é d s k o.

Statistika Britské Indie používá hodnot, upravených *Indian Sea Custom Act*. Podle tohoto předpisu platí v dovozu i vývozu velkobchodní cena za hotové (po srážce skonta), za kterou zboží podobného druhu a podobné jakosti se prodává nebo může být prodáno v době a na místě dovozu nebo vývozu, beze cla dovozního. Kdyby se tato cena nedala zjistiti, pak rozhodují náklady, s kterými může být zboží podobného druhu a podobné jakosti dodáno v místě dovozu nebo vývozu, opět beze cla dovozního.

Egyptská statistika zahraničního obchodu hodnotí v dovozu zboží podle ceny v místě nákladu nebo kupu v době vybírání celních poplatků, po přirážce nákladů dopravních a pojistných. Při vývozu platí cena trhová ve vývozním přístavě.

Australský *Commonwealth*: Za dovozní hodnotu zboží pokládá se skutečná jeho hodnota tržní na hlavních trzích země původu, zvýšená o 10%. Těchto 10% představuje hrubé výlohy pojistné, dopravní a jiné až do přístavu australského. Čl. 157 *Customs Act* ustanovuje, že když fakturová hodnota dovezeného zboží jest vykázána v jiné měně než britské, má býtji zjištěna hodnota v měně britské podle skutečného kursovního poměru valut. Od 8. prosince 1920 neurčuje se hodnota dovezeného zboží na základě mincovní parity libry šterlinků a cizích měn, nýbrž základem jest obchodní kursovní poměr valut. Důsledek toho jest, že až do 8. prosince 1920 byla hodnota zboží dovezeného z těch států, v nichž nastal přesun hodnoty valuty ve prospěch libry šterlinků, přeceněna. Naproti tomu byla do zmíněného data hodnota zboží do Austrálie dovezeného z těch států, jichž valuta v hodnotě oproti libře šterlinků se válkou zvýšila, podceněna.

Při vývozu pokládá se za hodnotu zboží jeho hodnota na hlavních trzích Australského Commonwealthu v běžném obchodním slova smyslu. Některé změny v této praxi byly však nutny vzhledem k těm statkům, které byly cenovou anarchií zvláště zasaženy.

Velmi všeobecná a neurčitá jsou pravidla platná pro určení pojmu hodnoty v Itálii. Dekrét ministra financí z 28. června 1921, vydaný na základě článku 2. zákona ze dne 30. června 1908, č. 303, ustanovuje, že jest udati jako hodnotu zboží dovezeného jeho hodnotu na hranici beze cla; jako hodnotu vývozní pak hodnotu zboží uvnitř království, zvýšenou o výlohy, vzniknuvší zasláním zboží na italské hranice. Právě to nejdůležitější, totiž ustanovení o tom, co se výrazem »hodnota« vůbec rozumí, dotýčný dekrét neobsahuje. Tento stav věci nemůže býti vítaný ani v Itálii, tím méně vyhovuje potřebám mezinárodní srovnatelnosti statistik zahraničního obchodu. Co pomohou pak přísné výnosy ministerstva financí, které si stěžují do nepřesnosti hodnotných deklarací, jako jest výnos ze dne 27. října 1921 vrchním ředitelům celním a výnos z 5. prosince 1921 svazům průmyslovým, zemědělským a obchodním, když základní normy státní nevyhovují samozřejmému požadavku dostatečné publicity a stěžejní otázky deklarace hodnotné se upravují pouhými vnitřními instrukcemi!

O Š v ý c a r s k u jednali jsme již dříve, pokud jde o vývoz. V dovozu platí tam zásada, že jest udávati skutečnou hodnotu, t. j. trhovou cenu v místě zásilky, zvýšenou o náklady dopravní až ku švýcarským hranicím. Dovozní clo se ani ve Švýcarsku do hodnoty v dovozu nezapočítává.

Velmi obšírná ustanovení o hodnotě zboží ve statistice zahraničního obchodu vykazuje H o l a n d s k o. V Holandsku jest tato otázka upravena článkem 3. královského dekretu z 30. června 1916, Sb. zák. čís. 316, vydaného na základě zákona (Loi dite de Statistique) ze dne 28. dubna 1916, Sb. zák. čís. 175. Podle tohoto článku 3. platí pro dovozní hodnoty článek 120. zákona (Loi dite Générale) ze dne 26. srpna 1822, Sb. zák. čís. 38, pozměněného článkem 32. zákona (Loi dite de Valeur) Sb. zák. čís. 216 z r. 1906; vývozní hodnoty pak upravuje článek 3. shora uvedeného královského dekretu sám. Podle těchto ustanovení má býti v dovozu počítána hodnota zboží podle běžné ceny v zemi, z níž se zboží vyváží, t. j. má to býti ona částka, o níž se má za to, že může býti v den deklarace požadována zahraničním prodávacem z první ruky za dodání zboží do země dovozní, po srážce dovozního cla podle tarifu. Při zboží, při kterém těchto ustanovení nelze použítí, jakož i při zboží, jehož hodnota jest nižší pro jiné osoby než pro ty, pro něž bylo zboží určeno, buď již svojí povahou, svým určením atd., jest považovati za hodnotu v dovozu prodejní cenu z první ruky v místě původu, zvýšenou o náklady obalu, dopravy, pojištění, courtage. Jde-li o součástky od celku oddělené, které samy o sobě nelze pokládati za samostatné předměty obchodu, upravití jest hodnotu poměrně k celku, k němuž náleží.

Při vývozu rozumí se hodnotou částka, o níž lze za to míti, že může býti požadována za dodání z první ruky v Holandsku. Také ve vývozu platí obdobná pravidla jako v dovozu, jde-li o zboží, při němž nelze použítí právě řečené zásady, nebo o zboží, jehož hodnota jest nižší pro jiné osoby než pro ty, pro něž bylo zboží určeno, buď již svojí povahou, svým určením atd. Tu platí jako vývozní hodnota kupní cena z první ruky v Holandsku, zvýšená o náklady obalu a courtage. Pro

součástky od celku oddělené, které však nelze pokládati za samostatné předměty obchodu, platí tytéž zásady jako v dovozu.

V Belgii rozumí se ve statistice zahraničního obchodu hodnotou v dovozu cena zboží v místě původu, zvýšená o náklady dopravy, pojištění a komise až k místu vycení; dovozní clo se nepočítá. Ve vývozu jest udávati jako hodnotu cenu zboží v Belgii, zvýšenou o náklady dopravní až na belgické hranice.

V Bulharsku upravena jest otázka celním zákonem z 2. března 1906. Hodnotou zboží v dovozu jest tu velkoobchodní cena kupní v místě původu zboží, k níž sluší připočísti náklady dopravní až na hranice bulharské, dále náklady obalu, pojištění a komise. Při vývozu sluší udati jako hodnotu zboží jeho velkoobchodní cenu v místě výroby, zvýšenou o náklady dopravní, obalové, pojišťovací, provisní až do místa vycení na bulharské hranici.

Pokud jde o Jugoslavii, jest tam konečná úprava této otázky teprve ve vývoji jako celá statistická služba vůbec. Byl tam sice vypracován návrh úpravy zásad pro zjišťování hodnot ve statistice zahraničního obchodu. Celní rada však rozhodla, aby se sečkalo, až bude vydán zákon o zařízení celé statistické služby, v němž by se řešila i otázka hodnoty zboží v zahraničním obchodě. Prozatím se určuje hodnota tímto způsobem: Je-li při zboží udána hodnota v dokumentech celních, určí ji pro účely statistiky zahraničního obchodu celní úřady podle jiných případů, v nichž byla hodnota téhož druhu zboží již zjištěna. Není-li to možno učiniti v celnici, určí hodnotu týmž způsobem statistické oddělení.

Republika Československá hledí vstříc nové úpravě své statistiky zahraničního obchodu nejen co do metody zjišťování hodnoty předmětů zahraničního obchodu, nýbrž také co do pojmového určení hodnoty samé. Tato druhá otázka sice již svojí povahou nenáleží do zákona o statistice zahraničního obchodu, jehož novelisace se chystá, nýbrž do prováděcího nařízení k tomuto zákonu. Do tohoto nařízení však náleží beze sporu. Není myslitelné, abychom setrvali na stavu dnešním, kde jest otázka hodnoty řešena v ustanoveních určených pouze pro členy Stálé komise pro určování obchodních hodnot pro statistiku zahraničního obchodu, kdežto veřejnost, které se předkládají čísla o naší obchodní bilanci, nemá vůbec představy o tom, jak tato čísla vznikla. Jest přiměřenou podmínkou důvěry ve statistické číslo, které má tak velký význam pro veškerý náš hospodářský život jako právě statistické údaje o hodnotě zahraničního obchodu, aby byl podklad toho čísla znám každému zájemníku, aby tedy byla základní pravidla tohoto podkladu se týkající obsažena v normě co nejširší, všeobecné publicity. Jest proto nezbytno, aby byla tato základní pravidla pojata do prováděcího nařízení vlády a s tímto nařízením tudíž uveřejněna ve Sbírce zákonů a nařízení.

Osnova novely zákona o statistice zahraničního obchodu jest připravena. Bude v nejbližší době o ní jednáno v Národním shromáždění. Přípravné práce pro úpravu osnovy příslušného prováděcího nařízení vlády zaměstnávají Státní úřad statistický a podvýbor Statistické rady státní. Tito činitelé budou se co nejdříve zabývati také otázkou nového vymezení pojmu hodnoty zboží v naší statistice zahraničního obchodu. Kterou cestou půjdeme? Dvě hlavní cesty se tu rozcházejí. Buď skutečná, konkrétní hodnota fakturová nebo běžná, průměrná cena trhov. Všecky ostatní variace, které můžeme pozorovati ve statistikách zahraničního obchodu států cizích, jsou jen odstíny obou tuto uvedených dvou hlavních zásad. I rozdíly mezi hodnotou hraniční a nehraniční nejsou tak podstatné jako rozdíly mezi zásadami,

o něž právě tu jde. Nerozhodnou zde jen úvahy teoretické, nýbrž budou také úvahy praktické hráti velmi význačnou a myslím, že dokonce rozhodující roli. A ty mluví pro druhou alternativu, pro zásadu průměrné ceny tržové, na předním místě pro cenu velkoobchodní. Při úpravě této hodnoty na hodnotu hraniční nepochybně setrváme. To jest otázka pouhé techniky. Dostalo se nám z průmyslových kruhů, které sledují naše reformní snahy s potěšitelným zájmem, již také konkrétních námětů. Jeden plaidoval pro fakturovou zásadu německou, druhý byl ohlasem francouzského systému, vycházející z týchž předpokladů, jako francouzská deklarace v chiffrage d'affaires pro účely daně z obrátu. Nevím, byli-li si navrhovatelé v obou případech i posledních důsledků svých návrhů vědomi; jsou v úplném rozporu s míněním převážné většiny průmyslových zájemníků. Tak soudím z výsledku ankety, konané Státním úřadem statistickým se zástupci hospodářských korporací dne 22. března.

Než bude osnova tuto zmíněného prováděcího nařízení vlády konečně upravena, budou míti korporace, zastupující zájmy našich dovozců a vývozců, dosti příležitosti, aby se Státnímu úřadu statistickému o svých přáních a náhledech zevrubně vyjádřili. K jejich povšechné informaci o methodách platných v několika důležitějších cizích státech jsou určeny tyto řádky. Budeme jim za účelné a praktické podněty velmi povděční, vždyť tu jde nejen o zájmy celostátní, nýbrž též o nikoliv bezvýznamné zájmy soukromých podnikatelů.

ZPRÁVY. - COMMUNICATIONS DIVERSES.

Z P R Á V A

o činnosti Statistické rady státní a Státního úřadu statistického za rok 1921.

ZPRÁVA PRESIDIA.

Statistická rada státní. Statistická rada státní konala dne 2. června 1921 svoji III. plenární schůzi, na níž schválila zprávu o činnosti Státního úřadu statistického za r. 1920, jakož i pracovní plán tohoto úřadu pro rok 1922. (Zevrubný referát o této schůzi viz v 8.—10. sešitě II. roč. »Československého statistického věstníku«.)

Hlavní těžiště práce Statistické rady státní spočívalo ve 14 jejích výborech, k nimž r. 1921 přistoupil ještě výbor další, t. j. výbor pro statistiku vojenskou. Zmíněného roku konaly výbory a jich užší podvýbory celkem 19 schůzí a to:

Výbor pro statistiku populační	7
» » » zemědělskou	3
» » » školskou	2
» » » obchodu a průmyslu	2
» » » zahraničního obchodu	1
» » » správní a finanční	1
» » » dopravní	1
» » » vojenskou	1
» » » jednací řád a všeobecné záležitosti	1

Výbory: pro statistiku zdravotní, pro statistiku hornictví a hutnictví, pro statistiku peněžních ústavů a soukromých pojišťoven, pro statistiku sociální a morální, pro statistiku soudnictví a výbor pro statistické kursy a zkoušky pro úředníky Státního úřadu statistického v minulém roce svolány nebyly.

V lednu, březnu, květnu a říjnu konalo se po 3 schůzích výborů, v srpnu, září a listopadu schůzí nebylo.

Na dietách a cestovném bylo vyplaceno členům Statistické rady státní za rok 1921 celkem 22.641 Kč.

Ke konci r. 1921 čítala Statistická rada státní 85 členů.

Organisace úřadu. Roku 1921 byla dovršena organisace Státního úřadu statistického, takže až na pododdělení pro finanční, zdravotní a vojenskou statistiku možno všechna oddělení odpovídající oboru působnosti Státního úřadu statistického jakožto ústředního statistického orgánu výkonného považovati alespoň v základních obrysech za vybudována.

Z počátku roku stála organizační práce ve znamení zápasů o existenční podmínky. Výsledkům těchto zápasů musil úřad přizpůsobovati pracovní plán a celou vývojovou linii.

Původně zamýšlené a Statistickou radou státní usnesené změny, zvláště pokud jde o jmenovací právo předsedy Státního úřadu statistického po vzoru polské organisace o přímou účast při poradách o statistických věcech ve schůzích vlády, nemohly býti provedeny, ježto vyžadovaly by formy zákona a doba nebyla vhodná.

Zatím byly jen změněny a doplněny § 5—7 statutu Státního úřadu statistického dle nařízení ze dne 25. listopadu 1921 čís. 430 Sb. zák. a nař. Nerozřešená otázka přiznání jmenovacího práva předsedovi Státního úřadu statistického, ať již s hlediska teoretického je posuzována jakkoliv, je s hlediska praxe velikou závadou při organisaci tak velkého ústředního úřadu, neboť vede k nelogické rozštěpenosti funkcí faktického budovatele organisace, kterým je ten, kdo je v čele Státního úřadu statistického, a funkci formálního budovatele, vykonávajícího pravomoc jmenovací.

Je to uspořádání nejen nelogické a neúsporné, ale má to za následek i zdlouhavý postup řízení.

Pro vývoj organisace úřadu r. 1921 mělo ovšem veliký význam první sčítání lidu. Původně zamýšlená doba na zpracování materiálu ze sčítání lidu během dvou let byla pod nátlakem neodkladné potřeby dat pro starobní pojištění značně zkrácena a tím vznikla potřeba celý aparát úměrně tomu zvětšiti. Původně bylo zamýšleno věnovati síly z jiných oddělení Státního úřadu statistického ve prospěch sčítání lidu. Nicméně potřeba statistických dat i v jiných oborech stávala se tou měrou neodbytnou, že bylo nutno nejen agendu ostatních oddělení nezmenšiti, ale dle možnosti dále vybudovávat. Hlásily se tu o své právo statistika zahraničního obchodu, statistika sociální a statistika cen a spotřeby. Bylo nutno provést též přípravné práce k statistice dávek z majetku a ke statistice železniční. Během roku 1921 vybudována Hospodářská zpravodajská stanice, přičleněná k Státnímu úřadu statistickému jako důležitý informační orgán národohospodářský. Zvýšení intensity úkolů nemohlo ovšem následovati úměrně zvýšení prostředků. Státní úřad statistický se sice domáhal, aby příslušné úvěry byly vyžádány v Národním shromáždění, ale otázka úhrad na tyto nepředvídané úkoly mohla býti vyřešena až v rámci dodatečného rozpočtu.

Rozpočet Státního úřadu statistického na rok 1921 vykazuje tyto položky:

Rádná vydání	4,771.691 Kč
Mimořádná vydání	4,552.686 Kč
úhrnem	9,324.377 Kč.

K tomu dodatečný rozpočet na mimořádná vydání se statistikou sčítání lidu, dávky z majetku a s přídavky státním zaměstnancům celkem 5,863.650 Kč (v tom přídavky stát. zaměstnancům 2,423.650 Kč).

Bylo nutno hned z počátku hospodářství s řádnými úvěry zařídit tak, aby z nich byla získána reserva pro nepředvídané a neodkladné úkoly. Toto opatření se ukázalo vhodným, když rozhodnuto projednatí dodatečný rozpočet na r. 1921 až roku 1922. Tak se stalo, že přes 600.000 Kč bylo z řádného rozpočtu za souhlasu povolaných činitelů věnováno na sčítání lidu. Tato částka bude sice z dodatečně povoleného úvěru mimořádného refundována ve prospěch řádného rozpočtu, ježto však refundaci možno provést až r. 1922, kdy úvěrů na rok 1921 nelze již realizovati, propadá tato částka z řádného rozpočtu Státního úřadu statistického na rok 1921. Při rozpětí řádného rozpočtu okrouhle 4,770.000 Kč jest zajisté toto zkrácení velmi citelné a nemohlo ovšem zůstat bez nepříznivého vlivu na vývoj prací úřadu, uváží-li se zvláště, že i na Hospodářskou zpravodajskou stanici po celý rok 1921 se nedostalo úhrady, takže byla vydržována z úspor řádného rozpočtu.

K uhrazení nákladu na tiskopisy pro statistiku dávky z majetku povolilo ministerstvo financí zálohu zatím ze svých prostředků proti úhradě na účet dodatečného rozpočtu.

Jak byla financována koupě strojů, je vysvětleno v odstavci o této otázce.

Celkem možno posud vysloviti s rozpočtového hlediska zkušenost, že obtíže rozpočtové vznikají při potřebách statistické služby tím, že zvláště nyní při zrychleném vývoji státního života možnost nepředvídatelných a neodkladných prací je značná a toto riziko jest zvýšeno i tím, že přípravná lhůta pro rozpočet je příliš dlouhá, takže mezi sestavováním a projednáváním rozpočtu je namnoze doba delší $\frac{1}{2}$ roku, za kterou se často předpoklady rozpočtu úplně změní. V rozpočtu Státního úřadu statistického tyto obtíže vznikly zvláště v případech, kde jde o podniky přesahující časové rozpočtové období. Zvláště názorně vystupují tyto rozpočtové obtíže při rozpočtu na statistiku dávek z majetku. Původní kalkulace rozpočtové vycházely z předpokladu, že 60% dávky bude uloženo v roce 1921 a tolikéž statistických výkazů že bude sepsáno a honorováno. Když na podzim m. r. se ukázalo, že tyto předpoklady se nesplní, vznikl stav, že úvěry na rok 1921 (v dodatečném rozpočtu) vyžádané se staly illusorními, ale v rozpočtu na rok 1922 — který byl již vytištěn v té době jako vládní návrh — nemohlo se učiniti opatření, aby na tyto změny byl vzat zřetel. Roku 1922 bude nutno — bude-li se Státní úřad statistický chtít vyhnout dodatečnému rozpočtu — opatřiti si příslušný úvěr virementem, bude-li to při všeobecné restrikci rozpočtové vůbec možno. Vydání spojená se státní službou statistickou jsou plně uhrazena příjmy S. Ú. S., jehož rozpočet i předběžná uzávěrka jsou aktivní.

Místnosti. Když nejvyšší správní soud dne 20. prosince 1920 vyhověl stížnosti ústavu pro hluchoněmém proti přidělení částí zámku v Dolní Lukavici pro české děti a částí zámku v Lovosicích pro německé děti, bylo nutno, aby Státní úřad statistický se staral o vyhovující náhradní objekt. Úkol ten byl tím nesnadnější, že výběr zámků postupem doby se zmenšoval a na donucovací postup vzhledem k těžkopádnému řízení zabavovacímu nebylo pomyšlení, ježto zbývalo do ukončení školního roku jen několik měsíců a bylo zjevno, že pouze doba prázdnin umožní vyklizení budovy ústavu pro hluchoněmém.

Na rozřešení této otázky závisela proveditelnost zpracování materiálu o sčítání lidu. V této kritické chvíli vyšel zájmům státním velmi ochotně vstříc majitel zámku K. J. Schönborn v Dolní Lukavici tím, že pronajal státu celý tento zámek, který na rychlo byl upraven nákladem 800.000 Kč jako náhradní objekt pro ústav pro hluchoněmém, takže znalci mohli s dobrým svědomím zámek uznati za plně vyhovující náhradu dle § 2. zákona z 11. června 1920 čís. 332 Sb. z. a n. Nejvyšší správní soud pak dne 20. května 1921 stížnost ústavu proti příkázání tohoto objektu zamítl. Budova měla býti exekučně vyklizena již v červnu, vláda povolila ústavu však lhůtu 4 neděl, aby našel Státnímu úřadu statistickému eventuelně jiné náhradní místnosti. Konečně 22. srpna 1921 administrativní exekuci vyklizeny školské místnosti a v září opustil ústav budovu, která takřka v poslední chvíli pro úřad byla získána. Ovšem nejnutnější adaptace mohly býti prováděny z rozpočtových důvodů až v zimě, což mělo pochopitelně za následek pro činnost úřadu veliké svízele, nehledě k osobním útrapám, jimž takto veškeren personál úřadu byl vystaven právě v době největšího pracovního zatížení.

Tím jest prozatím ukončena jedna z velmi bolestných kapitol v dějinách Státního úřadu statistického, který byl v této věci nejen sám, nýbrž i v osobách jednotlivých funkcionářů předmětem ostrých politických útoků, pro instituci, jakou je statistický úřad, jistě málo žádoucích. Bolestno je, že i veřejnost, s jejímž porozuměním a součinností statistický úřad tolik musí počítati, jen zcela výjimečně měla v tomto případě pochopení pro Státní úřad statistický.

Ředitelství ústavu odmítlo jako náhradní objekt zámek v Dolní Lukavici, získavši samo několik málo místností v Dejvicích, kam nepatrná část ústavu byla na podzim roku 1921 přestěhována a tak celá budova až na několik rezervovaných místností úřadu vyprázdněna.

Ministerstvo sociální péče za součinností povolaných činitelů učinilo opatření, aby o opuštěné hluchoněmém děti, pokud o ně ústav za vylíčených poměrů nemůže pečovati, bylo postaráno zařízením náhradního ústavu ve zmíněném zámku v Dolní Lukavici.

O náhradě za budovu dle § 4. zákona ze dne 12. srpna 1921 čís. 304 Sb. zák. a nař. byla s ústavem sjednána dohoda, dle níž má se ústavu dostati nájemného ročních 120.000 Kč. Čsl. erár kromě toho přejímá veškeré veřejné dávky a udržování budovy na svůj náklad. Osnova příslušné smlouvy, vypracované Státním úřadem statistickým, se právě projednává povolanými úřady.

Budova ústavu pro hluchoněmém jest sice nová a prostranná, ale půdorysně nevýhodná pro úřad. V budově je nedostatek malých místností pro vedoucí úředníky, kteří většinou jsou umístěni spolu s personálem ve velikých sálech a nemají potřebného klidu ke své práci. Veliké sály jsou vhodné pro strojovnu, ale neosvědčily se jako pracovny, ježto personál nemá potřebného klidu a je zvláště ru-

šen ručními sčítacími stroji, které jen výjimečně mohou býti izolovány. Místností jsou neskladné a hluboké, takže i světelné poměry jsou zvláště v přízemních místnostech nepříznivé. Souterrainních místností a chodeb bylo nutno využiti jako úřadoven, takže vznikají úřadu veliké obtíže s umístěním materiálu, ježto budova má veliký nedostatek sklepů. Největší starostí je ovšem umístění archivu, uváží-li se, že statistický materiál ze statistiky zahraničního obchodu, přirozené měny obyvatelstva a ze statistiky železniční bude nutno alespoň po 3 léta uschovávat, nehledě k nerozřešené ještě otázce uschování materiálu ze sčítání lidu. Materiál ze statistiky dávky z majetku bude tak cenný, že na jeho skartování vůbec nelze pomýšleti. Za nynějšího stavu není v budově pro archiv již místa a možno již dnes označiti místnostní poměry Státního úřadu statistického za kritické.

Ministerstvo veřejných prací při zdělávání stavebního programu pro státní budovy uznalo, že Státní úřad statistický není vhodně umístěn, nicméně výstavbu nové budovy pro Státní úřad statistický zatím odsunulo, nepojavši ji do aktuálního programu stavebního.

Státní úřad statistický ovšem se snaží dále, aby docílil co nejpříznivějšího řešení otázky vlastní budovy Státního úřadu statistického v zájmu služby a zajisté také vzhledem k mravnímu závazku, aby budova ústavu pokud možno nejdříve mohla býti vrácena svému původnímu účelu.

V oboru legislativním vypracovalo presidium na základě usnesení Statistické rady státní osnovy těchto nařízení:

1. z 9. února čís. 55 Sb. z. a n. (o praktických zkouškách statistických).
2. ze dne 7. dubna 1921 čís. 149 Sb. z. a n. (Doplňk statutu Statistické rady státní).
3. ze dne 25. listopadu 1921 čís. 430 Sb. z. a n. (Změna statutu Státního úřadu statistického).

Stav personálu Státního úřadu statistického podává následující přehled:

Kategorie:	Počet		Kategorie:	Počet	
	31./XII. 1920	31./XII. 1921		31./XII. 1920	31./XII. 1921
Úřednictvo			Smluv. úředníci . . .	7	5
pragmatické:			Kanc. oficianti:		
A	15	18	muži	3	23
B	26	26	ženy	2	25
C	26	57	Kanc. pomocníci:		
E	17	18	muži	91	113
celkem . . .	84	119	ženy	289	257
Podúředníci	—	1	Dočas. kanc.		
Zřízení:			pomoc. personál:		
def.	13	13	muži	—	57
výp.	20	13	ženy	—	178
úhrnem . . .	117	146 (tedy + 29)	úhrnem . . .	392	658 (tedy + 266)

Úhrn personálu Státního úřadu statistického koncem roku 1921 činil 804.

Propočtení služebních let dle zákona ze dne 9. dubna 1920 Sb. z. a n. bylo provedeno u 18 konceptních úředníků (kategorie A), 26 odborných úředníků statistických (kateg. B), 29 úředníků kateg. C a 18 úředníků kateg. E, u jednoho podúředníka, 13 zřízců, 48 pomocných zaměstnanců, tudíž celkem ve 153 případech.

Případy jmenování úředníků vykazuje následující přehled:

Hodnostní třída	Ve skupině			
	A	B	C	E
V.	1	—	—	—
VI.	—	—	1	—
VII.	2	3	1	—
VIII.	5	2	2	1
IX.	1	2	4	1
X.	1	—	7	1
XI.	—	—	9	—
Celkem	10	7	24	3

Zdravotní stav a zameškané dni pomocného a smluvního personálu vykazuje následující přehled:

Důvod absence	Počet zameškaných pracovních dnů:								Celkem	v % úhrnu prac. dnů*)
	Kancelářský pomocný per- sonál				Smluvní personál					
	u mužů celkem	v % úhrnu prac. dnů*)	u žen celkem	v % úhrnu prac. dnů*)	u mužů celkem	v % úhrnu prac. dnů*)	u žen celkem	v % úhrnu prac. dnů*)		
Onemocnění	652	1·65	1.968	2·41	321	1·88	1.198	2·24	4.139	2·16
Zdravotní dovolená	371	0·94	748	0·91	28	0·16	86	0·16	1.233	0·64
Mimořádná dovolená	197	0·50	350	0·43	—	—	15	0·03	562	0·29
Úhrnem	1.220	3·09	3.066	3·75	349	2·04	1.299	2·43	5.934	3·09

*) Procento udává poměr zameškaných dnů k počtu veškerých pracovních dnů, při čemž je vzat za základ stav z 31. prosince 1921; při kmenovém personálu, majícím nárok na dovolenou, počítáno 290 dnů; při smluvním personálu, který byl bez dovolené, 300 dnů.

Při personálu pomocném umožnilo sčítání lidu získati první zkušenosti s personálem, povolaným ke službě pouze na přechodnou dobu dle § 9. statutu. Podle zkušenosti II. oddělení, jež mělo obtížný úkol zkoušeti schopnosti personálu, tříditi jej podle nich a zacvičovati jej k pracím jemu svěřeným, se ukázalo, že systém přechodně zaměstnaných pracovníků je velmi nevýhodný a za nynějších mzdových poměrů i ne hospodárny. Dokázalo se, že lidé, kteří v zaměstnání nevidí své životní povolání a nemají vždy vyhlídek, že by byli přijati za stálé zaměstnance, nemají řádné svědomitosti a namnoze nelze je přivésti proto na mravní výši, která je předpokladem požadavků, jež i na pomocného statistického pracovníka dlužno klásti. Je nesporno, že bude v budoucnosti lépe řešiti přechodné potřeby pracovníků raději účelným a záměrným sestavením pracovního plánu tak, aby dle možnosti se úřad obešel bez fluktujících živlů. Výborně se osvědčil systém úkolové mzdy, umožňující právě při statistických pracích exaktní kontrolu.

Rok 1921 přinesl upevnění disciplíny, což v tak velkém sboru lidí, narychlo sehnanych, bylo nemalým úkolem.

Vrchní disciplinární komise. Roku 1921 byla provedena 3 disciplinární řízení; jedno skončilo důtkou, druhé propuštěním ze služeb a třetí bylo zastaveno pro zjištěnou duševní chorobu provinilého. Vrchní disciplinární komise zasedala celkem šestkrát.

Kvalifikační komise konala 4 schůze a provedla kvalifikaci 80 úředníků.

Do zkušební komise pro praktické zkoušky dle nařízení z 9. února 1921 č. 55/21 Sb. z. a nař. jmenoval ministerský předseda: Předsedou ministerského radu Dra. Jana Auerhana, jeho náměstkem ministerského radu Dra. Josefa Mráze a tyto členy: Univ. prof. Dra. Dobroslava Krejčího, univ. prof. Dra. Vilíbaldy Mildschuha, mag. radu Jos. Šišku a úředníky Státního úřadu statistického, odborového radu Dra. Antonína Boháče, odborového radu Jos. Štěpána, odborového radu Dra. Jana Náhlavského, ministerské tajemníky Dra. Roberta Kollara a Dra. Bohumíra Hanoska.

Ke konci roku 1921 zařídil předseda Státního úřadu statistického kursy, v nichž přednáškami pověřil tyto úředníky Státního úřadu statistického: ministerského radu Dra. Mráze (základy teorie a technika statistická), odbor. radu Dra. J. Náhlavského (ústavní a správní právo), min. taj. Dra. Kollara (předpisy o organizaci statistické služby), techn. radu A. Světlíka (o znalosti technických pomůcek), minist. místotajemníka Fr. Bíbla (nauka o pramenech statistických), min. konc. Dra. C. Čechráka (národní hospodářství a finanční věda), vrch. radu Prusíka (o celních předpisech).

Koupě strojů. Po pečlivých úvahách a kalkulacích co do rentability rozhodl se Státní úřad statistický, řídě se pokyny Statistické rady státní, pro koupi strojů systému »Power's«. Tyto stroje původně firma »Accounting and tabulating Corporation« New York po uze půjčovala za nájemné splatné v dolarech. Vzhledem k stoupajícímu tehdy kursu dolaru byl nájem velmi nákladný, proto Státní úřad statistický uvítal s povděkem ofertu firmy na prodej strojů a to za ceny

za 1 dirkovací stroj	1.000 \$
za 1 třídící stroj	2.500 \$
za 1 tabulator	4.500 \$

Tyto ceny odpovídaly průměrně 4—5letému nájemnému, jež by se za tyto stroje muselo platiti. Oferta došla ke konci roku 1920. Státní úřad statistický ihned se domáhal příslušných úvěrů, odpovídajících potřebě

26 dirkovacích strojů à 1000 \$	26.000 \$
10 třídících strojů à 2500 \$	25.000 \$
2 tabulatorů à 4500 \$	9.000 \$
celkem	60.000 \$

při kursu 80 4.800.000 Kč.

Teprve do investičního rozpočtu na r. 1922 byla zařazena položka 4,800.000 Kč. Zatím však firma během roku 1921 zvýšila ceny velmi podstatně a to

za 1 dirkovací stroj	1100 \$ (místo 1000 \$).
» 1 třídící	» 3000 \$ (místo 2500 \$),
» 1 tabulator	5250 \$ (místo 4500 \$),

Celá snaha úřadu se tudíž nesla k tomu, zachovati si laciné ceny dle původní oferty a získati včas úvěry. To se podařilo po velikém úsilí konečně tak, že firma prodloužila ofertní lhůtu do konce roku 1921, (Polsko na př. koupilo stroje již na jaře r. 1921 za zvýšené ceny) a ministerstvo financí umožnilo koupi poskytnutím úvěru na první splátku 28.500 \$. Celkem bylo koupeno

26 dirkovacích strojů	à 1000 \$,
10 třídících	» à 2500 \$,
a 2 tabulatory	à 4500 \$,

Až na 9 třídících strojů a tabulator, jež byly již před rokem jako nové Státnímu úřadu statistickému pronajaty, dodá firma nové stroje a za opotřebování zmíněných najatých strojů dle smlouvy odpočte 50% nájemného v dollarech vůbec zaplaceného, což činí částku 3.632 \$ 31 centů, takže celková kupní cena činí 56.367 \$ 69 centů. Dle sjednané kupní smlouvy ze dne 29. prosince 1921 ujednáno placení kupní ceny tak, že nejpozději 31. prosince 1921 bylo splatno 28.500 \$, jež splaceny dne 29. prosince 1921 kabelograficky akreditivem na City Bank v New Yorku při kursu 70.—, tudíž i s útratami částkou . . . . . 1,995.008 K — h. Druhá částka splatná 31. ledna 1922 byla placena při kursu 52.— . . . . . 1,449.119 K 88 h, takže v Kč celková kupní cena za stroje obnáší . . . . . 3,444.127 K 88 h.

Touto smlouvou byly zrušeny všechny nájemné smlouvy ohledně strojů se společností uzavřené. Prodávající se zavázala úplně odepsati zvláště i částku 43.200 K jako nájemné za staré 4 třídící stroje, které Státní úřad statistický převzal z revisního odboru ministerstva financí a na kterých se personál zaučoval ještě před sčítáním lidu při zpracovávání materiálu o pohybu obyvatelstva.

Při této koupi přišel pokles kursu dolaru neobyčejně vhod, takže oproti původním kalkulacím stroje přišly laciněji o 1,355.873 Kč, nehledě již k nižší ceně o 10.200 \$, než byla společností stanovena na rok 1921.

Tak získal Státní úřad statistický zařízení strojovny, jež bude stále zaměstnána vedle přechodných prací se sčítáním lidu jednak při statistice pohybu obyvatelstva, při statistice zahraničního obchodu, zvláště pak při statistice železniční. Stroje jsou vybaveny náhradními součástkami a životnost jejich je odborníky odhadována asi na 15 let. Zařízením strojovny umožní se zdolati úkoly, kterých za daného stavu místnostního a personálního by nemohl se Státní úřad statistický jinak ujmouti.

Návštěvy z ciziny. Roku 1921 navštívil Státní úřad statistický vedle četných cizích misí zvláště profesor statistiky na universitě v Padově Dr. C. Gini, Ichizzo Gotto z Tokia, prof. Dr. William F. Gallander, zemědělský statistik z federálního zemědělského departmentu ve Washingtonu, Joseph K. Folmsom, Ph. Dr. asistent profesor sociologie v Pittsburghu, Dr. Birkovič, ředitel statistického oddělení zemské vlády v Sarajevě a tajemník statistického úřadu v Záhřebě Dr. Maruzzi.

Návštěvy v cizině. Roku 1921 navštívil ministerský tajemník Dr. Hanosek říšský statistický úřad v Berlíně a ústřední statistické úřady v Bernu, Haagu a Bruselu za účelem seznání zvláště organizace služby při statistice zahraničního obchodu se zřetelem na zamýšlené zavedení deklarační metody.

Publikace. V roce 1921 vydával Státní úřad statistický tyto publikace: »Československý statistický věstník«, »Zprávy Státního úřadu statistického«, »Statistický přehled zahraničního obchodu republiky Československé«, »Cenové zprávy Státního úřadu statistického«, »Zprávy Hospodářské zpravodajské stanice při Státním úřadě statistickém« a pro denní tisk sestavoval litografovanou »Časopiseckou korespondenci Státního úřadu statistického«. »Věstník« vycházel pouze ve vydání českém, »Zprávy Státního úřadu statistického«, »Statistický přehled« a »Cenové Zprávy« ve vydání českém, francouzském a německém, »Zprávy Hospodářské zpravodajské stanice« a »Časopisecká korespondence« v jazyku českém a německém. Vedle toho vydal Státní úřad statistický v r. 1921 »Předběžné výsledky sčítání lidu z 15. února 1921« a sice v jazyku českém, francouzském a německém a »Statistiku zahraničního obchodu republiky Československé v r. 1920« zatím ve vydání českém.

Všechny tyto publikace byly zájemníkům rozesílány buď proti uhrazení výrobních nákladů nebo výměnou za jejich publikace. Různé úřady, ústavy a korporace veřejně prospěšné dostávaly publikace Státního úřadu statistického buď se značnou slevou nebo úplně zdarma.

Výtěžek z prodeje publikací za rok 1921 činil celkem 72.319-10 Kč (r. 1920 40.658-90 Kč). Za »Věstník« přijato 31.613-70 Kč (r. 1920 21.781-20 Kč), za »Příručku« I. 27.352-01 Kč (r. 1920 18.686-90 Kč). Zbytek připadá na ostatní publikace.

Prodáno nebo za předplatné v r. 1921 rozesláno bylo: »Věstníku« 442 exemplářů celého ročníku (oproti 369 exemplářům celého ročníku v r. 1920), dále »Zpráv Státního úřadu statistického« roč. 1921 českých průměrem 305 exemplářů (oproti 163 exemplářům v r. 1920), německých 70 exemplářů (oproti 24 exemplářům v r. 1920) a francouzských 144 exemplářů (oproti 131 exemplářům v r. 1920), »Statistického přehledu zahraničního obchodu« českého průměrem 136 exemplářů, německého 27 exemplářů a francouzského 104 exempláře, »Cenových zpráv« českých průměrem 175 exemplářů, německých 23 exemplářů a francouzských 123 exemplářů. »Příručky« I. české prodalo se v r. 1921 709 exemplářů (celkem již 1.254 exemplářů), německé 168 exemplářů (celkem již 383 exemplářů) a francouzské 113 exemplářů (celkem již 513 exemplářů) a »Předběžných výsledků sčítání lidu« českých 392 exemplářů, německých 103 exemplářů a francouzských 143 exemplářů.

Výměnou zasílá Státní úřad statistický svoje publikace 325 cizím úřadům, korporacím a časopisům (r. 1920 272) a dostává publikace výměnou od 174 cizích úřadů, korporací a časopisů (v r. 1920 od 119).

Celkem (prodejem, výměnou a zdarma) bylo v r. 1921 rozesláno: »Věstníku« 1074 exemplářů celého ročníku (v r. 1920 1.065 exemplářů celého ročníku), »Zpráv Státního úřadu statistického« českých průměrem 1.122 exemplářů (v r. 1920 1.115 exemplářů), německých 430 exemplářů (v r. 1920 287 exemplářů) a francouzských 512 exemplářů (v r. 1920 446 exemplářů), »Statistického přehledu zahraničního obchodu« v českém vydání průměrem 821 exemplářů, v německém 281 exemplářů a ve francouzském 372 exemplářů, »Cenových zpráv« českých průměrem 662 exemplářů, německých 290 exemplářů a francouzských průměrem 339 exemplářů. »Příručky« I. české rozesláno v r. 1921 978 exemplářů (celkem již 1.945 exemplářů), německé 234 exemplářů (čímž je celý náklad 700 exempl. vyčerpán) a francouzské 284 exemplářů (celkem již 1.047 exemplářů), »Předběžných výsledků sčítání lidu« českých 881 exemplářů, německých 303 exemplářů a francouzských 328 exemplářů, »Zpráv Hospodářské zpravodajské stanice« českých rozesláno průměrem 637 exemplářů a německých 152 exemplářů.

Vedle toho rozeslal Státní úřad statistický různým veřejným knihovnám a školám zcela bezplatně velkou řadu publikací, vydaných bývalým Zemským statist. úřadem král. Českého.

Knihovna. V roce 1921 bylo knihovnou protokolováno celkem 1.238 přípisů, z nichž bylo vypraveno 598 přípisů.

Do přírůstkového katalogu bylo zapsáno celkem 1.582 svazků; výměnou bylo získáno 683 děl v 1.088 svazcích, koupí 352 děl v 398 svazcích a darem 96 děl v 96 svazcích, celkem tedy 1.131 děl v 1.582 svazcích. Do tohoto počtu zahrnuty mimo samostatné knihy i ročenky a kompletní ročníky časopisů z roku 1920.

Do vazby bylo dáno celkem 208 svazků a za vazbu zapláceno úhrnem 2.992 Kč 72 h.

Mimo přírůstkový katalog, do něhož zapisovány byly toliko knihy získané během roku, bylo pokračováno v zapisování knih do inventáře a katalogu hlavního, do nichž zapsáno celkem 2.649 děl v 8.755 svazcích. Vedle toho psán byl ještě katalog listkový, obsahující přesný popis knihy, tříděný jednak dle autorů, jednak dle obsahu. Velkých listků napsáno 3.952, malých 2.238.

Dle útržků výpůjčních lístků vypůjčeno bylo z knihovny 1.360, vráceno pak 764 knih. Z cizích knihoven vypůjčeno pro potřebu úřadu 116 a vráceno 73 knih.

Periodických publikací docházelo celkem 464; z nich připadá na časopisy a revue, vycházející v republice Československé 259 (v tom 211 českých, 45 německých, 1 polský, 1 esperantský, 1 anglický), na časopisy a revue vycházející v cizině 205 (v tom 75 německých, 36 francouzských, 8 českých, 43 anglických, 17 italských, 6 polských, 5 španělských, 3 norské, 8 švédských, 3 jugoslávské, 1 estonský). Výměnou dochází domácích 250, cizích 184; předpláceno bylo domácích 9, cizích 21. Celkem posílá své publikace knihovně výměnou 174 úřadů a korporací cizích a 100 úřadů a korporací tuzemských.

Deníků a novin dochází do knihovny 150, z nich 70 ze Slovenska jako povinné výtisky. Tyto jsou denně čteny, důležité zprávy a články v nich jsou zatrhávány a denně rozesílány příslušným oddělením.

V roce 1921 byla knihovna Státního úřadu statistického přestěhována z nedostatečných místností v šerikové ulici do ústavu hluchoněmých na Smíchově, při čemž v době tří neděl byla nově zařazena a srovnána. Rovněž započato bylo s tříděním knih ze zakoupené knihovny Juraschkovy, obsa-

hující celkem asi 3.000 svazků, takže koncem roku 1921 měla knihovna celkem asi 4.560 děl v 16.500 svazcích.

Účtárna. Účetní odbor čítal v roce 1921 7 pragmatických úředníků a 1 oficiantku. Kromě všeobecných účetních a kontrolních prací vyřizeno bylo 707 čísel vlastní korespondence, týkající se úředních připomínek, sestavených seznamů a výkazů a vad shledaných u celních úřadů, jakož i korespondence s jinými účetními odbory.

V administrativní službě pomocné bylo zpracováno 3.709 poukazů, týkajících se upravování účtů a cestovních deníků, odúčtování, zkoušení, předpisů a provedení poukazů. Kromě nákladů věcných bylo likvidováno měsíčně přes 900 likvidačních listů nákladů osobních. Vyhотовeno bylo 657 platebních a 123 dobropisných poukázek a 212 šeků k výplatě poštovní spořitelnou.

Provedeno bylo knihování všech účínů týkajících se příjmů a vydání prostřednictvím poštovního úřadu šekového a 245 výkonných úřadů, pověřených prodejem cenin a vybíráním poplatků ze statistiky zahraničního obchodu.

Přezkoušeno meritorně i číselně propočítání služební doby stálého personálu úřadu.

Provedeny účetní práce při sestavení rozpočtu na rok 1922 a dodatečného rozpočtu na rok 1921.

Skartování starého materiálu spisového. Celkem skartováno materiálu ve váze 9.746 kg. Výtěžek činil 4.225 Kč 60 h.

Podatelna. V roce 1921 došlo do podatelny:

20.760 doporučených dopisů,
166.254 obyčejných dopisů,
22.080 zásilek pro knihovnu,
10.590 na sběrné archy,

celkem . . . 219.684 dopisů a zásilek.

Výpravna. Celkovou činnost v roce 1921 lze posouditi z následujících číslic:

Dopisů do ciziny bylo vypraveno	704 kusů
cenných dopisů » »	500 »
doporuč. » »	18.819 »
obyčejných » »	82.117 »
publikací » »	118.303 »
cenných pytlůvek » »	349 »
telegramů » »	90 »
lístků » »	36.998 »
balíků » »	2.219 »

Celkem . . . 260.099 kusů.

Inventář. Nábytkový inventář v r. 1921 byl rozmnožen o 552 kusů. — Strojový inventář v r. 1921 byl rozmnožen o: 26 dirkovacích strojů, 10 třídících strojů, 2 tabulatory, 7 počítacích strojů, 2 rýsovací kompletní, 1 pantograf, 6 rozmnožovacích strojů tiskařských, 14 hasicích přístrojů. Mimo to byly zakoupeny 2 velké železné nedobytné pokladny.

Zpráva I. oddělení.

V oddělení I. pracováno bylo na druhém vydání »Statistické příručky republiky Československé« a sestavena byla její historická část, která též z větší části je již vytištěna. Z oněch svazků uherského pramenného díla »Magyar Stat. Közlemények«, které přinášejí data až do jednotlivých obcí, pořízeny byly obsáhlé rozpisy jako základ pro druhou i další příručku i pro retrospektivní práce jiných oddělení. Informací poskytnuto bylo celkem 110, jež si vyžádaly 3.747 hodin práce, z čehož připadly na informace poskytnuté úřadům státním 2.294 hodiny, na informace pro cizozemské veřejné orgány (v tom i pro Svaz národů) a pro cizí ročenky 774 hodiny.

Pododdělení tiskové provádělo korekturu všech publikací, jichž vydávání není výhradně obstaráváno dotčnými odděleními; korigovalo tedy zejména »Zprávy Státního úřadu statistického«, »Československý statistický věstník«, »Stat. příručku republiky Československé« a částečně i »Předběžné výsledky sčítání lidu z 15. února 1921« a »Cenové zprávy Státního úřadu statistického«. Celkem zkorrigováno bylo 190 archů čili 1520 stran; korektura byla nejen mechanická, nýbrž korigované tisky byly po většině též zrevizovány sečtením dat na sčítacím stroji. Tiskovému pododdělení náležela též formální redakce »Zpráv S. Ú. S.«, jednání s tiskárny a revize účtů za tisk.

Pododdělení překladatelské obstaralo téměř všechny překlady do franciny a němčiny u oněch publikací našeho úřadu, jež v těchto jazycích vycházejí, a mimo to i většinu cizojazyčné korespondence.

O činnosti **pododdělení pro statistiku lesů** viz zprávu III. oddělení.

V I. oddělení vedena byla též redakce »Časopisecké korespondence Stát. úřadu statistického«.

Protokol I. oddělení vykazoval 2.652 došlých čísel, z čehož připadlo na pododdělení lesní 2.268 čísel. Vypravených čísel bylo 4.947.

Koncem roku 1921 mělo oddělení 10 úředníků pragmatických, 2 oficianty a 24 kancel. pomocníků.

Zpráva II. oddělení.

1. V roce 1921 bylo II. oddělení zaměstnáno především **sčítáním lidu**. Začátkem roku byly dokončeny přípravy ke zpracování sčítacího materiálu (zejména sestaven návod k vyznačování, seznam okresů, dokončena klasifikace povolání v jazyku českém a německém). Když došly sčítací operáty, prozkoumalo oddělení nejprve okresní přehledy a na jejich základě sestavilo »Předběžné výsledky sčítání lidu 1921«, jež byly vydány v jazyce českém, německém a francouzském. Skládaly se z části analytické s 30 tabulkami v textu a z části tabelární, obsahující tato hlavní předběžná data: počet domů, bytových stran, počet přítomného obyvatelstva ve srovnání s r. 1910, přírůstek resp. úbytek absolutní i procentuální oproti roku 1910 a to 1. podle žup, zřízených zákonem ze dne 29. II. 1920, č. 126 Sb. z. a n., soudních resp. slúžnovských okresů, jakož i místních obcí, majících více než 2.000 obyvatelů a 2. podle politických okresů (na Slovensku a v Podkarpatské Rusi podle dosavadních žup) a zemí. K publikaci byly připojeny 4 kartogramy. Před vydáním »Předběžných výsledků« byla publikována hlavní data v denních listech.

Otázkou zpracování sčítacího materiálu a vypracováním publikačního plánu definitivních výsledků sčítání lidu a soupisu bytů zabýval se výbor pro sčítání lidu resp. jeho podvýbor ve svých schůzích 28. ledna, 9. března, 18. března, 27. dubna a 2. června 1921.

Městské statistické kanceláři ve Velké Praze, v Brně a slezskému statistickému úřadu v Opavě, jež projevíly ochotu výsledky soupisu bytů zpracovatí pro své obvody, byl zaslán materiál s návodem a tabulkami, podle něhož zpracování mají provéstí. Zbývající materiál ze soupisu bytů zpracuje II. oddělení po dépouillement sčítání lidu samo.

Dépouillement sčítání lidu obsahuje tyto fáse: 1. Vyznačování t. j. převedení všech znaků, jež obsahují sčítací resp. popisné archy v soustavu číselnou. Toto se rozpadá na tři díly: a) t. zv. první práce, jež má za úkol vyznačiti: velikost bytové strany, počet dětí v domácnosti, počet domácích služebníků, počet podnájemníků a noclehářů, poměr k přednostovi domácnosti, pohlaví, rodinný stav, věk, délku pobytu v obci, domovskou a státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání, znalost čtení a psaní. b) Tak zv. druhá práce, provádí vyznačování rodiště. c) Tak zv. třetí práce skládá se z vyznačení druhu povolání, postavení v povolání, změna povolání oproti 16. červenci 1914, druh povolání a postavení v povolání 16. července 1914. 2. Revise vyznačeného materiálu t. j. přezkoumání, zdali všechny znaky, jež obsahují sčítací resp. popisné archy, jsou správně převedeny v soustavu číselnou. 3. Dirkování štítků a revise vydirkovaných štítků, t. j. přenesení vydirkovaním všech vyznačených čísel sčítacích resp. popisných archů na štítek a okamžité přezkoumání správnosti tohoto vydirkování. 4. Třídění štítků podle různých znaků. 5. Kontrola výsledků třídění štítků. 6. Tabellování, jež sestavuje výsledky třídění štítků do koncentračních tabulek a zhotovuje tabulky pro tisk.

S vyznačováním sčítacího materiálu a revisí vyznačování bylo započato hned v druhé polovině března. Aby se zpracování výsledků sčítání co možno nejvíce urychlilo, byla zavedena práce mimoúřední za akkordní mzdu ve vyznačování i v revisi vyznačování sčítacího materiálu.

Vyznačování a revise vyznačování dosáhly maxima v měsíci září, kdy pracovalo na vyznačování 136 sil a na revisi vyznačování 29 sil. Koncem roku pracovalo na vyznačování 60 sil a na revisi 24 sil. Do těchto údajů o počtu sil není zahrnuta práce mimoúřední, honorovaná akkordně. Do 31. XII. 1921 bylo vyznačeno 9,997.000 případů a zrevidováno 9,118.000 vyznačených případů.

Dirkování prováděno z počátku pro nedostatek místností pouze na 10 dirkovacích strojích v jedné střídě. Od 20. V. bylo prováděno na 24 strojích ve dvojí střídě. Od 31. XII. 1921 prodírkováno bylo 6,665.000 štítků. Rovněž pro nedostatek místností mohlo být započato s tříděním štítků teprve 15. června a to na třech strojích třídících, 15. července na dalších dvou strojích třídících. Teprve v měsíci srpnu bylo lze uvéstí v činnost ostatní 4 stroje (celkem 9). Jelikož je 13,600.000 štítků a každý musí projít 34krát strojem, aby mohly být sestaveny tabulky, jež obsahuje publikační plán výsledků sčítání, přijatý Statistickou radou státní, musí celkem projít třídícími stroji cca 460,000.000 štítků. Do 31. XII. 1921 prošlo třídícími stroji 75,000.000 štítků. — Při plném obsazení strojů za dvojí střídy

pracuje jednak na strojích dirkovacích 96 sil, na strojích třídících 24 sil. — Tabellární oddělení zpracovalo do konce roku 1921 tabulky okresního a obecního třídění Velké Prahy, župy I. a II. Mimo tyto práce na přímém zpracování výsledků sčítání jest zaměstnána celá 1 skupina vybalováním materiálu, jeho zaregistrováním, přidělováním do práce a vedením jeho evidence. Skupina tato měla koncem roku 1921 11 sil.

Dépouillement sčítání lidu vyžádalo si největší část pracovních sil celého oddělení až do konce roku, takže ostatní běžné práce v oddělení musely býti odloženy.

2. Na **měně obyvatelstva** od roku 1914 bylo pracováno až do doby, než se přikročilo k pracím na sčítání lidu. Mimo tyto práce byla vedena celý rok evidence došlého materiálu a pracováno bylo na předběžných výsledcích měny obyvatelstva za rok 1920 a 1921. Publikovány byly ve dvou číslech »Zpráv Státního úřadu statistického« předběžné výsledky přirozené měny obyvatelstva v Čechách, na Moravě a v Opavsku v r. 1919 a výkazy porodů a úmrtí ve větších městech Čech, Moravy a Slezska ve II. pololetí 1920.

3. Ke zpracování nového **seznamu míst republiky Československé** bylo po předcházejících přípravách přikročeno ihned, jakmile mohly býti po rozřídění štítků sestaveny koncentrační tabulky o polhavi, národnosti a náboženském vyznání. Práce v r. 1921 pokročily tak daleko, že v únoru r. 1922 mohly býti dány do tisku první archy seznamu obcí pro Čechy.

4. **Rozvody.** Pro práce na sčítání lidu mohla býti vedena pouze evidence došlého materiálu.

5. **Opce.** Učiněny přípravy ke statistice opcí.

6. **Přijímání do státního svazku a propouštění z něho.** K sestavování této statistiky byly učiněny rovněž přípravy.

7. **Statistika stěhování.** Byl vypracován návrh vládního nařízení o poskytování dat pro statistiku emigrace a imigrace Českoslov. republiky. Návrh tento byl projednán ve schůzi subkomitétu pro statistiku stěhování 14. ledna 1921. V druhé schůzi tohoto subkomitétu, konané 7. října 1921 bylo změněno toto usnesení v tom smyslu, aby ministerstvo vnitra a ministerstvo zahraničních věcí vyhlásila nařízení ve formě výnosu. Tyto výnosy byly vydány počátkem r. 1922. K žádosti ministerstva sociální péče byla sestavena aproximativní data o vystěhovalectví ze zemí českých za rok 1920 a první pololetí 1921.

8. **Zdravotnictví.** Následkem přetížení oddělení pracemi na sčítání lidu počalo se intensivně pracovati na statistice zdravotní až od 1. října 1921, kdy byl oddělení přidělen nový konceptní úředník. Do konce roku byla sestavena statistika o porodech a úmrtích, jakož i o příčinách úmrtí ve větších městech Čech, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi v prvé polovině roku 1921. Byly konány první přípravné práce pro provedení pokusu s registrací morbiditní podle nového systému v okresní nemocenské pokladně Praha II., přípravné práce pro lexikografickou komisi při poradním odboru ministerstva zdravotnictví, přípravné práce pro provedení registračního pokusu v 5 okresech s novými metodami, přípravné práce pro zavedení mezinárodní klasifikace chorob u nás.

9. **Vojenství.** Ministerstvem Národní obrany učiněn návrh, aby byla Státním úřadem statistickým sestavena statistika odvodová, jež má velkou důležitost pro demografii. O návrhu tomto pojednal výbor pro statistiku vojenskou ve schůzi dne 4. července 1921 a usnesl se, aby Státní úřad statistický zpracoval nejen statistiku odvodní, nýbrž i vojenskou statistiku zdravotní, soudní a školskou.

Během roku 1921 poskytlo oddělení mimo četné informace ústní a telefonické, mnoho času vyžadující, celkem 107 obširných informací písemných, jež vyžádaly si 1.012 pracovních hodin. Z toho na úřady tuzemské připadlo 52 informací o 691 hodinách, na úřady cizozemské 4 informace o 44 hodinách, na korporace a soukromníky tuzemské 41 informací o 252 hodinách a na korporace a soukromníky cizozemské 10 informací o 25 hodinách.

Oddělení mělo koncem roku 1921 15 úředníků pragmatických, 8 oficiantů, 91 kancelářských pomocníků, 1 úředníka smluvního a 233 dočasných sil.

Protokol vykazuje 3.922 došlých a 9.562 expedovaných čísel.

Zpráva III. oddělení.

V oddělení bylo koncem roku 1921 zaměstnáno 23 úředníků pragmatických, 4 oficiantky, 50 kancelářských pomocníků, 2 smluvní úředníci a 1 síla dočasná. Celkem 80 úřednických sil. Protokol III. oddělení vykazuje za rok 1921 celkem 16.752 zvláštních protokolárních čísel. V tom jsou počítány i sběrné archy, jichž bylo celkem 454 s 21.817 došlými jednotlivými kusy. Ve skupině zemědělské statistiky došlo 4.945 protokolárních čísel (z toho 221 sběrných archů s 12.598 kusy), ve skupině hor-

nické, hutnické a dopravní statistiky 371 protokolárních čísel, ve skupině statistiky úvěrních a peněžních ústavů 4.599 protokolárních čísel (v tom 40 sběrných archů s 987 kusy), ve skupině statistiky školské a osvětové 6.837 protokolárních čísel (v tom 193 sběrných archů s 8.232 kusy). Z celého oddělení bylo celkem vypraveno 25.739 dopisů, 17.869 lístků a 428 rekomandovaných dopisů. Kromě četných informací (osobních nebo telefonických), vyřízených ústně, vyřídilo oddělení 21 žádostí o různá data a výkazy písemně, což si vyžádalo 219 pracovních hodin.

Oddělení III. vydalo 18 čísel »Zpráv« a to 12 ze školské statistiky, 3 ze zemědělské, 3 ze statistiky úvěrních a peněžních ústavů.

A. STATISTIKA ZEMĚDĚLSKÁ. 1. Statistika ploch osevu a sklízň. a) V první polovině roku pracováno na výsledcích statistiky ploch osevu a sklízň za rok 1920, provedena věcná revize výkazů z III. fáse sklízňové za rok 1920, upraveny definitivně plochy osevu a výsledky uveřejňovány nejprve postupně v denních listech a to 22. I., 28. I., 7. II. 1. III., 25. V., 2. VI. Definitivní data o výměrách kultur, plochách osevu a výsledcích sklízň uveřejněna pak soustavně ve 3 tabulkách v 13. č. »Zpráv«.

b) V únoru vypracován výkaz o výnosu semínka všech druhů jetelů, vojtěšky a vičence v roce 1920 pro ministerstvo zemědělství.

c) V téže době počato se sestavováním katastru zemědělských sklízňových zprávdajů, který dokončen po nesčetných urgencích v červenci. Dle stavu z konce roku má Státní úřad statistický 1.118 sklízňových zprávdajů (za Čechy 576, za Moravu 220, za Slezsko 59, za Slovensko 245, za Podkarpatskou Rus 18).

d) Přípravy ke statistice ploch osevu za rok 1921 počaly velmi záhy, ač nebylo jisto, zda roku 1921 bude se šetření konati touže podrobnou methodou jako roku 1920 a kdo ponese náklad na to. Nové tiskopisy stanoveny byly definitivně teprve koncem března, po rozhodnutí, že i pro rok 1921 provede se podrobné šetření na náklad ministerstva zásobování. O postupu referováno ve schůzi výboru Statistické rady státní pro statistiku zemědělskou dne 23. IV., jenž dosavadní postup vzal na vědomí a schválil navržené formuláře. Methoda šetření zachována celkem stejná jako v roce 1920. Normální postup však byl náhle přerušen v dubnu v zemích českých odporem proti podrobnému šetření ploch osevu, který vznikl v souvislosti s politickým bojem o zrušení státního obhospodařování. Ježto nebylo možno čekati s počtetím šetření až do rozhodnutí sněmu, změněna opět methoda sbírání, vyloučeny z funkce prostředníků okresní obilní úřady, zřízení zvláštní okresní vyšetřující komisaři a sbírání materiálu svěřeno zemědělským radám. Veškeré lhůty byly prodlouženy o 4 neděle. Tím posunuto bylo v českých zemích skončení šetření na 30. VI.; ale přes všechna ujišťování, všeobecné vyhlášky nepodařilo se na mnohých místech odstraniti nedůvěru, ba i zlou vůli, došlo někde i ke zjevné pasivní resistenci. Státnímu úřadu statistickému způsobeny byly tím nekonečné obtíže, znásobena práce (likvidace nákladů na šetření musila býti přenesena do Státního úřadu statistického a zaneprázdnila zbytečně zdejší síly na úkor práce statistické.) Proto do konce roku skončeny byly definitivně plochy osevu pouze za Moravu. V Čechách, ve Slezsku a v Podkarpatské Rusi chybějí data z několika obcí, ze Slovenska pak chybějí data z okresu bratislavského a malackého. Pro naléhavou potřebu, zvláště pro informaci Mezinárodního ústavu zemědělského v Římě sestaveny na podkladě došlých dat a dat loňských předběžné výsledky ploch osevu obilnin a některých důležitějších plodin (a předběžné výsledky sklízň) v září, které pak uveřejněny byly v 1. a 2. tabulce v 22. č. »Zpráv«.

e) Statistika výsledků sklízň 1921 prováděna jen ve 2 fásích pomocí 1118 sklízňových zprávdajů. Prvá fáse, zahájená ve 2. polovině července, týkala se předběžného odhadu sklízň hlavních obilnin. Výsledky vydány současně s předběžnými daty o plochách v září, resp. v listopadu. Druhá fáse týkala se definitivního odhadu sklízň veškerých plodin a odhadu ploch zaoraných na jaře 1921 a znovu osetých. Šetření zahájeno bylo koncem měsíce října, ale ještě do konce prosince nedošly zprávy od 404 zprávdajů.

f) Rozdělení Slovenska a Podkarpatské Rusi na přirozené zemědělské krajiny (oblasti), k němuž přípravné práce (kartogramy o rozdělení ploch osevu dle plodin dle okresů služnovských) pořídil Státní úřad statistický, provedeno ve třech schůzích odborníků (skládajících se ze zástupců zeměpisného ústavu české university a ministerstva Národní obrany, ústavu geologického, meteorologického, botanického, agropedologického, odbočky účetnicko-správového ústavu při ministerstvu zemědělství pro Slovensko, ministerstva zemědělství, Státního úřadu statistického a expertů ze Slovenska (ve dnech 3. VI., 20. VI. a 26.—27. IX.)). Rozdělení to uveřejněno jako přehled č. 4. ve 22. čísle »Zpráv«.

g) Pro informace Mezinárodního ústavu zemědělského v Římě zahájeno v dubnu šetření o zimním osevu roku 1920 (na rok 1921), jehož výsledky zaslány do Říma 7. V. Dále 26. VI.

zaslána tabulka o plochách osevu a výsledcích sklizně v Čechách, na Moravě a ve Slezsku za léta 1914—1918. O definitivních výsledcích sklizně roku 1920 podána zpráva dne 7. V., dne 23. IX. zaslána podrobná srovnávací tabulka dle zemí s předběžnými daty o plochách osevu a výnosech sklizně některých plodin za rok 1921 ke srovnání s daty za rok 1920 a s průměrem za léta 1915—1919 (toto jen za země české. Ke konci října provedeno předběžné šetření o sklizni brambor, lnu, konopí a řepky a výsledky zaslány 1. XII. v prosincovém výkazu Mezinárodnímu ústavu zemědělskému. Dne 12. XI. odeslána obšírná odpověď na dotazník Mezinárodního ústavu zemědělského o organizaci služby zemědělské statistiky v republice Československé.

h) Pro ohlášenou návštěvu zástupců zemědělské statistiky Spojených států amerických připravena obšírná zpráva o organizaci statistiky zemědělské u nás v době míru, za války a po válce v řeči anglické a odevzdána při návštěvě p. prof. Callanderovi v listopadu.

ch) Pokračováno v tisku textuelní části 3. seš. XXV. svazku »Zpráv« bývalé zemské statistické kanceláře království Českého, pro který připraveno do tisku a vytištěno 18 archů českého a 8 archů německého textu, obsahujícího tiskopisy, používané při šetření ploch osevu a sklizně v letech 1917 a 1918. V konceptu počat rozbor dat z let válečných (1915—1918).

2. Statistika zvláštních druhů zemědělské výroby (vinařství, chmelařství, včelařství a ovocnictví) a zemědělského průmyslu (pivo, lín, cukr).

a) Statistika ovocnictví. Zpracovány výsledky šetření o počtu ovocných stromů a keřů za rok 1920, jež budou tvořiti základ pro řadu let a zároveň získána definitivní data o výnosech ovocných stromů a keřů v zemích českých pomocí okresních zpravodajů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi pomocí obecních notářů a zvláště župních zpravodajů. Výsledky uveřejněny v čís. 13. Zpráv. — Pro rok 1921 zahájeno šetření o výnosu týmž způsobem.

b) Statistika včelařství. Dokončeno zpracování materiálu o počtu včelařů a včelstev v celé republice za rok 1920, zpracován materiál o výnosu a ceně medu a vosku (v zemích českých od včelařských spolků, na Slovensku. v Podkarpatské Rusi od obecních notářů) za rok 1920. Výsledky uveřejněny zároveň s výsledky o počtu včelstev, o výnosu a ceně medu a vosku v zemích českých za rok 1919 v čís. »Zpráv«. Nové šetření o datech za rok 1921 zahájeno začátkem října a pracuje se na něm.

c) Statistika chmelařství. Data za rok 1920 o plochách (na základě šetření ploch osevu za rok 1920) a výnosech (dle zpráv okresních zpravodajů a chmelařských svazů) uveřejněna jednak dle přirozených oblastí, jednak dle chmelařských krajín v 22. č. »Zpráv«. Šetření o sklizni roku 1921 zahájeno rovněž v říjnu.

d) Statistika vinařství. Data o rozloze vinic a výnosu vína za rok 1920 uveřejněna v přehledu dle přirozených krajín v čís. 22. »Zpráv«. Nové šetření, týkající se roku 1921, zahájeno též v říjnu pomocí okresních zpravodajů resp. obecních notářů.

e) Statistika zemědělského průmyslu. Na materiálu o počtu zemědělských průmyslových závodů roku 1920, získaném při záležitosti ploch osevu roku 1920, počato s prací v květnu a ve volných chvílích. Zjištěno však, že materiál ten je velmi neúplný a je ho třeba značně doplňovati. — Dle dat sdělených odborem IVA ministerstva financí vypracovány a uveřejněny tabulky o počtu pivovarů a o výrobě piva za období 1918/1919 až 1920 (v čísle 15. »Zpráv«) o počtu lihovarů a pálenic, o výrobě lihu za období 1919/1920 (v čís. 15. a v čísle 22. »Zpráv«), o počtu cukrovarů a výrobě cukru za období 1919/1920 (v čís. 22. »Zpráv«), o pohybu nerostného oleje v čistírnách nerostného oleje za rok 1919/1920 (v čísle 22. »Zpráv«). Zpracován a přichystán k uveřejnění materiál o výrobě a zařízení lihovarů, podléhajících spotřební dávce, rafinerií lihových za svobodná skladiště prohlášených, svobodných skladišť lihu bez rafinerií, pálenic podrobených výrobní dávce za období 1913/1914 až 1919/20 za Čechy, Moravu a Slezsko. Materiál ten získán prostřednictvím odboru IVA ministerstva financí od reparační komise.

3. Statistika hospodářského zvířectva. Výsledky šetření o počtu hospodářského zvířectva dle stavu dne 31. prosince 1920, které provádělo ministerstvo zemědělství, postoupeny byly tímto ministerstvem Státnímu úřadu statistickému k revisi a eventuálnímu zpracování a uveřejnění. Data z Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi dodána byla v červenci, z Čech a Slovenska v říjnu. O vyšetření nesrovnalostí věcných i početních, jež v materiálu shledány, požádáno ministerstvo zemědělství.

4. Statistika pozemkové reformy. Na poradě konané 15. června u Státního pozemkového úřadu o statistickém zpracování dat získaných soupisem zabraného majetku pozemkového předložil Státní úřad statistický plán zpracování s návrhem, aby bylo k němu při-

kročeno, až bude soupis skončen a přezkoumán. Návrh přijat, ke zpracování dosud nedošlo, protože příslušné vyrozumění Státního úřadu pozemkového nedošlo. Koncem listopadu vypracoval Státní úřad statistický k žádosti Státního pozemkového úřadu, jenž předložil k posouzení tiskopis pro statistiku přidělové akce, svůj formulář a sestavil i plán statistického zpracování a zaslal to jako svůj návrh Státnímu úřadu pozemkovému. Odpověď do konce roku nedošla.

5. Statistika lesů podle stavu z r. 1920.

V oboru statistiky lesní, prováděné personálem I. oddělení, pokračovalo se ve zpracování a re-vizi dotazníků a pokud se týče velkých lesů přiblížila se práce již k sestavování zemských úhrnů. Během roku 1921 bylo šetření rozšířeno též na malé lesy, potkalo se však s velikými obtížemi. Před-běžná data o výsledku celého šetření sestavena pro Mezinárodní zemědělský ústav v Římě.

V měsíci listopadu rozeslány dotazníky o škodách způsobených mniškou a požáry. Roku 1921 odesláno bylo 11.097 dotazníků, urgencí a přípisů a došlo 8.388 dotazníků a dopisů.

B. STATISTIKA HORNICTVÍ A HUTNICTVÍ. a) Práce spojené se statistikou hornické a hutnické výroby za rok 1919 a 1920 započaly v květnu 1921. Příslušný materiál za rok 1919 musil býti pro vadnost částečně vrácen revírním báňským úřadům k opravě a k doplnění, čímž zpracování se zdrželo; po opravě a doplnění byl zpracován. Výsledky zpracování budou uveřejněny počátkem roku 1922. Mimo to byl již zaslán produkční materiál z Čech za rok 1920 z obvodů revírních báňských úřadů: Teplice, Most, Plzeň, Slaný; materiál ten se zpracovává. Materiál o hornické a hutnické výrobě z obvodu báňského hejtmanství v Brně za rok 1919 a 1920 nebyl do konce roku předložen. Došel však materiál o hornické výrobě pro Slovensko za rok 1919 a 1920. Materiál ten se zpracovává. Materiál o statistice hutnické ze Slovenska nebyl dosud zaslán, protože příslušné obsáhlé formuláře musily býti přeloženy do slovenštiny a maďarštiny, čímž se zjišťování velmi zdrželo.

b) Materiál o hornické statistice mzdové byl zaslán z obvodů báňských hejtmanství v Praze a Brně za rok 1919 úplný; za rok 1920 došel pouze částečně. Na materiálu tom se pracuje. Zaslání zbylého materiálu z Čech, jakož i materiálu ze Slovenska bylo zařízeno.

c) Pokud se týče materiálu o statistice bratrských pokladen, zaslán byl do konce roku 1921 pouze částečně.

d) Mimo to zaslal báňský revírní úřad v Karlových Varech statistiku úrazovou za rok 1920, úrazová statistika bude doplněna a zpracována v roce 1922.

C. STATISTIKA DOPRAVNÍ. 1. Statistika poštovní. Práce v tomto oboru počaly v srpnu. Materiál zasláný od jednotlivých pošt. ředitelství se zpracovává.

2. Statistika železniční dopravy. Přípravné práce k této statistice byly zahájeny dne 2. května 1921 poradou se zástupci ministerstva železnic, které následovala řada porad dalších. Zhotoven seznam všech státních stanic a nakreslena zvláštní mapa pro účel statistiky transportní; pak prováděno k strojovému zpracování potřebné očíslování stanic a přechodů, soukromých drah v provozu státu na účet vlastníků i v provozu soukromem, směrování, tarifů i zboží, vše to na podkladě nákladního tarifu místního a tarifů svazových.

3. Statistika silnic a automobilů. Uspořádána písemná anketa o organizaci této statistiky mezi jednotlivými zájmovými úřady a korporacemi.

4. Statistika cizineckého ruchu. Podobná anketa byla uspořádána o nové organizaci statistiky cizineckého ruchu.

5. Statistika vodní dopravy. V oboru statistiky vodní dopravy byly konány předběžné porady s ministerstvem obchodu, ministerstvem veřejných prací a plavebním úřadem. Zároveň bylo jednáno o statistice plavební na Dunaji, kterou zamýšlí organizovati mezinárodní komise dunajská.

D. STATISTIKA ÚVĚRNÍCH ÚSTAVŮ A PENĚŽNICTVÍ. 1. Statistika bank. Ve statistice bankovní bylo především pokračováno ve zpracování dat za rok 1919. Výsledky uveřejněny jednak v čísle 4.—5. »Československého statistického věstníku« z roku 1921, jednak v 10. č. »Zpráv«. Toto číslo obsahuje též data o emisní činnosti vlastních obligací zemských z jiných ústavů emisních, jakož i o hypotečních a komunálních zápůjčkách emisních ústavů podle druhů.

Mimo to přikročeno bylo k sbírání statistických dat za rok 1920. Statistika bank v Čechách, na Moravě a ve Slezsku za rok 1920 byla koncem roku 1921 v celku připravena a zdrželo se její konečné zpracování tím, že jedna mimopražská banka přes několikrát pobídky s žádaným doplněním otálela.

Aby byl zachycen vliv války aspoň na nejčelnější typ úvěrních ústavů, sbírána a zpracována data o bilanci pražských obchodních bank za léta 1916 a 1917. Vedle toho byla za použití účetních závěrek a výročních zpráv bank, jakož i četnými dotazy u bank doplněna a namnoze opravena data

o pražských obchodních bankách z rakouské statistiky za léta 1913—1915 a z publikace československého ministerstva financí za rok 1918. Tímto způsobem byl uchystán přehled vývoje pražských bank za léta 1912—1920.

2. Statistika okresních záložen hospodářských. Data za rok 1919 zpracována jednak z materiálu sebraného od českých ústavů Svazem okresních hospodářských záložen, jednak Státním úřadem statistickým od ústavů německých. Také zde bylo třeba doplnění a vysvětlení o dotaznících ústavy zaslanych, jakož i četných oprav o materiálu, zasláném řečeným Svazem. Výsledek uveřejněn v 16. č. »Zpráv« tabulkou, charakterisující vývoj okresních hospodářských záložen v letech 1912—1919.

Ve příčině šetření za rok 1920 bylo smluveno se zemským správním výborem v Praze, že bude sbíratí statistická data za rok 1920 od českých i německých okresních záložen hospodářských.

3. Statistika vkladů, pohybů peněz a konání platů. Po celý rok sbírána byla data o vkladech u bank, spořitelů a záložen systému Schultze-Delitzschova, o činnosti poštovního úřadu šekového, odúčtovacího sdružení v Praze a Brně, o záložných účtech u bankovního úřadu ministerstva financí, o oběhu a úhradě státovek. Tato data uveřejněna v č. 23. č. »Zpráv«.

Vedle toho pracováno bylo na statistice

4. společností s ručením obmezeným, provozujících obchody úvěrní, 5. akciových peněžních ústavů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, 6. filiálce cizozemských bank, 7. kampeliček, 8. záložen podle Schultze-Delitzsche, 9. ústředních organizací úvěrních družstev, 10. spořitelů, vesměs za rok 1919. Tato práce spočívala v tom, že vyplněné dotazníky srovnávaly s účetními závěrkami, neúplnostmi, rozporů a nejasností odstraňovány dotazy u ústavů. Pokud byl materiál sbírán prostřednictvím míst jiných (svazů kampeliček, záložen, spořitelů, peněžních ústavů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi), byl tento materiál revidován, doplňován a přepracován podle jednotného hlediska. Data zapisována do koncentračních a publikačních tabulek. K uveřejnění výsledků nemohlo být roku 1921 přikročeno.

Pro statistiku úvěrních ústavů na rok 1920 vypracovány byly nové dotazníky, při čemž bylo, pokud možno, těženo ze zkušeností, nabytých ze šetření za rok 1919.

Ve příčině sbírání dat o raiffeisenkách (českých, německých a polských) za rok 1920 získána pomoc Jednoty záložen (o českých záložnách podle Schultze-Delitzsche), Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze, Svazu hospodářských družstev československých v Praze, Jednoty českých hospodářských společenstev ve věvodství Slezském v Opavě, Zemského úřadu statistického v Opavě a svazu »Bund der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaftverbände« v Praze.

Data od spořitelů (českých i německých) za rok 1920 bude podle předběžného jednání sbíratí Svaz československých spořitelů v Praze.

11. Statistika kontribučních záložen na Moravě a kontribučních fondů ve Slezsku nalézá se ve stadiu přípravném.

E. STATISTIKA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY. V roce 1921 konána byla jedna schůze školského výboru Statistické rady státní (23. V. 1921) a jedna schůze podvýboru pro školy národní a mateřské (27. X. 1921), jakož i řada dalších porad, intervencí a vyřízení dotazů. Jelikož nebylo dosud evidence, byly pořizovány též katastry všech druhů škol a vyžadovány zprávy pro jejich doplňování. V jednotlivých oborech byl stav prací tento:

1. Školy vysoké. Zpracován a publikován zápis na zimní semestr studijního roku 1920/21 (číslo 12 »Zpráv«) a za letní semestr studijního roku 1920/21 (číslo 21 »Zpráv«). Připraveno šetření zápisové pro zimní semestr studijního roku 1921/22. Vypracovány návrhy dotazníků pro výroční statistiku vysokých škol a výročních statistických výkazů o zkouškách a promociích.

2. Ústavy vysoké. Zpracovány výsledky zápisu ve školním roce 1920/21 a publikovány v č. 12 »Zpráv«.

3. Zvláštní ústavy. Provedeno zápisové šetření za školní rok 1920/21 a publikováno v čísle 12 »Zpráv«.

4. Střední školy, ústavy učitelské, ústavy pro vzdělání učitelek domácích nauk a ústavy pro vzdělání pěstounek. Zápisové šetření za rok 1920/21 bylo zpracováno a publikováno v čísle 9. »Zpráv«. Zápisové šetření za školní rok 1921/22 se zpracovává. Zpracovává se dále výroční statistika středních škol a ústavů učitelských za rok 1919/20. V dohodě s ministerstvem školství sestaven návod k vyplňování výročního statistického výkazu a doplněk k němu.

5. Veřejné školy obchodní a obchodní školy pokračovací. Zpracován výsledek zápisu ve školním roce 1920/21 dle zahajovacích zpráv upravených v dohodě s ministerstvem školství pro účely statistické a publikován v čísle 11. »Zpráv«. Vypracován pro školní rok 1921/22 v dohodě s ministerstvem školství zápisový výkaz. Materiál ze zápisového šetření ve školním roce 1921/22 se zpracovává. Vypracovány v dohodě s ministerstvem školství výroční statistické výkazy pro školy a kursy obchodní a pro kupecké školy pokračovací.

6. Školy průmyslové a odborné. Zpracován byl výsledek zápisu za školní rok 1920/21 dle zahajovacích zpráv upravených v dohodě s ministerstvem školství pro účely statistické a publikován v čísle 17. a 18. »Zpráv«. Šetření provedeno se značnými překážkami. Proto byl letos rozeslán v dohodě s ministerstvem školství ředitelstvím všech průmyslových a odborných škol zvláštní oběžník s přesným sdělením, které výkazy jest kterým školám vyplňovati. Vypracován v dohodě s ministerstvem školství zápisový výkaz, jímž provedeno bylo již zápisové šetření za školní rok 1921/22, materiál se zpracovává. Vypracovány výroční statistické výkazy pro školy průmyslové a odborné, dále pro dívčí školy odborné, rodinné a živnostenské.

7. Živnostenské školy pokračovací, všeobecné i odborné. Zpracován výsledek zápisu za školní rok 1920/21 těchto škol, které byly připojeny školám průmyslovým neb odborným a publikován v čísle 17. a 18. »Zpráv«. V dohodě s ministerstvem školství rozeslán byl všem školám oběžník s přesným návodem, které výkazy jest školám vyplňovati a jednotlivým inspektorátům živnostenských škol výnos o sbírání a předkládání výkazů. Provedeno bylo zápisové šetření za školní rok 1921/22 za všechny školy, samostatné i připojené, všeobecné i odborové. Materiál se zpracovává. Vypracován byl v dohodě s ministerstvem školství výroční statistický výkaz pro živnostenské školy pokračovací.

8. Krátkodobé kursy pro živnostníky. Sbírány zprávy českého odboru zemské rady živnostenské v Brně. Sestaven výkaz pro sbírání těchto zpráv a podniknuty kroky u ministerstva obchodu, aby byly podány zprávy dle vyžádaného vzoru o všech těchto kursech od příslušných úřadů.

9. Školy zemědělské včetně hospodářských lidových. Zápisová šetření školního roku 1920/21 byla zpracována a publikována v čísle 20 »Zpráv«. Provedeno bylo zápisové šetření ve školním roce 1921/22 nově upravenými vzorci. V dohodě s ministerstvem zemědělství byly vypracovány výroční statistické výkazy škol zemědělských, dále výroční statistický výkaz lidových škol hospodářských. Těmito výkazy provedeno již výroční statistické šetření škol zemědělských a hospodářských škol lidových za rok 1920/21.

10. Hudební školy veřejné. Provedeno zápisové šetření za školní rok 1920/21, výsledky jeho byly zpracovány a publikovány v čísle 21. »Zpráv«. Přípraveno zápisové šetření pro školní rok 1921/22.

11. Školy národní. (Měšťanské a obecné všech druhů, zvláště ústavy pro dívky neplno-
smyslné a pod.). Zpracován byl výsledek zápisu za školní rok 1920/21 a publikovány výsledky za Čechy, Moravu a Slezsko v 5., 6. a 7. čísle »Zpráv«, za Slovensko a Podkarpatskou Rus v čísle 19. »Zpráv«. Provedeno výroční statistické šetření o národním školství v Československé republice. Statistiky zemských školních rad tím odpadají. Provedeno statistické šetření o stavu národního školství v pětiletí 1915—1919. Postoupeny byly ke zpracování zdejšímu úřadu výroční statistické výkazy z Moravy za rok 1919, materiál se reviduje. Dle dobrozdání okresních školních výborů vypracovány v dohodě s ministerstvem školství dotazníky pro výroční statistické šetření za rok 1921, návrh výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 7. prosince 1921 číslo 12.873/pres. a návod pro vyplňování sběrných tabulek. Způsob provedení výročního šetření a znění dotazníků byl podrobně projednán ve schůzi podvýboru pro školství národní dne 27. října t. r. Po té intervenováno osobně v Bratislavě a Užhorodě, kde v zájmu přesného provedení šetření a vyřízení otázek spojených s překlady, tiskem, korekturami a rozesíláním dotazníků projednáno vše potřebné se školským referátem v Bratislavě a školským odborem civilní správy v Užhorodě. Dále sestaven byl v dohodě s ministerstvem školství a národní osvěty zvláštní výroční statistický výkaz pro ústavy pro dívky neplno-
smyslné, zanedbané a pod., dle něhož se rovněž provádí šetření za rok 1921.

12. Mateřské školy, opatrovny, jesle. Provedeno zápisové šetření mateřských škol a opatroven v Československé republice ve školním roce 1920/21, zpracováno a publikováno za Čechy, Moravu a Slezsko v čísle 4. »Zpráv«, za Slovensko a Podkarpatskou Rus v čísle 19. »Zpráv«. V dohodě s ministerstvem školství a ministerstvem sociální péče připraveno výroční statistické šetření o mateřských školách, opatrovních a jeslích za rok 1921. Pro jednání Národního shromáždění

o mateřských školách pořízeno zvláštní sestavení počtu mateřských škol a opatroven odděleně dle jejich vydržovatelů.

13. Školy soukromé. Provedení z á p i s o v é h o šetření za školní rok 1920/21 nebylo možno, poněvadž u žádného úřadu nebylo lze obdržeti úplného jejich seznamu. Proto pořizován v první řadě katastr těchto škol dle oznámení zemských a okresních politických správ a služnovských úřadů. Připraveno v ý r o č n í statistické šetření škol soukromých za rok 1921; vypracovaný dotazník rozesílá se právě spolu s oběžníky pro jednotlivé školy, okresní politické úřady a zemské politické úřady.

14. Zkoušky při zemských úřadech politických. Vypracován výkaz, na němž mají veškeré zemské úřady politické podávati za občanský rok zprávy o zkouškách vykonaných při nich v uplynulém občanském roce. Tímto výkazem provádí se šetření již za občanský rok 1921.

15. Statistika knihoven lidových, podniků osvětových a pod. Pracováno bylo na statistice veřejných knihoven a lidových podniků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku za rok 1920, k níž přípravné práce vykonány byly na jaře roku 1919 ministerstvem školství a národní osvěty. Zpracování tohoto materiálu jest velice obtížné, ježto schází ještě 25% materiálu vůbec a u materiálu došlého jest zapotřebí mnoho korespondence doplňující a vysvětlující. Sestavuje se především přehled za obce s více než 2.000 obyvateli.

Jelikož ministerstvo školství trvá ve smyslu prováděcího nařízení k zákonu ze dne 22. července 1919 čís. 430 Sb. z. a n. o veřejných knihovnách a vzhledem ke značným mezitím nastalým změnám na opětném provedení podobného šetření za rok 1921, byly konány o tomto předmětu tři porady a provedeny některé přípravy v tomto směru.

Zpráva IV. oddělení.

V oddělení IV. bylo koncem roku 1921 zaměstnáno i s přičleněnou Hospodářskou zpravodajskou stanicí 27 pragm. úředníků, 17 oficiantů, 118 kancelářských pomocníků, 1 smluvní úředník a 1 dočasná síla, celkem 164 zaměstnanců. Stav zaměstnanců oddělení IV. bez Hospodářské zpravodajské stanice v roce 1921 oproti roku předešlému klesl o 12 zaměstnanců, ač práce rapidně vzrostly, hlavně také agendou spojenou se Stálou komisí pro určování obchodních hodnot, jak ukazují následující číslce: protokol 5.060 čísel, zpět došlé odpovědi na nedostatky v ohláškách 5727 čísel, přípisy jednotlivých skupin stran opravení ohlášek (vedené kolektivně pod několika čísly protokolu), počtem asi 6.000, k tomu statistický materiál, resp. negativní odpovědi docházející od 267 celních úřadů a jich odboček a od 3873 poštovních úřadů, od prvních třikrát měsíčně, od posledních jednou měsíčně. Celkem bylo vypraveno 28.289, došlo 62.929 zásilek. Hospodářské zprav. stanice došlo 2046 a odeslala 975 přípisů o 9.258 expedicích.

IV. oddělení skládalo se v roce minulém z těchto 8 pododdělení:

Prvé pododdělení (11 zaměstnanců) přejímá a přiděluje jednotlivým skupinám došlý statistický materiál, třídí veškerý materiál spisový, má evidenci celních a poštovních úřadů, rozesílá a vyúčtuje v dohodě s účtárnou statistické ceniny. Během předešlého roku (1921) bylo rozesláno a vyúčtováno 1,787.460 cenných známek a 5,242.129 celních ohlášek.

V dalších 4 skupinách zpracuje se dovozní a vývozní materiál až do zapsání do čtvrtletních sumářů (pak přejde do oddělení publikačního) a provádí se tam rovněž kontrola zpracovaného materiálu. Při zmenšeném počtu zaměstnanců bylo možno vzrostlé množství materiálu (3,030.000 ohlášek) zpracovati jednak zvýšenou výkonností, docilenou zapracováním personálu, jednak ubýváním počtu nesprávně vyplněných statistických ohlášek (poučováním celních úřadů a firem).

Druhé pododdělení (30 zaměstnanců) zpracuje veškerý dovoz (po suchu, po vodě, poštou i vzduchem). V roce 1921 bylo zpracováno 390.000 ohlášek po suchu a po vodě, 580.000 poštou a 60.000 v malém pohraničním styku, celkem 1,030.000 ohlášek. V lednu bylo všech ohlášek 65.000, v prosinci již 126.000. Doprava letecká (dovoz) vykazuje 440 ohlášek.

Třetí pododdělení (20 zaměstnanců) a **čtvrté** (7 zaměstnanců) zpracují vývoz po suchu a po vodě. V uvedeném roce bylo zpracováno více než 900.000 ohlášek, o 35% více než v roce předcházejícím.

Páté pododdělení (20 zaměstnanců) zpracuje vývoz poštou včetně vzduchové pošty. V roce 1921 bylo zpracováno více než 1,100.000 ohlášek. V prosinci bylo jich 200.000, dvojnásob proti lednu téhož roku. Letecká pošta ve vývozu měla 350 ohlášek.

Šesté pododdělení (13 zaměstnanců) obsahuje řízení záznamní a průvoz. V záznamním řízení byl zpracován rok 1920 (60.000 ohlášek). Do konce února minulého roku byl tento záznam kontován, po případě zanesen do sumářů, a na to byla provedena jeho uzávěrka. Skupina byla zdržována

ve svých pracích velkými nedostatky materiálu, který musel býti hromadně zasilán k opravě. Zpracování záznamu na rok 1921 — díky přízpusobení se interestů — pokročilo tak dalece, že do letošního června bude dokončeno. Do konce roku bylo zpracováno 20.000 ohlášek, za rok 1921 celkem tedy 80.000 ohlášek. Průvoz byl zpracován pro první pololetí roku 1921 a celý rok předcházející (300.000 ohlášek), druhé pololetí roku 1921 bylo zpracováno během února roku 1922.

Sedmé pododdělení (39 zaměstnanců) připravovalo jednak publikace zahraničního obchodu, jednak poskytovalo informace úřadům i soukromým zájemníkům. Informací těchto bylo celkem 230 a vyžádaly si 1863 pracovních hodin, z toho připadalo na informace úřadům 77 o 715 hod., na úřady cizozemské 50 inform. o 450 hod., na korporace a soukromníky tuzemské 87 infor. o 548 hod. a na korporace a soukromníky cizozemské 16 informací o 150 hodinách. Do konce roku byla zpracována data zahraničního obchodu za měsíc leden až říjen 1921 co do množství a bylo připraveno do tisku 10 měsíčních výkazů dovozu a vývozu a výkaz pro průvoz za první pololetí 1921. Kdežto data o zahraničním obchodě za rok 1920 byla publikována ve Zprávách Státního úřadu statistického, vycházel v roce 1921 »Statistický přehled zahraničního obchodu republiky Československé« jakožto samostatná publikace IV. oddělení, kde jsou měsíční přehledy zahraničního obchodu nyní proti roku 1920 značně rozšířeny. Dříve totiž byl náš obchod rozdělen pouze dle tříd a hlavních zemí vedle rozdělení dle cest dopravních (po suchu a po vodě), nyní jsou v jednotlivých třídách rozlišeny důležitější skupiny zboží a v poznámce jsou specifikovány ostatní státy. Do konce roku vyšly tiskem měsíční zprávy za leden až září česky a za prvních sedm měsíců německy a za šest měsíců francouzsky. Aby bylo vyhověno naléhavé potřebě, byla uveřejňována ve Zprávách Hospodářské zpravodajské stanice nejnovější data za poslední měsíce i čtvrtletí. Kromě toho připravilo oddělení k tisku podrobnou roční publikaci za rok 1920 dle všech jednotlivých položek statistického seznamu zboží a dle země původu v textu českém i německém.

Sedmé pododdělení bylo zaměstnáno také velmi obsažnými pracemi informačními. Byly dávány informace o zahraničním obchodě vyslanectvím a konsulátům našim v cizině, zastupitelským úřadům cizích států v Praze, ministerstvům, Úřadu pro zahraniční obchod, obchodním komorám, Ústřednímu svazu československých průmyslníků a jeho sekcím, bankám, zemědělským radám, výborům Národního shromáždění, ředitelstvím státních drah, redakcím časopisů, továrnám a různým firmám dovozním a vývozním. Mimo to byly zasilány v určitých periodických lhůtách výkazy o zahraničním obchodě Mezinárodnímu zemědělskému ústavu v Římě, Mezinárodnímu ústavu obchodnímu v Bruselu, Mezinárodnímu ústavu pro statistiku kovů v New Yorku, Svazu národů, našim zahraničním zastupitelstvům a pod. Takovýchto výkazů bylo sestavováno průměrně 40 měsíčně.

Všechny publikace IV. oddělení obsahovaly údaje pouze co do množství (váha, resp. kusy), ponevadž Stálá cenová komise své práce dokončila teprve 22. února 1922. V roce 1921 zabývala se Statistická rada státní statistikou zahraničního obchodu na schůzi subkomitétu dne 15. února 1921. Kromě toho konaly se dvě schůze Stálé cenové komise, plenární schůze 20. května a všeob. jejího oddělení 7. září a dalších 21 schůzí odborných oddělení této komise.

V květnové plenární schůzi byl přijat jednací řád Stálé komise a zřízeno 20 odborných oddělení komise. Stálá cenová komise se přidržela metody odhadové. V zářiové schůzi všeob. oddělení Stálé cenové komise byla schválena všeobecná pravidla pro určování obchodních hodnot a usneseno, aby Státní úřad statistický zahájil činnost v jednotlivých odborných odděleních ústními anketami s jednotlivými odděleními. Tyto informační schůze, počtem 21, se konaly mezi 11. říjnem a 12. listopadem 1921. Když práce cenové komise pokročily, bylo utvořeno **osmé pododdělení** (6 zaměstnanců), které má za úkol udržovati styk mezi úřadem a členy komise, vyřizovati veškeré kancelářské práce s tím spojené a zpracovati elaboráty členy komise dodané. Za půl třetího měsíce své činnosti mělo toto pododdělení 370 protokolárních čísel, vypravilo 2200 dopisů a 300 jich přijalo. Koncem roku začalo zpracovávat docházející elaboráty cenové.

ČINNOST HOSPODÁŘSKÉ ZPRAVODAJSKÉ STANICE. Hospodářská zpravodajská stanice byla přičleněna 1. červencem 1921 oddělení IV. Zpravodajství cenové a spotřební bylo současně z ní vyloučeno a přiděleno oddělení VII. V první polovici roku 1921 Hospodářská zpravodajská stanice pokračovala vedle ostatních prací ve zpravodajství cenovém a přikročila k vypočítávání prvních čísel indexních maloobchodních cen, zjišťovaných dle oblastí cenových. Zpracováno v té době celkem 1202 zpráv cenových zpravodajů. Za účelem stanovení indexů cen velkoobchodních bylo zahájeno jednání s obchodními komorami, s ústředními svazy průmyslníků a s četnými odborníky. Šetření o spotřebě spočívalo na účasti 219 rodin dělnických, úřednických a učitelských, které vedly spotřební knížky. V době od ledna do května došlo celkem 1499 týdeních spotřebních knížek. Vy-

sledky byly uveřejňovány ve Zprávách Státního úřadu statistického, Československém statistickém věstníku a ve Zprávách Hospodářské zpravodajské stanice.

Počínaje 1. červencem 1921 byla v Hospodářské zpravodajské stanici tato agenda:

1. **zpravodajství průmyslové**, vybudované na účasti svazů a sekcí průmyslových v celém obvodu Československé republiky za podpory neméně než 2.400 podniků průmyslových dle směrnice již dříve uveřejněných (zpráva pro rok 1920). Během roku vydáno 20 zpráv o stavu našeho průmyslu, které byly zasilány našim ústředním úřadům a soukromým interesentům. K tomu se druží práce z oboru statistiky průmyslové výroby, které byly zahájeny pro nejdůležitější obory průmyslové. Průmyslový katastr, mající několik tisíc listků o podnicích průmyslových, stále se doplňuje, opravuje a třídí dle tříd živnostenských. Zahájené šetření o výrobní kapacitě vztahuje se prozatím na nejdůležitější odvětví průmyslová a zdokonaluje se získáváním informací od významných odborníků. Pro účely Svazu národů a pro Mezinárodní úřad práce bylo provedeno šetření o naší výrobní kapacitě v roce 1913 nejdůležitějších oborů průmyslových.

2. **Zpravodajství mzdové**. Za účasti organizací průmyslníků a dělníků pozorován byl pohyb mezd v nejdůležitějších obvodech průmyslových, pokud se týče hlavních odvětví průmyslových. Rovněž byly sledovány mzdy cizích států.

3. **Zpravodajství o valutě, mincovnictví a cedulovém bankovníctví a bursovní**. V tomto oboru sledovány byly změny a přesuny ve světové zásobě zlata i jiných drahých kovů, jejich cena, rovněž ceny mědi, niklu a cínu, vůbec kovů, z kterých se razí mince, jejich oběh u nás i v cizině. Byla věnována také pozornost peněžní inflaci, evidenci papírového oběživa jak u nás, tak i v cizině, způsobu jeho vydávání i velikosti úhrady jednotlivých druhů peněz (velikost jednotky) a poměru papírových peněz k mincím kovovým. Sledovány kursy papírových měn, vzájemný poměr mezi kursem papírových peněz a dovozem i vývozem zboží a vliv klesání nebo stoupání papírových peněz na výši cen domácích. Za tím účelem byla zahájena písemní i ústní jednání přednostou oddělení s interesenty domácími i s cizinou. Rovněž byly sledovány důležitější bursy světové. Výsledky prací byly zasilány ministerstvu financí a bankovnímu úřadu. Byla také provedena řada prací diagramatických.

Výsledky prací byly uveřejňovány z části ve Zprávách Hospodářské zpravodajské stanice, jichž v roce předešlém bylo vydáno 14.

Zpráva V. oddělení.

Byl-li v roce 1920 určen obsah a metoda nejnaléhavějších šetření z oboru statistiky sociální, znamená rok 1921 prohloubení a další kvalitativní budování pracovního programu. Aby byly výsledky v tomto směru správně oceněny, nutno zdůraznit, že také v roce 1921 nemohlo oddělení vyvinouti celkem činnost, jak toho význam a všeobecná potřeba statistiky sociální vyžaduje. Jsme v začátcích a bylo nutno s danými prostředky docílit rovnováhy mezi maximálními požadavky statistické potřeby a mezi možností jejich provedení. Zvláštní péče byla vzhledem k stálému rázu šetření věnována systematickému vybudování jednotlivých pracovních skupin, při čemž bylo nutno začít od jednoduché evidence manipulační až do zodpovědné kontroly věcné a formální, jež při nedostatku potřebných pomůcek (katastry, seznamy) a povaze materiálu statistiky sociální byla zvláště obtížnou. Aby byla zachována kontinuita s daty staršími, zpracovalo oddělení přehled statistiky stávek a výluk za léta 1910—1920 z příslušných pramenů děl, příp. z prvotního materiálu (stávky hornické). Retrospektivní přehled byl proveden také pro statistiku sprostředkování práce, statistiku práce přes čas a kolektivní smlouvy, pokud z pramenů bylo možno potřebná data zjistiti.

S platností od 1. ledna 1921 provádí se pravidelně:

1. **Statistika stávek a výluk**: a) v závodech živnostenských, družstevních podle bodu K a P cís. pat. z r. 1859; — b) ve službě železniční, včetně drobných drah a drah pouličních; — c) v závodech báňských (hutnických); — d) v dopravě poštovní, telegrafní a telefonní.

Data k bodům a), c) za první půlletí 1921 byla částečně v r. 1921 zpracována a připravena k tisku.

2. **Statistika sprostředkování práce** týká se činnosti: a) veřejnoprávních; — b) všech ostatních institucí sprostředkováním práce se zabývajících.

Výsledky této statistiky za první čtvrtletí 1921 byly uveřejněny v II. roč. seš. 8.—10. »Československého statistického věstníku«. Data za druhé čtvrtletí byla zpracována a pro tisk připravena. Předběžné výsledky veřejnoprávního sprostředkování práce v Čechách za l. 1914—1919 byla uveřejněna v č. 1. »Zpráv Státního úřadu statistického« za rok 1921.

3. **Statistika trhu práce**, jež je vybudována na statistických výkazech sprostředkování práce podle stavu posledního pracovního dne v měsíci, byla za první půlletí 1921 uveřejněna v seš. 2.—4. roč. III. »Československého statistického věstníku«.

4. **Statistika práce přes čas**, povolené ve smyslu § 6. zákona ze dne 19. prosince 1918, čís. 91 Sb. zák. a nař. se provádí na základě měsíčních hlášení živnostenských inspektorátů, báňských úřadů a politických správ I. a II. stolice. Výsledky za první půlletí 1921 byly r. 1921 zpracovány a pro tisk připraveny.

5. **Statistika chudinství**. Pro veliké obtíže, jež odstraniti nebylo v moci úřadu, nalézala se statistika chudinství koncem r. 1921 teprve ve stadiu příprav.

6. **Statistika kolektivních smluv**. Z tohoto oboru statistiky sociální byly nejdůležitější momenty materiálu za rok 1919 (1831 smluv) v 11 tabulkách zachyceny. Na předběžných výsledcích r. 1920 a r. 1921 se pracovalo.

7. **Statistika odborových organizací zaměstnaneckých**. Za účelem doplnění vlastních záznamů a k zjištění celkového přehledu podstatných dat o těchto organizacích provedeny oddělením přípravy ke stručnému šetření začátkem roku 1922.

8. **Statistika požárového pojištění**. Materiál za léta 1918—1921 se roztřídil. Do konce roku 1921 došlo za rok 1918 15 hlášení; za rok 1919 89 hlášení; za rok 1920 278 hlášení; za rok 1921 529 hlášení.

9. **Statistika nadací**. Docházející materiál se vede v evidenci a prozatím zakládá.

Během r. 1921 poskytlo oddělení V. vedle celé řady kratších informací 56 obšírnějších informací, jež vyžádaly si celkem 77 pracovních hodin. Z toho na úřady tuzemské připadá 40 informací o 29 hodinách a na úřady cizozemské 8 informací o 12 hodinách. Ve příčině ostatních neméně důležitých šetření z oboru statistiky sociální (sociální péče o studentstvo, statistika mzdová a jiné) nemohlo oddělení pro nedostatek personálu vyvinouti žádoucí činnost. Jakmile to poměry dovolí, přistoupíme k dalšímu organickému budování jednotlivých oborů statistiky sociální.

Oddělení mělo koncem r. 1921 7 úředníků pragmatických a 16 pomocných sil.

Podací protokol vykazoval 3937 čísel, odesláno bylo 7333 přípisů, 3 tel., 28314 různých tiskopisů. Oddělení je teprv od listopadu 1921 umístěno ve vyhovujících místnostech.

Bližší podrobnosti o činnosti Státního úřadu statistického v oboru statistiky sociální jsou uveřejněny na stránce 214 »Statistického věstníku« (roč. III., seš. 3.—4.).

Zpráva VI. oddělení.

A. **Statistika voleb**. Dokončeno zpracování statistiky voleb do poslanecké sněmovny a senátu Národního shromáždění a tato statistika, jakož i statistika voleb do obecních zastupitelstev připravena úplně pro tisk a téměř úplně vytištěna v 1. svazku pramenného díla »Československá statistika«, k němuž připojeno jest 10 kartogramů.

B. **Statistika spolků**. Bylo počato s tříděním materiálu; ukázalo se však, že materiál jest špatný a neodpovídá skutečnému stavu, a poněvadž výsledek práce nebyl by v žádném poměru s její velikostí, byla práce koncem r. 1921 zastavena.

C. **Statistika časopisů**. Šetření bylo ukončeno a materiál zpracován a připraven k tisku.

D. **Statistika soudní a trestní**. Materiál velmi neúplný a velmi nepřesně vyplňovaný byl vyurgován a zaslán k opravě — i několikrát za sebou — současně byl zpracováván, pokud to pro neúplnost bylo možno. Zpracována byla úplně statistika o činnosti knihovních úřadů za roky 1914—1920.

E. **Statistika finanční**. Byla připravena statistika dávky z majetku a z přírůstku na majetku, na jejímž provedení se usnesl výbor pro statistiku správní a finanční dne 23. února 1921, a příslušné sčítací listky — přes tři miliony kusů — rozeslány v prosinci 1921 finančním úřadům. Zpracovány výkazy daně z příjmů za léta 1918 a 1919 z Moravy a Slezska a připraveny k publikaci ve »Zprávách«. Mimo to poskytlo oddělení 11 informací, jež si vyžádaly 103 hodiny práce. Z uvedeního počtu připadá na informace poskytnuté našim úřadům státním 4 (48 hodin), Svazu národů 1 (12 hod.), politickým stranám 2 (18 hod.), různým korporacím a ústavům 3 (22 hodin). Protokol vykazuje 5.246 došlých a 6.858 vypravených přípisů. Koncem roku 1921 mělo oddělení 13 úředníků pragmatických, 6 oficiantek a 13 kancelářských pomocnic.

Zpráva VII. oddělení.

V důsledku změny v organizaci úřadu byla počínajíc červnem 1921 kompetence VII. oddělení stanovena takto: 1. Statistika neúvěrných družstev, 2. statistika živnostenských společenstev, 3. statistika vnitrozemského obchodu, 4. statistika cenová a spotřební, 5. statistika bytová, 6. statistika morální.

A. Statistika neuvěrných družstev. V roce 1921 byly ukončeny předběžné práce, týkající se katastru družstev se sídlem v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, pokud se týče znění firmy, sídla, soudního a politického okresu, mimo to opatřeny zápisy do obchodního rejstříku, kterážto data byla nutná nejen k zjištění skutečného nynějšího stavu družstev, ale i k zjištění družstev, která budou za rok 1919 statisticky zpracována a v pramenném díle uveřejněna. V pracích pro vyšetření dat pro katastr družstev na Slovensku a v Podkarpatské Rusi bylo pokračováno po celý rok s nemalými obtížemi. Za účelem zjištění pohybu družstev byly vyšetřovány zápisy likvidací, konkursů a výmazů od doby vydání zákona družstevního. Ve zpracování účetních uzávěrek za rok 1919 postoupilo oddělení tak dalece, že bylo zpracováno přes 2.000 uzávěrek, vzhledem však k nedostatečnému počtu personálu bylo pouze 900 závěrek zrevidováno. Ve »Zprávách« byl uveřejněn v č. 23 z roku 1921 stav výdělkových a hospodářských družstev neuvěrných v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ke dni 31. prosince 1920.

Pro družstevní výstavu v Praze byly zhotoveny tři kartogramy, znázorňující stav družstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Kromě 1473 přípisů bylo rozesláno všem družstvům na 8000 dotazníků ve formě, jak je schválil užší výbor pro statistiku průmyslu a obchodu ve schůzi dne 4. března 1921. Mimo to rozeslány byly všem krajským a stoličním soudům, jakož i služnovským úřadům oběžníky, týkající se různých informací o družstvech.

B. Statistika živnostenských společenstev. Pokud se tohoto oboru týče, bylo v roce 1921 pokračováno v přípravných pracích za účelem založení katastru. Dotazníky docházející od jednotlivých společenstev byly zasilány okresním politickým správám k revisi. Do konce roku byla do katastru zapísána společenstva ze 72 okresů v Čechách, zrevidováno bylo celkem 86 okresů. Služnovské úřady a magistráty na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byly vyzvány, aby oznámily obdobná společenstva a živnostenské korporace. Šetření týkající se společenstevních jednot a svazů, dělo se cestou okresních a zemských politických správ a jest, až na malé výjimky, skorem ukončeno. Zemské svazy byly pak vyzvány, aby oznámily ona živnostenská společenstva, která jsou k nim přičleněna.

C Statistika cenová a spotřební. Jednou z nejdůležitějších agend VII. oddělení jest statistika cenová a spotřební. V roce 1921 vyšetřovaly se maloobchodní ceny 41 spotřebních předmětů skoro 600 místech Československé republiky. Přes to, že výběr zboží, jehož ceny se zjišťují, nebyl právě ideálním pro výpočet indexů, pokusilo se oddělení po reorganizaci přece sestavit na tomto základě maloobchodní indexy, jež by potřebám zaměstnanců a zaměstnavatelů v průmyslu a obchodě prozatím vyhovovaly. V červnu byla založena zvláštní publikace, »Cenové Zprávy«, aby uveřejňování cen nebylo roztříštěno po různých publikacích Státního úřadu statistického. Do konce roku 1921 vydáno bylo pět čísel těchto zpráv, obsahujících ceny a indexy od ledna až do října 1921 a připraveny listopadové indexy pro tisk.

Současně byly započaty přípravné práce k sestavení velkoobchodního indexu, které tak daleko dospěly, že po rozhodnutí Statistické rady státní ze dne 30. prosince 1921 mohlo býti se šetřením velkoobchodních cen v lednu 1922 započato.

Pokud se týče statistiky spotřební, bylo v roce 1921 vedeno v evidenci skoro 300 rodin. Během roku po kratší nebo delší době odřikaly některé rodiny zpravodajství, takže na konci roku vedlo pouze 86 rodin spotřební knížky. Celkem bylo rozesláno 6000 spotřebních knížek v pravidelných měsíčních lhůtách. Zpět jich došlo vyplněných 4962.

Přípisů bylo odesláno 128 o 914 expedicích.

Činnost publikační v tomto oboru prací, jež do konce června 1921 konány v Hospodářské zpravodajské stanici, od 1. července pak v VII. oddělení, jest zřejmě z tohoto přehledu:

Zprávy Hospodářské zpravodajské stanice č. 2. z r. 1921: příjem a rozvrh výdajů 21 úřednických rodin.

Zprávy Hospodářské zpravodajské stanice čis. 4. z r. 1921: Přehled o spotřebě 3 úřednických a 7 dělnických rodin.

Československý statistický věstník ročník II., březen 1921, sešit 4.—5. v článku Dra Bohumíra Hanoska »Hospodářská zpravodajská stanice« otištěno: přehled příjmů a vydání 4 dělnických rodin v době od 1. listopadu 1920 do 30. ledna 1921 a přehled příjmů a vydání 2 dělnických rodin v době od 10. ledna 1921 do 6. února 1921.

Československý statistický věstník, ročník III., prosinec 1921, sešit 2.—4., Dr. Cyril Čechrák: Statistika domácích účtů.

V polovině prosince 1921 bylo započato se zpracováním knížek všech oněch rodin, které od počátku šetření po nějaké době odřekly zpravodajství. Provedeny byly součty dle jednotlivých položek příjmů a vydání. Tato práce bude skončena koncem ledna 1922.

D. **Statistika bytová.** V této příčině omezila se činnost oddělení toliko na vyšetřování cen bytů pro státní zaměstnance v různých místech republiky za účelem přearažení jednotlivých míst do vyšší stupnice aktivních přídavek. Šetření to bylo r. 1921 skorem ukončeno.

E. **Statistika akciových společností.** V tomto oboru činnosti bylo teprve započato s přípravnými pracemi pro založení katastru akciových společností.

Během roku 1921 poskytlo oddělení VII. celkem asi 300 informací, jež si vyžádaly kolem 1000 pracovních hodin. Pro úřady cizozemské bylo vypracováno asi 15 informací.

Oddělení mělo koncem roku 6 pragm. úředníků, 1 oficianta a 30 kancelářských pomocníků.

V roce 1921 došly 10.563 přípisy. Vypraveno bylo 11.969 přípisů obyčejných, 262 přípisy doporučené a 11.815 korespondenčních lístků.

*

Zprávy ze semináře ekonomického a statistického prof. Mildschuha na právnické fakultě university Karlovy v Praze. (Pokračování.) — Sestavil JUC. Bohuslav Šejhar.

Dne 2. prosince 1921 referoval Dr. Čechrák o obou memorandech Casselových, napsaných pro Svaz národů. První memorandum bylo psáno ještě před přelomem cen, jenž nastal na jaře r. 1920. Charakteristickým rysem tehdejší Evropy byla dle Cassela inflace, rozmnožení peněz bez poměrného zvětšení výroby. Inflace ta nebyla způsobována jen výdejem nekrytých bankovek, nýbrž i bankovním úvěrem poskytovaným nad limit úspor, neboť i jím rozmnožilo se množství platidel t. j. chekových deposit. Tím, že peníze odpoutány od zlata, vytvořila se v jednotlivých zemích do jisté míry neodvislá hladina cenová. Výše směnečných kursů nezávisí již od poměru zlatého obsahu jednotlivých peněžních jednotek, nýbrž vznikají nové parity, určované kupními silami jednotlivých peněžních jednotek. Při tom však skutečné směnečné kursy odchylují se často značně od poměru vnitřních kupních sil. Příznačná je v tom ohledu zejména německá marka, kdež vysvětlení nutno hledat v obrovských prodeích marky do ciziny a v nedůvěře v budoucnost německé měny. Uvažuje o zpětném pochodu cenovém, deflaci, má Cassel za to, že návrat cen do poměrů předválečných je nemožný a nepotřebný. Stačí stabilisace znehodnocené peněžní jednotky (opouštět ji není rovněž nutno). Cassel je také proti myšlence mezinárodního platidla a proti zvětšování hodnot zlata pomocí deflace, ježto by se tím znemožnil zemím se znehodnocenou valutou návrat k zlatu.

Druhé Casselovo memorandum, psané v létě r. 1921 uprostřed klesající světové cenové vlny, žádá zadržení deflace. Hospodářská krize, jež zachvátila západní státy, nutí k opatření protideflačnímu.

Hlavním prostředkem je tu úroková míra, již nutno sic zvyšovat, když ceny se příliš zdražují, ale již nutno snižovat, když deflace srazila ceny pod úroveň výrobních nákladů. Úrok musí zde vstoupit v boj o stabilisaci cenovou na úrovni, při níž jsou kryty výrobní náklady. Příliš pokročilá deflace v Americe a Anglii má též potud nepříznivý účinek, že zdražuje zlato proti valutám, kde deflace je mírná nebo kde jí vůbec není. Tím možnost znovuzavedení zlaté měny v těchto zemích je téměř vyloučena. Otázka zlatých měn je však i v jiném ohledu v kritickém stavu, neboť zmenšující se výroba zlata při zrychlujícím se hospodářském vývoji odsuzuje svět k pokračujícímu stoupání cen se všemi zlymy účinky. Východiskem je vzdát se zlaté měny.

Na to referoval ještě p. Jirsa o vývoji belgické měny za války a po válce dle pojednání Maurice Ansiauxe »The Belgian Exchange since the war« v XXX. roč. Economic Journal. Válka zastihla belgické finance ve stavu ne právě skvělém. Němci, stavše se pány Belgie, postupovali v otázkách finančních rázně. Po marném pokusu prostřednictvím banky Société Générale de Belgique vydávati papírové franky, zavedli nucený oběh marek v kursu pro marku značně výhodném a v krátké době byla Belgie zaplavena papírovými markami. Po uzavření příměří bylo proto první starostí belgické vlády, zbavit zemi této markové inflace. Nejprve byla vypsána půjčka státní zvaná de la Restauration Monétaire. Úpisy byly splatny ze tří čtvrtin v markách a z jedné čtvrtiny v belg. francích. Přes to zůstalo ještě množství marek v oběhu a byly vyměňovány v kursu 1:25. Schodek hradila vláda zálohou v obnosu 5.800 mil., kterou poskytla Banque Nationale, krátce inflace papírová zůstala — frank nahradil jen marku. Zvláštní příčiny znehodnocení měny v Belgii: 1. Naprostá nerovnováha dovozu a vývozu, 2. vyčerpání cizích hodnot v zemi jsoucích, 3. nedostatečné půjčky v cizině. Později zřízena ústředna devisová a obchody bankovní přísně kontrolovány. Volný obchod valutami zakázán pod těžkými tresty. Postupem času však a poněkodem stabilisací poměrů odstraněna všechna nařízení více méně problematická.

Dne 13. ledna 1922 referoval pan Mráček na základě příslušné literatury a statistických pramenů o »Německé valutě«. Před válkou byl finanční stav Německa velmi příznivý, zlatý poklad říšské banky převyšoval značně třetinu zákonem požadovanou (23. VII. 1914 činil 71%). Říše měla kromě toho zálohu ve válečném pokladu postupně zvětšovaném. Panika při vypuknutí války přinutila říši

ke zrušení směnitelnosti bankovek a k řadě úlev, týkajících se krytí bankovek. Zároveň spojeny oba zlaté poklady a mezi obyvatelstvem soustavně sbírány zlaté mince, takže poklad dosáhl r. 1916 nejvyššího čísla 2-52 miliard. Zvýšené státní náklady hrazeny zdánlivě toliko inflací úvěrovou (váleč. půjčkami). Vskutku ale umožňovaly zmíněné bankovní úlevy také inflaci platidlovou. Válečné půjčky lombardovány totiž v »Darlehenskassen«, institucích zřízených státem za války, jež na jich základě vydávaly »Darlehenskassenscheine«. Ty obíhaly buď přímo nebo říšská banka rozmnožovala na jich základě »kryté« bankovky stejně, jako činila s vládou vydávanými »Reichsschatzwechsel«. Tak vzrostl koncem války oběh bankovek ze 2-41 miliard na 22-19 miliard. Přes to však měla do konce války inflace úvěrová mírnou převahu.

Obchodní bilance státu je za války ovšem silně passivní. Obchod zprvu vázán je kontrolou vojenskou, teprv v r. 1916 nabývá státní dozor nad vývozem a dovozem ochranného rázu. Stát a velcí importéři se při tom značně zadlužili úvěrem na suroviny v naději, že kurs marky po válce stoupne. Říšské dluhy stoupily téměř na 100 miliard marek. Drahota o málo víc než dvojnásob. Kurs marky pozoruhodně reaguje na válečné události. Do července 1917 více méně klesá (Curych 53% parity). Pak následkem ústupu Ruska a postupu v Itálii se zotavuje (Amsterdam koncem 1917 76% parity). Válečné neúspěchy způsobují přelom. Malé stoupání se jeví, když Německo podalo nabídku míru, ale končí po úplné jeho porážce. Po válce trpí říše převážně inflací platidlovou. (Ukazuje to číslo nezaloženého dluhu [koncem 1921 okrouhle 250 miliard] proti založenému [90 miliard, z toho 80 miliard váleč. půjček]. Značnou část nezaloženého dluhu tvoří »Schatzwechsel« u říšské banky. Oběh bankovek narůstá do fantastické výše (koncem r. 1921 110 miliard). Množství »Darlehenskassenscheine« následkem uplácení váleč. půjček z oběhu poněkud mizí. Zlatý poklad se žalostně ztenčil na 994 milionů marek. Platidlovou inflaci prozrazuje i klesání úrokové míry. Obchodně a průmyslově vychází Německo z války značně seslabeno. Ztratilo kolonie, průmyslově a zemědělsky významná okrajová území, loďstvo a předválečné kapitály v cizině. Obchodní kontrola po válce valně neprospěla. Obsazeným územím podařilo se Američanům provézt za 17 miliard M zboží. Náhlé uvolnění však překotné nákupy v cizině ještě zvětšilo. Proto koncem r. 1919 obnovena vázanost obchodu. Těžkou škodu kursu marky způsobil též útek německého kapitálu do ciziny, odhadnutého na 20 miliard. Čísla vývozu a dovozu (pokud jsou) vykazují vesměs schodek.

Nejtěžším problémem jsou ovšem reparace ve výši 132 miliard M. zlata, kromě dodávek zboží a podílu na vývozním zisku. První splátka 1 miliardy v srpnu 1921 sice splacena, ale velmi pochybnou cestou (výpůjčkou, rozmnožením bankovek). Dále platit Německo se zdráhá. Státní hospodaření vykazuje ohromné deficity (1920 56 miliard; z vydání 43% na reparace). Dráhy a pošta přes zvyšování tarifů mají neustálé schodky. Mezi státními příjmy neblahé daně z uhlí a zejména 2½% z obrátu. Stoupající drahota je však zaviněna hlavně podhodnocováním marky následkem reparačních povinností, jež jsou v budoucnosti splatny. Index cen velkoobchodních podle Frankfurter Zeitung stoupá do ledna 1922 až na výši 35násobnou proti době mírové. Velkoobchodní index domácích výrobků zůstává při tom stále za indexem dováženého zboží. Německé devisy klesají od ukončení války až do března 1920 (Curych 6-25). Poněvadž po uklizení Kappova puče odtrhla se Amerika od dohody, posuzuje se příznivěji situace Německa a spekulace vyhání marku na 15 švýc. ctm. Koncem 1920 stojí už zase na 10-70, 8. listopadu 1921 jen na 1-60. Dnes kolísá podle větší či menší naděje na zmírnění reparací.

Dne 20. ledna podal Dr. Horáček referát o »indické valutové reformě a o vývoji kursů rupie za světové války« na základě Heynova pojednání v Conradových Jahrbücher a statistických pramenů. Vyličil nejprve reformu rupiové měny indické v letech 1893—1897, jejíž podstata záležela v odpoutání rupií od cen stříbra, které od let sedmdesátých minulého století stále klesaly a srážely při volné ražbě ustavičně kurs stříbrné měny indické. Na to probral různé teorie, jimiž bylo vysvětlováno, jakým způsobem k ozdravení indické měny došlo a kteří činitelé při tom působili. Byla to předně teorie oficiální, opírající se o teorii kvantitativní, která vysvětluje vzestup kursu indické rupie stažením oběživa, způsobeným zastavením ražby. Lexis soudil, že vzestup indické rupie byl způsoben příznivou platební bilancí a zavedením 5%ního cla na stříbro. Lasgħlin soudil, že vzestup způsoben byl spekulací, která očekávala, že indická vláda vymění rupie za zlato v poměru 16 d. Naproti tomu vysvětluje Heyn účinky reformy tím, že až do uzavření mincoven bylo výhodnější za zboží z Indie vyvážené dovážeti stříbro a prodati je mincovnám, než kupovati směnky znějící na rupie a tím se stávalo, že pokles cen stříbra způsobil vždy zmenšení poptávky po rupiích, kdežto po zastavení ražby kurs indické rupie, byv osvobozen od tlaku klesajících cen stříbra, řídil se potom výhradně kvantitativními změnami nabídky a poptávky, tedy v zásadě mezinárodní platební bilancí indickou. Potom přistoupil referent k vývoji rupiového kursu a cen stříbra za světové války. Od r. 1916 do r. 1920 stoupal nepřetržitě kurs rupie i cena stříbra, která dosáhla svého maxima

Zahraníční obchod republiky Československé v roce 1920. —
A. Podle tříd celní sazby. —

Třída celní, sazby	Druh zboží	Jednot- kamnož- ství Unité de quantité	D o v o z I m p o r t a t i o n s		V ý E x p o r
			Množství Quantité	Hodnota v Kč Valeur en Kč	Množství Quantité
I.	Zboží koloniální	q	79.989	232,866.279	578
II.	Koření	"	17.161	50,655.600	260
III.	Jižní ovoce	"	39.084	34,400.800	100
IV.	Čukr	"	52.550	11,769.540	2,486.483
V.	Tabák	"	107.206	296,293.800	463
VI.	Obilí; slad; luštěniny; mouka a mlýn. výrobky; rýže	"	2,469.984	2,300,054.430	865.541
VII.	Ovoce, zelenina, rostliny a části rostlin	"	1,294.066	681,078.777	898.929
VIII.	Dobytěk jatečný a tažný	kusy pièces	24.550	136,314.268	1,336
IX.	Zvířata jiná	q	16.933	8,555.600	161
X.	Plodiny živočišné	"	131.308	591,588.750	39.576
XI.	Tuky	"	468.938	1,080,375.180	46.676
XII.	Oleje mastné	"	40.999	110,386.810	769
XIII.	Nápoje	"	524.874	414,940.064	524.287
XIV.	Věci jedlé	"	243.390	347,698.999	323.531
XV.	Dříví, uhlí a rašelina	"	13,196.028	520,933.943	51,842.608
XVI.	Hmoty soustružnické a řezbářské	"	60.853	139,230.486	11.106
XVII.	Minerály (nerosty)	"	9,274.506	702,248.868	5,022.887
XXVIII.	Látky lékárnické a voňavkářské	"	667	37,130.200	664
XIX.	Barviva a třísla	"	151.331	87,727.875	12.347
XX.	Gumy (klovatiny) a pryskyřice	"	172.929	186,285.524	51.581
XXI.	Oleje minerální, potom dehet hnědoh. a břidličný	"	1,318.315	861,135.814	25.903
XXII.	Bavlna, příze a zboží z ní	"	692.059	5,029,843.100	107.787
XXIII.	Len, konopí, juta a jiná přediva rostlinná, jiné ne- jmenovaná, příze a zboží z ní	"	125.973	311,347.858	40.077
XXIV.	Vlna, vlněná příze a vlněné zboží	"	192.149	2,211,534.600	105.052
XXV.	Hedvábí a hedvábné zboží	"	5.949	299,355.500	1.796
		"	10.208		21.393
XXVI.	Zboží konfekční	{ kusy pièces	197.640 }	591,124.206	2,638.865
XXVII.	Zboží kartáčnické a řesetářské	q	5.795	9,297.998	4.367
XXVIII.	Zboží ze slámy, třtiny (rákosu), lýka, loubků (štěpek) a z pod. materiálu v j. třídách sazebních nejmenované	"	7.525	27,155.688	9.731
XXIX.	Papír a papírové zboží	"	192.836	225,828.658	766.057
XXX.	Kaučuk a guttaperča a zboží z ní	"	28.029	250,155.234	2.988
XXXI.	Voskované plátno a zboží z něho	"	768	4,572.100	1.743
XXXII.	Kůže vydělaná (usně) a kožené zboží	"	24.234	366,992.900	28.255
XXXIII.	Zboží kožedělné	"	1.265	38,189.100	663
XXXIV.	Zboží dřevěné; zboží z látek soustruž. a řezbář.	"	56.123	133,867.663	173.737
XXXV.	Sklo a skleněné zboží	"	21.299	49,120.252	1,400.671
XXXVI.	Zboží kamenné	"	445.836	94,248.701	199.958
XXXVII.	Zboží hliněné	"	264.680	25,829.425	772.824
XXXVIII.	Železo a železné zboží	"	1,147.900	929,594.985	1,639.265
XXXIX.	Nedrahé kovy a zboží z nich	"	287.022	765,763.300	46.010
XL.	Stroje, přístroje a jejich součástky ze dřeva, železa nebo z nedařných kovů, vyjma ty, které přinále- žejí ke třídě XLI. a XLII.	"	299.178	560,494.512	403.824
XLI.	Elektrické stroje a přístroje a elektrotechnické po- můcky	"	56.505	768,789.150	11.209
		"	239.775		13.502
XLII.	Vozidla	{ kusy pièces	1.190 }	281,035.000	6.626
XLIII.	Drahé kovy, drahé a polodrahé kameny a zboží z nich; mince	q	27	22,417.000	98
		"	6.500		13.691
XLIV.	Instrumenty (nástroje) a hodiny	{ kusy pièces	32.422 }	127,554.190	41
XLV.	Kuchyňská sůl	q	2,803.894	48,678.023	5.526
XLVI.	Chemické (lučební) látky pomocné a chem. (luč.) výrobky	"	1,952.466	571,247.073	400.854
XLVII.	Pokosty, zboží barvířské, lékařské a voňavkář.	"	41.252	367,593.750	29.705
XLVIII.	Svíčky, mýdlo a voskové zboží	"	54.455	126,432.900	20.157
XLIX.	Zápalné zboží	"	11.496	34,051.300	101.631
L.	Díla literární a umělecká	"	19.506	226,450.800	6.689
LI.	Odpadky	"	445.745	54,175.212	538.399
	Úhrnem	q	39,101.560	23,384,411.785	69,022.209
	Total	kusů pièces	255.802		2,646.868

Commerce extérieur de la République Tchécoslovaque en 1920.

A. D'après les classes du tarif douanier.

v o z t a t i o n s	Vývoz větší (+) neb menší (—) než dovoz. — Excédent des exportations sur les importations (+) ou inversement (—)		E s p è c e d e m a r c h a n d i s e	Classe du tarif douanier
	Množství Quantité	Hodnota v Kč Valeur en Kč		
1,929.000 —	79.411 —	230,937.279	Denrées coloniales	I.
973.100 —	16.901 —	49,682.500	Epices	II.
152.450 —	38.984 —	34,248.350	Fruits du midi	III.
3.405,244.367 +	2,433.933 +	3,393,474.827	Sucre	IV.
3,739.200 —	106.743 —	292,554.600	Tabac	V.
731,256.120 —	1,604.443 —	1,568,798.310	Céréales, malt, légum., farine et prod. de la minoterie, riz	VI.
909,933.281 —	395.137 +	228,854.504	Fruits, légumes, plantes et parties de plantes	VII.
6,884.450 —	23.214 —	129,429.818	Animaux de boucherie et de trait	VIII.
415.600 —	16.772 —	8,140.000	Animaux autres	IX.
129,776.194 —	91.732 —	461,812.556	Produits animaux	X.
110,558.434 —	422.262 —	969,816.746	Graisses	XI.
2,128.000 —	40 230 —	108,258.810	Huiles grasses	XII.
555,014.055 —	587 +	140,073.991	Boissons	XIII.
1,294,788.390 +	80.141 +	947,089.391	Comestibles	XIV.
1,740,897.394 +	38,646.580 +	1,219,963.451	Bois, charbon et tourbe	XV.
28,741.680 —	49.747 —	110,488.806	Matières pour tourneurs et sculpteurs	XVI.
328,062.114 —	4,251.619 —	374,186.754	Minéraux	XVII.
28,527.000 —	3 —	8,603.200	Matières médicinales et articles de parfumerie	XVIII.
6,701.850 —	138.984 —	81,026.025	Matières pour la teinture et le tannage	XIX.
35,751.424 —	121.348 —	150,534.100	Gommes et résines	XX.
19,016.504 —	1,292.412 —	842,119.310	Huiles minérales, goudron de lignite et de schiste	XXI.
2,525,612.960 —	584.272 —	2,504,230.140	Coton, fils et articles de coton	XXII.
350,959.138 —	85.896 +	39,611.280	Lin, chanvre, jute et autres matières textiles végétales non spécialement dénommées, fils et articles de ces matières	XXIII.
6,683,763.600 —	87.097 +	4,472,229.000	Laine, fils et articles de laine	XXIV.
151,957.300 —	4.153 —	147,398.200	Soie et articles de soie	XXV.
904,816.772 +	11.185 +	313,692.566	Confections	XXVI.
20,634.150 —	1.428 +	11,336.152	Articles de broserie et de tamerie	XXVII.
39,028.540 +	2.206 +	11,872.852	Articles en paille, roseau, liber, copeaux et autres matières sim., non dénommés dans les autres classes du tarif	XXVIII.
695,433.840 +	573.221 +	469,605.182	Papier et articles de papier	XXIX.
34,699.650 —	25.041 —	215,455.584	Caoutchouc, gutta-percha et articles de ces matières	XXX.
9,799.200 +	975 +	5,227.100	Toile cirée et articles en toile cirée	XXXI.
642,242.000 +	4.021 +	275,249.100	Cuir et articles de cuir	XXXII.
19,408.700 —	602 —	18,780.400	Fourrures	XXXIII.
407,189.250 +	117.614 +	273,321.587	Articles en bois, en toutes matières à tourner et à sculpter	XXXIV.
1,898,024.845 +	1,379.372 +	1,848,904.593	Verre et articles de verre	XXXV.
43,218.725 —	245.878 —	51,029.976	Ouvrages en pierre	XXXVI.
295,467.069 +	508.144 +	269,637.644	Articles en argile	XXXVII.
1,511,288.260 +	491.365 +	581,693.275	Fer et articles en fer	XXXVIII.
343,632.150 —	241.012 —	422,131.150	Métaux communs et articles en métaux communs	XXXIX.
558,203.325 +	104.646 —	2,291.187	Machines, appareils et leurs pièces détachées en bois, en fer ou en métal commun	XL.
124,436.600 —	45.296 —	644,352.550	Machines et appareils électriques et objets servant à des usages électrotechniques	XLI.
53,031.750 —	226.273 —	228,003.250	Moyens de transport	XLII.
23,967.000 +	71 +	1,550.000	Métaux précieux, pierres précieuses et demi-précieuses et articles fabriqués avec ces matières; monnaies	XLIII.
94,052.530 +	7.191 +	33,501.660	Instruments (outils) et horlogerie	XLIV.
109.146 —	32.381 —	48,568.877	Sel de cuisine	XLV.
385,088.146 —	1,551.612 —	186,158.927	Matières chimiques auxiliaires et produits chimiques	XLVI.
148,689.320 —	11.547 —	218,904.430	Vernis, couleurs, produits médicinaux et parfumerie	XLVII.
37,630.560 —	34.298 —	88,802.340	Bougies et chandelles, savons et articles de cire	XLVIII.
92,358.900 +	90.135 +	58,307.600	Articles d'allumage ou explosibles	XLIX.
72,193.000 —	12.817 —	154,257.800	Publications littéraires et objets d'art	L.
61,987.553 +	92.654 +	7,812.341	Déchets	LI.
27,569,414.586 +	29,920.649 +	4,185,002.801		
	2,391.066 +			

Zahraniční obchod republiky Československé v r. 1920. — Commerce extérieur de la République Tchécoslovaque en 1920.

B. Podle zemí původu a určení. — B. Par pays de provenance et de destination.

Země původu a určení Pays de provenance et de destination	Jednotka množství Unité de quantité	1920			
		Dovoz Importations		Vývoz Exportations	
		Množství Quantité	Hodnota v 1.000 Kč Valeur en milliers de Kč	Množství Quantité	Hodnota v 1.000 Kč Valeur en milliers de Kč
Belgie — Belgique	q kusy - pièces	831.462	1,036.336	79.934 2.242	134.292
Francie — France	"	246.545 15.022	954.813	1,958.185 6.615	2,373.630
Italie — Italie	"	523.430 27.740	1,002.989	1,739.052 173.597	1,300.945
Maďarsko — Hongrie	"	871.208 527	655.833	3,225.215 12.288	2,512.409
Německo — Allemagne	"	20,784.643 31.574	5,601.603	30,880.736 60.990	3,330.677
Nizozemsko — Pays-Bas	"	677.288 1.514	1,316.170	667.322 65.957	557.116
Polsko — Pologne	"	1,060.976 1.461	399.163	1,762.940 35.916	1,425.429
Rakousko — Autriche	q kusy - pièces tunny - tonnage	3,272.413 119.775	3,043.554	23,931.142 233.466	9,678.018
Rumunsko — Roumanie	q kusy - pièces	546.606 2.551	308.476	348.111 46.973	732.071
Jugoslavie — Yougoslavie	"	313.090 18.775	340.064	635.720 53.980	1,081.633
Švýcarsko — Suisse	"	159.498 27.484	625.452	916.612 15.509	766.401
Velká Británie — Grande Bretagne	"	323.247 686	1,008.998	258.910 17.256	813.300
Spoj. státy severoamerické — Etats-Unis	"	2,083.549 269	4,110.695	211.037 19.132	544.328
Bulharsko — Bulgarie	"	21.294	53.379	93.041 3.696	129.296
Brémy a Hamburk — Brème et Hambourg	"	8.244	14.869	103.520 14.451	173.160
Dánsko — Danemark	"	103.758 314	131.215	75.755 20.899	214.645
Norsko — Norvège	"	178.551 75	142.247	107.146 80	124.741
Rusko evropské — Russie d'Europe	"	11.350	25.776	18.361	55.820
Řecko — Grèce	"	1.126	2.564	13.132 1.620	22.141
Španělsko — Espagne	"	417.331	37.483	31.175 20	41.010
Švédsko — Suède	"	3,561.510 1	365.789	81.975 15.852	286.084
Ukrajina — Ukraine	"	52.083	10.937	1.289	4.079
Ostatní evrop. státy — Autres Etats d'Europe	"	2,197.314 6.864	308.591	1,734.855 1,545.804	776.535
Čína — Chine	"	3.413 2	18.172	86	1.302
Japonsko — Japon	"	21.949	18.185	141	848
Brit. Indie — Indes Britanniques	"	212.788 1.224	750.508	10.307 32.372	42.249
Franc. Indočína — Indo-Chine franç.	"	2.304	2.774	—	—
Ostatní Asie — Autres parties de l'Asie	"	101.419 2	288.544	26.267 231.893	94.969
Brit. državy v Africe — Possessions britanniques en Afrique	"	22.488	30.590	67	768
Franc. državy v Africe — Possessions françaises en Afrique	"	25.665	3.352	1.920 720	4.433
Ital. državy v Africe — Possessions italiennes en Afrique	"	73	219	—	—
Ostatní Afrika — Autres parties de l'Afrique	"	33.844	117.223	33.940 34.524	52.139

Zahraníční obchod republiky Československé v r. 1920. — Commerce extérieur de la République Tchecoslovaque en 1920.

B. Podle zemí původu a určení. — B. Par pays de provenance et de destination.

(Dokončení. — Fin.)

Země původu a určení Pays de provenance et de destination	Jednotka množství Unité de quantité	1920			
		Dovoz Importations		Vývoz Exportations	
		Množství Quantité	Hodnota v 1.000 Kč Valeur en milliers de Kč	Množství Quantité	Hodnota v 1.000 Kč Valeur en milliers de Kč
Brazílie — Brésil	q kusy - pièces	114.672	198.785	18.733	30.085
Brit. državy v Americe -- Possessions britanniques en Amérique	"	9.145 ₂	12.653	1.156	47.444
Kuba — Cuba	"	—	—	1.319	3.076
Peru — Pérou	"	285	684	499	671
Ostatní Amerika - Autres parties de l'Amérique	"	305.092	430.839	52.373 _{1,016}	212.637
Brit. Austrálie - Nový Zeeland — Australie britannique et Nouvelle Zélande	"	1.944	14.888	267	1.034
	q kusy - pièces tuny-tonnage	39,101.560 255.802 10	23,384.412	69,022.209 2,646.868	27,569.415

asi v únoru 1920 (11. února činila 89½ pencí), načež zase klesla až na 34¼ pencí koncem roku 1921. Vysoké ceny stříbra a z toho vyplývající vysoký kurs rupie vysvětluje indický ekonomista F i n d l a y Shirras ve svém memorandu bruselské finanční konferenci zmenšenou produkcí stříbra za války, dále velkou poptávkou po stříbře, vyvolanou velkou spotřebou stříbra k ražení peněz v zemích se stříbrnou valutou. Tato poptávka opět byla způsobena neobyčejně příznivou platební bilancí asijských zemí se stříbrnou měnou a velkou thesaurací stříbrných peněz v těchto zemích.

Referent dospívá naproti tomu k názoru, že rozhodujícím činitelem při vzestupu cen stříbra byl vysoký kurs rupie a jiných stříbrných asijských peněz, způsobený hlavně velikým aktivem indické platební bilance za války a vysokou thesaurací stříbrných peněz v Indii, pro kteréžto vysvětlení mluví zejména statistika zahraničního obchodu indického.

*

»Průmyslový věstník« v 2. čís. IX. roč. napadl nespravedlivě Státní úřad statistický článkem, který vybočuje z mezí klidné a věcné kritiky. Stalo se tak pro článek Dra Mráze »Zahraníční obchod republiky Československé v letech 1919 a 1920«, otištěný v 1. a 2.—4. čísle Statistického věstníku. Budiž zde konstatováno, že šlo o soukromou práci Dra Mráze, která vznikla jen proto, aby se vyhovělo pochopitelné nedočkavosti naší veřejnosti, která neznajíc skutečný stav věcí nevybíravě pranýřovala Státní úřad statistický proto, že nevydává data o zahraničním obchodu také dle hodnoty. V článku Mrázově bylo výslovně upozorněno na vznik jeho dat o hodnotě, aby nebylo nejmenší pochybnosti o tom, jak třeba je posuzovati a oceňovati; bylo výslovně upozorněno, že z absolutních cifer o hodnotě nelze dovozovati žádných pozitivních tvrzení, což patrně i z toho, že všude se činí závěry, nikoli z absolutních čísel, nýbrž z čísel relativních (procent), nebo pouhého pořadí a pod. Bylo dále poukázáno k tomu, že jen relativně, ze srovnání bilance r. 1919 a 1920, lze souditi na tendenci v naší obchodní bilanci v tom smyslu, že se lepší a že tedy není na místě pessimism, který namnoze živila nebo mohla živiti nejistota nebo nevědomost ani o přibližné hodnotě našeho zahraničního obchodu. Brátí absolutní výsledky z uveřejněných dat o hodnotě zahraničního obchodu r. 1920 za pozitivní čísla nebo pozitivní tvrzení, vědět však o nich, že autor je tak neběže a před podobným pojetím několikrát varuje a přes to činiti z nich důsledky srovnáváním s jinými daty, o nichž autor ani Státní úřad statistický nevěděl ani v době českého, ani v době francouzského uveřejnění článku, jest zajiště nespravedlností vůči autorovi, ještě větší však vůči Státnímu úřadu statistickému, jenž s tím vůbec nemá nic společného než to, že článek byl uveřejněn ve Statistickém věstníku.

Statistický věstník jest sice orgán Státního úřadu statistického, povaha jeho však liší se podstatně od ostatních publikací Státního úřadu statistického (Zpráv, Pramenného díla, Příručky). Stati-

stický věstník je vědeckou revuí, v níž za podepsané články odpovídají především autoři, Státní úřad statistický nebo spíše jen redakce Statistického věstníku jen za culpa in eligendo autora.

Tvrzení »Průmyslového věstníku«, že nedlouho před vyjitím trojčísla 2.—4. Československého statistického věstníku byla publikována o témže předmětu zpráva komise pro zahraniční obchod, je úplně nepravdivé, co se pak týče výroku pana ministra obchodu o aktivní obchodní bilanci rep. Československé, uvádí přece sám »Průmyslový věstník«, že tento výrok vztahoval se k r. 1921. Nemohl tedy tento výrok býti desavouován daty Mrázova článku o obchodní bilanci z r. 1920, z nichž přece výslovně vycházelo na jevo, že bilance naše se lepší.

Příště nesvolí Státní úřad statistický, aby jeho úředníci pouštěli se do jakýchkoli předběžných odhadů, i když nedočkavá veřejnost bude sebe více na to naléhat.

*

Odborné kursy a zkoušky. Ke zprávě o činnosti presidia třeba ještě dodat, že v odborných kursech bylo věnováno přednáškám celkem 80 hodin a to o těchto předmětech: Theorie a technika statistická 26 hodin, nauka o statistických pramenech a mechanických pomůckách 15 hodin, ústavní a správní právo 13 hodin, národní hospodářství a finanční věda 12 hodin, předpisy o statistické službě se zvláštním zřetelem na předpisy celní 14 hodin. — Návštěva kursů byla pro nedostatek většího sálu zatím omezena pouze na zaměstnance Státního úřadu statistického. Příští kursy budou konány asi v době od září 1922 do března 1923 a budou pravděpodobně přístupny kandidátům s praxí v jiné odborné službě statistické, než u Státního úřadu statistického vykonané. — Ke zkouškám se přihlásilo zatím 24 kandidátů (19 pánů a 5 dam), z nichž složili zkoušku 3 s prospěchem výborným, 14 s prospěchem dobrým a 6 s prospěchem dostatečným. Jeden kandidát byl reprobován.

*

Podivnou definicí statistiky nalézáme ve 23./24. dvojčíslu »Nové Práce« ve článku Ing. Rudolfa Bárty, Průmyslová statistika. »Statistikou nazýváme účelně sestavené číselné přehledy«. Je to snad definice naivní představy, kterou mnozí o statistice mají, ale definice statistiky to rozhodně není.

*

Chyby tisku. V tab. 17 na stránce 153 ve sl. 53 v řádku 13 místo ležaté čárky má býti 1, v řádku 16 místo 4 má býti 5 a v řádku posledním místo 21 má býti 22; ve sl. 55 v 13, 16 a posledním řádku místo 1 mají býti **ležaté čárky** (—). — V tab. 18 na str. 154 ve sl. 14 v řádku 14 shora místo 98 čti 97 a ve sl. 16 v ř. 2—5 místo 131, 148, 170 a 170 čti **130, 147, 169 a 168**. V tab. 19 na téže stránce ve sl. 13 místo 8.390 čti **8.395**. — V tab. 20 na str. 155 v sl. 20 a 21 v řádku 8 místo 5.809 a 5.689 čti **5.808 a 5.688**. — V tabulce na str. 213 ve sl. 31 v řádcích 22—25 místo 425, 12.288, 2.775 a 1.549 čti správně **325, 12.488, 2.275 a 1.749** a v ř. 27 a 28 téhož sloupce **586 a 4 191** místo 186 a 4.391.

Dr. ANT. BOHÁČ:

HLAVNÍ MĚSTO PRAHA.

Studie statistická.

I. ČÁST.

I. Jak se vytvořilo hlavní město Praha?

První základy k hlavnímu městu Československé republiky, Praze byly položeny pravděpodobně v prvních stoletích po Kristu vystavěním hradu vyšehradského na pravém a hradu pražského na levém břehu Vltavy v malé vzdálenosti od sebe. Vyšehradský hrad záhy zpustl a na jeho místě objevují se začátkem druhého tisíciletí počátky nynějšího gotického chrámu sv. Petra a Pavla. Hrad pražský naopak postupem doby byl rozšiřován, přestavován a stal se národu symbolem bývalé slávy i moci a svědkem starobylosti státu.

Nejstarší čtvrti pražské vznikly z podhradí pražského, jež tvořily skupiny domů na levém břehu Vltavy od hradu pražského až k vesnici Nebovidům (ležící v blízkosti ostrova Kampy) a na pravém břehu od potoka Botiče pod Vyšehradem až asi k ostrovu Štvanici, a z některých blízkých osad. Z podhradí pražského na levém břehu řeky, z vesnice Nebovid, s ní sousedící vesnice Újezda, osady Trávníku a vsi pod hradem, zvané na Písku, vyvinula se Malá strana. Rázu města nabyla tato část pražská, když ji Přemysl Otakar II. r. 1257 dal opevnití hradbami. Do hradeb bylo však tehdy pojata hlavně jen podhradí. Rozměrů dnešních nabyla Malá strana až za Karla IV.

V době, kdy byla poprvé sevřena do hradeb, nazývala se Novým městem pod hradem pražským nebo Menším městem pražským na rozdíl od Většího neb Starého města pražského na pravém břehu Vltavy. Ač podhradí na levém břehu povstalo pravděpodobně v dřívějších dobách než na pravém, uvádí se přece Staré město jako městská obec dříve. Již za krále Václava I. byly kolem podhradí na pravém břehu vystavěny hradby, čímž vzniklo Staré město ve své nynější rozloze.

Na Starém městě v okolí ulice Židovské bydleli převážně židé, v jejichž rukou soustředěno bylo nejvíce majetku podhradí pražského. Začali se usazovati zde jistě před rokem 1100, neboť již 1124 připomíná se v těchto místech synagoga židovská. Tato část Starého města stala se zvláštní čtvrtí pražskou (nyní pátou), zvanou židovským městem, od konce 18. století také Josefovem.

V téže době tvořily se pražské čtvrti Vyšehrad a Hradčany. Pod hradem vyšehradským objevuje se již r. 1090 ulice Vyšehradská jako bohaté podhradí, jemuž na straně severní byl hranicí potok Botič. Úpadkem hradu zastaven byl rozvoj jeho podhradí, které později sevřeno bylo do společných hradeb s pražskými městy, avšak tvořilo obec samostatnou; teprve r. 1883 byl připojen Vyšehrad k Praze jako její šestá čtvrt.

Na druhé straně Vltavy v blízkosti hradu pražského na hoře Strahově založen byl za Vladislava II. (1140) první klášter premonstrátů v Čechách. V místech pak

mezi hradem pražským a klášterem strahovským vznikalo město Hradčany, které založil a opevnil zdmí bezpochyby purkrabí pražský Hynek Berka z Dubé asi r. 1321. Obvod tehdejšího města byl menší než nynějších Hradčan. Zvětšil se značně, když byly r. 1360 za Karla IV. vystavěny nové hradby kolem Hradčan a Malé strany, jež daly podnět k založení nové osady na Pohořelci, která později splynula s Hradčany. Plně rozvinula se tato pražská obec až v době pozdější.

Ze čtvrtí, tvořících centrum Prahy, bylo nejpozději založeno Nové město, a to za Karla IV. První zmínky o osídlení nynějšího katastru novoměstského jsou však již z 12. stol., ba i z doby dřívější. Území toto bylo značně zvlněno. Od potoku Botiče vypínala se menší vyvýšenina zvaná Skalkou, jež se rovnoběžně táhla s tokem Vltavy a přecházela v návrší zderazské. Návrší Skalka přecházelo na východě v horu Karlovu, dosahující značné výšky, od níž směrem severním se půda mírně svažovala k Vltavě. Na úpatí Skalky ležela vesnice Podskalí, sahající až k potoku Botiči, a pod návrším zderazským na břehu Vltavy připomínají se r. 1178 mlýny, od nichž asi už tehdy táhly se směrem ke středu města ulice jirchářů v osadě Podzderazí. Vedle Podzderazí rozkládala se osada Opatovice až po ulici Spálenou, která měla rovnoběžný směr s ulicí Šírokou, nynější Jungmannovou, vycházející od kostela sv. Martina ve zdi, jenž stál na obvodu Starého města. Na úpatí hory Karlovy bývalo již v dávnych časech hlavní tržiště mezi hradem pražským a vysehradským, a to asi na místě nynějšího náměstí Karlova. Krajíně, položené na severu od úbočí hory Karlovy, říkálo se na Bojišti a pod ní v blízkosti kostela sv. Štěpána vytvořila se malá vesnice Rybník. Směrem východním od vesnice Rybníku táhl se široký pás volného prostranství od příkopů staroměstských přímo až po hradebni zdi novoměstské, na jehož části, zvané Koňským trhem, se konaly trhy na koně, obilí a j.

Část Nového města od Koňského trhu (nyní Václavské náměstí) směrem k Vyšehradu, jmenovala se později Nové město horní, druhá část, směrem k ostrovu Štvanici, Nové město dolní. Ze starších sídel, z nichž vzniklo dolní Nové město, zasluhuje zmínku starodávná osada Poříč, jež byla osídlena německými kolonisty, kteří odsud pronikali do Starého města.

Vláda Karlova přinesla Praze veliký rozkvět. Praha, byvši rozšířena o Nové město na pravém břehu a majíc zvětšené území Malé strany a Hradčan na levém břehu, mohla přijmouti silný příliv obyvatelstva, jenž vyplynul jednak ze vzrůstu hmotného blahobytu země, jednak z toho, že Praha se stala politickým, kulturním, obchodním a hospodářským středem Evropy.

Tento skvělý rozvoj Prahy pokračoval i za panování krále Václava IV. až do konce 14. stol. Začátkem 15. stol. však byl náhle zastaven a nastal velký úpadek. Za bouří husitských bylo mnoho domů zničeno a Praha se vyliďňovala, takže na př. Malá strana po r. 1420 byla skoro liduprázdná. Teprve v 16. století začínala Praha opět vzkvétat, když nastala delší doba míru a Praha nabývala opět významu dřívějšího středoevropského centra. Za poměrného klidu v zemi byly zničené části města nově vystavěny.

Snahy po sloučení měst pražských v jednu obec se vyskytují velmi záhy. Již za válek husitských bylo spojeno Staré a Nové město na krátkou dobu, po stu letech pak opět r. 1518, kdy na důkaz úplné shody a k utvrzení jednoty byly zbořeny hradby a zasypány příkopy, které dělily obě města od sebe. Jednota obou měst však ani tehdy neměla dlouhého trvání. R. 1528 následkem spórů, propuklých mezi měšťan-

stvem, byla znovu obě města rozdělena a teprve r. 1784 byla spojena spolu s Malou stranou a Hradčany v jedno město se společným magistrátem.

Klidný vývoj a vzrůst Prahy trvá jen do války třicetileté. Po porážce na Bílé hoře nastává nový hluboký její úpadek, jenž trvá téměř půldruhého století.

Z úpadku pobělohorského začíná se Praha probouzeti teprve v poslední třetině 18. stol., když se ukazují první předzvěsti velkých změn v hospodářských poměrech, jež se plně projevily až ve stol. 19. Delší období míru za panování Marie Terezie a Josefa II., zejména po válce sedmileté, přispělo k zvýšení blahobytu a vzrůstu města. Válkami napoleonskými byl sice na čas rozvoj Prahy zastaven, avšak po jejich ukončení začíná město opět růsti. Záhy se objevuje, že dosavadní území pro nové obyvatelstvo nestačí. Dochází k stavbě nových domů před městskými hradbami a na obvodu města počínají vyrůstatí obce předměstské. Již r. 1817 kladou se základy k prvnímu předměstí pražskému, a to před Poříčím v úzkém údolí mezi Žižkovem a řekou Vltavou. Předměstí tomu se dostalo jména Karlín. Postupem doby se vyvinulo v město tovární. Později než Karlín změnila se v pražské předměstí dřívější ves Smíchov na levém břehu Vltavy za hradbami Malé strany.

V druhé polovině 19. stol. následkem založení velkých továren a vystavění hlavních drah stěhovalo se do Prahy tolik obyvatelstva, jako nikdy před tím v dějinách Prahy. Během několika let vyrostla na místech dřívějších vinic mezi horou Karlovou a vrchem Žižkovem dvě veliká města a to Král. Vinohrady a Žižkov. Současně v protilehlých místech na levém břehu Vltavy srůstaly s Prahou Holešovice-Bubny, jež vznikly z bývalých vsí Velkých Holešovic a Malých Buben; s Prahou byly sloučeny jako její VII. čtvrť r. 1884. Začátkem 19. stol. bylo vystavěno několik továren ve starobylé obci Libni, na pravém břehu Vltavy, jež se vyvinula rovněž ve velké tovární předměstí a připojena byla k Praze jako VIII. čtvrť r. 1901. S Král. Vinohrady místně srostly Vršovice a Nusle, staré osady v údolí botičském pod horou Karlovou, a s Vyšehradem místně splynul Pankrác, část to obce Nusle, a po prokopání vyšehradského tunelu také obec Podolí s osadou Dvorce v údolí vltavském.

Na levém břehu Vltavy byl brzy zastavěn volný prostor mezi Smíchovem a dřívější malou obcí Košířemi, ležící západně od Smíchova; Košíře se v krátké době změnily v lidnaté předměstí dělnické. Mezi Hradčany a Holešovicemi za strání letenskou na levém břehu Vltavy se rozvíjely v pražská předměstí staré obce Dejvice a Bubeneč.

Vliv Prahy však nekončil v těchto vyjmenovaných obcích, nýbrž byl patrný i v obcích vzdálenějších od jejího středu. Když začátkem 20. stol. se počalo uvažovati o utvoření jednotné Velké Prahy, byly počítány do ní již také tyto obce: a) na pravém břehu Vltavy Troja s osadou Podhoří, Kobylisy, Střížkov, Prosek a Vysočany, které leží v sousedství Libně, dále Strašnice, jež jsou nejbližší Vršovickým, Michle nedaleko Nuslí, a Braník, položený jižně od Podolí; b) na levém břehu Vltavy Radlice v blízkosti Smíchova a Břevnov se Střešovicemi, jež sousedí s Hradčany.

Před světovou válkou hospodářský rozvoj Prahy trpěl centralizačními snahami bývalé říše rakouské, směřujícími k všestrannému povznesení Vídně, která po bělohorské porážce stala se sídelním městem říše habsburské a nejnebezpečnější konkurentkou Prahy. R. 1918 rozpadla se říše rakousko-uherská a založena byla samostatná republika Československá, jejímž hlavním městem se stala Praha. Tím nastává nová doba její historie. Předpoklad pro její řádný a organický vývoj byl dán zákonem ze dne 6. února 1920, č. 114 sb. z. a n., slučujícím v jednu politickou obec všechny

obce, jež souvisely s vnitřními čtvrtěmi pražskými a s nimi tvořily jeden hospodářský celek.

Hlavní město Praha tímto zákonem vytvořené jest větší než Velká Praha, jak byla navrhována na počátku 20. století. Vedle všech obcí dříve jmenovaných byly pojaty do hlavního města na pravém břehu Vltavy obce: Bohnice (sev. od Troje), Hloubětín, Hrdlořezy a Malešice (vých. od Libně a Žižkova), Záběhlce a Hostivař,¹⁾ (vých. od Vršovic a Nuslí) a Krč (jižně od Nuslí) a na levém břehu Vltavy obce: Hlubočepy, Malá Chuchle a Jinonice s osadou Butovicemi (již. a jz. od Smíchova), Motoly (za Košířemi), Liboc, Veleslavín a Vokovice (poblíž Břevnova) a Sedlec s osadou Podbabou (severně od Dejvic).

II. Prameny.

Data o lidnatosti a velikosti Prahy z dob před 18. stol. možno získati jednak z literatury, jednak z aktů veřejné správy, zachovaných v archivech. Cena těchto pramenů jest různá.

Nejméně lze důvěřovati údajům, obsaženým v různých spisech středověkých cestovatelů a kronikářů, jakož i údajům soukromých osob, obsažených v dopisech a pod. Jsou to zpravidla pouhé odhady, vzniklé z povrchního pozorování života ve městě. Pro studium vývoje pražské populace jsou téměř bezvýznamné.

Nesrovnatelně důležitější jsou akta veřejné správy rozličného druhu. V archivech se dochovaly na př. seznamy domů, seznamy poplatníků, domácností nebo podruhů a pod., jakož i seznamy narozených, zemřelých atd.; z nich lze různým způsobem odhadnouti, kolik obyvatelů měla Praha. Pravděpodobnost čísel takto získaných jest závislá na methodě, které se při těchto výpočtech používá.

Jeden z prvních, kdo se pokusil z aktů veřejné správy vypočísti počet pražského obyvatelstva, byl W. Wl. T o m e k, jemuž základem pro jeho výpočty byl přesně zjištěný počet domů a odhad průměrné zalidněnosti domu. Závadou této metody jest libovolnost odhadu, kolik obyvatelů bydlelo v minulých dobách v jednom domě.

K spolehlivějším výsledkům dospěli jiní historikové, kteří použili k svým výpočtům seznamů domácností, resp. poplatnictva a pod. a odhadli průměrný počet členů rodiny neb domácností. Tato vypočtená data jsou mnohem přesnější než odhady z počtu domů, jelikož střední velikost domácností jest veličinou mnohem stálejší a nekolísá takovou měrou jako průměrný počet obyvatelů domu.

Také záznamy o přirozené změně obyvatelstva, zvláště výkazy zemřelých, jež byly při různých příležitostech, zejména v době epidemických nemocí, nařizovány, mohou býti pramenem k stanovení počtu obyvatelstva. Z počtu narozených, resp. zemřelých lze vypočítati lidnatost Prahy pomocí koeficientů plodnosti, resp. úmrtnosti, jež arci mohou býti stanoveny pouze přibližně podle dat z 19. a 20. stol. Jsou-li záznamy z let, kdy byly poměry abnormální, jsou ovšem data takto vypočtená ceny pochybné.

Potřeba znáti přesně stav obyvatelstva projevuje se u nás teprve po bitvě bělohorské. Vyvolána byla snahami církevněpolitickými. Vláda chtěla věděti, jak pokračuje rekatolisace v zemi a kteří z jejích poddaných dosud se vzpírají státu se katolíky. Byly proto pořizovány seznamy obyvatelů s poznámkami, jaké jsou víry. Ze seznamů pražských zachovaly se jen malé zbytky.²⁾

¹⁾ Bez osady Háje a Miličova.

²⁾ Použil jich Dr. Mendl ve své studii: Vývoj populace pražské od válek husitských, Česká Revue, 1916—17, str. 270 a násl.

Na myšlenku sečísti všechno obyvatelstvo v zemi byla přivedena vláda finančními potřebami státní správy. Jednalo se o zajištění dostatečného odběru státní soli a zamezení používání soli cizí, jejímuž dovozu nemohla zabránit pro nedostatečný aparát na hranicích. Problém rozřešila vláda tím způsobem, že podle počtu obyvatelstva měla se přidělovati státní sůl jednotlivým panstvím. Tak došlo k prvnímu úřednímu sčítání lidu v Čechách r. 1705, při němž byly zapisovány pouze osoby starší 10 let. — Výsledky tohoto sčítání nalezeny byly ve formě dvou sumářů v kodexech Bořkových, uložených za Rakouska ve dvorním archivu vídeňském a v archivu bývalé dvorské komory. Data těchto dvou sumářů sestavil do tabulky s některými odůvodněnými opravami J. Pekař.³⁾ V nich jsou obsaženy údaje o počtu obyvatelstva pro jednotlivé kraje Čech a odděleně také pro jednotlivá města pražská. Studie Pekařova o tomto sčítání lidu jest první dokonalejší pramen, z něhož lze si utvořit dosti přesný úsudek o počtu obyvatelstva Prahy v prvních letech 18. stol.

Začátkem druhé poloviny 18. stol. začíná se šířit přesvědčení, že míra blahobytu obyvatelstva závisí od jeho počtu. Proto pocítoval stát potřebu, aby mohl provádět úspěšnou politiku hospodářskou, směřující k aktivní obchodní bilanci, znáti nejen počet obyvatelů, ale i jejich věk, zaměstnání a stav. To bylo jednou z hlavních příčin, proč byl vydán reskript Marie Terezie z 13. října 1753, kterým bylo nařízeno, že každého roku mají se konati všeobecné soupisy obyvatelstva. Tento reskript byl doplněn reskriptem novým z 16. února 1754, nařizujícím pravidelné soupisy každého třetího roku. První sčítání konalo se r. 1754. Sčítací lhůty tříleté se pak dodržovaly až do poloviny 19. stol. s výjimkou pohnutých dob válečných (jako na př. válka sedmiletá), kdy soupisy obyvatelstva nemohly býti prováděny. Základou sčítání rokem 1769 počínajících bylo, že byla konána se zřetelem k potřebám vojenským. Byla tím vzbuzena nedůvěra v obyvatelstvu ke sčítacím akcím, jež ve mnohých krajích trvá dosud. K dokonalejšímu provedení sčítání přispělo velmi vydání zákona o sčítání lidu r. 1857, jímž byly zároveň zrušeny tříleté lhůty sčítací. Nový zákon z r. 1869 zavedl pak sčítací období desíletá.

Sčítání lidu, konaná po více než půldruhého století v pravidelných obdobích, poskytovala by neobyčejně bohatý materiál pro studium vývoje pražské populace, kdyby jejich výsledky byly přístupny. Výsledky sčítání lidu byly však dlouhou dobu považovány za státní tajemství a nebyly sdíleny veřejností. Jen tu a tam bylo jich použito v některých pracích statistických a geografických. K nynějším podrobnějším znalostem výsledků starých sčítání dospělo se většinou studiem materiálu, uloženého v archivech. Studie tyto však přihlížejí zpravidla jen k úhrnným datům pro země a stát, pomíjejíce menší obvody správní. Městu Praze nebyla věnována žádná monografie; bylo by proto třeba nových studií archivních, aby mohl býti zjištěn vývoj Prahy od prvních sčítání tereziánských do let třicátých devatenáctého století.

Teprve od r. 1828 stávají se výsledky sčítání lidu přístupnějšími zkoumání vědeckému. Za tento rok byl totiž poprvé sebrán materiál z různých odvětví státní správy a sestaven podle jednotného hlediska ve sbírku, k níž dal podnět vlastnoruční list císaře Františka z 6. dubna 1829. — Sbírká tato se nazývala »Versuch einer Darstellung der österreichischen Monarchie« a od r. 1831 »Tafeln zur Statistik der österreichischen Monarchie«. Až do roku 1841 vydávána byla litografovaně a pouze pro účely státní správy. Po zřízení ředitelství administrativní statistiky byly »Tafeln« tištěny a učiněny přístupnými i veřejnosti.

³⁾ J. Pekař, První sčítání obyvatelstva v Čechách, ČCH. XX., str. 330—333.

V úředních pramenech jsou obsažena data o počtu obyvatelstva v tehdejší Praze (t. j. v pěti vnitropražských čtvrtích). Od roku 1831 jest pojat do seznamu měst také Karlín a od r. 1843 i Smíchov. K obcím s menším počtem obyvatelů než 2000 v úředních publikacích vídeňských přihlíženo nebylo až do r. 1880, kdy byly vydány ústřední statistickou komisí ve Vídni první podrobné »Seznamy míst«.

Počet obyvatelů pro obce s méně než 2.000 obyvateli ze sčítání lidu před r. 1880 lze získati pouze z těchto publikací: pro rok 1843 z Palackého »Popisu království Českého«⁴⁾ a Sommrova »Das Königreich Böhmen«⁵⁾; pro rok 1850 z úřední publikace »Zevrubný popis rozdělení země království Českého, ježto nejvyšším rozhodnutím od 14. září a 26. listopadu 1853 a od 5. března 1854 schváleno a nařízením ministerií záležitostí vnitřních práv a financí od 9. října 1854 v částce XC C 274 zák. říšského a v částce XLVII. č. 277 str. 665 zemského věstníka vládního oznámeno bylo«; pro r. 1857 z díla Jana Orthy a Frant. Sládka »Topograficko-statistický Slovník Čech«⁶⁾; pro rok 1869 z úřední publikace českého c. k. místodržitelství »Orts-Repertorium des Königreiches Böhmen«.⁷⁾

Při používání dat z Palackého a Sommera i ze »Zevrubného popisu« jest nutno pamatovati na to, že publikace tyto obsahují pouze počet obyvatelů domácích, t. j. do obce příslušných, nikoli však všech obyvatelů přítomných,⁸⁾ kdežto publikace J. Orthy a Frant. Sládka obsahuje již počet obyvatelů v obci přítomných.

Výsledky všech sčítání nejsou ovšem stejné vnitřní ceny. Technika sčítací byla v 18. stol. a v první polovině 19. ještě nedokonalá a mnoho obyvatelů sčítáno nebylo. Roku 1857 byly vypracovány podrobné předpisy o provedení sčítání lidu, vyhlášené císařským nařízením ze dne 23. března 1857. Výsledky sčítání lidu z roku 1857 jsou proto mnohem přesnější nežli výsledky sčítání předcházejících, což jest nutno mít na zřeteli při jejich vzájemném srovnávání. Od roku 1869 byla sčítání prováděna podle jednotných zásad a lze na jejich vzájemném srovnávání — mimo data národnostní — budovati již závěry bezpečně.

Výsledků všech dosavadních sčítání, pokud byly tiskem uveřejněny, bylo použito k přítomné studii. Hlavním pramenem pro ni jsou však výsledky prvního sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921. Litujeme, že nebylo možno získati data pro všechna velká města evropská z doby minulé i přítomné a studovati tak vývoj Prahy se zřetelem k jiným velkoměstům.

⁴⁾ V Praze r. 1848, nákladem knihkupectví J. G. Kalve.

⁵⁾ Díl 12. »Kauřimer Kreis« vyšel r. 1844, díl 13. »Rakonitzer Kreis« r. 1845, díl 15. »Berauner Kreis« r. 1849 nákladem knihkupectví Fr. Ehrlicha; všechny tyto jmenované kraje zasahovaly tehdy do teritoria nynější Velké Prahy.

⁶⁾ V Praze nákladem knihkupectví I. L. Kober.

⁷⁾ Prag 1872.

⁸⁾ Palacký a Sommer nenaznačují nám blíže, jakým způsobem používali úředního materiálu při pracování svých děl. Srovnání jejich čísel s původním materiálem ze sčítání lidu r. 1843 by bylo velmi žádoucí, jak ukazují rozdíly mezi jejich daty a úředními v »Tafeln« u měst Karlína a Smíchova.

V Karlíně bylo podle Sommera 173 domů a 7.990 obyvatelů, podle Palackého 174 domů a 2.502 obyvatelů, podle »Tafeln« 8.383 obyvatelů. Mimo to uvádí Sommer, že číslo 7.990 obyvatelů obsahuje 2070 domácích a 5.920 cizích.

Na Smíchově bylo: podle Palackého i Sommera 200 domů a 2.453 obyv., podle »Tafeln« 4.413 obyv.

Mnohé okolnosti nasvědčují tomu, že Palacký a u většiny obcí také Sommer přihlíželi pouze k obyvatelstvu domácímu (do obce příslušnému) a pomíjeli obyvatelstvo jinam příslušné. Palacký vykazuje u Prahy 67.906 obyvatelů a poznamenává k této číslu výslovně: »Rozumí se tu jen obyvatelstvo v Praze rodilé a tudíž ku konskripci pražské náležející, nikoli pak celý počet lidí v Praze r. 1843 přebývajících, jenž téměř dvojnásob tolik obnáší« (l. c. str. 436). — Tím si lze vysvětliti různost dat v Karlíně, Smíchově i jinde, již nemohl vyložit J. V. Daneš ve své studii »Obyvatelstvo král. Českého v letech 1843—1910. Oblast pražská«; srv. Národop. Věstník Českoslov., ročník XI., str. 109.

III. Obyvatelstvo Prahy do r. 1843.

Vývoj pražské populace souvisel od prvních začátků města Prahy co nejúžeji s politickými a hospodářskými poměry země české. Dokazují to výsledky studií archivních našich historiků, z nichž sestavujeme zde stručný přehled o počtu obyvatelstva a velikosti Prahy do stol. 18.

Podrobnější a určitější data mohli získati teprve pro dobu Karla IV., z níž se zachovaly mnohem četnější listinné památky než z let dřívějších. Z nich po podrobném studiu zjistil největší historik města Prahy W. Wl. Tomek v »Základech starého místopisu pražského«, že za Karla IV. bylo ve všech městech pražských na 4.100 domů. Srovnáme-li tuto číslici s počtem domů na začátku stol. 19., překvapuje nás, že Tomek napočítal pro druhou polovinu 14. stol. skoro o tisíc domů více, než kolik měla vnitřní Praha v jeho době. Avšak číslu tomu můžeme věřit, ježto k r. 1596, kdy po období delšího úpadku lidnatost Prahy dosáhla asi stavu doby Karlovy, zjistil Winter ze zcela jiného materiálu, že Praha měla všech domů a domečků s měšťanskými úhrnem 4122.⁹⁾ Při sčítání lidu koncem 18. a začátkem 19. stol. bylo napočítáno všech domů v pěti vnitřních čtvrtích pražských kolem 3.200 a počet tento vzrostl do doby přítomné na 3674. Jelikož ve 14. a 16. století nebylo území vnitřní Prahy méně zastavěno než nyní, ba spíše na Novém městě zbývalo ještě dosti plochy nezastavěné, vyplývá z toho, že ve středověku a začátkem novověku měly pražské domy značně menší rozměry a byly obývány mnohem menším počtem rodin, než v době nynější. Ovšem jest nutno mít na zřeteli otázku, zdali pojem domu dnešní statistiky shoduje se s tím, co domem se rozumí v pramenech.

Z počtu domů vypočetl Tomek, že Praha měla za Karla IV. asi 100.000 obyvatelů; zjištěný počet domů 4.100 násobil totiž 21, t. j. polovinou průměrného počtu obyvatelů jednoho domu jeho doby a připočetl k tomu číslu ještě studentstvo, kněžstvo a královský dvůr. Jeho odhad se ujal a byl uznáván téměř obecně.

Avšak průměrný počet obyvatelů jednoho domu, jež předpokládá Tomek pro 14. stol., jest příliš vysoký, neboť roku 1792, kdy v Praze bylo již dosti domů nynějšího velkoměstského slohu, připadalo na jeden dům 23 lidí, tedy pouze o 2 více, než kolik počítal Tomek. Za správnější pokládáme počet Karla Beera, který snížil Tomkovu průměrnou zalidněnost domu na polovici a stanovil tak, že v Praze bylo přítomno za Karla IV. asi 50.000 obyvatelů.

Větší pravděpodobnost číslice Beerovy než Tomkovy potvrzuje nepřímou dr. B. Mendl, který z rejstříku staroměstského z r. 1429 vypočítává, že Prahu toho roku neobývalo více než 28.000 lidí.¹⁰⁾ Jest jisto, že Praze počátkem 15. stol. ubylo mnoho obyvatelstva, a to jednak po vydání dekretu kutnohorského r. 1409, který přiměl mnoho německého studentstva k odchodu na novou universitu v Lipsku, jednak válečnými bouřemi husitskými, za nichž spálena byla Malá strana. Avšak i tyto události, jež hluboce a rušivě zasáhly do života pražského obyvatelstva, nemohou nám odůvodnit ohromné ztráty populační, jež vyplývají ze srovnání číslice Mendlovy s Tomkovou. Pokles s 50.000 na 28.000 spíše odpovídá skutečnosti a podporuje proto věrohodnost odhadu Beerova.

Po celé 15. stol. Praze obyvatelstva nepřibývalo, nýbrž spíše ubývalo, poněvadž nenastaly ještě doby dosti pokojné, aby se mohla Praha zotaviti z hospodářského úpadku za válek husitských. Můžeme tak souditi na základě zprávy »Starých

⁹⁾ Srov. Zvon, roč. IV., str. 541.

¹⁰⁾ l. c., str. 266.

l e t o p í s ů č e s k ý c h« k roku 1509 o výši výnosu daně z hlavy při korunovaci krále Ludvíka. Podle této zprávy lze přibližně vypočítati, že na Starém a Novém městě pražském bylo přítomno r. 1509 asi 19.000 osob. Rovněž Z. W i n t e r podává zprávu, že r. 1524 přísahal v obou větších městech pražských úhrnem 1868 měšťanů, a jelikož počítá na jednoho měšťana po 10 lidech rodiny a čeledi,¹¹⁾ přichází pro rok 1524 k témuž počtu obyvatelů. Jest proto zcela pravděpodobno, že Praha měla v prvních letech 16. stol. pouze asi 20.000 obyvatelů.

Z úpadku doby pohusitské vzpamatovala se Praha teprve v druhé polovině 16. století a zejména za panování císaře Rudolfa II. Pravděpodobně bydlelo tehdy v Praze více obyvatelů než za Karla IV.

Studiu populačních poměrů v Praze ve stol. 16. věnoval nejvíce úsilí Z i k m u n d W i n t e r. Mimo přesný zápis o počtu domů podařilo se mu nalézt také v radním manuále hradčanském, že r. 1594 bylo všech pražských podruhů 44.540¹²⁾. Z toho pak odhadl celkový počet pražského obyvatelstva na 85.000 duší. K číslicím o něco menším dospívá B. M e n d l, na základě tabule, zachované v musejním archivu, podle níž v městech pražských bylo v letech 1596—1606 celkem 2728 měšťanských domů s 9.600 »komíny«, a podle výsledku sčítání podruhů z let 1592—1596 míní, že rudolfínská Praha čítala na 60.000 až 70.000 obyvatelů, poznamenáváje, že k číslu o něco vyššímu bychom dospěli na základě množství solí, jež byla dodána do pražských měst roku 1589.¹³⁾ Výpočty Mendlovy se v celku shodují s Wintrovými, i lze souditi, že vystihují skutečnost.

Po bitvě na Bílé hoře se Praha opět vylidnila. Mnoho mužů zahynulo na bojích a tisíce rodin se odstěhovalo do ciziny, aby ušlo pronásledování pro víru. Vlivem válečných událostí utrpělo velmi zdraví obyvatelstva, jež snadno podléhalo epidemickým chorobám.

P r o f. P e k a ř odhaduje na základě počtu domů počet obyvatelstva Prahy roku 1656 na 24.000 až 27.000 duší.¹⁴⁾ Jelikož touž methodou dospěl k číslu 40.000 až 50.000 obyv. pro dobu předbělohorskou, kdežto ve skutečnosti bylo tehdy v Praze asi 70.000 obyvatelů, považujeme také jeho odhady z doby pobělohorské za příliš nízké. Soudíme, že pravdě by více odpovídal odhad asi 35 tisíc duší k r. 1656, takže po bitvě bělohorské klesla populace Prahy na polovinu stavu předválečného.

Na odhady přestáváme býti odkázáni teprve od začátku stol. 18, když bylo provedeno první sčítání r. 1705. Při něm bylo napočítáno v Praze 31.346 obyvatelů bez dětí mladších 10 let; s dětmi podle odhadu Pekařova 39.495.¹⁵⁾

S tímto číslem se shoduje přípis, jež podala zvláštní komise k redukci židů dne 26. března 1715. Podle něho ve všech třech pražských městech není více než 30.000 křesťanských duší, židů pak dle jejich vlastní konsignace 11.517.¹⁶⁾

Ze sčítání tereziánských a jozefínských jest znám počet obyvatelů Prahy teprve od r. 1771. Data, jež byla publikována, jsou dvojího druhu. B. M e n d l otiskuje z »Catastrum regni Bohemiae«, rukopisu chovaného v archivu města Prahy, počet obyvatelů v Praze a jejích jednotlivých čtvrtích v roce 1771; tehdy čítala Praha podle tohoto pramene 80.751 obyvatelů.¹⁷⁾

¹¹⁾ l. c., str. 541.

¹²⁾ l. c., str. 542.

¹³⁾ l. c., str. 269.

¹⁴⁾ J. Pekař, České katastry 1654—1789, ČCH., XIX. roč., str. 327.

¹⁵⁾ ČCH., XX. roč., str. 332.

¹⁶⁾ Přípis ten publikoval J. M. Schottky ve svém díle »Prag«, str. 350—352.

¹⁷⁾ »Česká Revue«, roč. 1916/17, str. 276.

Jiného rázu jsou data, jež uveřejnil V. V o j t í š e k z listin archivu města Prahy; podle nich bylo r. 1780 v Praze 70.214 obyvatelů.¹⁸⁾

S číslu Vojtíškovými souhlasí data, jež uveřejnil J. S c h a l l e r k roku 1786 a 1792 a M. J. S c h o t t k y podle V. Lichtensterna k letům 1805, 1811 a 1815; podle nich bylo napočítáno nejvíce obyvatelů r. 1811, a to 76.148. Naproti tomu není možno uvést s nimi v soulad číslce, které uveřejnil J. Schottky podle dra Stelziga pro rok 1822 (92.484 obyv.) a 1827 (104.197 obyv. bez vojska). Data tato souhlasí spíše s údaji »Catastru«.

Soudím, ač nemohu doložit své domněnky studiem pramenů, že »Catastrum« z r. 1771 a dr. Stelzig uvádějí počet přítomného obyvatelstva, kdežto Schaller a Lichtenstern přihlíželi pouze k obyvatelstvu domácímu.

Na bezpečnější půdu při studiu vývoje Prahy se dostáváme založením »T a f e l n z u r S t a t i s t i k d e r ö s t e r r e i c h i s c h e n M o n a r c h i e«, v nichž se již činí přesný rozdíl mezi obyvatelstvem přítomným a domácím. Počet přítomných obyvatelů jest v nich poprvé uveřejněn podle sčítání z r. 1831, kdy bylo v Praze 3223 domů a 102.416 obyvatelů. Až do r. 1843 vzrostl počet obyvatelů tehdejší Prahy na 111.706 v 3302 domech.

Sestaviti z předvedených zde dat z 18. a začátku 19. stol. obraz vývoje pražské populace není pro různorodost a malou spolehlivost materiálu věc snadná. Srovnáme-li data z r. 1771 s výsledky sčítání lidu z r. 1831, objeví se nám, že průměrný roční vzrůst Prahy v těchto 60 letech byl $3\cdot9\text{‰}$, celé země $7\cdot4\text{‰}$. Ze srovnání známých dat z roku 1780 s r. 1831 vyplývá průměrný roční vzrůst v Praze $7\cdot5\text{‰}$ a v celé zemi $10\cdot7\text{‰}$. Obojí vede k tomu, že ještě koncem 18. a začátkem 19. století vzrůstala populace českého venkova rychleji než populace Prahy a že tudíž byl příliv obyvatelstva z venkova do Prahy nepatrný.

K téměř výsledku dospíváme také ještě v letech 1831 až 1843. V této době činil průměrný roční vzrůst v Praze $7\cdot2\text{‰}$ a v celé zemi $7\cdot9\text{‰}$. Kdyby se připočítaly ku Praze nejbližší předměstí, stál by přírůstek pražské populace asi na téže výši jako vzrůst venkovské.*)

IV. Vzrůst obyvatelstva v Praze od r. 1843 až do r. 1921.

Koncem první poloviny 19. stol. začíná nová epocha v hospodářském a sociálním životě evropského lidstva, jež znamená úplný převrat v dosavadním klidném vývoji měst.

Staré cechovní zřízení řemesel a živností odumírá a vznikají nové formy hospodářského podnikání. Vynálezem parního stroje a dalšími technickými vynálezy, zejména v oboru elektrotechniky, byl změněn výrobní proces; následek toho byl mimo jiné přechod od malovýroby k velkovýrobě v oboru průmyslového podnikání. Nové dopravní prostředky (železnice a j.) usnadnily obchod a výměnu zboží, vyrobeného ve velkém, i na větší vzdálenosti. V životě veřejném zvítězily idee liberalistické, jež se stavěly proti jakémukoliv omezování svobody člověka. Bylo zrušeno nevolnictví a odstraněny všechny předpisy, jež bránily volnému pohybu obyvatelstva. Úplné vítězství systému odměňování práce peněžní mzdou uvolnilo vztah mezi dělníkem a zaměstnavatelem a dalo dělnictvu větší volnost ve volbě místa a zaměstnání. Vznikl nový stav průmyslového dělnictva, zaměstnaného v továrnách, jenž se stal dů-

¹⁸⁾ Věstník obecní, roč. 1913, str. 225.

ležitým činitelem v lidské společnosti. Velkopřůmysl ovládal hospodářský život stále více, poněvadž vyráběl většinou laciněji než drobný řemeslník.

V tomto novém období liberalismu a kapitalismu změnil se úplně vyvoj měst. Města, mající příznivé podmínky pro moderní výrobu průmyslovou nebo pro obchod, rychle vzrůstala a se rozšiřovala; naproti tomu upadala města, která jich neměla, jsouce vzdálena od vodních toků a železných drah.¹⁹⁾

*) Dodatkem připojujeme zde přehled o počtu obyvatelstva a domů v Praze až do konce první poloviny 19. století.

	Počet domů ve vnitřní Praze	Počet obyvatelů (bez vojska)									Poznámky
		Staré město	Josefov	Nové město	Malá strana	Hradčany	Vnitřní Praha (úhrnem)	Vyšehrad	Karlín	Smíchov	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Druhá polovina 14. stol. (doba Karlova)	4.100	.	.	.	.	.	100.000	.	.	.	Odhad Tomkův
Druhá polovina 14. stol. (doba Karlova)	4.100	.	.	.	.	.	50.000	.	.	.	Odhad Beerův
R. 1429	.	.	.	.	.	.	28.000	.	.	.	Výpočet Mendlův na zá- kladě berního rejstříku staroměstského
R. 1509	.	19.000			.	.	.	.	.	.	Zpráva starých letopisů českých
R. 1524	.	18.680			.	.	.	.	.	.	Podle zprávy Wintrovy 1868 měšťanů
R. 1596	4.122	.	.	.	.	.	85.000	.	.	.	Podle Z. Wintra
Konec 16. stol.	.	.	.	.	.	.	60 až 70.000	.	.	.	Odhad Wi trův
Před bitvou bělo- horskou	.	.	.	.	.	.	40 až 50.000	.	.	.	Odhad Mendlův
R. 1656	.	.	.	.	.	.	24 až 27.000	.	.	.	Odhad Pekařův
R. 1705	.	.	.	.	.	.	39.495	.	.	.	Odhad Pekařův
R. 1771	.	24.478	8.532	29.865	13.807	4.069	80.751	.	.	.	Výpočet Pekařův
R. 1780	.	28.819	26.438	11.600	3.357	70.214	.	.	.	.	Mendl podle Catastrum regni Bohemiae
R. 1786	.	29.318	28.052	15.504	72.874	.	.	.	.	.	V. Vojtíšek z archivu města Prahy
R. 1792	3.220	.	.	.	.	.	73.780	705	.	.	Podle J. Schallera
R. 1805	3.172	.	.	.	.	.	74.000	.	.	.	Podle J. Schallera
R. 1811	3.176	.	.	.	.	.	76.148	.	.	.	J. Schottky podle v. Lichtensterna
R. 1815	3.180	.	.	.	.	.	74.683	.	.	.	"
R. 1822	.	28.861	6.945	36.464	16.022	4.192	92.484	1.080	.	.	"
R. 1827	.	32.156	7.914	42.613	16.866	4.648	104.197	.	.	.	Mimo to vojska 12.354 (J. Schottky podle Dra Stelziga)
Sčítání lidu r. 1831	3.223	.	.	.	.	.	102.416	.	2.264	.	Tafeln zur Statistik der österr. Monarchie
Sčítání lidu r. 1834	3.225	.	.	.	.	.	102.918	.	2.053	.	"
Sčítání lidu r. 1837	3.239	.	.	.	.	.	105.529	.	2.347	.	"
R. 1837	3.236	33.405	6.968	45.035	17.459	4.486	107.353	1.654	2.163	4.917	Krombholz, Topogr. Ta- schenbuch
Sčítání lidu r. 1840	3.280	.	.	.	.	.	109.359	.	5.423	.	Tafeln zur Statistik der österr. Monarchie
Sčítání lidu r. 1843	3.302	.	.	.	.	.	111.706	.	8.383	4.413	"
Sčítání lidu r. 1846	3.333	.	.	.	.	.	115.436	.	9.384	5.353	"

¹⁹⁾ Jak se svým rozvojem odlišila města, v nichž se ujal velký průmysl nebo velkoobchod, od těch, která zůstala nedotčena novým vývojem hospodářským, ukazují tato libovolně vybraná data: r. 1837 měla Kutná Hora, starobylé město české a dříve největší po Praze, 9.554 obyv. a město Plzeň 8.906 obyv. Do r. 1921 se změnila Plzeň vlivem velkého průmyslu na velkoměsto, jež s okolím čítá 110.807 obyv., Kutná Hora, nemajíc většího průmyslu a jsouc vzdálena od hlavní trati, má jen 14.375 obyv. Nový Bydžov od r. 1837 počet obyvatelů téměř nezměnil, neboť toho roku měl 6.727 obyv., r. 1921 7.059; naproti tomu Ústí n. L. z malé obce, čítající r. 1837 2.008 obyv., se stalo živým obchodním městem, jež s předměstskými obcemi čítá 64.876 obyv., atd.

Praha měla všechny podmínky, aby si za nových poměrů hospodářských a sociálních udržela prvenství mezi českými městy a aby vyrostla v jedno z nejlidnatějších měst ve střední Evropě. Byla již od dávných dob hlavním městem bohaté a úrodné země a střediskem nejen hospodářského, nýbrž i kulturního života Čech. Soustřeďoval se v ní obchod se sousedními i vzdálenými zeměmi již po staletí. Stala se nejdůležitějším uzlem železných drah v zemi. Její poloha na velké řece a blízkost kamenouhelné pánve kladenské byly neobyčejně příznivé zakládání velkých průmyslových podniků.

Léta čtyřicátá minulého století jsou dobou přechodu do nového hospodářského života Prahy. Byla vystavěna první železnice, jež spojovala Prahu s Vídní a s německými hranicemi. Pracovalo se již v mnohých továrnách, z nichž některé zaměstnávaly po několika stech dělníků. Již v těchto letech došlo k prvnímu sociálnímu zápasu dělnictva, jenž jest předzvěstí mnohých příštích změn v sociálních poměrech města. Revoluční hnutí r. 1848 odstranilo poslední zbytky feudalismu, čímž padly všechny překážky, stavějící se v cestu novým hospodářským řádům.

Vedle těchto zásadních důvodů rozhodla pro volbu r. 1843 jako mezníku ve vývoji Prahy ta okolnost, že z toho roku známe poprvé počet domů a obyvatelů ve všech obcích, jež byly spojeny v nynější hlavní město, takže teprve od tohoto roku můžeme studovati podrobně populační vývoj na celém velkopražském teritoriu.

a) Celkový vzrůst obyvatelstva.

Intensita vzrůstu obyvatelstva Prahy od r. 1843 vynikne nám nejlépe, srovnáme-li její vývoj s vývojem ostatní země. Rozdělíme-li obce v Čechách podle jejich velikosti, měřené počtem obyvatelů, napočítaných r. 1921, obdržíme tyto dva přehledy:

Bylo napočítáno přítomných obyvatelů

	občanských				občanských a vojenských				
	1843 ²¹⁾	1850 ²⁰⁾	1857	1869	1880	1890	1900	1910	1921 ²¹⁾
v hlav. městě Praze	146.418	157.233	200.722	239.790	314.442	397.268	514.345	616.631	676.657
v městech, jež mají s předměstskými obcemi více než 50.000 ob. ²²⁾	50.657	60.229	78.958	102.219	142.620	182.956	246.839	292.183	307.610
v městech, jež mají s předměstskými obcemi 20.000 až 50.000 obyv. ²²⁾	69.654	75.034	88.772	116.593	156.156	195.641	254.628	304.672	310.731
v městech s 10.000 až 20.000 obyv.	109.402	115.363	145.420	177.011	217.847	254.332	305.884	346.875	345.512
v obcích s 5.000 až 10.000 obyv.	203.194	221.304	256.911	294.827	338.764	369.748	428.163	478.895	463.623
v obcích s méně než 5.000 obyv.	3,670.344	3,756.731	3,934.742	4,175.629	4,390.990	4,443.149	4,568.838	4,730.292	4,555.378
Čechy	4,249.669	4,385.894	4,705.525	5,106.069	5,560.819	5,843.094	6,318.697	6,769.548	6,659.511

Průměrný roční vzrůst obnášel na 1000 obyv. (středního stavu)

	občanských			občanských a vojenských				
	1844-1850	1850-1857	1858-1869	1870-1880	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911- 15. II. 1921
v hlav. městě Praze	10·0	(35·0)	14·7	21·9	23·2	25·7	18·1	9·3
ve městech jež mají s předměstskými obcemi více než 50.000 obyvatelů ²²⁾	24·7	(38·4)	21·4	28·4	24·8	29·9	16·8	5·1
ve městech, jež mají s předměstskými obcemi až 50.000 obyvatelů ²²⁾	10·6	(24·0)	22·6	24·6	22·4	26·2	17·9	2·0
ve městech s 10.000 až 20.000 obyvateli . .	7·6	(32·9)	16·3	17·5	15·5	18·4	12·6	— 0·4
v obcích s 5.000 až 10.000 obyvateli . . .	12·2	(21·3)	11·5	9·7	8·7	14·6	11·2	— 3·2
v obcích s méně než 5.000 obyvateli	3·3	(6·6)	5·0	4·6	1·2	3·0	3·5	— 3·9
Čechy	4·5	(10·0)	6·7	7·3	5·0	7·8	6·9	— 1·7

Poznámky viz na následující straně.

Z hořejšího přehledu jest patrné, že až do konce 19. stol. stoupá stále průměrný roční přírůstek obyvatelstva v Praze, nedostihuje však vzrůstu jiných větších měst na českém venkově, jež měla příznivější podmínky pro rozvoj průmyslu. Byla to zejména města, ležící přímo v uhelných pánvích, jako na př. Most, Teplice, Kladno, nebo v jejich bezprostředním sousedství, jako na př. Plzeň, Ústí n. Labem. Praha se však stále k rychlejšímu tempu vzrůstu těchto měst přibližuje, až posléze po r. 1900 předčí všechna ostatní města česká dohromady. Hospodářská centralisace, jež vylučovala stále více malé podniky ze soutěže a koncentrovala výrobu na několika málo místech, zajistila Praze pro budoucnost úplnou převahu nade všemi ostatními městy v zemi.

Téměř každé sčítací období od r. 1843 vyznačuje se určitými zjevy hospodářského života, které zanechávají své stopy v populačních datech.

Průměrný roční přírůstek mezi lety 1843 až 1850 byl nejmenší ze všech sčítacích období a činil pouze 1%; přece byl však značně větší než v desetiletích předcházejících. Poprvé od doby josefínské předstihla Praha přírůstkem obyvatelstva obce venkovské. Jest to první následek rozvoje pražského průmyslu a vybudování železnice bývalé priv. společností státní dráhy.

Jaký byl vzrůst populace Prahy v letech 1851—1857, není jisto. Výpočty ročního vzrůstu obyvatelstva za tato léta neodpovídají skutečnosti z důvodů, uvedených ve II. kapitole. Lze však souditi, že za klidných let po revolučním období r. 1848 přírůstek obyvatelstva se vzhledem k létům čtyřicátým značně zvýšil.

Léta šedesátá a z části ještě sedmdesátá minulého stol. jsou dobou největšího rozkvětu českého zemědělství. Vznikala četná nová odvětví zemědělského průmyslu, jež zvyšovala spolu s vysokými cenami obilními zámožnost rolnického stavu, k němuž (spolu s lesnictvím) náleželo ještě r. 1869 více než polovina (54.44%) všech povoláním činných osob v Čechách. Důkazem vzrůstajícího blahobytu na venkově jest i poměrně vysoký vzrůst obyvatelstva v obcích a městech venkovských²³⁾ v obou desetiletích, zejména však v letech 1858—1869. Příznivá konjunktura v zemědělství prospěla i průmyslu a urychlila industrializační proces v zemi. Proto městům všem, i Praze, přibývalo v těchto letech obyvatelstva více než kdykoli před tím.

Koncem let sedmdesátých se připravoval v zemědělství obrat. Na obilním trhu se začala pocíťovat konkurence levného obilí amerického. Vyvolala velký pokles obilních cen, čímž způsobila hlubokou krizi v zemědělství, jež český venkov postihla nejtíže v letech osmdesátých minulého století. Její následek byl mimo jiné silné vystěhovalectví z chudších krajů zemědělských, zejména do Vídně a do Spojených Států amerických. V těchto letech přibývalo venkovským obcím průměrně ročně pouze $1.2\frac{0}{100}$ obyv., nejméně od válek napoleonských, nepřihlížíme-li k mimořádným poměrům, zaviněným v posledním desetiletí světovou válkou. Hospodářská depresse v zemědělství působila i na města, jejichž vzrůst se o něco zmírnil. Nedosáhla však té síly, aby zastavila postupující industrializační země. Na rozvoj Prahy pak zemědělská krise zůstala dokonce bez vlivu, což jest zřejmým důkazem toho, že význam Prahy jakožto střediska českého hospodářského života neustále rostl.

²⁰⁾ R. 1843 a 1850 měla Velká Praha více obyvatelů, než jest vypočítáno v tomto přehledě, neboť u obcí s méně než 2.000 obyv. známe pouze počet obyv. domácího, nikoli však v obci přítomných.

²¹⁾ Bez obcí připojených z Vitorazska, v nichž bylo 11.067 obyv.

²²⁾ Pro lepší srovnatelnost s Velkou Prahou byly připočítány k větším městům také jejich předměstské obce, tvořící s nimi hospodářský celek; při tvoření aglomerací byly směrodatné údaje příslušných městských správ.

²³⁾ Za venkovské obce považujeme zde obce a města s méně než 5.000 obyv.

Zemědělská krise se zmírňuje od druhé poloviny let devadesátých. Ceny obilní začaly opět stoupat, zemědělci hospodářsky sílili a venkovské obyvatelstvo nebylo nuceno v té míře opouštět svoji rodnou půdu jako v desetiletí předcházejícím. Roční přírůstek obyvatelstva v obcích a městech venkovských stoupl s $1\cdot2\text{‰}$ na 3‰ . Avšak venkov nemohl se ještě vzpamatovati úplně z následků zemědělské krise: přírůstek obyvatelstva nedosáhl již té výše jako v letech šedesátých.

Současně se zlepšením poměrů v zemědělství zlepšila se také situace průmyslu. Léta 1895—1900 jsou dobou vysoké a neobyčejně příznivé konjunktury pro průmysl a obchod. Tím, že průmyslové závody byly rozšiřovány a nové zakládány, byla připoutána velká část přebytných pracovních sil venkovských k městům, čímž vystěhovalství ze země bylo podstatně omezeno. Města v Čechách dosáhla v posledním desetiletí 19. stol. nejvyššího přírůstku obyvatelstva od r. 1857 a snad vůbec největšího ve svých dějinách. Praze v těchto deseti letech přibýlo 117.075 obyvatelů, nejvíce od jejích začátků. Právě na konci 19. stol. stala se městem půlmilionovým.

Po roce 1900 se tento rychlý vzrůst Prahy zmírnil. Při sčítání lidu r. 1910 byl přírůstek její o 14.756 obyv. menší než v desetiletí minulém, čímž průměrný roční přírůstek obyvatelstva se snížil z $25\cdot7\text{‰}$ na $18\cdot1\text{‰}$. I to jest následek změny hospodářských poměrů. V prvních letech nového století vítězí totiž vlivy politické strany zemědělského lidu, žádající intensivnější ochrany zemědělské výroby ochrannými cly. Po příkladě německém byla v říši rakousko-uherské značně zvýšena obilní cla, čímž byly zdraženy zemědělské produkty a situace zemědělců se podstatně zlepšila. Populačně jeví se výsledek toho ve zvýšení ročního přírůstku obyvatelstva v obcích venkovských na $3\cdot5\text{‰}$. Zvýšením kupní schopnosti zemědělského obyvatelstva nebyla však plně vyvážena depresse, jež nastala v průmyslové výrobě po období předcházející skvělé konjunktury. Následkem toho se stěhování z venkova do měst značně omezilo. Dřívější vzrůst měst se podstatně zmenšil a to tím více, čím byla lidnatější. Z tohoto všeobecného zjevu činí však Praha výjimku. U ní byl pokles ve vzrůstu menší než u měst s více než 20.000 obyv.

Světová válka měla ovšem pronikavý vliv na hospodářské a tudíž i populační poměry země. Některá průmyslová odvětví pro nedostatek surovin utrpěla těžké ztráty. V četných továrnách bylo nutno výrobu velmi omeziti nebo vůbec zastaviti. Nejhuře byl postižen textilní průmysl a proto v okresích, v nichž velká část obyvatelstva jest jím zaměstnána, byl zjištěn při posledním sčítání největší úbytek obyvatelstva. Naproti tomu prosperovaly továrny, jež mohly bez velkých obtíží se zařídití na výrobu střeliva nebo válečných zbraní. Města, v nichž se rozvinul průmysl válečný, soustředila v krátké době tisíce nových dělníků. Nedostatek potravin a vysoké jejich ceny ztížily život ve městech a současně přispěly k dalšímu zlepšení hmotných poměrů zemědělců. Zmírněny byly sice tím dřívější velké rozdíly ve vzrůstu populace venkovské a městské, nicméně válečné události, jež způsobily velké mezery v obyvatelstvu nejen krvavými ztrátami na poli válečném, nýbrž i zvýšením úmrtnosti a zmenšením počtu narozených, seslabily pouze stěhování z venkova do měst, avšak nebyly s to je úplně zastaviti.

Průměrný roční vzrůst obyvatelstva v Praze činí v letech 1911—1920 $9\cdot3\text{‰}$. Jest sice nejmenší od r. 1844, avšak vysoký vzhledem k poměrům zcela mimořádným. Ihned po převratu nastalo, jak v kapitole o délce pobytu přistěhovalého obyvatelstva vyjde na jevo, neobyčejně silné stěhování do Prahy, jež svojí inten-

sitou dokonce převýšilo stěhování ke sklonku minulého století. Bylo by dosáhlo ještě větší míry, kdyby velký nedostatek bytů nebyl donutil mnohé, kteří svým povoláním jsou vázáni na Prahu, hledati byty v obcích okolí pražského.

Do nového období své historie vstupuje Praha, hlavní město samostatné Československé republiky, jako velkoměsto se 676.657 obyv. Jako sídlo centrálních úřadů státních, nejdůležitějších ústavů kulturních, velkých podniků hospodářských a peněžních, jako středisko velkoobchodu pro celý stát a jedno z nejdůležitějších měst ve střední Evropě očekává Prahu nová doba rozkvětu, nastane-li na delší dobu uklidnění v životě evropských národů a bude-li následovati po světové válce období plodné práce mírové.

b) Vzrůst obyvatelstva v pásmech.

Obyvatelstvo stěhující se do Prahy neusazovalo se stejnoměrně po celém nynějším pražském území. Bylo jeho přirozenou snahou, aby našlo bydliště co nejbližší vnitřní Praze a závodům, ve kterých bylo zaměstnáno. Nerovnost terénu pražského překážela, aby se město šířilo v pravidelných kruzích kolem původního svého středu. Jak se postupně volné stavební plochy kolem vnitřní Prahy zastavovaly, záviselo jednak na rázu půdy, jednak na komunikačních liniích, spojujících střed Prahy s jejím obvodem.

Abychom si usnadnili studium populačních poměrů v jednotlivých částech nynějšího hlavního města Prahy, rozdělili jsme si je na několik pásem. Vedle vnitřní Prahy, k níž počítáme pět starých čtvrtí, tvořících politickou obec pražskou až do r. 1883, rozeznáváme čtyři pásma podle toho, jak jednotlivé obce, nyní části Velké Prahy, jsou vzdáleny od středu města a jak splývaly s vnitřní Prahou.²⁴⁾

Podrobná data o počtu a vzrůstu obyvatelstva v pražských částech jsou obsažena v tabulce I.—III. Zde z nich vyjímáme jen nejdůležitější:

Bylo napočítáno přítomných obyvatelů:

	občanských				občanských a vojenských (dohr.)				
	1843	1850	1857	1869	1880	1890	1900	1910	1921
Vnitřní Praha	111.706	118.405	142.588	157.713	162.323	162.632	165.448	151.568	160.414
První pásmo	15.569	18.443	27.631	40.930	92.980	147.851	216.663	270.295	288.238
Druhé pásmo	6.230	6.626	12.118	18.281	29.815	46.700	76.361	116.292	139.505
Třetí pásmo	7.045	7.343	10.379	12.996	16.841	23.387	34.497	48.119	53.693
Čtvrté pásmo	5.868	6.416	8.006	9.870	12.483	16.698	21.376	30.357	34.807
Hlavní město Praha . .	146.418	157.233	200.722	239.790	314.442	397.268	514.345	616.631	676.657

Přibýlo (resp. ubylo) přítomných obyvatelů:

	občanských			občanských a vojenských (dohr.)				
	1844-1850	1851-1857	1858-1869	1870-1880	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-1921
Vnitřní Praha . .	6.699	(24.183)	15.125	— 1.895	309	2.816	—13.880	8.846
První pásmo . . .	2.874	(9.188)	13.299	49.579	54.871	68.812	53.632	17.943
Druhé pásmo . . .	396	(5.492)	6.163	11.466	16.885	29.661	39.931	23.213
Třetí pásmo . . .	298	(3.036)	2.617	3.762	6.546	11.110	13.622	5.574
Čtvrté pásmo . . .	548	(1.590)	1.864	2.662	3.972	4.678	8.981	4.450
Hlavní m. Praha .	10.815	(43.489)	39.068	65.574	82.583	117.077	102.286	60.206

²⁴⁾ Podle pásem rozdělujeme Velkou Prahu takto:

1. K vnitřní Praze počítáme Staré město s Josefovem, Nové město, Malou stranu a Hradčany, 2. První pásmo tvoří: a) na pravém břehu: Karlín, Žižkov, Král. Vinohrady, Vyšehrad, b) na levém břehu: Smíchov, Holešovice-Bubny, 3. Druhé pásmo tvoří: a) na pravém břehu: Libeň, Vršovice, Nusle (s Pankrácem), Podolí (s osadou Dvorce), b) na levém břehu: Košíře, Dejvice, Bubeneč. — 4. Třetí pásmo tvoří: a) na pravém břehu: Troja (s osadou Podhoří), Kobylisy, Střížkov, Prosek, Vysočany,

Průměrný roční přírůstek byl na 1000 přítomných obyvatelů (středního stavu):

	občanských			občanských a vojenských (dohr.)				
	1844-1850	1851-1857	1858-1869	1870-1880	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-15. 2. 21
Vnitřní Praha . . .	8·3	(26·5)	8·4	—1·1	0·2	1·7	—8·8	5·6
První pásmo . . .	24·1	(57·0)	32·3	68·6	45·6	37·8	22·0	6·3
Druhé pásmo . . .	8·8	(83·7)	33·8	43·4	44·1	48·2	41·5	17·9
Třetí pásmo . . .	5·9	(48·9)	18·7	23·0	32·5	38·4	33·0	10·0
Čtvrté pásmo . . .	12·7	(31·5)	18·7	21·2	28·9	24·6	34·7	13·5
Hlavní m. Praha .	10·2	(34·7)	14·8	21·9	23·3	25·7	18·1	9·2

Na konci první poloviny minulého století žilo ve vnitřní Praze ještě více než tři čtvrtiny obyvatelstva, žijícího na dnešním území pražském. V lidnaté předměstí místně srostlé s vnitřní Prahou se tehdy vyvinul jen Karlín, který r. 1850 čítal již téměř 10.000 obyv., a začal se v ně měniti Smíchov, mající toho roku více než 5.000 obyv. V obou předměstích vznikl velký průmysl tovární. Mimo ně souvisel s Prahou a to již od několika století, starobylý Vyšehrad, v němž bylo přítomno r. 1850 něco přes 2.000 obyv.²⁵⁾

- Ve všech ostatních částech nynější Prahy bylo r. 1843 napočítáno 20.803 domácích obyvatelů. Byly to vesměs malé nebo prostřední venkovské obce většinou zemědělské, z nichž jen v některých nejbližších byl zřejmý vliv Prahy. Největší z nich byla obec Libeň, v níž již v třicátých a čtyřicátých letech byly položeny základy k příštímu vývoji v důležitou tovární čtvrť pražskou; r. 1850 měla více než 2.000 obyv. Většími obcemi s více než 1.000 obyv. byly tehdy Břevnov, Střešovice, Dejvice a Holešovice na levém a Vršovice a Michle na pravém břehu Vltavy.

Vnitřní Praze přibývalo obyvatelstva až do r. 1869. Její vzrůst byl ovšem menší než v obcích předměstských, zejména od r. 1857. V té době nejrychleji se šířil Smíchov, který předstihl i Karlín a, čítaje r. 1869 více než 15.000 obyv., byl tehdy nejlidnatějším předměstím pražským.

Začátkem let sedmdesátých příliv přistěhovalců do Prahy se neobyčejnou měrou sesíli. Poněvadž ve starých čtvrtích pražských nebylo již pro ně místa, hledali přibytky v nejbližších obcích, jež se začaly rychle měniti v lidnatá předměstí.

Ve vnitřní Praze se od r. 1869 až do konce století počet obyvatelů téměř neměnil. Sčítání lidu r. 1880 zjistilo malý úbytek, r. 1900 nepatrný vzrůst obyvatelstva. Na Starém městě obyvatelstva ubývá právě tak, jako ve všech nejstarších čtvrtích evropských velkoměst, tvořících jejich střed. Tento úbytek byl vyvážen přírůstkem obyvatelstva na Novém městě, kde zůstalo ještě něco málo nezastavěné plochy. Velká assanační akce, jež začala ke sklonku let devadesátých minulého století a v níž se energicky pokračovalo po roce 1900, vedla ke sbourání téměř celého Josefova a částí Starého a Nového města. Při sčítání r. 1910 byl proto zjištěn silný úbytek obyvatelstva ve vnitropražských čtvrtích, zejména pak v Josefově, dříve předlidněm; v něm se zmenšil počet obyvatelů téměř na jednu třetinu. Poslední sčítání přineslo opět vnitřní Praze vzrůst obyvatelstva, jenž však nevyvážil předchozího úbytku. Způsobila jej hlavně výstavba nových domů v assanačních částech Josefova a Nového města a založení nové vilové čtvrti na Hradčanech, na místě zbořených hradeb poblíže brány Písecké, jakož i velký přírůstek podnájemníků.

Strašnice, Michle, Braník, b) na levém břehu: Radlice, Břevnov, Střešovice. — 5. Čtvrté pásmo tvoří: a) na pravém břehu: Bohnice, Hloubětín, Hrdlořezy, Malešice, Záběhlice, Hostivař, Krč, Hodkovičky (se Zátěšim), b) na levém břehu: Malá Chuchle, Hlubočepy, Jinonice (s osadou Butovice), Motoly, Liboc, Veleslavín, Vokovice, Sedlec (s Podbabou).

²⁵⁾ Číslice 1.732, obsažená v tabulce I, udává pouze počet obyvatelů domácích.

Po roce 1869 přeneslo se těžiště vzrůstu Prahy nejprve do prvního pásma obcí předměstských. Na území nynějšího Žižkova, Král. Vinohrad a Holešovic-Buben nastal v letech sedmdesátých čilý stavební ruch, takže r. 1880 byla z nich již města s 10 až 20 tisíci obyv. Žižkov a Holešovice-Bubny se staly obcemi dělnickými; jejich obyvatelstvo bylo zaměstnáno ponejvíce v továrnách holešovických a karlínských. Na Král. Vinohradech se usazovaly hlavně střední vrstvy, obzvláště úřednictvo. Příčinu toho, že se obyvatelstvo usazovalo právě v těchto místech, vidíme v tom, že největší průmyslové podniky byly soustředěny v údolí mezi horou Žižkovou a řekou Vltavou a v údolí na protějším břehu vltavském a že pod horou Žižkovou ústily nejdůležitější železnice a stála hlavní pražská nádraží.

Vysoký vzrůst udržely si tyto tři obce dlouho, i když s přibývajícím obyvatelstvem procentuální přírůstky klesaly. Nejrychleji z nich rostly Král. Vinohrady, jež počtem svého obyvatelstva dostihly již téměř Nového města pražského. Poslední sčítání lidu však ukazují, že vrchol jejich rozvoje jest překročen, a že dřívější jejich vzrůst se přenáší na obce sousední. Až do roku 1900 byl Žižkov lidnatější než Král. Vinohrady; po tomto roce byl jeho dřívější rychlý vzrůst zastaven a poslední sčítání zjistilo v něm dokonce úbytek obyvatelstva. Holešovice-Bubny nerostly tak rychle jako obě tato města; teprve v posledním desetiletí měly procentuální vzrůst větší.

Těmito třemi nejrychleji rostoucími částmi Prahy byla zastíněna stará předměstí Karlín a Smíchov. Karlín, jsa stěsnán do úzkého údolí a nemaje pro tovární podniky dosti volného místa ke stavbě činžovních domů, rozšiřoval se jen malou měrou a svým vývojem se sblížoval víc a více s vnitřní Prahou. Smíchov naproti tomu, maje ve vltavském údolí více volného prostranství, rostl značně rychle až do konce 19. stol., byť ne tak překotně jako Žižkov a Král. Vinohrady, jež ho předstihly již r. 1890 počtem obyvatelstva. Po r. 1900 tempo jeho vzrůstu se velmi zmenšilo, uhláji si však přece počtem svého obyvatelstva třetí místo mezi pražskými předměstími, nechávaje za sebou Holešovice-Bubny. Vyšehrad zůstal pro malé rozměry a nerovný terén svého území jen malou čtvrtí, jež dosud nedosáhla ani půl šesta tisíce obyv.; od r. 1900 má též vývoj jako Nové město.

Šíření Prahy nezůstalo však omezeno jen na první pásmo. Mezi lety 1870 a 1890 má sice toto pásmo vlivem Žižkova, Král. Vinohrad a Holešovic-Buben nejvyšší přírůstek obyvatelstva, avšak i v těchto dvou desetiletích obdobích vzrůstaly rychle některé obce od středu Prahy vzdálenější a náležející k druhému pásmu. Vlivem velkých továren vzmáhala se Libeň, která krátce po r. 1880 měla 10.000 obyv. Nejrychlejšího vzrůstu však dosáhly Nusle, ležící v údolí botičském. Při sčítání r. 1880 a 1890 se počet jejich obyvatelů více než zdvojnásobil, takže r. 1890 staly se již městem s více než 10.000 obyv. Sousední Vršovice, ač byly dříve větší obcí, nerostly tehdy tak rychle jako Nusle. Na levém břehu Vltavy v týchž dvou desetiletích se začaly rychle vzmáhati Košíře a Dejvice; v Košířích se usazovalo zejména dělnictvo pracující v továrnách smíchovských.

Druhé pásmo stojí vzrůstem svého obyvatelstva na prvním místě od roku 1890. Nusle překročily již r. 1910 počet 30.000 obyvatelů, tempo vzrůstu Vršovíc se značně zrychlilo a bylo větší než u Nuslí, počet obyvatelů Libně vzrostl přes 25.000 a obyvatelstvo Košíř se za těchto 20 let více než zdvojnásobilo. Dřívější rozvoj Dejvic v l. 1890 až 1900 značně ochabl, — za to však začalo se mnoho stavěti v sousední Bubenči; počet obyvatelů stoupl v ní za tato dvě desetiletí z 1.698 na 10.657. Nejmenší obcí zůstalo v druhém pásmu Podolí, jež mělo až do vystavění tunelu ve skále vyšehradské velmi nepříznivé spojení s vnitřní Prahou.

V posledním desetiletí se ovšem vzrůst druhého pásma vlivem válečných událostí zpomalil, nikoli však takovou měrou, jako vzrůst prvního pásma; má nyní i absolutní přírůstek obyvatelstva největší mezi pražskými pásmy. Největší vzrůst obyvatelstva mají²⁶⁾ Dejvice a Bubeneč na levém břehu Vltavy, v nichž — spolu s Hradčany — se po r. 1900 nejvíce stavělo. Jim blíží se Vršovice na pravém břehu. Značně však ochably ve svém dřívějším skvělém rozvoji Libeň a Nusle, kde nejpříhodnější stavební pozemky v údolí jsou již zastavěny. Značným úbytkem obyvatelstva překvapují Košíře.²⁷⁾ — Dosti značný vzrůst má Podolí, v němž bylo vystavěno velké sanatorium.

Obce třetího a čtvrtého pásma, i když jim obyvatelstva značně přibývá, nestaly se dosud rozhodujícími pro rozvoj Prahy. Jen některé z nich nabývají městského rázu a srůstají s druhým pásmem. Většinou uchovaly si dosud charakter venkovských obcí a liší se od osad čistě zemědělských tím, že v nich bydlí mnoho dělnictva zaměstnaného v průmyslových závodech pražských. Nejdále pokročil Břevnov, který již r. 1910 měl více než 10.000 obyv. a jenž má také nejvíce ráz pražského předměstí. Po Břevnově jsou nejlidnatější Michle, připojující se k Nuslím, a Vysočany, splývající s Libní. Zmínky zasluhují ještě Staré Strašnice, kde vznikla mezi léty 1900 a 1910 celá nová vilová čtvrť; mají nyní již skoro 5.000 obyv. Nápadný vzrůst Bohnic v témže desetiletí způsobilo zřízení ústavu pro choromyslné.

Při posledním sčítání lidu překvapují úbytkem obyvatelstva některé obce třetího pásma, zejména Prosek a Troja. Největší přírůstek mimo Bohnice vykazují Střešovice, Veleslavín a Hostivař, vlivem příznivého spojení, jež mají s vnitřní Prahou.

*

Za 77 let od r. 1843 až do posledního sčítání lidu změnila se podoba Prahy úplně. Vnitřní pražské čtvrtě, jež ještě před 70 lety soustředily v sobě více nežli tři čtvrtiny obyvatelstva celého pražského území, tvoří již jen malou část hlavního města. Velikost i počtem obyvatelů vynikaly nad ně stále více předměstské obce, jež sevřely původní Prahu na všech stranách a splynuly s ní úplně. Jak jejich význam stále rostl a v budoucnosti i dále poroste, dokazuje nejlépe tento přehled:

Na jednotlivá pásma připadalo z 10.000 obyv. přítomných v hlavním městě Praze, a to obyvatelů:

	občanských				občanských a vojenských (dohr.)				
	1843	1850	1857	1869	1880	1890	1900	1910	1921
na vnitřní Prahu	7.629	7.531	7.103	6.577	5.163	4.094	3.217	2.458	2.371
na první pásmo	1.063	1.173	1.377	1.707	2.957	3.722	4.212	4.383	4.260
na druhé pásmo	425	421	604	762	948	1.175	1.485	1.886	2.062
na třetí pásmo	482	467	517	542	535	589	671	781	793
na čtvrté pásmo	401	408	399	412	397	420	415	492	514
úhrnem . . .	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000

Velká většina pražského obyvatelstva, a to více nežli dvě třetiny (69,22 %) bydlí na pravém břehu Vltavy, na němž jest vltavské údolí širší a terén pro rozvoj města příznivější. Největší a nejlidnatější části Prahy jsou na tomto břehu. Přes to však rostou levobřežné části Prahy rychleji. Platí to zejména o posledním desetiletém ob-

²⁶⁾ Mimo Motoly, kde vysoký přírůstek jest způsoben výstavbou kasáren pro vojsko.

²⁷⁾ Můžeme považovati za jisté, že úbytek obyvatelstva v Košících nebyl ve skutečnosti tak veliký, jak se jeví ve sčítání lidu. ba jest možno, že Košičtům od r. 1910 ve skutečnosti vůbec ani obyvatelstva nebylo. Ke sčítání r. 1910 bylo totiž zavoláno do Košic na návštěvu mnoho cizího obyvatelstva, aby dosáhly při sčítání 10.000 obyv. a získaly tak výhody větších obcí. Nápadně vysoký počet členů bytové strany r. 1910 v Košících nestaví sčítání toho roku do příznivého světla.

dobí, kdy se zdá, jakoby se těžiště vzrůstu Prahy bylo posunulo s pravého břehu vltavského na břeh levý: na pravém břehu Vltavy byl roční přírůstek obyvatelstva v letech 1911—1920 $6\frac{6}{100}$, na levém však $12\frac{6}{100}$. Stavební ruch, který byl v desítiletí 1901—1910 nejčilejší v údolí botičském (v Nuslích a Vršovicích), se přenesl na pláň letenskou, kde po r. 1910 nejvíce se rozšířily Hradčany, Dejvice, Bubeneč a z části i Holešovice-Bubny.

V. Zastavěnost území hlavního města Prahy.

Katastr nynějšího hlavního města Prahy měřil koncem r. 1920 17.164 ha²⁸⁾ a jest jedenadvacetkrát větší než plocha původních pěti pražských čtvrtí. Přes to však, že bylo do Velké Prahy pojato ještě čtvrté pásmo obcí, nedosáhlo území pražské rozlohy obou hlavních a největších měst bývalé říše rakousko-uherské, Vídně a Budapešti. Vídeňský katastr měří o 10424 a budapeštský o 2280 ha více než pražský.

Jednotlivá pásma mají tuto rozlohu:

vnitřní Praha . . .	8,033.741 m ² t. j.	46 ⁸⁰ / ₁₀₀	rozlohy pražského katastru
první pásmo . . .	22,461.564 m ² t. j.	130 ⁹⁰ / ₁₀₀	" " "
druhé pásmo . . .	27,304.897 m ² t. j.	159 ¹⁰ / ₁₀₀	" " "
třetí pásmo . . .	41,918.164 m ² t. j.	244 ²⁰ / ₁₀₀	" " "
čtvrté pásmo . . .	71,922.965 m ² t. j.	419 ⁰⁰ / ₁₀₀	" " "
úhrnem . . .	171,641.331 m ² t. j.	1.000 ⁰⁰ / ₁₀₀	" " "

Statistiku zastavěné plochy, do níž se počítají i nádvoří domů, vedla městská statistická kancelář pražská pro vnitřní Prahu od r. 1869. Postupem času, jak s Prahou srůstala předměstí, rozšiřovala své zprávy na nové obce, takže za r. 1900 a 1910 jsou známa data za vnitřní Prahu a první tři pásma.²⁹⁾ Čtvrté pásmo obcí jest pojato do této statistiky ovšem teprve pro r. 1920.

Nejdůležitější data o zastavěnosti území pražského podle pásem jsou obsažena v těchto přehledech:

a) Zastavěná plocha měřila v m²:

	1869	1881	1890	1900	1910	1920
ve vnitřní Praze	2,649.765	2,661.963	2,746.679	2,811.995	2,865.299	3,043.247
v prvním pásmu	.	1,492.834	2,038.674	2,754.353	3,426.865	3,854.725
v druhém pásmu	.	.	.	1,308.503	1,921.395	2,295.438
v třetím pásmu	.	.	.	854.692	1,072.842	1,352.328
ve čtvrtém	.	.	.	.	.	1,274.446
úhrnem	.	.	.	.	.	11,820.184

b) Zastavěné plochy přibýlo v m²:

	1869—1881	1882—1890	1891—1900	1901—1910	1911—1920
ve vnitřní Praze	12.198	84.716	65.316	53.304	177.948
v prvním pásmu	.	545.840	715.679	672.512	427.860
v druhém pásmu	.	.	.	612.892	374.043
v třetím pásmu	.	.	.	218.150	279.486
úhrnem	.	.	.	1,556.858	1,259.337

²⁸⁾ Data, jež uveřejňujeme v tab. V., byla sestavena městskou kanceláří pražskou na základě výkazů archivu katastrálních map a byla nám dána k dispozici. Čísla ta nejsou však definitivní; u čtrnácti obcí byla sdělena podle stavu ze začátku r. 1920 místo z jeho konce; mimo to nebylo tehdy ještě provedeno přesné rozhraničení mezi Malou Chuchlí, jež připadla k Praze, a Velkou Chuchlí, jež zůstala samostatnou obcí.

²⁹⁾ Jsou uveřejněna v »Hlavních výsledcích popisu obyvatelstva ze dne 31. pros. 1910 v král. hlav. městě Praze a obcích okolních«, str. 4.—7.

c) Průměrný roční přírůstek zastavěné plochy na 1000 m² (střed. stavu):

	1869—1881	1882—1890	1891—1900	1901—1910	1911—1920
ve vnitřní Praze	0·8	3·5	2·4	1·9	6·0
v prvním pásmu		34·3	29·9	21·8	11·8
v druhém pásmu		.	.	38·0	17·7
v třetím pásmu		.	.	22·6	23·0
úhrnem		.	.	18·3	12·7

d) Z 10.000 m² celkové katastrální plochy bylo zastavěno:

	1869	1880	1890	1900	1910	1920
ve vnitřní Praze	3.292	3.307	3.414	3.524	3.569	3.788
v prvním pásmu		665	908	1.222	1.525	1.716
v druhém pásmu		.	.	492	703	841
v třetím pásmu		.	.	204	256	323
v čtvrtém pásmu		.	.	.	.	177
úhrnem		.	.	.	.	689

Z celkové katastrální plochy hlav. města Prahy připadá na plochu zastavěnou 1182 ha t. j. 6·89 %; pro další vzrůst města jest tudíž na nynějším území pražském na dlouhou dobu volného místa dosti.

Jest přirozeno a historickým vývojem zdůvodněno, že nejvíce jest zastavěn střed města a že zastavěnost se zmenšuje, čím více se blížíme jeho periferii. Čísla shora sub d) uvedená jsou v tom ohledu velice výmluvná a nepotřebují podrobnějšího výkladu.

Nejvíce místa zaujímají domy s nádvořími na Starém městě a Josefově, kde, nepřihlížíme-li k domům sbořeným, není již po dlouhou dobu žádného volného stavebního místa. Odečteme-li část připadající na řeku od ostatního území, jest suchá plocha katastru staroměstského zastavěna téměř ze dvou třetin (64·15 %); v Josefově klesla zastavěnost teprve po assanaci na 56·88 %. Po obou těchto čtvrtích, tvořících střed Prahy, následuje Nové město, v němž více než polovina (51·1 %) suché půdy³⁰⁾ jest zastavěna. R. 1914 bylo na Novém městě již jen 4 ha 39 a rolí. Na této nezastavěné ploše jest možno sice provésti ještě několik nových staveb, avšak není daleka doba, kdy Nové město nebude mít žádné volné stavební plochy vůbec.

Na čtvrtém místě stojí Karlín, kde 37·72 % suché půdy jest zastavěno. Kdyby se proměnila invalidovna s vojenským cvičištem na východní straně Karlína ve stavební pozemky, dosáhl by Karlín velmi brzy maxima zastavěnosti. Jest pozoruhodno, že více nezastavěné plochy nežli Karlín mají obě čtvrtě na levém břehu Vltavy, Malá strana a Hradčany. Příčinou toho jest patrně ta okolnost, že příkré stráně Petřína a hradčanského návrší jsou nevhodným místem pro stavbu domů a na Hradčanech mimo to velkou část území zaujaly hradby. Po stržení hradeb se v poslední době značně zvětšila zastavěná plocha, zejména výstavbou nové vilové čtvrti nad Bruskou a u Písecké brány. Mimo tyto čtvrtě mají více nežli pětinu (20 %) veškeré půdy zastavěné Král. Vinohrady (22·20 %) a, odečteme-li hladinu vltavskou, také Holešovice-Bubny (20·96 %); více nežli 15 % jest jí zastavěno ještě jen na Vyšehradě.

Jest pozoruhodno, že svojí zastavěností předstihly Král. Vinohrady a Holešovice-Bubny nejen Žižkov (14·15 %), nýbrž také Smíchov (12·63 %), který se vyvíjel v pražské předměstí mnohem dříve. Příčinou toho jsou hlavně rozdíly v rázu terénu: Král. Vinohrady i Holešovice-Bubny mají více rovné a pro stavbu domů příhodné půdy než Žižkov a Smíchov, kde velkou část katastru zaujímají příkré stráně. Žižkovu a Smíchovu se svojí zastavěností téměř úplně rovnají z druhého pásma obce

³⁰⁾ Po odečtení hladiny Vltavy.

Libeň, Vršovice a Nusle, kteréž dokonce stojí před Smíchovem. Jest v nich zastavěn osmý až sedmý díl katastrální plochy.

Od těchto nejlidnatějších předměstí druhého pásma se odlišují velmi ostře ostatní obce. Mezi nimi nejdále pokročila Bubeneč, kde však jen patnáctý díl katastru je zastavěnou plochou. Více než 5 % zastavěné plochy mají ještě jen Košíře a, odečteme-li vltavskou hladinu, také Podolí. Velmi málo je dosud zastavěn katastr Dejvic (3·43 %).

V třetím pásmu nikde nedosahuje zastavěnost území 5 %. Číslu tomu se přibližují Břevnov, Vysočany a Střešovice. Více než 3 % území je zastavěno pouze ještě v Kobylisích, Bráníku a Michli. Této výše nedostihuje žádná obec čtvrtého pásma: blíží se jí jen Hlubočepy, Veleslavín a Krč.

Vývoj zalidněností jest možno studovati v jednotlivých částech Prahy, pokud jsou z nich data, v tab. V.—VII. Přírůstek zastavěné plochy odpovídá ovšem celkem přírůstku obyvatelstva a není proto třeba zde opakovati to, co pověděno již výše v kap. IV. b. Nicméně jsou místy i značné rozdíly, vyvolané zvláštními poměry místními, na př. kde mezi novostavbami vynikaly velkou rozlohou stavby továrních podniků, nebo kde se zlepšovaly bytové poměry zmenšováním přelidněností. Pojednáme o nich v kapitole o hustotě obyvatelstva.

VI. Domy a jejich střední rozloha.³¹⁾

Současně se sčítáním lidu byl zjišťován i počet domů, jež známe pro celý obvod nynější Prahy od r. 1843.³²⁾

Nejdůležitější data domovní statistiky podle pásem jsou tato:

a) Napočítáno bylo domů:

	1843	1857	1869	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	3302	3494	3557	3455	3569	3696	3572	3674
v prvním pásmu	713	796	1110	2025	3177	4422	5660	6161
v druhém pásmu	715	844	1075	1473	1811	2454	3080	3612
v třetím pásmu	818	879	954	1217	1403	1826	2308	2820
ve čtvrtém pásmu	788	874	939	1135	1293	1586	2126	2777
v hlav. městě Praze	6336	6887	7635	9305	11253	13984	16746	19044

b) Přibýlo (resp. ubylo) domů:

	1844-1857	1858-1869	1870-1880	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-1921
ve vnitřní Praze	192	63	— 102	114	127	— 124	102
v prvním pásmu	83	314	915	1152	1245	1238	501
v druhém pásmu	129	231	398	338	643	626	532
ve třetím pásmu	61	75	263	186	423	482	512
ve čtvrtém pásmu	86	65	196	158	293	540	651
v hlav. městě Praze	551	748	1670	1948	2731	2762	2298

³¹⁾ Poněvadž nečiní se přesný rozdíl mezi domy určenými pouze k obývání a domy určenými k účelům jiným, má tato kapitola spíše ráz formální. Nicméně nepovažovali jsme za účelné tuto partii úplně vynechat, poněvadž domovní statistika i při svých dosavadních nedostatcích přináší mnohé cenné poznatky. Nebrali jsme zřetel k domům obývaným a neobývaným, poněvadž domů neobývaných jest jen malý počet, mimo to z dřívějších sčítání nebyla uveřejněna úplná statistika neobývaných domů pro celou Prahu a poněvadž mnohé budovy, jež slouží k jiným účelům než k bydlení, počítají se mezi domy obývané, když v nich náhodou někdo bydlí nebo malá jejich část jest upravena za byt (na př. pro vrátné a pod.).

³²⁾ V publikacích městské statistické kanceláře uvádějí se k r. 1869, 1880 a 1890 data poněkud odchýlná od pramenů oficiálních. Rozdíly ty se vysvětlují ne vždy stejným výkladem pojmu »dům« a tím, že, jak se zdá, někde byla místo domů počítána domovní čísla, takže do počtu domů byly pojaty i domy zrušené. Poněvadž městská statistická kancelář přihlížela dříve jen k politické obci pražské a k jejím nejbližším velkým předměstím, rozhodli jsme se, aby byla všechna data jednotného původu, užívají pouze dat oficiálních a pominouti odchýlná data statistické kanceláře pražské přes to, že se zdají býti správnějšími.

c) Průměrný roční přírůstek na 1000 domů (střed. stavu) byl:

	1844-1857	1858-1869	1870-1880	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-15. II. 21.
ve vnitřní Praze	4.1	1.5	— 2.6	3.2	3.4	— 3.4	2.6
v prvním pásmu....	7.9	27.5	53.1	44.3	32.8	24.6	7.7
v druhém pásmu....	11.8	20.1	28.4	20.6	30.1	22.6	14.5
ve třetím pásmu	5.1	6.8	22.0	14.2	26.2	23.3	18.2
ve čtvrtém pásmu ..	7.4	6.0	17.2	13.0	20.4	29.1	24.1
v hlav. městě Praze	5.9	8.6	17.9	18.9	21.6	18.0	11.7

Mezi počtem domů, počtem obyvatelů i velikostí zastavěné plochy jest nejužší vzájemná souvislost: se vzrůstem obyvatelstva přibývá domů, jichž jest třeba k jeho ubytování, a tím i roste zastavěná plocha. Proto v celku přírůstek počtu domů odpovídá vzrůstu obyvatelstva a vzrůstu zastavěné plochy³³⁾ a není třeba čísla hořejší zde rozebíratí podrobněji.

Ze srovnání velikosti zastavěné plochy s počtem domů vyplývá s t ř e d n í r o z l o h a d o m u.

V letech, z nichž jsou data o zastavěnosti území, připadalo na jeden dům zastavěné plochy v m²

	1869	1881	1890	1900	1910	1920
ve vnitřní Praze	744.9	770.5	769.6	760.8	802.2	828.3
v prvním pásmu.....	.	737.2	641.7	622.9	605.5	625.7
v druhém pásmu.....	.	.	.	533.2	623.8	635.5
ve třetím pásmu.....	.	.	.	468.1	464.8	479.5
ve čtvrtém pásmu	.	.	.	.	.	458.9
v hlav. městě Praze	.	.	.	.	.	620.7

Střední rozloha domu dovoluje nám jenom přibližný úsudek o průměrném typu domu, poněvadž do jejího výpočtu rušivě zasahují rozsáhlé stavby neobytné, sloužící jiným účelům. Ve středu měst zvyšují střední rozlohu domu monumentální stavby, jako na př. chrámy, paláce, musea, ústavy, úřední budovy, divadla atd., na předměstích pak od vzniku velkého průmyslu stavby tovární, skladiště a pod.

V Praze byla dříve největší střední rozloha domu ve starých čtvrtích vnitřních, zejména na Hradčanech, na Malé straně a na Novém městě, kde za dřívějších dob byly vystavěny největší paláce, hlavní chrámy, budovy pro ústřední úřady zemské atd. Hradčany ještě r. 1910 měly největší průměrnou rozlohu domu, neboť na jejich poměrně malém katastru byl vystavěn rozsáhlý hrad, velké kostely, několik paláců, vojenských budov atd.³⁴⁾ Dnes z části hlavního města Prahy mají největší střední rozlohu domu ony obce, ve kterých jsou soustředěny největší průmyslové podniky, zejména průmyslu strojnického. Jsou to: Karlín, Libeň, Vysočany a Holešovice-Bubny.³⁵⁾ Těmito továrními čtvrtěmi byly předstíženy co do střední velikosti domu čtvrti vnitropražské; jen na Novém městě velké ústavy humanní a ústavy vysokoškolské, zbudované zejména na hoře Karlově, zvýšily v posledních 20 letech střední rozlohu novo-

³³⁾ Úplné shody mezi těmito třemi veličinami ovšem není; o nápadnějších rozdílech bude pojednáno při střední velikosti a zalidněnosti domu.

³⁴⁾ Vznik nového komplexu obytných budov a vil na baště sv. Ludmily a u Písecké brány snížil v posledním desetiletí prostřední velikost hradčanského domu velmi podstatně z 1102.77 m² na 837.5 m², takže mezi čtvrtěmi a obcemi, z nichž vzniklo hlavní město Praha, stojí nyní Hradčany až na místě šestém.

³⁵⁾ V druhé třetině minulého století patřil k těmto obcím také ještě Smíchov, kde se vyvinul zejména průmysl strojnický a pivovarský. Poněvadž se později stavěly na Smíchově hlavně jenom domy činžovní a továrny se nerozšiřovaly, má nyní Smíchov jenom prostřední rozlohu domu. V blízkých Hlubočepích zvýšily střední velikost domu zejména tovární budovy na Zlíchově.

městského domu takovou měrou, že se téměř Nové město přibližuje střední rozlohou domu továrním čtvrtím právě jmenovaným.

Kdyby bylo možno získati podrobná data i podle menších obvodů uvnitř jednotlivých katastrálních obcí, objevilo by se patrně, že velké průmyslové závody pražské jsou vystavěny hlavně v údolí vltavském a v příčných údolích podél potoků do Vltavy vtékajících.

Správnost této domněnky potvrzují zejména Žižkov a Král. Vinohrady, ležící na návrší nad údolím vltavským, které mají mezi lidnatými obcemi předměstskými, sousedícími s vnitřní Prahou, nejmenší střední velikost domu; byly v nich stavěny téměř jenom domy činžovní.

VII. Bytové strany a jejich velikost.

Z důvodů praktických zvolila si rakouská a po ní také československá statistika pro svá šetření za nejnižší sociální útvar bytovou stranu. Počet bytových stran v jednotlivých částech hlavního města Prahy známe od r. 1869 až do r. 1910 neúplně.³⁶⁾ Úplnou statistiku pro celý obvod hlavního města mohli jsme sestavit teprve z výsledků posledního sčítání lidu.

Hlavní data statistiky bytových stran podle pásem obsažena jsou v těchto přehledech:

Bytových stran bylo napočítáno:

	1869	1880	1890	1900	1910	15./II. 1921
ve vnitřní Praze.....	29.373	31.143	31.926	34.326	33.706	35.460
v prvním pásmu	8.282	19.491	31.255	49.638	66.327	74.046
v druhém pásmu	4.100	6.700	10.654	17.214	27.360	35.815
ve třetím pásmu	.	.	.	.	11.281	13.943
ve čtvrtém pásmu	.	.	.	.	.	8.573
v hlavním městě Praze	.	.	.	.	.	167.837

Přibýlo bytových stran (v absolutních číslech):

	1870-1880	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-15./II. 1921
ve vnitřní Praze	1.770	783	2.400	— 620	1.754
v prvním pásmu	11.209	11.764	18.383	16.689	7.719
v druhém pásmu	2.600	3.954	6.560	10.146	8.455
ve třetím pásmu	.	.	.	.	2.662
úhrnem.....	.	.	.	.	20.590

Průměrně přibývalo ročně na 1000 bytových stran:

	1870-1880	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1911-15. II. 21
ve vnitřní Praze	5'3	2'5	7'2	— 1'8	5'1
v prvním pásmu	73'4	46'4	45'4	28'8	11'0
v druhém pásmu	43'8	45'6	46'6	45'5	26'8
ve třetím pásmu	.	.	.	.	21'1
úhrnem.....	.	.	.	.	13'8

Poněvadž bytovou stranu tvoří obyvatelé jednoho bytu, jest přirozeno, že mezi počtem obyvatelů a počtem bytových stran jest nejužší vzájemná souvislost a že vývojová tendence obou těchto statistických veličin jest shodná.³⁷⁾

³⁶⁾ Ústřední statistická komise ve Vídni uveřejňovala počet bytových stran pouze podle okresů. »Hlavní výsledky sčítání lidu v Praze a obcích okolních«, publikované městskou statistickou kanceláří pražskou obsahují data o bytových stranách za léta 1869 až 1900 pro vnitřní Prahu a všechny obce prvního a druhého pásma a pro některé obce z třetího pásma, za r. 1910 pak pro všechny obce i třetího pásma.

³⁷⁾ Proto nebudeme zde podrobněji rozebírat statistiku bytových stran, abychom neopakovali to, co bylo již řečeno v kap. o vzrůstu obyvatelstva po r. 1843.

Tato shodnost není ovšem naprostá, neboť velikost bytové strany se mění jednak přirozeným vývojem, jednak vlivem sociálních poměrů. Dokazují to tato data:³⁸⁾

Na 100 bytových stran připadá obyvatelů:

	občanských		občanských a vojenských			
	1869	1880	1890	1900	1910	15. II. 1921
ve vnitřní Praze	536·9	521·2	509·4	482·0	449·7	452·4
v prvním pásmu	494·2	477·1	473·0	436·5	408·0	389·3
v druhém pásmu	445·9	445·0	438·3	443·6	425·0	389·5
ve třetím pásmu	.	.	.	.	425·4	385·1
ve čtvrtém pásmu	.	.	.	.	.	406·0
v hlav. městě Praze	.	.	.	.	.	403·0

Neupřehližíme-li k těm částem Prahy, v nichž rozsáhlé ústavy nebo vojenské posádky neobyčejně zvyšují průměrný počet členů bytové strany,³⁹⁾ kolísá průměrný počet obyvatelů jednoho bytu na celém území hlavního města Prahy mezi 3·5 a 4·6. Nejvýznamnějším zjevem, jež můžeme vyčísti z tabulky VIII., jest to, že nejvyšší počet členů bytové strany jest ve vnitropražských čtvrtích a v Karlíně. Velikost bytové strany jest tu zvýšena podnájemníky, kteří za své bydliště volí raději střed Prahy, kde jsou zároveň větší byty, nežli obce vzdálenější.⁴⁰⁾

Z přehledu hořejšího a z tabulky VIII.—X. jest dále zjevno, že až do r. 1910 ve vnitřní Praze a v nejbližších předměstských obcích bytové strany jsou čím dále tím menší. V předměstích druhého pásma zůstávala velikost bytové strany až do r. 1900 téměř nezměněna a teprve po tomto roce, kdy nabyly již velkoměstského rázu, nastal týž vývoj jako ve vnitřní Praze.

Veliký nedostatek bytů po světové válce a po politickém převratu v našich zemích způsobil částečnou změnu v dosavadním vývoji. Tím, že velmi mnoho obyvatelů bylo nedostatkem bytů donuceno spokojiti se ubytováním v podnájmu, jest nyní ve velké části Prahy průměrný počet obyvatelů bytu větší, nežli by byl za normálních poměrů. Proto ve čtvrtích vnitropražských s Vyšehradem (mimo Josefov), na Král. Vinohradech, na Smíchově, v Dejvicích a v Bubenči se průměrný počet obyvatelů bytu zmenšil jen nepatrně, ba místy (na Novém městě a v Karlíně⁴¹⁾) se dokonce o málo zvýšil. V obcích s obyvatelstvem většinou dělnickým, zejména na Žižkově, v Holešovicích-Bubnech, ve Vršovcích a v Nuslích se průměrná velikost bytové strany zmenšila mnohem více než ve čtvrtích s obyvatelstvem zámožnějším,⁴²⁾ poněvadž počet podnájemníků v rodinách dělnických se pravděpodobně nezměnil nebo jen zvýšil měrou malou.

*

Podle počtu členů dělí se bytové strany takto: Při sčítání lidu z 15. února 1921 bylo v celém hlavním městě Praze bytových stran (mimo ústavy):

	absolutně	z 1.000 bytových stran		absolutně	z 1.000 bytových stran
s 1 obyvatelem ..	10.314	62	se 7—8 obyvateli	10.618	64
s 2 obyvateli	28.399	171	s 9—10 obyvateli	2.208	13
se 3 obyvateli	37.868	228	s 11—15 obyvateli	643	4
se 4 obyvateli	36.169	217	s 16—20 obyvateli	453	3
s 5 obyvateli	25.202	151	s více než 20 obyv.	59	—
se 6 obyvateli	14.454	87			

³⁸⁾ Podrobná data jsou obsažena v tab. VIII.

³⁹⁾ Týká se to zvláště Bohnic (ústav pro choromyslné), Motola a Hradčan (vojenské posádky).

⁴⁰⁾ Příčiny rozdílů ve velikosti bytové strany uvnitř hlavního města není možno vyšetřiti bez podrobnějšího studia, jak jest složena bytová strana; této otázce jest věnována kapitola XI.

⁴¹⁾ K Hradčanům nepřehlídíme, jelikož v nich se měnil stav vojenské posádky.

⁴²⁾ Abnormální zmenšení v Josefově se vysvětluje úplnou změnou sociálního rázu této čtvrti po asanaci a v Košířích umělým zvýšením počtu obyvatelstva při sčítání r. 1910.

Bytové strany s více nežli 5 členy jsou nejčetnější na Starém a Novém městě, v Josefově a v obcích okresu vršovického mimo město Vršovice. Bytové strany o nejmenším počtu členů (1—2 osoby) mají Hradčany, Malá strana a Vyšehrad.⁴³⁾

VIII. Zalidněnost domu.

V obcích venkovských snaží se každá rodina žítí odděleně od ostatních ve zvláštním domě, ve městech však, v nichž se soustřeďuje mnohem více obyvatelstva, stavěly se z nedostatku místa již od dob nejstarších domy o dvou i více poschodích pro větší počet rodin. Veliká koncentrace obyvatelstva do měst, zejména do velkoměst, od druhé poloviny století 19. vyvolala potřebu stavěti domy, jež by mohly pojmuti co největší počet přistěhovalých obyvatelů. Domy moderních velkoměst rostou stále víc a více do výšky,⁴⁴⁾ v čemž dospěla nejdále města severoamerická, jež mají domy o 20 poschodích ba i více, které mohou dáti přístřeší i několika tisícům lidí. Z vývoje měst pak vyplývá pravidlo, že domy s největším počtem bytů stavěly se dříve ve středu města a v poslední době v nejbližším jeho sousedství.

Typickým dokladem toho jest vývoj zalidněnosti domu v hlavním městě Praze, kterou vyjadřujeme jednak počtem bytových stran, jednak počtem obyvatelů, připadajících průměrně na jeden dům.⁴⁵⁾

Ve 100 domech bydlelo průměrně by t o v ý c h s t r a n

	1869	1880	1890	1900	1910	15. II. 1921.
ve vnitřní Praze	826	901	895	929	944	965
v prvním pásmu	746	963	984	1.123	1.172	1.202
v druhém pásmu	381	455	588	701	888	992
ve třetím pásmu	.	.	.	.	489	494
ve čtvrtém pásmu	.	.	.	.	.	309
v hlav. městě Praze	.	.	.	.	.	881

Přehled tento praví nám, že v obvodu Prahy neustále přibývá velkých domů činžovních a tím roste průměrný počet bytových stran v jednom domě. Nejrychleji stoupá zalidněnost domu v těch částech Prahy, které v posledních desetiletích z malých obcí venkovských se přeměnily v lidnatá předměstí pražská, tedy hlavně v obcích prvního a druhého pásma. Na obvodu Prahy, v obcích třetího a zvláště čtvrtého pásma, mají dosud převahu rodinné domky a domy s malým počtem bytů.

Charakteristický a pro velkoměsta typický jest vývoj zalidněnosti domu ve vnitřní Praze. Ještě r. 1869, kdy rozvoj velkých předměstí v nejbližším sousedství vnitřní Prahy byl teprve v počátcích, měl dům ve vnitřní Praze nejvíce bytových stran. Zalidněnost domu vnitřních čtvrtí pražských stoupá sice stále, poněvadž se bourají staré menší domy a nahrazují většími, nikoli však takovou měrou, jako v obcích prvního pásma, takže nyní dokonce jest ve starých čtvrtích pražských poměrně

⁴³⁾ Podrobnější data jsou obsažena v tab. X. a XII.

⁴⁴⁾ Jako zajímavou ilustraci uvádíme, že v přítomné době velkého nedostatku bytů a velkého zdražení stavebních nákladů přistavují se u starších domů další poschodí a nové domy stavějí se zpravidla o poschodí vyšší než před válkou.

⁴⁵⁾ Nedostatek tohoto výpočtu zalidněnosti domu jest v tom, že se při něm bere zřetel také k domům, které nebyly stavěny pro bydlení a ani obývány nejsou, jako na př. kostely, továrny, nádraží, skladiště atd.; rovněž nemělo by se přihlížeti k těm místnostem v domě, které jsou určeny k provozování živností, jako na př. dílny, kanceláře a pod. Poněvadž však nám schází přesná úplná statistika domů neobývaných z dřívějších let, byli jsme nuceni vzítí za základ svých výpočtů domy vůbec. Zalidněnost domu takto stanovená odpovídá aspoň přibližně skutečnosti, poněvadž domů neobydlených jest v území pražském jen malý počet.

méně bytových stran v domě než v obcích druhého pásma. Jest to následek toho, že jednak ve středu města bydlí zámožnější obyvatelstvo v prostornějších bytech, jichž připadá méně na jeden dům, jednak že mnoho obytných místností bylo přeměněno v úřadovny, skladiště, obchodní místnosti atd., tak jako v t. zv. city všech velikých evropských měst.

Nejvíce bytových stran jest průměrně v jednom domě v Žižkově, Král. Vinohradech, Vršovcích a Nuslích. Jsou to největší pražské obce s obyvatelstvem dělnickým a úřednickým bez větších průmyslových závodů, jak ukazuje zároveň poměrně malá rozloha jejich domu.

Druhým měřítkem zalidněnosti domu jest průměrný počet obyvatelů bydlících v jednom domě. Příslušná data jsou obsažena v tomto přehledě:

Ve 100 domech bylo přítomno průměrem o b y v a t e l ů								
	občanských			občanských a vojenských				
	1843	1857	1869	1880	1890	1900	1910	15. II. 1921
ve vnitřní Praze	3.383	4.081	4.434	4.704	4.557	4.476	4.243	4.366
v prvním pásmu	2.184	3.471	3.687	4.592	4.654	4.900	4.776	4.678
v druhém pásmu	871	1.436	1.701	2.024	2.579	3.112	3.776	3.862
ve třetím pásmu	846	1.181	1.362	1.384	1.667	1.889	2.085	1.904
ve čtvrtém pásmu	761	946	1.072	1.121	1.291	1.347	1.428	1.253
v hlav. městě Praze.....	2.311	2.918	3.143	3.382	3.530	3.678	3.682	3.553

Tato data nepřinášejí nám v podstatě nic nového, poněvadž vyplývají z velikosti bytové strany a z průměrného počtu bytových stran v domě. Jelikož ve vnitřní Praze mají bytové strany více členů než v ostatních obcích, a to následkem většího počtu ústavů a většího počtu podnájemníků, připadá ve vnitřní Praze na jeden dům poměrně více obyvatelů než na předměstích.

IX. Hustota obyvatelstva.

Hustotou obyvatelstva rozumí se poměr obyvatelstva k území jím obývanému a vyjadřuje se obyčejně počtem obyvatelů, bydlících průměrně na 1 km².

Jestliže takto vypočítáme hustotu obyvatelstva na nynějším území hlavního města Prahy, dospějeme k tomuto přehledu:

Na 1 km² připadalo obyvatelů:

	občanských				občanských a vojenských (dohr.)				
	1843	1850	1857	1869	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	13.905	14.739	17.749	19.631	20.205	20.244	20.594	18.866	19.967
v prvním pásmu	693	821	1.230	1.822	4.140	6.583	9.646	12.034	12.832
v druhém pásmu	228	243	444	670	1.092	1.710	2.797	4.259	5.109
ve třetím pásmu	165	175	248	310	402	558	823	1.148	1.281
ve čtvrtém pásmu	83	89	115	140	177	232	297	422	484
v hlav. městě Praze.....	853	916	1.171	1.398	1.833	2.315	2.997	3.598	3.942

Území hlavního města Prahy jest nejhustěji osídlenou částí Čech. Z vývoje a vzrůstu Prahy vyplývá přirozeně, že na 1 km² žije nejvíce obyvatelů ve středu města a čím dále od vnitřních čtvrtí, tím více hustota obyvatelstva klesá. Vnější čtvrté pásmo pražské nedosahuje ani té zalidněnosti, jakou mají nejhustěji obydlené průmyslové kraje severních a severozápadních Čech.

Tento obvyklý způsob výpočtu hustoty obyvatelstva není však dosti vhodným ke studiu zalidněnosti území velkých měst. Zalidněnost území ve velkoměstě vhodněji vystihuje poměr obyvatelstva k ploše zastavěné budovami určenými k obývání. Poněvadž však pro hlavní město Prahu máme pouze data o velikosti zastavěné plochy,

nerozdělené podle toho, k čemu slouží vystavěné budovy, jest nutno se spokojiti pouze výpočtem poměru obyvatelstva k zastavěné ploše vůbec.

Príslušná data pro každou část Prahy jsou obsažena v tab. V.; z nich pak vyplývá tento přehled:

Na jednom ha zastavěné plochy bylo přítomno obyvatelů:

	1869	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	595	610	592	588	529	527
v prvním pásmu	.	623	725	787	789	748
v druhém pásmu	.	.	.	584	605	608
ve třetím pásmu	.	.	.	404	449	397
ve čtvrtém pásmu	.	.	.	.	.	273
v hlav. městě Praze	.	.	.	.	.	572

Tato data se v mnohém ohledu značně liší od výpočtu, kolik obyvatelů žije na 1 km². Jest z nich patrné, že vnitropražské čtvrti nejsou nejhustěji zalidněny, ba dokonce, že zalidněnost jejich již po několik desetiletí se sčítání od sčítání zmenšuje. Příčinou toho, jak již bylo v dřívějších kapitolách naznačeno, jest to, že se vzrůstem města se víc a více soustřeďují do jeho středu hlavní závody obchodní a peněžní, jež rostouce zabírají místnosti určené dříve k obývání. K poklesu lidnatosti zejména v l. 1901—1910 přispěla mnoho assanace, již byly části města nejhustěji zalidněné přestavěny a místo malých přelidněných domů postaveny nové prostornější, které obývá nyní obyvatelstvo zámožnější. Prostranné, málo obydlené paláce uvnitř města a rozsáhlé průmyslové podniky v některých čtvrtích a předměstích pražských přispívají ovšem k snížení lidnatosti.

Nejhustěji zalidněnou částí Prahy jest Žižkov; připadá v něm na 1 ha zastavěné plochy $2\frac{1}{3}$ krát více obyvatelů než ve vnitřní Praze. V poslední době se zalidněnost na Žižkově značně zmenšila, což můžeme považovati z důvodů zdravotních za příznivý zjev pro budoucí vývoj v této části Prahy.

Dříve byl nejhustěji zalidněn Josefov — sídlo chudiny pražské vedle živlu židovského v minulých desetiletích. Přestavbou této čtvrti po assanaci byl jí dán zcela jiný ráz; v nových domech a velkých, prostorných bytech ubytovalo se obyvatelstvo z vrstev zámožných, čímž zalidněnost klesla téměř na polovinu hustoty dřívější.

Po Žižkově nejhustěji jsou zalidněny Král. Vinohrady, Vršovice a Nusle; obce tyto tvoří spolu se Žižkovem souvislé území, v němž na jeden dům připadá nejvíce bytových stran a v němž také na jednom ha zastavěné plochy žije nejvíce obyvatelů. Povšimnutí zasluhuje, že Král. Vinohrady, jež mají téměř touž velikost domu jako Žižkov, mají menší zalidněnost než Žižkov. Jest to důkazem, že na Král. Vinohradech žije obyvatelstvo větší zámožnosti, vyhledávající větších bytů.

Na levém břehu Vltavy vynikají největší zalidněností Košíře, obývané skoro výlučně obyvatelstvem dělnickým.

Ty části Prahy, které mají největší rozlohu domu (Karlín, Libeň, Vysočany, Hradčany, Holešovice-Bubny), odlišují se od svého okolí malou zalidněností zastavěné plochy, jen na Novém městě pražském s velikou střední rozlohou domu jest vzhledem k těmto částem Prahy hustota obyvatelstva mnohem vyšší. Zvyšují ji četné ústavy s mnohými chovanci (ústav pro choromyslné, nalezinec, nemocnice a pod.).

X. Národnost.

Nejstarší prameny historické nám praví, že Praha, jako hlavní město Čech, byla obývána obyvatelstvem původu slovanského a jazyka českého. Již v prvním desíti-letí po Kristu usazovali se v ní však četní cizinci, většinou příslušníci německého a židovského národa. Počet jejich rostl zejména od té doby, co Praha nabývala většího významu a stávala se střediskem nejen české země, nýbrž i celé střední Evropy.

Židé připomínají se již za časů Kosmových jako značná menšina v pražském obyvatelstvu, mající ve svých rukou velkou část bohatství pražského podhradí. Od těch dob uchovali si pražští židé značný vliv v hospodářském životě, jehož nezlomila ani občasná pronásledování a vypovídání. Svůj původní jazyk hebrejský dávno ztratili a místo něho mluvili patrně všichni židé přicházející do Prahy některým německým nářečím, jež si osvojili za svého pobytu v Německu. Denní zaměstnání jejich donutilo je sice naučiti se jazyku domorodého obyvatelstva českého, avšak u největší části zůstávala domácím a rodinným jazykem němčina. Teprve v posledních desítilétích, když se dokonalo národní obrození české, začal český jazyk vnikati více do jejich rodinného života a zejména od politického osvobození r. 1918 u části židovstva nabyl převahy i nad němčinou.

Přes ztrátu svého původního národního jazyka zůstávali židé odlišným národem; co je spojovalo v jeden celek a odlišovalo od ostatního okolí, bylo jejich náboženské vyznání, které bránilo jejich splývání s ostatním obyvatelstvem. Jsouce výluční a jen ve velmi řídkých případech se mísíce s křesťanskými spoluobčany, uchovali si račový svéráz i společné tradice a dlouho také židovské národní vědomí. V poslední době, zejména u inteligence se však náboženská pouta uvolňují, různé předsudky se odstraňují a styk židovské menšiny s okolím stává se intenzivnějším. Velká část židů ztrácí tím židovské národní vědomí a včleňuje se v národní prostředí české nebo německé. V poslední době vzniklé hnutí sionistické snaží se obroditi národní vědomí židovské, avšak dosud nenabylo mezi židy převahy.⁴⁶⁾

Starého původu jest rovněž německá kolonie pražská. Již v 11. století bylo v německé osadě na Poříčí mnoho německých přistěhovalců, kteří pak z Poříčí se šířili do pražských měst. Když pak ve 13. a 14. stol. došlo k rozsáhlé kolonizaci německého živlu do pohraničních krajů i do vnitra českých zemí a byla zakládána německými kolonisty četná města, přibývalo také v Praze rychle Němců. Za velkého rozkvětu Prahy v době Karla IV. nabyli na čas, jak se zdá, dokonce i převahy nad původním obyvatelstvem českým. Ke sklonku 14. stol. vzrůstá se opět český živel a dosahuje většiny; na začátku 15. stol. jest česká národnost posílena v Praze hnutím husitským do té míry, že po německém exodu r. 1409 Praha se stala znovu městem téměř úplně českým.

Hospodářský rozkvět Prahy v 16. století přiváděl opět nové německé přistěhovalce do města, takže před bitvou bělohorskou asi jedna třetina pražského obyvatelstva mluvila jazykem německým. Za hlubokého úpadku českého národa v 17. a 18. stol. se odcizily zámožnější vrstvy českému národnímu vědomí, přiklonily se k německé kultuře a používaly na veřejnosti jazyka německého.

Poněvadž vedení obce bylo v rukou tříd privilegovaných, měla Praha na zevnějšík ráz města německého, který jí zůstal ještě v první polovině 19. století. Drobné řemeslnictvo a dělnictvo však i v této době zůstalo věrno českému jazyku a toto

⁴⁶⁾ Jsou i případy, že se jednotlivci vzdali židovského náboženství a hlásí se přes to k židovské národnosti, jsou však zcela výjimečné.

jádro pražského obyvatelstva se nikdy neodnárodnilo. Rychle pokračující národní obrození v 19. století setřelo s Prahy německý vnější ráz a probudilo živé vlastenecké citění i ve vyšších vrstvách společenských.

Současně s Němci přicházeli do Prahy také příslušníci jiných národů. Již ve středověku a později v 16. stol. se usadilo v Praze, podobně jako v jiných českých městech, mnoho Vlachů, kteří až do 18. stol. si udrželi svůj jazyk a svou národnost. Nový rozkvět Prahy v 19. stol. přivedl do ní opět nové jednotlivce z cizích národů a zejména po převratě r. 1918, když Praha se stala hlavním městem svobodné republiky, usadilo se v Praze mnoho cizích státních příslušníků a na pražských třídách je slyšet mnoho cizích jazyků.

Národnostní statistiku pražského obyvatelstva můžeme sestavit teprve od r. 1880⁴⁷⁾ a její výsledky jsou tyto:

	Domácí státní příslušníci obcovací řeči resp. národnosti				Cizozemci	Úhrnem
	české a slovenské	německé	židovské	jiné		
r. 1880	266.334	42.409	.	357	5.342	314.442
r. 1890	350.591	41.797	.	291	4.589	397.268
r. 1900	474.139	34.194	.	909	5.103	514.345
r. 1910	572.787	37.405	.	774	5.444	616.410
r. 1821	624.744	30.429	5.959	2.163	13.362	676.657

Z 10.000 domácích státních příslušníků přihlásilo se v hlav. městě Praze k obcovací řeči, resp. národnosti:

	české a slovenské	německé	židovské	jiné	úhrnem
r. 1880	8.616	1.372	.	12	10.000
r. 1890	8.929	1.064	.	7	10.000
r. 1900	9.311	671	.	18	10.000
r. 1910	9.375	612	.	13	10.000
r. 1921	9.419	459	90	31	10.000

Nejúčelnější postup při podrobnějším studiu národnostních poměrů v hlavním městě Praze jest sledovati nejprve místně i časově v ý v o j n á r o d n í c h m e n š í n židovské a německé, z něhož nepřímou vyplývá pak vývoj československé většiny.

Nejodlišnější jsou přes ztrátu jazyka a většinou i národního vědomí židové.⁴⁸⁾ Odlišují se od původního obyvatelstva nejen zvláštními račovými rysy a svým israelským náboženstvím, nýbrž i zcela jinými poměry hospodářskými a sociálními. Přišli do Čech stejně jako do jiných zemí hlavně za obchodem a zůstali mu věrni nejen dobrovolně, nýbrž po dlouhou dobu také z donucení vlivem středověkých poměrů. Novověká svoboda, jež uvolnila všechna jejich pouta, nezměnila podstatně jejich původní struktury

⁴⁷⁾ Rozsáhlé šetření národnostních poměrů v Rakousku provedl sice již ke konci let čtyřicátých min. století C z o e r n i g tím, že zjistil u každé obce, jakým jazykem se v ní mluví. Podle jeho šetření byly pak vypočítány přibližně na základě výsledků sčítání lidu z r. 1851 a 1857 národnostní poměry pro jednotlivé země. Ještě při sčítání lidu r. 1869 nebyla z politických důvodů národnost, resp. řeč obyvatelstva zjišťována, avšak potřeba státní správy si vynutila, že od r. 1880 má Rakousko pravidelnou národnostní statistiku. Národnost se však zjišťovala nepřímou prostřednictvím t. zv. obcovacího jazyka; při tom byly vypočteny jazyky, ke kterým se směli domácí příslušníci přihlásiti — u cizinců se tato otázka nekladla. O »obcovacím« jazyku a o správnosti rakouské statistiky národnosti bylo již napsáno tolik kritik, že nepovažují za účelné všechny námítky zde opakovati. Odkazují na článek »Národnost či jazyk« v Čsl. stat. věstníku roč. II., str. 40 až 59. Při prvním sčítání lidu v Československé republice se zjišťovala přímo národnost obyvatelstva a nebylo kladeno žádné omezení, ke které národnosti se kdo smí přihlásiti; bylo proto dovoleno zapisovati i národnost židovskou. Rovněž i cizozemci měli povinnost přiznati, jaké jsou národnosti. Výsledky sčítání lidu z r. 1921 nejsou proto v ohledu národnostním úplně srovnatelné s výsledky sčítání předcházejících a nelze si z nich zkonstruovati přesný obraz národního vývoje.

⁴⁸⁾ Poněvadž nejvýraznějším rysem, jímž se odlišovali od svého okolí, bylo náboženství a poněvadž při sčítáních rakouských se národnost nezjišťovala, nýbrž pouze řeč a židé své původní národní řeči nemají, založili jsme svoji studii židovské menšiny na statistice náboženské.

sociální a jejich hlavním zaměstnáním zůstal z největší části obchod, ačkoliv nyní již se jich mnoho věnuje volným povoláním a průmyslovému podnikání.

Jako neměli původně svobodné volby povolání, tak nemohli ani libovolně voliti místo svého pobytu. Jejich povolání je vedlo do měst, v nichž v dřívější dobách jim byly vykázány zvláštní ulice k obývání. V Praze byla jim určena za bydliště část Starého města, pozdější čtvrť Židovské město neboli Josefov. Z ostatních obcí, z nichž se nynější Praha skládá, měla samostatnou židovskou obec ještě Libeň.

Zákaz, aby se židé usazovali mimo své židovské čtvrti, byl přísně dodržován až do dob josefinských. Za Josefa II. a pak za rakouského císaře Františka I. byly proti-židovské předpisy zmírňovány a židům pražským byl také dovolen pobyt i na Starém městě. Od té doby začali se usazovati i na venkově a věnovali se také i jiným povoláním (na českém jihu se jich věnoval větší počet i zemědělství). Úplná svoboda stěhování a volby povolání nastala jim od r. 1859.

Nové období hospodářského vývoje od druhé poloviny 19. století přineslo značné změny v životě židovstva. V malém obchodě byli stále více zatlačováni konkurencí křesťanskou; hlavním oborem jejich působnosti stal se velkoobchod, velký průmysl a finančnictví. Poněvadž těmto oborům dařilo se pouze ve velkých střediscích městských, opouštěli židé venkov a menší města a soustředili se ve velkých městech. Jest málo demografických zjevů v poslední třetině 19. století v našich zemích tak rázovitých, jako stěhování židů z venkova do několika málo větších měst.

Výmluvné svědectví podávají o něm tato data:

	1880	1890	1900	1910	1921
v hl. městě Praze.....	20.508	23.473	27.289	29.107	31.751
v městech, jež čítají se svými předměstskými obcemi více než 50.000 obyv.....	4.253	5.165	6.921	7.578	7.092
v městech, jež se svými předměstskými obcemi mají 20—50.000 obyv.	4.664	5.424	6.780	7.594	7.777
v městech s 10 až 20.000 obyv.....	9.451	10 130	10.334	9.536	8.757
v obcích s 5 až 10.000 obyv.....	8.063	8.286	8.097	7.433	6.190
v obcích s méně než 5000 obyv.....	47.510	42.001	33.324	24.579	18.108
v Čechách úhrnem.....	94.449	94.479	92.745	85.827	79.675

Průměrný roční vzrůst, resp. úbytek vyznavačů israelského náboženství činil na 1000 obyv. (středního stavu):

	1881—1890	1891—1900	1901—1910	1911—1920
v hl. městě Praze	+ 13.5	+ 15.0	+ 6.1	+ 8.7
v městech, jež čítají se svými předměstskými obcemi více než 50.000 obyv.....	+ 19.4	+ 29.1	+ 9.1	— 6.6
v městech, jež se svými předměstskými obcemi mají 20—50.000 obyv.	+ 15.1	+ 22.2	+ 11.3	+ 2.4
v městech s 10—20.000 obyv.....	+ 6.7	+ 2.0	— 8.0	— 8.5
v obcích s 5—10.000 obyv.....	+ 2.7	— 2.3	— 8.6	— 18.2
v obcích s méně než 5000 obyv.....	— 12.3	— 23.0	— 30.2	— 30.3
v Čechách úhrnem.....	+ 0.0	— 1.9	— 7.7	— 7.4

Mezi 10.000 obyvateli bylo israelitů:

	1880	1890	1900	1910	1921
v hlavním městě Praze.....	652	591	531	472	469
v městech, jež čítají se svými předměstskými obcemi více než 50.000 obyv.....	298	282	280	259	230
v městech, jež se svými předměstskými obcemi mají 20—50.000 obyv.	299	277	266	249	250
v městech s 10—20.000 obyv.	434	398	338	275	253
v obcích s 5—10.000 obyv.....	238	224	189	155	134
v obcích s méně než 5000 obyv.....	108	95	73	52	40
v Čechách úhrnem.....	170	162	147	127	119

Čísla tato nepotřebují mnohých výkladů. Jest patrné z nich, že až do r. 1910 židů značně ve větších městech s více než 20.000 obyv. přibývalo, zatím co ve venkovských obcích jich velmi intenzivně ubývalo. Po r. 1910 přibýlo židů jen v Praze a v několika málo městech na českém venkově, všude jinde jich však velmi ubylo, hlavně opět na venkově a i v menších městech.⁴⁹⁾

Jak veliké změny nastaly v rozsazení židů po Čechách v posledních 40 letech, vysvítá jasně z tohoto přehledu:

Z 10.000 israelitů bylo přítomno:	1880	1890	1900	1910	1921
v hlavním městě Praze.....	2.171	2.485	2.943	3.391	3.985
v městech, jež čítají se svými předměstskými obcemi více než 50.000 obyv.....	450	547	746	883	890
v městech, jež se svými předměstskými obcemi mají 20—50.000 obyv.....	494	574	731	885	976
v městech s 10—20.000 obyv.....	1.01	1.072	1.114	1.111	1.099
v obcích s 5—10.000 obyv.....	854	877	873	866	777
v obcích s méně než 5000 obyv.....	5.030	4.445	3.593	2.864	2.273
v obcích s více než 10.000 obyv.....	4.116	4.678	5.534	6.270	6.950
v obcích s méně než 10.000 obyv.....	5.884	5.322	4.466	3.730	3.050
v Čechách úhrnem.....	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000

Téměř 70 % všech Židů v Čechách přítomných jest usazeno ve městech s více než 10 tisíci obyvateli, ačkoli ještě r. 1880 bydlilo jich téměř tři pětiny v obcích venkovských a malých městech s méně než 10.000 obyvatelů. Hospodářské poměry působí, že se ponenáhlu vrací doba, kdy židé bydleli výlučně ve městech, nenacházejíce pro sebe na venkově vhodné půdy.

Jest proto pochopitelné, že Praha měla na české židy silný přitažlivý vliv. Židů v Praze neustále přibývá a jest jich tu usazeno téměř již dvě pětiny všech židů v Čechách napočítaných, kdežto r. 1880 jich připadalo na Prahu jen něco málo více než jedna pětina. V posledních desíti letech se dokonce procentuální vzrůst židů zvětšil naproti desítiletí předcházejícímu a dosáhl téměř výše celkového vzrůstu pražské populace. Jest to patrně následek válečných událostí, jež přivedly do Prahy mnoho židovských uprchlíků z Haliče a Bukoviny a z nichž část se již nevrátila zpět do své rodné země, nýbrž zůstala v Praze.

Velmi zajímavé jest, jakým způsobem jsou usazení židé v obvodu Prahy. Minulost, ve které židé směli bydliti jen v místech jim za pobyt určených, má dosud vliv na usídlení židů v přítomnosti. Směrodatným však pro jejich bydliště stalo se jejich zaměstnání. Většina židů věnuje se obchodu, jenž se soustřeďuje do vnitřní Prahy. Mimo to značná část jich náleží zámožným vrstvám, jež žijí v Praze jako rentiéři nebo kapitalisté. Proto jsou židy vyhledávány čtvrti vnitropražské a pak ony obce, v nichž se usazuje zámožnější obyvatelstvo. Jelikož dělnictva a chudiny mezi židy jest velmi málo, tvoří židé nepatrný zlomek obyvatelstva v dělnických předměstích a v obcích na periferiích.

Podle pražských pásem jsou židé usazení v Praze takto:⁵⁰⁾

Bylo přítomno israelitů:	1869	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	13.056	16.754	17.395	18.421	16.677	16.545
v prvním pásmu	1.419	2.649	5.006	7.740	10.693	12.452
v druhém pásmu	739	821	786	830	1.312	2.184
ve třetím pásmu	.	182	172	193	240	348
ve čtvrtém pásmu	.	102	114	105	185	222
v hlavním městě Praze.....	.	20.508	23.473	27.289	29.107	31.751

⁴⁹⁾ Význačným zjevem jest všeobecný úbytek židů v celých Čechách od r. 1890 a zejména od r. 1900; od r. 1890 do r. 1921 jich ubylo 14.804.

⁵⁰⁾ Podrobná data podle obcí jsou obsažena v tabulce XIV.

Mezi 10.000 obyvateli bylo israelitů:

	1869	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	828	1.032	1.069	1.113	1.100	1.031
v prvním pásmu	347	285	339	357	392	432
v druhém pásmu	404	275	169	109	113	157
ve třetím pásmu	.	108	74	56	50	65
ve čtvrtém pásmu	.	82	68	49	61	64
v hlav. městě Praze	.	652	591	531	472	469

Z 10.000 israelitů v hlavním městě Praze napočítaných bylo přítomno:

	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	8.170	7.409	6.750	5.729	5.211
v prvním pásmu	1.291	2.132	2.836	3.674	3.922
v druhém pásmu	400	337	304	451	688
ve třetím pásmu	89	73	71	82	109
ve čtvrtém pásmu	50	49	39	64	70
v hlav. městě Praze	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000

Největší procento židovského obyvatelstva má dosud Josefov, původní sídlo pražských židů. Vývoj konfesijských poměrů jest v něm velmi zajímavý. Ještě r. 1869 měli zde židé většinu (52·89%). Nežli došlo k assanaci, měl Josefov množství malých, těsných bytů, hodících se za příbytek jen nejnuznějším třídám obyvatelstva. Byl přelidněn a měl velmi nepříznivé poměry zdravotní. Poněvadž zámožnost pražských židů rostla, opouštěli židé Josefov a jejich místo pak zaujímal chudé obyvatelstvo křesťanské. Konfesijské poměry se následkem toho měnily tak rychle, že r. 1900 netvořili židé v Josefově ani čtvrtinu obyvatelstva (24·27%). Tento vývoj změnila úplně assanace, po níž místo zbořených, starých, těsných domů byly vystavěny prostranné, moderní budovy s pohodlnými byty. Tím se změnilo nejen hospodářské a sociální rozvrstvení obyvatelstva, nýbrž i náboženské a národnostní. Bohatší židé, kteří dříve opouštěli Josefov, nyní naopak jej vyhledávají, majíce patrně z důvodů tradičních a náboženských živý vztah k těmto místům. Jejich poměrné zastoupení v obyvatelstvu od r. 1900 rychle roste. R. 1910 bylo z obyvatelstva Josefova 39·93% židů a r. 1921 dokonce již 46·54%.

Když byly zrušeny předpisy, dovolující židům pobyt pouze ve vykázaných jim ulicích, šířili se židé nejprve do nejbližšího sousedství. Proto dosud největší procento židovského obyvatelstva mají bloky domů, ležící severně od Staroměstského náměstí při hranicích Josefova; jest v nich více nežli $\frac{1}{3}$ obyvatelstva židovského původu.

Ty části Prahy,⁵¹⁾ ve kterých jest židů více než 10% v obyvatelstvu, tvoří souvislý celek, jenž zaujímá Staré město (mimo jeho jihozápadní kout proti Národnímu divadlu mezi Vltavou, Perštýnem, Husovou třídou a ulicí Karlovou, vedoucí k mostu Karlovu), celé dolní Nové město, části Karlína k němu přiléhající až po náměstí Jungmannovo a kostel sv. Cyrila a Metoděje, část horního Nového města podél západní strany Václavského náměstí až asi po třídu Jungmannovu, ulici Školskou, Žitnou, ulici v Tůních a po náměstí Komenského, a část Král. Vinohrad, jež se připojuje u musea k dolnímu Novému městu a jest ohraničena třídou Palackého, ulicí Budečskou, Riegrovými sady a Žižkovem.

Obvody s menšinou židovskou 5—10% ní se připojují k tomuto území a vyplňují zbývající část Starého města, velkou část horního Nového města mezi ulicí Žitnou, Karlovým náměstím a Národní třídou, dále mezi Národní třídou a Jircháři, jakož

⁵¹⁾ Viz kartogramy čís. 7 a 14, jež budou přiloženy ke knižnímu vydání této studie.

i komplex domů podél Riegrova nábřeží k ulici Resslerův a blok domů při hranici Král. Vinohrad mezi třídou Tábořskou a Sokolskou a mezi náměstím Komenského a Fügnerovým, dále přilehlou část Král. Vinohrad až po třídu Palackého, malou část Žižkova mezi třídou Karlovou a Husovou, dále zbývající část Karlína, bloky domů podél Bělského třídy v Holešovicích-Bubnech a část Smíchova mezi nábřežím Legií a Zborovskou třídou.

Jak jest patrné, soustřeďují se nejvíce židé v těch místech, kde jest nejčilejší obchodní ruch. Pozoruhodno jest, že jest velmi málo židů na Malé straně a na Hradčanech.

Velké předměstské obce, jež se připojují k vnitřní Praze, mají vesměs malé procento židovského obyvatelstva, pokud jsou obývány obyvatelstvem většinou dělnickým. Se vzrůstem obyvatelstva dělnického ubývalo v nich poměrně židů; toho jest typickým dokladem Libeň, v níž ještě r. 1869 bylo 7¾ % židů, nyní však pouze 1⅓ %. Za to v těch obcích hlavního města Prahy, v nichž byly vystavěny moderní domy a villy s četnými zahradami, ve kterých se příjemně bydlí, přibývá rychle židů. Platí to zejména o Bubenci, kde v posledních deseti letech procento židů stoupl z 2·35 na 4·37, a v menší míře také o Dejvicích.

Na periferii Prahy v obcích třetího a čtvrtého pásma (mimo Vysočany, které mají nejvíce ráz městský), tvoří židé jen malý zlomek obyvatelstva, nepatrně větší než na českém venkově. Pouze Bohnice a Veleslavín mají větší počet židů, poněvadž v tamních místních léčebných ústavech jest větší počet židovských chovanců.

Dosud při studiu židovské menšiny jsme se opírali o statistiku konfesijní, poněvadž za Rakouska nebylo možností zjistiti, jaká část židů si uchovala židovskou národnost. Teprve po založení Československé republiky můžeme sestaviti národnostní statistiku židovskou, a to jednak podle počtu hlasů, odevzdaných při volbách do Národního shromáždění pro kandidáty stran židovských, jednak podle přiznání obyvatelstva k národnosti při posledním sčítání lidu.

Nejdůležitější výsledky jsou obsaženy v tomto přehledě:

	Počet obyvatelů israelského nábo- ženství		Počet hlasů odevzda- ných pro židovské strany při volbách do poslanecké sně- movny		Počet obyvatelů ži- dovské národnosti podle sčítání lidu 1921		Na 1000 obyvat. israel. náboženství připadalo	
	absol.	z 1000 obyv.	absol.	z 1000 odevzd. hlasů	absol.	z 1000 obyv.	hlasů pro ži- dovské kan- didáty	obyvatelů s přiznáním u národnosti židovskou
ve vnitřní Praze	16.545	103·1	4.133	45·1	3.430	21·4	249·8	207·3
v prvním pásmu	12.452	43·2	3.110	20·8	2.155	7·5	249·8	173·1
v druhém pásmu	2.184	15·7	422	.	312	2·2	193·2	142·9
ve třetím pásmu	348	6·5	39	.	49	0·9	112·1	140·8
ve čtvrtém pásmu	222	6·4	3	.	13	0·4	13·5	58·6
v hlav. městě Praze....	31.751	46·9	7.707	21·9	5.959	8·8	242·7	187·7

Necelá pětina židovského obyvatelstva pražského přihlásila se při sčítání lidu k židovské národnosti. Jak obyvatelstvo israelského vyznání je nerozhodné v otázce národní příslušnosti a nemá vytríbeného národního vědomí, dokazuje nejlépe to, že při volbách do poslanecké sněmovny bylo odevzdáno značně více hlasů pro židovské strany, než kolik židů i s dětmi a nevoliči zapsalo do sčítacích archů národnost židovskou.

Dále přináší hořejší přehled velmi zajímavý úkaz, že čím více židů pohromadě bydlí, tím mocnější jest mezi nimi národní uvědomění židovské; ve vnitřní Praze,

kde jest jich nejvíce, se přihlásilo k židovské národnosti více než pětina israelitů, ve čtvrtém pásmu, v němž jsou pouze rozptýleni, necelá šestnáctina. Jest to také přirozeno, neboť čím řidčeji bydlí židé, čím méně se stýkají se svými soukmenovci a čím více jsou odkázáni na výlučný styk se svým nežidovským okolím, tím snáze přijímají jeho národnost, ztrácejíce cit pro svůj národní svéráz a ponechávající si pouze své israelské náboženství. S tímž úkazem se setkáváme u rozptýlených národních menšin vůbec.

Utvořiti si správný obraz o vývoji německé menšiny v Praze není snadno. Za Rakouska, kdy se zjišťovala při sčítání lidu obcovací řeč, byli počítáni mezi Němce na základě rodinné a obcovací řeči z velké části pražští židé, kteří národního citění německého neměli. Při starších sčítáních bylo židů, příznávajících německou národnost, více nežli při sčítáních pozdějších, neboť svoji dřívější orientaci německou z doby politické nadvlády Němců v Čechách poněkudli zaměňovali za smýšlení Čechům přátelštější. Následkem velkého pokroku českého národa v životě kulturním, hospodářském i sociálním rostl stále počet židů, kteří srůstali s českým prostředím, posílali své děti do českých škol, osvojovali si českou kulturu a v běžném životě užívali českého jazyka, rovněž přibývalo rychle těch židů, kteří při sčítání lidu — namnoze z důvodů opportunních — se přihlašovali k obcovací řeči české.

Z těchto důvodů nelze říci, jaký byl skutečný vývoj německé menšiny pražské mezi rokem 1880 a 1910. Čísla, obsažená v přehledech na stránce 380, nám nepraví, jak silný byl odklon pražských židů od německého obcovacího jazyka, zdali skutečných Němců v Praze jednak stěhováním, jednak assimilačním vlivem velké většiny české ubývalo aneb nebylo-li odcizování živlu židovského od německví nahrazeno z části skutečným přírůstkem německého pražského obyvatelstva. Kolik žije v Praze židovských obyvatelů německého národního citění, víme úplně teprve ze sčítání lidu r. 1921. Však ještě i nyní je mezi pražskými Němci značné procento židů, kteří v budoucnosti mohou — a pravděpodobně také budou — ztráceti německou orientaci a budou přecházeti buďto do tábora národně citících židů aneb budou se připojovati k české většině.

Změnám národnostních poměrů v Praze bychom lépe rozuměli, kdyby bylo známo, jaké v době sčítání bylo konfessií složení jednotlivých národností, a zejména jak silně byl zastoupen v obyvatelstvu s obcovací řečí německou živel židovský, v národnostním ohledu kolísavý. Známe pouze částečná data z r. 1900.⁵²⁾ Jsou uvedena vedle výsledků sčítání lidu z r. 1921 v těchto čtyřech přehledech:

	israelitů			israelitů		
	ostatních	úhrnem		ostatních	úhrnem	
	1900			1921		
ve vnitřní Praze	8.064	9.111	17.175	4.269	9.375	13.644
v prvním pásmu	3.217	8.683	1.900	2.741	10.555	13.296
v Libni	65	265	330	58	333	391
úhrnem	11.346	18.059	29.405	7.068	20.263	27.331
ve Vršovicích a Nuslích	.	.	.	55	833	888
v ostatních obcích	.	.	.	303	1.907	2.210
ve Velké Praze	.	.	.	7.426	23.003	30.429

⁵²⁾ Městská statistická kancelář pražská provedla kombinaci obcovací řeči s náboženským vyznáním z materiálu ze sčítání lidu, konaného r. 1900, a to pro Prahu I.—VIII, a pro města Karlín, Smíchov, Král. Vinohrady a Žižkov. Příslušná data byla uveřejněna r. 1908 v III. dílu »Sčítání lidu v kr. hl. městě Praze a obcích sousedních«. Ústřední statistická komise ve Vídni prováděla sice kombinaci obcovacího jazyka s náboženstvím, avšak uveřejňovala pouze úhrnná data podle zemí, nikoli však také pro menší obvodů správních.

R. 1921 bylo napočítáno více (+), resp. méně (—) Němců než r. 1900, a to:

	israelitů ostatních úhrnem v absolutních číslech			israelitů ostatních úhrnem v procentech		
ve vnitřní Praze	— 3.795	+ 264	— 3.531	— 47·1	+ 2·9	— 20·6
v prvním pásmu	— 476	+ 1.872	+ 1.396	— 14·8	+ 21·6	+ 11·7
v Libni	— 7	+ 68	+ 61	— 10·8	+ 25·7	+ 18·5
úhrnem	— 4.278	+ 2.204	— 2.074	— 37·7	+ 12·2	— 7·0

Mezi 1000 domácích obyvatelů německé obcovací řeči, resp. národnosti bylo:

	israelitů 1900		israelitů 1921	
ve vnitřní Praze	469·5	530·5	312·9	687·1
v prvním pásmu	270·3	729·7	206·1	793·9
v Libni	197·0	803·0	148·3	851·7
úhrnem	385·9	614·1	258·6	741·4
ve Vršovicích a Nuslích.....	.	.	61·9	938·1
v ostatních obcích	.	.	137·1	862·9
ve Velké Praze	.	.	244·0	756·0

Na 1000 domácích státních příslušníků připadalo obyvatelů s německou obcovací řečí, resp. národností, a to:

	israelitů ostatních úhrnem 1900			israelitů ostatních úhrnem 1921		
ve vnitřní Praze	51·7	58·4	110·1	28·6	62·9	91·5
v prvním pásmu	15·1	40·9	56·0	9·8	37·8	47·6
v Libni	3·1	12·6	15·7	2·0	11·3	13·3
úhrnem	29·1	46·4	75·5	15·4	44·3	59·7
ve Vršovicích a Nuslích.....	.	.	.	0·8	12·6	13·4
v ostatních obcích	.	.	.	3·5	22·0	25·5
ve Velké Praze	.	.	.	11·2	34·7	45·9

Smíme-li ze srovnání dat z r. 1900 a 1921 činití úsudky i o vývoji v letech 1880—1900, jest velký úbytek Němců v Praze zaviněn tím, že židé se při sčítáních lidu postupně v hojnějším počtu přestávali hlásiti k národnosti německé. Němců, t. zv. árijských, t. j. křesťanů a bez vyznání od r. 1900 až do r. 1921 nejen nebylo, nýbrž i ve vnitřní Praze i v obcích, z nichž máme příslušná data, jich přibýlo. Ve vnitřní Praze stouplо dokonce promille Němců-nežidů z 58·4 na 62·9. V obcích prvního pásma a v Libni se ovšem jejich poměrné zastoupení zmenšilo, poněvadž nové obyvatelstvo, jež se v těchto obcích usazovalo, přicházelo téměř výlučně z krajů českých. Nesmí se také zapomínati na to, že po převratu r. 1918 stali se cizinci příslušníci rakouských zemí alpských, z nichž velká většina se při dřívějších sčítáních hlásila k obcovací řeči německé.

K německé národnosti se přiznávají pražští obyvatelé israelského vyznání dosud ve značně větší míře nežli k národnosti židovské. Přihlásilo se jich při sčítání lidu r. 1921 v celé Praze 7.426 za Němce, tedy více nežli čtvrtina všech pražských israelitů. Rovněž čtvrtina pražských Němců je náboženského vyznání israelského.

Jak již bylo řečeno, bude se patrně v budoucnosti počet israelitů, hlásících se k německé národnosti, i dále zmenšovati, takže příští sčítání přinesou pravděpodobně ještě další úbytek Němců, obzvláště kdyby zvítězily snahy v německém táboře v poslední době se projevující, aby byly přeneseny nejdůležitější kulturní ústavy německé z Prahy do některého města v zněmčeném území. Nežidovská část německé menšiny pražské vzdorovala dosud assimilačnímu vlivu českého okolí a ze srovnání výsledků sčítání lidu z r. 1900 a 1921 plyne, že početně roste. Do jaké míry při tom jsou pražští Němci posilováni přistěhovalectvím z německých krajů Čech, ukáže se nám v kapitole o rodišti obyvatelstva.

Jako židé, soustřeďují se i Němci nejvíce ve vnitřní Praze a ve čtvrtích jí nejblíže. Dokazují to tyto dva přehledy:

Bylo napočítáno obyvatelů německé obcovací řeči resp. národnosti:

	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	32.623	28.909	19.518	17.016	13.644
v prvním pásmu	9.056	11.893	13.304	16.920	13.296
v druhém pásmu	502	710	1.112	3.049	2.888
ve třetím pásmu	134	176	154	241	287
ve čtvrtém pásmu	94	109	89	179	314
v hlav. městě Praze.....	42.409	41.797	34.177	37.405	30.429

Z 10.000 domácích státních příslušníků přihlásilo obcovací řeč, resp. národnost německou:

	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	205·6	180·3	119·6	113·8	87·7
v prvním pásmu	98·8	81·5	62·0	63·2	47·4
v druhém pásmu	17·0	15·3	14·6	26·3	21·0
ve třetím pásmu	8·0	7·5	4·5	5·0	5·4
ve čtvrtém pásmu	7·5	6·6	4·2	6·0	9·1
v hlav. městě Praze.....	137·2	106·4	67·1	61·2	45·9

Důsledek historického vývoje hlavního města Prahy jest soustředění Němců do jeho vnitřních částí. Němci, kteří přicházeli sem nejprve jako kolonisté, živící se hlavně řemesly a obchodem, omezovali se pouze na tehdejší město Prahu a v nejblížeších obcích venkovských, které nyní splynuly s Prahou, se neusazovali. Okolí Prahy bylo proto vždy ryze české. Teprve když Praha začala se rozšiřovati a před pražskými hradbami vznikala lidnatá předměstí, stěhovali se Němci z vnitřní Prahy také do těchto předměstí, v nichž se mimo to usazovali i noví němečtí přistěhovalci. Proto, jakmile některá obec pražská začala rychle růsti, zpravidla sílil v ní i německý živel. Následkem místního rozšiřování Prahy i německá menšina pražská ze svých původních sídel rozptyluje se na větší území, jak ukazuje tento přehled:

Z 10.000 obyvatelů německé obcovací řeči, resp. národnosti bylo přítomno:

	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	7.693	6.917	5.711	4.549	4.484
v prvním pásmu	2.135	2.845	3.893	4.524	4.370
v druhém pásmu	118	170	325	815	949
ve třetím pásmu	32	42	45	64	94
ve čtvrtém pásmu	22	26	26	48	103
v hlav. městě Praze.....	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000

Největší část Němců (88·5 %) bydlí arci dosud ve vnitřním městě a obcích nejblížejšího pásma. Povšimnutí zasluhuje, že Němci nelpí tolik na vnitřní Praze jako židé a spíše se usazují dále od středu města. R. 1880 bylo ve vnitřní Praze a v prvním pásmu usazeno 98·28 % všech Němců a 94·61 % všech židů, nacházejících se tehdy v obvodu nynějšího hlavního města. Při posledním sčítání bylo přítomno tamtéž 91·33 % všech pražských židů a jen 88·54 % všech Němců. Židé, věnující se ponejvíce obchodu, jsou dosud více vázání na vnitřní Prahu než německá menšina, jejíž značná část jest zaměstnána ve státní službě a volných povoláních.

Studujeme-li podrobněji, kde jsou pražští Němci usazeni, dospíváme k výsledkům právě tak zajímavým jako při studiu menšiny židovské.

Nejhustěji jsou usazeni Němci, tvořící 20 % všeho domácího obyvatelstva, v části dolního Nového města a Král. Vinohrad, ležících v blízkosti nádraží Masarykova a Wilsonova a to přibližně mezi Poříčí, Příkopy, Panskou a Bredovskou ulicí, Jung-

mannovou třídou (na Král. Vinohradech), ulicí Budečskou a městskými sady Riegrovými.

Obvody, v nichž jest Němců více nežli 10 %, jsou především na území osazeném hustě židy. Více než 10 % Němců má celý Josefov, část Starého města, ležící v okolí Staroměstského náměstí, největší část dolního Nového města (mimo domy ležící při Vltavě), okolí Václavského náměstí na horním Novém městě, část Vinohrad nad museem a Wilsonovým nádražím. Mimo to jest pozoruhodno, že silná menšina německá jest usazena v jižní části Malé strany a přilehlé části Smíchova mezi třídou Štefánikovou, třídou Palackého a Vltavou.

5—10 % domácího obyvatelstva jest německé národnosti na levém břehu Vltavy v celé zbývající části Malé strany, v částech Smíchova podél třídy Štefánikovy a Palackého, v celé Bubenči a v Dejvicích, v okolí třídy Bělského v Holešovicích-Bubnech a na pravém břehu Vltavy téměř na celém Starém městě, ve zbývající části dolního Nového města, ve většině obvodů horního Nového města, (mimo jižní část připojující se k Vyšehradu), v největší části Karlína, na Žižkově mezi Husovou třídou a Karlovou a na Král. Vinohradech v blocích domů, sousedících s obvody majícími více než 10 % Němců.

Veliká většina pražského obyvatelstva jest národností československé; od roku 1880 stouplo procento československé národnosti v hlavním městě Praze z 86.16 na 94.19 %.

Podrobná data o percentuelním zastoupení československé většiny v jednotlivých obcích tvořících Prahu jsou obsažena v tab. XIII.; zde shrneme pouze data podle pásem.

Bylo napočítáno obyvatelů české obcovací řeči, resp. československé národnosti:

	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	125.742	131.294	143.025	132.124	137.625
v prvním pásmu	82.536	133.934	201.022	250.643	266.565
v druhém pásmu	29.086	45.772	74.775	112.587	133.673
ve třetím pásmu	16.611	23.087	34.168	47.600	52.806
ve čtvrtém pásmu	12.359	16.504	21.149	29.833	34.075
v hlav. městě Praze.....	266.334	350.591	474.139	572.787	624.744

Z 10.000 domácích obyvatelů přihlásilo českou obcovací řeč, resp. národnost československou:

	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	7.928	8.187	8.765	8.840	8.849
v prvním pásmu	9.004	9.179	9.371	9.357	9.494
v druhém pásmu	9.830	9.845	9.846	9.726	9.738
ve třetím pásmu	9.897	9.905	9.940	9.947	9.920
ve čtvrtém pásmu	9.925	9.934	9.955	9.940	9.884
v hlav. městě Praze.....	8.616	8.929	9.311	9.375	9.419

Z 10.000 obyvatelů české obcovací řeči, resp. československé národnosti bylo přítomno:

	1880	1890	1900	1910	1921
ve vnitřní Praze	4.721	3.745	3.016	2.306	2.203
v prvním pásmu	3.099	3.820	4.240	4.376	4.267
v druhém pásmu	1.092	1.306	1.577	1.966	2.140
ve třetím pásmu	624	658	721	831	845
ve čtvrtém pásmu	464	471	446	521	545
v hlav. městě Praze.....	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000

Podávati podrobnější výklad k těmto datům, jakož líčiti podrobněji sílu československé národnosti v jednotlivých částech Prahy, není třeba, neboť síla československého živlu a jeho vývoje vyplývá, jak již bylo předem podotknuto, nepřímou z líčení poměrů národnostních menšin pražských.

Jiné národnosti (mimo československou, německou a židovskou) jsou mezi československými státními příslušníky zastoupeny v Praze pouze jednotlivci, kteří netvoří význačnějších národních menšin, jež by byly větším cizím tělesem uvnitř národního organismu českého. Velkou část těchto »jiných« národností tvořily vždy vojenské posádky.

Podle sčítání z r. 1921 rozdělují se takto:

národnost	počet příslušníků	národnost	počet příslušníků
maďarská	954	italská	47
ruská (velkoruská, ukrajinská atd.)	582	anglická (a americká)	39
polská	228	rumunská	23
jihoslovanská	137	bulharská	21
francouzská	65	ostatní	67

Veliký vzrůst příslušníků »jiných« národností se vysvětluje zejména tím, že v Praze jest mnoho vojáků maďarské a ruské národnosti ze Slovenska a Podkarpatské Rusi, kteří dříve byli počítáni za cizince. Také civilního obyvatelstva maďarské národnosti následkem politického převratu v Praze přibýlo. Z téhož důvodu ubylo mezi domácími obyvatelstvem Poláků a Jihoslovánů, kteří se stali cizinci. Mimo Maďary a Bulhary mají u všech těchto národností velkou převahu ženy; jsou to většinou cizinky, jež nabyly státního občanství provdáním za československého státního příslušníka a dosud se hlásí ke své původní národnosti.

Praha jako velké středisko obchodní a hlavní město země byla cílem v minulosti a jest i v přítomnosti mnohých cizinců. Roku 1910 bylo v celém obvodu nynější Prahy 5444 cizozemců, kteří právně náleželi do svazku jiného státu nežli rakouského.

Po převratu 28. října 1918 se všichni rakouští státní příslušníci, kteří měli domovské právo mimo země české, stali cizinci a naopak příslušníci Slovenska, Podkarpatské Rusi i Hlučínska z cizinců se stali československými státními občany. Poněvadž v Praze žilo příslušníků mimočeských zemí rakouských daleko více než příslušníků Slovenska a Podkarpatské Rusi, musel již okamžikem převratu silně vzrůst počet cizozemců. Mimo to zbyla v Praze jistá část uprchlíků a zajatců z doby válečné a když byly zřízeny zastupitelské úřady cizích států, přistěhovalo se do Prahy značné množství cizího úřednictva.

Nepřekvapuje proto nikterak, že počet cizozemců stoupl v Praze z 5.444 na 13.362, a že cizozemci tvoří téměř 2 % (1.97 %) všeho pražského obyvatelstva. Kolik z těchto nově přibylých cizinců připadá na pouhou změnu státní příslušnosti a kolik se jich vskutku nově přistěhovalo, není možno zjistiti přesně. R. 1910 žilo v Praze I—VIII 2369 rakouských státních příslušníků majících domovské právo mimo Čechy, Moravu a Slezsko a v předměstských politických okresích (Karlín, Žižkov, Král. Vinohrady a Smíchov) 3605. Podle toho můžeme odhadnouti počet nově přibylých cizinců nejméně asi na 3 až 4 tisíce duší.

Poněvadž cizinci náleží v Praze většinou vyšším vrstvám společenským, jsouce mnohem spíše členy třídy podnikatelské ať v průmyslu neb v obchodě než třídy dělnické anebo zastávající vyšší úřady, vyhledávají právě tak, jako příslušníci německé a židovské menšiny střed města a vzdalují se jeho periferií. Dokazuje to tento přehled:

Cizích státních příslušníků bylo přítomno při sčítání lidu z 15. února 1921:

	absolutní počet:	mezi 10.000 obyvateli:
ve vnitřní Praze	4.884	304
v prvním pásmu	5.455	189
v druhém pásmu	2.232	160
ve třetím pásmu	459	85
ve čtvrtém pásmu	332	95
v hlav. městě Praze.....	13.362	197

Poměrně nejvíce cizozemců bydlí na dolním Novém městě (5·52 % všeho obyvatelstva) a na Malé straně (3·45 %); na dolním Novém městě jest soustředěn zejména obchod, na Malé straně cizí zastupitelské úřady. Po těchto dvou vnitropražských čtvrtích následují pak tyto části Prahy, s více než 2 % cizinců: Král. Vinohrady (2·81), Staré město (2·66), horní Nové město (2·54), Bubeneč (2·50), Hradčany (2·46), Dejvice (2·26), Hodkovičky (2·16), (vlivem výletního oblíbeného a letního sídla Zátíší), a Karlín (2·04).

Na rozdíl od sčítací praxe rakouské byla při prvním sčítání lidu v republice Československé zjišťována národnost také u cizinců.

Podle národnosti dělí se cizí státní příslušníci takto:

Národnost	muži	ženy	úhrnem	Národnost	muži	ženy	úhrnem
československá	1538	2114	3652	francouzská	200	185	385
německá	1545	1572	3117	anglická a americká	144	150	294
ruská (velkoruská, ukrajín. atd.)	1584	355	1939	rumunská	158	62	220
jihoslovenská	1391	349	1740	maďarská	151	49	200
židovská	350	225	575	italská	130	63	193
polská	208	197	405	ostatní	170	68	238
bulharská	331	73	404				

Nejčetnější i mezi cizozemci jsou Čechové a Slováci; jsou to hlavně příslušníci Spojených států amerických a republiky rakouské, kteří se po válce vrátili do vlasti. Nápadný zjev, že mají u cizinců československé národnosti převahu ženy, se vysvětluje tím, že Češky a Slovenky, provdané za cizozemce, pozbyly sice československé státní příslušnosti, nevzdaly se však své národnosti.

Na druhém místě mezi cizinci jsou Němci, což je snadno vysvětlitelné sousedstvím a čilými styky s říší německou a republikou rakouskou. Velmi mnoho žije v Praze Rusů a Jihoslovanů, mezi kterými velikou převahu mají muži. Mezi Jihoslovany a Bulhary jest mnoho posluchačů na pražských vysokých školách, mezi Rusy velmi mnoho uprchlíků a bývalých zajatců. Z cizinců israelského náboženství se značný počet přihlásil k židovské národnosti; pocházejí většinou z Haliče a jsou z velké části bývalými válečnými uprchlíky, kteří se již nevrátili zpět.

Sloučíme-li domácí obyvatelstvo s cizozemci, jeví se nám národnostní poměry v hlavním městě Praze takto:

Národnost	domácí obyv. cizozemci úhrnem v absol. počtu			domácí obyv. cizozemci úhrnem mezi 10.000 obyv.		
československá	624.744	3.652	628.396	9.419	2.733	9.287
německá	30.429	3.117	33.546	459	2.333	496
židovská	5.959	575	6.534	90	430	97
ruská (velkoruská, ukraj. atd.)	582	1.939	2.521	9	1.451	37
jihoslovenská	137	1.740	1.877	2	1.302	28
maďarská	954	200	1.154	14	150	17
polská	228	405	633	3	303	9
francouzská	65	385	450	1	288	7
bulharská	21	404	425	—	302	6
anglická a americká	39	294	333	1	220	5
rumunská	23	220	243	—	165	4
italská	47	193	240	1	145	3
ostatní	67	238	305	1	178	4
úhrnem	663.295	13.362	676.657	10.000	10.000	10.000

XI. Poměr k majiteli bytu.

Vniknouti hlouběji do sociálních a zejména do rodinných poměrů obyvatelstva nám umožňuje statistika domácností resp. bytových stran, jakožto nejnižších sociálních útvarů, vytvořených spoužitím lidí.⁵³⁾

O průměrné velikosti bytové strany bylo již pojednáno v kapitole VII. Naším úkolem jest nyní obrátiti zřetel ke složení bytových stran podle poměru k majiteli bytu.

Toto odvětví populační statistiky, pro studium problémů populačních a sociálních velmi důležité, bylo zanedbáváno. Ústřední statistická komise ve Vídni uveřejňovala pouze úhrnná data pro země a pomíjela menší správní celky, takže unikly rozdíly místní, přinášející statistický materiál právě největší ceny. Rovněž městská statistická kancelář pražská nepřihlížela ve svých publikacích výsledků sčítání lidu v Praze k formám spoluzití obyvatelstva a věnovala jim pouze nevelikou pozornost při zpracování bytové statistiky ze sčítání lidu z r. 1890 a 1900. Proto můžeme tuto kapitolu založiti hlavně jen na výsledcích sčítání lidu z r. 1921 a jen zřídka se nám naskytuje příležitost srovnati je s daty z r. 1900.⁵⁴⁾

Z obyvatelstva Velké Prahy bylo přítomno při posledním sčítání lidu 645.487 (95.4 %) v bytech soukromých a 31.170 (4.6 %) v ústavech.⁵⁵⁾

Poněvadž ústavy jsou domácnosti zcela odlišného rázu od domácností soukromých, oddělujeme je od ostatních bytových stran; věnujeme proto jim nejprve několik slov. Chovanci ústavů tvoří větší procento v obyvatelstvu v těch částech Prahy, v nichž se nacházejí vojenské kasárny, velké ústavy humanitní (nemocnice, ústavy pro choromyslné atd., trestnice, kláštery a pod.). Nepřihlížíme-li k Bohnicům, kde v ústavě pro choromyslné bydlí více obyvatelů než v celé ostatní obci, a k Veleslavínu, mají nejvíce z pražských čtvrtí těchto chovanců Hradčany, v nichž více nežli $\frac{1}{3}$ všeho obyvatelstva (37.6 %) bydlí v ústavech (hlavně v kasárnách). Po Hradčanech vynikají větším počtem chovanců ústavů Nové město (nemocnice, ústav pro choromyslné, porodnice, ústavy vychovávací, kasárny a j.), Malá strana (kasárny, nemocnice, klášterní ústavy), Karlín, Vršovice (vojenské posádky) a Nusle (trestnice na Pankráci).

V jednotlivých druzích ústavů byl tento počet chovanců:

	absolutní	Z 1.000 chovanců ústavů bylo v ústavech po straně vyznačených
ve vychovávacích ústavech	972	31
v kláštorech a ústavech nábož. společností.....	1.723	55
v nemocnicích a porodnici	5.585	179
v ústavech pro choromyslné	2.567	82
v chudobincích a chorobincích.....	870	28
v sirotčincích a nalezinci.....	1.771	57
ve věznicích, trestnicích a polepšovnicích.....	1.836	59
ve vojenských kasárnách a strážnicích.....	8.316	267
v hotelích a hostincích (hosté a služební personál)	4.616	188
v ostatních ústavech	2.914	93

⁵³⁾ V Rakousku a také v Československu (pro udržení kontinuity) byla zvolena, jak již bylo řečeno, za základ statistického šetření bytová strana.

⁵⁴⁾ Studie tato by neobyčejně získala, kdybychom měli k dispozici data z r. 1910, abychom mohli sledovati změny, jež nastaly vlivem války a politického převratu v posledním desetiletí.

⁵⁵⁾ Spolu s hotely a noclehárnami, které počítáme mezi ústavy.

O b y v a t e l s t v o s o u k r o m ý c h b y t ů, jichž jest v hlav. městě Praze oby-
dlených 166.397, člení se podle poměrů k majiteli bytu takto:

	Absolutní počet			Z 1.000		
	mužů	žen	dohromady	mužů	žen	dohromady
Majitelé bytu	122.803	41.616	164.419	403	122	255
jejich manželky (manželé)	342	108.798	109.140	1	320	169
jejich děti	104.934	103.769	208.703	344	305	323
jejich příbuzní	17.465	27.214	44.679	57	80	69
ostatní členové jejich rodiny	1.625	3.657	5.282	5	11	8
členové rodiny majitelů bytu	247.169	285.054	532.223	810	838	824
služebnictvo k osobním službám v je- jich domácnostech	242	23.816	24.058	1	70	37
ostatní osoby v poměru námezdném nebo učebném	3.565	1.455	5.020	12	4	8
hosté majitelů bytu	938	2.041	2.979	3	6	5
podnájemníci a členové jejich domác. nocleháři	48.820	26.586	75.406	160	72	117
ostatní obyvatelé bytu	3.147	731	3.878	10	2	6
ostatní obyvatelé bytu	1.117	806	1.923	4	2	3
úhrnem	304.998	340.489	645.487	1.000	1.000	1.000

Majitelů bytu bylo napočítáno o 1978 méně než soukromých bytových stran. Tento rozdíl vysvětluje se tím, že mnoho majitelů bytu bylo v den sčítání nepřítomno ve svém bytě.⁵⁶⁾

Z majitelů bytu jest čtvrtina žen (25.3%). Jest velmi zajímavě, že žen-majitelek bytu, z největší části vdov, jest nejvíce na Malé straně (32.7%), na horním Novém městě (31.8%) a na Vyšehradě (30.1%), pak na Král. Vinohradech, na Starém městě, nejméně naproti tomu v Libni (20.9%), v Holešovicích-Bubnech (21.2%) a také v Josefově (21.3%).

Poněvadž nebylo nám možno provést kombinaci s povoláním, jest nesnadno zjistiti příčinu tohoto zjevu. Soudíme však, že čtvrti, jež jsou v centru Prahy nebo v jeho bezprostřední blízkosti, jsou vyhledávány zejména vdovami-pensistkami, které pronajímáním části svého bytu podnájemníkům snaží se zvětšiti svůj příjem, nedostatečný zvláště od let válečných. Proto v předměstích dělnických, zejména od středu Prahy vzdálenějších, kde je málo podnájemníků, jest také menší procento majitelek bytu. Zjev, že v Josefově, ačkoliv leží ve středu Prahy, jest poměrně tak málo majitelek bytu, jest novým svědectvím, že tato čtvrt jest obývána nyní obyvatelstvem skoro výlučně zámožným.

V posledních dvou desetiletích přibýlo velmi značně samostatných majitelek bytů, jak jest zřejmo z těchto dat:

V Praze I.—VII., v Karlíně, Žižkově, Král. Vinohradech a Smíchově bylo dohromady mezi majiteli bytů:

	r. 1900	1921	přibýlo	
			absol.	v %
mužů	66.723	78.147	11.424	17.1
žen	16.671	29.219	12.548	75.3
úhrnem	83.394	107.366	23.972	28.7

Z 1000 majitelů bytu bylo v nich tudíž:

	1900	1921
mužů	800	728
žen	200	272

⁵⁶⁾ Jest dosti případů, že jedna osoba jest majitelem dvou bytů a jest zapsána jakožto majitel bytu jen u jednoho z nich, ponechávajíc v druhém bytě svého zástupce.

V kterém z obou desetiletí větší měrou se projevovale toto osamostatňování žen, nevyplyvá z hořejších číslic, lze však souditi, že válka působila v tom směru nejvíce, a to jednak tím, že mnoho žen ovdovělo, jednak že hospodářskými poměry byly nuceny vyhledávati si samostatného postavení.

Jiný velmi pozoruhodný zjev v souvislosti se samostatnými majitelkami bytu jest ten, že ve vnitropražských čtvrtích spolu s Vyšehradem, mimo Josefov, jest nejvíce buď svobodných neb ovdovělých mužů majiteli bytu.⁵⁷⁾ Vlastní příčinu tohoto zjevu není možno odhaliti, dokud neznáme podrobného členění majitelů bytu podle povolání, sociálních poměrů, věku a rodinného stavu.⁵⁸⁾ Souvisí to patrně s tím, že ve vnitřní Praze jest poměrně nejvíce o samotě žijících jednotlivců, tvořících samostatné bytové strany. Že však tato okolnost nepostačuje k výkladu tohoto zjevu, dokazuje to, že na Žižkově a v některých obcích na periferii jest bytových stran o jedné osobě poměrně stejně mezi bytovými stranami jako na Vyšehradě nebo na Starém městě, aneb dokonce i o málo více.

Jest přirozeno, že ve čtvrtích, v nichž nejvíce samostatných žen a svobodných neb ovdovělých mužů jest majiteli bytů, vyskytuje se poměrně nejméně dětí. Na horním Novém městě jest dětí v rodinách majitelů bytu dokonce méně než majitelů bytu vůbec; na dolním Novém městě, na Starém městě, na Malé straně a na Hradčanech jen nepatrně více. Že však počet dětí je závislý i na jiných příčinách, o tom svědčí mimo jiné to, že na Král. Vinohradech jest poměrně tolik dětí jako ve vnitřní Praze (mimo Josefov), a že v Libni jest mnohem více dětí nežli v Holešovicích-Bubnech, ačkoli obě tyto čtvrtě mají poměrně stejný počet bytových stran o jedné osobě a stejný počet neúplných rodin majitelů bytu. Můžeme všeobecně souditi, že v částech Prahy, v nichž bydlí obyvatelstvo zámožnější, jako ve vnitřní Praze a na Král. Vinohradech, jest méně dětí než v obcích s obyvatelstvem dělnickým a dále, že rodiny s větším počtem dětí vyhledávají obce při periferii, kde se laciněji bydlí.⁵⁹⁾

Poněvadž zmenšením plodnosti stal se populační problém velmi důležitým, roztrídili jsme bytové strany podle počtu dětí přítomných při sčítání lidu v rodině majitele bytu.⁶⁰⁾ Výsledek tohoto roztržidění jest tento:

V hlavním městě Praze bylo bytových stran:

	absolutně	z 1000		absolutně	z 1000
s žádným dítětem	60.411	363	s 7 dětmi	351	2
s 1 dítětem	45.996	277	s 8 „	116	1
s 2 dětmi	33.788	203	s 9—10 dětmi	27	—
s 3 „	15.597	94	s 11—15 „	11	—
s 4 „	6.535	39	s více než 15 dětmi	1	—
s 5 „	2.550	15			
s 6 „	1.014	6	úhrnem	166.397	1000

⁵⁷⁾ Na 1000 mužů majitelů bytu připadá manželek: na horním Novém městě 837, na Hradčanech 839, na dolním Novém městě 847, na Starém městě 849, na Malé straně 850 a na Vyšehradě 860; naproti tomu však na Král. Vinohradech 881, na Žižkově 889, na Smíchově 896, v Karlíně 899, v Nuslích 903, v Holešovicích-Bubnech 905, ve Vršovicích 910, v Libni 913, v Hrdlořezích, Malešicích a Starých Strašnicích (v okrese žižkovském) dokonce 917.

⁵⁸⁾ Pro naléhavost jiných prací při dépouillement sčítání lidu nebylo možno u města Prahy dosud provésti.

⁵⁹⁾ Tím si vysvětlujeme rozdíl na př. mezi Žižkovem s chudým obyvatelstvem, v němž na 100 majitelů bytu připadá 127 dětí, a Libní, kde na 100 majitelů bytů připadá 152 dětí, neb v obcích okresu karlínského a žižkovského (mimo města), v nichž na 100 majitelů bytů připadá 158 až 160 dětí, ačkoliv v nich sotva bydlí chudší obyvatelstvo než na Žižkově. Větší počet dětí v malých obcích při periferii souvisí však patrně i s tou okolností, že zmenšování plodnosti začalo ve městech a z nich teprve se šířilo na venkov.

⁶⁰⁾ Podrobná data jsou obsažena v tab. XVIII. a XIX.

Jest velmi pozoruhodno, že více nežli třetina bytových stran (36.7%) jest bezdětná a že téměř polovina všech bytových stran (47.9%) má jen jedno neb dvě děti. Více než tři děti v rodině majitele bytu má pouze 6.2% všech bytových stran v hlavním městě Praze.⁶¹⁾

Na území hlavního města Prahy jest nejvíce bezdětných rodin ve vnitřní Praze, na Král. Vinohradech a na Vyšehradě; nejméně v Libni a v malých obcích při periferii Prahy, zejména v okrese karlínském, žižkovském, nuselském a vršovickém. Rozumí se samo sebou, že tam, kde jest nejvíce bezdětných rodin, jest naopak nejméně rodin s větším počtem dětí; těch jest nejvíce v obcích okresu vršovického mimo město Vršovice.⁶²⁾

Příbuzných bylo v rodinách majitele bytu přítomno při sčítání lidu 44.678 a připadá jich tudíž na 100 majitelů bytu celkem 27. Ve vnitřní Praze a ve čtvrtích zámožnějších, jako na Král. Vinohradech, žije poměrně více příbuzných majitelů bytu než na periferii Prahy a ve čtvrtích dělnických.

Dělí se pak příbuzní v celé Velké Praze takto:

	muž.	žen.	dohr.
rodiče majitele bytu	945	4.876	5.821
tchán neb tchyně majitele bytu.....	856	3.917	4.773
sourozenci majitele bytu	3.700	5.513	9.213
švagr neb švakrová majitele bytu.....	3.254	3.232	6.486
dědeček neb babička majitele bytu.....	32	195	227
vnuč neb vnučka majitele bytu	2.185	2.234	4.419
synovec neb neteř majitele bytu.....	4.928	5.152	10.080
strýc neb teta majitele bytu.....	151	553	704
ostatní příbuzní majitele bytu.....	1.414	1.542	2.956
úhrnem.....	17.465	27.214	44.679

Nejvíce žije u majitele bytu jeho sourozenců, sourozenců jeho manželky, synovců neb neteří obou. Jest to zajisté následek toho, že velmi mnozí majitelé bytu poskytují přístřeší svým sourozencům nebo dětem svých sourozenců, aby se v Praze vyučili řemeslu aneb obchodu, a obzvláště aby nabyli vyššího vzdělání. Poněvadž tito náležejí hlavně třídám zámožnějším, vysvětlujeme si, proč na Král. Vinohradech a na Novém městě pražském žije nejvíce příbuzných u majitelů bytu.

Rodiče žijí v domácnosti svých dětí z pravidla, když jeden z nich ovdoví. Poněvadž ovdověli muži mnohem spíše založí si novou domácnost než ovdovělé ženy a poněvadž všeobecně muži umírají dříve, vysvětlíme si snadno, proč matek (tchyní) jest mnohem více pohromadě s majitelem bytu než otců (tchánů). Také sestry mnohem spíše potřebují jejich pomoci než bratři.

Mezi ostatní členy rodiny majitele bytu počítali jsme družky (resp. druhy), které zaujímají místo manželek (manželů) a nestaly se jimi proto, že majitel bytu neuzavřel s nimi sňatek, ať jest příčina toho jakákoli; rovněž přibrali jsme do rodiny děti družek (druhů), ať jsou to zároveň děti majitele bytu či ne. V celé Praze bylo při posledním sčítání 1875 družek a 268 druhů, dohromady tedy na 1000 majitelů bytu 13; mimo to bylo přítomno 1170 jejich dětí.

⁶¹⁾ Podrobnosti najde čtenář v citovaných tabulkách.

⁶²⁾ Litujeme velmi, že zpracování materiálu z posledního sčítání lidu nepokročilo ještě do vydání této studie tou měrou, aby bylo možno srovnatí poměry pražské s poměry jiných větších měst českých zemí a s poměry na venkově.

I zde jsou rozdíly mezi různými částmi Prahy velmi markantní. Zejména se liší ostře od sebe čtvrti a obce s obyvatelstvem chudším a většinou dělnickým od obcí s obyvatelstvem zámožnějším; v oněch jest družek (druhů) mnohem méně nežli v těchto.

Schovanců bylo při posledním sčítání v Praze 1969, a to 732 hochů a 1237 děvčat, 12 na 1000 majitelů bytu. V celku jest více schovanců na periferii Prahy než v jejím středu.

Od r. 1900 se počet členů rodiny majitele bytu v Praze značně zmenšil. R. 1900 připadalo v Praze I.—VII. a čtyřech největších předměstích na 100 majitelů bytu 261 členů jeho rodiny, r. 1921 pouze 212. Nejvíce se zmenšily rodiny v Holešovicích-Bubnech, na Vyšehradě a v Žižkově, v nichž měly dříve rodiny nejvíce členů. Kterých členů rodiny ubylo, nepraví nám naše statistické prameny, můžeme však souditi, že ubylo hlavně dětí.

Druhou skupinu obyvatelů bytu tvoří služebnictvo v domácnosti majitele bytu. Dělíme je na služebníky k osobním službám a osoby, jež jsou k majiteli bytu v poměru námezdném neb učebném (učeníci, tovaryši, domácí učitelé a pod.).

Počet domácího služebnictva řídí se z pravidla zámožností majitele bytu. Čím má které město zámožnější obyvatelstvo, tím větší procento jest v něm domácích služebníků. K osobním službám v domácnosti používá se téměř výlučně žen; mužského služebnictva jest v celé Praze jen 1% všech domácích služebníků.

V celé Praze jest 24.058 domácích služebníků, 146 na 1000 majitelů bytu. Nejvíce služebnictva jest v Josefově, kde na 100 majitelů bytu připadá 69 služek. V Josefově, v němž kdysi bydlila pražská chudina, bydlí nyní, jak již bylo několikrát zdůrazněno, poměrně nejvíce zámožného obyvatelstva, jež si může vydržovati osobní služebnictvo; tak pronikavou změnu způsobila v sociální struktuře Josefova assanace.

Po Josefově následuje dolní Nové město s 43 a pak Staré město s 32 domácími služebníky na 100 majitelů bytu; o něco méně jest jich na horním Novém městě (27). Přibližně na každou pátou domácnost majitele bytu přichází jedna služka v Karlíně, na Hradčanech, na Král. Vinohradech a na Malé straně. Na Smíchově, kde se stýká dělnictvo s obyvatelstvem středostavovským, má teprve každá šestá domácnost služku.

Ode všech těchto obcí liší se velmi ostře obce s obyvatelstvem dělnickým, v nichž teprve každý dvacátý majitel bytu užívá k svým osobním službám pomocné síly, a to Žižkov, Libeň, Vršovice, Nusle a všechny menší obce od středu Prahy vzdálenější. Poněkud více služek jest na Vyšehradě (7 na 100 majitelů bytu) a v Holešovicích-Bubnech (10), v nichž z části bydlí i zámožnější vrstvy (na Letné). V obcích pražských, náležejících do obvodu smíchovského okresu, zvyšují procento domácího služebnictva hlavně Bubeneč a Dejvice, s četnými bohatými rodinami; přesných dat z těchto obcí tříděním jsme nezískali, spojivše je s ostatními.

Týž obraz získáme o rozdělení služebnictva po území hlavního města Prahy, když roztřídíme bytové strany podle počtu osobních služebníků v domácnosti majitele bytu. Příslušná data jsou obsažena v tab. XX. V této tabulce nás obzvláště zajímají domácnosti, které mají dva nebo i více domácích služebníků, neboť není po-

chyby o tom, že jsou to domácnosti velmi zámožné. Nejvíce jest jich opět v Josefově (téměř 10 % všech bytových stran), pak na dolním Novém městě (8 %) a na Starém městě (více než 5 %). Nápadné jest dosti vysoké procento domácností s dvěma nebo více služkami v obcích okresu smíchovského; působí to patrně město Bubeneč, v jehož vilách bydlí mnoho bohatého obyvatelstva.

Jak se změnily válkou sociální poměry v Praze, dokazuje mimo jiné veliký úbytek domácího služebnictva.⁶³⁾ R. 1900 bylo v Praze I.—VII. a ve čtyřech největších předměstích napočítáno 24.510 služebníků, mezi nimi 611 mužů; r. 1921 bylo v týchž částech přítomno 20.539 služebníků k osobním službám, tedy o 4.582 (18,2 %) méně. Úbytek tento spadá asi výlučně do desetiletého období 1911—1921 a má příčinu jednak ve vyživovacích nesnázích doby válečné a poválečné, jednak ve značně zvýšených platech a požadavcích domácího služebnictva a jednak ve velkém ochuzení tříd středostavovských, zejména úřednických rodin s pevným ročním platem. Že tomu tak jest, ukazuje zejména poměrný úbytek žen ve vnitřní Praze po roce 1910, zaviněný zmenšením ženského služebnictva.

V těchto posledních dvaceti letech ubylo domácího služebnictva ve všech částech, z nichž data jsou známa, a to celkem asi stejnoměrně. Výjimku činí však Hradčany a Josefov. V obou těchto vnitropražských čtvrtích služebnictva přibývalo a to na Hradčanech mírně, následkem usídlení zámožnějšího obyvatelstva v nově vystavěné čtvrti u brány Písecké (z 18 na 22 u 100 majitelů bytu), v Josefově však nápadným způsobem (z 12 na 69).

Z ostatních osob, žijících v domácnosti majitele bytu a jsoucích k němu v poměru námezdném neb učebném, jsou nejčetnější učňové a tovaryši. Bylo jich při posledním sčítání v celé Praze 3482, a to 3075 pohlaví mužského a 407 ženského. Nejvíce jich jest na Starém městě (38 na 1000 majitelů bytu) a na dolním (34) i horním Novém městě (33); mimo to ještě na Král. Vinohradech (27), v Karlíně (25), na Malé straně (22) a v Josefově (21).

Domácích učitelů a vychovatelů žilo s majitelem bytu v celé Praze dohromady 481, a to 28 mužů a 453 žen. Vydrží si je ovšem jen rodiny zámožné a proto množství jich v části městské jest nám zároveň měřítkem její zámožnosti. Nejvíce vychovatelek a domácích učitelek resp. učitelů neb vychovatelů jest v Josefově a na dolním Novém městě, a to 16 na 1000 majitelů bytu. Těmto čtvrtím nejblíže stojí Staré město (9); čteněji se vyskytují ještě v Karlíně (6), na horním Novém městě (5) a na Král. Vinohradech (4); jinde jest jejich počet nepatrný nebo jsou vůbec pouhou výjimkou.

Zemědělské čeledě bylo napočítáno v Praze dohromady 359 (225 mužů, 134 žen) a jest ovšem zaměstnána téměř výlučně při periferii v menších obcích, kde dosud se část obyvatelstva živí zemědělstvím.

Třetí skupina obyvatelů bytu, podnájemníci a členové jejich domácností, nabyla v poslední době obzvláštního významu následkem bytové krise po skončení války a po politickém převratu. V hl. městě Praze bylo při posledním sčítání 75.406 lidí, kteří žijí v podnájmu, t. j. 11,7 % všeho obyvatelstva soukromých bytů.

⁶³⁾ Nemůžeme ukázati zcela přesně, jaké změny byly vyvolány válkou, poněvadž nám úplně scházejí data z r. 1910; soudíme však, že velký úbytek domácího služebnictva udál se pouze v období 1911—1920, z důvodu, jenž uveden o něco dále.

Z nich jest:

	mužů	žen	úhrnem
podnájemníků bez domácnosti.....	36.069	12.906	48.975
podnájemníků a zároveň přednostů domácnosti....	9.212	1.152	10.364
členů rodiny přednosty domác. v podnájmu, a to:			
manželek (manželů).....	80	8.514	8.594
dětek	3.138	3.073	6.211
příbuzných	199	343	542
družek, druhů a jejich dětí.....	6	145	151
schovanců	12	19	31
služebníků k osobním službám.....	2	343	345
ostatních osob v poměru námezdném neb učebném	12	12	24
ostatních (hostí, strážníků, noclehářů).....	84	85	169

Jakých rozměrů nabyla v Praze bytová krise poválečná, o tom nejdůležitěji svědčí ten fakt, že bylo při sčítání lidu napočítáno 10.364 domácností o dvou nebo více členech v podnájmu. Z nich by se stala zajisté velká většina majiteli bytu, kdyby měla možnost opatřit si pro sebe příhodný byt.

Jak se bytová krise stala tísnivou, dokazuje nejlépe srovnání s rokem 1900. Toho roku bylo v Praze I.—VII. a ve čtyřech tehdejších největších předměstích dohromady pouze 21.856 osob v podnájmu; r. 1921 v týchž částech Prahy 58.794, bylo jich tedy napočítáno o 169 % více. Podnájemníků bez vlastní domácnosti a přednostů domácností v podnájmu přibýlo 160 %, členů rodiny v podnájmu však 205 %.

Podnájemníci hledají přístřeší nejbližší místu svého zaměstnání; proto jest jich nejvíce ve vnitřní Praze a se vzdáleností od středu Prahy jich ubývá, až v obcích na obvodu jest jich šestkrát až desetkrát méně než na Starém městě, kde jest jich nejvíce. Nelze říci, že by byl nějaký rozdíl v počtu podnájemníků mezi čtvrtěmi s obyvatelstvem zámožnějším a dělnickým. Jest sice pravda, že na Král. Vinohradech je poměrně více podnájemníků než na Žižkově, avšak to souvisí patrně s tou okolností, že Král. Vinohrady mají lepší spojení s centrem Prahy, takže jsou vyhledávány zejména vysokoškolským studentstvem, a s tím, že jsou v nich větší a prostornější byty.

Vzhledem k důležitosti bytové otázky, zejména v poslední době provedli jsme rozčlenění bytových stran podle počtu podnájemníků (spolu s nocleháři a strážníky), které jest obsaženo v tab. XXII.

Dospíváme zde k týmž výsledkům. Nejméně bytových stran bez podnájemníků jest na Starém a Novém městě, na Malé straně, v Josefově, na Král. Vinohradech a v Karlíně; nejvíce v malých obcích při periferii Prahy. Domácnosti v podnájmu s větším počtem členů jsou nejčetnější na Starém a Novém městě.⁶⁴⁾

Noclehářů, hostí a jiných obyvatelů bytu bylo napočítáno v celé Praze pouze 8.080 a není proto třeba věnovat jim bližší pozornost.

*

Velmi zajímavé výsledky přinese nám studium poměru obyvatelstva k majiteli bytu vzhledem k národnosti:⁶⁵⁾

V ústavech bylo přítomno z 1.000 obyvatelů národností:

československé	40
německé	100
židovské	47
jiné	344
cizinců	147
úhrnem	46

⁶⁴⁾ Podrobnosti vyčte čtenář z tabulky XXII.

⁶⁵⁾ Národností židovskou rozumíme zde i ve všech dalších kapitolách, kde provádíme kombinaci jednotlivých znaků s národností, svobodně přiznání k této národnosti, nikoli příslušnost náboženskou.

Nejvíce přebývá v ústavech domácích státních příslušníků národnosti »jiné«, z nichž velká část slouží v Praze ve vojsku. Nápadné jest také vysoké procento u cizinců a u Němců; bylo jich velmi mnoho ubytováno jen na přechodnou dobu v hotelích a hostincích.

Obyvatelstvo bytů soukromých členilo se podle národnosti a poměru k majiteli bytu takto:⁶⁶⁾

Z 1.000 obyvatelů národnosti

	československé	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
	bylo při posledním sčítání lidu					
majitelů bytu.....	258	251	234	95	143	255
jejich manželek (manželů).....	172	149	148	266	87	169
jejich dětí	330	255	326	74	167	323
jejich příbuzných	69	65	75	38	72	69
ostatních členů jejich rodiny.....	8	3	2	4	15	8
členů rodiny majitele bytu úhrnem....	837	723	785	477	484	824
služebnictva k osobním službám v domácnosti majitele bytu	38	32	3	11	30	37
ostatních osob v poměru námezdném neb učebném k majiteli bytu.....	8	9	1	2	14	8
hostí majitele bytu	4	7	4	6	11	5
podnájemníků a členů jejich domác. noclehářů	104	220	198	460	435	117
ostatních obyvatelů bytu	3	5	5	4	9	3

Na 100 majitelů bytu národnosti

	československé	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
	připadalo					
jejich manželek	66·6	59·6	63·1	281·4	60·6	66·4
jejich dětí	128·1	101·4	139·3	78·4	116·4	127·0
jejich příbuzných	26·9	26·0	32·0	40·3	50·2	27·1
ostatních členů jejich rodiny.....	3·3	1·0	0·7	3·7	10·3	3·2
služebnictva k osobním službám v jejich domácnosti.....	14·8	12·6	1·3	11·9	21·0	14·6
ostatních osob v poměru námezdném neb učebném.....	3·0	3·6	0·5	2·2	9·9	3·1
jejich hostí	1·0	2·6	1·8	6·7	7·9	1·8
podnájemníků a členů jejich domác. noclehářů	40·6	87·7	84·7	485·8	303·0	45·9
ostatních obyvatelů bytu	1·1	1·9	2·0	4·5	6·1	1·2

Dotkneme se pouze nejvýznamnějších zjevů v obou těchto přehledech, jimiž jsou charakterisovány sociální poměry jednotlivých národností, žijících v Praze.

a) Cizími členy v domácnosti majitele bytu, zejména podnájemníky, jsou nejvíce »jiné« národnosti a cizinci, nejméně obyvatelstvo československé. Německá menšina liší se velmi značně od české většiny víc než dvojnásobným poměrným počtem podnájemníků. Mezi obyvateli, kteří přihlásili židovskou národnost, jest sice méně podnájemníků než mezi Němci, avšak mnohem více než mezi Čechy. Tento zjev si vyložíme snadno tím, že původní obyvatelstvo Prahy jest z největší části národnosti československé a že národnosti menšinové mají poměrně mnohem více obyvatelstva přistěhovalého, jak později ukážeme v kapitole o rodišti obyvatelstva. Z těchto přistěhovalců se zdržují mnozí v Praze jenom přechodně a proto se spokojují bytem v podnájmu, ti pak, kteří se přistěhovali teprve po ukončení války a nemohli nalézt samostatného bytu, byli nuceni hledat přístřeší jako podnájemníci. Tím si

⁶⁶⁾ Absolutní čísla jsou obsažena v tab. XVII.

také vysvětlíme, proč poměrně nejvíce majitelů bytu má domorodý živel český, nejméně pak příslušníci »jiných« národností a cizinci, jejichž pobyt v Praze trvá pravidelně jen kratší dobu a z nichž mnozí se přistěhovali až po převratu.

Důkazem národní výlučnosti, příznačné zvláště národnostním menšinám, jest to, že podnájemníci německé a židovské národnosti vyhledávají si byt především u svých soukmenovců. Proto poměrně více německých a židovských majitelů bytu má podnájemníky než českých, jak dokazuje tento přehled:

Ze 100 majitelů bytu národnosti⁶⁷⁾

	česko-slovenské	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
bylo bez podnájemníků.....	76·2	59·8	66·3	68·9	75·5	75·5
mělo 1 podnájemníka	11·3	19·0	14·9	13·2	11·3	11·6
» 2 »	6·9	13·3	9·7	7·9	7·8	7·2
» 3 »	3·3	4·4	4·3	6·0	2·8	3·3
» 4 »	1·3	1·5	3·1	2·7	1·4	1·3
» 5 »	0·5	1·1	0·8	1·3	0·7	0·6
mělo více než 5 podnájemníků.....	0·5	0·9	0·9	—	0·5	0·5

Možnou námitku, že větší počet podnájemníků u Němců a Židů se vysvětluje tím, že bydlí především ve vnitřní Praze, lze snadno vyvrátiti, neboť i ve vnitropražských čtvrtích jest poměrně více českých majitelů bytu bez podnájemníků, než německých a židovských.

b) Domácích služebníků jest nejvíce národností československé, značně méně národností německé; služek židovské národnosti téměř vůbec není. Můžeme v tom viděti důkaz, že pražská německá menšina stojí hospodářsky a sociálně výše než česká většina, nejlépe pak hospodářsky situovaní že jsou židé. Také cizinci náležejí průměrem k vyšším vrstvám společenským. To potvrzují ostatně ještě lépe tato data:

Ze 100 majitelů bytu národnosti

	českoslov.	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
bylo bez služebnictva k osobním službám....	87·9	55·2	38·0	81·4	75·8	86·0
mělo 1 domácího služebníka.....	10·6	36·4	55·4	15·2	20·4	12·1
» 2 domácí služebníky.....	1·1	6·5	6·1	2·7	3·0	1·4
» 3 »	0·3	1·3	0·3	0·7	0·5	0·3
mělo více než 3 domácí služebníky.....	0·1	0·6	0·2	—	0·3	0·2

Jen necelé dvě pětiny židovských rodin majitelů bytu jsou bez pomocníka při domácích pracích; z německých rodin o něco málo více než polovina, mezi rodinami cizinců tři čtvrtiny, avšak jen jedna devítina (11·8%) pražských rodin československé národnosti jest hospodářsky tak situována, že používá k obstarávání domácnosti pomocných sil. Podle těchto dat náležejí Židé v Praze velkou většinou a Němci jistě aspoň dobrou polovinou, cizinci pak značnou částí vrstvám t. zv. měšťanským a zámožným. Stojí pak ještě za povšimnutí, že bohatých rodin, které mají v domácnosti dvě nebo i více služek, jest mezi Němci poměrně více, než mezi Židy. Obě tyto národnostní menšiny pražské svojí průměrnou zámožností předstihují vysoko převážnou českou většinu. Sociální ráz pražské německé menšiny jest jiný než českých menšin ve smíšeném a německém území českých zemí.

c) Velmi zajímavá a poučná jsou data o počtu dětí u národností pražských. Již hořejší přehled na str. 398. nám ukazuje, že nejméně dětí — nehledíme-li k nečetným příslušníkům »jiné« národnosti — mají v Praze Němci. Židovské rodiny pak

⁶⁷⁾ Příslušná data absolutní jsou obsažena v tabulce XXIII.

mají dětí poměrně nejvíce, což jest zjevem překvapujícím. Ještě lépe nám vysvitne, jak mnoho dětí mají jednotlivé národnosti, z tohoto přehledu:

Ze 100 majitelů bytu národnosti

	českoslov.	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
bylo bez dětí.....	35·9	44·2	34·7	39·1	44·9	36·3
mělo 1 dítě.....	27·7	27·4	26·3	23·8	25·7	27·7
» 2 děti.....	20·4	18·2	21·6	21·2	18·5	20·3
» 3 ».....	9·5	7·3	11·4	7·9	6·9	9·4
» 4 ».....	4·0	2·1	3·9	4·0	2·2	3·9
» 5 dětí.....	1·6	0·5	1·3	3·3	0·9	1·5
» více než 5 dětí.....	0·9	0·3	0·8	0·7	0·9	0·9

Nejvíce bezdětných bytových stran jest mezi Němci a cizinci, mezi Židy pak dokonce méně než mezi Čechy. Jen bytových stran se 4 a více dětmi jest mezi českým obyvatelstvem poměrně nejvíce, více než mezi Židy. Jest patrné, že neplatí všeobecně zásada, že počet dětí klesá se vzrůstem zámožnosti. I jiné okolnosti rozhodují o početnosti rodiny, než jen blahobyt, výše vzdělání a kultury. V malém počtu bezdětných rodin mezi pražskými Židy a v průměrně větším počtu dětí v židovských rodinách, než v rodinách německých se zračí ještě vliv náboženských tradic a reminiscence z dob, kdy židovské rodiny vynikaly všeobecně velkým počtem dětí, pamětlivý jsou slova žalmu CXXVII: »Aj, dědictví od Hospodína jsou dítky.«⁶⁸⁾

d) Jiný pozoruhodný zjev jest nestejný počet manželek mezi národnostmi města Prahy. Na 100 majitelů bytu národnosti československé připadá 67, židovské 63 a německé pouze 60 manželek. U německé menšiny jest asi poměrně mnohem více svobodných majitelů bytu než u Čechů. Jest však pravděpodobno, že v rodinách národnostně smíšených v Praze jest více Češek provdaných za Němce než obráceně.⁶⁹⁾ Velký počet manželek u příslušníků jiné národnosti si snadno vysvětlíme tím, že cizinky provdané za příslušníky Československé republiky přiznávaly při sčítání svoji původní národnost.⁷⁰⁾

XII. Pohlaví.

I studium poměru pohlaví přináší nám mnohé cenné poznatky o sociální struktuře obyvatelstva, ačkoliv se zdá na první pohled, že nemůže nic zvláštního přinést pro objasnění života společnosti. Přírodou jest již dána rovnováha obou pohlaví; o něco málo větší přebytek chlapců mezi novorozenými jest vyrovnán větší úmrtností mužského pohlaví, obzvláště ve věku dětském, takže za normálních okolností mezi dospělými vzájemný poměr mužů a žen jest asi 1 : 1.

Tato vzájemná rovnováha mezi muži a ženami jest však porušována stěhováním obyvatelstva, jež závisí na poměrech hospodářských a sociálních. Na stěhování nejsou obě pohlaví zúčastněna stejně. Dosud jest pravidelným zjevem, že místo svého

⁶⁸⁾ Ovšem vadí, že data o počtu dětí mezi Židy nemůžeme založiti na statistice konfesijní. Jest pravděpodobno, že k židovské národnosti se hlásili ti z židů, u nichž byly silnější staré tradice náboženské, a že proto jest mezi Židy, znajícími se k židovské národnosti, větší počet rodin s četnějšími dítkami než u židů národnosti české neb německé. Abychom měli úplně jasno v této věci, bylo by nutno provéstí také kombinaci s náboženským vyznáním, to však vzhledem k naléhavosti jiných prací při dépouillement sčítání lidu nebylo možno.

⁶⁹⁾ Bylo by zajímavé provéstí statistiku národnosti dětí v rodinách smíšených; za daných poměrů nebylo nám možno tuto statistiku sestaviti.

⁷⁰⁾ Jest mezi nimi zejména mnoho Rusek, jež si legionáři a zajatci přivedli s sebou po návratu z Ruska.

pobytu mění více muži, poněvadž jsou v hospodářském životě činnější než ženy. V krajích průmyslových, v nichž jest větší potřeba pracovních sil a větší příležitost k práci, bývá poměrně více mužů než v krajích, kde této příležitosti k práci není. Proto v místech továrních s podniky, jež zaměstnávají mnoho dělníků mužů, jako na př. v uhelných pánvích na Mostecku, Duchcovsku, Ostravsku atd., bývá procento mužského obyvatelstva největší; a naopak v chudších okresích zemědělských se silným vystěhovalectvím mívají velkou převahu ženy.

Avšak pravidlo, že přistěhovalecké okresy mají poměrně více mužů, neplatí všeobecně. Jsou průmyslové podniky, na př. továrny na zpracování tabáku, mnohá odvětví textilního průmyslu, zejména hedvábnictví atd.,⁷¹⁾ v nichž jsou spíše zaměstnávány ženy a v obcích s podniky tohoto rázu stoupá pak převaha žen. Zejména používá se ženských služebních sil k obstarávání domácnosti; proto v místech se zámožným obyvatelstvem, jež si může vydržovati služebnictvo, mají v obyvatelstvu vysoké poměrné zastoupení ženy.

Jak pronikavý vliv mají na vzájemný poměr obou pohlaví poměry hospodářské a sociální, ukazuje se zvláště jasně v Praze, kde jednotlivé části města mají různý ráz sociální. Poměr pohlaví může nám tu býti dokonce i jistým měřítkem pro poměry sociální a jejich změny.

Utváření vzájemného poměru obou pohlaví v městě Praze není ovšem možno posuzovati bez zřetele k celé zemi, s níž osudy jejího hlavního města jsou spojeny nejúžeji.

V Čechách bylo napočítáno:

roku	mužů	že	žen více než mužů	na 1000 mužů připadá žen
1869	2,46 ⁹ .104	2,672.440	204.336	1083
1880	2,677.932	2,882.887	204.955	1077
1890	2,821.989	3,021.105	199.116	1071
1900	3,073.193	3,245.504	172.311	1056
1910	3,307.693	3,461.855	154.162	1047
1921 ⁷²⁾	3,207.632	3,462.946	255.314	1080

Ženy mají v české zemi značnou převahu, jež jest zjevem stálým. Až do roku 1910 se však přebytek žen zmenšoval. Příčinou tohoto zjevu jest jednak zmenšení úmrtnosti obyvatelstva a to u mužů větší než u žen, jednak omezení vystěhovalectví ke sklonku minulého století, na němž byli více zúčastněni muži než ženy.

Světová válka přerušila tento vývoj. Přebytek žen se zvětšil o 100.855, hlavně krvavými válečnými ztrátami mužů. Poměrné zastoupení žen dosáhlo v Čechách r. 1921 téměř té výše jakou mělo r. 1869; účinky pozvolného vývoje více než čtyř desítiletí byly téměř rázem zmařeny.

V hlavním městě Čech jest však jiný vývoj pohlaví než v ostatní zemi, způsoben odlišností jeho poměrů. Ve všech obcích tvořících nynější Prahu bylo mezi civilním obyvatelstvem⁷³⁾ napočítáno:

roku	mužů	žen	žen více než mužů	na 1000 mužů připadá žen
1869	115.194	124.790	9.596	1083.3
1880	117.305	161.653	17.748	1123.4
1890	183.336	204.941	21.605	1117.8
1900	238.590	266.220	28.630	1115.8
1910	286.469	321.705	35.236	1123.0
1921	312.044	350.910	38.866	1124.6

⁷¹⁾ V Rakousku bylo r. 1910 mezi 34.801 dělníky tabáčního průmyslu 30.217 žen, mezi 22.097 dělníky průmyslu hedvábnického 14.000 žen, kdežto mezi 176.394 dělníky zaměstnanými v hornictví a hutnictví bylo pouze 5487 žen atd.

⁷²⁾ Konečné výsledky.

⁷³⁾ Ponecháváme stranou vojenskou posádku, ježto časté její střídání a nestejný počet vojáků jsou rušivým elementem. Hledíme-li i k vojsku, připadalo v Praze na 1000 mužů (všech) r. 1880 1056.3, r. 1890 1065.6, r. 1900 1073.0, r. 1910 1090.8 a r. 1921 1077.3 žen.

R. 1869 byl v obvodu nynější Prahy téměř týž poměr pohlaví jako v ostatních Čechách. Do r. 1880 přibýlo mnohem více žen než mužů, takže na 1000 mužů připadlo 1123 žen, o 47 víc než v celé zemi. Kde jest příčina tak náhlého vzrůstu poměrného zastoupení žen, nedovedeme nyní pověděti.

Od r. 1880 se poměr pohlaví mění v Praze jen nepatrně, ač v ostatní zemi jsou změny značné. V malém kolísání poměrného zastoupení žen se však zračí celkový vývoj Prahy. V letech 1880 až 1900, kdy byl přírůstek obyvatelstva Prahy nejvyšší od r. 1843, přibýlo mužů o něco málo více než žen, poněvadž průmyslový a obchodní rozkvět Prahy přivolał více mužských sil. Ochabnutí přílivu cizího obyvatelstva po r. 1900 způsobilo opět zvýšení procenta žen na výši let r. 1880. Válečné události, jimiž všude poměr pohlaví byl změněn, zůstaly v Praze v tom ohledu téměř bez vlivu; rozdíl v přírůstku mužů a žen od r. 1910 jest nepatrný. Krvavé ztráty mužského obyvatelstva z Prahy na poli válečném byly vyváženy úbytkem ženského služebnictva a přistěhovááním nových mužů po převratu do samostatných povolání.

V úhrnných datech pro Prahu jsou setřeny rozdíly místní, které jsou velmi poučné. Podržíme-li rozdělení Prahy na pásma, obdržíme tyto přehledy o vzájemném poměru mužů a žen:

Mezi obyvatelstvem občanským bylo

	mužů žen		mužů žen		mužů žen		mužů žen		mužů žen		mužů žen	
	1869		1880		1890		1900		1910		1921	
Vnitřní Praha	75.029	82.684	71.778	84.040	70.968	84.885	71.609	86.735	64.879	81.547	69.796	84.130
První pásmo	20.127	20.803	43.242	47.267	69.467	76.302	101.312	113.132	126.007	142.392	133.366	151.217
Druhé pásmo	8.960	9.321	14.469	15.278	23.330	23.326	38.197	38.114	56.528	58.497	66.281	70.597
Třetí pásmo	6.275	6.721	8.197	8.561	11.313	11.988	16.906	17.442	23.732	24.235	25.739	27.349
Čtvrté pásmo	4.706	5.164	6.098	6.385	8.258	8.440	10.566	10.797	15.323	15.034	16.862	17.617
Hlavní město												
Praha...	115.097	124.693	143.784	161.531	183.336	204.941	238.590	266.220	286.469	321.705	312.044	350.910

V občanském obyvatelstvu přibýlo, resp. ubylo (—)

	mužů žen		mužů žen		mužů žen		mužů žen		mužů žen		mužů žen	
	1870—1880		1881—1890		1891—1900		1901—1910		1911—15./II.	1921		
Vnitřní Praha	—	3.251	1.356	—	810	845	641	1.850	—6.730	—5.188	4.917	2.583
První pásmo	23.115	26.464	26.225	29.035	31.845	36.830	24.695	29.260	7.359	8.825		
Druhé pásmo	5.509	5.957	8.861	8.048	14.867	14.788	18.331	20.383	9.753	12.100		
Třetí pásmo	1.922	1.840	3.116	3.427	5.593	5.454	6.826	6.793	2.007	3.114		
Čtvrté pásmo	1.392	1.221	2.260	2.055	2.308	2.357	4.757	4.237	1.539	2.583		
Hlavní město Praha...	28.687	36.838	39.552	43.410	55.254	61.279	47.879	55.485	25.575	29.205		

V občanském obyvatelstvu bylo žen více, resp. méně (—) než mužů

	1869	1880	1890	1900	1910	1921
Vnitřní Praha	7.655	12.262	13.917	15.126	16.668	14.334
První pásmo	676	4.025	6.835	11.820	16.385	17.851
Druhé pásmo	361	809	— 4	— 83	1.969	4.316
Třetí pásmo	446	364	675	536	503	1.610
Čtvrté pásmo	458	287	182	231	— 289	755
Hlavní město Praha...	9.596	17.747	21.605	27.630	35.236	38.866

Na 1.000 občanských mužů připadalo žen:

	1869	1880	1890	1900	1910	1921
Vnitřní Praha	1.102	1.171	1.196	1.211	1.257	1.205
První pásmo	1.034	1.093	1.098	1.117	1.130	1.134
Druhé pásmo	1.040	1.056	1.000	998	1.035	1.065
Třetí pásmo	1.071	1.044	1.060	1.032	1.021	1.063
Čtvrté pásmo	1.095	1.046	1.022	1.022	981	1.045
Hlavní město Praha...	1.083	1.077	1.071	1.056	1.047	1.080

Poměrně nejvíce žen jest ve vnitřní Praze; čím více se od středu města vzdalujeme, tím žen jest v obyvatelstvu méně, jak ukazují výsledky sčítání lidu z r. 1910 a 1921. V tom se zračí poměry sociální: zámožné obyvatelstvo, jež používá k domácím pracím ženské obsluhy, jest usazeno ve středu města, mohouc platiti vysoké nájemné, při periferii se usazuje dělnické obyvatelstvo, v němž převaha žen jest nejmenší, a v němž často svobodní samostatně pracující muži snižují poměrné zastoupení žen pod 50 %. Jestliže před r. 1910 není rozdíl v poměru pohlaví mezi jednotlivými pásmy tak typicky vyhraněn jako při posledních dvou sčítáních, vidíme příčinu toho v tom, že tehdy ještě nynější pásma čtvrté a třetí, ba v letech sedmdesátých ani druhé nenáleželo do oblasti hospodářského centra pražského. Vysoké procento žen v třetím a čtvrtém pásmě r. 1869 jest jen následek toho, že tehdy obce pásma tato tvořící byly zemědělské a odcházelo z nich mnoho mužů za výdělkem jínám.

Velmi poučný jest také vývoj poměru pohlaví v jednotlivých pásmech od r. 1869. Ve vnitřní Praze stoupá stále procento žen až do r. 1910. Můžeme v tom viděti důkaz rostoucí zámožnosti obyvatelstva vnitřního města: chudé obyvatelstvo se z vnitřní Prahy stěhovalo na předměstí a místa po něm uvolněná, zvláště když docházelo k přestavbám domů ve větších rozměrech za akce assanační, zaujímaloby obyvatelstvo zámožné. Při posledním sčítání se procento žen ve středu města značně snížilo, místo aby se následkem válečných ztrát mužů zvýšilo. I tento zjev jest důsledkem příčin hospodářských způsobených válkou. Celkové ochuzení středních vrstev, zejména těch, jež jsou odkázány na pevný plat, jakož i ztížená výživa za let válečných způsobily, jak již bylo řečeno, značné propouštění domácího služebnictva. Mimo to nedostatek bytů neobyčejně zvýšil ve středu města počet podnájemníků, mezi nimiž je velká většina mužů. Obě tyto příčiny měly za následek, že na 1000 mužů připadá nyní v Praze I-V o 52 ženy méně než r. 1910.

V prvním pásmu obcí jest převaha žen značně menší, než ve středu města, neboť zámožnější obyvatelstvo bydlí hlavně jen na Král. Vinohradech a v některých částech Smíchova a Karlína a na Letné v Holešovicích-Bubnech. Procento žen vzrůstá tu také mnohem pomaleji než v centru Prahy.

V druhém pásmu klesalo rychle procento žen až do r. 1900 následkem přeměny obcí dříve venkovských a zemědělských v kolonie průmyslového dělnictva. Po r. 1900 nastává nápadný obrát; počet žen připadajících na 1000 mužů se zvýšil z 998 na 1065, což jest patrně následek toho, že v některých obcích (na př. v Bubenci, Dejvicích a j.) se začalo usazovati zámožné občanstvo.

V třetím a čtvrtém pásmu obcí stlačovala se dřívější převaha žen, jak se postupně v nich usazovalo obyvatelstvo dělnické. Tento vývoj ve třetím a čtvrtém pásmu zastavila teprve válka.

Kterak válka působila na složení pohlaví v pražském obyvatelstvu různě podle pásem obcí, toho výmluvný doklad přináší tento přehled:

	Na 1000 mužů připadalo žen		Rozdíl
	1910	1921	
ve vnitřní Praze.....	1257	1205	—52
v prvním pásmu.....	1130	1134	+ 4
ve druhém pásmu.....	1035	1065	+30
ve třetím pásmu	1021	1063	+42
ve čtvrtém pásmu.....	981	1045	+64

Poměr pohlaví podle obcí tvořících hlavní město Prahu jest vypočten v tabulce XII.

Nejvíce ženského obyvatelstva má nyní Josefov, což souvisí s tím, že jest v něm nejvíce ženského služebnictva. Na 1000 mužů připadá v něm r. 1921 1359 žen. Více než 1200 žen na 1000 mužů jest na Novém městě pražském, na Malé straně a na Král. Vinohradech. Po těchto čtvrtích následují: Bubeneč (1188), kde v poslední době se usazovaly střední a bohatší vrstvy občanské, Staré město (1187), Vyšehrad (1160), Smíchov (1138), Dejvice (1126), jež podobně jako Bubeneč mění se ve čtvrt měšťanskou, Podolí (1114) a Karlín (1106). Z obcí třetího a čtvrtého pásma mají vysoké procento žen zejména Dolní Liboc (1195) a Střešovice (1148).

Od těchto obcí se zřejmě odlišují obce s většinou dělnického obyvatelstva, v nichž žen jest jen o málo více než mužů. Z obcí prvního a druhého pásma jsou to Libeň (1034), Košíře (1049), Nusle (1055 s Pankráčí, kde jest mužská trestnice pouze 1002), Holešovice-Bubny (1073), Žižkov (1076) a Vršovice (1088). Poměrně malý přebytek žen (1063) na Hradčanech se vysvětluje hlavně ústavy s mužským obyvatelstvem.

Poměr pohlaví u jednotlivých národností v Praze žijících jest podle posledního sčítání tento:

	Bylo napočítáno		žen více (+) resp. méně (-) než mužů	Na 1000 mužů připadlo žen
	mužů	žen		
národnosti československé.....	297.986	326.758	+ 28.772	1.097
» německé	15.566	14.863	— 703	955
» židovské	3.102	2.857	— 245	921
» jiné	1.195	968	— 227	809
cizinců	7.898	5.464	— 2.434	689
úhrnem.....	325.747	350.910	+ 25.163	1.077

Velká převaha mužů u cizinců a jiných národností nemůže překvapovati. Značnou část »jiných« národností tvoří vojenské posádky; mezi cizinci jest velmi mnoho vysokoškolských studentů, zejména z Jugoslaviie a Ruska, pak mnoho ruských uprchlíků, bývalých válečných zajatců a úředníků bez rodin. Mimo to jest v obou těchto skupinách mnoho mužů, kteří přišli za svým zaměstnáním do Prahy jen ke kratšímu pobytu.

Zajímavějším a pozoruhodnějším zjevem jest různý poměr pohlaví u Čechů, Němců a Židů, kteří bydlí pospolu v Praze — ovšem v nestejně početní síle — již po staletí. Mezi Němci a Židy mají převahu muži, mezi Čechy jsou ve značné většině ženy.

Vysvětlujeme si tento zjev tím, že domácí ženské služebnictvo jest ponejvíce národnosti československé, a tím, že mnohem více než mezi Čechy jest mezi německou a židovskou menšinou přistěhovalců, mezi nimiž mají převahu muži.⁷⁴⁾

XIII. Rodiště.

Rychlý vzrůst populace pražské, o němž jsme pojednali v kap. IV, byl možný jen tím, že se přistěhovalo do Prahy množství obyvatelů z bližšího i vzdálenějšího okolí, ano i z cizích zemí. Jako v jiných velikých a rychle se rozvíjejících městech, i v Praze přistěhovalci nabyli záhy převahy nad původním obyvatelstvem domorodým. Úkolem této kapitoly jest zjistiti, jak velké jest procento přistěhovalců v obyvatelstvu pražském, odkud přicházejí a na jak velké území má Praha přitažlivý vliv.

⁷⁴⁾ Že mezi pražskými Němci a Židy jest více živlu přistěhovaleckého, ukáže se nám v kapitole následující; ostatně bylo lze již předpokládati z počtu podnájemníků, že mezi Němci a Židy budou míti mužové převahu.

Poněvadž se při sčítání lidu nezjišťuje, odkud se kdo do místa svého pobytu přistěhoval, nezbyvá jiného východiska, nežli založiti statistiku vnitřního stěhování obyvatelstva na údajích jeho rodiště.

Ovšem rodiště neurčuje nám bezvadně původ obyvatelstva. Místo narození mnohých osob bývá nahodilé. Mimo Prahu mohli se naroditi mnozí, kteří náležejí k starým rodinám pražským; ještě mnohem více jest těch, kteří se náhodou narodili v Praze (na př. v porodnici), a přece se do Prahy přistěhovali z obce, v níž strávili velkou část svého života a k jejímuž domorodému obyvatelstvu ve skutečnosti náleželi. Rovněž nám údajem rodiště není řečeno, že byla rodná obec také posledním bydlištěm před odstěhováním do Prahy; velmi mnozí přistěhovalci přibyli do Prahy z jiného bydliště, nikoli ze své obce rodné a změnili místo svého pobytu několikrát. Přes tyto nedostatky podává nám statistika rodiště obyvatelstva mnohem věrnější obraz jeho původu, než statistika domovské příslušnosti, jež jest druhým prostředkem šetření původu obyvatelstva.⁷⁵⁾

Z dřívějších sčítání byla uveřejněna podrobná data o rodišti pražského obyvatelstva v III. díle »Sčítání lidu v Praze a v obcích scusedních provedeného 31. prosince 1900«, jenž byl vydán statistickou komisí města Prahy r. 1908. Ze sčítání r. 1890 a 1910 jsou známa pouze všeobecná data publikovaná ústřední statistickou komisí ve Vídni v »Österreichische Statistik« a to z r. 1890 pouze pro Prahu v tehdejší rozsahu (I-VII) a z r. 1910 pro Prahu I-VIII a mimo to i pro pražská předměstí.

Podle sčítání lidu r. 1921, přihlížíme-li zároveň k národnosti, dělí se nám obyvatelstvo pražské na domorodé a jinde narozené takto:

národnost	absolutní počet		Z 1000 obyvatelů bylo	
	domorodých	jinde narozených	domorodých	jinde narozených
československá	282.196	342.548	452	548
německá	8.691	21.738	285	715
židovská	2.245	3.714	377	623
jiná	46	2.117	21	979
cizinci	1.743	11.619	131	869
úhrnem	294.921	381.736	436	564

V obvodu nynější Prahy mělo rodiště pouze 43.6 % obyv., ostatní se přistěhovali. Z národností v Praze zastoupených mají nejvíce domorodého obyvatelstva, jak bylo lze předem očekávat, Češi. Překvapuje poměrně malé procento (28.5 %) domorodého obyvatelstva mezi pražskými Němci, neboť pražská německá menšina bývá považována, na rozdíl od českých menšin, za menšinu usedlou. Jak vidno, není tato domněnka nijak oprávněná; mezi pražskými Němci jest mnoho žvlů pohyblivých, jejichž pobyt v Praze jest jen dočasný. Mnohem více nežli Němci jsou v Praze usedlí Židé. Proč nemají tak vysokého procenta domorodého obyvatelstva jako Češi, vyplývá z toho, že jsou posilováni větším přistěhovaleckým přílivem z venkova, neboť, jak bylo již dříve ukázáno, opouštějí Židé vůbec venkov a stěhují se do velkých měst.

⁷⁵⁾ V rakouských statistikách býval původ obyvatelstva zjišťován na základě domovské příslušnosti. Pokud nabývání domovského práva v obci pobytu bylo ztíženo a záviselo jediné od rozhodnutí obecního představenstva, nebylo snadno státi se příslušníkem obce i po mnohaletém bydlení v ní. Mnoho obyvatelů velkého města mělo domovskou příslušnost v obci, z níž pocházeli jejich předkové, ač sami obce té nikdy ani nespatri. Zákonem o nabývání domovského práva po nepřetržitěm desítiletém pobytu v obci se tyto poměry značně změnily, takže nyní naopak nabylo občanství pražského mnoho obyvatelů, kteří se do Prahy přistěhovali a nepatří mezi její domorodé obyvatelstvo, nehledě ani k tomu, že státní úředníci nabývají již pouhým jmenováním k státním úřadům v Praze domovského práva pražského.

Z cizích státních příslušníků narodilo se v Praze jen 13.1 %, a z »jiných« národností pouze 2.1 %. Nemůže nás to nijak překvapovati, neboť ani cizinci ani »jiné« národnosti nejsou žádným usedlým živlem, přicházejíce do Prahy jenom k dočasnému pobytu. Vždyť zajisté velká většina těch cizinců, kteří zamýšlejí se v Praze trvale usaditi, uchází se po několikaletém pobytu o československé státní příslušenství.

Obyvatelstvo cizorodé není ve všech částech Prahy stejnoměrně usazeno. Podrobná data jsou obsažena v tab. XXIV.; zde z nich vybíráme jen to nejdůležitější.

Přistěhovalého obyvatelstva jest nejvíce právě uvnitř Prahy a nikoli v obcích od centra vzdálenějších, jež začaly vzrůstat až v posledních letech, ačkoli bychom předem soudili, že přistěhovalého obyvatelstva bude nejvíce v těch předměstských obcích, které měly v poslední době největší vzrůst. Největší procento cizorodého obyvatelstva mají: dolní Nové město, Král. Vinohrady, horní Nové město, Josefov a Karlín;⁷⁶⁾ obyvatelstva v Praze narozeného jest v těchto částech Prahy 33—38 %; jim se ještě nejvíce blíží Malá strana a Staré město, v nichž jest domorodého obyvatelstva pražského něco málo více než 40 %.

Druhou od těchto čtvrtí velmi ostře odlišenou skupinu tvoří Holešovice-Bubny, Žižkov, Vršovice a Nusle a obce okresu karlínského; jest v nich obyvatelstva v Praze narozeného 46—48 %. Na přechodu mezi první a druhou skupinou jest Smíchov se 44 %.

Méně nežli polovinu tvoří přistěhovalci v obyvatelstvu na Vyšehradě, v Libni a ve všech obcích při periferii. Rozdělení obyvatelstva domorodého a cizorodého po území pražském jest zjevem velmi pozoruhodným. Nápadný rozdíl mezi Král. Vinohrady a Žižkovem, jež začaly se měniti v pražská předměstí současně a měly téměř shodný vzrůst obyvatelstva, jakož i to, že nejzámožnější čtvrti a obce pražské mají největší procento obyvatelstva jinde narozeného, nám naznačuje příčinu tohoto zjevu.

Přistěhovalci do Prahy není téhož rázu jako do jiných průmyslových krajů českých zemí, na př. do hnědouhelné pánve podkrušnohorské nebo na Ostravsko nebo v dřívějších desetiletích do továrních okresů severočeských. Do Prahy nestěhuje se jen dělnictvo hledající práci, nýbrž mnohem více zámožnější vrstvy, a to jednak úřednictvo a příslušníci volných povolání, jednak rentiéri, kteří jinde získali značnějšího jmění, jakož i pensisté, kteří do hlavního města přicházejí ztráviti zbývající část svého života, jednak zámožnější obchodníci i průmyslníci a snaživější živnostníci, kteří hledají tu příznivější půdu k rozvinutí své podnikavosti. Tito přistěhovalci se usazují ovšem hlavně v zámožnějších čtvrtích vnitřní Prahy, tedy především na Novém městě, v Josefově, z části na Starém městě, pak na Král. Vinohradech, v Karlíně, v části Smíchova a Holešovic-Buben (na Letné) a v nejnovější době i v Bubenči, Dejvicích a v nově vystavěné části Hradčan. Chudší obyvatelstvo z těchto čtvrtí pak jest vytlačováno, zejména přestavbou starých domů a přeměnou obytných místností ve skladiště, obchody a úřadovny do čtvrtí od středu Prahy vzdálenějších. Tak si vysvětlíme, proč právě části Prahy, jež měly v posledních desetiletích největší vzrůst obyvatelstva, jako Vršovice, Nusle, Holešovice-Bubny a některé obce ve smíchovském a nuselském okrese, mají mnohem větší procento obyvatelstva v Praze narozeného než vnitřní pražské čtvrti, jejichž populace již mnoho neroste. Proudění obyvatelstva v Praze jest všeobecně takové, že velká část přistěhovalců se usazuje ve vnitřní

⁷⁶⁾ Nepřihlížíme zde k Hradčanům, kde velké procento přistěhovalců jest způsobeno vojenskou posádkou, jež při malém počtu obyvatelstva padá velmi na váhu.

Praze, vytlačující odtud domorodé obyvatelstvo, které se stěhuje do obcí předměstských.

Změny ve složení pražského obyvatelstva podle původu můžeme sledovati od r. 1890 a to pouze pro politickou obec pražskou. Rušivě při tom působí, že po r. 1900 rozšířila se Praha o Libeň, pro kterou není dat z doby dřívější.⁷⁷⁾

Bylo napočítáno obyvatelů

	domorodých	jinde narozených	domorodých	jinde narozených
	v absolutních číslech		mezi 1000 obyv.	
V Praze I.—VII.				
r. 1890	74.141	108.389	406	594
r. 1900	74.463	127.126	369	631
V Praze I.—VIII.				
r. 1910	81.645	142.092	365	635
r. 1921	77.365	164.533	320	680

Z tohoto přehledu jest patrno, že přistěhovale obyvatelstvo nabývá v Praze stále větší převahy nad obyvatelstvem v Praze narozeným, neboť vzrůst obyvatelstva Prahy přistěhováním je stále větší než měnou přirozenou. Tato tendence ve vývoji pražské populace byla ještě více posílena válečnými událostmi a politickým převratem: následkem válečných ztrát a vysoké úmrtnosti, jakož i zmenšením porodů za války ubylo domorodých obyvatelů v Praze I-VIII od r. 1910 o 4280, a silné stěhování do Prahy po převratě zvýšilo neobyčejně počet obyvatelů jinde narozených.⁷⁸⁾

Data o vzájemné výměně rodného obyvatelstva mezi obcemi Prahy obsažena jsou v tab. XXVI. Ve stručné podobě jeví se výsledky ty v tomto přehledě:

	Počet obyvatelů narozených			Zisk (+) resp. ztráta (—)	
	v části Prahy po straně označené		v celé Praze	vzájemnou výměnou rodného obyv. pražsk. mezi jednotliv. částmi Prahy	
	a přítomných			v číslech absolutních	v ‰ rodného a v Praze přítomného obyvatelstva
	v téže části Prahy, kde se narodili	v celé Praze	v části Prahy po straně označené		
Praha I.—VIII.	77.334	125.407	99.202	— 26.205	— 20·9
Karlín	4.788	10.625	9.470	— 1.155	— 10·9
Smíchov	13.997	23.025	24.650	+ 1.625	+ 7·1
Král. Vinohrady	11.759	19.772	28.164	+ 8.392	+ 42·4
Žižkov	20.826	31.571	33.887	+ 2.316	+ 7·3
Vršovice	7.093	10.778	15.139	+ 4.361	+ 40·3
Nusle	7.912	13.073	16.419	+ 3.346	+ 25·6
obce okr. karlínského (mimo Karlín) ..	7.092	10.243	10.813	+ 570	+ 5·6
» » žižkovského (mimo Žižkov) ..	1.899	3.042	3.935	+ 893	+ 29·4
» » vršovického (mimo Vršovice) ..	2.191	3.375	3.117	— 258	— 7·6
» » nuselského (mimo Nusle) ..	8.775	12.775	12.950	+ 175	+ 1·4
» » smíchovského (m. Smíchov) ..	22.752	30.765	36.863	+ 6.098	+ 19·8
» » zbraslavského	206	470	312	— 158	— 33·5
úhrnem	186.624	294.921	294.921	—	—

Uvnitř Prahy proudí obyvatelstvo dvěma protichůdnými směry: a to jednak z vnitřní Prahy do velkých obcí prvního a druhého pásma, jednak z malých obcí při

⁷⁷⁾ V publikaci městské statistické komise z r. 1908 jsou sice obsažena data o rodišti také pro Libeň, ale spojena jest tu Praha I.—VIII. se čtyřmi největšími předměstími, takže nelze jich použiti pro náš přehled.

⁷⁸⁾ Pro srovnatelnost s daty předcházejícími považovali jsme v hořejším přehledu u r. 1921 za jinde narozené také ty obyvatele v Praze I.—VIII., kteří se narodili v dřívějších pražských předměstích, tvořících nyní součást hlavního města; jinde je počítáme mezi domorodé obyvatelstvo pražské.

obvodu Prahy do týchž obcí. Vzájemnou výměnou domorodého obyvatelstva jednotlivých čtvrtí s jinými obcemi Prahy ztratila nejvíce, nehledíme-li k Malé Chuchli, Praha I.—VIII.; při tom můžeme s největší pravděpodobností souditi, že Holešovice-Bubny a Libeň stěhováním obyvatelstva uvnitř Prahy získaly, takže ztráta vnitropražských čtvrtí odstěhováním do sousedních částí jest mnohem větší než 20-9%. Vedle Prahy ztrácí výměnou domorodého obyvatelstva z obcí prvního pásma ještě Karlín. Na periferii jest v přehledu vykázána pasivní bilance stěhování jen u Malé Chuchle, Hostivaře a Záběhlic; není však pochyby, že jest rovněž u mnohých obcí okresu nuselského, smíchovského i karlínského, v nichž zisk stěhování jest jen následek rychlého vzrůstu několika obcí v druhém resp. v třetím pásmu.

Vzájemnou výměnou domorodého obyvatelstva získaly z pražských obcí nejvíce Král. Vinohrady a Vršovice; obě jsou města, která v posledních desetiletích vykazovala veliký vzrůst. K nim se připojují Nusle, pak obce žižkovského okresu (hlavně St. Strašnice) a některé obce ze smíchovského okresu, především Bubeneč, Dejvice a Košíře.

Poměrně malým ziskem se vyznačují Smíchov a Žižkov. U obou jest příčinou toho značné zmenšení vzrůstu obyvatelstva v poslední době, a zejména Žižkov se v tom ohledu odlišuje od Král. Vinohradů; můžeme s velkou pravděpodobností souditi, že ze Žižkova se v poslední době odstěhovalo mnoho obyvatelů do jiných částí Prahy.

Obyvatelstvo do Prahy přistěhovalé dělí se podle svého původu takto:

Přistěhovalých obyvatelů národnosti

	česko-slovenské	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
			narodilo se			
v Čechách (mimo Prahu).....	307.458	16.045	2.636	52	1.555	327.746
v jiné zemi Československé republiky.....	21.696	2.437	616	926	392	26.067
v cizině	13.226	3.246	458	1.135	9.652	27.717
neznámo kde.....	168	10	4	4	20	206
úhrnem.....	342.548	21.738	3.714	2.117	11.619	381.736

Z 1000 přistěhovalých obyvatelů národnosti

	česko-slovenské	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
			narodilo se			
v Čechách (mimo Prahu).....	898	739	710	25	133	859
v jiné zemi Československé republiky.....	63	112	166	437	33	67
v cizině	38	149	123	536	832	73
neznámo kde.....	1	—	1	2	2	1

Z těchto dat jest zřejmo, že Praha přijímá nejvíce nového obyvatelstva z Čech. Jen cizozemci, pak státní příslušníci národnosti polské, ruské a jiné mají z největší části své rodiště v cizině, většina Maďarů pak v jiné zemi republiky Československé (na Slovensku a v Podkarpatské Rusi). Němců a Židů přišlo ovšem poměrně mnohem více do Prahy z jiných zemí Československé republiky a z ciziny nežli Čechů, neboť hromadné přistěhovalectví do Prahy děje se již po dlouhá léta jen z českých krajů; avšak i u německé a židovské menšiny víc nežli 70% přistěhovalého obyvatelstva pochází z Čech.

Vliv Prahy není ovšem stejně intenzivní na celou zemi českou, ze všech krajů netáhne obyvatelstvo stejnou měrou k hlavnímu městu. Kdybychom znali počet rodného obyvatelstva každého jednotlivého okresu, vypočítali bychom snadno, kolik z něho se odstěhovalo do Prahy. Poněvadž v době, kdy píšeme tuto studii, zpracování materiálu ze sčítání lidu nepokročilo ještě tak daleko, abychom znali počet obyvatelů

v okrese narozených a v Československé republice přítomných, nezbývá nám nic jiného, než srovnati počet rodáků jednotlivých okresů, v Praze žijících s počtem jejich obyvatelstva. Není tím sice přesně vystižena intenzita přitažlivosti Prahy, nicméně nabýváme o ní touto methodou aspoň přibližné představy.

Zde v textu uvádíme data pouze podle žup, jež mají býti uvedeny v život podle zákona o župním zřízení z 29. února 1920. Jsou taková:

Z přistěhovalých obyvatelů Prahy mělo své rodiště

v župě I.	Praha	149.356	t. j. na 1000 obyvatelů župy	140
» » II.	Pardubice	20.557	» » » » » » » »	43
» » III.	Král. Hradec	21.073	» » » » » » » »	42
» » IV.	Ml. Boleslav	35.443	» » » » » » » »	48
» » V.	Čes. Lípa	6.084	» » » » » » » »	11
» » VI.	Louny	36.097	» » » » » » » »	46
» » VII.	Karlovy Vary	4.645	» » » » » » » »	9
» » VIII.	Plzeň	32.471	» » » » » » » »	43
» » IX.	Čes. Budějovice ..	20.781	» » » » » » » »	37
v Čechách bez bližšího označení		1.239	» » » » » » » »	—
úhrnem v Čechách mimo Prahu		327.746	» » » » » » » »	55

Již z těchto všeobecných čísel lze vyčísti, že inklinace obyvatelstva ku Praze z českého venkova závisí 1. na vzdálenosti od Prahy a rychlosti železničního spojení s ní, 2. na zámožnosti obyvatelstva a 3. na národnostním rázu kraje. Mnohem lepší představu o vlivu Prahy na český venkov získáme, jestliže místo žup položíme za základ svého pozorování soudní okresy: podrobná data jsou obsažena v tab. XXVII.

Rozdělíme-li okresy v Čechách na 5 skupin podle toho, jak mnoho v poměru k obyvatelstvu přítomnému jejich rodáků žije v Praze, a předpokládáme-li, že poměrem k obyvatelstvu v okrese přítomnému jest vystižena intenzita stěhování do Prahy, seskupují se nám okresy takto:

1. Více než 20 % obyvatelstva se odstěhovalo do Prahy z nejbližších okresů, ležících kolem Prahy a to smíchovského, karlínského, říčanského, jílovského a zbraslavského; k nim se připojují z jihu a jihovýchodu soudní okresy: Dobříš, Neveklov, Benešov a Kostelec n. Čer. Lesy a k těm ještě dále z jihu okresy: Sedlčany, Votice a Vlašim.⁷⁹⁾

2. K těmto okresům se pojí okresy, jež ztratily ve prospěch Prahy 15—20 % svého obyvatelstva, a to na východní a jihovýchodní straně Český Brod, Uhlířské Janovice, na jižní Mladá Vožice a Sedlec a na jihozápadní Příbram a Hořovice.

3. Kolem okresů dosud uvedených tvoří třetí pás okresy se ztrátou 10—15 %, a to severně a severovýchodně od Prahy v její největší blízkosti, odděleny od ní jen okresem smíchovským a karlínským, okresy Brandýs n. L., Kralupy, Velvary a Mělník, na východě okres Koubík, spojující českobrodský s uhliřsko-janovickým, na jihovýchodě, jihu a jihozápadě v polokruhu okresy Dolní Kralovice, Pacov, Tábor, Milevsko, Mirovice, Blatná, Březnice, Zbiroh a posléze na jihozápadě ve velké blízkosti Prahy okresy Beroun a Unhošť.

4. Okresy se ztrátou 5—10 % tvoří uzavřený kruh kolem všech dosud vyjmenovaných okresů; kruh ten jest nejširší na severovýchodě, kde k němu náležejí okresy polabské, a jest přerušen pouze na severu, kde k okresu mělnickému přiléhají německé okresy Dubá a Štětí, z nichž se odstěhovalo do Prahy jen velmi málo obyvatelstva. Jest to důkaz, že při stěhování do Prahy hrají důležitou úlohu momenty národnostní.

⁷⁹⁾ Viz kartogram, který bude přiložen ke knižnímu vydání této studie.

5. Okresy, z nichž se vystěhovalo do Prahy méně než 5 %, leží podél zemských hranic, tvořice souvislé území, jež jest nejprostrannější na západě, severozápadě a severu, kde se rozkládá území smíšené a většinou německé.

Z tohoto zeměpisného seskupení okresů vyplývá, že Praha nepůsobí na všechny strany stejně mocně. Její vliv sahá nejdále směrem jižním, jihovýchodním a jihozápadním, tedy do nejchudších a nejméně průmyslových krajů Čech. Z úrodných okresů polabských nestěhuje se příliš mnoho obyvatelů do Prahy a na severu a západě ziskává Praha přistěhovalce jen ze svého nejbližšího sousedství. Z toho vyplývá jasně, že sociální poměry venkovských krajů mají pronikavý vliv na to, jak jejich obyvatelstvo se stěhuje do Prahy.

Vedle hmotných poměrů důležitý vliv má však také národnost obyvatelstva.

Vysvítá to i z těchto přehledů, v nichž okresy jsou roztrženy podle národnostního rázu ve 4 skupiny.

Počet obyvatelů v Praze přítomných národnosti

	československé	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
	a narozených v okresích					
s více než 80% Čechů	285.580	3.823	2.036	21	1.227	292.687
s 50—80% Čechů	6.329	561	66	1	22	6.979
s 20—50% Čechů	6.174	2.158	143	8	84	8.567
s méně než 20% Čechů	8.264	9.397	383	21	209	18.274
většinou českých	291.909	4.384	2.102	22	1.249	299.666
většinou německých	14.438	11.555	526	29	293	26.341
neznámo v kterých	1.111	106	8	1	13	1.239
v Čechách (mimo Prahu)	307.458	16.045	2.636	52	1.555	327.764

Z 1000 pražských obyvatelů národnosti

	československé	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
	majících rodiště v Čechách (mimo Prahu)					
narodilo se v okresích:						
s více než 80% Čechů	929	238	773	.	789	893
s 50—80% Čechů	21	36	25	.	14	21
s 20—50% Čechů	20	134	54	.	55	26
s méně než 20% Čechů	27	585	145	.	135	56
většinou českých	950	273	798	.	807	914
většinou německých	47	719	199	.	190	82
neznámo v kterých	3	8	3	.	3	4
úhrnem	1000	1000	1000	.	1000	1000

Z 1000 obyvatelů v Praze přítomných, narozených v Čechách (mimo Prahu) v okresích s % Čechů

	více než 80	50—80	20—50	méně než 20	do 50	méně než 50	neznámo v kterých	úhrnem
	přihlásilo se k národnosti							
československé	976	910	720	452	974	538	905	938
německé	13	76	252	514	15	430	86	49
židovské	7	8	17	21	7	20	15	8
jiné	—	—	1	1	—	1	1	—
cizincům	4	6	10	12	4	11	3	5

Na 1000 v rodném okrese přítomných obyvatelů národnosti

	československé	německé	všech
připadalo obyvatelů v Praze přítomných a narozených v okresích			
s více než 80% Čechů	86	55	86
s 50—80% Čechů	51	9	37
s 20—50% Čechů	32	7	16
s méně než 20%	69	6	10
většinou českých	85	31	83
většinou německých	46	6	11
v Čechách mimo Prahu	82	8	55

Víc než devět desetin přistěhovalců v Čechách narozených připadá na okresy většinou české; z okresů s německou většinou jich pochází pouze 8·2 %, ačkoliv v okresích těch bydlí 35·8 % všeho obyvatelstva Čech. Tím jest dokumentováno, že Praha má dosud jen malou přitažlivost na smíšené a německé území a že má mnohem čilejší styk s kraji, jejichž obyvatelstvo má k ní vztah nejen hospodářský, nýbrž také národní. Německá menšina pražská nerostla dosud podstatně přílivem z krajů s německým obyvatelstvem.

Neobyčejně jsou zajímavé výsledky, když uvedeme ve vztah národnost přistěhovalého obyvatelstva s jeho rodným okresem. Z přistěhovalců německé národnosti, narozených v Čechách, pochází 3·823, t. j. 23·8 %, tedy skoro celá čtvrtina z okresů, v nichž německá národnost nedosahuje 20 % a jen ne celé $\frac{1}{3}$ (58·5 %) z okresů s velkou převahou německého obyvatelstva. Čeští přistěhovalci pocházejí jen malým zlomkem (4·7 %) z okresů většinou německých. Podle absolutních dat pochází však více Čechů z okresů většinou německých, než Němců z okresů většinou českých. Velké číslo Němců narozených v českých okresích zdá se nasvědčovati tomu, že i mezi pražskými Němci jsou jednotlivci českého původu a českého mateřského jazyka, zejména pak mnoho israelitů v českých krajích narozených se přihlásilo v Praze za Němce.

Z té skutečnosti, že z přistěhovalců z okresů s více než 80 % Němců se přihlásilo 45·2 % k národnosti československé a jen 51·4 % k národnosti německé, mohlo by se usuzovati po způsobu Meinzingenově,⁸⁰⁾ že značná část přistěhovalých Němců podléhá v Praze assimilační síle českého prostředí a odnárodňuje se. Nesmí se však zapomínati na to, že Praha má mnohem větší přitažlivost na obyvatelstvo české než německé a že patrně i z okresů s německými většinami stěhují se do Prahy Češi poměrně mnohem více než Němci. K studiu problému tak složitého, jako jest odnárodňování a národnostní assimilace, nestačí sumární data o rodišti obyvatelstva, jež máme po ruce, neboť nemůžeme v nich odlišovati různou intenzitu přitažlivosti Prahy na obyvatelstvo české i německé od assimilační síly české většiny. K bezpečnějším závěrům bylo by třeba detailního studia materiálu ze sčítání lidu a dalšího podrobného šetření vzhledem k tomuto problému.⁸¹⁾

XIV. Délka pobytu.

Proniknouti hlouběji do problému stěhování obyvatelstva nám umožňuje statistické šetření o tom, kdy začíná trvalý pobyt obyvatelstva v obci.

Otázka »od kdy bydlí zapsaná osoba v obci?«,⁸²⁾ nebyla kladena pouze při posledním sčítání lidu, nýbrž již při dřívějších sčítáních rakouských, kdy se při trvale přítomných zapisovalo, v kterém roce začal jejich nepřetržitý, dobrovolný pobyt v obci. Bohužel, z těchto starších sčítání nemáme žádných dat, jichž bychom mohli použítí k této studii. Ústřední statistická komise ve Vídni uveřejňovala pouze úhrnná

⁸⁰⁾ Srov. Dr. Franz von Meinzingen »Die binnenländische Wanderung und ihre Rückwirkung auf die Umgangssprache nach der letzten Volkszählung«, Statistische Monatschrift, Neue Folge VII. Jahrgang 1902, str. 693 a násl.

⁸¹⁾ Provéstí srovnání nynější statistiky rodiště obyvatelstva pražského s výsledky dřívějších sčítání jest nesnadno; rozsah Prahy nebyl při všech sčítáních stejný, také počet pražských předměstí se rozšiřoval, mimo to data se uveřejňovala dříve podle okresů politických, nikoli soudních, takže by vyžadovalo dalších prací početních přivéstí data z nynějšího sčítání lidu na týž základ, jaký poskytují data starší. Úkol provéstí tuto práci a vyšetřiti tak změny v přitažlivosti Prahy na bližší i vzdálenější okolí, si ponechávám na dobu pozdější do dodatečné studie, až bude skončeno dépouillement materiálu ze sčítání lidu a bude znám počet rodného obyvatelstva ve všech okresech státu.

⁸²⁾ Na otázku tuto se mělo odpovědět, od kdy sčítaná osoba má své trvalé bydliště v obci, kde je sčítána. Za změnu bydliště se při tom nepovažovala změna bytu uvnitř obce nebo stěhování uvnitř obce, tvořících jednotný zeměpisný a hospodářský celek.

data pro země a pomíjela úplně menších obvodů, nevšímajíc si nikterak ani krajů se silným přistěhovalectvím, kde zjištění délky pobytu přistěhovaného obyvatelstva v obci by mnoho přispělo k osvětlení otázky, kdy a za jakých poměrů obyvatelstvo se do nich stěhovalo.⁸³⁾ Můžeme proto tuto kapitulu založiti pouze na výsledcích sčítání lidu z r. 1921; avšak i přes to, že není možno sledovati vývoj za delší dobu, nacházíme tu zjevy, které vzbudí zajisté všeobecnou pozornost.

Většina rodného obyvatelstva pražského (zvláště mladšího) přebývá v Praze od svého narození, část však vrátila se do Prahy po kratším nebo delším pobytu jinde. Poněvadž nebylo nám možno u rodného obyvatelstva pražského kombinovati rok narození s počátkem trvalého pobytu v Praze, není nám známo, jak mnoho pražských rodáků máme počítati za přistěhovance. Proto v této kapitole obracíme hlavní pozornost k obyvatelstvu narozenému mimo hlavní město Prahu a pojednáváme o jejím obyvatelstvu rodném pouze všeobecně.

		Z obyvatelů narozených		Z 1.000 obyv. narozených			
		v Praze	mimo Prahu	úhrn	v Praze	mimo Prahu	úhrn
		bylo přítomno při sčítání lidu 15. února 1921.					
Od r. 1921, na návštěvě nebo na přechodnou dobu	5.345	24.789	30.134	18	65	45	
„ „ 1920, tedy $\frac{1}{8}$ r. až $1\frac{1}{8}$ r.	19.305	64.774	84.079	65	170	124	
„ „ 1919, „ $1\frac{1}{8}$ „ „ $2\frac{1}{8}$ „	14.695	39.749	54.444	49	104	80	
„ „ 1916—1918, tedy $2\frac{1}{8}$ r. až $5\frac{1}{8}$ r. . .	26.245	38.794	65.039	89	102	96	
„ „ 1911—1915, „ $5\frac{1}{8}$ „ „ $10\frac{1}{8}$ „ . .	52.868	58.230	111.098	179	152	164	
„ „ 1906—1910, „ $10\frac{1}{8}$ „ „ $16\frac{1}{8}$ „ . .	44.502	43.720	88.222	151	114	130	
„ „ 1901—1905, „ $15\frac{1}{8}$ „ „ $20\frac{1}{8}$ „ . .	34.774	27.744	62.518	118	73	93	
„ „ 1891—1900, „ $20\frac{1}{8}$ „ „ $30\frac{1}{8}$ „ . .	43.876	40.976	84.852	149	107	126	
„ „ 1871—1890, „ $30\frac{1}{8}$ „ „ $50\frac{1}{8}$ „ . .	33.333	27.490	60.823	114	72	90	
„ „ 1870 a dříve, tedy více než $50\frac{1}{8}$ „ . .	11.810	4.441	16.251	40	12	24	
neznámo od kdy	8.163	11.029	19.197	28	29	28	
úhrnem . . .	294.921	381.736	676.657	1.000	1.000	1.000	

Z těchto číslic jsou nejvýmluvnější ty, jež nám umožňují učiniti si aspoň přibližnou představu o intenzitě stěhování do Prahy v prvních letech po politickém převratu a po skončení války. Při sčítání lidu bylo přítomno v Praze 104.523 jinde narozených osob, které se přistěhovaly do Prahy r. 1919 a 1920; zejména r. 1920 byl příliv obyvatelstva do Prahy neobyčejně silný, když nastalo již uklidnění politické a značně pokročil vývoj hospodářských poměrů k normálnímu stavu. Číslo toto svědčí nám o tom, jak mocně působila Praha po osvobození československého národa na bližší i vzdálenější kraje a také na cizinu a slibuje, že jako hlavní město svobodné republiky bude růsti mnohem rychleji než za vlád rakouských, nedojde-li k vážnějším krisím politickým a hospodářským.

Tak velikého přílivu obyvatelstva, jako v r. 1919 a 1920, neměla Praha ani za doby nejpříznivější konjunktury v průmyslu koncem století 19. Nahradil nejen všechny mezery v obyvatelstvu, způsobené válkou a nouzí jí vyvolanou, nýbrž jeho následkem byl i značný — vzhledem k mimořádným poměrům — přírůstek obyvatelstva. Teprve na základě těchto číslic pochopíme, jak hlubokou bytovou krizi vyvolalo přistěhování více než 100.000 obyvatelů během krátkých dvou let, neboť předcházejícími populačními ztrátami v letech válečných byl zmenšen počet členů rodiny a to především tím, že se narodilo za války mnohem méně dětí než za normálních dob, jak se ještě ukáže v kap. následující; celých rodin však, které by byly vyprázdnily byt buď odstěhováním neb vymřením, bylo poměrně málo.

⁸³⁾ Rovněž statistická kancelář pražská pominula při podrobnějším zpracování sčítacích archů z r. 1900 tuto otázku úplně.

Studium vzrůstu obyvatelstva po roce 1843 v kapitole IV. nám ukázalo, že až do r. 1900 vzrůst obyvatelstva Prahy byl rok od roku větší. Nemůže nás proto nikterak překvapovati, že čím více se blížíme přítomnosti, tím méně jsou zastoupeni v obyvatelstvu domorodci, jak ukazují tyto poměrné číslice:

Z 1.000 obyvatelů, kteří jsou přítomni v Praze od doby v levo označené, narodilo se

Začátek pobytu	v Praze	mimo Prahu
od roku 1921, návštěvou a na přechodnou dobu	177	823
od r. 1920	230	770
od r. 1919	270	730
„ 1916—1918	404	596
„ 1911—1915	476	524
„ 1906—1910	504	496
„ 1901—1905	556	444
„ 1891—1900	517	483
„ 1871—1890	548	452
„ 1870 a dříve	727	273
neznámo od kdy	425	575
úhrnem	436	564

Tyto číselné řady překvapují neobyčejně pravidelným stoupáním procenta domorodého obyvatelstva s délkou pobytu v obci. Pravidelnost tato jest porušena jedině v letech 1901—1905, kdy procento přistěhovalých do Prahy jest menší než v letech dřívějších; jest to následek průmyslové krise po r. 1900, již byl zvolněn vzrůst měst, jak bylo již uvedeno v kap. IV. na str. 365.

K velmi zajímavým výsledkům dospějeme rovněž, jestliže rozdělíme přistěhovalé obyvatelstvo podle země původu. Jsou obsaženy v těchto číslicích:

Začátek pobytu	Z obyvatelů v Praze přítomných 15. února 1921 a narozených			Z 1.000 obyvatelů v Praze přítomných a narozených		
	v Čechách (mimo Prahu)	v jiné zemi Českoslov. rep.	v cizině	v Čechách (mimo Prahu)	v jiné zemi Českoslov. rep.	v cizině
r. 1921, návštěvou nebo na přechodnou dobu		přistěhovalo se do Prahy v době po straně označené				
1920	18.597	3.394	2.709	57	130	97
1919	50.054	7 180	7.483	153	275	270
1918	31.258	3.645	4.818	95	140	174
1916—1918	33.832	2.238	2.669	103	86	96
1911—1915	51.794	3.180	3.376	158	122	122
1906—1910	39.888	2.085	1.968	122	80	72
1901—1905	25.451	1.120	1.169	78	43	42
1891—1900	38.015	1.500	1.420	116	58	51
1871—1890	25.669	712	943	78	27	34
1870 a dříve	4.145	99	181	13	4	7
neznámo od kdy	9.043	914	981	27	35	35
úhrnem	327.746	26.967	27.717	1.000	1.000	1.000

Čím více Praha rostla a čím větším průmyslovým a obchodním střediskem ve střední Evropě se stávala, na tím větší území se šířil její vliv. I v datech o délce pobytu obyvatelstva projevuje se, že za rakouských vlád byl rozvoj Prahy tlumen, neboť na její úkor byla podporována Vídeň, a že po osvobození stoupl její význam jako hlavního města nejen ve vlastním státě, nýbrž i v cizině. Po roce 1918 zvětšil se neobyčejnou měrou počet přistěhovalců z ostatních zemí republiky i z ciziny; více než polovina obyvatelů narozených na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku, v Podkarpatské Rusi a v cizině a přítomných při sčítání lidu v Praze, přistěhovala se do

Prahy po 1. lednu 1919.⁸⁴⁾ Podobným způsobem zvětšil se vliv Prahy také na vzdálenější a pohraniční okresy Čech, odkud dříve jen nepatrný zlomek obyvatelstva se do ní stěhoval.⁸⁵⁾

Zvětšení vlivu a významu Prahy má také své důsledky národnostní. Němců a tím spíše ovšem i cizinců přistěhovalo se po politickém převratu do Prahy poměrně mnohem více než kdykoli před tím a vzhledem k jejich početní síle v Praze poměrně více než Čechů. Dokazují to tato data:

Z 1000 obyvatelů přítomných při sčítání lidu 15. února 1921, mimo Prahu narozených, národnosti:

Začátek pobytu	českosl.	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
přistěhovalo se do Prahy v době po straně označené						
od r. 1920, na návštěvě nebo na dobu přechodnou	60	85	86	185	145	64
od r. 1920	158	215	159	462	370	170
„ „ 1919	102	118	86	106	140	104
„ „ 1916—1918	103	105	81	49	78	102
„ „ 1911—1915	156	140	141	57	101	153
„ „ 1906—1910	120	89	112	26	49	115
„ „ 1901—1905	75	56	85	20	27	73
„ „ 1891—1900	112	83	126	19	27	107
„ „ 1871—1890	74	65	80	8	14	72
„ „ 1870 a více	12	15	18	2	2	12
neznámo od kdy	28	29	26	66	27	28

Z 1000 obyvatelů mimo Prahu narozených a v Praze při sčítání lidu 15. února 1921 přítomných a přebývajících v ní od roku po straně označeného, bylo národnosti:

Začátek pobytu	českoslov.	německé	židovské	jiné	cizinců
od r. 1921, na návštěvě nebo na dobu přechodnou	828	75	13	16	68
od r. 1920	837	72	9	15	66
„ „ 1919	881	64	8	6	41
„ „ 1916—1918	907	59	8	2	23
„ „ 1911—1915	917	52	9	2	20
„ „ 1906—1910	932	44	10	1	13
„ „ 1901—1905	932	44	11	2	11
„ „ 1891—1900	935	44	12	1	8
„ „ 1871—1890	931	51	11	1	6
„ „ 1870 a dříve	906	72	15	1	6
neznámo od kdy	870	58	9	13	50
úhrnem	897	57	10	6	30

⁸⁴⁾ Stále stoupající a převratem neobyčejně vzrostlý význam Prahy se zračí jasně v tomto přehledu:

Z 1000 obyvatelů mimo Prahu narozených a v Praze při sčítání z 15. února 1921 přítomných a přebývajících v ní od roku po straně označeného mělo své rodiště:

	v Čechách	v jiné zemi Českosl. rep.	v cizině	neznámo kde
od roku 1921, na návštěvě nebo k přechodnému pobytu	753	137	109	1
roku 1920	773	111	115	1
» 1919	788	90	122	—
» 1916—1918	873	58	69	—
» 1911—1915	887	54	58	1
» 1906—1910	907	47	45	1
» 1901—1905	917	40	42	1
» 1891—1900	931	34	35	—
» 1871—1890	939	26	34	1
» 1870 a dříve	935	22	41	2
neznámo kdy	831	75	90	4
úhrnem	859	67	73	1

⁸⁵⁾ Podrobné srovnání nynějších výsledků sčítání lidu s předcházejícími by nám ukázalo, že také z českých okresů pohraničních a od Prahy vzdálenějších stěhuje se nyní do Prahy více obyvatelů než v dobách dřívějších,

Oba tyto přehledy jsou neobyčejně zajímavé. Československých státních příslušníků »jiné národnosti« a mimo Prahu narozených přišlo do Prahy po převratě 75·3 %, z cizích státních příslušníků 65·5 %; více než 20 let bydlí v Praze jen 4·3 % členů »jiné« národnosti a tolikéž i cizinců. Oba tyto elementy usazují se v Praze jen na kratší dobu, proto čím delší dobu přistěhovalé obyvatelstvo v Praze bydlí, tím méně jest mezi nimi cizinců a jednotlivců z těch národů, kteří v Čechách nejsou usedlí.

Jinak jest tomu u menšiny německé a židovské, jež mají oporu ve svých soukmenovcích v zemi bydlících. Němci začali se opět ve větší míře stěhovati do Prahy po říjnové revoluci; z Němců jinde narozených přebývalo v Praze od 1. ledna 1919 41·8 %, z Židů 33·1 %, z Čechů 32 %. Zdánlivě překvapuje, že Němci nyní více tíhnou k Praze, třebaže převratem ztratila pražská německá menšina na svém dřívějším významu politickém; překvapuje to tím více, že v poslední době v politických kruzích německých jest snaha emancipovati se od Prahy a zejména přeložiti kulturní ústavy německé do některého většinou německého města v Čechách. Skutečný život a zejména hospodářské poměry jsou však silnější než národní a politická averse. Oslabil se dřívější vliv Vídně na české země, která za nynějších politických a hospodářských poměrů nemůže býti cílem vystěhovalců z vystěhovaleckých krajů českých zemí. Její místo zaujala nyní Praha; stala se střediskem hospodářského života také pro smíšené a německé kraje Čech i Moravy. Jest proto snadno vysvětlitelné, že mezi obyvateli, kteří se po r. 1918 do Prahy přistěhovali, jest Němců poměrně značně více než v letech dřívějších.⁸⁶⁾

U židovské menšiny zasluhuje povšimnutí, že procento židovské národnosti mezi přistěhovalými stoupá s délkou jejich pobytu v Praze.⁸⁷⁾ Nevidíme v tom důkazu, že by stěhování Židů ochabovalo, ač jich v Čechách stále ubývá, nýbrž soudíme, že čím delší dobu Židé v Praze mezi svými soukmenovci pobývají, tím více se sílí v nich vědomí národní odlišnosti a tím více pudy nabývají u nich snahy sionistické.⁸⁸⁾

XV. Věk.

Pro budoucnost národa jest neobyčejně důležité, jak četně jsou v něm zastoupeny jednotlivé věkové skupiny. Za normálních poměrů, nerušených vlivy mimořádnými, jest v lidské společnosti nejvíce jedinců v nejútlejším věku dětském; s přibývajícím věkem jich postupně ubývá. Do tohoto přirozeného členění obyvatelstva, určeného množstvím narozených a zemřelých, zasahuje rušivě stěhování. V krajích s četným přistěhovalectvím, zejména ve velkých městech a průmyslových střediscích se soustřeďuje mnoho obyvatelů ve věku plné síly tělesné, takže v nich je zpravidla nejvíce jednotlivců ve věku mezi 20 a 30 lety.

⁸⁶⁾ Nejméně se poměrně přistěhovalo Němců v letech 1891—1910, kdy Praha silně vzrůstala přistěhovalectvím téměř výlučně z krajů českých a kdy Vídeň měla největší vliv na Němce českých zemí. Proč jest poměrně mnoho Němců (7·2 %) mezi přistěhovalými z doby před r. 1870, toho příčinu nelze udati bezpečně; buď ve starších dobách byl poměrně větší příliv z německých okresů Čech do Prahy než později anebo mezi německým obyvatelstvem pražským — průměrně mnohem zámožnějším než jest obyvatelstvo české — jest menší úmrtnost.

⁸⁷⁾ Větší procento Židů mezi těmi, kdo do Prahy přišli roku 1921, byli v ní při sčítání návštěvou neb jen na krátkou dobu, lze vysvětliti jejich větší účastí v obchodě.

⁸⁸⁾ Rozsídlení přistěhovalého obyvatelstva na území pražském vzhledem k délce pobytu obsahuje tab. XXVIII. Data v ní obsažená potvrzují poznatky již v dřívějších kapitolách získané. Poměrně nejvíce bydlí těch, kteří se přistěhovali do Prahy r. 1914 a 1920 a k přechodnému pobytu, ve čtvrtích vnitropražských a v Karlíně, kde jest také nejvíce podnájemníků, nejméně v Libni, Holešovicích, Bubnech a v Žižkově, tedy ve čtvrtích z největší části dělnických.

Poslední světové události měly v mnohých směrech hluboký vliv na věkové členění obyvatelstva. Ve věku vojenskou službou povinném padly na bojišti a zemřely v nemocnicích zraněním a nemocí miliony mužů; těmito krvavými ztrátami vznikly velké mezery v mužském obyvatelstvu, narozeném přibližně mezi léty 1865 až 1900. Neobyčejný úbytek narozených se projevuje ve všech státech, jež vedly válku, při prvním sčítání poválečném velmi citelným zmenšením počtu dětí nejtělejšího věku. a to na polovičku, ano až i na třetinu. Zvýšenou úmrtností obyvatelstva za války následkem hmotného i duševního strádání, nedostatku potravin a epidemických nemocí (na př. chřipky na podzim r. 1918) byly sice postiženy všechny ročníky, nikoli však stejnou měrou. Dlouholetou válkou bylo ztíženo, leckde i znemožněno stěhování zahraniční; po skončení války nastalo zvýšené stěhování obyvatelstva a bude ještě dlouho trvat, než dojde opět k úplně normálním stykům mezi státy. Politické převraty v některých zemích způsobily odstěhování těch, kdo se s novými poměry nemohli smířiti, nebo byli odpůrci nové formy vládní, a naopak přiměly k návratu mnohé vystěhovalce, kteří opustili dříve rodnou zemi a nyní za změněného stavu chtěli se účastniti práce a života ve své staré vlasti. Změny sociálních poměrů, ochuzení některých vrstev lidu a obohacení jiných, nedostatek práce v některých odvětvích hospodářského podnikání a nedostatek pracovních sil v oborech jiných vedly k značným přesunům v rozšíření obyvatelstva.

Všecky tyto mimořádné události zasáhly hluboce také do věkového členění pražského obyvatelstva. Základní podoba jeho, jež byla táž jakó ve všech velkoměstech a velkých průmyslových střediscích se silným přistěhovalectvím, ovšem zůstala, neboť ani válečná vichřice nebyla s to rozrušiti strukturu, která byla výsledkem vývoje dlouhých dob; v poměru jednotlivých věkových tříd a skupin nastaly však změny tak velké, že podobných dosud nepřineslo žádné sčítání.

Z doby předválečné známe podrobné rozdělení obyvatelstva podle věku pouze z Prahy I.—VIII., Karlína, Žižkova, Král. Vinohradů a Smíchova.⁸⁹⁾ Podle desítiletých věkových skupin dělí se obyvatelstvo právě jmenovaných částí Prahy takto:

	Z 10.000 mužů					Z 10.000 žen		
	dokončilo rok svého věku							
	1869 ⁹⁰⁾	1880	1890	1900	1869 ⁹⁰⁾	1880	1890	1900
0—9	1667	1976	1922	1894	1501	1752	1674	1629
10—19	2448	2058	2163	2071	1825	1655	1837	1850
20—29	1965	1964	1878	1986	2184	2189	2061	2192
30—39	1365	1544	1588	1551	1515	1575	1620	1503
40—49	1079	1078	1123	1165	1231	1129	1167	1194
50—59	833	729	705	761	952	857	807	830
60—69	454	461	414	389	541	588	530	510
70—79	161	156	178	151	204	212	260	237
80 a více	28	34	29	32	47	42	44	55

Již roku 1869 členilo se v Praze obyvatelstvo způsobem typickým pro velká města: v obyvatelstvu nebylo nejvíce dětí v nejtělejší věku, nýbrž mužů i žen ve věku dospívajícím a to přibližně mezi rokem šestnáctým a čtyřicetým resp. tři-

⁸⁹⁾ Městská statistická kancelář pražská věnovala při zpracování sčítacích archů z r. 1900 velikou péči statistice věkové, probádala věkové složení obyvatelstva velmi podrobně a uveřejnila výsledky svého šetření v III. díle své publikace »Sčítání lidu v král. hlav. městě Praze a obcích sousedních, provedené 31. prosince 1900«. Při tom se nespokojila jen výsledky sčítání lidu z r. 1900, nýbrž zjistila věkové složení pražského obyvatelstva také z materiálu sčítání předcházejících, a to z r. 1869 (mimo Holešovice-Bubny), 1880 a 1890.

⁹⁰⁾ Bez Holešovic-Buben.

cátým, kdy se začínají účastníci činně života hospodářského i kulturního a hledají si vlastního povolání.⁹¹⁾ Poněvadž přistěhovalectví zvětšilo počet obyvatelstva věku dospělého, bylo zmenšeno procento obyvatelstva staršího pod míru, jakou nacházíme v krajích s normálním rozčleněním věkovým.

Změny mezi léty 1880 a 1900 nebyly příliš veliké. Jelikož v těchto posledních dvou desetiletích minulého století dosáhl vzrůst obyvatelstva přistěhovalectvím největší výše, zvětšilo se ještě dále procento obyvatelstva ve věku výdělečném a snížilo se procento starců a dětí: mužů starších šedesáti let bylo r. 1880 651 mezi 10.000, r. 1900 pouze 572, žen téhož věku r. 1880 842 mezi 10.000 ženami, r. 1900 jen 802, chlapců do desátého roku ubylo o 82, děvčat o 123 mezi 10.000 obyvateli!

Vlivem válečných událostí změnilo se však věkové složení obyvatelstva měrou před tím netušenou. Klademe zde vedle sebe data o věkovém členění obyvatelstva z Prahy I.—VIII. a čtyř nejbližších předměstí shora jmenovaných z r. 1900 a 1921 a připojujeme k nim data pro celou Prahu z r. 1921.

	Z 10.000 mužů			Z 10.000 žen		
	v Praze I.—VIII., Žižkově, Kr. Vinohradech, a Smíchově	dokončilo rok svého věku po straně označený	v celé Praze	v Praze I.—VIII., Žižkově, Kr. Vinohradech a Smíchově	v celé Praze	
	1900	1921	1921	1900	1921	1921
0—9	1.894	993	1.140	1.629	863	1.011
10—19	2.071	1.865	1.948	1.850	1.712	1.788
20—29	1.986	2.531	2.404	2.192	2.387	2.304
30—39	1.551	1.704	1.717	1.503	1.748	1.753
40—49	1.165	1.312	1.299	1.194	1.370	1.337
50—59	761	911	857	830	966	914
60—69	389	492	457	510	643	603
70—79	151	163	150	237	258	239
80 a více	32	22	20	55	46	43
neznámo	—	7	8	—	7	8

Za poslední dvě desetiletá období ubylo neobyčejnou měrou dětí. Již začátkem tohoto století se sice projevovaly citelně důsledky omezování počtu dětí v rodině, zejména ve velkých městech, hlavní vinu na úbytku dětí však má rozrušení rodinného života za let válečných, jak naznačuje srovnání dat, uveřejněných v třetím sešitě I. svazku Österreichische Statistik, Neue Folge ze sčítání lidu r. 1910 s obdobnými daty sčítání lidu z r. 1921.⁹²⁾ Děti šestiletých, narozených r. 1915, bylo při sčítání lidu r. 1921 v celé Praze ještě 8476, avšak počet dětí mladších ročníků zmenšuje se tou měrou, že dětí tříletých, narozených v posledním roce války, bylo napočítáno pouze 3984. Teprve po skončení války rodilo se opět více dětí a počet porodů se blížil stavu předválečnému, takže počet dětí v prvním roce věku stoupl při sčítání na 10.465. Ubylo však poměrně i starších dětí ve věku od 10 do 14 let, ba

⁹¹⁾ U mužů jsou zejména silně obsazeny ročníky mezi 16.—21. rokem vlivem četného studentstva v Praze přítomného, mezi ženami jest pak zvláště mnoho 20—30letých vlivem četného domácího služebnictva ženského.

⁹²⁾ Z 10.000 obyvatelů Prahy I.—VIII. Karlína, Žižkova, Kr. Vinohrad, Vršovic, Nuslí a Smíchova dokončilo rok věku svého po straně označený:

	1910	1921		1910	1921
0—9	1530	971	50—59	853	914
10—19	1918	1809	60—69	487	549
20—29	2194	2434	70—79	196	204
30—39	1611	1743	80 a více	41	33
40—49	1170	1335	neznámo	—	8

i dospívající mládeže až do dvacátého roku, což jest důsledek zmenšení plodnosti v letech předválečných.

Následkem neobyčejného úbytku dětí zvětšilo se procento všech ostatních věkových tříd až na obyvatelstvo starší 80 let.⁹³⁾ Těžké ztráty, jež utrpěli muži na poli válečném, kde složilo své životy i mnoho Pražanů, byly vyplněny a vyrovnány nadmíru silným přistěhovalectvím poválečným, o jehož intenzitě mohli jsme si učiniti představu v kapitole předcházející. Zejména přibýlo mnoho mužů ve věku od 20 do 24 let; část přírůstku této věkové skupiny jest přičísti rozmnožení vojenské posádky, část příchodu četných cizích studentů na vysoké školy pražské, část pak i té okolnosti, že se sčítání lidu nekonalo jako dříve v době vánočních prázdnin, kdy většina studentstva dlela ve svých mimopražských domovech, nýbrž v době školního vyučování.⁹⁴⁾

Obyvatelstvo jednotlivých částí Prahy není stejného složení věkového; jsou zde rozdíly, které překvapují svou velikostí. Příslušná data jsou obsažena v tab. XXXV.; zde z nich vyjímáme jen nejdůležitější poznatky.

a) V obcích při obvodu Prahy je d ě t í do skončeného 14. roku dvojnásobný i více než dvojnásobný počet než ve vnitropražských čtvrtích (mimo Hradčany), v Karlíně a na Král. Vinohradech. Tato skutečnost byla již zjištěna v kapitole XI., pojednávající o poměru k majiteli bytu; zde jest vyjádřena jen jiným způsobem. Projevuje se nám tu ještě určitěji, že děti přibývá se vzdáleností od středu Prahy a že tím jest větší počet dětí v obcích, čím mají více dělnický a venkovský ráz.

b) M l á d e ž e d o s p í v á j í c í od 15. do 24. roku jest naopak poměrně více ve vnitřní Praze než v obcích od středu Prahy vzdálenějších, rozdíly nejsou tu však tak veliké a nápadné, jako u dětí do 15. roku. Ve vnitřní Praze zvyšuje podíl mládeže tohoto věku patrně hlavně studentstvo, jež hledá si byty pokud možno nejbliže ústavům, které navštěvuje. Kde jsou větší vojenské posádky, jako na př. na Hradčanech, v Karlíně, ve Vršovcích, na Malé straně, na dolním Novém městě, tam ovšem tvoří mladí muži 15—24letí velké procento mezi obyvatelstvem.

c) D o s p ě l ý c h o b y v a t e l ů v mužném věku, a to jednak od 25 do 39 let a pak od 40 do 59 let, jest rovněž více ve vnitřní Praze než při periférii, rozdíly však nejsou tu příliš velké; ve věku od 25 do 39 let se vůbec dají stěží zjistiti nějaké významné difference, spíše u osob 40—60letých lze konstatovati, že je jich tím méně, čím více se blížíme obvodu Prahy.

d) U o b y v a t e l s t v a s t a r š í h o 60 let nacházíme velmi svérázné zjevy, jimiž se liší od sebe jednotlivé části Prahy. Nejméně starců a stařen jest v Nuslích a ve Vršovcích, pak v Libni a v sousedních obcích karlínského okresu, tedy nikoli v menších obcích třetího a čtvrtého pásma. Vysvětlujeme si tento zjev tím, že do obcí druhého pásma, v poslední době rychle rostoucích, jako jsou Nusle, Vršovice a Libeň, přistěhovalo se obyvatelstvo mladších ročníků a tím se zmenšilo procento lidí starších 60 let pod míru, jaká se nám jeví u obcí na obvodu. Poměrně nejvíce obyvatelů starších 60 let jest ve vnitřní Praze a mimo ni ještě na Vyšehradě, v Karlíně, na Král. Vinohradech a na Smíchově. Zejména pak vyniká vysokým procentem žen starších 60 let Malá strana a Vyšehrad.

⁹³⁾ V tomto zmenšení počtu obyvatelů příliš starých — nad 80 let — můžeme viděti následek nedostatku a strádání za let válečných, jímž byla zvýšena úmrtnost zejména starších lidí slabšího organismu tělesného.

⁹⁴⁾ Podrobně bude možno prostudovati vliv přistěhovalectví na věkové členění obyvatelstva, až budou zpracovány definitivně výsledky přirozené měny obyvatelstva.

Jako různé části města tak i národnosti v Praze bydlící se liší od sebe svým věkovým složením. Ukazují nám to tyto dva přehledy:

Z 1.000 obyvatelů (mužů a žen) národnosti

	českoslov.	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
	dokončilo 15. února 1921 rok svého věku po straně označený					
0—9	111·1	58·8	66·0	32·4	70·9	107·3
10—19	189·6	156·8	172·8	104·6	131·9	186·6
20—29	227·2	288·1	286·5	606·9	406·8	235·2
30—39	174·7	157·9	141·3	119·0	179·4	173·5
40—49	133·1	128·8	114·4	72·7	100·6	131·9
50—59	88·5	103·7	109·6	40·3	58·5	88·7
60—69	53·0	68·2	76·5	16·2	31·3	53·3
70—79	19·2	30·2	26·2	5·1	11·9	19·6
80 a více	3·0	6·8	5·9	1·4	1·8	3·1
neznámo	0·6	0·7	0·8	1·4	6·9	0·8

Z 1.000 obyvatelů (mužů i žen), kteří 15. února 1921 dokončili rok svého věku po straně označený, bylo národností:

	českoslov.	německé	židovské	jiné	cizinců
0—9	956	25	5	1	13
10—19	938	38	8	2	14
20—29	892	55	11	8	34
30—39	929	41	7	2	21
40—49	932	44	7	2	15
50—59	922	53	11	1	13
60—69	917	57	13	1	12
70—79	906	69	12	1	12
80 a více	874	97	17	1	11
úhrnem	923	45	9	3	20

U národností »jiných«, jež nelze počítati mezi usedlé obyvatelstvo pražské a o nichž jsme zjistili, že se většina jejich příslušníků přistěhovala do Prahy až po převratu, tvoří velkou většinu 20letí až 30letí, zejména muži.⁹⁵⁾ Mají ze všeho pražského obyvatelstva nejméně dětí a starců.

Také u cizinců jest velká část ve stáří od 20 do 29 let (40·68%), mimo ně ještě pak 30 až 39letých jest mezi cizinci poměrně více než u kterékoli jiné národnosti. K ostatním věkovým skupinám náleží u nich následkem toho podprůměrný počet jedinců.

Zajímavé jest věkové členění německé a židovské menšiny. Velmi jasně u Němců, méně u Židů se nám objevuje, že čím jest obyvatelstvo starší, tím větší procento jest mezi ním národnosti německé a židovské: mezi dětmi do 9 let jest Němců pouze 2·5%, mezi obyvateli staršími 80 let však 9·7%. Pravidelné přibývání německého obyvatelstva se stářím porušují pouze mladí muži 20 až 29letí, jichž jest následkem přistěhovalectví mezi Němci poměrně více než mezi Čechy; zejména pak studentstvo tvoří značné procento pražské německé menšiny.

Budoucnost německé a židovské menšiny pražské nejeví se příznivě, soudíme-li podle hořejších čísel. I když jejich úmrtnost jest pravděpodobně menší než u českého obyvatelstva, přece jen jejich rozčlenění věkové jest takové, že musí v budoucnosti se jejich posice v Praze i dále oslabovati, nebude-li posílena silnějším přílivem z venčí, na jehož možnost arcí bylo poukázáno v kapitole předchozí. Vlastní dorost však mají pražští Němci i Židé velmi slabý.

⁹⁵⁾ Velká část z nich připadá na vojenskou posádku.

Naproti tomu má česká většina mnohem silnější dorost než ostatní národnosti — dorůstající generace jsou stále češtější. Překvapuje jen, že ve věku od 20 až do 30 let, kdy nejvíce se nové obyvatelstvo stěhuje do Prahy, jest Čechů pouze 89·2%, jelikož stěhování do Prahy — vzhledem k jejich početní síle v pražském obyvatelstvu i vzhledem k dřívějšímu se vzdalování od Prahy — se intenzivněji začaly účastniti živly nečeské, zejména Němci.

XVI. Rodinný stav.

Členění obyvatelstva podle rodinného stavu nám umožňuje nejen činiti si úsudek o příštím vzrůstu obyvatelstva, nýbrž přispívá i k objasnění sociálních a morálních poměrů jeho.

Prameny pro studium rodinného stavu jsou tytéž jako pro statistiku věkovou, a to především několikráte již citovaná publikace městské kanceláře pražské z roku 1908. Z ní a z uveřejněných výsledků sčítání lidu z r. 1910 a z podrobného zpracování výsledků posledního sčítání lidu sestavujeme tento přehled, jenž podává nám povšechnou orientaci o členění obyvatelstva pražského podle rodinného stavu od r. 1869 v těch částech Prahy, z nichž ze starší doby data jsou známa:

a) v Praze I.—VIII.

	Z 1000 mužů bylo				Z 1000 žen bylo			
	svobodných	ženatých	ovdovělých	rozvedených a rozlouč.	svobodných	vdaných	ovdovělých	rozvedených a rozlouč.
r. 1869 . .	650	320	29	1	603	289	107	1
„ 1880 . .	626	342	30	2	588	294	116	2
„ 1890 . .	626	342	30	2	590	293	115	2
„ 1900 . .	615	354	28	3	581	306	110	3
„ 1910 . .	613	355	28	4	571	313	112	4
„ 1921 . .	588	372	28	12	538	333	116	12

b) v Karlíně, Žižkově, Král. Vinohradech a Smíchově

r. 1869 . .	612	365	22	1	565	351	82	2
„ 1880 . .	595	378	25	2	557	350	92	1
„ 1890 . .	604	369	25	2	567	337	94	2
„ 1900 . .	590	384	23	3	558	345	94	3
„ 1921 . .	555	403	28	14	502	359	126	13

c) v Praze I.—VIII. a 4 nejbližších předměstských obcích

r. 1869 . .	644	328	27	1	597	299	103	1
„ 1880 . .	617	353	28	2	579	310	109	2
„ 1890 . .	617	353	28	2	581	310	107	2
„ 1900 . .	604	368	25	3	571	323	103	3
„ 1921 . .	572	387	28	13	520	346	121	13

d) v celém hlavním městě Praze (v nynější rozloze)

r. 1921 . .	568	392	28	12	510	359	118	13

Před válkou bylo v Praze poměrně více svobodných mužů i žen a více vdov než v ostatních Čechách.⁹⁶⁾ Rozdíly mezi Prahou a venkovem se však během doby pone-

⁹⁶⁾ Pro srovnání uvádíme zde příslušná data z Čech: V Čechách bylo

	Z 1.000 mužů			Z 1.000 žen		
	svobodných	ženatých	ovdovělých rozvedených rozloučených	svobodných	vdaných	ovdovělých rozvedených rozloučených
r. 1880 . .	590	379	31	560	354	86
„ 1890 . .	594	374	32	558	351	91
„ 1900 . .	590	378	32	552	357	91
„ 1910 . .	586	381	33	544	364	91

Data pro sčítání lidu z r. 1921 nebyla pro celou zemi v době, kdy píšeme tyto řádky, ještě zpracována.

náhlu vyrovnávaly a zmenšovaly. V Praze klesalo stále procento svobodných mužů i žen (s malou odchylkou v r. 1890); od r. 1880 také v celku poměrně ubývalo ovdovělých a to v prvé řadě následkem zmenšování úmrtnosti. Naproti tomu přibývalo ovšem v obyvatelstvu ženatých a vdaných.

Válečné události způsobily značnou poruchu také v rodinných poměrech. Následkem krvavých ztrát mužů na poli válečném ovdovělo mnoh žen a zvýšením úmrtnosti v době válečné přibýlo také vdovců. Reforma manželského práva, provedená zákonem ze dne 25. května r. 1919 usnadnila rozlučování sňatků a nemůže proto nijak překvapit, že počet rozvedených a rozloučených mužů i žen se zněkolikanásobil. Silným úbytkem dětí za války bylo arci sníženo nápadně procento svobodných, čímž se zvětšilo značně procento ženatých a provdaných.

Poněvadž sňatek se může uzavíratí teprve v určitém věku, dostáváme při studiu poměrů rodinných zkreslený obraz, jestliže mezi dospělé svobodné počítáme také děti. Proto jest lépe vyloučiti nedospělé, kteří nemohou uzavříti sňatek, a členití podle rodinného stavu pouze obyvatelstvo toho věku, v němž se ve skutečnosti sňatek uzavírá.

Městská statistická kancelář pražská provedla toto členění podle rodinného stavu u mužů starších 20 let a u žen starších 15 let od r. 1869 do 1900 pro části Prahy shora jmenované. Jestliže připojíme k datům městské statistické kanceláře také obdobná data ze sčítání lidu z r. 1921 obdržíme tento přehled:

a) v Praze I.—VIII.:

	Z 1.000 mužů 20letých a starších bylo				Z 1.000 žen 15letých a starších bylo			
	svobod- ných	žena- tých	ovdo- vělých	rozved. a rozlouč.	svobod- ných	vdaných	ovdo- vělých	rozved. a rozlouč.
r. 1880	385	564	49	2	468	380	150	2
„ 1890	383	565	49	3	473	376	148	3
„ 1900	374	577	45	4	463	392	142	3
„ 1921	431	514	38	17	459	391	136	14

b) v Karlíně, Žižkově, Král. Vinohradech a Smíchově:

r. 1869	315	644	39	2	380	501	117	2
„ 1880	292	660	44	4	370	498	131	1
„ 1890	307	646	43	4	398	468	131	3
„ 1900	305	651	39	5	399	470	128	4
„ 1921	368	573	39	20	407	427	150	16

c) v Praze I.—VIII. a 4 nejbližších předměstských obcích:

r. 1880	358	592	47	3	441	412	145	2
„ 1890	353	596	47	4	445	411	141	3
„ 1900	343	610	42	5	435	426	136	3
„ 1921	401	542	39	18	433	409	143	15

d) v celém hlavním městě Praze (v nynější rozloze):

r. 1921	374	568	40	18	405	436	144	15

Vývoj v letech 1880—1900 odpovídá celkem tomu, co jsme poznali v prvním přehledu, poněvadž vzájemný poměr věkových tříd se příliš neměnil. Zvláště ke konci 19. stol. za největšího rozvoje českého průmyslu a za stoupající prosperity zemědělství uzavíralo se mnoho sňatků a to nejvíce od r. 1875.⁹⁷⁾ Tím, že se zvýšila ži-

⁹⁷⁾ V pětiletých obdobích se vyvíjela od r. 1875 sňatečnost v Čechách takto:
Na 10.000 obyvatelů připadalo sňatků ročně:

1876—1880	78·4	1896—1900	82·4
1881—1885	81·0	1901—1905	79·1
1886—1890	75·4	1906—1910	78·1
1891—1895	79·1		

votní úroveň širokých vrstev lidových, snížila se i úmrtnost, čímž se zmenšoval počet manželství smrtí rozloučených; naproti tomu však poznenáhlu sice ale stále více přibývalo manželství, jež končila rozvodem nebo rozlukou.

Data z r. 1921 však obsahují něco zcela jiného než přehled první: tak silně se zmenšil počet dětí, že v obyvatelstvu celkovém se snížilo procento svobodných, ačkoli ve skutečnosti v tom věku, kdy se může uzavíratí sňatek, svobodných, zejména mužů, přibýlo. Abnormální poměry válečné a poválečné rozrušily silně rodinný život a zmenšily značně počet provdaných žen i ženatých mužů, zatím co se zněkolikanásobil počet rozvedených a rozloučených a přibýlo také ovdovělých žen.

Poněvadž však i po vyloučení mužů mladších 20 let a žen mladších 15 let zvyšují počet svobodných osoby, které přicházejí do Prahy jenom na čas a bez úmyslu usaditi se v ní a založiti si vlastní rodinný život, a poněvadž po válce přistěhovalo se do Prahy zejména mnoho mladých mužů, jak ukázal nám rozbor věkového složení obyvatelstva, chceme sledovati, jak se utvářely rodinné poměry v jednotlivých věkových třídách. Pro toto podrobné studium máme však po ruce jen výsledky sčítání lidu z r. 1900, a to pouze pro Prahu I.—VIII. a 4 její nejbližší předměstí. Když pak těmto žvlům připojíme obdobná data z r. 1921, dospíváme k tomuto výsledku:

a) v Praze I.—VIII. a 4 nejbližších předměstských obcích r. 1900:

Z 1000 mužů ve věku po straně označeném bylo								
dokončený rok věku	svobodných	ženatých	ovdovělých	rozveden. a rozlouč.	svobodných	vdaných	ovdovělých	rozveden. a rozlouč.
15—19	—	—	—	—	982	18	—	—
20—24	948	52	—	—	780	215	4	1
25—29	562	432	5	1	465	518	14	3
30—34	275	708	14	3	292	663	40	5
35—39	167	810	18	5	228	692	75	5
40—49	111	850	30	9	178	666	149	7
50—59	79	843	69	9	153	523	318	6
60—69	72	754	167	7	151	306	540	2
70—79	67	574	355	4	152	139	708	1
80 a více	58	369	573	—	143	55	801	1

v Praze I.—VIII. a 4 nejbližších předměstských obcích r. 1921

15—19	—	—	—	—	978	21	1	—
20—24	931	67	1	1	803	187	5	5
25—29	666	321	4	9	541	420	22	17
30—34	383	585	10	22	346	574	55	25
35—39	208	743	18	31	237	649	87	27
40—49	123	815	30	32	177	647	151	25
50—59	80	827	67	26	145	543	295	17
60—69	60	763	159	18	132	338	520	10
70—79	61	581	348	10	115	146	736	3
80 a více	59	345	596	—	110	47	842	1

v celém hlavním městě Praze (v nynější rozloze) r. 1921

15—19	—	—	—	—	975	24	1	—
20—24	915	83	1	1	767	222	6	5
25—29	625	362	4	9	486	472	24	18
30—34	337	629	11	23	294	619	62	25
35—39	180	771	19	29	201	678	93	28
40—49	108	830	32	30	152	669	155	24
50—59	71	834	71	24	128	556	299	17
60—69	55	761	167	17	116	348	527	9
70—79	56	575	360	9	103	150	744	3
80 a více	58	359	583	—	99	56	844	1

Snížením hranice na plnoletost ze 24. roku na 21. v roce 1919 vcházelo více lidí mladších 24 let ve sňatky, takže se zmenšilo procento svobodných mužů mladších 25 a žen mladších 20 let, avšak nebyly tím z daleka odčiněny následky války pro rodinný život. Těžkými hospodářskými poměry a tím, že většina svobodných mužů téměř po 5 let byla donucena opustit své zaměstnání a vzdálit se svého domova, zmenšil se v letech válečných počet sňatků asi na jednu třetinu stavu předválečného. Mezery v rodinách tím způsobené nemohly být vyrovnány ani četnými sňatky po návratu vojáků a zajatců k občanskému zaměstnání, ať již dřívějšímu nebo novému, v r. 1919 a 1920. Ztížení životní existence velké části obyvatelstva, mimo to v Praze také pravděpodobně nedostatek bytů zabránily velmi mnohým mladým lidem uzavřít sňatek, čímž bylo neobyčejně zvýšeno procento svobodných mužů i žen, zejména ve věku od 25. do 34. roku, kdy se v našich zemích obyčejně uzavírá manželství.

Ovdovělých žen přibýlo nejvíce v mladším věku, což jest přirozený následek úmrtí mužů na poli válečném; ve věku od 50 do 70 let se procento vdov o něco snížilo, za to však jest jich více ve věku starším 70 let. Počet vdovců se v jednotlivých věkových třídách příliš mnoho nezměnil; i v tom však jest viděti důkaz zhoršení poměrů, neboť před válkou vdovců zmenšováním úmrtnosti ubývalo.

Doba, kdy se zpravidla uzavírá sňatek, jest u různých povolání velmi rozmanitá, neboť ne ve všech zaměstnáních domohou se lidé ve stejné době samostatného povolání, jež jim dovoluje založit si vlastní domácnost: v povoláních, jež vyžadují delší doby přípravné, zejména pak v těch, k nimž jest třeba dlouhých studií, jest mnohem méně ženatých mužů (resp. provdaných žen), než mezi dělníky, kteří se mohou samostatně živiti, jakmile tělesně řádně vyspěli. Poněvadž pak jednotlivé části Prahy mají odlišný ráz sociální a hospodářský, jsou v nich i rodinné poměry zcela rozmanité. Difference jsou tak veliké a materiál, jež přináší kombinace rodinného stavu s věkem, jest tak zajímavý, že jsme neváhali dáti mu více místa v části tabellární, do níž odkazujeme pro podrobnosti.

Zde pak uvádíme pouze fakta nejdůležitější:

Sňatky se uzavírají nejčastěji a v největším počtu v menších obcích pražských třetího a čtvrtého pásma a v těch velkých obcích blíž ke středu Prahy, v níž bydlí dělnictvo, zejména v Libni, v Nuslích, Vršovcích a na Žižkově, o něco méně v Holešovicích-Bubnech; nejméně ve vnitřní Praze, zejména na Starém i na Novém městě a v Josefově. Vnitřní Praze se nejvíce v tomto ohledu přibližují Král. Vinohrady a Karlín. Rozdíly jsou neobyčejně veliké: ženatých mužů ve věku od 25 do 29 let bylo v menších obcích nuselského okresu (mimo Nusle) 54·79 %, v Libni 50·34 %, avšak na Horním Novém městě pouze 25·37 % a na Král. Vinohradech 27·2 %;⁹⁴⁾ svobodných žen téhož věku bylo v menších obcích vršovského okresu (mimo Vršovice) toliko 23·14 %, v Libni 32·6 %, avšak na horním Novém městě 65·64 % a v Josefově dokonce 75·3 %. Poněvadž zpravidla chudší obyvatelstvo vstupuje ve sňatek poměrně velmi záhy, kdežto zámožné vrstvy a inteligence odkládají jej na dobu pozdější, můžeme v procentu svobodných a ženatých (vdaných) hledati přímo měřítko pro sociální ráz jednotlivých částí Prahy, tak jako jím byl na př. počet osobního služebnictva v domácnostech. Upozorňujeme na př. na markantní rozdíly mezi Žiž-

⁹⁴⁾ Hradčany a Malou stranu tu nejmenujeme, poněvadž tam může mít ještě vliv vojenská posádka.

kovem s nízkým a Král. Vinohrady s vysokým procentem svobodných, na Josefov, v němž jest nejvíce svobodných žen, avšak pouze do 35. roku, jelikož v něm jest také poměrně nejvíce služek,⁹⁹⁾ nebo to, že ve vyšším stáří bydlí poměrně nejvíce svobodných (a z části i ovdovělých) jen na Malé straně, Hradčanech atd.; všechny tyto zjevy doplňují naše poznatky o sociálních poměrech v pražských čtvrtích a obcích jinde již získané.

O v d o v ě l ý c h žen v mladším věku (do 40. roku) jest poměrně nejvíce v Nuslích, na Žižkově, ve Vršovicích a v menších obcích, jež patřily k okresu karlínskému, nuselskému a vršovskému, tedy opět hlavně tam, kde bydlí ponejvíce dělnictvo. Tento zjev jest patrně v souvislosti s vyšší úmrtností v dělnickém obyvatelstvu těchto čtvrtí¹⁰⁰⁾ a jelikož zámožnější obyvatelstvo žije v lepších poměrech, dožívá se následkem toho vyššího věku; proto jest ovdovělých poměrně nejméně ve čtvrtích zámožných.¹⁰¹⁾

Velmi zajímavé jest i rozsidlení r o z v e d e n ý c h a r o z l o u č e n ý c h; můžeme z něho získati mnoho cenného materiálu pro studium otázky rozluky sňatku velmi důležité nejen po stránce sociální, nýbrž i morální. Nejméně jest jich v menších obcích při obvodu Prahy, které si uchovaly ještě mnoho ze svého dřívějšího venkovského charakteru, kde lpí obyvatelstvo mnohem více na tradicích a kde nejméně pronikl liberální duch velkého města. Nízkým procentem rozvedených a rozloučených vyniká Josefov, kde jest jich méně než ve třetím a čtvrtém pásmu. Příčinou toho zjevu jest tamní silný element židovský, v němž jsou ještě konservativní náboženské tradice velmi živé. Také Karlín překvapuje poměrně malým počtem rozloučených sňatků. Nezdá se, že by na trvalost manželského svazku měla větší vliv zámožnost, resp. chudoba obyvatelstva. Nejvíce rozvedených a rozloučených mají Žižkov a Vršovice, s nimi na téže úrovni jest i Staré město a nemnoho se liší od nich Nové město i Král. Vinohrady. Příčiny, jež vedou k manželským rozlukám, jsou patrně mnohem spíše mravního než sociálního rázu.

Zbývá nám ještě všimnouti si členění příslušníků jednotlivých n á r o d n o s t í podle rodinného stavu; musíme se při tom omeziti pouze na výsledky posledního sčítání lidu, jelikož městská statistická kancelář pražská při podrobném zpracování kombinace rodinného stavu s obcovacím jazykem neprovedla.

Národnost	Z 1000 mužů				Z 1000 žen			
	svobodných	ženatých	ovdovělých	rozved. a rozlouč.	svobodných	vdaných	ovdovělých	rozved. a rozlouč.
československá	558	401	28	13	510	360	117	13
německá	647	322	22	9	520	330	140	10
židovská	652	316	30	2	503	344	141	12
jiná	808	185	4	3	195	714	68	23
cizinci	708	266	18	8	549	320	113	18
úhrnem	568	392	28	12	510	359	118	13

⁹⁹⁾ Po 35. roce mají již Staré a Nové město a ve vyšším věku i Malá strana a Hradčany více svobodných žen než Josefov.

¹⁰⁰⁾ Vyslovuji jen jako domněnku, poněvadž výsledky přirozené měny, zejména za dobu válečnou, nejsou ještě podrobně zpracovány.

¹⁰¹⁾ Arci není možno tu data tab. XXXVI. generalisovati, neboť na př. Král. Vinohrady mají dosti vysoké procento vdov, které snad se do nich přistěhovaly teprve po ovdovění. Zejména oblíbeným sídlem pro vdovy zdá se býti Vyšehrad, kde jest vysoké procento ovdovělých žen a kde také jsme zjistili mnoho žen mezi majiteli bytu.

Vyloučíme-li opět, jako shora, muže mladší 20 a ženy mladší 15 let, dospějeme k tomuto přehledu:

Národnost	Z 1000 mužů 20letých a starších				Z 1000 žen 15letých a starších			
	národnosti po straně označené bylo							
	svobodných	ženatých	ovdovělých	rozved. a rozlouč.	svobodných	vdaných	ovdovělých	rozved. a rozlouč.
československá	352	588	41	19	401	441	143	15
německá	548	413	28	11	461	370	157	12
židovská	541	417	39	3	431	394	162	13
jiná	777	215	5	3	145	758	73	24
cizinci	644	324	22	10	475	373	131	21
úhrnem	374	568	40	18	405	436	144	15

Mezi cizinci a zejména mezi československými státními příslušníky »jiné« národnosti mají velkou převahu svobodní. Nepřekvapuje nás to, vzpomeneme-li si na to, co bylo řečeno v předcházejících dvou kapitolách o stěhování do Prahy v době poválečné.

Němci a židé mají téměř stejně svobodných i ženatých (provdaných) a liší se velmi od české většiny. Jest u nich mnohem méně ženatých (provdaných) a proto daleko více svobodných než u Čechů. Vysvětlení tohoto zjevu podává jen z části ten fakt, jež jsme zjistili v předcházejících kapitolách, že Němci i židé jsou v Praze živlem méně usedlým než Češi a že mnoho jich bydlí v ní jen dočasně. Hlavní příčinu rozdílů vidíme ve zcela různé struktuře sociální. Němci, a zejména Židé, náležejí z velké části k vyšším společenským vrstvám, jež uzavírají sňatek později a resp. ho neuzavírají, kdežto dělnictvo a chudší vrstvy s časnými a četnými sňatky jsou téměř veskrze národnosti české.

Povšimnutí zasluhuje, že mezi Čechy se poměrně častěji vyskytují rozvody, resp. rozluky manželské než mezi Němci. Zejména nápadný zjev jest nepatrný počet rozloučených mužů mezi židy. O silné náboženské a církevní tradici, jakožto příčině nerozlučování manželských svazků jsme se zmínili již dříve.

XVII. Náboženské vyznání.

Snad žádný národ ve světě nevedl tolik bojů za náboženské idee a přesvědčení, jež často otrásaly samými základy jeho bytí, jako národ český. Výsledkem těchto hnutí a bojů byly změny náboženské a církevní příslušnosti u velké většiny obyvatelstva českých zemí. Nepřihlížíme-li k přechodu od pohanství ke křesťanství, změnil český lid dvakrát téměř úplně své náboženské vyznání.

Začátkem 15. století český národ, před tím úplně katolický, přilnul k ideám reformačním, jichž zdrojem byl M. Jan Hus. Jen malá menšina zůstala věrna římské církvi; husitská většina záhy po smrti Husově se rozdělila na několik směrů, z nichž později ideově a nábožensky nejccennější byla Jednota bratrská. Tento náboženský stav udržel se až do bitvy bělohorské, kdy ztratil český národ svoji svobodu.

Násilná protireformace, jež nastala po Bílé Hoře, sjednotila opět Čechy v církvi římsko-katolické. Až do tolerančního patentu, vydaného císařem Josefem II. dne 13. října 1781, směla se v českých zemích vyznávatí jen víra římsko-katolická. Výjimka byla učiněna toliko u židů, jimž byl povolen pobyt ve vyhrazených částech měst.

Konfesiční jednota českých zemí byla porušena tolerančním patentem, jímž bylo dovoleno přiznávatí se také k náboženství evangelickému konfese augsburské a hel-

vetské (reform.) a pravoslavnému (řecko-východnímu) i zakládati náboženské obce. Část dřívějších tajných vyznavačů husitských a bratrských se přihlásila k jednomu neb druhému z dovolených evangelických vyznání. Bylo jich však velmi málo, takže velická většina obyvatelstva zůstala již věrna církvi římsko-katolické. Nové církve evangelické netvořily více než asi 2% obyvatelstva; k pravoslaví se pak v českých zemích přiznávali jen jednotlivci, kteří přišli z východních zemí.

Po tolerančním patentu nebylo až do dosažení samostatnosti mocnějších podnětů k řešení náboženských a církevních otázek. Malé přestupové hnutí z církve katolické k evangelickým bylo v pohnutých letech 1848 a 1849 zejména v Praze, kde tehdy působil oblíbený kazatel církve evangelické reform. B. V. Košut, avšak utuchlo v následujících letech reakce za Bachova absolutismu. Po vyhlášení neomylnosti papežské r. 1870 byla založena z oposice proti novému dogmatu církev starokatolická, jež získala několik tisíc stoupenců mezi německým lidem v severních Čechách; starokatolická církev česká později založená našla v českém národě jen málo přívrženců. Z národnostních důvodů se přihlašovali také ojedinelí jednotlivci k pravoslaví.

Větší přestupové hnutí, jež vzniklo ke konci 19. stol. pod heslem »Los von Rom« mezi českými Němci, kteří sdíleli tytéž osudy náboženského vývoje jako české obyvatelstvo, mělo zabarvení výlučně nacionální,¹⁰²⁾ nenašlo napodobení mezi českým lidem. Přestupy v českých krajích byly jen velmi řídké a dály se spíše ve městech než na venkově. Velmi málo stoupenců našly některé denominace evangelické, přenesené sem ze zahraničí, jako na př. svobodní reformovaní, baptisté a jiní.

Celkem se konfesijní poměry v Čechách po celé 19. stol. neměnily, jak ukazuje tento přehled:

Mezi 10.000 obyvateli v Čechách přítomnými bylo

	1831	1846	1851	1857	1869	1880	1890	1900	1910
římských katolíků	9.671·6	9.638·8	9.628·6	9.628·9	9.620·1	9.601·9	9.604·3	9.598·8	9.566·1
evangeliků augsb. vyznání	30·9	78·9	81·8	71·4	88·8	101·5	103·9	115·4	145·3
evangeliků helvet. vyznání	125·7	121·1	117·4	118·8	115·0	114·3	113·8	113·5	116·1
starokatolíků	.	.	.	.	.	7·3	11·2	16·4	21·6
israelitů	171·8	161·1	172·1	180·7	175·4	169·8	161·9	146·8	126·8
ostatních	0·1	0·1	0·1	0·2	0·7	5·2	4·9	9·1	24·1

Praha jakožto hlavní město českých zemí a dílna duchovního českého života prožila nejintenzivněji všechny náboženské změny v českém národě. Jako stála v popředí hnutí husitského, jemuž se oddalo její obyvatelstvo celou duší, tak protireformace byla v ní provedena nejdůsledněji, takže po tolerančním patentu přihlásil se v ní k evangelickým církvím jen nepatrný hlouček pražských rodin. Od ostatní země lišily se náboženské poměry v Praze hlavně tím, že byla v ní usazena velmi silná židovská menšina již od dávných dob.

Od tolerančního patentu až do r. 1848 zůstaly v Praze náboženské poměry nezměněny. První větší náboženské hnutí lze zaznamenati teprve ke konci let čtyřicátých, kdy přestoupilo několik set osob do církve evangelické. Od té doby nebylo v Praze až do převratu přestupů v tak velkých rozměrech. Toliko ve větším množství začaly se objevovati od konce století 19. výstupy z církve římsko-katolické; většina těch, kteří z ní vystoupili, zůstala bez vyznání, jen malá část přistupovala k církvím evangelickým.

¹⁰²⁾ Jeho výsledkem bylo, že mezi českými Němci přestupovalo po celé desetiletí ročně několik tisíc osob z církve římsko-katolické z větší části k církvi evangelické augsb. vyznání, z menší části k církvi starokatolické.

Konfesijsní statistiku pro celé nynější hlavní město Prahu můžeme sestavit toliko z »Podrobných seznamů míst« resp. »Lexikonu obcí«.¹⁰³⁾ Poněvadž po převratu nastaly jiné náboženské poměry a v naší statistice byla provedena poněkud odchylná klasifikace náboženských vyznání, všimneme si napřed konfesijsního vývoje Prahy v letech 1880—1910.

Za podklad slouží nám tato data: Ve všech obcích nynějšího hlavního města Prahy bylo přítomno:

	1880	1890	1900	1910
katolíků (řím., řec. a arm.).....	288.108	366.326	476.922	571.276
evangelíků (augsb. a reform.).....	5.454	6.979	8.949	12.210
israelitů	20.508	23.473	27.289	29.107
ostatních	372	490	1.185	4.038
úhrnem.....	314.442	397.268	514.345	616.631

	Přibylo					
	v absolutních číslech			v ‰ středního stavu		
	1881-1890	1891-1900	1901-1910	1881-1890	1891-1900	1901-1910
katolíků	78.218	110.596	94.354	23·9	26·2	18·0
evangelíků	1.525	1.970	3.261	24·5	24·7	30·8
israelitů	2.965	3.816	1.818	13·5	15·0	6·4
ostatních	118	695	2.853	27·4	82·9	109·2
úhrnem.....	82.826	117.077	102.286	23·3	25·7	18·1

Mezi 10.000 přítomnými obyvateli bylo

	1880	1890	1900	1910
katolíků	9163	9221	9272	9264
evangelíků	173	176	174	198
israelitů	652	591	531	472
ostatních	12	12	23	66
úhrnem	10.000	10.000	10.000	10.000

V těchto přehledech nejvíce upoutá pozornost trvalý a silný poměrný ústup israelitů. Židé v Čechách nestačili svojí početností na to, aby přistěhovalectvím udrželi svoji menšinu v Praze v její dřívější síle. Jistou část ztratili pražští židé pokřtěním a přestupem k bezkonfesijsnosti; velikost této ztráty není však možno zjistiti. Následkem oslabení židovské menšiny vzrostlo poměrné zastoupení všech konfesí od r. 1880 do r. 1910. V létech 1881—1900 jest přírůstek katolíků téměř týž jako evangelíků; rozdíly nejsou velké a vysvětlují se hlavně stěhováním. Na vzájemný poměr náboženských vyznání neměly tehdy přestupy téměř vlivu. Po r. 1900 však přestupy nabývají větších rozměrů; jimi byly rozmnoženy řady evangelíků a ještě více bezkonfesijsních, kteří jsou v hořejších přehledech pojatí mezi »ostatní«.

Mezi evangelíky sílili evang. reform., kteří byli téměř veskrze české národnosti. Jejich počet byl více rozmnožován přistěhovalectvím z českého venkova než evangelíků augsb. vyznání, z nichž velká část byla národnosti německé a proto bez opory ve venkovských soukmenovcích. Vzájemný poměr obou vyznání se měnil dosti rychle ve prospěch reformovaných (helv. vyzn.), jak ukazuje tento přehled pro Prahu (bez čtvrtého pásma obcí), sestavený z »Hlavních výsledků popisu obyvatelstva ze dne 31. prosince 1910«, vydaných městskou statistickou kanceláří pražskou.¹

¹⁰³⁾ V nich se udává počet římských katolíků dohromady s řeckými a arménskými, počet evangelíků obou vyznání dohromady a počet israelitů; všechna ostatní vyznání náboženská a bez vyznání jsou shrnuta do jedné rubriky.

Mezi evangelíky bylo:

	augsb. vyzn.	helv. vyzn. (reform.)	augsb. vyzn.	helv. vyzn. (reform.)
	v absolutních číslech		mezi 1000 evang.	
r. 1869 ¹⁰⁴⁾	2451	1456	627	373
» 1880	3146	2185	590	410
» 1890	3317	3576	481	519
» 1900	3540	5251	403	597
» 1910	4529	7402	380	620

Podle téže publikace se členily »ostatní« konfese (spolu s bezkonfesijními) v Praze bez čtvrtého pásma obcí takto:

	1869 ¹⁰⁴⁾	1880	1890	1900	1910
starokatolíci	—	32	27	79	362
pravoslavní (řečtí i arm.)	34	86	88	156	494
ochranovští (bratrští)	—	—	35	44	105
anglikáni	—	44	59	63	69
jiného vyznání	35	115	89	406	443
bez vyznání	—	120	196	407	2454

Nejvíce vzrostl po r. 1910 počet bezkonfesijních; mimo ně přibýlo značně také pravoslavných, starokatolíků a do r. 1900 také »jiných« vyznání.

Konfesijní složení obyvatelstva nebylo ve všech částech Prahy stejnoměrné, jak ukazují tato data:

Mezi 10.000 obyvateli bylo								
	katolíků				evangelíků			
	1880	1890	1900	1910	1880	1890	1900	1910
ve vnitřní Praze.....	8.764	8.736	8.671	8.638	185	178	181	202
v prvním pásmu	9.514	9.427	9.415	9.302	117	223	209	232
v druhém »	9.601	9.711	9.749	9.638	196	110	122	175
ve třetím »	9.792	9.828	9.842	9.769	98	91	93	129
ve čtvrtém »	9.831	9.895	9.863	9.810	85	37	74	91
úhrnem.....	9.163	9.221	9.272	9.264	173	176	174	198
	israelitů				ostatních			
	1880	1890	1900	1910	1880	1890	1900	1910
ve vnitřní Praze.....	1.032	1.070	1.113	1.100	19	16	35	60
v prvním pásmu	285	339	358	396	5	11	18	70
v druhém »	275	168	109	113	7	11	20	74
ve třetím »	108	73	56	50	2	11	9	52
ve čtvrtém »	82	68	49	61	2	8	14	38
úhrnem.....	652	591	531	472	12	12	23	66

Již dříve bylo poukázáno na to, že i s r a e l i t ů bydlí nejvíce ve vnitřní Praze a směrem k periferii že jich ubývá. Povšimnutí zasluhuje, že ve staré Praze (v prvních pěti čtvrtích) přes to, že víc než desetina jejího obyvatelstva jest židovská, procento židů vzrůstá až do r. 1900. V prvním pásmu poměrné zastoupení židů stále roste, kdežto ze vzdálenějších obcí se židé nejprve stěhovali do vnitřní Prahy a teprve, když obce dříve venkovské začaly nabývatí rázu městského, vyhledávali je opět židé k svému pobytu.

U k a t o l í k ů jsou poměry zcela opačné než u židů. Poměrně nejméně — ač ovšem tvořili velikou většinu v obyvatelstvu — jich bylo ve vnitřní Praze a jejich procento v centru Prahy i v prvním pásmu neustále klesalo. Čím dále od vnitřní Prahy, tím byli katolíci četnější a také jejich poměrné zastoupení v druhém, třetím

¹⁰⁴⁾ Pouze mezi obyvatelstvem občanským.

i čtvrtém pásmu až do r. 1900 se zvětšovalo; teprve od r. 1900 začíná se vývojová tendence měnit.

Opět jinak jest tomu s evangelíky. Okolí pražské bylo úplně katolické a v osadách v blízkosti Prahy ležících evangelíků téměř vůbec nebylo. Velká většina pražských evangelíků pochází ze vzdálenějšího českého venkova; původních staropražských rodin evangelických byl jen nepatrný počet. Jest proto vysvětlitelno, že jako přistěhovalci se usazovali nejprve v obcích středu Prahy bližších a teprve postupem doby v pásmech vzdálenějších.

Príslušníci ostatních vyznání a bez vyznání měli dříve nejvíce stoupenců ve vnitřní Praze, avšak od r. 1910 jsou nejvíce zastoupeni v prvním a druhém pásmu obcí. Mezi nimi bylo nejvíce bezkonfesijních, majících mnoho stoupenců zejména mezi průmyslovým dělnictvem, organisovaným ve straně sociálně-demokratické.

Po politickém osvobození roku 1918 nastaly v českém národě konfesijní změny takových rozměrů, jaké nebyly zaznamenány v jeho dějinách od vítězství protireformace. V nejkratší době po převratu spojily se evangelické sbory augsburského a helvetského vyznání české národnosti a vytvořily jednotnou československou církev evangelickou. Němečtí, polští, slovenští i maďarští evangelíci zůstali však při svých vyznáních, takže z původních dvou vyznání se stala nyní evangelická vyznání tři. Část nespokojeného kněžstva katolického založila v lednu 1920 samostatnou církev československou, jež získala do 15. února 1921 v Čechách 437.377 stoupenců. Začaly v Čechách působiti další denominace protestantské a zejména nově byla založena církev methodistická. Posléze nespokojenost s církvemi a s církevním náboženstvím měla za následek, když odpadl odpor rakouských vlád proti bezkonfesijnosti, vystupování z církví vůbec, zejména z církve římsko-katolické; počet obyvatelů bez vyznání stoupl na 658.076.

Již v roce 1919, zejména pak po založení církve československé v roce 1920 a v prvních měsících roku 1921 bezprostředně před sčítáním lidu vzniklo silné lidové hnutí protikatolické, jehož výsledkem bylo, že v Čechách vystoupilo z římsko-katolické církve asi 1.150.000 osob; něco málo přes polovičku z nich zůstalo bez vyznání, asi $\frac{2}{5}$ přestoupily do církve československé a zbytek do církví evangelických, zejména do československé církve evangelické.

Poněvadž hnutí to bylo namnoze agitační a nešlo vždy do hloubky, byly četné změny náboženského vyznání pouze rázu dočasného. Na mnohých místech výstupové a přestupové hnutí trvalo i dále po sčítání lidu. Leckde pak ti, kdož vystoupili z římsko-katolické církve, vrátili se do ní zpět a jest také dosti těch, kdo, stavše se nejprve bez vyznání, přihlásili se pak do některé církve nekatolické; konečně mnozí zaměnili církev, do které se nejprve přihlásili z nedostatku informace, za církev jinou, jim vhodnější.

Konfesijní poměry v době přítomné jsou proto na leckterých místech poněkud jiné, než v době sčítání lidu. Konstatování tohoto faktu neubírá na ceně statistice náboženské z prvního sčítání lidu v republice Československé. Podává nám momentní obraz náboženského stavu v době přechodu do nových poměrů a bude mít proto vždy velkou cenu historickou, ať se již příští vývoj náboženských poměrů v naší republice bude brát směrem jakýmkoli.

V hlavním městě Praze jest výsledek sčítání lidu z r. 1921, sestavíme-li data zároveň podle pásma, tento:

	římských katolíků	evangelíků (všech denom.)	českoslo- venských	israelitů	bezkonfe- sijních	ostatních	úhrnem
ve vnitřní Praze.....	105.769	6.497	12.653	16.545	17.052	1.898	160.414
v prvním pásmu	171.399	16.046	38.695	12.452	47.430	2.216	288.238
v druhém »	71.460	5.961	24.208	2.184	34.541	1.151	139.505
ve třetím »	26.208	1.611	7.242	348	18.121	169	53.693
ve čtvrtém »	20.283	846	3.162	222	10.152	142	34.807
úhrnem.....	395.119	30.961	85.960	31.751	127.296	5.570	676.657

Mezi 10.000 přítomnými obyvateli bylo

	římských katolíků	evangelíků (všech denom.)	českoslo- venských	israelitů	bezkonfe- sijních	ostatních	úhrnem
ve vnitřní Praze.....	6.594	405	789	1.031	1.063	118	10.000
v prvním pásmu	5.946	557	1.342	432	1.646	77	10.000
v druhém »	5.122	427	1.735	157	2.476	83	10.000
ve třetím »	4.881	300	1.349	65	3.375	30	10.000
ve čtvrtém »	5.827	243	908	64	2.917	41	10.000
v hlavním městě Praze.....	5.840	458	1.270	469	1.881	82	10.000

Na jednotlivá pásma hlavního města Prahy v legendě označená připadalo z 10.000

	římských katolíků	evangelíků (všech denom.)	českoslo- venských	israelitů	bezkonfe- sijních	ostatních	úhrnem
ve vnitřní Praze.....	2.677	2.099	1.471	5.211	1.340	3.408	2.371
v prvním pásmu	4.338	5.183	4.502	3.922	3.726	3.978	4.260
v druhém »	1.809	1.925	2.816	688	2.713	2.066	2.062
ve třetím »	663	520	843	109	1.424	293	793
ve čtvrtém »	513	273	368	70	797	255	514
úhrnem.....	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000

Náboženské přesuny v Praze jsou neočekávaně veliké. Praha se stala z města více než devíti desetin římsko-katolického městem konfesijně smíšeným.

Nejtěžší ztráty utrpěla církev římsko-katolická. Roku 1910 bylo napočítáno katolíků všech tří ritů v celém obvodu Prahy 571.055, roku 1921 396.336, tudíž o 174.719, t. j. 30·6% méně. Poněvadž v Praze za touž dobu přibylo 60.000 obyvatelů, můžeme odhadovati ztráty, jež utrpěla v Praze katolická církev přestupy, asi na 210 až 225 tisíc duší.

Výstupy z římsko-katolické církve nebyly ve všech částech Prahy stejně četné. Nejméně poměrně ztratila ve vnitropražských čtvrtích, kde procento katolíků se zmenšilo o 20%. Čím postupujeme dále od středu Prahy, tím jsou ztráty římské církve větší, až dosahují vrcholu v třetím pásmu, kde procento katolíků kleslo právě na polovinu. Teprve na samotné periferii Prahy jsou ztráty katolíků o něco menší, obnášejíce asi $\frac{2}{5}$ původního stavu.

Z jednotlivých obcí, osad a čtvrtí, z nichž vznikla Praha, mají nyní nejméně katolíků, a to méně než 40%, Kobylisy (35·82%), Michle (36·1%) a Josefov, v němž relativní většinu mají židé. Pak následují po sobě tyto obce a osady, v nichž katolíků není ani polovička v obyvatelstvu: osada Hlubočepy, Košíře, Prosek, Radlice, Vokovice, Nusle (bez Pankráce), Veleslavín, Hrdlořezy, Butovice, Vysočany, Dolní Krč (s Jalovým Dvorem), Braník, Troja, Libeň a Dvorce. Naproti tomu nejvíce katolíků (přes 80%) zůstalo v malých osadách zemědělských a to Nových Strašnicích (89·67), ve Lhotce u Hodkoviček (88·57), v Práci u Záběhlic (85·18), v Klukovicích u Hlubočep (83·23) a v Horní Liboci (81·58). Mezi 70—80% katolíků zůstalo na Malé

straně, na Hradčanech, na Vyšehradě, mimo to v Bohnicích, Jinonicích, Dolní Liboci a Sedlci.¹⁰⁵⁾

Celkem jest možno říci, že se katolickému náboženství odcizily nejvíce ty části Prahy, v nichž jest usazeno průmyslové dělnické, proniknuté ideami marxistickými a organisované ve straně sociálně-demokratické a komunistické. Zámožnější občanstvo a obyvatelstvo zemědělské, jež tvoří značnější část obyvatelstva obcí čtvrtého pásma, zůstaly katolictví daleko věrnější. V tomto ohledu jest obzvláště poučné studium konfesijních změn ve vnitřní Praze a ve větších obcích prvního a druhého pásma. Nejvíce se zmenšilo procento římsko-katolického obyvatelstva v Nuslích (o 54·20 %), v Holešovicích-Bubnech (o 43 %), v Žižkově (o 40·08 %), ve Vršovcích (o 37·4 %) a na Smíchově, jehož část jest již obývána zámožnějším obyvatelstvem (o 36·14 %). Naproti tomu v obcích a čtvrtích s obyvatelstvem náležejícím většinou k vrstvám t. zv. občanským, jsou úbytky mnohem menší: a to na Král. Vinohradech (o 24·34 %), v Karlíně (o 23·01 %), na Malé straně (o 23·23 %), na Novém městě (o 19·46 %) a na Starém městě (o 19·5 %).

Následkem toho se rozložení katolíků po Praze úplně změnilo. Před převratem bylo procento katolického obyvatelstva nejmenší ve vnitřní Praze a stoupalo, čím více jsme se blížili periferii. Nyní naopak nejkatoličtější jest vnitřní Praha; procento římských katolíků se zmenšuje postupně až do třetího pásma, načež ve čtvrtém vlivem obyvatelstva zemědělského se opět zvyšuje.

Po římských katolicích jsou nejčetnější v Praze bez konfesijní. R. 1910 bylo jich v celém obvodu Prahy pouze asi 2500, r. 1921 bylo jich však napočítáno 127.296. Bez vyznání zůstalo obyvatelstvo nejvíce v dělnických obcích třetího pásma. Absolutní většiny dosáhli ve třech osadách, a to v Kobylisích, v sousedním Proseku a v osadě Hlubočepích; relativní většiny rovněž ve třech: v Hrdlořezích, Košířích a Vokovicích. Téměř stejný počet bezkonfesijních, jako římských katolíků, jest v Radlicích. Více než 40 % bezkonfesijních mají ještě Vysočany. Nejméně lidí zůstalo bez vyznání v malých osadách zemědělských a v zámožných čtvrtích a předměstích vnitropražských. Také tam, kde získala mnoho stoupenců církev československá, jako na př. v Michli nebo Nuslích, jest procento osob bezkonfesijních nižší. Se vzdáleností od středu Prahy osob bez vyznání přibývá; nejvíce jest jich v obcích třetího pásma.

Do nově vytvořené církve československé se přihlásilo 85.960 obyvatelů. Nejvíce členů získala tato církev, nehledíme-li k malé osadě Jalový Dvůr, v Michli, kde má více členů než církev římsko-katolická (44·2 % čsl., 36 % řím. kat.). Téměř stejný počet příslušníků církve československé a římsko-katolické jest v Nuslích (bez Pankráce); velmi silnou menšinou se stala církev československá v malé osadě Dolních Roztylech, připojené k obci záběhlické. Více než 20 % československých jest v sousedství Nuslí a Michle, a to na Pankráci, ve Dvorcích a Dolní Krči, a na levém břehu Vltavy v Malé Chuchli. Mnoho stoupenců (přes 15 procent) získala tato církev ještě v Holešovicích-Bubnech, v Žižkově, v Podolí a Herní Krči a na levém břehu v Radlicích a v Butovicích. Nejméně jsou zastoupení českoslovenští ve vnitřní Praze, zejména na Malé straně a na Hradčanech a na periferii Prahy.

¹⁰⁵⁾ Procento římských katolíků jest znázorněno na kartogramu č. 8 a úbytek na kartogramu čís. 9 v knižním vydání této studie.

Mezi evangelíky byly pojaty v hořejších přehledech všechny evangelické církve bez zřetele k tomu, jsou-li státem uznány. Podle vyznání dělí se evangelici v Praze takto:

	absol.	Počet duší na 1000 obyv.	z 1000 evan- geliků
církev českokobratrská evangelická	24.329	36·0	785
církev evang. augsb. vyznání.....	2.848	4·2	92
církev evang. helv. vyzn. (reform.).....	304	0·4	10
Jednota bratrská (ochranovská)	110	0·2	3
Jednota českokobratrská (svobodně reform.) ..	1.195	1·8	39
Jednota Chelčického (církev baptistská)	500	0·7	16
církev methodistická	1.417	2·1	46
církev anglikánská	111	0·2	4
ostatní	147	0·2	5
úhrnem	30.961	45·8	1.000

Nejsilnější z evangelických církví jest českokobratrská, vzniklá spojením evangelíků augsburského a helv. vyznání české národnosti; obsahuje téměř čtyři pětiny všech evangelíků v Praze. Po ní následuje evang. církev augsb. vyznání, jejíž členové jsou velikou většinou německé národnosti; mimo cizince přísluší k ní také evangeličtí Slováci v Praze přítomní. Na třetím místě stojí církev methodistická, nedávno založená; získala nejvíce členů ve Vršovcích a jejich nejbližším okolí. Methodisty byla počtem členů předstížena Jednota českokobratrská (svobodně reform.) i Jednota Chelčického (baptisté), jež pracují v Praze již po celou řadu let. Nepatrné množství členů jest přihlášeno u Jednoty bratrské (ochranovské). Evangelici helvetského vyznání (reform.) jsou buď Němci, kteří tvoří s německými evangelíky augsb. vyznání společný sbor, nebo Maďaři, a to hlavně vojíní.

Stanovití přesný přírůstek od r. 1910 jest možno toliko u evangelíků českokobratrských, augsburských a reformovaných dohromady. R. 1910 bylo jich ve všech obcích pražských 12.210, r. 1921 27.481; přibýlo jich tudíž 15.271, t. j. 125 procent. U ostatních nelze vypočítatí jejich pohyb v posledním desetiletí. Svobodně reformovaní (nyní Jednota Českokobratrská) a baptisté (nyní Jednota Chelčického) nebyli rakouskou statistikou jakožto členové církví státem neuznaných uváděni zvlášť; počet ochranovských (nyní Jednota bratrská) a anglikánů není znám ze všech obcí Prahy. Proto také nevíme přesně, jak mnoho evangelici získali dohromady přestupy. Jisto jest, že se počet všech evangelíků více než zdvojnásobil.

Rozdělení evangelických vyznavačů po Praze zůstalo v celku totéž jako před převratem. Největší procento evangelíků mají obce prvního pásma; od nich pak směrem k periferii počet jejich se zmenšuje.

Nejsilnější evangelickou menšinu má nyní Žižkov, v němž dosahuje 8·64 %. V něm měla českokobratrská církev evangelická v době přestupového hnutí největší úspěchy, takže se jim počet jejich členů v této části Prahy více než zečtyřnásobil. Na druhém místě stojí Vršovice, v nichž začali v době přestupové pracovatí methodisté, a blízké Staré Strašnice.

Jelikož o israelitech bylo již promluveno v kapitole předcházející, zbývá ještě promluvití o ostatních vyznáních, čítajících dohromady 5.570 duší. Nejčetnější jsou mezi nimi pravoslavní, jichž napočítáno r. 1921 3296 (3227 řeckých a 69 armenských). Počet jejich silně vzrostl, neboť r. 1910 bylo jich v Praze bez čtvrtého pásma dohromady 494. Tento velký vzrůst se vysvětluje přílivem cizinců, Rusů a Jižňoslovanů (Srbů).

Na druhém místě stojí řečtí katolíci (uniaté), jichž bylo v celé Praze 1209, a mimo to 8 arménských katolíků. Uniaté jsou z největší části přistěhovalci z Podkarpatské Rusi a z východního Slovenska; převahu mají mezi nimi vojíní.

Prekvapuje malý počet starokatolíků, jichž bylo r. 1910 v Praze bez čtvrtého pásma 362 a r. 1921 v celé Praze 437. Z velkých přesunů náboženských nezískala starokatolická církev ničeho.

*   *

Kombinace náboženství s národností byla pro celé území nynější Prahy provedena teprve při zpracování výsledků sčítání lidu z r. 1921; před tím provedla ji městská statistická kancelář pražská po sčítání lidu z r. 1900 pro Prahu I.—VIII. a dříve již jmenované čtyři nejbližší předměstské obce. V těchto částech Prahy můžeme provést srovnání mezi výsledky sčítání lidu z r. 1900 a 1921. Podklad k němu dávají nám tato data:

V Praze I.—VIII., Karlíně, Žižkově, Král. Vinohradech a Smíchově bylo mezi domácími státními příslušníky¹⁰⁶⁾ obcovací řeči resp. národností:

a) roku 1900

obcovací řeči	římských katolíků	evangeliků augsb. a helvet. v.	israelitů	jiných (v tom i bez vyzn.)	úhrnem
české	339.507	5.448	14.145	758	359.859
německé	16.898	1.080	11.346	81	29.405
jiné	205	5	46	13	267
úhrnem	356.610	6.531	25.537	853	389.531

b) roku 1921

národnosti	římských katolíků	evangeliků (všech den.)	česko- slovenských	israelitů	bez vyznání	jiných	úhrnem
československé .	268.669	20.340	53.036	14.953	74.695	1.303	432.997
německé	17.849	1.797	29	7.070	534	52	27.331
židovské	10	3	—	5.615	36	5	5.669
jiné	627	213	21	261	81	433	1.636
úhrnem	287.155	22.353	53.086	27.899	75.346	1.794	467.633

Výsledky sčítání lidu z r. 1900 a 1921 nelze sice úplně mezi sebou porovnávat, neboť r. 1900 byli počítáni katolíci všech tří ritů, evangelíci pak pouze vyznání augsburského a helv. (reform.), kdežto r. 1921 pouze římsští katolíci, avšak evangelíci všech denominací bez zřetele k státnímu uznání; nicméně podávají přece jen zřetelný obraz o náboženských změnách. Římských katolíků ubylo pouze mezi Čechy, kdežto katolíků německé národnosti přibýlo od r. 1900 5·6 %. Ani mezi pražskými Němci nezůstalo sice bez výsledku dřívější německé hnutí »Los von Rom«, neboť evangeliků německé národnosti přibýlo asi dvě třetiny. Dosud jest mezi pražskými Němci poměrně více rozšířeno náboženství evangelické než mezi Čechy, ačkoli počet evangeliků československé národnosti se od r. 1900 téměř zečtyřnásobil. — Církev československá zůstala omezena ovšem skoro výlučně na Čechy, a také bezkonfesijnost nalezla půdy téměř jen mezi českým obyvatelstvem.

V jiném ohledu jsou neobyčejně poučná data o národní orientaci israelitů. —

¹⁰⁶⁾ U cizinců neudává městská statistická kancelář pražská jejich náboženské vyznání.

Z 1000 israelitů rakouské resp. Československé státní příslušnosti přihlásilo se k obcovací řeči, resp. národnosti:

	1900	1921
československé	554	536
německé	444	254
židovské	—	201
jiné	2	9

K národnosti židovské hlásili se z největší části židé, kteří dříve přihlašovali obcovací jazyk německý; proto ubylo velmi mnoho israelitů národnosti německé. Z israelitů české národnosti zůstalo více než polovina a jejich procento se od r. 1900 snížilo jen nepatrně, absolutně jich přibýlo.

Po velkých konfesijních změnách v r. 1920 a začátkem r. 1921 a po částečně nové národnostní orientaci pražských židů dělí se obyvatelstvo na celém území pražském nábožensky a národnostně takto:

Bylo napočítáno obyvatelů nábož. vyznání po straně označeného a národnosti

nábož. vyznání	českoslov.	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
římsko-katolického	368.339	20.274	11	862	5.633	395.119
řecko a armén.-katolického	149	6	—	152	910	1.217
starokatolického	374	54	—	—	9	437
evangelického (všech denom)	27.120	2.036	3	275	1.527	30.961
československého	85.599	38 ¹⁰⁷⁾	—	34 ¹⁰⁷⁾	289	85.960
pravoslavného	766	4	3	387	2.136	3.296
israelského	16.342	7.406	5900	308	1.795	31.751
jiného a neznámého	503	7	3	12	95	620
bez vyznání	125.552	604	39	133	968	127.296
úhrnem	624.744	30.429	5.959	2.163	13.362	676.657

Z 1000 obyvatelů náboženského vyznání po straně označeného přihlásilo se k národnosti:

nábož. vyznání	českoslov.	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
římsko-katolického	932	52	—	2	14	1.000
řecko a armén.-katolického	122	5	—	125	748	1.000
starokatolického	856	123	—	—	21	1.000
evangelického (všech denom)	876	66	—	9	49	1.000
československého	996	1	—	—	3	1.000
pravoslavného	232	1	1	118	648	1.000
israelitů	515	233	186	10	56	1.000
jiného a neznámého	811	11	5	20	153	1.000
úhrnem	923	45	9	3	20	1.000

K náboženskému vyznání po straně označenému se přihlásilo z 1000 obyvatelů národnosti:

nábož. vyznání	českoslov.	německé	židovské	jiné	cizinců	úhrnem
řím. katol.	590	666	1	399	422	584
řecko a armén.-katolického	—	—	—	70	68	2
starokatolickému	1	2	—	—	1	1
evang. (všech denom)	43	67	1	127	114	45
československému	137	1	—	16	22	127
pravoslavnému	1	—	1	179	160	5
israelskému	26	244	990	142	134	47
jinému a neznámému	1	—	1	5	7	1
bez vyznání	201	20	6	62	72	188
úhrnem	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000

¹⁰⁷⁾ Příslušníci československé církve německé neb jiné národnosti náležejí většinou rodinám národnostně smíšeným.

Zvláštností náboženských poměrů českých v době nejnovější jest vytvoření církví, omezujících se téměř výlučně na jednu národnost. Církev československá a československá evangelická chtějí býti církvemi pouze českými a také evangelici v jiných národech Československé republiky zorganizovali se nebo snaží se organizovati úplně samostatně na národním základě. Nepřekvapuje proto, že jednotlivci německé nebo jiné národnosti jsou členy církve československé pouhou výjimkou;¹⁰⁸⁾ totéž by se objevilo také u církve československé evang., kdybychom v hořejším přehledu rozdělili evangeliky podle jejich církví a denominací. I bezkonfesijnost stala se v našich zemích, jakožto hnutí zachvátivší širší vrstvy lidové, zjevem výlučně českým, pochopitelným jen z celého dosavadního náboženského vývoje českého národa; v Praze zůstalo bez vyznání 20% Čechů, avšak pouze 2% Němců.

Přestupovým i proticírkevním hnutím stal se nyní český lid v Praze méně katolickým než německá menšina, ačkoliv r. 1900 bylo římských katolíků mezi pražskými Čechy téměř 95%, mezi pražskými Němci 57½%. Přes velké úspěchy přestupového hnutí zůstala však římsko-katolická církev, převládající v českém obyvatelstvu Prahy, náleží k ní 59% Čechoslováků v Praze přítomných. Jest zajímavé, že evangelici, ačkoliv přestupy se počet jejich v českém lidu více než zdvojnásobil, jsou dosud mezi Čechy poměrně nejméně rozšíření, více jich jest mezi Němci, nejvíce pak mezi »jinými« národnostmi, zejména Maďary a mezi cizinci.

Pravosláví nezasáhlo širších vrstev lidových; sbližování církve československé se srbskou církví pravoslavnou zdá se mu připravovati půdu pro budoucnost. Dosud jen jednotlivci se přihlásili do církve pravoslavné, v poslední době však jich počet vzrůstal, takže v Praze bylo napočítáno již při posledním sčítání 766 pravoslavných Čechoslováků, mnohem více než starokatolíků; jen mezi českými zajatci v Rusku na bylo jednu dobu přestupování k pravosláví větších rozměrů. Největší část pravoslavných v Praze jest národnosti ruské a jihoslovenské, zejména mezi cizinci; 149 uniátů československé národnosti pochází hlavně z východního Slovenska; většina řeckých katolíků jest ruské národnosti (i mezi cizinci).

O změnách národní příslušnosti israelitů bylo již pojednáno shora. V celé Praze se jich přihlásilo 51·5% k národnosti československé, 23·3% k národnosti německé, jen 18·6% k vlastní národnosti židovské a 5·6% bylo cizími státními příslušníky. Národnost židovská zůstává ovšem omezena výlučně na obyvatelstvo náboženského vyznání israelského. Jest však v Praze a patrně i jinde několik ojedinelých jednotlivců, kteří se vzdali israelského náboženství, avšak zůstali věrni židovské národnosti; poznání jejich života a jejich smýšlení by zajisté přineslo mnoho cenné látky ke studiu národní psychologie.¹⁰⁹⁾

¹⁰⁸⁾ 289 cizinců, přihlásivších se k církvi československé, jest patrně národnosti československé.

¹⁰⁹⁾ Většinou žijí tito jednotlivci ve smíšených rodinách. Tak na př. mezi 11 římských katolíků židovské národnosti náleží rodina jednoho bývalého israelity, který oženil se s českou katoličkou, dal se pokřtiti i své dvě děti, avšak při sčítání přihlásil u sebe i u obou dětí národnost židovskou, u své manželky ovšem českou.

Tab. I. Obyvatelstvo hlavního města Prahy podle obcí od r. 1843.
Population de la capitale de Prague par communes depuis 1843.

Obec (čtvrť) Commune (quartier)	Pásmo zone	Obyvatelstvo — Population								
		občanské — civile				občanské a vojenské (dohr.) civile et militaire (total)				
		přítomné při sčítání lidu — présente au recensement en								
		1843	1850	1857	1869	1880	1890	1900	1910	15. II. 1921
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Praha I. Staré město . Praha V. Josefov . Praha II. Nové město . Praha III. Malá Strana Praha IV. Hradčany .	Praha vnitřní (I.—V.) Prague intérieur (I.—V.)	111.706	118.405	43.311	46.060	162.323	162.632	37.901	35.523	35.503
8.409				10.296	9.047			3.384	4.070	
64.310				73.277	85.470			82.826	87.329	
21.054				22.140	24.128			22.474	22.780	
5.504				5.940	8.902			7.361	10.732	
Karlín . . . . . Žižkov . . . . . Král. Vinohrady . . Praha VI. Vyšehrad . Smíchov . . . . . Praha VII. Holešovice- Bubny	1. pásmo Première zone	8.383	9.627	12.048	13.384	17.250	19.540	21.555	24.230	25.051
252		410	1.956	4.336	21.212	41.236	59.326	72.173	71.766	
1.120		1.732	2.685	1.274	14.831	34.531	52.504	77.120	83.367	
4.413		5.273	9.147	3.460	3.851	4.546	5.329	5.254	5.470	
				15.382	24.984	32.646	47.135	51.791	56.249	
1.401		1.401	1.795	3.094	10.852	15.352	30.814	39.727	46.335	
Praha VIII. Libeň . . Vršovice . . . . . Nusle . . . . . Podolí . . . . . Košiče . . . . . Dejvice . . . . . Bubeneč	2. pásmo Deuxième zone	2.185	2.210	3.804	5.845	9.669	12.536	21.242	27.192	29.679
924		1.084	1.532	3.693	5.732	8.624	13.580	24.646	33.008	
513		562	1.757	2.387	5.555	11.740	20.122	30.874	34.160	
674		744	1.435	1.739	2.003	2.582	3.534	4.048	4.800	
403		425	952	1.670	2.840	5.126	7.247	12.293	11.630	
1.056		1.077	1.768	1.864	2.622	4.394	5.098	6.582	10.398	
475		524	870	1.083	1.394	1.698	5.538	10.657	15.830	
Troja . . . . . Kobylisy . . . . . Střížkov . . . . . Prosek . . . . . Vysočany . . . . . Staré Strašnice . . Michle . . . . . Braník . . . . . Radlice . . . . . Břevnov . . . . . Střešovice	3. pásmo Troisième zone	979	986	1.155	1.266	1.388	1.663	1.895	2.195	2.081
316		257	401	428	565	876	2.125	3.199	3.384	
101		91	154	219	223	266	370	352	351	
239		214	353	377	454	562	1.622	2.164	1.977	
644		617	1.393	1.766	2.334	3.329	4.406	6.896	8.554	
286		337	447	559	590	654	1.075	4.062	4.773	
978		1.142	1.192	1.756	2.530	4.138	6.144	8.287	9.172	
858		822	1.278	1.520	1.847	2.334	3.178	3.616	3.581	
215		238	257	414	736	1.763	3.399	3.370	3.405	
1.460		1.571	2.291	2.896	3.912	5.251	7.758	11.116	12.752	
969		1.068	1.458	1.795	2.262	2.551	2.525	2.862	3.663	
Bohnice . . . . . Hloubětín . . . . . Hrdlořezy . . . . . Malešice . . . . . Záběhlice . . . . . Hostivař . . . . . Krč . . . . . Hodkovičky . . . . . Malá Chuchle . . . Hlubočepy . . . . . Jinonice . . . . . Motol . . . . . Dolní Liboc . . . . . Vešelavín . . . . . Vokovice . . . . . Sedlec	4. pásmo Quatrième zone	269	252	313	385	424	548	679	2.264	3.150
395		393	579	655	833	1.362	1.875	3.266	3.219	
250		218	232	295	370	494	1.007	1.655	1.806	
316		309	339	303	444	455	824	1.114	1.371	
839		888	1.028	1.301	1.420	1.704	2.047	2.669	2.736	
657		878	880	957	1.065	1.328	1.596	2.276	3.138	
640		665	912	1.190	1.340	1.903	2.329	3.200	3.723	
292		306	351	407	437	564	640	940	1.156	
132		132	193	254	348	436	556	572	602	
450		493	834	1.488	2.299	3.141	3.800	4.168	4.067	
605		669	672	923	1.225	1.581	2.053	2.234	2.260	
206		278	317	255	263	310	354	273	722	
388		418	505	547	637	1.081	1.292	1.587	1.828	
124		146	175	229	470	550	863	1.340	1.779	
153		183	276	296	398	563	691	1.780	2.021	
152		188	400	385	510	678	770	1.019	1.229	
Hlav. město Praha, úhrnem — Capitale de Prague, total .			146.418	157.233	200.722	239.790	314.442	397.268	514.345	616.631

1) Přibližný odhad.

Tab. II. Obyvatelstvo hlavního města Prahy podle pásem od r. 1843.
Population de la capitale de Prague par zones depuis 1843.

Pásmo—Zone	Břeh Vltavy Rive de la Vltava	Obyvatelstvo – Population								
		občanské—civile				občanské a vojenské (dohr.) civile et militaire (total)				
		přítomné při sčítání lidu — présente au recensement en								
		1843	1850	1857	1869	1880	1890	1900	1910	15. 2. 21
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Vnitřní Praha (Praha I—V.) Prague Intérieur (quartier I—V.)	pravý - droite	.	.	116.030	129.633	.	.	132.418	121.733	126.902
	levý - gauche	.	.	26.558	28.080	.	.	33.030	29.835	33.512
	úhrnem - total	111.706	118.405	142.588	157.713	162.323	162.632	165.448	151.568	160.414
2. První pásmo Première zone	pravý - droite	9.755	11.769	16.689	22.454	57.144	99.853	138.714	178.777	185.654
	levý - gauche	5.814	6.674	10.942	18.476	35.836	47.998	77.949	91.518	102.584
	úhrnem - total	15.569	18.443	27.631	40.930	92.980	147.851	216.663	270.295	288.238
3. Druhé pásmo Deuxième zone	pravý - droite	4.296	4.600	8.528	13.664	22.959	35.482	58.478	86.760	101.647
	levý - gauche	1.934	2.026	3.590	4.617	6.856	11.218	17.883	29.532	37.858
	úhrnem - total	6.230	6.626	12.118	18.281	29.815	46.700	76.361	116.292	139.505
4. Třetí pásmo Troisième zone	pravý - droite	4.401	4.466	6.373	7.891	9.931	13.822	20.815	30.771	33.873
	levý - gauche	2.644	2.877	4.006	5.105	6.910	9.565	13.682	17.348	19.820
	úhrnem - total	7.045	7.343	10.379	12.996	16.841	23.387	34.497	48.119	53.693
5. Čtvrté pásmo Quatrième zone	pravý - droite	3.658	3.909	4.634	5.493	6.333	8.358	10.997	17.384	20.299
	levý - gauche	2.210	2.507	3.372	4.377	6.150	8.340	10.379	12.973	14.508
	úhrnem - total	5.868	6.416	8.006	9.870	12.483	16.698	21.376	30.357	34.807
Hlavní m. Praha Capit. de Prague	pravý - droite	.	.	152.254	179.135	.	.	361.422	435.425	468.375
	levý - gauche	.	.	48.468	60.655	.	.	152.923	181.206	208.282
	úhrnem - tot.	146.418	157.233	200.722	239.790	314.442	397.268	514.345	616.631	676.657

Tab. III. Vrstů obyvatelstva hlavního města Prahy od r. 1844 a jeho rozdělení podle pásem.
Augmentation de la population de la capitale de Prague depuis 1844 et sa dislocation par zones.

Pásmo Zone	Břeh Vltavy Rive de la Vltava	Z 10,000 obyvatelů hlavního města Prahy stavu Sur 10,000 habitants de la capitale de Prague de la population											Roční přírůstek neb úbytek obyvatelstva Augmentation ou diminution annuelle de la population							
		občanského civilile		občanského a vojenského (dohr.) civilile et militaire (totale)									občanského civilile				občanského a vojenského (dohr.) civilile et militaire (totale)			
		bylo přítomno při sčítání lidu étaient présents au recensement en																		
		1843	1850	1857	1869	1880	1890	1900	1910	15./2. 1921	1844— 1850	1851— 1857	1858— 1869	1870— 1880	1881— 1890	1891— 1900	1901— 1910	1911—15 2. 1921		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18.	19		
1. Vnitřní Praha (Praha I.—V.) — Prague-Inté- rieur (quartier I.—V.) .	pravý — droite levý — gauche úhnnem — total	.	.	5 780 1 323	5 406 1 171	.	.	2 575 642	1 974 484	1 876 495	.	.	9 23 4 64	— 0 42 — 4 28	.	.	— 8 41 — 10 16	4 10 11 47		
2. První pásmo — Première zone	pravý — droite levý — gauche úhnnem — total	7 629 7 531	7 103 6 577	5 163 4 094	3 217 2 458	2 371 8 32	26 47 8 39	24 55 75 95	54 41 32 58	25 24 16 01	11 26 6 34									
3. Druhé pásmo — Deu- xième zone	pravý — droite levý — gauche úhnnem — total	293 132	292 129	425 179	570 192	730 218	893 282	1 137 348	1 407 479	1 502 560	9 76 6 64	85 49 79 57	38 57 20 86	45 89 35 48	42 86 48 26	45 80 49 14	24 40 15 61			
4. Třetí pásmo — Troi- sième zone	pravý — droite levý — gauche úhnnem — total	301 181	284 183	317 200	329 213	316 219	348 241	405 266	499 282	500 293	1 87 12 06	50 27 46 87	17 74 20 10	20 81 26 24	32 76 32 23	40 38 35 42	38 60 23 63	9 48 13 13		
5. Čtvrté pásmo — Qua- trième zone	pravý — droite levý — gauche úhnnem — total	250 151	249 159	231 168	229 183	201 196	210 210	213 202	282 210	300 214	9 48 17 99	24 25 42 04	14 14 21 62	12 92 30 62	27 56 30 22	27 27 21 78	45 02 22 21	15 28 11 03		
Hlavní město Praha Capitale de Prague .	pravý — droite levý — gauche úhnnem — total	.	.	7 585 2 415	7 470 2 530	.	.	7 027 2 973	7 061 2 939	6 922 3 078	10 17 34 71	14 78 21 85	23 28 25 68	18 09 9 17						

Tab. IV. Počet domů a jejich přírůstek v hlavním městě Praze podle pásem.
Nombre des maisons dans la capitale de Prague par zones.

P á s m o Z o n e	Břeh Vltavy Rive de la Vltava	Počet domů — Nombre des maisons										Roční přírůstek neb úbytek domů Augmentation ou diminution annuelle des maisons									
		v době sčítání lidu au moment du recensement en										na 1.000 domů (středního stavu) v letech sur 1.000 maisons (état moyen) pendant les années									
		1843	1857	1869	1880	1880	1890	1900	1910	15. II. 1921		1844— 1857	1858— 1870	1870— 1881	1881— 1891	1891— 1901	1901— 1910	1910— 1921	15. II. 1921	1844— 1911	1911— 1921
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			11	12	13	14	15	16	17	18		
1. Vnitřní Praha, (Praha I.—V.) — Prague Inté- rieur (quartier I.—V.)	pravý — droite	2.585	.	2.815	2.728	2.832	2.935	2.788	2.814			.	.	2.9	3.7	3.6	— 5.1	0.8	1.1		
	levý — gauche	717	.	742	727	737	761	784	860			.	.	1.8	1.3	3.0	3.2	8.3	2.3		
	úhrnem — total	3.302	3.494	3.557	3.455	3.569	3.696	3.572	3.674			4.1	1.5	2.6	3.2	3.4	— 3.4	2.6	1.4		
2. První pásmo Première zone	pravý — droite	339	404	555	1.126	1.930	2.621	3.477	3.702			12.5	25.5	61.7	52.6	24.9	28.1	5.8	21.3		
	levý — gauche	374	392	555	899	1.247	1.801	2.183	2.459			3.4	28.5	43.0	32.4	36.4	19.2	10.8	18.9		
	úhrnem — total	713	796	1.110	2.025	3.177	4.422	5.660	6.161			7.9	27.5	53.1	44.3	32.8	24.6	7.7	20.3		
3. Druhé pásmo Deuxième zone	pravý — droite	500	618	815	1.111	1.320	1.785	2.216	2.539			15.1	39.4	27.9	17.2	29.9	21.5	12.3	17.2		
	levý — gauche	215	226	260	362	491	669	864	1.073			3.6	11.7	29.8	30.2	30.7	25.4	19.6	17.1		
	úhrnem — total	715	844	1.075	1.473	1.811	2.454	3.080	3.612			11.8	20.1	28.4	20.6	30.1	22.6	14.5	17.2		
4. Třetí pásmo Troisième zone	pravý — droite	557	608	640	810	949	1.240	1.629	2.005			6.2	4.3	19.9	15.8	26.5	27.1	18.9	14.5		
	levý — gauche	261	271	314	407	454	586	679	815			2.7	12.0	23.4	10.9	25.4	14.6	16.5	13.2		
	úhrnem — total	818	879	954	1.217	1.403	1.826	2.308	2.820			5.1	6.8	22.0	14.2	26.2	23.3	18.2	14.1		
5. Čtvrté pásmo Quatrième zone	pravý — droite	476	513	548	632	705	869	1.206	1.632			5.3	5.5	12.9	10.9	20.8	32.5	27.3	14.1		
	levý — gauche	312	361	391	503	588	717	920	1.145			10.4	6.6	22.8	15.6	19.8	24.8	19.7	14.7		
	úhrnem — total	788	874	939	1.135	1.293	1.586	2.126	2.777			7.4	6.0	17.2	13.0	20.4	29.1	24.1	14.3		
Hlavní město Praha Capitale de Prague	pravý — droite	4.457	.	5.373	6.407	7.736	9.450	11.316	12.692			.	.	16.0	18.8	19.9	18.0	10.4	12.3		
	levý — gauche	1.879	.	2.262	2.898	3.517	4.534	5.430	6.352			.	.	22.4	18.9	25.3	18.0	14.2	13.9		
	úhrnem - total	6.336	6.887	7.635	9.305	11.253	13.984	16.746	19.044			5.9	8.6	17.9	18.9	21.6	18.0	11.7	12.8		

Tab. V. Zastavěnost území hlavního města Prahy a zalidněnost zastavěné plochy podle obcí od r. 1900. — Etendue bâtie de la capitale de Prague et densité d'habitation de l'étendue bâtie par communes à partir de 1900.

Obec (čtvrť) Commune (quartier)	zone — Pásmo	Plocha — Superficie				Roční přírůstek zastavěné plochy v ‰ (středního stavu) — Augmentation de l'étendue bâtie en ‰ (état moyen)		Z 10.000 m ² plochy celkové bylo zastavěno Sur 10.000 m ² de l'étendue totale il y en de bâtie			Na 1 ha zasta- vené plochy připadá oby- vatelů Nombre d'ha- bitants par hectare d'eten- due bâtie		
		celková totale	zastavěná — bâtie										
			v m ² koncem roku en m ² , fin année										
		1920	1900	1910	1920	1901- 1910	1911- 1920	1900	1910	1920	1900	1910	15./2. 192
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Praha I. Staré město	Praha vnitřní I.-V. - Pra- gue Intérieur (quartier I.-V)	1,434.180	650.347	634.303	631.512	-2.5	-0.4	4.569	4.456	4.403	583	560	562
Praha V. Josefov . . .		90.875	62.745	55.141	51.691	-12.9	-6.5	6.747	6.078	5.688	1.442	614	787
Praha II. Nové město		3,640.553	1,333.403	1,431.518	1,581.321	7.1	9.9	3.848	3.928	4.343	(641)	(579)	(552)
Praha III. Malá strana		1,249.285	405.980	443.768	450.164	8.9	1.4	3.476	3.552	3.603	(594)	(506)	(501)
Praha IV. Hradčany . .		855.096	229.619	229.372	231.167	-0.1	0.8	2.693	2.691	2.702	(388)	(321)	(464)
Pevnostní obvod . . .	Praha — Prague- Intérieur (quartier I.-V)	763.752	129.901	71.197	97.392	-58.4	31.1	1.329	930	1.275	.	.	.
Praha I.—V. Vnitřní		8,033.741	2,811.955	2,865.299	3,043.247	1.9	6.0	3.524	3.569	3.788	588	529	527
Karlín		1,606.997	424.643	477.903	517.341	11.7	7.9	2.085	2.975	3.219	508	507	484
Žižkov		4,154.828	434.513	541.812	587.955	22.0	8.2	1.045	1.333	1.415	1.365	1.332	1.221
Král. Vinohrady . . .		3,702.871	520.190	726.431	822.559	33.1	12.4	1.407	1.962	2.221	1.009	1.062	1.013
Praha VI. Vyšehrad . .	První pásmo — Première zone	451.290	64.216	67.826	67.704	5.5	-0.2	1.405	1.496	1.500	830	775	808
Smíchov		6,797.971	691.605	791.263	858.581	13.4	8.2	1.017	1.164	1.263	682	655	657
Praha VII. Holešovice- Bubny		5,747.607	619.186	821.630	1,000.585	28.1	19.6	1.151	1.427	1.740	498	484	463
Praha VIII. Libeň . . .		6,758.814	442.520	769.209	850.678	53.9	10.1	653	1.135	1.258	480	354	349
Vršovice		2,797.411	209.379	280.674	345.353	29.1	20.7	745	1.003	1.234	649	878	956
Nusle	Druhé pásmo — Deuxième zone	2,891.224	246.464	321.581	378.974	26.4	16.4	853	1.113	1.310	816	960	901
Podolí		2,442.361	76.821	88.734	118.313	14.4	28.6	314	363	484	460	456	406
Košíře		2,307.086	79.108	103.796	124.542	27.0	18.2	343	450	539	916	1.184	934
Dejvice		5,924.431	132.445	164.036	203.417	21.3	21.4	225	277	343	385	401	511
Bubeneč		4,183.570	121.766	193.365	274.161	45.4	34.6	289	462	655	455	551	577
Troja	Třetí pásmo — Troisième zone	4,974.356	65.428	73.909	88.816	12.2	18.3	131	148	178	290	297	234
Kobylisy		2,107.152	46.239	59.120	80.300	24.5	30.4	219	280	381	460	541	421
Strážkov		1,964.284	18.568	19.440	26.582	4.6	31.0	94	99	135	199	181	132
Prosek		1,595.729	32.713	39.505	43.890	18.8	10.5	205	248	274	496	548	450
Vysočany		6,065.914	153.189	187.555	276.341	20.2	38.3	252	309	456	288	368	310
Staré Strašnice	Čtvrté pásmo — Quatrième zone	5,663.768	61.727	117.809	133.664	62.5	12.6	109	208	235	174	345	357
Michle		6,527.969	132.958	157.266	196.343	16.8	22.1	204	241	301	462	527	467
Braník		4,283.993	78.424	126.775	151.976	23.8	18.1	183	296	354	405	285	236
Radlice		2,565.302	51.117	51.377	59.498	0.5	14.6	199	200	231	665	656	572
Břevnov		4,197.886	155.342	179.765	205.643	14.6	13.4	370	428	489	499	618	620
Střešovice	Čtvrté pásmo — Quatrième zone	1,971.811	58.987	60.321	89.275	2.2	38.7	299	306	452	428	474	410
Bohnice		4,053.870	.	.	87.154	.	.	.	.	214	.	.	361
Hloubětín		6,001.516	.	.	100.582	.	.	.	.	168	.	.	320
Hrdlořezy		3,003.631	.	.	59.110	.	.	.	.	196	.	.	306
Malešice		3,742.053	.	.	62.047	.	.	.	.	166	.	.	221
Záběhlice	Čtvrté pásmo — Quatrième zone	7,521.813	.	.	114.352	.	.	.	.	152	.	.	239
Hostivař		8,273.639	.	.	127.946	.	.	.	.	154	.	.	245
Krč		5,013.592	.	.	145.060	.	.	.	.	289	.	.	257
Hodkovičky		5,049.451	.	.	55.618	.	.	.	.	110	.	.	224
Malá Chuchle		2,073.933	.	.	21.819	.	.	.	.	105	.	.	276
Hlubočepy	Čtvrté pásmo — Quatrième zone	5,040.010	.	.	148.600	.	.	.	.	295	.	.	274
Jinonice		7,652.852	.	.	94.346	.	.	.	.	123	.	.	240
Motoly		3,589.818	.	.	22.966	.	.	.	.	64	.	.	314
Dolní Libec		4,309.315	.	.	72.680	.	.	.	.	168	.	.	251
Veselavín		1,432.093	.	.	41.748	.	.	.	.	291	.	.	427
Vokovice	Čtvrté pásmo — Quatrième zone	3,442.521	.	.	79.548	.	.	.	.	231	.	.	254
Sedlec		1,722.858	.	.	40.870	.	.	.	.	237	.	.	300
Hlavní město Praha Capitale de Prague		171,641.331	.	.	11,820.184	.	.	.	.	689	.	.	572

Tab. VI. Zastavěnost území hlavního města Prahy a zalidněnost zastavěné plochy podle pásem od r. 1900.
 Etendue bâtie de la capitale de Prague et densité d'habitation de l'étendue bâtie par zones à partir de 1900

P á s m o Z o n e	Břeh Vltavy Rive de la Vltava	P l o c h a — S u p e r f i c i e						Roční přírůstek nebo úbytek za- stavěné plochy v ‰ (střed. stavu)		Z 10.000 m ² plochy celkové bylo zastavěno Sur 10.000 m ² de l'étendue totale il y en de bâtie						Na 1 ha plochy za- stavěné připadá obyvatelů Nombre d'habitants par hectare d'éten- due bâtie				
		celková totale		Zastavěná — bâtie				Augmentation de l'étendue bâtie en ‰ (état moyen)	1901-1910	1911-1920	1900	1910	1920	1900	1910	1920	1900	1910	1920	
		v m ² koncem roku — en m ² fin année																		
		1920	1900	1910	1920	1900	1910	1920	7	8	9	10	11	12	13	14	15. II. 1921			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
1. Vnitřní Praha (Praha I.—V.) Prague Intérieur (quartier I.—V.)	pravý — droite levý — gauche pevn. obvod úhrnem — total	5,165,608 2,104,381 763,752 8,033,741	2,046,495 635,599 129,901 2,811,995	2,120,962 673,140 71,197 2,865,299	2,264,524 681,331 97,392 3,043,247	3·6 5·7 — 58·4 1·9	6·5 1·2 31·1 6·0	4,108 3,146 1,329 3,524	4,110 3,203 930 3,569	4,384 3,238 1,275 3,788						588	529		527	
2. První pásmo — Première zone	pravý — droite levý — gauche úhrnem — total	9,915,986 12,545,578 22,461,564	1,443,562 1,310,791 2,754,353	1,813,972 1,612,893 3,426,865	1,995,559 1,859,166 3,854,725	22·7 20·7 21·8	9·5 14·2 11·8	1,395 1,076 1,222	1,828 1,285 1,525	2,012 1,482 1,716						961 595 787	986 567 789		930 552 748	
3. Druhé pásmo — Deuxième zone	pravý — droite levý — gauche úhrnem — total	14,889,810 12,415,087 27,304,897	975,184 333,319 1,308,503	1,460,198 461,197 1,921,395	1,693,318 602,120 2,295,438	39·8 32·2 38·0	14·8 26·5 17·7	686 268 492	980 371 703	1,137 485 841						600 537 584	594 640 605		600 629 608	
4. Třetí pásmo — Troisième zone	pravý — droite levý — gauche úhrnem — total	33,183,165 8,734,999 41,918,164	589,246 265,446 854,692	781,379 291,463 1,072,842	997,912 354,416 1,352,328	28·0 9·3 22·6	24·3 19·5 23·0	178 304 204	235 334 256	301 406 323						353 515 404	394 595 449		339 559 397	
5. Čtvrté pásmo — Quatrième zone	pravý — droite levý — gauche úhrnem — total	42,659,565 29,263,400 71,922,965			751,869 522,577 1,274,446															270 278 273
Hlavní město Praha — Capitale de Prague	pravý — droite levý — gauche pevn. obvod úhrnem — total	105,814,134 65,063,445 763,752 171,641,331			7,703,182 4,019,610 97,392 11,820,184															572

Tab. VII. Zastavěnost území vnitřní Prahy a sousedních obcí i zalidněnost zastavěné plochy před r. 1900. *) — Etendue bâtie dans Prague - Intérieur et dans les communes avoisinantes et densité d'habitation de l'étendue bâtie antérieurement à 1900.

O b e c (čtvrť) Commune (quartier)	Zastavěná plocha Etendue bâtie			Roční přírůstek nebo úbytek zastavěné plochy v ‰ (střed. stavu) Augmenta- tion annuelle de l'étendue bâtie en ‰ (état moyen)			Z 10.000 m ² plochy celkově bylo zastavěno Sur 10.000 m ² d'étendue totale il y en avait de bâtie			Na 1 ha zasta- věné plochy při- padá obyvatelů Habitants par hectare d'eten- due bâtie		
	v m ² koncem roku en m ² le 31 décembre			1870— 1881	1882— 1890	1891— 1900	1869	1881	1890	1869	1881	1890
	1869	1881	1890									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Praha I., Staré město	650.735	648.748	657.248	- 0·3	1·4	- 1·1	4.566	4.552	4.626	708	678	644
Praha V., Josefov . .	62.333	63.569	63.315	1·6	- 0·4	- 0·9	6.703	6.837	6.809	1.652	1.678	1.822
Praha II., Nové město	1,213.636	1,269.262	1,315.053	3·7	3·9	1·4	3.795	3.663	3.782	(604)	(586)	(576)
Praha III., Malá strana	389.047	387.669	393.660	- 0·3	1·7	3·1	3.488	3.475	3.380	(569)	(541)	(519)
Praha IV., Hradčany .	226.920	225.573	220.456	- 0·5	- 2·5	4·1	2.643	2.628	2.586	(262)	(258)	(263)
Pevnostní obvod . .	107.094	67.142	96.947	- 38·2	40·4	29·1	788	615	934	.	.	.
Praha I.—V., Vnitřní Praha — Prague-In- térieur (quartier I-V)	2,649.765	2,661.963	2,746.679	0·4	3·5	2·4	3.292	3.307	3.414	595	610	592
Karlín	.	371.185	400.623	.	8·5	5·8	.	1.806	1.950	.	465	488
Žižkov	.	157.515	317.114	.	74·7	31·2	.	379	763	.	1.347	1.300
Král. Vinohrady . . .	.	193.442	340.142	.	61·1	41·9	.	521	919	.	767	1.015
Praha VI., Vyšehrad .	.	53.675	57.566	.	7·8	10·9	.	1.174	1.259	.	717	790
Smíchov	.	479.847	564.141	.	17·9	20·3	.	708	830	.	521	579
Praha VII., Holešovice- Bubny	.	237.170	359.088	.	45·4	53·2	.	449	679	.	458	428
Praha VIII., Libeň . .	.	.	372.823	.	.	17·1	.	.	551	.	.	336
Vršovice	.	.	193.627	.	.	7·8	.	.	689	.	.	445
Nusle	.	.	196.511	.	.	22·6	.	.	680	.	.	597
Košíře	.	.	68.422	.	.	14·5	.	.	297	.	.	749
Bubeneč	.	.	86.110	.	.	34·3	.	.	204	.	.	197

*) V této tabulce uveřejňujeme data jen z těch obcí, z nichž jsou známa.

Tab. VIII. Počet domů a bytových stran 1921, střední rozloha a zalidněnost domu a velikost bytové strany od r. 1900 v hlavním městě Praze podle obcí. — Nombre des maisons et des parties louantes en 1921, étendue moyenne et densité d'habitation de la maison et importance des parties louantes, depuis 1900, dans la capitale de Prague d'après les communes.

Obec (čtvrť) Commune (quartier)	Zone Pásmo — Zone	Počet domů Nombre des maisons		Počet byt. stran Nombre des par- ties louantes	Střední rozloha domů v m ² Etendue mo- yenne des mai- sons en m ²			Na 100 domů připadá Sur 100 maisons il y avait						Na 100 byt. str. připadá Sur 100 parties louantes il y avait		
		Úhrnem Total	Z nich ne- obyd. — Dont inhabitées		1900	1910	1921	bytových stran parties louantes			obyvatelů — habitants					
								1900	1910	1921	1900	1910	1921			
														15./2. 1921		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Praha I. Staré město	Praha vnitřní I-V, Pra- gue-Intérieur (quart. I-V)	907	11	8072	703.1	706.3	696.2	864	865	890	4.097	3.956	3.914	474	457	440
Praha V. Josefov		78	3	884	316.9	725.5	662.7	890	890	1.133	4.570	4.452	5.213	514	501	460
Praha II. Nové město		1.829	19	19.245	735.9	789.2	864.5	995	1.027	1.052	4.717	4.566	4.775	474	445	454
Praha III. Malá strana		584	13	5.395	726.2	770.4	770.8	934	913	924	4.316	3.902	3.901	462	428	422
Praha IV. Hradčany		276	2	1.864	1136.6	1102.7	837.5	658	664	675	4.407	3.539	3.889	670	533	576
Praha I—V. Vnitřní Praha — Prague-In- térieur (quartier I-V)		3.674	48	35.460	760.8	802.2	828.3	929	944	965	4.476	4.243	4.366	482	450	452
Karlín	První pásmo Première zone	545	33	5.699	982.9	883.4	949.2	1.030	1.025	1.046	5.036	4.479	4.596	489	437	440
Žižkov		1.271	15	19.228	446.1	448.1	462.6	1.424	1.504	1.513	6.091	5.970	5.646	428	397	373
Král. Vinohrady		1.750	19	21.376	473.6	453.4	470.0	1.124	1.182	1.221	4.786	4.814	4.764	418	407	390
Praha VI. Vyšehrad		136	1	1.480	526.3	542.6	497.8	1.043	1.102	1.088	4.368	4.203	4.022	416	382	370
Smíchov		1.339	45	14.334	677.4	655.0	641.2	1.065	1.038	1.071	4.617	4.217	4.201	433	406	392
Praha VII. Holešo- vice-Bubny		1.120	23	11.929	793.8	842.7	893.3	883	979	1.065	3.950	4.075	4.137	447	416	389
Praha VIII. Libeň	Druhé pásmo Deuxième zone	906	15	7.461	593.2	962.7	938.9	628	794	824	2.847	3.403	3.276	454	429	398
Vršovice		668	14	8.356	498.5	486.4	517.0	753	1.001	1.251	3.234	4.249	4.941	429	424	395
Nusle		725	2	9.028	570.5	504.8	522.7	1.037	1.160	1.245	4.658	4.846	4.711	449	418	378
Podolí		240	2	1.267	410.9	437.1	492.9	428	477	528	1.890	1.975	2.000	441	414	379
Košíře		297	2	2.948	391.6	387.3	419.3	841	929	993	3.558	4.471	3.916	427	481	395
Dejvice	Třetí pásmo Troisième zone	354	9	2.640	476.4	575.5	574.6	409	567	746	1.834	2.310	2.937	448	407	394
Bubeneč		422	2	4.115	644.3	621.7	649.6	664	853	975	2.930	3.406	3.751	441	399	385
Troja		231	1	540	325.3	327.0	384.5	—	214	234	943	971	901	—	454	385
Kobylisy		245	1	858	342.5	301.6	327.8	335	368	350	1.574	1.632	1.381	470	443	394
Střížkov		34	—	83	599.0	589.2	781.9	—	248	244	1.194	1.067	1.032	—	429	423
Prosek	Čtvrté pásmo Quatrième zone	108	—	520	424.8	399.0	406.4	—	506	482	2.106	2.186	1.831	—	432	380
Vysočany		295	13	2.131	885.5	829.9	936.7	574	717	722	2.547	3.052	2.900	444	426	401
Staré Strašnice		382	10	1.229	734.8	482.8	351.7	—	386	322	1.280	1.658	1.249	—	429	388
Michle		438	19	2.389	405.4	429.7	448.2	441	511	545	1.873	2.136	2.094	425	418	384
Braník		272	1	956	371.7	530.4	558.7	339	347	351	1.506	1.513	1.317	445	436	375
Radlice		138	—	874	433.2	428.1	431.1	665	663	633	2.880	2.808	2.467	433	424	390
Břevnov		492	1	3.420	460.9	424.0	418.0	541	614	695	2.302	2.561	2.592	425	417	373
Střešovice		185	—	943	450.3	446.8	482.6	444	483	510	1.927	2.504	1.980	434	436	388
Bohnice		197	11	466	—	—	442.4	—	—	237	—	—	1.599	—	—	676
Hloubětín		187	—	803	—	—	537.8	—	—	429	—	—	1.721	—	—	401
Hrdlořezy		126	2	445	—	—	469.1	—	—	353	—	—	1.433	—	—	406
Malešice		150	—	356	—	—	413.6	—	—	237	—	—	914	—	—	385
Záběhlice		265	5	696	—	—	431.5	—	—	263	—	—	1.032	—	—	393
Hostivař		268	5	755	—	—	477.4	—	—	282	—	—	1.171	—	—	416
Krč		313	2	986	—	—	463.3	—	—	315	—	—	1.189	—	—	378
Hodkovičky		126	3	320	—	—	408.7	—	—	254	—	—	917	—	—	361
Malá Chuchle		39	1	174	—	—	559.5	—	—	446	—	—	1.544	—	—	346
Hlubočepy		209	9	1.069	—	—	711.0	—	—	511	—	—	1.946	—	—	380
Jinonice		255	3	573	—	—	370.0	—	—	225	—	—	886	—	—	394
Motol		33	1	114	—	—	695.9	—	—	345	—	—	2.188	—	—	633
Dolní Liboc		201	2	526	—	—	361.6	—	—	262	—	—	909	—	—	348
Veleslavín		169	3	448	—	—	247.0	—	—	265	—	—	1.053	—	—	397
Vokovice		149	1	526	—	—	533.9	—	—	353	—	—	1.356	—	—	384
Sedlec		90	—	316	—	—	454.1	—	—	351	—	—	1.366	—	—	389
Hlav. město Praha Capitale de Prague			19.044	324	167.837	—	—	620.7	—	—	881	—	—	3.553	—	—

Tab. IX. Střední rozloha a zalidněnost domu a velikost bytové strany ve vnitřní Praze a sousedních obcích před r. 1900. — Etendue moyenne et densité d'une maison, importance de la partie habitante dans Prague - Intérieur et dans les communes avoisinantes avant 1900.

O b e c (čtvrť) C o m m u n e (quartier)	Střední rozloha domu v m ² Etendue moyenne de la maison en m. c.			Na 100 domů připadá Sur 100 maisons combien de						Na 100 bytových stran připadá Sur 100 parties hab. combien d'		
				bytových stran parties habitantes			o b y v a t e l ů h a b i t a n t s					
	1869	1880	1890	1869	1880	1890	1869	1880	1890	1869	1880	1890
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Praha-I., Staré město . .	635·5	655·2	670·0	801	857	861	4.498	4.447	4.315	561	519	501
Praha-V., Josefov . . .	220·3	250·3	249·3	581	736	792	3.638	4.200	4.541	626	571	574
Praha-II., Nové město .	804·8	855·4	823·5	903	986	961	4.859	5.009	4.742	538	508	493
Praha-III. Malá strana .	715·1	727·4	737·2	846	898	890	4.070	3.933	3.829	481	438	430
Praha-IV. Hradčany . .	1.146·0	1.162·7	1.086·0	658	705	673	3.000	3.003	2.860	456	426	425
Praha-I.—V. Vnitřní Praha	744·9	770·4	769·6	826	901	895	4.434	4.510	4.367	537	500	488
Karlín		1.229·0	1.051·5	1.116	1.044	981	5.375	5.712	5.129	482	547	523
Žižkov		417·8	434·9	535	1.240	1.213	2.505	5.627	5.656	468	454	466
Král. Vinohrady		564·0	483·8		959	1.073		4.324	4.911		451	458
Praha-VI., Vyšehrad . .		516·1	492·0	852	844	833	4.219	3.703	3.885	495	439	466
Smíchov		954·0	833·3	845	1.033	1.039	4.395	4.967	4.822	520	481	464
Praha-VII. Holešovice- Bubny		598·9	629·9	316	580	548	1.509	2.740	2.693	478	472	491
Praha-VIII., Libeň . . .			702·1	407	472	516	1.740	2.163	2.361	428	458	458
Vršovice			576·2	330	444	586	1.578	1.898	2.554	478	428	439
Nusle			694·4	443	637	1.029	2.210	2.736	4.149	499	430	403
Košíře			430·3	610	510	721	2.738	2.448	3.223	449	480	447
Bubeneč			896·9	285	379	382	1.463	1.679	1.769	513	443	463

Tab. X. Velikost bytových stran v hl. městě Praze podle sčítání lidu z 15. února 1921.
I. čísla absolutní. — Importance des parties habitantes dans la capitale de Prague
d'après le recensement du 15 février 1921. I. Chiffres absolus.

O b e c (resp. část obce) C o m m u n e (resp. partie de la com- mune)	Počet bytových stran mimo ústavy majících při sčítání lidu z 15. února 1921 Nombre des parties habitantes (à l'exception des établissements di- vers) se composant, lors du recensement du 15 février 1921, de													Úhrnem Total
	1	2	3	4	5	6	78	9—10	11—15	16—20	21—30	více než plus de 30		
	obyvatelů — habitants													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Staré město	547	1.150	1.554	1.561	1.305	845	718	212	109	37	6	2		8.046
Nové město horní . .	1.175	2.437	2.964	2.854	2.226	1.351	1.033	257	100	36	4	1		14.438
Nové město dolní . .	239	669	859	869	715	463	437	118	57	22	1	4		4.453
Nové město	1.414	3.106	3.823	3.723	2.941	1.814	1.470	375	157	58	5	5		18.891
Menší město	503	1.031	1.122	1.114	727	409	326	83	29	17	8	—		5.369
Hradčany	219	351	372	367	232	146	117	16	10	6	11	—		1.847
Josefov	28	105	156	211	159	106	90	24	2	4	1	—		886
Vyšehrad	95	326	342	305	201	117	74	10	2	2	—	—		1.474
Holešovice-Bubny . . .	579	2.026	2.872	2.685	1.753	1.052	697	141	33	3	1	1		11.843
Libeň	338	1.216	1.710	1.713	1.232	649	460	97	18	8	—	1		7.442
Praha I.-VIII. - Prague . .	3.723	9.311	11.951	11.679	8.550	5.138	3.952	958	360	135	32	9		55.798
Karlín	271	889	1.311	1.305	918	554	385	78	18	10	1	—		5.740
Smíchov	790	2.341	3.280	3.272	2.276	1.229	891	141	47	48	1	—		14.316
Král. Vinohrady	1.206	3.407	4.880	4.838	3.331	1.829	1.270	218	50	98	2	2		21.131
Žižkov	1.222	3.575	4.608	4.258	2.796	1.479	975	187	41	87	—	—		19.228
Vršovice	483	1.492	1.951	1.896	1.197	707	471	91	11	7	—	—		8.306
Nusle	535	1.548	1.994	1.850	1.326	743	509	108	16	10	1	—		8.640
6 největších pražských předměstí úhrnem - Les 6 plus grands faubourgs de Prague total	4.507	13.252	18.024	17.419	11.844	6.541	4.501	823	183	260	5	2		77.361
Ostatní obce okr. karlín- ského - Autres commu- nes du district de Karlín	299	880	1.275	1.171	828	493	370	62	15	11	2	1		5.407
Ostatní obce okr. žižkov- ského - Autres commu- nes du district de Žižkov	113	325	481	462	296	159	137	29	13	7	—	—		2.022
Ostatní obce okr. vršov- ského - Autres communes du district de Vršovice	90	246	274	282	231	141	140	22	5	3	—	—		1.434
Ostatní obce okr. nusel- ského - Autres commu- nes du district de Nusle	444	1.037	1.418	1.164	762	471	410	69	16	16	—	—		5.800
Ostatní obce okr. smíchov- ského - Autres commu- nes du district de Smíchov	1.117	3.303	4.382	3.945	2.660	1.510	1.102	244	51	21	7	1		18.343
Obce okresu zbraslav- ského ¹⁾ — Les commu- nes du district de Zbraslav	21	45	63	47	31	11	6	1	—	—	—	—		225
Ostatní obce Velké Prahy úhrnem — Autres com- munes de la Grande- Prague total	2.084	5.836	7.893	7.071	4.808	2.785	2.165	427	100	58	9	2		33.238
Hlavní město Praha — Capitale de Prague . .	10.314	28.399	37.868	36.169	25.202	14.464	10.618	2.208	643	453	46	13		166.397

¹⁾ Malá Chuchle a Zatišší.

Tab. XII. Pohlaví, národnost, státní příslušnost a náboženské vyznání obyvatelstva
 Sexe, nationalité ethnographique et politique et confession de la population de la capi

O b e c (čtvrť) Commune (quartier)	Počet obyvatelů přítomných při Population présente lors du re						
	pohlaví sexe		čsl. státních příslušníků národnosti - ressort- tissants tchécosl. de national. ethnograph.				cizozemců étrangers
	múžského hommes	ženského femmes	českosloven- ské tchécoslov.	německé allemande	židovské juive	jiné autre	
1	2	3	4	5	6	7	8
I. a) Praha-I. Staré město	16.355	19.148	30.103	2.905	1.439	110	946
Praha-V. Josefov	1.737	2.333	2.796	646	517	11	100
Praha-II. Nové město	40.230	47.099	74.925	7.682	1.426	428	2.868
b) Praha-III. Malá strana	11.102	11.678	19.845	1.984	42	124	785
Praha-IV. Hradčany	6.860	3.872	9.956	427	6	158	185
II. a) Karlín	12.780	12.271	22.043	1.863	470	163	512
Žižkov	34.750	37.016	69.251	1.202	241	123	949
Král. Vinohrady	37.805	45.562	74.180	5.567	1.011	265	2.344
Vyšehrad	2.554	2.916	5.359	43	10	8	50
b) Smíchov	26.616	29.633	51.515	3.410	229	123	972
Holešovice-Bubn	22.516	23.819	44.217	1.211	194	85	628
III. a) Libeň	14.669	15.010	28.807	391	84	43	354
Vršovice	16.638	16.370	31.539	573	66	192	638
Nusle-Pankrác	17.157	17.003	33.297	315	12	57	479
Podolí-Dvorce	2.282	2.518	4.700	44	2	9	45
b) Košíře	5.695	5.935	11.465	43	13	24	85
Dejvice	5.130	5.268	9.576	516	41	30	235
Bubeneč	7.337	8.493	14.289	1.006	94	45	396
IV. a) Troja-Podhoří	985	1.096	2.048	12		4	17
Kobylisy	1.666	1.718	3.346	5		2	31
Střížkov	168	183	345				6
Prosek	979	998	1.943	4	6	3	21
Vysočany	4.237	4.317	8.290	89	14	11	150
Strašnice	2.312	2.461	4.700	24	6	5	38
Michle	4.532	4.640	9.051	32	16	16	57
Braník	1.734	1.847	3.565	5		2	9
b) Radlice	1.696	1.709	3.359	13			33
Břevnov	6.174	6.578	12.586	67	3	18	78
Střešovice	1.861	1.802	3.573	36	4	31	19
V. a) Bohnice	1.623	1.527	3.028	92	2	3	25
Hloubětín	1.594	1.625	3.186	4		6	23
Hrdlořezy	887	919	1.788	11	4		3
Malešice	646	725	1.354	3			14
Záběhlíce	1.340	1.396	2.702			3	31
Hostivař	1.535	1.603	3.037	59		2	40
Krč	1.755	1.968	3.615	41		7	60
Hodkovičky	562	594	1.129	2			25
b) Malá Chuchle	308	294	592	5		1	4
Hlubočepy	2.035	2.032	3.985	31	3	6	42
Jinonice-Butovice	1.129	1.131	2.241	1			18
Motoly	475	247	685	7		27	3
Liboc	842	986	1.793	19		1	15
Veslavín	863	916	1.728	30	2	6	13
Vokovice	981	1.040	1.999	7		9	6
Sedlec	615	614	1.213	2	2	2	10
Hlavní město Praha Capitale de Prague	325.747	350.910	624.744	30.429	5.959	2.163	13.362

hlavního města Prahy podle sčítání z 15 února 1921. Poměr pohlaví od roku 1869.
 tale de Prague lors du recensement du 15. février 1921. Rapport des sexes depuis 1869.

sčítání lidu 15. února 1921. censement du 15. février 1921.						Na 1000 občanských mužů připadlo žen Nombre de femmes par 1000 hommes civils					
náboženského vyznání confession					bez vyznání personnes sans con- fession						
řím. katolic. cathol. rom.	evangelického, všech denominací protestants de toutes dénomi- nations	českosloven. tchécoslov.	israelského israélite	jiného autre		1869	1880	1890	1900	1910	1921
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21.261	1.257	3.097	6.282	245	3.361	1.048	1.122	1.133	1.141	1.213	1.187
1.595	122	189	1.894	11	259	1.089	1.133	1.075	1.047	1.327	1.359
58.523	3.873	7.135	7.998	1.025	8.775	1.093	1.159	1.219	1.245	1.266	1.220
16.796	868	1.725	281	467	2.643	1.253	1.356	1.335	1.361	1.342	1.203
7.594	377	507	90	150	2.014	1.144	1.158	1.165	976	1.077	1.063
15.752	973	2.232	2.447	237	3.410	1.061	1.126	1.113	1.134	1.140	1.106
39.405	6.201	10.781	1.617	414	13.348	1.069	1.051	1.035	1.050	1.059	1.076
54.921	4.029	8.771	5.732	900	9.014	849	1.159	1.172	1.198	1.206	1.228
3.916	184	550	35	24	761	1.061	1.109	1.136	1.166	1.167	1.160
33.349	2.701	7.584	1.271	341	11.003	1.018	1.111	1.125	1.137	1.172	1.138
24.056	1.958	8.777	1.350	300	9.894	1.001	1.005	1.033	1.067	1.061	1.073
14.452	1.118	1.909	495	144	11.561	1.048	1.041	1.021	984	1.009	1.034
19.464	2.188	3.704	467	373	6.812	1.054	1.103	1.034	1.047	1.063	1.088
14.590	1.048	12.932	290	244	5.056	1.074	1.074	908	736	1.002	1.002
2.809	144	871	34	38	904	999	1.015	991	1.055	1.041	1.114
4.706	363	1.600	67	74	4.820	967	1.031	1.032	1.017	1.044	1.049
5.953	377	1.074	139	132	2.723	1.078	1.011	1.054	1.018	1.043	1.126
9.486	723	2.118	692	146	2.665	1.002	1.103	1.117	1.095	1.124	1.189
1.013	99	154	17	2	796	1.029	1.023	1.053	1.029	1.077	1.115
1.212	91	173	2	16	1.890	1.241	1.116	1.081	1.074	1.046	1.061
213	9	10		5	114	1.305	1.186	887	917	853	1.089
812	12	58	6	6	1.083	1.118	1.045	1.007	1.088	980	1.021
4.079	334	398	187	36	3.520	1.009	1.042	1.025	987	1.021	1.024
2.860	304	512	19	23	1.055	1.070	1.092	1.076	1.028	1.004	1.081
3.303	155	4.054	58	15	1.587	1.126	980	1.021	991	1.009	1.029
1.733	94	368	11	6	1.369	1.065	1.066	1.128	1.040	980	1.075
1.399	59	541	5	3	1.398	953	917	950	1.002	1.007	1.015
7.403	357	756	26	38	4.172	1.044	1.068	1.084	1.070	1.052	1.093
2.181	97	218	17	13	1.137	1.119	1.081	1.176	1.082	1.018	1.148
2.463	77	39	42	11	518	1.278	1.038	1.030	1.108	621	941
1.968	58	102	21	14	1.056	1.274	1.098	1.021	949	1.017	1.025
843	63	22	12	1	865	1.063	1.139	1.102	1.064	987	1.040
810	67	98	6	8	382	1.278	1.124	1.146	990	1.059	1.126
1.488	82	293	13	15	845	1.190	1.061	1.038	1.033	1.022	1.046
2.179	60	276	18	4	601	1.200	1.072	1.006	1.899	1.103	1.046
1.990	91	830	7	23	782	1.114	1.081	1.055	1.045	1.049	1.132
782	14	119	2	14	225	929	977	1.058	1.071	987	1.065
395	10	143		2	52	954	955	921	917	946	961
1.921	57	199	40	9	1.841	981	1.008	962	991	971	1.004
1.241	15	355	5	3	641	1.056	1.015	994	991	1.046	1.003
394	20	12	3	9	284	977	992	1.081	1.011	808	988
1.342	50	115	4	7	310	1.018	1.016	1.079	1.084	1.014	1.195
776	55	233	28	7	680	941	1.052	957	1.100	1.049	1.080
839	64	231	9	12	866	1.193	970	1.018	941	989	1.071
852	63	95	12	3	204	1.092	1.208	1.125	1.059	1.010	1.007
395.119	30.961	85.960	31.751	5.570	127.296	1.084	1.123	1.118	1.116	1.123	1.125

Tab. XI. Velikost bytových stran v hl. městě Praze podle sčítání lidu z 15. února 1921.
Importance des parties habitantes dans la capitale de Prague d'après le
recensement du 15 février 1921.

II. čísla poměrná. — Chiffres proportionnels.

O b e c resp. část obce C o m m u n e (partie de la commune)	Z 1000 bytových stran při sčítání lidu z 15. února 1921 napočítaných bylo bytových stran s																		Total Úhrnem —
	Pour 1000 parties habitantes combien étaient lors du recensement du 15 février 1921 composées de																		
	1	2	3	4	5	6	7—8	9—10	11—15	16—20	21—30	více než plus de 30	1—2	3—5	6—10	více než plus de 10			
	obyvateli — habitants																		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16	17	18	19		
Staré město	68	143	193	194	162	105	89	26	14	5	1	—	211	549	220	20	1.000		
Nové město horní . . .	81	169	205	198	154	93	72	18	7	3	—	—	250	557	183	10	1.000		
Nové město dolní . . .	54	150	193	195	161	104	98	26	13	5	—	1	204	549	228	19	1.000		
Nové město	75	164	202	197	156	96	78	20	8	3	1	—	239	555	194	12	1.000		
Menší město	94	192	209	208	135	76	61	15	5	3	2	—	286	552	152	10	1.000		
Hradčany	119	190	201	199	126	79	63	9	5	3	6	—	309	526	151	14	1.000		
Josefov	32	118	176	238	179	120	102	27	2	5	1	—	150	593	249	8	1.000		
Vyšehrad	65	221	232	207	136	80	50	7	1	1	—	—	286	575	137	2	1.000		
Holešovice-Bubny . . .	49	171	242	227	148	89	59	12	3	—	—	—	220	617	160	3	1.000		
Libeň	46	163	230	230	166	87	62	13	2	1	—	—	209	626	162	3	1.000		
Praha I.—VIII. Prague	67	167	214	209	153	92	71	17	7	2	1	—	234	576	180	10	1.000		
Karlín	47	155	228	227	160	76	67	14	3	2	—	—	202	615	178	5	1.000		
Smíchov	55	164	229	229	159	86	62	10	3	3	—	—	219	617	158	6	1.000		
Král. Vinohrady	57	161	231	229	158	87	60	10	2	5	—	—	218	618	157	7	1.000		
Žižkov	64	186	239	221	145	77	51	10	2	5	—	—	250	605	138	7	1.000		
Vršovice	58	180	235	228	144	85	57	11	1	1	—	—	238	607	153	2	1.000		
Nusle	62	179	231	214	153	86	59	13	2	1	—	—	241	598	158	3	1.000		
Šest největších pražských předměstí úhrnem																			
6 les plus grands faubourgs de Prague total	58	172	233	225	153	85	58	11	2	3	—	—	230	611	154	5	1.000		
Ostatní obce okr. karlín- ského - Autres commu- nes du district de Karlín	55	163	236	217	153	91	68	11	3	2	1	—	218	606	170	6	1.000		
Ostatní obce okr. žižkov- ského - Autres commu- nes du district de Žižkov	56	161	238	229	146	79	68	14	6	3	—	—	217	613	161	9	1.000		
Ostatní obce okr. vršovíc- kého - Autres communes du district de Vršovice	63	172	191	197	161	98	98	15	3	2	—	—	235	549	211	5	1.000		
Ostatní obce okr. nusel- ského - Autres commu- nes du district de Nusle	76	179	244	200	131	81	71	12	3	3	—	—	255	575	164	6	1.000		
Ostatní obce okr. smíchov- ského - Autres commu- nes du district de Smíchov	61	180	239	215	145	82	60	13	3	1	1	—	241	599	155	5	1.000		
Obce okr. zbraslavského Les communes du district de Zbraslav	93	200	280	209	138	49	27	4	—	—	—	—	293	627	80	—	1.000		
Ostatní obce Velké Prahy úhrnem																			
Autres communes de la Grande Prague total . .	63	175	237	213	145	84	65	13	3	2	—	—	238	595	162	5	1.000		
Hlavní město Praha Capitale de Prague . . .	62	171	228	217	151	87	64	13	4	3	—	—	233	596	164	7	1.000		

Tab. XIII. Státní příslušnost a národnost (obcovací řeč) obyvatelstva hlav. města Prahy od r. 1880 v číslech poměrných. — Nationalité politique et nationalité ethnographique (langue habituelle) de la population de la capitale de Prague depuis 1880 en chiffres proportionnels.

Obec (čtvrť) Commune (quartier)		Mezi 1.000 obyv. bylo ciz. st. přísl. - Nombre d'étrangers par 1.000 habitants	Z 1000 domácích obyvatelů přihlásilo Pour 1000 habitants de nationalité politique tchécoslovaque ont déclaré													
			obcovací řeč la langue habituelle					národn. la nation. ethnogr.	obcovací řeč la langue habituelle					národn. la nation. ethnogr.	národnost la nationalité ethnograph.	
			českou a slovenskou tchèque ou slovaque						německou — allemande						židov. juive	jinou autre
			1921	1880	1890	1900	1910	1921	1880	1890	1900	1910	1921	1921		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14			
1. a	Staré město	27	775.3	812.4	894.8	887.8	871.1	223.6	186.9	104.2	111.0	84.1	41.6	3.2		
	Josefov	25	610.6	764.4	922.2	794.5	704.3	387.1	235.0	76.7	204.6	162.7	130.2	2.8		
	Nové město	33	835.8	837.7	873.9	891.3	887.1	163.1	161.8	125.1	107.4	90.9	16.9	5.1		
b	Menší město	34	794.3	824.8	913.1	889.3	902.3	204.2	174.0	85.6	109.4	90.2	1.9	5.6		
	Hradčany	17	907.8	916.8	928.7	915.8	944.0	92.1	82.5	69.2	83.5	40.5	0.6	14.9		
2. a	Karlín	20	832.7	847.0	835.7	863.3	898.3	166.3	151.6	159.9	135.3	75.9	19.2	6.6		
	Žižkov	13	952.0	977.5	985.6	978.1	978.0	48.0	22.5	14.0	21.7	16.9	3.4	1.7		
	Král. Vinohrady	28	884.5	874.0	907.2	906.4	915.5	114.8	125.0	91.9	90.7	68.7	12.5	3.3		
	Vyšehrad	9	983.8	995.8	993.2	994.8	988.8	14.9	4.2	6.8	5.0	7.9	1.8	1.5		
b	Smíchov	17	875.0	899.7	922.8	923.6	932.0	123.8	100.0	76.8	75.9	61.7	4.1	2.2		
	Holešovice-Bubny	14	957.2	961.0	976.4	966.9	967.4	42.0	38.1	23.5	32.7	26.5	4.2	1.9		
3. a	Libeň	12	981.3	987.1	984.1	984.3	982.3	18.6	12.8	15.7	15.5	13.3	2.9	1.5		
	Vršovice	19	999.1	991.0	988.0	942.5	974.3	0.9	8.6	11.7	55.2	17.7	2.1	5.9		
	Nusle-Pankrác	14	979.6	982.3	983.6	991.0	988.6	20.2	17.5	15.3	7.6	9.4	0.3	1.7		
	Podolí-Dvorce	9	992.0	998.8	996.3	996.3	988.4	8.0	1.2	3.7	3.7	9.3	0.4	1.9		
b	Košíře	7	994.0	995.3	998.4	998.9	993.1	6.0	4.5	1.5	1.1	3.7	1.1	2.1		
	Dejvice	23	975.2	979.7	988.2	958.3	942.3	24.8	20.1	11.8	40.9	50.8	4.0	2.9		
	Bubeneč	25	919.4	905.3	956.6	929.0	925.8	80.6	94.7	42.3	70.1	65.2	6.1	2.9		
4. a	Troja-Podhoří	8	998.6	995.2	1000	998.2	992.3	1.4	4.8	—	1.8	5.8	—	1.9		
	Kobylisy	9	992.9	1000	979.3	996.6	997.9	7.1	—	12.7	3.1	1.5	—	0.6		
	Strážkov	17	1000	1000	1000	982.9	1000	—	—	—	—	—	—	—		
	Prosek	11	1000	994.7	1000	999.5	993.3	—	5.3	—	—	2.1	3.1	1.5		
	Vysočany	18	994.9	993.1	992.5	987.7	986.4	5.1	6.9	7.5	12.0	10.6	1.7	1.3		
	Strašnice	8	998.2	1000	994.4	997.0	992.6	1.8	—	—	3.0	5.1	1.3	1.0		
	Michle	6	994.9	996.8	1000	1000	992.9	5.1	3.2	—	—	3.5	1.8	1.8		
	Braník	2	1000	1000	1000	1000	998.0	—	—	—	—	1.4	—	0.6		
b	Radlice	10	997.3	999.4	993.5	1000	996.1	2.7	0.6	6.5	—	3.9	—	—		
	Břevnov	6	986.6	984.1	994.1	991.9	993.1	12.9	15.7	5.8	8.0	5.3	0.2	1.4		
	Střešovice	5	961.2	967.8	976.8	984.1	980.5	22.3	18.1	10.8	15.9	9.9	1.1	8.5		
5. a	Bohnice	8	990.5	1000	991.2	952.2	969.0	9.5	—	8.8	47.8	29.4	0.6	1.0		
	Hloubětín	7	1000	1000	1000	998.2	996.8	—	—	—	1.8	1.3	—	1.9		
	Hrdlořezy	2	994.6	1000	1000	1000	991.7	5.4	—	—	—	6.1	2.2	—		
	Malešice	10	1000	1000	1000	1000	997.8	—	—	—	—	2.2	—	—		
	Záběhlice	11	999.3	1000	997.5	1000	998.9	0.7	—	2.5	—	—	—	1.1		
	Hostivař	13	1000	1000	998.1	999.6	980.3	—	—	0.6	0.4	19.1	—	0.6		
	Krč	16	994.0	995.3	996.6	996.6	986.9	6.0	4.7	3.4	3.4	11.2	—	1.9		
	Hodkovičky-Zátiší	22	997.7	985.7	1000	998.6	998.2	2.3	14.3	—	—	1.8	—	—		
b	Malá Chuchle	7	1000	974.8	1000	996.4	990.0	—	25.2	—	1.8	8.3	—	1.7		
	Hlubočepy	10	977.7	979.5	984.4	995.4	990.0	22.3	20.5	15.6	4.6	7.7	0.8	1.5		
	Jinonice-Butovice	8	986.1	998.7	1000	1000	999.6	13.9	1.3	—	—	0.4	—	—		
	Motol	4	1000	1000	985.9	1000	952.7	—	—	—	—	9.7	—	37.6		
	Libeň	8	996.9	992.6	999.2	998.1	989.0	3.1	7.4	0.8	1.9	10.5	—	0.5		
	Veleslavín	7	995.7	987.2	995.4	987.3	978.5	4.3	12.8	4.6	12.7	17.0	1.1	3.4		
	Vokovice	3	997.5	1000	1000	994.9	992.0	2.5	—	—	5.1	3.5	—	4.5		
	Sedlec	8	990.2	1000	993.5	996.1	995.2	9.8	—	6.5	3.9	1.6	1.6	1.6		

Tab. XIV. Náboženské vyznání obyv. hlav. města Prahy od r. 1880 v čís. poměrných.
Confession de la populat. de la capit. de Prague depuis 1880 en chiffr. proportionnels.

O b e c (čtvrť) Commune (quartier)	Ze 100 obyvatelů přiznalo se k náboženskému vyznání Sur 100 habitants ont déclaré la confession																	
	katolického (všech tří ritů) catholique (de tous les trois rites)					řím. kat. cathol.-rom.	evangel. augsb. a helv. vyzn. luthérienne et réformée					evang. všech den.-protest. de tout l. dén.	israelského israélite					českoslov. těchosl. jiného autre bez vyzn. pers. s. conf.
	1880	1890	1900	1910	1921		1880	1890	1900	1910	1921		1880	1890	1900	1910	1921	
	1	2	3	4	5		7	8	9	10	11		12	13	14	15	16	
1	2	3	4	5	6		7	8	9	10	11		12	13	14	15	16	17
I. Staré město . . .	82.6	82.4	81.8	79.4	59.9		1.8	1.8	1.8	1.8	3.5	15.5	15.7	16.1	18.3	17.7	8.7	0.7
Josefov . . .	53.9	66.0	74.2	58.2	39.2		1.0	1.1	1.1	1.3	3.0	45.0	32.7	24.3	39.9	46.5	4.6	0.3
Nové město . . .	91.3	88.9	86.0	86.5	67.0		2.1	2.1	2.1	2.4	4.4	6.4	8.8	11.4	10.4	9.2	8.2	1.2
Menší město . . .	97.8	97.9	97.4	97.0	73.7		1.4	1.5	1.6	1.8	3.8	0.8	0.5	1.0	0.8	1.2	7.6	2.1
Hradčany . . .	99.1	99.0	98.9	98.6	70.8		0.3	0.4	0.6	0.7	3.5	0.6	0.6	0.3	0.3	0.8	4.7	1.4
Vnitřní Praha . . .	87.6	87.4	86.7	86.4	65.9		1.9	1.8	1.8	2.0	4.1	10.3	10.7	11.1	11.0	10.3	7.9	1.2
II. a Karlín . . .	92.7	90.9	89.1	86.7	62.9		2.5	2.7	2.8	2.2	3.9	4.8	6.3	8.0	10.6	9.8	8.9	0.9
Žižkov . . .	97.0	96.4	96.7	95.0	54.9		1.7	2.1	1.8	2.2	8.6	1.3	1.4	1.4	2.0	2.3	15.0	0.6
Král. Vinohrady . . .	93.9	91.3	90.6	90.2	65.9		2.5	2.6	2.5	2.7	4.8	3.5	5.9	6.6	6.1	6.9	10.5	1.1
Vyšehrad . . .	98.4	98.7	98.2	97.8	71.6		1.0	1.0	1.4	1.2	3.4	0.6	0.3	0.4	0.4	0.6	10.1	0.4
b Smíchov . . .	95.0	95.3	95.7	95.4	59.3		1.6	1.8	1.7	1.9	4.8	3.3	2.8	2.5	2.2	2.2	13.5	0.6
Holešovice-Bubny . . .	96.2	96.2	95.8	94.9	51.9		2.1	2.2	2.2	2.5	4.2	1.6	1.5	1.8	2.1	2.9	18.9	0.7
III. a Libeň . . .	94.3	95.8	96.2	95.5	48.7		1.0	0.9	1.5	1.7	3.8	4.6	3.1	2.1	2.0	1.7	6.4	0.5
Vršovice . . .	97.8	98.9	98.2	96.2	59.0		0.7	0.4	0.8	1.9	6.6	1.4	0.6	0.7	0.9	1.4	11.2	1.1
Nusle . . .	96.1	97.0	97.6	96.9	42.7		1.3	1.6	1.3	1.6	3.0	2.6	1.4	0.7	0.6	0.9	37.9	0.7
Podolí . . .	99.8	99.2	99.3	98.8	58.5			0.4	0.5	0.8	3.0	0.2	0.3	0.1	0.1	0.7	18.1	0.8
b Košíře . . .	97.0	97.4	99.3	98.3	40.5		0.6	0.8	0.2	1.0	3.1	2.3	1.7	0.5	0.4	0.6	13.8	0.6
Dejvice . . .	95.2	97.0	98.8	96.7	57.2		3.2	1.7	1.2	2.1	3.6	1.6	1.2	0.3	1.0	1.3	10.3	1.3
Bubeneč . . .	93.9	94.2	95.6	94.1	59.9		3.4	3.1	2.9	2.9	4.6	2.7	2.7	1.3	2.4	4.4	13.4	0.9
IV. a Troja . . .	92.1	96.3	98.2	96.7	48.7		6.3	3.1	1.7	3.1	4.8	1.6	0.6	0.1	0.2	0.8	7.4	0.1
Kobylisy . . .	99.1	99.2	98.9	97.3	35.8		0.9	0.8	0.8	1.1	2.7			0.3	0.1	0.1	5.1	0.5
Strážkov . . .	100.0	99.2	100.0	99.1	60.7			0.8		0.9	2.6						2.9	1.4
Prosek . . .	97.8	98.7	99.7	99.0	41.1		0.2	0.2	0.1	0.3	0.6	2.0	1.1	0.2	0.3	0.3	2.9	0.3
Vysočany . . .	97.9	98.0	96.9	95.6	47.7		0.1	0.9	1.1	2.2	3.9	2.0	1.1	2.0	1.6	2.2	4.7	0.4
Strašnice . . .	97.1	97.9	97.7	97.5	59.9		2.9	2.1	1.9	1.6	6.4			0.3	0.3	0.4	10.7	0.5
Michle . . .	97.8	98.0	98.4	98.2	36.0		0.9	0.9	0.9	0.7	1.7	1.3	0.8	0.5	0.5	0.6	44.2	0.2
Braník . . .	97.0	96.4	98.3	97.4	48.4		0.5	1.0	0.7	1.4	2.6	2.3	2.3	0.9	0.5	0.3	10.3	0.2
b Radlice . . .	100.0	99.6	99.1	98.9	41.1			0.1	0.6	0.6	1.7		0.3	0.2	0.1	0.1	15.9	0.1
Břevnov . . .	99.4	99.3	98.8	98.1	58.1		0.2	0.4	0.9	1.4	2.7	0.4	0.3	0.2	0.1	0.1	5.8	0.2
Střešovice . . .	98.8	98.7	98.2	98.9	59.5		0.6	0.9	1.4	0.3	2.6	0.6	0.4	0.4	0.5	0.5	6.0	0.4
V. a Bohnice . . .	97.9	98.9	98.8	97.6	78.2		2.1	0.2	0.2	1.2	2.4		0.9	1.0	1.1	1.3	1.2	0.4
Hloubětín . . .	99.0	99.6	98.8	98.1	61.1				1.0	0.9	1.8	1.0	0.4	0.2	0.4	0.6	3.2	0.4
Hrdlořezy . . .	98.6	98.2	97.7	97.6	46.7		0.3	0.4	1.0	1.5	3.5	1.1	1.4	1.1	0.7	0.7	1.2	—
Malešice . . .	99.8	100.0	96.8	95.0	59.1				1.0	2.6	4.9	0.2				0.4	7.2	0.6
Záběhlíce . . .	97.2	99.4	99.2	98.9	54.4		1.3		0.2		3.0	1.4	6.5	0.6	1.0	0.5	10.7	0.5
Hostivař . . .	98.4	99.1	99.1	99.0	69.4		0.6		0.1	0.2	1.9	1.0	0.9	0.8	0.8	0.6	8.8	—
Krč . . .	99.7	99.2	99.2	98.7	53.5		0.2	0.3	0.6	0.4	2.4	0.1	0.6	0.1	0.2	0.2	22.3	0.6
Hodkovičky . . .	98.2	99.2	100.0	98.2	67.6			0.6		1.8	1.2	1.8	0.2			0.2	10.3	1.2
b Malá Chuchle . . .	100.0	100.0	99.6	100.0	65.6				0.4		1.7						23.8	0.3
Hlubočepy . . .	97.4	98.3	98.8	97.8	47.2		0.9	0.6	0.3	0.8	1.4	1.7	1.1	0.9	1.2	1.0	4.9	0.2
Jinonice . . .	99.3	99.4	99.4	99.4	54.9		0.4	0.1	0.2	0.1	0.7	0.3	0.5	0.4	0.5	0.2	15.7	0.1
Motoly . . .	99.2	99.7	100.0	100.0	54.6		0.8	0.3			2.8					0.4	1.7	1.2
Liboc . . .	96.9	98.2	96.5	96.6	73.4		2.7	0.6	2.9	2.1	2.7	0.5	1.2		0.1	0.2	6.3	0.4
Velešlavin . . .	99.8	99.8	99.3	97.2	43.6		0.2		0.2	1.3	3.1		0.2	0.4	1.4	1.6	13.1	0.4
Vokovice . . .	98.7	98.6	98.4	99.0	41.5		0.5	0.9	1.6	0.7	3.2	0.8	0.5			0.4	11.4	0.6
Sedlec . . .	95.5	97.3	94.4	96.2	69.3		4.5	2.7	4.2	3.1	5.1				0.6	1.0	7.7	0.2
Hlavní město Praha Capitale de Prague	91.6	92.2	92.7	92.6	58.4		1.7	1.8	1.7	2.0	4.6	6.5	5.9	5.3	1.7	4.7	12.7	0.8

Tab. XVI. Obyvatelstvo hlavního města Prahy podle poměru k majiteli bytu při sčítání lidu z 15./II. 1921. II. Čísla poměrná. — Population de la capitale de Prague par rapport au chef du logement lors du recensement du 15./II. 1921. II. Chiffres proport.

O b e c (čtvrť) C o m m u n e (quartier)	Při sčítání lidu z 15. února 1921 připadalo na 100 majitelů soukromého bytu Lors du recensement du 15./II. 1921 revenaient sur 100 chefs d'un logement privé												
	manželek (manželů) femmes (maris)	dětí — enfants	příbuzných parents	ostatních členů rodiny autres membres de la famille	všech členů rodiny membres de la fa- mille au total	služebnictva k osob- ním službám gens de service	ostatních osob v poměru nájemnému neb učebním autres employés et ap- prentis	hostí — hôtes	podnájemníky a členy jejich domácností — sous-locataires et membres de leur famille	noclehářů — personnes venant coucher	ostatních obyvatelů bytu autres habitants du logement	úhrnem obyvatelů bytů — nombre total des habitants du logement	
majitele bytu — du chef du logement													
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Staré město	61·1	107·8	29·7	2·6	201·2	32·2	6·0	2·6	81·9	3·8	2·0	329·7	
Nové město horní . . .	57·4	97·3	30·6	2·1	187·4	27·1	4·6	2·6	73·2	1·6	1·4	297·9	
Nové město dolní . . .	62·8	107·2	30·4	2·3	202·7	43·2	7·8	3·3	69·1	3·3	1·3	330·7	
Nové město	58·7	99·6	30·6	2·1	191·0	30·9	5·4	2·8	72·2	2·0	1·3	305·6	
Menší město	57·5	104·0	29·4	2·4	193·3	20·1	3·4	2·6	61·7	9·5	1·0	291·6	
Hradčany	61·4	107·8	25·0	2·6	196·8	22·4	2·1	2·0	44·3	0·9	1·4	269·9	
Josefov	72·7	120·6	29·0	1·9	224·2	69·0	6·9	2·7	62·6	0·1	0·7	367·0	
Vyšehrad	60·4	119·2	28·0	2·8	210·4	7·2	1·4	1·3	43·6	1·0	0·8	265·7	
Holešovice-Bubny . . .	71·5	131·2	26·5	2·5	231·7	10·0	2·1	1·9	42·2	2·6	0·9	291·4	
Libeň	72·4	152·3	22·3	3·4	250·4	5·6	1·4	0·8	34·2	2·9	1·3	296·6	
Praha I.-VIII. - Prague . .	63·8	116·1	28·1	2·5	210·5	21·9	3·9	2·2	59·3	3·1	1·3	302·2	
Karlín	67·6	123·0	28·2	2·5	221·3	22·4	3·5	2·2	50·3	4·3	1·0	305·0	
Smíchov	67·8	125·9	26·9	2·6	223·2	16·1	2·4	2·0	48·3	1·7	1·2	294·9	
Král. Vinohrady	62·2	109·4	32·0	2·3	205·9	21·1	3·6	2·5	56·3	1·7	1·1	292·2	
Žižkov	66·2	126·9	26·9	4·0	224·0	5·0	2·1	1·1	38·1	3·5	0·9	274·7	
Vršovice	69·6	135·8	25·3	3·6	234·3	5·2	1·9	1·6	40·1	1·8	1·0	285·9	
Nusle	69·1	142·4	24·2	4·8	240·5	4·8	2·0	1·7	35·4	1·3	0·8	286·5	
Šest největších předměstí pražských úhrnem — Les 6 plus grands faubourgs de Prague total	66·2	124·3	28·0	3·2	221·7	12·8	2·6	1·9	45·7	2·3	1·0	288·0	
Ostatní obce okr. karlín- ského - Autres commu- nes du district de Karlín	73·3	158·3	24·5	4·8	260·9	4·7	2·5	0·8	23·0	1·3	2·2	295·4	
Ostatní obce okr. žižkov- ského - Autres commu- nes du district de Žižkov	75·1	159·5	27·2	5·4	267·2	5·5	4·2	0·5	15·1	0·9	1·2	294·6	
Ostatní obce okr. vršov- ského - Autres commu- nes du district de Vršovice	72·7	176·3	25·8	4·8	279·6	4·5	4·3	0·5	17·0	1·7	1·7	309·3	
Ostatní obce okr. nusel- ského - Autres commu- nes du district de Nusle	70·1	154·1	21·5	4·5	250·2	3·8	2·9	0·8	19·9	1·4	1·2	280·2	
Ostatní obce okr. smíchov- ského - Autres commu- nes du district de Smíchov	70·1	145·4	23·9	4·1	243·5	8·9	2·4	1·2	26·7	1·1	1·2	285·0	
Obce okr. zbraslavského Les communes du district de Zbraslav	69·8	132·9	21·2	2·7	226·6	5·0	—	1·8	6·7	—	2·2	242·3	
Ostatní obce Velké Prahy úhrnem — Autres commu- nes de la Grande Prague total	71·0	151·1	23·9	4·4	250·4	6·9	2·7	1·0	23·7	1·2	1·3	287·2	
Hlavní město Praha Capitale de Prague . . .	66·4	127·0	27·1	3·2	223·7	14·6	3·1	1·8	45·9	2·3	1·2	292·6	

Tab. XVII. Národnost v hlavním městě Praze podle poměru k majiteli bytu 15. února 1921. — Nationalité ethnographique dans la capitale de Prague par rapport au chef du logement à la date du 15 février 1921.

Národnost Nationalité ethnographique		Obyvatelstvo podle poměru k majiteli bytu — Population par rapport au chef du logement												Etablissements		Souhrn obyvatelstva — Population totale
		Byty soukromé — Logements privés												Úhrnem		
		Majitel bytu chef du logement	Manželka resp. Femme resp. mari	Děti Enfants	Příbuzní Parents	Ostatní členové rodiny - Autres membres de la famille	Rodina majitele bytu - Famille du chef du logement	Služebnictvo - Gens de bain - Gens de service	Ostat. osoby v po- měru nájemcům a učebn. - Ouvr- tiers appren- tis etc.	Hosté	Podnájemci a členové jejich do- mů - Sous-locat- aires et mem- bres de leurs familles	Nečistá - Per- sonnes venant souvent	Ostatní obyvatelé - Autres habitants du logement	Úhrnem	Total	
1. Praha I.-VIII. Praha																
československá — tchécoslovaque	50 365	32 298	58 953	13 962	1 283	156 861	11 375	1 873	1 062	26 727	1 545	584	200 027	15 981	216 008	
německá — allemande	3 285	1 886	3 146	888	31	9 236	490	158	79	3 081	54	70	13 168	2 121	15 289	
židovská — juive	811	514	1 105	264	5	2 699	14	5	20	711	9	19	3 477	241	3 718	
jiná — autre	44	110	34	16	2	206	7	2	5	300	55	1	576	391	967	
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécosl.	54 505	34 808	63 238	15 130	1 321	169 002	11 886	2 038	1 166	30 819	1 663	674	217 248	18 734	235 982	
cizozemci — étrangers	609	365	765	353	56	2 148	175	89	60	1 865	56	33	4 426	1 490	5 916	
úhrnem — total	55 114	35 173	64 003	15 483	1 377	171 150	12 061	2 127	1 226	32 684	1 719	707	221 674	20 224	241 898	
2. Obce Velké Prahy s více než 20 000 obyvateli. — Communes du Grand-Praque ayant plus de 20 000 habitants																
československá — tchécoslovaque	72 009	47 813	90 092	20 031	2 357	232 302	9 281	1 890	1 274	28 847	1 600	663	275 857	5 968	281 825	
německá — allemande	3 046	1 818	3 296	778	25	8 963	314	67	85	2 673	51	50	12 203	727	12 930	
židovská — juive	464	288	682	144	4	1 582	3	2	4	386	10	6	1 993	36	2 029	
jiná — autre	71	186	37	27	—	321	8	—	4	304	2	2	641	282	923	
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécosl.	75 590	50 105	94 107	20 980	2 386	243 168	9 606	1 959	1 367	32 210	1 663	721	290 694	7 003	297 707	
cizozemci — étrangers	769	461	805	355	78	2 468	124	44	57	2 719	97	46	5 555	339	5 894	
úhrnem — total	76 359	50 566	94 912	21 335	2 464	245 636	9 730	2 003	1 424	34 929	1 760	767	296 249	7 352	303 601	
3. Obce Velké Prahy s méně než 20 000 obyvateli. — Communes du Grand-Praque ayant moins de 20 000 habitants.																
československá — tchécoslovaque	32 066	22 724	48 823	7 597	1 390	112 600	2 159	839	301	7 070	341	412	123 722	3 189	126 911	
německá — allemande	549	395	532	123	14	1 613	62	21	16	282	13	11	2 018	192	2 210	
židovská — juive	55	37	66	17	—	175	—	—	—	30	1	2	208	4	212	
jiná — autre	19	81	34	11	3	148	1	1	—	48	—	3	201	72	273	
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécosl.	32 689	23 237	49 455	7 748	1 407	114 536	2 222	861	317	7 430	355	428	126 149	3 457	129 606	
cizozemci — étrangers	257	164	333	113	34	901	45	29	12	363	44	21	1 415	137	1 552	
úhrnem — total	32 946	23 401	49 788	7 861	1 441	115 437	2 267	890	329	7 793	399	449	127 564	3 594	131 158	
Hl. město Praha. — Capitale de Prague.																
československá — tchécoslovaque	154 440	102 835	197 868	41 590	5 030	501 763	22 815	4 602	2 637	62 644	3 486	1 659	599 606	25 138	624 744	
německá — allemande	6 880	4 099	6 974	1 789	70	19 812	866	246	180	6 036	118	131	27 389	3 040	30 429	
židovská — juive	1 330	839	1 853	425	9	4 456	17	7	24	1 127	20	27	5 678	281	5 959	
jiná — autre	134	377	105	54	5	675	16	3	9	652	57	6	1 418	745	2 163	
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécosl.	162 784	108 150	206 800	43 858	5 114	526 706	23 714	4 858	2 850	70 459	3 681	1 823	634 091	29 204	663 295	
cizozemci — étrangers	1 635	990	1 903	821	168	5 517	344	162	129	4 947	197	100	11 396	1 966	13 362	
úhrnem — total	164 419	109 140	208 703	44 679	5 282	532 223	24 058	5 020	2 979	75 406	3 878	1 923	645 487	31 170	676 657	

Tab. XVIII. Počet dětí v rodině majitele bytu podle částí hlavního města Prahy 15. února 1921. — Nombre des enfants dans la famille du chef du logement par parties de la capitale de Prague à la date du 15 février 1921.

O b e c, resp. část obce C o m m u n e, resp. partie de la commune		Počet bytových stran (mimo ústavy), v nichž bylo při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomno Nombre des parties habitantes (exception faite des établissements), où il y avait lors du recensement du 15 février 1921												Na 1.000 bytových stran připadalo při sčítání lidu z 15. února 1921 bytových stran s - Sur 1.000 parties habitantes revenaient, lors du recensement du 15 février 1921 parties habitantes avec														
		Úhrnem — Total														dětmi v rodině majitele bytu enfants dans la famille du chef du logement												
		dětí v rodině majitele bytu enfants dans la famille du chef du logement														dětí v rodině majitele bytu enfants dans la famille du chef du logement												
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20								
Staré město		3.458	2.099	1.515	634	222	74	29	13	1	1	1	8.046	430	261	188	79	28	9	5								
Nové město horní		6.623	3.858	2.500	989	313	106	31	11	5	1	1	14.438	459	267	173	69	22	7	3								
Nové město dolní		1.915	1.164	827	371	113	38	17	7	1	—	—	4.453	430	261	186	83	25	9	6								
Nové město		8.538	5.022	3.327	1.360	426	144	48	18	6	1	—	18.891	452	266	176	72	23	7	4								
Malá strana		2.445	1.346	959	401	140	52	20	5	—	1	—	5.369	455	251	179	75	26	10	4								
Hradčany		822	459	336	136	61	23	7	3	—	—	—	1.847	445	248	182	74	33	12	6								
Josefov		341	237	194	78	25	6	4	1	—	—	—	886	385	267	219	88	28	7	6								
Vyšehrad		578	391	282	140	49	19	10	2	3	—	—	1.474	392	265	191	95	33	13	11								
Holešovice		3.988	3.419	2.504	1.167	480	189	61	24	7	4	—	11.843	337	289	211	99	40	16	8								
Bubny		2.096	2.084	1.705	904	377	167	71	30	7	1	—	7.442	282	280	229	121	51	22	15								
Libeň		22.266	15.057	10.822	4.820	1.780	674	250	96	24	8	1	55.798	399	270	194	86	32	12	7								
Praha I.—VIII. — Prague I.—VIII.		22.266	15.057	10.822	4.820	1.780	674	250	96	24	8	1	55.798	399	270	194	86	32	12	7								
Karlín		2.065	1.616	1.252	525	188	64	22	6	—	1	1	5.740	360	282	218	91	33	11	5								
Smíchov		5.130	4.080	2.979	1.298	529	186	73	32	8	1	—	14.316	358	285	208	91	37	13	8								
Král. Vinohrady		8.368	6.175	4.189	1.627	527	173	53	11	7	1	—	21.131	396	292	198	77	25	8	4								
Žižkov		6.850	5.353	4.002	1.838	771	282	95	26	10	1	—	19.228	356	278	208	96	40	15	7								
Vršovice		2.768	2.340	1.770	841	347	143	73	19	4	1	—	8.306	333	282	213	101	42	17	12								
Nusle		2.774	2.390	1.794	953	458	167	70	19	12	3	—	8.640	321	277	208	110	53	19	12								
Úhrnem — Total		27.955	21.954	15.986	7.082	2.820	1.015	386	113	41	8	1	77.361	361	284	207	91	36	13	8								
okr. karlínského —	Autres communes du district de	1.521	1.469	1.196	644	330	143	71	21	4	1	7	5.407	281	272	221	119	61	27	19								
" žižkovského —		568	545	460	227	127	53	17	15	8	2	—	2.022	281	270	228	112	63	26	20								
" vršovického —		408	324	297	187	111	72	20	9	3	3	—	1.434	285	226	207	130	78	50	24								
" nuselského —		1.744	1.581	1.194	640	376	165	73	23	8	3	—	5.807	300	272	206	110	65	28	19								
" smíchovského —		5.873	5.001	3.785	1.977	980	427	195	72	28	2	3	18.343	320	273	206	108	53	23	17								
" zbraslavského —		76	65	48	20	11	1	2	2	—	—	—	225	338	289	213	89	49	4	18								
Úhrnem — Total		10.190	8.985	6.980	3.695	1.935	861	378	142	51	11	10	33.238	306	270	210	111	58	29	16								
Hlavní město Praha — Capitale de Prague		60.411	45.996	33.788	15.597	6.535	2.550	1.014	351	116	27	12	166.397	363	277	203	94	39	15	9								

Tab. XIX. Počet dětí v rodině majitele bytu v hl. městě Praze 15. února 1921. vzhledem k národnosti majitele bytu.
 Nombre des enfants dans la famille du chef du logement dans la capitale de Prague à la date du 15 février 1921. par rapport à la nationalité ethnographique du chef du logement.

Národnost majitele bytu resp. jeho zástupce Nationalité ethnographique du chef du logement resp. de son remplaçant		Počet bytových stran (mimo ústavy), v nichž bylo při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomno — Nombre des parties habitantes (exception faite des établissements), dans lesquels il y avait, lors du recensement du 15 février 1921.											Na 1 000 bytových str-n připadalo při sčítání lidu z 15. února 1921 bytov. stran s 1 000 parties habit. revenant, lors du recens. du 15 février 1921, parties habit. avec										
		dětí v rodině majitele bytu — enfants dans la famille du chef du logement											Total										
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	15	více než plus de 15	0	1	2	3	4	5	více než plus de 5	
Praha I.-VIII. — Prague																							
československá — tchécoslovaque	20.109	13.795	9.928	4.423	1.672	639	236	93	23	5	—	—	—	—	1	50.924	395	271	195	87	33	13	6
německá — allemande	1.581	869	578	239	58	14	6	2	—	2	—	—	—	—	—	3.349	472	259	173	71	17	4	4
židovská — juive	296	217	172	102	31	13	4	1	—	1	—	—	—	—	—	837	354	259	205	122	37	16	7
jiná — autre	18	10	9	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	400	222	200	89	45	44	7
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslov.	22.004	14.891	10.687	4.768	1.763	668	246	96	23	8	—	—	—	—	1	55.155	399	270	194	87	32	12	6
cizozemci — étrangers	262	166	135	52	17	6	4	—	1	—	—	—	—	—	—	643	408	258	210	81	26	9	8
úhrnem — total	22.266	15.057	10.822	4.820	1.780	674	250	96	24	8	—	—	—	1	55.798	399	270	194	86	32	12	7	
2. Obec Velké Prahy s více než 20.000 obyvateli. — Communes du Grand-Prague avec plus de 20.000 habitants.																							
československá — tchécoslovaque	26.014	20.681	15.099	6.730	2.712	984	371	107	41	8	—	—	—	—	—	72.747	358	284	208	92	37	14	7
německá — allemande	1.301	901	599	241	74	21	7	2	—	—	—	—	—	—	—	3.147	413	286	190	77	24	7	3
židovská — juive	159	122	122	51	18	5	4	1	—	—	—	—	—	—	—	482	330	253	253	106	38	10	10
jiná — autre	38	22	16	5	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	86	442	256	186	58	34	12	7
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslov.	27.512	21.726	15.836	7.027	2.809	1.011	383	110	41	8	—	—	—	—	—	76.462	360	284	207	92	37	13	7
cizozemci — étrangers	443	228	150	55	13	4	3	3	—	—	—	—	—	—	—	899	493	254	167	61	15	4	6
úhrnem — total	27.955	21.954	15.986	7.082	2.829	1.017	386	113	41	8	—	—	—	1	77.361	361	284	207	91	37	13	7	
3. Obec Velké Prahy s méně než 20.000 obyvateli. — Communes du Grand-Prague avec moins de 20.000 habitants.																							
československá — tchécoslovaque	9.823	8.728	6.815	3.637	1.902	850	371	140	51	11	10	—	—	—	—	32.338	304	270	211	112	59	26	18
německá — allemande	237	161	106	34	17	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	561	423	287	189	61	30	5	5
židovská — juive	22	23	3	3	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56	393	410	54	54	89	—	—
jiná — autre	3	4	7	3	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	150	200	350	150	50	100	—
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslov.	10.085	8.916	6.931	3.677	1.925	855	374	140	51	11	10	—	—	—	—	32.975	306	270	210	112	58	26	18
cizozemci — étrangers	105	69	49	18	10	6	4	2	—	—	—	—	—	—	—	263	399	262	186	69	38	23	23
úhrnem — total	10.190	8.985	6.980	3.695	1.935	861	378	142	51	11	10	—	—	—	33.238	307	270	210	111	58	26	18	
Hl. město Praha. — Capitale de Prague.																							
československá — tchécoslovaque	55.946	43.204	31.842	14.790	6.286	2.473	978	340	115	24	10	—	—	—	1	156.009	359	277	204	95	40	16	9
německá — allemande	3.119	1.931	1.283	514	149	38	16	4	—	2	1	—	—	—	—	7.057	442	274	182	73	21	5	3
židovská — juive	477	362	297	156	54	18	8	2	—	1	—	—	—	—	—	1.375	347	263	216	114	39	13	8
jiná — autre	59	36	32	12	6	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	151	391	238	212	79	40	33	7
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslov.	59.601	45.533	33.454	15.472	6.495	2.534	1.003	346	115	27	11	—	—	—	1	164.592	362	277	203	94	40	15	9
cizozemci — étrangers	810	463	334	125	40	16	11	5	1	—	—	—	—	—	—	1.805	449	257	185	69	22	9	9
úhrnem — total	60.411	45.996	33.788	15.597	6.535	2.550	1.014	351	116	27	11	—	—	1	166.397	363	277	203	94	39	15	9	

Tab. XX. Domáci služebnictvo v částech hlavního města Prahy 15. února 1921.
Gens de service dans les parties de la capitale de Prague à la date du 15 février 1921.

Obec, resp. část obce Commune, resp. partie de la commune	Počet bytových stran (mimo ústavy), v nichž bylo při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomno Nombre des parties habitantes (à l'exception des établissements) où il y avait, lors du recensement du 15 février 1921,							Úhrnem Total	Na 1000 bytových stran připadalo při sčítání lidu z 15. února 1921 byt. stran s Sur 1000 parties habitant. revenaient, lors du recen- sement du 15 février 1921, parties habitantes avec					
	0	1	2	3	4	5	více než 5 plus de		0	1	2	3	více než 3 plus de	
	služebníků k osobním službám v domácnosti majitele bytu gens de service dans la famille du chef du logement								služebníky k osobním službám v domácnosti majitele bytu gens de service dans la famille du chef du logement					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Staré město	5.783	1.843	330	61	13	8	8	8.046	719	229	41	7	4	
Nové město horní	11.085	2.867	405	54	16	4	7	14.438	768	199	28	4	1	
Nové město dolní	2.911	1.182	272	56	13	8	11	4.453	654	265	61	13	7	
Nové město	13.996	4.049	677	110	29	12	18	18.891	741	214	36	6	3	
Malá strana	4.486	757	77	20	12	5	12	5.369	836	141	14	4	5	
Hradčany	1.508	290	36	5	3	2	3	1.847	816	157	19	3	5	
Josefov	372	429	78	6	1	—	—	886	420	484	88	7	1	
Vyšehrad	1.376	85	8	5	—	—	—	1.474	934	58	5	3	—	
Holešovice-Bubny	10.743	1.037	51	9	2	1	—	11.843	907	88	4	1	—	
Libeň	7.063	349	27	3	—	—	—	7.442	949	47	4	—	—	
Praha I.—VIII. — Prague I.—VIII.	45.327	8.839	1.284	219	60	28	41	55.798	812	158	23	4	3	
Karlín	4.569	1.082	76	10	3	—	—	5.740	796	189	13	2	—	
Smíchov	12.234	1.932	137	10	—	—	3	14.316	855	135	9	1	—	
Král. Vinohrady	16.739	4.131	240	14	4	—	3	21.131	792	196	11	1	—	
Žižkov	17.313	1.872	38	4	—	—	1	19.228	901	97	2	—	—	
Vršovice	7.896	394	16	—	—	—	—	8.306	951	47	2	—	—	
Nusle	8.263	350	26	—	1	—	—	8.640	956	41	3	—	—	
úhrnem — total . . .	67.014	9.761	533	38	8	—	7	77.361	866	126	7	1	—	
Ostatní obce okr. karlínského - Au- tres communes du district de Karlín	5.163	210	19	9	3	3	—	5.407	955	39	4	2	—	
Ostatní obce okr. žižkovského - Au- tres commun. du district de Žižkov	1.910	102	7	1	1	1	—	2.022	945	50	3	1	1	
Ostatní obce okr. vršovského - Au- tres comm. du district de Vršovice	1.358	56	15	4	1	—	—	1.434	947	39	10	3	1	
Ostatní obce okr. nuselského - Au- tres communes du district de Nusle	5.599	185	16	6	1	—	—	5.807	964	32	3	1	—	
Ostatní obce okr. smíchov. - Autres communes du district de Smíchov	16.501	1.056	453	235	68	20	10	18.343	899	58	25	13	5	
Obce okresu zbraslavského — Com- munes du district de Zbraslav .	215	10	—	—	—	—	—	225	956	44	—	—	—	
úhrnem — total . . .	30.746	1.619	510	255	74	24	10	33.238	925	49	15	8	3	
Hlavní město Praha — Capi- tale de Prague	143.087	20.219	2.327	512	142	52	58	166.397	860	122	14	3	1	

Tab. XXI. Domáci služebnictvo v hlavním městě Praze 15. února 1921 vzhledem k národnosti majitele bytu. — Gens de service dans la capitale de Prague à la date du 15 février 1921 par rapport à la nationalité ethnographique du chef du logement.

N á r o d n o s t majitele bytu, resp. jeho zástupce N a t i o n a l i t é ethnographique du chef du logement, resp. de son remplaçant	Počet bytových stran (mimo ústavy), v nichž bylo při sčítání lidu ze dne 15. února 1921 přítomno — Nombre des parties habitantes (à l'exception des établissements), où il y avait, lors du recensement du 15 février 1921,							Úhrnem — total	Na 1.000 bytových stran připadalo při sčítání lidu z 15. února 1921 bytových stran — Sur 1.000 parties habitantes revenaient, lors du 15 février 1921, parties habitantes avec					
	0	1	2	3	4	5	plus de více než 5		0	1	2	3	plus de více než 3	
	služebníků k osobním službám v domácnosti majitele bytu — gens de service dans la famille du chef du logement								služebníky k osob- ním službám v do- mácnosti majitele bytu gens de service dans la famil. du chef du log.					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1. Praha I.—VIII. Prague.														
československá — tchécoslovaque	42.999	6.866	841	133	37	16	32	50.924	844	135	17	3	1	
německá — allemande	1.556	1.339	342	74	20	11	7	3.349	465	400	102	22	11	
židovská — juive	306	461	63	4	2	1	—	837	366	551	75	5	3	
jiná — autre	30	11	3	1	—	—	—	45	667	244	67	22	—	
čsl.státní příslušníci — ressortissants tchécoslov.	44.891	8.677	1.249	212	59	28	39	55.155	814	157	23	4	2	
cizozemci — autre	436	162	35	7	1	—	2	643	678	252	54	11	5	
úhrnem — total	45.327	8.839	1.284	219	60	28	41	55.798	812	158	23	4	3	
2. Obce Velké Prahy s více než 20.000 obyv. — Communes du Grand-Prague avec plus de 20.000 habitants.														
československá — tchécoslovaque	64.067	8.242	401	25	8	—	4	72.747	881	113	6	—	—	
německá — allemande	1.971	1.063	99	11	—	—	3	3.147	626	338	32	3	1	
židovská — juive	193	272	17	—	—	—	—	482	401	564	35	—	—	
jiná — autre	75	10	1	—	—	—	—	86	872	116	12	—	—	
čsl.státní příslušníci — ressortissants tchécoslov.	66.306	9.587	518	36	8	—	7	76.462	866	126	7	—	1	
cizozemci — étrangers	708	174	15	2	—	—	—	899	788	194	16	2	—	
úhrnem — total	67.014	9.761	533	38	8	—	7	77.361	866	126	7	—	1	
3. Obce Velké Prahy s méně než 20.000 obyv. — Communes du Grand-Prague avec moins de 20.000 habitants.														
československá — tchécoslovaque	30.108	1.392	485	250	71	24	8	32.338	931	43	15	8	3	
německá — allemande	372	165	16	5	2	—	1	561	663	294	29	9	5	
židovská — juive	24	28	4	—	—	—	—	56	429	500	71	—	—	
jiná — autre	18	2	—	—	—	—	—	20	900	100	—	—	—	
čsl.státní příslušníci — ressortissants tchécoslov.	30.522	1.587	505	255	73	24	9	32.975	926	48	15	8	3	
cizozemci — étrangers	224	32	5	—	1	—	1	263	852	121	19	8	—	
úhrnem — total	30.746	1.619	510	255	74	24	10	33.238	925	49	15	8	3	
Hlavní město Praha. — Capitale de Prague.														
československá — tchécoslovaque	137.174	16.500	1.727	408	116	40	44	156.009	879	106	11	3	1	
německá — allemande	3.899	2.567	457	90	22	11	11	7.057	552	364	65	13	6	
židovská — juive	523	761	84	4	2	1	—	1.375	380	554	61	3	2	
jiná — autre	123	23	4	1	—	—	—	151	814	152	27	7	—	
čsl.státní příslušníci — ressortissants tchécoslov.	141.719	19.851	2.272	503	140	52	55	164.592	861	121	14	3	1	
cizozemci — étrangers	1.368	368	55	9	2	—	3	1.805	758	204	30	5	3	
úhrnem — total	143.087	20.219	2.327	512	142	52	58	166.397	860	121	14	3	2	

Tab. XXII. Podnájemníci v částech hlavního města Prahy 15. února 1921. — Sous-locataires dans les parties de la capitale de Prague à la date du 15 février 1921.

O b e c resp. část obce C o m m u n e, resp. partie de la commune	Počet bytových stran (mimo ústavy), v nichž bylo při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomno — Nombre des parties habitantes (à l'exception des établissements), où il y avait, lors du recensement du 15 février 1921, au total										Total		Na 1.000 bytových stran, připadalo při sčítání lidu z 15. února 1921 bytových stran s 1.000 parties habitantes revenaient, lors du recensement du 15 février 1921, parties habitantes avec						podnájemníky a členy jejich domácnosti, nodehnutí a stravníky — sous-locataires et membres de leurs familles, personnes venant coucher et pensionnaires	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
	podnájemníků a členů jejich domácnosti, nodehnutí a stravníků dohromady — sous-locataires et membres de leurs familles, personnes venant coucher et pensionnaires										Úhrnem		plus de 6						plus de 6	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Staré město	5.171	1.102	835	406	250	126	80	27	23	17	9	8.046	643	137	104	50	57	9		
Nové město horní	9.412	2.163	1.460	713	360	164	69	42	21	26	8	14.438	652	150	101	49	41	7		
Nové město dolní	2.335	1.387	420	150	55	56	20	13	13	3	7	4.453	524	312	94	34	29	7		
Nové město	11.747	3.550	1.880	863	415	220	89	55	34	29	9	18.891	622	188	100	45	39	6		
Malá strana	3.713	801	450	221	92	46	23	7	4	9	3	5.369	692	149	84	41	30	4		
Hradčany	1.413	224	120	48	23	9	5	2	1	1	1	1.847	765	121	65	26	20	3		
Josefov	633	133	61	31	13	8	3	—	1	—	3	886	715	150	69	35	27	4		
Vyšehrad	1.118	181	98	48	22	5	1	—	—	—	—	1.474	758	123	66	33	19	1		
Holešovice-Bubny	9.163	1.230	790	411	156	47	35	8	3	—	—	11.843	773	104	67	35	20	1		
Libeň	6.017	638	450	220	65	32	11	3	2	2	2	7.442	809	86	61	30	14	—		
Praha I.—VIII. — Prague	38.975	7.859	4.684	2.248	1.036	493	247	102	69	58	27	55.798	699	141	48	40	32	4		
Karlín	4.151	722	496	211	92	41	13	9	2	1	2	5.740	723	126	87	37	25	2		
Smíchov	10.510	1.822	1.162	527	177	78	24	10	5	1	—	14.316	734	127	81	37	20	1		
Král. Vinohrady	14.726	3.022	2.020	824	326	124	60	20	3	5	1	21.131	697	143	96	39	24	1		
Žižkov	14.992	2.020	1.304	597	196	65	30	20	4	—	—	19.228	780	105	68	31	15	1		
Vršovice	6.458	861	614	251	73	27	13	5	3	1	—	8.306	777	104	74	30	14	1		
Nusle	6.922	813	565	207	94	26	9	3	—	1	—	8.640	801	94	65	24	15	1		
úhrnem — total	57.759	9.260	6.161	2.617	958	361	149	67	17	9	3	77.361	747	120	79	34	19	1		
Ostatní obce okr. karlínského — Autres communes du district de Karlín	4.696	322	204	125	43	12	4	1	—	—	—	5.407	868	60	38	23	11	—		
„ „ žižkovského — Žižkov	1.848	97	35	26	11	3	—	—	1	1	—	2.022	914	48	17	13	8	—		
„ „ vršovického — Vršovice	1.279	86	33	24	8	3	1	—	—	—	—	1.434	892	60	23	17	8	—		
„ „ nuselského — Nusle	5.141	325	187	100	38	11	1	—	1	2	1	5.807	885	56	33	17	9	—		
„ „ smíchovského — Smíchov	15.641	1.387	745	371	127	42	19	8	2	1	—	18.343	853	76	41	20	10	—		
Obce okresu zbraslavského — Zbraslav	215	6	3	1	—	—	—	—	—	—	—	225	956	27	13	4	—	—		
úhrnem — total	28.820	2.223	1.207	647	227	71	25	9	4	4	1	33.238	867	67	36	20	10	—		
Hlavní město Praha — Capitale de Prague	125.554	19.342	12.052	5.512	2.221	925	421	178	90	71	31	166.397	755	116	72	33	22	2		

Tab. XXIII. Podnájemníci v hlavním městě Praze 15. února 1921 vzhledem k národnosti majitele bytu. — Sous-locataires dans la capitale de Prague à la date du 15 février 1921 par rapport à la nationalité ethnographique du chef du logement.

Národnost majitele bytu, resp. jeho zástupce Nationalité ethnographique du chef du logement resp. de son remplaçant	Počet bytových stran (mimo ústavy), v nichž bylo při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomno — Nombre des parties habitantes (à l'exception des établissements), où il y avait, lors du recensement du 15 février 1921, au total										Na 1000 bytov. stran připad. 15.-II. 1921 bytov. stran s — Sur 1000 parties habitantes revenaient, lors du recensement du 15 février 1921, parties habitantes avec						vice než plus de 6	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	vice než plus de 10						
	podnájemník a členů jejich domácnosti, nocelehářů a strážníků dohromady sous locataires et membres de leurs familles, personnes venant coucher et pension.																	
1. Praha I.-VIII. — Prague																		
československá — tchécoslovaque	36.111	6.962	4.041	2.014	937	420	214	88	62	52	23	50.924	709	137	79	40	31	4
německá — allemande	1.824	687	507	164	59	57	26	14	4	6	1	3.349	545	205	151	49	43	7
židovská — juive	531	130	82	43	30	10	6	—	3	—	2	837	635	155	98	51	55	6
jiná — autre	23	11	4	5	1	1	—	—	—	—	—	45	511	245	89	111	44	—
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslovaques	38.489	7.790	4.634	2.226	1.027	488	246	102	69	58	26	55.155	698	141	84	40	33	4
cizozemce — étrangers	486	69	50	22	9	5	1	—	—	—	1	643	756	107	78	34	24	1
úhrnem — total	38.975	7.859	4.684	2.248	1.036	493	247	102	69	58	27	55.798	699	141	84	40	32	4
2. Obce Velké Prahy s více než 20.000 obyvateli — Communes du Grand-Prague avec plus de 20.000 habit.																		
československá — tchécoslovaque	54.730	8.489	5.635	2.452	881	333	137	62	16	9	3	72.747	752	117	77	34	19	1
německá — allemande	1.974	578	394	122	50	18	7	4	—	—	—	3.147	627	184	125	39	24	1
židovská — juive	334	72	46	14	13	1	2	—	—	—	—	482	693	149	96	22	33	—
jiná — autre	63	8	8	4	2	1	—	—	—	—	—	86	733	93	93	46	35	—
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslovaques	57.101	9.147	6.083	2.592	946	353	146	66	16	9	3	76.462	747	120	79	34	19	1
cizozemci — étrangers	658	113	78	25	12	8	3	1	1	—	—	899	732	126	87	28	25	2
úhrnem — total	57.759	9.260	6.161	2.617	958	361	149	67	17	9	3	77.361	747	120	79	34	19	1
3. Obce Velké Prahy s méně než 20.000 obyv. — Com- munes du Grand-Prague avec moins de 20.000 habit.																		
československá — tchécoslovaque	28.117	2.118	1.155	621	218	69	23	8	4	4	1	32.338	870	65	36	19	10	—
německá — allemande	420	79	35	21	3	2	—	1	—	—	—	561	749	141	62	37	9	2
židovská — juive	46	3	5	2	—	—	—	—	—	—	—	56	821	54	89	36	—	—
jiná — autre	18	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	20	900	50	—	—	50	—
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslovaques	28.601	2.201	1.195	644	222	71	23	9	4	4	1	32.975	867	67	36	19	10	1
cizozemci — étrangers	219	22	12	3	5	—	2	—	—	—	—	263	833	84	46	11	26	—
úhrnem — total	28.820	2.223	1.207	647	227	71	25	9	4	4	1	33.238	867	67	36	19	10	1
Hlavní město Praha — La capitale de Prague																		
československá — tchécoslovaque	118.958	17.569	10.831	5.087	2.036	822	374	158	82	65	27	156.009	762	113	69	33	21	2
německá — allemande	4.218	1.344	937	307	112	77	33	19	4	6	1	7.057	598	190	133	44	31	4
židovská — juive	911	205	133	59	43	11	8	—	3	—	2	1.375	663	149	97	43	45	3
jiná — autre	104	20	12	9	4	2	—	—	—	—	—	151	689	132	79	60	40	—
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslovaques	124.191	19.138	11.912	5.462	2.195	912	415	177	89	71	30	164.592	755	116	72	33	22	2
cizozemci — étrangers	1.363	204	140	50	26	13	6	1	1	—	—	1.805	755	113	78	28	25	1
úhrnem — total	125.554	19.345	12.052	5.512	2.221	925	421	178	90	71	71	166.397	755	116	72	33	22	2

Tab. XXIV. Rodiště obyvatelstva hlavního města Prahy podle sčítání z 15. února 1921. I. — Lieu natal de la population de la capitale de Prague d'après le recensement du 15 février 1921. I.

O b e c resp. čtvrť C o m m u n e resp. quartier	Z obyvatelů při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomných narodilo se Habitants, présents lors du recensement du 15 février 1921, nés					Souhrn obyvatelstva Total de la population	Z 1.000 obyvatelů při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomných narodilo se — De 1.000 habitants présents lors du recensement du 15 février 1921 sont nés				
	v hl. městě Praze dans la capitale de Prague	v jiném okrese Čech dans un autre district de la Bohême	v jiné zemi Č. S. R. dans un autre pays de la Rép. Tchécosl.	v cizině à l'étranger	neznámo lieu natal inconnu		v hl. městě Praze dans la capitale de Prague	v jiném okrese Čech dans un autre district de la Bohême	v jiné zemi Č. S. R. dans un autre pays de la Rép. Tchécosl.	cizině - à l'étranger	neznámo lieu natal inconnu
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Staré město	14.408	17.738	1.577	1.773	7	35.503	406	500	44	50	—
Nové město horní	23.686	35.396	3.216	3.230	34	65.562	361	540	49	49	1
Staré město dolní	7.234	11.338	1.426	1.762	7	21.767	332	521	66	81	—
Nové město	30.920	46.734	4.642	4.992	41	87.329	354	535	53	57	1
Malá strana	8.955	11.153	1.166	1.500	6	22.780	393	490	51	66	—
Hradčany	3.339	5.706	1.151	532	4	10.732	311	532	107	50	—
Josefov	1.506	2.019	207	338	—	4.070	370	496	51	83	—
Vyšehrad	3.084	2.113	136	137	—	5.470	564	386	25	25	—
Holešovice-Bubny	21.714	21.670	1.522	1.429	—	46.335	468	468	33	31	—
Libeň	15.276	12.601	952	848	2	29.679	515	425	32	28	—
Praha I.-VIII. úhrnem — total	99.202	119.734	11.353	11.549	60	241.898	410	495	47	48	—
Karlín	9.470	13.217	1.199	1.154	11	25.051	378	528	48	46	—
Smíchov	24.650	27.349	2.046	2.196	8	56.249	438	486	37	39	—
Žižkov	33.887	33.834	1.903	2.126	16	71.766	472	471	27	30	—
Vršovice	15.139	15.466	1.126	1.265	12	33.008	459	469	34	38	—
Nusle	16.419	15.721	974	1.039	7	34.160	481	460	29	30	—
Vinohrady	28.164	46.724	4.065	4.398	16	83.367	338	560	49	53	—
úhrnem — total	127.729	152.311	11.313	12.178	70	303.601	421	502	37	40	—
Ostatní obce okresu karlínského Autres communes du district de Karlín	10.813	10.885	415	576	27	22.716	476	479	18	26	1
" " " smíchovského	36.863	29.967	2.271	2.436	47	71.584	515	419	32	34	—
" " " žižkovského	3.935	3.700	128	186	1	7.950	495	465	16	24	—
" " " vršovského	3.117	2.445	126	186	—	5.874	531	416	21	32	—
" " " nuselského	12.950	8.307	437	577	1	22.272	581	373	20	26	—
" " " zbraslavského	312	397	24	29	—	762	409	521	32	38	—
úhrnem — total	67.990	55.701	3.401	3.990	76	131.158	518	425	26	30	1
Hlavní město Praha — Capitale de Prague	294.921	327.746	26.067	27.717	206	676.657	436	484	39	41	—

Tab. XXV. Rodiště obyvatelstva hlavního města Prahy podle sčítání z 15. února 1921. II. — Lieu natal de la population de la capitale de Prague d'après le recensement du 15 février 1921, II.

Národnost Nationalité ethnographique	Z obyvatelů při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomných narodilo se Habitants, présents lors du recensement du 15 février 1921, nés					Souhrn obyvatelstva Total de la population	Z 1000 obyvatelů při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomných narodilo se De 1000 habitants présents lors du recensement du 15. II. 1921 sont nés				
	v hl. městě Praze dans la capitale de Prague	v jiném okresu Čech dans un autre dis- trict de la Bohême	v jiné zemi Č. S. R. dans au autre pays de la Républ. Tchécosl.	v cizině à l'étranger	neznámo — lieu natal inconnu		v hl. městě Praze dans la capitale de Prague	v jiném okresu Čech dans un autre dis- trict de la Bohême	v jiné zemi Č. S. R. dans au autre pays de la Républ. Tchécosl.	v cizině en étranger	neznámo lieu natal inconnu
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I. Praha I.-VIII. — Prague-I.-VIII.											
československá — tchécoslovaque	92.398	109.552	9.161	4.856	41	216.008	428	507	42	23	—
německá — allemande	4.586	7.993	1.172	1.531	7	15.289	300	523	77	100	—
židovská — juive	1.458	1.574	370	314	2	3.718	392	423	100	84	1
jiná — autre	13	24	469	459	2	967	13	25	485	475	2
čsl. státní příslušníci - ressortissants tchécoslovaques	98.455	119.143	11.172	7.160	52	235.982	417	505	48	30	—
cizozemci — étrangers	747	591	181	4.389	8	5.916	126	100	31	742	1
úhrnem — total . . .	99.202	119.734	11.353	11.549	60	241.898	410	495	47	48	—
2. Obce s více než s 20.000 obyv. Communes avec plus de 20.000 ha- bitants.											
československá — tchécoslovaque	122.658	143.715	9.479	5.917	56	281.825	435	510	34	21	—
německá — allemande	3.578	6.895	1.086	1.368	3	12.930	277	533	84	106	—
židovská — juive	716	949	232	130	2	2.029	353	468	114	64	1
jiná — autre	20	25	371	507	—	923	22	27	402	49	—
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslovaques	126.972	151.584	11.168	7.922	61	297.707	426	509	38	527	—
cizozemci — étrangers	757	727	145	4.256	9	5.894	128	123	25	722	2
úhrnem — total . .	127.729	152.311	11.313	12.178	70	303.601	421	502	37	40	—
3. Obce s méně než 20.000 obyv. Communes avec moins de 20.000 habitants.											
československá — tchécoslovaque	67.140	54.191	3.056	2.453	71	126.911	529	427	24	19	1
německá — allemande	527	1.157	179	347	—	2.210	238	524	81	157	—
židovská — juive	71	113	14	14	—	212	335	533	66	66	—
jiná — autre	13	3	86	169	2	273	48	11	315	619	7
čsl. státní příslušníci — ressortissants tchécoslovaques	67.751	55.464	3.335	2.983	73	129.606	523	428	26	23	—
cizozemci — étrangers	239	237	66	1.007	3	1.552	154	153	42	649	2
úhrnem — total . . .	67.990	55.701	3.401	3.990	76	131.158	518	425	26	30	1
Hlavní město Praha úhrnem — Capitale de Prague, total . . .	294.921	327.746	26.067	27.717	206	676.657	436	484	39	41	—

Tab. XXVI. Výměna rodného obyvatelstva mezi obcemi pražskými podle sčítání lidu z 15. února 1921. — Mouvement de la population natale dans les communes de Prague d'après le recensement du 15 février 1921.

O b e c resp. část obce C o m m u n e, resp. partie de la commune		Počet obyvatelů při sčítání lidu z 15. února 1921 přítomných, kteří se narodili v hl. městě Praze a to v obcích Population présente lors du recens. du 15 février 1921 née dans la capit. de Prague, c. à d. dans la commune de																
																		Praha I.—VIII.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
		Karlín	Smíchov	Král. Vinohrady	Žižkov	Vršovice	Nusle	Úhrnem — total	ost. obce okr. karlín. autres communes du district de Karlín	ost. obce okr. žižkov. autres communes du district de Žižkov	ost. obce okr. vršov. autres communes du district de Vršovice	ost. obce okr. nusel. autres communes du district de Nusle	ostatní obce okresu smíchovského autres communes du district de Smíchov	ost. obce okr. zbrasl. autr. c. dis. d. Zbraslav	Úhrnem — total	v hl. městě Praze úhrnem dans la capitale de Prague, total		
Staré město . . . . . Nové město horní . . . . . Nové město dolní . . . . . Nové město . . . . . Malá strana . . . . . Hradčany . . . . . Josefov . . . . . Vyšehrad . . . . . Holešovice-Bubny . . . . . Libeň . . . . . Praha I.—VIII.	11.794 18.001 5.647 23.648 6.962 2.451 2.402 17.112 11.717 77.334	302 478 255 733 161 60 36 28 550 692	436 1.021 185 1.206 592 183 48 92 575 196	504 1.301 280 1.581 202 104 85 91 458 163	560 907 435 1.342 250 92 50 73 943 599	124 297 74 371 64 27 6 36 203 90	185 638 86 724 104 30 7 220 202 120	2.111 4.642 1.315 5.957 1.373 496 232 540 2.931 1.860	59 125 45 170 36 21 6 7 330 1.210	11 29 15 44 8 6 2 27 71	19 74 10 84 19 4 1 35 35	142 308 49 357 75 29 5 152 75	263 491 153 644 475 324 43 1.124 301	9 16 16 16 7 8 — 3 7	503 1.043 272 30.920 8.955 3.339 26 142 21.714 1.699	14.408 23.686 7.234 30.920 8.955 3.339 1.506 3.084 21.714 15.276		
Karlín . . . . . Smíchov . . . . . Vinohrady . . . . . Karl. . . . . Žižkov . . . . . Vršovice . . . . . Nusle . . . . . Úhrnem — total	2.854 5.780 9.996 8.145 3.458 4.531 34.764	4.788 340 647 1.109 209 171 7.264	232 13.997 893 544 369 487 16.522	243 556 11.759 974 1.291 635 15.458	822 561 1.971 20.826 839 549 25.568	65 157 952 365 7.093 420 9.052	96 274 809 336 777 7.912 10.204	6.246 15.885 17.031 24.154 10.578 10.174 84.068	124 91 140 282 86 67 790	13 36 103 471 74 22 719	26 47 137 104 224 104 642	60 216 384 254 442 1.172 2.528	146 2.551 359 468 268 336 4.128	1 14 9 9 13 13 90	370 2.985 1.137 33.887 15.139 1.714 8.897	9.470 24.650 28.164 33.887 15.139 16.419 127.729		
Ostatní obce okresu { karlínského žižkovského vršovského nuselského smíchovského zbraslavského	2.279 724 296 1.807 8.168 35	188 86 12 72 441 —	126 42 26 210 2.762 9	90 161 63 219 591 2	350 522 83 300 827 12	56 122 142 297 187 1	67 62 67 755 323 3	877 995 393 1.853 5.131 27	7.092 123 1.899 43 52 323 —	122 1.899 43 42 48 —	31 61 2.191 181 72 —	85 54 122 8.775 265 21	324 77 46 227 22.752 23	3 2 2 13 104 206	7.657 2.216 2.428 9.290 23.564 250	10.813 3.935 3.117 12.950 36.863 312		
Úhrnem — total	13.309	799	3.175	1.126	2.094	805	1.277	9.276	7.614	2.154	2.536	9.322	23.449	330	45.405	67.990		

Tab. XXVII. Stěhování obyvatelstva z Čech do Prahy.
Migration de la population de Bohême pour Prague.

Soudní okres District judiciaire					Soudní okres District judiciaire					
Obyvatelé narození v okresích v legendě jmenovaných a přítomní 15. února 1921 v Praze Population née dans les districts mentionnés ci-contre et présente à Prague à la date du 15 février 1921					Obyvatelé narození v okresích v legendě jmenovaných a přítomní 15. února 1921 v Praze Population née dans les districts mentionnés ci-contre et présente à Prague à la date du 15 février 1921					
Úhrnem total		Z nich bylo národnosti — Dont de nationalité ethnographique		Na 1.000 obyv. okresů v sl. 1. připadalo jich rodáků v Praze Pour 1.000 habitants des districts mentionnés ci-contre revenaient compar. à Prague	Úhrnem total		Z nich bylo národnosti — Dont de nationalité ethnographique		Na 1.000 obyv. okresů v sl. 1. připadalo jich rodáků v Praze Pour 1.000 habitants des districts mentionnés ci-contre revenaient compar. à Prague	
		českosl. tchecosl.	německé allemande				českosl. tchecosl.	německé allemande		
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Župa I Départ.					Chrudim					69
Bechyňe	1.050	1.037	5	77	Kostelec n. Orl.	3.511	3.427	45	54	
Benešov	7.222	7.106	55	249	Králiky	1.583	1.552	20	17	
Beroun	4.146	4.034	48	116	Lanškroun	203	149	54	16	
Brandýs n. L.	5.979	5.855	70	141	Litomyšl	482	345	128	25	
Brod Čes.	6.224	6.156	30	200	Mýto Vysoké	1.221	1.177	34	50	
Brod Něm.	1.781	1.727	33	60	Nasavrky	2.300	2.237	42	46	
Čáslav	3.314	3.234	42	71	Pardubice	894	884	4	58	
Dobříš	4.717	4.624	26	216	Polička	3.450	3.373	35	22	
Habry	1.463	1.360	45	90	Přelouč	700	653	39	75	
Hora Kutná	3.158	3.082	37	76	Skuteč	1.687	1.662	12	28	
Hořovice	6.864	6.760	42	181	Ústí n. Orl.	594	583	2	29	
Humpolec	1.831	1.793	13	67	Žamberk	1.021	971	36	43	
Chotěboř	1.839	1.800	18	62	Župa II úhrnem					
Janovice Uhl.	3.364	3.300	24	165	Départ. II total .	20.557	19.866	484	43	
Jilové	6.044	5.984	22	293	Župa III. Départ.					
Kamenice n. L.	1.552	1.512	10	74	Broumov	352	178	165	13	
Kolín	4.239	4.120	56	96	Bydžov Nový	2.882	2.793	54	91	
Kostelec n. Č. Lesy	3.701	3.656	18	229	Dvůr Král. n. L.	1.063	934	109	37	
Kouřim	3.897	3.845	14	136	Hořice	1.684	1.641	21	58	
Kralovice Dol.	2.844	2.786	16	110	Hostinné	204	95	103	11	
Ledeč	1.743	1.694	20	77	Hradec Král.	3.303	3.234	43	56	
Milevsko	2.485	2.442	10	106	Chlumec n. Cidl.	1.568	1.535	22	65	
Měrovice	2.376	2.327	12	135	Jaroměř	1.912	1.826	68	55	
Neveklov	3.269	3.230	15	255	Maršov	80	31	48	9	
Pacov	2.200	2.146	20	104	Náchod	1.344	1.289	21	35	
Pelhřimov	2.538	2.471	17	83	Nechanice	1.209	1.198	6	67	
Počátky	801	782	6	58	Nové Město n. Met.	726	692	26	33	
Polná	510	491	11	62	Opočno	1.021	1.001	9	42	
Příbram	7.392	7.300	46	189	Police	354	338	11	30	
Přibyslav	628	614	5	41	Rokytnice	144	83	57	11	
Říčany	6.076	5.982	25	224	Rychnov n. Kněž.	1.413	1.382	22	68	
Sedlčany	5.329	5.218	38	230	Skalice Čes.	543	527	12	39	
Sedlec	2.045	2.015	15	174	Teplice	219	128	84	19	
Soběslav	1.239	1.176	18	70	Trutnov	611	337	261	14	
Štoky	176	147	25	13	Úpice	357	344	8	23	
Tábor	5.126	5.017	52	119	Žacléř	84	46	36	8	
Vlašim	5.220	5.146	30	206	Župa III úhrnem					
Vočice	3.645	3.555	32	205	Départ. III total	21.073	19.632	1.186	42	
Vožice Mladá	2.711	2.660	20	155	Župa IV Départ.					
Karlín	5.844	5.788	29	233	Bělá p. Bezdězem	860	836	23	63	
Smíchov	6.401	6.319	47	224	Benátky Nové	2.562	2.531	21	87	
Zbraslav	6.373	6.289	42	207	Boleslav Mladá	3.801	3.670	79	77	
Župa I úhrnem					Brod Železný					23
Départ. I total .	149.356	146.580	1.159	140						
Župa II Départ.										
Hlinsko	601	591	3	29						
Holice	1.076	1.063	7	48						

Tab. XXVII. Stěhování obyvatelstva z Čech do Prahy.
Migration de la population de Bohême pour Prague. (Pokračování-Suite).

Soudní okres District judiciaire		Obyvatelé narození v okresích v legendě jmenovaných a přítomní 15. února 1921 v Praze Population née dans les districts mentionnés ci-contre et présente à Prague à la date du 15 février 1921			Na 1.000 obyv. okresů v sl. 1. připadalo jich rodáků v Praze Pour 1.000 habitants des districts mentionnés ci-contre revenient compar. à Prague	Soudní okres District judiciaire		Obyvatelé narození v okresích v legendě jmenovaných a přítomní 15. února 1921 v Praze Population née dans les districts mentionnés ci-contre et présente à Prague à la date du 15 février 1921			Na 1.000 obyv. okresů v sl. 1. připadalo jich rodáků v Praze Pour 1.000 habitants des districts mentionnés ci-contre revenient compar. à Prague
Úhrnem total	Z nich bylo národnosti — Dont de nationalité ethnographique		Úhrnem total	Z nich bylo národnosti — Dont de nationalité ethnographique							
	českosl. tchécosl.	německé allemande		českosl. tchécosl.		německé allemande					
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5		
Dub Český	335	305	29	24	Župa VI Départ.						
Friedland	232	94	132	7	Bastianberg	53	19	32	9		
Hradiště Mnichovo	1.503	1.458	34	61	Bilina	384	265	112	11		
Jablonné	380	194	167	6	Duchcov	740	562	162	16		
Jičín	2.987	2.913	47	92	Hora sv. Kateřiny	27	7	19	4		
Jilemnice	985	963	17	42	Chomutov	643	314	307	14		
Libáň	1.711	1.681	16	85	Jirkov	137	53	79	5		
Liberec město-ville	704	419	256	20	Kladno	3.565	3.475	59	74		
Liberec	453	281	169	7	Kralupy	1.965	1.913	37	108		
Lomnice n. Pop.	755	743	6	44	Křivoklát	1.804	1.776	17	99		
Mělník	4.826	4.717	57	110	Libochovice	1.265	1.221	22	61		
Městec Král.	1.640	1.621	6	80	Litvínov Hor.	226	165	56	7		
Nové Město p. Smr.	43	29	14	4	Louny	2.863	2.742	74	64		
Nymburk	2.684	2.636	25	81	Lovosice	605	452	125	27		
Nová Paka	1.425	1.384	30	47	Most	1.216	929	261	20		
Poděbrady	2.738	2.674	32	89	Postoloprty	278	169	101	23		
Roketnice n. J.	64	40	21	8	Rakovník	3.228	3.140	54	95		
Semily	675	654	13	39	Roudnice	2.565	2.458	63	77		
Sobotka	1.055	1.042	8	68	Slaný	5.229	5.141	53	87		
Tanvald	206	131	73	8	Strašecí Nové	2.150	2.105	11	89		
Turnov	1.658	1.606	39	53	Teplíce-Šanov	1.216	699	472	12		
Vrchlabí	315	169	138	14	Unhošť	3.201	3.146	28	101		
Vysoké n. Jiz.	326	320	6	30	Velvary	1.671	1.617	19	118		
Župa IV úhrnem					Žatec	1.066	514	495	30		
Départ. IV total	35.443	33.621	1.465	48	Župa VI úhrnem						
Župa V Départ.					Départ. VI total	36.097	32.882	2.658	46		
Benešov n. Pl.	102	52	45	5	Župa VII Départ.						
Bor	119	34	85	6	Aš	257	62	190	7		
Cvikov	92	30	59	7	Bečov	88	13	70	6		
Děčín	776	443	317	11	Blatno	68	20	48	7		
Dubá	287	134	151	21	Bochov	140	41	92	11		
Hanšpach	104	28	75	4	Cheb	426	149	258	9		
Chabařovice	194	112	80	6	Doupov	52	14	38	7		
Chrastava	103	36	65	4	Falknov	349	142	200	6		
Jablonné Něm.	101	41	57	6	Jáchymov	141	39	101	8		
Kamenice Čes.	164	70	89	6	Jesenice	435	209	211	28		
Lipa Čes.	521	223	269	19	Kadaň	316	132	177	9		
Litoměřice	1.220	869	319	24	Karlovy Vary	647	202	418	8		
Mimoň	213	85	121	10	Kynžvart	83	22	60	5		
Ouštěk	142	61	73	8	Kraslice	194	51	138	5		
Rumburk	184	66	113	7	Loket	210	50	158	5		
Štětí	284	142	125	24	Nýdek	119	32	83	5		
Šluknov	136	44	90	5	Podbořany	604	208	354	22		
Ústí n. L.	1.085	689	361	12	Přísečnice	85	24	60	8		
Warnsdorf	257	87	164	7	Výprty	79	31	45	5		
Župa V úhrnem					Vildštejn	94	29	62	4		
Départ. V total	6.084	3.246	2.658	11	Žlutice	258	72	178	18		
					Župa VII úhrnem						
					Départ. VII total	4.645	1.542	2.941	9		

Tab. XXVII. Sťahování obyvatelstva z Čech do Prahy.

Migration de la population de Bohême pour Prague.

(Dokončení - Fin.)

Soudní okres District judiciaire	Obyvatelé narození v okresích v legendě jmenovaných a přítomní 15. února 1921 v Praze Population née dans les districts mentionnés ci-contre et présente à Prague à la date du 15 février 1921				Soudní okres District judiciaire	Obyvatelé narození v okresích v legendě jmenovaných a přítomní 15. února 1921 v Praze Population née dans les districts mentionnés ci-contre et présente à Prague à la date du 15 février 1921			
	Úhrnem total	Z nich bylo národnosti — Dont de nationalité ethnographique		Na 1.000 obyv. okresů v sl. 1. připadalo jich rodáků v Praze Pour 1.000 habitants des districts mentionnés ci-contre revenient compatr. à Prague		Úhrnem total	Z nich bylo národnosti — Dont de nationalité ethnographique		Na 1.000 obyv. okresů v sl. 1. připadalo jich rodáků v Praze Pour 1.000 habitants des districts mentionnés ci-contre revenient compatr. à Prague
		českosl. tchécosl.	německé allemande				českosl. tchécosl.	německé allemande	
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Župa VIII Départ.					Bystřice Nová . .	149	81	63	12
Bezručice	105	31	65	8	Hluboká	626	603	15	39
Blatná	2.581	2.508	29	104	Horažďovice . . .	1.324	1.279	18	66
Blovce	1.434	1.405	9	69	Hradec Jindř. . .	1.985	1.870	90	54
Březnice	2.512	2.470	10	120	Hradec Nové . . .	102	62	38	6
Dobruška	198	152	44	17	Chvalšiny	58	39	18	5
Domažlice	1.088	1.015	51	43	Kaplice	141	81	53	7
Harmanice	105	52	49	11	Krumlov Čes. . . .	558	443	94	18
Hory Kašperské . .	334	279	47	21	Lišov	372	367	2	32
Hostouň	133	60	69	8	Lomnice n. L. . . .	553	532	6	56
Kdyně Nová	673	582	39	30	Netolice	546	521	15	37
Klatovy	2.866	2.743	73	64	Písek	2.579	2.520	41	68
Kralovice	1.381	1.344	28	73	Planá Horní	79	55	22	5
Lázně Mariánské .	186	30	148	12	Prachatice	766	677	82	36
Manětín	410	347	58	26	Strakonice	1.862	1.788	40	64
Nepomuky	939	924	9	55	Sviny Trhové . . .	480	462	11	27
Nýrsko	193	87	94	11	Třeboň	1.263	1.219	31	40
Planá	246	99	139	12	Týn n. Vlt.	1.031	999	16	62
Plánice	923	907	8	58	Veselí n. Luž. . . .	979	964	6	62
Plzeň	5.338	4.866	338	36	Vimperk	564	465	90	20
Přeštice	1.535	1.495	29	54	Vodňany	1.282	1.253	13	55
Přimda	133	30	97	8	Volary	31	14	17	4
Rokycany	3.026	2.951	52	85	Volyně	1.112	1.081	12	47
Ronšperk	85	32	42	7	Župa IX úhrnem				
Stod	362	254	93	14	Départ. IX total .	20.781	19.395	1.045	37
Stříbro	440	228	201	18					
Sušice	1.370	1.305	48	52	Čechy úhrnem —				
Tachov	210	50	158	8	La Bohême total	326.507	306.347	15.939	—
Teplá	84	21	63	9					
Touškov	207	90	107	16	Čechy bez bližšího označení — La Bohême, sans désignation spéciale	1.239	1.111	106	—
Týn Horšův	636	519	105	30					
Zbiroh	2.774	2.707	41	120	Čechy celkem —				
Župa VIII úhrnem					Bohême, total . .	327.746	307.458	16.045	49
Départ. VIII total .	32.471	29.583	2.343	43					
Župa IX Départ.									
Brod Vyšší	64	23	37	4					
Budějovice	2.275	1.997	215	29					

Tab. XXX. Obyvatelstvo hlavního města Prahy podle věku a rodinného stavu 15. února 1921. — La population de la capitale de Prague, par âge et par état de famille au 15 février 1921.

Doba narození Années de naissance	Dokončený rok věku Age en années	Muži — Hommes					Ženy — Femmes					Muži a ženy (dohr.) Hommes et femmes (ensemble)				
		svobodní célibataires	ženatí mariés	ovdovělí — veufs rozved. a rozlouč. divorcés et séparés	úhrnem totaux	svobodné célibataires	vdané mariées	ovdovělé — veuves rozved., rozlouč. divorcées, séparées	úhrnem totaux	svobodní célibataires	ženatí, vdané mariés,	ovdovělí- veufs rozvedeni, rozlouč. divorcés, séparés	úhrnem totaux			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
16. 2. 1920—15. 2. 1921	0	5.416	—	—	—	5.416	5.049	—	—	—	5.049	10.465	—	—	—	10.465
16. 2. 1919—15. 2. 1920	1	3.742	—	—	—	3.742	3.621	—	—	—	3.621	7.363	—	—	—	7.363
16. 2. 1918—15. 2. 1919	2	2.143	—	—	—	2.143	2.060	—	—	—	2.060	4.203	—	—	—	4.203
16. 2. 1917—15. 2. 1918	3	2.060	—	—	—	2.060	1.924	—	—	—	1.924	3.984	—	—	—	3.984
16. 2. 1916—15. 2. 1917	4	2.224	—	—	—	2.224	2.131	—	—	—	2.131	4.355	—	—	—	4.355
		15.585	—	—	—	15.585	14.785	—	—	—	14.785	30.370	—	—	—	30.370
16. 2. 1915—15. 2. 1916	5	2.913	—	—	—	2.913	2.732	—	—	—	2.732	5.645	—	—	—	5.645
16. 2. 1914—15. 2. 1915	6	4.296	—	—	—	4.296	4.180	—	—	—	4.180	8.476	—	—	—	8.476
16. 2. 1913—15. 2. 1914	7	4.693	—	—	—	4.693	4.524	—	—	—	4.524	9.217	—	—	—	9.217
16. 2. 1912—15. 2. 1913	8	4.776	—	—	—	4.776	4.653	—	—	—	4.653	9.429	—	—	—	9.429
16. 2. 1911—15. 2. 1912	9	4.844	—	—	—	4.844	4.618	—	—	—	4.618	9.462	—	—	—	9.462
		21.522	—	—	—	21.522	20.707	—	—	—	20.707	42.229	—	—	—	42.229
16. 2. 1910—15. 2. 1911	10	5.146	—	—	—	5.146	4.970	—	—	—	4.970	10.116	—	—	—	10.116
16. 2. 1909—15. 2. 1910	11	5.479	—	—	—	5.479	5.102	—	—	—	5.102	10.581	—	—	—	10.581
16. 2. 1908—15. 2. 1909	12	5.447	—	—	—	5.447	5.276	—	—	—	5.276	10.723	—	—	—	10.723
16. 2. 1907—15. 2. 1908	13	5.247	—	—	—	5.247	5.321	—	—	—	5.321	10.568	—	—	—	10.568
16. 2. 1906—15. 2. 1907	14	6.349	—	—	—	6.349	5.825	—	—	—	5.825	12.174	—	—	—	12.174
		27.668	—	—	—	27.668	26.494	—	—	—	26.494	54.162	—	—	—	54.162
16. 2. 1905—15. 2. 1906	15	6.263	—	—	—	6.263	5.984	22	1	—	6.007	12.247	22	1	—	12.270
16. 2. 1904—15. 2. 1905	16	6.573	—	—	—	6.573	6.832	38	6	1	6.877	13.405	38	6	1	13.450
16. 2. 1903—15. 2. 1904	17	6.748	—	—	—	6.748	7.138	94	8	3	7.243	13.886	94	8	3	13.991
16. 2. 1902—15. 2. 1903	18	7.598	—	—	—	7.598	7.610	234	7	6	7.857	15.208	234	7	6	15.455
16. 2. 1901—15. 2. 1902	19	8.615	18	—	—	8.633	7.780	486	8	7	8.281	16.395	504	8	7	16.914
		35.797	18	—	—	35.815	35.344	874	30	17	36.265	71.141	892	30	17	72.080
16. 2. 1900—15. 2. 1901	20	9.650	313	11	4	9.978	7.948	1.070	78	21	9.117	17.598	1.383	89	25	19.095
16. 2. 1899—15. 2. 1900	21	9.418	426	6	3	9.853	7.022	1.388	28	22	8.460	16.440	1.814	34	25	18.314
16. 2. 1898—15. 2. 1899	22	7.974	658	8	8	8.648	6.526	1.837	46	40	8.449	14.500	2.495	54	48	17.097
16. 2. 1897—15. 2. 1898	23	7.220	914	5	7	8.146	5.890	2.311	44	53	8.298	13.110	3.225	49	60	16.444
16. 2. 1896—15. 2. 1897	24	6.303	1.362	6	32	7.703	5.450	2.879	76	75	8.480	11.753	4.241	82	107	16.183
		40.565	3.673	36	54	44.328	32.836	9.485	272	211	42.804	73.401	13.158	308	265	87.133
16. 2. 1895—15. 2. 1896	25	5.443	1.851	16	41	7.351	4.845	3.135	103	113	8.196	10.288	4.986	119	154	15.547
16. 2. 1894—15. 2. 1895	26	4.755	2.094	15	50	6.914	4.192	3.393	138	115	7.838	8.947	5.487	153	165	14.752
16. 2. 1893—15. 2. 1894	27	4.193	2.392	33	46	6.664	3.645	3.667	173	128	7.613	7.838	6.059	206	174	14.277
16. 2. 1892—15. 2. 1893	28	3.675	2.698	35	66	6.474	3.179	3.895	213	141	7.428	6.854	6.593	248	207	13.902
16. 2. 1891—15. 2. 1892	29	3.145	3.268	42	111	6.566	2.637	3.881	268	175	6.961	5.782	7.149	310	286	13.527
		21.211	12.303	141	314	33.969	18.498	17.971	895	672	38.036	39.709	30.274	1.036	986	72.005
16. 2. 1890—15. 2. 1891	30	2.718	3.340	51	103	6.212	2.377	3.920	297	142	6.736	5.095	7.260	348	245	12.948
16. 2. 1889—15. 2. 1890	31	2.307	3.549	55	126	6.037	2.151	4.058	351	173	6.733	4.458	7.607	406	299	12.770
16. 2. 1888—15. 2. 1889	32	2.011	3.894	65	126	6.096	1.991	4.362	487	172	7.012	4.002	8.256	552	298	13.108
16. 2. 1887—15. 2. 1888	33	1.584	3.869	70	158	5.681	1.613	4.032	453	151	6.249	3.196	7.901	523	309	11.930
16. 2. 1886—15. 2. 1887	34	1.327	3.951	89	161	5.528	1.581	4.097	475	170	6.323	2.908	8.048	564	331	11.851
		9.947	18.603	330	674	29.554	9.713	20.469	2.063	808	33.053	19.660	39.072	2.393	1.482	62.607
16. 2. 1885—15. 2. 1886	35	1.202	4.085	102	179	5.568	1.356	4.025	482	153	6.016	2.558	8.110	584	332	11.584
16. 2. 1884—15. 2. 1885	36	1.102	4.154	96	169	5.521	1.322	4.111	545	171	6.149	2.424	8.265	641	340	11.670
16. 2. 1883—15. 2. 1884	37	910	4.077	103	146	5.236	1.095	3.749	532	162	5.538	2.005	7.826	635	308	10.775

Tab. XXX. Obyvatelstvo hlavního města Prahy podle věku a rodinného stavu 15. února 1921. — La population de la capitale de Prague, par âge et par état de famille au 15 février 1921.

(Pokračování. — Suite.)

Doba narození Années de naissance	Dokolený rok věku Age en années	Muži — Hommes					Ženy — Femmes					Muži a ženy (dohr.) Hommes et femmes (ensem.)				
		svobodní célibataires	ženatí mariés	ovdovělí — veufs	rozved. a rozlouč. divorcés et séparés	úhrnem totaux	svobodné célibataires	vdané mariées	ovdovělé — veuves	rozved. a rozlouč. divorcées, séparées	úhrnem totaux	svobodní célibataires	ženatí, vdané mariés,	ovdovělí — veufs	rozvedeni, rozlouč. divorcés, séparés	úhrnem totaux
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
16. 2. 1882—15. 2. 1883	38	878	4.128	116	132	5.254	1.030	3.880	585	157	5.652	1.908	8.008	701	289	10.906
16. 2. 1881—15. 2. 1882	39	666	3.903	94	149	4.812	907	3.537	506	147	5.097	1.573	7.440	600	296	9.909
		4.758	20.347	511	775	26.391	5.710	19.302	2.650	790	28.452	10.468	39.649	3.161	1.585	54.843
16. 2. 1880—15. 2. 1881	40	661	3.864	111	124	4.760	874	3.411	547	137	4.969	1.535	7.275	658	261	9.729
16. 2. 1879—15. 2. 1880	41	607	3.850	124	155	4.736	883	3.715	634	139	5.371	1.490	7.565	758	294	10.107
16. 2. 1878—15. 2. 1879	42	529	3.871	113	144	4.657	853	3.626	696	154	5.329	1.382	7.497	809	298	9.986
16. 2. 1877—15. 2. 1878	43	494	3.657	135	137	4.423	724	3.195	680	96	4.695	1.218	6.852	815	233	9.118
16. 2. 1876—15. 2. 1877	44	460	3.497	120	122	4.199	723	3.241	706	108	4.778	1.183	6.738	826	230	8.977
		2.751	18.739	603	682	22.775	4.057	17.188	3.263	634	25.142	6.808	35.927	3.866	1.316	47.917
16. 2. 1875—15. 2. 1876	45	447	3.465	152	112	4.176	692	3.180	757	104	4.733	1.139	6.645	909	216	8.909
16. 2. 1874—15. 2. 1875	46	393	3.500	167	135	4.195	660	3.053	821	101	4.635	1.053	6.553	988	236	8.830
16. 2. 1873—15. 2. 1874	47	353	3.426	155	118	4.052	656	2.967	853	88	4.564	1.009	6.393	1.008	206	8.616
16. 2. 1872—15. 2. 1873	48	331	2.917	131	91	3.470	577	2.729	845	115	4.266	908	5.646	976	206	7.736
16. 2. 1871—15. 2. 1872	49	298	3.086	151	111	3.646	490	2.287	736	81	3.594	788	5.373	887	192	7.240
		1.822	16.394	756	567	19.539	3.075	14.216	4.012	489	21.792	4.897	30.610	4.768	1.056	41.331
16. 2. 1870—15. 2. 1871	50	300	2.882	176	84	3.442	510	2.334	830	76	3.750	810	5.216	1.006	160	7.192
16. 2. 1869—15. 2. 1870	51	237	2.796	165	81	3.279	493	2.314	851	79	3.737	730	5.110	1.016	160	7.016
16. 2. 1868—15. 2. 1869	52	217	2.717	207	89	3.230	466	2.230	889	60	3.645	683	4.947	1.096	149	6.875
16. 2. 1867—15. 2. 1868	53	217	2.517	189	61	2.984	393	1.827	888	47	3.155	610	4.344	1.077	108	6.139
16. 2. 1866—15. 2. 1867	54	182	2.477	177	70	2.906	453	1.993	1.087	65	3.598	635	4.470	1.264	135	6.504
		1.153	13.389	914	385	15.841	2.315	10.698	4.545	327	17.885	3.468	24.087	5.459	712	33.726
16. 2. 1865—15. 2. 1866	55	179	2.242	197	66	2.684	428	1.682	972	51	3.133	607	3.924	1.169	117	5.817
16. 2. 1864—15. 2. 1865	56	184	2.149	219	59	2.611	370	1.601	1.055	46	3.072	554	3.750	1.274	105	5.683
16. 2. 1863—15. 2. 1864	57	171	2.002	199	64	2.436	320	1.380	985	44	2.729	491	3.382	1.184	108	5.165
16. 2. 1862—15. 2. 1863	58	153	1.797	217	56	2.223	351	1.334	1.078	37	2.800	504	3.131	1.295	93	5.023
16. 2. 1861—15. 2. 1862	59	136	1.708	253	45	2.142	320	1.119	969	34	2.442	456	2.827	1.222	79	4.584
		823	9.898	1.085	290	12.096	1.789	7.116	5.059	212	14.176	2.612	17.014	6.144	502	26.272
16. 2. 1860—15. 2. 1861	60	127	1.644	235	34	2.040	343	1.101	1.174	32	2.650	470	2.745	1.409	66	4.690
16. 2. 1859—15. 2. 1860	61	127	1.536	240	31	1.934	315	1.171	1.165	40	2.691	442	2.707	1.405	71	4.625
16. 2. 1858—15. 2. 1859	62	96	1.471	271	38	1.876	304	980	1.189	32	2.505	400	2.451	1.460	70	4.381
16. 2. 1857—15. 2. 1858	63	89	1.374	261	21	1.745	253	844	1.178	21	2.296	342	2.218	1.439	42	4.041
16. 2. 1856—15. 2. 1857	64	71	1.250	249	34	1.604	256	757	1.191	19	2.223	327	2.007	1.440	53	3.827
		510	7.275	1.256	158	9.199	1.471	4.853	5.897	144	12.365	1.981	12.128	7.153	302	21.564
16. 2. 1855—15. 2. 1856	65	75	938	215	29	1.257	204	631	1.022	17	1.874	279	1.569	1.237	46	3.131
16. 2. 1854—15. 2. 1855	66	73	902	258	25	1.258	204	600	1.108	18	1.930	277	1.502	1.366	43	3.188
16. 2. 1853—15. 2. 1854	67	63	764	234	21	1.082	217	481	1.070	11	1.779	280	1.245	1.304	32	2.861
16. 2. 1852—15. 2. 1853	68	46	752	272	15	1.085	187	446	1.098	10	1.741	233	1.198	1.370	25	2.826
16. 2. 1851—15. 2. 1852	69	51	691	248	14	1.004	169	356	962	5	1.492	220	1.047	1.210	19	2.496
		308	4.047	1.227	104	5.686	981	2.514	5.260	61	8.816	1.289	6.561	6.487	165	14.502
16. 2. 1850—15. 2. 1851	70	37	578	266	9	890	141	307	987	4	1.439	178	885	1.253	13	2.329
16. 2. 1849—15. 2. 1850	71	54	448	244	9	755	118	219	796	9	1.142	172	667	1.040	18	1.897
16. 2. 1848—15. 2. 1849	72	40	384	206	14	644	141	191	895	3	1.230	181	575	1.101	17	1.874
16. 2. 1847—15. 2. 1848	73	41	328	206	6	580	98	134	675	3	910	139	462	881	9	1.491
16. 2. 1846—15. 2. 1847	74	18	303	170	2	493	97	115	615	2	829	115	418	785	4	1.322
		190	2.041	1.092	40	3.363	595	966	3.968	21	5.550	785	3.007	5.060	61	8.913

Tab. XXX. Obyvatelstvo hlavního města Prahy podle věku a rodinného stavu 15. února 1921. — La population de la capitale de Prague, par âge et par état de famille au 15 février 1921.

(Dokončení. — Fin)

Doba narození Années de naissance	Dokončený rok věku Age en années	Muži — Hommes					Ženy — Femmes					Muži a ženy (dohr.) Hommes et femmes (ensemble)				
		svobodní célibataires	ženatí mariés	ovdovělí — veufs	rozved. a rozlouč. divorcés et séparés	úhrnem totaux	svobodné célibataires	vdané mariées	ovdovělé — veuves	rozved., rozlouč. divorcées, séparées	úhrnem totaux	svobodní célibataires	ženatí, vdané mariés,	ovdovělí-veufs	rozvedení, rozlouč. divorcés, séparés	úhrnem totaux
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
16.2. 1845—15.2. 1846	75	21	221	176	4	422	70	103	638	1	812	91	324	814	5	1.234
16.2. 1844—15.2. 1845	76	22	191	157	—	370	75	67	552	1	695	97	258	709	1	1.065
16.2. 1843—15.2. 1844	77	18	126	111	—	255	47	57	402	2	508	65	183	513	2	763
16.2. 1842—15.2. 1843	78	12	121	123	1	257	43	45	402	1	491	55	166	525	2	748
16.2. 1841—15.2. 1842	79	10	110	100	2	222	32	17	276	—	325	42	127	376	2	547
		83	769	667	7	1.526	267	289	2.270	5	2.831	350	1.058	2.937	12	4.357
16.2. 1840—15.2. 1841	80	4	74	86	—	164	34	20	341	1	396	38	94	427	1	560
16.2. 1839—15.2. 1840	81	7	60	59	—	126	21	25	227	—	273	28	85	286	—	399
16.2. 1838—15.2. 1839	82	1	27	51	—	79	16	10	172	—	198	17	37	223	—	277
16.2. 1837—15.2. 1838	83	2	17	40	—	59	19	6	111	—	136	21	23	151	—	195
16.2. 1836—15.2. 1837	84	5	15	39	—	59	15	6	108	—	129	20	21	147	—	188
		19	193	275	—	487	105	67	959	1	1.132	124	260	1.234	1	1.619
16.2. 1835—15.2. 1836	85	1	14	34	—	49	10	7	85	—	102	11	21	119	—	151
16.2. 1834—15.2. 1835	86	1	4	15	—	20	7	2	63	—	72	8	6	78	—	92
16.2. 1833—15.2. 1834	87	3	4	22	—	29	5	4	47	—	56	8	8	69	—	85
16.2. 1832—15.2. 1833	88	—	2	9	—	11	7	—	26	—	33	7	2	35	—	44
16.2. 1831—15.2. 1832	89	—	6	7	—	13	5	—	24	—	29	5	6	31	—	42
		5	30	87	—	122	34	13	245	—	292	39	43	332	—	414
16.2. 1830—15.2. 1831	90	1	3	—	—	4	3	1	25	—	29	4	4	25	—	33
16.2. 1829—15.2. 1830	91	1	1	5	—	7	3	1	8	—	12	4	2	13	—	19
16.2. 1828—15.2. 1829	92	1	—	3	—	4	1	—	7	—	8	2	—	10	—	12
16.2. 1827—15.2. 1828	93	1	2	2	—	5	1	—	4	—	5	2	2	6	—	10
16.2. 1826—15.2. 1827	94	2	—	—	—	2	1	—	3	—	4	3	—	3	—	6
		6	6	10	—	22	9	2	47	—	58	15	8	57	—	80
16.2. 1825—15.2. 1826	95	2	—	1	—	3	—	1	4	—	5	2	1	5	—	8
16.2. 1824—15.2. 1825	96	3	—	—	—	3	—	—	1	—	1	3	—	1	—	4
16.2. 1823—15.2. 1824	97	2	1	—	—	3	—	—	—	—	—	2	—	1	—	3
16.2. 1822—15.2. 1823	98	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16.2. 1821—15.2. 1822	99	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		7	1	1	—	9	—	1	5	—	6	7	1	7	—	15
Věk nezn.		174	67	5	4	250	136	86	42	5	269	310	153	47	9	519
Úhrn všech — Total		184.904	127.793	8.996	4.054	325.747	178.921	126.110	41.482	4.397	350.910	363.825	253.903	50.478	8.451	676.657

Tab. XXXII. Obyvatelstvo hlavního města Prahy 15. února 1921 podle hlavních věkových skupin. I. Muži. — Population de la capitale de Prague le 15 février 1921 d'après les principaux groupes d'âge. I. Hommes.

O b e c (čtvrť) C o m m u n e (quartier)	Počet mužů, kteří dokončili 15. února 1921 — Nombre des hommes ayant accompli le 15 février 1921										Z 10.000 mužů dokončilo 15. února 1921 - Sur 10.000 hom. au 15 II 1921 combien avaient l'âge accompli, de		vice než 80 plus de 80		vice než 80 plus de 80		úhrnem — total			
	0—14 15—24 25—39 40—59 60—79										0—14 15—24 25—39 40—59 60—79		0—14 15—24 25—39 40—59 60—79		0—14 15—24 25—39 40—59 60—79					
	roky svého věku — ans										roky svého věku — ans									
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17				
1																				
Praha I.—VIII.																				
Praha I.	2.260	4.172	4.624	3.871	1.359	54	15	16.385	1.382	2.551	2.827	2.366	831	34	9	10.000				
Praha II., Dolní . . .	1.214	2.980	3.030	2.447	812	30	14	10.527	1.153	2.831	2.878	2.324	772	29	13	10.000				
Praha II., Horní . . .	4.225	8.161	8.518	6.537	2.168	60	34	29.703	1.423	2.747	2.868	2.200	730	21	11	10.000				
Praha III.	1.546	3.234	3.293	2.230	765	27	7	11.102	1.392	2.913	2.967	2.009	689	24	6	10.000				
Praha IV.	679	3.779	1.322	832	225	11	12	6.860	990	5.509	1.928	1.213	327	16	17	10.000				
Praha V.	266	419	448	467	132	5	—	1.737	1.531	2.412	2.579	2.689	760	29	—	10.000				
Praha VI.	516	527	754	572	180	4	1	2.554	2.020	2.063	2.953	2.240	704	16	4	10.000				
Praha VII.	4.837	4.895	6.247	5.188	1.302	41	6	22.516	2.148	2.174	2.774	2.304	579	18	3	10.000				
Praha VIII.	3.615	3.324	3.860	3.063	786	17	4	14.669	2.463	2.266	2.632	2.087	536	12	3	10.000				
Praha I. — VIII. úhrnem — Prague I. — VIII. totaux	19.158	31.491	32.096	25.207	7.729	249	93	116.023	1.652	2.715	2.766	2.173	665	21	8	10.000				
Karlín	1.978	3.873	3.433	2.656	800	27	13	12.780	1.548	3.030	2.687	2.078	626	21	10	10.000				
Nusle	3.973	4.076	4.833	3.519	713	30	13	17.157	2.315	2.376	2.817	2.051	416	18	7	10.000				
Smíchov	5.250	6.012	7.264	6.170	1.842	68	10	26.616	1.972	2.259	2.729	2.319	692	26	3	10.000				
Vinohrady	6.206	8.980	10.873	8.954	2.675	94	23	37.805	1.641	2.375	2.876	2.369	708	25	6	10.000				
Vršovice	3.586	4.778	4.464	3.076	681	22	31	16.638	2.155	2.872	2.683	1.849	409	13	19	10.000				
Žižkov	7.623	7.481	9.985	7.688	1.893	57	23	34.750	2.194	2.153	2.873	2.213	544	16	7	10.000				
úhrnem — totaux	28.616	35.200	40.852	32.063	8.604	298	113	145.746	1.963	2.415	2.803	2.200	590	21	8	10.000				
karlínské n	2.944	2.335	3.104	2.267	574	14	14	11.252	2.616	2.075	2.758	2.016	510	13	12	10.000				
muselském	3.034	2.180	2.803	2.141	605	15	4	10.782	2.814	2.022	2.599	1.986	561	14	4	10.000				
Smíchov	8.984	7.458	9.327	7.136	1.853	54	21	34.833	2.578	2.141	2.677	2.049	533	16	6	10.000				
vršovském	876	625	657	550	160	5	2	2.875	3.047	2.174	2.285	1.913	557	17	7	10.000				
zbraslavském	101	79	113	67	30	1	—	391	2.583	2.021	2.890	1.714	766	26	—	10.000				
žičkovském	1.062	775	962	820	219	4	3	3.845	2.762	2.016	2.502	2.132	570	10	8	10.000				
úhrnem — totaux	17.001	13.452	16.966	12.981	3.441	93	44	63.978	2.657	2.102	2.653	2.028	538	15	7	10.000				
Hlavní město Praha — Capitale de Prague	64.775	80.143	89.914	70.251	19.774	640	250	325.747	1.989	2.460	2.760	2.156	607	20	8	10.000				

Tab. XXXIII. Obyvatelstvo hlavního města Prahy 15. února 1921 podle hlavních věkových skupin. II. Ženy. — Population de la capitale de Prague le 15 février 1921 d'après les principaux groupes d'âge. II. Femmes.

O b e c (čtvrť) C o m m u n e (quartier)	Počet žen, které dokončily 15. února 1921 - Nombre des femmes ayant accompli le 15 février 1921															
	úhrnem — total															
	víc než 80 plus de 80															
	0—14 15—24 25—39 40—59 60—79 80															
rok svého věku — ans																
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Praha I. — Prague I.	2,229	4,840	5,497	4,539	1,954	81	8	19,148	1,164	2,528	2,871	2,371	1,020	42	4	10,000
Praha II. Dolní	1,242	2,853	3,412	2,269	1,377	76	11	11,240	1,005	2,538	3,035	2,286	958	68	10	10,000
Praha II. Horní	4,231	9,202	10,382	8,356	3,471	193	24	35,859	1,179	2,566	2,895	2,330	969	54	7	10,000
Praha III.	1,451	2,634	3,263	2,895	1,323	95	17	11,678	1,242	2,255	2,794	2,479	1,133	82	15	10,000
Praha IV.	682	877	1,095	855	350	12	1	3,872	1,761	2,265	2,828	2,208	904	31	3	10,000
Praha V.	266	592	790	513	164	7	1	2,333	1,140	2,538	3,386	2,199	703	30	4	10,000
Praha VI.	468	586	828	689	327	18	—	2,916	1,605	2,009	2,840	1,963	1,121	62	—	10,000
Praha VII.	4,436	5,135	7,000	5,382	1,780	75	11	23,819	1,862	2,156	2,939	2,259	748	31	5	10,000
Praha VIII.	3,392	3,264	3,987	3,303	1,008	45	11	15,010	2,260	2,175	2,657	2,200	671	30	7	10,000
Praha I.—VIII. úhrnem — Prague I.—VIII. totaux	18,397	29,983	36,254	29,101	11,454	602	84	125,875	1,462	2,382	2,881	2,311	910	47	7	10,000
Karlín	1,818	2,929	3,454	2,909	1,095	56	10	12,271	1,482	2,387	2,815	2,370	892	46	8	10,000
Nusle	3,782	3,591	4,822	3,648	1,098	52	10	17,003	2,225	2,112	2,836	2,145	646	30	6	10,000
Smíchov	4,842	6,683	8,188	6,999	2,756	146	19	29,633	1,634	2,255	2,763	2,362	930	50	6	10,000
Vínohrady	5,974	10,931	13,156	10,997	4,245	226	33	45,562	1,311	2,399	2,887	2,414	932	50	7	10,000
Vršovice	3,604	3,516	4,815	3,280	1,084	49	22	16,370	2,201	2,148	2,941	2,004	663	30	13	10,000
Žižkov	7,246	7,480	10,641	8,482	3,019	130	18	37,016	1,958	2,021	2,875	2,291	815	35	5	10,000
úhrnem — totaux	27,266	35,130	45,076	36,315	13,297	659	112	157,855	1,727	2,225	2,856	2,300	843	42	7	10,000
Ostatní obce v okrese (karlínském nuselském smíchovském vršovském zbraslavském žičkovském)	2,813	2,386	3,148	2,311	770	33	3	11,464	2,454	2,081	2,746	2,016	671	29	3	10,000
	2,953	2,338	3,025	2,278	836	49	11	11,490	2,570	2,035	2,633	1,983	727	42	10	10,000
	8,522	7,686	10,241	7,481	2,654	113	54	36,751	2,319	2,091	2,787	2,035	722	31	15	10,000
	864	646	659	588	221	19	2	2,999	2,881	2,154	2,197	1,962	736	63	7	10,000
	70	71	115	81	31	2	1	371	1,887	1,913	3,099	2,184	836	54	27	10,000
úhrnem — totaux	1,101	829	1,023	840	299	11	2	4,105	2,683	2,019	2,493	2,046	728	26	5	10,000
Hlavní město Praha — Capitale de Prague	61,986	79,069	99,541	78,995	29,562	1,488	269	350,910	1,766	2,253	2,837	2,251	842	43	8	10,000

Tab. XXXIV. Obyvatelstvo hlavního města Prahy 15. února 1921 podle věkových
tale de Prague le 15 février 1921, d'après les groupes d'âge

O b e c (čtvrť) C o m m u n e (quartier)	Počet mužů přítomných při sčítání lidu 15. února 1921 Hommes présents lors du recense- ment le 15 février 1921					0—14 letých ans				
	úhrnem — total	svobodných — célibataires	ženatých — mariés	ovdovělých — veufs	rozvedených a rozlouče- ných — divorcés et séparés	úhrnem — total	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Praha I.-VIII. - Prague</i>										
Praha I.	16.355	9.514	6.032	565	244	2.260	1.967	1.967	2.205	2.075
" II. dolní	10.527	6.158	3.924	295	150	1.214	1.095	1.095	1.885	1.772
" II. horní	29.703	17.964	10.544	814	381	4.225	3.366	3.366	4.795	4.503
" III.	11.102	6.945	3.699	329	129	1.546	1.140	1.140	2.094	2.005
" IV.	6.860	5.251	1.492	77	40	679	454	454	3.325	3.204
" V.	1.737	988	680	45	24	266	198	198	221	209
" VI.	2.554	1.396	1.037	83	38	516	260	260	267	242
" VII.	22.516	12.036	9.607	607	266	4.837	2.524	2.524	2.371	2.159
" VIII.	14.669	7.949	6.145	398	177	3.615	1.811	1.811	1.513	1.314
<i>úhrnem - totaux . . .</i>	<i>116.023</i>	<i>68.201</i>	<i>43.160</i>	<i>3.213</i>	<i>1.449</i>	<i>19.158</i>	<i>12.815</i>	<i>12.815</i>	<i>18.676</i>	<i>17.483</i>
<i>Obce s více než 20.000 obyv. — Communes avec plus de 20.000 habitants.</i>										
Karlín	12.780	7.709	4.613	328	130	1.978	1.342	1.341	2.531	2.378
Nusle	17.157	9.604	6.877	471	205	3.973	2.096	2.093	1.980	1.758
Smíchov	26.616	14.654	10.882	738	342	5.250	2.895	2.895	3.117	2.871
Vinohrady Král.	37.805	21.169	15.095	1.014	527	6.206	4.136	4.134	4.844	4.609
Vršovice	16.638	9.543	6.485	386	224	3.586	1.664	1.662	3.114	2.745
Žižkov	34.750	18.651	14.516	1.027	556	7.623	3.750	3.740	3.731	3.298
<i>úhrnem - totaux . . .</i>	<i>145.746</i>	<i>81.330</i>	<i>58.468</i>	<i>3.964</i>	<i>1.984</i>	<i>28.616</i>	<i>15.883</i>	<i>15.865</i>	<i>19.370</i>	<i>17.659</i>
<i>Obce s méně než 20.000 obyv. — Communes avec moins de 20.000 habitants.</i>										
Obce v okrese karlínském — Communes du distr. de Karlín	11.252	6.331	4.516	307	98	2.944	1.282	1.279	1.053	907
Obce v okrese nuselském — Communes du distr. de Nusle	10.782	5.877	4.496	316	93	3.034	1.195	1.193	985	800
Obce v okrese smíchovském — Communes du distr. de Smíchov	34.833	19.216	14.234	999	384	8.984	3.826	3.819	3.632	3.161
Obce v okrese vršovském — Communes du distr. de Vršovice	2.875	1.657	1.123	80	15	876	361	361	264	218
Obce v okrese zbraslavském — Communes du distr. de Zbraslav	391	211	165	12	3	101	36	36	43	36
Obce v okrese žižkovském — Communes du distr. de Žižkov	3.845	2.069	1.642	105	29	1.062	417	417	358	301
<i>úhrnem — totaux . . .</i>	<i>63.978</i>	<i>35.361</i>	<i>26.176</i>	<i>1.819</i>	<i>622</i>	<i>17.001</i>	<i>7.117</i>	<i>7.105</i>	<i>6.335</i>	<i>5.423</i>
Hlavní město Praha úhrnem Capitale de Prague totaux . .	325.747	184.892	127.804	8.996	4.055	64.775	35.815	35.785	44.328	40.565

skupin a rodinného stavu. I. Muži. 1. V číslech absolut. — Population de la Capitale et l'état de famille. I. Hommes. 1. En chiffres absolus.

Z nich bylo — Dont âgés de

25—29 letých ans		30—34 letých ans		35—39 letých ans		40—49 letých ans		50—59 letých ans		60—69 letých ans		70—79 letých ans		více než 80 letých plus de 80 ans		věku ne- známého âge inconnu	
úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
1.873	1.367	1.538	760	1.213	359	2.186	401	1.685	192	1.065	91	294	27	54	5	15	10
1.230	907	986	493	814	239	1.396	238	1.051	119	582	38	230	29	30	5	14	9
3.630	2.677	2.666	1.278	2.222	694	3.737	667	2.800	330	1.631	157	537	37	60	4	34	26
1.433	1.083	1.050	512	810	241	1.280	212	950	138	563	46	202	18	27	—	7	4
610	457	427	210	285	70	498	87	334	52	176	20	49	7	11	1	12	10
173	136	123	70	152	40	283	46	184	16	103	7	29	—	5	—	—	—
290	180	259	90	205	39	332	35	240	16	136	12	44	5	4	—	1	1
2.255	1.314	1.994	558	1.998	255	3.152	238	2.036	92	938	39	364	14	41	2	6	4
1.329	628	1.305	285	1.226	128	1.879	103	1.184	44	623	14	163	2	17	1	4	4
12.823	8.749	10.348	4.256	8.925	2.065	14.743	2.027	10.464	999	5.817	424	1.912	139	249	18	93	68
1.335	944	1.112	493	986	231	1.581	219	1.075	72	588	29	212	14	27	1	13	9
1.690	933	1.593	422	1.550	192	2.224	157	1.295	51	556	10	157	5	30	1	13	9
2.821	1.798	2.310	794	2.133	383	3.648	399	2.522	160	1.376	69	466	23	68	4	10	8
4.191	3.004	3.598	1.444	3.084	687	5.314	642	3.640	280	1.977	104	698	39	94	3	23	17
1.446	805	1.570	354	1.448	175	2.012	128	1.064	43	510	15	171	7	22	1	31	22
3.638	2.019	3.357	953	2.990	399	4.627	402	3.061	144	1.467	50	426	11	57	3	23	9
15.121	9.503	13.540	4.460	12.191	2.067	19.406	1.947	12.657	750	6.474	277	2.130	99	298	13	113	74
1.122	580	1.013	243	962	141	1.399	145	868	55	451	20	123	5	14	—	14	12
1.002	439	952	188	849	86	1.347	81	794	29	452	16	153	6	15	2	4	3
3.272	1.654	3.152	692	2.903	340	4.529	326	2.607	129	1.396	72	457	22	54	4	21	13
253	110	203	37	201	26	339	16	211	7	114	4	46	—	5	—	2	2
30	15	47	15	36	4	44	3	23	—	22	—	8	1	1	—	—	—
346	161	299	56	317	29	507	28	313	7	159	5	60	1	4	—	3	2
6.025	2.959	5.666	1.231	5.275	626	8.165	599	4.816	227	2.594	117	847	35	93	6	44	32
33.969	21.211	29.554	9.947	26.391	4.758	42.314	4.573	27.937	1.976	14.885	818	4.889	273	640	37	250	174

Tab. XXXV. Obyvatelstvo hlavního města Prahy 15. února 1921 podle věkových
Prague, au 15. février 1921, d'après les groupes d'âge

O b e c (čtvrť) C o m m u n e (quartier)	Počet žen přítomných při sčítání lidu 15. února 1921 Femmes présentes lors du recense- ment au le 15 février 1921					0—14 letých ans		15—19 letých ans		20—24 letých ans	
	úhrnem — total	svobodných — célibataires	vdaných — mariées	ovdovělých — veuves	rozvedených a rozlouče- ných — divorcées et séparées	úhrnem — total	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
<i>Praha I.-VIII. - Prague</i>											
Praha I.	19.148	10.749	5.829	2.295	275	2.229	2.106	2.074	2.734	2.340	
" II. dol.	11.240	6.412	3.437	1.253	138	1.242	1.193	1.159	1.660	1.447	
" II. hor.	35.859	20.695	10.418	4.289	457	4.231	3.786	3.711	5.416	4.577	
" III.	11.678	6.441	3.538	1.572	127	1.451	1.211	1.191	1.423	1.170	
" IV.	3.872	2.139	1.281	412	40	682	415	404	462	364	
" V.	2.333	1.386	705	229	13	266	223	222	369	341	
" VI.	2.916	1.431	1.026	433	26	468	266	259	320	252	
" VII.	23.819	11.360	9.666	2.511	282	4.436	2.467	2.405	2.668	1.975	
" VIII.	15.010	7.122	6.067	1.638	183	3.392	1.616	1.546	1.648	1.111	
úhrnem — totaux . . .	125.875	67.735	41.967	14.632	1.541	18.397	13.283	12.971	16.700	13.577	
<i>Obce s více než 20.000 obyv. — Communes de plus de 20.000 habitants.</i>											
Karlín	12.271	6.299	4.394	1.473	105	1.818	1.332	1.296	1.597	1.302	
Nusle	17.003	8.132	6.677	1.946	248	3.782	1.785	1.727	1.806	1.224	
Smíchov	29.633	14.841	10.808	3.640	344	4.842	3.084	3.035	3.599	2.838	
Vinohrady Král.	45.562	23.972	15.041	5.953	596	5.974	4.945	4.856	5.986	5.080	
Vršovice	16.370	7.832	6.429	1.842	267	3.604	1.561	1.514	1.955	1.317	
Žižkov	37.016	17.312	14.480	4.611	613	7.246	3.545	3.438	3.935	2.764	
úhrnem — totaux . . .	157.855	78.388	57.829	19.465	2.173	27.266	16.252	15.866	18.878	14.525	
<i>Obce s méně než 20.000 obyv. — Communes de moins de 20.000 habitants.</i>											
Obce v okrese karlínském — Communes du distr. de Karlín	11.464	5.663	4.520	1.195	86	2.813	1.147	1.115	1.239	823	
Obce v okrese nuselském — Communes du distr. de Nusle	11.490	5.514	4.546	1.333	97	2.953	1.148	1.112	1.190	694	
Obce v okrese smíchovském — Communes du distr. de Smíchov	36.751	17.966	14.263	4.080	442	8.522	3.639	3.525	4.047	2.744	
Obce v okrese vršovském — Communes du distr. de Vršovice	2.999	1.513	1.140	319	27	864	312	305	334	216	
Obce v okrese zbraslavském — Communes du distr. de Zbraslav	371	161	166	42	2	70	34	32	37	24	
Obce v okrese žižkovském — Communes du distr. de Žižkov	4.105	1.981	1.679	416	29	1.101	450	418	379	233	
úhrnem — totaux . . .	67.180	32.798	26.314	7.385	683	16.323	6.730	6.507	7.226	4.734	
Hlavní město Praha úhrnem Capitale de Prague totaux . .	350.910	178.921	126.110	41.482	4.397	61.986	36.265	35.344	42.804	32.836	

skupin a rodinného stavu. II. Ženy. 1. V číslech absolut. — Population de la Capitale de
et l'état de famille. II. Femmes. 1. En chiffres absolus.

Z nich bylo — Dont âgées de

25—29 letých ans		30—34 letých ans		35—39 letých ans		40—49 letých ans		50—59 letých ans		60—69 letých ans		70—79 letých ans		více než 80 letých plus de 80 ans		věku ne- známého âge inconnu	
úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires	úhrnem — total	v tom svobodných dont célibataires
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
2.383	1.547	1.708	801	1.406	489	2.586	604	1.953	367	1.413	218	541	65	81	8	8	7
1.429	930	1.130	568	853	334	1.477	358	1.092	194	748	109	329	52	76	12	11	7
4.386	2.879	3.271	1.565	2.725	962	4.752	1.275	3.604	788	2.489	491	982	170	193	31	24	15
1.330	776	1.027	451	906	296	1.617	499	1.278	300	918	195	405	80	95	22	17	10
449	257	335	112	311	62	500	105	355	79	241	53	109	19	12	2	1	—
336	253	269	138	185	63	294	49	219	37	119	12	45	5	7	—	1	—
309	153	300	100	219	55	404	61	285	33	228	37	99	11	18	2	—	—
2.517	1.059	2.402	523	2.081	281	3.337	354	2.045	186	1.250	87	530	45	75	5	11	4
1.409	460	1.361	227	1.217	132	1.991	132	1.312	71	724	37	284	9	45	1	11	4
14.548	8.314	11.803	4.485	9.903	2.674	16.958	3.437	12.143	2.055	8.130	1.239	3.324	456	602	83	84	47
1.269	729	1.170	420	1.015	231	1.718	248	1.191	137	800	86	295	23	56	4	10	5
1.673	580	1.632	274	1.517	166	2.261	186	1.387	101	804	64	294	21	52	3	10	4
3.092	1.530	2.716	805	2.380	457	4.126	619	2.873	359	1.967	254	789	75	146	16	19	11
5.140	3.061	4.346	1.665	3.670	935	6.464	1.194	4.533	647	2.999	386	1.246	138	226	17	33	19
1.668	594	1.663	286	1.484	161	2.080	176	1.200	101	772	49	312	18	49	2	22	10
3.886	1.504	3.598	797	3.157	472	5.044	556	3.438	320	2.207	151	812	53	130	7	18	4
16.728	7.998	15.125	4.247	13.223	2.422	21.693	2.979	14.622	1.665	9.549	990	3.748	328	659	49	112	53
1.186	398	1.057	170	905	107	1.397	129	914	61	558	32	212	10	33	2	3	3
1.171	345	1.009	126	845	90	1.369	86	909	52	590	39	246	10	49	4	11	3
3.771	1.270	3.443	614	3.027	365	4.586	450	2.895	248	1.950	136	704	55	113	9	54	28
242	56	222	24	195	15	356	18	232	9	167	4	54	—	19	—	2	2
47	14	32	7	36	7	56	4	25	2	25	—	6	—	2	1	1	—
343	103	362	40	318	30	519	29	321	12	212	12	87	3	11	—	2	—
6.760	2.186	6.125	981	5.326	614	8.283	716	5.296	384	3.502	223	1.309	78	227	16	73	36
38.036	18.498	33.053	9.713	28.452	5.710	46.934	7.132	32.061	4.104	21.181	2.452	8.381	862	1.488	148	269	136

Tab. XXXVIII. Národnosti v Praze 15. února 1921 podle věku a rodinného stavu. II. Čísła poměrná. — Nationalités ethnographiques à Prague, d'après les groupes d'âge et l'état de famille au 15 février 1921. II. Chiffres relatifs.

V ě k Age accompli		Z e 100 m u ž ů (ž e n) — S u r 100 h o m m e s (f e m m e s)																								
		národnosti československé - de nationalité ethnograph. tchécoslovaque												národnosti německé - de nationalité ethnogr. allemande												
		klei(r)é) dokončil(y) 5./II. 1921 rok svého věku v legendě vyznačený a bylo - ayant accompli l'âge mentionné sous col. 1, combien étaient												cizinců — étrangers												
		svobodných célibataires	ženatých, vdaných marié(e)s	ovdovělých veufs (veuves)	rozved. a rozlouč. divorcé(e)s et séparé(e)s	úhrnem total	svobodných célibataires	ženatých, vdaných marié(e)s	ovdovělých veufs (veuves)	rozved. a rozlouč. divorcé(e)s et sépar.	úhrnem total	svobodných célibataires	ženatých, vdaných marié(e)s	ovdovělých veufs (veuves)	rozved. a rozlouč. divorcé(e)s et sépar.	úhrnem total	svobodných célibataires	ženat., vdaných marié(e)s	ovdovělých veufs (veuves)	rozved. a rozlouč. divorcé(e)s et sépar.	úhrnem total	svobodných célibataires	ženat., vdaných marié(e)s	ovdovělých veufs (veuves)	rozved. a rozlouč. divorcé(e)s et sépar.	úhrnem total
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
A. muži - hommes		100-0	0-1	—	—	100-0	100-0	—	—	100-0	100-0	—	—	100-0	100-0	—	—	—	—	100-0	100-0	—	—	—	—	100-0
0-14	99-9	9-1	0-1	0-1	0-1	100-0	100-0	2-6	0-1	100-0	100-0	—	—	100-0	99-1	0-9	—	—	—	100-0	99-6	0-4	—	—	100-0	
15-19	90-7	38-6	0-4	0-4	1-0	100-0	81-3	18-0	0-2	0-5	100-0	97-5	2-3	0-2	100-0	89-9	10-0	0-1	100-0	95-6	4-3	0-1	—	—	100-0	
20-24	60-0	64-6	1-2	2-4	1-0	100-0	51-9	46-5	0-5	1-1	100-0	83-3	16-2	0-5	100-0	80-7	19-3	—	100-0	80-3	19-3	0-2	0-2	100-0	100-0	
25-29	31-8	77-9	2-0	3-0	3-0	100-0	31-4	65-1	1-3	2-2	100-0	58-6	41-4	—	100-0	37-5	60-4	—	100-0	56-7	40-8	1-1	1-4	100-0	100-0	
30-34	17-1	83-7	3-2	3-0	100-0	21-9	73-2	2-3	2-6	100-0	16-4	81-0	2-3	0-3	100-0	24-2	75-8	—	100-0	28-7	67-1	2-1	2-1	100-0	100-0	
35-39	10-1	88-7	7-3	2-4	100-0	16-1	77-1	5-1	1-7	100-0	10-3	84-1	3-7	1-9	100-0	3-7	85-2	7-4	3-7	100-0	11-5	75-8	9-0	3-7	100-0	
40-49	6-5	83-8	17-1	1-7	100-0	11-2	77-0	10-1	1-7	100-0	8-2	74-4	16-9	0-5	100-0	20-0	80-0	—	100-0	6-8	72-8	16-1	4-3	100-0	100-0	
50-59	5-1	76-1	36-7	1-0	100-0	10-5	63-2	26-0	0-3	100-0	5-5	58-9	35-6	—	100-0	—	80-0	20-0	—	100-0	19-2	46-2	34-6	—	100-0	
60-69	5-1	57-2	59-1	1-0	100-0	8-5	60-2	50-8	—	100-0	—	38-5	61-5	—	100-0	—	100-0	—	—	100-0	76-0	24-0	40-0	—	100-0	
70-79	5-7	35-2	28-9	1-6	100-0	66-7	11-1	22-2	—	100-0	100-0	65-2	31-6	3-0	0-2	100-0	80-8	18-5	0-4	0-3	100-0	70-8	26-6	1-8	0-8	100-0
80 a výše 80 et plus neznámý-âge inconn.	67-9	40-1	2-8	1-3	100-0	64-7	32-2	2-2	0-9	100-0	50-3	34-4	14-1	1-2	100-0	19-5	71-4	6-8	2-3	100-0	54-9	32-0	11-3	1-8	100-0	
úhrnem - totaux	55-8	40-1	2-8	1-3	100-0	64-7	32-2	2-2	0-9	100-0	50-3	34-4	14-1	1-2	100-0	19-5	71-4	6-8	2-3	100-0	54-9	32-0	11-3	1-8	100-0	
B. ženy - femmes		100-0	—	—	—	100-0	100-0	—	—	100-0	100-0	—	—	100-0	100-0	—	—	—	—	100-0	100-0	—	—	—	—	100-0
0-14	97-5	2-4	0-1	—	—	100-0	98-6	1-2	0-1	100-0	98-9	1-1	—	100-0	62-0	36-6	—	1-4	100-0	95-1	4-1	—	—	—	100-0	
15-19	76-7	22-2	0-6	0-5	100-0	84-6	14-4	0-7	0-3	100-0	86-1	13-1	0-5	0-3	100-0	17-0	81-0	0-4	1-6	100-0	72-5	25-6	1-4	0-5	100-0	
20-24	48-2	47-6	2-4	1-8	100-0	60-3	37-2	1-2	1-3	100-0	56-3	40-9	1-6	1-2	100-0	9-8	86-5	2-3	1-4	100-0	51-2	43-6	3-1	2-1	100-0	
25-29	30-34	28-7	62-5	6-3	2-5	100-0	40-4	54-0	3-8	1-8	100-0	47-1	46-6	3-8	2-5	100-0	5-8	84-5	7-8	1-9	100-0	36-9	53-0	6-7	3-4	100-0
30-34	35-39	19-6	68-1	9-5	2-8	100-0	29-3	62-6	6-0	2-1	100-0	21-4	68-1	8-8	1-7	100-0	5-5	78-1	9-6	6-8	100-0	25-7	60-3	9-4	4-6	100-0
40-49	50-59	4-7	67-3	15-6	2-4	100-0	23-7	61-4	12-7	2-2	100-0	16-7	65-8	15-4	2-1	100-0	4-6	76-8	13-0	5-6	100-0	23-3	55-1	17-3	4-3	100-0
50-59	60-69	12-2	56-1	30-0	1-7	100-0	21-2	49-5	28-3	1-0	100-0	12-0	56-3	29-9	1-8	100-0	6-7	68-3	21-7	3-3	100-0	22-1	41-2	34-8	1-9	100-0
60-69	70-79	11-0	35-3	52-7	1-0	100-0	18-2	29-4	51-4	1-0	100-0	13-5	33-3	51-5	1-7	100-0	20-0	36-0	44-0	—	100-0	20-3	19-5	34-8	1-6	100-0
80 a výše 80 et plus neznámý-âge inconn.	9-0	15-2	74-8	0-3	100-0	17-6	11-6	70-6	0-2	100-0	7-2	22-9	69-9	—	100-0	—	33-3	66-7	—	100-0	17-8	9-3	72-9	—	100-0	
úhrnem - totaux	47-8	33-4	16-9	1-9	100-0	42-9	35-7	21-4	—	100-0	50-0	25-0	25-0	—	100-0	100-0	—	100-0	—	100-0	26-3	15-8	57-9	—	100-0	
úhrnem - totaux	51-0	36-0	11-7	1-3	100-0	52-0	33-0	14-0	1-0	100-0	50-3	34-4	14-1	1-2	100-0	19-5	71-4	6-8	2-3	100-0	54-9	32-0	11-3	1-8	100-0	

Tab. XXXVI. Obyvatelstvo hlav. města Prahy 15. února 1921 podle věkových skupin a rodinného stavu. I. Muži. — 2. V číslech relativních. — Population de la Capitale de Prague le 15 février 1921, d'après les groupes d'âge et l'état de famille. I. Hommes. — 2. En chiffres relatifs.

O b e c (čtvrť) C o m m u n e (quartier)	Z 1.000 mužů přítomných při sčítání lidu 15. února 1921 bylo Sur 1 000 hommes présents lors du recensement au 15 février 1921 combien étaient					Ze 100 mužů, kteří 15. února 1921 dokončili let věku svého Sur 100 hommes ayant, au 15 février 1921, l'âge accompli de										
	svobodných célibataires	ženatých — mariés	ovdovělých — veufs	rozvedených a rozlouč. divorcés et séparés	úhrnem — total	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—49	50—59	60—69	70—79	více než 80 plus de 80 ans	
						bylo svobodných combien étaient célibataires										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Praha I.—VIII. — Prague																
Praha I.	581·8	368·8	34·5	14·9	1.000	100	94·1	73·0	49·4	29·6	18·4	11·4	8·5	9·2	9·3	
" II. dol.	585·0	372·7	28·0	14·3	1.000	100	94·0	73·7	50·0	29·4	17·0	11·3	6·5	12·6	16·7	
" II. hor.	604·8	355·0	27·4	12·8	1.000	100	93·9	73·7	47·9	31·2	17·8	11·8	9·6	6·9	6·7	
" III.	625·6	333·2	29·6	11·6	1.000	100	95·8	75·6	48·8	29·8	16·6	14·5	8·2	8·9	—	
" IV.	765·5	217·5	11·2	5·8	1.000	100	96·4	74·9	49·2	24·6	17·5	15·6	11·4	14·3	9·1	
" V.	568·8	391·5	25·9	13·8	1.000	100	94·6	78·6	56·9	26·3	16·3	8·7	6·8	—	—	
" VI.	546·6	406·0	32·5	14·9	1.000	100	90·6	62·1	34·8	19·0	10·5	6·7	8·8	11·4	—	
" VII.	534·6	426·7	26·9	11·8	1.000	100	91·1	58·3	28·0	12·8	7·6	4·5	4·2	3·8	4·9	
" VIII.	541·9	418·9	27·1	12·1	1.000	100	86·8	47·3	21·8	10·4	5·5	3·7	2·2	1·2	5·9	
úhrnem — totaux . . .	587·8	372·0	27·7	12·5	1.000	100	93·6	68·2	41·1	23·1	13·7	9·5	7·3	7·3	7·2	
Obce s více než 20.000 obyv. — Communes avec plus de 20.000 habitants.																
Karlín	603·2	360·9	25·7	10·2	1.000	99·9	94·0	70·7	44·3	23·4	13·9	6·7	4·9	6·6	3·7	
Nusle	559·8	400·8	27·5	11·9	1.000	99·9	88·8	55·2	26·5	12·4	7·1	3·9	1·8	3·2	3·3	
Smíchov	550·6	408·9	27·7	12·8	1.000	100	92·1	63·7	34·4	18·0	10·9	6·3	5·0	4·9	5·9	
Vinohrady	560·0	399·3	26·8	13·9	1.000	100	95·2	71·7	40·1	22·3	12·1	7·7	5·3	5·6	3·2	
Vršovice	573·5	389·8	23·2	13·5	1.000	99·9	88·2	55·7	22·5	12·1	6·4	4·0	2·9	4·1	4·5	
Žižkov	536·7	417·7	29·6	16·0	1.000	99·7	88·4	55·5	28·4	13·3	8·7	4·7	3·4	2·6	5·3	
úhrnem — totaux . . .	558·0	401·2	27·2	13·6	1.000	99·9	91·4	62·8	32·9	17·0	10·0	5·9	4·3	4·6	4·4	
Obce s méně než 20.000 obyv. — Communes de moins de 20.000 habit.																
Obce v okrese karlínském — Communes du distr. de Karlín . . .	562·7	401·3	27·3	8·7	1.000	99·8	86·1	51·7	24·0	14·6	10·4	6·3	4·4	4·1	—	
Obce v okrese nuselském — Communes du distr. de Nusle . . .	545·1	417·0	29·3	8·6	1.000	99·8	81·2	43·8	19·7	10·1	6·0	3·7	3·5	3·9	13·3	
Obce v okrese smíchovském — Communes du distr. de Smíchov . . .	551·7	408·6	28·7	11·0	1.000	99·8	87·0	50·6	22·0	11·7	7·2	4·9	5·2	4·8	7·4	
Obce v okrese vršovském — Communes du distr. de Vršovice . . .	576·4	390·6	27·8	5·2	1.000	100	82·6	43·5	18·2	12·9	4·7	3·3	3·5	—	—	
Obce v okrese zbraslavském — Communes du distr. de Zbraslav . . .	539·6	422·0	30·7	7·7	1.000	100	83·7	50·0	31·9	11·1	6·8	—	—	12·5	—	
Obce v okrese žižkovském — Communes du distr. de Žižkov . . .	538·1	427·1	27·3	7·5	1.000	100	84·1	46·5	18·7	9·2	5·5	2·2	3·1	1·7	—	
úhrnem — totaux . . .	552·7	409·2	28·4	9·7	1.000	99·8	85·6	49·1	21·7	11·9	7·3	4·7	4·5	4·1	6·5	
Hlavní město Praha úhrnem - Capitale de Prague totaux . . .	567·5	392·4	27·6	12·5	1.000	99·9	91·5	62·4	33·7	18·0	10·8	7·1	5·5	5·6	5·8	

Tab. XXXVII. Obyvatelstvo hlav. města Prahy 15. února 1921 podle věkových skupin a rodinného stavu. II. Ženy. 2. V číslech relativ. — Population de la Capitale de Prague le 15 février 1921, d'après les groupes d'âge et l'état de famille. II. Femmes. — 2. En chiffres relatifs.

O b e c (čtvrť) C o m m u n e (quartier)	Z 1000 žen přítomných při sčítání lidu 15. února 1921 bylo Sur 1000 femmes présentes lors du recensement au 15 février 1921 combien étaient						Ze 100 žen, které 15. února 1921 dokončily let svého věku Sur 100 femmes ayant au 15 février 1921 l'âge accompli de									
	svobodných célibataires	vdaných mariées	ovdovělých — veuves	rozved. a rozlouč. divorcées et séparées	úhrnem — total		15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—49	50—59	60—69	70—79	více než 80 plus de 80 ans
							bylo svobodných combien étaient célibataires									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
<i>Praha I.—VIII. — Prague</i>																
Praha I.	561·4	304·4	119·8	14·4	1.000	98·5	85·6	64·9	46·9	34·8	23·4	18·8	15·4	12·0	9·9	
„ II. dolní	570·4	305·8	111·5	12·3	1.000	97·2	87·2	65·1	50·3	39·2	24·2	17·8	14·6	15·8	15·8	
„ II. horní	577·1	290·6	119·6	12·7	1.000	98·0	84·5	65·6	47·8	35·3	26·8	21·9	19·7	17·3	16·1	
„ III.	551·5	303·0	134·6	10·9	1.000	98·4	82·2	58·3	43·9	32·7	30·9	23·5	21·2	19·8	23·2	
„ IV.	552·4	330·9	106·4	10·3	1.000	97·4	78·8	57·2	33·4	19·9	21·0	22·3	22·0	17·4	16·7	
„ V.	594·1	302·2	98·1	5·6	1.000	99·6	92·4	75·3	51·3	34·1	16·7	16·9	10·1	11·1	—	
„ VI.	490·7	351·9	148·5	8·9	1.000	97·4	78·8	49·5	33·3	25·1	15·1	11·6	16·2	11·1	11·1	
„ VII.	477·0	405·8	105·4	11·8	1.000	97·5	74·0	42·1	21·8	13·5	10·6	9·1	7·0	8·5	6·7	
„ VIII.	474·5	404·2	109·1	12·2	1.000	95·7	67·4	32·6	16·7	10·8	6·6	5·4	5·1	3·2	2·2	
úhrnem - totaux . . .	538·2	333·4	116·2	12·2	1.000	97·7	81·3	57·2	38·0	27·0	20·3	16·9	15·2	13·7	13·8	
<i>Obce s více než 20.000 obyv.— Communes avec plus de 20.000 habitants.</i>																
Karlín	513·3	358·1	120·0	8·6	1.000	97·3	81·5	57·4	35·9	22·8	14·4	11·5	10·8	7·8	7·1	
Nusle	478·3	392·7	114·4	14·6	1.000	96·8	67·8	34·7	16·8	10·9	8·2	7·3	8·0	7·1	5·8	
Smíchov	500·8	364·8	122·8	11·6	1.000	98·4	78·9	49·5	29·6	19·2	15·0	12·5	12·9	9·5	11·0	
Vinohrady Král.	526·1	330·1	130·7	13·1	1.000	98·2	84·9	59·6	38·3	25·5	18·5	14·3	12·9	11·1	7·5	
Vršovice	478·5	392·7	112·5	16·3	1.000	97·0	67·4	35·6	17·2	10·8	8·5	8·4	6·3	5·8	4·1	
Žižkov	467·7	391·2	124·6	16·5	1.000	97·0	70·2	38·7	22·2	15·0	11·0	9·3	6·8	6·5	5·4	
úhrnem - totaux . . .	496·6	366·3	123·3	13·8	1.000	97·6	76·9	47·8	28·1	18·3	13·7	11·4	10·4	8·8	7·4	
<i>Obce s méně než 20.000 obyv.— Communes avec moins de 20.000 habitants.</i>																
Obce v okrese karlínském — Communes du distr. de Karlín	494·0	394·3	104·2	7·5	1.000	97·2	66·4	33·6	16·1	11·8	9·2	6·7	5·7	4·7	6·1	
Obce v okrese nuselském — Communes du distr. de Nusle	479·9	395·7	116·0	8·4	1.000	96·9	58·3	29·5	12·5	10·7	6·3	5·7	6·6	4·1	8·2	
Obce v okrese smíchovském — Communes du distr. de Smíchov	488·9	388·1	111·0	12·0	1.000	96·9	67·8	33·7	17·8	12·1	9·8	8·6	7·0	7·8	8·0	
Obce v okrese vršovském — Communes du distr. de Vršovice	504·5	380·1	106·4	9·0	1.000	97·8	64·7	23·1	10·8	7·7	5·1	3·9	2·4	—	—	
Obce v okrese zbraslavském — Communes du distr. de Zbraslav	434·0	447·4	113·2	5·4	1.000	94·1	64·9	29·8	21·9	19·4	7·1	8·0	—	—	50·0	
Obce v okrese žižkovském — Communes du distr. de Žižkov	482·6	409·0	101·3	7·1	1.000	92·9	61·5	30·0	11·1	9·4	5·6	3·7	5·7	3·4	—	
úhrnem - totaux . . .	488·2	391·7	109·9	10·2	1.000	96·7	65·5	32·3	16·0	11·5	8·7	7·3	6·4	6·0	7·0	
Hlavní město Praha úhrnem Capitale de Prague totaux .	509·9	359·4	118·2	12·5	1.000	97·5	76·7	48·6	29·4	20·1	15·2	12·8	11·6	10·3	10·0	

LITERATURA.

Legislación del Trabajo. Apéndice décimosexto 1920. Legislación-proyectos de reforma. Instituto de Reformas Sociales. Madrid 1921 (1046, 8°).

První začátky státně organizované statistiky sociální sahají ve Španělsku k roku 1883, kdy královským dekretem byla zřízena »Komise pro sociální reformy«. Další osud nebyl však v praxi této komisi příznivým, takže možno mluvit o pravidelné statistické práci v oboru sociálním teprve od roku 1903. 23. dubna tohoto roku byl totiž po třech dalších nezdařených pokusech, upravití a prováděti statistiku sociální, konečně zřízen »Ústav pro sociální reformy«, »Instituto de Reformas Sociales«. Od té doby teprve začíná soustavně velmi čilá a rozsáhlá statistická činnost v otázkách sociálních, jejíž důkazem je dlouhá řada pramenných děl a jiných publikací. Jedna z význačnějších publikací tohoto institutu, ne přímo statistického rázu, ale pro každého pracovníka v oboru sociálním neobyčejně vítaná a potřebná, jest publikace svrchu uvedená. Jakožto 16. svazek oficiální sbírky, vycházející ročně od roku 1906, podává tato kniha časově seřazený, v systematický celek shrnutý soubor zákonů a nařízení sociálního rázu v roce 1920 vyšlých neb v tomto roce připravovaných. V 28 kapitolách na 791 stránkách prvního dílu jsou uvedeny zákony z jednotlivých oborů sociální péče s příslušnými prováděcími nařízeními. Díl druhý přináší na 173 stránkách zákonné návrhy a osnovy podané zákonodárným sborům. Rychlému a přehlednému užívání této publikace slouží účelně upravený rejstřík, rozdělený na část chronologickou, věcnou a úhrnný přehled. Úplnost látky a systematické podání jsou předností této knihy. Množství různých ustanovení na 1046 stránkách otiskné a nejrůznější obory, jichž se týkají, svědčí o vážné a soustavné práci, jež se v Španělsku otázkám práce věnuje. Celá řada této sbírky, doplňovaná každoročně dalším svazkem za dotýčný rok, poslouží jistě přesné informaci o dnešním stavu sociálního a dělnického zákonodárství ve Španělsku, příp. o jeho vývoji. Francouzský překlad rejstříku, příp. franc. označení jednotlivých zákonů přispěly by jistě k většímu rozšíření a používání této publikace, jak to její obsah a význam vyžaduje.

Dr. G. Reif.

Arbetsinställelser i Sverige ar 1920 av K. Socialstyrelsen. Sveriges Officiella Statistik. Socialstatistik. Stockholm 1921 (VIII, 67, 8°).

Po zřízení oddělení statistiky práce ve Štokholmu »Kungl. Kommerskollegii Afdelning för Arbetsstatistik, 1. ledna 1903, jemuž vedle jiných úkolů z oboru statistiky práce bylo uloženo prováděti statistiku stávek a výluk, začal tento úřad v publikaci »Sociala Meddelanden« uveřejňovati prozatímní výsledky této statistiky za jednotlivá čtvrtletí a pak celkový přehled za celý rok. Čtvrtletní přehledy podávají počet stávek a výluk, jejich zeměpisnou rozlohu a postižená výrobní odvětví, dále uvádějí dobu vzniku a ukončení stávkových neb výlukových požadavků a výsledek, nejvyšší počet vyloučených neb stávkujících dělníků, zaznamenávají jejich příslušnost k odborovým organizacím a prameny dat. K tabulkám je připojen krátký popisný doprovod. Předběžná celoroční data podávají jen úhrnné výsledky. Tímto způsobem uveřejňoval svrchu uvedený úřad data o stávkách a výlukách do roku 1907. První pramenné dílo vyšlo za rok 1908 a od té doby vychází tato publikace ročně. Výsledky za rok 1920 byly uveřejněny v roce 1921. Dílko, co do počtu stran malé, obsahem svým však bohaté, vnitřní účelnou úpravou tabulek vzorné a zevnější formou odlišné od velkých formátů u pramenných děl většinou užívaných, nejeví co do formy a obsahu publikačního oproti roku 1919 žádných změn. Ačkoliv jest úkolem statistiky podávati celkový obraz hromadného zjevu neb jeho složek a ne individuální popis sčítaných prvků, nutno přece při statistice stávek a výluk schváliti individuální popis, který umožňuje v rámci uveřejněných dat jakoukoliv kombinaci. Touto okolností se řídila také redakce uvedeného díla, když k rozboru a tabelární části připojila přílohou individuální data o stávkách a výlukách, vzniknuvších v roce 1920. Zásada důvěrnosti individuálních dat není tímto podáním porušena, neboť v tabulce je uveden jen druh výroby a ne podnik sám. Konečně při statistice stávek nepadá tento ochranný moment důvěrnosti tolik v úvahu, neboť příslušná data lze seznati i z veřejně přístupných jiných pramenů. Individuální popis stávek a výluk označuje spory, jak jdou časově za sebou, běžnými čísly, uvádí dobu vzniku a ukončení sporu, druh zastavení práce, pak všeobecně průmyslové neb výrobní odvětví, místo, příčinu, počet zaměstnavatelů a zaměstnanců, název organizací zaměstnavatelů a zaměstnanců, jež se zúčastnily sporu, výsledek a kdo spor urovnával.

Práce je rozdělena na textovou část, která obsahuje 17 stránek a na část tabulární o 7 stránkách. Individuálnímu popisu je věnováno 43 stránek. Knižka je psána švédsky a krátký francouzský rozbor dat seznamuje čtenáře švédštiny neznalé stručně s obsahem publikace. Grafických znázornění nebylo použito. Textová část ličí po krátkém úvodu 1. počet a rozsah stávek podle odvětví průmyslu, krajů a roční doby vzniku stávek; 2. druh i příčiny sporů; 3. organizace zúčastněných zaměstnavatelů i zaměstnanců; 4. dobu trvání stávek a výluk; 5. výsledky sporů; 6. počet ztracených dnů v důsledku zastavení práce; 7. porušení koll. smluv; 8. vyjednávání, vyrovnání, rozhodčí soud; 9. spory vzniklé mezi státními i obecními dělníky. Srovnání s výsledky let dřívějších, pokud je provedeno, není jednotné. Srovnávají se data z roku 1920 s průměrem let 1910—1919, příp. s absolutními čísly těchto let anebo let starších do r. 1903. Tabulární část obsahuje 4 tabulky.

Díváme-li se na výsledky, jeví se stávkové hnutí ve Švédsku r. 1920 co do počtu stávek pohnutějším než v roce 1919, a co do intensity bylo nejsilnějším od roku 1910. Obraz, který dovoluje srovnání s léty dřívějšími, jest tento:

Rok	stávek	Počet			podniků	Počet	
		výluk	různých sporů	úhrn		stávkujících	ztracených dnů
1910	66	5	5	76	146	3.671	39.000
1911	85	9	4	98	1.920	20.576	569.800
1912	108	4	4	116	789	9.980	292.145
1913	118	1	—	119	204	9.591	303.344
1914	105	8	2	115	247	14.385	620.469
1915	70	7	3	80	110	5.119	83.270
1916	218	2	7	227	499	20.711	474.718
1917	458	8	9	475	1.424	46.701	1,108.819
1918	668	10	30	708	2.689	61.223	1,436.409
1919	414	10	16	440	2.363	81.041	2,295.910
1920	455	9	22	486	2.954	139.039	8.942.543

Jest zajímavé, že rok 1920, který vykazuje přibližně stejný počet stávek a výluk jako rok 1917, převyšuje tento co do intensity u počtu postižených závodů o 107·4% a u počtu stávkujících o 197·7%. Tato okolnost svědčí o organizační vyspělosti zaměstnavatelů a zaměstnanců a zároveň nasvědčuje, že vývojová tendence stávkového hnutí se chýlí k formě hromadných bojů. Podle výrobních odvětví připadá nejvíce sporů na výrobu zboží dřevěného (119, 25%), pak následuje kovoprůmysl (98, 20%), na třetím místě je průmysl stavební (48, 10%) a pak průmysl zeminný a kamenný (45, 9%). Co se týká počtu stávkujících, jest kovoprůmysl na prvním místě (91.030, 65%), pak průmysl stavební (14.562, 11%) a na třetím místě je průmysl dřevařský (12.678, 9%), který je co do počtu stávek na místě prvním. Průmysl zeminný a kamenný vykazuje jen 2% (3147) všech stávkujících. Nejvíce případů zastavení práce (365, 75%) vzniklo z příčin mzdových. Z těch připadalo 347 neb 72% na požadavky zvýšení mzdy a 18 neb 3% na spory s jinými požadavky mzdovými. Ze všech konfliktů trvalo 29% (139) méně jednoho týdne a 68% (330) bylo celkem ukončeno do tří měsíců; přes 3 měsíce trvalo 17 případů.

Tabulka níže uvedená ukazuje, že je počet stávek a výluk, skončivších ve prospěch zaměstnavatelů, větší než počet sporů, jež měly kladný výsledek pro zaměstnance. Srovnáme-li počet zaměstnanců na sporech zúčastněných, lze seznati, že jen 2% stávkujících dosáhlo plného výsledku.

Výsledek	Počet		stávk. (vyl.)	
	stávek (vyluk)			
ve prospěch zaměstnavatelů	117	24%	10.338	8%
ve prospěch zaměstnanců	81	17%	3.147	2%
kompromisní	259	53%	124.089	89%
neznámý neb nerozhodný	29	6%	1.465	1%
Úhrn	486	100%	139.039	100%

Dr. G. Reif.

ZPRÁVY. - COMMUNICATIONS DIVERSES.

Statistická rada státní konala svoji IV. plenární schůzi dne 14. června 1922 o 9. hod. dopol. v malém sále Národního domu na Smíchově. Přítomno bylo 47 členů, omluvilo se 6 členů. Schůzi zahájil předseda rady prof. Dr. Fr. Weyr, jenž věnoval vřelou posmrtnou vzpomínku zemřelému členu Dru. J. Metelkovi.

Na to schválena byla zpráva o činnosti S. Ú. S. v r. 1921 a na návrh prof. Dra Grubera, prof. Dra Rauchberga a prof. Dra Krejčího vysloven předsednictvu, vedoucím a technickým úředníkům a všem ostatním zaměstnancům S. Ú. S. dík a uznání za vykonanou práci. Také návrh prof. Dra Grubera, aby byla požádána ministerská rada, aby výstavba definitivní budovy S. Ú. S. byla zařazena do aktuálního stavebního programu, byl jednomyslně přijat.

Dalším bodem jednání byl pracovní plán S. Ú. S. pro rok 1923, o němž rozpředla se živá debata.

Sekční šéf Dr. Kulhavý tázal se, kdy bude se prováděti statistika pojišťovacích společností soukromých. Stane se tak, jakmile to poměry dovoli.

Dr. L. Dvořák žádal, aby byla provedena statistika válečných ústředen, ježto pokládá za velmi důležité, aby činnost těchto ústředen byla statisticky zachycena, poněvadž tímto způsobem bude získán materiál ke srovnání s výsledky závodové statistiky. Příslušný materiál jest třeba už nyní si zjistiti, zpracovati možno jej později. Po vývodech prof. Dra Rauchberga, jenž doporučoval, aby materiálu tento byl nejprve co do své kvality prostudován a Dra Mráze, jenž poukazyval na přetížení S. Ú. S. pracemi, bylo usneseno, aby statistika ústředen po předcházejícím prostudování materiálu byla v r. 1923 provedena, ovšem jen tak dalece, pokud to bude možno.

Prof. Dr. Krejčí navrhuje provedení statistiky živnostenských a zemědělských závodů. Přípravy k této statistice bude nutno vykonati již v r. 1923, šetření samo bude nutno provéstí nejpозději v r. 1924. K tomu předseda prof. Dr. Weyr podotýká, že současně se navrhuje již sestavení zvláštního výboru, který by se přípravou této statistiky zabýval.

Prof. Dr. Rauchberg obírá se ve své řeči novotami pracovního plánu, t. j. statistikou dávky z majetku, pozemkové reformy, opcí a statistikou odvodní. Má za to, že jest naprosto nutno, aby statistika dávky z majetku byla uvedena ve spojení se statistikou daně z příjmu a aby se více statisticky využilo ukládacího řízení daňového. Ohledně statistiky odvodní navrhuje, aby byly příslušné práce uvedeny v život ve srozumění se zdravotními a vojenskými úřady. Pokud se týče statistiky pozemkové reformy, navrhuje, aby bylo sjednáno dorozumění se Stát. úřadem pozemkovým, aby byl sestaven společně pracovní plán, aby se Stát. úřad pozemkový řídil dle pokynů Stat. rady státní a aby referentu S. Ú. S. bylo umožněno podati každé doby zprávu o stavu věcí. Statistika opcí jest s hlediska mezinárodního velmi důležitá a řečník proto žádá, aby byl sestaven zvláštní výbor, jenž by se statistikou opcí zabýval.

K jednotlivým těmto námětům podali příslušnou zprávu předs. prof. Dr. Weyr, Dr. Auerhan a Dr. Mráz, načež bylo usneseno, aby pro statistiku opcí zvolen byl užší výbor z výboru populačního a dále aby byl zvolen zvláštní výbor, jenž by se zabýval otázkou statistiky pozemkové reformy.

Prof. Dr. Horáček žádá provedení statistiky výměnků, k čemuž Dr. Auerhan podotýká, že S. Ú. S., budou-li mu dány k tomu potřebné prostředky, započne s tímto šetřením již v r. 1923.

Na to byl pracovní plán S. Ú. S. dle návrhu schválen. Dále provedeno bylo doplnění jednotlivých výborů a zmocnění jich ve smyslu § 6. odst. 2. statutu S. R. S. a volba výboru pro statistiku pozemkové reformy. Za zástupce S. R. S. do Stálé komise cenové pro určování obchodních hodnot zvolen za odstoupivšího prof. Dra Krejčího prof. Dr. V. Mildschuh.

Dr. J. Auerhan podal potom jménem S. Ú. S. a v souhlase s ministerstvem vnitra návrh, aby usnesení S. R. S., jež obsahují obecně závazná pravidla a jimiž se ukládá občanstvu zpravodajská povinnost, byla vyhlášována ve Sbírce zákonů a nařízení jako vyhlášky ministerského předsedy, v případech dle § 8. odst. 3. Statutu S. R. S. (nařízení ze dne 28. listopadu 1919 č. 634 Sb. z. a n.) jako nařízení vlády. Návrh byl přijat.

Na konec bylo usneseno, aby požádána byla všechna ministerstva a ostatní ústřední úřady státní, jakož i ústřední úřady autonomní, všechny obchodní a živnostenské komory a zemědělské rady, aby S. R. S. sdělily všechny statistické výkazy, jež sestavují nebo jež si dávají předkládati, dále číselné výsledky výkazů za poslední léta zpracovaných a aby jí sdělovaly i příště včas všechny plány nových podniků, jež by mohly míti statistický význam, tak aby Statistická rada státní mohla k nim včas zaujati své stanovisko.

Pracovní plán Státního úřadu statistického pro r. 1923. I. oddělení bude pracovati na III. vydání »Statistické příručky republiky Československé«, dále bude za redakce přednosta VI. oddělení vydávati »Československý statistický věstník« a říditi redakci »Zpráv Státního úřadu statistického«. Pododdělení informační, překladatelské a korektorské budou pokračovati ve svých běžných pracích. Pokud se statistiky lesní týče, jež spadá do oboru III. oddělení, dokončí oddělení I. publikaci výsledků šetření z r. 1920 v pramenném díle »Československá statistika«.

II. oddělení bude v r. 1923 konati tyto práce: 1. Bude dokončena publikace výsledků sčítání lidu. — 2. Bude pokračováno ve zpracování měny obyvatelstva za léta 1921, 1922 a za léta válečná, pokud materiál ten nebyl již zpracován. — 3. Rozvody. Zpracuje se došlý materiál za rok 1921 a 1922. — 4. Opce. Bude zpracováván došlý materiál, který nám postoupí ministerstvo vnitra. — 5. Přijímání do státního svazku a propouštění z něho. Bude se rovněž sbírat a zpracovávat materiál za rok 1921 a 1922. — 6. Pokus o statistické zachycení stavebního ruchu ve větších městech. — 7. Zdravotnictví. Budou se zpracovávat: 1. měsíční zprávy o registračních výsledcích šetření z měst, okresů, nemocnic, jakož i ústavů pro hluchoněmé, choromyslné a pod.; 2. půlměsíční výkazy o infekčních chorobách a epidemiích; 3. registrační výsledky šetření o příčinách úmrtí se zvláštním zřetelem k chorobám infekčním; 4. zprávy o nemocnicích a ústavech pro hluchoněmé, choromyslné a pod. od r. 1918, usnese-li se na tom výbor pro statistiku zdravotní; 5. výsledky, získané akcí meziministerské komise pro statistiku hygienicko-technickou; 6. provede se registrační pokus dle nové metody v 5 okresech, usnese-li se na tom výbor pro statistiku zdravotní; 7. statistika morbidity v některých nemocenských pokladnách; 8. šetření o osobách tělesně nebo duševně defektních, usnese-li se na tom výbor pro statistiku zdravotní a budou-li dány k dispozici potřebné prostředky. — 8. Vojenství. Zpracují se výsledky statistiky odvodové, bude-li poskytnut materiál.

III. oddělení bude v r. 1923 konati tyto práce: A) Statistika zemědělská: 1. Statistika ploch osevu a sklizně. 2. Zvláštní odvětví zemědělské statistiky (včelařství, ovocnictví, chmel, víno, tabák) a statistika zemědělského průmyslu (cukrovary, pivovary, lihovary, mlýny). 3. Statistika o používání půdy dle velikostních kategorií na základě materiálu o plochách osevu z r. 1920 a 1921, dovolí-li to materiál a stačí-li prostředky a čas. 4. Zpravodajství pro Mezinárodní ústav zemědělský v Římě. — B) Statistika hornictví a hutnictví: 1. Statistika hornické a hutnické výroby. 2. Statistika mzdová v podnicích horních a hutních. 3. Statistika bratrských pokladen. — C) Statistika dopravy: 1. Statistika železniční, zvláště železniční dopravy. 2. Statistika vodní dopravy. 3. Statistika pošt a telegrafů. 4. Statistika silnic a automobilů. — D) Statistika cizineckého ruchu. — E) Statistika úvěrních ústavů a peněžnictví: 1. Statistika úvěrních ústavů všech typů. 2. Statistika pohybu vkladů u spořitelén a pokusmo u založen systému Schulze-Delitzschova. 3. Statistika oběhu peněz a bezpeněžního konání platů. 4. Statistika kursu cenných papírů na pražské burse (zbude-li čas). — F) Statistika školství a osvěty: 1. Zápisová a výroční statistika všech druhů škol (vysokých, středních, národních, odborných, veřejných i soukromých, kursů atd.). 2. Statistika učitelstva škol obecných a měšťanských. 3. Statistika knihoven a lidových podniků za rok 1922.

IV. oddělení bude sestavovati statistiku dovozu, vývozu, průvozu i řízení záznamného. Přejde od zpracování ručního ke strojovému způsobu zpracování. Usnese-li se na tom Národní shromáždění k podnětu Statistické rady státní, přejde oddělení od metody odhadové k metodě deklarční. Tím se umožní rychlá publikace dat nejen dle množství, ale i dle cen. — Hospodářská zpravodajská stanice bude pracovati způsobem posavadním a připraví provedení statistiky elektřiny.

V. oddělení, pokud stačí čas a prostředky, bude pravidelně prováděti statistiku stávek a výluk. dále statistiku sprostředkování práce, nezaměstnaností, práce přes čas, kolektivních smluv, provede jednorázová šetření o chudinství, péči o mládež, odborových organizacích dělnických i zaměstnavatelských, sociální péči o studentstvo, nadacích a zahájí statistické šetření o výměnku.

VI. oddělení bude prováděti statistiku dávky z majetku, dále v oboru statistiky soudnictví civilního a trestního a v oboru statistiky finanční bude zpracovávat běžný materiál, a budou-li povoleny potřebné prostředky, zahájí statistické šetření o stavu kněžstva dle jednotlivých náboženství a jejich požitků.

VII. oddělení bude v r. 1923 konati tyto práce: 1. Cenová statistika: a) cen maloobchodních. Bude pokračováno v měsíčních publikacích maloobchodních cen a indexů, při čemž

podle případného usnesení Statistické rady státní bude z části změněna metoda šetření a způsob vypočítávání indexů; — b) cen velkoobchodních. Měsíční publikace velkoobchodních cen a indexů v rozsahu roku 1922. — 2. Spotřeba: Bude pokračováno v dosavadním šetření rodinných účtů. Po případě bude vydána příslušná publikace. — 3. Družstevní statistika: Bude pokračováno v pracích katastračních a ve zpracování materiálu z roku 1919. Bude vyšetřeno a publikován pohyb družstev v roce 1921. Nebude-li šetření, týkající se roku 1919, v roce 1922 skončeno, stane se tak roku 1923 a bude vydána příslušná podrobná publikace v pramenném díle. Bude-li toto šetření již v roce 1922 skončeno, bude lze započít s novým šetřením, týkajícím se roku 1922, at již ohledně družstev všech anebo pouze ohledně některé z jich hlavní skupiny. — 4. Statistika živnostenských společenstev: Usnese-li se Statistická rada státní, aby bylo provedeno statistické šetření o živnostenských společenstvech, bude pokračováno nejen ve vedení katastru, nýbrž bude také stav a činnost společenstev statisticky zjištěna a podle možnosti uveřejněna. — 5. Statistika akciových společností a společností s ručením omezeným: Bude pokračováno v šetření, týkajícím se akciových společností a společností s ručením omezeným, podle případného usnesení Statistické rady státní.

Mimo to usnesla se Statistická rada státní, aby do pracovního plánu Státního úřadu statistického bylo pojata zpracování materiálu válečných ústředí, pokud zpracování to ukáže se možným po prozkoumání materiálu.

Zprávy ze semináře ekonomického a statistického prof. Mildschuha na právnické fakultě university Karlovy v Praze. (Dokončení.) — Sestavil JUC. Bohuslav Šejhar.

Dne 27. ledna 1922 referoval p. Klouďa o vývoji peněžních poměrů v Jižní Africe. Hned na počátku války přiměla anglická vláda majitele dolů k tomu, aby ji odevzdali celý výtěžek dolů k prodeji, a zároveň zakázala přísně vývoz ražených zlatých peněz (přes to byly však houfně podloudně dopravovány přes hranice). Směnitelnost bankovek za zlaté peníze nebyla zrušena, ale přes tuto směnitelnost i přes to, že bilance vývozu a dovozu byla v letech 1914—1919 stále příznivou (teprve r. 1920 dovoz převyšoval vývoz zboží i zlata), klesala hodnota bankovek jak v poměru ke zboží tak i k neraženému zlatu. V prvé příčině možno uvést, že index velkoobchodních cen činil v letech 1914—1920: 109, 120, 4, 137, 9, 158, 3, 172, 3, 185, 4, 251, 2, v druhé příčině, že hodnota jihoafrické libry, která se v míru rovnala 113 karátům čistého zlata, klesla až pod 82. Je to paradox v zemi zlatodolů a Rip van Winkle, jenž by usnul v r. 1913 a probudil se r. 1920, věru by mnul své oči, vidí-li dobře (viz Cannan, South African Currency v Economic Journal XXX.). V r. 1920 dosazena byla jihoafrickou sněmovnou komise, aby zabývala se účinky zákazu vývozu zlatých mincí a po případě otázkou jeho zrušení. Minorita komise (stanovisko její sdílí Cannan) byla pro zrušení zákazu toho a zcela volnou směnitelnost bankovek za zlato, většina připojila se k mínění H. Strakosche, jenž se vyslovil proti okamžitému zrušení (ježto by zlaté mince odplynuly do Indie a jinam), navrhoval však zřízení nové centrální banky (jejíž bankovky by byly do 40% kryty zlatem) a ponehlé zvedání hodnoty bankovek až k pari. Vskutku od r. 1920 ceny klesají (index v lednu 1921 211,6, v dubnu 186,2, v červenci 168,8, v říjnu 155,3) i lze se nadíti, že bankovky v dohledné době dosáhnou předválečného pari.

Dne 3. února referováno Dr. Čechrákem o vývoji peněžních poměrů v Anglii.

Podán tu přehled anglického vývoje dle cenových indexů Sauerbeckových a zvlášť přihlíženo vedle indexu úhrnného k speciálním indexům obilí, masa, koloniálních předmětů, uhlí a železa, textilií. Anglický cenový vývoj není jen ilustrací poměrů hospodářských, nýbrž i politických; hospodářské krise, cykly, ale též války se markantně zrcadlí v cenové výši. Krimská válka (1854) přivádí zdražení obilí a hornických surovin, indické povstání (1857) koloniálního zboží a hornických surovin, americká občanská válka (1864) prudké stoupnutí textilií. Krise hospodářská z r. 1873 následuje hausse ve všech statcích a nejhlubší bod po této krizi v r. 1879 je vyznačen poklesem u všech statků, Hospodářská krise argentinská v r. 1890 a její dozvuky až do r. 1894 a 1896 je vyznačena všeobecným stoupnutím cen a jemu následujícím všeobecným poklesem cen. R. 1896 je vyznačen vůbec nejhlubším stavem cen v století 19. Válka burská (1900) přivádí haussu v cenách uhlí a železa. Hospodářská krise americká z r. 1907 vyznačuje se stoupnutím a prudkým poklesem cen uhlí a železa. Pro všechny tyto význačné momenty z hospodářských dějin anglických v posledních desetiletích před světovou válkou je velmi citlivým barometrem stav cen uhlí a železa, u ryze hospodářských krísí bývá pozorován obyčejně všeobecný vzestup a pokles cen, u válečných krísí týká se cenová hausse spíš jen některých skupin statků. Světová válka se

svou platidlovou a úvěrní inflaci vyznačuje se všeobecným stoupnutím cen statků. Tento cenový vývoj byl doprovázen ještě statistickými údaji o vývozu, obrazech clearingů, bankrotech, kursech bursovních hodnot, kovovém pokladu, diskontní sazbě, mzdách a nezaměstnanosti v dotčených kritických letech.

Celý anglický cenový vývoj ve století 19. a až do světové války se pokouší vysvětliti jednotnou koncepcí prof. G. Cassel, jenž činí pokus dokázati, že křivka anglického vývoje cenového, nepřihlížíme-li k pohybům ročním, nýbrž k pohybům sekulárním, se shoduje s křivkou, vyznačující, o kolik během jednotlivých let lišil se skutečný přírůstek zásob zlata od normálního přírůstku, vyjádřeného vodorovnou přímkou. Odchyluje-li se křivka zlatých přírůstků nahoru, znamenalo to vzestup cen, odchylka dolů sestup cen. Tato myšlenka je tedy výkladem výše cen na základě teorie kvantitativní. Pro teorii důchodovou je málo statistického materiálu, vzhledem k velmi sporým zjišťováním důchodovým. Teprve světová válka poskytuje tu velký materiál pro souvislost cen a důchodů ve statistice státních úvěrů a oběhu bankovek a currency not.

Den 10. února byl věnován debatě o tom, jaké důsledky plynou z pozorovaných faktů pro teorii. Prof. Mildschuh shrnul hlavní výsledky takto: U Německa nelze stoupání hladiny cenové vysvětliti předcházejícím rozmnožením oběživ (papírových peněz), jak učí teorie kvantitativní, neboť na př. rapidnímu stoupání jejímu od konce r. 1921 nepředcházelo větší rozmnožení bankovek než na př. r. 1920. Pravou příčinu třeba hledati v tom, že vzhledem k reparačním povinnostem Německa spekulace eskomptuje již předem budoucí zhoršení měny, kurs německé devisy klesá a ceny dovezených statků se zdrazují. Následkem je stoupání platů státních zaměstnanců, a dále zvýšený výdej bankovek, jenž je tedy spíše následkem než příčinou zvýšených cen. Na výši hladiny cenové mohou tedy působiti netoliko vlivy přítomné (inlace), nýbrž i očekávání jich v budoucnosti, což teorie kvantitativní nedovede uspokojivě vysvětliti. Pokud se týče anglických kolonií (Indie a Jižní Afriky), jakož i Anglie samé, je tu mezi vývojem jich cenové hladiny nepochybná souvislost, která zřejmě odporuje tvrzení Casselovu, že se vývoj cenové hladiny v jedné každé zemi s papírovou měnou vyvíjí samostatně. Souvislost ta je způsobována tím, že kolonie ty za války i po válce posílají do Anglie statky, přijímajíce za ně výpůjčky (jak tomu nasvědčuje, že obchodní jejich bilance je až do r. 1920 značně aktivní, bilance Anglie pasivní). Tím přenáší se úvěrová inflace také na kolonie a hladina cenová musí tu také stoupat. Co se týče vývoje ceny indické rupie jakož i cen stříbra a zlata, sluší vysvětlení vývoje příslušných cen a jich poměru hledati v tom, že zlato i za války bylo peněžní jednotkou v mnohých státech (zvláště i Spojených Státech) a hodnota jeho tudíž spolu s hodnotou peněžní jednotky následkem oné úvěrové inflace až do března 1920 klesá, od té doby zase stoupá. Stříbro je zboží, jehož cena v poměru ke zlatu až do března 1920 stoupá, pak zase klesá. Theoreticky velmi zajímavý je též vývoj v Jižní Africe. Následkem zmíněné již úvěrové inflace stoupají tu ceny a klesá tudíž hodnota peněžní jednotky a s ní i hodnota ražených mincí. Naproti tomu hodnota neraženého zlata neklesá a následek toho je tedy snaha, ražené mince vyvézt i prodati co zlato. Kdyby se byl zrušil zákaz vývozu raženého zlata, bylo by všechno bývalo vyvezeno; v tom má Strakosch pravdu. Lze tedy všechny uvedené zjevy lehce vysvětliti modifikovanou teorií důchodovou (nikoli však kvantitativní). Proti Casselovu výkladu sekulárního vývoje cen v Anglii na základě výroby zlata lze zvláště namítati, že ani při libovolném předpokladu Casselově (že potřeba zlata stoupá ročně o 2·8%) neodpovídá skutečný vývoj výpočtům Casselovým a že zvláště nedovede výklad ten vysvětliti přelom cen v r. 1819, 1873 a i nyní v r. 1920.

Dne 17. a 24. února referovala slč. Kozáková o vývoji peněžních poměrů ve Francii. Světovou válkou trpěla Francie poměrně nejvíce, ježto její země byla hlavním bojištěm a ona musila též nésti poměrně největší náklady, nejen za války samé, nýbrž i po válce (obnova zrušovaných krajů). Státní dluh, jenž činil r. 1913 33½ miliardy, dosahuje po válce sumy 219 miliard (stoupl tedy ze 100 na 552), 31. května 1921 činí 301½ miliard franků. Také obnos bankovek Francouzské banky se nadmíru zvýšil, hlavně výpůjčkami státu, z 5·7 miliard franků koncem r. 1913 až na 38·4 miliard franků koncem března 1921, od té doby do konce r. 1921 klesl o něco na 36·5 miliard. Ale přes tento ohromný vzrůst oběživa nestoupala hladina cenová ve Francii tou měrou, jako v jiných státech s menším vzrůstem oběživ, činilyť indexy velkoobchodních cen v poměru k rokům 1901—1910 v průměru r. 1917 302, r. 1918 392, r. 1919 412, r. 1920 589; v dubnu 1920 dosahují indexy ty největší své výše (679), od té doby se světovým klesáním cen klesají i ony až na 376 koncem r. 1921. Také bursa pařížská zaznamenává v dubnu 1920 nejvyšší kursy, jaké se sotva kdy vrátil (Banque de

Paris 1919 — 1335, v dubnu 1920 — 1810 fr.). Ale od té doby nastává obchodní a průmyslová krise, jež trvá dosud. Kurs francouzského franku, jenž za války stál v Curychu zpravidla pod kursem marky, po dosaženém vítězství stoupl až na 92 švýcarských centimů, avšak koncem r. 1919 a začátkem r. 1920 klesl až na 40 i níže (od té doby zase o něco, ne však o mnoho, stoupl). Základním kamenem finanční situace Francie je otázka reparačních povinností německých, neboť kdyby ty byly splněny, Francie dosáhla by lehce rovnováhy finanční. V celku činí si Francie nárok na 99 miliard zlatých marek.

Dne 3. března referuje p. Pleskot o vývoji peněžních poměrů v Československu. Světovou válkou nastalo velké znehodnocení koruny v Rakousko-Uhersku, jak doma v poměru ke zboží (ceny stouply do konce války asi na 4—5násobnou výši), tak i oproti cizině (28. října 1918 byl kurs koruny v Curychu 46·5 cent., při čemž arci i švýcarský frank oproti statkům byl znehodnocen.) Převrat nepřinesl patrnějších rozdílů mezi výplatou na Prahu a Vídeň. Teprve krátce před Rašínovým plánem nastalo rozlišení. Opatření jeho, nesměřující k ostré devalvaci, nýbrž k ponenáhlému zlepšování měny, možno rozvrhnouti na 3: Oddělení měny okolkováním, zadržení poloviny vkladů a bankovek a dávku z majetku. Byly-li u nás spory o vhodnosti jeho plánu, v cizině byl chápán jako sympatický, obrovský pokus zhodnocení měny, dle theorie kvantitativní. Když však vývoj cen ukázal neoprávněnost nadějí, cizina sama přispěla k zhroutení maximálního kursu 35 frs v květnu 1919. Pokles vede až ke kursu 5·50 frs v lednu 1920. V r. 1920 je maximum 13·50 frs v květnu a minimum 6·60 frs v listopadu. V r. 1921 do srpna kurs kolísá mezi 7 a 8 frs, v listopadu klesá až na 5·10 frs. Od té doby však koruna stoupá, v lednu 1922 až na 10 frs, okolo nichž se udržuje. Mezi úrovní cenovou a kursem devisovým byl nepoměr. Nejdříve byl kurs Kč spíše nadhodnocen, později po dlouhou dobu značně podhodnocen. Svědčí o tom zahraniční obchod. Na jaře 1919 usnadněn byl dovoz a vývoz byl téměř nemožný. Ceny domácí a kurs byly asi v rovnováze v létě 1919 a v opačném poměru se od sebe vzdálily v zimě 1919—20. Docházelo k vývozu až nezdravému, docilováno velkých zisků, stoupaly ceny zboží dováženého a následek bylo zvyšování důchodů; tím stlačena kupní síla domácí oproti r. 1919, takže nyní již při kursu 13 frs byl vývoz téměř nemožný. Proces znehodnocovací tedy reformou zastaven nebyl. Vidíme to též na stoupnutí řádných výdajů státních (rozpočet na r. 1919 2125 mil Kč, na rok 1922 13·126 mil. Kč). Velký pokles od srpna 1921 byl způsoben pádem marky a úzkou souvislostí hospodářskou, hlavně cenovou, mezi Československem a Německem. Teprve počátkem r. 1922 odpoutává se Kč definitivně od marky a stabilisuje se do jisté míry. — Uvážíme-li, že náš vývoz do zemí s valutou nižší a stejně hodnotnou činil v r. 1919 68%, v r. 1920 69% celého našeho exportu, nemůžeme si přát přílišného stoupání kursu naší koruny. I ze stanoviska našich dluhů nemá příliš vysoký kurs odůvodnění, protože dluhy zahraniční nedosahují výše dluhů domácích. Stoupající kurs ničím neodůvodněný má v zápětí jen krise, nezaměstnanost, výluky a stávky.

Dne 8. března referuje slč. Jarm. Veselá o peněžních poměrech ve Švédsku. V letech 1914—1920 je Švédsko zaplaveno kapitálovými statky za 483 milionů švédských korun (nominale — 604 mil. Kč) hlavně z Německa, Francie a Anglie. Dovozy zlaty a stříbra dosahuje sumy 204 mil. Kč. Aktivita obchodní bilance rapidně stoupá (1914 + 45 mil. Kč, 1917 + 590 mil. Kč) a jelikož výroba celkem nestoupá, zmenšuje se množství spotřebních statků. Přílivem kapitálových statků rostou naopak důchody — kupní síla peněz klesá. Index velkoobchodních cen (1913—1914 = 100) dosahuje maxima (366) v červnu 1920, index životních nákladů za stravu (327) v dubnu 1919, za oděv (390) v červenci 1920, za topivo a svítivo (400) v říjnu 1920. Nejvýše dostupuje index uhlí (nejdůležitějšího předmětu importního v červnu 1920 (1252). Zároveň stoupá eskontní sazba z 5½ % (1914) na 7½ % (1920). Nejsilnější pokles kursu směnečného je na Vídeň, kurs na New York klesá až do 1918, ale pak stoupá značně nad pari (11./XII. 1920 obnáší 5·27 Kč). Oběh bankovek stoupá ze 304 mil. Kč (1914) na 814 Kč (1918), pak klesá na 628 (prosinec 1921). Krytí však stále vyhovuje předpisům zákona z 12. května 1897, neboť kovová reserva stoupá ze 109 mil. Kč (1914) na 286 mil. Kč (1918). Politika švédské banky zprvu se snažila čelití odplývání zlaty (2./VIII. 1914 zproštěna banka povinnosti vypláceti bankovky zlatem), ale toto omezení, jako zbytečné, zrušeno již počátkem r. 1916. V únoru téhož roku sprostěna naopak banka povinnosti kupovati zlato za zákonem stanovenou cenou, protože švédská měna stála značně výše než hodnota zlaty. Toto ustanovení nemohlo však čelití přílivu zlaty z Norska a Dánska, které je do Švédska vyvážely ve formě zlatých mincí, doma ražených, majíce s ním společnou zlatou měnu na základě konvence z r. 1873.

Výsledek soupisu velkého zabraného majetku pozemkového v Čechách a na Moravě. V »Pozemkové reformě«, úředním věstníku Státního pozemkového úřadu, č. 1. a 4. roč. III. z r. 1922 jsou uveřejněny výsledky soupisu zabraného velkého majetku pozemkového v Čechách a na Moravě ke dni 31. prosince 1921. Podle dat uvedených v tomto věstníku bylo soupisem přihlášeno zabrané půdy v Čechách 1,574.657 ha, na Moravě 637.809 ha. Z toho bylo půdy zemědělské (ve smyslu zákona záborového, t. j. roli, luk, zahrad, vinic a chmelnic) v Čechách 528.852 ha, na Moravě 163.814 ha. — Je zajímavé srovnati tato data s čísly, k nimž dospěl Dr. Pavel Smutný v článku »Kolik asi je v Čechách, na Moravě a ve Slezsku zabrané půdy« v čís. 6.—7. »Československého statistického věstníku, roč. I. z r. 1920, na základě publikace Hynka Tittela »Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes«, která obsahuje individuální data o každém jednotlivém velkostatku. Tento schematismus popisuje velkostatek v Čechách ve svazku, uveřejněném roku 1906 s dodatky z roku 1910. Moravský a slezský velkostatek jest obsažen ve svazku z roku 1905. Z dat uvedených v tomto schematismu byla v cit. článku vypočtena předběžně celková výměra zabrané půdy a to v Čechách na 1,653.064 ha (z toho půdy zemědělské 541.747 ha), na Moravě na 646.266 ha (z toho půdy zemědělské 163.414 ha). Mezi výsledky úředního soupisu zabrané půdy k 31. prosinci 1921 a výsledky uveřejněnými v citovaném článku není velkých rozdílů. Přes to však je pozoruhodno, že podle statistiky Státního pozemkového úřadu je zabrané půdy ve skutečnosti o něco méně, než podle odhadu cit. článku na základě dat Tittelova schematismu. Celkovou výměru zabrané půdy vykazuje soupis Státního pozemkového úřadu menší v Čechách o 78.407 ha, na Moravě o 8457 ha. V Čechách je méně zabrané půdy zemědělské o 12.895 ha, ostatní půdy o 65.512 ha. Na Moravě podléhá záboru podle soupisu Státního pozemkového úřadu půdy nezemědělské (ostatní) o 8857 ha méně, naproti tomu půdy zemědělské o 400 ha více, než činil předběžný odhad. — Rozdíly ve výsledcích obou šetření lze z části vysvětliti tím, že od té doby, kdy Tittelův schematismus byl zpracován, uplynulo více než jedno desetiletí, během něhož se velký majetek pozemkový přirozenou cestou zmenšoval (srov. kritiku díla Tittelova zejm. pokud se týče jeho úplnosti na str. 212 a 213 a pozn. 6. na str. 214 Československého statistického věstníku, roč. I.). Vedle toho došlo zajiště během této doby k nemalým změnám kultur jednotlivých pozemků.

Opravy: V článku Dra. J. Mráze o Julinových „Základech“ třeba provésti těchto několik oprav:

	místo <i>nesprávného</i> :	má být <i>správně</i> :
Na str. 287 v ř. 7 shora:	stanoviti <i>a</i> speciální	stanoviti <i>i</i> speciální
„ „ 292 v ř. 24 „	(na př. 1.000 Kč—1.999 Kč, 1.999 Kč—2.000 Kč)	(na př. 1.000 Kč—1.999 Kč, 2.000 Kč—2.999 Kč)
„ „ 298 v ř. 21 zdola:	při řadách <i>odčítaných</i> z průměrů	při řadách <i>sestavených</i> z průměrů
„ „ 306 v ř. 17 shora:	$\Sigma(x.)$	$\Sigma(xy)$
„ „ „ v ř. 24 „	označený σ_x^2 .	označený σ_x^2 .
„ „ „ v ř. 25 „	$\frac{p}{\sigma_x \cdot y} = r$	$\frac{p}{\sigma_x \cdot \sigma_y} = r$
„ „ „ v ř. 6 zdola:	$\frac{\Sigma(x.)}{p}$	$\frac{\Sigma(xy)}{N}$
	$\sqrt{\frac{\Sigma(x^2)}{N}} \cdot \sqrt{\frac{\Sigma(y^2)}{N}}$	$\sqrt{\frac{\Sigma(x^2)}{N}} \cdot \sqrt{\frac{\Sigma(y^2)}{N}}$
„ „ „ a v téže řádce:	$\frac{\Sigma(x.)}{\sqrt{\Sigma(x^2) \cdot \Sigma(y^2)}}$	$\frac{\Sigma(xy)}{\sqrt{\Sigma(x^2) \cdot \Sigma(y^2)}}$
„ „ „ v ř. 2 a 3 zdola:	{ neproniklo v tisku <i>y</i> a má tedy být na příslušných místech:	{ <i>y</i> , (<i>x y</i>), $\Sigma(z \cdot y)$ $\Sigma(z \cdot y)$, $\Sigma(z \cdot x y)$
„ „ „ 307 v ř. 25, 27, 30 shora:		
„ „ „ v ř. 19 shora:	$\xi = x - \xi$	$\xi = x - \xi'$
„ „ „ 309 v ř. 31 shora:	vkladatelé nejvíce	vkladatelé poměrně nejvíce
„ „ „ 316 v ř. 8 shora:	$\mu = .$	$\mu = \sigma.$

ROČNÍK III.

SEŠIT 8—10.

ČERVENEC 1922.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY

JUL 16 1923

ČESKOSLOVENSKÝ STATISTICKÝ VĚSTNÍK.

VYDAVATEL:
STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ.

REDAKTOR:
Dr. JAN NÁHLOVSKÝ.

PRAHA.
NÁKLADEM VLASTNÍM. — KNIHTISKÁRNA „MELANTRICH“.

IIIÈME ANNÉE.

CAHIER 8—10

JUILLET 1922.

BULLETIN STATISTIQUE DE LA RÉPUBLIQUE TCHÉCOSLOVAQUE

ÉDITEUR:
L'OFFICE DE STATISTIQUE D'ÉTAT.

RÉDACTEUR:
Dr. JAN NÁHLOVSKÝ.

PRAGUE.
IMPRIMERIE „MELANTRICH“.

Československý Statistický Věstník vychází desetkrát za rok ve volných lhůtách. Předplatné na 10 sešitů 50 Kč. Cena sešitu 6 Kč. Redakce a administrace na Smíchově, Karlova tř. č. 13. tel. č. 1107, 7350, 9286.

Bulletin Statistique de la République Tchécoslovaque paraît dix-fois par an en espaces libres. Le prix de l'abonnement de 10 cahiers 50 C. tch. Rédaction et administration Prague-Smíchov, Karlova tř. č. 13.

O B S A H:

Dr. Antonín Boháč: **Hlavní město Praha.** (Studie statistická) . . . . . str. 353

LITERATURA:

1. **Legislación del Trabajo.** (Dr. G. Reif.) 481
2. **Arbetsinställelser i Sverige ar 1920 av K. Socialstyrelsen.** (Dr. G. Reif.) 481

ZPRÁVY.

S O M M A I R E:

Dr. Antonín Boháč: **La Capitale de Prague.** (Etude statistique.) . . . . . page 353

BIBLIOGRAPHIE:

1. **Legislación del Trabajo.** (Dr. G. Reif.) 481
2. **Arbetsinställelser i Sverige ar 1920 av K. Socialstyrelsen.** (Dr. G. Reif.) 481

COMMUNICATIONS DIVERSES.

Právě vyšly první dva svazky pramenného díla:

ČESKOSLOVENSKÁ STATISTIKA.

První svazek (Řada I., seš. 1.) obsahuje podrobnou statistiku dle okresů voleb do Národního shromáždění r. 1920 a všeobecných voleb do obecních zastupitelstev r. 1919. S 10 kartogramy. Cena 80.— Kč.

Druhý svazek (Řada II., seš. 3.) přináší podrobná data, týkající se zemědělských a hospodářských lidových škol ve školním roce 1920/21. S kartogramem a mapou. Cena 70.— Kč.

V tisku:

Třetí svazek pramenného díla

ČESKOSLOVENSKÁ STATISTIKA.

(Řada III., seš. 1.)

Tento svazek bude obsahovat data o dovozu do volného oběhu a vývozu z volného oběhu v zahraničním obchodě republiky Československé za r. 1921 a sice nejen dle množství, nýbrž i dle hodnoty zboží. Za účelem porovnání připojena budou i data za rok 1920.

V komisi knihkupectví Bursík & Kohout v Praze II., Václavské náměstí.

Státní úřad statistický vydal do konce července 1922 tyto publikace:

Československá statistika. Řada I. (Volby, sešit 1.) S 10 kartogramy. Cena 80 Kč. — Řada II. (Školství, sešit 3.) S kartogramem a mapou. Cena 70 Kč.

Československý Statistický Věstník. Ročník I. 1920. Cena 40 Kč. Ročník II. 1921. Cena 50 Kč. Ročník III. 1922. Cena 50 Kč. Administrace na Smíchově, Karlova tř. č. 13.

Statistická příručka republiky Československé. I. Praha 1920. Cena 25 Kč.

Statistický seznam zboží. Praha 1921. Cena vydání úplného 55 Kč, cena vydání malého (pro poštovní úřady) 35 Kč.

Předběžné výsledky sčítání lidu z 15. února 1921. Se 4 kartogramy. Cena 24 Kč.

Statistika zahraničního obchodu rep. Československé z r. 1920. Praha 1921. Cena 50 Kč.

Zprávy Státního úřadu statistického. Ročník 1920. Čís. 1—22. — Ročník 1921. Čís. 1—28. — Ročník 1922. Čís. 1—31. Cena každého čísla 1-50 Kč.

Statistický přehled zahraničního obchodu rep. Československé. Ročník 1921 obsahuje data o zahraničním obchodě rep. Československé za měsíce leden-prosinec 1921. (Čís. 1—12.) — Cena každého čísla 4 Kč.

Ročníku 1922 dosud vyšla čís. 1—3. Přináší data o množství i hodnotě zboží v zahraničním obchodě republiky Československé za měsíce leden až březen 1922 dle tříd a nejdůležitějších druhů zboží. — Cena každého čísla 7 Kč.

Cenové zprávy Státního úřadu statistického obsahují data o cenách nejdůležitějších životních potřeb. Ročník 1921 čís. 1—7. Cena každého čísla 1 Kč. — Ročníku 1922 dosud vyšla čís. 1—7. Cena každého čísla 1-50 Kč.

Zprávy hospodářské zpravodajské stanice. Ročník 1921. Čís. 1—14. — Ročník 1922 přináší různá data o hospodářském životě u nás i v cizině. Dosud vyšla čís. 1—11. Cena každého čísla 1 Kč.

Prof. Dr. Václav Lásky: Vybrané kapitoly z matematické statistiky. Cena 20 Kč.

Všechny publikace mimo Československý Statistický Věstník a Dra Lásky »Vybrané kapitoly« jsou v komisi knihkupectví Bursík a Kohout v Praze II, Václavské náměstí.

Das Statistische Staatsamt hat bis Ende Juli 1922 folgende Publikationen in deutscher Sprache herausgegeben:

Čechoslovakische Statistik. Reihe I. (Wahlen, Heft 1.) Mit 10 Kartogrammen. Preis 80 Kč.

Statistisches Handbuch der Čechoslovakischen Republik. I. Prag 1920. Preis 25 Kč.

Vorläufige Ergebnisse der Volkszählung vom 15. Februar 1921. Mit 4 Kartogrammen. Preis 24 Kč.

Mitteilungen des Statistischen Staatsamtes. Jahrgang 1920, Nr. 1—22, Jahrgang 1921, Nr. 1—28, Jahrgang 1922, Nr. 1—19 und 23. Preis jeder Nummer 1-50 Kč.

Statistische Übersicht des auswärtigen Handels der Čechoslov. Republik. Der Jahrgang 1921 enthält Daten über den auswärtigen Handel der Čechoslov. Republik in den Monaten Jänner—Dezember 1921. (Nummer 1—12.) Preis jeder Nummer 4 Kč. — Der Jahrgang 1922 (Nummer 1—3) bringt Daten über die Menge und den Wert der Waren im auswärtigen Handel der Čechoslovakischen Republik in den Monaten Jänner—März 1922 nach den Klassen und wichtigsten Warengattungen. — Preis jeder Nummer 7 Kč.

Preisberichte des Stat. Staatsamtes. Der Jahrgang 1921 enthält Daten über Preise der wichtigsten Lebensbedarfsartikel im Jahre 1921 (Nummer 1—7). Preis jeder Nummer 1 Kč. — Jahrgang 1922 (Nummer 1—4). Preis jeder Nummer 1-50 Kč.

Mitteilungen der Station für wirtschaftliche Berichterstattung. Jahrgang 1921, Nummer 1—14. Der Jahrgang 1922 bringt verschiedene Daten über das wirtschaftl. Leben bei uns und im Auslande, Nummer 1—10. Preis jeder Nummer 1 Kč.

Alle diese Veröffentlichungen sind in der Kommissionsbuchhandlung Bursík & Kohout in Prag II. zu haben.

L'Office de Statistique a publié, en langue française, jusqu'à la fin de Juillet 1922, les publications suivantes:

Bulletin Statistique de la République Tchèqueoslovaque, Ière année 1920. Prix 40 Cour. tch. IIe année 1921. Prix 50 Cour. tch. IIIème année 1922. Prix 50 Cour. tch. Rédaction et administration Smíchov, Karlova 13.

Manuel Statistique de la République Tchèqueoslovaque. I. Prague 1920. Prix 25 Cour. tch.

Résultats préliminaires du recensement de la population du 15 février 1921. Avec 4 cartogrammes. Prix 24 Cour. tch.

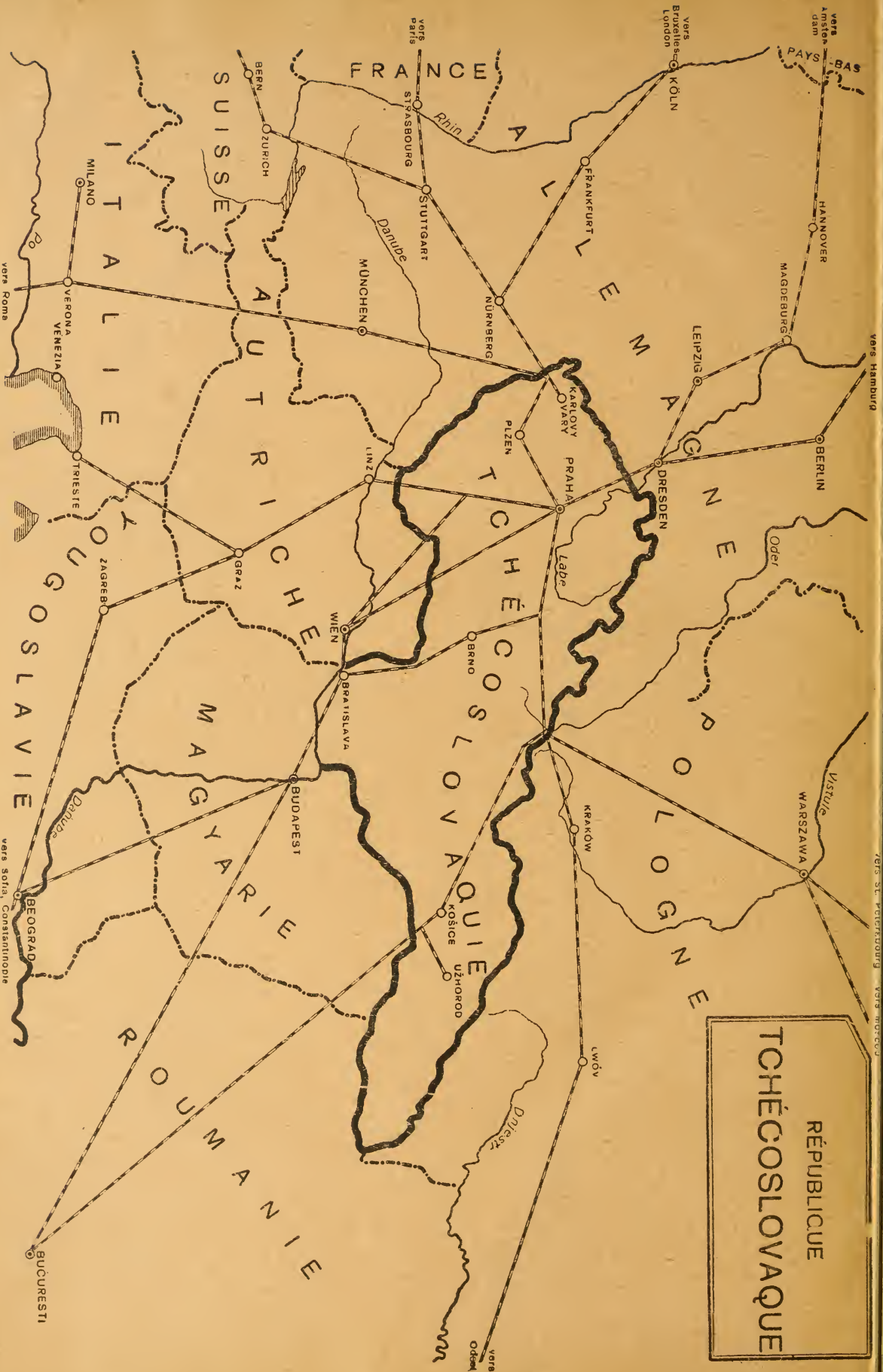
Rapports de l'Office de Statistique de la République Tchèqueoslovaque. Année 1920. Nos 1—22. — Année 1921. Nos 1—18. — Année 1922. Nos 1—5. Prix de chaque numéro 1-50 Cour. tch.

Rapports sur les prix publiés par l'Office de Statistique de la République Tchèqueoslovaque. Année 1921. Nos 1—2. Prix 1.— Cour. tch. Année 1922. Nos 1—2. Prix 1-50 Cour. tch.

Aperçu statistique du commerce extérieur de la Rép. Tchèqueoslovaque. Année 1921 Janvier—Décembre (Nos 1—8). Prix de chaque numéro 4 Cour. tch. — Année 1922 Janvier—Mars (Nos 1—3). Prix de chaque numéro 7 Cour. tch.

Toutes ces publications (à l'exception du Bulletin Statistique) sont en dépôt à la Librairie Bursík & Kohout, Prague II.

RÉPUBLIQUE
TCHÉCOSLOVAQUE

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA

3 0112 106958827